ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֶב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומֶש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיז.

מזמור משני פסוקים רמז על ימות המשיח וישראל בתפארתם ולכן הללויה כולם כי אז כולם יקראו בשם ה׳:

א הַלְלוּ אֶת־יְהוָה כָּל־גּוֹיִם שַׁבְּחוּהוּ כָּל־הָאֻמִּים: ב כִּי גָבַר עָלֵינוּ | חַסְדּוֹ וֶאֱמֶת־יְהוָה לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

קיח.

בו יסופר גודל הבטחון שהיה לדוד והרבה תהלות להש״י שקיים לנו מה שהבטיח אותנו:

א הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ב יֹאמַר־נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ג יֹאמְרוּ־נָא בֵית־אַהֲרֹן
כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ד יֹאמְרוּ־נָא יִרְאֵי יְהוָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ה מִן־הַמֵּצַר קָרָאתִי יָהּ עָנָנִי בַמֶּרְחָב יָהּ:
ו יְהוָה לִי לֹא אִירָא מַה־יַּעֲשֶׂה לִי אָדָם: ז יְהוָה לִי בְּעֹזְרָי וַאֲנִי אֶרְאֶה בְשֹׂנְאָי: ח טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה
מִבְּטֹחַ בָּאָדָם: ט טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטֹחַ בִּנְדִיבִים: י כָּל־גּוֹיִם סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם: יא סַבּוּנִי
גַם־סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם: יב סַבּוּנִי כִדְבֹרִים דֹּעֲכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם: יג דָּחֹה
דְחִיתַנִי לִנְפֹּל וַיהוָה עֲזָרָנִי: יד עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה: טו קוֹל | רִנָּה וִישׁוּעָה בְּאָהֳלֵי צַדִּיקִים
יְמִין יְהוָה עֹשָׂה חָיִל: טז יְמִין יְהוָה רוֹמֵמָה יְמִין יְהוָה עֹשָׂה חָיִל: יז לֹא־אָמוּת כִּי־אֶחְיֶה וַאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי
יָהּ: יח יַסֹּר יִסְּרַנִּי יָהּ וְלַמָּוֶת לֹא נְתָנָנִי: יט פִּתְחוּ־לִי שַׁעֲרֵי־צֶדֶק אָבֹא־בָם אוֹדֶה יָהּ: כ זֶה־הַשַּׁעַר לַיהוָה
צַדִּיקִים יָבֹאוּ בוֹ: כא אוֹדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי־לִי לִישׁוּעָה: כב אֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה:
כג מֵאֵת יְהוָה הָיְתָה זֹּאת הִיא נִפְלָאת בְּעֵינֵינוּ: כד זֶה־הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ: כה אָנָּא
יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָּא אָנָּא יְהוָה הַצְלִיחָה נָּא: כו בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְהוָה בֵּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יְהוָה: כז אֵל |
יְהוָה וַיָּאֶר לָנוּ אִסְרוּ־חַג בַּעֲבֹתִים עַד־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: כח אֵלִי אַתָּה וְאוֹדֶךָּ אֱלֹהַי אֲרוֹמְמֶךָּ: כט הוֹדוּ
לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

אגרות קודש

ב״ה, י״ד טבת, תשי״ד
ברוקלין.

הרה״ח הוו״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ
מוה״ר חיים שאול שי׳

שלום וברכה!

...נהניתי למ״ש אודות התפתחות הישיבה בר[א]של״צ. והשי״ת יצליחם, אשר ככל דבר שבקדושה, תלך הלוך וגדל, הלוך ואור עד כי נזכה לקיום היעוד לילה כיום יאיר, וכמבואר בדא״ח שהחשך עצמו מאיר.

מוסג״פ סקריפ ע״ס נ׳ שקל לצרכי הישיבה (ליו״ד שבט).

בטח קבל פ״ש ממני ע״י מחות׳ הוו״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ בעל מרץ ובעל מדות כו׳ מוה״ר יצחק שי׳ גרשטנקורן.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קיז, קיח ..... ג

ג) מאמר ד״ה ואלה שמות בני ישראל הבאים
מצרימה גו׳ ש״פ שמות, כ״א טבת ה׳תשכ״ה..... ה

ד) שיחת שבת פרשת שמות,
כ״א טבת, ה׳תשכ״ה.....יב

ה) משיחות ש״פ שמות, כ״א טבת ה׳תשנ״ב..... כא

ו) לקוטי-שיחות פרשת שמות כרך טו .....לא

ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח המקובל
ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... לז

ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת שמות .....לח

ט) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת שמות .....לט

י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת שמות ..... סט

יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת שמות .....ע

יב) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת שמות .....פ

יג) הלכה יומית לעיון ברמב״ם.....פג

שיעורי רמב״ם

יד) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת שמות.....פו

טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת שמות ..... קסד

טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת שמות.....קפד

יז) נביאים וכתובים
ירמיה פרק ו, רות פרק ב .....קפז

יח) משניות – מסכת בבא מציעא
ביאור קהתי..... קפט

יט) עין יעקב מסכת מגילה..... קצז

כ) מסכת חולין עם ביאורים
מדף כו עד דף לב ..... קצח

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן .....רכו

כב) שולחן ערוך הלכות שאלה
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן.....רכו

כג) תורה אור ד״ה קול דודי
אדמו״ר הזקן .....רכט

כד) שערי תשובה
אדמו״ר האמצעי .....רלג

כה) מאמרי הצ״צ – דרך מצותיך
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... רלד

כו) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש .....רלו

כז) שיעורים בהמשך המאמרים – תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב.....רלז

כח) ספר המאמרים – קונטרסים
אדמו״ר מוהריי״צ.....רלח

כט) ספר השיחות ה׳תש״ב-תש״ג בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ.....רלט

ל) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ .....רמ

לא) חומש לקריאה בציבור.....רמב

לב) קריאה התורה למנחת שבת-קודש ..... רנא

לג) לוח זמנים לשבוע פרשת שמות .....רנב

לד) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש..... רנג

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. שבת פרשת שמות, כ"א טבת, ה'תשכ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרָיְמָה וְגו'[1], וּפֵירֵשׁ רַשׁ"י: אַף־עַל־פִּי שֶׁמְּנָאָן בְּחַיֵּיהֶן בִּשְׁמוֹתָם; לְהוֹדִיעַ חִבָּתָן, שֶׁנִּמְשְׁלוּ לְכוֹכָבִים, שֶׁמּוֹצִיאָן וּמַכְנִיסָן בְּמִסְפָּר וּבִשְׁמוֹתָם, שֶׁנֶּאֱמַר[2] הַמּוֹצִיא בְמִסְפָּר צְבָאָם, לְכוּלָּם בְּשֵׁם יִקְרָא. וְצָרִיךְ לְהָבִין, מַהוּ תּוֹכֶן שְׁנֵי הָעִנְיָנִים דְּ'מִסְפָּר' וְ'שֵׁמוֹת' שֶׁבָּהֶם מִתְבַּטֵּא גִּילוּי הַחִבָּה. גַּם צָרִיךְ לְהָבִין, מַהוּ הָעִנְיָן שֶׁ"מְנָאָן בִּשְׁמוֹתָם", וְהֵינוּ, שֶׁאַף שֶׁ'מִסְפָּר' וְ'שֵׁמוֹת' הֵם לְכָאוֹרָה שְׁנֵי עִנְיָנִים שׁוֹנִים (שֶׁמְּבַטְּאִים גִּילוּי הַחִבָּה), כַּמּוּבָן מֵעִנְיָן הַכּוֹכָבִים שֶׁמּוֹצִיאָן וּמַכְנִיסָן הֵן בְּמִסְפָּר וְהֵן בִּשְׁמוֹתָם (בְּמִסְפָּר וּבִשְׁמוֹתָם), הִנֵּה אֵצֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֲרֵי זֶה בְּאוֹפֶן שֶׁהַמְּנָיָן הוּא בִּשְׁמוֹתָם (מְנָאָן בִּשְׁמוֹתָם).

ב) **וְיוּבָן** בְּהַקְדִּים בֵּאוּר הַ'צֶּמַח צֶדֶק' בַּ'חֲסִידִי'שֶׁע פָּרָשָׁה' בְּ'אוֹר הַתּוֹרָה'[3], בְּעִנְיַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל נִמְשְׁלוּ לְכוֹכָבִים שֶׁעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר "לְכוּלָּם בְּשֵׁם יִקְרָא", שֶׁמֵּבִיא הַמְבֹאָר בַּזֹּהַר[4] בְּעִנְיַן הַכּוֹכָבִים, שֶׁמֵּהֶם עִיקָּר הַהַשְׁפָּעָה בָּעוֹלָם, שֶׁאֵין לְךָ עֵשֶׂב לְמַטָּה שֶׁאֵין לוֹ כּוֹכָב וּמַזָּל כו'[5], וְכֵן הַהֶאָרָה בַּאֲבָנִים טוֹבוֹת הוּא מֵהַכּוֹכָבִים כו' [וּלְהָעִיר, שֶׁעִנְיָן זֶה נִתְגַּלָּה בַּשָּׁנִים הָאַחֲרוֹנוֹת, אֲבָל יֶשְׁנוֹ מִכְּבָר בַּ'זֹּהַר']. וְאִם־כֵּן, יֵשׁ בָּזֶה שְׁתֵּי בְּחִינוֹת. הָאַחַת, מַה שֶּׁמַּשְׁפִּיעַ לְמַטָּה. הַשְׁנִיָּה, מַה שֶּׁמְּקַבֵּל תְּחִלָּה מִלְּמַעְלָה, שֶׁהֲרֵי אִי־אֶפְשָׁר שֶׁיַּשְׁפִּיעַ לְמַטָּה בִּלְתִּי שֶׁיְּקַבֵּל תְּחִלָּה מִלְּמַעְלָה. וְזֶהוּ עִנְיָן "לְכוּלָּם בְּשֵׁם יִקְרָא", שֶׁעַל־יְדֵי הַשֵּׁמוֹת נִמְשָׁךְ לָהֶם הַשֶּׁפַע מִלְּמַעְלָה, וְגַם

---

1) ריש פרשתנו. 2) ישעי' מ, כו. 3) פרשתנו ע' לג. 4) ח"ב קעא, ב ואילך. 5) ראה ב"ר פ"י, ו. זהר ח"א רנא, א (בהשמטות). ח"ב קעא, ב. וראה גם רד"ק לישעי' שם.

ביאור בדרך אפשר

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרָיְמָה וְגו'[1], **וּפֵירֵשׁ רַשׁ"י** על פסוק זה: **אַף־עַל־פִּי שֶׁמְּנָאָן בְּחַיֵּיהֶן בִּשְׁמוֹתָם**, למרות שהשמות של שבטי ישראל ראובן, שמעון וכו' כבר נימנו בחייהם (בפרשת ויגש, בסיפור הירידה למצרים) **חָזַר** הכתוב **וּמְנָאָן בְּמִיתָתָן** ומנה אותם בפירוט כאן, לאחר מותם; **לְהוֹדִיעַ** לפרסם **חִבָּתָן** של שבטי ישראל בעיני הקדוש־ברוך־הוא, **שֶׁנִּמְשְׁלוּ** שבטי ישראל **לְכוֹכָבִים, שֶׁמּוֹצִיאָן וּמַכְנִיסָן** הקדוש־ברוך־הוא מוציא את הכוכבים להאיר בלילה ומכניס אותם בסוף הלילה **בְּמִסְפָּר וּבִשְׁמוֹתָם** תוך כדי מניינם וקריאה בשמותיהם, שֶׁעל צבא השמים **נֶאֱמַר**[2] **הַמּוֹצִיא בְמִסְפָּר צְבָאָם, לְכוּלָּם בְּשֵׁם יִקְרָא** עד כאן פירוש רש"י על הפסוק "ואלה שמות".

וְצָרִיךְ לְהָבִין, מַהוּ תּוֹכֶן והמשמעות הפנימית של **שְׁנֵי הָעִנְיָנִים דְּ'מִסְפָּר' וְ'שֵׁמוֹת' שֶׁבָּהֶם מִתְבַּטֵּא גִּילוּי הַחִבָּה** כאמור בדברי הנביא לגבי הכוכבים ורש"י מפרש שכך הוא גם לגבי החיבה של הקדוש־ברוך־הוא לשבטי ישראל.

גַּם צָרִיךְ לְהָבִין, מַהוּ הָעִנְיָן שֶׁ"מְנָאָן בִּשְׁמוֹתָם", מדוע אצל שבטי ישראל מדייקים ואומרים שנמנו בשמותיהם, כלומר שסופרים אותם תוך כדי קריאה בשמותיהם **וְהֵינוּ, שֶׁאַף שֶׁ'מִסְפָּר' וְ'שֵׁמוֹת' הֵם לְכָאוֹרָה שְׁנֵי עִנְיָנִים שׁוֹנִים (שֶׁמְּבַטְּאִים גִּילוּי הַחִבָּה** ולכאורה משמעות הדברים היא שיש עניין אחד בחיבה שבא לביטוי בעצם הספירה, בכל צורה של מניין, ויש עניין נוסף של חיבה שבא לביטוי בקריאת השם), **כַּמּוּבָן מֵעִנְיָן הַכּוֹכָבִים שֶׁמּוֹצִיאָן וּמַכְנִיסָן הֵן בְּמִסְפָּר וְהֵן בִּשְׁמוֹתָם (בְּמִסְפָּר וּבִשְׁמוֹתָם)** וכל אחד משני הדברים הוא ביטוי חיבה בפני עצמו, **הִנֵּה אֵצֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֲרֵי זֶה בְּאוֹפֶן שֶׁהַמְּנָיָן הוּא בִּשְׁמוֹתָם (מְנָאָן בִּשְׁמוֹתָם)** היינו שמניינם וספירתם והקריאה בשמותיהם הם עניין אחד?

ב) **וְיוּבָן בְּהַקְדִּים בֵּאוּר הַ'צֶּמַח צֶדֶק' בַּ'חֲסִידִי'שֶׁע פָּרָשָׁה' בְּ'אוֹר הַתּוֹרָה'**[3], **בְּעִנְיַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל נִמְשְׁלוּ לְכוֹכָבִים שֶׁעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר "לְכוּלָּם בְּשֵׁם יִקְרָא", שֶׁמֵּבִיא** אדמו"ר ה'צמח צדק' במאמר את **הַמְבֹאָר בַּזֹּהַר**[4] **בְּעִנְיַן הַכּוֹכָבִים, שֶׁמֵּהֶם** באמצעותם **עִיקָּר הַהַשְׁפָּעָה** של הקדוש ברוך הוא **בָּעוֹלָם, שֶׁאֵין לְךָ עֵשֶׂב לְמַטָּה** אפילו בריה קטנה כמו עשב בודד **שֶׁאֵין לוֹ כּוֹכָב וּמַזָּל כו'**[5] שדרכו הוא מקבל מלמעלה שפע וחיות, **וְכֵן הַהֶאָרָה בַּאֲבָנִים טוֹבוֹת** העובדה שאבנים טובות מאירות **הוּא מֵהַכּוֹכָבִים כו'** נובעת מכך שיש בהם השפעה מהכוכבים המאירים **[וּלְהָעִיר, שֶׁעִנְיָן זֶה** שיש קשר בין אור האבנים הטובות לכוכבים **נִתְגַּלָּה בַּשָּׁנִים הָאַחֲרוֹנוֹת, אֲבָל יֶשְׁנוֹ מִכְּבָר בַּ'זֹּהַר']. וְאִם־כֵּן, יֵשׁ בָּזֶה** בהשפעת אור ושפע אלוקי לעולם דרך הכוכבים **שְׁתֵּי בְּחִינוֹת. הָאַחַת, מַה שֶּׁמַּשְׁפִּיעַ** הכוכב **לְמַטָּה. הַשְׁנִיָּה, מַה שֶּׁמְּקַבֵּל** הכוכב **תְּחִלָּה מִלְּמַעְלָה, שֶׁהֲרֵי אִי־אֶפְשָׁר שֶׁיַּשְׁפִּיעַ לְמַטָּה** לנבראים שבעולם הזה **בִּלְתִּי שֶׁיְּקַבֵּל תְּחִלָּה** את החיות **מִלְּמַעְלָה** שהרי מובן שהכוכב לא משפיע מעצמו חס־ושלום אלא מה שמושפע לו מלמעלה.

וְזֶהוּ עִנְיָן המשמעות הפנימית של האמור על הכוכבים **"לְכוּלָּם בְּשֵׁם יִקְרָא", שֶׁעַל־יְדֵי הַשֵּׁמוֹת** שהקדוש־ברוך־הוא קורא לכוכבים

ביאור בדרך אפשר

נִמְשָׁךְ לָהֶם הַשֶּׁפַע מִלְּמַעְלָה, וְגַם עַל־יְדֵי־זֶה באמצעות השמות **הֵם מַשְׁפִּיעִים לְמַטָּה, וּכְפִי בְּחִינַת הַהַשְׁפָּעָה** בהתאם לסוג ועניין השפע הבא באמצעות כל כוכב וכוכב - **כָּךְ הוּא הַשֵּׁם** של אותו כוכב בפרט, **וְלָכֵן יֵשׁ שְׁמוֹת לַכּוֹכָבִים, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה** הודות לשמותיהם **מְפוּרְסָם עִנְיָנָם בָּעוֹלָם שֶׁמֵּהֶם בָּאוֹת כָּל הַהַשְׁפָּעוֹת לְמַטָּה.**

וּמִזֶּה המבואר לעיל אודות הכוכבים ושמותיהם ששמו של כל כוכב קשור לפעולתו והשפעתו **מוּבָן גַּם בְּנוֹגֵעַ לִשְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁנִּקְרָאִים עַל שֵׁם פְּעוּלָּתָם, כְּמוֹ רְאוּבֵן, עַל שֵׁם "כִּי רָאָה ה'"[6], בְּחִינַת רְאִיָּה** עבודת ה' בדרגה של ראיית אלוקות. **וְשִׁמְעוֹן, עַל שֵׁם "כִּי שָׁמַע ה'"[7], בְּחִינַת הַשְׁמִיעָה** עבודת ה' בדרגה של שמיעה באלוקות (שהיא למטה מראייה). **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּכָל פְּרָטֵי הַשֵּׁמוֹת,** של כל שאר השבטים **שֶׁעִנְיָן זֶה קָשׁוּר עִם הַשְׁלִיחוּת הַפְּרָטִית** המיוחדת והמסויימת **שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁצָּרִיךְ** הוא בפרט **לִפְעוֹל לְמַטָּה.**

אָמְנָם נוֹסָף לְכָךְ שֶׁפְּרָטֵי הַשֵּׁמוֹת מוֹרִים עַל פְּרָטֵי עִנְיָנֵי הַהַשְׁפָּעָה העוברים דרך הנקרא בשם זה בפרט **כו'**, כמבואר לעיל, **חֲרֵי יֶשְׁנוֹ גַּם כְּלָלוּת עִנְיָן הַשֵּׁם שֶׁקָּשׁוּר עִם הָ'עֶצֶם'** העצמיות והמהות של הדבר (הכוכב שדרכו עובר השפע או השבט או האדם הפרטי הנקראים כל אחד בשם פרטי מסויים לא רק בגלל ההשפעה הפרטית הקשורה בהם אלא גם בגלל הקשר והשייכות של השם עם עצם המהות) **שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִתְחַלְּקוּת לִפְרָטִים**[8], ה'עצם' הוא נקודה אחת עצמית שלא מתחלקת לפרטיות שונים כי ההתחלקות לפרטים היא ירידה לגבי ה'עצם' הנעלה מכדי לרדת ולהתבטא בפרטים מסוימים **וְכַיָּדוּעַ שֶׁשֵּׁם הָאָדָם קָשׁוּר עִם עֶצֶם הַחַיּוּת**

1 נִמְשָׁךְ לָהֶם הַשֶּׁפַע מִלְּמַעְלָה, וְגַם
2 עַל־יְדֵי־זֶה הֵם מַשְׁפִּיעִים לְמַטָּה, וּכְפִי בְּחִינַת
3 הַהַשְׁפָּעָה - כָּךְ הוּא הַשֵּׁם, וְלָכֵן יֵשׁ שְׁמוֹת
4 לַכּוֹכָבִים, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מְפוּרְסָם עִנְיָנָם בָּעוֹלָם
5 שֶׁמֵּהֶם בָּאוֹת כָּל הַהַשְׁפָּעוֹת לְמַטָּה. וּמִזֶּה מוּבָן
6 גַּם בְּנוֹגֵעַ לִשְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁנִּקְרָאִים עַל שֵׁם
7 פְּעוּלָּתָם, כְּמוֹ רְאוּבֵן, עַל שֵׁם "כִּי רָאָה ה'"[6],
8 בְּחִינַת רְאִיָּה. וְשִׁמְעוֹן, עַל שֵׁם "כִּי שָׁמַע ה'"[7],
9 בְּחִינַת הַשְׁמִיעָה. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּכָל פְּרָטֵי
10 הַשֵּׁמוֹת, שֶׁעִנְיָן זֶה קָשׁוּר עִם הַשְׁלִיחוּת הַפְּרָטִית
11 שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁצָּרִיךְ לִפְעוֹל
12 לְמַטָּה.
13 אָמְנָם נוֹסָף לְכָךְ שֶׁפְּרָטֵי הַשֵּׁמוֹת מוֹרִים עַל
14 פְּרָטֵי עִנְיָנֵי הַהַשְׁפָּעָה כו', חֲרֵי יֶשְׁנוֹ גַּם
15 כְּלָלוּת עִנְיָן הַשֵּׁם שֶׁקָּשׁוּר עִם הָ'עֶצֶם' שֶׁלְּמַעְלָה
16 מֵהִתְחַלְּקוּת לִפְרָטִים[8], וְכַיָּדוּעַ שֶׁשֵּׁם הָאָדָם
17 קָשׁוּר עִם עֶצֶם הַחַיּוּת שֶׁלְּמַעְלָה מִכֹּחוֹת
18 הַגְּלוּיִים, וְכִדְמוּכָח מִזֶּה שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה שֶׁקּוֹרְאִים
19 אֶת הָאָדָם בִּשְׁמוֹ מְעוֹרְרִים אוֹתוֹ מֵהִתְעַלְּפוּתוֹ,
20 שֶׁהִיא סִלּוּק הַחַיּוּת הַגָּלוּי, כִּי הַקְּרִיאָה בְּשֵׁם
21 מְעוֹרֶרֶת אֶת עֶצֶם הַחַיּוּת כו'[9]. וְלָכֵן נִקְרָא הָאָדָם
22 בְּאוֹתוֹ שֵׁם בְּמֶשֶׁךְ כָּל יְמֵי חַיָּיו, לַמְרוֹת הַשִּׁינּוּי
23 הַגִּידּוּל וְהַהִתְפַּתְּחוּת שֶׁנַּעֲשִׂים בְּכֹחוֹתָיו הַגְּלוּיִים
24 בְּמֶשֶׁךְ כָּל שְׁנוֹתָיו (שָׁנָה גַּם מִלְּשׁוֹן 'שִׁינּוּי'[10]).
25 **וּמִזֶּה** מוּבָן גַּם בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיַן הַחִבָּה שֶׁמִּתְגַּלֵּית
26 עַל־יְדֵי שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁנּוֹסָף עַל
27 הַחִבָּה מִצַּד הַמַּעֲלָה הַפְּרָטִית שֶׁבְּכָל אֶחָד
28 מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁבָּהּ הוּא מְחוּלָּק מֵחֲבֵרוֹ, יֶשְׁנָהּ גַּם
29 הַחִבָּה מִצַּד הָ'עֶצֶם' דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁזֶּהוּ הַ"חֵלֶק אֶלֹקָה
30 מִמַּעַל מַמָּשׁ"[11], נְקוּדַת הַיַּחֲדוּת, שֶׁאֵצֶל
31 מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁבָּהּ הוּא מְחוּלָּק שונה מֵחֲבֵרוֹ, יֶשְׁנָהּ גַּם
32 הַחִבָּה מִצַּד הָ'עֶצֶם' דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁזֶּהוּ הַ"חֵלֶק אֶלֹקָה

ביאור בדרך אפשר

הנקודה הכי פנימית ו'עצמית' של עצם החיים שלו **שֶׁלְּמַעְלָה מִכֹּחוֹת הַגְּלוּיִים** שכן יש להבדיל בין עצם הנפש ועצמיות החיות לכוחות פרטיים שפועלים בצורה גלויה (בדרך כלל הכוונה בעיקר למוחין ולמידות, כוחות השכל והרגש), וה'עצמיות' היא למעלה מהכוחות הגלויים, **וְכִדְמוּכָח** קיימת הוכחה לקשר של השם לעצם המהות ועצם החיות (ולא רק לפרטים ולכוחות הגלויים) **מִזֶּה שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה שֶׁקּוֹרְאִים אֶת הָאָדָם בִּשְׁמוֹ מְעוֹרְרִים אוֹתוֹ מֵהִתְעַלְּפוּתוֹ, שֶׁהִיא** ההתעלפות **סִלּוּק** הסתלקות והעלם של **הַחַיּוּת הַגָּלוּי** הבאה לידי ביטוי בפרטים, כי כאשר אדם מתעלף עצם החיות שלו נשארת בעינה אלא שהיא מסולקת ונעלמת, **כִּי הַקְּרִיאָה בְּשֵׁם מְעוֹרֶרֶת אֶת עֶצֶם הַחַיּוּת כו'**[9] והרי זו הוכחה שהשם קשור בעצם החיות, כאמור.

וְלָכֵן כיוון שהשם לא קשור רק בפרט כזה או אחר של חיי האדם וכוח כזה או אחר אלא בעצם מהותו ועצמיות החיות שלו **נִקְרָא הָאָדָם בְּאוֹתוֹ שֵׁם בְּמֶשֶׁךְ כָּל יְמֵי חַיָּיו, לַמְרוֹת הַשִּׁינּוּי הַגִּידּוּל וְהַהִתְפַּתְּחוּת שֶׁנַּעֲשִׂים בְּכֹחוֹתָיו הַגְּלוּיִים בְּמֶשֶׁךְ כָּל שְׁנוֹתָיו** וכמובן יש הבדלים בין מצבו של האדם כשהוא ילד קטן למצבו כשהוא מבוגר **(שָׁנָה גַּם מִלְּשׁוֹן 'שִׁינּוּי'**[10] כך ששנים נוספות קשורות גם בשינויים).

וּמִזֶּה מהמבואר לעיל אודות שם האדם שיש לו קשר ושייכות לעצם מהותו ועצמיות חייו **מוּבָן גַּם בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיַן הַחִבָּה** של הקדוש־ברוך־הוא לבני ישראל **שֶׁמִּתְגַּלֵּית עַל־יְדֵי שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁנּוֹסָף עַל הַחִבָּה** שהקדוש־ברוך־הוא מחבב את בני ישראל **מִצַּד הַמַּעֲלָה הַפְּרָטִית שֶׁבְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁבָּהּ הוּא מְחוּלָּק** שונה **מֵחֲבֵרוֹ, יֶשְׁנָהּ גַּם הַחִבָּה מִצַּד הָ'עֶצֶם' דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁזֶּהוּ הַ"חֵלֶק אֶלֹקָה**

---

6) ויצא כט, לב. 7) שם, לג. 8) בכל הבא לקמן - ראה לקו"ש ח"ו ע' 8 ואילך (ממאמר זה). 9) ראה ד"ה בעצם היום הזה תש"א פ"א (סה"מ תש"א ע' 82). מן המיצר תש"ט פי"א (סה"מ תש"ט ע' יז). 10) עבודת הקודש ח"ד פי"ט. אוה"ת מקץ שלח, סע"ב. 11) תניא רפ"ב.

ביאור בדרך אפשר

מִמַּעַל מַמָּשׁ״[11], נִקּוּדַת הַיַּהֲדוּת, שֶׁאֵצֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּשָׁוֶה, אותה בחינה בנשמה היהודית שעליה אומר אדמו״ר הזקן בספר התניא פרק ״לב״ שמבחינתה אין הבדלים וחילוקי דרגות בין הנשמות אלא ״כּוּלָּן מַתְאִימוֹת כל הנשמות שוות וְאָב אֶחָד לְכוּלָּנָה״[12] ולכל הנשמות יש שורש ומקור משותף אחד באלוקות, ורק בדרגות של הנשמה שלמטה מה׳עצם׳ יש הבדלים וחילוקי דרגות.

ג) וְהָעִנְיָן בָּזֶה, התוכן הפנימי של המבואר לעיל אודות הקשר של השם ל׳עצם׳ החיות והמציאות של האדם הוא שֶׁבִּקְרִיאָה בַּשֵּׁם מִתְבַּטֵּאת הָאַהֲבָה הָעַצְמִית שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל שהיא אהבה שקשורה לעצם המהות והמציאות של כל אחד מבני ישראל ולא לפרטים שבהם יש חילוקי דרגות. וְיוּבָן התוכן של ביטוי האהבה העצמית של הקדוש־ברוך־הוא באמצעות הקריאה לבני ישראל בשמות מֵעִנְיָן הָאַהֲבָה הָעַצְמִית שֶׁל הַהוֹרִים לִבְנָם (שֶׁנִּשְׁתַּלְשְׁלָה וְהִיא בְּדוּגְמַת הָאַהֲבָה הָעַצְמִית שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל[13] בהתאם לכלל שכל העניינים הקיימים בעולם הזה נשתלשלו משורש ומקור רוחני עליון, ולכן למרות ריחוק הערך בין המקור העליון למציאות הגשמית, עדיין יש להם דימיון מסוים לשורשם), שֶׁהַחִבָּה שֶׁמְּבַטְּאִים הַהוֹרִים לִבְנָם עַל־יְדֵי הַקְּרִיאָה בִּשְׁמוֹ (וּבִפְרָט עַל־יְדֵי הַסִּלְסוּל בַּשֵּׁם וְהוֹסָפַת כִּינוּי כוּ׳ שהם דברים שנועדו ׳לייפות׳ את השם ולהדגיש אותו ואת עניין החיבה) הִיא בְּעוֹמֶק יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר הַחִבָּה של ההורים לבנם שֶׁמִּתְבַּטֵּאת עַל־יְדֵי נְתִינַת מַתָּנָה, אוֹ עַל־יְדֵי דִּבּוּר דִּבְרֵי

ביאור בדרך אפשר

אַהֲבָה, וַאֲפִילוּ עַל־יְדֵי חִבּוּק וְנִשּׁוּק. וטעם הדבר שהקריאה בשם מבטאת חיבה יותר מאשר מתנה, דיבורים של אהבה וחיבוק ונישוק, אף שכל אלה הם בהחלט ביטויים של אהבה, הוא דְּהִנְּה, נְתִינַת מַתָּנָה וְדִבּוּר דִּבְרֵי אַהֲבָה, הֲרֵי זֶה תָּלוּי בְּגִיל וּבַהֲכָנַת הַיֶּלֶד, כִּי כַּאֲשֶׁר נוֹתְנִים לְיֶלֶד גָּדוֹל מַתָּנָה שֶׁמַּתְאִימָה לְיֶלֶד קָטָן, הִנֵּה לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁאֵין זֶה מְבַטֵּא עִנְיָן שֶׁל חִבָּה, אֶלָּא אַדְרַבָּה, זֶה מְבַטֵּא הֵפֶךְ הַחִבָּה. וְכֵן לְאִידָךְ גִּיסָא, שֶׁכַּאֲשֶׁר נוֹתְנִים לְיֶלֶד קָטָן מַתָּנָה שֶׁמַּתְאִימָה לְיֶלֶד גָּדוֹל, אֵין זֶה מְבַטֵּא עִנְיָן שֶׁל חִבָּה[14]. וְכֵן בְּנוֹגֵעַ לְדִבְרֵי אַהֲבָה, שֶׁדַּוְקָא כַּאֲשֶׁר הֵם לְפִי עֶרְךְ וְהַהֲכָנָה שֶׁל הַבֵּן, אֲזַי מְבַטְּאִים עִנְיַן הַחִבָּה, שֶׁהֵם הַכֵּלִים שֶׁעַל־יָדָם מִתְבַּטֵּאת הַחִבָּה, וְכֵן לְאִידָךְ גִּיסָא, שֶׁכַּאֲשֶׁר נוֹתְנִים לְיֶלֶד גָּדוֹל מַתָּנָה שֶׁמַּתְאִימָה לְיֶלֶד קָטָן, אֵין זֶה מְבַטֵּא עִנְיָן שֶׁל חִבָּה[14]. וְכֵן בְּנוֹגֵעַ לְדִבְרֵי אַהֲבָה, שֶׁדַּוְקָא כַּאֲשֶׁר הֵם לְפִי עֶרְךְ וְהַהֲכָנָה שֶׁל הַבֵּן, אֲזַי מְבַטְּאִים עִנְיַן הַחִבָּה, שֶׁהֵם הַכֵּלִים שֶׁעַל־יָדָם מִתְבַּטֵּאת הַחִבָּה, הֵם מְדוּדִים לְפִי הַגִּיל וְהַהֲכָנָה שֶׁל הַבֵּן, שֶׁאֵינָהּ מְדוּדָה לְפִי שִׂכְלוֹ כוּ׳. וַאֲפִילוּ הָאַהֲבָה וְהַחִבָּה שֶׁמִּתְבַּטֵּאת עַל־יְדֵי חִבּוּק וְנִשּׁוּק, שֶׁשַּׁיָּכִים הֵן לְקָטָן וְהֵן לְגָדוֹל, הֲרֵי[15] חִבּוּק וְנִשּׁוּק שַׁיָּכִים דַּוְקָא בְּשָׁעָה שֶׁהָאָהוּב נִמְצָא

---

12) שם רפל״ב. 13) וכן האהבה עצמית שמהבן להוריו, שרשה היא אהבת כנס״י להקב״ה - ראה לקו״ש שם הערה 33 (מד״ה אתה אחד תשכ״ט). 14) להעיר מפיה״מ להרמב״ם ר״פ חלק ד״ה וכת חמישית. 15) לשלימות הענין - ראה שיחת ש״פ וארא תשכ״ט (נדפסה בהוספה ללקו״ש ח״ו בסופו (ע׳ 413 ואילך)).

ביאור בדרך אפשר

בְּסִמִיכוּת וּבְקֵרוּב מָקוֹם לָאוֹהֵב, וּמִזֶּה מוּכָח שֶׁגַּם הֵם אֵינָם מְבַטְּאִים עֲדַיִן אֶת הָאַהֲבָה הָעַצְמִית מַמָּשׁ, שֶׁאֵינָהּ מְדוּדָה וּמוּגְבֶּלֶת בְּמָקוֹם. וִיתֵרָה מִזֶּה, בִּיטּוּי הַחִבָּה עַל־יְדֵי חִבּוּק וְנִשּׁוּק שַׁיָּךְ דַּוְקָא כַּאֲשֶׁר הָאָהוּב הוּא עֵר (וְלֹא שַׁיָּךְ לְבַטֵּא אוֹתָהּ בְּשָׁעָה שֶׁהוּא יָשֵׁן כִּי כאשר הוא ישן ואינו מודע לחיבוק, אזי החיבוק לא מבטא כלום לגביו). וּמִזֶּה מוּכָן עוֹד יוֹתֵר שֶׁאֵין זֶה עֶצֶם הָאַהֲבָה מַמָּשׁ, שֶׁהֲרֵי בְּעֶצֶם הָאַהֲבָה אֵין חִילּוּק בֵּין עֵר לְיָשֵׁן. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּנוֹגֵעַ לְאַהֲבָה שֶׁמִּתְבַּטֵּאת עַל־יְדֵי הַזְכָּרַת הַשֵּׁם של הבן האהוב, חֲרֵי רוֹאִים בְּמוּחָשׁ שֶׁאֵין בָּהּ מְדִידוֹת וְהַגְבָּלוֹת, וְהֵינוּ, שֶׁאֵין נַפְקָא־מִינָהּ אין הבדל אִם הָאָהוּב נִמְצָא בְּקֵרוּב מָקוֹם אוֹ בְּרִחוּק מָקוֹם, וּמִכָּל־שֶׁכֵּן שֶׁאֵין נַפְקָא־מִינָהּ אין הבדל אִם הוּא חָכָם (שֶׁחֲרֵי בְּכָל מַצָּב שֶׁבּוֹ נִמְצָא הַבֵּן, מְבַטְּאִים הַחִבָּה עַל־יְדֵי הַקְּרִיאָה בִּשְׁמוֹ), כִּי עַל־יְדֵי הַזְכָּרַת הַשֵּׁם מִתְבַּטֵּאת הָאַהֲבָה הָעַצְמִית הַקְּשׁוּרָה עִם עֶצֶם הַבֵּן, לְמַעְלָה מִצִּיּוּרִים והגדרות כאלה ואחרות, ובכל מקום ובכל מצב הקריאה בשם היא ביטוי לאהבה העצמית.

וְזֶהוּ גַּם עִנְיַן קְרִיאַת שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל על ידי הקדוש־ברוך־הוא, שֶׁזֶּה מִתְבַּטֵּאת הָאַהֲבָה הָעַצְמִית שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁאֵינָהּ קְשׁוּרָה עִם מַעֲלוֹת פְּרָטִיּוֹת של היהודי הפרטי הנקרא בשם זה, אֶלָּא עִם הָ'עֶצֶם' שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, עצם המהות שלהם כיהודים שיש להם נשמה אלוקית שֶׁיֶּשְׁנוֹ בָּהֶם בִּשְׁלֵמוּת בְּכָל מַעֲמָד וּמַצָּב, עצם נקודת היהדות היא תמיד בשלימות, יהיה אשר יהיה מעמדם ומצבם הרוחני, וה'עצם' הוא בשלימות לֹא רַק בְּעָמְדָם בְּהַר סִינַי בְּעֵת מַתַּן־תּוֹרָה שהוא כמובן מעמד ומצב נעלה מאד, אוֹ אֲפִילוּ בְּשִׁבְתָּם בְּמֵיטַב הָאָרֶץ[16] של ארץ מצרים, כְּמוֹ בְּאֶרֶץ גוֹשֶׁן, בְּאוֹפֶן דְּ־וַיֵּאָחֲזוּ בָּהּ גוֹ'[17] שגם זה מצב נעלה וטוב, אֶלָּא גַּם בִּהְיוֹתָם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עצמה (כְּהֶמְשֵׁךְ הַכָּתוּב "וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרָיְמָה"), שֶׁשָּׁם הָיוּ בְּמַעֲמָד וּמַצָּב רוחני ירוד ביותר דַּ"הֲלָלוּ עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה־זָרָה וְהַלָּלוּ כּוֹ"[18], עד כדי כך שהיו דומים לגויים המצריים, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן "לְהַחֲלִיפָם בְּאוּמָה אַחֶרֶת אִי־אֶפְשָׁר" כּוֹ'[19], ועצם הקשר בין הקדוש־ברוך־הוא ובני ישראל לא נפגם שֶׁזֶּהוּ כי הקשר הזה הוא מִצַּד הָ'עֶצֶם' ואינו תלוי בפרטים כאלה ואחרים כּוֹ'. וְעַל־יְדֵי קְרִיאַת שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל על ידי הקדוש־ברוך־הוא מִתְעוֹרֵר הָ'עֶצֶם' של נשמות בני ישראל כּוֹ', וְכִמְשַׁל הַקְּרִיאָה בְּשֵׁם הָאָדָם שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מְעוֹרְרִים אוֹתוֹ מֵהִתְעַלְּפוּתוֹ שבזה מעוררים ומגלים את נקודת העצם של חייו (כַּנַּ"ל סְעִיף ב). וְכַיָּדוּעַ גַּם בְּנוֹגֵעַ לְהִתְגַּלּוּת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב, שֶׁאָז בתקופה שבה נולד הבעל־שם־טוב הָיוּ כְּלָלוּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמַעֲמָד וּמַצָּב רוחני שֶׁל הִתְעַלְּפוּת,

ביאור בדרך אפשר

1 נִמְצָא בְּסִמִיכוּת וּבְקֵרוּב מָקוֹם לָאוֹהֵב, וּמִזֶּה
2 מוּכָח שֶׁגַּם הֵם אֵינָם מְבַטְּאִים עֲדַיִן אֶת הָאַהֲבָה
3 הָעַצְמִית מַמָּשׁ, שֶׁאֵינָהּ מְדוּדָה וּמוּגְבֶּלֶת בְּמָקוֹם.
4 וִיתֵרָה מִזֶּה, בִּיטּוּי הַחִבָּה עַל־יְדֵי חִבּוּק וְנִשּׁוּק
5 שַׁיָּךְ דַּוְקָא כַּאֲשֶׁר הָאָהוּב הוּא עֵר (וְלֹא שַׁיָּךְ
6 לְבַטֵּא אוֹתָהּ בְּשָׁעָה שֶׁהוּא יָשֵׁן). וּמִזֶּה מוּכָן עוֹד
7 יוֹתֵר שֶׁאֵין זֶה עֶצֶם הָאַהֲבָה מַמָּשׁ, שֶׁהֲרֵי בְּעֶצֶם
8 הָאַהֲבָה אֵין חִילּוּק בֵּין עֵר לְיָשֵׁן. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן
9 בְּנוֹגֵעַ לְאַהֲבָה שֶׁמִּתְבַּטֵּאת עַל־יְדֵי הַזְכָּרַת הַשֵּׁם,
10 חֲרֵי רוֹאִים בְּמוּחָשׁ שֶׁאֵין בָּהּ מְדִידוֹת וְהַגְבָּלוֹת,
11 וְהֵינוּ, שֶׁאֵין נַפְקָא־מִינָהּ אִם הָאָהוּב נִמְצָא
12 בְּקֵרוּב מָקוֹם אוֹ בְּרִחוּק מָקוֹם, וּמִכָּל־שֶׁכֵּן שֶׁאֵין
13 נַפְקָא־מִינָהּ אִם הוּא חָכָם (שֶׁחֲרֵי בְּכָל מַצָּב שֶׁבּוֹ
14 נִמְצָא הַבֵּן, מְבַטְּאִים הַחִבָּה עַל־יְדֵי הַקְּרִיאָה
15 בִּשְׁמוֹ), כִּי עַל־יְדֵי הַזְכָּרַת הַשֵּׁם מִתְבַּטֵּאת
16 הָאַהֲבָה הָעַצְמִית הַקְּשׁוּרָה עִם עֶצֶם הַבֵּן, לְמַעְלָה
17 מִצִּיּוּרִים.
18 וְזֶהוּ גַּם עִנְיַן קְרִיאַת שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁבָּזֶה
19 מִתְבַּטֵּאת הָאַהֲבָה הָעַצְמִית שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־
20 בָּרוּךְ־הוּא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁאֵינָהּ קְשׁוּרָה עִם
21 מַעֲלוֹת פְּרָטִיּוֹת, אֶלָּא עִם הָ'עֶצֶם' שֶׁל בְּנֵי
22 יִשְׂרָאֵל, שֶׁיֶּשְׁנוֹ בָּהֶם בִּשְׁלֵמוּת בְּכָל מַעֲמָד וּמַצָּב,
23 לֹא רַק בְּעָמְדָם בְּהַר סִינַי בְּעֵת מַתַּן־תּוֹרָה, אוֹ
24 אֲפִילוּ בְּשִׁבְתָּם בְּמֵיטַב הָאָרֶץ[16], כְּמוֹ בְּאֶרֶץ
25 גוֹשֶׁן, בְּאוֹפֶן דְּ־וַיֵּאָחֲזוּ בָּהּ גוֹ'[17], אֶלָּא גַּם בִּהְיוֹתָם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם (כְּהֶמְשֵׁךְ
26 הַכָּתוּב "וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרָיְמָה"), שֶׁשָּׁם הָיוּ בְּמַעֲמָד וּמַצָּב
27 דַּ"הֲלָלוּ עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה־זָרָה וְהַלָּלוּ כּוֹ"[18], וְאַף־עַל־פִּי־כֵן "לְהַחֲלִיפָם בְּאוּמָה
28 אַחֶרֶת אִי־אֶפְשָׁר" כּוֹ'[19], שֶׁזֶּהוּ מִצַּד הָ'עֶצֶם' כּוֹ'. וְעַל־יְדֵי קְרִיאַת שְׁמוֹת בְּנֵי
29 יִשְׂרָאֵל מִתְעוֹרֵר הָ'עֶצֶם' כּוֹ', וְכִמְשַׁל הַקְּרִיאָה בְּשֵׁם הָאָדָם שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה
30 מְעוֹרְרִים אוֹתוֹ מֵהִתְעַלְּפוּתוֹ (כַּנַּ"ל סְעִיף ב). וְכַיָּדוּעַ גַּם בְּנוֹגֵעַ לְהִתְגַּלּוּת
31 הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב, שֶׁאָז הָיוּ כְּלָלוּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל הִתְעַלְּפוּת,

16) לשון הכתוב - ויגש מז, יא. 17) שם, כז. 18) ראה זח"ב קע, ריש ע"ב. מכילתא בשלח יד, כח. ילקוט ראובני בשלח שם, כז. 19) רות רבה פתיחתא ג.

ביאור בדרך אפשר

וְלִידַת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב, שֶׁשְּׁמוֹ יִשְׂרָאֵל, הָיְתָה בִּבְחִינַת קְרִיאַת שֵׁם יִשְׂרָאֵל כְּדֵי לְעוֹרֵר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵהִתְעַלְּפוּתָם כו׳[20] וכידוע, הבעל־שם־טוב, מייסד שיטת החסידות, הביא חיות והתלהבות בלימוד התורה וקיום המצוות.

ד) וְהִנֵּה הָאַהֲבָה הָעַצְמִית שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁמִּתְבַּטֵּאת בִּקְרִיאַת הַשֵּׁמוֹת, כמבואר לעיל באריכות, **קְשׁוּרָה גַּם עִם עִנְיַן הַמִּנְיָן, שֶׁזֶּהוּ שֶׁמְּנָאָן בִּשְׁמוֹתָם** וכפי שנזכר בתחילת המאמר, הדיוק בזה הוא שלגבי החיבה של הקדוש־ברוך־הוא עניין הקריאה בשם ועניין המניין, אף שנראים כשני דברים שונים (וכמו שמצינו בכתוב אודות הכוכבים, שהדברים נזכרים בנפרד – ״לכולם שמות יקרא״ ו״המוציא במספר צבאם״) הם עניין אחד, כפי שממשיך ומבאר.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, גַּם עִנְיַן הַמִּנְיָן שהקדוש־ברוך־הוא מונה וסופר את בני ישראל **קָשׁוּר עִם הָ׳עֶצֶם׳** של בני ישראל, **שֶׁהֲרֵי הַמִּנְיָן הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁכּוּלָּם נִמְנִים בְּשָׁוֶה, וְהֵינוּ, שֶׁהַגָּדוֹל שֶׁבַּגְּדוֹלִים אֵינוֹ נֶחְשָׁב יוֹתֵר מֵאֶחָד, וְהַקָּטָן שֶׁבַּקְּטַנִּים אֵינוֹ נֶחְשָׁב פָּחוֹת מֵאֶחָד. וּכְמוֹ בְּמִנְיָן שִׁבְעִים נֶפֶשׁ שֶׁבָּאוּ מִצְּרַיְמָה, שֶׁיַּעֲקֹב אָבִינוּ וְשָׁאוּל בֶּן הַכְּנַעֲנִית וְיוֹכֶבֶד שֶׁנּוֹלְדָה בֵּין הַחוֹמוֹת, נִמְנוּ בְּשָׁוֶה, שֶׁזֶּהוּ לְפִי שֶׁמְּצַד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה כּוּלָּם שָׁוִים** [וְזֶהוּ גַּם הַטַּעַם שֶׁקּוֹדֶם חַג הַשָּׁבוּעוֹת, זְמַן מַתַּן־תּוֹרָה, קוֹרִין פָּרָשַׁת בַּמִּדְבָּר, שֶׁהַתְּחָלָתָהּ וְתָכְנָהּ הוּא מִנְיַן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כִּי הַגִּילוּי דְּמַתַּן־תּוֹרָה הוּא מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה[21] (וְלָכֵן הוּצְרַךְ לִהְיוֹת הַמִּסְפָּר שֶׁל שִׁשִּׁים רִיבּוֹא בִּשְׁעַת מַתַּן־תּוֹרָה[22])]. **וְיִתֵּרָה מִזֶּה, שֶׁעִנְיַן הַמִּנְיָן קָשׁוּר עִם הָ׳עֶצֶם׳ יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר עִנְיַן הַשֵּׁם** שכמבואר לעיל קשור מאד עם ה׳עצם׳, **כִּי בְּעִנְיַן הַמִּנְיָן אֵין הִתְחַלְּקוּת כְּלָל בֵּין הַנִּמְנִים, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּעִנְיַן הַשֵּׁם, שֶׁהֶעְדֵּר הַהִתְחַלְּקוּת הוּא רַק בָּאָדָם עַצְמוֹ, שֶׁבִּמְשֶׁךְ כָּל שְׁנוֹתָיו** למרות שבמהלכם עובר שינויים רבים מקטנות לגדלות **נִקְרָא בְּאוֹתוֹ שֵׁם (כַּנַּ״ל סְעִיף ב), אֲבָל יֵשׁ הִתְחַלְּקוּת בֵּין אֶחָד לַחֲבֵרוֹ, שֶׁכָּל אֶחָד נִקְרָא בְּשֵׁם מְיוּחָד שֶׁמּוֹרֶה עַל עִנְיָנוֹ** ולא כולם נקראים בשמות זהים, ונמצא שהאחדות בעניין המניין יותר נעלית מאשר האחדות בעניין השמות.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר הַחִלּוּק שֶׁבֵּינֵיהֶם, ההבדל בין השייכות של השם לעצם הנשמה לשייכות של המניין לעצם הנשמה **שֶׁעִנְיַן הַמִּנְיָן מוֹרֶה עַל מַדְרֵגַת הַנְּשָׁמָה כְּפִי שֶׁהִיא לְמַעְלָה מֵהִתְקַשְּׁרוּת עִם גּוּף פְּרָטִי** מסויים, **שֶׁבְּמַדְרֵגָה זוֹ** שקשורה בשורש ומקור הנשמה, **״כּוּלָּן מַתְאִימוֹת וְאָב אֶחָד לְכוּלָּנָה״**[12], **וְאִילּוּ עִנְיַן הַשֵּׁם מוֹרֶה עַל מַדְרֵגַת הַנְּשָׁמָה כְּפִי שֶׁמִּתְלַבֶּשֶׁת בְּגוּף פְּרָטִי** ולכן יש יתרון לאחדות (״כולן מתאימות״ ללא כל הבדלים) בעניין

ביאור בדרך אפשר

1 וְלִידַת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב, שֶׁשְּׁמוֹ יִשְׂרָאֵל, הָיְתָה
2 בִּבְחִינַת קְרִיאַת שֵׁם יִשְׂרָאֵל כְּדֵי לְעוֹרֵר אֶת בְּנֵי
3 יִשְׂרָאֵל מֵהִתְעַלְּפוּתָם כו׳[20].

4 ד) **וְהִנֵּה** הָאַהֲבָה הָעַצְמִית שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־
5 הוּא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁמִּתְבַּטֵּאת
6 בִּקְרִיאַת הַשֵּׁמוֹת, קְשׁוּרָה גַּם עִם עִנְיַן הַמִּנְיָן,
7 שֶׁזֶּהוּ שֶׁמְּנָאָן בִּשְׁמוֹתָם. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, גַּם
8 עִנְיַן הַמִּנְיָן קָשׁוּר עִם הָ׳עֶצֶם׳, שֶׁהֲרֵי הַמִּנְיָן הוּא
9 בְּאוֹפֶן שֶׁכּוּלָּם נִמְנִים בְּשָׁוֶה, וְהֵינוּ, שֶׁהַגָּדוֹל
10 שֶׁבַּגְּדוֹלִים אֵינוֹ נֶחְשָׁב יוֹתֵר מֵאֶחָד, וְהַקָּטָן
11 שֶׁבַּקְּטַנִּים אֵינוֹ נֶחְשָׁב פָּחוֹת מֵאֶחָד. וּכְמוֹ בְּמִנְיָן
12 שִׁבְעִים נֶפֶשׁ שֶׁבָּאוּ מִצְרַיְמָה, שֶׁיַּעֲקֹב אָבִינוּ
13 וְשָׁאוּל בֶּן הַכְּנַעֲנִית וְיוֹכֶבֶד שֶׁנּוֹלְדָה בֵּין
14 הַחוֹמוֹת, נִמְנוּ בְּשָׁוֶה, שֶׁזֶּהוּ לְפִי שֶׁמְּצַד עֶצֶם
15 הַנְּשָׁמָה כּוּלָּם שָׁוִים [וְזֶהוּ גַּם הַטַּעַם שֶׁקּוֹדֶם חַג
16 הַשָּׁבוּעוֹת, זְמַן מַתַּן־תּוֹרָה, קוֹרִין פָּרָשַׁת בַּמִּדְבָּר,
17 שֶׁהַתְּחָלָתָהּ וְתָכְנָהּ הוּא מִנְיַן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כִּי
18 הַגִּילוּי דְּמַתַּן־תּוֹרָה הוּא מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה[21]
19 (וְלָכֵן הוּצְרַךְ לִהְיוֹת הַמִּסְפָּר שֶׁל שִׁשִּׁים רִיבּוֹא
20 בִּשְׁעַת מַתַּן־תּוֹרָה[22])]. וְיִתֵּרָה מִזֶּה, שֶׁעִנְיַן הַמִּנְיָן
21 קָשׁוּר עִם הָ׳עֶצֶם׳ יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר עִנְיַן הַשֵּׁם, כִּי
22 בְּעִנְיַן הַמִּנְיָן אֵין הִתְחַלְּקוּת כְּלָל בֵּין הַנִּמְנִים,
23 מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּעִנְיַן הַשֵּׁם, שֶׁהֶעְדֵּר הַהִתְחַלְּקוּת
24 הוּא רַק בָּאָדָם עַצְמוֹ, שֶׁבִּמְשֶׁךְ כָּל שְׁנוֹתָיו נִקְרָא
25 בְּאוֹתוֹ שֵׁם (כַּנַּ״ל סְעִיף ב), אֲבָל יֵשׁ הִתְחַלְּקוּת
26 בֵּין אֶחָד לַחֲבֵרוֹ, שֶׁכָּל אֶחָד נִקְרָא בְּשֵׁם מְיוּחָד
27 שֶׁמּוֹרֶה עַל עִנְיָנוֹ. וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר הַחִלּוּק
28 שֶׁבֵּינֵיהֶם, שֶׁעִנְיַן הַמִּנְיָן מוֹרֶה עַל מַדְרֵגַת
29 הַנְּשָׁמָה כְּפִי שֶׁהִיא לְמַעְלָה מֵהִתְקַשְּׁרוּת עִם גּוּף
30 פְּרָטִי, שֶׁבְּמַדְרֵגָה זוֹ ״כּוּלָּן מַתְאִימוֹת וְאָב אֶחָד
31 לְכוּלָּנָה״[12], וְאִילּוּ עִנְיַן הַשֵּׁם מוֹרֶה עַל מַדְרֵגַת
32 הַנְּשָׁמָה כְּפִי שֶׁמִּתְלַבֶּשֶׁת בְּגוּף פְּרָטִי. וְכַיָּדוּעַ[23]

44 שֶׁקּוֹדֶם חַג הַשָּׁבוּעוֹת, זְמַן מַתַּן־תּוֹרָה, קוֹרִין פָּרָשַׁת
45 בַּמִּדְבָּר, שֶׁהַתְּחָלָתָהּ וְתָכְנָהּ הוּא מִנְיַן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כמפורש
46 בתורה באריכות, כִּי הַגִּילוּי דְּמַתַּן־תּוֹרָה הוּא מִצַּד עֶצֶם
47 הַנְּשָׁמָה[21] שבזה כל בני ישראל שווים, כאמור (וְלָכֵן הוּצְרַךְ לִהְיוֹת
48 הַמִּסְפָּר שֶׁל שִׁשִּׁים רִיבּוֹא
49 בִּשְׁעַת מַתַּן־תּוֹרָה[22] מבלי שיהיה
50 חסר אפילו יהודי אחד ולא היה אפשר
51 שיהודי במעלה ומדריגה נעלית ייחשב
52 ליותר מאחד, כי בעניין זה של ה׳עצם׳
53 יש לכל אחד ואחד את מלוא
54 החשיבות)].
55 וְיִתֵּרָה מִזֶּה, שֶׁעִנְיַן הַמִּנְיָן
56 קָשׁוּר עִם הָ׳עֶצֶם׳ יוֹתֵר
57 מֵאֲשֶׁר עִנְיַן הַשֵּׁם שכמבואר לעיל
58 קשור מאד עם ה׳עצם׳, כִּי בְּעִנְיַן
59 הַמִּנְיָן אֵין הִתְחַלְּקוּת כְּלָל בֵּין
60 הַנִּמְנִים, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּעִנְיַן
61 הַשֵּׁם, שֶׁהֶעְדֵּר הַהִתְחַלְּקוּת
62 הוּא רַק בָּאָדָם עַצְמוֹ,
63 שֶׁבִּמְשֶׁךְ כָּל שְׁנוֹתָיו למרות
64 שבמהלכם עובר שינויים רבים מקטנות
65 לגדלות נִקְרָא בְּאוֹתוֹ שֵׁם
66 (כַּנַּ״ל סְעִיף ב), אֲבָל יֵשׁ
67 הִתְחַלְּקוּת בֵּין אֶחָד לַחֲבֵרוֹ,
68 שֶׁכָּל אֶחָד נִקְרָא בְּשֵׁם מְיוּחָד
69 שֶׁמּוֹרֶה עַל עִנְיָנוֹ ולא כולם
70 נקראים בשמות זהים, ונמצא
71 שהאחדות בעניין המניין יותר נעלית
72 מאשר האחדות בעניין השמות.
73 וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר הַחִלּוּק
74 שֶׁבֵּינֵיהֶם, ההבדל בין השייכות של
75 השם לעצם הנשמה לשייכות של
76 המניין לעצם הנשמה שֶׁעִנְיַן הַמִּנְיָן
77 מוֹרֶה עַל מַדְרֵגַת הַנְּשָׁמָה כְּפִי
78 שֶׁהִיא לְמַעְלָה מֵהִתְקַשְּׁרוּת
79 עִם גּוּף פְּרָטִי מסויים,
80 שֶׁבְּמַדְרֵגָה זוֹ שקשורה בשורש
81 ומקור הנשמה, ״כּוּלָּן מַתְאִימוֹת
82 וְאָב אֶחָד לְכוּלָּנָה״[12], וְאִילּוּ
83 עִנְיַן הַשֵּׁם מוֹרֶה עַל מַדְרֵגַת
84 הַנְּשָׁמָה כְּפִי שֶׁמִּתְלַבֶּשֶׁת בְּגוּף
85 פְּרָטִי ולכן יש יתרון לאחדות (״כולן
86 מתאימות״ ללא כל הבדלים) בעניין

---

20) ראה כתר שם טוב (קה״ת, תשס״ד) הוספות סימן תיח (ע׳ תצו ואילך). לקו״ש ח״ב ע׳ 516 ואילך. 21) ראה בארוכה לקו״ש ח״ד ע׳ 1022 ואילך. 22) ב״ר פ״ע, ט. דב״ר פ״ז, ח. מכילתא יתרו יט, יא. 23) לקו״ת בהר מא, א. בלק סז, ג.

ביאור בדרך אפשר

המניין לגבי עניין השמות. **וְכַיָּדוּעַ**[23] **שֶׁהַנְּשָׁמָה לְמַעְלָה אֵין לָהּ שֵׁם, וְרַק בִּירִידָתָהּ לְמַטָּה בַּגּוּף - הִיא מְקַבֶּלֶת שֵׁם** וטעם הדבר הוא משום שבהיותה למעלה אין הבדלים בין נשמה אחת לשנייה ואין מקום לתת לכל אחת שם שונה.

ה) וְזֶהוּ "וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרָיְמָה", שֶׁמְּנָאָן בִּשְׁמוֹתָם, לְהוֹדִיעַ חִבָּתָן. דְּהִנֵּה, עֲבוֹדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל למטה בפועל **צְרִיכָה לִהְיוֹת עַל־יְדֵי הַכֹּחוֹת הַגְּלוּיִים** והאדם צריך להשתמש בכוחות הפרטיים שלו כדי לעבוד את ה', **אַךְ הַ'נְּתִינַת כֹּחַ'** מלמעלה **לַכֹּחוֹת הַגְּלוּיִים שֶׁיּוּכְלוּ לַעֲבוֹד עֲבוֹדָתָם הִיא דַּוְקָא עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁמֵּאִיר בָּהֶם הָ'עֶצֶם'. וְלָכֵן צָרִיךְ "לְהוֹדִיעַ חִבָּתָן", הַיְנוּ, שֶׁהַחִבָּה שֶׁמִּצַּד הָעֶצֶם, שֶׁהִיא לְמַעְלָה מִגִּילוּי, תָּבֹא בְּהִתְגַּלּוּת ("לְהוֹדִיעַ"), עַל־יְדֵי הַמִּנְיָן וְהַקְּרִיאָה בִּשְׁמָם בְּגִילוּי. וְעִנְיָן זֶה הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁמְּנָאָן בִּשְׁמוֹתָם, הַיְנוּ, שֶׁבִּ"שְׁמוֹתָם", דְּקָאֵי עַל הֶאָרַת הַנְּשָׁמָה שֶׁבַּגּוּף, צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיַן הַמִּנְיָן ("מְנָאָן"), שֶׁזֶּהוּ גִּילוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה. וְזֶהוּ הַטַּעַם שֶׁהָעִנְיָן דִּ"מְנָאָן בִּשְׁמוֹתָם" הוּא דַּוְקָא בִּשְׁבִיל "שְׁמוֹת"[24] בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרָיְמָה"[25], בִּשְׁבִיל הֶאָרַת הַנְּשָׁמָה שֶׁבָּאָה בְּ"מִצְרַיִם" שֶׁל הַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, וְעַד לְגָלוּת כִּפְשׁוּטוֹ[26] גלות מצרים והגלויות הנוספות שבהם יש לנשמה המלובשת בגוף קשיים נוספים בעבודת ה' והיא זקוקה יותר לנתינת כוח מלמעלה, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה שֶׁ"מְנָאָן בִּשְׁמוֹתָם", שֶׁגַּם בַּהֶאָרָה של הנשמה שֶׁנִּמְצֵאת בְּמִצְרַיִם - מֵאִיר עֶצֶם הַנְּשָׁמָה שֶׁלֹּא בָּאָה בְּמִצְרַיִם** ואינה נתונה לכל ההגבלות, **יֵשׁ גַּם בָּהּ** בהארת הנשמה שכן ירדה למטה ואפילו נמצאת בגלות **הַכֹּחַ שֶׁלֹּא לְהִתְפָּעֵל מֵהַהַעְלָמוֹת וְהַהֶסְתֵּרִים שֶׁל הַגּוּף וְהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית**[27],

ביאור בדרך אפשר

הַנְּשָׁמָה שֶׁבַּגּוּף, צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיַן הַמִּנְיָן ("מְנָאָן"), שֶׁזֶּהוּ גִּילוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה כמבואר לעיל.

וְזֶהוּ הַטַּעַם שֶׁהָעִנְיָן דִּ"מְנָאָן בִּשְׁמוֹתָם" ובזה גילה חיבתם, כאמור, **הוּא דַּוְקָא בְּשַׁיָּכוּת לְ"הַבָּאִים מִצְרָיְמָה", כִּי הַצּוֹרֶךְ "לְהוֹדִיעַ חִבָּתָן"** ולעורר את העצם ולתת כוחות **הוּא בִּשְׁבִיל "שְׁמוֹת"[24] בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרָיְמָה"[25], בִּשְׁבִיל הֶאָרַת הַנְּשָׁמָה שֶׁבָּאָה בְּ"מִצְרַיִם" שֶׁל הַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, וְעַד לְגָלוּת כִּפְשׁוּטוֹ[26], שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה שֶׁ"מְנָאָן בִּשְׁמוֹתָם", שֶׁגַּם בַּהֶאָרָה שֶׁנִּמְצֵאת בְּמִצְרַיִם - מֵאִיר עֶצֶם הַנְּשָׁמָה שֶׁלֹּא בָּאָה בְּמִצְרַיִם, יֵשׁ גַּם בָּהּ הַכֹּחַ שֶׁלֹּא לְהִתְפָּעֵל מֵהַהַעְלָמוֹת וְהַהֶסְתֵּרִים שֶׁל הַגּוּף וְהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית**[27],

---

לקו"ש ח"ג ע' 847. ובכ"מ. 24) ראה גם מאמרי אדמו"ר הזקן אתהלך לאזניא ריש ע' קנ. 25) ומה שמפרט את שמות השבטים (ולא של ה"שבעים נפש"), יש לומר, ע"פ המבואר במ"א (נדפס בהוספות ללקו"ש ח"ו ע' 304) שעיקר ענין ההתחלקות שבבנ"י הוא מצד השבטים (שלכן קריעת ים־סוף הי' לי"ב גזרים, וכן חלוקת א"י היתה לי"ב שבטים, כי ענינם של קריעת ים־סוף וא"י הוא - עבודה פרטית), - ולכן בכ"א מישראל צריך להיות מבחי' שבט שלו, כידוע בענין השערים שהיו בביהמ"ק ובענין הנוסחאות שבתפילה (ומ"ש בתו"א ר"פ וארא "יש לך אדם שאין בו כלל בחי' ומדריגות אלו" (של השבטים), הכוונה, שאין בו הבחי' של כל השבטים. ודלא כהאבות, שבחי' כל ג' האבות צ"ל בכ"א) - ולכן מפרט רק את שמות השבטים, כי זהו עיקר ענין ההתחלקות דבנ"י (ובדוגמת מטה האלקים שהי' ביד משה, שעל־ידו היו עשר המכות (ענין יציאת מצרים) וקריעת ים־סוף, שהיו חקוקים בו י"ב שבטים (תיב"ע בשלח יד, כא), כמבואר בלקו"ש שם). 26) ראה תו"א ויצא כד, א, שבגלות א"א להיות גילוי בחי' האבות כ"א ע"י השבטים. עיי"ש. ועפ"ז יש לבאר ענין "מנאן בשמותם": "מנין", ענינו - בחי' האבות שבכל אחד מישראל (תו"א ר"פ וארא), וגילוי המנין - בחי' האבות - הוא ע"י "שמותם" - שמות השבטים. ועפ"ז יובן גם מה שבמנין נמנו כל ה"שבעים נפש", ושהמנין ד"שבעים נפש" בא לאחרי פירוש שמות השבטים - כי בכולם צ"ל גילוי בחי' עצם הנשמה (בחי' האבות), וגילוי זה הוא ע"י השבטים. 27) ובזה יובן מ"ש כ"ק מו"ח אדמו"ר בשם אביו: "נאָר אונזערע גופים זיינען איבערגעגעבן אין גלות ושעבוד מלכיות, אָבער אונזערע נשמות האָט

ביאור בדרך אפשר

הַבַּהֲמִית[27], **אֶלָּא אַדְּרַבָּה** למרות הקשיים הנובעים מכך, **לְמַלֵּא תַּפְקִידָהּ, לְבָרֵר אֶת הַגּוּף וְהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית וְחֶלְקוֹ בָּעוֹלָם** שעליו בפרט מוטל לברורם, להפריד בין הטוב והרע ולהעלות את הטוב שבהם **וְלַעֲשׂוֹתָם כְּלִי לֶאֱלֹקוּת**[28] שגופו ונפשו וחלקו בעולם יהיו כלים ראויים לגילוי אלוקות והשראת השכינה.

וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, הִנֵּה הָעִנְיָן דִּ״מְנָאָן בִּשְׁמוֹתָם״, שמשמעותו החיבור והשילוב בין עניין השם ועניין המניין, כמבואר לעיל באריכות, **שֶׁזֶּהוּ הַחִבּוּר שֶׁל עֶצֶם הַנִּשְׁמָה (עִנְיַן הַמִּנְיָן) עִם הָאֲרַת הַנִּשְׁמָה שֶׁבַּגּוּף (עִנְיַן הַשֵּׁם), הוּא** כהמשך הדברים בפירוש רש״י שהובא בתחילת המאמר ״הֵן בְּחַיֵּיהֶן וְהֵן בְּמִיתָתָן״ של שבטי ישראל, **שֶׁכְּשֵׁם שֶׁבִּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה כֹּחַ בְּהֶאָרַת הַנִּשְׁמָה לְמַלֵּא אֶת תַּפְקִידָהּ בִּהְיוֹתָהּ בַּגּוּף, ״בְּחַיֵּיהֶן״, צָרִיךְ לְהָאִיר בָּהּ עֶצֶם הַנִּשְׁמָה (״מְנָאָן״)** שהוא הנותן כוח בכוחות הגלויים לעבוד עבודתם. **כָּךְ גַּם לְאִידָךְ גִּיסָא, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה שֶׁעֶצֶם הַנִּשְׁמָה נוֹתֶנֶת כֹּחַ לְהֶאָרַת הַנִּשְׁמָה לְמַלֵּא אֶת תַּפְקִידָהּ בְּעָלְמָא דֵּין, הִנֵּה לְאַחֲרֵי שֶׁהֶאָרַת הַנִּשְׁמָה מַשְׁלִימָה אֶת תַּפְקִידָהּ בעולם הזה, ״בְּמִיתָתָן״, אֲזַי ״חָזַר וּמְנָאָן״** (וגם מניין זה הוא **בִּשְׁמוֹתָם** דווקא) פעם נוספת, **שֶׁהֶאָרַת הַנִּשְׁמָה** שמילאה את תפקידה בעולם הזה כראוי, למרות כל ההעלמות וההסתרים, והגיע להתעלות גדולה **פּוֹעֶלֶת עֲלִיָּה בְּעֶצֶם הַנִּשְׁמָה, כַּיָּדוּעַ**[29] **שֶׁהָעֲלִיָּה שֶׁנַּעֲשֵׂית בַּנִּשְׁמָה עַל־יְדֵי יְרִידָתָהּ לְמַטָּה** כי ״ירידה זו צורך עלייה״ שאם לא כן לשם מה יורדת הנשמה ירידה גדולה כל כך, והעלייה **הִיא לֹא רַק בְּהֶאָרַת הַנִּשְׁמָה** שירדה למטה בפועל, **אֶלָּא עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּהֶאָרַת הַנִּשְׁמָה שֶׁבַּגּוּף (מִצַּד הִתְקַשְּׁרוּתָהּ עִם עֶצֶם הַנִּשְׁמָה, וְעַד שֶׁבַּ״הֶאָרָה״ מְקוּשָׁר כָּל הָ״עֶצֶם״**[30] והארת העצם היא ה״נתינת כח״ להארה לעבוד עבודתה, כמבואר לעיל), **נַעֲשֵׂית** אחר כך, בהשלמת העבודה, **עֲלִיָּה גַּם בְּעֶצֶם הַנִּשְׁמָה.**

ביאור בדרך אפשר

אֶלָּא אַדְּרַבָּה, לְמַלֵּא תַּפְקִידָהּ, לְבָרֵר אֶת הַגּוּף וְהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית וְחֶלְקוֹ בָּעוֹלָם, וְלַעֲשׂוֹתָם כְּלִי לֶאֱלֹקוּת[28]. וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, הִנֵּה הָעִנְיָן דִּ״מְנָאָן בִּשְׁמוֹתָם״, שֶׁזֶּהוּ הַחִבּוּר שֶׁל עֶצֶם הַנִּשְׁמָה (עִנְיַן הַמִּנְיָן) עִם הָאֲרַת הַנִּשְׁמָה שֶׁבַּגּוּף (עִנְיַן הַשֵּׁם), הוּא ״הֵן בְּחַיֵּיהֶן וְהֵן בְּמִיתָתָן״, שֶׁכְּשֵׁם שֶׁבִּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה כֹּחַ בְּהֶאָרַת הַנִּשְׁמָה לְמַלֵּא אֶת תַּפְקִידָהּ בִּהְיוֹתָהּ בַּגּוּף, ״בְּחַיֵּיהֶן״, צָרִיךְ לְהָאִיר בָּהּ עֶצֶם הַנִּשְׁמָה (״מְנָאָן״). כָּךְ גַּם לְאִידָךְ גִּיסָא, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה שֶׁעֶצֶם הַנִּשְׁמָה נוֹתֶנֶת כֹּחַ לְהֶאָרַת הַנִּשְׁמָה לְמַלֵּא אֶת תַּפְקִידָהּ בְּעָלְמָא דֵּין, הִנֵּה לְאַחֲרֵי שֶׁהֶאָרַת הַנִּשְׁמָה מַשְׁלִימָה אֶת תַּפְקִידָהּ, ״בְּמִיתָתָן״, אֲזַי ״חָזַר וּמְנָאָן״ (בִּשְׁמוֹתָם), שֶׁהֶאָרַת הַנִּשְׁמָה פּוֹעֶלֶת עֲלִיָּה בְּעֶצֶם הַנִּשְׁמָה, כַּיָּדוּעַ[29] שֶׁהָעֲלִיָּה שֶׁנַּעֲשֵׂית בַּנִּשְׁמָה עַל־יְדֵי יְרִידָתָהּ לְמַטָּה הִיא לֹא רַק בְּהֶאָרַת הַנִּשְׁמָה, אֶלָּא עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּהֶאָרַת הַנִּשְׁמָה שֶׁבַּגּוּף (מִצַּד הִתְקַשְּׁרוּתָהּ עִם עֶצֶם הַנִּשְׁמָה, וְעַד שֶׁבַּ״הֶאָרָה״ מְקוּשָׁר כָּל הָ״עֶצֶם״[30]), נַעֲשֵׂית עֲלִיָּה גַּם בְּעֶצֶם הַנִּשְׁמָה.

מען אין גלות ניט פאַרטריבן כו׳״ (סה״ש תרפ״ז ע׳ 169. וש״נ) - דלכאורה, הרי העבודה דתומ״צ היא בגוף, ומה מועיל מה שהנשמות לא הוגלו - כי מה ש[עצם] הנשמה לא הוגלה, הרי זה נותן כח גם ב[הארת הנשמה שב]גוף. 28) ראה גם לקו״ש ח״ג שם ע׳ 846 ואילך. 29) ד״ה זה היום תש״ט סוס״ב ואילך (סה״מ תש״ט ע׳ 3 ואילך). 30) ד״ה אז ישיר ה׳ש״ת פ״ב־ג (סה״מ ה׳ש״ת ע׳ 61 ואילך). כמגדל דוד תש״ה פ״ב (סה״מ תש״ה ע׳ 121 ואילך). ויכולו תשכ״ט (סה״מ תשכ״ט ע׳ מח ואילך.

המשך ביאור למס׳ חולין ליום שישי עמ׳ ב

מסיימת הגמרא: אלא **אָמַר רַב פָּפָּא, לְרַבִּי נָתָן** הסובר שאין צריך כוונה, הכשיר רב את הטבילה אפילו **שֶׁנָּפְלָה מִן הַנָּשֶׁר** לתוך המים, ולא התכוונה כלל להיכנס לתוך המים. **וּלְרַבָּנָן** המצריכים כוונת חיתוך, טיהר רב דווקא באופן **שֶׁיֵּרְדָה לְהָקֵר** [–להתקרר] בתוך המים ונפלה כולה לתוך המים, שהיא כעין כוונת חיתוך בשחיטה. ורבי יוחנן סובר, שאין לדמות טבילה לשחיטה, אלא צריך בה כוונה לטבילת טהרה.

שנינו במסכת פרה (פ״ד מ״ד), שאם בשעה שעוסק הכהן באחת מעבודות פרה אדומה עושה מלאכה אחרת, הפרה נפסלת, משום שבכך הוא מסיח את דעתו ממנה. ואם שוחט יחד עמה בהמה אחרת נפסלת מסיבה נוספת, שכן נאמר בה (במדבר יט ג) ״וְשָׁחַט אֹתָהּ״, ודרשו ״אותה״ ולא אותה ואת חבירתה יחדיו. והגמרא מביאה אופנים שונים של פסולים אלו, ותולה אותם במחלוקת רבי נתן וחכמים בשחיטה.

אָמַר רָבָא, שָׁחַט פָּרָה אדומה, **וְשָׁחַט** בכוונה **בְּהֵמָה אַחֶרֶת** של חולין יחד **עִמָּהּ, לְרַבְּרֵי הַכֹּל** – בין לרבי נתן ובין לחכמים הפרה **פְּסוּלָה,** שכן מלאכה אחרת פוסלת בה כאמור.

בס"ד. שיחת שבת פרשת שמות, כ"א טבת, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. כיון שיש כאן "פנים חדשות"[1] (נוסף על הענין ד"פנים חדשות" שישנו מצד ענינו של יום השבת עצמו[2]) - יש לבאר תחילה תוכן הענין של לימוד פירוש רש"י על התורה (כפי שהונהג בשבועות האחרונים).

ובהקדמה - שישנם השואלים מהו ה"שטורעם" בנוגע ללימוד פירוש רש"י על התורה:

הרי פירוש רש"י אינו אלא על דרך הפשט, וכמו בפירושו על הגמרא, שאינו כמו פירוש התוספות שיש בו פלפול בקושיות ותירוצים, סתירות ממקומות אחרים וכיוצא בזה, כי־אם רק פירוש הפשט, ועל־אחת־כמה־וכמה בפירושו על החומש (ועל־דרך־זה על נ"ך), שבו נקל להבין הפירוש הפשוט (ללא פירוש רש"י) יותר מאשר בגמרא, כך, שזהו פירוש שמיועד לכאורה רק למתחילים, ואם־כן, מהו החידוש המיוחד שבפירוש רש"י?

ב. ובכן:

היסוד לזה הוא - תקנת רבותינו נשיאינו הידועה[3] ללמוד בכל יום חומש עם פירוש רש"י בפרשת השבוע. ביום ראשון, מהתחלת הפרשה עד שני, וכן בכל ימי השבוע, וכפי שהפליגו מאד במעלת פירוש רש"י על התורה[4] (ועל־דרך־זה גם בנוגע לפירוש רש"י על הגמרא).

ועל־פי הידוע[5] שכל ענין בפנימיות התורה ישנו גם בנגלה דתורה, ועד להלכה בפועל - הרי כן הוא גם בנוגע לתקנת רבותינו נשיאינו (על־פי פנימיות התורה) אודות לימוד פירוש רש"י, שענין זה נמצא גם בנגלה דתורה עד להלכה בפועל.

ובהקדים ביאור הטעם שכל ענין בפנימיות התורה צריך להיות גם בנגלה דתורה - שזהו מפני שנגלה דתורה ופנימיות התורה אינם שני דברים נפרדים חס־ושלום, אלא "תורה אחת"[6]. וכפי שרואים שיש כמה ענינים בנגלה דתורה שמתבארים רק על־ידי פנימיות התורה[7].

וענין זה מובן גם ממה שכתוב[8] "זאת התורה אדם", שהתורה היא בדוגמת אדם שיש בו גוף ונשמה, והרי אצל בני־ישראל ("אתם קרויין אדם"[9]) הגוף והנשמה אינם שני דברים נפרדים, והיינו, אף־על־פי שהגוף נתפס בחוש המישוש (נגלה), מה־שאין־כן הנשמה (נסתר), הרי קיומו של גוף בריא כדבעי הוא דוקא בהיותו מאוחד עם הנשמה שפועלת עליו כו', כך, שהגוף והנשמה הם מציאות אחת; ועל־דרך־זה בנוגע לתורה, שהנגלה והפנימיות שבה הם בדוגמת גוף ("גופי תורה") ונשמה ("נשמתא דאורייתא")[10], שהם מציאות אחת - "תורה אחת" (אף־על־פי שפנימיות התורה היא למעלה מהשגה - נסתר - ביחס לנגלה דתורה).

והסיבה לכך שבתורה ובישראל הנגלה והפנימיות הם מציאות אחת - הרי זה בגלל שכן הוא אצל הקדוש־ברוך־הוא (כדאיתא בזהר[11] שישראל אורייתא וקודשא־בריך־הוא כולא חד):

בהתחלת הלכות יסודי התורה [אשר כשמם כן הם - שזהו היסוד (כפשוטו) של התורה, ובזה גופא הרי זה ההתחלה] כותב הרמב"ם שהקדוש־ברוך־הוא הוא "מצוי ראשון .. ממציא כל נמצא, וכל

---

1) הכוונה ל"פגישה" של סטודנטים לשבת עם חב"ד בשכונת קראון־הייטס, שנערכה ע"י צעירי אגודת חב"ד.

2) ראה כתובות ז, סע"ב ובתוס'. טושו"ע אה"ע סס"ב ס"ז־ח.

3) ראה אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ז ע' ל (נעתק במעין הקדמה ל"היום יום"). ועוד.

4) ראה סה"ש תרצ"ו ריש ע' 137. תרצ"ז ס"ע 197 (נעתק ב"היום יום" כט שבט).

5) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חמ"ב ע' 17. ס"ע 34. וש"נ.

6) לשון הכתוב - בא יב, מט. ועוד.

7) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חמ"ב ע' 28 הערה 93. וש"נ.

8) חוקת יט, יד. וראה זהר ח"ב קיז, ריש ע"ב. ח"ג כט, ב. ובכ"מ.

9) יבמות סא, רע"א. וש"נ.

10) זח"ג קנב, א.

11) ראה שם עג, א.

הנמצאים .. לא נמצאו אלא מאמיתת המצאו", וביחד עם זה, "הוא אינו (בגדר) מצוי"[12] ("מצוי לא במציאות"[13]), והיינו, שכפי שהקדוש־ברוך־הוא הוא מצד עצמו, שאינו בגדר מצוי, ובלשון הזהר[14]: "סתימא דכל סתימין", הרי הוא נמשך ובא להיות "מצוי ראשון" שפועל את מציאותם של כל הנמצאים, כך, שישנם מציאות (נגלה) ובלתי מציאות (נסתר) ביחד.

וכיון שאצל הקדוש־ברוך־הוא הנגלה והנסתר הם ביחד, הרי זה נמשך גם בישראל, שהגוף והנשמה הם מציאות אחת, וגם בתורה, שהנגלה והפנימיות (גוף ונשמה) הם מציאות אחת.

ובנוגע לענייננו:

החשיבות של פירוש רש"י שנתבארה בדברי רבותינו נשיאינו, מפורשת גם בנגלה דתורה - כפי שמצינו ב'שולחן ערוך'[15] בנוגע לחיוב דקריאת הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום, ש"הקורא .. ב' פעמים מקרא ובפעם ג' חוזר ולומד כל הפרשה עם פירוש רש"י .. הרי זה מועיל יותר מהתרגום שהוא מפרש יותר".

ג. ונוסף על גודל החשיבות שבלימוד פירוש רש"י כפשוטו, על דרך הפשט - הרי ידוע פתגם רבינו הזקן[4] שבפירוש רש"י על התורה יש גם "יינה של תורה", פנימיות התורה[16], והיינו, שאף ש"יינה של תורה" הוא ענין ששייך לחלק הסוד שבתורה, הרי זה מתגלה דוקא בפירוש רש"י על דרך הפשט[17].

ולהעיר, שענין זה - החשיבות שבדרך הפשט דוקא, ובאופן שבו דוקא מתגלים כל הענינים - מודגש במיוחד בזמן האחרון, בעקבתא דמשיחא (דלא כבזמנים שלפני־זה שעיקר ההשתדלות היתה בדרך הפלפול כו').

ובהקדמה[18] - שבזמן האחרון רואים את ההשתדלות למצוא בכל דבר את הכלל שמאחד את כל ריבוי הפרטים (ולא באופן שכל פרט הוא ענין בפני עצמו), ומזמן לזמן הולכים ומתמעטים גם הכללים, ועד שמגיעים לכלל אחד - "הוי' אחד ושמו אחד"[19], וכהרמז שבתיבת "אחד" שמורה על הביטול של הח' (ז' רקיעים וארץ) והד' (ד' רוחות העולם) אל הא' (אלופו של עולם)[20], באופן ש"אין עוד מלבדו"[21].

וכן הוא גם בתורה - שכל הריבוי שבתורה, "כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש"[22], באופן ד"עלמות אין מספר[23] אלו ההלכות שהן מימרות האמוראים"[24], הרי זה נכלל ב"ששים המה מלכות[23], אלו ששים מסכתות"[25], ועד לכלל גדול יותר - כפי שכללות תורה שבעל־פה נכללת בתורה שבכתב, כמאמר רז"ל[26] "ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא", ויתירה מזה - שכללות תורה שבכתב נכללת בעשרת הדברות, ועשרת הדברות גופא נכללים בדיבור הראשון, והדיבור הראשון נכלל בתיבה הראשונה - "אנכי", ועד להמבואר בתורת הבעל־שם־טוב[27] שכל הענינים כלולים באות א' ד"אנכי" (שרומזת לאלופו של עולם).

ובעבודת האדם - שכל הענינים נכללים בענין הראשון שישנו אצל יהודי תיכף ומיד בהתחלת היום: "מודה אני לפניך כו'",

והיינו, שגם כאשר הולך לעסוק בעניני העולם, חרישה וזריעה כו', שבהם עוסק גם אינו־יהודי להבדיל, אין זה בסתירה חס־ושלום ל"מודה אני לפניך", כי סיבת התעסקותו בעניני העולם היא רק

12) ראה תורת מנחם - הדרנים על הרמב"ם וש"ס ע' נא ואילך. ועוד.
13) מו"נ ח"א פנ"ז.
14) ח"א קכג, א. ח"ב קמו, ב. קסה, ב. ח"ג רפח, א. תקו"ז בהקדמה (יז, א). ועוד.
15) אדה"ז או"ח סרפ"ה ס"ב. וש"נ.
16) ועד שיש כמה ענינים בפירוש רש"י שאינם מובנים ע"פ נגלה, אלא דוקא ע"פ פנימיות התורה.
17) ראה גם שיחת ש"פ נח בתחלתה (תורת מנחם - התוועדויות חמ"א ע' 192 ואילך).
18) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חל"ו ע' 224. וש"נ.
19) זכרי' יד, ט.
20) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סס"א ס"ו. וש"נ.
21) ואתחנן ד, לה.
22) ראה מגילה יט, ב. ועוד. הנסמן בלקו"ש חי"ט ע' 252.
23) שה"ש ו, ח.
24) כ"ה בתו"א פרשתנו מט, ג. וראה שהש"ר עה"פ.
25) כ"ה בתו"א שם, ב. וראה שהש"ר שם.
26) ראה תענית ט, א ובפרש"י. תוס' ישנים יומא לח, א. זח"ג רכא, א. זו"ח קה, א.
27) ראה בן פורת יוסף כג, ד. וראה גם תורת מנחם - התוועדויות חל"ח ע' 273. וש"נ.

בגלל הציווי[28] "וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה", כדאיתא במכילתא[29] שהעשיה עצמה היא "מצות עשה", וגם ההתעסקות בעניני העולם גופא היא באופן ש"מאמין בחי העולמים וזורע"[30],

- וכפי שרואים במוחש שגם כאשר זורע ויורד גשם וצומחת התבואה כו', הנה דוקא כאשר "ויברכהו ה'" אזי זוכה להצלחה מרובה באופן ש"וימצא .. מאה שערים", גם "בארץ ההיא .. בשנה ההיא", "שהארץ קשה והשנה קשה"[31].

ועל־דרך־זה רואים גם בלימוד חכמת הטבע, שלפעמים, יכול אדם להתייגע ביותר בלימודה, ובסופו של דבר יאמרו לו שמסקנתו אינה נכונה, ולפעמים, כשיש לו סייעתא דשמיא (כיון שהתפלל על זה כו'), יכול להצליח ביגיעה פחותה במיעוט זמן, אף שזהו היפך ההנהגה שמצד הטבע, שנוגע בעיקר טיב כשרונות האדם, והזמן והיגיעה שמשקיע בדבר -

ומה גם שמציאות העולם גופא מגלה אלקות, כמו שכתוב "השמים מספרים כבוד א־ל גו'"[32], "כי אראה שמיך גו'"[33], והיינו, שאף־על־פי ש"עולם" הוא מלשון העלם[34], והוא מוגבל בחוקי הטבע, באופן שאין בו מקום לגילוי שלמעלה מן הטבע, מכל־מקום, כאשר מתבוננים היטב כו', אזי רואים אלקות במוחש (ובלבד שלא יתעקש לנצח בגלל מה שהונח אצלו בתחילה, ולא יחשוש מזה שהמסקנא האמיתית תחייב אותו לשנות את הנהגתו הקודמת כו').

ובהתאם לכך, הנה גם בלימוד התורה מודגש בזמן האחרון שדוקא בחלק הפשט מתגלים ענינים נעלים השייכים לחלק הסוד כו'[35].

* * *

ד. על־פי האמור לעיל יש לבאר גם ענין בחסידות:

ידוע מאמר הבעל־שם־טוב[36] שהפשיטות של יהודי פשוט "לוקחת" את הפשיטות שלמעלה.

ולכאורה מתעוררת "אַ קלאָץ קושיא" - וכמדובר כמה פעמים שדוקא על "קלאָץ־קשיות" לא מתעכבים:

למה לא אומרים להיפך - שהשלימות של לומד תורה ומקיים מצוות בהידור "לוקחת" את השלימות שלמעלה, כמאמר[37] "אנת הוא שלימו דכולהו"?!

ומה גם שלכאורה מתאים להדגיש את ענין השלימות יותר מאשר את ענין הפשיטות, כיון שהפשיטות שלמעלה היא ביחד עם השלימות של כל ריבוי המעלות כו'.

אך הענין הוא - שענין ה"שלימות" הוא מצד בחינת האורות וגילויים, ששם תופס מקום ענין המעלה דוקא ושלילת החסרון כו'; ואילו ענין ה"פשיטות" מגיע בבחינה שלמעלה מאורות וגילויים, ששם לא תופס מקום כל הגדר של מעלה או חסרון כו', ועד שגם התואר "פשיטות" הוא רק בגלל שאי אפשר למצוא לשון מתאים יותר לבטא את הענין.

[ועל־דרך המבואר בחסידות[38] בנוגע לתואר "אין סוף" (שפירושו שאין בו שום הגבלה, "בלי גבול") על עצמותו יתברך - שאין הכוונה לשלול את ענין הגבול דוקא, אלא לשלול גם את הענין דבלי גבול, ומה שנקרא "אין סוף" (שפירושו בלי גבול), הרי זה מפני שאי אפשר למצוא לשון מתאים יותר].

---

28) פ' ראה טו, יח.

29) הובאה בדרשות ר' יהושע אבן שועב פ' וישב, ובס' מנחה בלולה. וראה לקו"ש חי"ז ע' 245 הערה 20. וש"נ.

30) ירושלמי - הובא בתוס' שבת לא, סע"א. וראה גם תורת מנחם - התוועדויות חל"ט ע' 443. וש"נ.

31) תולדות כו, יב ובפרש"י.

32) תהלים יט, ב.

33) שם ח, ד.

34) ראה לקו"ת שלח לז, ד. ובכ"מ.

35) חסר הסיום (המו"ל).

36) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סקנ"ה ואילך. וש"נ.

37) תקו"ז בהקדמה (יז, ריש ע"ב).

38) ראה המשך תרס"ו ריש ע' קסח.

וזוהי גם הכוונה ב'פשיטות' של יהודי פשוט - שאינו מחפש ענינים של אורות וגילויים, כמו הצדיק, שכללות עבודתו קשורה עם אורות וגילויים, אלא רוצה רק למלא רצון קונו. ולדוגמא: בלימוד התורה - אינו מחפש אורות וגילויים, כולל גם להבין את העומק שבדברי אביי ורבא כו', אלא לימודו הוא רק מצד מצוות תלמוד תורה; ועל־דרך־זה בקיום המצוות, שההידור במצוה הוא לא בשביל האורות והגילויים, כי־אם למלא רצון קונו. וכאשר עבודתו היא באופן כזה, אזי בדרך ממילא יש לו גם האורות והגילויים, שמשיג את העומק שבדברי אביי ורבא, ועל־דרך־זה בנוגע לתפלה וצדקה כו'. וזוהי המעלה בענין הפשיטות, שעל־ידי־זה מגיעים ב'פשיטות' שלמעלה.

ה. ועל־פי־זה יש לבאר מה שכתוב בתניא[39] בנוגע לחילוקי הדרגות בהשגת התורה - "כפי יכולת השגתו ושרש נפשו למעלה":

בשלמא "כפי יכולת השגתו" - אתי שפיר; אבל בנוגע ל"שרש נפשו למעלה" - אינו מובן: הרי שרש נפשו למעלה הוא בלי הגבלות כו', ואיך יתכן שכאשר הנשמה נמצאת למטה בהתלבשות בגוף, יוכל להיות לימוד התורה כפי השגת שרש נפשו למעלה?!

אך הענין הוא, שכאשר לימוד התורה הוא לא מצד האורות והגילויים כו', אלא מצד הפשיטות, כדי למלא רצון העליון - אזי הלימוד הוא כפי "שרש נפשו למעלה".

ו. ועל־פי מה שנתבאר בנוגע למעלת הפשיטות - מובנת גם המעלה המיוחדת שבפירוש רש"י על התורה, להיותו "פשוטו של מקרא",

- בודאי אין הכוונה לבטל חס־ושלום שאר הפירושים, פירוש הרמב"ן וכיוצא בזה, אלא להדגיש שבפירוש רש"י יש מעלת הפשיטות -

ובמילא נכללים בפירוש רש"י כל הענינים, כולל גם "יינה של תורה".

ומובן, שלימוד פירוש רש"י צריך להיות באופן של חידוש, והיינו, שכאשר חוזרים ולומדים פרשת השבוע עם פירוש רש"י בכל שנה, אזי מתחדשים בפירוש רש"י ענינים חדשים, ובודאי שבאופן כזה היה לימוד פירוש רש"י אצל רבינו הזקן, שתיקן שילמדו בכל יום חומש עם פירוש רש"י.

וכמו שכללות הענין דלימוד התורה צריך להיות באופן של חידוש, וכפי שמצינו בדרושי חסידות[40] בנוגע למשה רבינו, שיושב בגן־עדן יותר מג' אלפים שנה ועוסק בתורה, ובודאי הרי זה באופן שניתוסף בלימודו יותר ויותר כו', וזאת - למרות שמתן־תורה הוא ענין חד־פעמי, וכידוע הפתגם[41] שלא יהיה מתן־תורה עוד הפעם חס־ושלום, כי כל הענינים נכללו ב"אנכי" (כנ"ל סעיף ג)[35].

* * *

ז. האמור לעיל בנוגע לענין הפשיטות והאחדות כו' כפי שהוא בכללות התורה - מתבטא בפרטיות (כידוע שהתורה כללות ופרטות נאמרה[42]) גם בענין השבת, כי מחד גיסא, ענינו של יום השבת הוא בתכלית העילוי ללא שייכות לעניני חול, וביחד עם זה, כולל יום השבת את כל ימי השבוע ומשפיע בהם, כמובן מדברי הרמב"ן[43] שזהו תוכן אמירת "היום יום ראשון בשבת", ועל־דרך־זה בכל ימי השבוע.

ובנוגע ליום השבת גופא, ישנו פתגם פשוט שכולל את כל ענין השבת - שזהו סיפור כ"ק מו"ח אדמו"ר אודות בתו הצעירה[44] (שנהרגה על קידוש השם, וביום השבת־קודש זה הוא יום הולדתה), שפעם אמר לה זקנה, כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו־עדן, בנוגע ליום השבת, שצריכים לעשות את כל הענינים לשם שבת, כולל גם ענין השינה, שצריך להיות לשם שבת, והשיבה, שיש ביכלתה לעשות כל הענינים לשם שבת, מלבד ענין השינה לשם שבת, שאינה יכולה להתחייב ("זיך אונטערנעמען") על כך...

---

39) רפ"ד.

40) ראה תורת מנחם - סה"מ אייר ע' רכה. וש"נ.

41) ראה תורת מנחם - התוועדויות ח"מ ריש ע' 102. וש"נ.

42) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חמ"ב ע' 51. וש"נ.

43) יתרו כ, ח.

44) הרבנית מרת שיינא הי"ד - ראה גם תורת מנחם - התוועדויות ח"ג ס"ע 6 ואילך. וש"נ.

ומובן, שאין זה סיפור סתם[45] אודות דו־שיח בין סבא לנכדתו - שהרי מדובר אודות כ"ק אדמו"ר נשמתו־עדן, נשיא בישראל, נשמה כללית, שכללות הנהגתו היתה באופן ד"בכל דרכיך דעהו"[46], אפילו בימות החול, ועל־אחת־כמה־וכמה ביום השבת־קודש, ובפרט שבאותו מעמד דיבר כ"ק אדמו"ר נשמתו־עדן אודות גודל הזהירות שצ"ל ביום השבת בנוגע לענין הדיבור כו', כך שהדברים שאמר לנכדתו הם לימוד והוראה, וגם הוראה לרבים (בהתאם לכך שענינו של נשיא ישראל הוא לדאוג לטובתם של ישראל, וכמובן גם מזה שכבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר סיפר זאת) - שגם ענין השינה צריך להיות לשם שבת.

ח. והענין בזה:

ענין השינה כפי שהוא מצד עצמו - הרי זה הענין היותר תחתון באדם, כמו ג' הדברים שבהם שוה אדם לבהמה[47], וכפי שנראה במוחש שבעת השינה הראש והרגל הם שוים[48], כמו בבהמה.

ואף־על־פי־כן, צריך אדם להיות בעל הבית על עצמו גם בעת השינה, שהרי "אדם מועד לעולם כו' בין ער בין ישן"[49], ולא כמו בבהמה, שבהיותה ערה, יודעת לשמור על עצמה שלא להכנס לאש (כפי שמצינו שבהמה שנכנסת לאש נחשבת אינה נורמלית[50]), וכיוצא בזה, אבל אין זה שייך בעת השינה.

ויתירה מזה - שמצינו שבעת השינה עולה הנשמה למעלה ושואבת לה חיים כו'[51], ועד שלפעמים הנה דוקא בעת השינה, כשהנשמה עולה למעלה, מתגלים לו חידושי תורה בענינים שנסתפק בהם במשך היום[52].

אמנם, בשביל זה יש צורך בעבודה ויגיעה במשך היום, קודם השינה, כולל גם עבודה ויגיעה בנוגע לענין השינה גופא [וכמו בענין "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת"[53], שלא די בטירחא בערב שבת בשביל ערב שבת עצמו, אלא יש צורך בטירחא עבור יום השבת] - שהשינה תהיה באופן המתאים ליהודי ("אויף אַ אידישן אופן").

ועל־דרך־זה מובן גם בנוגע לשינה דשבת - שעל־ידי הקדמת העבודה המתאימה, יכולה גם השינה להיות לשם שבת.

ט. ויש להוסיף ולבאר מה שסיפר כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר גם אודות המענה של בתו, שאינה יכולה להתחייב שגם השינה תהיה לשם שבת, דלכאורה, מה זה נוגע לנו?

והביאור בזה:

איתא במשנה במסכת עדיות[54]: "למה מזכירים דברי היחיד בין המרובין, לבטלן, שאם יאמר האדם כך אני מקובל, יאמרו לו, כדברי איש פלוני שמעת" (ונדחו דבריו).

ועל־דרך־זה בנדון דידן:

כאשר יבוא יהודי הדר באמריקא ויטען שלא שייך שתהיה השינה לשם שבת - יאמרו לו, שכבר נאמרה בליובאַוויטש סברא זו על־ידי בתו של כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר, ואף־על־פי־כן, תבע ממנה כבוד קדושת אדמו"ר נשמתו־עדן - עוד בהיותה קודם בת־מצוה - שגם השינה צריכה להיות לשם שבת!

י. ויש להוסיף בזה:

עצם העובדה שנשאלת השאלה: כיצד יכול להיות ענין השינה לשם שבת - ונוסף על השאלה, באה גם הטענה על כך שלא מסבירים זאת על־פי שכל, וגם לא מעוררים על זה כו', ובמילא דואג הוא כיצד יוכל לקיים זאת - הרי זה פועל שמסייעים לו שיוכל להביא את הדבר אל הפועל.

---

45) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חמ"א ע' 38. וש"נ.
46) משלי ג, ו.
47) חגיגה טז, רע"א ובתוס'.
48) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חל"ה ע' 292. וש"נ.
49) ב"ק כו, סע"א (במשנה). וראה המשך תער"ב ח"א ע' צא.
50) ראה שם סא, ב (במשנה) ובפרש"י (פירוש הב'). שם כב, ריש ע"ב ובתוד"ה והי'. שו"ע חו"מ רסשפ"ג ובסמ"ע שם. סוסתי"ח ובסמ"ע שם.
51) ב"ר פי"ד, ט.
52) ראה תורת מנחם - התוועדויות חל"ד ע' 53. וש"נ.
53) ע"ז ג, סע"א.
54) פ"א מ"ו (וברע"ב).

ועל־דרך מה שכתוב בפרשת השבוע[55] "ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם אל האלקים" - דלכאורה אינו מובן: מהו הצורך בענין האנחה, וכי לולי זאת "השופט[56] כל הארץ לא יעשה משפט"?! - אך הענין הוא, שדוקא על־ידי האנחה מעוררים ופועלים זאת, וכפתגם כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר[57]: "אַ אידישער קרעכץ איז תשובה עילאה". ועל־דרך־זה בנדון דידן, בנוגע לצדיקים ש"דומין לבוראם"[58] - שעל־ידי השאלה והטענה כיצד שייך שהשינה שלו תהיה לשם שבת, הרי הוא פועל שמסייעים לו כו'.

וכן הוא בנוגע לכללות ענין הגלות - שעל זה נאמר[59] "אני ישנה בגלותא", ויש נסיונות וכו' - שעל־ידי ה"אנחה" ("קרעכץ") על קושי הגלות כו', פועלים את הגאולה, כמו ביציאת מצרים, שכאשר "ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו", אזי "ותעל שועתם אל האלקים".

והיינו, שלמרות גודל התענוג שיש להקב"ה בזמן הגלות מעבודת בני ישראל שעומדים בנסיונות כו', עד כדי כך, שבגלל זה אינו רוצה להביא את הגאולה[60] - הנה כאשר מגיעה אנחה של יהודי שבאה מפשיטות הנשמה, אזי מוותרים על התענוג דלמעלה[61], ומוציאים את בני ישראל מן הגלות אל הגאולה, למטה מעשרה טפחים.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א ציוה להאורחים מה"פגישה" שיאמרו לחיים].

* * *

יא. לאחרי כל ההקדמה הנ"ל - מגיעים סוף־סוף לבאר פירוש רש"י בפרשת השבוע:

הביאור בפרש"י על הפסוק[62] "ואלה שמות בני ישראל", "אף־על־פי שמנאן בחייהן בשמותן, חזר ומנאן במיתתן, להודיע חבתן שנמשלו לכוכבים שמוציאן ומכניסן במספר ובשמותם, שנאמר[63] המוציא במספר צבאם לכולם בשם יקרא" - שקאי (לא על הזכרת המספר דשבעים נפש, שבא בתור הקדמה להדגיש את החידוש שממספר מועט כזה - "פרו וישרצו גו' ותמלא הארץ אותם"[64], אלא) על הזכרת השבטים בשמותם וגם במנינם - "איש וביתו"[62] של כל י"ב השבטים, שזהו לפי "שנמשלו לכוכבים", שחיבתם מתבטאת בשני ענינים: מנין - שמורה על הנקודה המשותפת שבהם, ושמות - שמורה על ענינו הפרטי של כל אחד. ועל־דרך־זה בבני ישראל: החיבה שמצד נקודת היהדות ששוה בכולם, והחיבה שמצד המעלה המיוחדת שבכל אחד מישראל[65] - הוגה על־ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקוטי שיחות חלק ו בתחלתו.

* * *

יב. מאמר (כעין שיחה) דיבור־המתחיל ואלה שמות בני ישראל גו'.

* * *

יג. בנוגע לפירוש רש"י בסיום הפרשה - הנה מפני קוצר הזמן יש להזכיר רק נקודת הדברים:

על הפסוק "כי ביד חזקה ישלחם וביד חזקה יגרשם מארצו", מפרש רש"י: "כי ביד חזקה ישלחם - מפני ידי החזקה שתחזק עליו ישלחם, וביד חזקה יגרשם מארצו - על כרחם של ישראל יגרשם, ולא יספיקו לעשות להם צידה, וכן הוא אומר[66] ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם וגו'".

---

55) ב, כג.
56) וירא יח, כה.
57) ראה אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ג ס"ע תקנא (נעתק ב"היום יום" ג תמוז).
58) ב"ר פס"ז, ח. רות רבה פ"ד, ג. ועוד.
59) זח"ג צה, א.
60) ראה סה"מ תרצ"א ע' רנט. וש"נ.
61) כ"ק אדמו"ר שליט"א האריך בענין זה, באמרו - מתוך בכי: מה רוצים למעלה; רוצים שבנ"י יקיימו תומ"צ - שיוציאו אותם מן הגלות כו'.
62) ריש פרשתנו.
63) ישעי' מ, כו.
64) שם, ז.
65) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות ח"מ בתחלתו. וש"נ.
66) בא יב, לג.

והפירוש הפשוט בזה[67] - דכיון שבפסוק נאמר "ביד חזקה" ב' פעמים, על־כן־צריך־לומר, שיש כאן ב' ענינים, ולכן מפרש רש"י ש"ביד חזקה ישלחם" קאי על היד החזקה של הקב"ה שתחזק על פרעה, ומה שכתוב "וביד חזקה יגרשם מארצו" קאי על היד החזקה של פרעה שתחזק על ישראל לשלחם על כרחם כו'.

אך צריך להבין:

א) מדוע מביא רש"י ש"לא יספיקו לעשות להם צידה" - לכאורה היה לו להביא מה שלא הספיק בצקם להחמיץ, שענין זה מורה על גודל המהירות ביציאה ממצרים (שזהו תוכן הפסוק שמביא רש"י: "ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם") יותר מאשר מה שלא הספיקו לעשות להם צידה, כי כשיוצאים למדבר, מקום שבו "אין לחם ואין מים"[68], וצריך להכין צידה עבור כל בני ישראל, ששים ריבוא הגברים, לבד מנשים וטף (וגם צריך להכין מזון עבור ריבוי המקנה כו'), הרי זה דבר שדורש ריבוי זמן; ואילו מה שלא הספיק בצקם להחמיץ הרי זה רק כדי הילוך מיל[69] - י"ח רגעים, או כ"ד רגעים[70], ובכל אופן הרי זה במהירות גדולה יותר מאשר שיעור הזמן של הכנת צידה לדרך?!

וביותר יוקשה - שענין זה נתפרש בהמשך הפסוק "ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם": "וישא[71] העם את בצקו טרם יחמץ"!

ב) בפסוק זה משיב הקדוש־ברוך־הוא על טענת משה "למה הרעותה לעם הזה גו' ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה והצל לא הצלת את עמך"[72], ועל זה משיב הקדוש־ברוך־הוא: "עתה תראה אשר אעשה לפרעה כי ביד חזקה וגו'".

אך לדברי רש"י ש"ביד חזקה יגרשם מארצו" פירושו "על כרחם של ישראל" - אינו מובן: כיצד השיב הקדוש־ברוך־הוא על טענת משה "למה הרעותה גו'", באמרו ש"ביד חזקה יגרשם מארצו" - דלכאורה, הרי אדרבה: משה רבינו בא בטענה להקב"ה ש"מאז באתי אל פרעה לדבר בשמך" אודות הגאולה, "הרע לעם הזה", היינו, שנתגבר תוקף הגלות ונעשה קשה יותר לצאת מהגלות[73]; ועל זה אומר לו הקדוש־ברוך־הוא שהיציאה מן הגלות תהיה קשה עוד יותר, עד כדי כך, שיצטרכו לגרש את בני־ישראל ממצרים "על כרחם"?!

ג) סיום הפרשה, ש"ביד חזקה יגרשם מארצו", "על כרחם של ישראל" - אינו מתאים לכאורה עם הכלל[74] שיש לסיים בדבר טוב?

יד. ויש לומר הביאור בזה:

בתוכן מענה הקדוש־ברוך־הוא למשה, נכלל גם - שבגלל שאצלו יש קושיא על התגברות קושי הגלות, הנה כתוצאה מזה ישתלשל התגברות ענין הגלות אצל בני ישראל, עד שיהיה צורך לגרשם מארץ מצרים "על כרחם"!

אך אין הכוונה בזה (רק) לאמירת דברי תוכחה למשה - כי, דברי תוכחה למשה, מקומם בהתחלת פרשת וארא, שבה נאמר "וידבר אלקים אל משה", וכפירוש רש"י "דיבר אתו משפט על שהקשה לדבר ולומר למה הרעותה לעם הזה", באמרו, "חבל על דאבדין .. האבות .. לא הרהרו אחר מדותי, ואתה אמרת למה הרעותה"[75], ולא בסוף פרשתנו, שבה צריך לסיים בדבר טוב - אלא להשיב על הטענה "למה הרעותה גו'":

---

67) ראה גם פי' הרא"ם והגו"א כאן. ועוד.
68) חוקת כא, ה.
69) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתנ"ט ס"ט. וש"נ.
70) ראה שם ס"י. וש"נ.
71) בא שם, לד.
72) פרשתנו ה, כב־כג.
73) ברשימה נוספת: איך יוכל הקב"ה לירד למצרים - "ערות הארץ", שאסור אפילו להתפלל בה (ראה פרש"י וארא ט, כט. בא יב, א) - ולגאול משם את בנ"י?!
74) ראה פרש"י סוף איכה. ועוד.
75) פרש"י וארא ו, ט.

הן אמת שאכן התגבר תוקף הגלות, אבל אף־על־פי־כן, "עתה תראה אשר אעשה לפרעה", שסוף־כל־סוף "ביד חזקה (מפני ידי החזקה שתחזק על פרעה) ישלחם",

ועל־דרך־זה בנוגע לבני ישראל, שאף שתהיה התגברות הגלות כל כך עד ש"ביד חזקה (על כרחם של ישראל) יגרשם מארצו" (כפי שישתלשל אצל בני ישראל כתוצאה מקושיית משה "למה הרעותה", כנ"ל) - הנה בפועל יצאו בני ישראל ממצרים, ובאופן ש"לא יספיקו לעשות להם צידה", ואף־על־פי־כן יצאו מתוך אמונה בהקדוש־ברוך־הוא.

כלומר: כוונת רש"י אינה להדגיש את מהירות הזמן שבה גורשו ישראל ממצרים על כרחם - דאם כן, היה צריך להביא מה שכתוב "וישא העם את בצקו טרם יחמץ" (כנ"ל סעיף י"ג) - אלא אדרבה, להדגיש את שבחן של ישראל, שלמרות שהיה צורך לגרשם ממצרים "על כרחם", מכל־מקום, יצאו ממצרים מתוך אמונה בהקדוש־ברוך־הוא שבאה לידי ביטוי בכך ש"גם צידה לא עשו להם"[76], כפירוש רש"י: "מגיד שבחן של ישראל, שלא אמרו היאך נצא למדבר בלא צידה, אלא האמינו והלכו", ועל זה נאמר[77] "זכרתי לך חסד נעוריך .. לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה".

וטעם הדבר - כי, גם כאשר בני ישראל נמצאים במעמד ומצב שצריכים לגרשם ממצרים "על כרחם", הרי הפנימיות שלהם היא כדבעי למהוי, ולכן, כאשר לוחצים קצת את היצר הרע ("מ'גיט דעם יצר הרע אַ קוועטש"), אזי מתגלה הפנימיות כו'[78].

וזהו תוכן מענה הקב"ה למשה: "עתה תראה וגו'" - שבסופו של דבר תהיה שבירת קליפת מצרים, על־ידי התגלות ידו החזקה של הקדוש־ברוך־הוא שתחזק על מצרים, ובדרך ממילא יפעל הדבר גם על בני ישראל כו'.

ועל־פי־זה יש לבאר גם מה שכתוב (בפסוק שמביא רש"י) "ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם מן הארץ כי אמרו כולנו מתים" - דלכאורה אינו מובן: למה התפעלו בני ישראל מהמצריים שמיהרו לשלחם מן הארץ?! - אך הענין הוא, שהגילוי אלקות אצל המצריים (התגלות ידו החזקה של הקדוש־ברוך־הוא), פעל בדרך ממילא גם על בני ישראל, בראותם שהמצריים עצמם ממהרים לשלחם מן הארץ.

והסיבה לכך שענין זה נפעל תחילה אצל המצריים, ועל־ידם אצל בני ישראל - הרי זה לפי שכך נקבע על־ידי הקדוש־ברוך־הוא בתורה: "כי ביד חזקה (מפני ידי החזקה שתחזק על מצרים) ישלחם (ועל־ידי־זה) וביד חזקה (על כרחם של ישראל) יגרשם מארצו".

טו. ומזה למדים הוראה לכל אחד ואחד מישראל:

מהאמור לעיל שכתוצאה מטענת משה אודות קושי הגלות, נשתלשל אצל בני ישראל התגברות הגלות עד שיצטרכו לגרשם מארץ מצרים על כרחם - יש ללמוד, שאל יאמר אדם: די בכך שהנני מקיים מצוות (מדאורייתא ומדרבנן ועד למנהגי ישראל) במעשה בפועל, ש"הוא העיקר"[79], ולמה לי להוסיף ולקיים מצוה בהידור - כי, כאשר הוא יסתפק בקיום המצוה במעשה בלבד, ללא הידור וחיות כו', הנה מזה יכול להשתלשל בדורות הבאים - אצל הנכדים כו' - שיהיו כאלו שיטענו שאין צורך חס־ושלום בקיום המצוות כלל!

ועל־דרך־זה יש ללמוד הוראה בנוגע לשלילת המעמד ומצב של יציאה מהגלות "על כרחם של ישראל":

ישנם כאלו שטוענים: מהו הצורך בענין הגאולה? - הוא חי במדינה דמוקרטית שבה מניחים לו ללמוד ולהתפלל באין מפריע, ויש לו כל מה שהוא צריך: "קאָמפּיוטער" - יש לו ב"מנהטן"; תפוז משובח ("אַ גוטן אָרענדשז") - יש לו ב"לאָס־אַנדזשעלעס"; ואפילו ישיבה - יש לו ב"ברוקלין"!...

---

76) בא יב, לט.

77) ירמי' ב, ב - הובא בפרש"י שם.

78) ראה גם רמב"ם הל' גירושין ספ"ב.

79) אבות פ"א מי"ז.

בשביל מה הוא צריך את "ארץ ישראל" - בה בשעה שבמדינה אחת בארצות־הברית, ב"טעקסעס" למשל, יכולים לקפל־לארוז ("איינפאַקן") כמה פעמים את כל השטח של ארץ ישראל!...

ומה גם שבהיותו כאן (בארה"ב) יש ביכלתו להיות "סענאַטאָר", ואם הוא יליד ארה"ב - יש ביכלתו להיות אפילו "פּרעזידענט"!

והגע עצמך: אם אצל זקנו היה תופס מקום אפילו דולר אחד בלבד, או גוי בעל תפקיד תחזוקה ("אַ דזשענעטאָר") - הרי על־אחת־כמה־וכמה שאצלו יכול לתפוס מקום סכום של מליון דולר, או תפקיד ב"סענאַט" או ב"בית הלבן", "סענאַטאָר" עד ל"פּרעזידענט".

ואם כן, מה חסר לו שיקחו אותו מהמשרד שלו וממליוני הדולרים, ויביאו אותו לארץ ישראל - הוא מעדיף להשאר כאן עם כל ה"מלוכה" שלו!

ובכן:

בודאי צריך להודות להקדוש־ברוך־הוא על כל הטוב כו',

וצריך להשתדל לנצל זאת עבור עניני יהדות וקדושה, ולדוגמא: לנצל את הכסף בשביל לתמוך בישיבות, או לנצל את תפקידו הממשלתי בשביל להנהיג ענין התפילה בבתי־ספר, וכיוצא בזה;

אבל, ביחד עם זה, צריך לדעת שנמצאים בגלות,

- כמו בגלות מצרים, שאף שירדו למצרים בדרך של כבוד, כמאמר רז"ל[80] "ראוי היה יעקב אבינו לירד למצרים בשלשלאות של ברזל (כדרך כל הגולים) אלא כו'", ובמצרים גופא הושיבו אותם "במיטב הארץ"[81], הרי בכל זאת היה זה מעמד ומצב של גלות -

וצריך להיות הרצון והחפץ לצאת מן הגלות אל הגאולה.

ו"כימי צאתך מארץ מצרים גו'"[82], אבל לא באופן ד"ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם", וכמ"ש "כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכון"[83], אלא "בשובה ונחת תושעון"[84], בביאת משיח צדקנו, בקרוב ממש.

80) שבת פט, ב (ובפרש"י).
81) ויגש מז, ו.
82) מיכה ז, טו.
83) ישעי' נב, יב.
84) שם ל, טו.

המשך ביאור למס' חולין ליום חמישי עמ' א

הברייתא. שכן מַהוּ דְּתֵימָא, לֵיחוּשׁ דִּלְמָא סָמְכֵי אַהֲדָדֵי, וְהַאי לֹא אָתֵי לְמֶעְבַּד רוּבָּא, וְהַאי לֹא אָתֵי לְמֶעְבַּד רוּבָּא – שיש מקום לחשוש שכל אחד מהם ישחוט מקצת סימנים, ויסמוך על כך שחבירו ישחט את הרוב, ומתוך כך לא ישחט את הרוב אף אחד מהם. קָא מַשְׁמַע לָן דְּאֵין חוֹשְׁשִׁין לכך. אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ בְּסַכִּין אַחַת וּשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם, יקשה הַאי דקתני 'אֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא יִטְרְפוּ זֶה עַל זֶה', שהרי אין ספק שנשחטו רוב הסימנים ואין שום מקום לחשש זה, אלא שֶׁמָּא יִדְרוֹסוּ זֶה עַל זֶה' מִיבָּעֵי לֵיהּ – והיה לברייתא לומר שאין לחשוש שמתוך ששניהם אוחזים יחד באותה סכין שמא לא ישחטו כדין בהולכת והבאת הסכין אלא יבואו לידי דרסה.

רבי אבין מתרץ: אָמַר לֵיהּ רַבִּי אָבִין לרבי אבא, לעולם מדברת המשנה בשני בני אדם האוחזים בסכין אחד, ואכן תְּנֵי [–תגרוס] בדברי הברייתא 'אֵין חוֹשְׁשִׁין

המשך ביאור למס' חולין ליום שישי עמ' א

לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אַף לְבֵיתָהּ לֹא טָהֲרָה.

אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן, לְרַב דְּאָמַר 'טְהוֹרָה לְבֵיתָהּ וַאֲסוּרָה לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה' קשה, אם מַעֲוֹן כָּרֵת החמור של ביאת נדה הוּתְּרָה בטבילה באונס, וכי לענין אִיסּוּר מִיתָה בידי שמים הקל שיש באכילת תרומה בטומאה מִיבַּעְיָא לומר שמועילה טבילה זו.

אָמַר לֵיהּ רב נחמן, בַּעֲלָהּ חוּלִּין הוּא, וְמעשה המתיר בחולין לֹא בָּעֵי כַּוָּנָה, מה שאין כן בתרומה, שצריך כוונה למעשה המתירה.

מוכיחה הגמרא כדברי רב: וּמְנָא תֵּימְרָא שלחולין אין צריכה כוונה, דִּתְנַן במקואות (פ"ה מ"ו), גַּל שֶׁנִּתְלַשׁ מהים וְיֵשׁ בּוֹ שיעור אַרְבָּעִים סְאָה, וְנָפַל עַל הָאָדָם וְעַל הַכֵּלִים הטמאים, הרי הם טְהוֹרִין. מַאי לָאו טבילת הָאָדָם האמורה כאן היא דּוּמְיָא דְּטבילת הַכֵּלִים השנויה עמה, מַה כֵּלִים דְּלֹא מִיכַּוְּוִנֵי לטבילה שהרי אין בהם דעת, אַף אָדָם נַמִּי לֹא בָּעֵי כַּוָּנָה לטבילה בגל זה.

דוחה הגמרא: מִמַּאי שאין האדם מכוון לטבילה זו, דִּלְמָא בְּיוֹשֵׁב וּמְצַפֶּה עֲסָקִינָן אֵימָתַי יִתְלַשׁ הַגַּל ויפול עליו.

בס"ד. משיחת ש"פ שמות, כ"א טבת ה'תשנ"ב.

- תרגום מאידית -

א. על הפסוק "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה"[1], איתא במדרש[2] "על שם גאולת ישראל נזכרו כאן"[3]. ובהמשך מבאר המדרש איך כל שם מ"בני ישראל" (י"ב השבטים) קשור לגאולה.

ודרוש ביאור: ב"הבאים מצרימה" מדובר בפשטות אודות ירידת בנ"י בגלות מצרים, כמסופר בהמשך הכתובים והפרשיות, ורק לאחרי זמן רב היתה הגאולה ממצרים (כמסופר לא בפרשתנו ולא בפרשה שלאחרי' (- וארא) אלא באמצע הפרשה שלאחרי' (בפ' בא)); ואם כן, איך אומר המדרש ש"על שם גאולת ישראל נזכרו כאן"[4], בדיוק להיפך מ"הבאים מצרימה" המדובר "כאן"?!

במקום אחר במדרש איתא[5], שהגאולה ממצרים היתה "בשביל .. שלא שינו את שמם, ראובן ושמעון נחתין ראובן ושמעון סלקין". דעפ"ז יש לומר שב"אלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה" מודגשת גם הזכות שבגללה נגאלו בנ"י ממצרים ("שלא שינו את שמם"). ואי"ז בסתירה להפירוש הפשוט ב"הבאים מצרימה" (הירידה בגלות), כי כאן זהו רמז בלבד לטעם שאח"כ נגאלו בנ"י ממצרים - שבמשך הגלות, החל מהתחלתה כשהי' "הבאים מצרימה", אזי "ואלה שמות בני ישראל", "שלא שינו את שמם"; משא"כ לפי המדרש הראשון הנ"ל נמצא, שלא רק בשביל "ואלה שמות בני ישראל" באה הגאולה משך זמן לאחרי זה, מאתיים ועשר שנה, אלא יתירה מזו - השמות עצמן נזכרו כאן "על שם גאולת ישראל", כלומר, ש"ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה" קאי על הגאולה, שזהו לכאורה בסתירה לפשטות הענין ד"הבאים מצרימה", הירידה בגלות.

1) ריש פרשתנו.
2) שמו"ר פרשתנו פ"א, ה.
3) "הוקשה לו שכל פסוקים אלו מיותרים שהרי שמותם כבר מפורשים בסדר ויצא ויגש, ודורש שלכך הוזכרו בריש ספר זה שמדבר בגאולת ישראל ממצרים כו'" (פירוש מהרז"ו שם).
4) להעיר שכל הספר נקרא "ספר ואלה שמות שבו יצאו ישראל מאפילה לאורה" (ב"ר פ"ג, ה) ובלשון הרמב"ן (ס"פ פקודי): "ספר הגאולה".
5) ויק"ר פל"ב, ה. וש"נ.

גם צריך להבין: לפי פירוש המדרש ש"על שם גאולת ישראל נזכרו כאן", הרי אפילו אם נמצא ביאור איך "הבאים מצרימה" קשור עם גאולת ישראל - דרוש הסבר מדוע מדגיש זאת הפסוק; הרי מדובר כאן אודות הירידה למצרים.

יתירה מזו: "על שם גאולת ישראל" כולל גם - הגאולה העתידה לבוא, כמ"ש במדרש האמור בביאור השייכות דשם יוסף לגאולה, "יוסף ע"ש שעתיד הקב"ה להוסיף ולגאול את ישראל ממלכות הרשעה כשם שגאל אותם ממצרים, דכתיב[6] והי' ביום ההוא יוסיף ה' שנית ידו וגו'". עפ"ז מתחזקת השאלה: לא זו בלבד שמקשרים את הירידה בגלות מצרים ("הבאים מצרימה") לגאולת מצרים, אלא מקשרים זאת גם - לגאולה העתידה לבוא (שבאה ריבוי זמן לאחרי יציאת מצרים ועאכו"כ לאחרי הירידה במצרים). ובסגנון אחר: מהי השייכות של "הבאים מצרימה" (הירידה דיעקב וכל בניו, וטו"ב (17) שנים ישיבה בשלוה, ולאח"ז זמן השכחה וכו' וכו', וחרטומי מצרים ופרעה אמרו הבה נתחכמה וכו' וכו', עד שבנ"י מתחילים גלות מצרים) לגאולה העתידה לבוא?!

ונוסף ע"ז יש להבין - כמו שזה בנוגע לכל עניני תורה מלשון הוראה[7]: מהו הלימוד וההוראה מזה עתה, אלפי שנים לאחרי "הבאים מצרימה" ולאחרי יציאת מצרים?

ב. ויש לומר נקודת ההסברה בזה:

כל הענין ד"הבאים מצרימה" הוא לאמיתתו - "גאולת ישראל". והירידה שבינתיים היא בחיצוניות, אבל בפנימיות, הירידה גופא היא (לא רק בשביל ועל־מנת העלי' שבגאולת מצרים, אלא יתירה מזו -) חלק מהעלי' והגאולה עצמה, עד - העלי' דגאולה האמיתית והשלימה. ומשום כך אומר המדרש על "ואלה שמות בנ"י הבאים מצרימה" - "על שם גאולת ישראל נזכרו כאן", שכוונתו גם על הגאולה העתידה לבוא.

6) ישעי' יא, יא.
7) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. ועוד.

ומכיון שכל הענינים ד"הבאים מצרימה" וגאולת מצרים נמשכים גם לאחרי זה, גם בזמן הזה - כמאחז"ל[8] "כל המלכיות נקראו על שם מצרים", ומזכירין יציאת מצרים בכל יום[9], ו"בכל[10] דור ודור [וכל יום ויום[11]] חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא [היום[11]] ממצרים" - למדים מזה, שגם בגלותנו זו צריכים להמשיך את "גאולת ישראל", הגאולה האמיתית והשלימה, כדלקמן.

ג. ויובן זה בהקדים הביאור במשנה האחרונה דפרק קמא דברכות[12] (שאומרים זאת גם בנוסח ההגדה של פסח)[13]: "אמר ר' אלעזר בן עזרי' הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא שנאמר[14] למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך, ימי חייך הימים כל ימי חייך להביא[15] הלילות[16], וחכמים אומרים ימי חייך העולם הזה כל ימי חייך להביא לימות המשיח".

ומפרש רש"י: "כבן שבעים שנה כבר הייתי נראה זקן ולא זקן ממש שבאת עליו שיבה יום שהעבירו רבן גמליאל מנשיאותו ומינו רבי אלעזר בן עזרי' נשיא כדאיתא לקמן בפרק תפלת השחר[17], ואותו היום דרש בן זומא מקרא זה".

וצריך ביאור בהשייכות דהמאמר לבעל המאמר[18] רבי אלעזר בן עזרי', והשייכות לכך שהמשנה נאמרה ביום (או בקשר עם היום[19]) שנתמנה ראב"ע לנשיא[20], דמסתבר לומר שמכיון שראב"ע עסק בסוגיא זו בתורה ביום שנעשה נשיא, ה"ז קשור עם עבודתו כנשיא בישראל [ע"ד חיוב הקדימה בלימוד התורה בענינים שהזמן גרמא[21], ויש לומר שעד"ז הוא בנוגע לכל אחד מבנ"י ובפרט בקשר ללימוד התורה שלו בענינים שהזמן שלו גרמא], וכן השייכות לדברי ראב"ע "הרי אני כבן שבעים שנה", שבעים שנה דוקא.

ד. וביאור הענין:

במשנה בא לידי ביטוי גודל העילוי והשבח דיציאת מצרים, שגם לאחר שבנ"י יצאו ממצרים, ישנו החיוב דזכירת יציאת מצרים "כל ימי חייך", הן בימים והן בלילות (כדברי בן זומא), והן בעולם הזה והן לימות המשיח (כדברי החכמים)[22].

הטעם ע"ז הוא - כי (זכירת) יציאת מצרים הוא "יסוד גדול ועמוד חזק בתורתנו ובאמונתנו כו'"[23], אז נתחדש פתיחת ענין הגאולה[24] - שבנ"י יצאו מגדר עבדות ונעשו בני־חורין בעצם[25] ("עבדי הם ולא עבדים לעבדים"[26]), ובאופן דפעולה נמשכת[27] לתמיד.

ובעבודת האדם[28]: יציאת מצרים מורה על היציאה (דנפש האלקית) ממיצרים וגבולים של מאסר הגוף ועולם הזה בכלל, להתקשר ולהתאחד עם הקב"ה ע"י תורה ומצוות. ומכיון שזהו ענין כללי בכל התורה והיהדות, לכן "תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך", עד באופן ש"בכל דור ודור וכל יום ויום חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא היום ממצרים"[29].

---

8) ב"ר פט"ז, ד.

9) משנה ברכות יב, ב. רמב"ם הל' ק"ש פ"א ה"ג. שו"ע אדה"ז או"ח הל' ק"ש סי' סז ס"א. - וראה לקמן בפנים.

10) משנה פסחים קטז, ב.

11) הוספת (ביאור) אדה"ז בתניא רפמ"ז. וראה הגש"פ עם לקוטי טעמים מנהגים וביאורים ע' תריח (בהוצאת קה"ת תנש"א) בשוה"ג.

12) יב, ב.

13) וכן הוא גם בתוספתא ברכות שם. ספרי ראה טז, ג. וראה מכילתא בא יג, ג.

14) ראה טז, ג.

15) כ"ה בנוסח ההגדה. שו"ע אדה"ז שם.

16) ובתוספתא שם מוסיף כאן "אלו דברי בן זומא". וראה חסדי דוד לתוספתא שם.

17) ברכות כח, א.

18) ראה לקו"ש חי"ז ע' 349. וש"נ.

19) דגם באם מפרשים ש"וחכמים אומרים כו'" אינם מדברי ראב"ע, ונאמרו לפני זה וראב"ע ידע מזה קודם אמירתו (ולכן אמר "ולא זכיתי", ראה תויו"ט כאן), הרי גילוי דברי החכמים במשנה זו הי' דוקא ע"י מה שאמר ראב"ע ביום שנתמנה לנשיא. וראה לקמן הערה 32.

20) ובפרט באם מפרשים ש"וחכמים אומרים וכו'" הוא מדברי ראב"ע בעצמו. וראה חסדי דוד שבהערה 16, שמוכיח כן מלשון התוספתא שבהערה הנ"ל.

21) רמב"ם הל' ת"ת פ"ד ה"ח. טושו"ע יו"ד סרמ"ו סי"ד.

22) וראה לקמן הערה 32, שלכמה מפרשים גם לחכמים מזכירין יצי"מ בלילות, וגם לבן זומא מזכירין יצי"מ לימות המשיח.

23) חינוך מצוה כא.

24) ד"ה כימי צאתך תש"ח פי"ב (ע' 164).

25) ס' גבורות ה' (להמהר"ל מפראג) פרק סא.

26) בהר כה, מב. שם, נה. ב"מ י, א.

27) ראה לקו"ש ח"ה ע' 175.

28) תניא פמ"ז. וראה תו"א יתרו עא, ג ואילך. ובכ"מ. וראה הגש"פ עם לקוטי טעמים כו' ע' תשכח־ט.

29) ואולי אפ"ל שבתניא שם מפרש דהמשנה דפסחים ("בכל דור ודור חייב כו'") משלימה המשנה דספ"ק דברכות שצ"ל זכירת יצי"מ בכל יום (ראה הגש"פ שבהערה 11).

ובפרטיות ישנם בזה ג' שלבים ודרגות:

(א) מזכירין יציאת מצרים "בכל יום ויום" ("הימים"): כשמאיר אור ה' ("ויקרא אלקים לאור יום"[30]), צריך בפשטות "לראות את עצמו כאילו הוא יצא היום ממצרים", עבודתו של יהודי לצאת ממיצרים וגבולים.

(ב) חידוש נוסף בזה, ש"מזכירין יציאת מצרים בלילות", כדרשת בן זומא מהפסוק "למען תזכור את יום צאתך מארמ"צ כל ימי חייך .. כל ימי חייך להביא הלילות" שאפילו בזמן דלילה וחושך, כשאור ה' איננו מאיר, אפילו בליל הגלות[31], יכולה וגם צריכה להיות "יציאת מצרים".

(ג) החכמים מחדשים עוד יותר[32], ש"כל ימי חייך" כולל - נוסף על כל עולם הזה ("ימי חייך העולם הזה"), גם - "להביא לימות המשיח". שהחידוש בזה כפול:

1) חידוש ב(דין ד)זכירת יציאת מצרים - ש(החיוב דזכירת יצי"מ) "כל ימי חייך" - שקאי על "ימי חייך" בעולם הזה ובזמן הזה - כולל "ימות המשיח". עד שזה נכלל בזכירת יצי"מ ד"כל ימי חייך" בעולם הזה (קודם ימות המשיח).

והחידוש בזה גדול יותר:

2) אע"פ[33] שבימות המשיח (במצב של גאולה) לא שייך לכאורה הענין דזכירת הגאולה[34], גם אז יזכירו את יציאת מצרים. ויתירה מזו: אע"פ שהגאולה האמיתית והשלימה היא שלא בערך לגאולת מצרים, בהיותה גאולה שאין אחרי' גלות[35], ואז יהי' "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ"[36], יציאה וגאולה שלימה מכל המיצרים וגבולים, משא"כ גאולת ויציאת מצרים היתה גאולה שיש אחרי' גלות, ולא גאולה שלימה, כי "הרע שבנפשות ישראל עדיין הי' בתקפו" (ולכן הוצרך להיות "כי[37] ברח העם"[38] - אעפ"כ מזכירין יצי"מ גם לימות המשיח.

וכיון שיזכירו אז יצי"מ, ה"ז ראי' שזהו עבור תועלת - בגלל המעלה והחידוש שיצי"מ תפעל גם אז, כדלקמן.

ה. ויש לומר הביאור בזה:

בגאולת מצרים נתחדש כללות ענין הגאולה, פתיחת הצינור על כל הגאולות (גם מהגלויות שלאח"ז), כולל הגאולה העתידה[24].

יתירה מזו: אילו זכו, היתה יציאת מצרים גאולה שלימה שאין אחרי' גלות, באופן ד"ה' ימלוך לעולם ועד", כפי שבנ"י אמרו בשירת הים[39], כי היו נכנסים אז מיד לארץ ישראל בגאולה

---

30) בראשית א, ה.

31) ראה זח"ג סז, ריש ע"ב: בלילה .. בגלותא. וראה גם זח"ב קסג, ב. ח"ג כב, א. רלח, ב. תקו"ז תכ"א (מט, ב). וראה תו"א מג"א צד, ד. לקו"ש ח"ז ע' 41.

32) לפי הפירוש שהם מוסיפים על בן זומא, ולכו"ע מזכירין יצי"מ בלילות (וכל פלוגתתם אינה בגוף הדין רק במשמעות הכתוב "כל ימי חייך") ראה רשב"ץ ביבין שמועה על הגש"פ כאן. זבח פסח על הגש"פ. של"ה מס' פסחים קנח, א. צל"ח ופנ"י ברכות שם. ועוד. וראה הגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים ע' יז. אנציקלופדי' תלמודית ערך זכירת יצי"מ ע' רא, וש"נ. והפירוש בדברי ראב"ע "לא זכיתי" לפי פירוש זה הוא "אע"פ שהשתדלתי והתחברתי עם אנשי החכמה לא זכיתי לדעת הרמז שנרמז בכתוב בחיוב קריאת פרשת ציצית בלילה עד שדרשה בן זומא" (פיה"מ להרמב"ם ברכות שם).

ויש מפרשים, שלכו"ע (גם לבן זומא) מזכירין יצי"מ גם לימות המשיח (שהרי בודאי לא תיעקר מצוה מן התורה ח"ו), והחילוק בין בן זומא וחכמים הוא רק בנוגע להלימוד מ"כל ימי חייך" (קול הרמ"ז ושושנים לדוד ברכות שם (הובא בתוס' אנשי שם למשניות שם). חסדי דוד לתוספתא ברכות שם. ספרי דבי רב לספרי ראה שם).

וגם לפי הפירוש (ראה רשב"ץ שם. ועוד. וראה תורה שלימה חי"ב מילואים אות ג) שחכמים ובן זומא פליגי להלכה אם מזכירין יצי"מ לימות המשיח (א) אין הכרח להכריע שדעת ראב"ע היא כבן זומא, ובפרט באם מפרשים שראב"ע אמר "וחכמים אומרים כו'" (כנ"ל הערה 20). (ב) יש לומר דאדרבה: לפ"ז נמצא שיצי"מ הוא עד כדי כך ענין אחד עם הגאולה השלימה (כדלקמן בפנים) שאין מה להזכיר אז יצי"מ, ואדרבה הגאולה עצמה מזכירה על יצי"מ (ראה עד"ז רשב"א לעין יעקב ברכות שם בביאור הטעם שלדעת בן זומא (שאין מזכירים יצי"מ לע"ל) אין זה ביטול המצוה). ועוד ועיקר: (ג) בכל אופן, כל משנה זו נאמרה ביום שנתמנה ראב"ע לנשיא (כשאמר "הרי אני כבן שבעים שנה").

וכן מובן גם לפי פירוש המפרשים שחכמים חולקים על בן זומא בנוגע לזכירת יצי"מ בלילות (ראה נ"כ המשנה רע"ב, תויו"ט, ועוד. אנציקלופדי' תלמודית שם ע' ר, וש"נ), שיש לומר בזה בג' אופנים הנ"ל. וראה לקמן הערה 44.

33) ראה רד"ה כי בחפזון תש"ח (ע' 151).

34) ודוקא בעת הגלות והשעבוד מזכירין ענין הגאולה לשתי פנים: הא' להלל ולשבח להשי"ת על העבר אשר גאלנו וגאל את אבותינו, והב' שע"י זכירה זו מתחזק התקוה והבטחון הגמור בהשי"ת על הגאולה העתידה לבוא (שם).

35) ראה מכילתא בשלח טו, א. הובא בתוד"ה ה"ג ונאמר - פסחים קטז, ב. ועוד.

36) זכרי' יג, ב.

37) בשלח יד, ה.

38) תניא פל"א. וראה ד"ה כימי צאתך תש"ח פי"ג (ע' 167).

39) בשלח טו, יח. וראה לקו"ש חל"ב ע' 81 ואילך.

השלימה[40]. אלא מכיון ש"נתערבו" ענינים צדדיים, ה"ז לא התקיים בפועל.

עפ"ז יש לומר, שאמיתית הענין דיציאת מצרים היא - "ימות המשיח", הגאולה האמיתית והשלימה, ואמיתית ופנימיות הענין דימות המשיח היא גאולת מצרים. אלא שבנוגע לפועל - בגלל סיבות צדדיות - יש ביניהם הפסק זמן (בחיצוניות), עד שהגאולה השלימה באה בפועל. אבל גם כל הזמן שבינתיים (בין גאולת מצרים והגאולה השלימה) - "כל ימי חייך" (בעולם הזה) - צריך להיות "תזכור את יום צאתך מארץ מצרים" [עד אשר "כל הימים מימי הגאולה הראשונה מגלות מצרים עד הגאולה העתידה, במהרה בימינו אמן, הם ימי צאתך מארץ מצרים"[24]; והיות שיציאת מצרים היא בפנימיות הענין ד"ימות המשיח", לכן זכירת יצי"מ "כל ימי חייך" כולל במילא גם "(להביא ל)ימות המשיח"41.

עפ"ז מובן ג"כ מדוע "מזכירין יציאת מצרים לימות המשיח" (אע"פ שאז יהיו במצב של גאולה, וגאולה שלא בערך לגאולת מצרים) - כי: (א) יציאת מצרים היא ההתחלה ו(יתירה מזו -) הפנימיות דימות המשיח, ו(ב) יציאת מצרים פועלת חידוש בימות המשיח, שישנה גם המעלה דיצי"מ (כמו שהי' בפועל, בגלל שלא זכו שתהי' זו מיד גאולה שלימה) - המעלה ד"אתכפיא סטרא אחרא", מכיון שהרע הי' עדיין בתקפו (כנ"ל)[42].

אבל הזכירה דיצי"מ לע"ל היא רק בדרך "טפל" ("שתהא שעבוד מלכיות עיקר ויציאת מצרים טפל לו"[43]), כי עיקר הגילוי אז הוא מהגאולה השלימה, שלמעלה מכל מדידה והגבלה, אלא שיחד עם זה מזכירין יצי"מ (בדרך טפל), כי המעלה דגאולה השלימה למעלה מכל מדידה והגבלה לגמרי (באופן ד"את רוח הטומאה אעביר מן הארץ", "אתהפכא"[42]), נמשכת במדידה והגבלה ד"כל ימי חייך" במציאות העולם הזה (המעלה דאתכפיא בגאולת מצרים). משא"כ אילו לא היו מזכירים אז יצי"מ, הוה־אמינא שהגאולה נפרדת מ"כל ימי חייך" בעולם הזה.

ו. עפ"ז מובנת ההוספה והחידוש של החכמים לגבי בן זומא[44]: נוסף על דברי בן זומא, שישנו הענין דיציאת מצרים "כל ימי חייך" גם "בלילות", בליל הגלות - מחדשים חכמים "כל ימי חייך להביא לימות המשיח", ש"כל ימי חייך" בעולם הזה (הן בימים ואפילו בלילות, בחושך הגלות) ישנה, נוסף על הדרגא דיציאת מצרים (גאולה שאינה שלימה, כמו שהי' אז בגלוי), גם הדרגא ד(יציאת מצרים כפי שהיא לאמיתתה) "ימות המשיח", הגאולה שלימה שאין אחרי' גלות.

ולהוסיף בדיוק הלשון "להביא לימות המשיח" (ולא "לרבות" וכיו"ב כרגיל), שהעבודה ד(זכירת) יצי"מ "כל ימי חייך" בעולם הזה (א) מכניסה את ימות המשיח בעולם הזה עתה[45], עד יתירה מזו (ב) שזה מביא[46] בפועל ב"ימי חייך" - השלימות דימות המשיח (לשון רבים, כולל כל התקופות בזה[47]) בגאולה האמיתית והשלימה.

[מזה מובן שדברי החכמים אינם רק הלכתא למשיחא, אלא שבזה נפק"מ בעבודתו של יהודי

40) זח"ג רכא, א. וראה גם עירובין נד, א. שמו"ר רפל"ב.

41) להעיר גם, שבהבטחת הקב"ה ליעקב על גאולת מצרים אמר לו "ואנכי אעלך גם עלה" (ויגש מו, ד), "היינו ב' עליות . . כי עלי' זו השני' היא רומזת על גאולה העתידה להיות בב"א" (תו"א ריש פרשתנו). וכן בפרשתנו ג, יד "אמר לו ענין הגאולה האחרונה כדפירש רש"י שם" (תו"א שם).

42) ראה ד"ה כימי צאתך שם. סה"מ מלוקט ח"ב ע' מ ואילך. לקו"ש חט"ז ע' 125 ואילך. התוועדויות תשמ"ח ח"ד ע' 116 ואילך.

43) ברכות יב, סע"ב.

44) זהו לפי הפירוש שחכמים מוסיפים על בן זומא (כנ"ל הערה 32). ולפי הפירוש שחכמים חולקים על בן זומא בנוגע לזכירת יצי"מ בלילות (הרי נוסף למ"ש בהערה הנ"ל) ראה סידור האריז"ל בהגש"פ כאן, שלדעת חכמים אין כח בזמן הזה לברר הלילות, ובמ"א נתבאר (לקו"ש ח"ג ע' 1016) שתוכן הפלוגתא הוא בנוגע ליצי"מ בפנימיות (יציאה גם ממיצרים וגבולים דקדושה) גם במצב דלילות, שבזמן הזה אין כח לזה לרוב בנ"א, והכח לזה יהי' דוקא לימות המשיח, ולכן ס"ל לחכמים שדוקא לימות המשיח מזכירין יצי"מ בלילות. משא"כ בן זומא, שהי' למעלה מעולם (ראה ב"ר פ"ב, ד), הי' בכחו לברר הלילות גם בזמן הזה. ועפ"ז נמצא שאצל בן זומא ע"י ראב"ע שהביא דבריו הי' מעין המצב דימות המשיח. ובכחו של ראב"ע הנשיא לחבר שניהם שגם בזמן הזה (אצל כל ישראל) יהי' המצב של ימות המשיח, כדלקמן בפנים.

45) כן שמעתי מאאמו"ר ז"ל (ראה שיחת ליל ב' דחגה"פ תשי"ט). וראה גם שיחת ליל ב' דחג הפסח תרצ"ט (ספר השיחות ה'תרצ"ו - חורף ה'ש"ת ע' 323).

46) ראה שיחת ליל ב' דחג הפסח תש"ג (ע' 73) ב' פירושים ב"להביא לימות המשיח": (א) כפשוטו, שמשיח יבוא. וצריכים להתבונן מה יהי' המצב של כל דבר בעוה"ז בימות המשיח. (ב) שהכוונה והתכלית של כל העבודה בימי הגלות היא "להביא לימות המשיח".

47) ראה גם לקו"ש חכ"ז ע' 191 ואילך. ובכ"מ.

(גם) בזמן הזה (קודם ביאת המשיח בפועל), שבזכירתו יצי"מ הוא יודע שזה קשור עם "(להביא ל)ימות המשיח"].

ז. עפ"ז יובן שייכות המשנה לרבי אלעזר בן עזרי' שבאותו היום נעשה נשיא:

חידושו של נשיא בישראל (נשיא מלשון התנשאות) הוא לקשר ולאחד "כל ימי חייך" של כל א' מבנ"י וכל ישראל - "כל ימי חייך" הגשמיים בעולם הזה ובפרט בזמן הגלות ("לילות") - עם גאולה (יציאה ממיצרים וגבולים) בכלל, ובפרט עם ימות המשיח, הגאולה האמיתית והשלימה, שאין אחרי' גלות; דוקא הנשיא בכחו לחבר ולאחד את הגלות עם הגאולה, ובפרטיות יותר - לחבר את יציאת מצרים וימות המשיח (כפי שהם במצב שהגלות מפסקת בינתיים), "תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך .. להביא לימות המשיח" - שבחייו של יהודי "כל ימי חייך" כנשמה בגוף בעוה"ז הגשמי והחומרי ובזמן הגלות, הוא יוכל לצאת ממיצרים וגבולים, ויתירה מזו - להיות במצב דימות המשיח.

ולכן, דוקא ביום שעלה לנשיאות עסק ראב"ע בסוגיא ד"מזכירין יציאת מצרים" גם "בלילות" ו"להביא לימות המשיח".

ח. ויש לומר שזה קשור גם עם הקדמתו של ראב"ע "הרי אני כבן שבעים שנה כו'":

הגמרא מספרת[17] שראב"ע אמר "הרי אני כבן שבעים שנה ולא בן שבעים שנה", כי הי' אז רק בן י"ח שנה[48], ו"אתרחיש לי' ניסא ואהדרו תמני סרי דרי חיורתא". וזה הראה לכל שראב"ע ראוי להיות הנשיא, בהיות לו "שערות לבנות של זקנה, ונאה לדרשן להיות זקן"[49].

נמצא, ששלימות הנשיאות קשורה עם מספר שבעים שנה דוקא, ועד כדי כך שעד אז הי' מצב שמבלי הבט על כל מעלותיו של ראב"ע, "דהוא חכם והוא עשיר והוא עשירי לעזרא"[50], הרי, "לא זכיתי שתאמר יצי"מ בלילות עד שדרשה בן זומא", ב"אותו יום" כשראב"ע נעשה נשיא.

והביאור בזה:

שבעים שנה הם שלימות בחיי האדם - כמ"ש[51] "ימי שנותינו בהם שבעים שנה". השלימות היא בכך, שהאדם מגיע אז לעבודה דבירור כל השבע מדות כפי שהן בשלימותן, שבע כלול מעשר (= שבעים). ובפרטיות יותר נותנים לאדם "שבעים שנה" בכדי לעשות את העבודה דבירור השבע מדות כפי שהן מתלבשות למטה, בנפש הבהמית ("ימי שנותינו בהם", "בהם" לשון בהמה) ובלעו"ז בכלל (ובכללות - השבעים אומות העולם), וע"י עבודה זו מגיעים לשלימות דשבעים, בחי' עי"ן דקדושה, ראי' באלקות, עד להשלימות בזה לעתיד לבוא[52].

ועד"ז י"ל בנוגע ל"הרי אני כבן שבעים שנה" דראב"ע הנשיא: בכדי להיות נשיא הי' עליו להשיג את השלימות של "(כ)בן שבעים שנה", הבירור דעניני העולם (הנחלקים לשבעים, שבעים אומות וכו'). וזה נתן לו את הכח שיהי' אצלו "זכיתי שתאמר יצי"מ בלילות", שיוכלו לפעול את הענין דיציאת מצרים (הגאולה ממיצרים וגבולים) אפילו במעמד ומצב של תחתון ("לילות"), נוסף על העבודה בזה בכל יום ויום, עד גם - "כל ימי חייך להביא לימות המשיח"[53], (מעין) העילוי דהגאולה השלימה[54], כשנעשה (שלימות הבירור דכל שבעים

48) ולפי הירושלמי (ברכות פ"ד סוף ה"א) - בן שש עשרה שנה. ולגירסת האבודרהם בן י"ג שנה.

49) פרש"י ברכות שם (ד"ה לית לך חיורתא). וראה לקו"ש ח"ז ע' 123 ואילך. שיחת אחש"פ תשמ"א. ש"פ ראה תשמ"ב (התוועדויות תשמ"ב ח"ד ע' 2079). ועוד.

50) ברכות כז, סע"ב.

51) תהלים צדי"ק, יו"ד.

52) ראה בכל זה - ספר הערכים חב"ד מערכת אותיות - אות עי"ן ע' רפט ואילך. קובץ י"א ניסן שנת הצדי"ק עה"פ ימי שנותינו בהם שבעים שנה (ע' 87 ואילך). וש"נ.

53) ולהעיר מיחוס ראב"ע שהוא "עשירי לעזרא" (ובירושלמי יבמות פ"א ה"ו, שהעיד עליו ר' דוסא בן הרכינס ש"עינוי ("כלומר מראיתו ותואר פניו" - פני משה) דמיין לדידי" (לעזרא)), והרי בנוגע לעזרא איתא במדרש (הובא בפרש"י יחזקאל מג, יא. פתיחת התויו"ט למס' עדיות. וראה ברכות ד, סע"א) דראוי הי' הבנין השלישי להיות בעת שעלו מבבל אלא שגרם החטא (ע"ד שהי' בזמן יצי"מ, כנ"ל ס"ה).

54) ראה קול סופר על המשנה ברכות שם (יב, סע"ב), שמפרש "זכיתי" מלשון "זכו", ע"פ מאחז"ל (סנהדרין צח, א) עה"פ (ישעי' ס, כב) "בעתה אחישנה" "זכו אחישנה", ע"ד שאמר הקב"ה "נצחוני בני נצחוני" (ב"מ נט, ב), "וזה זכו, אם יגיעו בני ישראל למדרגה לנצח ברצונם את השכינה ע"ד מי מושל בי צדיק, הקב"ה גוזר גזירה והצדיק מבטלו (ראה מו"ק טז, ב), אז אחישנה".

אומות כו', ו)הגילוי דשבעים[55], עי"ן דלמעלה, "והיו עיניך רואות את מוריך"[56], ובאופן שאלקות נמצא בגלוי בכל העולם, "ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר יחדיו כי פי הוי' דיבר"[57].

ויש לקשר זה גם עם שמו של רבי אלעזר בן עזרי' - שכשמו כן הוא: "אלעזר" אותיות א־ל עזר, ו"עזרי־ה" אותיות עזר י־ה. ו"אלעזר בן עזרי'" הוא החיבור דשניהם יחד [באופן שהעיקר הוא עזרי', ואלעזר מקבל מ(בן) עזרי', או שהעיקר הוא אלעזר והוא "בן עזרי'", ההמשך דעזרי', ויפה כח הבן מכח האב[58], או ע"ד הפירוש ב"בן חורין", שמציאותו היא במעמד ומצב דחירות, ועד"ז בנדו"ד, שמציאותו של "אלעזר" היא במצב ד"עזרי־ה"].

היינו, שרבי אלעזר בן עזרי' יש לו עזר מיוחד מהקב"ה, וכפי שהקב"ה למעלה מעולם - הן משם א־ל (אלעזר), והן משם י־ה (עזרי־ה), ששתי השמות מורים על דרגא שלמעלה מסדר השתלשלות, ועאכו"כ "אלעזר בן עזרי'" - שניהם יחד, ומשם מקבל עזר מהקב"ה להיות נשיא ולתת כח לבנ"י לעשות את העבודה ד"יציאת מצרים", "בימים", ו"בלילות", עד בימות המשיח ועד "להביא לימות המשיח".

ט. ולהוסיף, שהחידוש הנ"ל דראב"ע כנשיא מרומז גם בסיפור הגמרא[17], ש"באותו היום (כשראב"ע נעשה נשיא) סלקוהו לשומר הפתח ונתנה להם רשות לתלמידים ליכנס, שהי' רבן גמליאל מכריז ואומר כל תלמיד שאין תוכו כברו לא יכנס לבית המדרש, ההוא יומא אתוספו כמה ספסלי כו'"[59]:

אצל רבן גמליאל הי' סדר ההנהגה מעין דלע"ל, כש"את רוח הטומאה אעביר מן הארץ", ש"לא יכנס לבית המדרש" "תלמיד שאין תוכו כברו", כי מצד דרגת הקדושה דלע"ל אין מקום לענין של היפך (ע"ד הנהגת שמאי, מלשון "השם אורחותיו"[60], שלכן הלכה כשמאי דוקא לע"ל[61]). משא"כ הנהגת ראב"ע היתה בהתאם למצב העולם הזה בזמן הזה, שאפילו בעולם דמיצרים וגבולים ושל העלמות והסתרים, עד למצב של חושך הגלות ("לילות"), בו אפשרית מציאות ד"אין תוכו כברו", ניתן לפעול הבירור והעלי' ד"יציאת מצרים"[62]. ולכן "באותו היום סלקוהו לשומר הפתח ונתנה להם רשות לתלמידים ליכנס", שזהו ענין הנשיא להרבות תלמידים בישראל.

ועפ"ז הי' אפשר לומר, שמכיון שראב"ע נתן להכניס גם תלמיד כזה ש"אין תוכו כברו", אפשר לפעול איתו רק גאולה שאינה שלימה (באופן של "אתכפיא" כי הרע עדיין בתקפו), שכן הגאולה השלימה תלוי' בכך שהכל יהי' "תוכו כברו" ("ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ"); ממשיכים ומוסיפים החכמים - ש"כל ימי חייך" כולל נוסף ל"לילות", גם "להביא לימות המשיח" שגם במצב של גלות (כשאין "תוכו כברו") ניתן לפעול את הגאולה השלימה.

וזה מרומז בכך ש"אף רבן גמליאל לא מנע עצמו מבית המדרש אפילו שעה אחת", ש(ראב"ע פועל ש)גם ר"ג - שדרגת עבודתו קשורה עם ימות המשיח (כנ"ל) - אף הוא מסכים ומסייע לסדר ההנהגה דראב"ע, ש"נתנה להם רשות לתלמידים ליכנס לבית המדרש".

י. ויש להוסיף ביאור גם בהא שמשנה הנ"ל היא בסוף פרק קמא דמסכת ברכות: התחלת (פרק ראשון) דמסכת ברכות היא "מאימתי קורין את

55) להעיר מדברי ראב"ע שימות המשיח שבעים שנה (סנהדרין צט, א).

56) ישעי' ל, כ.

57) שם מ, ה.

58) שבועות מח, סע"א. וש"נ.

59) ולהעיר מהב' דיעות בהמשך הגמרא כמה ספסלי אתוספו ארבע מאה ספסלי או שבע מאה ספסלי (שהוא שבעים כלול מעשר).

60) מו"ק ה, סע"א. וש"נ. לקו"ת שה"ש מח, סע"ב ואילך. ובכ"מ.

61) ראה מדרש שמואל לאבות פ"ה מי"ט. מקדש מלך לזח"א יז, ב. לקו"ת קרח נד, סע"ב ואילך. תוספות חדשים לאבות בתחלתו. וראה בארוכה קונטרס בענין תורה חדשה מאתי תצא (התוועדויות תנש"א ח"ג ע' 278 ואילך).

62) ולהעיר שלפי הפירוש בסידור האריז"ל הנ"ל (הערה 44), בן זומא וחכמים הם ע"ד ב"ש וב"ה (ראה שיחת ליל ב' דחגה"פ תש"ד (סה"ש תש"ד ע' 89)), שעבודת ב"ש היא שלא תהי' יניקת החיצונים (מעין המצב דלע"ל), ועבודת ב"ה היא לפעול ולברר גם במקום שיש יניקת החיצונים (עיקר העבודה בזמן הזה, ובפרט בזמן הגלות), ע"ד החילוק בין בן זומא ש"מזכירין יצי"מ בלילות", כי בכחו לפעול יצי"מ גם בעת חושך הלילה, והחכמים דס"ל שאין כח לברר הלילות בזמן הזה, רק בימות המשיח (ועפ"ז תובן השייכות בשיחה הנ"ל דבן זומא וחכמים לב"ה וב"ש). וי"ל שע"י ראב"ע נמשך הכח "להביא לימות המשיח" גם בלילות בזמן הזה, כבהערה הנ"ל.

שמע בערבין", שמשמעותה (בעבודה רוחנית) היא הפעולה דקריאת שמע (קבלת עול מלכות שמים[63], ובאופן ד"מאימתי" מלשון אימה[64]) אפילו "בערבין", בחושך הלילה והגלות; וזהו התוכן בסוף הפרק - "נעוץ סופן בתחלתן"[65] - ש"מזכירין יציאת מצרים בלילות" (בקריאת שמע), אשר יציאת מצרים היא "דבר אחד ממש"[66] עם קריאת שמע, "ולכן תקנו פ' יציאת מצרים בשעת ק"ש דוקא אף שהיא מצוה בפני עצמה ולא ממצות ק"ש כו'"[66].

וע"פ הכלל הנ"ל ד"נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן", יש לזה שייכות לסיום הש"ס - הן בגמרא[67]: "כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עוה"ב, שנאמר[68] הליכות עולם לו א"ת הליכות אלא הלכות", שב"הליכות עולם" ממשיכים הלכות התורה, עד לדרגת עוה"ב (כולל - בפירושו[69] עולם התחי' לעתיד לבוא); והן במשניות[70]: "לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום שנאמר[71] ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום" (וגם סיום גמרא ברכות עצמה היא בפסוק זה), שהקב"ה נותן לבנ"י עוז (ע"ד "אלעזר בן עזרי", א־ל עזר בן עזר י־ה), אין עוז אלא תורה[72], עד שנעשה "ה' יברך את עמו בשלום", אשר שלימות ענין השלום (בעולם) היא בגאולה האמיתית והשלימה (כמבואר[73] בענין "פדה בשלום נפשי"[74]).

63) ברכות רפ"ב.

64) כפירוש ר"א המלאך בעת למדו משנה זו עם רבינו הזקן (ראה גם סה"ש תש"ד ע' 66. סה"מ תש"י ע' 138). וכהפס"ד שק"ש צ"ל "בכוונה באימה וביראה ברתת ובזיעה" (שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס סא. ועד"ז בטושו"ע שם. וראה לקו"ש חכ"ה ע' 71 בהערות).

65) ס' יצירה פ"א מ"ז.

66) תניא ספמ"ז.

67) מס' נדה.

68) חבקוק ג, ו.

69) ראה רע"ב לסנהדרין ר"פ חלק. מדרש שמואל על מס' אבות בתחלתו.

70) מס' עוקצין.

71) תהלים כט, יא.

72) ראה ויק"ר פל"א, ה. יל"ש בשלח רמז רמד. שהש"ר פ"ב, ג (ג). מדרש תהלים ח, ג. ועוד. וראה לקו"ש חכ"ו ע' 444 הערה ד"ה זה.

73) שערי תשובה לאדהאמ"צ נו, א.

74) תהלים נה, יט.

יא. ע"פ הנ"ל מובן הביאור בדברי המדרש "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה - על שם גאולת ישראל נזכרו כאן", אע"פ שבפשטות מדובר אודות הירידה ד"הבאים מצרימה":

"מזכירין יציאת מצרים בלילות" מורה שאמיתית הענין ד"הבאים מצרימה", הירידה בחושך הגלות ("לילות"), היא - "גאולת ישראל" ("יציאת מצרים"), עד - "להביא לימות המשיח" (הענין האמיתי דיציאת מצרים), כנ"ל. ולכן "על שם גאולת ישראל נזכרו כאן" - כי הכוונה היא שבמצב ד"הבאים מצרימה", במיצרים וגבולים, יפעלו ויגלו איך שזהו (לא רק בשביל הגאולה, אלא שזה גופא) "(על שם) גאולת ישראל", עד (על שם) הגאולה האמיתית והשלימה.

ולהוסיף, ש"בני ישראל הבאים מצרימה" היו "שבעים נפש"[75]. ויש לומר, שבזה מרומז שתוכן העבודה הוא גם ב"הבאים מצרימה", בגלות בין שבעים אומות (שהם כנגד השבעים נפש[76]), לגלות את "גאולת ישראל". שהכח לפעול זאת בא מ"שבעים נפש" ("יוצאי ירך יעקב"[75]), ע"ד שראב"ע "כבן שבעים שנה" נותן את הכח ל"מזכירין יצי"מ בלילות" עד "להביא לימות המשיח", להשיג את העי"ן רבתי דקריאת שמע (בה מזכירין יצי"מ)[52].

ומזה מובנת גם ההוראה לבנ"י מהמדרש: יש לדעת, שאפילו בגלות, הרי נוסף לזה שבנ"י נשארים קיימים בתכלית השלימות כמובן ופשוט, וכמרומז גם בסוף פ' ויחי - "ויחנטו אותו ויישם בארון במצרים", ש"ויחנטו" הוא בכדי שהגוף ישאר קיים - הרי "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה" מוסיף עוד יותר, ש"על שם גאולת ישראל נזכרו כאן": נוסף לזה שבנ"י נשארים בשלימות כנשמות בגופים בחיים גשמיים וחיים רוחניים גם יחד, נשמה בריאה בגוף בריא, בתכלית השלימות, עומדים במצב (לא רק שמוביל לגאולה, אלא יתירה מזה - מצב של) "גאולת ישראל" עד - "כל ימי חייך להביא לימות המשיח". וכדלקמן.

יב. עפ"ז אפשר להבין השייכות דפ' שמות

75) פרשתנו א, ה.

76) ראה פרש"י האזינו לב, ח.

לכ"ף טבת[77], יום ההילולא דהרמב"ם[78], שחל לעולם בסמיכות לפ' שמות, וקביעותו בשנה זו - בערב שבת פ' שמות.

ובפרט ע"פ הידוע, שהאכילה דשבת באה ע"י העבודה וטירחא דערב שבת, כמאחז"ל[79] "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת", מובן, שישנה שייכות בין יום ההילולא דהרמב"ם לפרשת השבוע, פ' שמות. ויתירה מזו: ה"אכילה" דשבת באה ע"י העבודה (טירחא) ד(יום ההילולא של ה)רמב"ם בערב שבת.

הענין בזה:

אצל הרמב"ם רואים בגלוי איך שבהיותו במצב ד"הבאים מצרימה" פעל שם (באופן השייך בזמנו) את הענין ד"גאולת ישראל", הן גאולה רוחנית בערך לחושך הגלות שהי' אז (בדוגמת יציאת מצרים גם במצב ד"לילות"), והן כח והכנה לגאולה שלימה כפשוטה ("להביא לימות המשיח"), וכמרומז גם בשם "רמב"ם" ר"ת "רבות[80] מופתי בארץ מצרים":

בהיותו במצרים בפשטות חיבר הרמב"ם את חיבורו הגדול ספר "משנה תורה", ספר "הלכות הלכות" ה"מקבץ לתורה שבעל פה כולה"[81], שזה פעל גאולה (יציאת מצרים) במצב דחושך הלילה של הגלות - כמ"ש הרמב"ם בהקדמתו הטעם שראה לחבר חיבורו, בכדי לשלול את ההעלם והסתר שנעשה בלימוד והבנת התורה, ש"אותם הפירושים וההלכות והתשובות כו' נתקשו בימינו ואין מבין ענינם כראוי אלא מעט במספר ואין צריך לומר התלמוד עצמו כו'", ולכן "ראיתי לחבר דברים המתבררים כו' כולם בלשון ברורה ודרך קצרה עד שתהא תושבע"פ כולה סדורה בפי כל כו'".

וכך נעשה בפועל, שספר הרמב"ם נעשה מורה דרך לבנ"י בכל הדורות, החל מבנ"י במצרים בדורו של הרמב"ם, ומשם נתפשטו פסקי הלכותיו למקומות אחרים בעולם (כידוע מאגרות הרמב"ם), עד לבנ"י בדורות שלאחרי זה, כולל גם עי"ז שריבוי ספרים (החל מהשולחן ערוך וכו') מיוסדים על ספר הרמב"ם.

כלומר, שהרמב"ם פעל שגם במצב של "לילות", "ערבין" במצרים כפשוטו (ומצרים מלשון מיצרים וגבולים) - תהי' "יציאת מצרים", "גאולת ישראל" (בדוגמת פעולת רבינו הקדוש ע"י חיבור המשניות[82], "כדי שלא תשתכח תורה שבע"פ מישראל"[81], כמרומז גם בהתחלת המשנה "מאימתי קורין את שמע בערבין", "מזכירין יצי"מ בלילות", כנ"ל).

ויתירה מזו: נוסף על "מזכירין יצי"מ בלילות", פעל הרמב"ם גם את הענין ד"כל ימי חייך להביא לימות המשיח", כידוע שספר הרמב"ם כולל כל הלכות התורה, גם הלכות השייכות לזמן שבית המקדש קיים, וגם - ההלכות דימות המשיח (בסיום ספרו), שמורה לבנ"י ההלכות שקשורים עם ימות המשיח, איך צריך להתכונן לזה, והסדר בפועל דביאת הגאולה האמיתית והשלימה.

ולהוסיף, שהרמב"ם חי שבעים שנה[83], "ימי שנותינו בהם שבעים שנה", שמורה שאצלו היתה בגלוי השלימות שקשורה ל"הרי אני כבן שבעים שנה" לפעול "יציאת מצרים" בכל המצבים (בימים, בלילות ולהביא לימות המשיח), כנ"ל בנוגע לראב"ע.

וע"פ הידוע[84], שביום ההילולא של צדיק "כל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו" עולה למעלה, ומאיר ומתגלה למטה ו"פועל[85] ישועות בקרב הארץ" - מובן, שביום כ"ף טבת, יום ההילולא של הרמב"ם, קיים בגלוי "כל מעשיו ותורתו ועבודתו" של הרמב"ם - בחיבור ספר

---

77) כדברי השל"ה (חלק תושב"כ ר"פ וישב - רצז, א), ש"המועדים של כל השנה .. בכולן יש שייכות לאותן הפרשיות שחלות בהן כו'".

78) ראה לקו"ש חכ"ו ע' 26. וש"נ.

79) ע"ז ג, סע"א.

80) בא יא, ט.

81) הקדמת הרמב"ם לספר היד.

82) והרי ספר הרמב"ם הוא "בלשון קצר וצח כלשון המשנה" (הקדמת הכס"מ לספר היד).

83) סדר הדורות ד"א תתקכ"ז. שם הגדולים להחיד"א מערכת גדולים ערך רמב"ם בסופו. - ולהעיר שהרמב"ם חי ע' שנה פחות פ"ג יום (סה"ד שם, ממאור עינים ספכ"ה) - פ"ג יום בין הסתלקותו בכ"ף טבת ליום הולדתו בערב פסח. ואולי יש לומר, שפ"ג יום אלו נשלמו ע"י הפ"ג הלכות שבספר משנה תורה (כמ"ש הרמב"ם בסוף מנין המצוות ע"ס ההלכות שבהקדמת ספרו).

84) תניא אגה"ק סז"ך־כח.

85) תהלים עד, יב.

"משנה תורה" בארץ מצרים, וכל שאר עניני עבודה שלו במשך שבעים שנות חייו - וזה "פועל ישועות בקרב הארץ", בקרב הארץ דמצרים[86] (מיצרים וגבולים דעולם), באופן שזה נעשה מורה דרך ו"מורה הנבוכים"[87] דבנ"י בכל הדורות שלאח"ז.

ועפ"ז מובן החידוש דה"אכילה" בשבת פ' שמות בשנה זו - כיון שבאה ע"י העבודה וטירחא בערב שבת זה, כל מעשיו ותורתו ועבודתו שהכין הרמב"ם במשך שבעים שנות חייו, הנמצאים כולם בגלוי באופן ד"פועל ישועות בקרב הארץ" בערב שבת זו; הרי מובן מכך מה זה מוסיף בעבודת שבת זו, העבודה לפעול "גאולת ישראל" במצב ד"הבאים מצרימה" בגלות!

יג. הלימוד וההוראה מזה מובן בפשטות, ובפרט בדורנו זה ובזמננו זה:

כמדובר ריבוי פעמים דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, שנוסף ע"ז שכבר "כלו כל הקצין"[88], כבר עשו בנ"י תשובה, וסיימו הכל, כולל גם - "לצחצח הכפתורים", וצריך רק שהקב"ה יפתח את עיניהם של בנ"י שיראו שהגאולה האמיתית והשלימה כבר ישנה, ויושבים כבר לפני שולחן ערוך, בסעודת לויתן ושור הבר[89] וכו' וכו'.

מזה מובן, שאם כבר בירידה למצרים אלפי שנים לפנ"ז, נמצא בגלוי "גאולת ישראל" ב"ואלה שמות בנ"י הבאים מצרימה", ואם עבודת בנ"י בכל הזמנים היא להמשיך את הגאולה במצב הגלות,

ועאכו"כ לאחרי שישנו כבר הריבוי דמעשינו ועבודתינו במשך כל הדורות, כולל - דרבי אלעזר בן עזרי' בזמנו, והרמב"ם בזמנו, וכל צדיקי ישראל בכל הדורות, עד בדורות האחרונים - העבודה דרבותינו נשיאינו המיוחסים לבית דוד משבט יהודה, כולל - העבודה דכ"ק מו"ח אדמו"ר במשך שבעים שנה בחיים חיותו בעלמא דין (תר"ם־תש"י) -

הרי במכל־שכן וקל וחומר בדורנו זה ובזמננו זה, לאחרי שסיימו הכל (כנ"ל), ישנה ההבטחה גמורה בתורה, שבטח יהי' "(תזכור את יום צאתך מארץ מצרים) כל ימי חייך .. להביא לימות המשיח",

86) ראה וארא ח, יח.
87) ראה לקו"ש חכ"ו ע' 30. וש"נ.

ובפשטות - שלא זקוקים להפסק ח"ו בין "כל ימי חייך" ו"ימות המשיח" (כמו שהי' אצל בנ"י בכל הדורות שלפני דורנו זה), אלא "כל ימי חייך" דכל אחד מבנ"י, חייו הגשמיים כנשמה בגוף, כוללים בפשטות (גם) "ימות המשיח" בלי הפסק, מכיון שהגאולה באה תיכף ומיד ממש ברגע זה ובמקום זה (גם כשזה במצב דלילה, "הבאים מצרימה"), כך שהרגע האחרון דהגלות והנקודה האחרונה דהגלות נעשים רגע ראשון ונקודה ראשונה דגאולה,

ומ"ימי חייך" בזמן הזה ובמקום הזה, בלי שום הפסק כלל ח"ו (גם אם הוא כבר מבוגר משבעים שנה וכיו"ב), הוא עובר - מיד בתכלית השלימות, "ראובן ושמעון נחתין ראובן ושמעון סלקין", בהמשך ד"כל ימי חייך" בימות המשיח, וחיים נצחיים שיהיו אז.

יד. ובנוגע לפועל הכוונה היא, שהעבודה דבנ"י עתה צריכה להיות "להביא לימות המשיח", לגלות כבר תיכף בפועל איך שהמצב ד"הבאים מצרימה" בגלות הוא באמת מצב ד"גאולת ישראל", עי"ז שמתכוננים בעצמם ומכינים אחרים למצב ד"ימות המשיח".

כולל ובמיוחד - בקשר עם יום ההילולא דהרמב"ם - ע"י שמחזקים ומוסיפים בלימוד ספר משנה תורה להרמב"ם, כולל - ע"י ההשתתפות (או להוסיף חיזוק בזה אם משתתף כבר) בלימוד הרמב"ם דכו"כ מבנ"י, ג' פרקים ליום, או פרק א' ליום, או ספר המצוות[90],

ובפרט - בספר הרמב"ם עצמו - הלכות מלך המשיח[91], בשני הפרקים האחרונים דהלכות מלכים בסיום ספר משנה תורה.

ונוסף ללימודו בזה, להשפיע גם על עוד מבנ"י מסביבתו, אנשים נשים וטף, באופן ד"העמידו תלמידים הרבה"[92], ומהם יראו וכן יעשו רבים.

ויהי רצון, שע"י עצם ההחלטה בדבר יקבלו תיכף ומיד את השכר, הקיום בפועל של דברי

88) סנהדרין צז, ב.
89) ראה ב"ב עד, ב ואילך. פסחים קיט, ב. ועוד.
90) ראה בארוכה לקו"ש חכ"ז ע' 229 ואילך.
91) כ"ה הכותרת בדפוס ויניצאה רפד. שי.
92) אבות פ"א מ"א.

הרמב"ם בסיום ספרו[93], שלאחר שישנו כבר ה"מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצות כדוד אביו .. ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה וילחם מלחמת ה'" - שאז "בחזקת שהוא משיח" - שכבר יהי' מיד "משיח בודאי", עי"ז ש"עשה והצליח ובנה מקדש במקומו וקבץ נדחי ישראל .. ויתקן את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד כו'",

עד - כסיום הרמב"ם - "מלאה[94] הארץ דיעה את ה' כמים לים מכסים".

93) הל' מלכים ספי"א.

94) ישעי' יא, ט.

אגרות קודש

ב"ה, י"ד טבת, תשי"ד
ברוקלין, נ.י.

הוו"ח אי"א נו"מ עוסק בצרכי ציבור בעל מדות תרומיות
ענף עץ עבות וכו' מהרש"ז שי'

שלום וברכה!

בנועם קבלתי הידיעה אשר הארת החשמל בכפר חב"ד נסתדרה בפועל, וכבר התועדו לאורו ביום הבהיר י"ט כסלו. וכפי שכותבים לי נסתדר הענין הודות להשתדלות כ' ומרצו, ויישר חילו ות"ח ת"ח.

מנהג יהודי עתיק יומין לדרוש רמזים והוראות בכל דבר המתרחש, וכמא' המשנה איזהו חכם הלומד מכל אדם, והבעש"ט הוסיף ענין הלימוד מכל מאורע ובכל פרט.

אורו של רבנו הזקן - שני-אור - הרי מיום גאולתו י"ט בכסלו התחיל להתפשט בלי הפרעות ועיכובים, ובאופן אשר יגיע גם לאנשים פשוטים, אשר זוהי כללות הנקודה דתורת החסידות להמשיך ולקשר עומק רום עם עומק תחת.

ועל דרך הצחות, הנה כוח החשמל הוא מהכוחות הנסתרים שבטבע, כי כח זה עצמו אינו בגדר השגה באחד מחמשת החושים, ורק על ידי פעולותיו ומסובביו נודעה מציאותו, ואור כח נסתר זה דוחה האפילה ומגי' חשכת הלילה. והוא בגשמיות כעין ענין הנ"ל ברוחניות, שהנסתר שבתורה רזי דרזין מתגלה על ידי החסידות ואורח חיי חסידות, דוחה אפלת החומר ומאיר חושך הגשם...

ומן הכלל אל הפרט.

אחד מעיקרי היהדות היא חשיבותו של הפרט, בניגוד להשיטות אשר מצוה היא להקריב את הפרט לטובת הכלל. והוא גם רעיון מחז"ל כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא, וכמה מאמרים מקבילים לזה. וזהו נוסף על זה, אשר בכל אדם ישנם כחות נסתרים ובזמן מן הזמנים יכול להעשות אדם כללי. ובהקדמה זו הנני להשתמש בהזדמנות זו לפנות לכ' בבקשה לטובת הפרט, אף אשר גם מבלעדי זאת בטח עשה ככל אשר בידו, אלא שאין מזרזין אלא למזורזין...

ולסיים בדבר טוב - ימים אלו יצא לאור כאן ספר התניא, והיא הדפסתו בפעם הראשונה ב"חצי כדור התחתון" (אשר כיון שארצנו הק' היא למעלה מכל הארצות הרי חצי כדור זה הוא התחתון). ונלוו אליו מפתחות וכו'. והוריתי לשלוח לו טופס אחד בחבילה בפ"ע, ובטח יאשר קבלתו.

בכבוד והוקרה וברכת בר[יאות] נכונה.

לקוטי־שיחות פרשת שמות כרך טז

א.
פרש״י על ״ויגדל משה״

מן הפסוק[1] ״ויהי בימים ההם ויגדל משה ויצא... ויך את המצרי...״ מצטט רש״י את המילים ״ויגדל משה״ ומפרש ״והלא כבר כתיב: ויגדל הילד? אמר רבי יהודה ברבי אלעאי:[2] הראשון לקומה והשני לגדולה, שמינהו פרעה על ביתו״.

בפשטות, נראה שהקושי של רש״י הוא אותו קושי המובא במדרש[3] — הרי כבר נאמר בתורה לפני כן, לגבי משה, ״ויגדל הילד״, ומדוע נאמר פה פעם נוספת ״ויגדל משה״? על כך משיב רש״י ״אמר רבי יהודה... הראשון לקומה והשני לגדולה...״.

אך פירוש זה, לכאורה, כלל אינו מובן:

הפסוק הקודם ״ויגדל הילד...״ נאמר מיד לאחר המילים ״ותקח האשה הילד ותניקהו״ (וכהמשך להן). שמזה מובן בפשטות, שמדובר כאן על ״ויגדל״ יחסית לתקופה של ״ותניקהו״ (עד כ״ד חודש[4]), שלאחריה ״ויגדל הילד[5] (ואינו זקוק כבר ליניקה, ולכן) ותביאהו לבת פרעה״.

אך במילים ״ויגדל משה״ שבפסוק זה מדובר על גדילה המביאה לידי אפשרות של ״ויך את המצרי״ - בתקופה הרבה יותר מאוחרת[6] אף לאחר הימצאו תקופה ממושכת אצל בת פרעה. ואם כך, מהו הקושי בכפילות של ״ויגדל״?

ב.
השאלות על פירוש רש״י

בפירוש רש״י עצמו צריך להבין:

א) דרכו של רש״י בפירושו, כפי שהוסבר פעמים רבות, אינה להעלות תחילה את הקושי בפסוק ולתרצו לאחר מכן, אלא הוא מבאר את הפסוק מיד, והשאלה מתורצת מאליה. מדוע, אפוא, מתחיל כאן רש״י בשאלה ״והלא כבר כתיב ויגדל הילד״?

ב) כיצד מתאים לכאן הביטוי ״הראשון לקומה״? מעת היגמל הילד מיניקה הוא מתפתח באיבריו החיצוניים, גדל במשקל ובגובה, מתפתח כושר דיבורו, שכלו, וכדומה. מדוע מודגשת כאן מכל הפרטים הללו דוקא הגדילה ב״קומה״[7]?

ג) מהו ההכרח, בפשוטו של מקרא, לפי הפסוק[8], שגדלותו וחשיבותו של משה היא בכך ש״מינהו פרעה על ביתו״? ובמיוחד כאשר מהמשכו של הפסוק, ״ויצא אל אחיו״, מובן שמדובר כאן אודות גדולתו ביחס ל״אחיו״, לבני ישראל, כנאמר במדרש[9]?

ד) אם שאלתו של רש״י היא על כפילות הלשון ״ויגדל״[10], מדוע הוא מצטט מן הפסוק גם את המילה ״ויגדל משה״[11]?

ה) כאמור פעמים רבות, מציין רש״י את שמו של בעל המאמר כדי ליישב בזה שאלה העשויה להתעורר אצל

---

1) פרשתנו ב, יא.

2) כ״ה בדפוס ראשון ברש״י כת״י. ובדפוס שני ״ב״ר אלעזר״, ובכמה דפוסים ״בר״א״. ובמדרש שבהערה הבאה איתא ״רבי יהודה״ סתם.

3) תנחומא באבער וארא יז. ועד״ז ביל״ש פרשתנו (רמז קסו בסופו). משלי רמז תתקס. וראה לקמן הערה 7. 26.

4) ראה פרש״י וירא כא, ח.

5) ראה רמב״ן עה״פ. שמו״ר פ״א כו. ומפרשי המדרש שם.

6) ראה רמב״ן שם שמו״ר שם, כז. יפ״ת ומפרשי המדרש שם. תנחומא פרשתנו ח.

7) לכאורה י״ל שכוונת רש״י היא [ע״ד מ״ש בשמו״ר (שם, כו) ״כ״ד חודש הניקתהו ואתה אומר ויגדל הילד אלא שהי׳ גדל שלא כדרך כל הארץ״ (וראה יפ״ת הנ״ל, והיינו] שבמשך זמן היניקה הי׳ הגידול בקומה שלא ע״ד הרגיל. ולכאורה כן הוא פירוש הפשוט בתנחומא ויל״ש [המקור לרש״י זה, כנ״ל] בהערה 3, שמאמר זה ״מה כתיב ויגדל שני פעמים למעלה בקומה כו׳״ הוא בהמשך למאמר רבי יהודה ״כל הבנים אינן גדילין שהוא אומר ויגדל אלא שהי׳ בן ה׳ שנים ונמצא כבן י״א״ (וראה לקמן הערה 30, 26).

אבל מכיון שרש״י אינו מזכיר כלל שגדל שלא ע״ד הרגיל (כבמדרשים הנ״ל), דוחק לומר שפירוש הנ״ל מובן מעצמו מתיבת ״לקומה״ שבפרש״י*. וראה רע״ב בפרש״י.

8) אין לומר שזהו מפני שאומר (ב, יד) מי שמך .. עלינו — כי אין זה שייך לבית פרעה, כ״א לעבודת הלבנים (פרש״י שם) בפיתום ורעמסס.

9) תנחומא וארא ויל״ש פרשתנו שם: מה היתה גדולתו שיצא אל אחיו.

10) וביל״ש שם: ״מה אמר ויגדל שני פעמים״. ובתנחומא וארא שם: מה כתיב ויגדל משה שני פעמים. וראה בהערות שם מכת״י.

11) אבל יש לומר, שרש״י מעתיק תיבת ״משה״ כי ע״פ פירושו ש״הראשון לקומה והשני לגדולה״ יומתק השינוי**: ב״יגדל״ הראשון נאמר ״הילד״ (כי המדובר בגידול כפשוטו — בגיל וכו׳), וב״ויגדל״ השני נאמר ״משה״ (כי מדבר ע״ד גדולה בחשיבות). [ומתורץ ג״כ מה שמביא בפירושו מהכתוב לפנ״ז גם תיבת ״ויגדל״ הילד״*** — ולא כתב בקיצור כבמדרשים (שבהערה הקודמת) ״ויגדל שני פעמים״]. אבל צריך ביאור, כי לפ״ז הול״ל ״ויגדל האיש״ (עדמ״ש ביצחק תולדות כו, יג — הובא לקמן בפנים).

---

*) להעיר מפרש״י בראשית (ד, כד): שהי׳ איש בקומה וילד בשנים.

**) אף שבלאה״כ מובן השינוי, כי בהכתוב שלפנ״ז מוכרח לומר ״ויגדל הילד״ כי עדיין לא נאמר ״ותקרא שמו משה״: משא״כ כאן קוראו בשמו.

***) כי פשוט שאינו בשביל לציין לאיזה ״ויגדל״ מתכוין – שהרי נאמר בכתוב שלפנ״ז. ובדפוס שני דרש״י ליתא תיבת ״הילד״.

תלמיד ממולח. וצריך להבין: מה מתורץ כאן באמצעות העובדה שדברים אלו נאמרו על ידי רבי יהודה ברבי אלעאי?

ג.

הסבר דברי רש״י, לכאורה, והקשיים עליו

לכאורה ניתן היה לומר, שרש״י רוצה להבהיר, שהמילה ״ויגדל״ בפסוקנו אינה מתכוונת לאותו סוג של גדילה - בשנים, שנוספו לו עוד שנים - כי קשה לומר שהתורה תאמר ״ויגדל״ סתם כאשר הכוונה היא לתוספת של שנים, בלי לפרט[12] בכמה שנים מדובר[13] - אלא הכוונה היא לגדילה בחשיבות, ״לגדולה...״.

אך אין די בכך, כי:

א) מדוע אומר רש״י ״והלא כבר כתיב ויגדל הילד״, אם אין בכוונתו לפרש את כפילות הלשון ״ויגדל״, אלא את המשמעות של ״ויגדל״ בפסוקנו?

ב) הסבר משמעות המילה ״ויגדל״ בפעם הראשונה - ״לקומה״ - מיותר. רש״י צריך היה לפרש רק את החידוש של המילה ״ויגדל״ בפעם השניה, בפסוק זה, שמשמעותה ״לגדולה, שמינהו פרעה על ביתו״?

ג) גם ללא פירוש רש״י ניתן היה להבין שהמילה ״ויגדל״ בפעם השניה היא בעלת משמעות של חשיבות וגדולה, בדומה לשתי הפעמים ״ויגדל״ הנאמרות לפני כן אצל יצחק - ״ויגדל הילד ויגמל״[14], ״ויגדל האיש וילך הלוך וגדל עד כי גדל מאד״[15] - משמעות המילה ״ויגדל״ בפעם הראשונה היא בשנים, עד אשר ״ויגמל״, ומשמעות המילה ״ויגדל״ בפעם השניה היא גדילה בנכסים וכדומה, כנאמר בהמשך הפסוק ״ויהי לו מקנה צאן ומקנה בקר ועבודה רבה״[16] - ״שהיו אומרים זבל פרדותיו של יצחק ולא כספו וזהבו של אבימלך״[17].

וכך גם בענייננו, לגבי משה, כדלעיל.

ד.

חידושו של רש״י הוא לגבי ״ויגדל״ בפעם הראשונה - ״לקומה״

ההסבר לכל זאת הוא:

נאמר ״ויהי בימים ההם[18] ויגדל משה״, וכיון שפסוק זה מופיע מיד לאחר הפסוק ״ויגדל הילד...״, הרי הכוונה היא ש״ויגדל משה״ היה ״בימים ההם״ אשר לפני כן[19] - בסמוך לתקופה של ״ויגדל הילד ותביאהו לבת פרעה ויהי לה לבן״.

ולפיכך[20], אי אפשר, לכאורה, להסביר שהמשמעות של ״ויגדל משה״ היא גדולה בחשיבות, כי אין לומר שב״ימים ההם״ של ״ויגדל״, לאחר סיום תקופת היניקה, אז ״ויגדל משה״ - לגדולה[21]!

לפיכך מפרש רש״י ״הראשון לקומה והשני לגדולה״. החידוש העיקרי בכך אינו לגבי ״ויגדל״ שבפסוקנו - ״והשני לגדולה״ - אלא שהמשמעות של ״ויגדל״ בפסוק הקודם היא ״לקומה״: ב״ויגדל הילד״ אין הכוונה לגדילה שלאחר תקופת היניקה, כפי שנראה במבט ראשון, אלא ״לקומה״ - צמיחתו של הילד והיותו לגדול ב״קומה״ כפשוטו, מספר שנים לאחר תקופת ״ויגמל״.

ואין לתמוה על כך שהוא עדיין מכונה ״ילד״, כי כבר לפני כן אנו מוצאים שראובן אמר ״הילד איננו״[22], ״אל תחטאו בילד״[23], בדברו על יוסף שהיה אז בן שבע עשרה שנים[24].

---

12) גם בלימוד ע״ד המדרש מצינו כמה דיעות בן כמה שנים הי׳ אז – שמו״ר שם, כז. וש״נ. פ״ה, ב. (ראה רמב״ן פרשתנו שם, כג. בחיי שם, יד). ועוד.

13) ברמב״ן עה״פ ״ואחרי כן גדל ויהי לאיש דעת״, אבל בפשש״מ מהתיבות ״ויגדל משה״ לבד לכאורה לא היינו יודעים זה, והול״ל ״ויגדל הנער״ וכיו״ב שמדגיש שגדל מהמצב (דעת) דנער* וכמ״ש בתולדות (כה, כז) ״ויגדלו הנערים״, ראה פרש״י שם ״כיון שנעשו בני שלש עשרה שנה״. ולהעיר מוירא (כא, כ): ויהי אלקים את הנער ויגדל, וכבר הי׳ בן טז שנה לכה״פ, שהרי ״יד שנה הי׳ גדול ישמעאל מיצחק״ (רש״י תולדות כח, ט) ושילוח ישמעאל והגר הי׳ אחרי ״ויגדל יצחק ויגמל״ (וירא שם, ח ואילך).

14) וירא כא, ח.

15) תולדות כו, יג.

16) שם, יד.

17) פרש״י שם, יג.

18) ולא ״בימים הרבים ההם״ כבפרשתנו לקמן ב, כג.

19) ראה רמב״ן עה״פ שם.

20) ומצד זה מושלל בפשטות הפי׳ שויגדל משה הוא גידול כפשוטו, שאינו מתאים כלל ל״בימים ההם״ בזמן שנגמל.

21) באם מפרשים ״ויגדל משה״ – גדלות בדעת (כהרמב״ן עה״פ), אפ״ל שבזה מודיע הכתוב ש״בימים ההם״ – בהיותו בגיל רך בסמוך לסוף זמן היניקה – כבר הי׳ גדול בדעת, וכמו שמצינו ברבקה שבהיותה בת ג׳ (כפרש״י תולדות כה, כ) כבר היתה גדולה בדעת**, שהרי אליעזר דקדק במעשי׳ ועוד (ח״ש כד, יד ואילך) – אבל כבר נתבאר (בהערה 13) דאז הול״ל ״ויגדל הנער״ וכיו״ב.

22) וישב לז, ל.

23) מקץ מב, כב.

24) ובפ׳ וירא (כא, יד) ״ואת הילד״ והי׳ ישמעאל אז כבן טז שנה. וראה ויגש (מד, כ) ״וילד זקונים קטן״ על בנימין שהי׳ אז בערך ל׳ שנה.

---

*) ולהעיר מוישב לח, יא ״עד יגדל שלה בני״, שם יד ״גדל שלה״, והמדובר שם בנוגע לנישואין.

**) וראה גם לקמן הערה 36.

וכיון ש"הראשון לקומה", כבר ניתן להבין שבסמוך לתקופה זו, לאחר שגדל ב"קומה"[25], אפשרי "ויגדל משה" בגדולה וחשיבות - "והשני לגדולה".

בזה מובן מדוע מפרט רש"י את השאלה "והלא כבר כתיב ויגדל הילד" - כי החידוש העיקרי בפירושו הוא, שמשום שנאמר כאן שוב "ויגדל משה"[26], משתנה המשמעות של "ויגדל הילד" אשר בפסוק הקודם[27].

ה.

אֶם משה השיבה אותו לבת פרעה רק כאשר גדל בקומה

לכאורה, ניתן לשאול: בת פרעה מסרה את הילד רק לצורך "הניקהו לי", וכיצד ייתכן שהיא אפשרה שיחזירוהו רק לאחר גדילתו בקומה, אשר, כאמרו, זהו תהליך הנמשך מספר שנים לאחר תקופת הינקות"?

ההסבר לכך הוא פשוט:

לאחר שהאם, יוכבד, קבלה את בנה, משה, היא שוב השיבה אותו לבת פרעה מיד לאחר תקופת היניקה, אלא השתדלה בודאי להשאירו עמה תקופה ארוכה יותר, ככל האפשר, לאחר זמן היניקה, באמצעות נימוקים והסברים שונים המתקבלים על הדעת, כגון: העובדה שהילד קשור אליה ואין רצוי לנתקו[28] ממנה וכדומה.

אך כאשר הוא כבר היה גדול ב"קומה", לא היתה בידה ברירה, והיא נאלצה למסרו לבת פרעה.

ו.

גדולה של מינוי על בית פרעה אפשרית בגיל צעיר

אך עדיין צריך להבין:

בת פרעה רצתה שמשה יהיה אצלה, ומזה מובן, שיוכבד יכלה להשאירו בידה כל עוד מתקבל ההסבר דלעיל, שחשוב לילד להישאר בידי המינקת בהיות קשור אליה מאד וכדומה, וזאת עד גיל חמש או שש, או, לכל היותר, במאמצים מרובים, עד גיל אחת עשרה או שתים עשרה[29]. ואם כך, כיצד ייתכן לומר, שמיד לאחר מכן הגיע משה בגיל כה צעיר[30] לגדולה וחשיבות ("והשני לגדולה")?

לפיכך ממשיך רש"י ואומר, שגדולה זו היא ש"מינהו פרעה על ביתו": אין זו חשיבות וגדולה בעניני פרעה באופן כללי - במלוכה, אלא תפקיד מסויים על בית פרעה, אשר "גדולה" ותפקיד כזה ניתן להטיל גם בגיל צעיר כל כך, אם יש לכך סיבה מיוחדת, כפי שמוצאים לגבי יוסף, שבהיותו בן 17־18 היה ממונה על בית פוטיפר[31].

ז.

גדולת משה עקב חביבותו בעיני בת פרעה

ואכן, מה היתה הסיבה לכך שפרעה מינה את משה "על ביתו" בגיל כה צעיר? - לכך רומז רש"י בצטטו מן הפסוק את המילה "ויגדל משה", ובכך מתרץ רש"י שאלה נוספת לגבי מילה זו:

לכאורה, המילה "משה" בפסוק זה[32] היא מיותרת. אילו נאמר רק "ויגדל" ניתן היה להבין מן הפסוק הקודם שמדובר כאן אודות משה.

לפיכך יש לומר, שהשם "משה" מוזכר בפסוק זה, משום שהדגש והתוספת של שם, באופן כללי, כאשר אין הכרח בהזכרתו, מראים על חביבות וחשיבות*[32], ובמיוחד השם "משה" המזכיר שבת פרעה "מן המים משיתיהו", ו"נשתרבבה אמתה אמות הרבה"[33] וכדומה.

וזוהי המשמעות של "ויגדל משה" - היתה זו "גדלות" משום חביבות: עקב חביבותו של משה בעיני בת פרעה, עד אשר "ויהי לה לבן", היא השפיעה על פרעה "שמינהו... על ביתו"[34].

---

25) וי"ל שלכן מדייק רש"י וכותב "הראשון לקומה והשני לגדולה" שמדגיש יותר דשייכים זל"ז, ולא כבתנחומא וארא (ויל"ש) שם "למעלה בקומה, למטה בגדולה".

26) ע"פ הנ"ל י"ל שזוהי גם הכוונה בתנחומא וארא ויל"ש שם "מה כתיב ויגדל שני פעמים" – מכיון שנאמר "ויהי בימים ההם". וע"ז מתרץ "למעלה בקומה למטה בגדולה", שהכתוב "ויגדל הילד" הכוונה "שהי' בן ה' שנים ונמצא כבן י"א" (כלשון המדרש לפנ"ז) – "בקומה": והכתוב "ויגדל משה" הכוונה "שהי' בן ה' ונמצא כבן י"א" – בגדולה (ראה שם בתנחומא ויל"ש דדרשי הנ"ל ("שהי' בן ה' כו'") על "ויגדל משה" דפסוק זה).

27) ועפ"ז מובן מה שלא פירשו רש"י בכתוב שלפנ"ז ד"ויגדל הילד" לקומה.

28) ולהעיר מעירובין (פב, רע"ב) בשיעור תינוק הצריך לאמו. שו"ע אדה"ז או"ח סי' תרמ ס"ג. וש"נ. קו"א להל' ת"ת סק"א (קרוב לסופו). והבן חמש מרגיש זה בעצמו ויודע מזה.

29) ראה שמו"ר פ"ה, ב: בן יב שנה נתלש משה רבינו מבית אביו. וראה רמב"ן הנ"ל וביפ"ת שם.

30) ולפי התנחומא וארא הנ"ל משמע שהי' בן ה' שנים לגדולה (כנ"ל הערה 26). וי"ל שלכן מסיים שם "מה היתה גדולתו (רק זה) שיצא אל אחיו".

31) וישב לט, ד.

32) ראה משכיל לדוד כאן. יפ"ת הנ"ל.

*32) ראה פרש"י ריש פרשתנו: מנאן בחייהן בשמותן כו' להודיע חיבתן כו'. וראה לקו"ש ח"ו שיחה א' לפ' שמות ובס"ח שם (ע' 6 ואילך).

33) פרשתנו ב, ה ובפרש"י שם.

34) קשה לומר שמצד החביבות ימנה אותו לגדולה בכלל (או בנוגע לבנ"י אחיו – ע"ד מ"ש בתנחומא), כי הרי שריו וכו' יתבעו ממנו שממנה צעיר עליהם (או שיאמרו – דכל עצמו הוא בא לגזור גזירות על בנ"י ולשעבד אותם, ועתה מעלה לגדולה אחד מבנ"י – באם ת"ל

בדומה ליוסף, שמפני שמצא חן בעיני פוטיפר, הוא מינה את יוסף על ביתו, בלי להתחשב בהיותו "נער עברי", ו"עבד"[35].

ח.

גם אצל רבי יהודה יש גדלות משום חביבות

וכדי שענין זה, שמטילים תפקיד על אדם אשר לכאורה אינו ראוי לכך[36], רק משום שהוא חביב ומוצא חן בעיני הממנה, יתקבל ויובן טוב יותר [ובמיוחד כיון שהדוגמא המובאת לעיל מיוסף אינה דומה לענינו, שהרי יוסף היה לפחות בן 17־18, ואילו משה לא היה יותר מאשר בן 11 או 12 שנים, כדלעיל] מציין רש"י שאומר המאמר הוא "רבי יהודה ברבי אלעאי"[37]:

על רבי יהודה[38] מסופר בגמרא[39], שהיה עני מאד, עד כדי כך שלו ולאשתו היה בגד אחד בלבד, וכאשר רבי שמעון בן גמליאל גזר על תענית, לא יכול היה רבי יהודה לבוא, משום שלא היה לו בגד ללבוש.

למרות זאת מוצאים[40], שהקיסר מינהו להיות "ראש המדברים בכל מקום", עד אשר "מוריינא דבי נשיאה הוה"[41] - "מינהו קיסר ראש על בית נשיא"[42].

אמנם, לפי מצבו החיצוני[43] ותנאי חייו לא היה רבי יהודה מתאים למינוי של ראש ומנהיג בעיני המלכות, כאמור לעיל שהוא היה עני אף יחסית לעני ביותר - בכל זאת, משום שנשא חן בעיני המלכות*[43] מינה הקיסר דוקא אותו כראש המדברים, ו"מינהו קיסר ראש על בית נשיא".

וכך מובן בענינו: למרות שמשה היה עדיין צעיר, "נער"[44], בכל זאת עקב מעלתו, בהיותו כה חביב בעיני בת פרעה אשר משתה אותו מן המים "ויהי לה לבן", הוא נעשה חשוב בבית פרעה, עד אשר "מינהו פרעה על ביתו".

ט.

שתי הגדלויות בגשמיות - שתי מעלות ברוחניות

מ"יינה של תורה" בפירוש רש"י זה:

כל הענינים שאנו מוצאים בגשמיות נובעים מאותם ענינים ברוחניות, ובמיוחד אצל משה רבינו, אשר היה למטה בדיוק כפי שהוא היה למעלה[45] - נשמה דאצילות.

כך מובן גם בענינו, ששני עניני הגדולה, "הראשון לקומה והשני לגדולה שמינהו פרעה על ביתו" מבטאים את שני הענינים הללו בדרגתו של משה ברוחניות.

שנתפרסם זה). משא"כ בבית עצמו דשם נשמע קולה דבת פרעה (ד"ויהי לה לבן") שפרעה ימנהו על ביתו.

35) ראה מקץ מא, יב. ופרש"י שם.

36) אף שאפשר להיות ראוי לזה מצד דעת, כמו שמצינו דעת בגיל ג' שנה ברבקה (וכנ"ל הערה 21). או במרים שהייתה מילדת (פועה ומדברת והוגה לולד כדרך הנשים כו'), ומספקות להילדים מים ומזון (פרשתנו א, טו. יז ובפרש"י), והייתה בגיל ה בערך* [ולהעיר ממנשה שהי' מליץ דיוסף (פרש"י מקץ מב, כג), ולא הי' יותר מגיל שבע]. אבל מינוי קטן לגדולה הוא לכאורה ענין של בזיון שרים אחרים. [ולהעיר מהגירסא בדפוס שני דרש"י "שמינהו פרעה שר על ביתו". ובקה"ר פ"ט, יא: ויגדל משה ויצא אל אחיו מהו ויגדל שהייתה גדולתו להכניס ולהוציא].

וצע"ק מבצלאל שהי' בן יג שנה כשהי' ממונה על מלאכת המשכן ("ואמלא אותו רוח אלקים בחכמה גו' לחשוב מחשבות גו' נתתי אתו אהליאב גו'" – תשא לא, ג ואילך) – סדר הדורות (ב"א תלו. תמח ד"ה דורות). ומוכרח גם ע"פ פשוטו של מקרא שלא הי' למעלה מגיל זה.

ובכל אופן (גם את"ל שאי"ז דומה למינוי על צבור וכיו"ב) צ"ע ממלכים ב (יב, א. דהי"ב כד, א) "בן שבע שנים יהואש במלכו": מלכים שם (כב, א) ודה"י שם (לד, א־ג) "בן שמונה שנה יאשי' במלכו" (וראה פדר"א פי"ז (יל"ש מלכים א רמז רא בתחלתו) "וכי נער בן שמונה שנה מה הוא דעתו אלא כו'"): וראה שבת נו, סע"ב. ס"ח סי' תרצ"ב ובנ"כ. נ"כ: שו"ע או"ח סו"ס שמג ושו"ע חו"מ ששמ"ט** ס"ג. ועוד.

ובנוגע לשלמה: "בן י"ב שנה הי' שלמה במלכו" (סדר עולם רבה פי"ד. רש"י דהי"א כב, ה. וראה סה"ד ב"א תתקכג).

אלא דשאני, שהנ"ל הם בני מלך ודבית דוד, ויהוידע השתתף בהנהלת המלוכה דיהואש (ראה מלכים שם פרק יא. דה"י שם פרק כג) ושלמה הוא החכם מכל אדם (מ"א ה, יא) ובוצין מקטפי' ידיע (ברכות מח, א) ומקודם הובטח לבת שבע (מלכים שם א, יג. יז. ל), וגם בנבואה (דה"א כב, ט־יוד. וראה רד"ק למ"א שם, יג). ועוד.

37) ע"פ הנ"ל בהערה שלפנ"ז מובן שאין לומר שרש"י הביא את רבי יהודה ברבי אלעאי כי לשיטתו אזיל, דקטן שלא הביא ב' שערות תרומתו תרומה (תרומות פ"א, מ"ג)*** וא"כ לכאורה נראה דיש לו דעת לכמה דברים, וא"כ ראוי גם למינוי, כי [נוסף ע"ז שלדעת הר"ש תרומות (ראה תויו"ט וראה משנה אחרונה) שם כל קטן קאמר ואפילו לא הגיע לחינוך, והיינו שאין צריך דעת כלל, הרי] א) ע"ז אין צריך להביא שם רבי יהודה ברבי אלעאי, שהרי יודעים זה מהמסופר בתורה גבי רבקה מרים וכו'. ב) העיקר כאן אינו מצד דעת אלא שזהו היפך הכבוד כבהערה שלפנ"ז.

38) דסתם ר' יהודא הוא ר"י בר אלעאי (פרש"י ביצה כו, א ד"ה ר' יהודה).

39) נדרים מט, סע"ב.

40) שבת לג, ב. וש"נ.

41) מנחות קד, רע"א.

42) תוד"ה מעשה שם קג, ב. אבל מסיים שם: ובקונטרס פירוש משום דאיירי בשיעורין. וראה פרש"י שם קד, רע"א.

43) להעיר ממש"נ לפנ"ד (מקץ מא, יד): ויחלף שמלותיו ויבוא אל פרעה.

*43) בשבת שם שדיבר בשבח המלכות.

44) פרש"י פרשתנו ב, יד. בחיי שם.

45) ראה זח"ג (אד"ר) קלח, א. קפז, ב. תו"א עו, ג. אוה"ת פרשתנו ע' נט ואילך. וראה לקו"ת נצבים מט, ב.

---

*) ובגיל זה נראתה חזכמתה – דעמרם חזר ולקח יוכבד בעצת בתו (פרש"י שם ב, א).

**) בשר"ע אדה"ז חאו"ח סו"ס שמג נדפס בטעות שנט.

***) וראה גם מגילה (יט, ב במשנה) דס"ל דכשר לקרות את המגילה, וראה פרה פ"ה מ"ד (וראה תויו"ט שם).

כדי להבין זאת יש להקדים ולציין, שעל הפסוק[46] אודות הולדת משה "ותהר האשה ותלד בן ותרא אותו כי טוב הוא" מובאת בזהר[47] מחלוקת בין רבי חייא לבין רבי יוסי. רבי חייא אומר "דאתייליד מהול"[48], ואילו "רבי יוסי אומר נהירו דשכינתא דנהיר ביה חמאת (=אור השכינה שהאיר בו, ראתה) דבשעתא דאתייליד אתמליא כל ביתא נהורא[49]... (=שבשעה שנולד נתמלא כל הבית אור) ועל דא (=ועל כך) כי טוב הוא כתיב, וכלא הוה (=הכל היה בו)". בפירוש "אור החמה" מבואר שהמחלוקת בין רבי חייא לבין רבי יוסי לא היתה לגבי המציאות, כי לדעת שניהם היו אצל משה שני הדברים הללו, נולד מהול ואור השכינה. אלא המחלוקת היה לגבי מה ראתה יוכבד.

מדוע סובר רבי חייא "דאתייליד מהול", ורבי יוסי ש"נהירו דשכינתא דנהיר ביה חמאת"? על כך מבאר אבי־מורי בהערותיו על ספר הזהר[50], שכל אחד דורש זאת בהתאם לדרגתו:

רבי חייא שהוא בבחינת יסוד, "דורש שנולד מהול שקאי על רזא דברית יסוד (=שמורה על ספירת היסוד)", ואילו רבי יוסי, שהוא בבחינת מלכות, "דורש שנהירו דשכינתא נהיר ביה", שכינה - בחינת מלכות.

וסוף הענין בזהר - "ועל דא כי טוב הוא כתיב דכלא הוה" איננו מדברי רבי יוסי[51], אלא ספר הזהר מסכם שהיו בו שני הדברים הללו, כפי שיבואר להלן.

י.

שני סוגי המעלות נרמזים בשני הפירושים

ההסבר לכך במילים פשוטות הוא: לגבי מעלות משה יש שני ענינים: א) מעלתו כלפי עצמו, היותו ה"נבחר מכל מין האדם"[52], נעלה מכל העולם, וכולו דבוק ומאוחד עם אלקות[53], ב) שלימותו כ"רועה". הוא "המשיך" והשפיע את כל הטוב הגשמי והרוחני לישראל, ובאמצעותם לעולם כולו. וזה כרוך, באופן כללי, בירידה מדרגתו הנעלית מן העולם.

שני סוגי מעלות אלו היו אצל משה מיד כשנולד, כדברי המדרש[54] על הפסוק "ומשה היה רועה" - "היה מתוקן לכך", ואלה הם שני הענינים המוזכרים לעיל:

הוולדו מהול מצביע על שלימותו העצמית, למעלה מן העולם[55], שלא כפי הסדר הטבעי, שמאירה בו בגלוי הנפש האלקית[56] כפי שזה בלי ערלה והעלם של יצר הרע[57]. והענין של "נהירו דשכינתא דנהיר ביה... אתמליא כל ביתא" מורה על השלימות בהשפעתו והארתו לישראל ולעולם.

ולפיכך: מצד בחינת היסוד אשר באצילות[58], מעל לנבראים, הרי גם בעבודת ה' למטה עיקר המעלה היא הדביקות וההתקשרות לאלקות - שלימות עצמית שהתורה מדגישה את מעלת משה "דאתייליד מהול" - שלימות כלפי עצמו.

ואילו מצד בחינת המלכות[59], המהוה את הנבראים ומשפיעה בעולמות בריאה יצירה עשיה, הרי גם בעבודת ה' המעלה העיקרית היא ההשפעה והירידה אל הזולת.

ולכן אומר רבי יוסי, שהוא בבחינת מלכות, שמעלתו של משה התבטאה ב"נהירו דשכינתא דנהיר ביה... אתמליא כל ביתא", "נתמלא הבית כולו אור"[60].

ואדרבה: כשם שלמעלה מתבטא כח האין־סוף, כי מציאותו מעצמותו, דוקא בספירת המלכות - בהתהוות של ישות ומציאות עצמאית, בעולמות בריאה יצירה עשיה, ולא בספירות הגבוהות יותר[61] - כך גם למטה, ניכרת המעלה האמיתית דוקא בהשפעה על הזולת[62], הקשורה בגלוי בירידה מסויימת של המשפיע.

יא.

רבי יהודה ברבי אלעאי - שתי המעלות יחדיו

לכך רומז רש"י באומרו "אמר רבי יהודה ברבי אלעאי, הראשון לקומה והשני לגדולה שמינהו פרעה על ביתו" - מצד דרגת רבי יהודה ברבי אלעאי ניכרת המעלה בשני

---

46) פרשתנו ב, ב.
47) פרשתנו יא, ב.
48) בגמרא (סוטה יב, א) הוא דעת אחרים.
49) בגמרא שם "וחכ"א בשעה שנולד נתמלא הבית כולו אור" (הובא בפרש"י פרשתנו עה"פ). רבי יהודה אומר טובי' שמו. וראה חדא"ג שם: טוב י"ה.
50) לקוטי לוי יצחק הערות לזהר – ע' לג.
51) כ"ה בלקולוי"צ שם. ולפי' הרא"ג באוה"ח שם הוא מדברי ר"י.
52) פיה"מ להרמב"ם פ' חלק היסוד השביעי.
53) ראה רמב"ם שם. ובפ' ז' מהלכות יסוה"ת ה"ו.
54) שמו"ר פ"ב, ד.
55) ראה אוה"ת שם ע' ס.
56) ראה שו"ע אדה"ז מהד"ב סי' ד' בסופו.
57) שנקרא ערל – סוכה נב, א. וראה חדא"ג סוטה שם.
58) ראה כי"ק אדמו"ר נ"ע ס"פ תרומה.
59) ראה תו"א שם.
60) וצ"ע מאוה"ת שם ע' סא.
61) אגה"ק ס"כ (קל, ב).
62) להעיר מלקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 122 ואילך דאמיתית פשיטות הנפש מתגלה דוקא בכח הדיבור לזולת.

התחומים. הן בשלימות העצמית - "לקומה"[63], והן בהשפעת על הזולת - "לגדולה שמינהו פרעה על ביתו"[64].

ההסבר לכך בפנימיות הענינים הוא:

ההבדל בין רבי יהודה ברבי אלעאי לבין רבי יוסי[65] הוא: מהות שניהם היא ספירת המלכות - יוסי בגימטריא אלקים[66], אשר שם אלקים רומז למלכות, ויהודה הוא מלשון הודאה והתבטלות שזוהי מהותה של ספירת המלכות[67].

אך בכל זאת יש הבדל ביניהם: רבי יוסי מבטא את הדרגה של ספירת המלכות היורדת לעולמות בריאה יצירה עשיה, ואילו רבי יהודה רומז לספירת המלכות אשר עדיין באצילות. הבדל זה רמוז גם בשמותיהם: רבי יוסי בגימטריא אלקים, כלומר: (א) שם "אלקים" בלבד, ולא שם הוי', (ב) אף שם "אלקים" לא בגלוי, אלא ב'גימטריא' - העלם והסתר[68]. ואילו בשמו של יהודה מופיעות האותיות של הוי' באופן גלוי[69].

מזה נובע גם ההבדל בענינו: מצד רבי יוסי - ירידת מלכות לבריאה־יצירה־עשיה - ניכרת המעלה שבהשפעה ומלוכה על עם,

ואילו מצד דרגתו של רבי יהודה ברבי אלעאי - שם הוי' בגלוי, דרגת מלכות אשר באצילות - ניכרות שני סוגי המעלות: מצד אחד ספירת המלכות קשורה ומאוחדת עם הספירות הגבוהות ממנה[70], ומצד שני היא השורש והמקור להתהוות העולמות, ירידה לנבראים נפרדים.

במילים אחרות: ישנה התבטלות בספירת המלכות, בדומה למלך למטה שצריך להיות בהתבטלות מוחלטת, "כיון שכרע שוב אינו זוקף"[71], ואילו מצד שני - הוא מתנשא על העם.

ולכן מבטא רבי יהודה ברבי אלעאי את שתי המעלות: הן שלימות עצמו - איחוד ודביקות באלקות, מעל לפעילות עם הזולת, "הראשון לקומה". וכן שלימות בהשפעה והתנשאות על הזולת - "השני לגדולה שמינהו פרעה על ביתו".

(משיחת ש"פ שמות תשל"ז)

63) להעיר משבת צב, א דלמדין ממשה ד"אין השכינה שורה אלא על חכם גבור ועשיר ובעל קומה"*. וע"פ הנ"ל דנהירו דשכינתא הו"ע הגילוי וההשפעה להזולת (וראה רמב"ם הלכות יסוה"ת פ"ט ה"ב. ולהעיר מפ"ז ה"ז הנביא אפשר שתהי' כו'), י"ל דבענין הנבואה ישנם ב' הענינים, שלימות דמציאותו הוא, דביקות לאלקות (ראה רמב"ם שם רפ"ז ובפ' חלק שם), שלימות דגילוי אל הזולת. ולהעיר דבשמו"ר פ"א, כ איתא דעת ר"י ד"ותרא אותו כי טוב הוא" – "הגון לנביאות". משא"כ בסוטה שם הוא דעת רבי נחמי', וראה פי' מהרז"ו ויפ"ת שם.

64) "בית פרעה דא הוא סימניך לעילא, ביתא דאתפרעו ואתגליין מני' כל נהורין וכל בוצינין כל מה דהוה סתים מתמן אתגלי" (זח"א רי, א).

65) ראה המשך וככה תרל"ז ספ"פ. לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 87 ובהערה 18. ח"ה [המתורגם] ע' 211 הערה 43.

66) זח"ג רכג, א. פרש"י סנהדרין נו, רע"א.

67) ראה תו"א ויגש מד, א. ויחי מו, א. ובכ"מ.

68) ראה שער היחוד והאמונה פ"א, פ"ז (פד, ב).

69) ראה סוטה יוד, ב.

70) וי"ל שלכן כתב רש"י גם "ברבי אלעאי", "שהוא מלשון העלאה" (תורת לוי"צ ע' קצד) להדגיש ענין העלאה ועליית המלכות (ושייכותה לספירות שלמעלה ממנה).

ועפמ"ש בתורת לוי"צ שם, דר' אלעאי הוא בחי' בינה – יומתק ביותר, כי "מה שאמר (בזהר שהובא לעיל בפנים) וכלא הוה, רומז על בינה כו' והוא הב' בחי' דפירוש ר' יוסי ור' חייא" (לקוטי לוי"צ לזהר הנ"ל).

71) ברכות לד, ב. וראה דרמ"צ מצות מינוי מלך.

*) בנדרים לח, א. ליתא בעל קומה. וראה לקוטי לוי"צ אגרות־קודש ס"ע תא ואילך בהשינויים שבין מס' נדרים שבת ורמב"ם רפ"ז שם. וראה לקו"ש חכ"ג ע' 82 ואילך.

המשך ביאור למס' חולין ליום שני עמ' א

הקרבן על ידי השחיטה. **תַּלְמוּד לוֹמַר** (שם א יב) 'וְנִתַּח אֹתוֹ לְנִתְחָיו, **וְאֶת רֹאשׁוֹ וְאֶת פִּדְרוֹ, וְעָרַךְ** הַכֹּהֵן אֹתָם', ומכאן שגם הראש נערך על המזבח.

ומדרשה זו יש להוכיח ששחיטה היא מן הצואר, שכן **מִדְּקָאָמַר 'אֶת רֹאשׁ שֶׁכְּבָר הוּתַּז'**, מִכְּלָל דִּשְׁחִיטָה היא מִן הַצַּוָּאר, והיא מפרידה את הראש מהגוף.

אגב הזכרת הברייתא, מפרשת הגמרא את כל דבריה. מקשה הגמרא: **וְהָנָא פָּתַח כְּ'רֹאשׁ וּפָדֶר'** האמור בעולת בקר, **וּמְסַיֵּים 'בְּרֹאשׁוֹ וּפִדְרוֹ'** האמור בעולת הצאן.

מתרצת הגמרא: יש חסרון בדברי הברייתא, **וְהָכִי קָאָמַר. מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הָרֹאשׁ** לעריכה על גבי המזבח, אף **שֶׁכְּבָר הוּתַּז, תַּלְמוּד לוֹמַר 'אֶת הָרֹאשׁ וְאֶת הַפָּדֶר'. וְ'רֹאשׁוֹ וּפִדְרוֹ'** האמור בעולת צאן **לָמָּה לִי, מִיכְּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא** בברייתא, **מִנַּיִן לְרֹאשׁ וּפָדֶר שֶׁקּוֹדְמִין** בעריכה על גבי המזבח **לְכָל** שאר **הַנְּתָחִים, תַּלְמוּד לוֹמַר** 'וְנִתַּח אֹתוֹ לְנִתְחָיו, **וְאֶת רֹאשׁוֹ וְאֶת פִּדְרוֹ וְעָרַךְ'** וגו'. שמכך שהוסיף הכתוב 'ראשו ופדרו' לאחר שכבר נכתב 'נתחיו' למדנו שצריך להקדים את עריכתם לעריכת שאר הנתחים.

בראשית לז, ב - אלה תלדות יעקב יוסף בן שבע עשרה שנה היה רעה את אחיו בצאן והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה נשי אביו ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם

ז

"אלה תולדות יעקב יוסף" - שלימות יעקב בחי' "תפארת", הוא ע"י יוסף בחי' "יסוד"

אלה[1] תולדות יעקב יוסף,
יעקב[2] בחי' תפארת,
יוסף[3] בחי' יסוד,

שהתולדות דיעקב - בחי' תפארת, הוא ע"י יוסף, בחי' יסוד[4] המשלימו, שיסוד הוא המשכלל ומשלים את התפארת, והוא מה שגוף[5] וברית כחד חשבינן.

וכן מה שתפארת אפיק תולדות הוא ע"י יוסף בחי' יסוד דוקא, וכמ"ש[6] בזהר דף ק"פ ע"א.

ומצינו כתוב מפורש שהתחזקות ושלימות התפארת הוא ע"י יסוד דוקא, והוא מ"ש[7] הנה בנך יוסף - יסוד, בא אליך, אז ויתחזק ישראל - תפארת, שנמשך לו[8] מוחין שהם בחי' חיזוק, ועיין בלקוטי תורה להאריז"ל ובשער הפסוקים בפרשת ויחי בפסוק זה ע"ש.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד קנה

1) ראה ב"ר פרשה פד, ו. אבות דרבי נתן פרק ב, ה וז"ל: אלה תולדות יעקב יוסף והלא אינו ראוי לומר אלא תולדות יעקב ראובן, ומה תלמוד לומר יוסף ע"ש.
ספר המאמרים תרנ"ד עמוד קז וז"ל: מ"ש אלה תולדות יעקב יוסף, שלכאורה הי' צ"ל אלה תולדות יעקב ראובן, שהרי ראובן הי' הבכור. אך הענין שבכאן אינו מחשב סדר תולדותיו כ"א סדר עבודתו, ואמר שתולדות יעקב היינו בחי' הגילוי מעבודתו, שהי' בריח התיכון המבריח מן הקצה אל הקצה מבחי' קצה העליון עד קצה התחתון זהו ע"י יוסף, ע"ש.
וע"ז מבאר כאן שיעקב בחי' "תפארת", ויוסף בחי' "יסוד", ויסוד נמשך - והוא התולדה - מן תפארת, ובחי' "יסוד" (יוסף) משלים ומשכלל "תפארת" (יעקב).
2) כמארז"ל (ב"מ פד, א) "שופרא דיעקב מעין שופרא דאדם הראשון". ראה זהר חלק א' דף קנז, ב. חלק ג' דף שב, א. לקוטי תורה במדבר ה, ב. ועיין הביאור לעיל סימן ד הערה 3.
3) ראה זהר חלק א' דף נט, ב "יוסף בגין דנטיר לי' לברית זכה דאקרי צדיק". ובתורת לוי יצחק חידושים וביאורים בש"ס עמוד רנג, וז"ל: "יוסף - יסוד, הי' לו נסיון עם פוטיפר, והנסיון הי' בזנות שהוא באבר היסוד ע"ש. ובהערות על ספר בראשית עמוד רפד "שיוסף בחי' יסוד מספרו ו' פעמים הוי' כי הוא המדה השישית".
וראה בתורת מנחם התוועדויות ה'תש"נ ח"ד שיחות ש"פ בלק עמוד 15, ובהערה 21 וז"ל: "שיוסף הוא בחי' יסוד דאצילות, שענינו הוא להביא ולהמשיך בחי' אצילות (האבות) בבי"ע - ראה ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי ויחי כט, ד ואילך (מובא לעיל סימן ד הערה 3). אור התורה ויחי תתקצ"א א ואילך. תתשכ"א א ואילך. ועוד ע"ש".
4) ראה לקוטי לוי יצחק, הערות לתניא עמוד ג וז"ל: תפארת עושה פעולתו ע"י יסוד.
5) ראה זהר ח"ג (פרשת פנחס) דף רל"ה ע"ב. מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ה עמוד קיט. תורה אור כח, ב. תורת מנחם סה"מ ה'תשי"ז (ד"ה באתי לגני) עמוד קיד ואילך.
פירוש: "תפארת" הוא "גופא", דתפארת הוא הפנימיות - גוף המדות, ו"יסוד" (ברית) הוא נק' "סיומא דגופא" כפי שבא ההשפעה בפועל, וזהו שגוף (תפארת) וברית (יסוד) כחד חשבינן, וד"ל.
6) וז"ל: אלה תולדות יעקב יוסף וגו' (פירוש) בתר דאתישב יעקב (אחר שנתישב יעקב בארץ כנען) ואזדוג שמשא בסיהרא (ונתחבר ז"א הנקרא שמש עם המלכות הנקראת ירח) כדין שרא למעבד תולדות (אז התחיל יעקב לעשות ולהוליד תולדות כמ"ש אלה תולדות יעקב, ושואל) ומאן איהו דעביד תולדות (ועל ידי מי הוא עושה ומוליד התולדות), אהדר ואמר (חוזר הפסוק ואומר) יוסף (הוא היסוד שעל ידו יוצאים התולדות). ע"ש.
7) בראשית מח, ב. ראה גם לקמן סימן קכח.
8) ראה גם אור התורה ויגש עמוד 2224 ואילך.

המשך ביאור למס' חולין ליום שבת קודש עמ' א

כלל אלא הִמְתִּין לָהּ עַד שֶׁמֵּתָה, אוֹ שֶׁשחט סימן אחד כהלכתו
וְהֶחֱלִיד [–תחב] אֶת הַסַּכִּין תַּחַת הסימן הַשֵּׁנִי וּפִסְקוֹ שלא כדין, רַבִּי
יְשֵׁבָב אוֹמֵר, מאחר שלא שנשחטו שניהם כהלכתם, הבהמה נְבֵלָה.
וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, מאחר שנשחט בה סימן אחד כהלכתו אינה
נבילה, ואינה אסורה אלא משום טְרֵפָה.
כְּלָל אָמַר רַבִּי יְשֵׁבָב מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, כָּל שֶׁנִּפְסְלָה בִּשְׁחִיטָתָהּ הרי
היא נְבֵלָה. וּכָל שֶׁשְּׁחִיטָתָהּ כָּרָאוּי, וְדָבָר אַחֵר גָּרַם לָהּ לִיפָּסֵל, הרי
היא טְרֵפָה. וְהוֹדָה לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא וחזר להורות כרבי ישבב.

גמרא

שנינו במשנה: שָׁחַט אֶת הַוֵּוּשֵׁט וכו' רבי ישבב אומר נבילה, וְהוֹדָה לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא. מקשה הגמרא: וּרְמִינְהִי [–וקשה], הלא שנינו במשנה להלן (מב.) 'אֵלּוּ טְרֵפוֹת בַּבְּהֵמָה,

המשך ביאור למס' חולין ליום שבת קודש עמ' ב

זה של רבי זירא לָאו הַיְינוּ כספק דְּבָעֵי אִילְּפָא בדין שחיטת עובר.
שכן הלכה בידינו, שהעובר כל זמן שהוא במעי אמו הרי הוא ניתר
בשחיטתה. אבל אם הוציא את ידו או אבר אחר החוצה קודם
שנשחטה, אותו אבר שהוציא נאסר באכילה כדין טריפה שחוטה,
ואין מועילה לו שחיטת האם אלא רק לטהרו מידי נבילה אבל לא
להתירו באכילה. והסתפק אילפא, אם הוֹצִיא הַעוּבָּר אֶת יָדוֹ בֵּין
שחיטת הסִימָן הראשון של אמו לְבֵין שחיטת הסִימָן השני שלה,
מַהוּ דין יד זו.

ג, יא – ויאמר משה אל האלקים מי אנכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא את בני ישראל ממצרים

ה. איתא במד"ת[1] משל לאחד שהלך בלילה באפילה הדליק את הנר להאיר את החשך וכבה, הדליק נר שני וכבה, הדליק נר שלישי וכבה, אמר עד מתי אני מתייגע אמתין עד אור הבוקר, והיינו שאור הבוקר אינו כבה, כך אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה, בגלות מצרים עמדו משה ואהרן וגאלום וכבה כי גלו לבבל, עמדו חנניה מישאל ועזרי' וגאלום וכבה שגלו ליון, עמדו חשמונאי ובניו וגאלום וכבה שגלו עוד, אמרה עד מתי אני מתייגע להגאל על ידי בשר ודם, אמתין עד אור הבוקר, כמ"ש (תהלים קיח, כז) אל ה' ויאר לנו, שהגאולה שעל ידי בשר ודם נקרא בשם נר אבל הגאולה שעל ידי הקב"ה נקרא בשם אור, וזהו (תהלים לו, י) באורך נראה אור שהגאולה תהי' על ידי הקב"ה ותהי' גאולה שלימה.

וזהו שאמר משה להקב"ה מי אנכי ואמרו רז"ל במד"ר שמות פ"ג שא"ל משה להקב"ה לא כך אמרת ליעקב אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה ועכשיו אתה אומר לכה ואשלחך אל פרעה, ונמצא יהי' פירוש הפסוק מי אנכי הכי אני הוא האנכי שאמרת ליעקב אנכי אעלך כו', והיינו כי משה רצה שתהי' הגאולה על ידי הקב"ה ולא על ידי בשר ודם בכדי שתהא הגאולה נצחית כמו הגאולה דלעתיד שלא יהיו שינוים כו'.

ספר המאמרים תרל"ג עמוד כז-כח

ג, טו – ויאמר עוד אלקים אל משה כה תאמר אל בני ישראל ה' אלקי אבתיכם אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב שלחני אליכם זה שמי לעולם וזה זכרי לדור דור

ו. (זכרי' יד) והי' ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהי' ה' אחד ושמו אחד. אטו (עד) האידנא לאו אחד הוא, אמר רב אמא בר חנינא (אמר ר' אסי) ואמר רב נחמן בר יצחק לא כעולם הזה העולם הבא, העולם הזה נכתב ביו"ד ה"א ונקרא באל"ף דל"ת, [אבל] העולם הבא [כולו אחד] נכתב ביו"ד ה"א ונקרא ביו"ד ה"א סבר רבא למדרשי' בפירקא אמר לי' ההוא סבא לעלם כתיב.

פסחים נ:

ואומר אני שאין הכוונה שיבוטל שם אל"ף דל"ת חלילה, אבל כך הפירוש, כי שם אל"ף דל"ת מורה כי הוא אדון והכל עבדיו, וזה מורה על מלכותו כי אין מלך בלא עם שהם עבדיו, וזה מורה על מדת הדין, משא"כ שם הוי' הוא עצם הרחמים. וכבר כתבתי לעיל בשם הרב ר' אפרים ז"ל פירוש מאמרם שם העולם הבא כולו הטוב ומטיב, דהיינו שיראו למפרע כי לא הי' מדת הדין כלל רק הכל הי' חסד ורחמים, ולכן בעולם הזה נדמה ששם שנקרא בו אינו דומה לשם שנכתב, שזה רחמים וזה דין, אבל לעולם הבא הוא נקרא גם כן ביו"ד ה"י, דהיינו שיבינו ששם אדנ"י גם כן הוראתו כמו שם יו"ד ה"י, וממילא לא יתבטל שם אדנ"י לעולם ועד, ושם זה מורה על כבוד מלכותו כי הוא מורה שהוא אדון הכל.

צל"ח פסחים נו.

ד, ח – והיה אם לא יאמינו לך ולא ישמעו לקול האות הראשון והאמינו לקול האות האחרון

ז. הכתוב אמר (חגי ב, ט) על בית שני, גדול יהי' כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון. והקשו כיון דקרי לי' אחרון, משמע דאין עוד אחריו כלום, ואיך מקוים לבית השלישי. ותירצו דאשכחנא כהאי גוונא דקרי לשני אחרון, אע"ג דאיכא שלישי בתרי'. והוא במ"ש בפרשת שמות והי' אם לא יאמינו לך ולא ישמעו לקול האות הראשון והאמינו לקול האות האחרון. והי' אם לא יאמינו גם לשני האותות האלה ולא ישמעו לקולך ולקחת ממימי היאור ושפכת היבשה והיו המים אשר תקח מן היאור והיו לדם ביבשת (שמות ד, ח-ט). ונמצא דקרי לאות השני אות האחרון, ואע"ג דהוה בתרי' אות שלישי שהוא הפיכת המים לדם. ש"מ דאם אמר אחרון אינו מוכרח דלא הוה בתרי' כלום.

עפ"י תוספות יו"ט דמאי פ"ז מ"ג

* * *

ובה פירשו המפרשים (אמרי נועם) רמז הכתוב והי' הדם לכם לאות על הבתים (שם יב, יג) פירוש אות השלישי של הדם העשוי אחר אות השני, דקרי לי' הכתוב אחרון, הוא לאות על הבתים הם בתי מקדשים. דאע"ג דאתמר על בית שני שם אחרון, עכ"ז יש אחריו בית שלישי שיבנה במהרה בימינו אמן עכ"ד ז"ל.

והנה יש לחקור, הן אמת כי מצינו דוגמה בכתובים בפרשת שמות, דאומר אחרון על השני אע"ג דאיכא בתרי' שלישי, עכ"ז יש לדקדק מי הכריחו לומר הבית הזה האחרון, דהוא מילתא דאית בה שקלא וטריא, שיש פתחון פה לומר דליכא בתרי' שלישי, ונצטרך להביא הוכחה ממקום אחר דאין בזה הכרח. לימא גדול הבית הזה השני מן הראשון, ועל זה אין אומר ואין דברים של ערעור.

ופירשנו בס"ד דהנבואה הגידה לנו בשורה טובה וגדולה להודיענו דהבית השלישי לא יבנה ע"י בשר ודם, דאז אפשר שיחרב כאותם שקדמו אליו, אלא יבנה ע"י ית', וכיון דנבנה ע"י יתברך בטוח הוא שיהי' קיים לעולמים ולא יחרב, ונמצא בית שלישי הוא נחשב ראשון אליבא דאמת, דאינו מתערב עם שני מקדשים שהם היו ע"י בשר ודם, ולכן שפיר נקיט על בית שני אחרון, כמשמעו שהוא אחרון למעשה ידי אדם, בזה ידענו דבית שלישי הוא יהי' קיים לעולם ולעולמים ואינו חרב.

ברכת חיים (מהבן איש חי) על הפטורת השנה – הפטרת נח

---

1) על הפסוק כי עמך (תהלים לו, יו"ד) – התוכן לא הלשון.

◆ יום ראשון ט"ו טבת ◆

א (א) **וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיְמָה אֵת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ:**

א וְאִלֵּין שְׁמָהַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּעַלוּ לְמִצְרַיִם עִם יַעֲקֹב גְּבַר וֶאֱנַשׁ בֵּיתֵהּ עַלוּ:

רש"י ◄ **וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל •** אַף־עַל־פִּי שֶׁמְּנָאָן בְּחַיֵּיהֶן בִּשְׁמוֹתָן, חָזַר וּמְנָאָן בְּמִיתָתָן, לְהוֹדִיעַ חִבָּתָן שֶׁנִּמְשְׁלוּ לְכוֹכָבִים, שֶׁמּוֹצִיאָן וּמַכְנִיסָן בְּמִסְפָּר וּבִשְׁמוֹתָם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיהו מ): "הַמּוֹצִיא בְּמִסְפָּר צְבָאָם לְכֻלָּם בְּשֵׁם יִקְרָא" (שמות רבה) ◆

~ **נקודות משיחות קודש** ~ שיחת ש"פ שמות, כ"ג טבת, מבה"ח שבט, ה'תשי"ט

רַק הַ"שֵּׁמוֹת", הֶאָרָה שֶׁל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, בָּאוּ לְמִצְרַיִם, בְּהַגְבָּלוֹת שֶׁל עוֹלָם־הַזֶּה בִּכְלָל וְשֶׁל הַגָּלוּת בִּפְרָט (מִצְרַיִם מִלְּשׁוֹן מֵיצַר וּגְבוּל), אֲבָל עֶצֶם הַנִּשְׁמָה אֵינָהּ יְכוֹלָה לָבוֹא בַּגָּלוּת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת שבת פרשת שמות תשמ"ו, התוועדויות תשמ"ו כרך ב, עמ' 351 – מתוך 'התקשרות')

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת (א, א)

בְּשֵׁם הַפָּרָשָׁה מִתְבַּטֵּא תֹּכֶן הַפָּרָשָׁה, וְכָאן לִכְאוֹרָה יֵשׁ נִגּוּד מְחֻלָּט בֵּין שֵׁם הַפָּרָשָׁה לְבֵין תָּכְנָהּ: הַפָּרָשָׁה מִתְּחִלָּתָהּ וְעַד סוֹפָהּ עוֹסֶקֶת בְּעִנְיַן הַשִּׁעְבּוּד וְהַגָּלוּת, וְאִלּוּ 'שְׁמוֹת' מְבַטֵּא אֶת עִנְיַן הַגְּאוּלָה, שֶׁהֵרֵי "עַל שֵׁם גְּאֻלָּתָן נִקְרְאוּ", וְהַגְּאֻלָּה גַּם הָיְתָה "בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא שִׁנּוּ שְׁמָם"?

וְהַבֵּאוּר: הַשֵּׁם יֵשׁ בּוֹ דָּבָר וְהִפּוּכוֹ. מִצַּד אֶחָד הוּא מַעְלִים עַל עֶצֶם הָאָדָם, וְאֵינוֹ מְגַלֶּה דָּבָר עַל מַהוּתוֹ, וּמִצַּד שֵׁנִי – הַשֵּׁם קָשׁוּר בְּעֶצֶם הַנֶּפֶשׁ, וְעַד שֶׁהַקְּרִיאָה בִּשְׁמוֹ שֶׁל אָדָם הִיא דֶּרֶךְ לְהָעִירוֹ מֵעֵלָפוֹן. מֵעֵין זֶה מָצוּי גַּם בַּגָּלוּת – מִצַּד אֶחָד הִיא הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר, וְהִיא אֶפְשָׁרִית רַק כְּשֶׁהָעֶצֶם אֵינוֹ גָּלוּי; וּמִצַּד שֵׁנִי, כַּאֲשֶׁר מְגַלִּים אֶת הָעִנְיָן הַפְּנִימִי בַּגָּלוּת, מְבִיאִים אֶת הַגְּאוּלָה, שֶׁעִנְיָנָהּ גִּלּוּי עַצְמוּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך ל עמ' 253 – מתוך 'התקשרות')

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיְמָה (א, א)

הַהֶבְדֵּל בְּפַשְׁטוּת בֵּין סֵפֶר בְּרֵאשִׁית לְסֵפֶר שְׁמוֹת, שֶׁבְּסֵפֶר בְּרֵאשִׁית מְסֻפָּר עַל תּוֹלְדוֹת הָאָבוֹת וְהַשְּׁבָטִים, שֶׁזּוֹ הַהֲכָנָה לִיצִירַת עַם־יִשְׂרָאֵל, וְאִלּוּ בְּסֵפֶר שְׁמוֹת מְסֻפָּר סִפּוּר יְצִיאַת מִצְרַיִם וּנְתִינַת הַתּוֹרָה.

אֲבָל אִם כָּךְ, לָמָּה הַתְחָלַת סֵפֶר שְׁמוֹת אֵינָהּ בְּסִפּוּר **יְצִיאַת** מִצְרַיִם, שֶׁאָז נוֹלַד עַם־יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא **בְּגָלוּת** מִצְרַיִם דַּוְקָא? וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁאַף שֶׁבְּסֵפֶר שְׁמוֹת מְסֻפָּר סִפּוּר לֵידַת עַם־יִשְׂרָאֵל וּנְתִינַת הַתּוֹרָה, אֲבָל הַהַתְחָלָה שֶׁל סִפּוּר זֶה אֵינָהּ בְּמַתַּן תּוֹרָה, וְאַף לֹא בִּיצִיאַת וּגְאֻלַּת מִצְרַיִם, אֶלָּא דַּוְקָא **בְּגָלוּת** מִצְרַיִם, הַמְסַמֶּלֶת אֶת הֵירִידָה לַ'מְּצָרִים' וְהַגְּבוּלִים שֶׁל הָעוֹלָם בִּכְלָל.

מִכְּיוָן שֶׁתַּכְלִית הַתּוֹרָה הִיא בֵּרוּר הָעוֹלָם, לָכֵן גַּם הַהֲכָנָה לְמַתַּן־תּוֹרָה הָיְתָה עַל־יְדֵי עֲבוֹדָה בְּתוֹךְ גָּלוּת מִצְרַיִם, בְּאֹפֶן שֶׁעִנְיָנֵי מִצְרַיִם נִכְנְסוּ לִרְשׁוּת יִשְׂרָאֵל, לִתְחוּם הַקְּדֻשָּׁה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך ו, עמ' 7 – מתוך 'התקשרות')

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל... שִׁבְעִים נָפֶשׁ (א, א־ה)

שְׁקוּלִים הֵן יִשְׂרָאֵל כִּצְבָא הַשָּׁמַיִם. נֶאֱמַר כָּאן "שְׁמוֹת" וְנֶאֱמַר בַּכּוֹכָבִים "שֵׁמוֹת", שֶׁנֶּאֱמַר "מוֹנֶה מִסְפָּר לַכּוֹכָבִים לְכֻלָּם שֵׁמוֹת יִקְרָא". אַף הַקָּבָּ"ה, כְּשֶׁיָּרְדוּ יִשְׂרָאֵל לְמִצְרַיִם מָנָה מִסְפָּרָם כַּמָּה הָיוּ (מדרש רבה).

מִסְפָּר, מֵעֶצֶם טִיבוֹ, מַבְלִיט אֶת הַמְּכַנֶּה־הַמִּשְׁתָּף שֶׁל הַדְּבָרִים

בעל הטורים

א (א) **וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים.** רָאשֵׁי תֵּיבוֹת: **שִׁבְיָה.** שֶׁאֲפִילוּ בְּשֶׁהָיוּ בַּשִּׁבְיָה – "שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"; שֶׁלֹּא שִׁנּוּ שְׁמוֹתָם. וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ חֲז"ל, שֶׁבִּשְׁבִיל שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים נִגְאֲלוּ מִמִּצְרַיִם, בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא שִׁנּוּ שְׁמוֹתָם וכו'. וְגַם כֵּן "וְאֵלֶּה שְׁמוֹת" – וְא"ו מוֹסִיף עַל עִנְיָן רִאשׁוֹן: "וַיָּמֶת יוֹסֵף" (בְּרֵאשִׁית נ, כו) – "וְאֵלֶּה שְׁמוֹת", שֶׁצִּוָּה לָהֶם שֶׁלֹּא יְשַׁנּוּ שְׁמוֹתָם, וְאָמַר לָהֶם: אַף עַל פִּי שֶׁשִּׁנּוּ שְׁמִי וְקוֹרִין אוֹתִי 'צָפְנַת פַּעְנֵחַ' (שם מא, מה), אַתֶּם אַל תְּשַׁנּוּ שְׁמוֹתֵיכֶם.

יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים. רָאשֵׁי תֵּיבוֹת וְסוֹפֵי תֵּיבוֹת עוֹלֶה **מִילָה.**

אֵת יַעֲקֹב אִישׁ. סוֹפֵי תֵּיבוֹת: **שַׁבָּת.** לוֹמַר לְךָ: בִּשְׁבִיל שַׁבָּת וּמִילָה שֶׁשָּׁמְרוּ בְּמִצְרַיִם נִגְאֲלוּ. הַפָּסוּק מַתְחִיל בְּוָא"ו וּמְסַיֵּים בְּוָא"ו, כְּנֶגֶד שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים. מָשָׁל לְבוֹנֶה פַּלְטֵרִין בְּעַמּוּד אֶחָד וְנָפַל, וְחָזַר וּבָנָה בִּשְׁנַיִם עַמּוּדִים וְנָפַל, בִּשְׁלֹשָׁה עַמּוּדִים וְנָפַל. מָה עָשָׂה, בְּנָאוֹ בִּי"ב עַמּוּדִים וְעָמַד. כָּךְ אַבְרָהָם וְיִצְחָק יָצָא מֵהֶם פְּסוֹלֶת, עַד שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶם פְּסוֹלֶת. וְזֶהוּ וֶוֵי הָעַמּוּדִים (לְהַלָּן כז, י) שֶׁהֵם עַמּוּדֵי הָעוֹלָם. תורה ב

הַנִּמְנִים, וּמְטַשְׁטֵשׁ אֶת הַהֶבְדֵּלִים הַקַּיְמִים בֵּינֵיהֶם. לְעֻמַּת זֹאת, קְרִיאַת שֵׁם, מְשַׁקֶּפֶת אֶת הַמְּיֻחָד וְהַשּׁוֹנֶה שֶׁיֵּשׁ בְּכָל פְּרָט וּפְרָט בִּפְנֵי עַצְמוֹ.

בְּכָל יְהוּדִי קַיְמוֹת שְׁתֵּי הַבְּחִינוֹת גַּם יַחַד: "מִסְפָּר" וּקְרִיאַת "שֵׁם". **מִסְפָּר** רוֹמֵז לִנְקֻדַּת הַיַּהֲדוּת שֶׁהִיא שָׁוָה אֵצֶל כָּל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל. קְרִיאַת **שֵׁם** רוֹמֶזֶת לַסְּגוּלָה וְלַיִּתְרוֹן הַמְיַחֲדִים כָּל יְהוּדִי.

לָכֵן הִתְבַּטְּאָה חִבָּתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה לְיִשְׂרָאֵל בִּשְׁנֵי דְּבָרִים אֵלּוּ, כְּדֵי לְהוֹדִיעַ גֹּדֶל חִבָּתָם, הֵן מִצַּד נְקוּדַּת הַיַּהֲדוּת הַמִּשְׁתָּפֶת לְכָלָם, וְהֵן מִצַּד מַעֲלָתוֹ הַמְּיֻחֶדֶת שֶׁל כָּל יְהוּדִי וִיהוּדִי כִּפְרָט. וְעַל־דֶּרֶךְ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר "מוֹנֶה **מִסְפָּר** לַכּוֹכָבִים לְכֻלָּם **שֵׁמוֹת** יִקְרָא".

(ב) רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי וִיהוּדָה:

ב רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי וִיהוּדָה:

(ג) יִשָּׂשכָר זְבוּלֻן וּבִנְיָמִן:

ג יִשָּׂשכָר זְבוּלֻן וּבִנְיָמִן:

(ד) דָּן וְנַפְתָּלִי גָּד וְאָשֵׁר:

ד דָּן וְנַפְתָּלִי גָּד וְאָשֵׁר:

(ה) וַיְהִי כָּל־נֶפֶשׁ יֹצְאֵי יֶרֶךְ־יַעֲקֹב שִׁבְעִים נָפֶשׁ וְיוֹסֵף הָיָה בְמִצְרָיִם:

ה וַהֲוָה כָּל נַפְשָׁתָא נַפְקֵי יַרְכָּא דְיַעֲקֹב שַׁבְעִין נַפְשָׁן וְיוֹסֵף דַּהֲוָה בְּמִצְרָיִם:

רש"י◄ וְיוֹסֵף הָיָה בְמִצְרָיִם • וַהֲלֹא הוּא וּבָנָיו הָיוּ בִּכְלַל שִׁבְעִים, וּמַה בָּא לְלַמְּדֵנוּ, וְכִי לֹא הָיֵינוּ יוֹדְעִים שֶׁהוּא הָיָה בְּמִצְרַיִם? אֶלָּא לְהוֹדִיעֲךָ צִדְקָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף:

הוּא יוֹסֵף הָרוֹעֶה אֶת צֹאן אָבִיו, הוּא יוֹסֵף שֶׁהָיָה בְּמִצְרַיִם וְנַעֲשָׂה מֶלֶךְ וְעָמַד בְּצִדְקוֹ.

(ו) וַיָּמָת יוֹסֵף וְכָל־אֶחָיו וְכֹל הַדּוֹר הַהוּא:

ו וּמִית יוֹסֵף וְכָל אַחוֹהִי וְכֹל דָּרָא הַהוּא:

(ז) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעַצְמוּ בִּמְאֹד מְאֹד וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ אֹתָם: פ

ז וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נְפִישׁוּ וְאִתְיַלָּדוּ וּסְגִיאוּ וּתְקִיפוּ לַחֲדָא לַחֲדָא וְאִתְמְלִיאַת אַרְעָא מִנְּהוֹן:

רש"י◄ וַיִּשְׁרְצוּ • שֶׁהָיוּ יוֹלְדוֹת שִׁשָּׁה בְּכֶרֶס אֶחָד.

(ח) וַיָּקָם מֶלֶךְ־חָדָשׁ עַל־מִצְרָיִם אֲשֶׁר לֹא־יָדַע אֶת־יוֹסֵף:

ח וְקָם מַלְכָּא חַדְתָּא עַל מִצְרָיִם דְּלָא מְקַיֵּם גְּזֵרַת יוֹסֵף:

רש"י◄ וַיָּקָם מֶלֶךְ חָדָשׁ • רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: חָדָשׁ מַמָּשׁ, וְחַד אָמַר: שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ גְּזֵרוֹתָיו (סוטה יא). **אֲשֶׁר לֹא יָדַע** • עָשָׂה עַצְמוֹ כְּאִלּוּ לֹא יָדַע (כך גרס רא"ם).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות טז עמ' 10)

חָדָשׁ מַמָּשׁ .. שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ גְּזֵרוֹתָיו (רש"י א, ח) רַב, שֶׁדִּקְדֵּק בְּהוֹרָאַת אִסּוּר וְהֶתֵּר, אוֹמֵר שֶׁהָיָה רָשָׁע גָּדוֹל בֵּין אָדָם **לַמָּקוֹם**; וּשְׁמוּאֵל, שֶׁהָיָה רָגִיל לִפְסֹק דִּינֵי מָמוֹנוֹת, סָבוּר שֶׁהָיָה רָשָׁע גָּדוֹל בֵּין אָדָם **לַחֲבֵרוֹ**. **שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ גְּזֵרוֹתָיו** – רִשְׁעוּת גְּדוֹלָה בֵּין אָדָם **לַחֲבֵרוֹ**, שֶׁהֲרֵי יוֹסֵף גָּמַל לוֹ טוֹב; אַךְ לֹא כָּל־כָּךְ בֵּין אָדָם לַמָּקוֹם, כִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאוּ אֵלָיו וְקִבְּלוּ מַלְכוּתוֹ, וְלָכֵן יֵשׁ לוֹ הַצְדָּקָה מִשֶּׁמַּיִם (לְדַעְתּוֹ) לִשְׁלֹט בָּהֶם כִּרְצוֹנוֹ. **חָדָשׁ מַמָּשׁ** – רִשְׁעוּת גְּדוֹלָה בֵּין אָדָם **לַמָּקוֹם**, שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ אֲמִתְּלָא זוֹ כְּלַפֵּי שְׁמַיָּא; אַךְ לֹא כָּל־כָּךְ בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, שֶׁהֲרֵי יוֹסֵף לֹא גָּמַל לוֹ טוֹב.

בעל הטורים

(ז) **פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעַצְמוּ בִּמְאֹד מְאֹד.** שִׁשָּׁה לְשׁוֹנוֹת הֵן, כְּנֶגֶד שִׁשָּׁה שֶׁהָיוּ יוֹלְדוֹת בְּכֶרֶס אֶחָד. תורה ח

(ט) וַיֹּאמֶר אֶל־עַמּוֹ הִנֵּה עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וְעָצוּם מִמֶּנּוּ:

ט וַאֲמַר לְעַמֵּהּ הָא עַמָּא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל סָגֵן וְתַקִּיפִין מִנָּנָא:

(י) הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ פֶּן־יִרְבֶּה וְהָיָה כִּי־תִקְרֶאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסַף גַּם־הוּא עַל־שֹׂנְאֵינוּ וְנִלְחַם־בָּנוּ וְעָלָה מִן־הָאָרֶץ:

י הָבוּ נִתְחַכַּם לְהוֹן דִּלְמָא יִסְגּוּן וִיהֵי אֲרֵי יְעַרְעֲנָנָא קְרָב וְיִתּוֹסְפוּן אַף אִנּוּן עַל סַנְאָנָא וִיגִיחוּן בָּנָא קְרָב וְיִסְּקוּן מִן אַרְעָא:

רש"י ◄ **הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ•** כָּל "הָבָה", לְשׁוֹן הֲכָנָה וְהַזְמָנָה לְדָבָר הוּא, כְּלוֹמַר: הַזְמִינוּ עַצְמְכֶם לְכָךְ. **נִתְחַכְּמָה לוֹ•** לָעָם. נִתְחַכְּמָה מַה לַעֲשׂוֹת לוֹ (שמות רבה). וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ: נִתְחַכֵּם לְמוֹשִׁיעָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, לְדוּנָם בַּמַּיִם, שֶׁכְּבָר נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יָבִיא מַבּוּל לָעוֹלָם, (וְהֵם לֹא הֵבִינוּ שֶׁעַל כָּל הָעוֹלָם אֵינוֹ מֵבִיא, אֲבָל הוּא מֵבִיא עַל אֻמָּה אַחַת, בְּרַשׁ"י יָשָׁן). **וְעָלָה מִן הָאָרֶץ•** עַל כָּרְחֵנוּ. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ: כְּאָדָם שֶׁמְּקַלֵּל עַצְמוֹ וְתוֹלֶה קִלְלָתוֹ בַּאֲחֵרִים, וַהֲרֵי הוּא כְּאִלּוּ כָּתַב: וְעָלִינוּ מִן הָאָרֶץ וְהֵם יִירָשׁוּהָ.

(יא) וַיָּשִׂימוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים לְמַעַן עַנֹּתוֹ בְּסִבְלֹתָם וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפַרְעֹה אֶת־פִּתֹם וְאֶת־רַעַמְסֵס:

יא וּמַנִּיאוּ עֲלֵיהוֹן שִׁלְטוֹנִין מַכְאִישִׁין בְּדִיל לְעַנּוֹאֵהוֹן בְּפָלְחָנְהוֹן וּבְנוֹ קִרְוֵי בֵּית אוֹצָרָא לְפַרְעֹה יָת פִּיתוֹם וְיָת רַעַמְסֵס:

רש"י ◄ **עָלָיו•** עַל הָעָם. **מִסִּים•** לְשׁוֹן מַס. שָׂרִים שֶׁגּוֹבִין מֵהֶם הַמַּס, וּמַהוּ הַמַּס? שֶׁיִּבְנוּ עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפַרְעֹה. **לְמַעַן עַנֹּתוֹ בְּסִבְלֹתָם•** שֶׁל מִצְרַיִם. **עָרֵי מִסְכְּנוֹת•** כְּתַרְגּוּמוֹ, וְכֵן: (ישעיה פב) "לֵךְ בֹּא אֶל הַסּוֹכֵן הַזֶּה", גִּזְבָּר הַמְמֻנֶּה עַל הָאוֹצָרוֹת (שמות רבה). **אֶת פִּתֹם וְאֶת רַעַמְסֵס•** שֶׁלֹּא הָיוּ רְאוּיוֹת מִתְּחִלָּה לְכָךְ, וַעֲשָׂאוּם חֲזָקוֹת וּבְצוּרוֹת לְאוֹצָר.

(יב) וְכַאֲשֶׁר יְעַנּוּ אֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ וַיָּקֻצוּ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

יב וּכְמָא דִּמְעַנַּן לְהוֹן כֵּן סָגֵן וְכֵן תַּקִּיפִין וַעֲקַת לְמִצְרָאֵי מִן קֳדָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י ◄ **וְכַאֲשֶׁר יְעַנּוּ אֹתוֹ•** בְּכָל מַה שֶׁהֵם נוֹתְנִין לֵב לְעַנּוֹת, כֵּן לֵב הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְהַרְבּוֹת וּלְהַפְרִיץ. **כֵּן יִרְבֶּה•** כֵּן רָבָה וְכֵן פָּרַץ. וּמִדְּרָשׁוֹ, רוּחַ הַקֹּדֶשׁ אוֹמֶרֶת כֵּן, אַתֶּם אוֹמְרִים: פֶּן יִרְבֶּה, וַאֲנִי אוֹמֵר: כֵּן יִרְבֶּה. **וַיָּקֻצוּ•** קָצוּ בְּחַיֵּיהֶם. (וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים: הַמִּצְרִים בְּעֵינֵי עַצְמָם, וְקַל לְהָבִין). וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ: כְּקוֹצִים הָיוּ בְּעֵינֵיהֶם.

(יג) וַיַּעֲבִדוּ מִצְרַיִם אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרֶךְ:

יג וְאַפְּלְחוּ מִצְרָאֵי יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקַשְׁיוּ:

רש"י ◄ **בְּפָרֶךְ•** בַּעֲבוֹדָה קָשָׁה הַמְפָרֶכֶת אֶת הַגּוּף וּמְשַׁבַּרְתּוֹ.

בעל הטורים

(ט) **אֶל עַמּוֹ.** עַי"ן עֲקוּמָה. שֶׁאָמַר: בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ כָּאן, וּכְבָר נִתְרַבּוּ מִמֶּנּוּ. תורה י

(י) **הָבָה נִתְחַכְּמָה.** הֲבָה עוֹלָה י"ב. כְּלוֹמַר, שֶׁנִּתְחַכֵּם עַל שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים.

וְהָיָה כִּי תִקְרֶאנָה מִלְחָמָה. שֶׁהָיָה יָרֵא אוּלַי יָבוֹאוּ עָלָיו מַלְכֵי כְּנַעַן לְמִלְחָמָה עַל הַכֶּסֶף שֶׁלִּיקֵט יוֹסֵף מֵהֶם.

וְנוֹסַף. ג' בַּמְּסוֹרָה. הָכָא "וְנוֹסַף גַּם הוּא", וְאִידָךְ: "וְנוֹסַף עַל נַחֲלַת הַמַּטֶּה" (בְּמִדְבַּר לו, ג), "יֵשׁ מְפַזֵּר וְנוֹסָף עוֹד" (מִשְׁלֵי יא, כד). שֶׁאָמְרוּ מִצְרַיִם: "וְנוֹסַף גַּם הוּא עַל שֹׂנְאֵינוּ", שֶׁיְּגָרְשׁוּ אוֹתָנוּ מִן הָאָרֶץ, וְנוֹסַף עַל נַחֲלָתוֹ שֶׁיִּקְחוּ כָּל הָאָרֶץ. וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר: "יֵשׁ מְפַזֵּר" – אַתֶּם רוֹצִים לְפַזְּרָם וּלְמַעֲטָם, "וְנוֹסָף עוֹד" – שֶׁיּוֹסִיפוּ עֲלֵיהֶם כְּפֶלֶם אֶלֶף פְּעָמִים. תורה יא

(יא) **עַנֹּתוֹ.** ב' בַּמְּסוֹרָה. הָכָא: "לְמַעַן עַנֹּתוֹ בְּסִבְלֹתָם", וְאִידָךְ גַּבֵּי אַמְנוֹן "וְתָמָר, "מִיּוֹם עַנֹּתוֹ אֵת תָּמָר אֲחֹתוֹ" (שְׁמוּאֵל ב' יג, לב). לוֹמַר לְךָ: מַה הָתָם לְעִנְיָן תַּשְׁמִישׁ, אַף הָכָא הָיוּ מְעַנִּים אוֹתָם כְּדֵי לְמַעֲטָן מִתַּשְׁמִישׁ, לְבַטְּלָם מִפְּרִיָּה וּרְבִיָּה.

רַעַמְסֵס. רֵאשׁוֹן רֵאשׁוֹן מִתְּרוֹסֵס. תורה יב

(יג–יד) **בְּפָרֶךְ. בְּפֶה רַךְ.** שֶׁאָמַר לָהֶם: בְּנוּ לָכֶם עָרִים לָשֶׁבֶת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ליקוטי־שיחות כרך ג עמ' 848 – מתוך 'התקשרות')

וַיַּעַבִידוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּפָרֶךְ (א, יג)
הָרַמְבַּ"ם (הלכות עבדים פ"א) מַגְדִּיר "עֲבוֹדַת פֶּרֶךְ" – עֲבוֹדָה שֶׁהִיא נְטוּלַת קִצְבָּה וְתוֹעֶלֶת.
גַּם כַּיּוֹם רַבִּים 'מְשׁוּעְבָּדִים' בְּעֵסֶק פַּרְנָסָתָם, בִּבְחִינַת 'עֲבוֹדַת פֶּרֶךְ'. עַל־פִּי תּוֹרָה אֵין לוֹ לָאָדָם לִהְיוֹת שָׁקוּעַ רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בַּעֲסָקָיו, וְאָסוּר שֶׁהָעֵסֶק יִמְנַע מִמֶּנּוּ לְהִתְפַּלֵּל בְּצִבּוּר וְלִקְבֹּעַ עִתִּים לַתּוֹרָה. מְלָאכָה כָּזוֹ הִיא בַּעֲלַת קִצְבָּה, כַּאֲשֶׁר רַק שָׁעוֹת מְסֻיָּמוֹת מְקֻדָּשׁוֹת לָהּ, וְרַק מִדָּה מְסֻיֶּמֶת שֶׁל תְּשׁוּמֶת־לֵב. אָז יֵשׁ לִמְלָאכָה זוֹ גַּם תּוֹעֶלֶת – הִיא כְּלִי רָאוּי לְהַמְשָׁכַת בְּרָכַת ה'.
וּמִכְּלָל הֵן אַתָּה שׁוֹמֵעַ לָאו. כַּאֲשֶׁר אָדָם שֶׁשָּׁקוּעַ רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בִּמְלַאכְתּוֹ – אֵינוֹ רוֹאֶה בָּהּ קִצְבָּה (כִּי הוּא שָׁקוּעַ בָּהּ כָּל־כָּלוֹ, וְכָל עִתּוֹתָיו מְקֻדָּשׁוֹת לָהּ), וְאַף אֵינוֹ רוֹאֶה מִמֶּנָּה אֶת הַתּוֹעֶלֶת הָרְאוּיָה (כִּי אֵינָהּ כְּלִי מַתְאִים לְבִרְכַּת ה').

(יד) וַיְמָרְרוּ אֶת־חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים וּבְכָל־עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה אֵת כָּל־עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־עָבְדוּ בָהֶם בְּפֶרֶךְ׃

יד וַאֲמָרוּ יָת חַיֵּיהוֹן בְּפָלְחָנָא קָשְׁיָא בְּטִינָא וּבְלִבְנִין וּבְכָל פָּלְחָנָא בְּחַקְלָא יָת כָּל פָּלְחָנְהוֹן דְּאַפְּלָחוּ בְהוֹן בְּקַשְׁיו׃

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ליקוטי־שיחות כרך ב עמ' 487 – מתוך 'התקשרות')

וַיְמָרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה (א,יד)
"וַיְמָרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם" – הַמִּצְרִים יָרְדוּ תְּחִלָּה **לְחַיֵּיהֶם הָרוּחָנִיִּים** שֶׁל יִשְׂרָאֵל (שֶׁרַק עֲלֵיהֶם אֶפְשָׁר לְהַחִיל אֶת הַהַגְדָּרָה "חַיִּים") וְהֶעֱרִימוּ קְשָׁיִים בְּכָל הַנּוֹגֵעַ לִשְׁמִירַת הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת.
"בַּעֲבֹדָה קָשָׁה" – כַּאֲשֶׁר הָעָם נִכְנַע לַלַּחַץ הָרוּחָנִי, גֶּרַם הַדָּבָר בַּעֲקִיפִין לְשִׁעְבּוּד גַּשְׁמִי, "עֲבוֹדָה קָשָׁה" כְּמַשְׁמָעוּתָהּ. אִם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ נִכְנָעִים לַלַּחַץ הָרוּחָנִי, לֹא הָיוּ מִשְׁתַּעְבְּדִים גַּם בְּגַשְׁמִיּוּת.
תּוֹפָעָה זוֹ חוֹזֶרֶת וְנִשְׁנֵית בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַגָּלִיּוֹת שֶׁל עַמֵּנוּ.

(טו) וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַמְיַלְּדֹת הָעִבְרִיֹּת אֲשֶׁר שֵׁם הָאַחַת שִׁפְרָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית פּוּעָה׃

טו וַאֲמַר מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם לְחַיָּתָא יְהוּדָיָתָא דְּשׁוּם חָדָא שִׁפְרָה וְשׁוּם תִּנְיָתָא פּוּעָה׃

רש"י ◄ **לַמְיַלְּדֹת** • הוּא לְשׁוֹן מוֹלִידוֹת, אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ לָשׁוֹן קַל, וְיֵשׁ לָשׁוֹן כָּבֵד, כְּמוֹ שׁוֹבֵר וּמְשַׁבֵּר, דּוֹבֵר וּמְדַבֵּר, כָּךְ מוֹלִיד וּמְיַלֵּד. **שִׁפְרָה** • זוֹ יוֹכֶבֶד, עַל שֵׁם שֶׁמְּשַׁפֶּרֶת אֶת הַוָּלָד. **פּוּעָה** • זוֹ מִרְיָם, עַל שֵׁם שֶׁפּוֹעָה וּמְדַבֶּרֶת וְהוֹגָה לַוָּלָד, כְּדֶרֶךְ הַנָּשִׁים הַמְפַיְּסוֹת תִּינוֹק הַבּוֹכֶה (שם). **פּוּעָה** • לְשׁוֹן צְעָקָה, כְּמוֹ: (ישעיה מב) כַּיּוֹלֵדָה אֶפְעֶה.

(טז) וַיֹּאמֶר בְּיַלֶּדְכֶן אֶת־הָעִבְרִיּוֹת וּרְאִיתֶן עַל־הָאָבְנָיִם אִם־בֵּן הוּא וַהֲמִתֶּן אֹתוֹ וְאִם־בַּת הִוא וְחָיָה׃

טז וַאֲמַר כַּד תְּהַוְיָן מוֹלְדָן יָת יְהוּדָיָתָא וְתֶחְזְיָן עַל מַתְבְּרָא אִם בַּר הוּא תִּקְטְלָן יָתֵהּ וְאִם בְּרַתָּא הִיא וּתְקַיְּמִנַּהּ׃

רש"י ◄ **בְּיַלֶּדְכֶן** • כְּמוֹ בְּהוֹלִידְכֶן. **עַל הָאָבְנָיִם** • מוֹשַׁב הָאִשָּׁה הַיּוֹלֶדֶת, וּבְמָקוֹם אַחֵר קוֹרְאוֹ מַשְׁבֵּר, וְכָמוֹהוּ: (ירמיה יח) "עוֹשֶׂה מְלָאכָה עַל הָאָבְנָיִם". מוֹשַׁב כְּלִי אֻמָּנוּת יוֹצֵר כְּלֵי חֶרֶס. **אִם בֵּן הוּא וְגוֹ'** • לֹא הָיָה מַקְפִּיד אֶלָּא עַל הַזְּכָרִים, שֶׁאָמְרוּ לוֹ אִצְטַגְנִינָיו שֶׁעָתִיד לְהִוָּלֵד בֵּן הַמּוֹשִׁיעַ אוֹתָם. **וָחָיָה** • וּתְחַיֶּה.

בעל הטורים

בְּחֹמֶר. חָסֵר, וְהוּא אוֹתִיּוֹת **ברמ"ח,** בְּרמ"ח אֵיבָרִים. וְאַרְבָּעָה מִינֵי עִינּוּיִין בַּפָּסוּק: "וַיְמָרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה. **בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים. וּבְכָל עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה. אֵת כָּל עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָהֶם בְּפֶרֶךְ**". לָכֵן הָיְתָה כָּל מַכָּה וּמַכָּה שֶׁל אַרְבַּע מַכּוֹת. וּלְמָאן דְּאָמַר שֶׁל חָמֵשׁ מַכּוֹת, חָשֵׁיב נַמִּי "וַיַּעַבִדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפֶרֶךְ". תורה טו (טו) **שִׁפְרָה.** ב' בַּמְּסוֹרָה מִתְּרֵי לִישָׁנֵי: "אֲשֶׁר שֵׁם הָאַחַת שִׁפְרָה", "בְּרוּחוֹ שָׁמַיִם שִׁפְרָה" (איוב כו, יג). כִּי דֶּרֶךְ הַמְיַלֶּדֶת, שֶׁפְּעָמִים שֶׁהַוָּלָד נוֹלָד מֵת, וְלוֹקַחַת הַמְיַלֶּדֶת שְׁפוֹפֶרֶת שֶׁל קָנֶה וּמְשִׁימָה תּוֹךְ מֶעָיו שֶׁל הַוָּלָד וּמְנַפַּחַת בּוֹ וּמְשִׁיבָה רוּחַ לַוָּלָד. וְזֶהוּ 'שִׁפְרָה', לְשׁוֹן שְׁפוֹפֶרֶת. **דָּבָר אַחֵר:** לָמָּה נִקְרֵאת שְׁמָהּ 'שִׁפְרָה', שֶׁמְּשַׁפֶּרֶת אֶת הַוָּלָד. אַף "בְּרוּחוֹ שָׁמַיִם שִׁפְרָה", שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שִׁפֵּר הַשָּׁמַיִם. תורה טז (טז) **עַל הָאָבְנָיִם.** ב' בַּמְּסוֹרָה. "וּרְאִיתֶן עַל הָאָבְנָיִם", "וְאֵרֵד בֵּית הַיּוֹצֵר, וְהִנֵּהוּ

(יז) **וַתִּירֶאן הַמְיַלְּדֹת אֶת־הָאֱלֹהִים וְלֹא עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵיהֶן מֶלֶךְ מִצְרָיִם וַתְּחַיֶּין אֶת־הַיְלָדִים:**

יז וּדְחִילָא חַיָּתָא מִן קֳדָם יְיָ וְלָא עַבְדָא כְּמָא דְּמַלִּיל עִמְּהֶן מַלְכָּא דְּמִצְרָיִם וְקַיְּמָא יָת בְּנַיָּא:

רש"י ◄ **וַתְּחַיֶּין אֶת הַיְלָדִים** • מְסַפְּקוֹת לָהֶם מַיִם וּמָזוֹן (סוטה שם). תַּרְגּוּם הָרִאשׁוֹן, וְקַיְּמָא. וְהַשֵּׁנִי, וְקַיְּמִתּוּן, לְפִי שֶׁלְּשׁוֹן עִבְרִית לִנְקֵבוֹת רַבּוֹת, תֵּיבָה זוֹ וְכַיּוֹצֵא בָּהּ, מְשַׁמֶּשֶׁת לְשׁוֹן פָּעַלוּ וּלְשׁוֹן פְּעַלְתֶּם, כְּגוֹן: (שמות ב) וַתֹּאמַרְנָה אִישׁ מִצְרִי", לְשׁוֹן עָבָר, כְּמוֹ "וַיֹּאמְרוּ" לִזְכָרִים. "וַתִּדַבֵּרְנָה בְּפִיכֶם", לְשׁוֹן דִּבּוּר, כְּמוֹ "וַתְּדַבְּרוּ" לִזְכָרִים. וְכֵן (יחזקאל יג) "וַתְּחַלְּלֻנָה אוֹתִי אֶל עַמִּי", לְשׁוֹן עָבָר חִלֵּלְתָּן, כְּמוֹ "וַתְּחַלְּלוּ" לִזְכָרִים.

◆ יום שני ט"ז טבת ◆

(יח) **וַיִּקְרָא מֶלֶךְ־מִצְרַיִם לַמְיַלְּדֹת וַיֹּאמֶר לָהֶן מַדּוּעַ עֲשִׂיתֶן הַדָּבָר הַזֶּה וַתְּחַיֶּין אֶת־הַיְלָדִים:**

יח וּקְרָא מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם לְחַיָּתָא וַאֲמַר לְהֶן מָה דֵּין עֲבַדְתִּין יָת פִּתְגָּמָא הָדֵין וְקַיֶּמְתִּין יָת בְּנַיָּא:

(יט) **וַתֹּאמַרְן הַמְיַלְּדֹת אֶל־פַּרְעֹה כִּי לֹא כַנָּשִׁים הַמִּצְרִיֹּת הָעִבְרִיֹּת כִּי־חָיוֹת הֵנָּה בְּטֶרֶם תָּבוֹא אֲלֵהֶן הַמְיַלֶּדֶת וְיָלָדוּ:**

יט וַאֲמַרָא חַיָּתָא לְפַרְעֹה אֲרֵי לָא כִּנְשָׁיָא מִצְרָיָתָא יְהוּדַיָּתָא אֲרֵי חַכִּימָן אִנּוּן עַד לָא עַלַת לְוָתְהֶן חַיָּתָא וִילִידָן:

רש"י ◄ **כִּי חָיוֹת הֵנָּה** • בְּקִיאוֹת כְּמְיַלְּדוֹת. תַּרְגּוּם מְיַלְּדוֹת "חַיָּתָא". וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ: (שם ושמות רבה) חֲרֵי הֵן מְשׁוּלוֹת לְחַיּוֹת הַשָּׂדֶה, שֶׁאֵינָן צְרִיכוֹת מְיַלְּדוֹת. וְהֵיכָן מְשׁוּלוֹת לְחַיּוֹת? — "גּוּר אַרְיֵה", "זְאֵב יִטְרָף", "בְּכוֹר שׁוֹרוֹ", "אַיָּלָה שְׁלוּחָה", וּמִי שֶׁלֹּא נִכְתַּב בּוֹ, חֲרֵי הַכָּתוּב כּוֹלְלָן, "וַיְבָרֶךְ אוֹתָם". וְעוֹד כְּתִיב: (שם יט) "מָה אִמְּךָ לְבִיאָה".

(כ) **וַיֵּיטֶב אֱלֹהִים לַמְיַלְּדֹת וַיִּרֶב הָעָם וַיַּעַצְמוּ מְאֹד:**

כ וְאוֹטִיב יְיָ לְחַיָּתָא וּסְגִי עַמָּא וּתְקִיפוּ לַחֲדָא:

רש"י ◄ **וַיֵּיטֶב** • הֵטִיב לָהֶן, וְזֶה חִלּוּק בְּתֵיבָה שֶׁיְּסוֹדָהּ ב' אוֹתִיּוֹת, וְנָתַן לָהּ וָ"ו יו"ד בְּרֹאשָׁהּ, כְּשֶׁהִיא בָּאָה לְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן וַיַּפְעִיל, הוּא נָקוּד הַיּוּ"ד בְּצֵירֵ"י שֶׁהוּא קָמַץ קָטָן (אוֹ בְּסֶגוֹל שֶׁהוּא פַּתָּח קָטָן), כְּגוֹן: "וַיֵּיטֶב אֱלֹהִים לַמְיַלְּדוֹת", "וַיֶּרֶב בְּבַת יְהוּדָה" (איכה ב) — הִרְבָּה תַּאֲנִיָּה. וְכֵן: "וַיְגֶל אֶת הַשְּׁאֵרִית" (דברי הימים ב לו) דִּנְבוּזַרְאֲדָן, הִגְלָה אֶת הַשְּׁאֵרִית. "וַיִּפֶן זָנָב אֶל זָנָב" (שופטים טו) — הִפְנָה הַזְּנָבוֹת זוֹ לָזוֹ, כָּל אֵלּוּ לְשׁוֹן הִפְעִיל אֶת אֲחֵרִים. וּכְשֶׁהוּא מְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן וַיִּפְעַל, הוּא נָקוּד הַיּוּ"ד בְּחִירֵ"ק, כְּגוֹן: "וַיִּיטַב בְּעֵינָיו" — לְשׁוֹן הוּטַב, וְכֵן: "וַיֶּרֶב הָעָם" — נִתְרַבָּה הָעָם. "וַיִּגֶל יְהוּדָה" - הָגְלָה יְהוּדָה, "וַיִּפֶן כֹּה וָכֹה" — פָּנָה לְכָאן וּלְכָאן. וְאַל תְּשִׁיבֵנִי: וַיֵּלֶךְ, וַיֵּשֶׁב, וַיֵּרֶד, וַיֵּצֵא, לְפִי שֶׁאֵינָן מִגִּזְרָתָן שֶׁל אֵלּוּ, שֶׁהֲרֵי הַיּוּ"ד יְסוֹד בָּהֶן: יָרַד, יָצָא, יָשַׁב, יָלַךְ — יו"ד אוֹת שְׁלִישִׁית בּוֹ. **וַיֵּיטֶב אֱלֹהִים לַמְיַלְּדֹת** • מַהוּ הַטּוֹבָה?

בעל הטורים

עֹשֶׂה מְלָאכָה עַל הָאֲבָנִים" (יִרְמְיָה יח, ג). כִּדְאִיתָא בְּפֶרֶק קַמָּא דְּסוֹטָה (יא, ב): סִימָן גָּדוֹל מָסַר לָהֶם: בְּשָׁעָה שֶׁהָאִשָּׁה כּוֹרַעַת לֵילֵד, יַרְכוֹתֶיהָ מִצְטַנְּנוֹת כַּאֲבָנִים.

דָּבָר אַחֵר: מַה הַיּוֹצֵר יָרֵךְ מִכָּאן וְיָרֵךְ מִכָּאן וְסָדָן בָּאֶמְצַע, אַף אִשָּׁה יָרֵךְ מִכָּאן וְיָרֵךְ מִכָּאן וְהַוָּלָד בָּאֶמְצַע.

דָּבָר אַחֵר: מָה עִנְיַן לֵידָה לְיוֹצֵר? – לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (יִרְמְיָה יח, ו) הִנֵּה כַחֹמֶר בְּיַד הַיּוֹצֵר. תורה יז

(יז) **הַמְיַלְּדֹת.** בְּגִימַטְרִיָּא: **יוֹכֶבֶד בַּת לֵוִי.**

כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵיהֶן. בְּגִימַטְרִיָּא: **שֶׁתִּבְעָן.** תורה יח

(יח) **מַדּוּעַ עֲשִׂיתֶן.** ב' בְּמְסוֹרָה. "מַדּוּעַ עֲשִׂיתֶן הַדָּבָר הַזֶּה", "(מדוע) עֲשִׂיתֶן תּוֹעֲבָה" (יְחֶזְקֵאל לג, כו). כִּדְאִיתָא בְּפֶרֶק קַמָּא דְּסוֹטָה (יא, ב) שֶׁפַּרְעֹה תָּבַע לַמְיַלְּדוֹת שֶׁיִּהְיוּ נִשְׁמָעוֹת לוֹ, וּמְצִינוּ גַּבֵּי עֲרָיוֹת 'תּוֹעֵבָה', כִּדְכְתִיב (וַיִּקְרָא יח, כז) "כִּי אֶת כָּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵל".

וַתְּחַיֶּין. ב' בְּמְסוֹרָה בְּהַאי פָּרָשָׁה (הֶבֶא וּבְפָסוּק יז). כִּדְאִיתָא בְּפֶרֶק קַמָּא דְּסוֹטָה (יא, ב) לֹא דַּיָּן שֶׁלֹּא הֱמִיתוּם, אֶלָּא שֶׁהָיוּ מְסַפְּקוֹת לָהֶם מַיִם וּמָזוֹן. תורה יט

(כא) **וַיְהִי כִּי־יָרְאוּ הַמְיַלְּדֹת אֶת־הָאֱלֹהִים וַיַּעַשׂ לָהֶם בָּתִּים:**

כא **וַהֲוָה כַּד דְּחִילָא חַיָּתָא מִן קֳדָם יְיָ וַעֲבַד לְהוֹן בָּתִּין:**

רש"י◄ **וַיַּעַשׂ לָהֶם בָּתִּים** • בָּתֵּי כְּהֻנָּה וּלְוִיָּה וּמַלְכוּת שֶׁקְּרוּיִין בָּתִּים: "וַיִּבֶן אֶת בֵּית ה' וְאֶת בֵּית הַמֶּלֶךְ", כְּהֻנָּה וּלְוִיָּה מִיּוֹכֶבֶד, וּמַלְכוּת מִמִּרְיָם, כִּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת סוֹטָה (שם).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כא עמ' 2)

כְּהֻנָּה וּלְוִיָּה מִיּוֹכֶבֶד (רש"י א, כא) אֵינוֹ מְפָרֵט "כְּהֻנָּה מֵאַהֲרֹן וּלְוִיָּה מִמֹּשֶׁה". וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁרַשִׁ"י מְסַפֵּק בְּפֵרוּשׁ הַדְּבָרִים: הַאִם הַכַּוָּנָה שֶׁנִּתְּנָה כְּהֻנָּה לְאַהֲרֹן וּלְוִיָּה לְמֹשֶׁה, אוֹ שֶׁמָּא אַף הַכְּהֻנָּה נִתְּנָה לְמֹשֶׁה. וְסָפֵק זֶה תָּלוּי בִּשְׁתֵּי הַדֵּעוֹת בְּרַשִׁ"י לְהַלָּן (ד, יד) הַאִם מֹשֶׁה נֶעֱנַשׁ בְּכָךְ שֶׁנִּטְּלָה מִמֶּנּוּ הַכְּהוּנָּה.

(כב) **וַיְצַו פַּרְעֹה לְכָל־עַמּוֹ לֵאמֹר כָּל־הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ וְכָל־הַבַּת תְּחַיּוּן: פ**

כב **וּפַקִּיד פַּרְעֹה לְכָל עַמֵּהּ לְמֵימַר כָּל בְּרָא דְּיִתְיְלִיד לִיהוּדָאֵי בְּנַהֲרָא תִּרְמֻנֵּהּ וְכָל בְּרָתָא תְּקַיְּמוּן:**

רש"י◄ **לְכָל עַמּוֹ** • אַף עֲלֵיהֶם גָּזַר. יוֹם שֶׁנּוֹלַד מֹשֶׁה, אָמְרוּ לוֹ אִצְטַגְנִינָיו: הַיּוֹם נוֹלָד הַמּוֹשִׁיעַ, וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִים אִם מִמִּצְרַיִם אִם מִיִּשְׂרָאֵל, וְרוֹאִין אָנוּ שֶׁסּוֹפוֹ לִלְקוֹת בְּמַיִם. לְפִיכָךְ גָּזַר אוֹתוֹ הַיּוֹם אַף עַל הַמִּצְרִיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד", וְלֹא נֶאֱמַר הַיִּלּוֹד לָעִבְרִים, וְהֵם לֹא הָיוּ יוֹדְעִים שֶׁסּוֹפוֹ לִלְקוֹת עַל מֵי מְרִיבָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש ח"א עמ' 111 – מתוך 'לקראת שבת')

גְּזֵרַת הַיְּאוֹר הָרוּחָנִית

כָּל־הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ וְכָל־הַבַּת תְּחַיּוּן: (א, כב) גְּזֵרַת פַּרְעֹה הָיְתָה רַק עַל הַבָּנִים, וְלֹא עַל הַבָּנוֹת. לְפִי זֶה אֵינוֹ מוּבָן: מַדּוּעַ הַתּוֹרָה כּוֹתֶבֶת "וְכָל הַבַּת תְּחַיּוּן" בְּפָסוּק שֶׁמְּדַבֵּר עַל הַגְּזֵרָה, וַהֲרֵי מִכָּךְ מַשְׁמַע שֶׁ"וְכָל הַבַּת תְּחַיּוּן" הוּא גַּם חֵלֶק מֵהַגְּזֵרָה!

הַבֵּאוּר בָּזֶה: כַּוָּנָתוֹ שֶׁל פַּרְעֹה בְּ"תְּחַיּוּן" שֶׁל הַבָּנוֹת הִיא לְחַנֵּךְ אֶת חַיֵּיהֶן לְפִי אֹרַח הַחַיִּים שֶׁל הַמִּצְרִים, וּבְכָךְ לְהָמִית אֶת נִשְׁמָתָן. לָכֵן הָיְתָה זוֹ גְּזֵרָה כֹּה חֲמוּרָה, עַד שֶׁהִיא נִכְלְלָה בַּפָּסוּק יַחַד עִם גְּזֵרַת הַבָּנִים – הַמָּוֶת בְּפֹעַל. בְּמִדָּה מְסֻיֶּמֶת "קָשָׁה מִיתָה רוּחָנִית יוֹתֵר מִמִּיתָה גַּשְׁמִית"!

גְּזֵרָה זוֹ גַּם מְרֻמָּזֶת בִּגְזֵרַת הַשִּׁלְכַת הַיְלוֹדִים לַיְאוֹר. הַנִּילוּס שִׁמֵּשׁ עֲבוּר הַמִּצְרִים עֲבוֹדָה־זָרָה, וְהֵם הִשְׁתַּמְּשׁוּ בּוֹ כְּדֵי: א. הֲמָתַת גּוּפָם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (הַבָּנִים). ב. הֲמָתַת נִשְׁמָתָם (הַבָּנוֹת) – גָּלוּת מִצְרַיִם הָרוּחָנִית.

ב (א) **וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֵוִי וַיִּקַּח אֶת־בַּת־לֵוִי:**

א **וַאֲזַל גַּבְרָא מִדְּבֵית לֵוִי וּנְסִיב יָת בַּת לֵוִי:**

רש"י◄ **וַיִּקַּח אֶת בַּת לֵוִי** • פָּרוּשׁ הָיָה מְמֻנֶּה מִפְּנֵי גְּזֵרַת פַּרְעֹה, (וְחָזַר וּלְקָחָהּ. וְזֶהוּ "וַיֵּלֶךְ", שֶׁהָלַךְ בַּעֲצַת בִּתּוֹ, שֶׁאָמְרָה לוֹ: גְּזֵרָתְךָ קָשָׁה מִשֶּׁל פַּרְעֹה: אִם פַּרְעֹה גָּזַר עַל הַזְּכָרִים, וְאַתָּה גַּם כֵּן עַל הַנְּקֵבוֹת. בְּרַשִׁ"י יָשָׁן) וְהֶחֱזִירָהּ, וְעָשָׂה בָּהּ לִקּוּחִין שְׁנִיִּים. וְאַף הִיא נֶהֱפְכָה לִהְיוֹת נַעֲרָה, וּבַת מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה הָיְתָה, שֶׁנּוֹלְדָה בְּבוֹאָהּ לְמִצְרַיִם בֵּין הַחוֹמוֹת, וּמָאתַיִם וְעֶשֶׂר שָׁנִים נִשְׁתַּהוּ שָׁם, וּכְשֶׁיָּצְאוּ, הָיָה מֹשֶׁה בֶּן שְׁמוֹנִים שָׁנָה. אִם־כֵּן, כְּשֶׁנִּתְעַבְּרָה מִמֶּנּוּ הָיְתָה בַּת מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים, וְקוֹרֵא אוֹתָהּ בַּת לֵוִי.

(ב) **וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֵּן וַתֵּרֶא אֹתוֹ כִּי־טוֹב הוּא וַתִּצְפְּנֵהוּ שְׁלֹשָׁה יְרָחִים:**

ב **וְעַדְּיָאַת אִתְּתָא וִילִידַת בַּר וַחֲזַת יָתֵהּ אֲרֵי טַב הוּא וְאַטְמַרְתֵּהּ תְּלָתָא יַרְחִין:**

רש"י◄ **כִּי טוֹב הוּא** • כְּשֶׁנּוֹלַד, נִתְמַלֵּא הַבַּיִת כֻּלּוֹ אוֹרָה (סוטה שם).

בעל הטורים

(כב) **הַיִּלּוֹד.** ב' בַּמְּסוֹרָה. הָכָא, וְאִידָךְ: "גַּם הַבֵּן הַיִּלּוֹד לְךָ מוֹת יָמוּת" (שמואל ב' יב, יד) גַּבֵּי דָּוִד. לוֹמַר לְךָ, כְּשֵׁם שֶׁנֶּעֱנַשׁ דָּוִד שֶׁהֵקִים עָלָיו רָעָה מִבֵּיתוֹ, שֶׁאַבְשָׁלוֹם בְּנוֹ רָצָה לְהָרְגוֹ, גַּם פַּרְעֹה, מֹשֶׁה שֶׁנִּתְגַּדֵּל בְּבֵיתוֹ קָם עָלָיו וְהֵבִיא לוֹ כָּל הַמַּכּוֹת. תורה א

ב (א) **וַיֵּלֶךְ אִישׁ.** ב' בַּמְּסוֹרָה. הָכָא, וְאִידָךְ: "וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֶחֶם יְהוּדָה" (רות א, א). עַל יְדֵי הַלִּיכָה זוֹ בָּא הַגּוֹאֵל הָרִאשׁוֹן, וְעַל יְדֵי אוֹתָהּ הַהֲלִיכָה יָבֹא הַגּוֹאֵל אַחֲרוֹן, שֶׁהוּא מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד שֶׁיָּבֹא בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ. תורה ב

(ב) **כִּי טוֹב הוּא.** חֲמִשָּׁה תֵּבוֹת: שְׁתַּיִם בַּטֵּי"ת, וְאֶחָד בַּוָּא"ו, וּשְׁתַּיִם בַּבֵּי"ת.

(ג) וְלֹא־יִכְלָה עוֹד הַצְּפִינוֹ וַתִּקַּח־לוֹ תֵּבַת גֹּמֶא וַתַּחְמְרָה בַחֵמָר וּבַזָּפֶת וַתָּשֶׂם בָּהּ אֶת־הַיֶּלֶד וַתָּשֶׂם בַּסּוּף עַל־שְׂפַת הַיְאֹר:

ג וְלָא יְכֵילַת עוֹד לְאַטְמָרוּתֵהּ וּנְסִיבַת לֵהּ תֵּבוּתָא דְגוֹמֶא וְחַפְּתַהּ בְּחֵמָרָא וּבְזִפְתָּא וְשַׁוִּיאַת בַּהּ יָת רַבְיָא וְשַׁוִּיתַהּ בְּיַעֲרָא עַל כֵּיף נַהֲרָא:

רש"י◄ **וְלֹא יָכְלָה עוֹד הַצְּפִינוֹ** • שֶׁמָּנוּ לָהּ הַמִּצְרִיִּים מִיּוֹם שֶׁהֶחֱזִירָהּ. וְהִיא יְלָדַתּוּ לְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים וְיוֹם אֶחָד, שֶׁהַיּוֹלֶדֶת לְשִׁבְעָה יוֹלֶדֶת לִמְקֻטָּעִין, וְהֵם בָּדְקוּ אַחֲרֶיהָ לְסוֹף תִּשְׁעָה. **גֹּמֶא** • גֶּמִי בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה, וּבְלַעַ"ז יונק"ו, וְדָבָר רַךְ הוּא וְעוֹמֵד בִּפְנֵי רַךְ וּבִפְנֵי קָשֶׁה. **בַּחֵמָר וּבַזָּפֶת** • זֶפֶת מִבַּחוּץ וְטִיט מִבִּפְנִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָרִיחַ אוֹתוֹ צַדִּיק רֵיחַ רַע שֶׁל זֶפֶת. **וַתָּשֶׂם בַּסּוּף** • הוּא לְשׁוֹן אֲגַם, רושי"ל בְּלַעַ"ז, וְדוֹמֶה לוֹ: (ישעיה יט) "קָנֶה וָסוּף קָמֵלוּ".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך טז פרשת שמות)

הָרוֹגֶצ'וֹבִי מַסְבִּיר: יוֹכֶבֶד לֹא רָצְתָה לְהַצִּיל אֶת מֹשֶׁה עַל־יְדֵי הֲנָחַת הַתֵּיבָה בַּיְּאוֹר, מִפְּנֵי שֶׁ"הֵם הָיוּ עוֹבְדִים לַגִּילוּס", בְּהֶתְאֵם לַהֲלָכָה, שֶׁאָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּעֲבוֹדָה־זָרָה אֲפִילוּ לְצוֹרֶךְ הַצָּלָה, וְלָכֵן "וַתָּשֶׂם בַּסּוּף עַל **שְׂפַת** הַיְּאוֹר". אַךְ כַּאֲשֶׁר "וַתֵּרֶד בַּת פַּרְעֹה לִרְחוֹץ עַל הַיְּאוֹר", וְהַכַּוָּנָה הִיא "שֶׁיָּרְדָה לִרְחוֹץ מִגִּלּוּלֵי בֵּית אָבִיהָ", הִיא בִּטְּלָה בְּכָךְ אֶת הָעֲבוֹדָה־זָרָה "וְשׁוּב בָּאתָה הַתֵּיבָה בְּתוֹךְ הַיְּאוֹר".

בַּמִּדְרָשׁ נֶאֱמַר: "וְלָמָּה הִשְׁלִיכוּ אוֹתוֹ בַּיְּאוֹר, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ חוֹשְׁבִין הָאַסְטְרוֹלוֹגִין שֶׁכְּבָר הוּשְׁלַךְ לַמַּיִם וְלֹא יְחַפְּשׂוּ אַחֲרָיו" - הַגְּזֵרָה עַל "כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְּאוֹרָה תַּשְׁלִיכוּהוּ" נִקְבְּעָה מִפְּנֵי שֶׁהָאַסְטְרוֹלוֹגִים רָאוּ שֶׁ"מוֹשִׁיעָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל - בַּמַּיִם הוּא נִידּוֹן", לְפִיכָךְ "הִשְׁלִיכָה" יוֹכֶבֶד אֶת מֹשֶׁה לַיְּאוֹר וְ"כֵיוָן שֶׁהוּשְׁלַךְ מֹשֶׁה לַמַּיִם, אָמְרוּ כְּבָר מוּשְׁלָךְ מוֹשִׁיעָן בַּמַּיִם ("וְלֹא יְחַפְּשׂוּ אַחֲרָיו") מִיַּד בִּטְּלוּ הַגְּזֵרָה" - עַל־יְדֵי־כָּךְ הִתְבַּטְּלָה הַגְּזֵרָה עַל "כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְּאוֹרָה תַּשְׁלִיכוּהוּ".

כָּל הָעִנְיָנִים בַּתּוֹרָה מְדוּיָקִים לַחֲלוּטִין, וּמוּבָן, שֶׁשְּׁנֵי הַ"בִּיטּוּלִים" שֶׁנִּגְרְמוּ בְּקֶשֶׁר לְ"הַשְׁלָכַת" מֹשֶׁה לַיְּאוֹר - (א) בִּיטּוּל הָעֲבוֹדָה־הַזָּרָה שֶׁבַּגִּילּוּס, (ב) בִּיטּוּל גְּזֵרַת "כָּל הַבֵּן..." קְשׁוּרִים זֶה לָזֶה, וּשְׁנֵיהֶם קְשׁוּרִים לְמֹשֶׁה - מוֹשִׁיעָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

...מִכָּךְ שֶׁהַתּוֹרָה אֵינָהּ מִסְתַּפֶּקֶת בַּסִּפּוּר הַכְּלָלִי עַל גְּזֵרַת פַּרְעֹה "אִם בֵּן הוּא **וַהֲמִיתֶן** אוֹתוֹ", אֶלָּא מְפָרֶטֶת גַּם אֶת אוֹפֶן בִּיצּוּעַ הַגְּזֵרָה "**הַיְּאוֹרָה תַּשְׁלִיכוּהוּ**", מוּבָן, שֶׁאֵין זֶה סְתָם פֵּרוּט בִּגְזֵרַת פַּרְעֹה אוֹ פֵּרוּט הַמַּסְבִּיר אֶת הַסִּבָּה לַגְּזֵרָה. אֶלָּא זֶהוּ עִנְיָן **עִקָּרִי** בְּגָלוּת מִצְרַיִם, וּבְכָךְ מִתְבַּטֵּאת הַמַּשְׁמָעוּת הַכְּלָלִית שֶׁל גָּלוּת מִצְרַיִם.

הַהֶסְבֵּר לְכָךְ הוּא: תַּכְלִיתָהּ שֶׁל גְּזֵרַת פַּרְעֹה הִיא "**הַיְּאוֹרָה** תַּשְׁלִיכוּהוּ" - הַהַשְׁלָכָה **לַגִּילּוּס** - לַעֲבוֹדָה־הַזָּרָה שֶׁל מִצְרַיִם. כְּלוֹמַר, פַּרְעֹה רָצָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל "יוּשְׁלְכוּ" וְ"יוּטְבְּעוּ" בְּתוֹךְ הָעֲבוֹדָה־הַזָּרָה שֶׁל מִצְרַיִם.

הַמִּצְרִים עָבְדוּ לַגִּילּוּס מִפְּנֵי שֶׁהוּא הָיָה מְקוֹר פַּרְנָסָתָם: כַּיָּדוּעַ, מִצְרַיִם אֵינָהּ אֶרֶץ גְּשׁוּמָה, וְהַצְּמִיחָה וְהַתְּבוּאָה וְכַדּוֹמֶה תְּלוּיִים בַּגִּילּוּס הַ"עוֹלֶה" וּ"מַשְׁקֶה" אֶת הַשָּׂדוֹת.

עוּבְדָה זוֹ נוֹתֶנֶת מָקוֹם לַמַּחְשָׁבָה הַמּוּטְעֵית, שֶׁפַּרְנָסַת מִצְרַיִם אֵינֶנָּה בָּאָה מֵאֵת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֶלָּא מֵאֵת הַגִּילּוּס [שֶׁהֵרֵי כְּשֶׁתְּלוּיִים בַּגְּשָׁמִים, אָז "הַכֹּל תּוֹלִין עֵינֵיהֶם כְּלַפֵּי מַעְלָה, וְחָשִׁים שֶׁתְּלוּיִים בַּקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. אַךְ תְּלוּת זוֹ בַּקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֵינֶנָּה נִיכֶּרֶת כַּאֲשֶׁר הַגִּילּוּס "עוֹלֶה וּמַשְׁקֶה"],

לְפִיכָךְ בְּאוֹפֶן פָּשׁוּט, הָפַךְ הַגִּילּוּס לַעֲבוֹדָה־הַזָּרָה שֶׁל מִצְרַיִם. וְזֹאת הָיְתָה גְּזֵרַת פַּרְעֹה "הַיְּאוֹרָה תַּשְׁלִיכוּהוּ" - גַּם יְהוּדִים יוּשְׁלְכוּ, חַס־וְחָלִילָה, אֶל מִתַּחַת לְמִגְבְּלוֹת הַטֶּבַע וְחוּקָיו.

בעל הטורים

לוֹמַר, שֶׁעָתִיד לְקַבֵּל חֲמִשָּׁה חֻמְשֵׁי תוֹרָה – "כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם" (משלי ד, ב).

יָרְחִים. ד' בַּמְּסוֹרָה. הָכָא, וְאִידָךְ "גֶּרֶשׁ יָרְחִים" (דברים לג, יד), "בְּמִסְפַּר יְרָחִים אַל יָבֹא" (איוב ג, ו), "תִּסְפֹּר יְרָחִים תְּמַלֶּאנָה" (שם לט, ב). כִּדְאִיתָא בְּפֶרֶק קַמָּא דְּסוֹטָה (יב, א) שֶׁמָּנוּ לָהּ הַמִּצְרִיִּים ו' חֳדָשִׁים מִיּוֹם שֶׁהֶחֱזִירָהּ, וְהִיא נִתְעַבְּרָה ג' חֳדָשִׁים קֹדֶם שֶׁגֵּירְשָׁהּ. וְזֶהוּ "תִּסְפֹּר יְרָחִים תְּמַלֶּאנָה", שֶׁסָּפְרוּ הַיְרָחִים כְּדֵי שֶׁיֵּדְעוּ עֵת לִדְתָּהּ. "בְּמִסְפַּר יְרָחִים אַל יָבֹא", שֶׁלֹּא יָכְלוּ לִידַע מִסְפַּר הַיְרָחִים, כִּי הָיוּ לָהּ ג' יְרָחִים קֹדֶם שֶׁגֵּירְשָׁהּ. וְזֶהוּ "גֶּרֶשׁ יָרְחִים", כְּלוֹמַר: כְּשֶׁגֵּירְשָׁהּ הָיוּ לָהּ ג' יְרָחִים מֻהָעִיבּוּר. תורה ג

(ג) **וְלֹא יָכְלָה.** ב' בַּמְּסוֹרָה. הָכָא: "וְלֹא יָכְלָה עוֹד הַצְּפִינוֹ", "וְלֹא יָכְלָה אֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם" (בראשית לו, ז). מְלַמֵּד שֶׁעָשְׂתָה לוֹ מְעָרָה בָּאָרֶץ, וְאֲפִילוּ תַּחַת הַקַּרְקַע חִפְּשׂוּ אַחֲרָיו, מִפְּנֵי שֶׁיְּדָעוּ שֶׁמִּשָּׁם יֵצֵא הַגּוֹאֵל. וְזֶהוּ "וְלֹא יָכְלָה אֶרֶץ", "וְלֹא יָכְלָה עוֹד הַצְּפִינוֹ".

גֹּמֶא. ג' בַּמְּסוֹרָה. הָכָא, וְאִידָךְ: "הַשֹּׁלֵחַ בַּיָּם צִירִים, וּבִכְלֵי גֹמֶא עַל פְּנֵי מַיִם" (ישעיה יח, ב). שֶׁאֲפִילוּ בַּיָּם שָׁלַח צִיר, דְּהַיְינוּ בַּת פַּרְעֹה, לְהַצִּיל כְּלֵי גֹמֶא. וְאִידָךְ בְּאִיּוֹב (ח, יא) הַיְגִאֶה גֹּמֶא. רָמֵז לְמָאן דְּאָמַר (בבא בתרא טו, א) אִיּוֹב בִּימֵי מֹשֶׁה הָיָה. תורה ד

(ד) וַתֵּתַצַּב אֲחֹתוֹ מֵרָחֹק לְדֵעָה מַה־יֵּעָשֶׂה לוֹ׃

ד וְאִתְעַתְּדַת אֲחָתֵהּ מֵרָחִיק לְמִידַע מָה יִתְעֲבֵד לֵהּ׃

(ה) וַתֵּרֶד בַּת־פַּרְעֹה לִרְחֹץ עַל־הַיְאֹר וְנַעֲרֹתֶיהָ הֹלְכֹת עַל־יַד הַיְאֹר וַתֵּרֶא אֶת־הַתֵּבָה בְּתוֹךְ הַסּוּף וַתִּשְׁלַח אֶת־אֲמָתָהּ וַתִּקָּחֵהָ׃

ה וּנְחָתַת בַּת פַּרְעֹה לְמִסְחֵי עַל נַהֲרָא וְעוּלֵימָתָהָא מְהַלְכָן עַל כֵּיף נַהֲרָא וַחֲזַת יָת תֵּבוּתָא בְּגוֹ יַעֲרָא וְאוֹשֵׁטַת יָת אַמְתַהּ וּנְסֵבְתַהּ׃

רש"י◄ לִרְחֹץ עַל הַיְאֹר • סָרַס הַמִּקְרָא וּפָרְשֵׁהוּ: "וַתֵּרֶד בַּת פַּרְעֹה עַל הַיְאֹר, לִרְחֹץ בּוֹ". עַל יַד הַיְאֹר • אֵצֶל הַיְאֹר, כְּמוֹ: (שמואל ב יד) "רְאוּ חֶלְקַת יוֹאָב עַל יָדִי", וְהוּא לְשׁוֹן "יָד" מַמָּשׁ שֶׁיַּד הָאָדָם סְמוּכָה לוֹ. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ: (סוטה שם) 'הוֹלְכוֹת', לְשׁוֹן מִיתָה, כְּמוֹ: (בראשית כה) "הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוּת", הוֹלְכוֹת לָמוּת, לְפִי שֶׁמִּחוּ בָהּ. וְהַכָּתוּב מְסַיְּעָן, כִּי לָמָּה לָנוּ לִכְתֹּב "וְנַעֲרוֹתֶיהָ הוֹלְכוֹת"?. אֶת אֲמָתָהּ • אֶת שִׁפְחָתָהּ. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ לְשׁוֹן "יָד", אֲבָל לְפִי דִּקְדּוּק לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ הָיָה לוֹ לְהִנָּקֵד אַמָּתָהּ, מ"ם דְּגוּשָׁה, וְהֵם דָּרְשׁוּ "אֶת אֲמָתָהּ", אֶת יָדָהּ, וְנִשְׁתַּרְבְּבָה אַמָּתָהּ אַמּוֹת הַרְבֵּה (סוטה שם).◆

(ו) וַתִּפְתַּח וַתִּרְאֵהוּ אֶת־הַיֶּלֶד וְהִנֵּה־נַעַר בֹּכֶה וַתַּחְמֹל עָלָיו וַתֹּאמֶר מִיַּלְדֵי הָעִבְרִים זֶה׃

ו וּפְתַחַת וַחֲזַת יָת רַבְיָא וְהָא עוּלֵימָא בָּכֵי וְחָסַת עֲלוֹהִי וַאֲמֶרֶת מִבְּנֵי יְהוּדָאֵי הוּא דֵּין׃

רש"י◄ וַתִּפְתַּח וַתִּרְאֵהוּ • אֶת מִי רָאֲתָה? — הַיֶּלֶד, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְרָשׁוֹ: שֶׁרָאֲתָה עִמּוֹ שְׁכִינָה (שמות רבה. סוטה שם).◆ וְהִנֵּה נַעַר בּוֹכֶה • קוֹלוֹ כְּנַעַר.◆

(ז) וַתֹּאמֶר אֲחֹתוֹ אֶל־בַּת־פַּרְעֹה הַאֵלֵךְ וְקָרָאתִי לָךְ אִשָּׁה מֵינֶקֶת מִן הָעִבְרִיֹּת וְתֵינִק לָךְ אֶת־הַיָּלֶד׃

ז וַאֲמֶרֶת אֲחָתֵהּ לְבַת פַּרְעֹה הַאֵיזִיל וְאֶקְרֵי לִיךְ אִתְּתָא מֵינִקְתָּא מִן יְהוּדָיָתָא וְתוֹנִיק לִיךְ יָת רַבְיָא׃

רש"י◄ מִן הָעִבְרִיּוֹת • מְלַמֵּד שֶׁהֶחֱזִירַתּוּ עַל מִצְרִיּוֹת הַרְבֵּה לִינֹק, וְלֹא יָנַק, לְפִי שֶׁהָיָה עָתִיד לְדַבֵּר עִם הַשְּׁכִינָה (שמות רבה. סוטה שם).◆

(ח) וַתֹּאמֶר־לָהּ בַּת־פַּרְעֹה לֵכִי וַתֵּלֶךְ הָעַלְמָה וַתִּקְרָא אֶת־אֵם הַיָּלֶד׃

ח וַאֲמֶרֶת לָהּ בַּת פַּרְעֹה אֵיזִילִי וַאֲזָלַת עוּלֶמְתָּא וּקְרַת יָת אִמֵּהּ דְּרַבְיָא׃

רש"י◄ וַתֵּלֶךְ הָעַלְמָה • הָלְכָה בִּזְרִיזוּת וַעַלְמוּת, כְּעֶלֶם.◆

(ט) וַתֹּאמֶר לָהּ בַּת־פַּרְעֹה הֵילִיכִי אֶת־הַיֶּלֶד הַזֶּה וְהֵינִקִהוּ לִי וַאֲנִי אֶתֵּן אֶת־שְׂכָרֵךְ וַתִּקַּח הָאִשָּׁה הַיֶּלֶד וַתְּנִיקֵהוּ׃

ט וַאֲמֶרֶת לָהּ בַּת פַּרְעֹה אוֹבִילִי יָת רַבְיָא הָדֵין וְאוֹנְקִיהִי לִי וַאֲנָא אֶתֵּן יָת אַגְרֵךְ וּנְסִיבַת אִתְּתָא יָת רַבְיָא וְאוֹנְקַתֵּהּ׃

רש"י◄ הֵילִיכִי • נִתְנַבְּאָה וְלֹא יָדְעָה מַה נִּתְנַבְּאָה: הֵי שֶׁלִּיכִי (שמות רבה. סוטה שם).◆

בעל הטורים

(ה) **וַתֵּרֶד בַּת פַּרְעֹה.** סוֹפֵי תֵּיבוֹת: **דְּתָה.** מְלַמֵּד שֶׁשִּׁנְּתָה דַּתָּהּ, שֶׁהָלְכָה לְהִתְגַּיֵּר.

וְנַעֲרוֹתֶיהָ. ג' בַּמְּסוֹרָה. הָכָא, וְאִידָךְ: "וַתָּקָם רִבְקָה וְנַעֲרֹתֶיהָ" (בְּרֵאשִׁית כד, סא), לוֹמַר שֶׁנִּתְגַּיְּרָה וְתָפְשָׁה מַעֲשֵׂה הָאִמָּהוֹת. וְאִידָךְ: "וַיִּשְׁגֶּהָ וְאֶת נַעֲרוֹתֶיהָ" (אֶסְתֵּר ב, ט). "וַיִּשְׁגֶּהָ" – שֶׁשִּׁנְּתָה דַּתָּהּ. "וְאֶת נַעֲרוֹתֶיהָ" – שֶׁבָּא הַמַּלְאָךְ וַהֲרָגָם, לְפִי שֶׁמָּנְעוּ אוֹתָהּ לָקַחַת הַתֵּיבָה, וְלָקְחָה נְעָרוֹת אֲחֵרוֹת. תורה ו

(ו) **וְהִנֵּה נַעַר בֹּכֶה.** זֶה אַהֲרֹן, שֶׁהִנִּיחוּהוּ אֵצֶל הַתֵּיבָה.

נַעַר בֹּכֶה. בְּגִימַטְרִיָּא: **זֶה אַהֲרֹן הַכֹּהֵן.** תורה ז

(ז) **הַאֵלֵךְ.** ג' בַּמְּסוֹרָה. הָכָא, וְאִידָךְ: "הַאֵלֵךְ וְהִכֵּיתִי בַּפְּלִשְׁתִּים" גִּבֵּי דָּוִד

(י) וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַתְּבִאֵהוּ לְבַת־פַּרְעֹה וַיְהִי־לָהּ לְבֵן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מֹשֶׁה וַתֹּאמֶר כִּי מִן־הַמַּיִם מְשִׁיתִהוּ:

יִ וּרְבָא רַבְיָא וְאַיְתִיתֵהּ לְבַת פַּרְעֹה וַהֲוָה לָהּ לְבָר וּקְרַת שְׁמֵהּ מֹשֶׁה וַאֲמֶרֶת אֲרֵי מִן מַיָּא שְׁחַלְתֵּהּ:

רש"י◄ **מְשִׁיתִהוּ•** כְּתַרְגּוּמוֹ: שְׁחַלְתֵּהּ – וְהוּא לְשׁוֹן הוֹצָאָה בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי כְּמִשְׁחַל בְּנִיתָא מֵחֲלָבָא. וּבְלָשׁוֹן עִבְרִי "מְשִׁיתִהוּ", לְשׁוֹן הֲסִירוֹתִיו, כְּמוֹ: (יהושע א) "לֹא יָמוּשׁ", "לֹא מָשׁוּ", כָּךְ חִבְּרוֹ מְנַחֵם. וַאֲנִי אוֹמֵר שֶׁאֵינוֹ מִמַּחְבֶּרֶת מַשׁ וְיָמוּשׁ, אֶלָּא מִגִּזְרַת מָשָׁה, וּלְשׁוֹן הוֹצָאָה הוּא, וְכֵן: (שמואל ב כב) "יַמְשֵׁנִי מִמַּיִם רַבִּים", שֶׁאִלּוּ הָיָה מִמַּחְבֶּרֶת מָשׁ, לֹא יִתָּכֵן לוֹמַר מְשִׁיתִיהוּ, אֶלָּא הֲמִישׁוֹתִיהוּ, כַּאֲשֶׁר יֵאָמֵר מִן קָם – הֲקִימוֹתִי, וּמִן שָׁב – הֲשִׁיבוֹתִי, וּמִן בָּא – הֲבִיאוֹתִי, אוֹ מַשְׁתִּיהוּ, כְּמוֹ: (זכריה ג) "וּמַשְׁתִּי אֶת עֲוֹן הָאָרֶץ". אֲבָל מָשִׁיתִי אֵינוֹ אֶלָּא מִגִּזְרַת תֵּיבָה שֶׁפֹּעַל שֶׁלָּהּ מְיֻסָּד בְּהֵ"א בְּסוֹף הַתֵּיבָה, כְּגוֹן: מָשָׁה, בָּנָה, עָשָׂה, צָוָה, פָּנָה, כְּשֶׁיָּבֹא לוֹמַר בָּהֶם פָּעַלְתִּי, תָּבֹא הַיּוּ"ד בִּמְקוֹם הֵ"א, כְּמוֹ: עָשִׂיתִי, בָּנִיתִי, פָּנִיתִי, צִוִּיתִי.

◆ יום שלישי י"ז טבת ◆

(יא) וַיְהִי בַּיָּמִים הָהֵם וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל־אֶחָיו וַיַּרְא בְּסִבְלֹתָם וַיַּרְא אִישׁ מִצְרִי מַכֶּה אִישׁ־עִבְרִי מֵאֶחָיו:

יא וַהֲוָה בְּיוֹמָיָא הָאִנּוּן וּרְבָא מֹשֶׁה וּנְפַק לְוָת אֲחוֹהִי וַחֲזָא בְּפָלְחַנְהוֹן וַחֲזָא גְּבַר מִצְרִי מָהֵי לְגֻבַר יְהוּדִי מֵאֲחוֹהִי:

רש"י◄ **וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה•** וַהֲלֹא כְּבָר כְּתִיב "וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד"? אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן רַבִּי אֶלְעָזָר: הָרִאשׁוֹן לְקוֹמָה, וְהַשֵּׁנִי לִגְדֻלָּה, שֶׁמִּנָּהוּ פַּרְעֹה עַל בֵּיתוֹ. **וַיַּרְא בְּסִבְלֹתָם•** (בראשית רבה) נָתַן עֵינָיו וְלִבּוֹ לִהְיוֹת מֵצַר עֲלֵיהֶם. **אִישׁ מִצְרִי•** (שמות רבה) נוֹגֵשׁ הָיָה, מְמֻנֶּה עַל שׁוֹטְרֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיָה מַעֲמִידָם מִ'קְרוֹת הַגֶּבֶר' לִמְלַאכְתָּם. **מַכֶּה אִישׁ עִבְרִי•** מַלְקֵהוּ וְרוֹדֵהוּ, וּבַעְלָהּ שֶׁל שְׁלוֹמִית בַּת דִּבְרִי הָיָה, וְנָתַן עֵינָיו בָּהּ, וּבַלַּיְלָה הֶעֱמִידוֹ וְהוֹצִיאוֹ מִבֵּיתוֹ, וְהוּא חָזַר וְנִכְנַס לַבַּיִת וּבָא עַל אִשְׁתּוֹ – כִּסְבוּרָה שֶׁהוּא בַּעְלָהּ, וְחָזַר הָאִישׁ לְבֵיתוֹ וְהִרְגִּישׁ בַּדָּבָר, וּכְשֶׁרָאָה אוֹתוֹ מִצְרִי שֶׁהִרְגִּישׁ בַּדָּבָר, הָיָה מַכֵּהוּ וְרוֹדֵהוּ כָּל הַיּוֹם.

(יב) וַיִּפֶן כֹּה וָכֹה וַיַּרְא כִּי אֵין אִישׁ וַיַּךְ אֶת־הַמִּצְרִי וַיִּטְמְנֵהוּ בַּחוֹל:

יב וְאִתְפְּנִי לְכָא וּלְכָא וַחֲזָא אֲרֵי לֵית גַּבְרָא וּמְחָא יָת מִצְרָאָה וְטַמְּרֵהּ בְּחָלָא:

רש"י◄ **וַיִּפֶן כֹּה וָכֹה•** רָאָה מֶה עָשָׂה לוֹ בַּבַּיִת, וּמֶה עָשָׂה לוֹ בַּשָּׂדֶה. וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ – כְּמַשְׁמָעוֹ. **וַיַּרְא כִּי אֵין אִישׁ•** שֶׁאֵין אִישׁ עָתִיד לָצֵאת מִמֶּנּוּ שֶׁיִּתְגַּיֵּר.

(יג) וַיֵּצֵא בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי וְהִנֵּה שְׁנֵי־אֲנָשִׁים עִבְרִים נִצִּים וַיֹּאמֶר לָרָשָׁע לָמָּה תַכֶּה רֵעֶךָ:

יג וּנְפַק בְּיוֹמָא תִּנְיָנָא וְהָא תְּרֵין גַּבְרִין יְהוּדָאִין נָצָן וַאֲמַר לְחַיָּבָא לְמָא אַתְּ מָחֵי לְחַבְרָךְ:

רש"י◄ **שְׁנֵי אֲנָשִׁים עִבְרִים•** דָּתָן וַאֲבִירָם הֵם, שֶׁהוֹתִירוּ מִן הַמָּן. **נִצִּים•** מְרִיבִים. **לָמָּה תַכֶּה•** אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא הִכָּהוּ, נִקְרָא רָשָׁע בַּהֲרָמַת יָד. **רֵעֶךָ•** רָשָׁע כְּמוֹתְךָ.

בעל הטורים

(שמואל א' כג, ב). וְאִיבָדְךָ: "הַאֲלֵךְ עַל רָמוֹת גִּלְעָד" (מלכים א' כב, ו). לוֹמַר שֶׁדִּבְרֵי נְבִיאִים מִתְקַיְּימִים כְּדִבְרֵי אוּרִים וְתֻמִּים, שֶׁמּוֹרִים נִתְנַבֵּאת עַל מֹשֶׁה קוֹדֶם שֶׁנּוֹלַד, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (סוטה יג, א). תורה ח

(יג) **נִצִּים.** ג'. "עִבְרִים נִצִּים", וְגַבֵּי סַנְחֵרִיב "לְהַשְׁאוֹת גֵּלִים נִצִּים עָרִים בְּצָרוֹת", חַד בִּמְלָכִים ב' (יט, כח) וְחַד בִּישַׁעְיָה (לז, כח). לוֹמַר שֶׁהָרְשָׁעִים יִשָּׁאוּ שְׁמָמָה וְחָרוֹב יֶחֱרָבוּ, דִּכְתִיב (להלן ד, יט) "כִּי מֵתוּ כָּל הָאֲנָשִׁים הַמְבַקְשִׁים אֶת נַפְשֶׁךָ", וְדָרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (פרקי דר"א סד, ב) דְּהַיְינוּ דָּתָן וַאֲבִירָם שֶׁיָּרְדוּ מִנִּכְסֵיהֶם וְחָרְבוּ בָּתֵּיהֶם. תורה יד

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש חל"א עמ' 5 – מתוך 'לקראת שבת')

הַכָּאָה הִיא חֵטְא בֵּין אָדָם לַמָּקוֹם

וַיֹּאמֶר לָרֶשָׁע לָמָּה תַכֶּה רֵעֶךָ: (ב, יג)
וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י: "לָמָּה תַּכֶּה – אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא הִכָּהוּ נִקְרָא רָשָׁע בַּהֲרָמַת יָד".
יֵשׁ לְהָבִין, מַדּוּעַ נִקְרָא רָשָׁע "אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא הִכָּהוּ"?
הַהֶסְבֵּר:
תַּכְלִית בְּרִיאָתוֹ שֶׁל הָאָדָם הִיא "לְשַׁמֵּשׁ אֶת קוֹנוֹ" (משנה ובריתא סוף קידושין). מוּבָן, שֶׁלְּכָל אֵבֶר וְאֵבֶר שֶׁבָּאָדָם יֵשׁ אֶת הַתַּכְלִית שֶׁלִּשְׁמָהּ נִבְרָא.
יָדוֹ שֶׁל הָאָדָם נוֹעֲדָה לִנְתִינָה. לְמָשָׁל, "יָד הַמְחַלֶּקֶת צְדָקָה" (תניא פכ"ג – כח, ב) וְכֵיוֹצֵא בָזֶה. לָכֵן, אִם תְּמוּרַת הַשִּׁמּוּשׁ בַּיָּד לְהֵיטִיב לַזּוּלַת הִיא מְנֻצֶּלֶת לְמַטָּרָה הָפְכִּית, יֵשׁ בָּזֶה חֵטְא כְּלַפֵּי הַמָּקוֹם.
וְכֵיוָן שֶׁכֵּן, עֶצֶם הַגְּבָהַת הַיָּד כְּדֵי לְהַכּוֹת אֶת חֲבֵרוֹ (אֲפִילּוּ שֶׁעֲדַיִן לֹא הִכָּהוּ בְּפֹעַל) כְּבָר מְשַׁמֶּשֶׁת לְמַטָּרָה הַנּוֹגֶדֶת אֶת תַּכְלִית כַּוָּנַת הַבְּרִיאָה שֶׁל הַקָּבָּ"ה, וְלָכֵן הַחֵטְא כְּלַפֵּי הַקָּבָּ"ה מַתְחִיל כְּבָר בַּהַגְבָּהָה.

(יד) **וַיֹּאמֶר מִי שָׂמְךָ לְאִישׁ שַׂר וְשֹׁפֵט עָלֵינוּ הַלְהָרְגֵנִי אַתָּה אֹמֵר כַּאֲשֶׁר הָרַגְתָּ אֶת־הַמִּצְרִי וַיִּירָא מֹשֶׁה וַיֹּאמַר אָכֵן נוֹדַע הַדָּבָר:**

יד וַאֲמַר מָן שַׁוְיָךְ לִגְבַר רַב וְדַיָּן עֲלָנָא הַלְמִקְטְלִי אַתְּ אָמַר כְּמָא דִקְטַלְתָּא יָת מִצְרָאָה וּדְחִיל מֹשֶׁה וַאֲמַר בְּקוּשְׁטָא אִתְיְדַע פִּתְגָמָא:

רש"י ◄ **מִי שָׂמְךָ לְאִישׁ•** וַהֲרֵי עוֹדְךָ נַעַר. **הַלְהָרְגֵנִי אַתָּה אֹמֵר•** מִכָּאן אָנוּ לְמֵדִים שֶׁהָרְגוּ בַּשֵּׁם הַמְפֹרָשׁ. **וַיִּירָא מֹשֶׁה•** כִּפְשׁוּטוֹ: דָּאַג לוֹ עַל שֶׁרָאָה בְּיִשְׂרָאֵל רְשָׁעִים דֵּלְטוֹרִין, אָמַר: מֵעַתָּה שֶׁמָּא אֵינָם רְאוּיִין לְהִגָּאֵל. **אָכֵן נוֹדַע הַדָּבָר•** כְּמַשְׁמָעוֹ. וּמִדְּרָשׁוֹ: נוֹדַע לִי הַדָּבָר שֶׁהָיִיתִי תָּמֵהַּ עָלָיו: מֶה חָטְאוּ יִשְׂרָאֵל מִכָּל שִׁבְעִים אֻמּוֹת לִהְיוֹת נִרְדִּים בַּעֲבוֹדַת פָּרֶךְ, אֲבָל רוֹאֶה אֲנִי שֶׁהֵם רְאוּיִים לְכָךְ•

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך לו עמ' 1)

דָּאַג לוֹ עַל שֶׁרָאָה בְּיִשְׂרָאֵל רְשָׁעִים דֵּלְטוֹרִין (רש"י ב, יד) יֵשׁ לִשְׁאֹל, מַדּוּעַ אֵינוֹ מִסְתַּפֵּק בִּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, שֶׁיָּרֵא לְנַפְשׁוֹ כֵּיוָן שֶׁנּוֹדַע דְּבַר הֲרִיגָתוֹ אֶת הַמִּצְרִי, וּמֵבִיא גַּם אֶת מִדְּרָשׁוֹ. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁלְּפִי פְּשׁוּטוֹ קָשֶׁה: לְשֵׁם מַה מְסַפֶּרֶת הַתּוֹרָה שֶׁמֹּשֶׁה פָּחַד, דָּבָר שֶׁלֹּא גָּרַם שׁוּם תּוֹצָאָה מַעֲשִׂית (מֹשֶׁה בָּרַח לְמִדְיָן רַק אַחֲרֵי שֶׁשָּׁמַע פַּרְעֹה וּבִקֵּשׁ לְהָרְגוֹ). לָכֵן מֵבִיא פֵּרוּשׁ הַמִּדְרָשׁ, שֶׁיִּרְאָה זוֹ מַשְׁמָעוּתָהּ **דְּאָגָה** - שֶׁמָּא אֵינָם רְאוּיִין לְהִגָּאֵל.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש כרך לו עמ' 1 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

בִּטָּחוֹן בַּה' מוֹעִיל לִדְחוֹת הַצָּרָה

וַיִּירָא מֹשֶׁה וַיֹּאמַר אָכֵן נוֹדַע הַדָּבָר: (ב, יד)
וְיֵשׁ לְהַקְשׁוֹת: מַה מַּשְׁמִיעֵנוּ הַכָּתוּב בְּכָךְ שֶׁמֹּשֶׁה חָשַׁשׁ וְאָמַר אָכֵן נוֹדַע הַדָּבָר, הֲרֵי לְפֹעַל לֹא נִמְלַט לְמִדְיָן עַד שֶׁשָּׁמַע פַּרְעֹה וּבִקֵּשׁ לְהָרְגוֹ, וַהֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר רַק מַה שֶׁשָּׁמַע פַּרְעֹה, וְתוּ לֹא?
וְנִרְאֶה לְיַשֵּׁב:
אִיתָא בְּמִדְרַשׁ רַבָּה (ב"ר ר"פ עו) "ר' פִּנְחָס בְּשֵׁם ר' רְאוּבֵן שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם הִבְטִיחָן הַקָּבָּ"ה וְנִתְיָרְאוּ, הַבָּחוּר שֶׁבָּאָבוֹת וְהַבָּחוּר שֶׁבַּנְּבִיאִים . . א"ל הַקָּבָּ"ה כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ וּלְבַסּוֹף נִתְיָרֵא כוּ'".
וְנִחְלְקוּ מְפָרְשֵׁי הַמִּדְרָשׁ בְּכַוָּנַת הַדְּבָרִים, וְיֵשׁ מֵהֶם שֶׁפֵּרְשׁוּ (יְפֵה תֹאַר וְעוֹד) שֶׁאֵין זֶה לְשִׁבְחָם "שֶׁהָרְאוּי שֶׁלֹּא לִירֹא".
וְכָן רָאִינוּ בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ נְשִׂיאֵי חַב"ד, שֶׁאָמְרוּ שֶׁהַבִּטָּחוֹן בַּה' שֶׁיֵּיטִיב לְאָדָם, הוּא עַצְמוֹ פּוֹעֵל שֶׁאָכֵן יִהְיֶה טוֹב בְּפֹעַל, וּכְהַלְשׁוֹן "טְרַאכְט גוּט – וְוֶעט זַיִין גוּט".
וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר שֶׁזֶּה כַּוָּנַת הַכָּתוּב שֶׁמְּסַפֵּר עַל יִרְאָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה מִפְּנֵי פַּרְעֹה – לוֹמַר לְךָ, שֶׁזֶּה גּוּפָא הָיָה הַגּוֹרֵם לְהֶמְשֵׁךְ הַדְּבָרִים "וַיְבַקֵּשׁ לַהֲרֹג אֶת מֹשֶׁה"", כִּי אִם הָיָה בּוֹטֵחַ בַּה' כִּדְבָעֵי, בָּזֶה הָיָה פּוֹעֵל שֶׁלֹּא הָיָה נִצָּרֵךְ לִבְרֹחַ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש כרך לא עמ' 8 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

דִּוְקָא עָוֹן לְשׁוֹן הָרַע מְעַכֵּב אֶת הַגְּאוּלָה

וַיִּירָא מֹשֶׁה וַיֹּאמַר אָכֵן נוֹדַע הַדָּבָר:
דָּאַג עַל שֶׁרָאָה בְּיִשְׂרָאֵל רְשָׁעִים דֵּלְטוֹרִין, אָמַר מֵעַתָּה שֶׁמָּא אֵינָם רְאוּיִים לְיִגָּאֵל (ב, יד. ובפרש"י) לִכְאוֹרָה הַדָּבָר תָּמוּהַּ בְּיוֹתֵר, הֲרֵי מָצִינוּ בְּמִדְרָשֵׁי חֲז"ל (מכילתא

בעל הטורים

(יד) **שָׂמְךָ.** ב' בַּמְּסוֹרָה. "מִי שָׂמְךָ לְאִישׁ", "וְעַתָּה שָׂמְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב" (דברים י, כב). הָרָשָׁע אוֹמֵר "מִי שָׂמְךָ", וְהַכָּתוּב מֵעִיד עָלָיו "וְעַתָּה שָׂמְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ". תורה טו

בשלח יד, כט. ובכ"מ) שֶׁבְּגָלוּת מִצְרַיִם הָיוּ בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גַּם כָּל מִינֵי חוֹטְאִים, וַאֲפִילוּ עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה־זָרָה, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן נִגְאֲלוּ מִמִּצְרַיִם, וְאִם חֵטְא עֲבוֹדָה־זָרָה לֹא עִכֵּב אֶת הַגְּאוּלָה, מַדּוּעַ עָוֹן לְשׁוֹן־הָרַע יְעַכֵּב?

וְיֵשׁ לוֹמַר בָּזֶה, שְׁבְוַדַּאי הָיוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רְאוּיִים לִיגָּאֵל אַף אִם חָטְאוּ רַחֲמָנָא־לִיצְלַן, וְטַעַם הַדָּבָר שֶׁעָוֹן לְשׁוֹן־הָרַע עִכֵּב הוּא מִשּׁוּם שֶׁחֵטְא זֶה גּוֹרֵם שֶׁלֹּא תָּחוּל עָלָיו גְּדֶר גְּאוּלָה רַחֲמָנָא־לִיצְלַן.

כְּלוֹמַר: בְּעֵת יְצִיאַת מִצְרַיִם בָּחַר הַקָּבָּ"ה בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל, וְעַל יְדֵי זֶה נַעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְחֶפְצָא שֶׁל "עַם", וּכְמ"ש (ואתחנן ד, לד) "לָבוֹא לָקַחַת לוֹ גוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי", דְּעַד אָז הָיוּ רַק קִבּוּץ אֲנָשִׁים רַבִּים מִמִּשְׁפָּחָה אַחַת, וּמַה שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּגֶדֶר גּוֹי וְעַם, הָיָה בְּעֵת יְצִיאַת מִצְרַיִם.

וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לוֹמַר, דְּמִכֵּיוָן שֶׁלְּשׁוֹן הָרַע גּוֹרֵם לְפֵרוּד הַלְּבָבוֹת, הִנֵּה כְּשֶׁאֵין אַחְדוּת בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִי אֶפְשָׁר שֶׁיָּחוּל עֲלֵיהֶם גֶּדֶר "עַם", וְאֵין כָּאן מִי שֶׁיָּחוּל עָלָיו גֶּדֶר בְּחִירַת הַקָּבָּ"ה רַחֲמָנָא־לִיצְלַן, וְרַק כְּשֶׁיֵּשׁ אַחְדוּת בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶפְשָׁר לִהְיוֹת גְּאֻלַּת יִשְׂרָאֵל.

(טו) וַיִּשְׁמַע פַּרְעֹה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וַיְבַקֵּשׁ לַהֲרֹג אֶת־מֹשֶׁה וַיִּבְרַח מֹשֶׁה מִפְּנֵי פַרְעֹה וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ־מִדְיָן וַיֵּשֶׁב עַל־הַבְּאֵר:

טו וּשְׁמַע פַּרְעֹה יָת פִּתְגָּמָא הָדֵין וּבְעָא לְמִקְטַל יָת מֹשֶׁה וַעֲרַק מֹשֶׁה מִן קֳדָם פַּרְעֹה וּיתֵיב בְּאַרְעָא דְּמִדְיָן וּיתֵיב עַל בֵּירָא:

רש"י ◄ וַיִּשְׁמַע פַּרְעֹה • הֵם הִלְשִׁינוּ עָלָיו. וַיְבַקֵּשׁ לַהֲרֹג אֶת מֹשֶׁה • מְסָרוֹ לְקוּסְטִינָר לְהָרְגוֹ וְלֹא שָׁלְטָה בּוֹ הַחֶרֶב — הוּא שֶׁאָמַר מֹשֶׁה: "וַיַּצִּילֵנִי מֵחֶרֶב פַּרְעֹה": (וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ מִדְיָן • נִתְעַכֵּב שָׁם, כְּמוֹ "וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב"). וַיֵּשֶׁב עַל הַבְּאֵר • לָמַד מִיַּעֲקֹב שֶׁנִּזְדַּוֵּג לוֹ זִוּוּגוֹ עַל הַבְּאֵר.

(טז) וּלְכֹהֵן מִדְיָן שֶׁבַע בָּנוֹת וַתָּבֹאנָה וַתִּדְלֶנָה וַתְּמַלֵּאנָה אֶת־הָרְהָטִים לְהַשְׁקוֹת צֹאן אֲבִיהֶן:

טז וּלְרַבָּא דְּמִדְיָן שְׁבַע בְּנָן וְאָתָאָה וּדְלָאָה וּמְלָאָה יָת רְהָטַיָּא לְאַשְׁקָאָה עָנָא דַּאֲבוּהֵן:

רש"י ◄ וּלְכֹהֵן מִדְיָן • רַב שֶׁבָּהֶן, וּפֵרַשׁ לוֹ מֵעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְנִדּוּהוּ מֵאֶצְלָם. אֶת הָרְהָטִים • אֶת בְּרֵכוֹת מְרוּצוֹת הַמַּיִם הָעֲשׂוּיוֹת בָּאָרֶץ.

(יז) וַיָּבֹאוּ הָרֹעִים וַיְגָרְשׁוּם וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיּוֹשִׁעָן וַיַּשְׁקְ אֶת־צֹאנָם:

יז וַאֲתוֹ רָעַיָּא וּטְרָדוּנוּן וְקָם מֹשֶׁה וּפְרָקִנּוּן וְאַשְׁקֵי יָת עַנְהֵן:

רש"י ◄ וַיְגָרְשׁוּם • מִפְּנֵי הַנִּדּוּי.

(יח) וַתָּבֹאנָה אֶל־רְעוּאֵל אֲבִיהֶן וַיֹּאמֶר מַדּוּעַ מְהַרְתֶּן בֹּא הַיּוֹם:

יח וַאֲתָאָה לְוָת רְעוּאֵל אֲבוּהֵן וַאֲמַר מָה דֵּין אוֹחֵיתִין לְמֵיתֵי יוֹמָא דֵּין:

(יט) וַתֹּאמַרְנָה אִישׁ מִצְרִי הִצִּילָנוּ מִיַּד הָרֹעִים וְגַם־דָּלֹה דָלָה לָנוּ וַיַּשְׁקְ אֶת־הַצֹּאן:

יט וַאֲמָרָא גַּבְרָא מִצְרָאָה שֵׁזְבָנָא מִיַּד רָעַיָּא וְאַף מִדְּלָא דְּלָא לָנָא וְאַשְׁקֵי יָת עָנָא:

בעל הטורים

(טז) **וּלְכֹהֵן.** ג' בַּמְּסוֹרָה. "וּלְכֹהֵן מִדְיָן", וּשְׁנֵי פְּעָמִים גַּבֵּי פֶּסֶל מִיכָה "לְאָב וּלְכֹהֵן" (שופטים יז, י. יח, יט). יִתְרוֹ הָיָה כּוֹמֵר לַעֲבוֹדָה זָרָה, וּכְשֶׁנָּשָׂא מֹשֶׁה בִּתּוֹ הוּצְרַךְ מֹשֶׁה לִידּוֹר לוֹ שֶׁבֵּן הָרִאשׁוֹן שֶׁיּוּלַּד לוֹ שֶׁיִּהְיֶה כּוֹמֵר לַעֲבוֹדָה זָרָה. וְזֶה הָיָה כַּוָּנָתוֹ, כִּי יָדַע שֶׁיַּחֲזִיר אֶת חָמָיו לַמּוּטָב, כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה, שֶׁהֲרֵי נִתְגַּיֵּר. מִכָּל מָקוֹם נָעֲנַשׁ, שֶׁבֵּן בְּנוֹ נַעֲשָׂה כּוֹמֵר לַעֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וִיהוֹנָתָן בֶּן גֵּרְשֹׁם בֶּן מְנַשֶּׁה" (שופטים יח, ל) נו"ן תְּלוּיָה, וְדָרְשׁוּ חֲזַ"ל (בבא בתרא קט, ב) בֶּן מֹשֶׁה הָיָה, אֶלָּא שֶׁתּוֹלִין הַקַּלְקָלָה בַּמִּקּוּלְקָל. תורה יז

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ליקוטי לוי־יצחק לזוהר, חלק א עמ' א – מתוך 'התקשרות')

אִישׁ מִצְרִי הִצִּילָנוּ (ב, יט)
מֹשֶׁה, מוֹשִׁיעָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, נוֹלַד בַּשָּׁנָה הַמֵּאָה וּשְׁלֹשִׁים לִירִידַת יַעֲקֹב וּבָנָיו לְמִצְרַיִם (כִּי יוֹכֶבֶד אִמּוֹ, שֶׁנּוֹלְדָה בֵּין הַחוֹמוֹת, הָיְתָה בַּת ק"ל בְּלִדָּתוֹ). דָּבָר זֶה נִרְמָז בַּמַּחֲצִית הָרִאשׁוֹנָה שֶׁל תֵּבַת 'מִצְרִי': מ"צ – בְּגִימַטְרִיָּא 130.

לְאַחַר מָאתַיִם וְעָשֶׂר שָׁנָה שֶׁהָיוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם, נִגְאֲלוּ עַל־יְדֵי מֹשֶׁה. דָּבָר זֶה נִרְמַז בַּמַּחֲצִית הַשְּׁנִיָּה שֶׁל תֵּבַת מִצְרִי: ר"י – בְּגִימַטְרִיָּא 210.
וְזֶהוּ "אִישׁ **מִצְרִי** הִצִּילָנוּ".

(כ) וַיֹּאמֶר אֶל־בְּנֹתָיו וְאַיֵּוֹ לָמָּה זֶּה עֲזַבְתֶּן אֶת־הָאִישׁ קִרְאֶן לוֹ וְיֹאכַל לָחֶם׃

כ וַאֲמַר לִבְנָתֵהּ וְאָן הוּא לְמָה דְנַן שְׁבַקְתִּין יָת גַּבְרָא קְרַן לֵהּ וְיֵכוּל לַחְמָא׃

רש"י◄ **לָמָּה זֶּה עֲזַבְתֶּן•** הִכִּיר בּוֹ שֶׁהוּא מִזַּרְעוֹ שֶׁל יַעֲקֹב – שֶׁהַמַּיִם עוֹלִים לִקְרָאתוֹ. **וְיֹאכַל לָחֶם•**

שֶׁמָּא יֶשׁ אַחַת מִכֶּם, כְּמָה דְאַתְּ אָמַר: "כִּי אִם הַלֶּחֶם אֲשֶׁר הוּא אוֹכֵל".

(כא) וַיּוֹאֶל מֹשֶׁה לָשֶׁבֶת אֶת־הָאִישׁ וַיִּתֶּן אֶת־צִפֹּרָה בִּתּוֹ לְמֹשֶׁה׃

כא וּצְבֵי מֹשֶׁה לְמִיתַב עִם גַּבְרָא וִיהַב יָת צִפֹּרָה בְּרַתֵּהּ לְמֹשֶׁה׃

רש"י◄ **וַיּוֹאֶל•** כְּתַרְגּוּמוֹ (סְפָרִים אֲחֵרִים: כְּמַשְׁמָעוֹ), וְדוֹמֶה לוֹ: (שופטים יט) "הוֹאֵל נָא וְלִין", "וְלוּ הוֹאַלְנוּ",

"הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר". וּמִדְּרָשׁוֹ: לְשׁוֹן אָלָה, נִשְׁבַּע לוֹ שֶׁלֹּא יָזוּז מִמִּדְיָן כִּי־אִם בִּרְשׁוּתוֹ.

(כב) וַתֵּלֶד בֵּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ גֵּרְשֹׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה׃ פ

כב וִילִידַת בַּר וּקְרָא יָת שְׁמֵהּ גֵּרְשֹׁם אֲרֵי אָמַר דַּיָּר הֲוֵיתִי בְּאַרַע נוּכְרָאָה׃

(כג) וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיֵּאָנְחוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מִן־הָעֲבֹדָה וַיִּזְעָקוּ וַתַּעַל שַׁוְעָתָם אֶל־הָאֱלֹהִים מִן־הָעֲבֹדָה׃

כג וַהֲוָה בְּיוֹמָיָא סַגִּיאַיָּא הָאִנּוּן וּמִית מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם וְאִתְנְחוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִן פָּלְחָנָא דַּהֲוָה קָשֵׁי עֲלֵיהוֹן וּזְעִיקוּ וּסְלִיקַת קָבֶלְתְּהוֹן לְקֳדָם יְיָ מִן פָּלְחָנָא׃

רש"י◄ **וַיְהִי בַּיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם•** שֶׁהָיָה מֹשֶׁה גָּר בְּמִדְיָן, **וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם** וְהֵצְרְכוּ יִשְׂרָאֵל לִתְשׁוּעָה, וּמֹשֶׁה הָיָה רוֹעֶה וְגוֹ', וּבָאת תְּשׁוּעָה עַל יָדוֹ, וּלְכָךְ

נִסְמְכוּ פָּרָשִׁיּוֹת הַלָּלוּ. בְּרַשִׁ"י יָשָׁן. **וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם•** (שמות רבה) נִצְטַרַע וְהָיָה שׁוֹחֵט תִּינוֹקוֹת יִשְׂרָאֵל וְרוֹחֵץ בְּדָמָם.

(כד) וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־בְּרִיתוֹ אֶת־אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק וְאֶת־יַעֲקֹב׃

כד וּשְׁמִיעַ קֳדָם יְיָ יָת קְבֶלְתְּהוֹן וּדְכִיר יְיָ יָת קַיְמֵהּ דְּעִם אַבְרָהָם דְּעִם יִצְחָק וּדְעִם יַעֲקֹב׃

רש"י◄ **נַאֲקָתָם•** צַעֲקָתָם, וְכֵן: (איוב כד) "מֵעִיר מְתִים יִנְאָקוּ". **אֶת בְּרִיתוֹ אֶת אַבְרָהָם•** עִם אַבְרָהָם.

(כה) וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּדַע אֱלֹהִים׃ ס

כה וּגְלֵי קֳדָם יְיָ שִׁעְבּוּדָא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמַר בְּמֵימְרֵהּ לְמִפְרַקְהוֹן יְיָ׃

רש"י◄ **וַיֵּדַע אֱלֹהִים•** נָתַן עֲלֵיהֶם לֵב וְלֹא הֶעְלִים עֵינָיו.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחות שבת־קודש פרשת שמות תשמ"ג)

יְצִיאַת מִצְרַיִם בָּאָה לְאַחַר שֶׁבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל זָעֲקוּ וּבִקְּשׁוּ לְהִגָּאֵל . . בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל צְרִיכִים לִצְעוֹק אֶל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַל אֲרִיכוּת הַגָּלוּת, וּלְהִתְחַנֵּן לְפָנָיו שֶׁיּוֹצִיאֵם מִן הַגָּלוּת, בְּאָמְרָם שֶׁכְּבָר סִימוּ אֶת עֲבוֹדָתָם, וּמִכֵּיוָן שֶׁכֵּן, מַדּוּעַ מְעַכְּבִים אוֹתָם בַּגָּלוּת? וּצְעָקָה וּזְעָקָה זוֹ תָּבִיא לְ"וַיֵּדַע אֱלוֹקִים", וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא יִשְׁלַח לָנוּ גוֹאֵל צֶדֶק בְּקָרוֹב.

◆ יום רביעי י"ח טבת ◆

ג (א) **וּמֹשֶׁה הָיָה רֹעֶה אֶת־צֹאן יִתְרוֹ חֹתְנוֹ כֹּהֵן מִדְיָן וַיִּנְהַג אֶת־הַצֹּאן אַחַר הַמִּדְבָּר וַיָּבֹא אֶל־הַר הָאֱלֹהִים חֹרֵבָה:**

א **וּמֹשֶׁה הֲוָה רָעֵי יָת עָנָא דְּיִתְרוֹ חֲמוֹהִי רַבָּא דְּמִדְיָן וּדְבַר יָת עָנָא לְבָתַר שְׁפַר רַעְיָא לְמִדְבְּרָא וְאָתָא לְטוּרָא דְּאִתְגְּלִי עֲלוֹהִי יְקָרָא דַיְיָ לְחוֹרֵב:**

רש"י ◄ **אַחַר הַמִּדְבָּר** • לְהִתְרַחֵק מִן הַגָּזֵל שֶׁלֹּא יִרְעוּ בִּשְׂדוֹת אֲחֵרִים. **אֶל הַר הָאֱלֹהִים** • עַל שֵׁם הֶעָתִיד.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך טז פרשת שמות)

מַהוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הִיא מוֹשִׁיעָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, הוּא ה"רַעְיָא מְהֵימְנָא" (רוֹעֶה נֶאֱמָן) הַמֵּבִיא לִידֵי כָּךְ שֶׁהָאֱמוּנָה תַּשְׁפִּיעַ עַל מַעֲשֵׂי יִשְׂרָאֵל בְּפוֹעַל. גַּם בְּמָקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ **רְאִיַּת** אֱלוֹקוּת, וַאֲפִילוּ לֹא בַּהֲבָנָה וּבְהַכָּרָה, הוּא הֵבִיא לְכָךְ שֶׁ"תָּאִיר אַצֵּל יִשְׂרָאֵל **הָאֱמוּנָה** בַּה', וּבְאֶמְצָעוּת זֹאת יוּכְלוּ לַעֲמוֹד בִּפְנֵי גְּזֵרַת פַּרְעֹה.

וְלַמְרוֹת שֶׁכֹּחַ הָאֱמוּנָה הָיָה קַיָּם אֶצְלָם לִפְנֵי־כֵן, כַּיָּן שֶׁהֵם "בְּטִבְעָם" "מַאֲמִינִים בְּנֵי מַאֲמִינִים", אַךְ אֱמוּנָה רְגִילָה, בְּאוֹפָן שֶׁל "מַקִּיף", אֵינֶנָּה מַסְפֶּקֶת לְשֵׁם כָּךְ.

כְּדֵי שֶׁהָאֱמוּנָה תַּשְׁפִּיעַ עַל חַיָּיו **וְהִתְנַהֲגוּתוֹ** שֶׁל הָאָדָם, הִיא צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּאוֹפָן שֶׁל "**וִּרְעָה** אֱמוּנָה", לְהַחְדִּירָהּ לַפְּנִימִיּוּת, דָּבָר זֶה נַעֲשָׂה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה, **רַעְיָא** מְהֵימְנָא".

בְּכָךְ יוּבָן הַדִּיּוּק בַּפָּסוּק "וּמֹשֶׁה הָיָה רוֹעֶה אֶת צֹאן **יִתְרוֹ** חוֹתְנוֹ **כֹּהֵן מִדְיָן**", לִכְאוֹרָה מוּבָן, שֶׁהַתּוֹרָה מְסַפֶּרֶת עַל הֱיוֹתוֹ רוֹעֶה צֹאן, מִפְּנֵי שֶׁזֶּה הִיוָה, כִּידוּעַ, הֲכָנָה וְנִסָּיוֹן לְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ כְּרוֹעֵה יִשְׂרָאֵל, אַךְ לְשֵׁם מַה יֵּשׁ לְהַדְגִּישׁ שֶׁהוּא הָיָה רוֹעֶה דַּוְקָא שֶׁל "צֹאן **יִתְרוֹ**", וְדַוְקָא **כֹּהֵן מִדְיָן**?

הַמַּשְׁמָעוּת הַפְּנִימִית בְּעִנְיָן זֶה הִיא: בְּתוֹךְ "צֹאן יִתְרוֹ" הָיוּ "חֵילֵי דִּקְדוּשָׁה" (=כּוֹחוֹת שֶׁל קְדוּשָׁה), וּמֹשֶׁה פָּעַל "לְאַקְרָבָא לִקְדוּשָׁה" (=לְקָרְבָם לִמְקוֹרָם, לַקְּדוּשָׁה), לְפִיכָךְ מַדְגִּישִׁים "צֹאן יִתְרוֹ... כֹּהֵן מִדְיָן": אֲפִילוּ עִם הַנִּיצוֹצוֹת שֶׁנִּמְצְאוּ אֵצֶל "כֹּהֵן מִדְיָן" - כֹּהֵן **עֲבוֹדָה־זָרָה** שֶׁ"לֹא הִנִּיחַ עֲבוֹדָה־זָרָה שֶׁלֹּא עֲבָדָהּ", פָּעַל מֹשֶׁה "לְאַקְרָבָא לִקְדוּשָׁה".

לָכֵן הָיְתָה זֹאת הֲכָנָה מַתְאִימָה לִהְיוֹתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ - רוֹעֵה יִשְׂרָאֵל **בְּמִצְרַיִם**. אֲפִילוּ בִּהְיוֹתָם בְּמַצָּב שֶׁאֵין שׁוּם רְאִיָּה אוֹ הַכָּרָה בָּאֱלוֹקוּת, וְרַק הַנְהָגַת הַטֶּבַע נִיכֶּרֶת בְּגָלוּי, הָיָה מֹשֶׁה, רַעְיָא מְהֵימְנָא, מְעוֹרְרָם וּמַחְדִּיר אֶל תּוֹכָם אֶת הָאֱמוּנָה בַּה'.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי התוועדות יום ב' דחג השבועות תש"מ)

אֵין לְוַתֵּר אֲפִילוּ עַל גְּדִי אֶחָד!

עַל הַפָּסוּק בְּפָרָשָׁתֵנוּ "וּמֹשֶׁה הָיָה רוֹעֶה" (ג, א) אִיתָא בִּ'שְׁמוֹת רַבָּה' (פרשה ב, ב) "מֹשֶׁה לֹא בְּחָנוֹ הַקָּבָּ"ה אֶלָּא בַּצֹּאן, אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ כְּשֶׁהָיָה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם רוֹעֶה צֹאנוֹ שֶׁל יִתְרוֹ בַּמִּדְבָּר, בָּרַח מִמֶּנּוּ גְּדִי, וְרָץ אַחֲרָיו עַד שֶׁהִגִּיעַ לְחָסִית, כֵּיָון שֶׁהִגִּיעַ לְחָסִית נִזְדַּמְּנָה לוֹ בְּרֵכָה שֶׁל מַיִם, וְעָמַד הַגְּדִי לִשְׁתּוֹת, כֵּיָון שֶׁהִגִּיעַ מֹשֶׁה אֶצְלוֹ, אָמַר אֲנִי לֹא הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁרָץ הָיִיתָ מִפְּנֵי צָמָא, עָיֵף אַתָּה. הִרְכִּיבוֹ עַל כְּתֵפוֹ, וְהָיָה מְהַלֵּךְ. אָמַר הַקָּבָּ"ה יֵשׁ לְךָ רַחֲמִים לִנְהֹג צֹאנוֹ שֶׁל בָּשָׂר־וָדָם, כָּךְ חַיֶּיךָ אַתָּה תִּרְעֶה צֹאנִי יִשְׂרָאֵל".

וְיֵשׁ לְבָאֵר הַהוֹרָאָה מִזֶּה בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ:

דְּהִנֵּה אִיתָא בְּ'אֶסְתֵּר רַבָּה' (פרשה ט, ד) "נִתְגַּלְגְּלוּ רַחֲמָיו שֶׁל הַקָּבָּ"ה . . וְאָמַר מַה קוֹל גָּדוֹל הַזֶּה שֶׁאֲנִי שׁוֹמֵעַ כִּגְדָיִים וּטְלָאִים, עָמַד מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לִפְנֵי הַקָּבָּ"ה, וְאָמַר: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם . . קְטַנֵּי עַמְּךָ". וְנִמְצָא דִּגְדָיִים קָאֵי עַל "קְטַנֵּי עַמְּךָ" אֵלּוּ תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן.

וְעַל זֶה הִיא הַהוֹרָאָה אֵלֵינוּ: כְּמוֹ שֶׁמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ, רוֹעֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, לֹא וִתֵּר אֲפִילוּ עַל גְּדִי אֶחָד, וְעָשָׂה כָּל שֶׁבִּיכָלְתּוֹ לְהַחֲזִיר הַגְּדִי לְעֵדֶר הַצֹּאן, כֵּן גַּם בְּנוֹגֵעַ אֵלֵינוּ, שֶׁאָסוּר לְוַתֵּר עַל אַף יֶלֶד יְהוּדִי, וְאִם רוֹאִים "גְּדִי" שֶׁבּוֹרֵחַ מִן הָעֵדֶר, צְרִיכִים לַעֲשׂוֹת כָּל מַה שֶׁבִּיכֹלֶת וּבְמְסִירוּת־נֶפֶשׁ כְּדֵי לְהַחֲזִיר אֶת הַיֶּלֶד לְ"צֹאן קֳדָשִׁים".

(ב) **וַיֵּרָא מַלְאַךְ יְהוָה אֵלָיו בְּלַבַּת־אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסְּנֶה וַיַּרְא וְהִנֵּה הַסְּנֶה בֹּעֵר בָּאֵשׁ וְהַסְּנֶה אֵינֶנּוּ אֻכָּל:**

ב **וְאִתְגְּלִי מַלְאָכָא דַיְיָ לֵהּ בְּשַׁלְהֹבִית אֶשָּׁתָא מִגּוֹ אַסְנָא וַחֲזָא וְהָא אַסְנָא בָּעֵר בְּאֶשָּׁתָא וְאַסְנָא לֵיתוֹהִי מִתְאָכֵיל:**

רש"י ◄ **בְּלַבַּת אֵשׁ** • בְּשַׁלְהֶבֶת אֵשׁ, לִבּוֹ שֶׁל אֵשׁ, כְּמוֹ: "לֵב הַשָּׁמַיִם", (שמואל ב יח) "בְּלֵב הָאֵלָה". וְאַל תִּתְמַהּ עַל הַתָּי"ו, שֶׁיֵּשׁ לָנוּ כַּיּוֹצֵא בּוֹ: (יחזקאל טז) "מָה אֲמֻלָה לִבָּתֵךְ". **מִתּוֹךְ הַסְּנֶה** • וְלֹא אִילָן אַחֵר, מִשּׁוּם "עִמּוֹ אָנֹכִי בְּצָרָה". **אֻכָּל** • נֶאֱכָל, כְּמוֹ "לֹא עֻבַּד בָּהּ", "אֲשֶׁר לֻקַּח מִשָּׁם".

(ג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אָסֻרָה־נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־הַמַּרְאֶה הַגָּדֹל הַזֶּה מַדּוּעַ לֹא־יִבְעַר הַסְּנֶה׃

ג וַאֲמַר מֹשֶׁה אִתְפְּנֵי כְעַן וְאֶחֱזֵי יָת חֶזְוָנָא רַבָּא הָדֵין מָא דֵין לָא מִתּוֹקַד אַסְנָא׃

רש"י◄ אָסֻרָה־נָּא • אָסוּרָה מִכָּאן לְהִתְקָרֵב שָׁם.

(ד) וַיַּרְא יְהוָה כִּי סָר לִרְאוֹת וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים מִתּוֹךְ הַסְּנֶה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי׃

ד וַחֲזָא יְיָ אֲרֵי אִתְפְּנֵי לְמֶחֱזֵי וּקְרָא לֵהּ יְיָ מִגּוֹ אַסְנָא וַאֲמַר מֹשֶׁה מֹשֶׁה וַאֲמַר הָא אֲנָא׃

(ה) וַיֹּאמֶר אַל־תִּקְרַב הֲלֹם שַׁל־נְעָלֶיךָ מֵעַל רַגְלֶיךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עוֹמֵד עָלָיו אַדְמַת־קֹדֶשׁ הוּא׃

ה וַאֲמַר לָא תִּקְרַב הַלְכָא שְׁרִי סִינָךְ מֵעַל רִגְלָךְ אֲרֵי אַתְרָא דְּאַתְּ קָאֵים עַלּוֹהִי אָתַר קַדִּישׁ הוּא׃

רש"י◄ שַׁל • שְׁלֹף וְהוֹצֵא, כְּמוֹ: "וְנָשַׁל הַבַּרְזֶל", (שם כח) "כִּי יִשַּׁל זֵיתֶךָ". אַדְמַת קֹדֶשׁ הוּא • הַמָּקוֹם.

(ו) וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֱלֹהֵי אָבִיךָ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב וַיַּסְתֵּר מֹשֶׁה פָּנָיו כִּי יָרֵא מֵהַבִּיט אֶל־הָאֱלֹהִים׃

ו וַאֲמַר אֲנָא אֱלָהָא דְאָבוּךְ אֱלָהָא דְאַבְרָהָם אֱלָהָא דְיִצְחָק וֵאלָהָא דְיַעֲקֹב וּכְבֵשְׁנוּן מֹשֶׁה לְאַפּוֹהִי אֲרֵי דָחִיל מִלְּאִסְתַּכָּלָא בְּצִית יְקָרָא דַיְיָ׃

(ז) וַיֹּאמֶר יְהוָה רָאֹה רָאִיתִי אֶת־עֳנִי עַמִּי אֲשֶׁר בְּמִצְרָיִם וְאֶת־צַעֲקָתָם שָׁמַעְתִּי מִפְּנֵי נֹגְשָׂיו כִּי יָדַעְתִּי אֶת־מַכְאֹבָיו׃

ז וַאֲמַר יְיָ מִגְּלָא גְּלֵי קֳדָמַי יָת שִׁעְבּוּד עַמִּי דִּי בְּמִצְרָיִם וְיָת קֳבֵלְתְּהוֹן שְׁמִיעַ קֳדָמַי מִן קֳדָם מַפְלְחֵיהוֹן אֲרֵי גְּלֵי קֳדָמַי יָת כֵּיבֵיהוֹן׃

רש"י◄ כִּי יָדַעְתִּי אֶת מַכְאֹבָיו • כְּמוֹ "וַיֵּדַע אֱלֹהִים", כְּלוֹמַר, כִּי שַׂמְתִּי לֵב לְהִתְבּוֹנֵן וְלָדַעַת אֶת מַכְאוֹבָיו, וְלֹא הֶעֱלַמְתִּי עֵינַי וְלֹא אֶאֱטֹם אֶת אָזְנַי מִצַּעֲקָתָם.

(ח) וָאֵרֵד לְהַצִּילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם וּלְהַעֲלֹתוֹ מִן־הָאָרֶץ הַהִוא אֶל־אֶרֶץ טוֹבָה וּרְחָבָה אֶל־אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ אֶל־מְקוֹם הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי׃

ח וְאַתְגַּלֵּיתִי לְשֵׁזָבוּתְהוֹן מִידָא דְמִצְרָאֵי וּלְאַסָּקוּתְהוֹן מִן אַרְעָא הַהִיא לְאַרְעָא טָבָא וּפַתְיָא לְאַרְעָא עָבְדָא חֲלָב וּדְבָשׁ לַאֲתַר כְּנַעֲנָעֵי וְחִתָּאֵי וֶאֱמוֹרָאֵי וּפְרִזָּאֵי וְחִוָּאֵי וְיבוּסָאֵי׃

(ט) וְעַתָּה הִנֵּה צַעֲקַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בָּאָה אֵלָי וְגַם־רָאִיתִי אֶת־הַלַּחַץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לֹחֲצִים אֹתָם׃

ט וּכְעַן הָא קְבִילַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עָלַת קֳדָמַי וְאַף גְּלֵי קֳדָמַי יָת דּוּחֲקָא דִּי מִצְרָאֵי דָּחֲקִין לְהוֹן׃

בעל הטורים

(ג) (ו) **וַיַּסְתֵּר מֹשֶׁה פָּנָיו.** ב' בַּמְּסוֹרָה. הָכָא, וְאִידָךְ: "וַיַּסְתֵּר עָמָל מֵעֵינָיו" (איוב ג, י). שֶׁאִילּוּ הָיָה מַבִּיט בְּזִיו הַשְּׁכִינָה בְּתוֹךְ הַסְּנֶה וְהָיָה מְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל יִשְׂרָאֵל, לֹא הָיוּ גּוֹלִים יוֹתֵר, כִּי הַסְּנֶה הוּא סִימָן "עִמּוֹ אָנֹכִי בְּצָרָה". וְזֶהוּ "וַיַּסְתֵּר מֹשֶׁה", "וַיַּסְתֵּר עָמָל מֵעֵינָיו". שֶׁאִם לֹא הָיָה מַסְתִּיר פָּנָיו, הָיָה מַסְתִּיר עָמָל מֵעֵינַי. תורה ז

(ז) **רָאֹה רָאִיתִי.** כְּתִיב בְּהֵ"א, כְּנֶגֶד ה' הָעֲבוֹדוֹת. **בְּפֶרֶךְ. מָרֵר. לַחַץ. עִנּוּי. עֲבוֹדָה קָשָׁה.** וּכְנֶגְדָּם ה' פְּעָמִים **סְנֶה** בַּפָּרָשָׁה.

צַעֲקָתָם. ב' בַּמְּסוֹרָה. "וְאֶת צַעֲקָתָם שָׁמַעְתִּי", "כִּי גָדְלָה צַעֲקָתָם" (בראשית יט, יג) גַּבֵּי סְדוֹם. לוֹמַר, שֶׁגָּדְלָה צַעֲקָתָם כְּצַעֲקַת סְדוֹם. תורה ח

(י) וְעַתָּה לְכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ אֶל־פַּרְעֹה וְהוֹצֵא אֶת־עַמִּי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם:

י וּכְעַן אִיתָא וַאֲשַׁלְּחִנָּךְ לְוָת פַּרְעֹה וְאַפֵּיק יָת עַמִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִّצְרָיִם:

רש"י ◄ וְעַתָּה לְכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ וְגוֹ' • וְאִם תֹּאמַר מַה תּוֹעִיל? "וְהוֹצֵא אֶת עַמִּי", יוֹעִילוּ דְּבָרֶיךָ וְתוֹצִיאֵם מִשָּׁם.

(יא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָאֱלֹהִים מִי אָנֹכִי כִּי אֵלֵךְ אֶל־פַּרְעֹה וְכִי אוֹצִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם:

יא וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ מָן אֲנָא אֲרֵי אֵזֵיל לְוָת פַּרְעֹה וַאֲרֵי אַפֵּיק יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִّצְרָיִם:

רש"י ◄ מִי אָנֹכִי • מָה אֲנִי חָשׁוּב לְדַבֵּר עִם הַמְּלָכִים. וְכִי אוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • וְאַף אִם חָשׁוּב אֲנִי, מַה זָּכוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁתַּעֲשֶׂה לָהֶם נֵס, וְאוֹצִיאֵם מִמִּצְרַיִם?.

(יב) וַיֹּאמֶר כִּי־אֶהְיֶה עִמָּךְ וְזֶה־לְּךָ הָאוֹת כִּי אָנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת־הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעַבְדוּן אֶת־הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה:

יב וַאֲמַר אֲרֵי יְהֵי מֵימְרִי בְּסַעְדָּךְ וְדֵין לָךְ אָתָא אֲרֵי אֲנָא שְׁלַחְתָּךְ בְּאַפָּקוּתָךְ יָת עַמָּא מִמִּצְרַיִם תִּפְלְחוּן קֳדָם יְיָ עַל טוּרָא הָדֵין:

רש"י ◄ וַיֹּאמֶר כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ • הֵשִׁיבוֹ עַל רִאשׁוֹן, רִאשׁוֹן, וְעַל אַחֲרוֹן, אַחֲרוֹן: שֶׁאָמַרְתָּ מִי אָנֹכִי כִּי אֵלֵךְ אֶל פַּרְעֹה, לֹא שֶׁלְּךָ הִיא, כִּי־אִם מִשֶּׁלִּי: "כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ, וְזֶה" הַמַּרְאֶה אֲשֶׁר רָאִיתָ בַּסְּנֶה, "לְךָ הָאוֹת כִּי אָנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ" וְתַצְלִיחַ בִּשְׁלִיחוּתִי וּכְדַאי אֲנִי לְהַצִּיל, כַּאֲשֶׁר רָאִיתָ הַסְּנֶה עוֹשֶׂה שְׁלִיחוּתִי וְאֵינֶנּוּ אֻכָּל, כָּךְ תֵּלֵךְ בִּשְׁלִיחוּתִי וְאֵינְךָ נִזּוֹק. וְשֶׁשָּׁאַלְתָּ: מַה זְּכוּת יֵשׁ לְיִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּצְאוּ מִמִּצְרַיִם? — דָּבָר גָּדוֹל יֵשׁ לִי עַל הוֹצָאָה זוֹ, שֶׁהֲרֵי עֲתִידִים לְקַבֵּל הַתּוֹרָה עַל הָהָר הַזֶּה לְסוֹף שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים שֶׁיֵּצְאוּ מִמִּצְרַיִם. דָּבָר אַחֵר: "כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ, וְזֶה" שֶׁתַּצְלִיחַ בִּשְׁלִיחוּתְךָ, "לְךָ הָאוֹת" עַל הַבְטָחָה אַחֶרֶת שֶׁאֲנִי מַבְטִיחֲךָ, שֶׁכְּשֶׁתּוֹצִיאֵם מִמִּצְרַיִם, תַּעַבְדוּן אוֹתִי עַל הָהָר הַזֶּה, שֶׁתְּקַבְּלוּ הַתּוֹרָה עָלָיו, וְהִיא הַזְּכוּת הָעוֹמֶדֶת לְיִשְׂרָאֵל. וְדוּגְמַת לָשׁוֹן זֶה מָצִינוּ: (ישעיה לז) "וְזֶה לְךָ הָאוֹת אָכוֹל הַשָּׁנָה סָפִיחַ וְגוֹ'", מַפֶּלֶת סַנְחֵרִיב תִּהְיֶה לְךָ לְאוֹת עַל הַבְטָחָה אַחֶרֶת — שֶׁאַרְצְכֶם חֲרֵבָה מִפֵּרוֹת, וַאֲנִי אֲבָרֵךְ הַסְּפִיחִים.

(יג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָאֱלֹהִים הִנֵּה אָנֹכִי בָא אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתִּי לָהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם וְאָמְרוּ־לִי מַה־שְּׁמוֹ מָה אֹמַר אֲלֵהֶם:

יג וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ הָא אֲנָא אָתֵי לְוָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵימַר לְהוֹן אֱלָהָא דַּאֲבָהַתְכוֹן שַׁלְחַנִי לְוָתְכוֹן וְיֵמְרוּן לִי מָה שְׁמֵהּ מָה אֵימַר לְהוֹן:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש כרך כו ענ' 19 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הַקָּבָּ"ה נִמְצָא אִתָּנוּ בִּצְרַת הַגָּלוּת

וְאָמְרוּ־לִי מַה־שְּׁמוֹ מָה אֹמַר אֲלֵהֶם: (ג, יג) כְּבָר תָּמְהוּ מְפָרְשִׁים (רשב"ם, רמב"ן, ספורנו ועוד), וְכִי לֹא יָדַע מֹשֶׁה שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה עַד הֵנָּה? וּבֵאֲרוּ בְּאוֹפַנִּים שׁוֹנִים. וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה בְּאֹפֶן אַחֵר, דְּחוֹשֵׁשׁ הָיָה מֹשֶׁה שֶׁכַּאֲשֶׁר יָבוֹא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִמְסֹר לָהֶם אֶת דִּבְרֵי הַקָּבָּ"ה "רָאֹה רָאִיתִי אֶת עֳנִי עַמִּי גוֹ' צַעֲקָתָם שָׁמַעְתִּי גוֹ' וָאֵרֵד לְהַצִּילוֹ גוֹ'" (פרשתנו ג, ז ואילך) תִּקְשֶׁה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל קֻשְׁיָא עֲצוּמָה: הֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל סָבְלוּ בִּמְאֹד עַד עַתָּה, עָבְדוּ בַּעֲבוֹדָה קָשָׁה

בעל הטורים

(יא) **מִי אָנֹכִי.** ב' בַּמָּסוֹרָה. "מִי אָנֹכִי כִּי אֵלֵךְ אֶל פַּרְעֹה", "מִי אָנֹכִי וגו' כִּי הֲבִיאֹתַנִי עַד הֵלֹם" גַּבֵּי דָּוִד (שמואל ב' ז, יח. דִּבְרֵי הַיָּמִים א' יז, טז). מְלַמֵּד שֶׁבִּקֵּשׁ מֹשֶׁה מַלְכוּת לוֹ וּלְזַרְעוֹ וְלֹא רָצָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִיתֵּן לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק ה) "אַל תִּקְרַב הֵלֹם", וְאֵין 'הֵלֹם' אֶלָּא מַלְכוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִי אָנֹכִי כִּי הֲבִיאֹתַנִי עַד הֵלֹם" (זְכָרִים קב, א). אָז אָמַר מֹשֶׁה: כֵּיוָן שֶׁהַמַּלְכוּת פּוֹסֶקֶת מִמֶּנִּי וְאֵינָהּ לִבְנִי, שְׁלַח נָא בְּיַד תִּשְׁלָח (לְהַלָּן ד, יג). תורה יב

(יג) **לִי מַה שְּׁמוֹ מָה.** סוֹפֵי תֵּיבוֹת – שֵׁם בֵּן ד' אוֹתִיּוֹת. שֶׁמָּסַר לוֹ שֵׁם הַמְיוּחָד. וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ (פסוק טז) "לֵךְ וְאָסַפְתָּ אֶת זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל", שֶׁאֵין מוֹסְרִין אוֹתוֹ אֶלָּא לִזְקֵנִים שֶׁבַּדּוֹר. תורה יד

- עֲבוֹדַת פֶּרֶךְ, וּפַרְעֹה גָּזַר "כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאוֹרָה תַּשְׁלִיכוּהוּ" (פרשתנו א, כב), וְעַד שֶׁ"הָיָה שׁוֹחֵט תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן וְרוֹחֵץ בְּדָמָם" (רש"י פרשתנו ב, כג), וְאִם כֵּן יָקְשָׁה לָהֶם, "מַה שְּׁמוֹ", דְּאִם "אֱלֹקֵי אֲבוֹתֵיכֶם" שָׁמַע אֶת נַאֲקָתָם, וְנוֹגְעִים לוֹ צָרוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אֵיזֶה "שֵׁם" מִשְּׁמוֹתָיו שֶׁל הַקָּבָּ"ה (הַמּוֹרָה עַל הַנְהָגָה שֶׁל מַעְלָה) יָנִיחַ לְבָנָיו שֶׁל מָקוֹם לִסְבּוֹל כ"כ עַד עַתָּה, וְיִתְעַלֵּם כִּבְיָכוֹל מִצָּרָתָם?

וְעַל זֶה עָנָה לוֹ הַקָּבָּ"ה "אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה" דְּפִרוּשׁוֹ כִּלְשׁוֹן רַשִּׁ"י "אֶהְיֶה עִמָּם בְּצָרָה זֹאת, אֲשֶׁר אֶהְיֶה עִמָּם בְּשִׁעְבּוּד שְׁאָר מַלְכֻיּוֹת", וְכִלְשׁוֹן הַכָּתוּב (ישעי' סג, ט) "בְּכָל צָרָתָם לוֹ צָר", שֶׁגַּם בִּזְמַן הַגָּלוּת אֵין הַקָּבָּ"ה מַזְנִיחַ ח"ו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא גַּם לוֹ "צַר" כִּבְיָכוֹל, וְנִמְצָא אִתָּם בְּצָרַת גָּלוּתָם.

וְזֶה שֶׁהִנִּיחַ לָהֶם הַקָּבָּ"ה לִסְבֹּל עַד עַכְשָׁו אֵינוֹ מִשּׁוּם שֶׁלֹּא הָיָה אִתָּם ח"ו, כִּי־אִם מִפְּנֵי שֶׁ"וְזֶה שְׁמִי לְעֹלָם - חָסֵר וָי"ו . . הַעֲלִימֵהוּ שֶׁלֹּא יִקָּרֵא כִּכְתָבוֹ" (פרשתנו ג, טו וברש"י), דְּשְׁמוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה הָיָה אָז בְּהֶעְלֵם וּבְהֶסְתֵּר וּבְאֹפֶן שֶׁל רַחֲמִים נִסְתָּרִים, אֲבָל וַדַּאי שֶׁגַּם אָז פְּעֻלּוֹ רַחֲמָיו.

(יד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה
וַיֹּאמֶר כֹּה תֹאמַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶהְיֶה שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם:

יד וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה וַאֲמַר כְּדֵנָן תֵּימַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶהְיֶה שַׁלְחַנִי לְוָתְכוֹן:

רש"י ◄ **אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה** • "אֶהְיֶה" עִמָּם בְּצָרָה זֹאת, "אֲשֶׁר אֶהְיֶה" עִמָּם בְּשִׁעְבּוּד שְׁאָר מַלְכֻיּוֹת (ברכות ט). אָמַר לְפָנָיו: "רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מָה אֲנִי מַזְכִּיר לָהֶם צָרָה אַחֶרֶת? דַּיָּם בְּצָרָה זוֹ". אָמַר לוֹ: "יָפֶה אָמַרְתָּ: 'כֹּה תֹאמַר וְגוֹ'" (שמות רבה). (לֹא שֶׁהִשְׂכִּיל, חָלִילָה, מֹשֶׁה בְּיוֹתֵר, אֶלָּא שֶׁלֹּא הֵבִין דִּבְרֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, כִּי לֹא מַחֲשַׁבְתּוֹ מַחֲשֶׁבֶת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, שֶׁמֵּאָז כָּךְ הָיְתָה דַּעְתּוֹ בְּאָמְרוֹ יִתְבָּרֵךְ: "אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה", לְמֹשֶׁה לְבַדּוֹ הִגִּיד, וְלֹא שֶׁיַּגִּיד לְיִשְׂרָאֵל, וְזֶהוּ: יָפֶה אָמַרְתָּ, שֶׁגַּם דַּעְתִּי מִתְּחִלָּה כָּךְ הָיְתָה, שֶׁלֹּא תַּגִּיד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֶלָּא: "כֹּה תֹאמַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל" אֶהְיֶה פַּעַם אַחַת, וְכֵן מַשְׁמַע בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת, וְדוֹק).◆

(טו) וַיֹּאמֶר עוֹד אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי
יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם זֶה־שְּׁמִי לְעֹלָם
וְזֶה זִכְרִי לְדֹר דֹּר:

טו וַאֲמַר עוֹד יְיָ לְמֹשֶׁה כְּדֵנָן תֵּימַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלָהָא דְּאַבְהַתְכוֹן אֱלָהֵהּ דְּאַבְרָהָם אֱלָהֵהּ דְּיִצְחָק וֵאלָהֵהּ דְּיַעֲקֹב שַׁלְחַנִי לְוָתְכוֹן דֵּין שְׁמִי לְעַלָּם וְדֵין דָּכְרָנִי לְכָל דָּר וְדָר:

רש"י ◄ **זֶה שְׁמִי לְעֹלָם** • חָסֵר וָי"ו, לוֹמַר: הַעֲלִימֵהוּ שֶׁלֹּא יִקָּרֵא כִּכְתָבוֹ (שמות רבה).◆ **וְזֶה זִכְרִי** • לִמְדוֹ הֵיאָךְ נִקְרָא, וְכֵן דָּוִד הוּא אוֹמֵר: "ה' שִׁמְךָ לְעוֹלָם, ה' זִכְרְךָ לְדוֹר וָדוֹר".◆

◆ יום חמישי י"ט טבת ◆

(טז) לֵךְ וְאָסַפְתָּ אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם
יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם נִרְאָה אֵלַי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם
יִצְחָק וְיַעֲקֹב לֵאמֹר פָּקֹד פָּקַדְתִּי אֶתְכֶם וְאֶת־הֶעָשׂוּי
לָכֶם בְּמִצְרָיִם:

טז אֲזֵיל וְתִכְנוֹשׁ יָת סָבֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן יְיָ אֱלָהָא דְּאַבְהַתְכוֹן אִתְגְּלִי לִי אֱלָהָא דְּאַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב לְמֵימָר מִדְּכַר דְּכִירְנָא יָתְכוֹן וְיָת דְּאִתְעֲבַד לְכוֹן בְּמִצְרָיִם:

בעל הטורים

(יד) **אֶהְיֶה.** ג' פְּעָמִים "אֶהְיֶה" כְּנֶגֶד ג' אָבוֹת, וְהֵם אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב. אַבְרָהָם – "וֶהְיֵה בְּרָכָה" (בראשית יב, ב). יִצְחָק – "גּוּר בָּאָרֶץ הַזֹּאת וְאֶהְיֶה עִמְּךָ" (שם כו, ג). יַעֲקֹב – "שׁוּב אֶל אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ וּלְמוֹלַדְתֶּךָ וְאֶהְיֶה עִמָּךְ" (שם לא, ג).

אֶהְיֶה. עוֹלֶה **כ"א.** וְכֵן הַתְחָלַת ג' שֵׁמוֹת שֶׁל י"ג מִדּוֹת, ה' ה' אֵל (לְהַלָּן לד, ו). וְכֵן רָאשֵׁי תֵּיבוֹת אַ'בְרָהָם יִ'צְחָק יַ'עֲקֹב. וְכֵן הַתְחָלַת ה' חֲמִשֵּׁי תּוֹרָה ב, ו, ו, ו, א. ב' פְּעָמִים "אֶהְיֶה" עוֹלֶה בְּחֶשְׁבּוֹן מ"ב, שֶׁמָּסֹר לוֹ שֵׁם שֶׁל מ"ב אוֹתִיּוֹת. ג' פְּעָמִים "אֶהְיֶה" עוֹלֶה ס"ג, וְהֵם י"ב אוֹתִיּוֹת, כְּנֶגֶד י"ב שְׁבָטִים, וְהֵם נ' אוֹתִיּוֹת. צָרֵף עִמָּהֶם י"ג אוֹתִיּוֹת שֶׁל שְׁמוֹת הָאָבוֹת וְיִהְיֶה הַחֶשְׁבּוֹן ס"ג אוֹתִיּוֹת. תורה טו

(טו) **זֶה שְׁמִי לְעֹלָם.** זֶה עוֹלֶה כְּמִנְיַן י"ב, מְלַמֵּד שֶׁמָּסַר לוֹ שֵׁם שֶׁל י"ב אוֹתִיּוֹת. תורה טז

(טז) **פָּקֹד פָּקַדְתִּי אֶתְכֶם.** כְּמִנְיַן **פָּקוֹד** חִסַּרְתִּי לָכֶם, מִלְּשׁוֹן "וְלֹא נִפְקַד מִמֶּנּוּ אִישׁ" (במדבר לא, מט).

הֶעָשׂוּי. ב' בַּמָּסוֹרָה. "וְאֶת הֶעָשׂוּי לָכֶם

רש"י◄ אֶת זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל• מְיֻחָדִים לִישִׁיבָה. וְאִם תֹּאמַר "זְקֵנִים" סְתָם, הֵיאָךְ אֶפְשָׁר לוֹ לֶאֱסֹף זְקֵנִים שֶׁל שִׁשִּׁים רִבּוֹא?.

(יז) וָאֹמַר אַעֲלֶה אֶתְכֶם מֵעֳנִי מִצְרַיִם אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי אֶל־אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ:

יז וַאֲמָרִית אַסִּיק יָתְכוֹן מִשִּׁעְבּוּד מִצְרָאֵי לַאֲרַע כְּנַעֲנָאֵי וְחִתָּאֵי וֶאֱמוֹרָאֵי וּפְרִזָּאֵי וְחִוָּאֵי וִיבוּסָאֵי לְאַרְעָא עָבְדָא חֲלָב וּדְבָשׁ:

(יח) וְשָׁמְעוּ לְקֹלֶךָ וּבָאתָ אַתָּה וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַאֲמַרְתֶּם אֵלָיו יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים נִקְרָה עָלֵינוּ וְעַתָּה נֵלְכָה־נָּא דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִזְבְּחָה לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ:

יח וִיקַבְּלוּן לְמֵימְרָךְ וְתֵיתֵי אַתְּ וְסָבֵי יִשְׂרָאֵל לְוָת מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם וְתֵימְרוּן לֵהּ יְיָ אֱלָהָא דִיהוּדָאֵי אִתְקְרֵי עֲלָנָא וּכְעַן נֵזֵיל כְּעַן מַהֲלַךְ תְּלָתָא יוֹמִין בְּמַדְבְּרָא וּנְדַבַּח קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא:

רש"י◄ וְשָׁמְעוּ לְקוֹלֶךָ• מְאֵלֵיהֶם, מִכֵּיוָן שֶׁתֹּאמַר לָהֶם לָשׁוֹן זֶה, יִשְׁמְעוּ לְקוֹלֶךָ, שֶׁכְּבָר סִימָן זֶה מָסוּר בְּיָדָם מִיַּעֲקֹב וּמִיּוֹסֵף, שֶׁבְּלָשׁוֹן זֶה הֵם נִגְאָלִים: יַעֲקֹב אָמַר: "וֵאלֹהִים פָּקֹד יִפְקֹד אֶתְכֶם", יוֹסֵף אָמַר לָהֶם: (בראשית נ) "פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם": (אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים• יו"ד יִתֵּרָה רֶמֶז לִי' מַכּוֹת, בְּרַשִּׁ"י יָשָׁן). נִקְרָה עָלֵינוּ• לְשׁוֹן מִקְרֶה, וְכֵן: (במדבר כג) "וַיִּקָּר אֱלֹהִים", "וְאָנֹכִי אִקָּרֶה כֹּה" — אֲהֵא נִקְרָה מֵאִתּוֹ הֲלֹם.

(יט) וַאֲנִי יָדַעְתִּי כִּי לֹא־יִתֵּן אֶתְכֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַהֲלֹךְ וְלֹא בְּיָד חֲזָקָה:

יט וּקְדָמַי גְּלֵי אֲרֵי לָא יִשְׁבּוֹק יָתְכוֹן מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם לְמֵיזָל וְלָא מִן קֳדָם דְּחֵילֵהּ תַּקִּיף:

רש"י◄ לֹא יִתֵּן אֶתְכֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַהֲלֹךְ• אִם אֵין אֲנִי מַרְאֶה לוֹ יָדִי הַחֲזָקָה, כְּלוֹמַר, כָּל עוֹד שֶׁאֵין אֲנִי מוֹדִיעוֹ יָדִי הַחֲזָקָה, "לֹא יִתֵּן אֶתְכֶם לַהֲלֹךְ". לֹא יִתֵּן• [כְּתַרְגּוּמוֹ] לָא יִשְׁבּוֹק, כְּמוֹ: (בראשית כ) "עַל כֵּן לֹא נְתַתִּיךָ", (שם לא) "וְלֹא נְתָנוֹ אֱלֹהִים לְהָרַע עִמָּדִי" — וְכֻלָּן לְשׁוֹן נְתִינָה הֵם. וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים "וְלֹא בְּיָד חֲזָקָה", וְלֹא בִּשְׁבִיל שֶׁיָּדוֹ חֲזָקָה, כִּי מֵאָז אֶשְׁלַח אֶת יָדִי וְהִכֵּיתִי אֶת מִצְרַיִם וְגוֹ', וּמְתַרְגְּמִינָן אוֹתוֹ: וְלָא מִן קֳדָם דְּחֵילֵהּ תַּקִּיף. מִשְּׁמוֹ שֶׁל רַבִּי יַעֲקֹב בְּרַבִּי מְנַחֵם נֶאֱמַר לִי.

(כ) וְשָׁלַחְתִּי אֶת־יָדִי וְהִכֵּיתִי אֶת־מִצְרַיִם בְּכֹל נִפְלְאֹתַי אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה בְּקִרְבּוֹ וְאַחֲרֵי־כֵן יְשַׁלַּח אֶתְכֶם:

כ וָאֲשַׁלַּח פּוֹן יָת מְחַת גְּבֻרָתִי וְאֶמְחֵי יָת מִצְרָאֵי בְּכֹל פְּרִשְׁוָתִי דִּי אַעְבֵּד בֵּינֵיהוֹן וּבָתַר כֵּן יְשַׁלַּח יָתְכוֹן:

בעל הטורים

בְּמִצְרָיִם", וְאִידָךְ: "כָּל הַזָּהָב הֶעָשׂוּי לַמְּלָאכָה" (להלן לח, כד), שֶׁכָּל זָהָב הַבָּא לָהֶם בְּמִצְרַיִם הָיוּ מְיֻחָדִים אוֹתוֹ לִמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן.

דָּבָר אַחֵר:

בִּשְׁבִיל שֶׁעָשׂוּ מְלָאכָה בְּמִצְרַיִם, לָקְחוּ כָּל הַזָּהָב הֶעָשׂוּי לַמְּלָאכָה בִּשְׁכָרָם (סנהדרין צא, א) תורה יז

(יח) **וְשָׁמְעוּ לְקֹלֶךָ.** לְקֹלֶךָ חָסֵר, רוֹצֶה לוֹמַר שֶׁאֵינְךָ צָרִיךְ לְהַרְבּוֹת בְּקוֹל, כִּי מִיָּד בְּקֹל יִשְׁמְעוּ לְךָ.

וְשָׁמְעוּ. ב' בַּמְּסוֹרָה. "וְשָׁמְעוּ לְקֹלֶךָ", "וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם כִּי הֶעֱלִיתָ בְּכֹחֲךָ" (במדבר יד, יג). כְּשֶׁדִּבֶּר מֹשֶׁה עִם פַּרְעֹה, שָׁמְעוּהוּ בְּכָל מִצְרַיִם.

דָּבָר אַחֵר:

אַף עַל פִּי שֶׁקּוֹלוֹ הָיָה נָמוּךְ, הָיָה נִשְׁמָע בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם. וּלְפִי שֶׁקּוֹל בְּנֵי אָדָם נָמוּךְ, לְכָךְ הוּא חָסֵר. תורה יט

(יט) **וַאֲנִי יָדַעְתִּי.** נ' עֲקֻמָּה, רֶמֶז לַחֲמִשִּׁים מַכּוֹת.

לַהֲלֹךְ. ב' בַּמְּסוֹרָה בַּתּוֹרָה. הָבָא: "כִּי לֹא יִתֵּן אֶתְכֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַהֲלֹךְ", וְאִידָךְ: "כִּי מֵאַז הִ' לְתִתִּי לַהֲלֹךְ עִמָּכֶם" (במדבר כב, יג). מְלַמֵּד כִּי שְׁלִשָּׁה הָיוּ בְּאוֹתָהּ עֵצָה, יִתְרוֹ אִיּוֹב בִּלְעָם. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: יוֹדֵעַ אֲנִי כִּי לֹא יִתֵּן אֶתְכֶם לַהֲלֹךְ בַּעֲצַת בִּלְעָם, וְעַל כֵּן אֲנִי צָרִיךְ לְהַרְאוֹת יָדִי לְבַטֵּל עֲצָתוֹ. וְאָמַר בִּלְעָם: "מֵאַז הִ' לְתִתִּי לַהֲלֹךְ עִמָּכֶם" לְקַלֵּל הָעָם. מִי שֶׁבִּטֵּל עֲצָתִי שֶׁיַּעֲצָתִי לְפַרְעֹה, הוּא שֶׁמֵּאַז אוֹתִי לַהֲלוֹךְ לְקַלֵּל הָעָם.

(כ) **אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה בְּקִרְבּוֹ. אֲשֶׁר** בְּגִימַטְרִיָּא: **דְּצַ"ךְ עֲדַ"שׁ בְּאַחַ"ב.** לוֹמַר שֶׁבְּקִרְבּוֹ הָיוּ רְשׁוּמוֹת הַמַּכּוֹת. תורה כא

(כא) וְנָתַתִּי אֶת־חֵן הָעָם־הַזֶּה בְּעֵינֵי מִצְרָיִם וְהָיָה כִּי תֵלֵכוּן לֹא תֵלְכוּ רֵיקָם:

כא וְאֶתֵּן יָת עַמָּא הָדֵין לְרַחֲמִין בְּעֵינֵי מִצְרָאֵי וִיהֵי אֲרֵי תְהָכוּן לָא תְהָכוּן רֵיקָנִין:

(כב) וְשָׁאֲלָה אִשָּׁה מִשְּׁכֶנְתָּהּ וּמִגָּרַת בֵּיתָהּ כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וּשְׂמָלֹת וְשַׂמְתֶּם עַל־בְּנֵיכֶם וְעַל־בְּנֹתֵיכֶם וְנִצַּלְתֶּם אֶת־מִצְרָיִם:

כב וְתִשְׁאַל אִתְּתָא מִשְׁבַּבְתַּהּ וּמִקְּרִיבַת בֵּיתַהּ מָנִין דִּכְסַף וּמָנִין דִּדְהַב וּלְבוּשִׁין וּתְשַׁוּוּן עַל בְּנֵיכוֹן וְעַל בְּנָתֵיכוֹן וּתְרוֹקְנוּן יָת מִצְרָיִם:

רש"י◄ **וּמִגָּרַת בֵּיתָהּ** • מֵאוֹתָהּ שֶׁהִיא גָּרָה אִתָּהּ בַּבַּיִת. **וְנִצַּלְתֶּם** • כְּתַרְגּוּמוֹ: וּתְרוֹקְנוּן, וְכֵן "וַיְנַצְּלוּ אֶת מִצְרָיִם", (שמות יב) "וַיִּתְנַצְּלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֲדִיָּם", (שם לג) וְהַנּוֹ"ן בּוֹ יְסוֹד. וּמְנַחֵם חִבְּרוֹ בְּמַחְבֶּרֶת צָד"י עִם (בראשית לא) "וַיַּצֵּל אֱלֹהִים אֶת מִקְנֵה אֲבִיכֶם", "אֲשֶׁר הִצִּיל אֱלֹהִים מֵאָבִינוּ", וְלֹא יֵאָמְנוּ דְּבָרָיו, כִּי אִם לֹא הָיְתָה הַנּוֹ"ן יְסוֹד וְהִיא נְקוּדָה בְּחִירֹ"ק, לֹא תִּהֶא מְשַׁמֶּשֶׁת בִּלְשׁוֹן וּפְעַלְתֶּם, אֶלָּא בִּלְשׁוֹן וְנִפְעַלְתֶּם, כְּמוֹ: (דברים כח) "וְנִסַּחְתֶּם מִן הָאֲדָמָה", (ויקרא כו) "וְנִתַּתֶּם בְּיַד אוֹיֵב", (שם) "וְנִגַּפְתֶּם לִפְנֵי אוֹיְבֵיכֶם", (יחזקאל כב) "וְנִתַּכְתֶּם בְּתוֹכָהּ", (ירמיה ז) "וַאֲמַרְתֶּם נִצַּלְנוּ", לְשׁוֹן נִפְעַלְנוּ, וְכָל נוּ"ן שֶׁהִיא בָּאָה בְּתֵיבָה לִפְרָקִים וְנוֹפֶלֶת מִמֶּנָּה, כְּנוּ"ן שֶׁל נוֹגֵף, נוֹשֵׁא, נוֹתֵן, נוֹשֵׁךְ, כְּשֶׁהִיא מְדַבֶּרֶת לְשׁוֹן וּפְעַלְתֶּם, תִּנָּקֵד בִּשְׁוָא"א בַּחֲטָף, כְּגוֹן: (בראשית מה) "רִנְשָׂאתֶם אֶת אֲבִיכֶם", (במדבר לב) "וּנְתַתֶּם לָהֶם אֶת אֶרֶץ הַגִּלְעָד", (בראשית יז) "וּנְמַלְתֶּם אֵת בְּשַׂר עָרְלַתְכֶם". לָכֵן אֲנִי אוֹמֵר שֶׁזֹּאת הַנִּקּוּדָה בְּחִירֹ"ק מִן הַיְסוֹד הִיא, וְיסוֹד שֵׁם דָּבָר — נָצוּל, וְהוּא מִן הַלְּשׁוֹנוֹת הַכְּבֵדִים, כְּמוֹ: דִּבּוּר, כִּפּוּר, לִמּוּד, כְּשֶׁיְּדַבֵּר בִּלְשׁוֹן וּפְעַלְתֶּם יִנָּקֵד בְּחִירֹ"ק, כְּמוֹ: "וְדִבַּרְתֶּם אֶל הַסֶּלַע", (יחזקאל מה) "וְכִפַּרְתֶּם אֶת הַבַּיִת", (דברים יא) "וְלִמַּדְתֶּם אוֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם".

ד (א) וַיַּעַן מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר וְהֵן לֹא־יַאֲמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְקֹלִי כִּי יֹאמְרוּ לֹא־נִרְאָה אֵלֶיךָ יְהוָה:

א וַאֲתִיב מֹשֶׁה וַאֲמַר וְהָא לָא יְהֵמְנוּן לִי וְלָא יְקַבְּלוּן מִנִּי אֲרֵי יֵימְרוּן לָא אִתְגְּלֵי לָךְ יְיָ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תנש"א כרך א עמ' 246)

וְהֵן לֹא יַאֲמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקוֹלִי (ד, א) יֵשׁ לִשְׁאֹל, הֲרֵי ה' אָמַר לְמֹשֶׁה שֶׁאִם יֹאמַר "פָּקוֹד פָּקַדְתִּי" יִשְׁמְעוּ אֵלָיו, כִּי סִימָן מָסוּר בְּיָדָם שֶׁבְּלָשׁוֹן זֶה יִהְיוּ נִגְאָלִים (רש"י לעיל ג, יח), וּמַדּוּעַ חָשַׁשׁ שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִשְׁמְעוּ אֵלָיו. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהוּא הָיָה סָבוּר שֶׁמִּצַּד קֹשִׁי הַגָּלוּת וַאֲרִיכוּת הַשִּׁעְבּוּד הָפַךְ הַגָּלוּת לְדָבָר רָגִיל אֵצֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְגַם כְּשֶׁיִּשְׁמְעוּ אֶת בְּשׂוֹרַת הַגְּאֻלָּה יִתְקַשּׁוּ לִקְלֹט אוֹתָהּ וּלְהַרְגִּישׁ שֶׁאָכֵן הִגִּיעַ זְמַן גְּאֻלָּתָם.

(ב) וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה מַה־זֶּה בְיָדֶךָ וַיֹּאמֶר מַטֶּה:

ב וַאֲמַר לֵהּ יְיָ מָה דֵּין בִּידָךְ וַאֲמַר חוּטְרָא:

רש"י◄ **מַזֶּה בְיָדֶךָ** • לְכָךְ נִכְתַּב תֵּיבָה אַחַת, לִדְרֹשׁ: מִזֶּה שֶׁבְּיָדֶךָ אַתָּה חַיָּב לִלְקוֹת, שֶׁחָשַׁדְתָּ בִּכְשֵׁרִים. וּפְשׁוּטוֹ, כְּאָדָם שֶׁאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: מוֹדֶה אַתָּה שֶׁזּוֹ שֶׁלְּפָנֶיךָ אֶבֶן הִיא. אָמַר לוֹ: הֵן. אָמַר לוֹ: הֲרֵינִי עוֹשֶׂה אוֹתָהּ עֵץ.

בעל הטורים

(כא) **תֵלֵכוּן.** ב' בַּמְּסוֹרָה. הָכָא, וְאִידָךְ: "וּבְמִנוּסָה לֹא תֵלֵכוּן" (יְשַׁעְיָה נב, יב). לְהַקִּישׁ גְּאוּלָּה אַחֲרוֹנָה לִגְאוּלָּה רִאשׁוֹנָה.

לֹא תֵלְכוּ. ב' בַּמְּסוֹרָה. "לֹא תֵלְכוּ רֵיקָם", "וְאַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תֵלְכוּ" (יִרְמְיָה ז, ו). כְּשֶׁיָּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם הִתְרָה בָּהֶם לְהַשְׁלִיךְ עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁבְּיָדָם, לְפִי שֶׁהָיוּ עוֹמְדִין בֵּין הָאוּמּוֹת, כְּדִכְתִיב בִּיחֶזְקֵאל (כ, ו–ז) "בַּיּוֹם הַהוּא נָשָׂאתִי יָדִי לָהֶם לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וגו' וְאֹמַר אֲלֵיהֶם אִישׁ שִׁקּוּצֵי עֵינָיו הַשְׁלִיכוּ, וּבְגִלּוּלֵי מִצְרַיִם אַל תִּטַּמָּאוּ". תורה כב

(כב) **וּשְׂמָלֹת.** ב' בַּמְּסוֹרָה. "כְּלֵי כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וּשְׂמָלֹת", "וַיִּשְׁאָלוּ מִמִּצְרַיִם כְּלֵי כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וּשְׂמָלֹת" (לְהִלָּן יב, לה). לוֹמַר לְךָ, שֶׁכָּל כְּלֵי הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב לְקָחוּ, אֲבָל שְׂמָלוֹת לֹא לָקְחוּ אֶלָּא כָּל אֶחָד ב' שְׂמָלוֹת, אֶחָד לִצְרוֹר בּוֹ הַבָּצֵק, דִּכְתִיב: "מִשְׁאֲרֹתָם צְרֻרֹת בְּשִׂמְלָתָם" (לְהִלָּן יב, לד), וְאֶחָד לְמִלְבּוּשׁ, וְהִיא הִסְפִּיקָה לָהֶם כָּל יְמֵי הֱיוֹתָם בַּמִּדְבָּר, דִּכְתִיב: "שִׂמְלָתְךָ לֹא בָלְתָה מֵעָלֶיךָ" (דְּבָרִים ח, ד).

וְנִצַּלְתֶּם. בְּגִימַטְרִיָּא: **כִּמְצוּלָה שֶׁאֵין בָּהּ דָּגִים.** תורה א

(ב) **מַזֶּה בְיָדֶךָ.** קָרֵינַן 'מַה זֶּה', וּכְתִיב 'מִזֶּה', מ' זֶה שֶׁבְּיָדֶךָ, שֶׁאַרְבָּעִים סְאָה מִשְׁקָלוֹ.

(ג) וַיֹּאמֶר הַשְׁלִיכֵהוּ אַרְצָה וַיַּשְׁלִכֵהוּ אַרְצָה וַיְהִי לְנָחָשׁ וַיָּנָס מֹשֶׁה מִפָּנָיו׃

ג וַאֲמַר רְמִיהִי לְאַרְעָא וּרְמָהִי לְאַרְעָא וַהֲוָה לְחִוִּי וַעֲרַק מֹשֶׁה מִן קֳדָמוֹהִי׃

רש"י ◄ וַיְהִי לְנָחָשׁ • רָמַז לוֹ שֶׁסִּפֵּר לָשׁוֹן הָרַע עַל יִשְׂרָאֵל (בְּאָמְרוֹ: "לֹא יַאֲמִינוּ לִי"), וְתָפַשׂ אֻמָּנוּתוֹ שֶׁל נָחָשׁ.

(ד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה שְׁלַח יָדְךָ וֶאֱחֹז בִּזְנָבוֹ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיַּחֲזֵק בּוֹ וַיְהִי לְמַטֶּה בְּכַפּוֹ׃

ד וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אוֹשֵׁיט יְדָךְ וְאֵחוֹד בְּזַנְבֵּהּ וְאוֹשֵׁיט יְדֵהּ וְאַתְקֵף בֵּהּ וַהֲוָה לְחוּטְרָא בִּידֵהּ׃

רש"י ◄ וַיַּחֲזֵק בּוֹ • לְשׁוֹן אַחִיזָה הוּא, וְהַרְבֵּה יֵשׁ בַּמִּקְרָא: (בראשית יט) "וַיַּחֲזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ", (דברים כה) "וְהֶחֱזַקְתִּי בִּזְקָנוֹ", כָּל לָשׁוֹן חִזּוּק הַדָּבוּק לְבֵי"ת, לְשׁוֹן אֲחִיזָה הוּא.

(ה) לְמַעַן יַאֲמִינוּ כִּי־נִרְאָה אֵלֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב׃

ה בְּדִיל דִּיהֵמְנוּן אֲרֵי אִתְגְּלִי לָךְ יְיָ אֱלָהָא דְּאַבְהָתְהוֹן אֱלָהֵהּ דְּאַבְרָהָם אֱלָהֵהּ דְּיִצְחָק וֵאלָהֵהּ דְּיַעֲקֹב׃

(ו) וַיֹּאמֶר יְהוָה לוֹ עוֹד הָבֵא־נָא יָדְךָ בְּחֵיקֶךָ וַיָּבֵא יָדוֹ בְּחֵיקוֹ וַיּוֹצִאָהּ וְהִנֵּה יָדוֹ מְצֹרַעַת כַּשָּׁלֶג׃

ו וַאֲמַר יְיָ לֵהּ עוֹד אָעֵיל כְּעַן יָדָךְ בְּעִטְפָּךְ וְאָעֵיל יְדֵהּ בְּעִטְפֵּהּ וְאַפְּקַהּ וְהָא יְדֵהּ חִוָּרָא כְּתַלְגָּא׃

רש"י ◄ מְצֹרַעַת כַּשָּׁלֶג • דֶּרֶךְ צָרַעַת לִהְיוֹת לְבָנָה: "וְאִם בַּהֶרֶת לְבָנָה הִיא", אַף בְּאוֹת זֶה רָמַז לוֹ שֶׁלָּשׁוֹן הָרַע סִפֵּר, בְּאָמְרוֹ: "לֹא יַאֲמִינוּ לִי". לְפִיכָךְ הִלְקָהוּ בְּצָרַעַת, כְּמוֹ שֶׁלָּקְתָה מִרְיָם עַל לָשׁוֹן הָרַע.

(ז) וַיֹּאמֶר הָשֵׁב יָדְךָ אֶל־חֵיקֶךָ וַיָּשֶׁב יָדוֹ אֶל־חֵיקוֹ וַיּוֹצִאָהּ מֵחֵיקוֹ וְהִנֵּה־שָׁבָה כִּבְשָׂרוֹ׃

ז וַאֲמַר אָתִיב יָדָךְ לְעִטְפָּךְ וַאֲתִיב יְדֵהּ לְעִטְפֵּהּ וְאַפְּקַהּ מֵעִטְפֵּהּ וְהָא תָבַת חֲוַת כְּבִשְׂרֵהּ׃

רש"י ◄ וַיּוֹצִאָהּ מֵחֵיקוֹ וְהִנֵּה שָׁבָה וְגוֹ' • מִכָּאן שֶׁמִּדָּה טוֹבָה מְמַהֶרֶת לָבֹא מִמִּדַּת פֻּרְעָנוּת, שֶׁהֲרֵי בָּרִאשׁוֹנָה לֹא נֶאֱמַר: "מֵחֵיקוֹ" (שמות רבה).

(ח) וְהָיָה אִם־לֹא יַאֲמִינוּ לָךְ וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְקֹל הָאֹת הָרִאשׁוֹן וְהֶאֱמִינוּ לְקֹל הָאֹת הָאַחֲרוֹן׃

ח וִיהֵי אִם לָא יְהֵמְנוּן לָךְ וְלָא יְקַבְּלוּן לְקַל אָתָא קַדְמָאָה וִיהֵמְנוּן לְקַל אָתָא בַתְרָאָה׃

רש"י ◄ וְהֶאֱמִינוּ לְקֹל הָאֹת הָאַחֲרוֹן • מִשְּׁתֹּאמַר לָהֶם: בִּשְׁבִילְכֶם לָקִיתִי עַל שֶׁסִּפַּרְתִּי עֲלֵיכֶם לָשׁוֹן הָרַע, יַאֲמִינוּ לָךְ. שֶׁכְּבָר לִמְּדוּ בְּכָךְ, שֶׁהַמְּזַדְּוְגִין לְהָרַע לָהֶם לוֹקִים בִּנְגָעִים, כְּגוֹן: פַּרְעֹה וַאֲבִימֶלֶךְ בִּשְׁבִיל שָׂרָה.

בעל הטורים

דָּבָר אַחֵר:
מ' שָׁנָה יִהְיוּ **זֶה** – פֵּירוּשׁ: י"ב שְׁבָטִים – בְּיָדֶךָ. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה: לֹא תְּזוּחַ דַּעְתְּךָ! אִם אֵין אַתָּה עוֹשֶׂה שְׁלִיחוּתִי, הַמַּטֶּה הַזֶּה עוֹשֶׂה שְׁלִיחוּתִי. תורה ג

(ו) **הָבֵא.** ג' בַּמְּסוֹרָה. הָכָא, וְאִידָךְ: "הָבֵא אֶת הָאֲנָשִׁים הַבַּיְתָה" (בְּרֵאשִׁית מג, טז), "לֵךְ הָבֵיא הָעִיר" גִּבְּי יוֹנָתָן (שְׁמוּאֵל א' כ, מ). בְּיוֹסֵף כְּתִיב "הָבֵא אֶת הָאֲנָשִׁים הַבַּיְתָה", שֶׁעַל יָדוֹ בָּאוּ לְמִצְרַיִם. וּבְמֹשֶׁה נֶאֱמַר "הָבֵא יָדְךָ", שֶׁעַל יָדוֹ יָצְאוּ מִשָּׁם. "הָבֵא הָעִיר" – רָמַז שֶׁעַל יָדוֹ יִתְקַבְּצוּ וְיָבוֹאוּ לָעִיר שֶׁהִיא יְרוּשָׁלַיִם, כְּדִכְתִיב (תְּהִלִּים קכב, ג) "כְּעִיר שֶׁחֻבְּרָה לָהּ יַחְדָּו".

בְּחֵיקֶךָ. ג' בַּמְּסוֹרָה. הָכָא חַד, וְתַרְתֵּי גִּבְּי דָּוִד: "וָאֶתְּנָה וגו' נְשֵׁי אֲדֹנֶיךָ בְּחֵיקֶךָ" (שְׁמוּאֵל ב' יב, ח), "וְשָׁכְבָה בְּחֵיקֶךָ" (מְלָכִים א' א, ב). לוֹמַר, כְּמוֹ שֶׁלָּקָה מֹשֶׁה בְּצָרַעַת, כָּךְ דָּוִד לָקָה בְּצָרַעַת, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (יוֹמָא כב, ב) שֶׁנִּצְטָרַע שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים. תורה ז

(ט) וְהָיָה אִם־לֹא יַאֲמִינוּ גַּם לִשְׁנֵי הָאֹתוֹת הָאֵלֶּה וְלֹא יִשְׁמְעוּן לְקֹלֶךָ וְלָקַחְתָּ מִמֵּימֵי הַיְאֹר וְשָׁפַכְתָּ הַיַּבָּשָׁה וְהָיוּ הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּקַּח מִן־הַיְאֹר וְהָיוּ לְדָם בַּיַּבָּשֶׁת:

ט וִיהֵי אִם לָא יְהֵימְנוּן אַף לִתְרֵין אָתַיָּא הָאִלֵּין וְלָא יְקַבְּלוּן מִנָּךְ וְתִסַּב מִמַּיָּא דִּבְנַהֲרָא וְתִשׁוֹד לְיַבֶּשְׁתָּא וִיהוֹן מַיָּא דִּי תִסַּב מִן נַהֲרָא וִיהוֹן לִדְמָא בְּיַבֶּשְׁתָּא:

רש"י ◄ וְלָקַחְתָּ מִמֵּימֵי הַיְאֹר • רָמַז לָהֶם שֶׁבִּמְכָּה רִאשׁוֹנָה נִפְרָע מֵאֱלֹהוּתָם (פֵּרוּשׁ: כְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נִפְרָע מִן הָאֻמּוֹת, נִפְרָע מֵאֱלֹהוּתָם תְּחִלָּה, שֶׁהָיוּ עוֹבְדִים לַנִּילוּס הַמְחַיֶּה אוֹתָם, וַהֲפָכָם לְדָם. בְּרַשִׁ"י יָשָׁן). וְהָיוּ הַמַּיִם וְגוֹ' • "וְהָיוּ" "וְהָיוּ" שְׁתֵּי פְּעָמִים.

נִרְאֶה בְּעֵינַי, אֵלּוּ נֶאֱמַר: וְהָיוּ הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּקַּח מִן הַיְאֹר לְדָם בַּיַּבָּשֶׁת, שׁוֹמֵעַ אֲנִי שֶׁבְּיָדוֹ הֵם נֶהֱפָכִים לְדָם, וְאָז כְּשֶׁיֵּרְדוּ לָאָרֶץ יִהְיוּ בַּהֲוָיָתָן, אֲבָל עַכְשָׁו מְלַמְּדֵנוּ שֶׁלֹּא יִהְיוּ דָם עַד שֶׁיִּהְיוּ בַּיַּבָּשֶׁת.

(י) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה בִּי אֲדֹנָי לֹא אִישׁ דְּבָרִים אָנֹכִי גַּם מִתְּמוֹל גַּם מִשִּׁלְשֹׁם גַּם מֵאָז דַּבֶּרְךָ אֶל־עַבְדֶּךָ כִּי כְבַד־פֶּה וּכְבֵד לָשׁוֹן אָנֹכִי:

י וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ בְּבָעוּ יְיָ לָא גְּבַר דְּמִלּוּל אֲנָא אַף מִתְּמַלִּי אַף מִדְּקָמוֹהִי אַף מֵעֵדַן דְּמַלֵּלְתָּא עִם עַבְדָּךְ אֲרֵי יַקִּיר מַמְלָל וְעַמִּיק לִישָׁן אֲנָא:

רש"י ◄ גַּם מִתְּמוֹל וְגוֹ' • לָמַדְנוּ שֶׁכָּל שִׁבְעָה יָמִים הָיָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְפַתֶּה אֶת מֹשֶׁה בַּסְּנֶה לֵילֵךְ בִּשְׁלִיחוּתוֹ: "מִתְּמוֹל", "שִׁלְשֹׁם", "מֵאָז דַּבֶּרְךָ" — הֲרֵי שְׁלֹשָׁה, וּשְׁלֹשָׁה 'גַּמִּ'ין, רִבּוּיִין הֵם, הֲרֵי שִׁשָּׁה, וְהוּא הָיָה עוֹמֵד בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי כְּשֶׁאָמַר לוֹ זֹאת עוֹד: "שְׁלַח נָא בְּיַד תִּשְׁלָח", עַד שֶׁחָרָה בּוֹ וְקִבֵּל עָלָיו (שמות רבה). וְכָל זֶה, שֶׁלֹּא הָיָה רוֹצֶה לִטֹּל גְּדֻלָּה עַל אַהֲרֹן אָחִיו, שֶׁהָיָה גָּדוֹל הֵימֶנּוּ וְנָבִיא הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (הֲלֹא אַהֲרֹן אָחִיךָ הַלֵּוִי וְגוֹ'. וְעוֹד נֶאֱמַר לְעֵלִי הַכֹּהֵן) (שמואל א ב) "הִנָּגְלֹה נִגְלֵיתִי אֶל בֵּית אָבִיךָ בִּהְיוֹתָם בְּמִצְרַיִם", הוּא אַהֲרֹן. וְכֵן: (יחזקאל כ) "וָאוֹדַע לָהֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְגוֹ'", "וָאֹמַר אֲלֵיהֶם אִישׁ שִׁקּוּצֵי עֵינָיו הַשְּׁלִיכוּ". וְאוֹתָהּ נְבוּאָה, לְאַהֲרֹן נֶאֱמְרָה. כְּבַד פֶּה • בִּכְבֵדוּת אֲנִי מְדַבֵּר. וּבִלְשׁוֹן לַעַ"ז בלב"ו.

(יא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו מִי שָׂם פֶּה לָאָדָם אוֹ מִי־יָשׂוּם אִלֵּם אוֹ חֵרֵשׁ אוֹ פִקֵּחַ אוֹ עִוֵּר הֲלֹא אָנֹכִי יְהוָה:

יא וַאֲמַר יְיָ לֵהּ מָן שַׁוִי פּוּמָא לַאֲנָשָׁא אוֹ מָן שַׁוִי אִלְּמָא אוֹ חֵרְשָׁא אוֹ פִּקְחָא אוֹ עַוִּירָא הֲלָא אֲנָא יְיָ:

רש"י ◄ מִי שָׂם פֶּה וְגוֹ' • מִי לִמֶּדְךָ לְדַבֵּר כְּשֶׁהָיִיתָ נִדּוֹן לִפְנֵי פַּרְעֹה עַל הַמְּצָרִי?. אוֹ מִי יָשׂוּם אִלֵּם • (תנחומא) מִי עָשָׂה פַּרְעֹה אִלֵּם, שֶׁלֹּא נִתְאַמֵּץ בְּמִצְוַת הֲרִיגָתְךָ, וְאֶת מִשְׁרָתָיו חֵרְשִׁים, שֶׁלֹּא שָׁמְעוּ בְּצַוּוֹתוֹ עָלֶיךָ? (שבת קמ) וְלָאִסְפַּקְלָטוֹרִין הַהוֹרְגִים, מִי עֲשָׂאָם עִוְרִים, שֶׁלֹּא רָאוּ כְּשֶׁבָּרַחְתָּ מִן הַבִּימָה וְנִמְלַטְתָּ?. הֲלֹא אָנֹכִי • שֶׁשְּׁמִי ה' עָשִׂיתִי כָּל זֹאת.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ש"פ שמות, כ"ג טבת, מבה"ח שבט, ה'תשי"ט)

מִי שָׂם פֶּה לָאָדָם, בְּלָמֶ"ד קְמוּצָה, הֲרֵי זֶה כְּמוֹ הָאָדָם, בְּהֵ"א הַיְדִיעָה, כַּמְבוֹאָר בְּ'תּוֹרָה אוֹר' שֶׁרוֹמֵז עַל הָאָדָם הַיָּדוּעַ, דְּהַיְנוּ אָדָם הָעֶלְיוֹן, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב וְעַל דְּמוּת הַכִּסֵּא דְּמוּת כְּמַרְאֵה אָדָם.

מִי שָׂם פֶּה לָאָדָם אוֹ מִי יָשׂוּם אִלֵּם גוֹ'. דְּהִנֵּה, כְּשֶׁרָאָה מֹשֶׁה אֶת תֹּקֶף קְלִיפַּת מִצְרַיִם, שָׁאַל ב' שְׁאֵלוֹת. הָא', אֵיךְ יָכוֹל לִהְיוֹת הַגִּלּוּי דַּאֲצִילוּת בִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה שֶׁהֲרֵי זוֹ יְרִידָה כוּ'. וְהַב', הֲרֵי קְלִיפַּת מִצְרַיִם הִיא בְּתָקְפָּהּ לִמְנֹעַ וּלְעַכֵּב כוּ'. וְעַל זֶה עָנָה לוֹ הַקָּבָ"ה ב' תְּשׁוּבוֹת. הַמַּעֲנֶה עַל שְׁאֵלָה הָא' הוּא, מִי שָׂם פֶּה לָאָדָם גוֹ' הֲלֹא אָנֹכִי הֲוָיָ', דְּשֹׁרֶשׁ הַגִּלּוּי לִבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה הוּא מִבְּחִינַת כֶּתֶר עֶלְיוֹן כוּ'. וְהַמַּעֲנֶה עַל שְׁאֵלָה הַב' הוּא, מִי יָשׂוּם אִלֵּם אוֹ חֵרֵשׁ גוֹ' אוֹ עִוֵּר, שֶׁבְּכֹחוֹ יִתְבָּרֵךְ לִפְעֹל שְׁבִירַת הַקְּלִיפּוֹת. וּמַה שֶׁכָּתוּב אוֹ פִּקֵּחַ, קָאֵי עַל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, כְּפֵרוּשׁ הַמִּדְרָשׁ מִי עָשָׂה עַצְמְךָ

בעל הטורים

(ט) **הַיַּבָּשָׁה.** ב' בַּמְּסוֹרָה, פֵּירַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת בְּרֵאשִׁית. תורה י

(יא) **מִי שָׂם פֶּה לָאָדָם אוֹ מִי יָשׂוּם אִלֵּם.** 'מִי שָׂם אִלֵּם' לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא 'יָשׂוּם' לֶעָתִיד, לוֹמַר כִּי לְיוֹם הַדִּין לֶעָתִיד "תֵּאָלַמְנָה שִׂפְתֵי שָׁקֶר" (תְּהִלִּים לא, יט), שֶׁלֹּא יִמְצְאוּ מַעֲנֶה. תורה יב

פִּקֵּחַ שֶׁתִּבְרַח מִפַּרְעֹה. דְּהִנֵּה, עַל־יְדֵי מֹשֶׁה הָיָה אַחַר־כָּךְ הַגִּלּוּי דְּמַתַּן־תּוֹרָה, שֶׁאָז נִתְרַפֵּא, וְהֵינוּ לְפִי שֶׁעִקַּר עִנְיָנוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הוּא שֶׁהִמְשִׁיךְ תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל. וְכֵיוָן שֶׁזֶּהוּ עִיקַּר עִנְיָנוֹ, לָכֵן הָיָה בּוֹ אָז בְּחִינַת הַדִּבּוּר בַּפֶּה, שֶׁהִמְשִׁיךְ גִּילּוּי אֱלֹקוּת לְמַטָּה בִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, אֲבָל קֹדֶם מַתַּן־תּוֹרָה הָיָה עֲדַיִן כְּבַד פֶּה וּכְבַד לָשׁוֹן, אֶלָּא שֶׁגַּם בְּהִיוֹתוֹ כְּבַד פֶּה כוּ', הִנֵּה כַּאֲשֶׁר הָצְרְכָה לִהְיוֹת יְצִיאַת מִצְרַיִם, שֶׁתְּחִלָּתָהּ הָיְתָה בִּשְׁעַת בְּרִיחַת מֹשֶׁה מִפַּרְעֹה, אָמַר לוֹ הַקָּבָּ"ה מִי שָׂם פֶּה לָאָדָם, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יוּכַל לִהְיוֹת גִּלּוּי מַלְכוּת דַּאֲצִילוּת לִבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה כַּנַּ"ל, אֲבָל עֲדַיִן לֹא נִתְרַפֵּא עַד מַתַּן־תּוֹרָה, שֶׁאָז הָיָה אָצְלוֹ בְּחִינַת הַפֶּה דְּמַלְכוּת לְהַמְשִׁיךְ לִבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן מַתַּן־תּוֹרָה, כְּמַאֲמַר "וְעַל תּוֹרָתְךָ" בַּאֲצִילוּת "שֶׁלְּמַדְתָּנוּ" בִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה עַד לְמַטָּה מִטָּה. וְהִנֵּה, כְּשֵׁם שֶׁהָיָה בִּגְאֻלַּת מִצְרַיִם, כָּךְ יִהְיֶה גַּם בַּגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה, שֶׁהֲרֵי גּוֹאֵל רִאשׁוֹן הוּא גּוֹאֵל אַחֲרוֹן, שֶׁעַל־יָדוֹ יִהְיֶה גִּילּוּי פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה בִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה עַד לְמַטָּה, וְכַיָּדוּעַ שֶׁבִּשְׁעַת מַתַּן־תּוֹרָה לֹא נִתְגַּלָּה כִּי־אִם גַּלְיָא דְּתוֹרָה, וּלְעָתִיד יִתְגַּלּוּ טַעֲמֵי תּוֹרָה, וְהוּא עִנְיַן פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה שֶׁתִּתְגַּלֶּה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה, גּוֹאֵל אַחֲרוֹן, וְהַגִּלּוּי יִהְיֶה לְמַטָּה, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

(יב) וְעַתָּה לֵךְ וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִם־פִּיךָ וְהוֹרֵיתִיךָ אֲשֶׁר תְּדַבֵּר׃

יב וּכְעַן אֱזֵיל וּמֵימְרִי יְהֵא עִם פּוּמָךְ וְאַלֵּפְנָךְ דִּי תְמַלֵּיל׃

(יג) וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי שְׁלַח־נָא בְּיַד־תִּשְׁלָח׃

יג וַאֲמַר בְּבָעוּ יְיָ שְׁלַח כְּעַן בְּיַד מָן דְּכָשַׁר דְּתִשְׁלָח׃

רש"י ◄ **בְּיַד תִּשְׁלָח** • בְּיַד מִי שֶׁאַתָּה רָגִיל לִשְׁלֹחַ, וְהוּא אַהֲרֹן. דָּבָר אַחֵר: בְּיַד אַחֵר שֶׁתִּרְצֶה לִשְׁלֹחַ, שֶׁאֵין סוֹפִי לְהַכְנִיסָם לָאָרֶץ וְלִהְיוֹת גּוֹאֲלָם לְעָתִיד — יֵשׁ לְךָ שְׁלוּחִים הַרְבֵּה.

(יד) וַיִּחַר־אַף יְהוָה בְּמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הֲלֹא אַהֲרֹן אָחִיךָ הַלֵּוִי יָדַעְתִּי כִּי־דַבֵּר יְדַבֵּר הוּא וְגַם הִנֵּה־הוּא יֹצֵא לִקְרָאתֶךָ וְרָאֲךָ וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ׃

יד וּתְקֵיף רוּגְזָא דַיְיָ בְּמֹשֶׁה וַאֲמַר הֲלָא אַהֲרֹן אָחוּךְ לֵוָאֵי גְּלֵי קֳדָמַי אֲרֵי מַלָּלָא יְמַלֵּל הוּא וְאַף הָא הוּא נָפֵק לְקַדָּמוּתָךְ וְיֶחֱזִנָּךְ וְיֶחְדֵּי בְּלִבֵּהּ׃

רש"י ◄ **וַיִּחַר אַף** • (זבחים קב) רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר: כָּל חֲרוֹן־אַף שֶׁבַּתּוֹרָה נֶאֱמַר בּוֹ רֹשֶׁם, וְזֶה לֹא נֶאֱמַר בּוֹ רֹשֶׁם, וְלֹא מָצִינוּ שֶׁבָּא עֹנֶשׁ עַל־יְדֵי אוֹתוֹ חָרוֹן. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי: אַף בְּזוֹ נֶאֱמַר בּוֹ רֹשֶׁם: "הֲלֹא אַהֲרֹן אָחִיךָ הַלֵּוִי", שֶׁהָיָה עָתִיד לִהְיוֹת לֵוִי וְלֹא כֹּהֵן, וְהַכְּהֻנָּה הָיִיתִי אוֹמֵר לָצֵאת מִמְּךָ, מֵעַתָּה לֹא יִהְיֶה כֵּן, אֶלָּא הוּא יִהְיֶה כֹּהֵן וְאַתָּה לֵוִי, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברי הימים א כג) "וּמֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים, בָּנָיו יִקָּרְאוּ עַל שֵׁבֶט הַלֵּוִי". **הִנֵּה הוּא יֹצֵא לִקְרָאתֶךָ • כְּשֶׁתֵּלֵךְ לְמִצְרַיִם. וְרָאֲךָ וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ** • לֹא כְּשֶׁאַתָּה סָבוּר שֶׁיְּהֵא מַקְפִּיד עָלֶיךָ שֶׁאַתָּה עוֹלֶה לִגְדֻלָּה, וּמִשָּׁם זָכָה אַהֲרֹן לַעֲדִי הַחֹשֶׁן הַנָּתוּן עַל הַלֵּב.

(טו) וְדִבַּרְתָּ אֵלָיו וְשַׂמְתָּ אֶת־הַדְּבָרִים בְּפִיו וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִם־פִּיךָ וְעִם־פִּיהוּ וְהוֹרֵיתִי אֶתְכֶם אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן׃

טו וּתְמַלֵּל עִמֵּהּ וּתְשַׁוִּי יָת פִּתְגָּמַיָּא בְּפוּמֵהּ וּמֵימְרִי יְהֵי עִם פּוּמָךְ וְעִם פּוּמֵהּ וְאַלִּיף יָתְכוֹן יָת דִּי תַעְבְּדוּן׃

בעל הטורים

(יב) **וְהוֹרֵיתִיךָ.** חֲמִשָּׁה תַּגִּין עַל ה', לוֹמַר: 'וְהוֹרֵיתִיךָ' עַל פִּי חֲמִשָּׁה חֲמִשֵּׁי תּוֹרָה שֶׁאֵתֵן לְךָ. תורה יג

(יד) **יָדַבֵּר הוּא וְגַם הִנֵּה.** רָאשֵׁי תֵּיבוֹת – שֵׁם שֶׁל ד' אוֹתִיּוֹת. לוֹמַר לְךָ שֶׁמָּסַר גַּם לְאַהֲרֹן הַשֵּׁם וְכָל כִּנּוּיָיו.

יֹצֵא. ב' בַּמְּסוֹרָה חָסֵר. "יֹצֵא לִקְרָאתֶךָ", "יֹצֵא הַמַּיְמָה" (לְהַלֵּן ז, טו). לוֹמַר לְךָ, "אַחַת דִּבֶּר אֱלֹהִים שְׁתַּיִם זוּ שָׁמָעְתִּי" (תְּהִלִּים סב, יב). כְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר לְמֹשֶׁה "לֵךְ שֻׁב מִצְרָיִם" (פְּסוּק יט) נָחְלַק הַדִּיבּוּר לִשְׁנַיִם וְנִשְׁמַע לְמֹשֶׁה 'לֵךְ שוּב', וּלְאַהֲרֹן 'לֵךְ לִקְרַאת מֹשֶׁה', וַיֵּצֵא מִיָּד. וּלְכָךְ הוּא חָסֵר, לוֹמַר שֶׁכְּבָר יָצָא כְּשֶׁהָלַךְ מֹשֶׁה. וְכֵן "יֹצֵא הַמַּיְמָה" חָסֵר, שֶׁעָשָׂה עַצְמוֹ אֱלוֹהַּ וְאָמַר שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לִנְקָבָיו, וּמֹשְׁכִים בַּבֹּקֶר וְיוֹצֵא הַמַּיְמָה לִצְרָכָיו. וְזֶהוּ שֶׁאָמַר לוֹ 'יֹצֵא' – כְּבָר יָצָא וְהִנֵּה הוּא שָׁם. תורה טו

(טו) **וְהוֹרֵיתִי.** ב' בַּמְּסוֹרָה. הָכָא: "וְהוֹרֵיתִי אֶתְכֶם אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן", וְאִידָךְ: "וְהוֹרֵיתִי אֶתְכֶם בְּדֶרֶךְ הַטּוֹבָה וְהַיְשָׁרָה" (שְׁמוּאֵל א' יב, כג). מְלַמֵּד שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הוֹרָה לָהֶם הַדֶּרֶךְ, וְלֹא טָעוּ בְּאוֹתוֹ הַדֶּרֶךְ. תורה טז

(טז) וְדִבֶּר־הוּא לְךָ֨ אֶל־הָעָ֜ם וְהָיָ֤ה הוּא֙ יִהְיֶה־לְּךָ֣ לְּפֶ֔ה וְאַתָּ֥ה תִֽהְיֶה־לּ֖וֹ לֵאלֹהִֽים׃

רש״י ◄ **וְדִבֶּר הוּא לְךָ•** בִּשְׁבִילְךָ יְדַבֵּר אֶל הָעָם. וְזֶה יוֹכִיחַ עַל כָּל ׳לְךָ׳ וְ׳לִי׳ וְ׳לוֹ׳ וְ׳לָכֶם׳ וְ׳לָהֶם׳ הַסְּמוּכִים לַדִּבּוּר, שֶׁכֻּלָּם לְשׁוֹן ׳עַל׳ הֵם. **יִהְיֶה לְךָ לְפֶה•** לְמֵלִיץ, לְפִי שֶׁאַתָּה כְּבַד פֶּה. **לֵאלֹהִים•** לְרַב וּלְשַׂר.

טז וּיִמַּלֵּל הוּא לָךְ לְעַמָּא וִיהֵי הוּא יְהֵי לָךְ לִמְתַרְגְּמָן וְאַתְּ תְּהֵי לֵהּ לְרָב׃

(יז) וְאֶת־הַמַּטֶּה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדֶךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־בּוֹ אֶת־הָאֹתֹת׃ פ

יז וְיָת חֵטְרָא הָדֵין תִּסַּב בִּידָךְ דִּתַעְבֵּד בֵּהּ יָת אָתַיָּא׃

◆ יום שישי כ׳ טבת ◆

(יח) וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיָּשָׁב֩ אֶל־יֶתֶר֨ חֹתְנ֜וֹ וַיֹּ֣אמֶר לוֹ֗ אֵלְכָה־נָּ֤א וְאָשׁוּבָה֙ אֶל־אַחַ֣י אֲשֶׁר־בְּמִצְרַ֔יִם וְאֶרְאֶ֥ה הַעוֹדָ֖ם חַיִּ֑ים וַיֹּ֣אמֶר יִתְרוֹ֔ לְמֹשֶׁ֖ה לֵ֥ךְ לְשָׁלֹֽם׃

יח וַאֲזַל מֹשֶׁה וְתָב לְוָת יֶתֶר חֲמוּהִי וַאֲמַר לֵהּ אֵיזֵיל כְּעַן וְאֵיתוּב לְוָת אַחַי דִּי בְּמִצְרַיִם וְאֶחֱזֵי הַעַד כְּעַן קַיָּמִין וַאֲמַר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה אֱזֵיל לִשְׁלָם׃

רש״י ◄ **וַיָּשָׁב אֶל יֶתֶר חֹתְנוֹ•** לִטֹּל רְשׁוּת, שֶׁהֲרֵי נִשְׁבַּע לוֹ (שֶׁלֹּא יָזוּז מִמִּדְיָן כִּי־אִם בִּרְשׁוּתוֹ. מְכִילְתָּא). וְשִׁבְעָה שֵׁמוֹת הָיוּ לוֹ: רְעוּאֵל, יֶתֶר, יִתְרוֹ, קֵינִי וְכוּ׳.

(יט) וַיֹּ֣אמֶר יְהוָ֗ה אֶל־מֹשֶׁה֙ בְּמִדְיָ֔ן לֵ֖ךְ שֻׁ֑ב מִצְרָ֔יִם כִּי־מֵתוּ֙ כָּל־הָאֲנָשִׁ֔ים הַמְבַקְשִׁ֖ים אֶת־נַפְשֶׁ֑ךָ׃

יט וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה בְּמִדְיָן אֱזֵיל תּוּב לְמִצְרָיִם אֲרֵי מִיתוּ כָּל גֻּבְרַיָּא דִּבְעוֹ לְמִקְטְלָךְ׃

רש״י ◄ **כִּי מֵתוּ כָּל הָאֲנָשִׁים•** מִי הֵם? דָּתָן וַאֲבִירָם. חַיִּים הָיוּ, אֶלָּא שֶׁיָּרְדוּ מִנִּכְסֵיהֶם, וְהֶעָנִי חָשׁוּב כַּמֵּת (נדרים סד)◆

(כ) וַיִּקַּ֣ח מֹשֶׁ֣ה אֶת־אִשְׁתּ֗וֹ וְאֶת־בָּנָ֤יו וַיַּרְכִּבֵם֙ עַל־הַחֲמֹ֔ר וַיָּשָׁ֥ב אַרְצָ֖ה מִצְרָ֑יִם וַיִּקַּ֣ח מֹשֶׁ֔ה אֶת־מַטֵּ֥ה הָאֱלֹהִ֖ים בְּיָדֽוֹ׃

כ וּדְבַר מֹשֶׁה יָת אִתְּתֵהּ וְיָת בְּנוֹהִי וְאַרְכְּבִנּוּן עַל חֲמָרָא וְתָב לְאַרְעָא דְּמִצְרָיִם וּנְסִיב מֹשֶׁה יָת חוּטְרָא דְּאִתְעַבִּידוּ בֵּהּ נִסִּין מִן קֳדָם יְיָ בִּידֵהּ׃

רש״י ◄ **עַל הַחֲמוֹר•** חֲמוֹר הַמְיֻחָד. הוּא הַחֲמוֹר שֶׁחָבַשׁ אַבְרָהָם לַעֲקֵדַת יִצְחָק, וְהוּא שֶׁעָתִיד מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ לְהִגָּלוֹת עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (זכריה ט) ״עָנִי וְרוֹכֵב עַל חֲמוֹר״.

וַיָּשָׁב אַרְצָה מִצְרָיִם וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת מַטֵּה וְגוֹ׳• אֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר מְדֻקְדָּקִים בַּמִּקְרָא.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך לא עמ׳ 15)

עָנִי וְרוֹכֵב עַל חֲמוֹר (רש״י ד, כ) יֵשׁ לְדַיֵּק, מַדּוּעַ מַעְתִּיק מִן הַכָּתוּב גַּם תֵּבַת ״עָנִי״. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה מֹשֶׁה לֹא רָצָה לִטּוֹל גְּדֻלָּה לְעַצְמוֹ, וְאָמַר ״מִי אָנֹכִי, מָה אֲנִי חָשׁוּב״, וּכְדֵי לְהָשִׁיב עַל כָּךְ, הִזְמִין לוֹ הַקָּבָּ״ה חֲמוֹרוֹ שֶׁל מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ. כְּלוֹמַר: טְעָנָה זוֹ מוֹרָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֲנָוָה וּבִטּוּל, וְדַוְקָא **מִשּׁוּם כָּךְ** בָּחַר בּוֹ ה׳ לִגְאֹל אֶת יִשְׂרָאֵל. שֶׁכֵּן, רַק מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִדָּה זוֹ רָאוּי וְכָשֵׁר לִהְיוֹת שָׁלִיחַ ה׳ וְלִהְיוֹת כְּלִי לְהַשְׁרָאַת מַלְכוּתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ״ה. לָכֵן מֵבִיא תֵּבַת ״עָנִי״, הַיְינוּ ״עַנְוָתָן״ (רש״י זכריה שם).

בעל הטורים

(יז) **הַמַּטֶּה.** חֲמִשָּׁה תַּגִּין עַל הַהֵ״א, לוֹמַר שֶׁהוּא צַדִּיק תְּשִׁיעִי שֶׁהָיָה הַמַּטֶּה בְּיָדוֹ. **אָדָם. חֲנוֹךְ. נֹחַ. שֵׁם. אַבְרָהָם. יִצְחָק. יַעֲקֹב. יוֹסֵף. מֹשֶׁה.**

וְאֶת הַמַּטֶּה. בְּגִימַטְרִיָּא: סַפִּירִינוֹן הָיָה. תורה יח

(יח) **אֶל יֶתֶר.** ב׳ בַּמְּסוֹרָה. ״אֶל יֶתֶר חוֹתְנוֹ״, ״אֶל יֶתֶר זִקְנֵי הַגּוֹלָה״ (יִרְמְיָה כט, א). יֶתֶר זָכָה שֶׁיֵּשְׁבוּ בָּנָיו בְּלִשְׁכַּת הַגָּזִית עִם הַזְּקֵנִים, שֶׁסַּנְהֶדְרִין יָצְאוּ מִמֶּנּוּ. תורה יט

(יט) **שֹׁב.** ב׳ חֲסֵרִים. ״לֵךְ שֹׁב מִצְרָיִם״, ״שֹׁב שֶׁבַע פְּעָמִים״ (מְלָכִים א׳ יח, מג). וְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ, שֶׁשֶּׁבַע פְּעָמִים הָלַךְ מֹשֶׁה לְמִצְרַיִם וְחָזַר. תורה כ

(כא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּלֶכְתְּךָ לָשׁוּב מִצְרַיְמָה רְאֵה כָּל־הַמֹּפְתִים אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בְיָדֶךָ וַעֲשִׂיתָם לִפְנֵי פַרְעֹה וַאֲנִי אֲחַזֵּק אֶת־לִבּוֹ וְלֹא יְשַׁלַּח אֶת־הָעָם:

כא וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה בְּמֵהָכָךְ לְמִתּוּב לְמִצְרַיִם חֲזֵי כָּל מוֹפְתַיָּא דְּשַׁוִּיתִי בִּידָךְ וְתַעְבְּדִנּוּן קֳדָם פַּרְעֹה וַאֲנָא אַתְקֵיף יָת לִבֵּהּ וְלָא יְשַׁלַּח יָת עַמָּא:

רש״י ◄בְּלֶכְתְּךָ לָשׁוּב מִצְרַיְמָה וְגוֹ׳ • דַּע, שֶׁעַל־מְנַת כֵּן תֵּלֵךְ, שֶׁתְּהֵא גִּבּוֹר בִּשְׁלִיחוּתִי לַעֲשׂוֹת כָּל מוֹפְתַי לִפְנֵי פַּרְעֹה וְלֹא תִירָא מִמֶּנּוּ. אֲשֶׁר שַׂמְתִּי בְיָדֶךָ • לֹא עַל שְׁלֹשָׁה אוֹתוֹת הָאֲמוּרוֹת לְמַעְלָה, שֶׁהֲרֵי לֹא לִפְנֵי פַּרְעֹה צִוָּה לַעֲשׂוֹתָם, אֶלָּא לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁיַּאֲמִינוּ לוֹ, וְלֹא מָצִינוּ שֶׁעָשָׂם לְפָנָיו. אֶלָּא מוֹפְתִים שֶׁאֲנִי עָתִיד לָשׂוּם בְּיָדְךָ בְּמִצְרַיִם, כְּמוֹ: (שמות ז) ״כִּי יְדַבֵּר אֲלֵיכֶם פַּרְעֹה וְגוֹ׳״. וְאַל תִּתְמַהּ עַל אֲשֶׁר כְּתִיב ״אֲשֶׁר שַׂמְתִּי״, שֶׁכֵּן מַשְׁמָעוֹ, כְּשֶׁתְּדַבֵּר עִמּוֹ, כְּבָר שַׂמְתִּים בְּיָדְךָ.

(כב) וְאָמַרְתָּ אֶל־פַּרְעֹה כֹּה אָמַר יְהוָה בְּנִי בְכֹרִי יִשְׂרָאֵל:

כב וְתֵימַר לְוָת פַּרְעֹה כִּדְנָן אֲמַר יְיָ בְּרִי בּוּכְרִי יִשְׂרָאֵל:

רש״י ◄וְאָמַרְתָּ אֶל פַּרְעֹה • כְּשֶׁתִּשְׁמַע שֶׁלִּבּוֹ חָזָק וִימָאֵן לְשַׁלֵּחַ, אֱמֹר לוֹ כֵּן. בְּנִי בְכוֹרִי • לְשׁוֹן גְּדֻלָּה, כְּמוֹ: (תהלים פט) ״אַף אָנִי בְּכוֹר אֶתְּנֵהוּ״, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְרָשׁוֹ: כָּאן חָתַם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַל מְכִירַת הַבְּכוֹרָה שֶׁלָּקַח יַעֲקֹב מֵעֵשָׂו.

(כג) וָאֹמַר אֵלֶיךָ שַׁלַּח אֶת־בְּנִי וְיַעַבְדֵנִי וַתְּמָאֵן לְשַׁלְּחוֹ הִנֵּה אָנֹכִי הֹרֵג אֶת־בִּנְךָ בְּכֹרֶךָ:

כג וַאֲמָרִית לָךְ שַׁלַּח יָת בְּרִי וְיִפְלַח קֳדָמַי וְאִם סָרִיב אַתְּ לְשַׁלָּחוּתֵהּ הָא אֲנָא קָטִיל יָת בְּרָךְ בּוּכְרָךְ:

רש״י ◄וָאֹמַר אֵלֶיךָ • בִּשְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל מָקוֹם. שַׁלַּח אֶת בְּנִי וְגוֹ׳. הִנֵּה אָנֹכִי הֹרֵג וְגוֹ׳ • הִיא מַכָּה אַחֲרוֹנָה, וּבָהּ הִתְרָהוּ תְּחִלָּה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא קָשָׁה. וְזֶה הוּא שֶׁנֶּאֱמַר בְּאִיּוֹב: (איוב לו) ״הֵן אֵל יַשְׂגִּיב בְּכֹחוֹ״, לְפִיכָךְ: ״מִי כָּמֹהוּ מוֹרֶה״. בָּשָׂר־וָדָם הַמְבַקֵּשׁ לְהִנָּקֵם מֵחֲבֵרוֹ מַעְלִים אֶת דְּבָרָיו, שֶׁלֹּא יְבַקֵּשׁ הַצָּלָה, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא יַשְׂגִּיב בְּכֹחוֹ וְאֵין יְכֹלֶת לְהַמְלִט מִיָּדוֹ, כִּי־אִם בְּשׁוּבוֹ אֵלָיו, לְפִיכָךְ הוּא מוֹרֵהוּ וּמַתְרֶה בּוֹ לָשׁוּב.

(כד) וַיְהִי בַדֶּרֶךְ בַּמָּלוֹן וַיִּפְגְּשֵׁהוּ יְהוָה וַיְבַקֵּשׁ הֲמִיתוֹ:

כד וַהֲוָה בְּאָרְחָא בְּבֵית מְבָתָא וַעֲרַע בֵּהּ מַלְאָכָא דַיְיָ וּבְעָא לְמִקְטְלֵהּ:

רש״י ◄וַיְהִי בַדֶּרֶךְ בַּמָּלוֹן • מֹשֶׁה. וַיְבַקֵּשׁ הֲמִיתוֹ • לְמֹשֶׁה, לְפִי שֶׁלֹּא מָל אֶת אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ, וְעַל שֶׁנִּתְרַשֵּׁל נֶעֱנַשׁ עֹנֶשׁ מִיתָה. תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסִי: חַס־וְשָׁלוֹם, לֹא נִתְרַשֵּׁל, אֶלָּא אָמַר: אָמוּל וְאֵצֵא לַדֶּרֶךְ — סַכָּנָה הִיא לַתִּינוֹק עַד שְׁלֹשָׁה יָמִים, אָמוּל וְאֶשְׁהֶה שְׁלֹשָׁה יָמִים — הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא צִוָּנִי: ״לֵךְ שׁוּב מִצְרָיִם״, וּמִפְּנֵי מַה נֶעֱנַשׁ מִיתָה? לְפִי שֶׁנִּתְעַסֵּק בַּמָּלוֹן תְּחִלָּה (במסכת נדרים דף לא). וְהָיָה הַמַּלְאָךְ נַעֲשֶׂה כְּמִין נָחָשׁ וּבוֹלְעוֹ מֵרֹאשׁוֹ וְעַד יְרֵכָיו, וְחוֹזֵר וּבוֹלְעוֹ מֵרַגְלָיו וְעַד אוֹתוֹ מָקוֹם. הֵבִינָה צִפּוֹרָה שֶׁבִּשְׁבִיל הַמִּילָה הוּא.

(כה) וַתִּקַּח צִפֹּרָה צֹר וַתִּכְרֹת אֶת־עָרְלַת בְּנָהּ וַתַּגַּע לְרַגְלָיו וַתֹּאמֶר כִּי חֲתַן־דָּמִים אַתָּה לִי:

כה וּנְסִיבַת צִפּוֹרָה טְנָרָא וּגְזָרַת יָת עָרְלַת בְּרָהּ וּקְרִיבַת לְקֳדָמוֹהִי וַאֲמֶרֶת אֲרֵי בִּדְמָא דִּמְהִלְתָּא הָדֵין אִתְיְהֵב חַתְנָא לָנָא:

רש״י ◄וַתַּגַּע לְרַגְלָיו • הִשְׁלִיכַתּוּ לִפְנֵי רַגְלָיו שֶׁל מֹשֶׁה. וַתֹּאמֶר • עַל בְּנָהּ. כִּי חֲתַן דָּמִים אַתָּה לִי • אַתָּה הָיִיתָ גּוֹרֵם לִהְיוֹת הֶחָתָן שֶׁלִּי נִרְצָח עָלֶיךָ — הוֹרֵג אִישִׁי אַתָּה לִי.

בעל הטורים

(כד) **וַיִּפְגְּשֵׁהוּ.** ב׳ בַּמְּסוֹרָה. ״וַיִּפְגְּשֵׁהוּ ה׳ וַיְבַקֵּשׁ הֲמִיתוֹ״, ״וַיִּפְגְּשֵׁהוּ בְּהַר הָאֱלֹהִים״ (פסוק כז). לוֹמַר, בְּשָׁעָה שֶׁנִּתְרַשֵּׁל מֹשֶׁה מִן הַמִּילָה בָּאוּ אַף וְחֵמָה לְבָלְעוֹ וְלֹא הָיָה יָכוֹל לָהֶם עַד שֶׁבָּא אַהֲרֹן וְסִיְּעוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַיִּפְגְּשֵׁהוּ בְּהַר הָאֱלֹהִים״, וּבִזְכוּתוֹ נִיצַל. תורה כה

(כו) וַיֵּרֶף מִמֶּנּוּ אָז אָמְרָה חֲתַן דָּמִים לַמּוּלֹת׃ פ

כו וְנָח מִנֵּהּ בְּכֵן אֲמֶרֶת אִלּוּלֵי דְּמָא דְּמְהֵלְתָּא הָדֵין אִתְחַיַּב חַתְנָא קְטוֹל׃

רש"י ◄ וַיֵּרֶף • הַמַּלְאָךְ מִמֶּנּוּ. אָז • הֵבִינָה שֶׁעַל הַמִּילָה בָּא לְהָרְגוֹ. אָמְרָה חֲתַן דָּמִים לַמּוּלֹת • חֲתָנִי הָיָה נִרְצָח עַל דְּבַר הַמִּילָה. (שִׁנָּה רַשִׁ"י בִּלְשׁוֹנוֹ: לְעֵיל כָּתַב אַתָּה הָיִיתָ גּוֹרֵם, דְּקָשֶׁה לְרַשִׁ"י מַה זֶּה: "אָז אָמְרָה חֲתַן דָּמִים", וַהֲלֹא גַּם לְעֵיל אָמְרָה "חֲתַן דָּמִים"? אֶלָּא מִתְּחִלָּה סָבְרָה דְּזֶה וְזֶה גּוֹרֵם, חֵטְא הַמִּילָה וְחֵטְא אַחֵר. אַחַר כָּךְ, כְּשֶׁרָאַתָּה: "וַיֵּרֶף" לְגַמְרֵי, אָז הֵבִינָה דְּעַל דְּבַר הַמִּילָה לְבַד בָּא, וּבָזֶה מְתֻרָּץ גַּם כֵּן שִׁנּוּי הַלָּשׁוֹן בְּתַרְגּוּם אוּנְקְלוֹס בַּחֲתַן דָּמִים, וְדוֹק. כֵּן נִרְאָה לִי). לַמּוּלֹת • עַל דְּבַר הַמּוּלוֹת. שֵׁם דָּבָר הוּא, וְהַלַּמֶּ"ד מְשַׁמֶּשֶׁת בִּלְשׁוֹן 'עַל', כְּמוֹ: (שמות יד) "וְאָמַר פַּרְעֹה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל". וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם: "דָּמִים", עַל דַּם הַמִּילָה.

(כז) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן לֵךְ לִקְרַאת מֹשֶׁה הַמִּדְבָּרָה וַיֵּלֶךְ וַיִּפְגְּשֵׁהוּ בְּהַר הָאֱלֹהִים וַיִּשַּׁק־לוֹ׃

כז וַאֲמַר יְיָ לְאַהֲרֹן אֲזֵיל לְקַדָּמוּת מֹשֶׁה לְמַדְבְּרָא וַאֲזַל וְעַרְעֵהּ בְּטוּרָא דְּאִתְגְּלִי עֲלוֹהִי יְקָרָא דַּיְיָ וּנְשַׁק לֵהּ׃

(כח) וַיַּגֵּד מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֵת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ וְאֵת כָּל־הָאֹתֹת אֲשֶׁר צִוָּהוּ׃

כח וְחַוִּי מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן יָת כָּל פִּתְגָּמַיָּא דַּיְיָ דִּי שַׁלְּחֵהּ וְיָת כָּל אָתַיָּא דִּי פַקְּדֵהּ׃

(כט) וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיַּאַסְפוּ אֶת־כָּל־זִקְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

כט וַאֲזַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּכְנָשׁוּ יָת כָּל סָבֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

(ל) וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וַיַּעַשׂ הָאֹתֹת לְעֵינֵי הָעָם׃

ל וּמַלִּיל אַהֲרֹן יָת כָּל פִּתְגָּמַיָּא דִּי מַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וַעֲבַד אָתַיָּא לְעֵינֵי עַמָּא׃

(לא) וַיַּאֲמֵן הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ כִּי־פָקַד יְהוָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה אֶת־עָנְיָם וַיִּקְּדוּ וַיִּשְׁתַּחֲווּ׃

לא וְהֵימִן עַמָּא וּשְׁמָעוּ אֲרֵי דְּכִיר יְיָ יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲרֵי גְּלֵי קֳדָמוֹהִי יָת שִׁעְבּוּדְהוֹן וּכְרָעוּ וּסְגִידוּ׃

◆ שבת קודש כ"א טבת ◆

ה (א) וְאַחַר בָּאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֶל־פַּרְעֹה כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שַׁלַּח אֶת־עַמִּי וְיָחֹגּוּ לִי בַּמִּדְבָּר׃

א וּבָתַר כֵּן עָלוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַאֲמָרוּ לְפַרְעֹה כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלָהָא דְּיִשְׂרָאֵל שַׁלַּח יָת עַמִּי וְיִחַגּוּן קֳדָמַי בְּמַדְבְּרָא׃

רש"י ◄ וְאַחַר בָּאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְגוֹ' • אֲבָל הַזְּקֵנִים נִשְׁמְטוּ אֶחָד אֶחָד מֵאַחַר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, עַד שֶׁנִּשְׁמְטוּ כֻּלָּם, קֹדֶם שֶׁהִגִּיעוּ לְפָלָטִין, לְפִי שֶׁיָּרְאוּ לָלֶכֶת (שמות רבה). וּבְסִינֵי נִפְרַע לָהֶם: "וְנִגַּשׁ מֹשֶׁה לְבַדּוֹ וְהֵם לֹא יִגָּשׁוּ" — הֶחֱזִירָם לַאֲחוֹרֵיהֶם.

בעל הטורים

(לא) **וַיַּאֲמֵן.** ב' בַּמְּסוֹרָה. "וַיַּאֲמֵן הָעָם", "וַיַּאֲמֵן אָכִישׁ בְּדָוִד" (שְׁמוּאֵל א' כז, יב). שְׁנֵי פַּרְנָסִים טוֹבִים עָמְדוּ לְיִשְׂרָאֵל, מֹשֶׁה וְדָוִד. מֹשֶׁה אָמַר "מְחֵנִי נָא מִסִּפְרְךָ" (לְהַלָּן לב, לב), וְדָוִד אָמַר "וְאֵלֶּה הַצֹּאן מֶה עָשׂוּ, תְּהִי נָא יָדְךָ בִּי" (שְׁמוּאֵל ב' כד, יז). שְׁנֵי פַּרְנָסִים נֶאֱמָנִים הָיוּ, וּלְכָךְ הֶאֱמִינוּ בָּהֶם. תורה א

(ב) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה מִי יְהוָה אֲשֶׁר אֶשְׁמַע בְּקֹלוֹ לְשַׁלַּח אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַעְתִּי אֶת־יְהוָה וְגַם אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלֵּחַ:

ב וַאֲמַר פַּרְעֹה שְׁמָא דַיְיָ לָא אִתְגְּלִי לִי דִּי אֶקַבֵּל לְמִמְרַהּ לְשַׁלְּחָא יָת יִשְׂרָאֵל לָא אִתְגְּלִי לִי שְׁמָא דַיְיָ וְאַף יָת יִשְׂרָאֵל לָא אֲשַׁלַּח:

(ג) וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי הָעִבְרִים נִקְרָא עָלֵינוּ נֵלְכָה נָּא דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִזְבְּחָה לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ פֶּן־יִפְגָּעֵנוּ בַּדֶּבֶר אוֹ בֶחָרֶב:

ג וַאֲמַרוּ אֱלָהָא דִיהוּדָאֵי אִתְגְּלִי עֲלָנָא נֵזֵיל כְּעַן מַהֲלַךְ תְּלָתָא יוֹמִין בְּמַדְבְּרָא וּנְדַבַּח קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא דִּלְמָא יְעַרְעִנָּנָא בְּמוֹתָא אוֹ בִּקְטוֹל:

רש"י◄ **פֶּן יִפְגָּעֵנוּ** • פֶּן יִפְגָּעֲךָ הָיוּ צְרִיכִים לוֹמַר לוֹ, אֶלָּא שֶׁחָלְקוּ כָּבוֹד לַמַּלְכוּת. "פְּגִיעָה" זוֹ, לְשׁוֹן מִקְרֶה מָוֶת הוּא.

(ד) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לָמָּה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן תַּפְרִיעוּ אֶת־הָעָם מִמַּעֲשָׂיו לְכוּ לְסִבְלֹתֵיכֶם:

ד וַאֲמַר לְהוֹן מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם לְמָא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן תְּבַטְּלוּן יָת עַמָּא מֵעוֹבָדֵהוֹן אֱזִילוּ לְפָלְחַנְכוֹן:

רש"י◄ **תַּפְרִיעוּ אֶת הָעָם מִמַּעֲשָׂיו** • תַּבְדִּילוּ וְתַרְחִיקוּ אוֹתָם מִמְּלַאכְתָּם, שֶׁשּׁוֹמְעִין לָכֶם וּסְבוּרִים לָנוּחַ מִן הַמְּלָאכָה. וְכֵן (משלי ד) "פְּרָעֵהוּ — אַל תַּעֲבֹר בּוֹ", רַחֲקֵהוּ. וְכֵן: (שם א) "וַתִּפְרְעוּ כָּל־עֲצָתִי", (שמות לב) "כִּי פָרוּעַ הוּא", נִרְחָק וְנִתְעָב. **לְכוּ לְסִבְלֹתֵיכֶם** • לְכוּ לִמְלַאכְתְּכֶם שֶׁיֵּשׁ לָכֶם לַעֲשׂוֹת בְּבָתֵּיכֶם, אֲבָל מְלֶאכֶת שִׁעְבּוּד מִצְרַיִם לֹא הָיְתָה עַל שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי, וְתֵדַע לְךָ, שֶׁהֲרֵי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן יוֹצְאִים וּבָאִים שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי 'לקוטי שיחות' חלק טז עמוד 92 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

"אֲנִי אֶת נַפְשִׁי הִצַּלְתִּי" – טַעֲנַת פַּרְעֹה!

עַל הַפָּסוּק "וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם . . לְכוּ לְסִבְלֹתֵיכֶם" (ה, ד) פֵּרֵשׁ רַשִּׁ"י "לְכוּ לִמְלַאכְתְּכֶם שֶׁיֵּשׁ לָכֶם לַעֲשׂוֹת בְּבָתֵּיכֶם, אֲבָל מְלֶאכֶת שִׁעְבּוּד מִצְרַיִם לֹא הָיְתָה עַל שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי". וּמְבָאֵר הָרַמְבַּ"ן דְּמִכֵּיוָן שֶׁ"מִנְהָג בְּכָל עַם לִהְיוֹת לָהֶם חֲכָמִים מוֹרֵי תּוֹרָתָם, לָכֵן הֵנִיחַ לָהֶם פַּרְעֹה שֵׁבֶט לֵוִי שֶׁהָיוּ חַכְמֵיהֶם וְזִקְנֵיהֶם".

וְעַל־פִּי־זֶה נִמְצָא, שֶׁכְּשֶׁאָמַר פַּרְעֹה "לְכוּ לְסִבְלוֹתֵיכֶם" וְלִמְלַאכְתָּם שֶׁהָיָה לָהֶם בַּבַּיִת, הִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁמּוּטָב לָהֶם לַעֲסוֹק בְּעַצְמָם בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה, וְאֵין לָהֶם לְנַסּוֹת לְהוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם.

אַךְ זוֹ הָיְתָה דַּעְתּוֹ שֶׁל פַּרְעֹה. וּמִנֶּגֶד, מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לֹא שָׁמְעוּ אֵלָיו, אֶלָּא הִמְשִׁיכוּ בִּפְעֻלּוֹתֵיהֶם לְהוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, וְאִם הָיוּ מִתְמַהְמְהִים עוֹד רֶגַע אֶחָד, הָיוּ חַס־וְשָׁלוֹם נִשְׁאָרִים בְּמִצְרַיִם עַד עַכְשָׁיו (סידור האריז"ל הגדה של פסח, פירוש מצה זו, ובכ"מ).

וּמִזֶּה הוֹרָאָה בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם:

הָיָה אֶפְשָׁר לְאָדָם לַחֲשֹׁב, מָה אִכְפַּת לִי שֶׁיֶּשְׁנָם יְהוּדִים שֶׁבַּמְּקוֹם לַעֲבֹד אֶת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרֵךְ, עוֹבְדִים אֶת פַּרְעֹה הָרָשָׁע וְאֵינָם מְקַיְּמִים תּוֹרָה וּמִצְוֹת רַחֲמָנָא־לִיצְלָן, הֲרֵי "אֲנִי אֶת נַפְשִׁי הִצַּלְתִּי", עוֹסֵק הִנְנִי בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה בִּיגִיעָה עֲצוּמָה, וּמַה לִּי לַעֲסֹק בְּקֵרוּב עוֹד אֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְחַיֵּי הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת.

וְעַל זֶה בָּאָה הַהוֹרָאָה שֶׁסִּבָּרָא זוֹ כְּבָר הֶעֱלָה "פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם", אַף מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּבָּ"ה הוֹרָה לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לִבְלִתִּי שְׁמֹעַ אֵלָיו, אֶלָּא לַעֲשׂוֹת כָּל שֶׁבִּיכָלְתָּם לִגְאֹל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, לְהַצִּיל אוֹתָם מֵעֲבוֹדַת פַּרְעֹה, וּלְקָרְבָם לַעֲבוֹדַת ה'.

(ה) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה הֵן־רַבִּים עַתָּה עַם הָאָרֶץ וְהִשְׁבַּתֶּם אֹתָם מִסִּבְלֹתָם:

ה וַאֲמַר פַּרְעֹה הָא סַגִּיאִין כְּעַן עַמָּא דְּאַרְעָא וּתְבַטְּלוּן יָתְהוֹן מִפָּלְחַנְהוֹן:

רש"י◄ **הֵן רַבִּים עַתָּה עַם הָאָרֶץ** • שֶׁהֲעֲבוֹדָה מֻטֶּלֶת עֲלֵיהֶם, וְאַתֶּם מַשְׁבִּיתִים אוֹתָם מִסִּבְלֹתָם, הֶפְסֵד גָּדוֹל הוּא זֶה.

בעל הטורים

(ג) **נִקְרָא.** בְּגִימַטְרִיָּא: **שָׁנָה.** רָמַז לוֹ, עֶשֶׂר מַכּוֹת יִהְיוּ בוֹ שָׁנָה אֶחָת. תורה ד

(ו) וַיְצַו פַּרְעֹה בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־הַנֹּגְשִׂים בָּעָם וְאֶת־שֹׁטְרָיו לֵאמֹר׃

ו וּפַקִּיד פַּרְעֹה בְּיוֹמָא הַהוּא יָת שִׁלְטוֹנִין דְּעַמָּא וְיָת סָרְכוֹהִי לְמֵימָר׃

רש"י ◄ הַנֹּגְשִׂים • מִצְרִיִּים הָיוּ, וְהַשּׁוֹטְרִים הָיוּ יִשְׂרְאֵלִים. הַנּוֹגֵשׁ, מְמֻנֶּה עַל כַּמָּה שׁוֹטְרִים. וְהַשּׁוֹטֵר, מְמֻנֶּה לִרְדּוֹת בְּעוֹשֵׂי הַמְּלָאכָה.

(ז) לֹא תֹאסִפוּן לָתֵת תֶּבֶן לָעָם לִלְבֹּן הַלְּבֵנִים כִּתְמוֹל שִׁלְשֹׁם הֵם יֵלְכוּ וְקִשְּׁשׁוּ לָהֶם תֶּבֶן׃

ז לָא תּוֹסְפוּן לְמִיתַּן תִּבְנָא לְעַמָּא לְמִרְמֵי לִבְנִין כְּמִתְּמָלֵי וּמִדְּקָמוֹהִי אִנּוּן יְהָכוּן וּיְגַבְּבוּן לְהוֹן תִּבְנָא׃

רש"י ◄ תֶּבֶן • אשטובל"א, הָיוּ גוֹבְלִין אוֹתוֹ עִם הַטִּיט. לְבֵנִים • טיוול"ש בְּלַעַ"ז, שֶׁעוֹשִׂים מִטִּיט וּמְיַבְּשִׁין אוֹתָן בַּחַמָּה, וְיֵשׁ שֶׁשּׂוֹרְפִין אוֹתָן בְּכִבְשָׁן. כִּתְמוֹל שִׁלְשֹׁם • כַּאֲשֶׁר הֱיִיתֶם עוֹשִׂים עַד הֵנָּה. וְקִשְּׁשׁוּ • וְלָקְטוּ.

(ח) וְאֶת־מַתְכֹּנֶת הַלְּבֵנִים אֲשֶׁר הֵם עֹשִׂים תְּמוֹל שִׁלְשֹׁם תָּשִׂימוּ עֲלֵיהֶם לֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ כִּי־נִרְפִּים הֵם עַל־כֵּן הֵם צֹעֲקִים לֵאמֹר נֵלְכָה נִזְבְּחָה לֵאלֹהֵינוּ׃

ח וְיָת סְכוּם לְבֵנַיָּא דִּי אִנּוּן עָבְדִין מִתְּמָלֵי וּמִדְּקָמוֹהִי תְּמַנּוּן עֲלֵיהוֹן לָא תִמְנְעוּן מִינֵהּ אֲרֵי בַּטְלָנִין אִנּוּן עַל כֵּן אִנּוּן צָוְחִין לְמֵימַר נֵזֵיל נְדַבַּח קֳדָם אֱלָהָנָא׃

רש"י ◄ וְאֶת מַתְכֹּנֶת הַלְּבֵנִים • סְכוּם חֶשְׁבּוֹן הַלְּבֵנִים שֶׁהָיָה כָּל אֶחָד עוֹשֶׂה לְיוֹם, כְּשֶׁהָיָה הַתֶּבֶן נִתָּן לָהֶם, אוֹתוֹ סְכוּם תָּשִׂימוּ עֲלֵיהֶם גַּם עַתָּה, לְמַעַן תִּכְבַּד הָעֲבוֹדָה עֲלֵיהֶם. כִּי נִרְפִּים • מִן הָעֲבוֹדָה הֵם, לְכָךְ לִבָּם פּוֹנֶה אֶל הַבַּטָּלָה וְצוֹעֲקִים לֵאמֹר: נֵלְכָה וְגוֹ'. מַתְכֹּנֶת • "וְתֹכֶן לְבֵנִים", "וְלוֹ נִתְכְּנוּ עֲלִילוֹת", "אֶת הַכֶּסֶף הַמְתֻכָּן" — כֻּלָּן לְשׁוֹן חֶשְׁבּוֹן הֵם. נִרְפִּים • הַמְּלָאכָה רְפוּיָה בְּיָדָם וַעֲזוּבָה מֵהֶם וְהֵם נִרְפִּים מִמֶּנָּה, רטריי"ש בְּלַעַ"ז.

(ט) תִּכְבַּד הָעֲבֹדָה עַל־הָאֲנָשִׁים וְיַעֲשׂוּ־בָהּ וְאַל־יִשְׁעוּ בְּדִבְרֵי־שָׁקֶר׃

ט תִּתְקַף פָּלְחָנָא עַל גַּבְרַיָּא וְיִתְעַסְּקוּן בַּהּ וְלָא יִתְעַסְּקוּן בְּכִפְתְּגָמִין בְּטֵלִין׃

רש"י ◄ וְאַל יִשְׁעוּ בְּדִבְרֵי שָׁקֶר • וְאַל יֶהְגּוּ וִידַבְּרוּ תָּמִיד בְּדִבְרֵי רוּחַ, "לֵאמֹר: נֵלְכָה נִזְבְּחָה", וְדוֹמֶה לוֹ: "וְאֶשְׁעָה בְּחֵקֶיךָ תָּמִיד". "לְמָשָׁל וְלִשְׁנִינָה", מְתֻרְגְּמִינָן וּ"לְשׁוֹעִין". "וַיְסַפֵּר", "וְאֶשְׁתָּעִי". וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר "יִשְׁעוּ" לְשׁוֹן "וַיִּשַׁע ה' אֶל הֶבֶל וְגוֹ' וְאֶל קַיִן וְאֶל מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה", וּלְפָרֵשׁ "אַל יִשְׁעוּ", אַל יִפְנוּ, שֶׁאִם־כֵּן, הָיָה לוֹ לִכְתֹּב: "וְאַל יִשְׁעוּ אֶל דִּבְרֵי שָׁקֶר", אוֹ "לְדִבְרֵי שָׁקֶר", כִּי כֵּן גִּזְרַת כֻּלָּם: (ישעיה נז) "יִשְׁעֶה הָאָדָם עַל עוֹשֵׂהוּ", (שם לא) "וְלֹא שָׁעוּ עַל־קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל", (שם יז) "וְלֹא יִשְׁעֶה אֶל הַמִּזְבְּחוֹת",

בעל הטורים

(ז) **הַלְּבֵנִים.** ג' בַּמְּסוֹרָה. "לִלְבֹּן הַלְּבֵנִים", "מַתְכֹּנֶת הַלְּבֵנִים" (פסוק ח), "וּמְקַטְּרִים עַל הַלְּבֵנִים" (יְשַׁעְיָה סה, ג). פֵּירוּשׁ, אוֹתוֹ שֶׁיָּצָא מֵעַל הַלְּבֵנִים, דְּהַיְינוּ מִיכָּה, הָיָה מְקַטֵּר לַעֲבוֹדָה זָרָה, כִּדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ (תַּנְחוּמָא תִּשָּׂא יט) שֶׁיָּצָא מִיכָּה מִתַּחַת הַלְּבֵנִים. תורה ח

(ח) **תְּמוֹל שִׁלְשֹׁם.** ב' בַּמְּסוֹרָה. "אֲשֶׁר הֵם עֹשִׂים תְּמוֹל שִׁלְשֹׁם", וְאִידָךְ: "אֶל עַם אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ תְּמוֹל שִׁלְשׁוֹם" (רוּת ב, יא). רוּת בָּאָה אֶל עַם אֲשֶׁר לֹא יָדְעָה תְּמוֹל שִׁלְשׁוֹם וְקֵרְבוּהָ, לְכָךְ יָצָא מִמֶּנָּה גּוֹאֵל שֶׁיִּגְאָלֵם. וְיִשְׂרָאֵל בָּאוּ אֶל הַמִּצְרִים אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ תְּמוֹל שִׁלְשׁוֹם וּדְחָקוּם וְעָבְדוּ בָהֶם וְהִשְׁלִיכוּ לַיְאוֹר בְּנֵיהֶם, לְכָךְ יָצָא מֵהֶם מֹשֶׁה שֶׁהִכָּה אוֹתָם בְּעֶשֶׂר מַכּוֹת וְלָקַח מָמוֹנָם וְהִטְבִּיעָם.

צֹעֲקִים אֵלַי. ב' בַּמְּסוֹרָה. הָכָא, וְאִידָךְ: "צֹעֲקִים אֵלַי" (בְּרֵאשִׁית ד, י). פֵּירַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת בְּרֵאשִׁית.

דָּבָר אַחֵר:

שֶׁאָמַר לָהֶם פַּרְעֹה, מַה שֶׁחָסֵר לָכֶם מִסְּכוּם הַלְּבֵנִים תִּקְבְּעוּ עַצְמְכֶם בַּבִּנְיָן, וְזֶהוּ "צֹעֲקִים אֵלַי מִן הָאֲדָמָה". אִי נַמִּי הַבָּנִים שֶׁנִּשְׁתַּקְּעוּ תּוֹךְ הַבִּנְיָן צוֹעֲקִים אֵלַי מִן הָאֲדָמָה. (עַיֵּן סַנְהֶדְרִין קא, ב). תורה ט

(ט) **תִּכְבַּד.** ב' בַּמְּסוֹרָה. "תִּכְבַּד הָעֲבֹדָה", "כִּי יוֹמָם וָלַיְלָה תִּכְבַּד עָלַי יָדֶךָ" (תְּהִלִּים לב, ד). מְלַמֵּד שֶׁהִכְבִּיד עֲלֵיהֶם בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה.

וַיַּעֲשׂוּ. ג' בַּמְּסוֹרָה. הָכָא, וְאִידָךְ: "יָבֹאוּ וַיַּעֲשׂוּ" (לְהַלָּן לה, י), "וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפֶּסַח" (בַּמִּדְבָּר ט, ב). בִּשְׁכַר זֹאת הָעֲבוֹדָה זָכוּ לַעֲשׂוֹת הַמִּשְׁכָּן וּלְהַקְרִיב קָרְבָּנוֹת.

וְלֹא מָצָאתִי שִׁמּוּשׁ שֶׁל בֵּי"ת סְמוּכָה לְאַחֲרֵיהֶם. אֲבָל אַחַר לְשׁוֹן דִּבּוּר, כְּמִתְעַסֵּק לְדַבֵּר בְּדָבָר, נוֹפֵל לְשׁוֹן שִׁמּוּשׁ בֵּי"ת, כְּגוֹן: (יחזקאל לג) "הַנִּדְבָּרִים בְּךָ", (במדבר יב) "וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמֹשֶׁה", (זכריה ד) "הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי", (דברים יא) "לְדַבֵּר בָּם", (תהלים קיט) "וַאֲדַבְּרָה בְעֵדֹתֶיךָ", אַף כָּאן: "אַל יִשְׁעוּ בְּדִבְרֵי שָׁקֶר", אַל יִהְיוּ נִדְבָּרִים בְּדִבְרֵי שָׁוְא וַהֲבַאי.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (היום־יום כ"ד תמוז – מתוך 'התקשרות')

תִּכְבַּד הָעֲבוֹדָה עַל הָאֲנָשִׁים וְיַעֲשׂוּ בָהּ וְאַל יִשְׁעוּ בְּדִבְרֵי שָׁקֶר (ה, ט)

הָרַבִּי הַ'צְּמַח־צֶדֶק' אָמַר:

לְחָסִיד שֶׁהוּא 'פְּנִימִי', הִנֵּה בַּקֶּשֶׁת בִּרְכָה מֵהָרַבִּי בְּעִנְיְנֵי עֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא – הִיא בִּבְחִינַת "וְאַל יִשְׁעוּ גוֹ'", כִּי צָרִיךְ לִהְיוֹת "תִּכְבַּד הָעֲבוֹדָה עַל הָאֲנָשִׁים וְיַעֲשׂוּ בָהּ".

(י) וַיֵּצְאוּ נֹגְשֵׁי הָעָם וְשֹׁטְרָיו וַיֹּאמְרוּ אֶל־הָעָם לֵאמֹר כֹּה אָמַר פַּרְעֹה אֵינֶנִּי נֹתֵן לָכֶם תֶּבֶן:

י וּנְפָקוּ שִׁלְטוֹנֵי עַמָּא וְסָרְכוֹהִי וַאֲמָרוּ לְעַמָּא לְמֵימָר כִּדְנַן אֲמַר פַּרְעֹה לֵית אֲנָא יָהֵב לְכוֹן תִּבְנָא:

(יא) אַתֶּם לְכוּ קְחוּ לָכֶם תֶּבֶן מֵאֲשֶׁר תִּמְצָאוּ כִּי אֵין נִגְרָע מֵעֲבֹדַתְכֶם דָּבָר:

יא אַתּוּן אֱזִילוּ סִיבוּ לְכוֹן תִּבְנָא מֵאֲתַר דִּתַשְׁכְּחוּן אֲרֵי לָא יִתְמְנַע מִפָּלְחָנְכוֹן מִדָּעַם:

רש"י ◄ אַתֶּם לְכוּ קְחוּ לָכֶם תֶּבֶן • וּצְרִיכִים אַתֶּם לֵילֵךְ בִּזְרִיזוּת. כִּי אֵין נִגְרָע • דָּבָר, מִכָּל סְכוּם לְבֵנִים שֶׁהֱיִיתֶם עוֹשִׂים לְיוֹם, בִּהְיוֹת הַתֶּבֶן נִתָּן לָכֶם מְזֻמָּן מִבֵּית הַמֶּלֶךְ.

(יב) וַיָּפֶץ הָעָם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם לְקֹשֵׁשׁ קַשׁ לַתֶּבֶן:

יב וְאִתְבַּדַּר עַמָּא בְּכָל אַרְעָא דְּמִצְרַיִם לְגַבָּבָא גִּילֵי לְתִבְנָא:

רש"י ◄ לְקֹשֵׁשׁ קַשׁ לַתֶּבֶן • לֶאֱסֹף אֲסִיפָה, לִלְקֹט לֶקֶט לְצֹרֶךְ תֶּבֶן הַטִּיט. קַשׁ • לְשׁוֹן לִקּוּט, עַל שֵׁם שֶׁדָּבָר הַמִּתְפַּזֵּר הוּא וְצָרִיךְ לְקוֹשְׁשׁוֹ, קָרוּי קַשׁ בִּשְׁאָר מְקוֹמוֹת.

(יג) וְהַנֹּגְשִׂים אָצִים לֵאמֹר כַּלּוּ מַעֲשֵׂיכֶם דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ כַּאֲשֶׁר בִּהְיוֹת הַתֶּבֶן:

יג וְשִׁלְטוֹנַיָּא דָּחֲקִין לְמֵימָר אַשְׁלִימוּ עוֹבָדֵיכוֹן פִּתְגַם יוֹם בְּיוֹמֵהּ כְּמָא דַּהֲוִיתוּן עָבְדִין כַּד אִתְיְהֵב לְכוֹן תִּבְנָא:

רש"י ◄ אָצִים • דּוֹחֲקִים. דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ • חֶשְׁבּוֹן שֶׁל כָּל יוֹם כַּלּוּ בְּיוֹמוֹ, כַּאֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם בִּהְיוֹת הַתֶּבֶן מוּכָן!.

(יד) וַיֻּכּוּ שֹׁטְרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־שָׂמוּ עֲלֵהֶם נֹגְשֵׂי פַרְעֹה לֵאמֹר מַדּוּעַ לֹא כִלִּיתֶם חָקְכֶם לִלְבֹן כִּתְמוֹל שִׁלְשֹׁם גַּם־תְּמוֹל גַּם־הַיּוֹם:

יד וּלְקוֹ סָרְכֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי מַנִּיאוּ עֲלֵיהוֹן שִׁלְטוֹנֵי פַרְעֹה לְמֵימָר מָא דֵּין לָא אַשְׁלֶמְתּוּן גְּזֵרָתְכוֹן לְמִרְמֵי (לִבְנִין) כְּמֵאִתְמַלֵּי וּמִדְקָמוֹהִי אַף תְּמַלֵּי אַף יוֹמָא דֵּין:

רש"י ◄ וַיֻּכּוּ שֹׁטְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • הַשּׁוֹטְרִים, יִשְׂרְאֵלִים הָיוּ, וְחָסִים עַל חַבְרֵיהֶם מִלְּדַחְקָם, וּכְשֶׁהָיוּ מַשְׁלִימִין הַלְּבֵנִים לַנּוֹגְשִׂים, שֶׁהֵם מִצְרִיִּים, וְהָיָה חָסֵר מִן הַסְּכוּם, הָיוּ מַלְקִין אוֹתָם עַל שֶׁלֹּא דָּחֲקוּ אֶת עוֹשֵׂי

בעל הטורים

יִשְׁעוּ. ב' בַּמָּסוֹרָה. "וְאַל יִשְׁעוּ בְּדִבְרֵי שָׁקֶר", "יִשְׁעוּ וְאֵין מוֹשִׁיעַ" (שמואל ב' כב, מב). אוֹתָם שֶׁאֵינָן מְכַוְּנִים בִּתְפִלָּתָם, וְיִשְׁעוּ בְּדִבְרֵי שֶׁקֶר, שֶׁאֵינָם מְכַוְּנִים בְּלִבָּם מַה שֶּׁהֵם מוֹצִיאִין מִפִּיהֶם, עֲלֵיהֶם נֶאֱמַר יִשְׁעוּ וְאֵין מוֹשִׁיעַ. אֲבָל הַמְּכַוְּנִים בְּלִבָּם לְמַה שֶּׁמּוֹצִיאִין מִפִּיהֶם, עֲלֵיהֶם נֶאֱמַר: "אָז תִּקְרָא וַה' יַעֲנֶה, תְּשַׁוַּע וְיֹאמַר הִנֵּנִי" (יְשַׁעְיָה נח, ט). וְזֶהוּ שֶׁאָמַר דָּוִד (תְּהִלִּים יז, א) "הַאֲזִינָה תְּפִלָּתִי בְּלֹא שִׂפְתֵי מִרְמָה". כְּלוֹמַר, אֵימָתַי תַּאֲזִין תְּפִלָּתִי, כְּשֶׁהִיא בְּלֹא שִׂפְתֵי מִרְמָה, לְהַכְחִישׁ הַלֵּב וְלוֹמַר דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְכַוֵּן בְּלִבּוֹ. תורה י

(יב) **וַיָּפֶץ. ג' בַּמָּסוֹרָה. הָכָא, וְאִידְךָ: "וַיָּפֶץ ה' אֹתָם מִשָּׁם"** (בְּרֵאשִׁית יא, ח), "וַיָּפֶץ הָעָם מֵעָלָיו" גַּבֵּי שָׁאוּל (שמואל א' יג, ח). אֵלּוּ נָפוּצוּ לְלִבּוֹן לְבֵנִים, וְאַנְשֵׁי הַפֶּלֶגָה נָפוּצוּ עַל עָוֹן הַלְּבֵנִים, שֶׁאָמְרוּ "הָבָה נִלְבְּנָה לְבֵנִים" (בְּרֵאשִׁית יא, ג). וּכְמוֹ שֶׁבְּאוֹתָהּ נְפִיצָה נִתְבַּטְּלָה כַּוָּנָתָם וּמַלְכוּתָם, כָּךְ הַנְּפִיצָה שֶׁנָּפַץ הָעָם מֵעַל שָׁאוּל גָּרַם לוֹ שֶׁמֵּהֵר לְהַקְרִיב הָעוֹלָה קוֹדֶם שֶׁבָּא שְׁמוּאֵל, וְזוֹ הָיְתָה סִבָּה רִאשׁוֹנָה לְבִיטּוּל מַלְכוּת שָׁאוּל. תורה יג

(יד) **גַּם תְּמוֹל גַּם הַיּוֹם.** ב'. הָכָא, וְאִידְךָ: "מַדּוּעַ לֹא בָא בֶן יִשַׁי גַּם תְּמוֹל

הַמְּלָאכָה. לְפִיכָךְ זָכוּ אוֹתָן שׁוֹטְרִים לִהְיוֹת סַנְהֶדְרִין, וְנֶאֱצַל מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עַל מֹשֶׁה וְהוּשַׂם עֲלֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶסְפָה־לִּי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל", מֵאוֹתָן שֶׁיָּדַעְתָּ הַטּוֹבָה שֶׁעָשׂוּ בְּמִצְרַיִם כִּי הֵם זִקְנֵי הָעָם וְשׁוֹטְרָיו. **וַיַּכּוּ שֹׁטְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** • אֲשֶׁר שָׂמוּ נֹגְשֵׁי פַּרְעֹה אוֹתָם לְשׁוֹטְרִים עֲלֵיהֶם: "לֵאמֹר מַדּוּעַ לֹא כִלִּיתֶם גַּם תְּמוֹל, גַּם הַיּוֹם", חֹק הַקָּצוּב עֲלֵיכֶם לִלְבֹּן כִּתְמוֹל הַשִּׁלְשִׁי, שֶׁהוּא יוֹם שֶׁלִּפְנֵי אֶתְמוֹל? וְהוּא הָיָה בִּהְיוֹת הַתֶּבֶן נִתָּן לָהֶם. **וַיַּכּוּ** • לְשׁוֹן וַיַּפְעֵלוּ, הֵכּוּ מִיַּד אֲחֵרִים. הַנּוֹגְשִׁים הִכּוּם.

וְגוֹ'". לָמָּה "וַיַּכּוּ"? שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים לָהֶם: "מַדּוּעַ לֹא

(טו) **וַיָּבֹאוּ שֹׁטְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּצְעֲקוּ אֶל־פַּרְעֹה לֵאמֹר לָמָּה תַעֲשֶׂה כֹּה לַעֲבָדֶיךָ:**

טו וַאֲתוֹ סָרְכֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּצְוָחוּ (קֳדָם) לְפַרְעֹה לְמֵימַר לְמָא תַעְבֵּד כְּדֵין לְעַבְדָּיךְ:

(טז) **תֶּבֶן אֵין נִתָּן לַעֲבָדֶיךָ וּלְבֵנִים אֹמְרִים לָנוּ עֲשׂוּ וְהִנֵּה עֲבָדֶיךָ מֻכִּים וְחָטָאת עַמֶּךָ:**

טז תִּבְנָא לָא מִתְיְהֵב לְעַבְדָּיךְ וּלְבֵנַיָּא אָמְרִין לָנָא עֲבִידוּ וְהָא עַבְדָּיךְ לָקָן וְחָטָן עֲלֵיהוֹן עַמָּךְ:

רש"י ◄ **וּלְבֵנִים אוֹמְרִים לָנוּ עֲשׂוּ** • הַנּוֹגְשִׁים אוֹמְרִים עֲשׂוּ לָנוּ לְבֵנִים כַּמִּנְיָן הָרִאשׁוֹן. **וְחָטָאת עַמֶּךָ** • אֵלּוּ הָיָה נָקוּד פַּתָּח, הָיִיתִי אוֹמֵר שֶׁהוּא דָּבוּק, וְדָבָר זֶה חַטָּאת עַמֶּךָ הוּא. עַכְשָׁיו שֶׁהוּא קָמַץ — שֵׁם דָּבָר הוּא, וְכָךְ פֵּרוּשוֹ: וְדָבָר זֶה מֵבִיא חַטָּאת עַל עַמֶּךָ, כְּאִלּוּ כָּתוּב "וְחָטָאת לְעַמֶּךָ", כְּמוֹ: (רות א) "כְּבֹאָנָה בֵּית לֶחֶם", שֶׁהוּא כְּמוֹ לְבֵית לֶחֶם, וְכֵן הַרְבֵּה.

(יז) **וַיֹּאמֶר נִרְפִּים אַתֶּם נִרְפִּים עַל־כֵּן אַתֶּם אֹמְרִים נֵלְכָה נִזְבְּחָה לַיהוָה:**

יז וַאֲמַר בַּטְלָנִין אַתּוּן בַּטְלָנִין עַל כֵּן אַתּוּן אָמְרִין נֵזֵיל נְדַבַּח קֳדָם יְיָ:

(יח) **וְעַתָּה לְכוּ עִבְדוּ וְתֶבֶן לֹא־יִנָּתֵן לָכֶם וְתֹכֶן לְבֵנִים תִּתֵּנוּ:**

יח וּכְעַן אֲזִילוּ פְּלָחוּ וְתִבְנָא לָא יִתְיְהֵב לְכוֹן וּסְכוֹם לְבֵנַיָּא תִּתְּנוּן:

רש"י ◄ **וְתֹכֶן לְבֵנִים** • חֶשְׁבּוֹן הַלְּבֵנִים, וְכֵן: (מלכים ב יב) "אֶת הַכֶּסֶף הַמְתֻּכָּן", הַמָּנוּי, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בָּעִנְיָן: "וַיָּצוּרוּ וַיִּמְנוּ אֶת הַכֶּסֶף".

(יט) **וַיִּרְאוּ שֹׁטְרֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֹתָם בְּרָע לֵאמֹר לֹא־תִגְרְעוּ מִלִּבְנֵיכֶם דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ:**

יט וַחֲזוֹ סָרְכֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָתְהוֹן בְּבִישׁ לְמֵימַר לָא תִמְנְעוּן מִלְּבְנֵיכוֹן פִּתְגַם יוֹם בְּיוֹמֵהּ:

רש"י ◄ **וַיִּרְאוּ שֹׁטְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** • אֶת חַבְרֵיהֶם הַנִּרְדִּים עַל יָדָם. **בְּרָע** • רָאוּ אוֹתָם בְּרָעָה וְצָרָה הַמּוֹצֵאת אוֹתָם, בְּהַכְבִּידָם הָעֲבוֹדָה עֲלֵיהֶם לֵאמֹר: "לֹא תִגְרְעוּ וְגוֹ'".

בעל הטורים

גַּם הַיּוֹם" (שמואל א' ב, כז). מְלַמֵּד כְּשֶׁלֹּא כִּלּוּ חֶלְקָם לִלְבּוֹן הַלְּבֵנִים נֶחְבְּאוּ כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹא, כְּדֶרֶךְ שֶׁנֶּחְבָּא דָּוִד. תורה טו

(טז) **נִתָּן.** ד' בַּמְּסוֹרָה. הָכָא: "תֶּבֶן אֵין נִתָּן לַעֲבָדֶיךָ", וְאִידָךְ: "לַחְמוֹ נִתָּן מֵימָיו נֶאֱמָנִים" (יְשַׁעְיָה לג, טז), "בְּתוֹךְ חֲלָלִים נִתָּן" (יְחֶזְקֵאל לב, כח), וְעוֹד אֶחָד בְּהַאי פָּרָשָׁה: "כִּי נִתַּן חִתִּיתָם בְּאֶרֶץ חַיִּים, וַיִּשְׁאוּ כְלִמָּתָם אֶת יוֹרְדֵי בוֹר" (שם שם, כח). פַּרְעֹה שֶׁלֹּא נָתַן תֶּבֶן טָבַע בַּיָּם, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁיָּרַד לַגֵּיהִנָּם, דִּכְתִיב (שם) "אֶת יוֹרְדֵי בוֹר בְּתוֹךְ חֲלָלִים נִתָּן", כְּדִכְתִיב שָׁמָּה (פסוק לב) "פַּרְעֹה וגו' וְכָל הֲמוֹנוֹ". אֲבָל "לַחְמוֹ נִתָּן", שֶׁנִּתַּן מִלַּחְמוֹ לְדַל, "מֵימָיו נֶאֱמָנִים", כְּדִכְתִיב (יְשַׁעְיָה נח, ז) "הֲלוֹא פָרֹס לָרָעֵב לַחְמֶךָ" וכו', וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ: "וְהָיִיתָ כְּגַן רָוֶה, וּכְמוֹצָא מַיִם אֲשֶׁר לֹא יְכַזְּבוּ מֵימָיו". תורה יז

(יח) **לְבֵנִים.** ג' בַּמְּסוֹרָה. "וְתֹכֶן לְבֵנִים תִּתֵּנוּ", "נִלְבְּנָה לְבֵנִים" (בְּרֵאשִׁית יא, ג), "לְבֵנִים נָפָלוּ" (יְשַׁעְיָה ט, ט). וְזֶהוּ שֶׁדָּרְשׁוּ, שֶׁכָּל מַה שֶׁהָיוּ בּוֹנִין בַּיּוֹם הָיָה נוֹפֵל בַּלַּיְלָה, וְזֶהוּ "לְבֵנִים נָפָלוּ". וְכֵן בְּאַנְשֵׁי מִגְדָּל אָמְרוּ (סַנְהֶדְרִין קט, א) שְׁלִישׁוֹ נָפַל, וּשְׁלִישׁוֹ נִשְׂקַע בָּאָרֶץ, וּשְׁלִישׁוֹ עוֹדֶנּוּ קַיָּים. תורה יט

(כ) וַיִּפְגְּעוּ אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן נִצָּבִים לִקְרָאתָם בְּצֵאתָם מֵאֵת פַּרְעֹה:

כ וַעֲרָעוּ יָת מֹשֶׁה וְיָת אַהֲרֹן קָיְמִין לְקַדָּמוּתְהוֹן בְּמִפַּקְהוֹן מִקֳּדָם פַּרְעֹה:

רש"י◄ וַיִּפְגְּעוּ • אֲנָשִׁים מִיִּשְׂרָאֵל, "אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אַהֲרֹן וְגוֹ'". וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ: כָּל "נִצִּים" וְ"נִצָּבִים", דָּתָן וַאֲבִירָם הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם: "יָצְאוּ נִצָּבִים".

(כא) וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם יֵרֶא יְהוָה עֲלֵיכֶם וְיִשְׁפֹּט אֲשֶׁר הִבְאַשְׁתֶּם אֶת־רֵיחֵנוּ בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו לָתֶת־חֶרֶב בְּיָדָם לְהָרְגֵנוּ:

כא וַאֲמָרוּ לְהוֹן יִתְגְּלֵי יְיָ עֲלֵיכוֹן וְיִתְפְּרַע דִּי אַבְאֶשְׁתּוּן יָת רֵיחָנָא בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי עַבְדּוֹהִי לְמִתַּן חַרְבָּא בִּידֵיהוֹן לְקַטָּלוּתָנָא:

(כב) וַיָּשָׁב מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַיֹּאמַר אֲדֹנָי לָמָה הֲרֵעֹתָה לָעָם הַזֶּה לָמָּה זֶּה שְׁלַחְתָּנִי:

כב וְתָב מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ וַאֲמַר יְיָ לְמָא אַבְאֵשְׁתָּא לְעַמָּא הָדֵין וּלְמָא דְנַן שְׁלַחְתָּנִי:

רש"י◄ לָמָּה הֲרֵעֹתָה לָעָם הַזֶּה • וְאִם תֹּאמַר: מָה אִכְפַּת לְךָ? — קוֹבֵל אֲנִי עַל שֶׁשְּׁלַחְתָּנִי (שמות רבה).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ו, ענ' 39 – מתוך 'התקשרות')

לָמָּה הֲרֵעֹתָה לָעָם הַזֶּה (ה, כב)

מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לֹא בָּא בִּטְרוּנְיָא כְּלַפֵּי שְׁמַיָּא חַס־וְשָׁלוֹם, בְּאוֹמְרוֹ "לָמָּה הֲרֵעֹתָה", אֶלָּא בִּקֵּשׁ לְהָבִין אֶת סִבַּת הַדָּבָר.

כִּי דַּרְגָּתוֹ וּבְחִינָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הִיא – חָכְמָה. וּמִכֵּיוָן שֶׁהַקָּבָּ"ה בָּחַר בּוֹ לִהְיוֹת מוֹשִׁיעָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, הִסִּיק כִּי הַגְּאוּלָה צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּצוּרָה שִׂכְלִית וְהֶגְיוֹנִית. מִשּׁוּם כָּךְ הָיְתָה שְׁאֵלָתוֹ "לָמָּה הֲרֵעֹתָה" חֵלֶק מִמִּלּוּי שְׁלִיחוּתוֹ – הוּא בִּקֵּשׁ לְהָבִין אֶת סֵדֶר וְתַהֲלִיךְ הַגְּאוּלָה בִּשְׂכֶל וְהֶגְיוֹן.

אָמַר לוֹ הַקָּבָּ"ה: "הָאֲבוֹת לֹא הִרְהֲרוּ אַחֲרַי, וְאַתָּה אָמַרְתָּ לָמָּה הֲרֵעֹתָה". גַּם בְּשֵׂכֶל וּבְחָכְמָה צָרִיךְ לִהְיוֹת מָרְגָּשׁ הַבִּטּוּל וְהָאֱמוּנָה הַפְּשׁוּטָה שֶׁלְּמַעְלָה מִן הַשֵּׂכֶל, וְלֹא תָּמִיד יֵשׁ מָקוֹם לִשְׁאֵלוֹת וַחֲקִירוֹת.

(כג) וּמֵאָז בָּאתִי אֶל־פַּרְעֹה לְדַבֵּר בִּשְׁמֶךָ הֵרַע לָעָם הַזֶּה וְהַצֵּל לֹא־הִצַּלְתָּ אֶת־עַמֶּךָ:

כג וּמֵעִדָּן עַלִּית לְוָת פַּרְעֹה לְמַלָּלָא בִּשְׁמָךְ אַבְאֵשׁ לְעַמָּא הָדֵין וְשֵׁזְבָא לָא שֵׁזַבְתָּא יָת עַמָּךְ:

רש"י◄ הֵרַע • לְשׁוֹן הִפְעִיל הוּא, הִרְבָּה רָעָה עֲלֵיהֶם. וְתַרְגּוּמוֹ: אַבְאֵשׁ.

ו (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַתָּה תִּרְאֶה אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה לְפַרְעֹה כִּי בְיָד חֲזָקָה יְשַׁלְּחֵם וּבְיָד חֲזָקָה יְגָרְשֵׁם מֵאַרְצוֹ: ס ס ס

א וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה כְּעַן תֶּחֱזֵי דְּאֶעְבֵּד לְפַרְעֹה אֲרֵי בִידָא תַּקִּיפָא יְשַׁלְּחִנּוּן וּבִידָא תַּקִּיפָא יְתָרְכִנּוּן מֵאַרְעֵהּ: ס ס ס

בעל הטורים

(כב) **הֲרֵעֹתָה.** ג' בַּמְּסוֹרָה. הָכָא, וְאִידָךְ: "לָמָּה הֲרֵעֹתָ לְעַבְדֶּךָ" (במדבר יא, יא) כְּמוֹ כֵן בְּמֹשֶׁה, וּבִשְׁנֵיהֶם שָׁגַג. וְכֵן "עַתָּה תִּרְאֶה" שְׁנַיִם גַּבֵּי מֹשֶׁה שֶׁנֶּעֱנַשׁ בְּזֶה הַלָּשׁוֹן. הָכָא (ו, א) שֶׁאָמַר לוֹ "עַתָּה תִּרְאֶה" וְרָמַז לוֹ שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְכֵן לְקִמָּן (במדבר יא, כג) אָמַר לוֹ "עַתָּה תִּרְאֶה הֲיִקְרְךָ דְבָרִי", שֶׁאָמַרְתִּי לְךָ שֶׁלֹּא תִּכָּנֵס לָאָרֶץ. וְאִידָךְ 'הֲרֵעוֹתָ' גַּבֵּי אֵלִיָּהוּ (מלכים א' יז, כ), "הֲרֵעוֹתָ לְהָמִית אֶת בְּנָהּ". דִּכְמוֹ גַּבֵּי מֹשֶׁה בָּא מַלְאָךְ לַהֲרוֹג אֶת בְּנוֹ וְהִצִּילוֹ מֹשֶׁה בִּתְפִלָּתוֹ, כָּךְ אֵלִיָּהוּ הֶחֱיָה בֶּן הָאַלְמָנָה בִּתְפִלָּתוֹ. וּכְמוֹ כֵן גַּבֵּי מֹשֶׁה כְּתִיב "אַרְבָּעִים יוֹם וגו' לֶחֶם לֹא אָכַלְתִּי" (דברים ט, ט) כֵּן גַּבֵּי אֵלִיָּהוּ "וַיֵּלֶךְ בְּכֹחַ הָאֲכִילָה הַהִיא אַרְבָּעִים יוֹם" (מלכים א' יט, ח). וּכְמוֹ גַּבֵּי מֹשֶׁה כְּתִיב (תהלים סח, יט) "עָלִיתָ לַמָּרוֹם שָׁבִיתָ שֶׁבִי", כֵּן גַּבֵּי אֵלִיָּהוּ "וַיַּעַל אֵלִיָּהוּ בַּסְּעָרָה הַשָּׁמָיִם" (מלכים ב' ב, יא). תורה כג

(כג) **וְהַצֵּל.** ב' בַּמְּסוֹרָה. הָכָא, וְאִידָךְ גַּבֵּי דָּוִד: "וְהַצֵּל תַּצִּיל" (שמואל א' ל, ח). דְּאִיתְקַשׁ דָּוִד לְמֹשֶׁה, כִּדְפֵרַשְׁתִּי גַּבֵּי "וַיַּאֲמֵן" (לעיל ד, לא). תורה א

רש"י◄ **עַתָּה תִרְאֶה וְגוֹ'•** (סנהדרין קיא) הִרְהַרְתָּ עַל מִדּוֹתַי, לֹא כְּאַבְרָהָם שֶׁאָמַרְתִּי לוֹ: (בראשית כא) "כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע", וְאַחַר־כָּךְ אָמַרְתִּי לוֹ: הַעֲלֵהוּ לְעוֹלָה, וְלֹא הִרְהֵר אַחַר מִדּוֹתַי, לְפִיכָךְ: "עַתָּה תִרְאֶה", הֶעָשׂוּי לְפַרְעֹה תִּרְאֶה, וְלֹא הֶעָשׂוּי לְמַלְכֵי שִׁבְעָה אֻמּוֹת, כְּשֶׁאֲבִיאֵם לָאָרֶץ. **כִּי בְיָד חֲזָקָה יְשַׁלְּחֵם•** מִפְּנֵי יָדִי הַחֲזָקָה שֶׁתֶּחֱזַק עָלָיו יְשַׁלְּחֵם. **וּבְיָד חֲזָקָה יְגָרְשֵׁם מֵאַרְצוֹ•** עַל כָּרְחָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל יְגָרְשֵׁם, וְלֹא יַסְפִּיקוּ לַעֲשׂוֹת לָהֶם צֵדָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וַתֶּחֱזַק מִצְרַיִם עַל הָעָם לְמַהֵר לְשַׁלְּחָם וְגוֹ'":

קכ"ד פסוקים, ויק"ח סימן. מעד"י סימן: חסלת פרשת שמות

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רמז - רנ

אגרות קודש

ב"ה, ט' טבת, תשי"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מנר חמישי, בו כותב רעיונות אודות מצבו בעבודת השי"ת. ובטח ידוע לו פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע אודות הרה"צ ר"נ מטשרנוביל (נדפס ג"כ בשיחת פסח ה'תש"ג) שלעתים תכופות צריך בחינה מאיזה צד באה תנועה פלונית או רצון פלוני, כי בהשקפה ראשונה אי אפשר לברר אם זה מצד הקדושה או מצד השני, וידוע ג"כ פתגם כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע אשר אפשר ג"כ שהיצה"ר יתלבש אין א זיידענע קאפאטע, ואחת הבחינות - מהיסודיות - בזה הוא אשר אם רואים שהתנועה או הרצון מביאים חלישות בעבודה ה"ז הוכחה שבאים מצד השמאל.

וה"ה בנדון דידן אשר כנראה ממכתבו הנה חשבון הנפש שלו שכותב אודותו מחליש החשק והחיות שלו במלאכתו מלאכת שמים, היינו עבודת החינוך הכשר, ולכן קרוב לודאי שזהו מתחבולות היצר, וזהו נוסף על המבואר בתניא אשר אפי' אם העצבות היא ממילי דשמיא צריך לשית עצות בנפשו כו' וכו' יעיין שם פרק כ"ו ובקיצור התניא, שגם מזה מובן שאפשר שיהי' כל הטענות והתביעות צודקות ובכ"ז צריך להתרחק מהם בתכלית הריחוק וגם בהנוגע לו, הנה מכל חשבון הנפש שכותב עדיין איני מבין מהו הבכן שפועל לבד העצבות שכותב אודותה, ובמילא אין זה מענינו ויוסיף אומץ בחינוך בני ובנות ישראל חינוך המקרב את לבם לאביהם שבשמים, ושכרו אתו אמור בכ"מ ברז"ל אשר עי"ז מאיר ה' עיניו גם הוא לעלות במסילה העולה בית אל.

ב) בהנוגע לשאלתו אם להיות בחתונת אחיו שי'. הרי הוראה כללית בענינים כגון אלו היא, אז דורך קירוב קען מען אויפטאן מער, ממה שע"י דיחוי וריחוק, ואף שאינו כותב פרטי הענינים שביניהם, בכל זה הרושם אצלי שטוב יותר שיהי' נוכח, ולבד ענין האהבת ישראל שבזה, הרי בטח יוכל לנצל את זה אם על אתר או במשך הזמן לקרב את אחיו וב"ג תחי' יותר לדרכי היהדות, והשי"ת יצליחו גם בזה...

בברכה.

המחכה לבשו"ט.

שיעורי תהלים לשבוע פרשת שמות

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ט"ו טבת מפרק עז עד סוף פרק עח	**יום רביעי - י"ח טבת** מפרק פח עד סוף פרק פט
יום שני - ט"ז טבת מפרק עט עד סוף פרק פב	**יום חמישי - י"ט טבת** מפרק צ עד סוף פרק צו
יום שלישי - י"ז טבת מפרק פג עד סוף פרק פז	**יום שישי - כ' טבת** מפרק צז עד סוף פרק קג
שבת קודש - כ"א טבת פרק כ מפרק קד עד סוף פרק קה	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ט"ו טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 28, פרק י והנה כשהאדם... עד עמ' טו, ממש כמו השנאה.

ליקוטי אמרים

פרק י והנה כשהאדם מגביר נפשו האלהית ונלחם כל כך עם הבהמית עד שמגרש ומבער הרע שבה מחלל השמאלי כמ"ש ובערת הרע מקרבך ואין הרע נהפך לטוב ממש נקרא צדיק שאינו גמור וצדיק ורע לו דהיינו שיש בו עדיין מעט מזער רע בחלל השמאלי אלא שכפוף ובטל לטוב מחמת מיעוטו ולכן נדמה לו כי ויגרשהו וילך לו כולו לגמרי אבל באמת אלו חלף והלך לו לגמרי כל הרע שבו היה נהפך לטוב ממש. וביאור הענין כי הנה צדיק גמור שנהפך הרע שלו לטוב ולכן נקרא צדיק וטוב לו הוא ע"י הסרת הבגדים הצואים לגמרי מהרע דהיינו למאוס מאד בתענוגי עוה"ז להתענג בם בתענוגות בני אדם למלאת תאות הגוף בלבד ולא לעבודת ה' מפני היותם נמשכים ונשפעים מהקליפה וס"א וכל מה שהוא מהם"א הצדיק גמור הוא שונאו בתכלית השנאה מחמת גודל אהבתו לה' וקדושתו באהבה רבה

1 **פֶּרֶק י'.** אחרי שרבנו הזקן הסביר בפרק התשיעי, את המלחמה
2 המתנהלת בין הנפש האלקית לבין הנפש הבהמית, על השליטה בגופו
3 של יהודי – הוא בא להסביר בפרק העשירי: כשאדם לוחם בנפשו
4 הבהמית ומשליט עליה את הנפש האלקית, והרע שבו נהפך לטוב – הוא
5 נקרא "**צדיק**", ושני אופנים
6 בכך, אחד למטה מהשני: –
7 אופן אחד, שהרע כולו נהפך
8 לטוב, ואז הוא "צדיק **גמור**",
9 ונקרא "צדיק וטוב לו" – צדיק
10 שיש בו רק טוב. – אופן שני,
11 ומדריגה יותר נמוכה, שהרע
12 שבו עדיין לא נהפך כל כולו
13 לטוב, ואז הוא "צדיק **שאינו**
14 **גמור**", ונקרא "צדיק ורע לו" –
15 צדיק שיש בו עדיין משהו מן
16 הרע. התארים הכפולים –
17 "צדיק גמור – צדיק וטוב לו",
18 ו"צדיק שאינו גמור – צדיק
19 ורע לו" – הנם תארים שווים
20 באותן המדריגות של
21 ה"צדיק": "גמור" ו"אינו גמור",
22 מתארים עד היכן הגיע
23 ה"**צדיק**" באהבת ה' (שבגלל
24 כך הוא נקרא צדיק), אם
25 האהבה היא במלואה או לא; ואילו התארים "טוב לו" ו"רע לו" –
26 מתארים, עד כמה נהפכה **הנפש הבהמית** מ"רע" ל"טוב", אם היא
27 נהפכה כל כולה, או ששמץ מן הרע עדיין נשאר בה. מובן מאליו
28 שמדובר כאן אודות הרע שבנפש, ולא אודות הרע הבא לידי ביטוי
29 במחשבה, בדיבור או במעשה. וכך אומר רבנו הזקן:

30 **וְהִנֵּה, כְּשֶׁהָאָדָם מַגְבִּיר נַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית וְנִלְחָם כָּל כָּךְ עִם**
31 **– הנפש הַבְּהֵמִית, עַד שֶׁמְּגָרֵשׁ וּמְבַעֵר הָרַע שֶׁבָּהּ מְחֻלָּל**
32 **הַשְּׂמָאלִי,** – שבלב, מיקומו הראשי של ה"רע", **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[1]**:**
33 **"וּבַעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ",** – בכך מדגישה התורה, שעל כל יהודי
34 לשרש כליל את הרע שבקרבו, כלומר: לא רק שיתגבר על הרע
35 בהתגלותו, שהנפש הבהמית לא תחשוב, לא תדבר ולא תעשה
36 מעשים של רע, אלא שאף "יעבד" את הרע הפנימי שבכוחות
37 הנפש הבהמית, שלא יתאווה כלל לדבר שיש בו משהו מן הרע.
38 **וְאֵין הָרַע נֶהְפַּךְ לְטוֹב מַמָּשׁ** – אלא, שהרע עדיין לא נהפך
39 כולו לטוב, אילו היה הרע נהפך כולו לטוב, היה אז **כל כולו** של
40 כוח־התאוה, נמשך, אך ורק, לאלקות ולקדושה, במקום התאוה
41 לרע, **נִקְרָא "צַדִּיק שֶׁאֵינוֹ גָּמוּר" וְ"צַדִּיק וְרַע לוֹ".** – והוא
42 מסביר מיד: **דְּהַיְנוּ,** – המשמעות של "ורע לו": **שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֲדַיִן**
43 **מְעַט מִזְעָר רַע בֶּחָלָל הַשְּׂמָאלִי, אֶלָּא** – מדוע אין מעט רע
44 זה בא לידי ביטוי ברגש התאוה וכדומה? **שֶׁכָּפוּף** – אותו מעט
45 רע, **וּבָטֵל לַטּוֹב מֵחֲמַת מִעוּטוֹ, וְלָכֵן נִדְמֶה לוֹ** – לצדיק, **כִּי**
46 **וַיְגָרְשֵׁהוּ וַיֵּלֶךְ לוֹ כֻּלּוֹ לְגַמְרֵי, אֲבָל בֶּאֱמֶת אִלּוּ חָלַף וְהָלַךְ**
47 **לוֹ לְגַמְרֵי - כָּל הָרַע שֶׁבּוֹ**
48 **הָיָה נֶהְפַּךְ לְטוֹב מַמָּשׁ**[2]**.**
49 **וּבֵאוּר הָעִנְיָן,** – רבנו
50 הזקן בא לענות על
51 שאלה: מאחר שהצדיק
52 (שאינו גמור) אינו מרגיש
53 כלל את הרע – הרי יתכן
54 שאכן הרע שבו נהפך
55 כולו לטוב ואין בו אף
56 שמץ מן הרע, ומנין לנו
57 שיש בו רע? על כך מסביר
58 רבנו הזקן שהדבר יובן
59 ממדריגת "צדיק גמור":
60 העובדה שהרע שבו נהפך
61 כל כולו לטוב, באה
62 כתוצאה מ"אהבה
63 בתענוגים" (כפי שהוסבר
64 בפרק התשיעי), הרי –
65 באם חסר בסיבה (בגורם)
66 ב"אהבה בתענוגים", מן
67 ההכרח שחסר גם במסובב (בתוצאה) – בהפיכת הרע לטוב.
68 ה"אהבה בתענוגים" היא "אבן הבוחן" באיזו דרגה, בביטולו של
69 הרע, נמצא האדם, **כִּי הִנֵּה צַדִּיק גָּמוּר שֶׁנֶּהְפַּךְ הָרַע שֶׁלּוֹ**
70 **לְטוֹב, וְלָכֵן נִקְרָא "צַדִּיק וְטוֹב לוֹ",** – יש בו רק טוב, **הוּא**
71 **עַל יְדֵי הֲסָרַת "הַבְּגָדִים הַצּוֹאִים" לְגַמְרֵי מֵהָרַע, דְּהַיְנוּ**
72 **לִמְאֹס מְאֹד בְּתַעֲנוּגֵי עוֹלָם הַזֶּה** – תענוגי העולם־הזה
73 מעוררים בו רגש של תיעוב וגועל נפש, **לְהִתְעַנֵּג בָּם**
74 **בְּתַעֲנוּגוֹת בְּנֵי אָדָם** – כדי, **לְמִלֹּאת תַּאֲוַת הַגּוּף בִּלְבַד, וְלֹא**
75 **לַעֲבוֹדַת ה',** – שכן, הרי יתכן סוג של תענוגי העולם־הזה
76 השייך לצד הקדושה, למשל: במצות עונג שבת (כפי שנזכר
77 בפרק השביעי) וכדומה. ואילו הנאות ותענוגים סתמיים של
78 העולם־הזה, שלא לשם שמים – מאוסים לגמרי בעיני הצדיק.
79 וכל כך למה? – **מִפְּנֵי הֱיוֹתָם נִמְשָׁכִים וְנִשְׁפָּעִים מֵהַקְּלִפָּה**
80 **וְסִטְרָא אָחֳרָא.** – מקורם של תענוגי העולם־הזה הוא
81 ב"קליפה" וב"סטרא אחרא", **וְכָל מַה שֶּׁהוּא מֵהַסִּטְרָא אָחֳרָא**
82 - **הַצַּדִּיק גָּמוּר הוּא שׂוֹנְאוֹ בְּתַכְלִית הַשִּׂנְאָה, מֵחֲמַת גֹּדֶל**
83 **אַהֲבָתוֹ לַה' וּקְדֻשָּׁתוֹ**[3] **בְּאַהֲבָה רַבָּה בְּתַעֲנוּגִים** – אהבה
84 הנקראת "אהבה רבה בתענוגים", **וְחִבָּה יְתֵרָה הַנִּזְכָּרִים**

---

1. דברים כא, כא. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "...כי יש ב' ענינים: כח דנה"ב דק"נ, ולבושיו הצואים: וכשמסיר הלבושים יכול להפך הכח לטוב ע"י שמלבישו בטוב". 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אפילו את"ל דברור דוקדושתו קאי על הצדיק - צע"ג אם אפ"ל שנתקדש ע"י... אהבה! ומש"כ באה"ר זהו פי' ובי' על גודל אהבתו - שלפ"ז".

לְעֵיל, – אהבה זו יש בה יותר חיבה מאשר בשאר סוגי האהבות, כפי שנזכר בפרק התשיעי. ומכיון שהצדיק עומד באהבה גדולה ובלתי רגילה כזו לאלקות ולקדושה – לכן הוא שונא כל כך את הקליפה וסטרא אחרא: **כִּי** – קדושה ולהבדיל סטרא אחרא, **הֵם זֶה לְעֻמַּת זֶה,** – אהבתו להקב"ה ולעניני קדושה, מעוררת בו, ממילא, שנאה לסטרא אחרא באותה מדה של גודל אהבתו לאלקות. **כְּדִכְתִיב**[4]**:** "**תַּכְלִית שִׂנְאָה שְׂנֵאתִים, לְאוֹיְבִים הָיוּ לִי, חָקְרֵנִי וְדַע לְבָבִי וְגוֹ'",** – דוד המלך אומר זאת כלפי מנגדי הקדושה, שהוא שונא אותם שנאה גדולה. כראיה לאותה שנאה, הוא אומר: "חקרני ודע **לבבי**" – כלומר: מגודל אהבתי אליך, הקב"ה, שבלבי – תכיר, ממילא, מה גדולה שנאתי למנגדי הקדושה. **וּכְפִי עֶרֶךְ גֹּדֶל הָאַהֲבָה לַה',** **כָּךְ עֶרֶךְ גֹּדֶל הַשִּׂנְאָה לְסִטְרָא אָחֳרָא** – "סטרא אחרא", הקליפות הרוחניות שזן, כאמור, המקור וה"חיות" של כל התענוגים הגופניים, **וְהַמְּאוּס בָּרַע בְּתַכְלִית,** – ולפי ערך האהבה לה' כך גם גודל מיאוסו את הרע של התאוות והתענוגים הגשמיים. על דבר רוחני ("סטרא אחרא") שהוא רחוק מהאדם, מתאים הביטוי "שנאה", ואילו על תאוות גשמיות ("רע") הקרובות אל האדם ונמצאות לנגד עיניו, מתאים הביטוי "מיאוס", כאדם שנגעל מדבר שהוא שונא, העומד לנגד עיניו. **כִּי הַמְּאוּס הוּא הֵפֶךְ הָאַהֲבָה מַמָּשׁ כְּמוֹ הַשִּׂנְאָה.** – אלא, שהביטוי "שנאה" מתאים, כאמור, ביחס ל"קליפה" ו"סטרא אחרא", ואילו ביחס לתאוות גופניות – מתאים הביטוי "מיאוס".

ליקוטי אמרים

בתענוגים וחיבה יתרה הנ"ל כי הם זה לעומת זה כדכתיב תכלית שנאה שנאתים לאויבים היו לי חקרני ודע לבבי וגו' וכפי ערך גודל האהבה לה' כך ערך גודל השנאה לס"א והמיאום ברע בתכלית כי המיאום הוא הפך האהבה ממש כמו השנאה.

על כל פנים, הרי מוסבר, שתכלית השנאה שיש לצדיק־גמור ל"רע", היא מחמת שאהבתו לה' היא בדרגה העליונה ביותר, ומשום כך הוא נקרא "צדיק גמור", שמדריגת ה"צדיק" שבו – ה"אהבה בתענוגים" – היא במדה המלאה והעליונה ביותר. הוא גם נקרא "צדיק וטוב לו" – שהוא גדוש רק בטוב: כל הרע שבו נהפך לטוב. מכאן נבין את התשובה ביחס ל"צדיק שאינו גמור" – כיון שחסר בו באהבה בתענוגים, הרי שיש בו עדיין משהו מן הרע, למרות שאין הוא מרגיש ברע זה כלל. ועל כך אומר ה"תניא" בהמשך:

יום שני ט"ז טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' טו, וצדיק שאינו גמור... עד עמ' 30, לא ייתון הכא וכו'.

וְצַדִּיק שֶׁאֵינוֹ גָּמוּר, הוּא שֶׁאֵינוֹ שׂוֹנֵא הַסִּטְרָא אָחֳרָא בְּתַכְלִית הַשִּׂנְאָה, – שאינו שונא את ה"סטרא אחרא", הקליפות הרוחניות, תכלית שנאה, **וְלָכֵן אֵינוֹ מוֹאֵס גַּם כֵּן בָּרַע** – בתאוות ובתענוגים הגופניים, **בְּתַכְלִית.** – במדה הגדולה ביותר, **וְכָל שֶׁאֵין הַשִּׂנְאָה וְהַמְּאוּס בְּתַכְלִית, עַל כָּרְחָךְ נִשְׁאָר אֵיזֶה שֶׁמֶץ אַהֲבָה וְתַעֲנוּג לְשָׁם,** – לרע, **וְלֹא הוֹסְרוּ "הַבְּגָדִים הַצּוֹאִים" לְגַמְרֵי מִכֹּל וָכֹל,** – "בגדים צואים" – היצר־הרע, תאוות העולם־הזה, עדיין לא הוסרו מכוח הנפש הבהמית שמקליפת "נוגה", הנקרא גם הוא "רע". **וְלָכֵן לֹא נֶהְפַּךְ לְטוֹב מַמָּשׁ, מֵאַחַר שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֵיזֶה אֲחִיזָה עֲדַיִן בַּ"בְּגָדִים הַצּוֹאִים",** – שכוח התאוה היה לבוש בהם. **אֶלָּא** – מדוע, אם כך, אין הוא מרגיש ברע כלל? ומדוע אין מעט רע זה בא לידי ביטוי בתאוות וכדומה? **שֶׁהוּא** – אותו מעט רע, **בָּטֵל בְּמִעוּטוֹ וּכְלָא חָשִׁיב,** – לגבי הטוב אין רע זה נחשב כלל. **וְלָכֵן נִקְרָא צַדִּיק וְרַע - כָּפוּף וּבָטֵל - לוֹ.** – "ורע – לו", הרע "נתון" לו, לצדיק, ולשליטתו, מפני שהטוב שבו הוא הרוב. **וְעַל כֵּן** – מעט הרע שבו, רומז שגַּם **אַהֲבָתוֹ לַה' אֵינָהּ בְּתַכְלִית,** – שכן, אם האהבה היתה במדתה העליונה ביותר, היתה משפיעה על הרע להיהפך לגמרי לטוב. **וְלָכֵן נִקְרָא צַדִּיק שֶׁאֵינוֹ גָּמוּר.** – וכאמור, מציינים התארים "גמור" ו"אינו גמור" את מדריגת אהבתו, כלומר, ביחס ל"ועשה טוב"; והתארים "וטוב לו" ו"רע לו" – ביחס ל"סור מרע" – עד כמה נהפך הרע לטוב. **וְהִנֵּה, מַדְרֵגָה זוֹ** – "צדיק שאינו גמור" ו"צדיק ורע לו", **מִתְחַלֶּקֶת לְרִבְבוֹת מַדְרֵגוֹת** – המתבטאות, **בְּעָנְיַן בְּחִינַת**

ליקוטי אמרים

וצדיק שאינו גמור

הוא שאינו שונא הס"א בתכלית השנאה ולכן אינו מואס ג"כ ברע בתכלית וכל שאין השנאה והמיאום בתכלית ע"כ נשאר איזה שמץ אהבה ותענוג לשם ולא הוסרו הבגדים הצואים לגמרי מכל וכל ולכן לא נהפך לטוב ממש מאחר שיש לו איזה אחיזה עדיין בבגדים הצואים אלא שהוא בטל במיעוטו וכלא חשיב ולכן נקרא צדיק ורע כפוף ובטל לו. ועל כן גם אהבתו לה' אינו בתכלית ולכן נקרא צדיק שאינו גמור. והנה מדרגה זו מתחלקת לרבבות מדרגות בענין בחי' מיעוט

---

4. תהלים קלט, כב.

מִעוּט הָרַע הַנִּשְׁאָר – איכות אותו מעט רע שנשאר בצדיק, **מֵאַחַת מֵאַרְבַּע יְסוֹדוֹת הָרָעִים,** – יש שנשאר בו מיסוד המים, ויש – מיסוד האש, וכך הלאה. כן הן שונות זו מזו בבמות הרע שנשאר ובמדת ביטולו לטוב. יש אשר הרע שנשאר בו הוא במדה קצת גדולה יותר, אלא שהוא "בטל בששים", הטוב גדול פי ששים מן הרע, כך שהרע בטל בששים, כי אין טעמו נרגש כלל. אך, יש גם, שהרע שנשאר הוא פחות מחלק הששים, וביטולו לטוב הוא "ביטול באלף", אחד כנגד אלף, או יותר מכך: **וּכְעֵנְיַן בִּטּוּלוֹ בְּמִעוּטוֹ בְּשִׁשִּׁים עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, אוֹ בְּאֶלֶף וּרְבָבָה וְכַיּוֹצֵא עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל.** – במדת הביטול לטוב, בששים, באלף, ברבבה וכדומה, תלוי השוני הקיים במדריגותיו של הצדיק שאינו גמור, **וְהֵן הֵם בְּחִינַת צַדִּיקִים הָרַבִּים שֶׁבְּכָל הַדּוֹרוֹת,** – אותם צדיקים שהם בבחינת "צדיק שאינו גמור", **כִּדְאִיתָא בַּגְּמָרָא** – כמו שאנו מוצאים בגמרא[5]: **דִּתְמָנְיסַר אַלְפֵי צַדִּיקֵי קָיְימֵי קַמֵּיהּ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא.** – שמונה עשר אלף צדיקים קיימים לפני הקב"ה. כל כך הרבה מדריגות בצדיקים, אך כל אלה בדרגת "צדיק שאינו גמור". **אַךְ עַל מַעֲלַת צַדִּיק גָּמוּר, הוּא שֶׁאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי**[6]**:** – מחבר ה"זוהר": **"רָאִיתִי בְּנֵי עֲלִיָּה וְהֵם מוּעָטִים כו'",** – "בני עליה" – אלה שדרגתם נעלה ביותר, והם מועטים, **שֶׁלָּכֵן נִקְרָאִים "בְּנֵי עֲלִיָּה",** – מפני **שֶׁמְּהַפְּכִין הָרַע** – לטוב, **וּמַעֲלִים אוֹתוֹ לִקְדֻשָּׁה, כִּדְאִיתָא בַּזֹּהַר בַּהַקְדָּמָה**[7]**,** – כמו שכתוב ב"הקדמה" של ספר ה"זוהר", **שֶׁכְּשֶׁרָצָה רַבִּי חִיָּא לַעֲלוֹת לְהֵיכַל רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי,** – "היכלו" של רבי שמעון בר יוחאי, משמעו מקומה של מדריגת "צדיק גמור", **שָׁמַע קָלָא נָפִיק וְאָמַר:** – שמע קול היוצא ומכריז: **"מַאן מְנַכּוֹן דִּי חֲשׁוֹכָא מְהַפְּכָן לְנְהוֹרָא וְטַעֲמִין מְרִירוּ לְמִתְקָא עַד לָא יֵיתוּן הָכָא"** וְכו': – מי מכם שהפך את חושך העולם לאור של קדושה, ואת הטעם המר (של נפשו הבהמית ויצרו הרע) הפך לתענוג ולמתיקות (הקדושה), לפני שהגיע לכאן – יכול להיכנס לכאן. הרי, ש"צדיק גמור" הוא זה שמהפך את החושך לאור, הוא מעלה את הנפש הבהמית לאור הקדושה. להלן, מוסיף רבנו הזקן טעם נוסף על מה שצדיקים בסוג נעלה יותר, נקראים "בני עליה"[8]:

ליקוטי אמרים

הרע הנשאר מאחת מארבע יסודות הרעים ובענין ביטולו במיעוטו בששים עד"מ או באלף ורבבה וכיוצא עד"מ והן הם בחי' צדיקים הרבים שבכל הדורות כדאיתא בגמ' דתמניסר אלפי צדיקי קיימי קמי' הקב"ה אך על מעלת צדיק גמור הוא שאמר רשב"י ראיתי בני עליה והם מועטים כו' שלכן נקראים בני עליה שמהפכין הרע ומעלים אותו לקדושה כדאיתא בזהר בהקדמה שכשרצה רבי חייא לעלות להיכל ר"ש בן יוחאי שמע קלא נפיק ואמר מאן מנכון די חשוכא מהפכן לנהורא וטעמין מרירו למיתקא עד לא ייתון הכא וכו':

יום שלישי י"ז טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 30, ועוד נקראים... עד עמ' 30, כמ"ש במ"א].

וְעוֹד – טעם נוסף, מדוע **נִקְרָאִים בְּנֵי עֲלִיָּה, מִפְּנֵי שֶׁגַּם עֲבוֹדָתָם בִּבְחִינַת "וַעֲשֵׂה טוֹב" בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ, הוּא לְצוֹרֶךְ גָּבוֹהַּ וּמַעֲלָה מַעֲלָה עַד רוּם הַמַּעֲלוֹת,** – מטרת עבודתם היא לשם הקב"ה בלבד עד למעלות ולמדריגות הנעלות ביותר, **וְלֹא** – עבודתם אינה, **כְּדֵי לְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ בִּלְבַד** – כדי, **לְרַוּוֹת** – בעבודתם, **צִמְאוֹן נַפְשָׁם הַצְּמֵאָה לַה',** – כלומר, לא כמו שהדבר הוא באלה שאינם במדריגה זו, המקיימים מצוות ולומדים תורה, מפני שבכך הם "מרווים" את צמאונם לאלקות, ותשוקתם העזה "להידבק" בקב"ה – שכן, על־ידי קיום תורה ומצוות דבק ומתחבר היהודי בקב"ה. **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[9]**: "הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם",** – הנביא מכריז: כל אלה הצמאים לאלקות – ילמדו תורה שנמשלה למים. **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּמָקוֹם אַחֵר,** – שמשמעות ה"צמאון" הוא לאלקות. שכן, אם ה"צמאון" הוא לתורה, לא היה צריך הנביא להשתמש בצורת ההכרזה "הוי"! ולהורות "לכו למים" – לתורה, כי מי שצמא לתורה – הרי התורה מוכנה לפניו ללמוד בה! אלא הכוונה היא: מי שצמא לאלקות, מורה לו הנביא, ללמוד תורה, שכן, על־ידי־כך יתדבק ויתאחד עם הקב"ה. ואילו "בני העליה" בהם מדובר כאן, הם דרגה נעלית יותר: קיומם את המצוות ולימודם את התורה אינם רק כדי לרוות צמאונם לאלקות, שהרי בכך יש בצורה עדינה משום ריווי הרגש העצמי שלהם וטובתם העצמית, שכדי "להרוויח" הקירוב להקב"ה – הם עושים אותם ענינים המביאים לאותו קירוב – **אֶלָּא** – עבודתם היא, **כִּדְפֵרְשׁוּ בַּתִּקּוּנִים**[10]**:** – כמו שפירשו ב"תיקוני זהר" את מאמר חכמינו ז"ל: **אֵיזֶהוּ חָסִיד** -

ליקוטי אמרים

ועוד

נקראים בני עליה מפני שגם עבודתם בבחי' ועשה טוב בקיום התורה ומצותיה הוא לצורך גבוה ומעלה מעלה עד רום המעלות ולא כדי לדבקה בו ית' בלבד לרוות צמאון נפשם הצמאה לה' כמ"ש הוי כל צמא לכו למים וכמ"ש במ"א אלא כדפירשו בתיקונים איזהו חסיד

---

5. סוכה מה, ב; סנהדרין צז, ב. **6.** שם. **7.** חלק א ד, א. **8.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ב' הטעמים על סוג א': טעם א' כנגד התואר צדיק גמור; טעם ב' כנגד התואר (צדיק) וטוב לו". **9.** ישעי' נה, א. **10.** בהקדמה, א, ב; ראה זח"ב קיד, ב. ח"ג רכב, ב. שם

הַמִּתְחַסֵּד עִם קוֹנוֹ, – ופירשו ב"תיקונים": **עִם** קֵן דִּילִיהּ, – "קונו" מלשון "קן", כלומר: החסיד מתנהג בחסד עם ה"קן" שלו, מקורו – הקב"ה, כדי **לְיַחֲדָא** קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא **וּשְׁכִינְתֵּיהּ בַּתַּחְתּוֹנִים,** – להביא את ה"ייחוד" של הקב"ה עם שכינתו, ושאור "ייחוד" זה יאיר גם בעולמות התחתונים. **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב** בְּרַעְיָא מְהֵימְנָא פְּרָשַׁת תֵּצֵא: "בְּכָרָא דְּאִשְׁתַּדֵּל בָּתַר אֲבוֹי וְאִמֵּיהּ, – כמו בן המשתדל לטובת אביו ואמו, דְּרָחִים לוֹן יָתִיר מִגַּרְמֵיהּ וְנַפְשֵׁיהּ וְרוּחֵיהּ וְנִשְׁמָתֵיהּ כו', – שאוהב אותם יותר מאשר את עצמו, ונפשו, רוחו ונשמתו וכו', **וּמָסַר גַּרְמֵיהּ** לְמִיתָה עֲלַיְיהוּ לְמִיפְרַק לוֹן כו'", – ומוסר את נפשו לפדות את אביו ואמו מהשבי. **וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר,** – שזוהי דרך העבודה של "בני עליה": רק לשמו של הקב"ה. להלן מסביר רבנו הזקן ששני הפירושים ב"בני עליה", תואמים וקשורים אחד בשני, שכן, כפי שמוסבר בתורת הקבלה, נעשה על־ידי "העלאת מיין נוקבין" – המשכת "מיין דכורין" – על ידי עיבוד הרע והעלותו לקדושה ("העלאת מ"ן"), נמשך במצוות "המשכת מ"ד", – וזאת יש ברצונם של צדיקים לבצע על־ידי עבודתם. מכיון שהמדובר הוא ענין קבלי, המוסבר לעומקו ולרחבו בתורת החסידות, נבין אותו ביתר הסברה, בהמשך הדברים הבאים: [**וּשְׁנֵיהֶם** – שני הפירושים ב"בני עליה", **עוֹלִים בְּקָנֶה אֶחָד,** – תואמים אחד את השני, **כִּי עַל יְדֵי הַבְּרוּרִים שֶׁמְּבָרְרִים מִנֹּגַהּ** – על־ידי הפיכת הנפש הבהמית לטוב, **מַעֲלִים "מַיִן נוּקְבִין",** – פועלים "העלאת מ"ן" – התעוררות והתעלות מצדו של ה"מקבל", **וְנַעֲשִׂים יְחוּדִים עֶלְיוֹנִים** – בעולמות העליונים, **לְהוֹרִיד "מַיִן דְּכוּרִין",** – להמשיך השפעת "מיין דכורין" לעולם־הזה, **שֶׁהֵם הֵם** – ה"מיין דכורין", **מֵימֵי הַחֲסָדִים שֶׁבְּכָל מִצְוָה וּמִצְוָה מֵרְמ"ח מִצְוֹת עֲשֵׂה,** – מימי החסדים המהולים בכל מצוה ממאתים ארבעים ושמונה מצוות־עשה, **שֶׁכֻּלָּן** – כל המצוות, **הֵן בְּחִינַת חֲסָדִים וּ"מַיִן דְּכוּרִין",** – בחינת חסדים והשפעות, **דְּהַיְנוּ הַמְשָׁכַת קְדֻשַּׁת אֱלֹהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה לְהִתְלַבֵּשׁ בַּתַּחְתּוֹנִים,** – שתתגלה הקדושה האלקית בעולמנו הגשמי, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר]:** – הרי, ששני הפירושים ב"בני עליה" קשורים ותואמים היטב אחד את השני.

בהקשר לאמור, שכל עבודתם של הצדיקים הגדולים, "בני עליה", היא אך ורק לשם **הקב"ה,** ולא לטובתם הם, גם לא לטובתם הרוחנית, להיות קרובים יותר אל הקב"ה – יש מקום לסיפור הבא: רבנו הזקן היה נוהג הרבה פעמים להתעמק בדביקותו, עד שהיה מתגלגל על הרצפה, ובשעת מעשה היו שומעים ממנו דיבורים מקוטעים: **"אינני רוצה בעולם הבא שלך, אינני רוצה בגן־עדן שלך, אני רוצה, רק בך (בקב"ה) בלבד".** כ"ק רבינו באחת משיחותיו הקדושות, אמר: כיון שסופר לנו סיפור זה, הרי שגם אנו יכולים ללמוד ממנו, שכן, לכל יהודי ישנה, בנשמתו, אהבה לקב"ה, ומצד אהבה פנימית ועמוקה זו להקב"ה – קיים בכל יהודי הרגש לקיים מצוות וללמוד תורה, כדי לשוות נחת רוח לקב"ה, כבן שרוצה להביא נחת רוח לאביו. (כ"ק רבינו מעיר שכך מוסבר ב"תניא" בסוף פרק מ"א, עמוד 114, בפיסקה המתחילה "ואף שלהיות כו'"). אגב, יש בכך משום תשובה לאותם שטוענים: מה התועלת בלימוד ענינים נעלים כאלה במדריגות התורה והנשמה, מכיון שאנו רחוקים מכך תכלית ריחוק? ראשית, ידועה התשובה שענה פעם רבנו הזקן על שאלה זו: על זמנו של המשיח נאמר[11] "והסירותי את לב האבן מבשרכם", כלומר: כעת, ישנו החסרון, שלמרות שכל אחד יכול להבין מדריגות נעלות ביותר – לא תפעלנה על לבו כלל, שכן, לבו מאובן "לב אבן". ואילו בביאת המשיח יוסר חסרון זה, וכל מה שיבינו במוח – ייקלט בלב, שיהיו שייכים לאותן מדריגות. בהתאם לכך, צריכה כבר כעת, לפני ביאת המשיח, – להיות ההבנה במוח, כדי שלאחר מכן, בביאת המשיח, ייקלטו הדברים בלב – ולשם כך צריכים ללמוד וללמוד. נוסף על תשובה זו של רבנו הזקן, אנו למדים תשובה גם מן הסיפור האמור: מכל ענין המובא בתורת החסידות, אפשר ללמוד משהו לפועל ביחס לכל אחד ואחד. למשל: מה שלמדנו בפרק זה על מדריגות הצדיקים הנעלים ביותר, העושים עבודתם רק לשם הקב"ה בלבד, הרי ישנה בכך, באמת, "נקודה" הנוגעת לכל יהודי. במדה מסויימת יכול כל יהודי לעורר בתוכו רגש זה ללימוד תורה ולקיום מצוות במטרה להביא נחת רוח להקב"ה. שכן, בנשמתו של יהודי, ישנה אותה אהבה ותשוקה: להביא נחת רוח לקב"ה, עליו רק לעורר ולגלות רצון זה.

ליקוטי אמרים

המתחסד עם קונו עם קן דיליה לייחדא קב"ה ושכינתי' בתחתונים וכמ"ש ברעי' מהימנא פ' תצא כברא דאשתדל בתר אבוי ואימיה דרחים לון יתיר מגרמיה ונפשיה ורוחיה ונשמתי' כו' ומסר גרמיה למיתה עלייהו למיפרק לון כו' וכמ"ש במ"א. [ושניהם עולים בקנה אחד כי ע"י הבירורים שמבררים מנוגה מעלים מיין נוקבין ונעשי' יחודים עליונים להוריד מיין דכורין שהם מימי החסדים שבכל מצוה ומצוה מרמ"ח מצות עשה שכולן הן בחי' חסדים ומיין דכורין דהיינו המשכת קדושת אלהותו יתברך מלמעלה למטה להתלבש בתחתונים כמ"ש במ"א]:

רפח, א. **11.** יחזקאל לו, כו.

יום רביעי י"ח טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 30, פרק יא. וזה לעומת... עד עמ' טז, שכינתא שריא.

פֶּרֶק יא. בפרק התשיעי, הסביר רבנו הזקן, ששתי הנפשות, האלקית והבהמית, מנהלות ביניהן מלחמה לכיבוש גופו של האדם. ובפרק העשירי המשיך בהסברתו, שבשעה שאדם פועל בתוכו, להשתלטות הנפש האלקית על הנפש הבהמית, עד לידי גירושו והכחדתו של הרע של הנפש הבהמית – מגיע אותו יהודי למדריגת "צדיק". ובכך – שתי מדריגות: "צדיק גמור" – מי שה"רע" שבו נהפך לגמרי לטוב ולקדושה, ולכן הוא נקרא גם "צדיק וטוב לו" – צדיק שיש בו רק טוב. "צדיק שאינו גמור" – מי שה"רע" שבו עדיין לא נהפך כל כולו לטוב, נשאר בו עדיין משהו מן הרע, ולכן הוא נקרא גם "צדיק ורע לו" – יש בו אמנם משהו מן הרע, אלא שרע מעט זה בטל ברוב הגדול של הטוב. כן הסביר שבמדריגת "צדיק שאינו גמור", ישנן הרבה מדריגות, המתחלקות לפי מדת כמות ואיכות הרע שעדיין נשאר בו, ולפי מדת ביטולו לטוב.

ליקוטי אמרים

פרק יא וזה לעומת זה רשע וטוב לו לעומת צדיק ורע לו דהיינו שהטוב שבנפשו האלהי' שבמוחו ובחלל הימני שבלבו כפוף ובטל לגבי הרע מהקליפה שבחלל השמאלי וזה מתחלק גם כן לרבבות מדרגות חלוקות בענין כמות ואיכות הביטול וכפיפת הטוב לרע ח"ו יש מי שהכפיפה והביטול אצלו מעט מזער ואף גם זאת אינו בתמידות ולא תדיר לפרקים קרובים אלא לעתים רחוקים מתגבר הרע על הטוב וכובש את העיר קטנה הוא הגוף אך לא כולו אלא מקצתו לבד שיהיה סר למשמעתו ונעשה לו מרכבה ולבוש להתלבש בו א' משלשה לבושיה הנ"ל דהיינו או במעשה לבד לעשות עבירות קלות ולא חמורות ח"ו או בדיבור לבד לדבר אבק לשון הרע וליצנות וכהאי גוונא או במחשבה לבד הרהורי עבירה הקשים מעבירה וגם אם אינו מהרהר בעבירה לעשותה אלא בענין זיווג זכר ונקיבה בעולם שעובר על אזהרת

של עיר קטנה זו. **אַךְ לֹא כֻּלּוֹ** – אין הנפש הבהמית שולטת בגוף כולו כשהיא גוברת על הנפש האלקית, בסוג זה של "רשע וטוב לו" המדובר כאן, **אֶלָּא מִקְצָתוֹ לְבַדּוֹ,** – היא שולטת במקצת מן הגוף בלבד, **שֶׁיִּהְיֶה סָר לְמִשְׁמַעְתּוֹ,** – אותו חלק מן הגוף עליו שולטת הנפש הבהמית, סר למשמעתו של הרע של הנפש הבהמית, **וְנַעֲשָׂה לוֹ מֶרְכָּבָה וּלְבוּשׁ, לְהִתְלַבֵּשׁ בּוֹ אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה לְבוּשֶׁיהָ הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל**[2]. **דְּהַיְנוּ, אוֹ בְּמַעֲשֶׂה לְבַד,** – שזהו "לבוש" המעשה, ובלבוש זה עצמו: **לַעֲשׂוֹת עֲבֵרוֹת קַלּוֹת וְלֹא חֲמוּרוֹת חַס וְשָׁלוֹם;** – שעד כדי כך לא מגיעה שליטת הרע, **אוֹ בְּדִבּוּר לְבַד,** – ובדיבור עצמו, רק **לְדַבֵּר אֲבַק לָשׁוֹן הָרַע** – דיבורים שהם על הגבול ושייכים ללשון הרע, **וְלֵיצָנוּת וּכְהַאי גַּוְנָא;** – וכדומה. כלומר, שרק לבוש הדיבור של הנפש הבהמית מתלבש בגוף. **אוֹ בְּמַחֲשָׁבָה לְבַד,** – לחשוב בלבד, **הִרְהוּרֵי עֲבֵרָה הַקָּשִׁים** – בפרטים מסויימים, **מֵעֲבֵרָה**[3]. – בגלל העובדה שהמחשבה היא "לבוש" עדין יותר לנפש מאשר דיבור או מעשה, קרובה יותר וקשורה יותר לנפש – מטמאים, "הרהורי עבירה" את הנפש, במדה מסויימת, יותר מאשר העבירה עצמה. **וְגַם אִם אֵינוֹ מְהַרְהֵר בַּעֲבֵרָה לַעֲשׂוֹתָהּ אֶלָּא בְּעִנְיַן זִוּוּג זָכָר וּנְקֵבָה בָּעוֹלָם,** – עצם המחשבה בצורה מופשטת, אודות "זיווג זכר ונקבה", **שֶׁעוֹבֵר עַל אַזְהָרַת הַתּוֹרָה: "וְנִשְׁמַרְתָּ מִכֹּל דָּבָר רָע"**[4] – ודרשו

ביטולו לטוב.

בפרק י"א שלפנינו, יסביר רבנו הזקן, אודות המדריגה המנוגדת למדריגת צדיק: גם במי שהנפש הבהמית שלו התגברה על הנפש האלקית, שלכן נקרא "רשע" – מתחלקים הענינים לשני חלקים כלליים: "רשע וטוב לו" – רשע שעדיין יש בו מן הטוב. "רשע ורע לו" – רשע שכל כולו הוא רק רע. וכך אנו לומדים בפרק האחד־עשר:

וְזֶה לְעֻמַּת זֶה[1]**, רָשָׁע וְטוֹב לוֹ לְעֻמַּת צַדִּיק וְרַע לוֹ. דְּהַיְנוּ,** – "רשע וטוב לו" – הוא, **שֶׁהַטּוֹב שֶׁבְּנַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית שֶׁבְּמֹחוֹ וּבֶחָלָל הַיְמָנִי שֶׁבְּלִבּוֹ,** – כפי שלמדנו בפרק התשיעי, שמיקומה של הנפש האלקית היא במוח וב"חלל" הימני שבלב, **כָּפוּף וּבָטֵל לְגַבֵּי הָרַע מֵהַקְּלִפָּה שֶׁבְּחָלָל הַשְּׂמָאלִי.** – ה"רע" של הנפש הבהמית מהקליפה שב"חלל" השמאלי שבלב, כפי שלמדנו בפרק התשיעי. כלומר: הרע שבנפש הבהמית שלו, גבר על הטוב של הנפש האלקית, במדה כזו, שהטוב של הנפש האלקית בטל ונכנע לרע של הנפש הבהמית. **וְזֶה** – התואר "רשע וטוב לו", **מִתְחַלֵּק גַּם כֵּן לִרְבָבוֹת מַדְרֵגוֹת חֲלֻקּוֹת,** – כשם שמדריגת "צדיק ורע לו" מתחלקת להרבה מדריגות בהתאם לכמות ואיכות הרע וביטולו לטוב – כך גם מתחלקת מדריגת "רשע וטוב לו" להרבה מדריגות בהתאם למדת ביטולו של הטוב לרע, **בְּעִנְיַן כַּמּוּת וְאֵיכוּת הַבִּטּוּל** – באיזו מדה ובאיזה תחום מתבטאת כניעת הטוב לרע. "כמות": אם ביטולו של הטוב הוא בגלל ריבויו של הרע בלבד, או שהוא אחד לגבי ששים, לגבי אלף, וכו'. "איכות": באילו פרטים מתבטא אותו ביטול, שכן, יש מי שאצלו זה מתבטא באהבת דברים אסורים, ויש שזה מתבטא בפרטים אחרים: **וּכְפִיפַת הַטּוֹב לָרַע חַס וְשָׁלוֹם. יֵשׁ מִי שֶׁהַכְּפִיפָה וְהַבִּטּוּל אֶצְלוֹ** – של הטוב לגבי הרע הוא, **מְעַט מִזְעָר, וְאַף גַּם זֹאת אֵינוֹ בִּתְמִידוּת, וְלֹא תָדִיר לִפְרָקִים קְרוֹבִים,** – נדיר מאד שהרע יתגבר בו על הטוב, **אֶלָּא לְעִתִּים רְחוֹקִים מִתְגַּבֵּר הָרַע עַל הַטּוֹב,** – עובר זמן רב שהרע שבו יתגבר שוב על הטוב, **וְכוֹבֵשׁ אֶת הָעִיר קְטַנָּה הוּא הַגּוּף,** – כפי שלמדנו בפרק התשיעי שגוף האדם נקרא "עיר קטנה" ושתיהן: הנפש האלקית והבהמית לוחמות ביניהן לכיבושה

---

1. קהלת ז, יד. 2. בפרק ו. 3. יומא כט, א. 4. דברים כג, י.

חכמינו ז"ל: **"שֶׁלֹּא יְהַרְהֵר בַּיּוֹם כּוֹ"**[5]; – הרי שבהרהורו בדבר, הוא עובר על צו התורה. **אוֹ שֶׁהִיא שְׁעַת הַכֹּשֶׁר לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וְהוּא מְפַנֶּה לִבּוֹ לְבַטָּלָה, כִּדְתְנַן בְּאָבוֹת**[6]: – כמו שלמדנו במשנה במסכת "אבות": **"הַנַּעוֹר בַּלַּיְלָה וְכוּ'** – ויש לו האפשרות ללמוד אז תורה, **וּמְפַנֶּה לִבּוֹ כּוֹ"** – ומחשבתו להרהר בדברים ריקים. כלומר, שרק לבוש המחשבה של הנפש הבהמית מתלבש בגוף. **שֶׁבְּאַחַת מִכָּל אֵלֶּה, וְכֵיוָצֵא בָּהֶן** – כשנכשל במעשה בעבירה קלה איזו שהיא, או שמדבר דיבורים אסורים, או שמהרהר במחשבות אסורות – **נִקְרָא "רָשָׁע" בְּעֵת הַהִיא,** – ו"רשע" הוא: **שֶׁהָרַע שֶׁבְּנַפְשׁוֹ גּוֹבֵר בּוֹ וּמִתְלַבֵּשׁ בְּגוּפוֹ וּמַחֲטִיאוֹ וּמְטַמְּאוֹ. וְאַחַר כָּךְ** – לאחרי שנכשל באחד מהדברים האמורים, **גּוֹבֵר בּוֹ הַטּוֹב שֶׁבְּנַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית, וּמִתְחָרֵט** – על מה שעשה, דיבר או חשב, **וּמְבַקֵּשׁ מְחִילָה וּסְלִיחָה מֵה', וְה' יִסְלַח לוֹ, אִם לְבוּשִׁים שֶׁל הָרַע,** – הוא נכשל גם במחשבה, גם בדיבור וגם במעשה, **וּמַחֲטִיאוֹ בַּעֲבֵרוֹת חֲמוּרוֹת יוֹתֵר, וּבְעִתִּים קְרוֹבִים יוֹתֵר.** – למרות זאת הוא נקרא עדיין "רשע וטוב לו", רשע שיש בו מן הטוב, שכן, הוא אמנם נכשל בחטא, **אַךְ בֵּינְתַּיִם** – בין חטא אחד לשני, הוא **מִתְחָרֵט, וּבָאִים לוֹ הִרְהוּרֵי תְּשׁוּבָה מִבְּחִינַת הַטּוֹב שֶׁבְּנַפְשׁוֹ, שֶׁמִּתְגַּבֵּר קְצָת בֵּינְתַּיִם,** – ומאותו טוב עולים בו הרהורי תשובה. **אֶלָּא שֶׁאֵין לוֹ** – לטוב, כוח **הִתְגַּבְּרוּת כָּל כָּךְ לְנַצֵּחַ אֶת הָרַע לִפְרֹשׁ מֵחֲטָאָיו לְגַמְּרֵי לִהְיוֹת "מוֹדֶה וְעוֹזֵב".** – עד לידי כך, אין בכוח הטוב שלו להתגבר על הרע, **וְעַל זֶה אָמְרוּ רַז"ל**[8]: **"רְשָׁעִים מְלֵאִים חֲרָטוֹת",** – בין חטא אחד לשני הם מתחרטים על החטא הראשון, וגם בשעה שהם חוטאים יתכן מאד שחורה להם הדבר, אלא שאין ביכלתם לשלוט על עצמם. **שֶׁהֵם רֹב הָרְשָׁעִים, שֶׁיֵּשׁ בְּחִינַת טוֹב בְּנַפְשָׁם עֲדַיִן.** – ומאותו "טוב" נובעות החרטות במוחם ובלבם. מכאן, שהרבה מדריגות ב"רשע וטוב לו": החל מזה שנכשל בזמן נדיר, וגם זאת בעבירה קלה ובלבוש אחד שלו, ועד לזה שנכשל לעתים קרובות ובכל שלשת לבושיו, במחשבה, דיבור ומעשה – ועם זאת נכללים הם כולם במדריגת "רשע וטוב לו". ההבדל ביניהם נובע אך ורק ממדת כפיפותו של הטוב לרע. מדריגת "רשע וטוב לו" מהווה הניגוד הגמור למדריגת "צדיק ורע לו", בה ישנם הבדלים רבים בכמותו ובאיכותו של הרע שנשאר בו. **אַךְ מִי שֶׁאֵינוֹ מִתְחָרֵט לְעוֹלָם,** – על חטאיו, **וְאֵין בָּאִים לוֹ הִרְהוּרֵי תְּשׁוּבָה כְּלָל - נִקְרָא "רָשָׁע וְרַע לוֹ",** – רשע ששולט בו הרע בלבד, **שֶׁהָרַע שֶׁבְּנַפְשׁוֹ הוּא לְבַדּוֹ נִשְׁאָר בְּקִרְבּוֹ, כִּי גָּבַר כָּל כָּךְ עַל הַטּוֹב עַד שֶׁנִּסְתַּלֵּק** – הטוב, **מִקִּרְבּוֹ וְעוֹמֵד בִּבְחִינַת מַקִּיף עָלָיו מִלְּמַעְלָה.** – ובפנימיותו אין מרגיש בטוב כלל. ברם, מאחר שבבחינת "מקיף" עדיין יש בו טוב, שהרי, יש בו נשמה אלקית – **וְלָכֵן אָמְרוּ רַז"ל**[9]: **"אֲבָל בֵּי עֲשָׂרָה שְׁכִינְתָּא שְׁרֵיָא":** – על כל עשרה יהודים, יהיו מי שיהיו, שורה שכינה. דבר זה אמור גם

ליקוטי אמרים

התורה ונשמרת מכל דבר רע שלא יהרהר ביום כו' או שהיא שעת הכושר לעסוק בתורה והוא מפנה לבו לבטלה כדתנן באבות הניעור בלילה כו' ומפנה לבו כו' שבאחת מכל אלה וכיוצא בהן נקרא רשע בעת ההיא שהרע שבנפשו גובר בו ומתלבש בגופו ומחטיאו ומטמאו ואח"כ גובר בו הטוב שבנפשו האלהי' ומתחרט ומבקש מחילה וסליחה מה' וה' יסלח לו אם שב בתשובה הראויה על פי עצת חכמינו ז"ל בשלשה חלוקי כפרה שהיה ר' ישמעאל דורש כו' כמ"ש במ"א. ויש מי שהרע גובר בו יותר ומתלבשי' בו כל שלשה לבושים של הרע ומחטיאו בעבירות חמורות יותר ובעתים קרובים יותר אך בינתיים מתחרט ובאים לו הרהורי תשובה מבחי' הטוב שבנפשו שמתגבר קצת בינתיים אלא שאין לו התגברות כל כך לנצח את הרע לפרוש מחטאיו לגמרי להיות מודה ועוזב ועל זה אמרו רז"ל רשעים מלאים חרטות שהם רוב הרשעים שיש בחי' טוב בנפשם עדיין. אך מי שאינו מתחרט לעולם ואין באים לו הרהורי תשובה כלל נקרא רשע ורע לו שהרע שבנפשו הוא לבדו נשאר בקרבו כי גבר כל כך על הטוב עד שנסתלק מקרבו ועומד בבחי' מקיף עליו מלמעלה ולכן ארז"ל כל בי עשרה שכינתא שריא:

---

5. כתובות מו, א. 6. אבות ג, ד. 7. סוף יומא. 8. נדרים ט, ב. 9. סנהדרין לט, א.

באלה שהם חלילה בבחינת "רשע ורע לו", שכן, בבחינת "מקיף", על כל פנים, יש גם בהם מן הטוב. ומאחר שהשראת השכינה במקום בו נמצאים עשרה יהודים, היא גם כן ענין של "מקיף", שלא מרגישים בה בצורה גלויה – שורה שכינה ביניהם.

בהקשר למה שלמדנו אודות מי שנפשו הבהמית גוברת על נפשו האלקית, ראוי להביא את הסיפור הבא שסיפר הרבי באחת משיחותיו: אפיקורס אחד שאל פעם את הרבי ה"צמח צדק", מדוע במגילת אסתר כתובה המלה "יהודים" בדרך כלל ביו"ד אחד, ואילו כשמדובר שם אודות הגזירה, כתוב "יהודיים" בשני יו"דין? ענה לו ה"צמח צדק": "יו"ד" זה עשר, הרומז על עשרת כוחות הנפש. לנפש האלקית עשרה כוחות ולנפש הבהמית עשרה כוחות. ישנם יהודים שמונהגים על־ידי עשרת כוחות הנפש האלקית בלבד וישנם גם כאלה שהנפש הבהמית גוברת בהם והם מונהגים על־ידי עשרת כוחות הנפש הבהמית והיצר־הרע. המן הרשע רצה לכלות את כל בני ישראל, גם את אלה המונהגים מעשרת הכוחות השניים של היצר־הרע. שאל שוב אותו אפיקורס: מדוע, אם כך, מוצאים אנו אחרי שבטלה הגזירה כתוב כמה פעמים "יהודיים" בשני יו"דין? – ענה לו ה"צמח צדק": אחרי שבני ישראל עברו את גזירות המן וראו את הישועה האלקית – חזרו גם אותם יהודים בתשובה, ונהיו שווים ליהודים המונהגים על־ידי הנפש האלקית והיצר־טוב בלבד – שני ה"יו"דין" השתוו לדרגה אחת.

יום חמישי י"ט טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 32, פרק יב והבינוני... עד עמ' 32, אחד כל ימיו.

פֶּרֶק יב. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן ש"צדיק" הוא מי שהטוב של נפשו האלקית גובר על הרע של נפשו הבהמית, עד כדי גירושו של הרע. "רשע" הוא מי שהרע של נפשו הבהמית גובר על הטוב של נפשו האלקית ומביא את האדם לחטוא במעשה, בדיבור, במחשבה.

בפרק י"ב יסביר רבנו הזקן את מדריגת ה"בינוני", מדריגה שבין "צדיק" ל"רשע" – שזהו מי שבהנהגתו המעשית, במחשבה, דיבור ומעשה, ידה של הנפש האלקית, ביחס לנפש הבהמית, היא על העליונה, ואין היא נותנת לנפש הבהמית לשלוט אף לא על חלק מן הגוף, ואפילו לא לרגע קט, על־ידי הרהור במחשבה לא טובה, בדיבור לא טוב, ובודאי שלא בעשיית משהו רע בפועל. לבושי הנפש האלקית ב"בינוני", הם בלבד, יש להם השליטה על גופו של האדם, בכל הקשור למחשבה, דיבור ומעשה – לחשוב ולדבר דברי תורה ולקיים מצוות במעשה, ואילו כשמדובר ביחס ל"עצם" הנפש האלקית ול"עצם" הנפש הבהמית, ביחס **לכוחות** השכל והמדות שלהן – אין לנפש האלקית עליונות על הנפש הבהמית. כלומר, הנפש הבהמית שלו, עדיין יש בכוחה, להתאוות לעניני העולם, אלא שהנפש האלקית בולמת אותה ואינה נותנת לתאוות אלו לבוא לידי ביצוע מעשי.

וְהַבֵּינוֹנִי, הוּא שֶׁלְּעוֹלָם אֵין הָרַע – של נפשו הבהמית, **גּוֹבֵר כָּל כָּךְ לִכְבֹּשׁ אֶת הָעִיר קְטַנָּה** – הגוף שנקרא "עיר קטנה", שעל השליטה עליו מתנהלת המלחמה בין הנפש האלקית לבין הנפש הבהמית, **לְהִתְלַבֵּשׁ בַּגּוּף לְהַחֲטִיאוֹ;** – אין הרע של הנפש הבהמית מתגבר בו אף פעם, להביאו לידי חטא ממש. **דְּהַיְנוּ, שֶׁשְּׁלֹשָׁה לְבוּשֵׁי נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית, שֶׁהֵם מַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁמִּצַּד הַקְּלִפָּה** – מחשבות שאסור לחשוב אותן, דיבורים שאסור לדבר בהם ומעשים שאסור לעשותם, שכפי שכבר הוסבר, יונקים חיותם מהקליפה ו"סטרא אחרא" – שלשה לבושים אלה של הנפש הבהמית, הם אצלו במצב שאֵין **גּוֹבְרִים בּוֹ עַל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית לְהִתְלַבֵּשׁ בַּגּוּף כַּמֹּחַ** – שהמוח יהרהר במה שאסור – "לבוש המחשבה" של הנפש הבהמית, **וּכַפֶּה** – לדבר דיבורים אסורים – "לבוש הדיבור" **וּכְשֶׁאָר רְמָ"ח אֵבָרִים,** – בשאר מאתים ארבעים ושמונה אברי האדם, לעשות בהם את מה שאסור – "לבוש המעשה", **לְהַחֲטִיאָם וּלְטַמְּאָם חַס וְשָׁלוֹם,** – ועל־ידי־כך להיקרא "רשע", **רַק שְׁלֹשָׁה לְבוּשֵׁי נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית הֵם לְבַדָּם מִתְלַבְּשִׁים בַּגּוּף,** – מצד אחד הוא מדגיש, שלבושי הנפש הבהמית לא ישלטו אף פעם על הגוף, ומצד שני – שלבושי הנפש האלקית ישלטו תמיד בגוף, **שֶׁהֵם** – לבושי הנפש האלקית, הם: **מַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁל תַּרְי"ג מִצְוֹת הַתּוֹרָה,** – הנפש האלקית רק היא שולטת במוח, בפה ובשאר אברי האדם, ומשתמשת בהם לצורך עניניה היא בלבד, **וְלֹא עָבַר עֲבֵרָה מִיָּמָיו,** – **הערת כ"ק רבינו:** "הקושיא ידועה", כלומר, מה שרבנו הזקן אומר כאן, ש"בינוני" הוא מי **שלא עבר** עבירה מימיו, ידועה הקושיא על כך: הרי יתכן הדבר שיהודי ייכשל חלילה בעבירה ויחזור בתשובה כראוי, ובעבודתו, אחרי התשובה, יעמיד את עצמו במדריגת ה"בינוני"? (שכן, אחרי "תשובה" יכול, הרי, האדם להגיע אפילו למדריגת "צדיק", ובודאי שהוא יכול להגיע למדריגת "בינוני"!) "ולפענ"ד – ממשיך כ"ק רבינו בהערתו – הפי' – שבינוני הוא שמצבו **(כעת)** הוא כזה שמושללת עשיית עבירה בעבר או בעתיד (אף שאז נסיונות ומלחמת היצר באופן שונה משל עתה, כי בלאה"כ – הוא עכ"פ רשע **בכח**, ואין זה בינוני בתכלית, ועיין תניא פ"ל)". הרבי מתרץ את הקושיא כך: מה שרבנו הזקן אומר "ולא עבר עבירה מימיו" אין הכוונה כפשוטן של מלים, ש"בינוני" לא חטא כלל במשך ימי חייו: "בינוני" נקרא מי שבמצבו הפנימי־רגשי

ליקוטי אמרים

פרק יב והבינוני הוא שלעולם אין הרע גובר כל כך לכבוש את העיר קטנ' להתלבש בגוף להחטיאו דהיינו ששלש' לבושי נפש הבהמית שהם מחשבה דבור ומעשה שמצד הקליפ' אין גוברים בו על נפש האלהית להתלבש בגוף במוח ובפה ובשאר רמ"ח אברים להחטיאם ולטמאם ח"ו רק שלשה לבושי נפש האלהית הם לבדם מתלבשים בגוף שהם מחשבה דבור ומעשה של תרי"ג מצות

הנוכחי מן הנמנע אצלו להיכשל בעבירה, גם בעבר וגם בעתיד; כ"בינוני" **לא** היה חוטא, וממילא – הוא לא חטא. כלומר: לפי מצבו **הנוכחי** לא היה חוטא גם בנסיונות הקשים יותר ובמהלך המאבק עם היצר־הרע, שהיו לו כשנכשל בעבירה. מה שאין כן אם מדריגתו מונעת את השייכות לחטא רק במצבו הנוכחי, **ולא** במצבו בעבר – הוא נקרא "רשע" **בכוח**: באופן פוטנציאלי ביכלתו, במצב אחר, לעבור עבירה – זאת אומרת שהוא עדיין אינו "בינוני" במלוא מובן המלה – וראה על כך להלן בפרק ל. מה שלמדנו ש"בינוני" הוא מי שלא עבר עבירה מימיו, הרי כך הדבר גם ביחס לעתיד: **וְלֹא יַעֲבֹר לְעוֹלָם,** – אין הכוונה שבעתיד **אינו עלול** לעבור עבירה, כי הרי יש לו "בחירה", אלא, כאמור, מצבו **הנוכחי** הוא כזה, שמן הנמנע שתהיה לו שייכות לחטא, באיזה זמן שהוא. **וְלֹא נִקְרָא עָלָיו שֵׁם "רָשָׁע" אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת וְרֶגַע אֶחָד כָּל יָמָיו.** – כפי שכבר הוסבר, שהשם "רשע" מותאם לאדם שעובר עבירה במחשבה, בדיבור או במעשה. ואילו ה"בינוני" שמבחינת מדריגתו הנוכחית, מן הנמנע שיעבור עבירה, הרי שאף פעם לא חל עליו השם "רשע". ברם, מדוע, איפוא, הוא נקרא "בינוני" בלבד, ולא "צדיק"?

ליקוטי אמרים

התורה ולא עבר עבירה מימיו ולא יעבור לעולם ולא נקרא עליו שם רשע אפי' שעה אחת ורגע אחד כל ימיו

יום שישי כ' טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 32, אך מהות ועצמות.. עד עמ' 32, עוה"ז ותענוגיו.

אַךְ מָהוּת וְעַצְמוּת נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית, שֶׁהֵן עֶשֶׂר בְּחִינוֹתֶיהָ – מה ששלשה כוחות השכל וטבע המדות נקראים "עצם" הנפש האלקית, זה רק בהשוואה ללבושי המחשבה, דיבור ומעשה, המשמשים כמשרתים וכלי־ביצוע של הנפש האלקית, **לֹא לָהֶן לְבַדָּן הַמְּלוּכָה וְהַמֶּמְשָׁלָה בָּעִיר קְטַנָּה,** – שכן, כפי שיסביר להלן, יש גם לכוחות הנפש הבהמית שליטה מסויימת על הגוף, בכך שהם מעוררים בלבו תאוה הגורמת להעלאת הרהורים במוחו, **כִּי אִם בְּעִתִּים מְזֻמָּנִים,** – יש לכוחות הנפש האלקית השליטה המוחלטת על הגוף, ואין אז לכוחות הנפש הבהמית כל השפעה עליו, **כְּמוֹ בְּשַׁעַת קְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה, שֶׁהִיא שְׁעַת מֹחִין דְּגַדְלוּת לְמַעְלָה,** – בעולמות העליונים. כלומר: באותה שעה מאירה בעולמות הרוחניים העליונים, התגלות אלקית עליונה יותר, **וְגַם לְמַטָּה** – בעולם־הזה, **הִיא שְׁעַת הַכֹּשֶׁר לְכָל אָדָם,** – להתעלות למדריגה נעלית יותר, **שֶׁאָז** – בשעת קריאת שמע ותפלה, **מְקַשֵּׁר** – ה"בינוני" את כוחות **הָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת שֶׁלּוֹ לַה', לְהַעֲמִיק דַּעְתּוֹ בִּגְדֻלַּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא,** – הוא מתעמק במחשבתו בענין ממנו הוא מבין ומרגיש גדלותו של הקב"ה, **וּלְעוֹרֵר** – על־ידי התבוננות, **אֶת הָאַהֲבָה כְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ בֶּחָלָל הַיְמָנִי שֶׁבְּלִבּוֹ,** – כפי שהוסבר בפרקים הקודמים, שעל־ידי התבוננות והתעמקות המחשבה בגדולת הקב"ה, מתעוררת בלבו אהבה אליו, **לְדָבְקָה בּוֹ בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ מֵאַהֲבָה,** – אהבתו להקב"ה מעוררת אותו לקיים תורה ומצוות, שכן, על־ידי־כך הוא ממלא את שאיפתו ומתאחד עם הקב"ה, **שֶׁזֶּהוּ** – לעורר ולהניע את האהבה להקב"ה על־ידי התבוננות בגדולת השם, ובאהבה זו לקיים תורה ומצוות, הוא **עִנְיָן הַמְּבֹאָר בִּקְרִיאַת שְׁמַע דְּאוֹרַיְתָא,** – שהיא מצוה מן התורה, **וּבִרְכוֹתֶיהָ שֶׁלְּפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ שֶׁהֵן מִדְּרַבָּנָן - הֵן הֲכָנָה לְקִיּוּם הַקְּרִיאַת שְׁמַע,** – הן ברכות שתיקנו חכמינו ז"ל כהכנה לקיום תוכנה של קריאת שמע, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר[1]; וְאָז** – בשעת התפלה, כשה"בינוני" נמצא באהבת להב־שלהבת

ליקוטי אמרים

אך מהות ועצמות נפש האלהית שהן עשר בחינותיה לא להן לבדן המלוכה והממשלה בעיר קטנה כי אם בעתים מזומנים כמו בשעת קריאת שמע ותפלה שהיא שעת מוחין דגדלות למעלה וגם למטה היא שעת הכושר לכל אדם שאז מקשר חב"ד שלו לה' להעמיק דעתו בגדולת א"ס ב"ה ולעורר את האהבה כרשפי אש בחלל הימני שבלבו לדבקה בו בקיום התורה ומצותיה מאהבה שזהו ענין המבואר בקריאת שמע דאורייתא וברכותיה שלפניה ולאחריה שהן מדרבנן הן הכנה לקיום הק"ש כמ"ש במ"א ואז הרע שבחלל

---

1. במצוות בכלל ובברכותיהן, הרי - המצוה עצמה היא מן התורה, והברכה עליה - מדרבנן. משמעות הדבר היא: על־ידי כל מצוה, נמשכת מלמעלה קדושה אלקית בנפשו של יהודי. כדי שיהודי יהיה כלי לקליטת קדושה אלקית זו בשעת עשייתו מצוה - תיקנו חכמים לברך על המצוה, וברכה זו מרוממת אותו ומכשירה אותו לקלוט את קדושת המצוה. אך, בכל מצוה רואים אנו בבהירות שייכותה של הברכה לאותה מצוה, והמצוה נזכרת באותה ברכה, כמו בברכת התפילין: "להניח תפילין", בברכת הציצית: "על מצות ציצית", או "להתעטף בציצית"; מובנת הרי, משמעותן של הברכות, ושייכותן והכנתן למצוות. ואילו, ביחס לברכות שלפני קריאת שמע - צריכים להבין: לשם מה תיקנו אותן החכמים (הרי אין הן ברכות על מצות קריאת שמע, כמו שהדבר בכל המצוות המעשיות)? לכאורה, אין להן כל שייכות לקריאת שמע! אלא - עיקר ענינה של קריאת שמע הוא לעורר בתוכו את ה"ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך", וכדי להגיע להתעוררות זו, נדרשת הכנה להתעמק בענינים המעוררים אהבה להקב"ה - ולשם כך תיקנו ברכות קריאת שמע,

לה', **הָרַע שֶׁבְּחֶלֶל הַשְּׂמֹאלִי** – שבלב, מיקומה הראשי של הנפש הבהמית, **כָּפוּף וּבָטֵל לַטּוֹב הַמִּתְפַּשֵּׁט בְּחֶלֶל הַיְמָנִי** – שבלב, מיקומה הראשי של הנפש האלקית. "טוב" זה, אהבתו זו לה', נובעים **מֵחָכְמָה־בִינָה־דַּעַת שֶׁבַּמֹּחַ הַמְקֻשָּׁרִים בִּגְדֻלַּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא;** – מהתבוננותו בגדולת ה' בכל שלשת הכוחות, חכמה, בינה ודעת, מתעוררת ומתפשטת מה"חלל" הימני שבלב, אהבה להשי"ת, וזה משפיע שהרע של הנפש הבהמית יהיה בטל, בשעת מעשה, לטוב של הנפש האלקית, וממילא אין מקום שתהיה לו אז תאוה לעניני העולם וכדומה – כל האמור, מדובר בזמן של התעלות מיוחדת, בשעת התפלה, **אֲבָל אַחַר הַתְּפִלָּה, בְּהִסְתַּלְּקוּת הַמֹּחִין דְּגַדְלוּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא** – ההתגלות האלקית המיוחדת המאירה בשעת התפלה, אינה מאירה יותר, **הֲרֵי הָרַע חוֹזֵר וְנֵעוֹר בְּחֶלֶל הַשְּׂמֹאלִי, וּמִתְאַוֶּה תַּאֲוָה לְתַאֲוֹת עוֹלָם הַזֶּה וְתַעֲנוּגָיו.** – הסיבה לכך היא, שהרע שבלב ה"בינוני", הוא בעצם בכל תקפו גם אחרי התפלה, כפי שיסביר להלן, ולכן הוא יכול להתאוות תאוה.

ליקוטי אמרים

1 השמאלי כפוף ובטל לטוב המתפשט בחלל הימני מחב"ד שבמוח המקושרים בגדולת א"ס ב"ה. אבל אחר התפלה בהסתלקות המוחין דגדלות א"ס ב"ה הרי הרע חוזר וניעור בחלל השמאלי ומתאוה תאוה לתאות עוה"ז ותענוגיו.

יום שבת קודש כ"א טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 32, רק מפני שלא לו... עד עמ' יז, מצות התורה כנ"ל.

לט **רַק מִפְּנֵי שֶׁלֹּא לוֹ לְבַדּוֹ** – ל"רע" של הנפש הבהמית, **מִשְׁפַּט הַמְּלוּכָה וְהַמֶּמְשָׁלָה בָּעִיר** – כי, ל"טוב" של הנפש האלקית שבמוח יש **גם כן** מה לומר, **אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא תַּאֲוָתוֹ מִכֹּחַ אֶל הַפֹּעַל, לְהִתְלַבֵּשׁ בְּאֵבְרֵי הַגּוּף בְּמַעֲשֶׂה דִּבּוּר וּמַחֲשָׁבָה מַמָּשׁ,** – "מחשבה ממש" – היינו: **לְהַעֲמִיק מַחֲשַׁבְתּוֹ בְּתַעֲנוּגֵי עוֹלָם הַזֶּה אֵיךְ לְמַלֹּאת תַּאֲוַת לִבּוֹ,** – זוהי המשמעות של "מחשבה ממש" – **להעמיק** מחשבתו בכך. ואילו מחשבות **הנופלות** ברעיונו בדרך **ממילא,** בגלל שישנה בלבו תאוה לאותו דבר, אין אלו "מחשבה ממש". מחשבות חולפות אלו, אין ביכולת האדם, שעדיין קיימת תאוה בלבו, למנוע. ברם, על "מחשבה ממש" – ההתעמקות באותן מחשבות – ביכלתו להשתלט, כפי שיסביר להלן. כיצד, אכן, יתכן הדבר, שלמרות שקיימת תאוה בלבו, הוא יכול להשתלט על עצמו, שתאותו זו לא תבוצע בפועל, לא במעשה, לא בדיבור ואף לא במחשבה? – על כך אומר ה"תניא": **כִּי הַמֹּחַ שַׁלִּיט עַל הַלֵּב [כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[2] בְּרַעְיָא מְהֵימְנָא פָּרָשַׁת פִּינְחָס] בְּתוֹלַדְתּוֹ וְטִבְעָ יְצִירָתוֹ, שֶׁכָּךְ נוֹצַר הָאָדָם בְּתוֹלַדְתּוֹ, שֶׁכָּל אָדָם יָכוֹל בִּרְצוֹנוֹ שֶׁבְּמֹחוֹ** – הרצון שבמוחו המניע את האדם מבין שעליו **לְהִתְאַפֵּק וְלִמְשֹׁל בְּרוּחַ תַּאֲוָתוֹ שֶׁבְּלִבּוֹ, שֶׁלֹּא לְמַלֹּאת מִשְׁאֲלוֹת לִבּוֹ בְּמַעֲשֶׂה דִּבּוּר וּמַחֲשָׁבָה,** – גם כשישנה תאוה בלבו של אדם, אלא מפני שהוא מבין במוחו שאל לו למלא את תאותו – נוצר בו הרצון להתאפק מכך – יש ברצון זה שבמוחו הכוח לשלוט על הלב, ולא למלא אחרי תאות לבו. ויתירה מזו: **וּלְהַסִּיחַ דַּעְתּוֹ לְגַמְרֵי מִתַּאֲוַת לִבּוֹ אֶל הַהֶפֵּךְ לְגַמְרֵי,** – ביכלתו לנתק את ההרהור בתאוה ולהטותו לדבר שהוא ההיפך מהתאוה, וזאת גם כשהטעם להימנעותו מהתאוה אינו נובע מקדושה, אלא מפני שהשכל האנושי מבין שאסור לו לנהות אחרי תאות לבו זו, גם אז יש בכוח השכל להימנע מהתאוה ולהטות את ההרהור בענין הפכי מהתאוה. **וּבִפְרָט אֶל צַד הַקְּדֻשָּׁה,** – במיוחד יש בכוחו לעשות זאת, כשיהודי צריך להטות את עצמו מתאוות – לקדושה; כשהנימוק לכך הוא **שאסור** לו לעבור עבירה **וצריך** להשקיע את רעיונותיו בענינים של קדושה, בתורה וביראת שמים – אז יש ליהודי כוחות מיוחדים לבצע את הדבר. **כְּדִכְתִיב[3]: "וְרָאִיתִי שֵׁשׁ יִתְרוֹן לַחָכְמָה מִן הַסִּכְלוּת, כִּיתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ";**

ליקוטי אמרים

רק מפני שלא לו לבדו משפט המלוכה וההממשלה בעיר אינו יכול להוציא תאותו מכח אל הפועל להתלבש באברי הגוף במעשה דבור ומחשבה ממש להעמיק מחשבתו בתענוגי עוה"ז איך למלאת תאות לבו כי המוח שליט על הלב [כמ"ש בר"מ פ' פינחס] בתולדתו וטבע יצירתו שכך נוצר האדם בתולדתו שכל אדם יכול ברצונו שבמוחו להתאפק ולמשול ברוח תאותו שבלבו שלא למלאת משאלות לבו במעשה דבור ומחשבה ולהסיח דעתו לגמרי מתאות לבו אל ההפך לגמרי ובפרט אל צד הקדושה כדכתיב וראיתי שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון

בהן מוזכרת בהרחבה גדולתו של הקב"ה, איך המלאכים הנעלים ביותר - בטלים בתכלית להקב"ה, ואיך הקב"ה מובדל מהם לגמרי - בברכה הראשונה; ובברכה השניה - על גודל אהבת הקב"ה לישראל, ועל מדת קירבתו אליהם, וכדומה. בכל זה יש משום הכנה נכונה, שיוכל יהודי להגיע לתוכן קריאת שמע, להאהבה להקב"ה, כפי שהדבר מוסבר בהרחבה בחסידות (ראה תניא פרק מט). **2.** זהר ח"ג רכד, א. **3.** קהלת ב, יג.

פֵּרוּשׁ, – כשמביאים משל להסברת דבר, הרי זה מפני שהנמשל הוא עמוק בהרבה מהמשל, ובאמצעות המשל מבינים בקלות יותר את הנמשל. ואילו כאן, במשל האור והחושך על החכמה והסכלות, מובן הנמשל כמו שמובן המשל: כשם שמבינים שאור טוב מחושך, כך גם מבינים שחכמה טובה מסכלות;

אף כאן כשמדובר על תוכנה הפנימי יותר של **חכמה** הרומזת ל"קדושה" (כמו שהיצר־טוב נקרא[4] "ילד מסכן **וחכם**") **וסכלות** רומזת ל"קליפה" (כפי שהיצר־הרע נקרא "מלך זקן **וכסיל**"), – מובן היטב שקדושה שווה וטובה יותר מאשר, להבדיל, קליפה. מה, איפוא, מלמד אותנו המשל? אלא, המשל אינו בא רק לומר לנו שזה יותר טוב, המשל בא להורות לנו גם את הצורה, כיצד ובאיזו דרך מתבטאת עדיפותה של הקדושה: כשם ש"יתרון" האור על החושך, מתבטא בכך שמעט מן האור "דוחה" הרבה מן החושך, ולא בדרך של מלחמה, אלא הדחיה באה בדרך ממילא, משמכניס קצת אור למקום, נעלם החושך מעצמו – כך גם ב"יתרון" ה"חכמה" של הקדושה על ה"סכלות" של הקליפה, שמעט מן הקדושה דוחה, בדרך ממילא, הרבה מן הקליפה – וכך מוסבר הדבר להלן: **כְּמוֹ שֶׁהָאוֹר יֵשׁ לוֹ יִתְרוֹן וּשְׁלִיטָה וּמֶמְשָׁלָה עַל הַחֹשֶׁךְ, שֶׁמְּעַט אוֹר גַּשְׁמִי דּוֹחֶה הַרְבֵּה מִן הַחֹשֶׁךְ,** – וכיצד נדחה החושך? – **שֶׁנִּדְחֶה מִמֶּנּוּ מֵאֵלָיו וּמִמֵּילָא,** – אין על האור להילחם עם החושך, **כָּךְ נִדְחֶה מִמֵּילָא סִכְלוּת הַרְבֵּה שֶׁל הַקְּלִפָּה וְסִטְרָא אָחֳרָא שֶׁבְּחָלָל הַשְּׁמָאלִי** – הקליפה וה"סטרא אחרא" של הנפש הבהמית שמקומה ב"חלל" השמאלי שבלב. **[כְּמַאֲמַר רַז"ל**[5]**:** – אין אדם עובר עבירה **"אֶלָּא אִם כֵּן נִכְנַס בּוֹ רוּחַ שְׁטוּת" וְכוּ'],** – רבותינו ז"ל קוראים הרי לתאות הנפש הבהמית בשם "שטות" – ומאחר שזהו "סכלות" ו"שטות" – זה נדחה מאליו וממילא, **מִפְּנֵי הַחָכְמָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית שֶׁבְּמֹחַ, אֲשֶׁר רְצוֹנָהּ** – של הנפש האלקית הוא הרי: **לְמָשָׁל לְבַדָּהּ בָּעִיר,** – ב"עיר קטנה" היא הגוף, **וּלְהִתְלַבֵּשׁ בִּשְׁלֹשָׁה לְבוּשֶׁיהָ הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל**[6]**, בְּכָל הַגּוּף כֻּלּוֹ כַּנִּזְכָּר לְעֵיל**[7]**, שֶׁהֵם** – שלשה לבושי הנפש האלקית, הם: **מַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁל תַּרְיַ"ג מִצְוֹת הַתּוֹרָה, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** – בפרק ד. רצונה זה של הנפש האלקית שבמוח, שלבושיה **בלבד** ילבישו את הגוף – שולט בתאוה הנובעת מהנפש הבהמית, שתשוקת הלב לא תמומש בפועל, לא במעשה, לא בדיבור ואף לא במחשבה. ברם, אם כך הוא הדבר, שלנפש האלקית שלו "יתרון" על הנפש הבהמית, והיא השולטת בכל מחשבותיו, דיבוריו ומעשיו של האדם, כלומר, בכל גופו מבחינה מעשית – מדוע, איפוא, אין הוא נקרא "צדיק"? –

ליקוטי אמרים

האור מן החושך פי' כמו שהאור יש לו יתרון ושליטה וממשלה על החושך שמעט אור גשמי דוחה הרבה מן החשך שנדחה ממנו מאליו וממילא כך נדחה ממילא סכלות הרבה של הקליפה וס"א שבחלל השמאלי [כמאמר רז"ל אלא אם כן נכנס בו רוח שטות וכו'] מפני החכמה שבנפש האלהית שבמוח אשר רצונה למשול לבדה בעיר ולהתלבש בשלשה לבושיה הנ"ל בכל הגוף כולו כנ"ל שהם מחשבה דבור ומעשה תרי"ג מצות התורה כנ"ל

---

4. קהלת ד, יג. **5.** סוטה ג, א. **6.** פרק ד. **7.** פרק ט.

המשך ביאור למס' חולין ליום ראשון עמ' ב

מִתְרֵץ לְטַעֲמֵיהּ, שכוונת הברייתא שלא מְרִיעִין תרועה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, אֶלָּא מריעין מִתּוֹךְ הַתְּקִיעָה. וְרַב אַסִּי מְתָרֵץ לְטַעֲמֵיהּ, שכוונת הברייתא שלא תוקעין ומריעין בִּשְׁתֵּי נְשִׁימוֹת, אֶלָּא תוקעין ומריעין בְּנְשִׁימָה אַחַת.

שנינו במשנה: וּבְמוֹצָאֵי שַׁבָּת כו' שחל בו יום טוב, מבדילין ולא תוקעין, ונוסח ההבדלה הוא 'המבדיל בין קודש לקודש'.

מבררת הגמרא: הֵיכָא אָמַר לָהּ – היכן אומרים את הנוסח 'המבדיל בין קודש לקודש'. אָמַר רַב יְהוּדָה, בַּחֲתִימָתָהּ של ברכת ההבדלה, אומרים 'ברוך אתה ה' המבדיל בין קודש לקודש', אבל בפתיחת הברכה אומרים 'המבדיל בין קודש לחול' וכו', כמו בשאר מוצאי שבת. וְכֵן אָמַר רַב נַחְמָן, שאומרים נוסח זה רק בַּחֲתִימָתָהּ. וְרַב שֵׁשֶׁת בְּרֵיהּ [–בנו] דְּרַב אִידִי אָמַר, אַף בְּפִתִּיחָתָהּ של ברכת ההבדלה אומרים 'המבדיל בין קודש לקודש' וכו'. מסיימת הגמרא, וְלֵית הִלְכְתָּא כְּוָותֵיהּ – אין הלכה כרב ששת, ואין אומרים בפתיחת הברכה 'המבדיל בין קודש לקודש'.

שנינו במשנה: כיצד מבדילין, 'המבדיל בין קודש לקודש', רַבִּי דּוֹסָא אוֹמֵר 'בֵּין קֹדֶשׁ חָמוּר לַקֹּדֶשׁ הַקַּל'.

הגמרא מכריעה את ההלכה במחלוקת זו: וְלֵית הִלְכְתָּא כְּוָותֵיהּ – אין הלכה כדברי רבי דוסא, אלא אומרים 'המבדיל בין קודש לקודש', משום שאין לזלזל ביום טוב ולקרותו 'קודש הקל'.

רבי זירא מבאר את נוסח ההבדלה של כל מוצאי יום טוב: אָמַר רַבִּי זֵירָא, יוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּאֶמְצַע שַׁבָּת – באמצע השבוע, אוֹמֵר בהבדלה 'הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחוֹל, בֵּין אוֹר לְחֹשֶׁךְ, וּבֵין יִשְׂרָאֵל לָעַמִּים, וּבֵין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה', כמו שאומרים במוצאי שבת. שואלת הגמרא: מַאי טַעְמָא – מדוע אומרים כן במוצאי יום טוב, אף שלכאורה לא שייך להזכיר כאן הבדלה שבין יום השביעי לששת ימי המעשה. מתרצת הגמרא: שאת סֵדֶר הַבְדָּלוֹת האמורות בתורה הוּא מוֹנֶה – אף שחלק מן ההבדלות אינם שייכות לכאן, תיקנו חכמים לומר בברכת ההבדלה את המקומות שמצינו בתורה נוסח של הבדלה.

הדרן עלך הכל שוחטין

יום ראשון

יום רביעי — **טו טבת** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, רביעי עם פירש"י.
תהלים: עז־עח.
תניא: פרק י. והנה . . . טו כמו השנאה.

"תּוֹרָה אוֹר" דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל "אִסְרִי" סָעִיף הַמַּתְחִיל "וְהִנֵּה זֶהוּ", צָרִיךְ לִהְיוֹת: "וְהַעֲלָאַת נִיצוֹצוֹת שֶׁנִּפְלוּ אֲפִלּוּ הַבְּהֵמוֹת יִתְעַלּוּ כְּמוֹ שֶׁהָיָה בִּתְחִלַּת".

הַסִּכָּת וּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל, הָעֵת הַזֹּאת הִיא מוֹעֵד הַגְּאֻלָּה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, וְהַיִּסּוּרִים הַבָּאִים עָלֵינוּ הֵם חֶבְלֵי מָשִׁיחַ, וְאֵין יִשְׂרָאֵל נִגְאָלִין אֶלָּא בִּתְשׁוּבָה. אַל תַּאֲמִינוּ לִנְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר הַמַּבְטִיחִים לָכֶם יְשׁוּעוֹת וְנֶחָמוֹת אַחֲרֵי כְּלוֹת הַמִּלְחָמָה, זִכְרוּ דְּבַר הַשֵּׁם (יִרְמְיָה יז, ה) "אָרוּר הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בָּאָדָם וְשָׂם בָּשָׂר זְרֹעוֹ, וּמִן ה' יָסוּר לִבּוֹ".

שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֱלֹקֶיךָ, וְהָכֵן עַצְמְךָ וּבְנֵי בֵיתְךָ לְקַבֵּל פְּנֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ הַבָּא בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

יום שני

יום חמישי — **טז טבת** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, חמישי עם פירש"י.
תהלים: עט־פב.
תניא: וצדיק שאינו . . . 30 הכא וכו'.

דער צ"צ האָט געזאָגט ר' הענדל'ן אויף יחידות: זוהר איז מרומם דעם נפש, מדרש איז מעורר דאָס האַרץ, און תהלים מיט טרערען וואשט אויס די כלי.

הַ"צֶּמַח צֶדֶק" אָמַר לְר' הֶענְדֶל בְּ'יְחִידוּת': "זֹהַר" - מְרוֹמֵם אֶת הַנֶּפֶשׁ, "מִדְרָשׁ" - מְעוֹרֵר אֶת הַלֵּב, וּתְהִלִּים בִּדְמָעוֹת - מֵדִיחַ אֶת הַכְּלִי.

יום שלישי

יום ששי — **יז טבת** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, ששי עם פירש"י.
תהלים: פג־פז.
תניא: ועוד . . . כמ"ש במ"א.

מה שנוהגים שלא ללמוד בניתל, שמעתי מאאמו"ר הטעם, שהוא כדי שלא להוסיף חיות.

פעם אמר אאמו"ר: די מתמידים וואס די אכט שעה איז זיי נוגע בנפש, האָב איך ניט האָלט.

והוא רק עד חצות לילה.

מַה שֶּׁנּוֹהֲגִים שֶׁלֹּא לִלְמֹד בְּנִיתֹּל, שָׁמַעְתִּי מֵאֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"בּ] הַטַּעַם, שֶׁהוּא כְּדֵי שֶׁלֹּא לְהוֹסִיף חַיּוּת.

פַּעַם אָמַר אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"בּ]: מַתְמִידִים אֵלּוּ שֶׁשְּׁמוֹנֶה הַשָּׁעוֹת הַלָּלוּ [שֶׁלֹּא לוֹמְדִים] 'נוֹגֵעַ' לָהֶם בַּנֶּפֶשׁ - אֵינֶנִּי מְחַבֵּב.

וְהוּא רַק עַד חֲצוֹת לַיְלָה.

יום רביעי

שבת — יח טבת — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, שביעי עם פירש"י.
תהלים: פח־פט.
תניא: פרק יא. וזה לעומת . . . שריא.

גַּם הָעוֹלֶה לַתּוֹרָה אוֹמֵר חֲזַק חֲזַק וְנִתְחַזֵּק
בַּאֲמִירַת וִיהִי נֹעַם בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת קֹדֶשׁ כּוֹפְלִים פָּסוּק אֹרֶךְ יָמִים גו', אֲבָל לֹא בִּתְפִלַּת שַׁחֲרִית.

בהיות הצ"צ ילד ולמד את הכתוב ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה, תירגם לו מורו - ע"פ פי' בעה"ט - יעקב אבינו האָט געלעבט די זיבעצעהן בעסטע יאָהרען אין מצרים. כשבא הביתה מהחדר שאל את זקנו אדמו"ר הזקן: היתכן שיעקב אבינו, בחיר אבות, יהיו מבחר שנות חייו יז שנה שגר בארץ מצרים ערות הארץ.

ויענהו אדמוה"ז: כתיב ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה, ואיתא במדרש - מובא ברש"י - א"ר נחמיה להתקין לו בית תלמוד, שתהא שם תורה ושיהיו השבטים הוגים בתורה. להורות לפניו גשנה, אז מען לערענט תורה ווערט מען נעהנטער צום אויבערשטען ב"ה, און אויך אין מצרים איז געווען ויחי געלעבט.

בִּהְיוֹת הַ"צֶּמַח צֶדֶק" יֶלֶד וְלָמַד אֶת הַכָּתוּב "וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה", תִּרְגֵּם לוֹ מוֹרוֹ - עַל פִּי פֵּרוּשׁ בַּעַל־הַטּוּרִים - יַעֲקֹב אָבִינוּ חַי אֶת שְׁבַע עֶשְׂרֵה הַשָּׁנִים הַטּוֹבוֹת בְּיוֹתֵר בְּמִצְרַיִם. כְּשֶׁבָּא הַבַּיְתָה מֵהַ"חֶדֶר", שָׁאַל אֶת זְקֵנוֹ אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן: הֲיִתָּכֵן שֶׁיַּעֲקֹב אָבִינוּ, בְּחִיר הָאָבוֹת, יִהְיוּ מִבְחַר שְׁנוֹת חַיָּיו יז שָׁנָה שֶׁגָּר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עֶרְוַת הָאָרֶץ?

וַיַּעֲנֵהוּ אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן: כְּתִיב "וְאֶת יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו אֶל יוֹסֵף לְהוֹרוֹת לְפָנָיו גֹּשְׁנָה", וְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ - מוּבָא בְּרַשִׁ"י - אָמַר רַבִּי נְחֶמְיָה, לְהַתְקִין לוֹ בֵּית תַּלְמוּד, שֶׁתְּהֵא שָׁם תּוֹרָה וְשֶׁיִּהְיוּ הַשְּׁבָטִים הוֹגִים בַּתּוֹרָה. "לְהוֹרוֹת לְפָנָיו גֹּשְׁנָה", כַּאֲשֶׁר לוֹמְדִים תּוֹרָה "לְהוֹרוֹת לְפָנָיו", אֲזַי "גֹּשְׁנָה", 'נִגְּשִׁים' וּמִתְקָרְבִים לַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בְּאוֹפֶן שֶׁגַּם בְּמִצְרַיִם הָיָה "וַיְחִי" בְּחַיּוּת.

יום חמישי

יום ראשון — יט טבת — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שמות, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: צ־צו.
תניא: פרק יב. והבינוני . . . 32 כל ימיו.

ביי חסידי חב"ד איז מקובל מדור דור, דעם אלטען רבי'ס א תקנה, אז אלע טאָג זאָל מען לערנען א פרשה חומש מיט פירש"י פון דער וואָך סדרה. אזוי האָבען זיך אויך נוהג געווען די רביים נשיאי חסידי חב"ד.

אֵצֶל חֲסִידֵי חַבַּ"ד מְקֻבֶּלֶת מִדּוֹר דּוֹר תַּקָּנָתוֹ שֶׁל אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן, שֶׁכָּל יוֹם יִלְמְדוּ פָּרָשָׁה חֻמָּשׁ עִם פֵּרוּשׁ רַשִׁ"י מִפָּרָשַׁת הַשָּׁבוּעַ. כָּךְ גַּם נָהֲגוּ הָאַדְמוֹ"רִים נְשִׂיאֵי חֲסִידֵי חַבַּ"ד.

יום שישי

יום שני — כ טבת — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שמות, שני עם פירש"י.
תהלים: צז־קג.
תניא: אך מהות . . . 32 ותענוגיו.

דער מיטעלער רבי האָט געענטפערט איינעם אויף א יחידות: אז איינער רעדט מיט דעם אנדערען בעניני עבודה און זיי לערנען צוזאמען, איז דאָס צוויי נפש האלקית אויף איין נפש הטבעית.

אַדְמוֹ״ר הָאֶמְצָעִי עָנָה לְאֶחָד בְּ׳יִחִידוּת׳: כַּאֲשֶׁר אֶחָד מְשׂוֹחֵחַ עִם זוּלָתוֹ בְּעִנְיְנֵי עֲבוֹדַת ה׳, וְלוֹמְדִים יַחַד – הֲרֵי זֶה שְׁתֵּי ׳נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית׳ נֶגֶד ׳נֶפֶשׁ הַטִּבְעִית׳ אַחַת.

שבת קודש יום שלישי **כא טבת** ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: שמות, שלישי עם פירש״י.
תהלים: קד־קה.
תניא: רק מפני . . . יז התורה כנ״ל.

(כ״ק אדמו״ר שליט״א פגע בנושא דליים מלאים מים. ויאמר:) אז מ׳באגעגענט וואסער זאָגט דער בעש״ט: אז מ׳באַגעגענט וואסער זאָל מען זאָגען, אז דער בעל שם זאָגט, אַז דאָס איז א סימן ברכה.

(כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ״ר שְׁלִיטָ״א [=אַדְמוֹ״ר מְהוֹרַיי״צ נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן] פָּגַשׁ נוֹשֵׂא דְּלָיִים מְלֵאִים מַיִם. וַיֹּאמַר:) כְּשֶׁפּוֹגְשִׁים מַיִם אוֹמֵר הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב: כְּשֶׁפּוֹגְשִׁים מַיִם שֶׁיֹּאמְרוּ שֶׁהַבַּעַל־שֵׁם אוֹמֵר שֶׁזֶּהוּ סִימָן בְּרָכָה.

אגרות קודש

ב״ה, י״ד טבת, תשי״ד
ברוקלין.

הרה״ג והרה״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ צנמ״ס
בעל מדות תרומיות מוהרש״י שי׳

שלום וברכה!

מכתביו - עם המוסג״ב - בעתם קבלתי ואתו רב הסליחה על אשר התעכב המענה שלי עד עתה שהוא מרוב הטרדות ההולכות וגדלות, ורובם כרוכות גם בעגמ״נ ונוסף על כ״ז גם ההתעסקות בהו״ל של התניא בפעם הראשונה בארצוה״ב שלא שיערתי מראש שיודרש כ״כ זמן ממני, ולא עוד אלא כיון שלא טפלתי בהגהה היותר האחרונה הרי נשארו כמה טעויות למרות השתדלותי להגיה עד כמה שאפשר. ונתקיים מרז״ל (פסחים קיב, א) - כפירש״י דטריד בגירסי׳ (ועי״ז) ולא כו׳ [אבל לא ח״ו כפי׳ הרשב״ם].

ב) בטח קבל בעתו את השדי חמד כרך עשירי וכן הדרך מצותיך עם הוספות שהו״ל כאן, וכן נשלח לו בחבילה בפ״ע מכאן התניא הנ״ל וכן התהלים עם פירוש הצ״צ, ובטח יאשר קבלת כל הנ״ל, ות״ח מראש.

ג) ימים אלו נתקבל ספרו מועדים בהלכה בהוצאה חדשה ות״ח והשי״ת יזכהו להגדיל תורה ולהאדירה ע״י ספריו ומאמריו לאורך ימים ושנים טובות, טובות בגשמיות וברוחניות גם יחד...

ז) מוסג״פ מה שהו״ל בקשר עם חג הגאולה י״ט כסלו העבר, שבטח יעניין את כהדר״ג שי׳.

ח) בהזדמנות זו הנה אם ימצא זמן פנוי ויכתוב לי בפרטיות אודות התועדות די״ט כסלו בהכפר ותוכן הנאומים, הרי א״ת אהי׳ לכת״ר שי׳.

בכבוד ובברכה לבר[יאות] הנכונה מכף רגל ועד ראש.

זמן ביאת המשיח - בכל יום

יום ראשון ט"ו טבת ה'תשע"ט

הלכות נזירות פרק ד, הלכה יא: הָאוֹמֵר: 'הֲרֵינִי נָזִיר כַּיּוֹם שֶׁבֶּן דָּוִד בָּא בּוֹ' - אִם בְּחֹל נָדַר, הֲרֵי זֶה אָסוּר לְעוֹלָם.

המתנה את נזירותו בביאת משיח בן דוד, הנזירות חלה כי בכל יום מימות החול יש לחשוש שמא יבוא משיח בו ביום.

והקשה ה'טורי אבן' (ר"ה יא, ב):

לדעת רבי אליעזר (ר"ה שם), בניסן נגאלו ישראל ממצרים ובתשרי עתידים להיגאל, ולדעת רבי יהושע, בניסן עתידים להיגאל. ואם כן, מדוע חלים עליו דיני נזירות בכל ימות החול, והרי לדעת רבי אליעזר יכולים לחול עליו דיני נזירות רק בחודש תשרי, ולדעת רבי יהושע רק בחודש ניסן?

ותירץ:

בגמרא (סנהדרין צח, א) הובא ביאורו של רבי יהושע בן לוי על הפסוק האומר על הגאולה העתידה "אני ה' בעתה אחישנה", שלכאורה יש כאן סתירה, כי 'בעתה' – משמע שהגאולה תהיה בזמן שנקבע מראש, ו'אחישנה' משמע שהקב"ה ימהר את בוא הגאולה לפני זמנה, אלא הכתוב אומר שאם זכו - אחישנה, והגאולה תמהר לבוא, ואם לא זכו – בעתה.

ולפי זה גם זמני הגאולה בתשרי או בניסן הם כאשר 'לא זכו', אבל אם ישראל יזכו, יכול משיח לבוא בכל יום, כמבואר בהמשך הגמרא (שם) שמשיח אמר לרבי יהושע בן לוי שיבוא 'היום', ככתוב (תהלים צו, ה) "היום - אם בקולו תשמעו". ולכן, הנודר נזירות ביום שבן דוד בא, נזירותו חלה כי יתכן שישראל 'זכו' והגיע זמן הגאולה.

וב'תשובה מאהבה' (ח"א סי' ריא) ביאר:

ביאת משיח בן דוד עדיין אינה שלימות הגאולה, כפי שכתב הרמב"ם (הל' מלכים פי"א הל' א-ד) שהמשיח יבנה את המקדש ויקבץ נדחי ישראל, ויכוף כל ישראל לילך בדרך התורה וילחם מלחמות ה', "אם עשה והצליח ונצח כל האומות שסביביו ובנה מקדש במקומו... הרי זה משיח בודאי". ולכן, ביאת משיח יכולה להיות בכל יום, אף שהגאולה השלמה תהיה בתשרי או בניסן.

כהן בבית הקברות?

יום שני ט"ז טבת ה'תשע"ט

הלכות נזירות פרק ו, הלכה ט: נִכְנַס לְשָׁם כְּשֵׁדֶה תֵּבָה וּמִגְדָּל, וּבָא חֲבֵרוֹ וּפָרַע עָלָיו אֶת הַמַּעֲזִיבָה וְנִטְמָא... אֵינוֹ לוֹקֶה.

האם מותר לכהן לנסוע במכונית על גבי קברים? בקרב פוסקי זמנינו נאמרו צדדים לכאן ולכאן. דעת המתירים מסתמכת, בין היתר, על דיוק בהלכה שלפנינו.

כי הנה, ההלכה קובעת שאוהל חוצץ בפני הטומאה, כלומר, אם הטומאה מחוץ לאוהל – האוהל מונע ממנה להיכנס (הל' טומאת מת יב, א).

שונה הדבר ב'אוהל זרוק'. דהיינו, אוהל נייד שזז ממקום למקום, לגביו נפסק שאין להגדירו כאוהל, ועל כן אין הוא חוצץ בפני הטומאה (שם יא, ה).

לפי זה, מתעוררת קושיה על ההלכה כאן: נזיר שנכנס לבית הקברות בתוך 'תיבה' סגורה, נטמא רק לאחר שנפתח הגג ("פרע את המעזיבה"), לא קודם לכן. ולכאורה, התיבה הינה 'אוהל זרוק', והכיצד היא מפסיקה בפני הטומאה?

מסביר ה'משנה למלך' (שם), ש'אוהל זרוק' הכוונה רק לדבר המרחף באוויר, כלשון הרמב"ם: "הנכנס לארץ העמים בשידה תיבה ומגדל הפורחין באוויר". כאן, לעומת זאת, התיבה נגררת על הקרקע, ודינה כאוהל רגיל המפסיק בפני הטומאה.

ובנוגע למכונית: כיון שהיא נוגעת בקרקע ואינה מרחפת, דינה יהא – לדעה זו – כאוהל רגיל שאינו מאפשר לטומאה לחדור פנימה, ויש להתיר זאת בתנאים מסוימים.

(טהרת הכהנים כהלכתה, עמ' רנג)

נדבת הגוי ל'בדק הבית'

יום שלישי י"ז טבת ה'תשע"ט

הלכות ערכים וחרמים פרק א, הלכות יא-יב: גּוֹי שֶׁאָמַר: 'דָּמַי עָלַי'... נוֹתֵן כְּפִי נִדְרוֹ; וְאֵינוֹ נוֹפֵל לְלִשְׁכָּה, שֶׁאֵין מְקַבְּלִין מִן הַגּוֹיִם נְדָבָה אוֹ נֶדֶר לְחַזֵּק בֶּדֶק הַבַּיִת אוֹ בֶּדֶק יְרוּשָׁלַיִם... וּמַה יַּעֲשֶׂה בָּהֶן?... אִם נָדַר עַל דַּעַת יִשְׂרָאֵל - יוֹצִיאוּהוּ בַּיִת דִּין כְּמַה שֶׁיִּרְאֶה לָהֶן, חוּץ מִבֶּדֶק הַבַּיִת וּבֶדֶק יְרוּשָׁלַיִם; וְאִם אָמַר: 'לַשָּׁמַיִם נָדַרְתִּי', יִגְנְזוּ.

והקשה ה'לחם משנה':

לכאורה, דברי הרמב"ם כאן "שאין מקבלים מן הגוים" נדבה לבדק הבית ולירושלים, סותרים לדבריו בהלכות מתנות עניים (פ"ח ה"ח): "גוי שהתנדב לבדק הבית אין מקבלים ממנו לכתחילה, ואם לקחו ממנו אין מחזירין לו. היה הדבר מסוים כגון קורה או אבן מחזירין לו, כדי שלא יהא להם דבר מסוים במקדש", היינו שרק דבר מסוים אין מקבלים מהגוי!

ועוד: כאן כתב הרמב"ם שאם אמר הגוי 'לשמים נדרתי', כיון שאי אפשר להשתמש בנדבותיו לדברים שאינם 'בדק הבית ובדק ירושלים' – יגנזו, ולפי זה יש להקשות מדוע כתב בהלכות מעילה (פ"ה הט"ו): "קדשי גוים, אם לבדק הבית הקדישו מועלין בהם", והרי מדברי הגמרא בערכין (ה, ב), עולה שדמי נדבת גוי שדינם להגנז אין מועלין בהם, ואם כדברי הרמב"ם כאן שנדרי הגוי לשם הקדש יגנזו, מדוע מועלין בהם?

וביאר:

כאן מדבר הרמב"ם באופן שהגוי נודר ומעריך ואינו מפרט לאיזה מטרה אלא "נדר על דעת ישראל" ואין אנו

אומרים שכוונתו לבדק הבית כיון שהתורה מונעת מהגוי לנדב לבדק הבית ("לא לכם ולנו לבנות וגו'"), ולכן מקבלים ממנו הן 'דבר מסוים' והן 'דבר שאינו מסוים' ובית־דין מוציאים אותו לכל דבר שיראה להם, חוץ מבדק הבית ובדק ירושלים. אבל בהלכות מתנות עניים מדובר ב"גוי שהתנדב לבדק הבית" במפורש ואז לכתחילה אין מקבלים ממנו כלל, אך בדיעבד אם לקחו ממנו 'דבר מסוים' מחזירים לו, ודבר 'שאינו מסוים' אין מחזירים, כי אף שנאמר "ולכם אין חלק וצדקה וזכרון בירושלים", כיון שה'חלק' וה'זכרון' אינו ניכר, יש להתיר.

ומה שכתב הרמב"ם בהלכות מעילה, שקדשי גוי מועלים בהם – הרי זה רק כאשר פירש שנתינתו היא לבדק הבית ובדבר 'שאינו מסוים', שאז נתינתו אינה נגנזת אלא משתמשים בה לבדק הבית ולכן מועלים בה.

הנודר להקדש שווי משקלו — יום רביעי י"ח טבת ה'תשע"ט

הלכות ערכים וחרמים פרק ב, הלכה ז: הָאוֹמֵר: 'מִשְׁקָלִי עָלַי', וְלֹא פֵּרֵשׁ מֵאֵיזֶה מִין - אִם הָיָה עָשִׁיר... נוֹתֵן מִשְׁקָלוֹ זָהָב... וְאִם אֵינוֹ מֻפְלָג בַּעֲשִׁירוּת - נוֹתֵן מִשְׁקָלוֹ... מִדְּבָרִים שֶׁדַּרְכָּן לְהִשָּׁקֵל בְּאוֹתוֹ מָקוֹם, אֲפִלּוּ פֵּרוֹת.

במקור ההלכה בגמרא (ערכין יט, ב) מבואר שהנודר להקדש כמשקל גופו ולא פירש כוונתו מאיזה חומר, רשאי לפטור עצמו (אם אינו אדם חשוב) בכל דבר שרוצה, אף הזול ביותר, אם מנהג הסוחרים למכרו לפי משקל (כי אמירתו 'משקלי עלי' מתקיימת בנתינת דבר שנמכר לפי משקל). וגם אם חלקם מוכרים לפי נפח ולא לפי משקל, די בכך שחלקם כן מוכרים לפי משקל.

והקשה ה'לחם משנה':

הרי "סתם נדרים להחמיר" (הל' נדרים פ"ב ה"ז) ונדר שמשמעו הן להקל והן להחמיר יש לפרשו לחומרא, ויתירה מזו כתב הרמב"ם (שם פ"ט ה"ד) "היו מקצת בני המקום קורין לו כך ומקצתן אין קורין - אין הולכין אחר הרוב, אלא הרי זה ספק נדרים, וכל ספק נדרים להחמיר". ואם כן, איך יכול האומר 'משקלי עלי' לפטור עצמו בדבר הזול ולהחשיבו כדבר הנמכר במשקל כאשר יש ספק בכוונתו היות וחלק מהסוחרים אינם מוכרים אותו לפי משקל?

ותירץ:

האומר 'משקלי עלי' רשאי לפטור עצמו בדבר הזול כאשר חלק מהסוחרים מוכרים אותו לפי משקל – רק אם הנודר פירש את דבריו שכוונתו לדבר זה, אבל אם לא פירש את כוונתו, אכן אינו יכול לפטור עצמו בדבר הזול, כי יש להחמיר ולומר שאין דבר זה במשמעות אמירתו 'משקלי עלי' (היות ויש שמוכרים אותו לפי נפח ולא לפי משקל).

ובזה מתורצת גם קושיית ה'כסף משנה' מדוע לא הביא הרמב"ם את חידוש הגמרא, שגם אם חלק מן הסוחרים מוכרים את הדבר הזול לפי משקל, מכל־מקום הרי הוא נחשב כנמכר במשקל ויכול לפטור עצמו בדבר זה?

כי כאמור, דין זה אמור רק אם פירש שלדבר זה התכוון, אבל אם לא פירש את כוונתו, יש להסתפק האם כשאמר 'משקלי עלי' נכלל בזה גם דבר שרק חלק מן הסוחרים מוכרים לפי משקל, ואם כן אינו יכול לפטור עצמו בדבר זה. והרי כבר כתב הרמב"ם הלכה זו (הל' נדרים שם), ש"סתם נדרים להחמיר".

(הפלאה שבערכין, ערכין יט, ב)

המקדיש בהמה בסתם - לבדק הבית או למזבח? — יום חמישי י"ט טבת ה'תשע"ט

הלכות ערכים וחרמים פרק ה, הלכה ז: הַמַּקְדִּישׁ אֶת בְּהֶמְתּוֹ סָתָם... רוֹאִין כָּל בְּהֵמָה תְּמִימָה הָרְאוּיָה לְהַקְרִיב עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ - הַזְּכָרִים יִמָּכְרוּ לְצָרְכֵי עוֹלוֹת, וְיַקְרִיבוּ אוֹתָן עוֹלוֹת... וְהַדְּמִים - יִפְּלוּ לְבֶדֶק הַבַּיִת, שֶׁסְּתָם הֶקְדֵּשׁוֹת לְבֶדֶק הַבַּיִת.

המקדיש בהמתו סתם, בלי לפרש האם כוונתו ל'בדק הבית' (קדושת דמים) או למזבח (קדושת הגוף), לדעת רבי אליעזר, כוונתו ל'בדק הבית' ואף בהמות הראויות להקרבה ימכרו לקונים אותם כדי להקריבם, והתשלום מועבר לבדק הבית. ולדעת רבי יהושע, בהמות זכרים הראויות להקרבה כעולות מקריבים אותן כעולות, כי כוונת המקדיש להקריבן למזבח (שקלים פ"ד מ"ז). ופסק הרמב"ם כרבי אליעזר ש"המקדיש את בהמתו סתם... ימכרו לצרכי עולות... והדמים יפלו לבדק הבית שסתם הקדשות לבדק הבית".

והקשה ה'לחם משנה' (הל' מעשה הקרבנות פ"ה הכ"א):

בהל' מעשה הקרבנות (שם) כתב הרמב"ם שהמקדיש נכסיו בסתם והיו בהם בהמות זכרים "דינן שיקרבו עולות" (כי המקדיש סתם דעתו למזבח) אבל עורות הבהמות נתפסים בקדושת 'בדק הבית' שלא כשאר קדשי מזבח שעורותיהם לכהנים. ומבואר בגמרא (זבחים קג, א) שזו דעת רבי יהושע שהמקדיש בהמות סתם דעתו להקדישן למזבח. וזהו רק בבשר שקרב על המזבח, אבל העור שאינו ראוי למזבח שייך לבדק הבית ואין הכהנים זוכים בו (מה שאין כן לדעת רבי אליעזר, כיון שהבהמות נמכרות לצורך עולות – הקונה את הבהמה ויקריבה לעולה הרי היא כשאר עולות שהעור ניתן לכהנים) ואם כן הרמב"ם שפסק כרבי יהושע סותר את דבריו בהלכה זו שהיא כדעת רבי אליעזר!

ומבאר ה'לקוטי הלכות' (זבחים פי"ב, זבח תודה ד"ה פרט למקדיש):

אמנם הגמרא מעמידה הלכה זו שהמקדיש בהמה זכר אין עורה לכהנים לפי רבי יהושע, אך הרמב"ם יפרש שלדעת רבי אלעזר ודאי עור הבהמה לא ניתן לכהנים, כי הבהמה הנקנית מהקדש לצורך עולה, שם הקדש עליה ואינה שייכת לכהנים (ואינה דומה לעולה רגילה שעורה ניתן לכהנים, כי הקניה מוציאה אותה מחולין והעור ניתן לכהנים) אלא כוונת הגמרא לחדש שגם לרבי יהושע הסובר שהמקדיש בהמה זכר שדעתו להקדישה להקרבה

למזבח כעולה, אין לומר שהיא כשאר עולות שעורותיהן לכהנים, אלא המקדיש את בהמתו בסתם כוונתו להקדיש את העור ל'בדק הבית'.

והרמב"ם אכן פוסק כרבי אליעזר שהמקדיש בהמה סתם חלה עליה קדושת 'בדק הבית'. וההלכה בהל' מעשה הקרבנות היא גם לדעת רבי אליעזר שהמקדיש בהמתו בסתם שנמכרת לצורך עולה, כשהיא קריבה כעולה, אין עורה לכהנים.

איסור 'אמירה לנכרי' בזריעת כלאים

יום שישי כ' טבת ה'תשע"ט

הלכות כלאים פרק א, הלכה ג: וּמֻתָּר לוֹמַר לְגוֹי לִזְרֹעַ לוֹ כִּלְאֵי זְרָעִים. וְאָסוּר לְאָדָם לְקַיֵּם כִּלְאֵי זְרָעִים בְּשָׂדֵהוּ.

וכתב הטור (יורה דעה סי' רצו), שלדעת הרמב"ם מותר לומר לגוי לזרוע כלאי זרעים אפילו בשדה של ישראל.

והראב"ד השיג והקשה: אמנם התירו לומר לגוי לזרוע כלאי הכרם, אבל היה זה בחוץ לארץ, ומנין לנו להתיר אף בארץ ישראל?

ותירץ מהר"י קורקוס: איסור כלאי הכרם חמור יותר ואסרוהו חכמים אף בחוץ לארץ (להלן פ"ה ה"ג) ואילו כלאי זרעים מותרים בחוץ לארץ, ולדעת הרמב"ם כשם שהתירו לומר לגוי לזרוע כלאי הכרם בחוץ לארץ אף שאסור לישראל לעשות זאת, כך התירו לומר לגוי לזרוע כלאי זרעים שאסורים רק בארץ ישראל.

ועוד הקשה הראב"ד: הגמרא (בבא מציעא צ, א) מסתפקת האם איסור 'אמירה לנכרי' הוא רק בדיני שבת שעונשם סקילה או שהאיסור קיים גם באיסורי לאו. והספק נפשט לחומרא, היינו שאיסור אמירה לנכרי הוא גם בשאר לאוים.

וכן פסק הרמב"ם (הל' איסו"ב פט"ז הי"ג) "אסור לומר לגוי לסרס בהמה", וכפי שפירש ה'מגיד משנה' "דבכל המצוות איכא שבות דאמירה לגוי". ומדוע אם כן מותר לומר לגוי לזרוע כלאי זרעים?

ומבאר הט"ז (יו"ד סי רצז סק"א): איסור אמירה לנכרי קיים רק באיסורים שהם 'חובת הגוף', ואילו איסור כלאי זרעים אינו 'חובת הגוף' שהרי אינו נוהג אלא בארץ ישראל.

ועוד הקשה הראב"ד: בנוסף לכך שאסור לזרוע כלאי זרעים, אסור גם לקיימם בשדה, ואם כן יש לאסור אמירה לגוי לזורעם שהרי יש איסור בדבר משום מקיים כלאים, וגם אולי יבוא הישראל לנכש את הזרעים ולהשקותם, ונמצא שמקיים אותם בידיים?

ותירץ ה'פרישה' (יו"ד שם סקי"ב): האיסור לקיים כלאים הוא רק כאשר נזרעו באיסור, אבל באומר לגוי לזרוע כלאי זרעים, שלדעת הרמב"ם אין בו איסור – לדעתו מותר אף לקיימם בשדה.

האם אפשר לגדל 'בקיא'?

שבת קודש כ"א טבת ה'תשע"ט

הלכות כלאים פרק ג, הלכה טז: אֲבָל אִם הָיְתָה שָׂדֵהוּ זְרוּעָה חִטִּים - מֻתָּר לַחֲבֵרוֹ לִזְרֹעַ בְּצִדָּהּ שְׂעוֹרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׂדְךָ לֹא תִזְרַע כִּלְאָיִם"; אֵין הָאִסּוּר אֶלָּא שֶׁיִּזְרַע שָׂדֵהוּ כִּלְאַיִם.

בכך שונה דין כלאי זרעים מדין כלאי הכרם: בכלאי זרעים מותר לזרוע בשדהו מין אחד בסמיכות למין אחר שבשדה חברו, אך בכלאי הכרם פוסק הרמב"ם (להלן פ"ז הי"ז) שאם נפרצה המחיצה בין שתי שדות שבאחת מהן נטוע כרם ובשנייה תבואה – הכרם נאסר, למרות שהכרם והתבואה שייכים לשני אנשים.

והחילוק נובע מהבדל עקרוני בין שני סוגי הכלאים: בכלאי זרעים יש רק איסור על הזורע, אך הזרעים עצמם מותרים. ואילו בכלאי הכרם האיסור חל על הפירות עצמם ונאסרים בהנאה.

ולכן בכלאי הכרם אין משמעות לכך שהתבואה והכרם הם תחת שתי בעלויות נפרדות, כי האיסור חל על הפירות עצמם, ללא שייכות לבעלים, בדוגמת בשר בחלב שנאסרים מחמת עצם העירוב ואין הבדל מי הבעלים, אך בכלאי זרעים שהאיסור הוא רק על האדם, הרי הוא נאמר רק לאותו אדם שלא יזרע שני מינים יחד. ואילו בבעלים נפרדים, מותר (מעדני ארץ – כלאים ע' קכג-ד).

ועל פי הלכה זו יש שניסו למצוא פתרון לשאלת זריעת ה'בקיא' המשמש למאכל בהמה שדרך גידולו הוא רק יחד עם שיבולת שועל, כיצד ניתן לגדלו ללא איסור כלאים.

ולאור האמור יש שהציעו שתחילה יזרע מין אחד ולאחר מכן יקנה לחברו את המקום הנשאר בשדה ויזרע שם את המין השני.

אך בשו"ת בית זבול (ג, לג) שלל הצעה זו, כי עיקר ההיתר נאמר בשתי שדות נפרדות, אך בשדה אחת אין לזרוע כלאים אף אם מכר חלק ממנה לחברו. ועוד, כי יסוד ההיתר הוא משום שזורע בשלו ואינו מתכוון כלל לשם עירוב עם המין השני, אך כאשר החלוקה לשתי שדות נעשית כדי לזרוע מינים שונים יחד, אין לכך היתר (וראה גם מעדני ארץ שם עמ' קכט).

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – ט"ו־כ"א טבת תשע"ט

יום ראשון ט"ו טבת ה'תשע"ט

הִלְכוֹת נְזִירוּת

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) זמן סתם נזירות, ודין האומר: הריני נזיר כמנין ימות השנה, ההבדלים בין נזיר עולם לנזיר לזמן קצוב, נזירות שמשון ונזירות שמואל הרמתי, המקבל נזירות כשער ראשו או כעפר הארץ.

1 **א. סְתָם נְזִירוּת - שְׁלֹשִׁים יוֹם. כֵּיצַד? מִי שֶׁאָמַר:**
2 **הֲרֵינִי נָזִיר - אֵין פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם. וַאֲפִלּוּ אָמַר:**
3 **הֲרֵינִי נָזִיר נְזִירוּת גְּדוֹלָה עַד מְאֹד הַרְבֵּה - הֲרֵי זֶה**
4 **נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם, שֶׁהֲרֵי לֹא פֵּרֵשׁ זְמַן.**

5 **ב. פֵּרֵשׁ זְמַן פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: הֲרֵינִי**
6 **נָזִיר יוֹם אֶחָד, אוֹ עֲשָׂרָה יָמִים, אוֹ עֶשְׂרִים יוֹם -**
7 **הֲרֵי זֶה נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם; שֶׁאֵין נְזִירוּת פְּחוּתָה**
8 **מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם. וְדָבָר זֶה הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה[2].**

2) "מפי הקבלה - אין לו סמך בתורה ולא רמז והוא מה שאמרו (בגמרא שם) הלכה היא בנזיר". אמנם בנזיר ה, אמרו: "קדוש יהיה - יהיה בגימטריה שלושים". אבל רבינו בפירושו למשנה שם כותב, שהיה להם דבר זה בקבלה, אלא, שסמכו על הפסוק דרך סימן בלבד, "כי אין לנו לסמוך על גימטריא". וראה בנזיר ו: שדרשו: "קדוש יהיה גדל פרע - אין גדול פרע פחות משלושים יום". שדרך בני אדם לגדל שער שלושים יום ועד אז אין בו כובד.

9 **ג. פֵּרֵשׁ זְמַן יוֹתֵר מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: אֶחָד**
10 **וּשְׁלֹשִׁים אוֹ אַרְבָּעִים אוֹ מֵאָה יוֹם, אוֹ מֵאָה שָׁנָה -**
11 **הֲרֵי זֶה נָזִיר כַּזְּמַן שֶׁפֵּרֵשׁ, לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר.**

12 **ד. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר שָׁעָה אַחַת - הֲרֵי זֶה נָזִיר**
13 **שְׁלֹשִׁים יוֹם[3]. אָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם וְשָׁעָה**
14 **אַחַת - הֲרֵי זֶה נָזִיר אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים יוֹם; שֶׁאֵין נוֹזְרִין**
15 **שָׁעוֹת[4].**

3) כיוון שאין נודרים שעות, שנאמר "ימי נזרו" - מלמד שאין נזירות לשעות, ואין נזירות פחותה משלושים יום, הרי זה נתכוון לנזירות שלימה. 4) והרי זה כאילו אמר: הריני נזיר אחד ושלושים יום.

16 **ה. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר מִכָּאן עַד מְקוֹם פְּלוֹנִי, אִם**
17 **לֹא הֶחֱזִיק בַּדֶּרֶךְ[5] - הֲרֵי זֶה נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם כִּלְבַד;**
18 **שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה אֶלָּא לִנְזִירוּת גְּדוֹלָה, וַהֲרֵי לֹא פֵּרֵשׁ**
19 **זְמַן[6]. וְאִם הֶחֱזִיק בַּדֶּרֶךְ[7]: אִם הָיָה מַהֲלָךְ פָּחוֹת**
20 **מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם - הֲרֵי זֶה נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם[8]; וְאִם הָיָה**
21 **יוֹתֵר מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם - הֲרֵי זֶה נָזִיר נְזִירוּת אַחַת כְּמִנְיַן**
22 **הַיָּמִים[9].**

5) שלא יצא ללכת לשם. 6) והרי זה כאילו אמר ארוכה לי נזירות זו כמכאן ועד מקום פלוני. 7) שהתחיל ללכת בדרך המוליכה למקום פלוני. 8) שאין נזירות פחותה משלושים יום. 9) שמכאן ועד אותו מקום. ופירשוה בגמרא שם ז. "כשהחזיק בדרך". שהדעת מוכיחה, שנתכוון להיות נזיר כל זמן שיהיה בדרך. והתוספות שם פירשו: שבוודאי מפני אונסי הדרך קיבל עליו נזירות להינצל מסכנת הדרך למספר מהלך ימים עד מקום פלוני.

23 **ו. מִי שֶׁאָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר שְׁתֵּי נְזִירוֹת אוֹ שָׁלֹשׁ אוֹ**
24 **אַרְבַּע - הֲרֵי זֶה נָזִיר כַּמִּנְיָן שֶׁאָמַר, כָּל נְזִירוּת מֵהֶן**
25 **שְׁלֹשִׁים יוֹם. וּבְסוֹף כָּל שְׁלֹשִׁים וּשְׁלֹשִׁים[10] מְגַלֵּחַ**
26 **וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו וּמַתְחִיל לִמְנוֹת נְזִירוּת שֶׁנִּיָּה. אֲפִלּוּ**
27 **אָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר מֵאָה אֶלֶף נְזִירוֹת, שֶׁאִי אֶפְשָׁר**
28 **שֶׁיִּחְיֶה כַּזְּמַן הַזֶּה - הֲרֵי זֶה מוֹנֶה אַחַת אַחַר אַחַת**
29 **עַד שֶׁיָּמוּת[11] אוֹ עַד שֶׁיַּשְׁלִים מִנְיַן נְזִירוֹתָיו[12].**

10) ביום שלושים ואחד. 11) ומגלח בכל שלושים יום כנ"ל. 12) ואין לו דין של נזיר עולם, אלא מגלח בסוף כל שלושים ומביא קרבנותיו.

30 **ז. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר כְּמִנְיַן יְמוֹת הַשָּׁנָה - מוֹנֶה**
31 **נְזִירוֹתָיו כְּמִנְיַן יְמוֹת הַשָּׁנָה[13]. אִם פֵּרֵשׁ שְׁנוֹת הַחַמָּה**
32 **- מוֹנֶה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וְחָמֵשׁ נְזִירוֹת, כָּל אַחַת**
33 **מֵהֶן שְׁלֹשִׁים יוֹם[14]; וְאִם פֵּרֵשׁ שְׁנַת הַלְּבָנָה - מוֹנֶה**
34 **שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְאַרְבַּע וַחֲמִשִּׁים נְזִירוֹת; וְאִם סָתַם -**
35 **מוֹנֶה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְאַרְבַּע וַחֲמִשִּׁים נְזִירוֹת. שֶׁהֲרֵי**
36 **בְּאַרְנוּ, שֶׁכָּל הַנְּדָרִים הוֹלְכִין אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם,**
37 **וְרֹב שְׁנֵי הַחַמָּה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשָּׁה וְשִׁשִּׁים יוֹם**
38 **מוֹנִין לָהּ[15], וְרֹב שְׁנֵי הַלְּבָנָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְאַרְבָּעָה**
39 **וַחֲמִשִּׁים יוֹם מוֹנִין לָהּ[16], וְאֵין קוֹרִין כָּל הָעָם שָׁנָה**
40 **סְתָם אֶלָּא לִשְׁנַת הַלְּבָנָה[17].**

13) נזירות של שלושים יום כנגד כל יום מימי השנה. 14) נמצא שהוא נוהג נזירות שלושים שנה. 15) ובהלכות קידוש החודש פרק ט הלכה א כותב רבינו: "שנת החמה יש מחכמי ישראל שאומרים שהיא שס"ה יום ורביע יום שהוא שש שעות; ויש מהם שאומרים: שהיא פחות מרביע היום". 16) ורבינו שם פרק ו, הלכה ד כותב: "שנה של לבנה ... שלוש מאות יום וארבעה וחמישים יום, ושמונה שעות, ושמונה מאות וששה ושבעים חלקים" וכו'. 17) ולפיכך אם נדר כמניין ימות השנה סתם הרי זה מונה נזירותו כמניין ימי שנת הלבנה.

41 **ח. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר אַחַת וּמֶחֱצָה - הֲרֵי זֶה נָזִיר**
42 **שְׁתֵּי נְזִירוֹת[18]. אָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר וְיוֹם אֶחָד, אוֹ**
43 **שֶׁאָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר וְשָׁעָה אַחַת - הֲרֵי זֶה נָזִיר שְׁתֵּי**
44 **נְזִירוֹת[19]. אָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר וְאַחַת - הֲרֵי זֶה נָזִיר**
45 **שְׁתַּיִם[20]. הֲרֵינִי נָזִיר וְאַחַת וְעוֹד - הֲרֵי זֶה נָזִיר שָׁלֹשׁ**

נְזִירוֹת. הֲרֵינִי נָזִיר וְאַחַת וְעוֹד וְשׁוּב - הֲרֵי זֶה נָזִיר אַרְבַּע נְזִירוֹת. הֲרֵינִי נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם וְיוֹם אֶחָד - הֲרֵי זֶה נָזִיר נְזִירוּת אַחַת שֶׁל שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד יוֹם[21].

18) כיוון שאמר: הריני נזיר, חלה עליו נזירות אחת. וכשהוסיף ואמר: ומחצה, קיבל עליו נזירות שנייה, כאילו אמר: ועוד מחצה, והואיל ואין נזירות פחותה משלושים יום, הרי זה נזיר שתי נזיריות. 19) שהאומר: הריני נזיר שעה אחת, הרי זה נזיר שלושים יום. 20) כשאמר: ואחת, נתכוון להוסיף נזירות שנייה. 21) כאן הפסיק בתיבת: "שלושים" בין הריני נזיר לתיבת: ויום אחד, נמצא שלא נתכוון זה לקבל עליו נזירות נוספת, אלא למנות ימי נזירותו כמה יהיו, והרי זה כאילו אמר: הריני נזיר שלושים ואחד יום, שהכול מצטרף למניין אחד. אלא, שבגמרא שם אמר רב: אין הדברים אמורים, אלא כשאמר הריני נזיר שלושים ואחד יום, אבל אמר: הריני נזיר שלושים יום ויום אחד - נזיר שתיים. מכיוון שהוסיף תיבת יום, נתכוון לנדור שתיים, ומטעם זה החליט בעל ה"לחם משנה" שיש כאן טעות סופר, וצריך להיות בדברי רבינו: "הריני נזיר שלושים ואחד יום" וכן נראה גם מדברי ה"כסף משנה", אלא שבכל הדפוסים הקדומים וכן בכתב יד התימנים, כתוב: "שלושים יום ויום אחד", ולפיכך נראה שסמך רבינו על הירושלמי האומר: ברייתא חולקת על רב, שהרי שנינו: "לא נחלקו רבי ישמעאל ורבי עקיבא על האומר: הריני נזיר שלושים יום ויום אחד שאינו נזיר אלא אחת" וכו'. וזה שלא כרב, ולפיכך פסק רבינו כמותה.

ט. מִי שֶׁהָיוּ שְׁתֵּי כִּתֵּי[22] עֵדִים מְעִידִין אוֹתוֹ, אֵלּוּ מְעִידִין שֶׁנָּזַר שְׁתַּיִם, וְאֵלּוּ מְעִידִין שֶׁנָּזַר חָמֵשׁ[23] - הֲרֵי זֶה נָזִיר שְׁתַּיִם; שֶׁבִּכְלַל חָמֵשׁ שְׁתַּיִם, וַהֲרֵי כֻּלָּן מְעִידִים בִּשְׁתַּיִם[24].

22) זוגות. 23) והוא אומר שלא נדר כלל, או שאומר איני יודע. 24) כבית הלל. ובית שמאי אומרים: "נחלקה העדות (הואיל ומכחישות זו את זו) ואין כאן נזירות". וראוי להעיר, שבגמרא אמרו: "לא נחלקו בית שמאי ובית הלל, על שתי כיתי עדים ... שיש בכלל חמש שתיים. על מה נחלקו על כת אחת, אחד (=עד אחד) אומר שתיים ואחד אומר חמש, שבית שמאי אומרים נחלקה עדותם ובית הלל אומרים יש בכלל חמש שתיים". וב"לחם משנה" תמה למה לא הביא רבינו דין זה? ויש להשיב, שרבינו סומך על מה שיכתוב בהלכות עדות פרק ג הלכה ג: "אפילו אמר האחד מנה הלווהו והשני אומר מאתיים חייב לשלם מנה, שבכלל מאתיים מנה".

י. מִי שֶׁנָּזַר שְׁתֵּי נְזִירוֹת, בֵּין שֶׁנָּדַר שְׁתֵּיהֶן בְּבַת אַחַת[25] בֵּין שֶׁנָּדַר זוֹ אַחַר זוֹ, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר יוֹם, הֲרֵינִי נָזִיר יוֹם, וּמָנָה אֶת הָרִאשׁוֹנָה וְהִפְרִישׁ קָרְבָּן[26], וְאַחַר כָּךְ נִשְׁאַל[27] עַל הָרִאשׁוֹנָה וְהִתִּיר נִדְרוֹ - עָלְתָה לוֹ רִאשׁוֹנָה בַּשְּׁנִיָּה[28], וּמֵבִיא זֶה הַקָּרְבָּן וְנִפְטָר. וַאֲפִלּוּ הֵבִיא כַּפָּרָתוֹ[29], וַאֲפִלּוּ גִּלַּח שְׂעָרוֹ[30], וְאַחַר כָּךְ נִשְׁאַל עָלֶיהָ - עָלְתָה לוֹ רִאשׁוֹנָה בַּשְּׁנִיָּה. שֶׁהֲרֵי אֵין הַשְּׁנִיָּה חָלָה אֶלָּא לְאַחַר הָרִאשׁוֹנָה[31], וְהָרִאשׁוֹנָה כֵּיוָן שֶׁהִתִּירָהּ כְּאִלּוּ אֵינָהּ מֵעִקָּרָהּ[32].

25) שאמר: הרי עלי שתי נזירויות. 26) לתגלחתו. 27) לחכם, שיתיר לו את נדר נזירותו. 28) המניין שמנה לראשונה יעלו לשם הנזירות השנייה, ולא יצטרך לשמור עוד נזירות שנייה. 29) הקריב קרבנותיו. 30) על הראשונה. 31) כי מי גרם לשנייה, שלא תחול תחילה להיות מניין הראשון שלה, ראשונה הייתה מעכבתה. 32) שהחכם עוקר את הנדר מעיקרו, "ונמצא המניין למפרע של שנייה".

יא. מִי שֶׁאָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר לְעוֹלָם, אוֹ הֲרֵינִי נָזִיר כָּל יְמֵי חַיַּי - הֲרֵי זֶה נָזִיר לְעוֹלָם. וְאִם אָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר אֶלֶף שָׁנָה - הֲרֵי זֶה נָזִיר לִזְמַן קָצוּב, וְאַף עַל פִּי שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּחְיֶה הָאָדָם אֶלֶף שָׁנָה.

יב. וּמַה בֵּין נָזִיר עוֹלָם לְנָזִיר לִזְמַן קָצוּב? שֶׁהַנָּזִיר לִזְמַן - אָסוּר לְגַלֵּחַ עַד סוֹף יְמֵי נִזְרוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל יְמֵי נֶדֶר נִזְרוֹ תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ עַד מְלֹאת הַיָּמִם. וּנְזִיר עוֹלָם, אִם הִכְבִּיד שְׂעָרוֹ - מֵקֵל[33] בְּתַעַר מִשְּׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ עַד שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ, וּמֵבִיא קָרְבָּנוֹ שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת[34] כְּשֶׁיְּגַלֵּחַ; שֶׁנֶּאֱמַר: וַיְהִי[35] מִקֵּץ יָמִים לַיָּמִים אֲשֶׁר יְגַלֵּחַ, כִּי כָבֵד עָלָיו וְגִלְּחוֹ[36]. וַאֲבְשָׁלוֹם נְזִיר עוֹלָם הָיָה[37]. וְדָבָר זֶה[38] הֲלָכָה הִיא מִפִּי הַקַּבָּלָה[39]. וּנְזִיר עוֹלָם שֶׁנִּטְמָא - הֲרֵי זֶה מֵבִיא קָרְבַּן טֻמְאָה וּמְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת טֻמְאָה, כְּמוֹ נָזִיר לִזְמַן קָצוּב[40].

33) ולא מגלח לגמרי, כאבשלום, שלא גילח לגמרי, שהרי נתלה בשערו. ומעשה תלייתו סמוך לגילוחו היה. 34) לעולה ולחטאת ולשלמים, כדין תגלחת הטהרה. 35) צריך להיות: והיה, כלשון הכתוב, וכן בכתב יד התימנים. 36) לסוף שנים עשר חודש. 37) שקיבל עליו להיות נזיר כל ימי חייו. 38) שאבשלום היה נזיר. 39) למשה מסיני. ואף על פי שהכתוב אומר: "כי כבד עליו וגילחו", אין זה מוכרח לומר שהיה נזיר, כי אולי מסיבות אחרות גידל שערו, אלא שקבלה הייתה בידי חכמינו. 40) כל זה במשנה: "נזיר עולם הכביד שערו מקל בתער ואם נטמא מביא קרבן טומאה". וסובר רבינו ש"הכביד שערו" - הכוונה לשנים עשר חודש, וכמו שמצינו באבשלום וכדעת רבי שם עמוד ב, אבל הנזיר לזמן קצוב אינו מגלח כלל, שהרי נזר נזירות ארוכה. וכמבואר שם ז. שכל נזירות שיש לה קצבה, הרי היא נזירות אחת וארוכה, ואינו מגלח כלל, אלא אם נטמא, כשאר נזירים.

יג. שִׁמְשׁוֹן[41] לֹא הָיָה נָזִיר גָּמוּר, שֶׁהֲרֵי לֹא נָדַר בְּנָזִיר[42], אֶלָּא הַמַּלְאָךְ הִפְרִישׁוֹ מִן הַטֻּמְאָה[43]. וְכֵיצַד הָיָה דִּינוֹ? הָיָה אָסוּר בְּיַיִן וְאָסוּר בְּתִגְלַחַת, וּמֻתָּר לְהִטַּמֵּא לְמֵתִים. וְדָבָר זֶה הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה[44].

נקודות משיחות קודש

שמשון לא היה נזיר גמור, שהרי לא נדר בנזיר אלא המלאך הפרישו מן הטומאה".

יש לדייק בלשונו שכתב "הפרישו" ולא הקדישו או הזירו, כי רק האדם לבדו יכול לקבל על עצמו קדושת נזיר, ואפילו המלאך אינו יכול לצוות על זה, כי קדושת נזיר יכול רק הנזיר לקבל על עצמו. ומה שעשה המלאך הוא ציווי על אמו לחנכו ולהנהיגו במנהג נזירות, ולכשיגדל יוכל לקבל על עצמו קדושת נזיר.

(על־פי לקו"ש חלק ל"ח ע' 32 והע' 59)

~ נקודות משיחות קודש ~

"וכיצד היה דינו, הי' אסור ביין ואסור בתגלחת ומותר להטמא למתים".

עיקר עניין הנזירות הוא בתגלחת וביין כמבואר בחסידות, שבעצם הרי האורות שלמעלה הם מובדלים ומופרשים מכל הענינים, וצריך שיהיה הפסק וצמצום כדי שיומשכו למטה. והפסק זה נמשל לשערות, שהם ממותרי המוחין, היינו מוחין נעלים כל־כך שאין הכלי יוכל להכילם, וכדי שיצמחו מזה שערות, חייב הדבר להיות דרך הפסק של גולגולת.

ובזה יובן הפסוק "קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו" כי על־ידי־זה נמשכת הקדושה העליונה שלמעלה מכל הענינים, וזהו עניינו של נזיר "נזר אלקיו על ראשו" שזהו בחינת נזר ומקיף שלמעלה מהשתלשלות על־ידי בחינת השערות. על־פי־זה יובן מה שעיקר עניין הנזירות הוא בתגלחת וגם ביין, כי צריך להיזהר שלא יבוא למעין עניין של נדב ואביהוא. מה־שאין־כן עניין הטומאה אינו שייך לעצם הנזירות אלא זהו דבר נוסף ודרגה נוספת, ולכן לא נכלל עניין זה בנזירות שמשון.

(על־פי 'יין מלכות' ספר הפלאה סימן י"ד)

41) בן מנוח, שנאמר בו: "כי נזיר אלוקים יהיה הנער". 42) הוא עצמו לא נדר וגם אביו מנוח לא הדירו. 43) באמרו לאמו "ואל תאכלי כל טמא". 44) למשה מסיני. ושם עמוד ב' בגמרא, סיכמו, ששמשון הרג את הפלשתים וגם נגע בהם במותם ונטמא בהם, וזה על פי הקבלה. כמבואר שם.

יד. לְפִיכָךְ, מִי שֶׁאָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר כְּשִׁמְשׁוֹן - הֲרֵי זֶה נָזִיר מִן הַתִּגְלַחַת וּמִן הַיַּיִן לְעוֹלָם, וְאֵינוֹ מְגַלֵּחַ כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ כִּשְׁאָר נְזִירֵי עוֹלָם[45], וּמֻתָּר לְהִטַּמֵּא לְמֵתִים[46]. וְאִם אָמַר: לֹא נִתְכַּוַּנְתִּי אֶלָּא לְאִישׁ אַחֵר שֶׁשְּׁמוֹ שִׁמְשׁוֹן[47] - אֵינוֹ נָזִיר. וּמִי שֶׁנָּדַר נָזִיר כְּשִׁמְשׁוֹן - אֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁאֵל[48] עַל נִדְרוֹ; שֶׁנְּזִירוּת שִׁמְשׁוֹן לְעוֹלָם הָיְתָה[49].

~ נקודות משיחות קודש ~

"ומי שנדר נזיר כשמשון אינו יכול להישאל על נדרו, שנזירות שמשון לעולם היתה".

וצריך להבין, כיון ששמשון קיבל על עצמו קדושת נזיר באופן שהגדיל ולא מיחה על ההנהגה שהנהיגתו אמו, מדוע לא יכול להישאל על נדרו, הרי את קדושת הנזיר הוא קיבל על עצמו לכאורה ככל נזיר אחר.

ויש לומר: א. שאלה על הנדר יכולה להיות רק בעניין שכל כולו הוא של השואל. ב. אין שאלה למחצה. ג. העדר המחאה של שמשון אינו מוסיף עוד עניין אלא מאשר או מעלה את אותו העניין שהתחילה בו האם.

(על־פי לקו"ש חלק י"ח ע' 70 הע' 66)

45) שלא מצינו בשמשון שיגלח שערו בכל שנים עשר חודש כאבשלום, אלא מצינו שאמר "מורה לא עלה על ראשי כי נזיר אלקים אני מבטן אמי אם גילחתי וסר ממני כוחי". 46) כשמשון. ואף על פי שאין מתפיסים אלא בדבר הנדור ולא בדבר האסור, ואיך אפשר להתפיס נזירות בשמשון שלא היה נדור, אלא נאסר ביין ובתגלחת על פי המלאך? כבר השיב ר"י בן לב, שבנזיר נאמר: נזיר להזיר לה', לרבות נזיר שמשון, שאף על פי שהוא נזיר על פי ה' מתפיסים בו. 47) והוא לא היה נזיר כלל. 48) לחכם להתירו. 49) ולא הייתה ניתרת בשאלה, שעל ידי מלאך נוזָר, ואין שאלה "לציווי שלמעלה".

טו. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי כְּשִׁמְשׁוֹן כְּבֶן מָנוֹחַ[50], כְּבַעַל דְּלִילָה, כְּמִי שֶׁעָקַר דַּלְתוֹת עַזָּה, כְּמִי שֶׁנִּקְּרוּ פְּלִשְׁתִּים אֶת עֵינָיו - הֲרֵי זֶה נָזִיר כְּנִזִּירוּת שִׁמְשׁוֹן, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁנַּעֲשׂוּ מַעֲשִׂים אֵלּוּ לְאִישׁ אַחֵר[51].

50) ולפי זה צריך שידגיש הריני נזיר, וגם להזכיר: שמשון בן מנוח, אבל אם יזכיר כשמשון בלבד אינו נזיר, שלשמשון אחר נתכוון. ולדעת ה"כסף משנה" הגירסה הנכונה היא כנוסח שלפנינו, שאפילו לא יאמר אלא: הריני כשמשון, הרי זה נזיר, וכן בכולם. שכל אחד מחמשת השמות האלה מספיק להתפיס בו נזירות, ולפיכך משמיעתנו המשנה את כולם, שאל נטעה לומר אם אמר: כשמשון, או: כבן מנוח נתכוון לאיש אחר ששמו כך. 51) אין אומרים, שמא נתכוון לאיש אחר, אבל אם יאמר בפירוש: לא נתכוונתי אלא לאיש אחר ששמו שמשון, - אינו נזיר.

טז. שְׁמוּאֵל הָרָמָתִי[52] נָזִיר עוֹלָם הָיָה[53]. לְפִיכָךְ, הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי כִּשְׁמוּאֵל הָרָמָתִי, כְּבֶן חַנָּה, כְּבֶן אֶלְקָנָה, כְּמִי שֶׁשִּׁסֵּף[54] אֶת אֲגַג בַּגִּלְגָּל, וְכֵיוֹצֵא בָּאֵלּוּ - הֲרֵי זֶה נָזִיר עוֹלָם[55]. וְאֵין אוֹמְרִין: שֶׁמָּא לְאִישׁ אַחֵר שֶׁמַּעֲשָׂיו כָּאֵלֶּה נִתְכַּוֵּן.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שמואל הרמתי, נזיר עולם היה".

ידועה שאלת הרד"ק היאך היתה יכולה חנה (ואם שמשון) לקבל נזירות עבור בנה, והלא הלכה למשה מסיני "האיש מדיר בנו, ואין האשה מדרת בנה בנזיר". יש המתרצים שהאמהות לא הדירו את בניהן בנזיר אלא ביקשו כך

מהאבות, וזהו לדעתם הרמז בפסוק "ותאמר לאישה כו'" שביקשתו להדיר את בנם, וכן חנה ביקשה מאלקנה להדיר את שמואל. אלא שתירוץ זה קשה, שהרי הרמב"ם בפיה"מ כתב שעניין זה שהאיש מדיר כו' ואין האשה מדרת בנה בנזיר, הוא הלכה למשה מסיני "ואין לו סמך בכתוב ולא רמז", והלא אם כדבריהם שהעניין רמוז בכתוב, מדוע כתב "אין לו רמז".

בנוסף, ידועה השאלה על המשנה האחרונה במסכת נזיר, היאך למד רבי נהוראי 'גזירה־שוה' משמשון על שמואל, והלא "אין גזירה־שוה למחצה", היינו שהדבר הנלמד חייב להיות דומה לגמרי לדבר המלמד, והלא שמשון היה נזיר אחר והיה מותר להיטמא למתים.

ויש לומר: חנה ואם שמשון אכן לא יכולות היו להדיר את בניהן בנזיר, כי קדושת נזירות יכול רק האדם לקבל על עצמו ואפילו לא המלאך. ומה שעשו חנה ואם שמשון הוא חינוך להנהגה טובה של נזירות, וכשגדלו שמואל ושמשון ולא מיחו על הנהגת הנזירות קיבלו על עצמם למפרע קדושת נזירות. (על־דרך קטן שנתגייר שמטבילין אותו על דעת בית־דין, ואם ירצה למחות כשיגדיל יחזור להיות גוי כדמעיקרא).

ובזה תתורץ גם השאלה הנוספת, כי מה שלמד רבי נהוראי הוא לא 'גזירה־שוה' על סוג הנזירות של שמואל מסוג הנזירות של שמשון, אלא על אופן קבלת הנזירות שבשניהם היתה קבלת קדושת נזיר באופן שהגדילו ולא מיחו.

(על־פי לקו"ש חלק י"ח עמוד 63)

52) בן אלקנה וחנה. 53) שהדירתו אמו בנזירות (=בהסכמת אביו) שנאמר בו "ונתתיו לה' כל ימי חייו ומורה לא יעלה על ראשו", ונאמר בשמשון: "ומורה לא יעלה על ראשו, מה "מורה" האמורה בשמשון - נזיר אף "מורה" האמורה בשמואל - נזיר. 54) ביקע. 55) מיקל שערו בכל י"ב חודש, ואינו מטמא למתים.

יז. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר מְלֹא הַבַּיִת אוֹ מְלֹא הַקֻּפָּה[56] - בּוֹדְקִין אוֹתוֹ. אִם אָמַר: לֹא הָיָה בְּדַעְתִּי שֶׁאֶהְיֶה נָזִיר כָּל יָמַי, וְלֹא נִתְכַּוַּנְתִּי אֶלָּא לְהַאֲרִיךְ זְמַן הַנְּזִירוּת זְמַן מְרֻבֶּה - הֲרֵי זֶה נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם בִּלְבַד[57]; וְאִם אָמַר: סְתָם נָדַרְתִּי[58] - רוֹאִים אֶת הַקֻּפָּה כְּאִלּוּ הִיא מְלֵאָה חַרְדָּל[59], וְיִהְיֶה נָזִיר כָּל יָמָיו[60]. וְיֵשׁ לוֹ לְגַלֵּחַ מִשְּׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ לִשְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, וְיָבִיא קָרְבְּנוֹתָיו, כְּשְׁאָר נְזִירֵי עוֹלָם[61].

56) סל. 57) שכל שלא פירש זמן הרי הוא בכלל סתם נזיר, שאינו נזיר אלא שלושים יום. ומה שאמר: נתכוונתי להאריך זמן הנזירות, לא נתכוון אלא לומר, ארוכה עלי נזירות זו כמלוא הבית. 58) ולא היה בליבי אלא כפי שיפרשו החכמים את לשון נדרי. 59) גרעיני זרע חרדל, שהם קטנים מאוד. 60) נזירות אחת ארוכה עד סוף ימיו. 61) ואין אומרים, שמא לקופה מליאה קישואים נתכוון ויהיה נזיר כמניין הקישואים שסל זה ראוי להכיל ולא יותר. מאחר שנודר זה ירד לתורת נזירות, לקבל עליו נזירות ארוכה, והדבר ספק לאיזה מין מילוי הקופה נתכוון, על כורחו לא יוכל להביא קרבנותיו במלאת ימי נזרו למניין הקישואים. כי שמא לחרדל נתכוון, נמצא שעדיין לא מלאו ימי נזרו ואסור לו להביא חולין לעזרה. ולפיכך לעולם לא יעלה זה מקבלת נזירותו.

יח. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר כְּשְׁעַר רֹאשִׁי, אוֹ כַּעֲפַר הָאָרֶץ, אוֹ כְּחוֹל הַיָּם - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאָמַר: הֲרֵי נְזִירוֹת עָלַי כְּמִנְיַן שְׂעַר רֹאשִׁי, אוֹ כְּמִנְיַן עֲפַר הָאָרֶץ, אוֹ כְּמִנְיַן חוֹל הַיָּם[62]. לְפִיכָךְ[63] יְגַלֵּחַ כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְיַתְחִיל לִמְנוֹת נְזִירוּת שְׁנִיָּה שְׁלֹשִׁים יוֹם וִיגַלֵּחַ, וְכֵן עַד שֶׁיָּמוּת[64]. וּבְכָל תִּגְלַחַת וְתִגְלַחַת אֵינוֹ שׁוֹתֶה יַיִן וְלֹא מִטַּמֵּא לְמֵתִים[65]. וְאִם שָׁתָה אוֹ נִטַּמֵּא, אֲפִלּוּ בְּיוֹם הַתִּגְלַחַת - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה[66].

62) הואיל וכל אלה גופים חלוקים הם ומובדלים זה מזה. 63) הואיל וקיבל עליו הרבה נזירויות נפרדות זו מזו. 64) ששערות ראשו מרובות משני חייו. 65) שהרי עם גמר הנזירות הראשונה מתחלת השנייה ואין שום פרק זמן מבדיל ביניהן. 66) משום חילול הנזירות החדשה שהוא עומד בה.

יט. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר אִם אֹכַל כִּכָּר זוּ, הֲרֵינִי נָזִיר אִם אֹכְלֶנָּה, הֲרֵינִי נָזִיר אִם אֹכְלֶנָּה, וַאֲכָלָהּ - הֲרֵי זֶה חַיָּב בִּנְזִירוּת כַּמִּנְיָן שֶׁאָמַר[67]. וּמוֹנֶה אַחַת אַחַת אַחַר אַחַת, כָּל אַחַת מֵהֶן שְׁלֹשִׁים, וּמְגַלֵּחַ בְּסוֹף כָּל שְׁלֹשִׁים וּמֵבִיא קָרְבָּנוֹ.

67) שהנזירות חלה על נזירות. והוא הדין אם אמר: הריני נזיר היום הריני נזיר היום - חייב שתיים. וכבר פסק רבינו לעיל בהלכות נדרים פרק ג, הלכות א־ב, שנדר חל על נדר, בניגוד לשבועה שאינה חלה על שבועה.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) זמן תגלחת טהרה עם מלאת ימי נזרו, שאין בין תגלחת לתגלחת פחות משלשים יום, דין האומר: הריני נזיר יום אחד לפני מיתתי, או ביום שבן דוד בא, שלמו ימי נזירותו ולא גילח, כל דקדוקי נזירות עליו, נזיר שנזר ודימה שאינו נדר ונהג היתר בנזירותו, ונודע לו שנדרו נדר, מאימתי הוא מונה ימי נזירותו, שהבעל מפיר נזירות אשתו בתגלחת הטומאה ולא לפני תגלחת טהרה.

א. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר - הֲרֵי זֶה מְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת טָהֳרָה[2] יוֹם אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים[3], וְאִם גִּלַּח בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים - יָצָא[4]. אָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם - אֵינוֹ מְגַלֵּחַ אֶלָּא בְּיוֹם אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים[5].

2) שהיא במלאת ימי נזרו, בנגוד לנזיר שנטמא, שהוא סותר את מנין נזירותו, ומגלח תגלחת טומאה ביום השביעי

לטומאתו, כמבואר לקמן פ"ו, הי"א. 3) שסתם נזירות שלשים יום, והוא מתגלח לאחר מלאת ימי נזרו (משנה בנזיר טז., וכן בגמרא שם ה: על־פי רב מתנה). 4) שם, שמקצת היום ככולו, ונעשה כאילו גילח ביום שלשים ואחד (נזיר ה: וברש"י). 5) הואיל ופירש: שלשים יום, נעשה כאילו אמר שלשים יום שלמים, ואין אומרים בו מקצת היום ככולו (שם, ובתוספות דיבור־המתחיל: תנן, הריני נזיר). וכתב רבינו בפירושו למשנה נזיר פ"ג, מ"א: "כשתשמע לשון גילוח, הבן ממנו הבאת הקרבנות (=הקודמת לגילוח) בלשון התורה".

1 **ב. מִי שֶׁנָּזַר שְׁתֵּי נְזִירֵיוּת - מְגַלֵּחַ אֶת הָרִאשׁוֹנָה**
2 **בְּיוֹם אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים, וְאֶת הַשְּׁנִיָּה בְּיוֹם אֶחָד**
3 **וְשִׁשִּׁים[6]. וְאִם גִּלַּח אֶת הָרִאשׁוֹנָה יוֹם שְׁלֹשִׁים -**
4 **מְגַלֵּחַ אֶת הַשְּׁנִיָּה יוֹם שִׁשִּׁים[7], וְאִם גִּלַּח יוֹם תִּשְׁעָה**
5 **וַחֲמִשִּׁים - יָצָא; שֵׁיּוֹם שְׁלֹשִׁים עוֹלֶה לוֹ אַף לְמִנְיַן**
6 **נְזִירוּת שְׁנִיָּה[8].**

6) שכשגילח את הראשונה ביום שלשים ואחד נגמרה הנזירות, ומתחלת נזירות שניה בו ביום, כאדם המקבל נזירות בחצי יום, שעולה לו אותו חצי יום ליום שלם, נמצא שביום ששים כלתה הנזירות השניה, ומגלח למחרתו כדין (תוספות לנזיר ה:). 7) שהוא יום שלשים ואחד לנזירותו השניה. 8) נמצאו שלשים יום של הנזירות השניה, כלו ביום חמשים ותשעה, וכבר אמרנו בהלכה הקודמת, "אם גילח ביום שלשים - יצא" (משנה נזיר טז.).

7 **ג. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר, וְנָזִיר כְּשֶׁיִּהְיֶה לִי בֵּן[9],**
8 **וְהִתְחִיל נְזִירוּת שֶׁלּוֹ וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד לוֹ בֵּן - מַשְׁלִים**
9 **אֶת שֶׁלּוֹ[10] וְאַחַר כָּךְ מוֹנֶה אֶת שֶׁל בְּנוֹ[11]. אָמַר: הֲרֵינִי**
10 **נָזִיר כְּשֶׁיִּהְיֶה לִי בֵּן, וַהֲרֵינִי נָזִיר כַּךְ וְכַךְ יוֹם[12],**
11 **וְהִתְחִיל בִּנְזִירוּת שֶׁלּוֹ וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד לוֹ בֵּן[13] - פּוֹסֵק**
12 **נְזִירוּת שֶׁלּוֹ וּמוֹנֶה אֶת שֶׁל בְּנוֹ[14], וְאַחַר כָּךְ חוֹזֵר**
13 **וּמַשְׁלִים אֶת שֶׁלּוֹ[15], וַהֲרֵי שְׁתֵּיהֶן כִּנְזִירוּת אַחַת[16].**
14 **לְפִיכָךְ[17], אִם נִטְמָא בְּתוֹךְ נְזִירוּת שֶׁל בְּנוֹ - סוֹתֵר**
15 **הַכֹּל[18]; נִטְמָא אַחַר נְזִירוּת בְּנוֹ, כְּשֶׁהִתְחִיל לְהַשְׁלִים**
16 **נְזִירוּתוֹ - אֵינוֹ סוֹתֵר אֶלָּא עַד נְזִירוּת בְּנוֹ[19]. וּבְכַמָּה**
17 **יָמִים מַשְׁלִים אֶת שֶׁלּוֹ? אִם נִשְׁאַר מִנְּזִירוּתוֹ כְּשֶׁנּוֹלַד**
18 **הַבֵּן שְׁלֹשִׁים אוֹ יוֹתֵר[20] - מוֹנֶה נְזִירוּת בְּנוֹ וּמַשְׁלִים**
19 **הַיָּמִים שֶׁנִּשְׁאֲרוּ מִנְּזִירוּתוֹ[21]; וְאִם נִשְׁאֲרוּ מִנְּזִירוּתוֹ**
20 **פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים[22] - מוֹנֶה שְׁלֹשִׁים אַחַר נְזִירוּת בְּנוֹ;**
21 **שֶׁאֵין בֵּין תִּגְלַחַת לְתִגְלַחַת פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם[23].**

9) שקיבל עליו נזירות נוספת לכשיולד לו בן. 10) תחילה, ומגלח ומביא את קרבנותיו. 11) ומגלח בסופה (משנה נזיר יג:). וכתב הרדב"ז: כל זה כשכבר התחיל למנות את שלו, אבל אם לא התחיל למנות את שלו עד שנולד לו בנו, מקדים איזו מהן שירצה. 12) כאן הקדים נזירות של בנו לנזירות שלו. 13) ולא הספיק לגמור את שלו. 14) ומגלח ומביא קרבנותיו. 15) ומגלח, ואם לא נשארו לו שלשים יום, עליו למנות שלשים יום, כמבואר בסוף ההלכה. 16) שהרי פוסק בנזירות שלו ומונה את של בנו, כאילו היה הכל נזירות אחת (משנה שם יג:). ולדעת התוספות שם יג. דיבור־המתחיל הריני נזיר כשיהיה לי בן, אחר שהשלים את של בנו, אינו מגלח אלא משלים נזירות שלו ואח"כ הוא מגלח פעם אחת על שתיהן, ומביא שתי מערכות קרבנות, אחת לשל בנו ואחת לשלו. אבל אינו מגלח תיכף אחר שהשלים נזירות בנו, שאם כן לא יוכל לגלח על שלו, שלא נשארו לו שלשים יום, ו"אין בין תגלחת לתגלחת פחות משלשים יום". 17) הואיל והן נזירות אחת. 18) גם את שלו (שם יד. כרבי יוחנן). 19) שהרי כבר השלים את נזירות בנו וגילח עליה. וממילא אינו סותר גם את מה שמנה בתחילה לשלו, שכיון שאינו סותר מה שלפניו, אינו סותר מה שלפני פניו (רדב"ז) וראה לקמן בביאורנו אות כב. והראב"ד חולק, ולדעתו הרי הוא סותר את כל מה שמנה לנזירות שלו, אפילו מה שהתחיל למנות לפני נזירות בנו. 20) כגון שנזירות שלו היתה נזירות מרובה. 21) ומגלח. 22) כגון שנדר נזירות סתם, והתחיל למנות עשרה ימים ונולד לו בנו. 23) שאין גידול שיער פחות משלשים יום. וכלשון המשנה שם טו. "שאין תגלחת פחות משלשים יום". ובזה יובנו דברי רבינו לעיל: ש"אינו סותר אלא עד נזירות בנו", מכיון שעליו למנות אחרי נזירות בנו שלשים יום, הרי זו חשובה נזירות בפני עצמה, ודי לו אם יסתור הימים שאחרי נזירות בנו, ולא את הימים שמנה לפניה (רדב"ז).

22 **ד. כֵּיצַד? הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר כְּשֶׁיִּהְיֶה לִי בֵּן, וַהֲרֵינִי**
23 **נָזִיר מֵאָה יוֹם, וְהִתְחִיל בִּנְזִירוּת שֶׁלּוֹ וְנוֹלַד לוֹ בֵּן[24]:**
24 **אִם נִשְׁאַר מִן הַמֵּאָה שֶׁנָּדַר שְׁלֹשִׁים יוֹם[25] אוֹ יָתֵר**
25 **כְּשֶׁנּוֹלַד הַבֵּן - לֹא הִפְסִיד כְּלוּם, שֶׁהֲרֵי פּוֹסֵק נְזִירוּת**
26 **שֶׁלּוֹ וּמַתְחִיל וּמוֹנֶה שֶׁל בְּנוֹ, וּמְגַלֵּחַ וּמֵבִיא**
27 **קָרְבְּנוֹתָיו, וּמַשְׁלִים הַשְּׁלֹשִׁים אוֹ יָתֵר שֶׁנִּשְׁאֲרוּ**
28 **מִנְּזִירוּתוֹ, וּמְגַלֵּחַ לְנְזִירוּתוֹ; וְאִם נִשְׁאַר מִן הַמֵּאָה**
29 **פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים - סוֹתֵר עַד שִׁבְעִים[26].**

24) והרי עליו להפסיק נזירותו שלו, ולמנות תחילה של בנו. 25) כגון שנולד הבן ביום השבעים למנין נזירות שלו. 26) ומונה שלשים יום ומשלים עד מאה (משנה נזיר טו.). ושם הנוסח: "סותר שבעים". וכבר העירו התוספות שם יג: שזוהי גירסא משובשת. ויתכן, שרבינו גורס שם: "סותר עד שבעים" (תוספות יו"ט שם).

30 **ה. כֵּיצַד? נוֹלַד הַבֵּן בְּיוֹם שְׁמוֹנִים - מוֹנֶה שֶׁל בְּנוֹ[27]**
31 **וּמַשְׁלִים אֶת שֶׁל בְּנוֹ וּמְגַלֵּחַ, וּמַתְחִיל לִמְנוֹת מֵאַחַר**
32 **הַתִּגְלַחַת שְׁלֹשִׁים יוֹם[28]. וְנִמְצָא מַפְסִיד מִקֹּדֶם הִוָּלֵד**
33 **עֲשָׂרָה יָמִים, שֶׁהֵם מִיּוֹם שִׁבְעִים עַד הִוָּלֵד. וְכֵן כֹּל**
34 **כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[29].**

27) שלשים יום, שהם ימי סתם נזירות. 28) שאין בין תגלחת לתגלחת פחות משלשים יום. 29) כמו שאמרו בירושלמי (נזיר פ"ב, ה"י) "נולד ביום שמונים, סותר עשרה. נולד ביום תשעים, סותר עשרים". והכוונה שהוא מפסיד כל מה שמנה לאחר שבעים יום.

35 **ו. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר לְאַחַר עֶשְׂרִים יוֹם[30], וְחָזַר**

וְאָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר מֵעַתָּה מֵאָה יוֹם[31] - מוֹנֶה עֶשְׂרִים יוֹם[32] וּפוֹסֵק[33], וּמַתְחִיל לִמְנוֹת שְׁלֹשִׁים, שֶׁהִיא הַנְּזִירוּת שֶׁנָּדַר לְאַחַר עֶשְׂרִים, וְאַחַר הַשְּׁלֹשִׁים מְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת טָהֳרָה וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו, וְחוֹזֵר וּמוֹנֶה שְׁמוֹנִים יוֹם כְּדֵי לְהַשְׁלִים הַמֵּאָה שֶׁנָּדַר בַּסּוֹף, וּמְגַלֵּחַ וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו[34].

30) סתם נזירות, שהיא שלשים יום. 31) נמצא שקיבל עליו שתי נזירויות, אחת של מאה - והיא הראשונה שחלה עליו מעכשיו, והשניה שהיא של שלשים, העומדת לחול עליו מיד לאחר עשרים יום. 32) לנזירות המאה. 33) ואינו מגלח. 34) נזיר יד. בברייתא.

ז. אָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר לְאַחַר עֶשְׂרִים יוֹם, וַהֲרֵינִי נָזִיר מֵעַתָּה[35] - מוֹנֶה שְׁלֹשִׁים יוֹם[36] וּמְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת טָהֳרָה, וְחוֹזֵר וּמוֹנֶה שְׁלֹשִׁים יוֹם אֲחֵרִים, וְהִיא הַנְּזִירוּת שֶׁנָּדַר לְאַחַר עֶשְׂרִים. שֶׁאִם תֹּאמַר: מוֹנֶה עֶשְׂרִים וּפוֹסֵק, מוֹנֶה שְׁלֹשִׁים וּמְגַלֵּחַ - נִשְׁאֲרוּ מִנְּזִירוּת שֶׁהִתְחִיל בָּהּ עֲשָׂרָה יוֹם בִּלְבַד, וְאֵין בֵּין תִּגְלַחַת טָהֳרָה לְתִגְלַחַת פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם[37].

35) נמצא קיבל עליו שתי נזירויות, כל אחת של שלשים יום. 36) מעכשיו. 37) שפחות משלשים יום אין בהם כדי "גידול שער" לקיים בו מצות תגלחת, כמבואר שם מד. וכן שנינו שם טו. "שאין תגלחת פחות משלשים יום" (נזיר יד.). וסובר רבינו, הואיל ולא נשארו מהנזירות הראשונה אלא עשרה ימים שאינם ראויים לתגלחת, על־כרחו מונה שלשים ימים רצופים מעכשיו וחוזר ומונה הנזירות שנדר לאחר עשרים. אבל התוספות שם יג: דיבור־המתחיל חדא, סיכמו שהואיל ועשרה ימים האחרונים אינם ראויים להצטרף עם העשרים הראשונים, ודאי נודר זה נתכוון להניח עשרים יום הראשונים פנויים, להיות מותר בהם ביין ובתגלחת ולהטמא למתים, ולאחר עשרים יום להתחיל בנזירות הראשונה שקיבל עליו לאחר עשרים יום, ואחרי שימנה שלשים יום רצופים, יגלח, ויחזור וימנה נזירות שניה שלשים יום רצופים. ומה שנדר: "והריני נזיר מעתה", כאילו אמר: אני מקבל מעכשיו עוד נזירות, שתתחיל לאחר גמר הנזירות הראשונה, כמבואר בתוספות שם, דיבור־המתחיל בעי רבא.

ח. אָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר לְאַחַר עֶשְׂרִים יוֹם[38], וְחָזַר וְאָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר עוֹלָם מֵעַתָּה[39] - לֹא חָלָה עָלָיו נְזִירוּת שֶׁנָּדַר בָּרִאשׁוֹנָה[40].

38) סתם נזירות, שהיא שלשים יום. 39) ונזיר עולם אינו מגלח בסוף שלשים, אלא אם הכביד שערו מקל בתער משנים־עשר חודש לשנים־עשר חודש, כמבואר לעיל פ"ג, הי"ב. נמצא שלא יוכל לנהוג נזירותו שלאחר עשרים יום, שהרי אסור הוא בגילוח במלאת שלשים ימי נזרו, מחמת נדר נזירותו לעולם. 40) שמיד חלה עליו נזירותו השניה והרי הוא נזיר עולם, ושוב לא יוכל לנהוג נזירותו שנדר בראשונה, שהרי אסור הוא בגילוח כאמור, ואין אומרים לא תחול עליו נזירות עולם עד אשר יגמור נזירותו הראשונה, כי הואיל ונזירות ישנה בשאלה לחכם, אנו רואים את הנזירות שלאחר עשרים יום כאילו אינה, וכשאמר: הריני נזיר עולם מעתה, היה בדעתו שתחול מיד, ועל נזירות שלאחר עשרים, ילך אצל חכם ויתירנו, והרי היא כאילו אינה קיימת, ומכיון שהתחילה נזירותו השניה לחול בעשרים יום הראשונים - שוב אין לה הספק, והראשונה אינה יכולה לחול עוד (נזיר יד. בעיה שנפשטה בדרך "אם תמצא לומר", וכפירוש הכסף־משנה).

ט. וְכֵן אִם אָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר שְׁמְשׁוֹן לְאַחַר עֶשְׂרִים יוֹם[41], וְחָזַר וְאָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר מֵעַתָּה[42] - אֵינוֹ מְגַלֵּחַ לִנְזִירוּת זוֹ שֶׁנָּדַר בָּאַחֲרוֹנָה[43].

41) ונזיר שמשון אינו מתגלח לעולם, ואינו שותה יין כל ימיו, ומותר להטמא למתים (לעיל פ"ג, הי"ד). 42) סתם נזירות, שהיא שלשים יום. 43) אבל אסור הוא לשתות יין, וכל חומרי נזיר עליו בעשרים ימים הראשונים, אלא שאינו מגלח בסוף נזירותו שנדר באחרונה, כי לאחר עשרים יום חלה עליו נזירות שמשון, ונזיר שמשון אינו מגלח, ואין אומרים מכיון שחלה עליו נזירותו שנדר באחרונה, שוב לא תיפסק, ויגלח בסוף שלשים, ואחריה יתחיל בנזירות שמשון, כי נזירות שמשון אינה בשאלה (לעיל פ"ג, הי"ד), ומכיון ששלמו העשרים יום, מיד היא חלה ושוב אינו יכול לגלח (שם, בעיה שלא נפשטה), ופסק רבינו להחמיר. ואע"פ שהלכה היא: "ספק נזירות להקל" (לעיל פ"ב, ה"ז)? - בנזירות שמשון, שאין בה שאלה לחכם, ספיקה להחמיר (כסף־משנה). וב'לחם משנה' נימק הטעם, שנזירות שמשון ספיקה להחמיר, כי כל הטעם שספק נזירות להקל הוא, מפני שאין אדם מכניס נפשו לספק נזירות, שספיקה חמור מוודאה, שוודאי נזיר מגלח ומביא קרבן, וספק נזיר אינו מגלח, שאינו ראוי להביא קרבנותיו, משום ספק חולין לעזרה (ראה נדרים יט:), אבל נזירות שמשון, שגם בוודאה אינו מגלח לעולם, נמצא שאין ספיקה חמור מוודאה, וממילא הולכים בה להחמיר, כשם ש"סתם נדרים להחמיר" (שם יח:, ובהל' נדרים פ"ב, ה"ז). וכן הדברים מוכחים בסוגיית הש"ס נדרים יט:.

י. מִי שֶׁאָמַר: הֲרֵי אֲנִי נָזִיר יוֹם אֶחָד לִפְנֵי מִיתָתִי - הֲרֵי זֶה אָסוּר לִשְׁתּוֹת יַיִן וּלְהִטַּמֵּא וּלְגַלֵּחַ לְעוֹלָם[44].

44) שמא ימות למחר ונמצא שהוא נזיר היום, וכל דקדוקי נזירות עליו. ודבר זה נלמד ממה שאמרו (נדרים ג:) האומר: לא אפטר מן העולם עד שאהיה נזיר, הרי זה נזיר מיד, שמא ימות עתה (ראה לעיל פ"א, ה"ד), אף כאן יש לחוש שמא ימות למחר, אלא שבדין הקודם אינו חייב אלא נזירות אחת ואח"כ הוא מותר בכל, ואילו בדין שלפנינו הרי זה אסור לשתות יין וכו' לעולם, שמא ימות למחר (רדב"ז). וכתב ה"קרית ספר" שבדין שלפנינו, אינו אלא אסור לשתות יין, אבל אינו לוקה, שהרי זה התראת ספק, שמא יחיה למחר נמצא שלא עבר כלום, ואין לוקים על התראת ספק.

יא. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר בַּיּוֹם שֶׁבֶּן דָּוִד בָּא בּוֹ, אִם בְּחֹל נָדַר - הֲרֵי זֶה אָסוּר לְעוֹלָם[45]; וְאִם בְּשַׁבָּת אוֹ בְּיוֹם טוֹב נָדַר - אוֹתָהּ שַׁבָּת אוֹ אוֹתוֹ יוֹם טוֹב מֻתָּר, מִכָּאן וְאֵילֵךְ אָסוּר לְעוֹלָם. שֶׁהַדָּבָר סָפֵק אִם יָבוֹא

בְּשַׁבָּת אוֹ בְּיוֹם טוֹב אוֹ לֹא יָבוֹא[46], וְהוֹאִיל וְהוּא סָפֵק - בְּיוֹם שֶׁנָּדַר[47] לֹא חָלָה עָלָיו נְזִירוּת, שֶׁסְּפֵק נְזִירוּת - לְהָקֵל[48], מִכָּאן וְאֵילֵךְ[49] חָלָה עָלָיו נְזִירוּת[50], וְשַׁבָּת הַבָּאָה שֶׁהִיא סָפֵק[51] אֵינָהּ מַפְקַעַת נְזִירוּת שֶׁחָלָה עָלָיו[52].

~ נקודות משיחות קודש ~

"האומר הריני נזיר ביום שבן דוד בא בו, אם בחול נדר – הרי זה אסור לעולם כו'".

הטעם הפנימי שלמדים יום ביאת המשיח מנזיר, הוא שעניין הנזירות בכלל הוא ההרחקה והפרישות היתירה מענייני העולם, המביאה על האדם שלימות וקדושה מיוחדים, ושלימות זו של קדושת נזירות תהיה לעתיד־לבוא שאז יהיו ישראל "פנויין בתורה וחכמתה... ובאותו הזמן לא יהי' שם לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותחרות... ולא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד" וכל אחד ואחד מישראל יהי' "קדוש ישראל", וכמאמר הנביא "ואקים מבניכם לנביאים ומבחוריכם לנזירים, וכתיב "אשפוך את רוחי על כל בשר ונבאו בניכם ובנותיכם".

(על־פי לקו"ש חלק ל"ח עמוד 32)

~ נקודות משיחות קודש ~

"שהדבר ספק אם יבוא בשבת ויום־טוב".

ועל מה ששאלו, איך עולה הדבר בקנה אחד עם הנוסח ב"אני מאמין" "אחכה לו בכל יום שיבוא", הרי שלא נמצא נוסח זה ברמב"ם לא בספר הי"ד, ולא בפירוש המשניות, אלא שכך הודפס בסידורים.

ועוד יש לומר, שהרי "הדבר ספק אם יבוא בשבת ויום־טוב או לא יבוא", והלא אליהו הנביא יבוא קודם ויתרץ קושיות כו' ויכול שיבוא בערב שבת ויו"ט שלפני־זה ויפתור הספק ויוכל בן דוד לבוא.

(על־פי 'לקוטי שיחות' חלק כ"ג עמוד 394)

45) שמא היום יבוא משיח בן דוד. 46) משום איסור תחום בשבת, "שהיוצא חוץ לתחום המדינה (=העיר) בשבת - לוקה" (הל' שבת פכ"ז, ה"א) וספק הוא, אם יש איסור תחומין למעלה מעשרה טפחים, או אין איסור תחומין למעלה מעשרה (עירובין מג.). 47) שהוא שבת או יו"ט. 48) נזיר ח. 49) בימי החול. 50) ואע"פ שגם בימי החול אינו אלא ספק אם יבוא, בכל זאת אין אומרים בזה: ספק נזירות להקל, כי "ביום שבן־דוד בא" - משמעו ביום שהוא ראוי לבוא מצד הדין, כפירוש 'רבינו תם' בתוספות לעירובין מג: ד"ה ואסור לשתות (מעשה רוקח). 51) אם יבוא או לא יבוא. 52) עירובין מג: שלא אמרו: ספק נזירות להקל אלא בתחילת תחולת הנזירות. אבל אם כבר חלה עליו, אינה נפקעת מספק, כמבואר בנזיר ח. ולעיל פ"ג, הי"ז בענין "הריני נזיר מלוא הקופה", ובביאורנו שם אות עט. וכתב ה"קרית ספר" שגם בדין זה אינו אלא אסור לשתות יין אבל אינו לוקה, שאם לא בא עדיין בן דוד, הוברר הדבר למפרע, שלא עבר כלום.

יב. נָזִיר שֶׁשָּׁלְמוּ יְמֵי נְזִירוּתוֹ וְלֹא גִלַּח תִּגְלַחַת טָהֲרָה[53] - הֲרֵי זֶה אָסוּר לְגַלֵּחַ וְלִשְׁתּוֹת יַיִן וּלְהִטַּמֵּא לְמֵתִים כְּשֶׁהָיָה מִקֹּדֶם, וְכָל דִּקְדּוּקֵי נְזִירוּת עָלָיו. וְאִם גִּלַּח אוֹ שָׁתָה יַיִן אוֹ נִטַּמָּא - לוֹקֶה[54].

53) שלא הביא עדיין קרבנותיו, שעליהם הוא מגלח, אבל כל שהביא קרבנותיו ולא גילח ראשו, אין תגלחתו מעכבת, כמבואר לקמן פ"ח, ה"ה (לחם־משנה). 54) נזיר טו. שנאמר (במדבר ו, ו) "כל ימי הזירו לה', על נפש מת לא יבא" - לרבות ימים שאחר מלאת, כימים שלפני מלאת. וכן לענין יין ולענין גילוח - בכולם נאמר: "כל ימי" - לרבות ימים שלאחר מלאת כימים שלפני מלאת (שם יד:).

יג. מִי שֶׁנָּדַר בְּנָזִיר וְדָמָה[55] שֶׁאֵינוֹ נֶדֶר[56], וְהָיָה נוֹהֵג הֶתֵּר בְּנִדְרוֹ וְשָׁתָה יַיִן[57], וּלְאַחַר זְמַן שָׁאַל לְחָכָם וְהוֹרָהוּ שֶׁהוּא נֶדֶר וְשֶׁהוּא חַיָּב בִּנְזִירוּת[58] - הֲרֵי זֶה מוֹנֶה מִשָּׁעָה שֶׁנָּדַר[59]. וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[60], שֶׁינְּהַג אִסּוּר כַּיָּמִים שֶׁנָּהַג בָּהֶן הֶתֵּר[61].

55) וחשב. 56) שנדמה לו, שאותה לשון שקיבל עליו נזירות - אינה לשון נזירות. 57) דקדק רבינו לנקוט: ושתה יין, שאינה סותרת את נזירותו (ראה לקמן פ"ו, ה"א), אבל אם גילח, גילוחו סותר שלשים יום, ואפילו גילחוהו באונס, כמבואר שם, וכן אם נטמא אפילו באונס - סותר הכל (שם ה"ג). 58) שיש בלשון קבלתו, לשון נזירות. 59) כל הימים שעבר בהם עולים לו לימי נזירותו (משנה בנזיר לא:), שהרי אונס היה, שחשב שאינו נזיר, וכל זה מדין תורה. 60) החכמים, שהיו נקראים סופרים על שם שהיו סופרים כל האותיות שבתורה (קידושין ל.) ובירושלמי שקלים (פ"ה, ה"א) אמרו: "מה תלמוד־לומר סופרים (דברי הימים־א, ב, נה)? אלא שעשו את התורה ספורות ספורות" מנין ומספר לכל הלכה, כגון: חמשה לא יתרומו: חמשה דברים חייבים בחלה. ועזרא הכהן היה נקרא סופר (עזרא ז, ו) "כשם שהיה סופר בדברי תורה (=מנה אותיותיה), כך היה סופר בדברי חכמים" (ירוש' שם), למנות ההלכות כנ"ל. 61) ברייתא נזיר לב.

יד. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁנָּדַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְנָהַג הֶתֵּר בְּנִדְרוֹ עֲשָׂרָה יָמִים, וְנָהַג אִסּוּר עֶשְׂרִים יוֹם, וּלְאַחַר הַשְּׁלֹשִׁים שָׁאַל לְחָכָם וְאָסַר לוֹ - הֲרֵי זֶה מוֹנֶה עֲשָׂרָה יָמִים מִיּוֹם שֶׁשָּׁאַל, כְּנֶגֶד הָעֲשָׂרָה שֶׁנָּהַג בָּהֶן הֶתֵּר. וְאִם שָׁתָה אוֹ גִלַּח אוֹ נִטַּמָּא בַּעֲשָׂרֶת יָמִים הָאֵלּוּ - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[62].

62) על שמרד ועבר על דברי חכמים, אבל אינו לוקה מלקות ארבעים. שמן התורה, כבר הושלמה נזירותו והותר בכל. והשווה פירוש המשנה לרבינו, בנזיר שם: "לפי שהיה באותו הזמן (שנהג היתר) טועה, והיה סבור שלא חל עליו הנדר".

טו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[63]? בִּנְזִירוּת מוּעֶטֶת[64]; אֲבָל

בִּנְזִירוּת מְרֻבָּה - דַּיּוֹ שֶׁיִּנְהַג שְׁלֹשִׁים יוֹם בִּנְזִירוּת[65], אַף עַל פִּי שֶׁעָבַר עַל נְזִירוּתוֹ הַמְרֻבָּה כָּל יָמָיו[66]. וְאִם לֹא נָהַג אִסּוּר בְּעַצְמוֹ - אֵין נִזְקָקִין לוֹ כְּלָל[67].

63) שינהוג איסור כמנין הימים שנהג בהם היתר. 64) שהיא בת שלשים יום. 65) נדרים כ. וכן בתוספתא שם פ"א, מי"א. 66) כגון שנזר מאה יום, וזילזל בכולם, דיו שינהוג איסור שלשים יום בלבד. 67) אין החכמים נענים לו, להתיר לו את נדרו, אפילו אם מצא הנודר פתח חרטה להתיר לו (נדרים כ.).

טז. כָּל בֵּית דִּין שֶׁנִּזְקָקִין לָזֶה[68] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[69], וּמוֹדִיעִין לְאֵלּוּ שֶׁמְּזַלְזְלִין בִּנְדָרִים שֶׁאֵין חַיָּבִין מִן הַתּוֹרָה[70], אוֹ שֶׁיּוֹרוּ לָהֶן לְהָקֵל[71], אוֹ שֶׁיִּפְתְּחוּ לָהֶן פֶּתַח[72] - מְנַדִּין אוֹתוֹ[73] בֵּית דִּין הַהֶדְיוֹט[74].

68) להתיר לו נדרו. 69) שנדר נדר גמור ונהג בו היתר (ראה ר"ן לנדרים שם, דיבור־המתחיל ולענין הלכה). 70) שמודיע שאין נדרו חמור, ואינו אלא מדברי חכמים, כגון אלה המנויים בהל' נדרים פ"ב, הי"ב־יג. 71) שאומר לו: אין זה נדר ומותר לך, במקום לומר לו שלא ינהג מנהג זה בנדרים ולגעור בו, כמבואר שם. 72) חרטה, וע"י כך הם מתכוונים לעשות את נדרו "נדר בטעות" ולהתיר לו. 73) מרחיקים אותם מן הקהל, ואומרים, שהם בשמתא, ראה הל' תלמוד־תורה פ"ז, ה"ב. 74) נדרים כ. ובכת"י התימנים: מנדים את אותו בית־דין ההדיוט.

יז. הָאִשָּׁה שֶׁנָּדְרָה בִּנְזִירוּת, וְשָׁלְמוּ יְמֵי הַנְּזִירוּת וְהֵבִיאָה קָרְבְּנוֹתֶיהָ, וְנִשְׁחֲטָה אַחַת מִן הַבְּהֵמוֹת[75] וְנִזְרַק דָּמָהּ, וְאַחַר כָּךְ שָׁמַע בַּעְלָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁעַדַיִן לֹא גִלְּחָה - אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר[76]. וְאִם קֹדֶם זְרִיקָה - הֲרֵי זֶה יָפֵר[77]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[78]? בְּתִגְלַחַת טָהֳרָה[79]; אֲבָל בְּתִגְלַחַת טֻמְאָה[80] - יָפֵר אַף עַל פִּי שֶׁקָּרְבוּ הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁל תִּגְלַחַת טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא עֲדַיִן צְרִיכָה לִמְנוֹת נְזִירוּת אַחֶרֶת[81].

75) שעליה להביא שלש בהמות, כמבואר לקמן פ"ח, ה"א. 76) את נדר נזירותה, ועליה להביא את שאר קרבנותיה ולהתגלח כדין. ואין אומרים יפר את נדרה משום עינוי נפש, כי לאחר שנזרק הדם יכולה היא לשתות יין (לקמן פ"ח, ה"ה) ואין כאן שום עינוי נפש. 77) שעדיין אסורה היא בשתיית יין, ומיפר אדם נדרי אשתו משום עינוי נפש (משנה נזיר כח.). ולקמן פ"ט, ה"ט יתבאר מה תעשה בקרבנותיה שהפרישה לפני ההפרה. 78) שאין הבעל יכול להפר אחרי זריקת דם הקרבן. 79) שהיא מתגלחת אחרי נזירות שמנתה בטהרה. 80) שנטמאה וסתרה את כל מנין נזירותה, ועליה להתגלח ולהקריב קרבנותיה, ולהתחיל למנות נזירות חדשה. ראה לקמן פ"ו, ה"ג. 81) ויכול בעלה לומר: "אי־אפשי באשה מנוולת" כלומר, מעונה ומנועה משתיית יין (משנה שם).

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) מיני הגפן האסורים על הנזיר, שלוקה שש מלקיות על התראה אחת, נזיר שהעביר על ראשו סם המשיר את השיער ביטל מצות "גדל פרע", נזיר שנטמא למת פעמים הרבה אימתי אינו לוקה אלא אחת, המטמא את הנזיר מי מהם לוקה, כמה מלקיות לוקה הנזיר שטימא עצמו.

א. שְׁלֹשָׁה מִינִין אֲסוּרִין לְנָזִיר: הַטֻּמְאָה[2], וְהַתִּגְלַחַת[3], וְהַיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן[4], בֵּין פְּרִי בֵּין פְּסֹלֶת פְּרִי[5]. אֲבָל הַשֵּׁכָר שֶׁל תְּמָרִים אוֹ שֶׁל גְּרוֹגְרוֹת[6] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - מֻתָּר לַנָּזִיר[7]. וְשֵׁכָר זֶה שֶׁנֶּאֱסַר עָלָיו בַּתּוֹרָה[8], הוּא הַשֵּׁכָר שֶׁל תַּעֲרֹבֶת הַיַּיִן[9].

2) להטמא למת, ככתוב (במדבר ו, ו) "כל ימי הזירו . . . על נפש מת לא יבוא". 3) לגלח שער ראשו, ככתוב (שם ה) "תער לא יעבור על ראשו". וראה להלן הי"א. 4) ככתוב (שם, ד) "מכל אשר יֵעָשֶׂה מגפן היין . . . לא יאכל". וכמבואר בסמוך ה"ב. 5) כגון חרצני הענבים וקליפותיהם, כמבואר בהלכה הבאה, וכן ענבים שהתליעו, כמבואר בנזיר לד, ב. 6) תאנים מיובשות. 7) שאינו יוצא מן הגפן. 8) שם, ג: "מיין ושכר יזיר". 9) משקה שיין מעורב בו כשיעור הנזכר בסמוך ה"ד. אולם לדברי אונקלוס (שם) שכר - הוא יין ישן. וכן מפרש רש"י שם. "שהיין משכר כשהוא ישן". וראוי להעיר שב'ספרי' שנינו: "רבי אלעזר הקפר אומר: יין - זה מזוג (במים), שכר - זה חי".

ב. הַיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן כֵּיצַד? נָזִיר שֶׁאָכַל כְּזַיִת מִן הַפְּרִי, שֶׁהוּא עֲנָבִים, לַחִים אוֹ יְבֵשִׁים[10] אוֹ בֹּסֶר[11], אוֹ שֶׁאָכַל כְּזַיִת מִפְּסֹלֶת הַפְּרִי, שֶׁהִיא הַזַּגִּין, וְהֵם הַקְּלִפָּה הַחִיצוֹנָה[12], אוֹ הַחַרְצַנִּים, וְהֵם הַזַּגִּין הַפְּנִימִין[13] שֶׁזּוֹרְעִים אוֹתָן - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה. וְכֵן אִם שָׁתָה רְבִיעִית[14] יַיִן[15] אוֹ אָכַל כְּזַיִת מִיַּיִן קָרוּשׁ[16], שֶׁהוּא הַפְּרִי[17], אוֹ שָׁתָה רְבִיעִית חֹמֶץ, שֶׁהוּא פְּסֹלֶת הַפְּרִי[18] - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה. אֲבָל הֶעָלִין וְהַלּוּלָבִים[19] וּמֵי גְפָנִים[20] וְהַסְּמָדַר[21] - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין לְנָזִיר; שֶׁאֵינָן לֹא פְּרִי וְלֹא פְּסֹלֶת פְּרִי, אֶלָּא מִן הָעֵץ הֵן נֶחְשָׁבִין[22].

10) צמוקים. 11) ענבים שלא נתבשלו כל צרכם, כלשון הכתוב (ירמיה לא, כט) "האכל הבסר תקהינה שניו". 12) משנה, נזיר לד, ב. כדעת רבי יוסי האומר: "שלא תטעה, כזוג (פעמון) של בהמה, החיצון — זוג, והפנימי - עינבל". כך בענבים, החיצון נקרא זג. 13) ובכת"י התימנים: "והם הפנימיים" ותיבת: הזגין איננה. ולדעת ה'מעשה רוקח' תיבת "הזגין" היא 'טעות סופר'. 14) רביעית הלוג, והיא מפורשת לעיל בהל' שבועות פ"ד, ה"ד. 15) משנה, שם: "עד שישתה רביעית יין", ובגמרא שם לח, א - אמרו: רביעית יין לנזיר - הלכה למשה מסיני. 16) שנחשב כאוכל, ושיעורו בכזית, וכן אמרו (שבת עז.) לענין הוצאת יין בשבת מרשות לרשות: "יבש (נקרש) בכזית", והשווה הל' שבת פי"ח, ה"ב. 17) בניגוד לחומץ, שאינו אלא פסולת הפרי. 18) שהיין מתקלקל והופך לחומץ. 19) ענפי הגפן בעודם ירוקים ורכים. 20) "המים היוצאים מן הגפנים כשפוצעים וחותכים הגפן או הזמורות" (לשון רבינו בפירושו למשנה, ערלה פ"א,

מ"ז). 21) ראשית הפרי בהתחלת התפתחותו לאחר שנשרו הפרחים מהעץ, ככתוב (שיר השירים ז, יג): "פרחה הגפן פתח הסמדר". ונזכר גם במשנה (ערלה פ"א, מ"ז) וב'ערוך' מגדיר: "סמדר - בין לבלוב לבוסר". 22) ערלה פ"א, מ"ז. ובנזיר לד, ב - דרשו: "מיין ושכר יזיר - פרט, מכל אשר יעשה מגפן היין - כלל, מחרצנים ועד זג - חזר ופרט, פרט וכלל ופרט, אין אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש פרי ופסולת פרי (= חומץ), אף כל פרי ופסולת פרי", ופירשו שם: "כל פרי" - לרבות בוסר, "כל פסולת פרי" - לרבות ענבים שהתליעו, ונתמעטו עלים ולולבים ומי גפנים, שאינם דומים לפרט.

1 **ג. כָּל אִסּוּרֵי גֶּפֶן[23] מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה[24]. כֵּיצַד?**
2 **הֲרֵי שֶׁצֵּרַף עֲנָבִים לַחִים עִם יְבֵשִׁים אוֹ עִם בֹּסֶר**
3 **וְחַרְצָן וְזָג, וְאָכַל מִן הַתַּעֲרֹבֶת כְּזַיִת - לוֹקֶה. וְכֵן אִם**
4 **אָכְלָם זֶה אַחַר זֶה[25] עַד שֶׁאָכַל מִן הַכֹּל כְּזַיִת -**
5 **לוֹקֶה[26]. וְכֵן אִם שָׁתָה רְבִיעִית תַּעֲרֹבֶת יַיִן וָחֹמֶץ -**
6 **לוֹקֶה[27].**

23) בדפוס רומי: הגפן. 24) משנה, נזיר לד, א. 25) בהפסקות מועטות. 26) ובלבד שלא יהיה בין תחילת האכילה עד סופה יותר משיעור אכילת ג' ביצים, כמבואר בסמוך ה"ד, אבל אם יש מתחילת האכילה עד סופה יותר מכשיעור אכילת שלש ביצים - אין האכילות מצטרפות (רדב"ז). כמו ששנינו בכריתות יב, ב: "עד שישהה מתחילה ועד סוף כדי אכילת פרס". והשווה הל' מאכלות אסורות פי"ד ה"ח. 27) שנאמר: "מכל אשר יֵעָשֶׂה מגפן היין - לימד על איסורי נזיר שהם מצטרפים זה עם זה" (נזיר לז:). ולענין הפסקות בשתיה: אם שהה מתחילה ועד סוף כדי שתיית רביעית (שתיה בנחת. כפירוש הרדב"ז שם) מצטרפות, ואם לאו אין מצטרפות, כלשון רבינו בהל' מאכלות אסורות פי"ד ה"ט, והשווה שם פ"ד, הט"ז.

7 **ד. דָּבָר הַמֻּתָּר אֵינוֹ מִצְטָרֵף לְדָבָר הָאָסוּר[28] בְּנָזִיר.**
8 **כֵּיצַד? יַיִן שֶׁנִּתְעָרֵב בִּדְבַשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁטַּעַם הַכֹּל**
9 **טַעַם יַיִן, וְשָׁתָה מִן הַתַּעֲרֹבֶת, וְכֵן הַצִּמּוּקִין[29] שֶׁדְּרָסָן**
10 **עִם הַגְּרוֹגְרוֹת, וְטַעַם הַכֹּל טַעַם צִמּוּקִין, וְאָכַל מִן**
11 **הַתַּעֲרֹבֶת - אֵינוֹ לוֹקֶה; עַד שֶׁיִּהְיֶה מִדָּבָר הָאָסוּר**
12 **בַּתַּעֲרֹבֶת כְּזַיִת שָׁלֹשׁ בֵּיצִים[30] וְאָכַל כְּשָׁלֹשׁ**
13 **בֵּיצִים[31], כְּשְׁאָר הָאִסּוּרִין הַשָּׁוִים בְּכָל אָדָם[32], כְּמוֹ**
14 **שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת[33].**

28) להשלים לכשיעור, כזית או רביעית. 29) ענבים מיובשות. 30) שאם יאכל מהתערובת כשלש ביצים, אי־אפשר שלא יאכל כזית מן האיסור. 31) נמצא שאכל את האיסור בהפסקות, כזמן אכילת שלש ביצים, ומצטרפות האכילות לשיעור אחד, כמבואר לעיל אות כד, וכדברי רש"י בע"ז סז, א: "כיון שאינו שוהה באכילתו משהתחיל לאכלו (את האיסור) עד שגמרו אלא כדי אכילת פרס - מצטרפת אכילתו, אבל אם אין בכדי אכילת פרס . . . הואיל ושוהה באכילתו יותר מכדי אכילת פרס, הרי הן כשתי אכילות של שני ימים ואין לוקין". 32) כגון חלב ודם האסורים על הכל, בניגוד ליוצא מן הגפן, שאינו אסור אלא לנזיר בלבד.

33) פט"ו, ה"ג. ומקור ההלכה בנזיר לז, א. שאמרו שם: "וכל משרת ענבים לא ישתה - ליתן טעם (האיסור) כעיקר, שאם שרה ענבים במים ויש בהם טעם יין - חייב, ומכאן אתה דן לכל איסורים שבתורה". ולא כרבי עקיבא הדורש מכאן ל"היתר שמצטרף לאיסור", שאם אין באיסורי נזיר כשיעור והיתר משלים לכזית, שיהא חייב.

15 **ה. וְכֵן אִם שָׁרָה פִּתּוֹ בְּיַיִן, וְהָיָה[34] הָרְבִיעִית יַיִן בִּכְדֵי**
16 **פְּרָס[35] מִן הַפַּת, וְאָכַל כְּדֵי פְּרָס, שֶׁנִּמְצָא שֶׁאָכַל**
17 **רְבִיעִית יַיִן - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה[36]. וְעַל זֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ**
18 **נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: וְכָל מִשְׁרַת עֲנָבִים - לֶאֱסֹר דָּבָר**
19 **שֶׁנִּתְעָרֵב בּוֹ הַיַּיִן וְטַעְמוֹ כְּטַעַם הַיַּיִן[37]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה**
20 **טַעְמוֹ וּמַמָּשׁוֹ[38], כְּשְׁאָר אִסּוּרֵי מַאֲכָלוֹת[39].**

34) בכת"י התימנים: והיתה. 35) הוא חצי ככר, שיש בו כשש ביצים, נמצא חצי הככר, הנקרא: "פרס" יש בו כשלש ביצים (עירובין פב:) וכרבי יוחנן בן ברוקה, והשווה הל' טומאת צרעת פט"ז, ה"ו. 36) אע"פ ששתיות בהפסקה אינן מצטרפות אלא כדי שתיית רביעית, אבל כאן שהוא נהנה מן היין - דרך אכילה, עם אכילת הפת, דינו כמאכל, שהוא מצטרף בכדי אכילת פרס ('אור שמח'). 37) כגון ששרה ענבים במים, ויש בהם טעם יין (נזיר לז. וכמבואר לעיל אות לא). 38) שיהיה מן היין שנבלע בלחם, רביעית בכדי אכילת פרס. 39) כגון חלב הכליות, שנפל לתוך תבשיל הגריסין ונמוח, והיה מן החלב כזית בכל שלש ביצים מן התערובת, ואכל מן הגריסין כשלש ביצים - לוקה, כמבואר בהל' מאכלות אסורות פט"ו, ה"ג. והמקור לזה, דברי רבי יוחנן בע"ז סז, א: "כל שטעמו וממשו אסור ולוקים עליו, וזהו כזית בכדי אכילת פרס". וראוי להעיר, ששיטת רש"י בע"ז סז, א ועוד, שאכילת פרס היא שיעור של ארבע ביצים, וזה תלוי במחלוקת התנאים בעירובין פב, ב. ראה לעיל אות לב.

21 **ו. נִתְעָרֵב יַיִן וְכַיּוֹצֵא בּוֹ בִּדְבַשׁ וְאֵין שָׁם טַעַם יַיִן -**
22 **הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְנָזִיר. לֹא יִהְיֶה זֶה חָמוּר מֵחֵלֶב וָדָם[40].**

40) שהם בעונש כרת, ואם נתערבו בתבשיל ולא נמצא בו טעם האיסור - הרי התבשיל מותר, כמבואר בהל' מאכלות אסורות פט"ו, ה"ב.

23 **ז. הָיָה בּוֹ טַעַם יַיִן וְאֵין שָׁם רְבִיעִית בִּכְדֵי אֲכִילַת**
24 **פְּרָס - הֲרֵי זֶה אָסוּר מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[41], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ**
25 **בְּהִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת[42], וּמַכִּין אוֹתוֹ אִם אָכַל**
26 **מַכַּת מַרְדּוּת[43].**

41) מדברי חכמים, כדברי רבי יוחנן בע"ז סז, ב: "טעמו ולא ממשו - אסור ואין לוקים עליו". וסובר רבינו - אסור מדבריהם בלבד. 42) פט"ו, ה"ג. ובכת"י התימנים: כמו שביארנו באיסורי מאכלות. ולדעת הראב"ד, אם יש בו טעם יין, אפילו אם אין בו רביעית בכדי אכילת פרס, הרי זה אסור מן התורה, אלא שאין לוקים עליו. וראה ב'תוספות' חולין צח, ב דיבור־המתחיל: רבא אמר. 43) שמרד ועבר על דברי חכמים, והיא כפי ראות עיני הדיין וכפי צורך השעה, כדברי רבינו בפירושו למשנה, נזיר פ"ד, מ"ג.

ח. נָזִיר שֶׁאָכַל כְּזַיִת עֲנָבִים וּכְזַיִת חַרְצָן וּכְזַיִת זָג וּכְזַיִת צִמּוּקִים וְשָׁתָה רְבִיעִית יַיִן, וַאֲפִלּוּ סָחַט אֶשְׁכּוֹל וְשָׁתָה מִמֶּנּוּ[44] רְבִיעִית - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה חָמֵשׁ מַלְקִיּוֹת[45], שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן בְּלָאוֹ אֶחָד הוּא. וְלוֹקֶה מַלְקוּת שִׁשִּׁית מִשּׁוּם לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ, שֶׁהוּא שָׁוֶה בְּכָל הַנְּדָרִים[46]. וְכֵן אִם אָכַל כְּזַיִת זָג אוֹ כְּזַיִת עֲנָבִים - לוֹקֶה שְׁתַּיִם: אַחַת - מִשּׁוּם זָג אוֹ מִשּׁוּם עֲנָבִים, וְאַחַת - מִשּׁוּם לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ[47]. וְהוּא הַדִּין לְנָזִיר שֶׁגִּלַּח אוֹ נִטְמָא - שֶׁהוּא לוֹקֶה שְׁתַּיִם: אַחַת - עַל הָאִסּוּר הַמְיֻחָד בּוֹ, וְאַחַת - עַל הָאִסּוּר הַשָּׁוֶה בְּכָל הַנְּדָרִים, שֶׁהוּא לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ.

44) שאין לו עדיין טעם יין, אבל הוא נקרא בשם אחר: יין חדש. 45) ברייתא נזיר לח, ב. כי התורה אמרה: "וענבים לחים ויבשים (= צמוקים) לא יאכל - לחייב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו, ומכאן אתה דן לכל איסורי נזיר, כל שהוא מין אחד והם שני שמות - חייב על זה בפני עצמו" וכו', לרבות יין חדש (= אפילו מיץ ענבים) וענבים, אע"פ שטעמם שוה, הואיל והם שני שמות - חייב שתים. 46) שם, כי גם הנזירות נדר היא, כמבואר לעיל פ"א, ה"א. אבל אינו לוקה מלקות שביעית, משום: "מכל אשר יֵעָשֶׂה מגפן היין . . . לא יאכל" כי זהו "לאו שבכללות" שזה כולל הרבה דברים ואינו מפרש דבר מסויים, ואין לוקים על לאו שבכללות (שם כרבא, בניגוד לאביי). 47) שלוקין עליו, כמבואר בהל' נדרים פ"א, ה"ה.

ט. נָזִיר שֶׁשָּׁתָה רְבִיעִית יַיִן וּרְבִיעִית חֹמֶץ[48] - אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא אַחַת; שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַל הַיַּיִן בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל הַחֹמֶץ בִּפְנֵי עַצְמוֹ. שֶׁאֵין כָּתוּב: יַיִן לֹא יִשְׁתֶּה וְחֹמֶץ לֹא יִשְׁתֶּה, אֶלָּא כָּךְ: חֹמֶץ יַיִן וְחֹמֶץ שֵׁכָר לֹא יִשְׁתֶּה. כְּלוֹמַר: לֹא יִשְׁתֶּה יַיִן וְלֹא דָּבָר שֶׁנִּתְעָרֵב בּוֹ הַיַּיִן, וְהוּא הַשֵּׁכָר[49], וַאֲפִלּוּ הֶחְמִיצוּ. וְהוֹאִיל וְלֹא כָּפַל אֶלָּא הַחֹמֶץ, שֶׁהוּא שֵׁם אֶחָד[50] - אֵינוֹ לוֹקֶה עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ[51].

48) שהוא יין שנחמץ. 49) ראה לעיל ה"א. 50) בין שהוא חומץ יין, בין שהוא חומץ שכר, נקרא: חומץ סתם, ומין אחד ושם אחד הם, כמבואר בע"ז סו, א. 51) וכשם שאינו חייב שתים על חומץ יין וחומץ שכר, שהוא שם אחד ומין אחד, כך אינו חייב שתים על היין והחומץ אע"פ שהם שני שמות, הואיל ואינו מיוחד לאו בכל אחד מהם בפני עצמו (רדב"ז). אמנם אם ישתה חומץ בלבד - ילקה עליו. שבפירוש אמרה תורה: חומץ יין לא ישתה. והראב"ד חולק, ולדעתו יין וחומץ שני מינים ושני שמות הם, כמבואר בבבא־בתרא צו, א - וחייב שתים. אולם רבינו ב'ספר המצוות', לא־תעשה רו, הוכיח את דבריו מסוגיית הש"ס נזיר לח, ב. ששאלו שם: "והרי שייר יין וחומץ, מכאן אתה למד שאינו חייב על היין והחומץ שתים, מפני שהחומץ אמנם נאסר בעבור עיקרו, שהוא היין, וכאילו אמר הכתוב, שאיסורו לא נסתלק ממנו (מהיין) בהפסדו (ע"פ 'ספר המצוות' מהדורת ר' חיים העליר ובהערותיו שם). והשווה 'ספר החינוך' מצוה שעב.

י. נָזִיר שֶׁהָיָה שׁוֹתֶה בְּיַיִן[52] כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַיָּב לַשָּׁמַיִם[53] עַל כָּל רְבִיעִית וּרְבִיעִית - אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא אַחַת מִשּׁוּם יַיִן וְאַחַת דְּלֹא יַחֵל דְּבָרוֹ[54], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[55]. וְאִם הִתְרוּ בּוֹ עַל כָּל רְבִיעִית וּרְבִיעִית וְאָמְרוּ לוֹ: אַל תִּשְׁתֶּה, אַל תִּשְׁתֶּה, וְהוּא שׁוֹתֶה - חַיָּב עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד[56]. מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁאָסוּר לַנָּזִיר לַעֲמֹד בְּמוֹשַׁב שׁוֹתֵי יַיִן וְיִתְרַחֵק מִמֶּנּוּ הַרְבֵּה, שֶׁהֲרֵי מִכְּשׁוֹל לְפָנָיו[57]. אָמְרוּ חֲכָמִים[58]: סָבִיב לַכֶּרֶם לֹא יִקְרָב[59].

52) בכת"י התימנים: שותה יין, וכן לשון המשנה בנזיר מב, א. 53) שהקב"ה מעניש אותו על כל רביעית ורביעית, שהיא עבירה בפני עצמה, כלשון רבינו בפירושו למשנה, שם. 54) שאין חיוב ללקות אלא אחר ההתראה. 55) לעיל ה"ח. 56) בדפוסים קדומים: אחת ואחת. וכן לשון המשנה, נזיר מב, א. 57) שמא ימשך אחריהם וישתה עמהם. 58) ע"ז נח, א. 59) שמא יאכל שם ענבים.

יא. נָזִיר שֶׁגִּלַּח שַׁעֲרָה אַחַת - לוֹקֶה[60], בֵּין בְּתַעַר בֵּין בְּזוּג[61]. וְהוּא שֶׁקִּצְּצָהּ מֵעִקָּרָהּ[62] כְּעֵין תַּעַר[63]. וְכֵן אִם תְּלָשָׁהּ בְּיָדוֹ - לוֹקֶה[64]. אֶחָד הַמְגַלֵּחַ וְאֶחָד הַמִּתְגַּלֵּחַ; שֶׁנֶּאֱמַר: תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ[65]. וְאִם הִנִּיחַ מִמֶּנּוּ כְּדֵי לָכֹף רֹאשָׁהּ לְעִקָּרָהּ - אֵינוֹ לוֹקֶה, שֶׁאֵין זֶה כְּעֵין תַּעַר[66].

60) נזיר מ, א. וכן בתוספתא שם פ"ד, מ"ג. 61) במספרים. 62) סמוך לשרשה. 63) שמגלח מעיקרו. נזיר מ, א. 64) שם לט, ב. שנאמר: "לא יעבור על ראשו - לרבות כל המעבירים". 65) קרא בו: "לא יעבור" הוא, ולא יעביר לו אחר (שם מד.), שלשון "יעבור" מוסב על התער, שלא נתפרש כאן הפועל, ומשמע בין הוא בין אחר ('תורה תמימה'). וראה בהל' ע"ז פי"ב, ה"ז: "ואין המתגלח לוקה עד שיסייע". 66) נזיר לט, ב. אבל ביטל מצות־עשה, שנאמר: גדל פרע שער ראשו, כמבואר בהלכה הבאה ('קרית ספר').

יב. הֶעֱבִיר עַל רֹאשׁוֹ סַם[67] שֶׁמַּשִּׁיר אֶת הַשֵּׂעָר וְהִשִּׁיר אֶת הַשֵּׂעָר - אֵינוֹ לוֹקֶה[68], אֶלָּא בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ.

67) משחה. 68) נזיר מ, א. לענין מצות תגלחת הטהרה, והוא־הדין לענין איסור גילוח, כשם שאינו יוצא בסם מצות גילוח, כך אינו עובר עליו באיסור גילוח ('תורה תמימה'). ואע"פ שאמרנו לעיל אות סא "לא יעבור - לרבות כל המעבירים", הכוונה כשהוא מעביר בידו, אבל הסם שאינו תולש ביד - אינו עובר עליו (רדב"ז). וב'זית רענן' מסביר, הואיל ואין השערות נושרות מיד בשעת המשיחה - אין דינה כתער. וב'ספר המצוות' 'עשה' צב, מביא רבינו מקור ההלכה שבהעברת סם אינו עובר בלאו אלא ב'עשה'

מ'מכילתא', והיא ב'ספרי' זוטא נשא פרק ו, א: "ואל יתן סמנים בעשה . . . מה שיירתי במצות־עשה, החופף באדמה והנותן סמנין".

יג. נָזִיר שֶׁגִּלַּח כָּל רֹאשׁוֹ - אֵינוֹ לוֹקֶה מִשּׁוּם הַתְּגַלְּחַת אֶלָּא אַחַת[69]. וְאִם הִתְרוּ בּוֹ עַל כָּל שֵׂעָר וְשֵׂעָר[70] וְאָמְרוּ לוֹ: אַל תְּגַלֵּחַ, אַל תְּגַלֵּחַ, וְהוּא מְגַלֵּחַ - לוֹקֶה עַל כָּל אַחַת וְאַחַת.

69) משנה, נזיר מב, א. וכבר נתבאר לעיל ה"י, שהוא חייב לשמים על גילוח כל שערה ושערה. וכן כותב רבינו בפירושו למשנה, שם. 70) בכת"י התימנים: כל שערה ושערה.

יד. נָזִיר חוֹפֵף[71] עַל שְׂעָרוֹ בְּיָדוֹ וְחוֹכֵךְ בְּצִפָּרְנָיו, וְאִם נָפַל שֵׂעָר - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ, שֶׁהֲרֵי אֵין כַּוָּנָתוֹ לְהַשִּׁיר וְאֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יַשִּׁיר[72]. אֲבָל לֹא יִסְרֹק בְּמַסְרֵק[73] וְלֹא יָחוֹף בַּאֲדָמָה[74], מִפְּנֵי שֶׁמַּשֶּׁרֶת[75] אֶת הַשֵּׂעָר וַדַּאי[76]. וְאִם עָשָׂה כֵּן - אֵינוֹ לוֹקֶה[77].

71) משפשף ומגרד. 72) משנה, שם. וכרבי שמעון האומר: דבר שאינו מתכוין מותר. השווה הל' שבת פ"א, ה"ה. 73) בגמרא שם אמרו: "כל הסורק, להסיר נימין (שערות) מדולדלות מתכוין". ומפרש רש"י: הרי זה דבר מתכוין ואסור. וכתב הרדב"ז, שבכל זאת אינו לוקה, כיון שכבר נידלדלו קצת - אין כאן גילוח, אבל אסור לסרוק, כיון שעדיין לא נעקרו לגמרי. 74) מין מיני אדמה המשיר את השיער, ראה רע"ב למשנה שם. 75) ובכת"י התימנים: שמשיר. 76) ואע"פ שאינו מתכוין להשיר השיער, הואיל וידוע שאי־אפשר לחוף באדמה ולא ישיר השיער, אע"פ שאינו מתכוין לכך - אסור, השווה הל' שבת פ"א, ה"ו. 77) שהרי זה כמו העביר סם על ראשו, שאינו לוקה. כמבואר לעיל הי"ב ('מרכבת המשנה'). ויתכן שביטל בזה מצות־עשה של: גדל פרע. כמבואר לעיל בהעברת סם.

טו. נָזִיר שֶׁנִּטְמָא לְמֵת טֻמְאַת שִׁבְעָה[78], בֵּין בְּטֻמְאוֹת שֶׁהוּא מְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן[79], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[80], בֵּין בְּטֻמְאוֹת שֶׁאֵינוֹ מְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן[81] - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה[82].

78) שבעה ימים. 79) שמחוייב להתגלח עליהן תגלחת טומאה. 80) לקמן פ"ז, ה"ב. 81) כגון שנגע ברביעית דם מן המת, או בגולל ודופק, כמו שיתבאר שם ה"ו־ז. 82) משום: לא יטמא להם במותם (במדבר ו, ז), כי אין זה ענין לתגלחת טומאה, המפורשת בפסוק אחר (שם, ט) "וכי ימות מת עליו . . . וגלח ראשו ביום טהרתו", שאינו מתגלח עד שיטמא מטומאות שהן מעצמו של מת, כלשון רבינו לקמן פ"ז ה"א, ובביאורנו שם. ואע"פ שכתב רבינו בהל' טומאת מת פ"ג, ה"ג: "לפיכך אני אומר, שכל טומאה מן המת שאין הנזיר מגלח עליה - אינה דין תורה" - אין זה סותר מה שכתב כאן: "הרי זה לוקה", כי רבינו לשיטתו ב'ספר המצוות' שורש שני, שכל דבר שאינו מפורש בתורה, אע"פ שהוא נדרש באחת מי"ג מידות, נקרא 'מדברי סופרים' (ראה הל' אישות פ"א ה"ב, ובביאורנו שם אות ח). וכן כתב רבינו שם פ"ה, ה"ו: "אע"פ שהם דברי קבלה, אינם דין תורה, שהרי לא נתפרשו בתורה". וכתב ה'כסף משנה' שם, שכוונת רבינו לומר, שמשפטם דין תורה, אלא שאינם מפורשים בתורה ('מעשה רוקח').

טז. נִטְמָא לְמֵת פְּעָמִים הַרְבֵּה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַיָּב מַלְקוּת עַל כָּל אַחַת וְאַחַת לַשָּׁמַיִם - אֵין בֵּית דִּין מַלְקִין אוֹתוֹ אֶלָּא אַחַת[83]. וְאִם הִתְרוּ בּוֹ עַל כָּל פַּעַם וָפַעַם, וְהוּא מִטַּמֵּא - לוֹקֶה עַל כָּל אַחַת וְאַחַת[84].

83) שאין מלקות בית־דין בלי התראה על כל פעם ופעם. 84) משנה, נזיר מב, א. והשווה לעיל ה"י.

יז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[85] בְּשֶׁנִּטַּמָּא[86] וּפֵרֵשׁ, וְחָזַר וְנָגַע[87] אוֹ נָשָׂא אוֹ הֶאֱהִיל[88]; אֲבָל אִם הָיָה נוֹגֵעַ בְּמֵת, וַעֲדַיִן הַמֵּת בְּיָדוֹ, וְנָגַע בְּמֵת אַחֵר - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת, אַף עַל פִּי שֶׁהִתְרוּ בּוֹ עַל כָּל נְגִיעָה וּנְגִיעָה, שֶׁהֲרֵי מְחֻלָּל וְעוֹמֵד[89].

85) שאם התרו בו, לוקה על כל אחת. 86) במת. 87) במת. 88) עליו, ראה לקמן פ"ז ה"ה, שאע"פ שכבר טמא הוא מנגיעתו הקודמת, נוספה לו טומאה בנגיעתו השניה, שבשעה שנוגע במת, אדם שני הנוגע בו יטמא שבעת ימים - וזוהי הנקראת 'טומאה בחיבורין', אבל משפירש מן המת ונגע בו אדם אחר, אינו טמא אלא טומאת ערב (נזיר מב: וב'תוספות' שם ד"ה: לא קשיא). 89) מנגיעתו הראשונה, והתורה אמרה (ויקרא כא, ד) "לא יטמא בעל (= כהן) בעמיו להחלו" - מי שאינו מחולל, מוזהר על הטומאה. יצא זה שהוא מחולל ועומד. והוא־הדין לנזיר, שהם למדים זה מזה (שם וב'תוספות' דיבור־המתחיל: איתיביה אביי).

יח. נָזִיר שֶׁנִּכְנַס לְבַיִת וְשָׁהָה שָׁם עַד שֶׁמֵּת שָׁם הַמֵּת[90], אוֹ שֶׁנִּכְנַס לְאֹהֶל הַמֵּת בְּשִׂדָּה[91] תֵּבָה וּמִגְדָּל[92] וּבָא חֲבֵרוֹ וּפָרַע גַּג הַתֵּבָה מֵעָלָיו מִדַּעְתּוֹ[93] - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה שְׁתַּיִם: אַחַת - מִשּׁוּם לֹא יָבֹא[94], וְאַחַת - מִשּׁוּם לֹא יִטַּמָּא[95]; שֶׁהֲרֵי טֻמְאָה וּבִיאָה בָּאִין כְּאַחַת[96]. אֲבָל אִם נִכְנַס כְּדַרְכּוֹ - טֻמְאָתוֹ קוֹדֶמֶת לְבִיאָתוֹ; שֶׁמֵּעֵת שֶׁיִּכָּנֵס חָטְמוֹ אוֹ אֶצְבְּעוֹת רַגְלָיו נִטְמָא[97], וְאֵינוֹ חַיָּב מִשּׁוּם בִּיאָה עַד שֶׁיָּבוֹא כֻּלּוֹ[98].

90) ובכת"י התימנים: מת. 91) מין ארון, או מרכבה עשויה כמין ארון. "שדה ושדות" (קהלת ב, ח) מפרש רש"י: "מרכבות נוי, עגלות צב, ובלשון גמרא יש: שידה תיבה ומגדל". 92) הסגורים מסביב, ומפסיקים בינו ובין הטומאה. 93) מרצונו ובהסכמתו, כי שלא מדעתו, הרי הוא אנוס ופטור. 94) "על נפש מת לא יבוא". 95) "לא יטמא להם במותם". 96) ונתחלל בשתיהן כאחת (נזיר מג.) והשווה הל' אבל פ"ג, ה"ו. 97) שאהל המת כאילו מלא טומאה הוא, וכאילו חוטמו או אצבעותיו נגעו בטומאה (נזיר שם, וב'תוספות' ד"ה: בבית נמי). 98) נמצא שהוא מחולל ועומד משעת טומאה, ואין איסור "לא יבוא" חל עליו (שם). וב'תורת כהנים' (ויקרא יד, מו) אמרו: "והבא אל הבית - כשיכנס ראשו ורובו", שביאה

במקצת - אין שמה ביאה. והשווה הל' ביאת מקדש פ"ג, הי"ח.

יט. נִכְנַס לְאֹהֶל הַמֵּת אוֹ לְבֵית הַקְּבָרוֹת בִּשְׁגָגָה[99], וְאַחַר שֶׁנּוֹדַע לוֹ הִתְרוּ בּוֹ[100], וְלֹא קָפַץ וְיָצָא אֶלָּא עָמַד שָׁם - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה[101]. וְהוּא שֶׁיִּשְׁהֶא שָׁם כְּדֵי הִשְׁתַּחֲוָיָה[102], כְּמוֹ טָמֵא שֶׁנִּכְנַס לַמִּקְדָּשׁ[103].

99) שלא ידע שמת נמצא באהל, או לא ידע שזהו בית הקברות. 100) שיצא, ולא יטמא נזרו. 101) אע"פ שנכנס בשגגה, הרי זה לוקה על שהייתו, ואע"פ שאין לוקים על לאו שאין בו מעשה, והשהייה אין בה מעשה - כבר חידש ה'מגיד משנה' בהל' שכירות פי"ג ה"ב, שכל לאו שישנו במעשה, אפילו במקרה שאין בו מעשה - לוקים עליו, והרי סתם נזיר שנטמא הוא לאו שיש בו מעשה, כגון הכניסה לאהל המת, לפיכך אפילו כשנכנס בשגגה ושהה - לוקה עליו (הגהות ר"ב רנשבורג לנזיר יז.). 102) שהיא כדי לקרוא: "ויכרעו אפים ארצה על הרצפה, וישתחוו והודות לה' כי טוב כי לעולם חסדו" (דברי הימים־ב ז, ג), כמבואר בשבועות טז, ב. ובהל' ביאת המקדש פ"ג, הכ"ג. 103) שנכנס למקדש כשהוא טהור ונטמא שם, כמבואר בשבועות יד, ב. יז, א. וכן בהל' ביאת המקדש פ"ג, הכ"א־כג, אבל טמא שנכנס למקדש, חייב על כניסתו אפילו לא שהה שם, כמבואר שם הכ"א. ומקור הלכה זו בשבועות יז, א - בעיית רב אשי שם, אלא שרב אשי דן בנטמא בבית הקברות באונס, כגון שנכנס בשידה ובא חבירו ופרע את הגג מעליה שלא מדעתו, ורבינו משוה דין השוגג לדין האונס, ששניהם פטורים הם, ואם שהה בשניהם אחרי ההתראה - לוקה, כדין נטמא במקדש ולא קפץ ויצא (רדב"ז). וראה לקמן פ"ו ה"ט, ובביאורנו שם.

כ. הַמְטַמֵּא אֶת הַנָּזִיר[104]: אִם הָיָה הַנָּזִיר מֵזִיד - הַנָּזִיר לוֹקֶה, וְזֶה שֶׁטִּמְּאוֹ עוֹבֵר מִשּׁוּם וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל[105]; וְאִם הָיָה הַנָּזִיר שׁוֹגֵג, וְזֶה שֶׁטִּמְּאוֹ מֵזִיד - אֵין אֶחָד מֵהֶם לוֹקֶה[106]. וְלָמָּה לֹא יִלְקֶה הַמְטַמֵּא אֶת הַנָּזִיר?[107] לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: וְטִמֵּא אֶת רֹאשׁ נִזְרוֹ[108] - אֵינוֹ לוֹקֶה עַד שֶׁיְּטַמֵּא עַצְמוֹ מִדַּעְתּוֹ[109].

104) באחת מטומאות המת המנויות לקמן פ"ז, ה"ב־ח. 105) וכגון שהיתה הטומאה במקום שהנזיר עצמו לא היה יכול ליגע בה, אבל אם הנזיר עצמו היה יכול להגיע אליה, אין מטמא זה אלא מסייע בלבד, ואע"פ שאסור לסייע ידי עוברי עבירה, אינו עובר משום: ולפני עור וכו' (רדב"ז). והשווה ע"ז ו, ב. ובין כך ובין כך אינו לוקה על: ולפני עור וכו', לפי שהוא כולל דברים הרבה. ואין לוקים על לאו שבכללות, כמבואר בהל' סנהדרין פי"ח, ה"ב־ג. 106) שכבר נתבאר, שאין לוקים משום: ולפני עור וכו'. 107) כשם שלוקה המגלח את הנזיר, לעיל הי"א. 108) ולא נאמר: וטמא לו ראש נזרו. 109) נזיר מד, א. ומכאן למדנו שהמגלח את הנזיר אע"פ שהיה הנזיר שוגג - לוקה המגלח, שעבר על "תער לא יעבור על ראשו", על־כל־פנים (רדב"ז). וראה בביאורנו לעיל אות סב.

כא. נָזִיר טָהוֹר שֶׁטִּמֵּא עַצְמוֹ - לוֹקֶה אַף מִשּׁוּם לֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ, שֶׁהֲרֵי אֵחַר נְזִירוּת טָהֳרָה[110] וְעָשָׂה מַעֲשֶׂה[111]. וְכֵן אִם נָדַר[112] בְּבֵית הַקְּבָרוֹת - לוֹקֶה אַף מִשּׁוּם לֹא תְאַחֵר[113]. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהַנָּזִיר שֶׁטִּמֵּא עַצְמוֹ - לוֹקֶה אַרְבַּע מַלְקִיּוֹת: מִשּׁוּם לֹא יִטַּמָּא, וּמִשּׁוּם לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ[114], וּמִשּׁוּם לֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ, וּמִשּׁוּם לֹא יָבוֹא, אִם הָיְתָה בִּיאָה וְטֻמְאָה כְּאַחַת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[115].

110) שבגלל טומאתו אינו יכול למנות ימי נזירות טהרה עד אשר יטהר (נדרים ד.). 111) שטמא עצמו. 112) בנזירות. ובכת"י התימנים, וכן בדפוס רומי: אם נזר. 113) שהרי הוא מאחר נזירותו עד אשר יטהר (נדרים שם). ואין זה לאו שאין בו מעשה, כי מה שאינו יוצא משם, חשוב מעשה ('תוספות' נזיר יז, א דיבור־המתחיל אילימא). וראה לעיל בביאורנו אות צז. 114) השווה לעיל פ"א, ה"ב. וכן אמרו בנדרים ג, ב: "לעבור עליו בשתים". 115) לעיל הי"ח. שכל לאוין אלו, שמות מיוחדים הם. ובנוגע לנדר בבית הקברות, ראה לקמן פ"ו, ה"ח.

יום שני ט"ז טבת ה'תשע"ט

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) נזיר שגילח שערו הריהו סותר שלשים יום מימי נזרו, נזיר שנטמא סותר הכל, נדר בנזיר והוא טמא מת או שהוא בבית הקברות, סדר תגלחת טומאה, נזיר שגילח תגלחת טהרה ונודע לו שנטמא טומאת התהום.

א. נָזִיר שֶׁשָּׁתָה יַיִן וְאָכַל יוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן אֲפִלּוּ יָמִים רַבִּים - אֵינוֹ סוֹתֵר מִימֵי נְזִירוּתוֹ אֲפִלּוּ יוֹם אֶחָד[2]. וְכֵן אִם גִּלַּח מְעוּט שֵׂעָר רֹאשׁוֹ, בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד[3]. נִתְגַּלַּח רֹב רֹאשׁוֹ, בֵּין בְּתַעַר בֵּין כְּעֵין תַּעַר[4], וְלֹא נִשְׁאַר מִן הַשְּׂעָרוֹת כְּדֵי לָכֹף רֹאשָׁן לְעִקָּרָן[5], בֵּין בְּזָדוֹן בֵּין בִּשְׁגָגָה, אֲפִלּוּ גִּלְּחוּהוּ לִסְטִים[6] בְּאֹנֶס - הֲרֵי זֶה סוֹתֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם עַד שֶׁיִּהְיֶה לוֹ פֶּרַע[7], וְאַחַר כָּךְ מַתְחִיל לִמְנוֹת[8].

2) שנאמר "והימים הראשונים יפלו כי טמא נזרו" - טומאה סותרת ואין היין סותר. 3) "לסתור אינו סותר אלא ברוב ראשו" וכתבו התוספות שם דיבור המתחיל לסתור, שזוהי הלכה (=למשה מסיני) בנזיר, שלא מצינו בה טעם. 4) כגון מספריים הגוזזים את השיער סמוך לעיקרו. 5) כי אם נשאר מהם כדי לכוף ראשם לעיקרם אינו סותר. 6) גזלנים. 7) גידול שיער בן שלושים יום. 8) ממקום שפסק, בין בנזירות מועטת (שהיא של שלושים יום) בין בנזירות מרובה.

ב. כֵּיצַד? נָדַר נְזִירוּת מֵאָה יוֹם, וּלְאַחַר עֶשְׂרִים יוֹם נִתְגַּלַּח רֹב רֹאשׁוֹ - הֲרֵי זֶה שׁוֹהֶה שְׁלֹשִׁים יוֹם עַד שֶׁיִּרְבֶּה שֵׂעָר רֹאשׁוֹ, וְאַחַר הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם מוֹנֶה שְׁמוֹנִים יוֹם תַּשְׁלוּם יְמֵי נְזִירוּתוֹ. וְכָל אוֹתָן הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם כָּל דִּקְדּוּקֵי נְזִירוּת עָלָיו[9], אֶלָּא שֶׁאֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן[10].

9) שאסור לו לשתות יין ולהיטמא למת. 10) ועליו להשלים נזירותו ממקום שפסק.

ג. נָזִיר שֶׁנִּטְמָא, בֵּין בְּזָדוֹן בֵּין בִּשְׁגָגָה, וַאֲפִלּוּ טִמְּאוּהוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת בְּאֹנֶס[11] - סָתַר הַכֹּל[12], וּמְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת טֻמְאָה[13], וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹת טֻמְאָה[14], וּמַתְחִיל לִמְנוֹת יְמֵי נְזִירוּת; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים יִפְּלוּ. וַאֲפִלּוּ נִטְמָא בְּיוֹם מְלֹאת יְמֵי נִזְרוֹ[15] בְּסוֹף הַיּוֹם - סָתַר הַכֹּל[16].

11) וכן אמרו נזיר שנטמא מביא קרבנות על הזדון כשוגג, שנאמר "וכי ימות מת עליו בפתע פתאום" - פתע, זה שוגג וכן הוא אומר: ואם בפתע בלא איבה הדפו, פתאום - זה אונס. 12) ואפילו מה שמנה קודם בטל. 13) כשיטהר. 14) ביום השמיני לטומאתו. 15) ביום השלושים לנזירות סתם, או ביום האחרון לנזירות מרובה. 16) משנה בנזיר טז. "הריני נזיר מאה יום נטמא יום מאה סותר את הכל" ולא כרבי אליעזר האומר שם: אינו סותר אלא שלושים.

ד. נִטְמָא אַחַר יוֹם מְלֹאת[17], שֶׁהוּא יוֹם הַבָּאַת קָרְבְּנוֹת טָהֳרָה אִלּוּ לֹא נִטְמָא - סוֹתֵר שְׁלֹשִׁים בִּלְבַד[18]. וְכֵיצַד יַעֲשֶׂה? מֵבִיא קָרְבְּנוֹת טֻמְאָה כְּשֶׁיִּטְהַר, וּמְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת טֻמְאָה[19], וּמַתְחִיל לִמְנוֹת נְזִירוּת שְׁלֹשִׁים יוֹם, וּמְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת טָהֳרָה, וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹת טָהֳרָה. וְאִם נִטְמָא אַחַר שֶׁנִּזְרַק עָלָיו אֶחָד מִן הַדָּמִים[20] - אֵינוֹ סוֹתֵר כְּלוּם[21], אֶלָּא יָבִיא שְׁאָר קָרְבְּנוֹת טָהֳרָה שֶׁלּוֹ כְּשֶׁיִּטְהַר[22].

17) ביום הראשון שלאחר מלאת ימי נזרו. 18) ואפילו נדר מאה יום ונטמא ביום מאה ואחד אינו סותר אלא שלושים יום. שגזרו יום מאה ואחד שהוא יום תגלחת והבאת קרבנותיו משום יום מאה. ומכל מקום לא החמירו עליו לעשותו כיום מאה, שהוא סותר את הכל, וגזרו שיסתור סתם נזירות, שהיא שלושים יום בלבד. 19) ויש להעיר, שלקמן הלכה י"א כותב רבינו, שמגלח שער ראשו בשביעי ומביא קרבנותיו בשמיני, הרי שתגלחתו קודמת להבאת קרבנותיו. 20) מקרבנותיו. 21) ובגמרא אמרו: "ואחר ישתה הנזיר יין - אחר מעשה יחידי", אחר זריקת דם קרבן אחד מקרבנותיו, נמצא שקודם שנטמא היה מותר כבר באיסורי נזיר, וכאילו שלמה נזירותו. 22) ואותו קרבן שהביא בטהרה לא יחזור ויביאנו.

ה. נִטְמָא בַּיּוֹם שֶׁלְּאַחֲרָיו[23], שֶׁהוּא יוֹם שֶׁרָאוּי לְגַדֵּל שֵׂעָר, אוֹ גִּלַּח אַחַר מְלֹאת - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ סוֹתֵר כְּלוּם[24], אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא גִּלַּח, שֶׁהֲרֵי שָׁלְמָה הַנְּזִירוּת וְכֹל שֶׁנִּטְפַּל לָהּ[25].

23) אחרי יום הבאת קרבנותיו, כגון ביום שלושים ושניים לנזירות סתם, או ביום מאה ושניים כשקיבל עליו נזירות מאה יום. 24) נזיר יד: "נטמא ביום גידול שער רב אמר אינו סותר" ומפרש רבינו: יום גידול שער יום שאחרי יום הבאת קרבנותיו. 25) הוא יום הבאת קרבנותיו, שהוא יום אחרי מלאת.

ו. נִטְמָא בַּיּוֹם שֶׁנָּדַר אוֹ בַּשֵּׁנִי - אֵינוֹ סוֹתֵר, אֶלָּא מַשְׁלִים עֲלֵיהֶם אַחַר שֶׁיָּבִיא קָרְבָּנוֹ[26]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים יִפְּלוּ - עַד שֶׁיִּהְיוּ שָׁם שְׁנֵי יָמִים רִאשׁוֹנִים[27]. לְפִיכָךְ[28], אִם נִטְמָא מִשְּׁלִישִׁי וָהָלְאָה - סוֹתֵר כָּל הַקּוֹדְמִין[29].

26) כשיטהר מטומאתו, ביום השמיני לטומאתו. 27) "הריני נזיר מאה יום ונטמא בתחילת מאה, יכול יהא סותר? תלמוד לומר: והימים הראשונים יפלו, עד שיהיו לו ימים ראשונים וזה אין לו ראשונים". ולדעת התוספות: כשנטמא ביום ראשון אינו מביא קרבן טומאה כלל, אלא מונה שבעה ימים, וביום השמיני הוא חוזר ומונה להשלים ימי נזירותו. 28) הואיל ולא הקפיד הכתוב אלא על שני ימים הראשונים. 29) ואחרי שיטהר מתחיל למנות מניין חדש. ואפילו אם נטמא בסוף ימי נזירותו הרי זה סותר, ואין אומרים: והימים הראשונים יפלו - מכלל שיש אחרונים, וזה אין לו אחרונים. אלא הלכה כחכמים בזה, שאפילו נטמא ביום מלאת סותר הכל ואין צורך ב"ימים אחרונים".

ז. נָדַר בְּנָזִיר וְהוּא טְמֵא מֵת[30] - חָלָה עָלָיו נְזִירוּת[31]; וְאִם נִטְמָא פַּעַם אַחֶרֶת[32] אוֹ שָׁתָה יַיִן אוֹ גִּלַּח[33] - לוֹקֶה[34]. וְאִם שָׁהָה בְּטֻמְאָתוֹ כַּמָּה יָמִים - אֵין עוֹלִין לוֹ[35], עַד שֶׁיַּזֶּה[36] שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי וְיִטְבֹּל בַּשְּׁבִיעִי[37]. וְיוֹם שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ עוֹלֶה לוֹ מִמִּנְיַן נְזִירוּת לָזֶה שֶׁנָּדַר וְהוּא טָמֵא[38]. אֲבָל נָזִיר טָהוֹר שֶׁנִּטְמָא[39] - אֵינוֹ מַתְחִיל לִמְנוֹת[40] אֶלָּא מִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה[41].

30) לפני קבלת נזירותו. 31) וכשיטהר מטומאתו עליו לנהוג נזירות בטהרה, ללא קבלת פעם שנייה. 32) בהיותו טמא. 33) בימי טומאתו. 34) הואיל וחלה עליו נזירות. 35) למניין נזירות טהרה שיתחיל אחר כך. 36) במי אפר פרה אדומה. 37) לטומאתו, כדין כל טמא מת הטעון הזאה וטבילה. 38) שמתחיל למנות נזירותו מיום שביעי אחרי שהיזה וטבל, לפי שאינו מביא שום קרבן על טומאתו אין לו לחכות ליום השמיני, יום הבאת הקרבנות. 39) אחרי שמנה שני ימים לנזירותו. 40) נזירות הטהרה. 41) שבו הוא מביא קרבנותיו על טומאתו, ואינו מתחיל למנות נזירותו אלא אחרי הבאת קרבן חטאתו. והטעם, שטמא שנזר אינו מביא קרבן על טומאתו, מפורש שם שנאמר "וכי ימות מת עליו ... וטמא ראש נזרו" - בטהור שנטמא הכתוב מדבר, ולא בטמא שנזר.

ח. מִי שֶׁנָּדַר וְהוּא בְּבֵית הַקְּבָרוֹת - נְזִירוּת חָלָה עָלָיו[42]. וַאֲפִלּוּ שָׁהָה שָׁם כַּמָּה יָמִים - אֵין עוֹלִין לוֹ[43]. וְלוֹקֶה עַל שְׁהִיָּתוֹ שָׁם[44]. וְאִם הִתְרוּ בּוֹ שֶׁלֹּא יַזִּיר שָׁם - אֵינוֹ מְגַלֵּחַ[45] שְׂעָרוֹ כְּשֶׁיָּצָא מִשָּׁם. וְאִם נִטְמָא שָׁם בְּבֵית הַקְּבָרוֹת בְּאַחַת מִן הַטֻּמְאוֹת שֶׁהַנָּזִיר מְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן[46] - אֵינוֹ מְגַלֵּחַ וְאֵינוֹ מֵבִיא קָרְבַּן טֻמְאָה[47].

42) אף על פי שהוא טמא. 43) למניין נזירותו. 44) אם שהה כדי שיעור השתחוויה. ובוודאי כשהתרו בו: אל

תשהה, שאם אין התראה אין מלקות. 45) תגלחת טומאה, הואיל ואינו מביא קרבן טומאה. 46) אבל על טומאת בית הקברות אינו מגלח. 47) הואיל ונטמא טרם שנזר אינו מביא קרבן טומאה, וכל שאינו מביא קרבן טומאה אינו מגלח תגלחת טומאה.

ט. נִכְנַס לְשָׁם בְּשִׁדָּה תֵּבָה וּמִגְדָּל[48], וּבָא חֲבֵרוֹ וּפָרַע עָלָיו אֶת הַמַּעֲזִיבָה[49] וְנִטְמָא, אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁהָה שָׁם - אֵינוֹ לוֹקֶה[50], אֲבָל מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[51] אִם שָׁהָה.

48) והם מפסיקים בינו לבין הטומאה, ונזר שם. 49) הגג. ושלא מדעתו. 50) ואפילו התרו בו, הואיל וכשקיבל עליו הנזירות, בהיתר הייתה, שהרי השידה הייתה סגורה, יתכן, שאפילו שהה אינו לוקה ואין לדמות שהיית חוץ (=בנזיר), לפנים (=נטמא במקדש ושהה שם), שהוא חייב, כי אולי אין ללמוד חוץ מפנים. 51) שאפילו אם מלקות מן התורה אין כאן, אבל איסור מדרבנן יש כאן, ששהה בטומאה, ולוקה על שמרד בדברי חכמים.

י. יָצָא[52] מִבֵּית הַקְּבָרוֹת וְשָׁהָה יָמִים[53] וְחָזַר וְנִכְנַס - אֵין אוֹתָן הַיָּמִים עוֹלִין לוֹ[54]. יָצָא וְהִדָּה וְטָבַל[55] וְטָהַר, וּמָנָה יָמִים מִנִּזִּירוּתוֹ[56], וְחָזַר לְבֵית הַקְּבָרוֹת - אוֹתָן הַיָּמִים שֶׁמָּנָה עוֹלִין לוֹ[57]. וַאֲפִלּוּ נִכְנַס בְּיוֹם שְׁמִינִי שֶׁלּוֹ[58] - הֲרֵי הַשְּׁבִיעִי שֶׁלּוֹ עוֹלֶה לוֹ מִן הַמִּנְיָן[59]. וְאִם נִטְמָא שָׁם אַחַר שֶׁנִּכְנַס בְּאַחַת מִן הַטֻּמְאוֹת שֶׁהַנָּזִיר מְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן - מֵבִיא קָרְבַּן טֻמְאָה[60], וְסוֹתֵר הַיָּמִים הַקּוֹדְמִין[61], וּמְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת טֻמְאָה[62].

52) זה שנדר בנזיר בהיותו בבית הקברות. 53) ולא היזה וטבל. 54) כיוון שלא טהר בינתיים הכול טומאה אחת היא, ואפילו יטמא אחרי כן בטומאה שהנזיר מגלח עליה, אינו מגלח ואינו מביא קרבן הואיל ולא טהר בינתיים. 55) כדין כל טמא הטעון הזאה וטבילה. 56) לשם נזירות טהרה, לקיים נדרו שנדר בבית הקברות. 57) כי טומאת בית הקברות אף על פי שהיא מטמאה את הנזיר שבעה ימים, אין היא סותרת את הימים הקודמים, והם עולים לו מן המניין, לכשיצא מבית הקברות ויטהר וישלים עליהם. אבל זה ברור, שימי טומאתו בהיותו בבית הקברות אינם עולים לו. 58) לצאתו מבית הקברות והתחיל להיטהר.
59) וכשיטהר לא יצטרך להשלים אלא עשרים ותשעה יום, נוסף על יום השביעי, שנחשב כיום אחד למניינו. בניגוד לנזיר טהור שנטמא, שאינו מתחיל למנות מניינו אלא מיום השמיני והלאה. ואף על פי שנזיר זה טהור שנטמא הוא, שהרי מנה מקצת ימים אחרי שנטהר, ונטמא אחר כך, - הואיל ועיקר נזירותו קיבל בטומאה, נקרא: טמא שטהר, שדינו להתחיל מניינו מיום השביעי. 60) והחידוש הוא: אף שקדמה לו טומאת בית הקברות, והרי הוא מחולל ועומד, בכל זאת חלה עליו הטומאה השנייה, החמורה לחייבו קרבן ותגלחת, הואיל והספיק כבר להתחיל נזירות בטהרה. 61) על כרחנו שהספיק כבר למנות שני ימים בטהרה ונכנס לבית הקברות בתשיעי, כי אם נכנס בשמיני אין לו אלא יום אחד טהור, וכבר פסק רבינו לעיל הלכה ו, שאם נטמא ביום השני למניינו, אינו סותר כלל. 62) שכל אלו השלושה כאחד הם, ודין אחד להם.

יא. תִּגְלַחַת טֻמְאָה כֵּיצַד הִיא? הַנָּזִיר שֶׁנִּטְמָא בְּאַחַת מִן הַטֻּמְאוֹת שֶׁהוּא מְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן - הֲרֵי זֶה מַזֶּה עָלָיו בַּשְּׁלִישִׁי וּבַשְּׁבִיעִי, וּמְגַלֵּחַ שְׂעַר רֹאשׁוֹ בַּשְּׁבִיעִי, וְטוֹבֵל בַּשְּׁבִיעִי אַחַר הַהַזָּיָה כְּדֶרֶךְ כָּל טְמֵאֵי מֵת[63], וּמַעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ[64] וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו בַּשְּׁמִינִי, וְהֵן שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה, אֶחָד לְעוֹלָה וְאֶחָד לְחַטָּאת, וְכֶבֶשׂ בֶּן שְׁנָתוֹ לְאָשָׁם, וְסוֹתֵר כָּל הַיָּמִים הַקּוֹדְמִין וּמַתְחִיל לִמְנוֹת נְזִירוּתוֹ[65]. וְאִם גִּלַּח בַּשְּׁמִינִי - מֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו בּוֹ בַּיּוֹם[66].

63) הטעונים טבילה לאחר ההזאה. 64) אחרי הטבילה, שטבילתו היא לפני שקיעת החמה. 65) מיום השמיני והלאה. 66) ואין הנזיר טעון טבילה אחר גילוחו ביום השמיני, שטבילתו ביום השביעי עלתה לו. בניגוד למצורע שגילח בשמיני, שטעון טבילה לאחר גילוחו, וממילא הוא טעון הערב שמש, ומביא קרבנו ביום התשיעי.

יב. מֵאֵימָתַי מַתְחִיל לִמְנוֹת? מִשֶּׁיָּבִיא חַטָּאתוֹ. אֲבָל עוֹלָתוֹ וַאֲשָׁמוֹ אֵין מְעַכְּבִין אוֹתוֹ מִלִּמְנוֹת[67].

67) שעולה דורון היא, ואינה מעכבת, ואשם - נאמר בו: "והזיר לה' את ימי נזרו - והביא כבש בן שנתו לאשם" הקדים "והזיר" ל"והביא" לומר לך שאין אשמו מעכבו. אבל החטאת, נאמר בה "וכיפר עליו ... וקידש את ראשו" מתחילה יכפר, ואחרי כן יקדש.

יג. הֲרֵי שֶׁהִזָּה בַּשְּׁלִישִׁי וּבַשְּׁבִיעִי וְלֹא טָבַל[68], וְנִתְאַחֵר כַּמָּה יָמִים - כְּשֶׁיִּטְבֹּל יַעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ וְיָבִיא קָרְבְּנוֹתָיו לְמָחָר. טָבַל וְהֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ וְאַחַר קָרְבְּנוֹתָיו - אֵינוֹ מַתְחִיל לִמְנוֹת עַד שֶׁיָּבִיא חַטָּאתוֹ; אֲבָל עוֹלָתוֹ וַאֲשָׁמוֹ אֵין מְעַכְּבִין אוֹתוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

68) אחר ההזאה.

יד. כְּשֶׁמְּגַלֵּחַ הַנָּזִיר תִּגְלַחַת טֻמְאָה - אֵינוֹ צָרִיךְ לְגַלֵּחַ עַל פֶּתַח הַמִּקְדָּשׁ[69] וְלֹא לְהַשְׁלִיךְ שְׂעָרוֹ עַל הָאֵשׁ[70]. וּבֵין שֶׁגִּלַּח בַּמְּדִינָה[71] אוֹ בַּמִּקְדָּשׁ - שְׂעָרוֹ אָסוּר בַּהֲנָאָה[72], וְטָעוּן קְבוּרָה[73], וְאֶפְרוֹ[74] אָסוּר כְּאֵפֶר כָּל הַנִּקְבָּרִים. וְהַמְגַלֵּחַ בַּמִּקְדָּשׁ, אִם הִשְׁלִיכָן תַּחַת דּוּד הָאֵשׁ - יָצָא[75].

69) כדרך שנזיר טהור מגלח. 70) שתחת דוד האשם.
71) בירושלים. וידוע פירושו של רבינו שכל ערי ישראל נקראות: מדינה. 72) שנאמר "וקידש את ראשו" - הרי הוא כקדש ואסור בהנאה. 73) שלא יהנו ממנו. 74) אם שרפוהו. 75) ובתוספתא נחלקו רבי יהודה ורבי מאיר בלכתחילה, אבל בדיעבד, אם השליכו תחת הדוד, הכול מודים, שיצא, ולכתחילה אין צורך לשורפו תחת הדוד כי אם לקברו כנ"ל. בניגוד לנזיר טהור שמצוה לכתחילה להשליך שערו תחת דוד השלמים.

טו. נָזִיר שֶׁנִּטְמָא טֻמְאוֹת הַרְבֵּה, בֵּין שֶׁהִתְרוּ בּוֹ עַל כָּל אַחַת וְאַחַת וּבֵין שֶׁלֹּא הִתְרוּ בּוֹ עַל כָּל אַחַת וְאַחַת - אֵינוֹ מֵבִיא עַל טֻמְאוֹתָיו אֶלָּא קָרְבָּן אֶחָד[76]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁנִּטְמָא פַּעַם שְׁנִיָּה קֹדֶם שֶׁיָּבִיא קָרְבְּנוֹת טֻמְאָה הָרִאשׁוֹנָה[77]. וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְאַחֵר כַּמָּה יָמִים אַחַר טָהֳרָתוֹ קֹדֶם הֲבָאַת חַטָּאתוֹ[78], וְנִטְמָא בְּאוֹתָן הַיָּמִים[79] - אֵינוֹ מֵבִיא אֶלָּא קָרְבָּן אֶחָד[80]. אֲבָל אִם נִטְמָא וְטָהַר[81] וְהֵבִיא חַטָּאתוֹ[82], וְנִטְמָא פַּעַם שְׁנִיָּה אַחַר שֶׁהֵבִיא חַטָּאתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא הֵבִיא אֲשָׁמוֹ וְעוֹלָתוֹ - חַיָּב בְּקָרְבָּנוֹת אֲחֵרוֹת[83].

76) והדבר ברור, שאין התראה מועילה כלום. 77) שהם חטאת ועולה ואשם. 78) שהוא ביום השמיני. 79) טרם שהביא חטאתו. 80) שכל עוד שלא הביא חטאתו אינו מתחיל למנות נזירות טהרה. נמצאו כל טומאותיו כאילו הן טומאה אחת ארוכה, הואיל ועדיין לא יצא לשעה הראוייה למניין נזירות טהרה. 81) הזה וטבל. 82) אחרי שהעריב שמשו. 83) שמשהביא חטאתו, חלה עליו נזירות טהרה, וכשנטמא אז הרי היא טומאה חדשה אחרי שנטהר.

טז. נָזִיר שֶׁגִּלַּח תִּגְלַחַת טָהֳרָה, וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע שֶׁטָּמֵא הָיָה בְּתוֹךְ יְמֵי נִזְרוֹ: אִם בְּטֻמְאָה יְדוּעָה[84] נִטְמָא - סָתַר הַכֹּל, וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹת טֻמְאָה, וּמְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת טֻמְאָה, וּמוֹנֶה נְזִירוּת אַחֶרֶת, וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹת טָהֳרָה; וְאִם בְּטֻמְאַת הַתְּהוֹם נִטְמָא[85] - אֵינוֹ סוֹתֵר. וְדָבָר זֶה הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה[86].

84) שאפשר שהייתה ידועה לאדם אחר בשעה שנטמא. 85) שבמקום שעבר היה קבר התהום, ולא הכיר בו אדם מעולם. 86) "אין זה לקוח מהסברא, ואין לו ראייה. אלא הלכה למשה מסיני".

יז. וְאִם עַד שֶׁלֹּא נִזְרַק עָלָיו אֶחָד מִן הַדָּמִים[87] נוֹדַע שֶׁהוּא טָמֵא, בֵּין בְּטֻמְאָה יְדוּעָה בֵּין בְּטֻמְאַת הַתְּהוֹם - סוֹתֵר הַכֹּל[88]. נוֹדַע לוֹ אַחַר שֶׁנִּזְרַק אֶחָד מִן הַדָּמִים[89], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא גִלַּח, הוֹאִיל וְטֻמְאָה שֶׁאֵינָהּ יְדוּעָה הִיא - אֵינוֹ סוֹתֵר[90].

87) מן הקרבנות. 88) שכל שלא נזרק עליו אחד מן הדמים עדיין כל דקדוקי נזירות עליו והרי זה כאילו נטמא בתוך מלאת ימי נזרו. 89) ואז הותר לשתות ביין ולהיטמא למתים ואפילו לא גילח עדיין. 90) שאפילו נטמא באותה שעה אינו סותר. זה הכלל: נודע לו לפני הדבר המעכבו סותר, לאחר הדבר המעכבו אינו סותר אלא בטומאה ידועה. כי כך נתקבלה ההלכה מסיני.

יח. אֵי זוֹ הִיא טֻמְאַת הַתְּהוֹם? כֹּל שֶׁאֵין אָדָם מַכִּירָהּ אֲפִלּוּ בְּסוֹף הָעוֹלָם[91]. וְלֹא אָמְרוּ טֻמְאַת הַתְּהוֹם אֶלָּא לְמֵת בִּלְבַד[92]; אֲבָל הָרוּג - לֹא, שֶׁהֲרֵי יוֹדֵעַ בּוֹ זֶה שֶׁהֲרָגוֹ[93].

91) כתהום הזו שהיא עמוקה ונעלמה מאיתנו עד אין שיעור. 92) שנמצא טמון בקרקע, ואפשר שאף אחד לא הרגיש במותו, או שנפל לקבר ומת. ואין אחד יודע. 93) הרוצח. וכל שהכיר בה אחד, הרי זו טומאה ידועה. וכתב הרדב"ז: צריך שיהא ניכר, שהוא הרוג בידי אדם, אבל אם היה הרוג מיד חיה רעה או שהכישו נחש ומת, הרי לא הכיר בו אדם, והרי זו טומאת התהום.

יט. נִמְצָא הַמֵּת גָּלוּי[94] - אֵין זוֹ טֻמְאַת הַתְּהוֹם[95]. נִמְצָא מֻשְׁקָע בְּקַרְקָעוֹת מְעָרָה וְהַמַּיִם עַל גַּבָּיו[96] - הֲרֵי זוֹ טֻמְאַת הַתְּהוֹם, שֶׁאֵינָהּ יְדוּעָה[97]. הָיָה טָמוּן בְּתֵבֵן אוֹ בִּצְרוֹרוֹת[98] - הֲרֵי זוֹ טֻמְאַת הַתְּהוֹם; בְּמַיִם, בַּאֲפֵלָה וּבִנְקִיקֵי הַסְּלָעִים[99] - אֵינָהּ טֻמְאַת הַתְּהוֹם[100].

94) כגון שהיה הנזיר במערה, ונמצא מת צף על פי המערה, ספק נטמא בו, ספק לא נטמא, כגון שהייתה המערה פתוחה מלמעלה ואינו מאהיל עליה. 95) הואיל ונמצא במקום, שאפשר שיראוהו בני אדם. 96) וירד הנזיר לטבול שם מטומאה אחרת, שאינה טומאת מת. 97) אף על פי שבוודאי נטמא, לא הייתה הטומאה ידועה לשום אדם. 98) אפשר שלא הכיר בו אדם מעולם, שהרי תבן יכול להתגלגל עליו על ידי רוח, וצרורות עשויים להתגלגל ממקום למקום. 99) סדקים, חגוים. 100) הואיל והם חלולים יכול אדם להציץ בהם ואינה מכוסה, שאפשר שאדם הסתכל והכיר בו.

כ. נָזִיר שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת, וְיָרַד וְטָבַל[101] בִּמְעָרָה, וְהֵבִיא קָרְבְּנוֹת טֻמְאָה, וּמָנָה נְזִירוּת וְגִלַּח תִּגְלַחַת טָהֳרָה, וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע שֶׁמֵּת הָיָה מֻשְׁקָע בְּקַרְקָעוֹת הַמְּעָרָה כְּשֶׁיָּרַד לִטְבֹּל, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא טֻמְאָה שֶׁאֵינָהּ יְדוּעָה - סָתַר הַכֹּל; מִפְּנֵי שֶׁהֶחְזַק לְטֻמְאָה[102], וְחֶזְקַת הַטָּמֵא טָמֵא עַד שֶׁיִּטְהַר וַדַּאי[103]. יָרַד לְהָקֵר[104] - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, עַד שֶׁיֵּדַע שֶׁנָּגַע[105]. נִמְצָא הַמֵּת צָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם[106] - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת טָמֵא[107]; שֶׁחֶזְקָתוֹ שֶׁנָּגַע בָּזֶה שֶׁהוּא צָף[108].

101) ביום השביעי לטומאתו. 102) כשירד למערה היה טמא וודאי. 103) ולא אמרו טומאת התהום טהורה בנזיר, אלא כשהיה הנזיר בחזקת טהור. 104) שלא היה טמא למת כלל אלא ירד להצטנן מחומו. 105) ואם נודע שנגע, הרי זה טמא מת, אלא שאינו סותר ימי נזירותו הואיל ונודע לו לאחר שנזרק אחד מן הדמים, וטומאת התהום היא. 106) וספק נטמא בו ספק לא נטמא. 107) שספק טומאה ברשות היחיד ספקו טמא ואפילו ירד להקר הרי זה טמא. ואין זו טומאת התהום, שהרי נמצאה במקום שאפשר שיראוה בני אדם, והואיל ו"טומאה ידועה" היא, אפילו נודע לו לאחר זריקת הדמים, סתר הכול. 108) שספק טומאה צפה על פני המים טהורה לעניין שרץ. ובהלכות אבות הטומאות פרק י"ד, הלכה ג' כותב רבינו: "ולא אמרו ספק טומאה צפה טהור אלא לשרץ בלבד".

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) טומאות מן המת, שאין הנזיר מגלח עליהן ואינו סותר את נזרו, נזיר שנצטרע אם ימי הסגרו עולים לו מן המנין,

שהנזיר מיטמא למת מצוה ואינו שותה יין מצוה, שהנזיר מותר להתגלח תגלחת מצוה למרות שיש בו עשה ולא־תעשה.

א. יֵשׁ טֻמְאוֹת מִן הַמֵּת שֶׁאֵין הַנָּזִיר מְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן וְלֹא סוֹתֵר אֶת הַקּוֹדְמִין[2], וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּטְמָא בָהֶן טֻמְאַת שִׁבְעָה[3]. לְפִי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בּוֹ: וְכִי יִטְמָא לְנֶפֶשׁ, אֶלָּא: וְכִי יָמוּת מֵת עָלָיו - עַד שֶׁיִּטְמָא מִטֻּמְאוֹת שֶׁהֵן מֵעַצְמוֹ שֶׁל מֵת[4], וְאַחַר כָּךְ[5] יָבִיא קָרְבְּנוֹת טֻמְאָה, וִיגַלַּח תִּגְלַחַת טֻמְאָה, וְיִפְּלוּ כָּל הַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים.

2) ראה לעיל פ"ו, הי"א. 3) שדינו להיות טמא על ידן שבעה ימים, וכמבואר להלן ה"ד. 4) כגון בשרו או עצמותיו, המנויות להלן ה"ב, ולא ארץ העמים, או גולל ודופק, או נוגע בכלים הנגועים במת, המנויות להלן ה"ו־ה. והשווה 'תוספות' נזיר נד. דיבור־המתחיל וכלים. 5) כלומר, רק אז.

ב. וְאֵלּוּ טֻמְאוֹת מִן הַמֵּת שֶׁהַנָּזִיר מְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן: עַל הַנֹּפֶל, וַאֲפִלּוּ לֹא נִתְקַשְּׁרוּ אֵבָרָיו בְּגִידִין[6]. וְעַל כְּזַיִת מִבְּשַׂר הַמֵּת, וְעַל כְּזַיִת נֶצֶל[7]. וְעַל עֲצָמוֹת שֶׁהֵן רֹב מִנְיַן הָעַצְמוֹת[8], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶן רֹבַע הַקַּב[9]. וְעַל עֲצָמוֹת שֶׁהֵן רֹב בִּנְיָנוֹ שֶׁל מֵת[10], וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶן רֹבַע הַקַּב. וְעַל חֲצִי קַב עֲצָמוֹת[11], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶן לֹא רֹב בִּנְיָנוֹ וְלֹא רֹב מִנְיָנוֹ. וְכָל הָעֲצָמוֹת יִהְיוּ מִשֶּׁל מֵת אֶחָד, וְלֹא מִשְּׁנֵי מֵתִים[12]. וְעַל הַשִּׁדְרָה[13] הַבָּאָה מִמֵּת אֶחָד. וְעַל הַגֻּלְגֹּלֶת שֶׁל מֵת אֶחָד[14]. וְעַל אֵבֶר מִן הַמֵּת הַבָּא מִמֵּת אֶחָד[15], וְעַל אֵבֶר מִן הַחַי מֵאָדָם אֶחָד, שֶׁיֵּשׁ עֲלֵיהֶן בָּשָׂר שֶׁרָאוּי לַעֲלוֹת בּוֹ אֲרוּכָה בַּחַי[16]. וְעַל חֲצִי לֹג[17] דָּם הַבָּא מִמֵּת אֶחָד[18]. וְעַל מְלֹא חָפְנַיִם רְקַב הַמֵּת[19]. אֵי זֶהוּ נֶצֶל? זֶה בְּשַׂר הַמֵּת שֶׁנִּמּוֹחַ וְנַעֲשָׂה לֵחָה סְרוּחָה[20].

6) שכל אבריו נוצרים, ועדיין אין עליו כזית בשר (נזיר נ.) וברש"י לחולין פט:. והשווה הל' טומאת מת פ"ב, ה"א: "שנאמר הנוגע במת לכל נפש אדם". 7) ליחה סרוחה היוצאת מבשר המת שנימוח. נצל - לשון הפרשה, כמו (בראשית לא, ט) "ויצל אלוקים את מקנה אביכם" (רש"י לנזיר נ.). 8) של אברי האדם, והם: קכ"ה איברים, שהם הרוב של רמ"ח איבריו. 9) אבל אם אין בהם רוב מנין העצמות, אינן מטמאות באהל עד שיהיה בהן רובע הקב, כמבואר בהל' טומאת מת פ"ב, ה"ט, ובכל זאת אין הנזיר מגלח עליהן עד שיהא בהן חצי קב, כמבואר להלן ה"ו. 10) כגון שתי שוקיים וירך אחת (נזיר נ.). 11) משנה נזיר מט: 12) אהלות פ"ב, מ"ו, וכחכמים. וראה נזיר נב. 13) מערכת חוליות העוברות לאורך הגב שבאדם. 14) משנה נזיר מט: "על השדרה ועל הגולגולת", אלא שבגמרא שם נב. נסתפקו אם כוונת המשנה לשדרה וגולגולת יחד, או כל אחת מהן מטמאה, ורבינו סובר, מכיון ששמאי אמר (שם עמ' ב) "עצם אחד מן השדרה או מן הגלגולת", הרי שאין צורך בשתיהן. ואע"פ שהגמרא שם דוחה: "שונה שמאי שמחמיר" - מכיון שאין אנו מוצאים שום מחלוקת מפורשת בזו, עלינו לומר, שזוהי דיעה מוסכמת על הכל (כסף־משנה בשם הר"י קורקוס, בהל' טומאת מת פ"ב, ה"ח). וכתב רבינו בפירושו למשנה, אהלות פ"ב, מ"א, שדרה וגולגולת אע"פ שאין בהן בשר מטמאות באהל, לפי שצורת אדם ניכרת בהן, ככתוב: "בעצם אדם" עצם שניכר בו, שהוא של אדם. 15) ולא משני מתים, כגון הזרוע או השוק, שיש בה שתי עצמות, והאחת ממת אחד, והאחת ממת שני, ונקראות אבר אחד (רש"י נזיר נב.). 16) כל שאילו היה האבר מחובר באדם חי, היה יכול לעלות ארוכה (=רפואה) ע"י אותו בשר, והוא פחות מכזית (משנה נזיר מט:). ובגמרא שם נג: דרשו: "בחלל חרב או במת" (במדבר יט, טז) - אבר שהבדילתו החרב מן החי, הרי הוא כמת. 17) שתי רביעיות, ואע"פ שגם רביעית אחת מטמאה באהל, הלכה למשה מסיני, שאין הנזיר מגלח אלא על חצי לוג (שם מט: ובתוספות). 18) שם נב. וכחכמים. 19) גופו של מת, שכלה לחותו ונעשה כמין עפר, משנה שם מט: "תרווד (=כף) רקב" ובגמרא שם נ: אמר רבי יוחנן, מלוא חפניו. 20) נזיר נ., ובהל' טומאת מת פ"ב, ה"א כותב רבינו: "והוא שתקרוש אותה הליחה, שאם קרשה בידוע שהיא מבשרו, ואם לא קרשה אינה מטמאה, שמא כיחו וניעו (רוק הפה וליחת הגרון) הוא" וזה ע"פ הגמרא בנזיר שם.

ג. וְאֵין רְקַב הַמֵּת מְטַמֵּא עַד שֶׁיִּקָּבֵר עָרֹם בְּאָרוֹן שֶׁל שַׁיִשׁ[21], וְיִהְיֶה כֻּלּוֹ שָׁלֵם[22]. חָסֵר מִמֶּנּוּ אֵבֶר, אוֹ שֶׁנִּקְבַּר בִּכְסוּתוֹ[23] אוֹ בְּאָרוֹן שֶׁל עֵץ[24] אוֹ בְּשֶׁל מַתֶּכֶת[25] - אֵין לוֹ רָקָב. וְלֹא אָמְרוּ רָקָב אֶלָּא לְמֵת בִּלְבַד, לְהוֹצִיא הָרוּג, שֶׁהֲרֵי חָסֵר דָּמוֹ[26].

21) שאינו נשחק ואינו נרקב, וכל הרקב הוא מגופו של מת בלבד (נזיר נא.). 22) שם עמ' ב. 23) לפי שכסותו נרקבת עמו, נעשית לו תערובת. והלכה למשה מסיני, שאין רקב המת מטמא, אלא הבא מן המת עצמו בלא כל תערובת (שם עמ' א). 24) כנ"ל. 25) שדרכה להעלות חלודה, ותתערב עם המת (הל' טומאת מת ג, ד). ומתוך שאמרו שם נא. "בארון של שיש", למד רבינו למעט של מתכת, ובהל' טומאת מת שם, כותב רבינו: "בארון של שיש או של זכוכית וכיוצא בהן". 26) נדה כז: וכבר נתבאר, שלא אמרו רקב אלא למת שלם.

ד. קָבְרוּ שְׁנֵי מֵתִים כְּאֶחָד[27], אוֹ שֶׁגָּזְזוּ שְׂעָרוֹ אוֹ צִפָּרְנָיו וּקְבָרוּם עִמּוֹ[28], אוֹ אִשָּׁה עֲבָרָה שֶׁמֵּתָה וְנִקְבְּרָה וְעֻבָּרָהּ בְּמֵעֶיהָ - אֵין הָרָקָב שֶׁלָּהֶם מְטַמֵּא[29]. וְכֵן אִם טָחַן הַמֵּת עַד שֶׁנַּעֲשָׂה רָקָב - אֵינוֹ מְטַמֵּא[30], עַד שֶׁיַּרְקִיב מֵאֵלָיו. טָחַן אֶת הַמֵּת וְהִנִּיחַ עֲפָרוֹ עַד שֶׁהִרְקִיב כֻּלּוֹ[31], אוֹ [שֶׁהִרְקִיב] מִקְצָתוֹ כְּשֶׁהוּא חַי וּמֵת וְהִרְקִיב הַכֹּל - הֲרֵי זֶה סָפֵק[32]; וְאִם נִטְמָא לְרָקָב זֶה - הֲרֵי זֶה סָפֵק טָמֵא[33]. וְכֵן אִם נִטְמָא בְּרֹבַע[34] עֲצָמוֹת הַבָּאִין מֵהַשִּׁדְרָה אוֹ מִן הַגֻּלְגֹּלֶת בְּאָהֳלָן[35] - הֲרֵי זֶה סָפֵק טָמֵא[36].

27) "נעשו גלגלים (=תערובת) זה לזה" (נזיר נא.). 28) הרי זה כמי שנקבר בכסותו, שרקבונם נעשה לו תערובת, ואין לו תורת רקב (שם). 29) בעיה שם, שנפשטה בדרך אם תמצא לומר, כיון שסוף העובר לצאת (אילו היתה חיה) הרי הוא כגוף פרוש ונבדל. וכבר נתבאר, שרקב שני מתים אינו מטמא. וכדאי להעיר, שבגמרא שם אמרו: שני מתים שנקברו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו, והרקיבו ועמדו על מלוא תרווד רקב, רקבם טמא (אף־על־פי שלא נשאר מכל אחד אלא חצי תרווד, כיון שכל אחד נקבר יחידי, יש להם דין רקב - תוספות שם), וזהו שהדגיש רבינו כאן: קברו שני מתים כאחד, שדווקא באופן זה אין הרקב מטמא. 30) שם עמ' ב. אין זה רקב אלא עפר טחינתו. 31) ספק, שמא צריך שירקב כברייתו, כמו שהיה ללא כל שינוי. 32) שם. ספק, אם מה שהרקיב כשהוא חי יש לו תורת רקב. או נאמר, הואיל והוא מת לפנינו, הרי זה כהרקיב כולו כשהוא מת. 33) ולא יכול להביא קרבן על טומאתו, כי שמא טהור הוא, ואסור לו להכניס חולין לעזרה. 34) רובע הקב, והקב ארבעה לוגין. 35) שהאהיל הנזיר עליהן, או שהיה הנזיר והן באהל אחד, כמבואר בסמוך ה"ה. 36) שם נב: כי אע"פ שבדרך כלל אין הנזיר מגלח, אלא על חצי קב עצמות - בשדרה וגולגולת, הואיל והן חמורות, שמטמאות כמו שהן, ראה לעיל ה"ב, אולי גם רובע עצמות מהן הנזיר מגלח עליהן. וכל זה לענין טומאת אהל, אבל לענין מגען ומשאן, אפילו על עצם כשעורה, הרי הוא מגלח, כמבואר בסמוך ה"ו. וראוי להעיר, שבגמרא שם נא. נשארו עוד הרבה בעיות בענינים אלו בתיקו, ורבינו השמיטן, מפני שאינן מצויות, ונדירות מאד (רדב"ז). וב"לחם משנה" הקשה למה לא הזכיר רבינו, שאין רקב אלא הבא מן הבשר ומן הגידים ומן העצמות, כמבואר בנזיר נא.? אבל רבינו כבר הזכיר (לעיל ה"ד) "ויהיה כולו שלם", וממילא יש בו בשר וגידים ועצמות (מרכבת־המשנה).

1 **ה. כָּל אֵלּוּ הַשְּׁתַּיִם עֶשְׂרֵה טֻמְאוֹת שֶׁמְּנִינוּ[37], אִם נָגַע**
2 **נָזִיר בְּאַחַת מֵהֶן אוֹ נִשָּׂאָהּ, אוֹ הֶאֱהִיל[38] הַנָּזִיר עָלֶיהָ**
3 **אוֹ הֶאֱהִיל[39] הַטֻּמְאָה עַל הַנָּזִיר[40], אוֹ הָיָה הַנָּזִיר**
4 **וְאַחַת מִטֻּמְאוֹת אֵלּוּ בְּאֹהֶל אֶחָד[41] - הֲרֵי זֶה מְגַלֵּחַ**
5 **תִּגְלַחַת טֻמְאָה, וּמֵבִיא קָרְבַּן טֻמְאָה, וְסוֹתֵר אֶת**
6 **הַכֹּל[42]. חוּץ מִן הָרָקָב, שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּמַגָּע; שֶׁאִי**
7 **אֶפְשָׁר שֶׁיִּגַּע בְּכֻלּוֹ, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ גּוּף אֶחָד[43]. אֲבָל אִם**
8 **נִשָּׂאוֹ אוֹ נִטְמָא בְּאָהֳלוֹ - מְגַלֵּחַ.**

37) למעלה ה"ב. 38) סיכך בגופו עליה. 39) בדפ' רומי, וכן בכת"י התימנים: האהילה. 40) שהטומאה סיככה על הנזיר, כגון שהוא עמד תחתיה. 41) והגג מאהיל על שניהם. 42) משנה נזיר מט: 43) גוש אחד, וכן שנינו באהלות פ"ב, מ"ב "מלוא תרווד רקב שגבלו במים, אינו חיבור לטומאה". וכתב רבינו בפירושו שם: "לפי שחלקיו נבדלים קצתם מקצתם, והלישה לא תשימהו גוף אחד, כמו שאמרו (שבת יח.): אפר לאו בר גיבול הוא".

9 **ו. וְכֵן נָזִיר שֶׁנָּגַע בְּעֶצֶם הַמֵּת, אֲפִלּוּ עֶצֶם כִּשְׁעוֹרָה,**
10 **אוֹ נִשָּׂאוֹ - הֲרֵי זֶה מְגַלֵּחַ עָלָיו, וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹת**
11 **טֻמְאָה, וְסוֹתֵר אֶת הַקּוֹדְמִים[44]. וְאֵין עֶצֶם כִּשְׁעוֹרָה**
12 **מְטַמֵּא בְּאֹהֶל[45]. אֲבָל נִטְמָא בְּאַחַת מִשְּׁנֵים עָשָׂר**
13 **דְּבָרִים הַלָּלוּ[46]: בְּגוּשׁ אֶרֶץ הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים**
14 **וּמַזָּלוֹת[47], אוֹ בְשֶׂדֶה שֶׁנֶּחֱרַשׁ קֶבֶר בְּתוֹכָהּ[48], שֶׁהֵן**
15 **מְטַמְּאִין בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא[49]; אוֹ שֶׁהֶאֱהִיל עָלָיו וְעַל[50]**
16 **הַשָּׁרִיגִים[51] הַיּוֹצְאִים מִן הָאֵילָנוֹת[52], אוֹ הַפְּרָעוֹת**
17 **הַיּוֹצְאוֹת מִן הַגָּדֵר[53], אוֹ מִטָּה אוֹ גָּמָל[54] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ;**
18 **אוֹ שֶׁנִּטְמָא בְּאֹהֶל רֹבַע עֲצָמוֹת שֶׁאֵין בָּהֶן לֹא רֹב**
19 **בְּנְיָן[55] וְלֹא רֹב מִנְיָן; אוֹ שֶׁנִּטְמָא בִּרְבִיעִית דָּם מִן**
20 **הַמֵּת, שֶׁהִיא מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וּבְאֹהֶל[56]; אוֹ**
21 **שֶׁנִּטְמָא בַּגּוּלְגֹּלֶת[57] אוֹ בַּדּוֹפֶק[58], שֶׁהֵן מְטַמְּאִין בְּמַגָּע**
22 **וּבְאֹהֶל[59]; אוֹ שֶׁנִּטְמָא בְּאֵבֶר מִן הַחַי אוֹ בְּאֵבֶר מִן**
23 **הַמֵּת שֶׁאֵין עֲלֵיהֶן בָּשָׂר כָּרָאוּי[60] - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ סוֹתֵר.**

44) משנה נזיר מט:. 45) אהלות פ"ב, מ"ג, שנאמר (במדבר יט, יד) "אדם כי ימות באהל" צריך שיהיה היכר בעצם, שהיא של אדם. וכן כל עצם שאין עליון דמיון אנושי (הכוונה לשדרה וגולגולת שחסרו. תוספות יו"ט שם), וכן הכתוב אומר (שם טז) "או בעצם אדם" (רע"ב שם ע"פ פירוש המשנה לרבינו שם פ"א, מ"ח). ובדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים הנוסח: "ואין עצם אחד מטמא באהל", ובצדק, שהרי בהל' טומאת מת פ"ב, ה"י כותב רבינו: "היה עצם אחד אפילו יש בו רובע (=הקב) הרי זה מטמא במגע ובמשא, ואינו מטמא באהל" וראה נזיר נג. בדברי שמאי שם. 46) המנויים להלן. 47) ובדפוסים קדומים: ארץ העמים. וכל חוץ לארץ נקראת כך, וגזרו טומאה על עפר הבא מחוץ לארץ, שיהא מטמא במגע ובמשא. וכתב רבינו בפירושו למשנה (אהלות פ"ב, מ"ג) "שהם להתרשלותם עם המתים, וקוברים אותם בכל מקום, שפטנו על ארצותם בזאת הטומאה - וזה בגזירה מדרבנן... לפי שאנו נאמר שיהיה בכל חלק מעפרה עצם כשעורה". 48) ונשברו עצמות המת ונידושו בכל השדה עד מאה אמה. 49) משנה שם, וכן בנזיר נד. 50) טעות סופר יש כאן, וצ"ל: "כשהאהילו עליו ועל כזית מן המת שריגים היוצאים" וכו', וכן בהל' טומאת מת פי"ט, ה"ו (מעשה רב, לרבי בצלאל הכהן מוילנה). 51) ענפים. 52) שהענפים רחוקים זה מזה, ואין בכל אחד מהם שיעור טפח להביא את הטומאה על ידו, ומן התורה טהור הוא, שאין זה אהל. וחכמים גזרו טומאה בהולך תחתיהם (נזיר נד: ובתוספות שם, וכן רבינו בהל' טומאת מת פי"ג, ה"ב). 53) אבנים או עצים בולטים ממנו. פרעות - לשון גדל פרע (רע"ב לאהלות פ"ח, מ"ב) וגם אלה אינם מביאים הטומאה, מפני שאין ברחבם טפח (תוספות יו"ט לאהלות שם, וראה בנדה נז. וסח:). 54) שתחת המיטה או הגמל, יש כזית מן המת והנזיר עמו (תוספתא אהלות פ"ט, מ"א) ואין כריסו של הגמל נידון כאהל, שאינו עשוי להגן, וכדברי רבינו בהל' טומאת מת פי"ט, ה"ו "שכל אלו ההלכות האמורות בטומאת אהלים הנעשים מן האדם או מן הבהמה או מן הכלים הכל מדברי סופרים... ולפיכך אין הנזיר מגלח

עליהם". ובירושלמי נזיר פ"ז, ה"ג מונה מיטה וגמל בין אלה, שאינם נעשים אהל ואין הנזיר מגלח עליהם, וראה סוכה כא. "אהל שאינו עשוי בידי אדם אינו אהל". 55) ראה לעיל ה"ב, ובביאורנו אות ט. 56) אבל אין הנזיר מגלח עליה, הלכה למשה מסיני (משנה בנזיר נד. ובתוספות שם מט: דיבור־המתחיל ועל חצי לוג). 57) כיסוי ארון המת. 58) צדי הארון, שהכיסוי דופק עליו. 59) אהלות פ"ב, מ"ד, שנאמר: וכל אשר יגע על פני השדה - לרבות גולל ודופק, אשר יגע - משום מגע הוא מטמא ולא משום משא (רע"ב שם). וכתב רבינו שם: ויקראו צדי הקבר "דופקים" להיותם דוחקים המת (לשון "ודפקום יום אחד", בראשית לג, יג) ויקרא כיסוי הקבר גולל, להיותו אצלו מאבן מתגלגלת על פי הקבר. 60) כדי להעלות ארוכה (נזיר נג:) כרבי יוחנן. ועל־כרחך שאין בו עצם כשעורה, שאם יש בו עצם כשעורה הרי הנזיר מגלח לפחות על מגעו ועל משאו (תוספות שם). וראה לעיל ה"ב, ובביאורנו אות יד.

ז. אַף עַל פִּי שֶׁבְּכָל אֵלּוּ הוּא טָמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה וּמַזֶּה בַּשְּׁלִישִׁי וּבַשְּׁבִיעִי - אֵינוֹ מְגַלֵּחַ תְּגְלַחַת טֻמְאָה וְלֹא מֵבִיא קָרְבָּנוֹת וְלֹא סוֹתֵר אֶת הַקּוֹרְמִין. אֲבָל כָּל יְמֵי הַטֻּמְאָה אֵין עוֹלִין לוֹ מִמִּנְיַן יְמֵי נְזִירוּתוֹ[61].

61) משנה בנזיר נד: "ומתחיל ומונה מיד", הרי שימי טומאתו לא עלו לו למנין.

ח. נָגַע בְּאֹהֶל הַמֵּת[62] אוֹ בַכֵּלִים הַנּוֹגְעִים בַּמֵּת[63] - אֵינוֹ מַזֶּה בַּשְּׁלִישִׁי וּבַשְּׁבִיעִי[64]. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁדַּיִּן זֶה מְיֻחָד בְּנָזִיר; אֲבָל כָּל אָדָם שֶׁנִּטְמָא בִּכְלִי[65] טֻמְאַת שִׁבְעָה - יַזֶּה בַּשְּׁלִישִׁי וּבַשְּׁבִיעִי, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת[66]. וְכֵן יֵרָאֶה לִי, שֶׁזֶּה שֶׁאֵינוֹ[67] מַזֶּה בַּשְּׁלִישִׁי וּבַשְּׁבִיעִי אִם נָגַע בְּכֵלִים, כְּדֵי שֶׁיַּעֲלוּ לוֹ יְמֵי טֻמְאָתוֹ בַּכֵּלִים מִמִּנְיַן יְמֵי נְזִירוּתוֹ[68].

62) שם נד. "ואהל", ומפרש רבינו שם: שנגע באהל המת. 63) שהם מטמאים כמת עצמו, והנוגע בהם טמא טומאת שבעה, שנאמר (במדבר יט, טז) "בחלל חרב או במת", חרב הרי זה כחלל (נזיר נג:). וכתב רבינו בהל' טומאת מת פ"ה, ה"ג: "מפי השמועה למדו, שהחרב כמת, והוא־הדין לשאר כלים בין כלי מתכות, בין כלי שטף ובגדים, הרי הוא אומר (שם לא, יט) "כל הורג נפש וכל נוגע בחלל תתחטאו ביום השלישי וביום השביעי" וכי תעלה על דעתך, שזה ירה חץ והרג, או זרק אבן והרג, נטמא שבעת ימים? אלא הורג נפש בחרב וכיוצא בה, מפני שנטמא בנגיעתו בכלי שהרג בו, שהרי נגע הכלי במת". 64) אבל הוא טמא שבעה ימים. 65) שנגעו במת. 66) פ"ה, ה"ג. ולדעת הראב"ד שם, אין זה אלא בכלי מתכות או בחיבורין ואפילו בשאר כלים. חיבורים - שנגע האדם בכלים, בשעה שהכלים היו מחוברים למת. 67) בדפוסים קדומים: שזה שאינו. 68) שאילו היה צריך הזאה, לא היו ימי טומאתו עולים לו למנין נזירותו. והמקור לדברי רבינו, שאין הנזיר מזה על כלים שנגעו במת, הוא לשון סוגיית הש"ס בנזיר נד: שהתפלאו שם, כלים הנוגעים במת, הנוגע בהם בר הזאה הוא? ועל־כרחך שזה דין מיוחד בנזיר, כי בשאר כל אדם, ודאי שטעון הזאה, וכשיטת רבינו בהל' טומאת מת כנ"ל. והראב"ד סובר, שאין משם ראיה, כי המשנה עוסקת בכלי עץ ושלא בחיבורין, וכשנגעו במת אינם כמת, אלא אב הטומאה בלבד, והנוגע בהם אינו טמא שבעה ואינו טעון הזאה, בין נזיר בין שאר כל אדם, ולפיכך מתפלאה הגמרא שם: "כלים בני הזאה הם?" (לחם־משנה).

ט. נָזִיר שֶׁנִּצְטָרַע וְהֶחְלַט[69] - כָּל יְמֵי חֲלוּטוֹ[70] וְשִׁבְעַת יְמֵי סְפִירוֹ שֶׁסּוֹפֵר אַחַר שֶׁיִּטְהַר לְצָרַעְתּוֹ[71] בֵּין תְּגְלַחַת רִאשׁוֹנָה[72] לִשְׁנִיָּה[73] אֵין עוֹלִין לוֹ מִימֵי נְזִירוּתוֹ[74]. אֲבָל יְמֵי הֶסְגֵּר[75] - עוֹלִין לוֹ[76]. וְכֵן אִם זָב בְּשָׂרוֹ, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה - כָּל יְמֵי זִיבָתָן[77] עוֹלִין לָהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן טְמֵאִין[78]. וְדָבָר זֶה הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי הוּא[79].

69) שנגמר דינו שהוא טמא, "וטמאו הכהן" (ויקרא יג, יא) מתרגם יונתן "ויחלטיניה כהנא". 70) שהוא טמא בהחלט. 71) כשנרפא נגע הצרעת. 72) שהיא ביום טהרתו, שנאמר בו (ויקרא יד, ח) "וגלח את כל שערו". 73) שהיא ביום השביעי לטהרתו, ככתוב שם ט. 74) משנה בנזיר נד: "ומתחיל ומונה מיד". משמע מזה, שימי חלוטו וספרו אינם מן המנין, אבל אינם סותרים את הקודמים. ולאחר שהשלים ימי ספרו, משלים נזירותו על מנין הימים, שמנה קודם טומאתו (שם). 75) בתחילה כשהכהן ראה את הנגע, ועדיין לא החליט לטמאו מסגירו לשבעת ימים, לראות אם יפשה הנגע, ככתוב שם יג, ד־ח. 76) למנין נזירותו (משנה שם). ובגמרא שם נו: אמרו - הלכה היא למשה מסיני, כמבואר בירושלמי שם פ"ז, ה"ג. 77) שהם טמאים, ככתוב שם טו, ב, כה. 78) הואיל ואינם טעונים תגלחת. וכנ"ל. 79) משנה שם נד: "באמת אמרו, ימי הזב והזבה וכו'". וכל "באמת אמרו" - הלכה היא למשה מסיני, כמבואר בירושלמי שם פ"ז ה"ג.

י. אֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאִם נִטְמָא הַנָּזִיר בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת[80] - שֶׁיְּמֵי טֻמְאָתוֹ עוֹלִין לוֹ, וְאֵינוֹ סוֹתֵר כְּלוּם[81]. נִטְמָא בְּמֵת בְּתוֹךְ יְמֵי צָרַעְתּוֹ[82] - סוֹתֵר אֶת כָּל הַקּוֹרְמִין, שֶׁהֲרֵי בִּנְזִירוּתוֹ עוֹמֵד[83] וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא טָמֵא[84].

80) כגון נבילה או שרץ. שהן קלות מטומאת זיבה, ואין טומאתו שבעה ימים אלא טומאת ערב בלבד. 81) שאין איסור לנזיר להטמא אלא למת בלבד, כמו שאמרו (נזיר מג.) "לא יטמא להם במותם (במדבר ו, ז) - במותם אינו מיטמא, אבל מיטמא בנגיעתם ובזיבתם", והשווה הל' טומאת אוכלין פט"ז, ה"ט. 82) היה נזיר ונצטרע, ובימי צרעתו נטמא למת. 83) שכשיתרפא מצרעתו, עליו להשלים נזירותו על הימים שמנה מקודם, כמבואר לעיל ה"ט ובביאורנו אות עב. 84) לצרעתו, לא היה סותר את הקודמים בגלל צרעתו בלבד, נזיר יד: כרבי יוחנן, אבל ריש לקיש אומר שם: "אינו סותר (=את הקודמים), צרעת לחוד ונזירות לחוד", הואיל ואין ימי צרעתו עולים לו למנין

נזירותו, דינו משונה מסתם נזיר, ואין טומאתו במת סותרת כלום. וראה לקמן פ"י, הי"ב־יג.

יא. הַנָּזִיר מֵתָר בְּטֻמְאַת מֵת מִצְוָה[85] וּבְתִגְלַחַת מִצְוָה[86], וְאָסוּר בְּיֵין הַמִּצְוָה כְּיֵין הָרְשׁוּת. כֵּיצַד? מִי שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁיִּשְׁתֶּה הַיּוֹם יַיִן, שֶׁהֲרֵי מִצְוָה עָלָיו לִשְׁתּוֹת[87], וְאַחַר כָּךְ נָדַר בְּנָזִיר - חָלָה נְזִירוּת עַל הַשְּׁבוּעָה וְאָסוּר בְּיַיִן[88]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁהוּא אָסוּר בְּיֵין קִדּוּשׁ וְהַבְדָּלָה, שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[89].

85) מבואר להלן הי"ב. 86) מבואר להלן הט"ו. 87) מחמת שבועתו. 88) נזיר ד. שנאמר (שם, ג) "מיין ושכר יזיר", והוא מיותר, שהלא נאמר מכל אשר יעשה מגפן היין - לרבות יין מצוה כיין הרשות, וכפירוש התוספות שם, וכן שם מד. 89) שאע"פ שאמרו (פסחים קו.) "זכור את יום השבת לקדשו - זכרהו על היין" - אין זה אלא אסמכתא בלבד, שקידוש היום כשלעצמו הוא מן התורה, והיין אינו אלא מדברי חכמים (תוספות נזיר ד. דיבור־המתחיל מאי היא, וכן בפסחים שם) והשווה הל' שבת פרק כט ה"א, ה"ו.

יב. וְכֵיצַד הוּא מֵתָר בְּטֻמְאַת מֵת מִצְוָה? הָיָה מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וּפָגַע בְּמֵת שֶׁאֵין שָׁם מִי שֶׁיִּקְבְּרֵנוּ - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא[90] לוֹ וְקוֹבְרוֹ. וּדְבָרִים אֵלּוּ דִּבְרֵי קַבָּלָה הֵן[91].

90) מותר לו להטמא, אבל בכל זאת הוא סותר נזירותו ומביא קרבן טומאה (קרית ספר). 91) משנה בנזיר מז., ובגמרא שם מח. דרשו: לאביו ולאמו... לא יטמא (במדבר ו, ז) מה תלמוד לומר? והלא כבר נאמר (שם ו) "על נפש מת לא יבוא" - אלא לאביו ולאמו אינו מיטמא, אבל מיטמא הוא למת מצוה, וזהו מה שכתב רבינו: "דברי קבלה", כלומר, שכך בא מדרש זה בקבלה, כדברי רבינו בפירושו שם פ"ו, מ"ה, וראה בתוספות־יו"ט שם.

יג. נָזִיר וְכֹהֵן שֶׁפָּגְעוּ בְּמֵת מִצְוָה - יִטַּמָּא נָזִיר, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא סוֹתֵר הַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים וּמֵבִיא קָרְבַּן טֻמְאָה, וְאַל יִטַּמָּא כֹּהֵן. שֶׁזֶּה[92] קְדֻשָּׁתוֹ קְדֻשַּׁת שָׁעָה[93], וַאֲפִלּוּ הָיָה נָזִיר עוֹלָם[94], וְהַכֹּהֵן קְדֻשָּׁתוֹ קְדֻשַּׁת עוֹלָם[95].

92) הנזיר. 93) למשך ימי נזירותו בלבד. 94) שאמר: הריני נזיר לעולם (ראה לעיל פ"ג, הי"א), בכל זאת סתם נזירות אינה אלא שלשים יום (תוספות לנזיר מז.). ולדעת ה"לחם משנה" כוונת רבינו, שהנזיר, נזר בחייו אחרי שנולד, ואין קדושתו קדושת עולם - בעוד שהכהן קדושתו מיום שנולד. 95) משעה שנולד ועד יום מותו (משנה בנזיר מז.). ועוד הבדל יש ביניהם, שהנזיר ישנו בשאלה, וקדושתו ניתרת ע"י שאלה לחכם (ראה לעיל פ"ב, ה"א) וקדושת כהן אינה בטלה עולמית (לחם־משנה).

יד. פָּגְעוּ בּוֹ שְׁנֵי נְזִירִים, אֶחָד נְזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם וְאֶחָד נָזִיר מֵאָה יוֹם - יִטַּמָּא נָזִיר שְׁלֹשִׁים[96]. הָיָה אֶחָד נָזִיר לִזְמַן קָצוּב[97] וְהַשֵּׁנִי נָזִיר עוֹלָם - יִטַּמָּא הַנָּזִיר לִזְמַן קָצוּב; שֶׁנְּזִירוּת עוֹלָם קְדֻשָּׁתוֹ חֲמוּרָה מִזֶּה[98].

96) שקדושתו מועטת מקדושת נזיר מאה (ירושלמי נזיר פ"ז, סוף ה"א). 97) אפילו לאלף שנה (ראה לעיל פ"ג, הי"א). 98) ירושלמי שם, שנזיר עולם אם הכביד שערו, מיקל בתער בכל שנים־עשר חודש ומביא קרבנו, וזוהי קדושתו, בעוד שנזיר לזמן קצוב אינו מגלח עד סוף ימי נזרו, ואינו מביא איפוא שום קרבן טהרה תוך ימי קצבת נזירותו, ראה לעיל פ"ג, הי"ב. וגם סתם נזירות קצובה, אינה לכל ימי חייו, שלרוב היא לזמן קצר בלבד, ולפיכך קדושתה קלה מנזיר עולם (רדב"ז).

טו. וְכֵיצַד הוּא מֵתָר בְּתִגְלַחַת מִצְוָה? נָזִיר שֶׁנִּצְטָרַע, וְנִרְפָּא מִצָּרַעְתּוֹ בְּתוֹךְ יְמֵי נְזִירוּת - הֲרֵי זֶה מְגַלֵּחַ כָּל שְׂעָרוֹ. שֶׁהֲרֵי תִּגְלַחְתּוֹ[99] מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר בַּמְּצֹרָע: וְגִלַּח אֶת כָּל שְׂעָרוֹ וְגוֹמֵר; וְכָל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא מִצְוַת עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה[100]: אִם יָכוֹל לְקַיֵּם אֶת שְׁנֵיהֶם[101] - מוּטָב, וְאִם לָאו[102] - יָבוֹא עֲשֵׂה וְיִדְחֶה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה. וַהֲלוֹא נָזִיר שֶׁגִּלַּח בִּימֵי נִזְרוֹ עָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: קָדֹשׁ יִהְיֶה גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ[103], וּבְכָל מָקוֹם אֵין עֲשֵׂה דּוֹחֶה לֹא תַעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה[104], וְלָמָּה דּוֹחֶה עֲשֵׂה שֶׁל תִּגְלַחַת הַנֶּגַע לִנְזִירוּת? מִפְּנֵי שֶׁכְּבָר נִטְמָא הַנָּזִיר בְּצָרַעַת, וִימֵי חֲלוּטוֹ אֵין עוֹלִין לוֹ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[105], וַהֲרֵי אֵינוֹ קָדוֹשׁ[106] בָּהֶן, וּבָטֵל הָעֲשֵׂה מֵאֵלָיו, וְלֹא נִשְׁאַר אֶלָּא לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁהוּא: תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ, וּלְפִיכָךְ בָּא עֲשֵׂה שֶׁל תִּגְלַחַת הַצָּרַעַת וְדָחָה אוֹתוֹ[107].

99) לצרעתו. 100) שאחת היא בסתירה לשניה, כגון לעשות ציצית מחוטי צמר בטלית של פשתן, שהציצית מצות־עשה, והשעטנז הוא איסור לא־תעשה. 101) כגון חוטי צמר בטלית של צמר, הרי אפשר לו לקיים את שתיהן, וכן חוטי פשתן בטלית פשתן. 102) כגון שיש לו טלית פשתן, וחייב להטיל בה חוטי תכלת, שהם מצמר, תבוא מצות תכלת ותדחה איסור שעטנז (מנחות מ. וכן בהל' ציצית פ"ג, ה"ו), וגם כאן ה'עשה' של תגלחת מצורע דוחה את ה'לא־תעשה' של איסור גילוח הנזיר, שנאמר בו: "תער לא יעבור על ראשו" (נזיר נח.). 103) והרי זו מצות־עשה, כמבואר לעיל פ"א, ה"א. 104) כגון יבמה אלמנה מן הנישואין, אסורה להתייבם לכהן גדול, שאין 'עשה' של מצות יבום דוחה 'לא־תעשה' (של אלמנה לכהן גדול) ו'עשה', שמוזהר על הבעולה, ככתוב: "והוא אשה בבתוליה יקח" (יבמות כא. ובהל' יבום פ"ו, הי"א). 105) לעיל ה"ט. 106) ראה לקמן פ"י ה"ב: "ששער נזיר שנצטרע, מותר בהנייה" הרי שאין בו כל קדושה. 107) ולדעת הראב"ד, אין זה עיקר הטעם, אלא מפני שהלאו וה'עשה' של נזיר קלים מאד, שנזירות ישנה בשאלה לחכם, והיא ניתרת, ולפיכך 'עשה' של תגלחת מצורע דוחה אותם, כמבואר ביבמות ה. ורבינו סובר, מאחר שבמסכת נזיר מא: ונח. מודגש בפירוש, שתגלחת מצורע דוחה 'לא־תעשה'

שבנזיר, ולא הזכירו שם את ה'עשה' שבנזיר, אין אנו מניחים גמרא מפורשת במקומה, ונמשכים אחרי סוגיא ביבמות, שהיא שלא במקומה. וגם טעמו של הראב"ד, לא יספיק לתגלחת מצורע שהוא נזיר, נזירות שמשון, שאין לו שאלה, ראה לעיל פ"ג, הי"ד, ולפיכך טעמו של רבינו מקיף וכולל יותר (רדב"ז).

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) תגלחת טהרה וסדר הבאת קרבנות הנזיר, דין נזיר ממורט, ותגלחת פסולה כיצד יעשה, תגלחת הבן על קרבנות אביו הנזיר, הריני נזיר ועלי לגלח נזיר ושמע חברו ואמר ואני ועלי לגלח נזיר, כיצד יעשו.

א. תִּגְלַחַת הַטָּהֲרָה כֵּיצַד הִיא? כְּשֶׁיִּגְמֹר הַנָּזִיר יְמֵי נְזִירוּתוֹ[2] מֵבִיא שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת: כֶּבֶשׂ לְעוֹלָה, וְכַבְשָׂה לְחַטָּאת, וְאַיִל לִשְׁלָמִים[3]. הֵבִיא שְׁלָשְׁתָּן וְלֹא פֵּרֵשׁ[4] - הָרְאוּיָה לְחַטָּאת[5] תִּקְרַב[6] חַטָּאת, וְהָרְאוּיָה לִשְׁלָמִים[7] - שְׁלָמִים, וְהָרְאוּיָה לְעוֹלָה[8] - עוֹלָה. וּמֵבִיא עִם אֵיל הַשְּׁלָמִים שִׁשָּׁה עֶשְׂרוֹנוֹת[9] וּשְׁנֵי שְׁלִישֵׁי עִשָּׂרוֹן סֹלֶת. אוֹפֶה מֵהֶן עֶשְׂרִים חַלָּה[10]: עֶשֶׂר חַלּוֹת מַצּוֹת[11], וַעֲשָׂרָה רְקִיקֵי[12] מַצּוֹת. וּמוֹשֵׁחַ הָעֶשְׂרִים[13] בְּרְבִיעִית שֶׁמֶן. וְשִׁעוּר זֶה[14] הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי[15]. וּמֵבִיא הָעֶשְׂרִים בִּכְלִי אֶחָד[16].

2) ראה לעיל פ"ד, ה"א. 3) ככתוב בתורה (במדבר ו, יד). וכתב הרמב"ן שם יא: "טעם החטאת . . . כי האיש הזה חוטא בנפשו במלאת הנזירות, כי הוא עתה נזור מקדושתו ועבודת ה', וראוי היה לו שיזיר לעולם ויעמוד כל ימיו נזיר וקדוש לאלקיו . . . והנה הוא צריך כפרה בשובו להטמא בתאוות העולם". 4) איזו לחטאת ואיזו לעולה, אע"פ שכל הקרבנות צריך שיקראו להם הבעלים שם. 5) הכבשה. 6) בכת"י התימנים: תיקרב. 7) האיל. 8) הכבש, הואיל ואמר: הרי אלו לנזירותי, הרי זה כאילו קרא שם לכל אחד ואחד (משנה, נזיר מה., וברע"ב שם). ואע"פ שכבשה ראויה גם לשלמים, ככתוב בתורה (ויקרא ג, ו-ז) - בקרבנות נזיר, אין הכבשה ראויה אלא לחטאת ('תוספות יו"ט'). 9) העשרון - הוא עשירית האיפה (במדבר כח, ה), והאיפה שלש סאין, והסאה ששה קבים, כמבואר בהל' עירובין פ"א, הי"ג. נמצא, העשרון: שני קבים פחות חומש (הל' ביכורים פ"ו, הט"ו). 10) נמצאת כל חלה היא שלישית העשרון. 11) שהן בלולות בשמן כשעדיין הן סולת. 12) הרקיק אינו בלול בשמן אלא משוח בשמן אחר אפייתו (הל' מעשה הקרבנות פ"ט, הכ"א). 13) כל חלה כדינה, חלת מצה - בלולה בשמן, והרקיק - משוח, ככתוב בתורה (במדבר ו, טו). וכן בהל' מעשה הקרבנות שם, הכ"ג. וכנראה, שכאן סומך רבינו על מה שיכתוב בפרוטרוט בהל' מעשה הקרבנות ('מעשה רוקח'). ובמנחות עח, א - ששם המקור לדין חלות נזיר, אמרו: "ובשר זבח תודת שלמיו - לרבות שלמי נזיר לעשרת קבים ירושלמיות (נמצאו שתי חלות לקב), ולרביעית שמן". 14) של רביעית הלוג שמן. 15) מנחות פט, א. 16) בסל, ככתוב (במדבר ו, יז): "על סל המצות". ובהל' מעשה הקרבנות פ"ט הכ"ג, מסיים רבינו: "והכהן לוקח מהן (מהחלות) שתי חלות, אחת מכל מין".

ב. וְשׁוֹחֵט הַחַטָּאת תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ הָעוֹלָה, וְאַחַר כָּךְ הַשְּׁלָמִים, וְאַחַר כָּךְ[17] מְגַלֵּחַ. וְאִם גִּלַּח אַחַר שֶׁשָּׁחַט הַחַטָּאת אוֹ הָעוֹלָה - יָצָא[18]. וּמְבַשֵּׁל הַשְּׁלָמִים אוֹ שׁוֹלְקָן[19]. וְלוֹקֵחַ מִן הָרֹטֶב שֶׁל זִבְחֵי הַשְּׁלָמִים וְנוֹתֵן עַל הַשַּׂעַר[20], וְאַחַר כָּךְ מַשְׁלִיכוֹ לָאֵשׁ תַּחַת דּוּד הַשְּׁלָמִים. וְאִם הִשְׁלִיכוֹ תַּחַת הַחַטָּאת - יָצָא[21].

17) משנה, נזיר מה, א. וכרבי יהודה שם. וכן סדרן בתורה (במדבר ו, יד). ואחרי עשיית השלמים, כתבה תורה (שם, יח) "וגלח הנזיר". וראה ב'תוספות יו"ט' שם. 18) משנה, שם. 19) בישול מרובה, ובכל זאת אינם יוצאים מתורת בישול (משנה, שם עמ' ב, ו'תוספות' פסחים לט:). 20) נזיר מה, ב. שנאמר (במדבר ו, יח): "אשר תחת זבח השלמים - מזבחו (=מהרוטב) יהא תחתיו". 21) שם "זבח - לרבות את החטאת".

ג. וְהֵיכָן מְגַלֵּחַ שְׂעָרוֹ? בְּעֶזְרַת הַנָּשִׁים[22], בְּלִשְׁכַּת[23] הַנְּזִירִים שֶׁהִיתָה שָׁם בְּקֶרֶן מִזְרָחִית דְּרוֹמִית, וְשָׁם מְבַשְּׁלִין אֶת שַׁלְמֵיהֶן וּמַשְׁלִיכִין שְׂעָרָן לָאֵשׁ[24]. וְאִם גִּלַּח בַּמְּדִינָה[25] - יָצָא[26]. וּבֵין שֶׁגִּלַּח בַּמְּדִינָה וּבֵין שֶׁגִּלַּח בַּמִּקְדָּשׁ - תַּחַת הַדּוּד הוּא מַשְׁלִיךְ שְׂעָרוֹ[27]. וְאֵינוֹ מְגַלֵּחַ עַד שֶׁיִּהְיֶה פֶּתַח הָעֲזָרָה פָּתוּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד[28]. לֹא שֶׁיְּגַלֵּחַ כְּנֶגֶד הַפֶּתַח, שֶׁזֶּה בִּזְיוֹן מִקְדָּשׁ הוּא[29].

22) חצר בית המקדש, מקום מעמד לנשים, ונזכרת במשנה מדות פ"ב, מ"ה. 23) חדר. 24) משנה שם, וככתוב בתורה: "ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים". 25) בכל ערי ישראל לגבולותיה, כשיטת רבינו בפירושו למשנה (ראש השנה פ"ד, מ"א) שירושלים כולה נקראת מקדש; ומדינה - שאר העיירות שבכל ארץ ישראל. 26) משנה, נזיר מה, ב. והרע"ב שם מפרש: מדינה - ירושלים, ואע"פ שנאמר שם "וגלח הנזיר פתח אהל מועד" - אין זה אלא ללמד, שאינו מגלח עד שיהיה פתח אהל מועד פתוח, וכמבואר בסמוך. 27) משנה, שם. ובנוסח המשנה שבבבלי, כתוב: "ואם גילח במדינה, לא היה משלח תחת הדוד", אבל נוסח המשנה שב'ירושלמי' שם: "ואם גילח במדינה, היה משלח" וכו'. וראה לעיל פ"ו הי"ד, לענין תגלחת נזיר טמא. 28) הוא ההיכל, ורבינו כתב: פתח העזרה פתוח, וצריך עיון. 29) נזיר מה, א. ולפי זה, לא יגלח בלילה, שאז פתח העזרה סגור, וכן אמרו (זבחים נה:) "שלמים ששחטם קודם פתיחת דלתות ההיכל - פסולים, שנאמר ושחטו פתח אהל מועד, בזמן שהוא פתוח ולא בזמן שהוא נעול".

ד. וְאַחַר כָּךְ נוֹטֵל הַכֹּהֵן אֶת הַזְּרוֹעַ בְּשִׁלָּה מִן הָאַיִל, וְחַלַּת מַצָּה אַחַת מִן הַסַּל, וְרָקִיק אֶחָד, וְנוֹתְנָן עַל כַּפֵּי הַנָּזִיר אוֹ הַנְּזִירָה וּמְנִיפָן[30]. וְאַחַר כָּךְ הֵתַּר הַנָּזִיר[31] לִשְׁתּוֹת יַיִן וּלְהִטַּמֵּא לְמֵתִים.

30) הכהן, ככתוב (במדבר ו, כ) "והניף אותם הכהן", וכמו שאמרו (קידושין לו:) "כהן מכניס ידו תחת יד בעלים ומניף". וכתב רבינו: "או הנזירה" כדברי המשנה (שם עמ' א) "והתנופות . . . נוהגות באנשים ולא בנשים, חוץ ממנחת סוטה ונזירה שהן מניפות", ולא כדברי רבי שמעון שזורי, האומר (נזיר מה.) אין נזירה מניפה, "שמא יתגרו בה פרחי כהונה". וראה פירוש המשנה לרבינו בקידושין שם: "ודין הנזירה והנזיר בענין הקרבן - שוה, למה שנאמר בתחילת הפרשה: איש או אשה כי יפליא לנדור נדר נזיר, והוא מה שאמרו (קידושין שם) אתיא (= למד) כף כף מסוטה".

31) זה למצוה מן המובחר, אבל לעכב, ראה בסמוך ה"ח.

1 **ה. נָזִיר מְמֹרָט[32] אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַעֲבִיר תַּעַר[33]. וְאַף עַל**
2 **פִּי שֶׁאֵין לוֹ שֵׂעָר אוֹ שֶׁאֵין לוֹ כַּפַּיִם[34] - הֲרֵי זֶה**
3 **מַקְרִיב קָרְבְּנוֹתָיו וְיִשְׁתֶּה וְיִטַּמָּא[35]. וְאִם הֵבִיא**
4 **קָרְבְּנוֹתָיו וְלֹא גִּלַּח רֹאשׁוֹ - אֵין הַתִּגְלַחַת מְעַכֶּבֶת,**
5 **אֶלָּא שׁוֹתֶה וּמִטַּמֵּא לָעֶרֶב[36]. שֶׁמִּשֶּׁיִּדְרֵק עָלָיו אֶחָד**
6 **מִן הַדָּמִים[37] הֻתַּר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן עַל כַּפָּיו וְלֹא**
7 **הֵנִיף; שֶׁכָּל דְּבָרִים אֵלּוּ - לְמִצְוָה וְלֹא לְעַכֵּב[38].**

32) שאין לו שערות בראשו, כגון שהוא קרח. 33) יומא סא, ב – וכבית־הלל. ואע"פ שבנזיר מו, ב - אמרו: "ובית הלל אומרים, צריך להעביר תער על ראשו" - כבר העירו ה'תוספות' ביומא שם, שזאת היא מהסוגיות ההפוכות, ופסק רבינו כהסוגיא ביומא, שכן המשנה בנגעים פי"ד מ"ט, שנויה כמותה. ואילו הסוגיה בנזיר, היא בסתירה לדברי המשנה בנגעים ('תוספות יו"ט' נגעים, שם).

34) ואינו ראוי להניף. 35) מותר לו להטמא למתים.

36) אחרי מלאת לו שלשים יום, כי ביום שלשים עצמו, אסור לו עדיין לשתות יין (רדב"ז). וה'אור שמח' מסביר את היתר טומאתו מבערב, ע"פ מה שנתבאר בנזיר יד, ב - נזיר שנטמא לאחר זריקת הדמים, ועדיין לא גילח, אין לו תקנה למצות גילוח, שלעולם לא יוכל להתגלח כמצוותו, שאינו יכול לסתור ולמנות נזירות אחרת ולהביא קרבן אחר ויתגלח, שהרי לאחר מלאת נטמא (ואינו סותר), ואין לו תקנה לגלח בטהרה אלא מגלח בטומאה (רש"י). ומעתה, אם הנזיר יטמא למתים ביום הבאת קרבנו לפני גילוחו, לא יוכל להתגלח עוד פתח אוהל מועד (בגלל טומאתו), וממילא אין לו תקנה עולמית, אבל אם לא גילח עד הערב, אזי ממילא מותר לו להטמא למתים, שבערב כבר נגעלו דלתות ההיכל, וממילא אינו יכול להתגלח, ולמחר כבר עבר זמן אכילת שלמי נזיר, ולא יוכל לשלח שערו תחת הדוד כמצוותו, ולפיכך מותר לו להטמא לכתחילה, שבין כה כבר הפסיד את מצות הגילוח כתיקונה. 37) דמי הקרבנות.

38) נזיר מו, א. כדעת החכמים, שאין הגילוח מעכב. וכל־שכן התנופה, שהיא אחרי הגילוח (רדב"ז). וכן סתמה המשנה בנזיר כח, א: "נזרק עליה אחד מן הדמים, אינו יכול להפר". ואמרו בגמרא שם: משנתנו שלא כרבי אליעזר, הסובר תגלחת מעכבת וכו' (כסף־משנה).

8 **ו. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַתִּגְלַחַת מְעַכֶּבֶת[39] עָלָיו, מִצְוָה**
9 **לְגַלֵּחַ[40] אֲפִלּוּ לְאַחַר זְמַן מְרֻבֶּה. וְנָזִיר שֶׁגִּלַּח בְּלֹא**
10 **תַּעַר, אוֹ שֶׁגִּלַּח וְשִׁיֵּר שְׂעָרוֹת - לֹא עָשָׂה כְּלוּם[41]**
11 **וְלֹא קִיֵּם מִצְוַת גִּלּוּחַ. בֵּין נָזִיר טָהוֹר בֵּין נָזִיר**
12 **טָמֵא[42].**

39) בכ"י תימן, ורומי ר"מ: מעכבת. 40) נגעים פי"ד, מ"ד. וכן בנזיר מ, א. 41) שם, שנאמר (במדבר ו, ה) "תער לא יעבור על ראשו, עד מלאת הימים וגו' - התורה אמרה: אחר מלאת, לא תהא תגלחת אלא בתער". ובנוגע לשיור שתי שערות, כתבו ה'תוספות' שם, שזוהי הלכה בנזיר. וב'תוספות יו"ט' לנגעים שם, מפרש, שסתם שיער אינו פחות משנים, - וכן אמרו ב'תורת כהנים' (תזריע פרק ב) "ושער בנגע הפך לבן, מיעוט שער שתי שערות" - וכל ששייר שתי שערות, עדיין שערו עליו ולא קיים מצות גילוח. 42) נזיר מב, א. שנאמר בו (במדבר ו, ט): ביום השביעי יגלחנו, שאין צריך לומר, שהרי כבר אמר הכתוב (שם): וגלח ראשו ביום טהרתו, אלא לומר לך, שיגלח כל ראשו, ואם שייר שתי שערות - לא עשה כלום.

13 **ז. גִּלַּח וְהִנִּיחַ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת[43], וְצִמַּח רֹאשׁוֹ כֻּלּוֹ, וְחָזַר**
14 **וְגִלְּחוֹ עִם אוֹתָן שְׁתֵּי הַשְּׂעָרוֹת, אוֹ שֶׁגִּלַּח אַחַת[44]**
15 **וְנָשְׁרָה[45] אַחַת - הֲרֵי זֶה קִיֵּם מִצְוַת גִּלּוּחַ[46]. נָשְׁרָה אַחַת**
16 **וְגִלַּח אַחַת - אֵין כָּאן מִצְוַת גִּלּוּחַ[47].**

43) אבל אם לא גילח את הראש כולו אלא את שתי השערות בלבד, יתכן שלא עשה כלום, הואיל וכשגילחן נשאר ראשו מלא שיער, כמו שנסתפק בזה אביי, בנזיר שם.

44) משגילח ושייר שתי שערות, ועדיין לא צמחו לו שערות. 45) נפלה מאליה. 46) הואיל ובשעה שבא לגלח היו שתים, שהן שיעור גילוח. 47) שבשעה שעמד לגלחן, לא היו שתים, ואין גילוח בפחות משתי שערות (נזיר שם, וכן בבבא־קמא קה.) "אע"פ ששער אין כאן, מצות גילוח אין כאן".

17 **ח. גִּלַּח עַל הַשְּׁלָמִים[48] וְנִמְצָא פָּסוּל[49] - תִּגְלַחְתּוֹ**
18 **פְּסוּלָה[50], וּזְבָחָיו לֹא עָלוּ לוֹ[51]. גִּלַּח עַל הַחַטָּאת**
19 **וְנִמְצָאת שֶׁלֹּא נִשְׁחֲטָה לְשֵׁם חַטָּאת[52], וְאַחַר כָּךְ**
20 **הֵבִיא הַשְּׁלָמִים וְהָעוֹלָה וְהִקְרִיבָן כְּמִצְוָתָן - תִּגְלַחְתּוֹ**
21 **פְּסוּלָה וּזְבָחָיו לֹא עָלוּ לוֹ[53].**

48) אחרי עשיית השלמים בלבד. 49) כגון שנשפך הדם או שנטמא. 50) הואיל ועדיין לא נזרק אפילו אחד מן הקרבנות בהכשר, והרי זה כגילחוהו לסטים לאחר מלאת, וסותר שלשים יום, כמבואר לעיל פ"ו, ה"א, ד.

51) הזבחים שיקריב אחר תגלחתו הפסולה, לא עלו לו לחובתו, הואיל ואינו ראוי עכשיו להתגלח עד שיעשה שלשים יום, והרי הוא כאילו הקריבם תוך מלאת ימי נזרו (משנה, נזיר מו: וב'תוספות' שם). 52) והרי היא פסולה, כמו ששנינו (זבחים פ"א, מ"א) "כל הזבחים שנזבחו שלא לשמם כשרים . . . חוץ מן החטאת". 53) נזיר שם, וכמבואר לעיל אות נ.

22 **ט. גִּלַּח עַל הָעוֹלָה וְעַל הַשְּׁלָמִים וְנִשְׁחֲטוּ שֶׁלֹּא**
23 **לִשְׁמָן[54], וְאַחַר כָּךְ הֵבִיא קָרְבָּנוֹת אֲחֵרוֹת לְהַקְרִיבָן**
24 **לִשְׁמָן - תִּגְלַחְתּוֹ פְּסוּלָה[55] וּזְבָחָיו לֹא עָלוּ לוֹ[56].**

54) והרי הם כשרים, אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה, נמצא שלא גילח על שלמי נזיר ועולתו, אלא על עולת נדבה או שלמי נדבה, שלא לשם חובתו. 55) שנזיר שגילח על שלמי נדבה - לא יצא, נמצא כאילו התגלח בתוך מלאת וסותר שלשים. 56) משנה שם, כחכמים. וכמבואר לעיל אות נ.

1 **י. גִּלַּח עַל שְׁלָשְׁתָּן[57] וְנִמְצָא אֶחָד מֵהֶם כָּשֵׁר -**
2 **תִּגְלַחְתּוֹ כְּשֵׁרָה[58], וְיָבִיא שְׂאָר הַזְּבָחִים[59] וְיִקְרְבוּ**
3 **כְּהִלְכָתָן[60].**

57) אחרי שהוקרבו כולם: החטאת והעולה והשלמים. 58) שכבר נתבאר לעיל ה"ה: "שמשיזרק עליו אחד מן הדמים - הותר". 59) תמורת אלה שנמצאו פסולים. 60) הואיל ותגלחתו כשרה, לא סתר כלום, ואין לו אלא להשלים הקרבת קרבנותיו בהכשר (משנה, שם).

4 **יא. כָּל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ תִּגְלַחְתּוֹ פְּסוּלָה - הֲרֵי הוּא**
5 **כְּמִי שֶׁנִּתְגַּלַּח בְּתוֹךְ יְמֵי נְזִירוּתוֹ, שֶׁהוּא סוֹתֵר**
6 **שְׁלֹשִׁים יוֹם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[61]. וְנִמְצָא מוֹנֶה שְׁלֹשִׁים**
7 **יוֹם אַחַר הַתִּגְלַחַת הַפְּסוּלָה, וְיָבִיא קָרְבְּנוֹתָיו[62].**

61) לעיל פ"ו ה"א, שאין גידול שיער פחות משלשים יום. 62) ויגלח עליהם שנית תגלחת כשרה.

8 **יב. שַׁלְמֵי נָזִיר שֶׁשְּׁחָטָן שֶׁלֹּא כְּמִצְוָתָן[63] - כְּשֵׁרִים[64],**
9 **וְאֵין עוֹלִים לַבְּעָלִים לְשֵׁם חוֹבָה. וְנֶאֱכָלִין לְיוֹם**
10 **אֶחָד[65], וְאֵין טְעוּנִין לֶחֶם[66] וְלֹא מַתָּנוֹת[67] וְלֹא זְרוֹעַ.**

63) כגון שלא לשמן, או שהביא איל בן שנה ומצוותו שיהיה בן שתי שנים (נזיר כד: וב'תוספות' שם). 64) הרי הם כשלמי נדבה. 65) כשלמי נזיר, בניגוד לשלמי נדבה, הנאכלים לשני ימים ולילה אחד. 66) חלות נזיר הבאות עם שלמי נזיר, כמבואר לעיל ה"א. 67) לכאורה, הכוונה לחזה ושוק הניתנים לכהן במתנה, אבל אלה ניתנות לכהן אף משלמי נדבה? ולפיכך הגיה ה'אורח מישור', הובאו דבריו ב'מרכבת המשנה', שצ"ל: אלא מתנות ולא זרוע, כלומר, הזרוע מן האיל הניתנת משלמי נזיר לכהן, אינה ניתנת משלמים אלה מאחר שלא הותר הנזיר בהם, והרי הם כשלמי נדבה, שאין לכהן בהם אלא מתנות חזה ושוק בלבד (נזיר, שם). וראה ב'תוספות' שם עמ' א ד"ה שלמים נמי. וה'אור שמח' מקיים את גירסת הספרים: "ולא מתנות", והכוונה לחזה ושוק, שאינם ניתנים תנופה על כפי הנזיר, ואשה נזירה אינה מניפה כלל, ראה לעיל אות כט, הואיל ואין הנזיר ניתר בהם, בניגוד לשלמי נזיר כשרים, שנותן הכהן אותם על ידי הנזיר ומניפם. כמבואר בהל' מעשה הקרבנות פ"ט ה"ט, אבל זה ודאי שניתנים מתנה לכהן, כי אפילו שלמי נדבה חייבים בחזה ושוק. וכן לשון התוספתא "אין בהם נתינה על כפים".

11 **יג. שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת אֵלּוּ[68] וְהַלֶּחֶם הַבָּא עִמָּהֶם - הַכֹּל**
12 **מִן הַחֵלִין[69], כְּשְׁאָר נִדְרֵי הֶקְדֵּשׁ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר**
13 **בִּמְקוֹמוֹ[70].**

68) המנויות לעיל ה"א. 69) ולא ממעות מעשר שני. 70) הל' מעשה הקרבנות פט"ז הט"ו, ש"כל המחוייב בקרבן, לא יביא קרבנו אלא מן החולין". ומקורו במנחות פ"ג. הוקשו כל הקרבנות לחטאת, מה חטאת נאמר בה (ויקרא טז, ו): "והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו" - משלו ולא משל מעשר, אף כל דבר שבחובה - אינו בא אלא מן החולין, וראה במשנה, שם פב, א.

14 **יד. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר עַל מְנָת שֶׁאֲגַלֵּחַ[71] מִמָּעוֹת**
15 **מַעֲשֵׂר שֵׁנִי - הֲרֵי זֶה נָזִיר, וְאֵינוֹ מֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו מִן**
16 **הַמַּעֲשֵׂר, אֶלָּא מִן הַחֵלִין[72].**

71) קרבנות שעליו להביא לצרכי תגלחתו. 72) מכיון שאמר: הריני נזיר - נתחייב, שאמירתו לגבוה (להקדש) כמסירתו להדיוט, וכשחזר ואמר: על־מנת וכו' אינו יכול לשנות ולפטור עצמו ממעות מעשר שני (ביצה כ. וברש"י). ויתכן, שאם יאמר: על־מנת שאביא ממעות מעשר שני - הריני נזיר, הואיל והקדים תנאו להתחייבותו, יביא כפי תנאו ('תוספות' שם).

17 **טו. הָאִישׁ שֶׁנָּדַר בְּנָזִיר - יֵשׁ לוֹ לְהָבִיא קָרְבְּנוֹת**
18 **אָבִיו[73] לְעַצְמוֹ וּמְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶם; וְאֵין הָאִשָּׁה מְגַלַּחַת**
19 **עַל קָרְבְּנוֹת אָבִיהָ[74]. וְדָבָר זֶה[75] הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה[76]**
20 **הוּא. כֵּיצַד? מִי שֶׁהָיָה אָבִיו נָזִיר, וְהִפְרִישׁ מָעוֹת**
21 **לִקְנוֹת בָּהֶן קָרְבְּנוֹתָיו, וּמֵת וְהִנִּיחַ הַמָּעוֹת סְתוּמִין[77],**
22 **וְאָמַר אַחֲרֵי מוֹת אָבִיו: הֲרֵינִי נָזִיר עַל מְנָת שֶׁאָבִיא**
23 **קָרְבְּנוֹתַי מִמָּעוֹת שֶׁהִפְרִישׁ אָבִי לְקָרְבְּנוֹתָיו - הֲרֵי זֶה**
24 **מֵבִיא מֵהֶן קָרְבְּנוֹתָיו. וְכֵן אִם הָיָה הוּא וְאָבִיו**
25 **נְזִירִים, וְהִפְרִישׁ אָבִיו מָעוֹת סְתוּמִין, וּמֵת הָאָב,**
26 **וְאָמַר הַבֵּן אַחַר מוֹת אָבִיו: הֲרֵינִי מְגַלֵּחַ עַל מָעוֹת**
27 **אָבִי[78] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו מֵהֶן[79]. אֲבָל אִם לֹא**
28 **אָמַר[80] - יִפְּלוּ הַמָּעוֹת לִנְדָבָה[81]. מֵת הָאָב וְהִנִּיחַ בָּנִים**
29 **רַבִּים[82] - חוֹלְקִים הַמָּעוֹת הַסְּתוּמִים, מִפְּנֵי שֶׁהִיא**
30 **יֵרֵשָׁה לָהֶן, וְיֵשׁ לְכָל אֶחָד מֵהֶן לְגַלֵּחַ עַל חֶלְקוֹ[83],**
31 **וְהַבְּכוֹר נוֹטֵל בָּהֶן פִּי שְׁנַיִם[84].**

73) שנדר אביו לנזירותו הוא. 74) אפילו כשאין בנים, והיא היורשת היחידה. 75) שהבן מגלח, ואין הבת מגלחת. 76) כך מסורת היא בידינו (נזיר ל. וברש"י). 77) שלא פירש ואמר: הרי אלו לחובתי, ראה לקמן פ"ט ה"ד. ואם פירש, דינו מבואר שם ה"ג. 78) אע"פ שבשעה שנזר לא היה בדעתו להביא משל אביו, שהרי נזר בחיי האב. 79) נזיר ל, ב. וכגירסת ה'תוספות' שם דיבור־המתחיל: תא שמע. 80) הבן, שהוא רוצה לגלח על מעות אביו. 81) לקופות שבמקדש, שמשליכים בהן שאר מעות נדבה, לקנות מהן קרבנות ציבור, והם עולות נדבה (משנה, מעילה יא. ורע"ב לנזיר פ"ד, מ"ד). 82) וכולם נדרו בנזירות בחייו, או לאחר מותו. 83) והיתר ישלימו מכיסיהם. 84) כשאר הירושות, שנוטל בהן חלק כפול (נזיר ל:), בעיה שנפשטה שם בדרך: "אם־תמצי־לומר".

32 **טז. בֵּין שֶׁהָיָה הָאָב נְזִיר עוֹלָם וְהַבֵּן נָזִיר זְמַן קָצוּב,**
33 **בֵּין שֶׁהָיָה הָאָב נְזִיר זְמַן קָצוּב וְהַבֵּן נָזִיר עוֹלָם[85] -**

הֲרֵי זֶה מְגַלֵּחַ וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו מִמְּעוֹת נְזִירוּת אָבִיו[86].

85) ראה למעלה פ"ג, הי"א־יב ההבדלים הדיניים שביניהם. 86) אע"פ שאין נזירותם שוה. הואיל ועל־כל־פנים הם שוים בנזירות טהרה, ששניהם מביאים קרבנות טהרה, הם בכלל ההלכה שמפי הקבלה (נזיר שם), בעיה שנפשטה בדרך: אם־תמצי־לומר.

יז. הִפְרִישׁ הָאָב מָעוֹת לְהָבִיא בָּהֶן קָרְבְּנוֹת טֻמְאָה[87] וָמֵת - אֵין הַבֵּן מֵבִיא בָּהֶן קָרְבְּנוֹת טָהֲרָה. וְכֵן אִם הִפְרִישָׁן הָאָב לְקָרְבַּן טָהֲרָה - אֵין הַבֵּן מְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן תִּגְלַחַת טֻמְאָה[88]. שֶׁדְּבָרִים אֵלּוּ הֵן סָפֵק[89]. וְאִם הֵבִיא זְבָחָיו - לֹא עָלוּ לוֹ[90].

87) שנטמא בתוך ימי נזרו, והפריש מעות לצפרים וקרבן אשם. 88) אם נטמא. 89) בעיה היא בגמרא שם, הואיל ואין קרבנות נזירותם ממין אחד, שמא לא עליהם נתקבלה ההלכה שבנזיר. 90) לשם חובתו, ועל כרחו יביא זבחים אחרים, ויַתְנֶה: אם הזבחים הראשונים עלו לי - יהיו אלה נדבה, ואם הראשונים לא עלו לי - יהיו אלה לחובתי (כסף־משנה). אבל עדיין יש להסתפק, מה יעשה בחטאתו שהרי אין חטאת באה נדבה? ('מעשה רוקח'), ולפיכך מהנכון הוא, שיביא רק חטאת העוף הבאה על הספק (ראה לקמן פ"י, ה"ח) ועולה ושלמים לא יביא כלל, שאינם מעכבים, ומכיון שכבר הביאם בראשונה על הספק - די לו, ועל חטאתו יַתְנֶה: אם הראשונים לא עלו לי, הרי זה חטאתי, ואם עלו לי, הרי זו חטאת העוף הבאה על הספק (לחם־משנה לקמן פ"י, סוף הי"ב).

יח. הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי לְגַלֵּחַ נָזִיר - חַיָּב לְהָבִיא קָרְבְּנוֹת תִּגְלַחַת טָהֲרָה, וּמַקְרִיבָן עַל יַד[91] אֵיזֶה נָזִיר שֶׁיִּרְצֶה. אָמַר עֵד: הֲרֵי עָלַי חֲצִי קָרְבְּנוֹת נָזִיר, אוֹ אִם אָמַר: הֲרֵי עָלַי לְגַלֵּחַ חֲצִי נָזִיר[92] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא חֲצִי הַקָּרְבָּנוֹת לְאֵיזֶה נָזִיר שֶׁיִּרְצֶה, וְאוֹתוֹ נָזִיר מַשְׁלִים קָרְבְּנוֹתָיו מִשֶּׁלּוֹ. אֲבָל אִם אָמַר: הֲרֵי עָלַי קָרְבְּנוֹת חֲצִי נָזִיר[93] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא קָרְבְּנוֹת נָזִיר שָׁלֵם; שֶׁאֵין לָנוּ חֲצִי נְזִירוּת[94].

91) עבור, ובכת"י התימנים: על ידי. ודין זה נלמד ממקור הי"ט הבאה. 92) כוונתו לחצי קרבנות נזיר שלם (נזיר יב:). 93) משמעו, כאילו יש קרבנות לחצי נזירות. 94) שאפילו אמר: הריני נזיר יום אחד, הרי זה נזיר שלשים יום, כמבואר לעיל פ"ג ה"ב, וכן אמרו בנדרים פג, א: "אין נזירות לחצאים, ואין קרבן לחצאים". ומכיון שסמך תיבת "חצי" לנזיר ולא לקרבנות, נתכוין לומר "חצי נזירות" ואין לנו חצי נזירות, ולפיכך יתחייב בכל הקרבנות (נזיר, שם).

יט. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר וְעָלַי לְגַלֵּחַ נָזִיר[95], וְשָׁמַע חֲבֵרוֹ וְאָמַר 'וַאֲנִי' - הֲרֵי חֲבֵרוֹ נָזִיר, וְאֵינוֹ חַיָּב לְגַלֵּחַ נָזִיר אַחֵר; שֶׁהֲרֵי לֹא הִתְפִּיס עַצְמוֹ אֶלָּא בַּנְּזִירוּת. וְאִם אָמַר: וַאֲנִי וְעָלַי לְגַלֵּחַ נָזִיר - הֲרֵי זֶה חַיָּב[96]. וְאִם הָיוּ פִּקְחִין - מֵבִיא כָּל אֶחָד מֵהֶן קָרְבָּנוֹת עַל יְדֵי חֲבֵרוֹ[97]. וְאִם לֹא עָשׂוּ כֵּן[98] - חַיָּבִים לְגַלֵּחַ נְזִירוּת אֲחֵרִים[99].

95) נתחייב בשני נדרים, להיות נזיר, ולהביא קרבנות תגלחת נזיר אחר. 96) בשניהם (שם יא:). 97) זה מביא קרבנותיו של זה, וזה מביא קרבנותיו של זה, ונפטרו מלהביא קרבנות נזיר אחר, ואע"פ שבשעה שנדר הראשון לגלח נזיר, עדיין לא היה השני נזיר (שם יב.). 98) אלא כל אחד הביא קרבנותיו משלו. 99) כדי לקיים את נדרם השני. ובכת"י התימנים: "נזירים אחרים". וכן לשון המשנה שם יא, ב. ומכאן המקור להתחלת הי"ח, כמו שהערנו לעיל אות צ.

כ. הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי לְגַלֵּחַ חֲצִי נָזִיר[100], וְשָׁמַע חֲבֵרוֹ וְאָמַר: וַאֲנִי וְעָלַי לְגַלֵּחַ חֲצִי נָזִיר - זֶה מֵבִיא חֲצִי קָרְבְּנוֹתָיו שֶׁל זֶה, וְזֶה מֵבִיא חֲצִי קָרְבְּנוֹתָיו שֶׁל זֶה, וְכָל אֶחָד מֵהֶן מַשְׁלִים קָרְבְּנוֹתָיו, אִם הָיוּ פִּקְחִין. וְאִם לָאוּ - זֶה מֵבִיא חֲצִי קָרְבָּנוֹת[101] מֵאֵיזֶה נָזִיר שֶׁיִּרְצֶה, וְזֶה מֵבִיא חֲצִי קָרְבָּנוֹת[101] מֵאֵיזֶה נָזִיר שֶׁיִּרְצֶה.

100) לדעת הרדב"ז, יש כאן טעות, וצריך להגיה: הריני נזיר ועלי לגלח חצי נזיר, וכן בהגהות מהר"ם מפדובה. 101) בכת"י התימנים: "זה מביא חצי קרבנות לאיזה נזיר שירצה, וזה מביא חצי קרבנות לאיזה נזיר שירצה". ודין זה נלמד מהמשנה בנזיר יא, ב - שהיא המקור להי"ט דלעיל. ולדעת הרדב"ז, יתכן שרבינו היה גורס במשנה שם יב, ב: "הריני נזיר, ועלי לגלח חצי נזיר, ושמע חבירו ואמר ואני, ועלי לגלח חצי נזיר".

יום שלישי י"ז טבת ה'תשע"ט

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) מותר מעות נזירות וההבדל בין מעות מפורשות למעות סתומות, נדרה בנזיר והפיר לה בעלה מה ייעשה בקרבנות שהפרישה, שני נזירים שנטמא אחד מהם ואינו ידוע מיהו כיצד יביאו קרבנותיהם, עד אחד בנזירות והנזיר מכחישו.

א. הַמַּפְרִישׁ מָעוֹת שֶׁיַּקְרִיב מֵהֶן קָרְבְּנוֹת נְזִירִים[2], וְהִקְרִיב מֵהֶן וְהוֹתִירוּ - יָבִיאוּ בְּמוֹתָרָן קָרְבְּנוֹת נְזִירִים אֲחֵרִים[3]; שֶׁמּוֹתַר נְזִירִים - לְנְזִירִים. הִפְרִישׁ מָעוֹת סְתוּמִין לִנְזִירוּתוֹ[4] וְהוֹתִירוּ[5] - יִפְּלוּ הַמּוֹתָרוֹת לִנְדָבָה[6].

2) אחרים, שהם עניים. 3) עניים, ואפילו לא יהיה במותר כדי שיעור קרבן, יצרפו למעות נזירים אחרים, ולא ייפול לעולת נדבה. 4) שהפריש מעות לקרבנות נזירות עצמו, ולא אמר כלום. 5) אחרי שקנה מהן כל קרבנותיו, נשאר לו עודף. 6) לשופרות (=קופות) נדבה שבמקדש, להקריב מהן עולות נדבה לצבור, כשהמזבח עומד בטל.

ב. הַמַּפְרִישׁ מָעוֹת מְפֹרָשִׁין[7] לִנְזִירוּתוֹ וְהוֹתִירוּ - מוֹתַר מְעוֹת הָעוֹלָה יָבוֹאוּ עוֹלָה, וּמוֹתַר הַחַטָּאת יוֹלִיכֵם לְיָם הַמֶּלַח[8], וּמוֹתַר דְּמֵי הַשְּׁלָמִים יָבוֹאוּ שְׁלָמִים. וְאֵין טְעוּנִין לֶחֶם[9], וְנֶאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד[10].

95) נתחייב בשני נדרים, להיות נזיר, ולהביא קרבנות תגלחת נזיר אחר. 96) בשניהם (שם יא:). 97) זה מביא קרבנותיו של זה, וזה מביא קרבנותיו של זה, ונפטרו מלהביא קרבנות נזיר אחר, ואע"פ שבשעה שנדר הראשון לגלח נזיר, עדיין לא היה השני נזיר (שם יב.). 98) אלא כל אחד הביא קרבנותיו משלו. 99) כדי לקיים את נדרם השני. ובכת"י התימנים: "נזירים אחרים". וכן לשון המשנה שם יא, ב. ומכאן המקור להתחלת הי"ח, כמו שהערנו לעיל אות צ.

כ. הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי לְגַלֵּחַ חֲצִי נָזִיר[100], וְשָׁמַע חֲבֵרוֹ וְאָמַר: וַאֲנִי וְעָלַי לְגַלֵּחַ חֲצִי נָזִיר - זֶה מֵבִיא חֲצִי קָרְבְּנוֹתָיו שֶׁל זֶה, וְזֶה מֵבִיא חֲצִי קָרְבְּנוֹתָיו שֶׁל זֶה, וְכָל אֶחָד מֵהֶן מַשְׁלִים קָרְבְּנוֹתָיו, אִם הָיוּ פִּקְחִין. וְאִם לָאוּ - זֶה מֵבִיא חֲצִי קָרְבָּנוֹת[101] מֵאֵיזֶה נָזִיר שֶׁיִּרְצֶה, וְזֶה מֵבִיא חֲצִי קָרְבָּנוֹת[101] מֵאֵיזֶה נָזִיר שֶׁיִּרְצֶה.

100) לדעת הרדב"ז, יש כאן טעות, וצריך להגיה: הריני נזיר ועלי לגלח חצי נזיר, וכן בהגהות מהר"ם מפדובה. 101) בכת"י התימנים: "זה מביא חצי קרבנות לאיזה נזיר שירצה, וזה מביא חצי קרבנות לאיזה נזיר שירצה". ודין זה נלמד מהמשנה בנזיר יא, ב - שהיא המקור להי"ט דלעיל. ולדעת הרדב"ז, יתכן שרבינו היה גורס במשנה שם יב, ב: "הריני נזיר, ועלי לגלח חצי נזיר, ושמע חבירו ואמר ואני, ועלי לגלח חצי נזיר".

7) שפירש: אלו לחטאתי ואלו לעולתי ואלו לשלמי. 8) שאין ספינה עוברת שם, ואין אנשים מצויים שם ליהנות מהן, כי דמי חטאת אלו אסורים בהנאה, כדין כל חטאת שנתכפרו בעליה, שהיא למיתה. 9) חלות נזיר. 10) לא כשלמי נדבה הנאכלים לשני ימים ולילה אחד, אלא כחומר שלמי נזיר.

ג. הַמַּפְרִישׁ מָעוֹת לִנְזִירוּתוֹ וָמֵת: אִם הָיוּ סְתוּמִין - יִפְּלוּ לִנְדָבָה[11]; הָיוּ מְפֹרָשִׁין - דְּמֵי עוֹלָה [יָבוֹאוּ עוֹלָה], דְּמֵי חַטָּאת יֵלְכוּ לְיָם הַמֶּלַח[12], דְּמֵי שְׁלָמִים יָבוֹאוּ שְׁלָמִים. וְנֶאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד, וְאֵין טְעוּנִין לֶחֶם[13].

11) ואף על פי שדמי חטאת מעורבים בהן, יפלו לנדבה, כי כך נתקבלה ההלכה בנזיר. 12) כדין חטאת שמתו בעליה, שהיא למיתה. 13) ומפריש מהן דמי חטאת ומוליכם לים המלח, והיתר לעולה ולשלמים.

ד. כֵּיצַד הֵם הַמָּעוֹת הַסְּתוּמִין? כְּגוֹן שֶׁהִפְרִישׁ מָעוֹת לְהָבִיא מִזֶּהֶן קָרְבְּנוֹתָיו וְלֹא אָמַר כְּלוּם. אֲבָל אִם אָמַר: אֵלּוּ לְחוֹבָתִי - הֲרֵי אֵלּוּ כְּמְפֹרָשִׁין. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם אָמַר: אֵלּוּ לְעוֹלָתִי וּלְחַטָּאתִי וְלִשְׁלָמַי - שֶׁהֵן כְּמְפֹרָשִׁין[14].

14) כאילו אמר: אלו לחטאתי, ואלו לעולתי, ואלו לשלמי.

ה. הַמַּפְרִישׁ בְּהֵמָה בַּעֲלַת מוּם[15] - הֲרֵי הִיא כְּמָעוֹת סְתוּמִין[16]. וְכֵן הַמַּפְרִישׁ לָשׁוֹן שֶׁל כֶּסֶף וְשֶׁל זָהָב אוֹ כְּלִי[17], אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר: זֶה לְחַטָּאתִי וּלְעוֹלָתִי וְלִשְׁלָמַי - הֲרֵי הוּא כְּמָעוֹת סְתוּמִין[18].

15) שאינה ראוייה למזבח, אלא להימכר, ודמיה קדושים לקרבנות נזירותו. 16) ואם מת, יפלו לנדבה. 17) הואיל וראויים הם להימכר מיד, ללא כל שהייה, דינם כמעות. 18) ואין זה דומה ממש למעות, שאם אמר עליהן: "הרי אלו לעולתי ולחטאתי וכו' שהן כמפורשין". כי המעות הן מחולקות, ויכול להפריש מהן דמי חטאת, ודמי עולה, הכול בפני עצמו. אבל לשון של כסף או כלי הם גוף אחד, ואפילו אמר עליו: הרי זה לחטאתי ולעולתי וכו' אין זה כמפורש. ולפי זה אם הפריש: שלוש בהמות בעלות מום, או שלוש לשונות של כסף או שלושה כלים ואמר: הרי אלו לחטאתי ולעולתי וכו' הרי הם כמעות מפורשות.

ו. הָאוֹמֵר: אֵלּוּ לְחַטָּאתִי וְהַשְּׁאָר לִנְזִירוּתִי, וָמֵת, אוֹ שֶׁהָיְתָה אִשָּׁה[19] וְהֵפֵר לָהּ בַּעְלָהּ[20] - דְּמֵי חַטָּאת יֵלְכוּ לְיָם הַמֶּלַח, וְהַשְּׁאָר יָבוֹאוּ בְּחֶצְיָן עוֹלָה וּבְחֶצְיָן שְׁלָמִים[21].

19) שנדרה בנזיר. 20) ודין מעותיה לאחר ההפרה, כדין מפריש מעות לנזירותו ומת. 21) שדינם כמפורשים. ולא נתקבלה הלכה בנזיר: "סתומים יפלו לנדבה" אלא כשדמי חטאת מעורבים בהם.

ז. אָמַר: אֵלּוּ לְעוֹלָתִי וְהַשְּׁאָר לִנְזִירוּתִי - דְּמֵי עוֹלָה יָבוֹאוּ עוֹלָה, וְהַשְּׁאָר יִפְּלוּ לִנְדָבָה[22].

22) כל שדמי חטאת מעורבים בהם, הרי הם כסתומים.

ח. מִי שֶׁדְּמָהּ שֶׁהוּא חַיָּב בִּנְזִירוּת וְהִפְרִישׁ קָרְבְּנוֹתָיו, וְאַחַר כָּךְ שָׁאַל לְחָכָם וְהוֹרָהוּ שֶׁאֵין זֶה נָדֶר וְאֵינוֹ חַיָּב בִּנְזִירוּת - מַה יַּעֲשֶׂה בַּקָּרְבָּנוֹת שֶׁהִפְרִישׁ? יֵצְאוּ וְיִרְעוּ בָּעֵדֶר[23]. שֶׁזֶּה הֶקְדֵּשׁ טָעוּת[24], שֶׁאֵינוֹ הֶקְדֵּשׁ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[25].

23) הרי הם חולין גמורים. 24) שבתחילה בטעות הקדישן, שחשב שהוא חייב בנזירות. 25) ודין זה גרוע יותר מהקדש טעות, המתואר שם. שבזה אפילו בית שמאי (האומרים: הקדש טעות הקדש) יודו שהם חולין. והרי זה, כאדם שאינו מחוייב חטאת, וסבר שהוא חייב ואמר בהמה זו לחטאתי, שלא אמר כלום אפילו לבית שמאי.

ט. הָאִשָּׁה שֶׁנָּדְרָה בְּנָזִיר, וְהִפְרִישָׁה קָרְבְּנוֹתֶיהָ, וְאַחַר כָּךְ הֵפֵר לָהּ בַּעְלָהּ: אִם שֶׁלּוֹ הָיְתָה הַבְּהֵמָה[26] - תֵּצֵא וְתִרְעֶה בָּעֵדֶר, שֶׁאֵין אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ[27]; וְאִם הָיוּ הַקָּרְבָּנוֹת מִשֶּׁלָּהּ וְאֵין לְבַעְלָהּ בָּהֶן כְּלוּם, כְּגוֹן שֶׁנִּתְּנוּ לָהּ בְּמַתָּנָה עַל מְנָת שֶׁלֹּא יִהְיֶה לַבַּעַל בָּהֶן רְשׁוּת[28] אֶלָּא מַה שֶּׁתִּרְצֶה תַּעֲשֶׂה בָּהֶן - הַחַטָּאת תָּמוּת[29], וְהָעוֹלָה תִּקְרַב עוֹלָה, וְהַשְּׁלָמִים יִקְרְבוּ שְׁלָמִים. וְנֶאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד, וְאֵינָן טְעוּנִין לֶחֶם.

26) שהקנה לה בהמתו לפני נזירותה, ואמר לה: אם תצטרכי לקרבנות קחי מבהמותי, כי אם נתן לה בהמתו אחר נזירותה, הרי קיים לה נדרה ושוב אינו יכול להפר. 27) ולא הקנה לה בעלה אלא דבר הצריך לה. 28) כי אם לא התנו כן, כל מה שקנתה (=זכתה) אשה, קנה בעלה. 29) ממתינים לה עד שתמות, שהרי זו כחטאת שמתו בעליה. ואפילו אם נאמר, בעל עוקר (בהפרתו) את נדר אשתו מעיקרו, אין אומרים, תצא בהמה זו לחולין - הואיל ואשה זו הייתה צריכה כפרה על שנדרה בנזיר וציערה עצמה מן היין, ועכשיו אינה צריכה עוד, בגלל הפרתו, הרי זו כחטאת שמתו בעליה. ולדעת הרא"ש שם, הרי זו כחטאת שכיפרו בעליה, שהיא למיתה.

י. הִפְרִישָׁה מָעוֹת סְתוּמִין לְקָרְבְּנוֹתֶיהָ - יִפְּלוּ לִנְדָבָה. הָיוּ מְפֹרָשִׁין - דְּמֵי חַטָּאת יֵלְכוּ לְיָם הַמֶּלַח, וּדְמֵי עוֹלָה יָבוֹאוּ עוֹלָה, וּדְמֵי שְׁלָמִים יָבוֹאוּ שְׁלָמִים. וְנֶאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד, וְאֵינָן טְעוּנִין לֶחֶם.

יא. הָאִשָּׁה שֶׁנָּדְרָה בְּנָזִיר, וְנִטְמְאַת[30] בְּתוֹךְ יְמֵי נְזִירוּת, וְאַחַר כָּךְ שָׁמַע בַּעְלָהּ וְהֵפֵר לָהּ - הֲרֵי זוֹ מְבִיאָה קָרְבַּן טֻמְאָה[31].

30) למת. 31) שאין הבעל עוקר הנדר מעיקרו אלא מפירו מכאן ולהבא. ולפיכך, עליה להביא כל קרבנות טומאתה, חטאת ועולה ואשם. ולדעת רש"י שם, אינה מביאה אשם, שאין אשם בא אלא כשעומד להתחיל נזירות טהרה, וזו אינה מונה נזירות טהרה, שהרי בעלה הפר לה. אבל אם נטמאת ונשאלה לחכם והתיר לה, אינה מביאה קרבנות

טומאה, שהחכם עוקר הנדר מעיקרו ועושהו טעות, ואפילו הפרישה בהמתה תצא ותרעה בעדר.

יב. הָאִישׁ שֶׁהִדִּיר אֶת בְּנוֹ[32] בְּנָזִיר וְהִפְרִישׁ עָלָיו קָרְבְּנוֹתָיו, וְלֹא רָצָה הַבֵּן בִּנְזִירוּת זוֹ וּמָחָה הוּא אוֹ קְרוֹבָיו, אוֹ שֶׁגִּלְּחוּהוּ קְרוֹבָיו - הַחַטָּאת תָּמוּת[33], וְהָעוֹלָה תִּקְרַב עוֹלָה, וְהַשְּׁלָמִים יִקָּרְבוּ שְׁלָמִים. וְנֶאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד, וְאֵינָן טְעוּנִין לֶחֶם. הִפְרִישׁ לוֹ מָעוֹת סְתוּמִים - הֲרֵי אֵלּוּ יִפְּלוּ לִנְדָבָה. הָיוּ מָעוֹת מְפֹרָשִׁין - דְּמֵי חַטָּאת יֵלְכוּ לְיָם הַמֶּלַח, דְּמֵי עוֹלָה יָבוֹאוּ עוֹלָה, דְּמֵי שְׁלָמִים יָבוֹאוּ שְׁלָמִים. וְאֵינָן טְעוּנִין לֶחֶם, וְנֶאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד.

32) קטן, שהגיע לעונת נדרים. 33) הרי זו כחטאת שמתו בעליה, שהיא למיתה.

יג. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר כְּשֶׁיִּהְיֶה לִי בֵּן, וְהִפְרִישׁ קָרְבָּן[34], וְהִפִּילָה אִשְׁתּוֹ[35] וְחָזְרָה וְיָלְדָה[36] - הֲרֵי הַקָּרְבָּנוֹת סָפֵק[37], וַאֲסוּרִין בְּגִזָּה וּבַעֲבוֹדָה[38].

34) כשאשתו מעוברת. 35) ואינו נזיר, כי שמא לא היה וולד של קיימא. 36) וולד של קיימא, והרי זה נזיר, שהרי נולד לו בן ואפילו בהריון אחר. 37) אם הם קדושים בהפרשתו זו. וטעם הספק הוא, הואיל והפרישם קודם שהפילה, מהסתם הייתה דעתו כשתלד בן זה שהיא מעוברת בו, והואיל והפילה, מהריון זה לא נתקיים תנאו, ואין קרבנו קדוש אפילו כשיוולד לו אחרי כן בן מעיבור אחר. אבל זה וודאי, אילו היה מפריש קרבנו לאחר שהפילה, הרי הוא קדוש, שכוונתו הייתה לבן שיוולד לו אחר כך. 38) כשאר הקדשים שאסור לגזזם ולעבוד בהם, ככתוב בתורה. כי שמא כשהפרישם לפני ההפלה, הייתה דעתו אפילו לבן אחר שיוולד לו מהריון שני שלאחר ההפלה, והואיל וזו בעייא שלא נפשטה שם, הרי הם אסורים בגיזה ועבודה, כדין כל ספק איסור תורה, שהוא להחמיר.

יד. שְׁנֵי נְזִירִים שֶׁנִּטְמְאָ אֶחָד מֵהֶם וְאֵין יָדוּעַ מִי הוּא - כֵּיצַד מְבִיאִין קָרְבְּנוֹתֵיהֶן[39]? מְבִיאִין קָרְבַּן טֻמְאָה[40] וְקָרְבַּן טָהֳרָה[41] בִּמְלֹאת יְמֵי נְזִירוּתָם[42], וְאוֹמֵר אֶחָד מֵהֶם: אִם אֲנִי הוּא הַטָּמֵא - קָרְבַּן טֻמְאָה שֶׁלִּי וְקָרְבַּן טָהֳרָה שֶׁלְּךָ, וְאִם אֲנִי הוּא הַטָּהוֹר - קָרְבַּן טָהֳרָה שֶׁלִּי וְקָרְבַּן טֻמְאָה שֶׁלְּךָ[43]; וְסוֹפְרִים יְמֵי נְזִירוּת אַחֶרֶת גְּמוּרָה מֵאַחַר קָרְבָּנוֹת אֵלּוּ[44], וְחוֹזְרִין וּמְבִיאִין[45] קָרְבַּן טָהֳרָה[46], וְאוֹמֵר אֶחָד מֵהֶן: אִם אֲנִי הוּא שֶׁהָיִיתִי טָמֵא - קָרְבַּן טֻמְאָה שֶׁלִּי וְקָרְבַּן טָהֳרָה שֶׁלְּךָ וְזֶה קָרְבַּן טָהֳרָתִי, אִם אֲנִי הוּא הַטָּהוֹר - קָרְבַּן טָהֳרָה שֶׁלִּי וְקָרְבַּן טֻמְאָה שֶׁלְּךָ וְזֶה קָרְבַּן טָהֳרָתְךָ. נִמְצְאוּ שֶׁלֹּא הִפְסִידוּ בְּקָרְבְּנוֹתֵיהֶן כְּלוּם[47].

39) שהרי כל אחד ספק טמא ספק טהור הוא, ואם טמא הוא, אינו יכול להביא קרבנות טהרה, שאין חטאת בהמה באה נדבה, ואם טהור הוא, אינו יכול להביא קרבן אשם טמא, שאין אשם בא נדבה. 40) כל שלושת הקרבנות: חטאת ועולה ואשם. 41) חטאת עולה ושלמים. 42) כגון שקיבלו נזירותם ביחד, וזמן הבאת קרבנותיהם שווה הוא. 43) ועדיין אסורים הם לשתות יין, לפי שכל אחד מהם, שמא טמא הוא, וסתר את מניין נזירותו. ועליו להתחיל נזירות אחרת כדי לקיים את נדרו, ועם מלאת ימי נזירותו השנייה יוּתָּר ביין ובגילוח. 44) לאחר שהביאו קרבנותיהם אלו. 45) עם מלאת ימי הנזירות השנייה. 46) כל שלוש הבהמות, שהן: כבשה לחטאת וכבש לעולה ואיל לשלמים. 47) אלא חצי קרבן טומאה, ואילו היה לבדו ונולד לו ספק טומאה, היה צריך להביא קרבן טומאה לעצמו.

טו. מֵת אֶחָד מֵהֶן - הֲרֵי זֶה מֵבִיא חַטַּאת הָעוֹף[48] וְעוֹלַת בְּהֵמָה[49], וְיֹאמַר: אִם טָמֵא הָיִיתִי - הַחַטָּאת מֵחוֹבָתִי וְהָעוֹלָה נְדָבָה[50], וְאִם טָהוֹר הָיִיתִי - הָעוֹלָה מֵחוֹבָתִי[51] וְחַטַּאת הָעוֹף סָפֵק; וְסוֹפֵר יְמֵי נְזִירוּת אַחֶרֶת, וּמֵבִיא קָרְבַּן טָהֳרָה[52], וְאוֹמֵר: אִם טָמֵא הָיִיתִי - הָעוֹלָה הָרִאשׁוֹנָה נְדָבָה[53] וְזוֹ[54] חוֹבָה, וְאִם טָהוֹר הָיִיתִי - הָעוֹלָה הָרִאשׁוֹנָה חוֹבָה וְזוֹ נְדָבָה וְזֶה[55] שְׁאָר קָרְבָּנִי. וְאֵין אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם מְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת טֻמְאָה[56], אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ קְטַנִּים אוֹ נָשִׁים[57]; שֶׁאֵין אֵלּוּ[58] מַקִּיפִין פְּאַת רֹאשָׁם מִסָּפֵק[59].

48) לספק טומאתו, וחטאת העוף באה על הספק ואינה נאכלת. אבל עולתו ואשמו אינם מעכבים. 49) לנזירותו, אם טהור הוא, כדי שיוכל לגלח עליה שערו, שאם לא יביא עולה לנזירותו לא יוכל לגלח לטומאתו, כי שמא טהור הוא ונזיר טהור אסור לו לגלח עד שיזרקו עליו אחד מן הדמים. ועדיין אסור לו לשתות יין, כי שמא טמא הוא וסתר נזירותו ועליו למנות נזירות שנייה בטהרה. 50) שאין נזיר טמא מביא עולת בהמה לטומאתו. 51) אבל איל לשלמים אינו מביא, כי שלמים כאלו הטעונים לחם וזרוע - אינם באים נדבה. 52) שלוש בהמות: חטאת, עולה ושלמים. 53) שאין נזיר טמא מביא עולת בהמה. 54) עולת בהמה. 55) החטאת והשלמים. 56) במלאת ימי נזירותם הראשונה. 57) שאינם מוזהרים על איסור הקפת הראש. 58) האנשים המבוגרים. 59) שתגלחת הטומאה היא קודם הקרבת הקרבנות וגילוח זה אינו מועיל לנזיר טהור, שדינו להתגלח אחרי הבאת קרבנותיו. נמצא אם נזיר טהור היה, עבר על: "לא תקיפו פאת ראשכם". ולדעת הרש"ש שם, לפיכך לא יגלח תגלחת טומאה, כי לא יוכל לגלח שנית ביום הבאת קרבן טהרתו, כי שמא לא נטמא וכבר גילח גילוח טהרה, ואם כן יצא, שמי שנטמא וגילח, לא יגלח אחרי כן תגלחת טהרה, ולפיכך עדיף שלא יגלחו עכשיו תגלחת טומאה כי הגילוח אינו מעכב, ולבסוף כשיביאו קרבן טהרה יגלחו, ותגלחת זו תעלה גם לטומאתו וגם לטהרתו כאחד.

טז. וְכֵיצַד יִוָּלֵד לָהֶם סָפֵק זֶה בְּטֻמְאָה? כְּגוֹן שֶׁהָיוּ שְׁנֵי הַנְּזִירִין עוֹמְדִין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, שֶׁסְּפֵק טֻמְאָה שָׁם טָמֵא[60], וְהָיָה אֶחָד מִבַּחוּץ רוֹאֶה אוֹתָן, וְאָמַר: רָאִיתִי אֶחָד מִכֶּם שֶׁנִּטְמָא וְאֵינִי יוֹדֵעַ מִי הוּא. אֲבָל

אִם הָיָה עֵד זֶה עִמָּהֶן בֶּחָצֵר - הֲרֵי שְׁנֵיהֶן טְהוֹרִין; כֵּיוָן שֶׁהֵם שְׁלֹשָׁה - הֲרֵי הֵן רַבִּים, וְרַבִּים בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד - סְפֵקָן טָהוֹר[61], כִּסְפֵק טֻמְאָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים שֶׁהוּא טָהוֹר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[62].

60) שהרי סוטה שנסתרה, אף על פי שהדבר ספק (אם נטמאה) הרי היא טמאה לבעל עד שתשתה. 61) שאין הסוטה נאסרת אלא במקום סתירה, שאין שם אלא היא ובועלה. 62) "שהרי הצבור עושים פסח בטומאה ... והרי, אם טומאה וודאית נדחית מפניהם, קל וחומר לספק טומאה". ולדעת הראב"ד אין ספק טומאה בשלושה אנשים - טהור, אלא אם כל השלושה עמדו בחצר במעמד אחד, שהספק נופל על כולם כאחד, אבל אם אין שלושתם במעמד אחד, אלא האחד עמד מרחוק, ואינו זקוק להם, והספק נפל על השניים, שניהם טמאים. אפילו כשהשלישי עמד באותה חצר, הואיל ועמד מרחוק, ואינו בכלל הספק.

יז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[63]? כְּשֶׁשָּׁתְקוּ הַנְּזִירִים שְׁנֵיהֶם אוֹ נִסְתַּפֵּק לָהֶן הַדָּבָר[64]; אֲבָל אִם אָמַר אֶחָד מֵהֶן: אֲנִי לֹא נִטְמֵאתִי, אֲפִלּוּ שְׁנֵי עֵדִים מְעִידִים עָלָיו שֶׁנִּטְמָא - אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן עַל פִּיהֶם. שֶׁזֶּה שֶׁאָמַר: לֹא נִטְמֵאתִי - כְּאוֹמֵר: אֵינִי מֵבִיא בְּטֻמְאָה, שֶׁכְּבָר נִשְׁאַלְתִּי[65] עַל נְזִירוּתִי[66]; וְנִמְצָא שֶׁאֵינוֹ מַכְחִישׁ אֶת הָעֵדִים[67], וְאָדָם נֶאֱמָן עַל יְדֵי עַצְמוֹ[68]. אֲבָל אִם שָׁתַק אוֹ נִסְתַּפֵּק לוֹ - הֲרֵי זֶה מֵבִיא קָרְבָּן אֲפִלּוּ עַל פִּי עֵד אֶחָד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְכֵן עַד שֶׁאָמַר לְאֶחָד: בְּפָנַי נָדַרְתָּ בְּנְזִירוּת, אִם הִכְחִישׁוֹ - אֵינוֹ חַיָּב כְּלוּם[69], וְאִם לֹא הִכְחִישׁוֹ - נוֹהֵג נְזִירוּת עַל פִּיו. אֲפִלּוּ אָמַר לִשְׁנַיִם: רָאִיתִי אֶחָד מִכֶּם שֶׁנָּזַר וְאֵינִי יוֹדֵעַ מִי הוּא - הוֹאִיל וְאֵין מַכְחִישִׁין אוֹתוֹ, נוֹהֲגִין נְזִירוּת עַל פִּיו[70]. נָהַג נְזִירוּת עַל פִּי עֵד אֶחָד[71], וְשָׁתָה יַיִן אוֹ נִטְמָא[72], וְהִתְרוּ בּוֹ [שְׁנַיִם[73]] - לוֹקֶה, אַף עַל פִּי שֶׁעִקַּר הַנְּזִירוּת בְּעֵד אֶחָד[74].

63) שהנזירים מביאים קרבן טומאה על פי דברי עד אחד. 64) שנאמר "או הודע אליו חטאתו - מכל מקום", שלשון "הודע", משמעה שנודע לו גם על ידי אחר, ואפילו על ידי עד אחד. 65) לחכם. 66) והתיר לי את נדר נזירותי. 67) שהריהו כאומר: לא נטמאתי בעודי בנדרי. 68) "בדברים שיש בהם כפרה, אינו נמנע להביא חטאת להתכפר נגד קונו". 69) שעד אחד נגד הכחשת הנידון, אינו כלום. 70) מספק. 71) שאמר לו: בפני נדרת בנזירות ולא הכחישו. 72) והוא הדין אם גילח. 73) בכתב יד התימנים תיבה זו איננה, ובצדק. שאין צורך שיתרו בו שניים. אלא אפילו אחד מן השניים התרה בו הרי זו התראה. 74) והטעם, הואיל ונהג זהירות על פי עד זה, משמע שהודה לו או שנסתפק לו, והרי זה כאילו קיבל עליו נזירות מעצמו.

יח. מֵת שֶׁהָיָה מֻשְׁכָּב[75] לְרֹחַב הַדֶּרֶךְ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם מָקוֹם לַעֲבֹר אֶלָּא עָלָיו[76] אוֹ נוֹגֵעַ בְּצִדּוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא טֻמְאָה יְדוּעָה[77], וְעָבַר שָׁם נָזִיר - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, הוֹאִיל וְסָפֵק בִּרְשׁוּת הָרַבִּים טָהוֹר[78].

75) בגלוי, ולא טמון בקרקע. 76) נמצא שהוא מאהיל עליו וטמא. 77) לאדם אחד, ואפילו הוא בסוף העולם. 78) וגם כאן הוא ספק, כי שמא נטה הנזיר מן הדרך בעניין שלא נגע ולא האהיל. והשווה הלכות אבות הטומאה פרק י"ח, הלכה ב: "זה הכלל כל ספק ברשות הרבים טהור עד שיאמר נטמאתי בוודאי". ובכל זאת אינו טהור אלא הנזיר, שבנזיר הקילו, אבל לעניין אוכלי תרומה, הרי זה טמא, כמו שכתב רבינו: "הרי זה טמא לתרומה, שחזקתו שנגע ... שאין זה כשאר הספקות אלא חזקתו שנגע", כלומר, אין זה ספק השקול, אלא קרוב לוודאי שנגע, אלא שבנזיר הקילו אפילו בספק רחוק כזה.

יט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[79]? בִּמְהַלֵּךְ בְּרַגְלָיו[80]; אֲבָל אִם הָיָה רוֹכֵב אוֹ טָעוּן מַשָּׂא - הֲרֵי זֶה טָמֵא. שֶׁהַמְהַלֵּךְ בְּרַגְלָיו - אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִגַּע אוֹ שֶׁלֹּא יַאֲהִיל אוֹ שֶׁלֹּא יָסִיט[81]; אֲבָל טָעוּן אוֹ רוֹכֵב - אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִגַּע וְשֶׁלֹּא יַאֲהִיל אוֹ שֶׁלֹּא יָסִיט[82], שֶׁהֲרֵי הַמֵּת לְרֹחַב הַדֶּרֶךְ[83].

79) שהוא טהור. 80) יכול להיות שנטה מן הדרך ולא נגע. 81) יזיז עצם מן המת וינדנדו, שהמת מטמא בהיסט. 82) שבוודאי בדרך המלך הלך ולא היטה לצדדים. 83) כל שתי הלכות אלו מקורן בנזיר סג: ואף על פי שבגמרא שם מחלקים בין טומאת התהום לטומאה ידועה, סובר רבינו שאין זה אלא כשנודע לו דבר הטומאה לאחר שנזרק עליו דם קרבנותיו, אבל לפני זריקת הדמים, אין חילוק בין טומאת התהום לטומאה ידועה. אלא הכל הולך לפי הכלל: ספק טומאה ברשות הרבים טהור, ואין לנו אלא לקבוע מהות הספק. ולהראב"ד שיטה אחרת בזה, שהכל תלוי אם זו טומאה ידועה או טומאת התהום, שטומאת התהום הותרה בנזיר, וטומאה ידועה טמאה בנזיר, ואינו מחלק בין נודע לו קודם הזריקה או לאחריה.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) שאין תגלחת אחת עולה לנזיר ולמצורע כאחד, ספיקות הרבה במנין הנזירות כיצד יעשה. בגלל הספיקות, יתכן שהנזיר יגלח ארבע פעמים בסוף כל עשר שנים ולא ישתה יין אלא לסוף ארבעים שנה, טמא מת ומצורע ודאי כיצד יגלח וימנה ויביא קרבנותיו, עד מלאת ימי נזרו, מעלת הנודר נזירות לה' דרך קדושה ופרישות.

א. אֵין אָדָם מְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת אַחַת וְעוֹלָה לוֹ לְנִזְרוֹ וּלְצָרַעְתּוֹ[2]. וְתִגְלַחַת הַצָּרַעַת בִּזְמַן שֶׁהוּא סְפֵק מְצֹרָע[3] אֵינָהּ דּוֹחָה אֶת הַנְּזִירוּת[4]. לְפִיכָךְ, מִי שֶׁנָּזַר שָׁנָה אַחַת[5], וְהָיָה בְּכָל הַשָּׁנָה הַזֹּאת סְפֵק מְצֹרָע וּסְפֵק טְמֵא מֵת, אוֹ שֶׁהָיָה בָּהּ סְפֵק מְצֹרָע וּבְסוֹף הַשָּׁנָה[6] נִטְמָא בְּסָפֵק - הֲרֵי זֶה מוֹנֶה שִׁבְעָה יָמִים[7], וּמַזֶּה[8] בְּשִׁלִּישִׁי וּשְׁבִיעִי[9], וְאֵינוֹ מְגַלֵּחַ בַּשְּׁבִיעִי[10], וְאֵינוֹ יָכוֹל לִשְׁתּוֹת בְּיַיִן וּלְהִטַּמֵּא לְמֵת אֶלָּא לְאַחַר אַרְבַּע

1 שָׁנִים[11], וְאוֹכֵל בְּקָדָשִׁים[12] לְאַחַר שְׁתֵּי שָׁנִים[13]. מִפְּנֵי
2 שֶׁהוּא צָרִיךְ לְגַלֵּחַ[14] אַרְבַּע תְּגָלְחוֹת[15]: תְּגָלַחַת
3 טָהֳרָה, וְתְגָלַחַת טֻמְאָה מִסָּפֵק, וּשְׁתֵּי תְּגָלְחוֹת
4 שֶׁמְּגַלֵּחַ הַמְּצֹרָע[16], שֶׁהֲרֵי הוּא סָפֵק מְצֹרָע[17].

2) אפילו כשהן חלות בזמן אחד, שתגלחת נזיר, היא להעביר שיער, שאינו צריך עוד לגדל שיער לשם מצוה, ותגלחת ראשונה של מצורע, היא לגדל שיער לגלחו שנית ביום השביעי, לפני יום הבאת קרבנות, ככתוב בתורה ויקרא יד, ח. וכן תגלחת שניה של מצורע אינה עולה לנזרו, שתגלחת מצורע היא לפני זריקת דמים, ואילו הנזיר אינו מגלח אלא לאחר שיזרקו עליו אחד מן הדמים (נזיר ס:), וראה לקמן הי"ב. 3) ספק נגע צרעת וטמא, או בוהק וטהור. 4) כי שמא אינו מצורע ואסור לו לגלח שערו משום נזירותו, שנאמר בה (במדבר ו, ה) "תער לא יעבור על ראשו". וכשהוא ודאי מצורע, הוא דוחה נזירותו, כמבואר לעיל פ"ז, הט"ז. 5) שקיבל עליו נזירות לשנה אחת. 6) שבעה ימים לפני גמר שנת נזירותו, וכפי שיתבאר להלן אות כב. 7) לטומאתו, כדין כל טמא מת. 8) מאפר הפרה. 9) וגם טובל אחר ההזאה, שאינה עולה מטומאתו על שיטבול, וכמבואר לעיל פ"ו, הי"א. 10) כל עוד לא מלאה שנה לנזירותו, כי שמא לא נטמא ולא נצטרע והרי הוא נזיר טהור, ואסור לו לגלח שערו. 11) שאז יצא מכל ספק, ונשלמה נזירותו על־כל־פנים, כמבואר בסמוך ה"ב. 12) בקרבנות המקדש. 13) בגלל צרעתו, שהמצורע אסור לאכול מן הקדשים עד שיביא קרבנותיו לאחר תגלחתו השניה, וזה אינו מגלח בשניה עד סוף השנה השניה, כמבואר בסמוך ה"ב, אבל משום טומאת מת היה מותר לאכול מן הקדשים לאחר שהזה וטבל, שאין איסור מחוסר כפרה (קרבנות) בקדשים, אלא למי שטומאתו יוצאת מגופו (רע"ב לנזיר פ"ח, מ"ב). 14) זה מוסב גם על שתיית יין והיטמאות למת. 15) עד שיגמור נזירותו בטהרה. 16) הראשונה כשנרפא מצרעתו, והשניה ביום השביעי לימי ספירו, כמבואר לעיל אות א. 17) כל זה מקורו במשנה נזיר נט: ובגמרא שם ס.

5 **ב. תְּגָלַחַת רִאשׁוֹנָה מְגַלֵּחַ אוֹתָהּ אַחַר שָׁנָה רִאשׁוֹנָה,**
6 **וּמְגַלֵּחַ בָּהּ רֹאשׁוֹ וּזְקָנוֹ וְגַבּוֹת עֵינָיו, וּמִטַּהֵר בְּעֵץ**
7 **אֶרֶז וְאֵזוֹב וְצִפֳּרִים, כְּשְׁאָר מְצֹרָעִים[18]. אִם אֵינוֹ טְמֵא**
8 **מֵת וְלֹא מְצֹרָע - הֲרֵי הִיא תְּגָלַחַת טָהֳרָה שֶׁל**
9 **נְזִירוּתוֹ[19]; וְאִם הוּא מְצֹרָע וַדַּאי בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה -**
10 **הֲרֵי הִיא תְּגָלַחַת רִאשׁוֹנָה שֶׁל מְצֹרָע. וְשׁוֹהֶה שָׁנָה**
11 **אַחֶרֶת כְּמִנְיַן יְמֵי הַנְּזִירוּת, וְאַחַר כָּךְ מְגַלֵּחַ תְּגָלַחַת**
12 **שְׁנִיָּה שֶׁל מְצֹרָע[20]. שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְגַלֵּחַ אַחַר שִׁבְעָה**
13 **כְּשְׁאָר מְצֹרָעִין, שֶׁמָּא אֵינוֹ מְצֹרָע, אֶלָּא טְמֵא מֵת**
14 **וַדַּאי הָיָה[21], וְשָׁנָה שְׁנִיָּה זוֹ הֲרֵי הוּא בָּהּ נָזִיר[22]**
15 **שֶׁאָסוּר לְגַלֵּחַ[23]. וּמֵאַחַר שֶׁגִּלַּח שְׁתֵּי תְּגָלְחוֹת אֵלּוּ -**
16 **שֶׁלְּמָה טָהֳרַת הַצָּרַעַת וּמֵתָר לֶאֱכֹל בַּקָּדָשִׁים[24].**
17 **וְשׁוֹהֶה שָׁנָה שְׁלִישִׁית, וְאַחַר כָּךְ מְגַלֵּחַ תְּגָלַחַת**
18 **שְׁלִישִׁית. שֶׁמָּא מְצֹרָע וַדַּאי הָיָה בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה וְלֹא**
19 **הָיָה טְמֵא מֵת, וְשָׁנָה רִאשׁוֹנָה לֹא עָלְתָה לוֹ[25] מִפְּנֵי**
20 **שֶׁהִיא יְמֵי חֲלוּטוֹ[26], וְשָׁנָה שְׁנִיָּה לֹא עָלְתָה לוֹ מִפְּנֵי**
21 **שֶׁהִיא יְמֵי סְפִירוֹ שֶׁל מְצֹרָע שֶׁבֵּין תְּגָלַחַת רִאשׁוֹנָה**
22 **וּשְׁנִיָּה, לְפִיכָךְ צָרִיךְ לִשְׁהוֹת שָׁנָה שְׁלִישִׁית בִּנְזִירוּתוֹ,**
23 **וּמְגַלֵּחַ תְּגָלַחַת שְׁלִישִׁית לִנְזִירוּתוֹ, וְהִיא תְּגָלַחַת**
24 **טָהֳרָה. אוֹ שֶׁמָּא טְמֵא מֵת וַדַּאי הָיָה וּמְצֹרָע וַדַּאי,**
25 **וְאֵין תְּגָלַחַת אַחַת עוֹלָה לִנְזִירוּתוֹ[27] וּלְצָרַעְתּוֹ,**
26 **וְנִמְצֵאת תְּגָלַחַת רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה תְּגָלַחַת צָרַעַת,**
27 **וְתְגָלַחַת שְׁלִישִׁית תְּגָלַחַת טֻמְאָה, וְאֵין אַחַת מִשָּׁלֹשׁ**
28 **שָׁנִים עוֹלָה[28], שֶׁהֲרֵי הַשְּׁלִישִׁית תְּגָלַחַת טֻמְאָה,**
29 **לְפִיכָךְ צָרִיךְ לִשְׁהוֹת שָׁנָה רְבִיעִית בִּנְזִירוּת, וּמְגַלֵּחַ**
30 **תְּגָלַחַת רְבִיעִית[29]. וּשְׁעָרוֹ בְּכָל תְּגָלַחַת סָפֵק אָסוּר**
31 **בַּהֲנָיָה מִסָּפֵק[30], שֶׁשְּׁעַר נָזִיר שֶׁנִּצְטָרַע מֵתֶר בַּהֲנָיָה[31].**

18) ככתוב בתורה ויקרא יד, ד־ח. 19) ואע"פ שהנזיר אסור בגילוח הזקן, ונמצא שהוא מגלח שלא במקום מצוה, כאן מדובר באישים שאין איסור גילוח נוהג בהם, כמבואר להלן ה"ט. 20) הנקראת תגלחת ימי ספירו, על שם הימים שהוא סופר בין תגלחתו הראשונה לשניה. 21) וסתר את כל ימי נזרו הקודמים. 22) נזיר טהור, שהתחיל למנות אחרי תגלחת טומאתו. 23) ועליו לשהות עד סוף השנה השניה. וכתב הראב"ד: כל זה צודק, אם נטמא עד שבעה ימים לתום שנתו הראשונה, אבל אם נטמא ששה או חמשה ימים לפני גמר השנה הראשונה, נמצא כשגילח בסוף השנה הראשונה לא גילח לטומאתו, שעדיין לא מלאו שבעה ימים לטומאתו, וממילא לא חלה עליו נזירות טהרה, כי כל עוד שלא גילח לטומאתו, אין הנזירות של טהרה חלה עליו, וממילא יהיה מותר לו לגלח תגלחת שניה לצרעתו בסוף שבעה ימים לתגלחתו הראשונה, ולא יצטרך להזהר בנזירותו אלא שלש שנים ושבעה ימים, שאפילו נצטרע, הרי גילח תגלחתו השניה שבעה ימים אחרי מלאת השנה הראשונה. ומונה שנה לטומאתו, ושנה לנזירותו, כמבואר בסמוך. 24) ובנוגע לקרבנותיו, ראה להלן ה"ד. 25) לנזירותו. 26) וכבר נתבאר לעיל פ"ז, ה"ט שימי חלוטו (שהוחלט עליו, שהוא מצורע טמא) וימי ספירו "אינם עולים לו מימי נזירותו". 27) נזירות טומאתו, כי נזיר טמא מגלח לאחר טבילתו, ככתוב (במדבר ו, ט) "וגלח ראשו ביום טהרתו" = לאחר טהרתו, אבל המצורע מגלח לפני טבילתו במים, ככתוב (ויקרא יד, ט) "והיה ביום השביעי יגלח... ורחץ את בשרו במים וטהר" (נזיר ס:). 28) למנין נזירותו. 29) שם ס. ואז יצא מכל הספיקות, והותר ביין וכו'. 30) שמא נזיר טהור הוא, ושער נזיר טהור אסור בהנאה. כמבואר לעיל פ"ח, ה"ב, שהוא טעון שריפה, והשווה הל' פסולי המוקדשין פי"ט, ה"י, ואפילו נזיר טמא, שערו אסור בהנאה וטעון קבורה, כמבואר לעיל פ"ו, הי"ד. 31) רבינו לשיטתו לעיל פ"ז, הט"ו, שנזיר מצורע בטלה קדושת שערו, הואיל וימי צרעתו אינם עולים לו, ואין בו מצות־עשה של: "קדוש יהיה גדל פרע" המוסבה על קדושת השער, כמבואר בקידושין נז: "גידולו יהיה קדוש". ובירושלמי נזיר פ"ח, ה"ב נחלקו בזה רבי יוחנן וריש לקיש. לדעת רבי יוחנן מצורע שנזר שערו אסור, ולדעת ריש לקיש שערו מותר. וראה ב"מראה הפנים" שם,

שבנזיר ספק מצורע, דברי הכל שערו אסור בהנאה מספק, ומשם המקור לדברי רבינו.

ג. וְכֵן אִם נָדַר עֶשֶׂר שָׁנִים נְזִירוּת, וְהָיָה בָּהֶן סְפֵק מְצֹרָע, וְנוֹלַד לוֹ סְפֵק טֻמְאָה[32] בְּסוֹפָן[33] - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ שׁוֹתֶה בְּיַיִן עַד אַרְבָּעִים שָׁנָה[34], וּמְגַלֵּחַ אַרְבַּע תִּגְלָחוֹת, אַחַת בְּסוֹף כָּל עֶשֶׂר שָׁנִים. תִּגְלַחַת רִאשׁוֹנָה - לִסְפֵק יְמֵי צָרַעְתּוֹ[35]; שְׁנִיָּה - לִסְפֵק יְמֵי סְפִירוֹ שֶׁל מְצֹרָע[36]; שְׁלִישִׁית - לִסְפֵק טֻמְאָתוֹ[37]; רְבִיעִית - תִּגְלַחַת טָהֳרָה[38].

32) טומאת מת. 33) ראה בביאורנו לעיל אות כב. 34) כי עד אז הוא בספק נזירות. 35) שאינו יכול לגלח כל עשר שנים, שמא אינו מצורע והוא נזיר ואסור בגילוח. 36) ואינו יכול לגלח בסוף שבעה ימים לתגלחתו הראשונה, שמא טמא מת הוא, ותגלחתו הראשונה היתה לספק טומאתו, וחלה עליו נזירות טהרה ואסור לגלח כל עשר שנים הבאות. 37) שמא מצורע היה ושתי תגלחותיו היו לצרעתו וזו לטומאתו, ואינו יכול לגלח שבעה ימים אחרי תגלחתו השניה, כי שמא לא נטמא למת, והרי הוא נזיר טהור ואסור בגילוח כל עשר השנים, שימי חלוטו וספירו לא עלו למנין, ועל־כרחו שוהה עד גמר שלשים שנה. 38) שמא טמא מת היה, ותגלחתו השלישית היתה לטומאתו, ולאחריה חלה עליו נזירות טהרה, הכל מבואר לעיל ה"ב.

ד. וְכֵיצַד מֵבִיא זֶה קָרְבְּנוֹתָיו[39]? אִם הָיָה עָשִׁיר[40] - כּוֹתֵב נְכָסָיו לַאֲחֵרִים[41]; שֶׁמְּצֹרָע עָשִׁיר שֶׁהֵבִיא קָרְבַּן עָנִי - לֹא יָצָא[42]. וְאַחַר כָּךְ מֵבִיא חַטַּאת הָעוֹף[43] וְעוֹלַת בְּהֵמָה[44] בְּתִגְלַחַת רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית. וְכָל חַטַּאת עוֹף מֵהֶן לֹא תֹּאכַל, מִפְּנֵי שֶׁהִיא סָפֵק[45]. וּמֵבִיא בְּתִגְלַחַת רְבִיעִית קָרְבַּן נָזִיר טָהוֹר, שֶׁהוּא שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[46].

39) ראוי להקדים כאן סדר קרבנות המצורע, נזיר טמא ונזיר טהור, כדי שיובנו הדברים יפה. המצורע מביא ביום טהרתו, כשנרפא נגע צרעתו, שתי צפרים (ויקרא יד, ד־ז), וביום השביעי לימי ספירו מתגלח שנית, ומביא למחרתו כבש לאשם, כבשה לחטאת וכבש לעולה, ואם דל הוא מביא כבש לאשם, ושתי תורים או שני בני יונה אחד לחטאת ואחד לעולה (שם י־כג), נזיר טמא מביא: שתי תורים או שני בני יונה, אחד לחטאת ואחד לעולה וכבש לאשם (במדבר ו, י־יב) ונזיר טהור - כבש לעולה לחטאת ואיל לשלמים (שם, יד). 40) וקרבן מצורע עשיר - חטאת בהמה, שאינה באה על הספק. 41) כדי שיהיה עני, ויוכל להביא חטאת העוף על הספק, שחטאת העוף הלכה היא שבאה גם על הספק, כמבואר בנזיר כט. 42) ולפיכך אין לו תקנה עד שיעני (תוספתא נזיר פ"ו ה"א). והוא־הדין שיוכל להפקיר נכסיו ויהיה עני, כמבואר בתוספות נזיר נה: דיבור־המתחיל אוכל בקדשים. ויש להעיר, שכל הפרט הזה אינו נוגע לנו בתגלחת הראשונה, שאין המצורע מביא בה שום קרבן, כמבואר בסמוך ה"ה, אלא שרבינו מסדר כאן כללות המעשים שצריך לעשות בדרך כלל (כסף־משנה).

43) יתבאר בסמוך ה"ה, לשם מה היא באה בכל שלש התגלחות. 44) לנזירות טהרתו כדי שיוכל לגלח עליה, שמא נזיר טהור הוא, וכמבואר להלן ה"ו. 45) לטומאתו או לצרעתו, וחטאת העוף הבאה על הספק אינה ראויה להאכל, כי שמא נזיר טהור הוא ואינו חייב בה, ונמצא כהן אוכל מליקה שלא במקום מצוה, והיא נבילה גמורה, ודינה להשרף, כמבואר בהל' פסולי המוקדשין פי"ט, ה"י. 46) לעיל פ"ח, ה"א. ולא הזכיר רבינו שעליו להביא צפרים בתגלחת הראשונה (ראה לעיל ה"ב), למרות שנישנו בברייתא בנזיר ס., כי אין רבינו עוסק כאן אלא בקרבנות הנעשים בפנים העזרה. ואלו הצפרים נעשות מחוץ לעזרה, כמבואר בגמרא שם, כי יש לחוש שמא אינו מצורע ואסור להביא חולין לעזרה, ולפיכך אינן נחשבות כקרבן (רדב"ז).

ה. שְׁלֹשׁ חַטֹּאוֹת הָעוֹף שֶׁמֵּבִיא בִּשְׁלֹשׁ הַתִּגְלָחוֹת: חַטָּאת רִאשׁוֹנָה - לִסְפֵק טֻמְאָתוֹ[47]; שְׁנִיָּה - לִסְפֵק צָרַעְתּוֹ, שֶׁאֵין הַמְּצֹרָע מֵבִיא קָרְבָּנוֹ אֶלָּא לְאַחַר תִּגְלַחַת שְׁנִיָּה[48]; וְכֵן חַטָּאת שְׁלִישִׁית - לִסְפֵק טֻמְאָתוֹ. שֶׁאֵין תִּגְלַחַת אַחַת עוֹלָה לְנִזְרוֹ[49] וּלְצָרַעְתּוֹ[50], וְשֶׁמָּא מְצֹרָע וַדַּאי וּטְמֵא מֵת וַדַּאי הָיָה, שֶׁהַתִּגְלַחַת הָרִאשׁוֹנָה וְהַשְּׁנִיָּה לְצָרַעְתּוֹ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[51], וְתִגְלַחַת שְׁלִישִׁית תִּגְלַחַת טֻמְאָה, וּלְפִיכָךְ צָרִיךְ לְהָבִיא קָרְבַּן טֻמְאָה בַּשְּׁלִישִׁית[52].

47) שמא נזיר טמא הוא וחייב בחטאת. 48) ולפיכך אין הראשונה אלא לטומאתו, והשניה אינה אלא לצרעתו, כי אם נזיר טמא היה, כבר הביא חטאתו בתגלחת הראשונה. 49) לספק טומאתו. 50) כמבואר לעיל בביאורנו אות כו. 51) לעיל ה"ב. 52) כל זה בנזיר ס.

ו. שָׁלֹשׁ עוֹלוֹת בְּהֵמָה שֶׁמֵּבִיא עִמָּהֶן, עַל הָרִאשׁוֹנָה הוּא מַתְנֶה וְאוֹמֵר: אִם טָהוֹר אֲנִי - זוֹ מֵחוֹבָתִי[53], וְאִם טָמֵא אֲנִי - הֲרֵי הִיא נְדָבָה[54]. וְכֵן הוּא אוֹמֵר בַּשְּׁנִיָּה[55] וּבַשְּׁלִישִׁית[56].

53) שנזיר טהור אינו מגלח אלא עד שיזרקו עליו אחד מן הדמים. 54) שנזיר טמא אינו מביא עולת בהמה, אבל חטאתו אינה באה נדבה. וכן אינו מביא שלמיו, שהם טעונים לחמי נזיר, ואין שלמים כאלו באים נדבה (תוספות לנדה ע. דיבור־המתחיל למחרת). וכבר נתבאר לעיל פ"ח, ה"ב, שאם גילח על העולה יצא. 55) אם נזיר טהור אני שלא נצטרעתי, והייתי נזיר טמא בלבד, וכבר הבאתי קרבן טומאתי בתגלחת הראשונה, הרי זו לחובתי, ושאר קרבנותי אביא בתגלחת הרביעית. 56) שאם נזיר טהור אני עתה, ולא הייתי נזיר טמא כלל, ושתי תגלחותי הראשונות היו לצרעתי, נמצא שקרבני זה הוא לחובת נזירות טהרתי (מרכבת המשנה). ואע"פ שמאחר יתר קרבנות נזירותו, אין בכך כלום, שהרי אנוס הוא, כמבואר בסמוך ה"ז (רדב"ז).

ז. וּמֵבִיא קָרְבַּן טָהֳרָה[57] בְּתִגְלַחַת רְבִיעִית, וּמַתְנֶה[58] וְאוֹמֵר: אִם טָמֵא הָיִיתִי - רִאשׁוֹנָה נְדָבָה[59], וְזוֹ חוֹבָה[60]; וְאִם מֻחְלָט[61] הָיִיתִי - רִאשׁוֹנָה חוֹבַת מְצֹרָע[62], וְזוֹ חוֹבַת נְזִירוּת, וּשְׁתַּיִם הָאֶמְצָעִיּוֹת

נְדָבָה[63]; וְאִם טָהוֹר מִטֻּמְאַת מֵת הָיִיתִי וּמְצֹרָע - עוֹלָה הָרִאשׁוֹנָה חוֹבָה וְכֵן הַשְּׁנִיָּה, אַחַת לְחוֹבַת מְצֹרָע[64] וְאַחַת לְחוֹבַת נְזִירוּת[65], וּשְׁלִישִׁית וּרְבִיעִית נְדָבָה, וְהַשְּׁאָר[66] קָרְבַּן טָהֳרָתִי[67]; וְאִם טָמֵא הָיִיתִי וּמְצֹרָע - עוֹלָה רִאשׁוֹנָה חוֹבַת צָרַעַת, וּשְׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית נְדָבָה[68], וְזֶה קָרְבַּן תִּגְלַחַת טָהֳרָה[69].

57) הכולל עולה חטאת ושלמים, כלעיל ה"ד. 58) בכת"י התימנים: ומתנה ואומר. 59) שאין נזיר טמא מביא עולת בהמה. 60) לטהרת נזירותי. ואין אומרים, העולה שהקריב בתגלחתו השניה היתה לחובת נזירותו, כי יש לחוש שמא טמא ומוחלט היה, נמצאו שתי תגלחותיו הראשונות לצרעתו, והשלישית לטומאתו, וזו הרביעית לחובתו (כסף־משנה). 61) מצורע מוחלט, ראה פירושו לעיל פ"ז, ה"ט. 62) אע"פ שכתב רבנו לעיל ה"ה: "שאין המצורע מביא קרבנו אלא לאחר תגלחת שניה" לא הקפיד אלא על חטאת העוף, שהיא עיקר קרבנו. אבל עולה, שאינה אלא דורון, אף אם יביאנה לפני תגלחתו השניה היא כשרה, וכן כתב בהל' מעשה הקרבנות פי"ח, ה"ט: "אבל אם שחטו עולותיהם בחוץ (חוץ למקדש) בתוך ימי הספירה (שבין תגלחת ראשונה לשניה) חייבים (־ משום איסור שחוטי חוץ) שהעולה דורון היא, והחטאת והאשם היא עיקר הכפרה" (כסף־משנה ולחם־משנה). 63) כי שמא היה גם טמא למת, נמצא שבתגלחת השניה, היתה עולתו נדבה, שכבר הביא עולה לצרעתו בתגלחתו הראשונה, ותגלחתו השלישית היא לטומאתו, וגם זו נדבה, שאין הטמא מביא עולת בהמה. 64) כאמור באות סא. 65) נזירות טהרתי. ואע"פ שהתגלחת השניה היא של ימי ספירו, בכל זאת אם הקריב עולתו לנזירותו עלתה לו, אע"פ שהקריבה קודם זמנו, כמבואר בהל' מעשה הקרבנות פי"ח, ה"ט (לחם־משנה). 66) הכבשה לחטאת והאיל לשלמים. 67) שאני מקריב כעת לתשלום קרבן נזירותי, וכבר שנינו (נזיר נט:) שהנזיר מביא קרבנותיו לחצאין. 68) שהשניה היא לצרעתו, וכבר הביא עולתו בתגלחת הראשונה, והשלישית היא לטומאתו, ואין נזיר טמא מביא עולת בהמה. 69) שכך הסדר: שתי תגלחות הראשונות לצרעתו, השלישית לטומאתו, הרביעית לנזירותו, וכבר נתבאר לעיל ה"ו מדוע הוא מביא עולתו בתגלחת השניה, כי שמא לא נטמא לצרעתו ואינו אלא טמא מת, נמצאת הראשונה לטומאתו והשניה לנזירותו, וכן מביא בשלישית, שמא נצטרע ולא נטמא למת כלל. נמצאת השלישית לנזירותו, וכמבואר לעיל אות נה (ע"פ הסוגיא נזיר ס.).

ח. אֲבָל הָאָשָׁם וְהָעוֹלָה[70] אֵינָן מְעַכְּבִין לֹא בְּתִגְלַחַת טֻמְאָה וְלֹא בְּצָרַעַת[71]. נִמְצֵאתָ[72] אוֹמֵר: אִם הוּא מְצֹרָע וַדַּאי וְלֹא נִטְמָא בְּמֵת - הֲרֵי טָהֵר בַּצִּפֳּרִין, וְחַטַּאת הָעוֹף הִיא חַטָּאתוֹ[73], וְלֹא תֵּאָכֵל מִפְּנֵי שֶׁהִיא סָפֵק[74], וְעוֹלַת בְּהֵמָה שֶׁעִמָּהּ - מִקָּרְבַּן תִּגְלַחַת טָהֳרָה, כְּדֵי שֶׁיְּגַלַּח עַל הַבְּהֵמָה[75]. וְאִם טָמֵא מֵת הוּא - הֲרֵי עוֹלַת בְּהֵמָה נְדָבָה[76]. וְאִם אֵינוֹ מְצֹרָע וּטְמֵא מֵת הוּא - חַטַּאת הָעוֹף קָרְבַּן נָזִיר שֶׁנִּטְמָא, וְעוֹלַת בְּהֵמָה נְדָבָה[77], וַהֲרֵי הֵבִיא קָרְבַּן טָהֳרָה בָּאַחֲרוֹנָה[78]. וְאִם אֵינוֹ טָמֵא מֵת וְלֹא מְצֹרָע - עוֹלַת בְּהֵמָה שֶׁהֵבִיא בַּתִּגְלַחַת הָרִאשׁוֹנָה הִיא מֵחוֹבַת תִּגְלַחַת, וְחַטַּאת הָעוֹף בָּאָה עַל סָפֵק[79], וַהֲרֵי לֹא נֶאֱכֶלֶת[80].

70) שנזיר טמא ומצורע מביאים כשהם ודאי, ראה לעיל אות לח. 71) כדברי רבינו לעיל פ"ו, הי"ב: "אבל עולתו ואשמו (של נזיר טמא) אין מעכבים אותו מלמנות", וכן בהל' מחוסרי כפרה פ"א, ה"ה: "וכל זמן שלא הקריבו חטאתם, אסורים לאכול בקדשים. אבל העולה והאשם (=של מצורע) אינם מעכבים" וראה נזיר ס. 72) בדפוסים קדומים, וכן בכת"י התימנים, מתחילה כאן ההלכה. והתיבות: "אבל האשם" וכו', שייכות להלכה הקודמת. 73) כבר נתבאר לעיל ה"ה, שאין המצורע מביא קרבנו אלא לאחר תגלחת שניה (וראה בביאורנו לעיל אות סא), ולא נתכוון רבינו על חטאתו זו שהיא לצרעתו, אלא לספק טומאתו, כי הואיל ויש לחוש שהוא גם טמא למת, הרי בהכרח להביא כבר בתגלחת ראשונה קרבן חטאתו, כדי שיוכל להתחיל למנות אח"כ נזירות טהרתו, שהרי כל עוד שלא יביא חטאתו לא יוכל למנות נזירותו, שחטאתו מעכבתו, ראה לעיל פ"ו, הי"ב, והואיל ובסוף השנה השניה יצטרך להביא עולתו לנזירותו, עליו איפוא להקריב חטאתו לטומאתו בסוף השנה הראשונה כדי שלא יצטרך לעבור ב"בל תאחר" על קרבן טהרתו, כי אם לא יביא חטאתו בראשונה לא יוכל להביא עולתו בשניה, ויעבור על "בל תאחר" (מרכבת המשנה). 74) שמא לא נטמא כלל. 75) שאם לא יביא קרבן נזירותו, לא יוכל להתגלח כלל, שמא נזיר טהור הוא, ואין נזיר טהור מגלח בלא קרבן. 76) כי אין נזיר טמא מביא עולת בהמה לחובתו. 77) ומגלח עליה. 78) בתגלחת הרביעית שהיא לנזירותו. 79) שמא טמא למת שחייב חטאת העוף. 80) כמבואר לעיל ה"ד, ובביאורנו אות מד.

ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁהוּא מְגַלֵּחַ אַרְבַּע תִּגְלָחוֹת? כְּשֶׁהָיָה קָטָן[81] אוֹ אִשָּׁה[82]; אֲבָל הָאִישׁ - אֵינוֹ מְגַלֵּחַ מִסָּפֵק[83] לֹא תִּגְלַחַת טֻמְאָה וְלֹא תִּגְלַחַת צָרַעַת, שֶׁמָּא טָהוֹר הוּא וְנִמְצָא מַקִּיף פְּאַת רֹאשׁוֹ שֶׁלֹּא בִּמְקוֹם מִצְוָה. לְפִיכָךְ אֵינוֹ מְגַלֵּחַ אֶלָּא תִּגְלַחַת טָהֳרָה בִּלְבַד[84]. שֶׁאֵין אַרְבַּע תִּגְלָחוֹת אֵלּוּ לְעַכֵּב, אֶלָּא לְמִצְוָה[85].

81) גדול בשנים. אלא שלא הביא שתי שערות שאינו בר עונשין ונדרו נדר, כמבואר בהל' נדרים פי"א, ה"ג ולעיל פ"ב, הי"ג. 82) שאינה מוזהרת על איסור הקפת הראש, הואיל ואינה באיסור השחתת הזקן, השווה לעיל פ"ט, הט"ו. 83) כל שלש התגלחות הראשונות, שהן ספק (נזיר נז:). 84) שהיא האחרונה, וחייב להתגלח על־כל־פנים, בתורת נזיר טהור. 85) כמבואר בנזיר נז: שאפילו מצורע אין תגלחתו מעכבתו, ששאלו שם: והלא עושה השחתת זקן? (כגירסת רש"י ותוספות שם) ותירצו: באשה וקטן. ומשמע מזה, שבגדול אינו משחית (=מגלח) זקנו כלל, למרות שהוא ספק מצורע (לחם־משנה), וראה לעיל פ"ח,

ה"ה, ובהל' צרעת פי"א, ה"ד: "תגלחת המצורע וטבילתו והזאתו אינן מעכבות זו את זו".

י. נָזִיר שֶׁנִּצְטָרַע וַדַּאי וְנִטְמָא בְּסָפֵק - כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה? אַחַר שֶׁיִּטְהַר[86] מִצָּרַעְתּוֹ מַזֶּה בַּשְּׁלִישִׁי וּבַשְּׁבִיעִי[87], וּמְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת טֻמְאָה[88], וּמַתְחִיל לִמְנוֹת נְזִירוּתוֹ כֻּלָּהּ[89], שֶׁהֲרֵי נָפְלוּ הַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים בְּסָפֵק טֻמְאָה שֶׁנִּטְמָא, וּמֵבִיא קָרְבַּן טָהֳרָה וְשׁוֹתֶה בְּיַיִן[90].

וּמֵאַחַר שֶׁיָּבִיא קָרְבַּן צָרַעַת[91] אוֹכֵל בְּקָדָשִׁים[92].

86) שירפא מצרעתו. 87) להטהר מטומאת מת, כי כל עוד שיהיה טמא מת, לא יוכל לשלוח קרבנות צרעתו, שהלכה היא (הל' ביאת מקדש פ"ב, הי"ב) "טמא מת, אין מקריבים עליו קרבן כלל עד שיטהר". ואע"פ שעדיין טמא הוא לצרעתו, אפשר להזות עליו מאפר הפרה, כמבואר בהל' פרה פי"א, ה"ג: "כל המטמאין מקבלין הזאה" וכו'. 88) לאחר שישלמו ימי נזירותו, כי שמא לא נטמא, ואסור לו להתגלח עד שישלים ימי נזירות טהרתו, וכגון שנרפא מצרעתו ביום יא לנזירותו, ונטמא טומאת ספק בו ביום, הרי זה מגלח תגלחת ראשונה לצרעתו בו ביום, וביום יז לנזירותו מגלח תגלחת שניה לצרעתו, ומשלים עוד עשרים יום לנזירותו (שימי חלוטו וספירו לא סתרו ולא עלו למנין נזירותו - לעיל פ"ז, ה"ט), נמצא שביום לח לנזירותו, הרי הוא מגלח ממה־נפשך, אם נזיר טהור הוא, הרי שלמה נזירותו (אחרי נכיון שבעת ימי צרעתו), ואם נטמא למת, הרי מצוה עליו לגלח תגלחת טומאה ביום השביעי לטהרתו (מרכבת המשנה). 89) נזירות טהרה. 90) נמצא שאם קיבל עליו נזירות סתם, שהיא שלשים יום, הרי זה שותה יין ומיטמא למתים אחרי ששים ושבעה יום לנזירותו. ששבעה ימים עלו לו לימי ספירת צרעתו, ושלשים יום לגמר נזירותו (שמא לא נטמא, ואסור לו לגלח עד שישלים נזירות טהרתו), ועוד שלשים יום שהוא מונה אחרי תגלחת טומאתו, שמא נטמא וסתר את כל ימי נזירותו הקודמת (נזיר ס:). 91) ביום השמיני להרפאו מצרעתו, ואחרי שהזו עליו ביום השלישי וביום השביעי, כאמור לעיל אות פו. 92) שכבר נתבאר לעיל ה"א, שכל טמא טומאה היוצאה מגופו, אינו זכאי לאכול מקרבנות המקדש, עד אשר יטהר ויביא קרבנותיו, וצרעת היא טומאה יוצאה מגופו (נזיר שם). כל הלכה זו נתפרשה על־פי מרכבת המשנה, ורבינו מפרש את הסוגיא בנזיר שם שלא כרש"י ותוספות.

יא. נִטְמָא וַדַּאי וְהָיָה מְצֹרָע בְּסָפֵק[93], וְטָהַר[94] מִסִּפֵּק צָרַעְתּוֹ - מוֹנֶה יְמֵי נְזִירוּתוֹ שְׁלֵמָה, וְאַחַר כַּךְ מְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת הַנֶּגַע[95]; שֶׁאֵין תִּגְלַחַת סְפֵק נְגָעוֹ דּוֹחָה נְזִירוּת[96]. וְאַחַר כַּךְ מוֹנֶה שִׁבְעַת יָמִים[97] שֶׁבֵּין תִּגְלַחַת מְצֹרָע הָרִאשׁוֹנָה לְתִגְלַחַת שְׁנִיָּה, וּמְגַלֵּחַ וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו וְאוֹכֵל בַּקָּדָשִׁים. וּמַזֶּה בַּשְּׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי[98]. וְאַחַר כַּךְ מוֹנֶה שִׁבְעָה אֲחֵרִים לְטֻמְאַת מֵת[99], וּמְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת טֻמְאָה, וְאַחַר כַּךְ מוֹנֶה נְזִירוּתוֹ[100] כֻּלָּהּ[101].

93) ספק נגע, ספק בוהק שהוא טהור. 94) ונרפא. 95) שאי־אפשר לו למנות שבעה ימים לטומאת מת ולהתגלח תגלחת טומאה, שמא מצורע הוא, ומצורע אינו משלח קרבנותיו עד שיטהר, כמבואר בהל' ביאת מקדש פ"ב, הי"א, וגם לצרעתו אסור לו לגלח, שמא אינו מצורע, ונזיר שנטמא אסור לו - לדעת רבינו - לגלח גילוח רשות, עד אשר ימנה ימי נזירות כפי שנדר (מרכבת המשנה, בהבנת דברי רבינו). 96) שנאמר בה: "תער לא יעבור על ראשו", ואפילו נטמא, שסותר הכל, אינו מותר אלא בתגלחת טומאה מיד, או בתגלחת רשות לאחר שלשים יום (מרכבת המשנה). 97) כדי להטהר מצרעתו. 98) באלה שבעת הימים שבין תגלחת ראשונה לשניה, כדי שיוכל להביא קרבנות צרעתו, ולא יהיה טמא מת, שטמא מת אין מקריבים עליו קרבן, וכאמור לעיל אות פו. ובדפוסים קדומים וכן בכת"י התימנים: "אם הזה בשלישי ובשביעי", כלומר, אינו מביא קרבנותיו לצרעתו עד אשר יזו עליו בשלישי ובשביעי, כאמור. 99) אחרי שכבר נטהר מצרעתו יכול הוא להביא קרבן טומאת מת. וראה בסמוך הי"ג. 100) אחרי שגילח תגלחת טומאה והביא חטאתו, מיד חלה עליו נזירות טהרה. 101) נמצא, שאם נזר סתם נזירות שהיא שלשים יום, ונטמא ודאי והוחלט מספק, אוכל בקדשים לאחר שלשים ושבעה ימים, ואינו שותה יין עד אחר שבעים וארבעה יום, שהרי מונה תחילה שלושים ימי נזירותו, ושבעה ימים שבין תגלחת לתגלחת, ושוב שבעה ימים לטומאת מת, הרי ארבעים וארבעה, הוסף עליהם שלושים יום שהוא מונה בסוף לנזירותו, הרי שבעים וארבעה (נזיר ס:) ולא כפירוש רש"י ותוספות שם.

יב. וְכֵן אִם הָיָה טָמֵא וּמְצֹרָע בְּוַדַּאי - לְאַחַר שֶׁיִּטְהַר[102] מִצָּרַעְתּוֹ מְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת צָרַעַת הָרִאשׁוֹנָה, וּמַזֶּה בַּשְּׁלִישִׁי וּבַשְּׁבִיעִי[103], וּמְגַלֵּחַ רִאשׁוֹ וּזְקָנוֹ בַּשְּׁבִיעִי, וְהִיא תִּגְלַחַת שְׁנִיָּה שֶׁל צָרַעַת, וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו בַּשְּׁמִינִי וְאוֹכֵל בְּקָדָשִׁים, וְסוֹפֵר שִׁבְעָה[104] וּמְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת טֻמְאָה, וְאַחַר כַּךְ סוֹפֵר יְמֵי נְזִירוּת שְׁלֵמָה[105], וּמֵבִיא קָרְבַּן טָהֳרָה וְשׁוֹתֶה בְּיַיִן[106].

102) שירפא מנגעו. 103) לטומאת מת, כדי שיוכל להקריב קרבנות צרעתו, וכאמור לעיל בביאורנו אות פו. 104) לטומאתו, שאין ימי ספירו לצרעתו עולים לו לימי טומאתו, כמבואר בסמוך הי"ג. 105) נזירות טהרה החלה עליו עם הקרבת קרבן חטאת טומאתו, כמבואר לעיל פ"ו, הי"ב. 106) נמצא זה שותה יין ומיטמא למתים לאחר ארבעים וארבעה יום לקבלת נזירותו הסתמית שהיא בת שלושים יום (נזיר ס:). "זה הכלל אי־אפשר לעשות דין נזירות טומאה ולא נזירות טהרה עד תום ימי חלוטו" (תוספות שם עמ' א, דיבור־המתחיל ספק), כי כל עוד שהוא טמא טומאת מצורע, אין מקריבים עליו שום קרבן, ואינו נטהר מצרעתו עד שיגלח ויביא קרבנותיו (מרכבת המשנה).

יג. לָמָּה סוֹפֵר שִׁבְעָה[107]? שֶׁאֵין שִׁבְעַת יְמֵי הַטֻּמְאָה עוֹלִין בְּשִׁבְעַת יְמֵי סְפִירָה שֶׁבֵּין תִּגְלַחַת וְתִגְלַחַת שֶׁל מְצֹרָע[108].

107) שבעת ימי טומאה, אחרי שכבר ספר שבעה ימים לתגלחתו וגם הזה ושנה? 108) שתגלחת מצורע היא לפני

ביאת מים (=טבילת גופו), ככתוב (ויקרא יד, ט) "ואת כל שערו יגלח... ורחץ את בשרו במים וטהר". ונזיר שנטמא למת, כתוב בו (במדבר ו, ט) "וגלח ראשו ביום טהרתו" גילוחו לאחר טהרתו במים (נזיר ס:). והואיל ואין תגלחת צרעתו עולה לטומאתו, על־כרחו מונה שבעת ימים אחרים, עד שיהיה שערו כדי לכוף ראשו לעיקרו, הוא שיעור הראוי לתגלחת, כמבואר בנזיר לט: ולעיל פ"ו, ה"א (לחם־משנה).

1 **יד. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר אִם אֶעֱשֶׂה כָּךְ וְכָךְ אוֹ אִם**
2 **לֹא אֶעֱשֶׂה וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה - הֲרֵי זֶה רָשָׁע. וּנְזִירוּת**
3 **כָּזוֹ מִנִּדְרֵי רְשָׁעִים הִיא[109]. אֲבָל הַנּוֹדֵר לַה' דֶּרֶךְ**
4 **קְדֻשָּׁה[110] - הֲרֵי זֶה נָאֶה וּמְשֻׁבָּח, וְעַל זֶה נֶאֱמַר:**
5 **נֵזֶר אֱלֹהָיו עַל רֹאשׁוֹ, קֹדֶשׁ הוּא לַה'[111]. וּשְׁקָלוֹ**
6 **הַכָּתוּב כְּנָבִיא, (שֶׁנֶּאֱמַר): וָאָקִים מִבְּנֵיכֶם לִנְבִיאִים**
7 **וּמִבַּחוּרֵיכֶם לִנְזִרִים[112].**

109) משנה בנדרים ט. שאין זו נזירות לה'. ולא לכונן דעותיו או לתקן מעשיו (ראה לעיל הל' נדרים פי"ג, הכ"ג). 110) כגון שהיה מתגאה ביפיו ונדר בנזיר, כדי לכוף יצרו, כמבואר בהל' נדרים ובביאורנו שם. 111) נדרים ט: כדברי שמעון הצדיק, שאמר לנזיר כזה: "כמוך ירבו בישראל, עליך הכתוב אומר איש כי יפליא... נזיר להזיר לה'". וראה לעיל פ"א, אות ט. ובמד"ר נשא י, יא: אמר הקב"ה, הריהו חשוב לפני ככהן גדול. מה כהן גדול נאמר בו: נזר שמן משחת אלהיו עליו, אף בנזיר: נזר אלהיו וגו'. 112) ספרי זוטא נשא ו, ח. והרד"ק בפירוש לעמוס שם: "אפילו הבחורים, שדרכם ללכת אחרי תאות הבשר והיין, נתתי בהם רוח טהרה שינזרו מן היין... כי היין הוא המביא האדם לרדוף אחרי תאות הבשר... הפרשתי אתכם, כדי שתהיו קדושים".

סְלִיקוֹ לְהוֹ הִלְכוֹת נְזִירוּת בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא

הִלְכוֹת עֲרָכִין וַחֲרָמִין

יֵשׁ בִּכְלָלָן שֶׁבַע מִצְוֹת. חָמֵשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פִּרְטָן: א) לָדוּן בְּעֶרְכֵי אָדָם כַּאֲשֶׁר מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה, וְזֶהוּ דִּין עֶרְכֵי אָדָם. ב) דִּין עֶרְכֵי בְהֵמָה. ג) דִּין עֶרְכֵי בָתִּים. ד) דִּין עֶרְכֵי שָׂדוֹת. ה) דִּין מַחֲרִים נְכָסָיו. ו) שֶׁלֹּא יִמְכֹּר חֵרֶם. ז) שֶׁלֹּא יִגְאַל חֵרֶם.

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) ערכי האדם הקצובים בתורה, שיעור השקל הכתוב בתורה, האישים שאינם מעריכים ולא נערכים, ההבדל שבין דמים לערכין, נדבת גוי או נדרו מה ייעשה בהם, נגמר דינו בבי"ד של ישראל לההרג מהו בערכין ובדמים, האומר ערכי עלי או דמי עלי ומת קודם שיעמוד בדין או לאחר שעמד בדין, מה דינם של היורשים.

8 **א. הָעֲרָכִים הֵם נֶדֶר[2] מִכְּלַל נִדְרֵי הֶקְדֵּשׁ[3], שֶׁנֶּאֱמַר:**
9 **אִישׁ כִּי יַפְלִא נֶדֶר[4] בְּעֶרְכְּךָ נְפָשֹׁת לַה'. לְפִיכָךְ[5] חַיָּבִין**
10 **עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ וְלֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ[6],**
11 **וּמִשּׁוּם כְּכָל הַיֹּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה[7].**

2) ולפיכך נסדרו הלכותיהם בספר הפלאה, העוסק בסוגי נדרים למיניהם. והקדים דיני נדרי איסור הנוהגים גם בזמן הזה, ואח"כ דיני נזירות שיש בה נדרי איסור והקדש כאחד, שכשישלים נזירותו - עליו להביא קרבנותיו. וקבע דיני ערכין בסוף הספר, כי הם נדרי הקדש בלבד ואינם נוהגים בזמן הזה (רדב"ז). וראה בביאורנו לעיל הל' נדרים פ"א, ה"א. 3) שאדם נודר לטובת המקדש. 4) קראו הכתוב: נדר. 5) הואיל ויש להם דין נדר. 6) אחרי שיעברו עליו שלש רגלים ולא נתן ערכו, כמבואר בראש השנה ד, א. ובהל' מעשה הקרבנות פי"ד הי"ד. וב'תורת כהנים' פרשת בחוקותי, פרשתא ג, אמרו: "נדר בערכך - הקיש נדרים לערכים, מה נדרים - בבל תאחר לשלמו, אף ערכים - בבל תאחר לשלמו". וכן במדרש 'ויקרא רבה', פרשה לז: "כשם שבנדרים בל יחל ובל תאחר, כך בערכין" וכו'. ומדברי רבינו ב'ספר המצוות' לא־תעשה קנז נראה, שמשעברו שלש רגלים ולא נתן ערכו, עובר גם משום: לא יחל, וכך הוא מוכיח מה'ספרי' על פסוק זה: "מגיד שעובר על בל יחל ועל לא תאחר". אולם הרמב"ן בהשגותיו ל'ספר המצוות' 'עשה' צד, סובר שאינו עובר על לא יחל אלא כשעבר על נדרו, ואי אפשר לו עוד לקיימו, אבל אינו תלוי כלל בשלש רגלים (משנה־למלך). 7) האמור בפרשת נדרים, וכן אמרו (ראש השנה ו.) "מוצא שפתיך - זו מצות־עשה", וכתב רבינו ב'ספר המצוות' מצות־עשה צד: "והנה נכפל הציווי (של מוצא שפתיך תשמור) במצוה זו, והוא אמרו: ככל היוצא מפיו יעשה".

12 **ב. מִצְוֹת עֲשֵׂה לָדוּן בְּדִינֵי עֲרָכִין כַּאֲשֶׁר מְפֹרָשׁ**
13 **בַּתּוֹרָה[8]. וְאֶחָד הָאוֹמֵר 'עֶרְכִּי עָלַי'[9], אוֹ הָאוֹמֵר 'עֶרְכְּךָ**
14 **זֶה עָלַי'[10], אוֹ 'עֶרְכְּךָ פְּלוֹנִי עָלַי' - נוֹתֵן הָעֶרֶךְ[11] לְפִי**
15 **שְׁנֵי הַנֶּעֱרָךְ. וְהוּא הַדָּבָר הַקָּצוּב[12] שֶׁבַּתּוֹרָה[13], לֹא**
16 **פָּחוֹת וְלֹא יָתֵר.**

8) ויקרא כז. 9) השווי שלי עלי, לתתו לטובת בית המקדש. 10) אדם זה העובר לפניו. 11) השווי. 12) פסוק וחתוך. 13) שהתורה קבעה מחיר כל נערך לפי שנותיו, בניגוד לאומר דמי פלוני עלי, שאינו משלם אלא אחר שיעריכוהו כעבד הנמכר בשוק, הכל לפי בריאות גופו, ואין דמיו קצובים בתורה, כמבואר להלן ה"ט. וכתב רבינו ב'מורה נבוכים' ח"ג פל"ט: " . . . וכן המצוות אשר ספרנון בהל' ערכין וחרמין, כולן הולכין על דרך הצדקות (לעזור לזולת). מהן מה שהוא לכהנים (= חרמין), ומהן מה שהוא לבדק הבית, ובכולן יגיע האדם למידת הנדיבות, ושיבוז אדם לממון לכבוד השם ולא יקפוץ ידו, כי רוב ההפסד הבא במדינות . . . הוא מפני החריצות על הממון והרבות ממנו, ורוב התאוה להוסיף נכסים וכבוד". והשווה לקמן פ"ח, הי"ב: "כדי לכוף את יצרו ולא יהיה כילי".

17 **ג. וְכַמָּה הוּא הָעֶרְכְּךָ? אִם הָיָה הַנֶּעֱרָךְ[14] בֶּן שְׁלֹשִׁים**
18 **יוֹם אוֹ פָּחוֹת - אֵין לוֹ עֶרְכְּךָ[15], וְהָאוֹמֵר עָלָיו 'עֶרְכְּךָ**
19 **זֶה עָלַי' - הֲרֵי זֶה כְּאוֹמֵר 'עֶרְכְּךָ כְּלִי זֶה עָלַי', וְאֵינוֹ**

חַיָּב כְּלוּם[16]. הָיָה מִבֶּן אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים יוֹם עַד בֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים גְּמוּרוֹת - עֶרְכּוֹ הַזָּכָר חֲמִשָּׁה שְׁקָלִים, וְהַנְּקֵבָה שְׁלֹשָׁה שְׁקָלִים[17]. מִשֶּׁנִּכְנַס בִּשְׁנַת שֵׁשׁ יוֹם אֶחָד[18] עַד שֶׁיַּשְׁלִים שְׁנַת עֶשְׂרִים - עֶרְכּוֹ הַזָּכָר עֶשְׂרִים שְׁקָלִים, וְהַנְּקֵבָה עֲשָׂרָה שְׁקָלִים. מִשֶּׁיִּכָּנֵס בִּשְׁנַת אַחַת וְעֶשְׂרִים יוֹם עַד שֶׁיַּשְׁלִים שְׁנַת שִׁשִּׁים - עֶרְכּוֹ הַזָּכָר חֲמִשִּׁים שְׁקָלִים, וְהַנְּקֵבָה שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים. וּמִשֶּׁיִּכָּנֵס בִּשְׁנַת אַחַת וְשִׁשִּׁים יוֹם עַד יוֹם מוֹתוֹ, אֲפִלּוּ חָיָה כַּמָּה שָׁנִים - עֶרְכּוֹ הַזָּכָר חֲמִשָּׁה עָשָׂר שְׁקָלִים, וְהַנְּקֵבָה עֲשָׂרָה שְׁקָלִים[19].

14) האדם הנערך. 15) ואינו חייב כלום, שנאמר "ואם מבן חודש" וגו'. קיבלו חכמינו (ערכין יח.) יום שלושים נידון כלמטה, כמשמעות לשון הכתוב (שם ז) "ואם מבן ששים שנה ומעלה" ששלמה שנת הששים, ולא בשנת הששים עצמה, והוא־הדין לענין בן חודש (ראה בתוי"ט שם פ"ד, מ"ד). 16) אע"פ שאדם יודע שאין ערך לכלי (אלא לאדם בלבד), הוציא דבריו לבטלה, והוא־הדין לבן שלשים, שהוציא דבריו לבטלה (ערכין ה.). וכל זה לענין ערכין, אבל לענין דמים אפילו קטן בן יומו יש לו דמים, כמבואר בסמוך ה"ט. 17) מפורש בתורה שם, ו. 18) כן בדפוס רומי ר"מ, ובכ"י תימן. וכן להלן בשורה הג'. 19) מפורש בתורה שם. ומתוך שנאמר שם: מבן ששים שנה ומעלה, משמע כששלמה שנת ששים נידון כזקן, אבל בשנת ששים עצמה נידון כלמטה הימנה, מכאן אתה למד ב'גזירה שוה' "שנה - שנה", שבכולן שנה האמורה בה נידונת כלמטה (משנה בערכין יח.). ובנוגע לבן שלשים יום, אע"פ שלא נאמרה בו "שנה", הרי גילה הכתוב (במדבר ג, טו) במפקד הלוים, "כל זכר מבן חודש ומעלה תפקדם" שמונים בו משלושים יום ומעלה, ולא מיום השלושים עצמו (שם יח:).

ד. כָּל הַשָּׁנִים הָאֵלּוּ - מֵעֵת לְעֵת מִיּוֹם הַלֵּדָה[20]. וְכָל הַשְּׁקָלִים - בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ[21]. וְהוּא מִשְׁקַל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים שְׂעוֹרָה מִכֶּסֶף טָהוֹר[22]. וּכְבָר הוֹסִיפוּ עָלָיו וְעָשׂוּ אוֹתוֹ סֶלַע[23], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת שְׁקָלִים[24].

20) מיום ליום, ולא למנין עולם, שתכלה שנתו בערב ראש השנה, וכשיגיע חודש תשרי תיחשב לו שנה שניה (ערכין יח:). ושם פירש רש"י "מעת לעת" - אותו יום ואותה שעה לשנה הבאה, אבל מדברי רבינו לא משמע כן, וכן דעת ה'תוספות' שם לא, א - בשם רבי אלחנן, שאין צורך בערכין מעת לעת לשעות, ורק בקרבנות פוסלות שעות, כמבואר בהל' מעשה הקרבנות פ"א, הי"ג: "קרבן שמצוותו להיות בן שנה, אם הוסיף על השנה שעה אחת - נפסל". 21) במשקל השקל הקצוב לשקול בו שקלי הקודש, והוא עשרים גרה השקל (שמות ל, יג וברש"י שם), וכן אמרה תורה (ויקרא כז, כה) "וכל ערכך יהיה בשקל הקודש". 22) ע"פ דברי הרי"ף בקידושין דף יב, א - שהפרוטה היא משקל חצי שעורה, והיות שכל גרה מכילה ל"ב פרוטה, הרי משקל הגרה שש־עשרה שעורה, נמצא השקל שהוא עשרים גרה, שוקל ש"כ שעורה (כסף־משנה שקלים פ"א, ה"ב־ג).

23) מטבע הנקרא סלע בזמן בית שני, ומשקלו שלש מאות ושמונים וארבע שעורה. 24) פ"א, ה"ב.

ה. טֻמְטוּם[25] וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס[26] - אֵין לָהֶם עֵרֶךְ; שֶׁלֹּא קָצְבָה תּוֹרָה עֵרֶךְ אֶלָּא לְזָכָר וַדַּאי אוֹ לִנְקֵבָה וַדָּאִית. לְפִיכָךְ, טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס שֶׁאָמַר: עֶרְכִּי עָלַי, אוֹ שֶׁהֶעֱרִיכוֹ אַחֵר - אֵינוֹ חַיָּב כְּלוּם[27].

25) שערוותו אטומה, ואין לו זכרות ולא נקבות. 26) שיש לו אבר זכרות ואבר נקבות, והוא ספק זכר ספק נקיבה (לשון רבינו בהל' אישות פ"ב, הכ"ד). 27) משנה, ערכין ב, א. ובגמרא שם ד, ב. אבל אם הם העריכו אחרים הרי הם חייבים, כלשון המשנה שם "מעריכין, אבל לא נערכין". וטומטום שניתחוהו ונמצא זכר, הרי הוא כזכר. וכן אם נמצא נקיבה, הרי הוא כנקיבה ונערך (רדב"ז).

ו. הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - נֶעֱרָךְ, אֲבָל אֵינוֹ מַעֲרִיךְ[28]. כֵּיצַד? עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שֶׁאָמַר: עֶרְכִּי עָלַי, אוֹ עֵרֶךְ יִשְׂרָאֵל זֶה עָלַי - לֹא אָמַר כְּלוּם; וְיִשְׂרָאֵל שֶׁאָמַר: עֵרֶךְ עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת זֶה עָלַי, אוֹ עֵרֶךְ פְּלוֹנִי הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת עָלַי - נוֹתֵן לְפִי שְׁנֵי הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת הַנֶּעֱרָךְ[29]. וְכֵן הַמַּעֲרִיךְ אֶת הַחֵרֶשׁ וְאֶת הַשּׁוֹטֶה - חַיָּב[30], וְנוֹתֵן לְפִי שְׁנָיו.

28) שנאמר (ויקרא כז, ב): "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם" וגו' - בני ישראל מעריכים ואין עובדי־כוכבים מעריכים (ערכין ה:). 29) שנאמר: "איש כי יפליא נדר בערכך" איש - אפילו עובד־כוכבים (שם), וכרבי מאיר, ומסתבר שהלכה כמותו, שכן הכתוב אומר (עזרא ד, ג) "לא לכם ולנו לבנות בית לאלקינו" כי אם לנו לבדנו. והואיל וכסף הערכין נופל לבדק הבית, אינו מן הדין שיהא גוי מעריך, ומכאן שהריבוי "איש" בא לרבות גוי שהוא נערך (גמרא שם). ואע"פ שכלל הוא: רבי מאיר ורבי יהודה, הלכה כרבי יהודה (עירובין מו :) - במקום שמסתבר טעמו של רבי מאיר, הלכה כמותו, ואין למדים מן הכללות (כסף־משנה). וכן נראה מסתימת סוגיית הש"ס נזיר סא, שנקטו שם את דעת רבי מאיר כהלכה פסוקה ('אור שמח'). וכבר קדמו הרדב"ז כאן ה"ז. 30) משנה, ערכין ב, א. אבל אינם מעריכים, מפני שאין בהם דעת (שם). ובנוגע לקטן, ראה לקמן הט"ו.

ז. הָעֶבֶד[31] - נֶעֱרָךְ וְעוֹרֵךְ, כִּשְׁאָר יִשְׂרָאֵל[32]. וְאִם יִפְּדֶה וְיִהְיֶה לוֹ[33] - יִתֵּן עֵרֶךְ שֶׁנָּדַר.

31) כנעני. 32) משנה, ערכין ב, א. וכן אמרו ב'תורת כהנים' פרשת בחוקותי "ואמרת אליהם" (ויקרא כז, ב) - לרבות גרים ועבדים. 33) בכת"י התימנים: ויהיה לו. כלומר, כשהוא עבד, כל מה שיש לו שייך לרבו, אבל כשישתחרר ויהיה לו כסף - חייב לשלם. ובתוספתא ערכין פ"א מ"ב, אמרו: "נשים ועבדים . . . נערכים ומעריכים, אם יש להם בזמן הזה (כגון שנתנו לעבד כסף, על־מנת שאין לרבו רשות בו) גובים מהם, ואם לא - כותבים עליהם

וגובים לאחר זמן". ומסתבר, אע"פ שלגבי מצוות יש לעבד דין של אשה, בערכין הוא נערך כזכר ('תוספות' ערכין ב.).

ח. אֶחָד הַמַּעֲרִיךְ אֶת הַיָּפֶה הַבָּרִיא, וְאֶחָד הַמַּעֲרִיךְ אֶת הַכָּעוּר[34] הַחוֹלֶה. אֲפִלּוּ הָיָה הַנֶּעֱרָךְ מֻכֶּה שְׁחִין[35] אוֹ סוּמָא אוֹ גִּדֵּם[36] וְיֵשׁ בּוֹ כָּל מוּם - נוֹתֵן לְפִי שָׁנָיו כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה[37].

34) משנה, ערכין יג, ב. ושמתיך כראי (נחום ג, ו) מתרגם יונתן: ואשוינך מכערא. 35) ערכין ב, א. שנאמר: "בערכך נפשות", אפילו נפש כל שהיא. 36) קטוע יד. 37) אבל בדמים (ראה בסמוך ה"ט) אינו כן, שאם אמר על מוכה שחין, דמיו עלי - אינו משלם כלום, שאין לו דמים (שם).

ט. הַדָּמִים[38] אֵינָן כַּעֲרָכִין. כֵּיצַד? הָאוֹמֵר: דָּמַי עָלַי, אוֹ דְּמֵי זֶה עָלַי, אוֹ דְּמֵי פְּלוֹנִי עָלַי, אֲפִלּוּ הָיָה אוֹתוֹ פְּלוֹנִי קָטָן בֶּן יוֹמוֹ[39] אוֹ טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס[40] אוֹ עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[41] - נוֹתֵן מַה שֶּׁהוּא שָׁוֶה[42], דִּינָר אוֹ אֶלֶף, כְּאִלּוּ הוּא עֶבֶד הַנִּמְכָּר בַּשּׁוּק[43].

38) המשתלמים לפי שווי האדם ולא לפי שנותיו. 39) משנה, ערכין ה, א. שהרי יש לו שווי כל שהוא (רש"י שם). 40) שם ב, א. 41) שם ה, ב. וראה בסמוך הי"א. 42) שאין זה גרוע מאומר: דמי דקל פלוני עלי, שמשלם כפי נדרו (שם ד:). 43) סנהדרין טו, א. ומגילה כג, ב.

י. וְהָעֲרָכִים כֻּלָּן וְהַדָּמִים - הַכֹּל סְתָמָן לְבֶדֶק הַבַּיִת[44]. וְיִפְּלוּ הַכֹּל לַלִּשְׁכָּה שֶׁהָיְתָה בַּמִּקְדָּשׁ מוּכֶנֶת לְקָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת[45].

44) לתיקון הפרצות בבניין בית המקדש, ככתוב (מלכים־ב, יב, ו) "והם יחזקו את בדק הבית לכל אשר ימצא שם בדק". 45) ערכין כד, א. ונתן את הערכך קודש לה' - מכאן שסתם הקדשות לבדק הבית.

יא. עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שֶׁאָמַר: דָּמַי עָלַי, אוֹ דְּמֵי פְּלוֹנִי עָלַי - נוֹתֵן כְּפִי נִדְרוֹ. וְאֵינוֹ נוֹפֵל לַלִּשְׁכָּה, שֶׁאֵין מְקַבְּלִין מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת נְדָבָה אוֹ נֶדֶר לְחַזֵּק אֶת בֶּדֶק הַבַּיִת אוֹ בֶדֶק יְרוּשָׁלַיִם[46]; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא לָכֶם וָלָנוּ לִבְנוֹת בַּיִת[47] וְגוֹמֵר; וְנֶאֱמַר: וְלָכֶם אֵין חֵלֶק וּצְדָקָה וְזִכָּרוֹן בִּירוּשָׁלָיִם.

46) חומת ירושלים ומגדלותיה. 47) השווה לעיל ה"י, ובביאורנו שם.

יב. וּמַה יֵּעָשֶׂה בָּהֶן? יִבְדֵּק הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת עַל דַּעַת מִי נָדַר. אִם נָדַר עַל דַּעַת יִשְׂרָאֵל - יוֹצִיאוּהוּ בֵּית דִּין בְּמַה שֶׁיֵּרָאֶה לָהֶם[48] חוּץ מִבֶּדֶק הַבַּיִת וּבֶדֶק יְרוּשָׁלַיִם[49]; וְאִם אָמַר: לַשָּׁמַיִם[50] נָדַרְתִּי - יִגָּנֵזוּ[51].

48) מה שירצו לעשות בהם יעשו. 49) שאין מקבלים ממנו כדי שלא יהיה לו חלק וזכרון בהם. 50) לשם הקדש. 51) ואסורים בהנאה (ערכין ו.) כדין "גוי שהתנדב קורה . . . בודקים אותו" וכו' הנזכר בהל' מתנות עניים פ"ח, ה"ח. ושם מדגיש רבינו: "אבל לבית הכנסת, מקבלים מהם לכתחילה". וראוי להעיר, שאפילו לא אמר בפירוש: "לשם שמים", כל שלא אמר בפירוש: "על דעת ישראל אני נודר" - אסור לקבל ממנו, כי יש לחוש, שמא לשם שמים נתכוין, כלשון רבינו שם: "ואם לא אמר, טעון גניזה שמא לבו לשמים" (לחם־משנה). והשווה הל' תרומות פ"ד, הט"ו.

יג. הַגּוֹסֵס[52] - אֵין לוֹ לֹא עֵרֶךְ וְלֹא דָּמִים[53]. הוֹאִיל וְרֹב הַגּוֹסְסִין לְמִיתָה[54], הֲרֵי הוּא כְּמֵת[55]. וְכֵן מִי שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ בְּבֵית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל לְהָרְגוֹ עַל עֲבֵרָה שֶׁעָבַר, וְהֶעֱרִיכוֹ אַחֵר אוֹ שֶׁהֶעֱרִיךְ עַצְמוֹ, אוֹ שֶׁאָמַר 'דָּמַי עָלַי', אוֹ שֶׁאָמַר אַחֵר 'דְּמֵי זֶה עָלַי' - אֵינוֹ חַיָּב כְּלוּם; שֶׁזֶּה כְּמֵת הוּא, וְהַמֵּת אֵין לוֹ עֵרֶךְ וְלֹא דָּמִים. וְעַל זֶה נֶאֱמַר: כָּל חֵרֶם אֲשֶׁר יָחֳרַם מִן הָאָדָם לֹא יִפָּדֶה. כְּלוֹמַר: אֵין לוֹ[56] פִּדְיוֹן, אֶלָּא הֲרֵי הוּא כְּמֵת[57].

52) הקרוב למיתה, שמעלה ליחה בגרונו מפני צרות החזה (לשון הרמ"א אהע"ז סי' קכא, ס"ז). 53) שאינו נערך ואינו נידר (משנה בערכין ו:). 54) גיטין כח, א. 55) השווה הל' גירושין פ"ו, הכ"ח. והל' תרומות פ"ט, ה"ג. ובערכין ד, א - אמרו: "בערכך נפשות - ולא המת, אוציא את המת ולא אוציא את הגוסס? ת"ל, והעמיד והעריך, כל שישנו בהעמדה - ישנו בהערכה, וכל שאינו בהעמדה (הגוסס אינו בהעמדה) - אינו בהערכה". 56) מי שהוא ראוי להיחרם ולהיהרג, אינו בכלל פדיון (ערכין ו: וברש"י). 57) הואיל ונגמר דינו למות. וכל זה בבית דינו של ישראל, אבל נגמר דינו למות בבית־דין של גויים, אינו כמת, שלוקחים שוחד ומחזירים אותו לחיים, כמבואר בגיטין כח, ב (רדב"ז). והשווה הל' גירושין פ"ו, הכ"ט. ורבינו בפירושו למשנה (ערכין שם), אומר: וכל זה ביוצא ליהרג ע"י מיתת בית־דין, שאינו תלוי ברצוננו אלא התורה ממיתה אותו, אבל היוצא ליהרג במצות המלך, מעריך ונערך, שלפעמים חוזר המלך מדיבורו.

יד. זֶה הַיּוֹצֵא לֵהָרֵג שֶׁהֶעֱרִיךְ אֲחֵרִים אוֹ נָדַר דְּמֵיהֶם אוֹ הִזִּיק - חַיָּב לְשַׁלֵּם, וְגוֹבִין הַכֹּל מִנְּכָסָיו[58].

58) ערכין ו, ב. וכתב רבינו בפירושו שם: "כבר ידעת, שפסק ההלכה על פי המעשה בידינו היום, שמלוה על פה (שלא בשטר) גובה מן היורשים . . . ונוטלים כנגד הנזק מעזבונו". והשווה הל' מלוה פי"א, ה"ד. ומלשון רבינו כאן: "זה היוצא ליהרג" וכו' ולא הזכיר את הגוסס שעסק בו בהלכה הקודמת, משמע שסובר שגוסס שהעריך או נדר אינו חייב כלום, אולם ה'תוספות' בערכין ד, א דיבור־המתחיל ולא אוציא, הביאו משנה ממסכת שמחות, האומרת, שהגוסס נודר ומעריך (כגון שבדקוהו פעם אחר פעם, לידע אם דעתו מיושבת עליו). ובמסכת שמחות שלפנינו אין משנה כזאת, ויתכן, שגם רבינו יודע, שהגוסס מעריך ונודר, ומה שלא הזכיר כאן גוסס, הוא משום "דין נזק", שאינו יכול לומר בו: "אם הזיק חייב לשלם" (לחם־משנה).

טו. כֹּהֲנִים וּלְוִיִּים - מַעֲרִיכִין וְנֶעֱרָכִין כִּשְׁאָר יִשְׂרָאֵל[59]. וְקָטָן שֶׁהִגִּיעַ לְעוֹנַת נְדָרִים[60] וְהֶעֱרִיךְ אוֹ נָדַר דָּמִים - חַיָּב לְשַׁלֵּם[61]; שֶׁהֲרֵי נְדָרָיו קַיָּמִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת נְדָרִים[62].

59) ואין אומרים הואיל וכתוב (במדבר יח, טז) "ופדויו מבן חודש תפדה בערכך", כל שישנו בפדיון הבן - ישנו בערכין, וכהנים ולויים שאינם בפדיון הבן - לא יהיו בערכין (ערכין ד.). ובפירוש המשנה לרבינו שם מ"א "שאין הדבר כן, לפי שאיש כתוב בפרשה, איזה איש שיהיה". 60) שהיא בן שתים־עשרה שנה ויום אחד לבן, ואחת־עשרה שנה ויום אחד לבת. 61) לכשיגדל ויהיה לו, השווה לעיל ה"ז. 62) פי"א, הל' א־ג.

טז. הָעֲרָכִין הַקְּצוּבִין לְפִי הַשָּׁנִים - הֵן שְׁנֵי הַנֶּעֱרָךְ, וְלֹא שְׁנֵי הַמַּעֲרִיךְ. כֵּיצַד? בֶּן עֶשְׂרִים שֶׁאָמַר לְבֶן שִׁשִּׁים: עֶרְכְּךָ עָלַי - נוֹתֵן עֶרֶךְ בֶּן שִׁשִּׁים; וּבֶן שִׁשִּׁים שֶׁאָמַר לְבֶן עֶשְׂרִים: עֶרְכְּךָ עָלַי - נוֹתֵן עֶרֶךְ בֶּן עֶשְׂרִים[63]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

63) משנה ערכין יח, א: "השנים בנידר".

יז. וְצָרִיךְ הַמַּעֲרִיךְ שֶׁיְּהֵא פִּיו וְלִבּוֹ שָׁוִין[64], כִּשְׁאָר הַנְּדָרִים[65]. וְנִשְׁאָלִין עַל הָעֲרָכִין[66] וְעַל הַדָּמִים, כְּדֶרֶךְ שֶׁנִּשְׁאָלִין עַל שְׁאָר נְדָרִים וְהֶקְדֵּשׁוֹת[67].

64) שאם גמר בלבו להעריך, וטעה והוציא בשפתיו דבר שלא היה בלבו, הרי זה פטור. 65) ראה הל' נדרים פ"ב, ה"ב. והל' שבועות פ"ב, הי"א. 66) לחכם להתיר את התחייבותו, שהרי נדר קראו הכתוב (ויקרא כז, ב) "איש כי יפליא נדר בערכך". 67) ראה הל' נדרים פ"ד, ה"ה, ז.

יח. הָאוֹמֵר: עֶרְכְּךָ אֵלּוּ עָלַי[68] - נוֹתֵן עֶרֶךְ כֻּלָּן[69], כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי שָׁנָיו. וְאִם הָיָה עָנִי[70] - נוֹתֵן עַל יְדֵי כֻּלָּם עֶרֶךְ אֶחָד עָנִי[71]. וְאִם הָיָה עָשִׁיר - נוֹתֵן עַל יְדֵי כֻּלָּן עֶרֶךְ עָשִׁיר[72].

68) שעמדו לפניו אנשים הרבה והעריך את כולם. 69) תוספתא ערכין פ"ב, מ"ז. ובש"ס ערכין ד, א: "אין לי אלא אחד שהעריך אחד. אחד שהעריך מאה, מניין? תלמוד־לומר: בערכך נפשות". 70) ואין ידו משגת לתת ערך מלא של כולם. 71) שהוא לא פחות מסלע אחד, ראה לקמן פ"ג, ה"ג (תוספתא שם). ולדעת ה'לחם משנה' צריך שיגיע לכל הפחות סלע אחד לכל נערך, שפחות מסלע אינו בתורת ערך. ואם אין לו, ישאר עליו חוב, וכשיעשיר יתן ערך שלם, כמבואר לקמן פ"ג, ה"ד. 72) ראה לקמן פ"ג, ה"ב.

יט. הָאוֹמֵר: עֶרְכִּי עָלַי, וְחָזַר וְאָמַר: עֶרְכִּי עָלַי, וְכֵן אִם אָמַר אֲפִלּוּ כַּמָּה פְּעָמִים - חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת[73]. אָמַר: שְׁנֵי עֲרָכַי עָלַי - נוֹתֵן שְׁנֵי עֲרָכִין[74]. וְכֵן אִם אָמַר אַרְבָּעָה, אֲפִלּוּ אֶלֶף - נוֹתֵן כַּמִּנְיָן שֶׁנָּדַר.

73) ערכין ז, ב. שהרי הערכין בכלל נדר הם כמבואר לעיל ה"א, והלכה היא (הל' נדרים פ"א, ה"א־ב) נדר חל על נדר (רדב"ז). 74) ערכין ח, א. ומסתבר, שאם היה עני אינו נותן אלא ערך אחד לכמה ערכין כפי אשר תשיג ידו (רדב"ז). ואין זה דומה לדין המוזכר בהלכה יח הקודמת, ששם גופים חלוקים הם ועליו ליתן ערך עני לכל אחד ואחד, אבל כאן אינו מעריך אלא את עצמו, ונותן ערך אחד ('מצפה לשמואל' תוספתא ערכין פ"ב מ"ז). וראה לקמן פ"ג, הי"א־יב.

כ. אָמַר: הֲרֵי עָלַי עֶרְכְּךָ, וְלֹא פֵּרֵשׁ עֶרֶךְ מִי, אֶלָּא עֶרֶךְ סְתָם - נוֹתֵן פָּחוֹת שֶׁבָּעֲרָכִין, שֶׁהוּא שְׁלֹשֶׁת שְׁקָלִים[75].

75) שהוא ערך הנקיבה מבת שלושים יום עד חמש שנים, כמבואר לעיל ה"ג (ערכין ד:), ע"פ הכלל האמור שם: תפסת מועט, תפסת. תפסת מרובה - לא תפסת.

כא. הָאוֹמֵר: עֶרְכִּי עָלַי, וּמֵת קֹדֶם שֶׁיַּעֲמֹד בַּדִּין - אֵין הַיּוֹרְשִׁין חַיָּבִין לִתֵּן; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהֶעֱמִידוֹ לִפְנֵי הַכֹּהֵן וְהֶעֱרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן[76]. עָמַד בַּדִּין[77] וָמֵת - יִתְּנוּ הַיּוֹרְשִׁין[78].

76) גזירת הכתוב שהנערך צריך לעמוד לפני הכהן, להעריכו כמה שנותיו, כדי לידע כמה לחייב את המעריך, ואע"פ שלשון הכתוב שם: "ואם מך הוא מערכך והעמידו לפני הכהן . . . על פי אשר תשיג יד הנודר יעריכנו הכהן" - משמע שהמעריך עומד לפני הכהן להערכתו, אין זה סתירה לדברינו, כי הכתוב מדבר במי שאמר "ערכי עלי" שהוא המעריך והוא הנערך ('מרכבת המשנה'). 77) ונערך לפני הכהן. 78) משנה, ערכין כ, א. ובגמרא שם. והראב"ד משיג למה לנו העמדה בדין, והלא הלכה היא: מלוה על פה גובה מן היורשים, ואם־כן אפילו כשלא עמד בדין (אלא הכהן העריכו ביחיד) גם כן יתחייבו היורשים לשלם? ורבינו סובר, שיש לחוש שמא נשאל על ערכו ואינו חייב לשלם כלום, כמבואר לעיל הי"ז, אולם כשעמד לפני בית־דין וחייבו לשלם על פי הודאתו, הרי זה חשוב כגבוי ואין השאלה מועילה לו. וגם אין לחוש שמא פרע את נדרו לפני מותו, שהרי הגזברים מעידים שלא פרע ללשכה, ולפיכך יתנו היורשים (מה"מ).

כב. אֲבָל הָאוֹמֵר: דָּמַי עָלַי, אַף עַל פִּי שֶׁעָמַד בַּדִּין וּמֵת קֹדֶם שֶׁיְּקַצְּצוּ[79] דָּמָיו וְיֹאמְרוּ הַדַּיָּנִין כַּמָּה יִשְׁוֶה - אֵין הַיּוֹרְשִׁין חַיָּבִין לִתֵּן[80]. וְאִם קָצְבוּ דָּמָיו וְאַחַר כָּךְ מֵת - יִתְּנוּ הַיּוֹרְשִׁין.

79) יקצבו, כלשון הברייתא שבועות מה, ב. 80) שא"א לשום את דמיו לאחר מותו, ש"אין דמים למתים" (משנה, ערכין שם) וכמבואר בסמוך.

כג. וּמַה[81] בֵּין עֲרָכִין לְדָמִים? שֶׁעֲרָכִין קְצוּבִין מִן הַתּוֹרָה[82], וְהַדָּמִים אֵינָן קְצוּבִין. וְכֵן הָאוֹמֵר: עֶרְכְּךָ פְּלוֹנִי עָלַי, וּמֵת הָעוֹרֵךְ וְהַנֶּעֱרָךְ אַחַר שֶׁעָמַד הַנֶּעֱרָךְ בַּדִּין[83] - חַיָּבִין הַיּוֹרְשִׁין לִתֵּן[84]. מֵת הַנֶּעֱרָךְ קֹדֶם

שֶׁעָמַד בַּדִּין, אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּעֲרִיךְ קַיָּם - הֲרֵי זֶה פָּטוּר; שֶׁאֵין עֵרֶךְ לְמֵת, וְהַנַּעֲרָךְ צָרִיךְ עֲמִידָה בַּדִּין[85]. אָמַר: דְּמֵי פְּלוֹנִי עָלַי, וְעָמַד בַּדִּין[86], וּמֵת[87] קֹדֶם שֶׁיִּקְצְצוּ דָמָיו - הֲרֵי זֶה[88] פָּטוּר; שֶׁאֵין דָּמִים לַמֵּתִים[89].

81) בדפוס רומי ר"מ, וכן בכת"י התימנים: אין כאן התחלת ההלכה, כי זה נמשך לסוף ההלכה הקודמת, וההלכה הבאה מתחילה במילים: וכן האומר. 82) ולפיכך כשחייבו בית־דין לשלם, אע"פ שלא הספיק לקבוע כמה, אין זה מחוסר הערכה, שקצבת הערכתו מפורשת בתורה, אבל קצבת ה"דמים" אינה אלא ע"פ שמאים כ"עבד הנמכר בשוק" (לעיל ה"ט), וכל שלא קצצו דמיו - הריהו מחוסר הערכה (גמרא, שם). 83) כי כל נערך צריך לעמוד לפני הכהן, ככתוב: "והעריך אותו הכהן". ובנערך הכתוב מדבר, כמבואר בביאורנו לעיל אות עד. 84) ואין לחוש שמא נשאל המעריך על ערכו, כי אחר העמדה בדין אין התרת חכם מועילה. 85) גזירת הכתוב, וכמו שאמרו (שם ד.) לענין גוסס הנערך "כל שאינו בהעמדה, אינו בהערכה". סובר רבינו, כל שאינו בהעמדה - שלא עמד בדין - אינו בהערכה לאחר מותו (לחם־משנה). 86) אפילו עמד הנודר בדין ונתחייב לשלם ע"פ הודאתו, אבל למעשה אין הנודר דמים צריך לעמוד כלל בדין ('מרכבת המשנה'). ולפי המבואר לעיל אות עו, תועיל ההעמדה לדין, שלא נצטרך לחשוש שמא שאל על נדרו, שמשעמד לדין הרי זה כגבוי, שאין השאלה מועילה לו. 87) הנידר. 88) הנודר החי. 89) והואיל ואי־אפשר לקצוב את דמיו, נמצא נידר זה מחוסר אומדן קצבת דמיו (משנה, ערכין כ.). והטעם שאין דמים למתים "לפי שהמת אסור בהנאה" ('תוספות יו"ט' שם). ויש להעיר שבגמרא שם הוסיפו: אמר דמי פלוני עלי ועמד בדין, ומת הנודר, והנידר חי, וקצצו את דמיו לאחר מיתת הנודר, יתנו היורשים. שכבר נשתעבדו נכסי הנודר משעת העמדה בדין, והואיל והנידר חי - קוצצים את דמו אפילו אחר מות הנודר.

יום רביעי י"ח טבת ה'תשע"ט

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) החילוק בין המעריך אבר רגיל למעריך אבר שיש בו נשמה, וההבדל בזה בין ערכין לדמים, האומר משקלי עלי ולא פירש מאיזה מין משקל נדר, לשכת חשאים ולשכת כלים שבמקדש מה היו משמשות, אם משנים מקדשי בדק הבית לקדשי מזבח או להיפך.

א. הָאוֹמֵר: עֵרֶךְ יָדִי אוֹ עֵרֶךְ עֵינִי אוֹ רַגְלִי עָלַי, אוֹ שֶׁאָמַר: עֵרֶךְ יַד זֶה[2] אוֹ עֵינוֹ עָלַי - לֹא אָמַר כְּלוּם[3]. עֵרֶךְ לִבִּי אוֹ כְּבֵדִי עָלַי, אוֹ עֵרֶךְ לִבּוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי אוֹ כְּבֵדוֹ עָלַי - נוֹתֵן עֵרֶךְ כֻּלּוֹ[4]. וְכֵן כָּל אֵיבָר שֶׁאִם יִנָּטֵל מִן הַחַי יָמוּת, אִם אָמַר עֶרְכּוֹ עָלַי - נוֹתֵן עֵרֶךְ כֻּלּוֹ.

2) של אדם זה. 3) והטעם מפורש שם ד. שנאמר "בערכך" ולא נאמר "בערך", ללמדך ערך כולו הוא נותן ואינו נותן ערך אברים. 4) כל אלה הם אברים שהנשמה תלוייה בהם והתורה אמרה: "בערכך נפשות" תלה הכתוב ב"נפש".

ב. אָמַר: חֲצִי עֶרְכִּי עָלַי - נוֹתֵן חֲצִי עֶרְכּוֹ. עֵרֶךְ חֲצָיַי[5] עָלַי - נוֹתֵן עֵרֶךְ כֻּלּוֹ; שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּנָּטֵל חֶצְיוֹ וְיִחְיֶה[6].

5) חצי גופי. 6) ואין זה גרוע מערך לבי או ערך כבדי.

ג. הָאוֹמֵר: דְּמֵי יָדִי עָלַי, אוֹ דְּמֵי יַד פְּלוֹנִי עָלַי - שָׁמִין אוֹתוֹ כַּמָּה הוּא שָׁוֶה בְּיָד וְכַמָּה הוּא שָׁוֶה בְּלֹא יָד וְנוֹתֵן לַהֶקְדֵּשׁ[7]. כֵּיצַד? אִם נִמְכָּר הוּא כֻּלּוֹ - [יִהְיֶה] שָׁוֶה חֲמִשִּׁים; וְאִם יִמָּכֵר חוּץ מִיָּדוֹ, שֶׁתִּשָּׁאֵר יָדוֹ זוֹ לִבְעָלָיו וְלֹא יִהְיֶה לַלּוֹקֵחַ בָּהּ כְּלוּם[8] - שָׁוֶה אַרְבָּעִים. נִמְצָא זֶה יִתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם לְהֶקְדֵּשׁ עֲשָׂרָה[9]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

7) הדמים - המשתלמים לפי שווי האדם ולא לפי שנותיו - אינם כערכים. 8) שלא יעשה בה מלאכה לרבו שני אלא לרבו ראשון. 9) אבל אין שמין אותו "אומד של נזקין", לומר כמה הוא יפה כשנקטעה ידו, וכמה היה שווה בשתי ידיו שלימות, שמי שנקטעה ידו אין שמים אותו אלא בזול, לפי שרואים אותו מזולזל, וזה שאמר: דמי ידי עלי, הרי לא נקטעה ידו, לפיכך, אין שמין אותו אלא כאמור לעיל.

ד. הָאוֹמֵר: דְּמֵי רֹאשִׁי אוֹ כְּבֵדִי עָלַי, אוֹ דְּמֵי רֹאשׁוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי אוֹ לִבּוֹ אוֹ כְּבֵדוֹ עָלַי - נוֹתֵן דְּמֵי כֻּלּוֹ. וְכֵן הָאוֹמֵר: דְּמֵי חֶצְיִי עָלַי - נוֹתֵן דְּמֵי כֻּלּוֹ. אֲבָל הָאוֹמֵר: חֲצִי דָּמַי עָלַי - נוֹתֵן חֲצִי דָּמָיו.

ה. הָאוֹמֵר: מִשְׁקָלִי עָלַי, אוֹ מִשְׁקַל פְּלוֹנִי עָלַי - נוֹתֵן מִשְׁקָלוֹ. אִם כֶּסֶף - כֶּסֶף, אִם זָהָב - זָהָב, כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ. אָמַר: מִשְׁקַל יָדִי אוֹ רַגְלִי עָלַי - רוֹאִין כַּמָּה הִיא רְאוּיָה לִשְׁקֹל וְנוֹתֵן מָמוֹן שֶׁפֵּרֵשׁ[10]. עַד הֵיכָן הִיא הַיָּד לְעִנְיָן זֶה? עַד הָאַצִּיל[11]. וְהָרֶגֶל? עַד הָאַרְכֻּבָּה[12]. לְפִי שֶׁבִּנְדָרִים הוֹלְכִין אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם[13].

10) ואין אומרים ימלא כלי מים ויכניס ידו בנחת ואחרי כן ישקול את המים שיצאו מהכלי, כי אין לדמות משקל מים כמשקל בשר ועצמות וגידים. 11) מרפק. 12) הברך, פרק הרגל שבין השוק והירך. 13) אבל בעניינים אחרים אין יד נקראת אלא עד הפרק, שהוא מקום חיבור כף היד והזרוע.

ו. הָאוֹמֵר: קוֹמָתִי עָלַי כֶּסֶף אוֹ זָהָב - נוֹתֵן שַׁרְבִּיט[14] שֶׁאֵינוֹ נִכְפָּף[15] מְלֹא קוֹמָתוֹ מִמִּין שֶׁפֵּרֵשׁ. אָמַר: מְלֹא קוֹמָתִי עָלַי - נוֹתֵן אֲפִלּוּ שַׁרְבִּיט שֶׁנִּכְפָּף[16] מִמִּין שֶׁפֵּרֵשׁ.

14) מקל. 15) מעצמו, שהוא עבה, כקומתו, שהיא ניצבת מעצמה ואינה נכפפת. 16) הואיל והוסיף תיבת: מלוא,

לא נתכוון זה אלא להודיע, שאין דעתו אלא למידת גובה קומתו ולא לעובי. שעלינו לדייק בכל לשון יתירה ולפרשה כראוי.

ז. הָאוֹמֵר: מִשְׁקָלִי עָלַי, וְלֹא פֵּרֵשׁ מֵאֵי זֶה מִין, אִם הָיָה עָשִׁיר בְּיוֹתֵר וְנִתְכַּוֵּן[17] לְמַתָּנָה מְרֻבָּה - נוֹתֵן מִשְׁקָלוֹ זָהָב. וְהוּא הַדִּין בָּאוֹמֵר: מִשְׁקַל יָדִי אוֹ רַגְלִי אוֹ קוֹמָתִי, וְלֹא פֵּרֵשׁ מֵאֵי זֶה מִין - נוֹתֵן זָהָב. וְאִם אֵינוֹ מֻפְלָג בַּעֲשִׁירוּת - נוֹתֵן מִשְׁקָלוֹ אוֹ מִשְׁקַל יָדוֹ מִדְּבָרִים שֶׁדַּרְכָּן לְהִשָּׁקֵל בְּאוֹתוֹ מָקוֹם, אֲפִלּוּ פֵּרוֹת[18]. וְכֵן נוֹתֵן שַׁרְבִּיט מְלֹא קוֹמָתוֹ אֲפִלּוּ שֶׁל עֵץ[19]. הַכֹּל לְפִי מָמוֹנוֹ וְדַעְתּוֹ[20].

17) בכל הדפוסים שלפנינו כתוב: "ונתכוון", לפיכך סובר ה"כסף משנה" לפרש כוונת רבינו לומר, שלא הממון עצמו קובע [=אם הוא אדם חשוב ועשיר או להיפך] אלא אופיו ונדבת ליבו. שאם הוא קמצן, אפילו הוא עשיר לא נתכוון למתנה מרובה, ודינו כדין עני, אלא עלינו לאמוד את דעתו, שאם הוא נדיב, וודאי נתכוון למתנה מרובה. וזה שדקדק רבינו "ונתכוון למתנה מרובה" שיודעים אנו כי לכך נתכוון. 18) ואפילו בצלים. 19) נלמד מדין משקלי עלי. 20) רוחב לבו ונדיבותו.

ח. הָאוֹמֵר: עָמְדִי עָלַי, יְשִׁיבָתִי עָלַי, אוֹ מְקוֹם יְשִׁיבָתִי עָלַי, אוֹ רָחְבִּי עָלַי, עָבְיִי עָלַי, הֶקֵּפִי עָלַי - כָּל אֵלּוּ סָפֵק, וּמֵבִיא לְפִי מָמוֹנוֹ, עַד שֶׁיֹּאמַר: לֹא כָּךְ נִתְכַּוַּנְתִּי[21]. וְאִם מֵת - יִתְּנוּ הַיּוֹרְשִׁים פָּחוֹת שֶׁבַּלְּשׁוֹנוֹת[22].

21) שיהיה כל כך רב עד שידע בוודאי שלא לכך נתכוון. 22) כי ביחס אל הנודר עצמו יש כאן שאלת איסור, שלא יעבור על "לא יחל דברו" וכבר אמרנו "סתם נדרים להחמיר". אבל לגבי היורשים אין שאלת איסור, שהרי הם לא נדרו, אלא שאלת ממון בלבד, וספק ממון להקל.

ט. הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי מַטְבֵּעַ כֶּסֶף - לֹא יִפְחֹת מִדִּינַר כֶּסֶף[23]. מַטְבֵּעַ נְחֹשֶׁת - לֹא יִפְחֹת מִמָּעָה כֶּסֶף[24]. הֲרֵי עָלַי בַּרְזֶל - לֹא יִפְחֹת מֵאַמָּה עַל אַמָּה לְכָלֶה עוֹרֵב[25] שֶׁהָיָה לְמַעְלָה בְּגַג הַהֵיכָל[26], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[27].

23) ודווקא כשהזכיר מטבע. 24) יביא נחושת בשווי מעה כסף. 25) טס של ברזל חד כמין סייף, גבהו אמה היה מתוח על גבי מעקה ההיכל סביב כדי שלא ינוחו עליו העופות ויטנפוהו. "כלה עורב" - שמכלה העורבים משם. 26) שבמקדש. 27) ולא ביאר רבינו דין האומר: הרי עלי מטבע זהב, בעוד שהמשנה במנחות אומרת: "לא יפחות מדינר זהב"? ואולי סמך רבינו על מה שכותב בהלכות מלווה ולווה פרק כד הלכה יז: "כתב בו (בשטר) מטבע זהב אין פחות מדינר זהב" ואם בשטר שיד בעל השטר על התחתונה הדין כן, בהקדש שיפה כוחו לא כל שכן.

י. הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי כֶּסֶף אוֹ זָהָב, וְלֹא הִזְכִּיר מַטְבֵּעַ - יָבִיא לָשׁוֹן[28] שֶׁל כֶּסֶף אוֹ שֶׁל זָהָב. יִהְיֶה מִשְׁקָלָהּ עַד שֶׁיֹּאמַר: לֹא לְכָךְ נִתְכַּוַּנְתִּי. וְכֵן אִם פֵּרֵשׁ הַמִּשְׁקָל וְשָׁכַח כַּמָּה פֵּרֵשׁ - יָבִיא עַד שֶׁיֹּאמַר: לֹא לְכָךְ נִתְכַּוַּנְתִּי[29].

28) רצועה ארוכה בדמות לשון. 29) יביא כל כך עד שיודע בעצמו שלעולם לא לכך נתכוון.

יא. אֶחָד הָאוֹמֵר: דָּמַי עָלַי אוֹ דְּמֵי פְּלוֹנִי עָלַי, אוֹ הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי מָנֶה אוֹ חֲמִשִּׁים אוֹ כֶּסֶף אוֹ זָהָב - הַכֹּל הֵן הַנִּקְרָאִים חַיָּבֵי דָּמִים. וְהַדָּמִים וְהָעֲרָכִין - לְבֶדֶק הַבַּיִת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יב. שְׁתֵּי לְשָׁכוֹת[30] הָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ: אַחַת - לִשְׁכַּת חֲשָׁאִים, וְאַחַת - לִשְׁכַּת הַכֵּלִים. לִשְׁכַּת חֲשָׁאִים - יִרְאֵי חֵטְא נוֹתְנִין לְתוֹכָן בַּחֲשַׁאי[31], וַעֲנִיִּים בְּנֵי טוֹבִים[32] מִתְפַּרְנְסִים מִמֶּנָּה בַּחֲשַׁאי[33]. לִשְׁכַּת הַכֵּלִים - כָּל מִי שֶׁהִתְנַדֵּב כְּלִי זוֹרְקוֹ לְתוֹכָהּ, וְאַחַת לִשְׁלֹשִׁים יוֹם הַגִּזְבָּרִין פּוֹתְחִין אוֹתָהּ. כָּל כְּלִי שֶׁנִּמְצָא בּוֹ צֹרֶךְ לְבֶדֶק הַבַּיִת - מַנִּיחִין אוֹתוֹ, וְהַשְּׁאָר נִמְכָּרִין וּדְמֵיהֶן נוֹפְלִין לְלִשְׁכַּת בֶּדֶק הַבַּיִת.

30) חדרים. 31) בסתר, "קול דממה דקה" מתרגם יונתן: קל דמשבחין בחשאי. 32) נכבדים ומיוחסים. 33) "שמונה מעלות יש בצדקה זו למעלה מזו ... הנותן צדקה לעניים ולא ידע למי נתן ולא ידע העני ממי לקח, שהרי זו מצוה לשמה כגון לשכת חשאים שהייתה במקדש".

יג. הֵצְרְכוּ לְקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ[34] וְלֹא הִסְפִּיקָה לָהֶן תְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה[35] - מוֹצִיאִין אֶת הָרָאוּי לָהֶן מִקָּדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת; אֲבָל אִם הֵצְרְכוּ לְבֶדֶק הַבַּיִת וְלֹא מָצְאוּ בְּלִשְׁכַּת בֶּדֶק הַבַּיִת דָּבָר הַמַּסְפִּיק לָהֶן - אֵין מוֹצִיאִין הָרָאוּי לָהֶן מִקָּדְשֵׁי הַמִּזְבֵּחַ[36].

34) להקריב קרבנות על המזבח. 35) כסף השקלים שבלשכה, הנועד מתחילה לקניית קרבנות. 36) מתרומת הלשכה המיועדת לקדשי מזבח. והראב"ד חולק, ולדעתו שלוש לשכות היו שם, אחת לשכת בדק הבית, ששם היו נותנים הכסף לצרכי בדק הבית, ומכסף זה אסור היה לקחת לקדשי מזבח, כמו ששנינו: "אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדק הבית אין משנים אותם מקדושה לקדושה" ואחת - לשכת התרומה, שהייתה מיועדת לקדשי מזבח, ואין מוציאים ממנה לקדשי בדק הבית. ואחת - "לשכת הכלים" משותפת לשניהם, שכל כלי הראוי למזבח היו נוטלים ממנה ושאר הכלים שהיו בלשכה זו היו נועדים לבדק הבית. וכך הייתה עשוייה על תנאי זה מתחילתה, ומתוך שרוב כליה היה מיוחדים לצרכי בדק הבית הייתה נקראת: לשכת בדק הבית. ורבינו מפרש דברי המשנה בתמורה לב. שקדשי בדק הבית אין משנים אותם מקדושה לקדושה, הכוונה, "שאם הקדיש דבר לבדק ההיכל אין משנים אותו לבדק המזבח".

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) קביעת סכום הערך לפי זמן הערך לא לפי שעת ההעמדה בדין, תנאי הישג יד בערכין, המפרש סכום הערך אם נידון בהישג יד, המפריש ערכו או דמיו ונגנבו, כיצד ממשכנים חייבי ערכים ודמים ומה משאירים להם, שאין להקדש אלא מקומו ושעתו.

א. הַמַּעֲרִיךְ אֶת הַפָּחוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים[2], וְלֹא עָמַד בַּדִּין[3] עַד שֶׁהָיָה יָתֵר עַל עֶשְׂרִים[4] - אֵינוֹ נוֹתֵן אֶלָּא עֵרֶךְ פָּחוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים; שֶׁאֵין הָעֵרֶךְ אֶלָּא בִּזְמַן הָעֵרֶךְ, לֹא בִּזְמַן הַהַעֲמָדָה בַּדִּין[5].

2) שערכו הוא עשרים שקל. 3) שכל נערך צריך לעמוד לפני הכהן המעריך אותו, כמבואר לעיל פ"א, הכ"א־כג. 4) וערכו חמישים שקל. 5) משנה בערכין יח. ובגמרא שם למדוה מ"כערכך יקום" (ויקרא כז, יז) "אינו נותן אלא בזמן הערך". וראה בתוספות־יו"ט שם.

ב. כָּל הָעֲרָכִין הַקְּצוּבִין בַּתּוֹרָה הֵן שֶׁנּוֹתֵן הַמַּעֲרִיךְ אִם הָיָה עָשִׁיר; אֲבָל אִם הָיָה עָנִי וְאֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת - נוֹתֵן כָּל הַנִּמְצָא בְּיָדוֹ, אֲפִלּוּ סֶלַע[6] אֶחָד, וְנִפְטָר[7]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם מָךְ הוּא מֵעֶרְכֶּךָ, עַל פִּי אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנֹּדֵר.

6) שקל, ואם אין בידו אפילו סלע, דינו יתבאר בסמוך ה"ד. 7) ואפילו יעשיר אח"כ אינו חייב כלום, כמבואר בסמוך ה"ז.

ג. וּמִנַּיִן שֶׁהוּא נוֹתֵן אֲפִלּוּ סֶלַע אֶחָד אִם אֵין לוֹ אֶלָּא סֶלַע אֶחָד? שֶׁנֶּאֱמַר: וְכָל עֶרְכְּךָ יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ[8]. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאֵין בַּעֲרָכִין פָּחוֹת מִסֶּלַע, וְלֹא יוֹתֵר עַל חֲמִשִּׁים[9].

8) "כל ערכין שאתה מעריך, לא יהו פחותים משקל" (ערכין ז.) ועל־כרחך בעני, שאין ידו משגת, הכתוב מדבר. 9) כמפורש בתורה בערך הזכר, מבן עשרים שנה ועד בן ששים שנה (ויקרא כז, ג).

ד. הֲרֵי שֶׁלֹּא נִמְצָא בְּיָדוֹ אֲפִלּוּ סֶלַע - אֵין לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ פָּחוֹת מִסֶּלַע[10], אֶלָּא יִשָּׁאֵר הַכֹּל עָלָיו חוֹב, וְאִם מָצְאָה יָדוֹ וְהֶעֱשִׁיר - יִתֵּן עֵרֶךְ שָׁלֵם הַקָּצוּב בַּתּוֹרָה.

10) משנה ערכין ז: "אין נערכין פחות מסלע", ומפרש רש"י: "שאפילו עני הנידון בהישג יד, לא יתן פחות מסלע" וכמבואר לעיל אות ז.

ה. עָשִׁיר שֶׁהֶעֱרִיךְ וְהֶעֱנִי[11], אוֹ שֶׁהֶעֱרִיךְ כְּשֶׁהוּא עָנִי וְהֶעֱשִׁיר[12] - הֲרֵי זֶה חַיָּב בְּעֵרֶךְ עָשִׁיר[13]. אֲבָל אִם הֶעֱרִיךְ כְּשֶׁהוּא עָנִי וְהֶעֱשִׁיר וְחָזַר וְהֶעֱנִי[14] - נוֹתֵן עֵרֶךְ עָנִי[15].

11) קודם שיעריכנו הכהן. 12) כשעמד לפני הכהן להערכה הריהו עשיר, וכפירוש רש"י לבבא מציעא קיד. וכן בתוספות־יו"ט שם. 13) משנה ערכין יז:, ובגמרא שם: עני והעשיר - שנאמר: "אשר תשיג יד הנודר", והרי ידו משגת. עשיר והעני - "על־פי אשר תשיג יד הנודר" משמע אחרי אמירת פה אנו הולכים, והיא שעת הנדר (רבינו גרשום שם), נמצא עני זה נותן מה שיש בידו, והשאר יהיה עליו חוב עד שיעשיר וישלים, כמבואר להלן ה"ז. 14) בשעת הערכת הכהן. 15) שם, שהרי גם בשעת הנדר וגם בשעת ההערכה עני הוא, ואין אומרים: "ואם מך הוא" - עד שיהא במכותו (בעניותו) מתחילתו ועד סופו (שם).

ו. עָשִׁיר שֶׁאָמַר: עֶרְכִּי עָלַי, אוֹ עֵרֶךְ פְּלוֹנִי[16], וְשָׁמַע הֶעָנִי וְאָמַר: מַה שֶּׁאָמַר זֶה עָלַי - הֲרֵי הֶעָנִי חַיָּב בְּעֵרֶךְ עָשִׁיר, שֶׁהוּא עֵרֶךְ שָׁלֵם[17]. אֲבָל עָנִי שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶת הָעָשִׁיר וְאָמַר: עֵרֶךְ זֶה עָלַי - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא כְּעֵרֶךְ עָנִי, שֶׁהוּא כְּפִי אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ[18].

16) בכת"י התימנים: ערך פלוני עלי. 17) משנה ערכין יז. שאין זה ערך אלא נדר ואינו נידון בהישג יד, כמבואר להלן ה"ט. והראב"ד חולק, ולדעתו אין זו אלא דעת רבי במשנה שם, וחכמים חולקים עליו, שאינו נותן אלא ערך אני, וכדברי הראב"ד מפורש גם בתוספות שם, דיבור־המתחיל הישג יד. שיש בזה מחלוקת בין רבי וחכמים, אבל כבר כתב רבינו בפירושו למשנה שם: אין בין רבי וחכמים מחלוקת, כי דברי רבי שם הם מוכרחים מעצמם, כיון שאמר העני "מה שאמר זה עלי" אין זה ערך אלא נדר, ואינו נידון בהישג יד (רדב"ז וכס"מ). 18) משנה שם: "הישג יד בנודר", וכמבואר בגמרא שם: שנאמר, כאשר תשיג יד הנודר - בנודר תלה הכתוב (ולא בנידר = הנערך).

ז. מַה בֵּין הַחַיָּב בְּעֵרֶךְ עָנִי לְהַחַיָּב בְּעֵרֶךְ עָשִׁיר, שֶׁהוּא הָעֵרֶךְ הַקָּצוּב כֻּלּוֹ[19]? שֶׁהַחַיָּב בְּעֵרֶךְ עָנִי שֶׁלָּקְחוּ מִמֶּנּוּ כָּל מַה שֶּׁיָּדוֹ מַשֶּׂגֶת, אֲפִלּוּ סֶלַע אֶחָד, וְאַחַר כָּךְ הֶעֱשִׁיר - אֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם[20]; וְאִם הָיָה חַיָּב בְּעֵרֶךְ עָשִׁיר - יִשָּׁאֵר שְׁאָר הָעֵרֶךְ עָלָיו עַד שֶׁיַּעֲשִׁיר וַיַּשְׁלִים הָעֵרֶךְ שֶׁעָלָיו.

19) והלא עני הוא, ומה נרויח אם נחייבו בערך עשיר? ושאלה זו מוסבה על תחילת ההלכה הקודמת. 20) תוספתא ערכין פ"א, מ"ג "היה בידו סלע (ערך עני) ונתן הימנו שלשה דינרים (הסלע = ארבעה דינרים) ולא הספיק ליתן דינר האחרון עד שהעשיר, מגלגלים עליו את הכל, שאילו מתחילה נתנו פטור". והרי זה דומה לעני שהביא קרבנו בדלות (ראה ויקרא ה, ז) ונתעשר אחר־כך, שאין מחייבים אותו להביא שנית קרבן עשיר (רדב"ז).

ח. הַמְפָרֵשׁ אֶת הָעֵרֶךְ וְאָמַר: עֶרְכִּי עָלַי חֲמִשִּׁים סְלָעִים, אוֹ עֵרֶךְ פְּלוֹנִי עָלַי שְׁלֹשִׁים סְלָעִים - אֵינוֹ נִדּוֹן בְּהֶשֵּׂג יָד[21], אֶלָּא לוֹקְחִין כָּל הַנִּמְצָא בְּיָדוֹ, וְהַשְּׁאָר עָלָיו חוֹב עַד שֶׁיַּעֲשִׁיר וְיִתֵּן.

21) כיון שפירש סכום אין זה ערך, והרי זה כאילו נדר כך וכך דמים עלי, שאינו נידון בהישג יד, כמבואר בסמוך (ערכין ד:).

ט. וְכֵן הָאוֹמֵר: דָּמַי עָלַי[22], אוֹ דְּמֵי פְּלוֹנִי עָלַי - אֵינוֹ

נִדּוֹן בְּהֶשֵּׂג יָד[23]. שֶׁחַיָּבֵי דָמִים[24] הֲרֵי פֵּרְשׁוּ נִדְרָן[25], וַהֲרֵי הֵן כְּמִי שֶׁאָמַר: מָנֶה עָלַי הֶקְדֵּשׁ, שֶׁהוּא חַיָּב לִתֵּן מָנֶה גָּמוּר[26].

22) שיווי דמי שראוי אני להמכר כעבד בשוק, אני מקדיש לבדק הבית. 23) שם כ. "חומר בנדרים מבערכין. שהנדרים חלים על בהמה חיה ועוף (אם אמר דמי בהמתי עלי) ואין נדונים בהישג יד", ומפרש רש"י: שאם אמר דמי עלי, ואין ידו משגת - יתן הכל לכשיוכל. 24) ראה לעיל פ"ב, הי"א. 25) כאילו אומר כל דמיו של פלוני, שהוא שוה להמכר בשוק - עלי, בעוד שהערך הוא סתום, שאין הכל יודעים שנותיו של פלוני ודמי ערכו. 26) ואינו בהישג יד. ובתוספות שם כ. דיבור־המתחיל ואין נדונים, פירשו, שזה שכתבה תורה (ויקרא כז, ח) "יעריכנו הכהן" -משמע מיעוט - יעריכנו - לזה ולא לאחר. כלומר, זה נערך לפי הישג ידו ולא לאחר ה"נודר דמים". והראב"ד מסביר, שחיוב תשלומי ערכין נראה כעין קנס, שהרי אחד המעריך את הבריא ואחד המעריך את החולה, נותן אותו המחיר לפי שניו, כעין תשלומי שלשים שקלים של עבד, הניתנים לאדוניו (ראה שמות כא, לב), שגם כן אין חילוק בהם בין עבד לעבד, וזה קנס, ומתוך שזה קנס, חסה התורה עליו לדונו בהישג יד, אבל בדמים אינו משלם משום קנס, ואינו בחסיון. סובר הראב"ד, שגם "חייבי דמים" אינם כמפרש, שהרי לא ידוע עדיין כמה הם דמי פלוני, ומחוסר שומה הוא, ואין להשוותם עם האומר: "מנה עלי הקדש" שסכום נדרו מפורש היטב (מרכבת המשנה).

י. הָאוֹמֵר 'הֲרֵי עָלַי עֶרֶךְ' סְתָם, וְלֹא פֵּרֵשׁ - אֵינוֹ כְּמְפָרֵשׁ שְׁלֹשֶׁת שְׁקָלִים[27], אֶלָּא נִדּוֹן בְּהֶשֵּׂג יָד כִּשְׁאָר הַמַּעֲרִיכִין[28].

27) אע"פ שדינו לתת פחות שבערכין, שהוא שלשת שקלים כמבואר לעיל פ"א, ה"כ - אינו כמפרש, שאינו נידון בהישג יד. 28) ערכין ד: שנאמר: "בערכך נפשות", ולא נאמר: בערך נפשות, ייתור הכ"ף בא לרבות ערך סתום להישג יד (שם). ולפיכך אם אין לו אלא סלע אחד - נותנו ונפטר.

יא. הָאוֹמֵר: עֶרְכִּי עָלַי, וְחָזַר וְאָמַר: עֶרְכִּי עָלַי, וְהָיוּ בְּיָדוֹ עֶשֶׂר סְלָעִים, וְנָתַן תְּשַׁע לַשְּׁנִיָּה[29] וְסֶלַע לָרִאשׁוֹנָה[30] - יָצָא יְדֵי שְׁתֵּיהֶן[31]. שֶׁהֲעֲרָכִין לָאו כְּחוֹבוֹת הֵן[32]. שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁכָּל מַה שֶּׁבְּיָדוֹ מְשֵׁעְבָּד לָרִאשׁוֹנָה, הֶקְדֵּשׁ מְאֻחָר שֶׁגָּבָה - גָּבָה[33]. אֲבָל אִם נָתַן תְּשַׁע לָרִאשׁוֹנָה[34] וְאַחַת לַשְּׁנִיָּה - יְדֵי שְׁנִיָּה יָצָא, שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁנָּתַן הַסֶּלַע לֹא נִשְׁאַר בְּיָדוֹ כְּלוּם וַהֲרֵי אֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת; יְדֵי רִאשׁוֹנָה לֹא יָצָא, שֶׁהֲרֵי כָּל מַה שֶּׁהָיָה בְּיָדוֹ מְשֵׁעְבָּד לָרִאשׁוֹנָה, וּכְשֶׁנָּתַן הַתֵּשַׁע נִשְׁאַר לוֹ סֶלַע, וַהֲרֵי לֹא נָתַן כָּל מַה שֶּׁיָּדוֹ מַשֶּׂגֶת. לְפִיכָךְ יִשְׁאַר עָלָיו[35] שְׁאָר עֵרֶךְ רִאשׁוֹן עַד שֶׁיַּעֲשִׁיר וְיַשְׁלִים[36].

29) שהעריכו הכהן על ערכו השני תחילה, וזה היה כל מה שהשיגה ידו, שלא היה יכול ליתן גם את הסלע העשירי שבידו, כי משעובד הוא לתשלוערכו הראשון. 30) שאחר־כך העריכו הכהן על ערכו הראשון, והרי אין בידו אלא סלע אחד. 31) שם ז: והוא־הדין אם נתן סלע אחד לשניה ותשעה סלעים לראשונה, יצא ידי שתיהן. שלכל אחת נתן כדי הישג ידו (תוספות לכתובות צ. דיבור־המתחיל שמע־מינה). 32) שדינם: כל שקדם חובו גובה תחילה, ואם קדם האחרון וגבה - מוציאים מידו (הל' מלוה פ"כ, ה"א). 33) חילק רבינו בין הקדש לבעל חוב, ולכאורה זה סותר את דברי הגמרא בערכין שם, שנימקו את הדין הזה מפני ש"בעל חוב מאוחר שקדם וגבה, מה שגבה גבה" - הרי שלא חילקו ביניהם, ולדעת ה"לחם משנה" יש להגיה בגמרא שם: "הקדש מאוחר" ולא: בעל חוב מאוחר, אולם דברי רבינו הם־הם דברי רב שרירא גאון (הובאו בריי"ף לכתובות צד.) האומר בקשר לגמרא שבערכין הנ"ל, במה דברים אמורים בהקדש, שאין הקדש מוציא מידי הקדש (שהכל רשות אחת היא, ולפיכך מה שגבה הגזבר עבור הערך המאוחר - גבה), אבל הדיוט מוציא מידי הדיוט (כלומר, שתי רשויות הן), ולפיכך מה שגבה לא גבה (מעשה רב, בשם אחיו ר' שלמה הכהן מוילנה). וב"מרכבת המשנה" מכוון את דברי רבינו לומר, ש"הערכין אינם כחובות". שבחוב, אפילו אם נאמר "מה שגבה - גבה", בכל זאת לא נפטר הלוה מלשלם לבעל חובו הראשון, ונשאר חייב כבתחילה. אבל בערכין כשלא נשאר בידו אלא סלע אחד לערכו הראשון, ונתנו לגזבר, נפטר בזה ואינו חייב לשלם עוד אפילו כשיעשיר, כדין כל המשלמים לפי הישג ידם שפקע חובם ונפטרו לגמרי, כמבואר לעיל ה"ז. 34) שהעריכו הכהן על הראשונה תחילה. 35) חוב. 36) ערכין ח. וכן ברש"י שם.

יב. הָאוֹמֵר: שְׁנֵי עֲרָכַי עָלַי[37], וְלֹא הָיָה בְּיָדוֹ אֶלָּא פָּחוֹת מִכְּדֵי שְׁנֵי עֲרָכִין - הֲרֵי הַדָּבָר סָפֵק אִם נִתְפַּס[38] לִשְׁנֵיהֶן וְנוֹתֵן חֲצִי מַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ לְעֵרֶךְ אֶחָד וַחֲצִי לָעֵרֶךְ הַשֵּׁנִי וִיפַטֵּר[39]; אוֹ יִתֵּן עֵרֶךְ אֶחָד מֵהֶן שָׁלֵם, אוֹ כָּל הַנִּמְצָא[40] בְּיָדוֹ בְּאֶחָד מֵהֶן, וְיִשָּׁאֵר הָעֵרֶךְ הָאַחֵר עָלָיו חוֹב עַד שֶׁיִּתֵּן אוֹתוֹ בַּעֲנִיּוּת אוֹ בַּעֲשִׁירוּת כְּפִי הֶשֵּׂג יָדוֹ[41].

37) בבת אחת, ודינו לתת שני ערכין, כמבואר לעיל פ"א, הי"ט. 38) הכסף שבידו. 39) בהתאם להישג ידו, ואפילו אם יעשיר אחר־כך, לא יהיה חייב כלום. 40) אם אינו מגיע אפילו לכדי ערך אחד שלם. 41) ערכין שם, בעיה שלא נפשטה, ופסק הרדב"ז אם תפס הגזבר, לוקח הכל לערך אחד, ונשאר הערך השני חוב. ואם לא תפס, נותן חצי לערך אחד, וחצי לערך שני ונפטר, כשאר כל ספק ממון ש"המוציא מחברו עליו הראיה". וראה לעיל פ"ב, ה"ח, שכתב רבינו: "ואם מת יתנו היורשים פחות שבלשונות" וכאן לא הודיע כלום, ואפשר שסמך על מה שכתב למעלה. ולפי"ז גם בנידון שלפנינו לא ישלמו היורשים אלא כדי ערך אחד לשניהם (לחם־משנה, לעיל שם). ולדברי ה"אור שמח" יש חילוק גדול בין שני דינים אלו, שבדיננו נתחייב שני ערכים בוודאי, והפרעון הוא ספק, והרי זה כאומר: מנה לי בידך בוודאי, והנתבע טוען איני יודע אם פרעתיך,

שחייב לשלם, כמבואר בהל' טוען ונטען פ"א, ה"ט. אבל לעיל ישנו ספק בעצם החיוב, והרי זה כאומר: מנה לי בידך, והלה טוען איני יודע אם הלויתני, שנשבע ונפטר, כמבואר שם ה"ח, ולפיכך אין היורשים משלמים אלא פחות שבלשונות.

1 **יג. הַמַּפְרִישׁ עֶרְכּוֹ[42] אוֹ דָּמָיו וְנִגְנְבוּ אוֹ אָבְדוּ, אַף**
2 **עַל פִּי שֶׁלֹּא אָמַר ׳עָלַי׳[43] - חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן[44] עַד**
3 **שֶׁיַּגִּיעוּ לְיַד הַגִּזְבָּר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַן אֶת הָעֶרְכְּךָ בַּיּוֹם**
4 **הַהוּא קֹדֶשׁ לַה׳ - הֲרֵי הֵן חֵלִין אַף עַל פִּי שֶׁהִפְרִישָׁן**
5 **עַד שֶׁיַּגִּיעוּ לִידֵי הַגִּזְבָּר[45].**

42) כסף ערכו, לאחר שהעריכו הכהן. 43) אלא אמר: הריני בערכי, או הריני בערך פלוני, ובכת"י התימנים: "אע"פ שלא אמר עלי חיוב אחריותן". 44) אע"פ שבשאר נדר אינו חייב באחריותו עד שיאמר: הרי עלי, כמבואר לעיל הל' נדרים פ"א, ה"ב, שכל שאמר עלי, הרי הוא כהתחייב להרכיבה על כתפיו ולהביאה להקדש (רש"י לחולין קלט.). 45) תלה הכתוב קדושתם בנתינתו לגזבר, ולא בהפרשתם ועודם ברשותו (חולין קלט:). ואע"פ שפסוק זה מדבר במקדיש שדה אחוזתו, שבא לפדותה מידי ההקדש, אולם מתוך שכתב הפסוק: "ונתן את הערכך" ולא "ונתנו", לימד ש"נתינה" זו מדברת במעריך (רש"י שם).

6 **יד. חַיָּבֵי עֲרָכִין וְדָמִים - מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָן[46], וְלוֹקְחִין**
7 **מֵהֶן בְּעַל כָּרְחָן מַה שֶּׁנָּדְרוּ[47]. וְאֵינָן חַיָּבִין לְהַחֲזִיר**
8 **לָהֶם הַמַּשְׁכּוֹן בַּיּוֹם אוֹ בַּלַּיְלָה[48]. וּמוֹכְרִין כָּל הַנִּמְצָא**
9 **לָהֶם מִן הַקַּרְקַע וּמִן הַמִּטַּלְטְלִין, מִכְּסוּת וּכְלֵי**
10 **תַּשְׁמִישׁ הַבַּיִת וַעֲבָדִים וּבְהֵמָה, וְנִפְרָעִין מִן הַכֹּל.**
11 **וְאֵין מוֹכְרִין לֹא כְּסוּת אִשְׁתּוֹ וְלֹא כְּסוּת בָּנָיו, וְלֹא**
12 **בְּגָדִים שֶׁצָּבָעָן לִשְׁמָן[49], וְלֹא סַנְדָּלִים חֲדָשִׁים שֶׁלָּקָחָן**
13 **לִשְׁמָן[50]. וְכֵן הַמַּקְדִּישׁ כָּל נְכָסָיו - לֹא הִקְדִּישׁ אֶת**
14 **אֵלּוּ[51].**

46) גזבר נכנס לבתיהם ליטול משכון כנגד המגיע מהם (משנה בערכין כג: וברש"י). ובתוספתא שם פ"ג מ"ח "והערכין והדמים ממשכנים". 47) לאחר שנישומו, וידוע הסכום המגיע מהם, אבל לפני השומה אין ממשכנים (יד איתן). 48) כדין מלוה הממשכן את הלוה, שנאמר בו (דברים כד, יג) "השב תשיב לו את העבוט כבוא השמש". והטעם שאין חייבים להחזירו בערכין, כי במחזיר משכון נאמר (שם): "ולך תהיה צדקה",ודרשו חכמינו (בבא מציעא קיד.) "מי שצריך צדקה (=הדיוט), יצא הקדש שאין צריך צדקה". 49) שילבשום, אע"פ שעדיין לא לבשום. 50) ולא נעלום עדיין, הרי הם בחזקתם בשעת לקיחה (ערכין פ"ו, מ"ה, וברע"ב שם). 51) שם, ובבא קמא קב: אמרו בקשר לזה: "כל המקדיש נכסיו, נעשה כמי שהקנה להם (=לאשתו ובניו) כסות אשתו ובניו מתחילה" ואין אלו נכסיו שלו. והשווה הל' מלוה פ"א, ה"ה.

15 **טו. וְנוֹתְנִין לוֹ מִכָּל נְכָסָיו, לָזֶה שֶׁיֵּשׁ עָלָיו עֲרָכִין**
16 **אוֹ דָּמִים אוֹ שֶׁהִקְדִּישׁ מָנֶה לְבֶדֶק הַבַּיִת[52] וְאֵין לוֹ -**
17 **נוֹתְנִין לוֹ תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ וְשֶׁל יָד, וְסַנְדָּלָיו, וְכִסֵּא**
18 **לֵישֵׁב עָלָיו, וּמִטָּה וּמַצָּע[53] הָרְאוּיִין לוֹ לִישַׁן**
19 **עֲלֵיהֶם[54]. וְאִם הָיָה עָנִי[55] - נוֹתְנִין לוֹ מִטָּה וּמַפָּץ[56]**
20 **לִישַׁן עָלָיו. וְנוֹתְנִין לוֹ מְזוֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם[57], וּכְסוּת**
21 **שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ[58]. לוֹ לְבַדּוֹ, אֲבָל לֹא לְאִשְׁתּוֹ**
22 **וּבָנָיו[59], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַיָּב בִּמְזוֹנוֹתֵיהֶם**
23 **וּבִכְסוּתָם[60]. וְאֵין נוֹתְנִין לוֹ אֶלָּא כְּסוּת הָרְאוּיָה לוֹ.**

52) דוקא כשהקדיש מנה, אבל המקדיש כל נכסיו, אף תפיליו בכלל, ודינו יתבאר לקמן פ"ו, ה"ג. 53) כלי מיטה, כגון מזרן סדין וכר. 54) ואם אין לו, משיירים לו כסף לקנות את כל אלה (ערכין פ"ו, מ"ג וברע"ב שם). 55) שאינו רגיל במצעות. 56) מצע גס, כעין מחצלת של קנים. 57) כל אחד לפי הרגלו (בבא מציעא קיג:) לענין סידור בעל חוב, והוא־הדין לענין ערכין, כמבואר שם. והשווה הל' מלוה פ"ג, ה"ו. 58) ואם אין לו, משאירים לו מעות כדי לקנותם (תפארת־ישראל למשנה ערכין שם) ובגמרא שם כד. אמרו: "ואם מך הוא מערכך - החייהו מערכך". כלומר, תן לי חיותו מדמי ערכך. 59) אין צורך להשאיר להם מזונות וכסות, שנאמר: "הוא מערכך" - ולא אשתו ובניו מערכך (שם), אבל מה שכבר ייחד להם, אין לוקחים מהם (תפארת־ישראל שם). 60) ראה הל' אישות פי"ב, ה"ב, והי"ד. ופי"ג, ה"ו.

24 **טז. הָיוּ עָלָיו כְּלֵי מֶשִׁי וּבְגָדִים מֻזְהָבִין - מַעֲבִירִין**
25 **אוֹתָן מֵעָלָיו, וְנוֹתְנִין לוֹ כְּסוּת הָרְאוּיָה לְאִישׁ**
26 **כְּמוֹתוֹ[61]. לְחֹל, אֲבָל לֹא לְשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים[62].**

61) בבא מציעא קיג: לענין סידור בעל חוב, והוא־הדין לענין ערכין, וכחכמים שם, ולא כרבי ישמעאל ורבי עקיבא האומרים: "כל ישראל ראויים לאותה איצטלה". 62) ע"פ הירושלמי קידושין פ"א, ה"ד. והשווה הל' מלוה פ"א, ה"ז.

27 **יז. וְאִם הָיָה אֻמָּן - נוֹתְנִין לוֹ שְׁנֵי כְּלֵי אֻמָּנוּת מִכָּל**
28 **מִין וָמִין. כֵּיצַד? אִם הָיָה חָרָשׁ[63] - נוֹתְנִין לוֹ שְׁנֵי**
29 **מַעֲצָדִים[64] וּשְׁתֵּי מְגֵרוֹת[65]. הָיוּ לוֹ כֵּלִים מְרֻבִּין מִמִּין**
30 **אֶחָד וּמוּעָטִין[66] מִמִּין שֵׁנִי - אֵין מוֹכְרִין מִן הַמְרֻבֶּה**
31 **וְלוֹקְחִין לוֹ מִן הַמּוּעָט[67], אֶלָּא נוֹתְנִין לוֹ שְׁנֵי כֵּלִים**
32 **מִן הַמְרֻבִּין וְכֹל שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִן הַמּוּעָט[68].**

63) חרש־עץ, נגר. 64) מקצועות להקצעת קרשים ולהחלקתם, ככתוב (ירמה י, ג) "מעשה ידי חרש במעצד". 65) משור לנסר עצים, ככתוב (דברי הימים־א, כ, ג) "וישר במגרה". 66) כלי אחד. 67) להשלים לו שני כלים למין המועט. 68) כשם שהספיק לו כלי יחידי זה עד כה, כן יספיק לו להבא (משנה בערכין כג:), ואין אומרים עד עכשיו היו לו כלים מרובים ממין אחד, והיה משאילם לאחרים, ותמורת זה היו משאילים לו מהמין המועט, ועכשיו הגזבר יקח ממנו את הכלים העודפים ממין המרובה, ממילא לא ישאילו לו מן המין המועט, ויקנו לו כלי שני להשלים את המועט, אלא מניחים אותו כפי שהורגל עד כה (גמרא שם כד.).

33 **יח. הָיָה חַמָּר אוֹ אִכָּר[69] - אֵין נוֹתְנִין לוֹ בְּהֶמְתּוֹ[70],**

אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ מְזוֹנוֹת אֶלָּא מִמֶּנָּה[71]. הָיָה סַפָּן - אֵין נוֹתְנִין לוֹ סְפִינָתוֹ, אֶלָּא יִמָּכֵר הַכֹּל[72].

69) עובד אדמה, חקלאי. 70) צמדו. 71) כי אין אלו כלי אומנותו, אלא נכסיו (שם), כחכמים החולקים על רבי אליעזר, האומר: אכר - נותנים לו את צמדו, חמר - נותנים לו את חמורו. 72) שם יח. שלדעת החכמים דין ספינה כדין צמד וחמור, שאינם כלי אומנות אלא נכסיו הם, ונמכרים. ולדעת רבי אליעזר שם, דין ספינתו כדין צמדו, שפרנסתו הם, ואינם נמכרים.

יט. הָיוּ בַּנְּכָסִים בְּהֵמָה וַעֲבָדִים וּמַרְגָּלִיּוֹת, וְאָמְרוּ הַתַּגָּרִים[73]: אִם יִלָּקַח לְעֶבֶד זֶה כְּסוּת בִּשְׁלִשִׁים[74], מְשַׁבֵּחַ[75] הוּא מֵאָה; וּפָרָה זֹאת, אִם יַמְתִּינוּ בָּהּ לָאַטְלַס[76], מְשַׁבַּחַת עֲשָׂרָה; וּמַרְגָּלִית זוֹ, אִם מַעֲלִין אוֹתָהּ לְמָקוֹם פְּלוֹנִי, תִּשְׁוֶה מָמוֹן רַב, וְכָאן אֵינָהּ שָׁוָה אֶלָּא מְעַט - אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶן[77]. אֶלָּא כֵּיצַד עוֹשִׂין? מוֹכְרִין הַכֹּל בִּמְקוֹמוֹ וּבִשְׁעָתוֹ כְּמָה שֶׁהוּא. שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַן אֶת הָעֶרְכְּךָ בַּיּוֹם הַהוּא קֹדֶשׁ לַה' - לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁאֵין מְפַרְכְּסִין[78] אוֹתוֹ וְאֵין מַמְתִּינִין בּוֹ לַשּׁוּק וְלֹא מוֹלִיכִין אוֹתוֹ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם. אֵין לְהֶקְדֵּשׁ אֶלָּא מְקוֹמוֹ וּשְׁעָתוֹ[79].

73) הסוחרים, "מדינים סוחרים" (בראשית לז, כח) מתרגם אונקלוס: מדינאי תגרי. 74) דינר. 75) בכת"י התימנים: משביח, וכן בלשון המשנה ערכין פ"ו, מ"ח. כלומר, הבגד היפה, משבחו ומעלה את דמיו מאה דינר על הדמים, שהוא שוה עכשיו (ערכין כד. וברש"י). 76) ובכת"י התימנים: אם תמתינו בה לאטליס, אטליס - יום השוק. ורש"י לחולין צא: מפרש: שוק שמוכרים בו בשר. 77) להשהות את מכירתם. 78) מייפים ומקשטים. 79) ערכין כד. כי אם תשהה את מכירתם כדי להשביחם, לפעמים אתה גורם לידי הפסד, שיזולו או יגנבו, כמו שאמרו (שקלים פ"ד, מ"ג) "אין משתכרים בשל הקדש". וזהו מאותו הטעם, כמבואר בירושלמי שם ה"ב (ע"פ פירוש המשנה לרבינו בערכין שם). וראוי להעיר, שרש"י מפרש שם, אין להקדש אלא מקומו ושעתו - שאם אדם עני העריך עצמו, ויש לו מרגלית, לא ישהנה הגזבר לומר: העלה אותה לכרך ולפי אותם הדמים תן, אלא לפי מה ששוה כאן שמים, וזה (העני) משהה אותה וימכרנה כמו שירצה, ולפי השומה הקודמת יתן, שהרי בזמן שהעריכו כהן לא היה לו יותר, ורבינו נמשך כנראה אחרי פירוש 'רבינו גרשום' שם.

כ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[80]? בְּמִטַּלְטְלִין וַעֲבָדִים[81]; אֲבָל הַקַּרְקָעוֹת[82] - מַכְרִיזִין עֲלֵיהֶם שִׁשִּׁים יוֹם רְצוּפִים בַּבֹּקֶר וּבָעֶרֶב[83] וְאַחַר כָּךְ מוֹכְרִין אוֹתָם[84].

80) שאין משהים את מכירתם. 81) שיש חשש שהמטלטלין יגנבו והעבדים יברחו, ויגיע הפסד להקדש, כמבואר בכתובות ק: והשווה הל' מלוה פי"ב, הי"א. 82) שאין בהם חשש של גניבה והברחה. 83) שעת כניסת הפועלים לעבודתם ושעת יציאתם, כמבואר לקמן פ"ד, הכ"ז. 84) משנה בערכין כאן: "שום ההקדש ששים יום" ומדברי הגמרא שם כב, שאמרו: "שום היתומים שלשים יום (רצופים, כמסקנת רב חסדא שם) ושום ההקדש ששים יום" מוכרח, ששים יום של הכרזת הקדש - רצופים הם (לחם־משנה). והשווה תוספות ערכין כד, דיבור־המתחיל אין להקדש, שגם הם מחלקים בין מכירת מטלטלין של הקדש למכירת קרקעות. וראה עוד הבדלים בין שומת מטלטלין לשומת קרקעות, לקמן פ"ח, ה"ב.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) שדה אחוזה כיצד מעריכים אותה בפדיונה, דין המקדיש שדהו בשנת היובל, מקומות שאינם ראויים לזריעה איך הם נמדדים, אילנות שהוקדשו כיצד הם נפדים, שדה שהוקדשה ולא נפדית ביובל למי היא שייכת, המקדיש שדה מקנתו כיצד פודים אותה, ומה דינה כשמגיע היובל, ימי ההכרזה על שומת מכירת שדה ההקדש.

א. שָׂדֶה שֶׁיָּרְשָׁהּ אָדָם מִמּוֹרִישָׁיו - הִיא הַנִּקְרֵאת[2] שְׂדֵה אֲחֻזָּה. וְשָׂדֶה שֶׁלָּקָחָהּ אוֹ זָכָה בָּהּ[3] - הִיא הַנִּקְרֵאת שְׂדֵה מִקְנָה[4]. וְהַמַּקְדִּישׁ שְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ - מוֹדִדִין אוֹתָהּ[5], וְעֶרְכָּהּ[6] הוּא הָעֵרֶךְ הַקָּצוּב בַּתּוֹרָה[7].

2) בתורה (ויקרא כז, טז) "ואם משדה אחוזתו יקדיש". 3) במתנה מאחר, שאינו מורישו. 4) שם, כב: "ואם את שדה מקנתו אשר לא משדה אחוזתו יקדיש לה'". ודיניה מפורשים להלן הכ"ו. 5) כשבא לגאלה מידי הגזבר, מעריכים אותה לפי גודל שטחה בין שהיא אדמה טובה בין שהיא רעה, ואין מעריכים אותה לפי שוויה. 6) ערך פדיונה. 7) ויקרא כז, טז. וכמבואר להלן.

ב. וְכַמָּה הוּא? כָּל מָקוֹם שֶׁרָאוּי לִזְרֹעַ בּוֹ חֹמֶר[8] שְׂעוֹרִים, וְיִזְרָעֶנּוּ בַּיָּד[9] וְלֹא יִקָּרֵב[10] זְרִיעָתוֹ וְלֹא יְרַחֵק אוֹתָהּ[11] - עֶרְכּוֹ חֲמִשִּׁים שְׁקָלִים לְכָל שְׁנֵי יוֹבֵל[12]. וְאֵין שְׁנַת יוֹבֵל[13] מִן הַמִּנְיָן[14]. וְאֶחָד הַמַּקְדִּישׁ שָׂדֶה טוֹבָה שֶׁאֵין בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּמוֹתָהּ, אוֹ שָׂדֶה רָעָה שֶׁאֵין כָּמוֹהָ לָרֹעַ - כָּזֶה מַעֲרִיכִין אוֹתָהּ[15].

8) שלשים סאה, סאה היא אחת ממדות היבש והלח, ובמדות זמננו היא בערך 13.3 ליטר. 9) פרט ל'מפולת שוורים', שהיו רגילים לתת שקים מלאים זרע של השוורים ומנוקבים מתחתיהם, נקבים רחבים, ומוליכים אותם על פי המחרישה והזרע נופל, וגדול שטח קרקע המקבל כור זרע הנזרע ביד, שאינה עבה ומקובצת, משטח המקבל כור זרע ב'מפולת שוורים' שהיא עבה ומקובצת ביותר (ערכין כה. וברש"י). 10) יצופף, שנמצא הפודה מפסיד. 11) זריעה מפוזרת ומפורדת הרבה, שהוא הפסד להקדש (שם). 12) שאם הקדיש שדהו בשנה הראשונה לאחר היובל, ורוצה לגאלה מידי ההקדש באותה שנה, עליו לשלם חמישים שקלים עבור ארבעים ותשע שנה שהיתה עתידה להיות ברשות ההקדש עד היובל הבא, כמבואר לקמן הי"ב. 13) הבא. 14) נמצא, שהחמישים שקל שהוא נותן להקדש בפדיון שדהו, הוא רק עבור ארבעים ותשע שנה, שהיתה עומדת להיות ברשותו, סלע ופונדיון לשנה. כמבואר בהלכה הבאה (משנה, ערכין כה.). וב'תורת כהנים' פרשת

בחוקותי, שנינו: "עד שנת היובל - שלא יכנס בה משנת היובל כלום", כלומר, שאינו חושב שנת היובל הבא לחשבון חמישים שקל. 15) לפי חשבון קצוב זה. ובדפוס רומי: מעריכין אותה (משנה, ערכין יד.). וב'תורת כהנים' פרשת בחוקותי אמרו בקשר לזה "גזירת מלך היא". וראה ב'העמק דבר' להנצי"ב ויקרא כז, טז טעם הדבר.

ג. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת שְׁקָלִים[16], שֶׁהַשֶּׁקֶל הָאָמוּר בַּתּוֹרָה הוּא הַנִּקְרָא סֶלַע בִּלְשׁוֹן חֲכָמִים. וְהַגֵּרָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה[17] - הִיא הַמָּעָה בְּדִבְרֵי חֲכָמִים. וְהוֹסִיפוּ עַל הַשֶּׁקֶל[18] וְעָשׂוּ אוֹתוֹ סֶלַע[19]. וְהַסֶּלַע אַרְבָּעָה דִינָרִין. וְהַדִּינָר שֵׁשׁ מָעִין. וְהַמָּעָה שְׁנֵי פּוּנְדְיוֹנִין[20]. נִמְצָא לְכָל שָׁנָה[21] סֶלַע וּפוּנְדְיוֹן[22]. שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהַסֶּלַע שְׁמוֹנָה וְאַרְבָּעִים פּוּנְדְיוֹנִין[23], כְּשֶׁיִּתֵּן פּוּנְדְיוֹנוֹת לִקַּח סֶלַע מִן הַשִּׁלְחָנִי[24] - נוֹתֵן תִּשְׁעָה וְאַרְבָּעִים[25].

16) פ"א, ה"ב־ג. 17) שמות ל, יג "עשרים גרה השקל". 18) שהיה משקלו שלש מאות ועשרים שעורה. 19) במשקל המטבע הנקרא סלע בזמן בית שני - שהוא כסף במשקל שלש מאות וארבע ושמונים שעורה בינונית (שם). 20) הרי שמונה וארבעים פונדיונים לסלע. 21) מארבעים ותשע שנה עד שנת היובל שאינה מן המנין. 22) משנה, ערכין כה, א. וביחד הם מסתכמים לחמשים שקלים ופונדיון. 23) נמצא שהפונדון המ"ט הוא מיותר לכאורה. 24) החלפן. 25) שכר החלפתו פונדיונים הקלים לשקל הכבד (בכורות נ.) "קילבון לפרוטרוט".

ד. הַחֹמֶר הוּא הַכּר[26], וְהוּא שְׁנֵי לְתָכִין. וְהַלֶּתֶךְ חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה סְאִין[27]. נִמְצָא הַחֹמֶר שְׁלֹשִׁים סְאָה, שֶׁהֵן עֶשֶׂר אֵיפוֹת[28]. כָּל שָׁלֹשׁ סְאִין - אֵיפָה. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת שַׁבָּת[29], שֶׁהַמָּקוֹם שֶׁיֵּשׁ בְּשִׁבּוּרוֹ[30] חֲמִשִּׁים אַמָּה עַל חֲמִשִּׁים אַמָּה הוּא בֵּית סְאָה[31], וְהוּא מִזְרַע סְאָה. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁהַמָּקוֹם שֶׁיֵּשׁ בְּשִׁבּוּרוֹ חֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים אֶלֶף אַמָּה[32], שֶׁהוּא בְּרִבּוּעַ מָאתַיִם אַרְבַּע וְשִׁבְעִים אַמּוֹת עַל מָאתַיִם אַרְבַּע וְשִׁבְעִים אַמּוֹת בְּקֵרוּב[33], הוּא בֵּית כֹּר, וְהוּא זֶרַע חֹמֶר שְׂעוֹרִים.

26) שהוא מדה של שלשים סאה "מחומר חיטים" (יחזקאל מה, יג) מתרגם יונתן: מכור חיטין. 27) ונזכר בהושע ג, ב: "ולתך שעורים". וראה בבא־מציעא קד, א. וברש"י שם. 28) ככתוב (יחזקאל מה, יא) "ועשירית החומר האיפה". 29) פט"ז, ה"ג. 30) שטחו, ובהל' שבת שם: "שיש בתשברתו". תשבורת - שם לחכמת המדות ההנדסיות, ובערבית קוראים לחלקי מדות - שברים (ר"ש אבן תבון, בפירושו למלים זרות שב'מורה נבוכים'). ולדעת ה'לחם משנה' הנוסח כאן: שיש בריבועו. 31) והוא שני אלפים וחמש מאות אמה, כשתכפיל חמשים על חמשים, תהיה התוצאה שני אלפים וחמש מאות. 32) והוא בית כור, שהוא פי שלשים מבית סאה, ושני אלפים וחמש מאות כפול שלשים, עולה לשבעים וחמש אלף, וכשתרבעו ארכו כרחבו, יצא לך חשבון כל צלע כדלהלן. 33) "מאתים ושלש ושבעים ושש שביעיות בקירוב" (לשון רבינו בפירושו לכלאים פ"ב, מ"ט). וראה עירובין פ"ב מ"ה, ברע"ב וב'תוספות יו"ט' שם.

ה. כֵּיצַד דֶּרֶךְ הַחֶשְׁבּוֹן[34] בְּעֶרְכֵי שָׂדוֹת? הֲרֵי שֶׁהִקְדִּישׁ שָׂדֶה אֲחֻזָּתוֹ, וְנִשְׁאַר לַיּוֹבֵל שְׁמוֹנֶה שָׁנִים, חוּץ מִשְּׁנַת הַיּוֹבֵל שֶׁאֵינָהּ בַּחֶשְׁבּוֹן כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[35], כָּל הָרוֹצֶה לִפְדּוֹתָהּ מִיַּד הֶקְדֵּשׁ - נוֹתֵן לְכָל זֶרַע חֹמֶר שְׂעוֹרִים[36] שְׁמוֹנֶה סְלָעִים וּשְׁמוֹנָה פּוּנְדְיוֹנוֹת[37]. וְאִם רָצוּ הַבְּעָלִים לִפְדּוֹתָהּ - נוֹתְנִין עֶשֶׂר סְלָעִים וַעֲשָׂרָה פּוּנְדְיוֹנוֹת, לְפִי שֶׁהֵן מוֹסִיפִין חֹמֶשׁ[38]. וְכֵן כָּל חֹמֶשׁ הָאָמוּר בַּתּוֹרָה, צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא הַקֶּרֶן עִם הַתּוֹסֶפֶת[39] חֲמִשָּׁה, נִמְצָא שֶׁהוֹסִיף רְבִיעַ הַקֶּרֶן[40]. וְכֵן אִם פָּדְתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל מַקְדִּישׁ אוֹ אֶחָד מִיּוֹרְשָׁיו[41] - הֲרֵי אֵלּוּ מוֹסִיפִין חֹמֶשׁ[42].

34) שאמרה תורה (ויקרא כז, יח) "וחשב לו הכהן את הכסף". 35) לעיל ה"ב. 36) שטח קרקע הראוי לזריעת כור שעורים. 37) סלע ופונדיון לכל שנה, שהיתה ראויה להיות ברשות ההקדש, שהרי אם לא נפדית היא יוצאה ביובל לכהנים, כמבואר בסמוך ה"ט. 38) משנה, ערכין כה, א. שנאמר (שם, יט) "ואם גאול יגאל . . . המקדיש אותו, ויסף חמשית כסף ערכך עליו". 39) בדפוסים קדומים: התוספת. 40) שעל ארבעה רבעים מוסיף רבע חמישי מן החוץ, וזהו הנקרא בתלמוד "חומש מלבר" = מבחוץ (בבא־מציעא נג:). והשווה הל' מעשר שני פ"ה, ה"א. 41) לאחר מות המקדיש, אבל אשתו אפילו בחיי בעלה, שאשתו כגופו (משנה־למלך). 42) 'תורת כהנים' שם "ואם גאול יגאל - לרבות את האשה ואת היורש". והשווה לקמן פ"ה, ה"ג.

ו. נִשְׁאַר לַיּוֹבֵל אַרְבַּע שָׁנִים - נוֹתֵן הַפּוֹדֶה אַרְבַּע סְלָעִים וְאַרְבָּעָה פּוּנְדְיוֹנוֹת לְכָל חֹמֶר. וְאִם הַבְּעָלִים פָּדוּ אוֹתָהּ - נוֹתֵן חֹמֶשׁ[43]. וְכֵן לְפִי חֶשְׁבּוֹן זֶה סֶלַע וּפוּנְדְיוֹן לְכָל שָׁנָה[44]. וְאֵינוֹ נוֹתֵן שָׁנָה בְּשָׁנָה[45], אֶלָּא נוֹתֵן הַכֹּל כְּאֶחָד[46].

43) חמשה סלעים וחמשה פונדיונות. 44) עד שנתיים, אבל אם נשאר עד ליובל פחות משנתיים, יתבאר בסמוך ה"ח. 45) בתשלומים, שכר שנה בכל שנה. 46) ערכין כה, א. שנאמר: "וחשב לו הכהן את הכסף" - עד שיהא כסף כולו כאחד, כלומר כל סכום הכסף הדרוש. אבל אם רצה לגאול רק חציה - גואל, כמבואר לקמן פ"ה, ה"ב.

ז. נִשְׁאַר בֵּינוֹ וּבֵין הַיּוֹבֵל שָׁנָה - אֵינוֹ יָכוֹל לִתֵּן סֶלַע וּפוּנְדְיוֹן לִפְדּוֹתָהּ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְחִשַּׁב לוֹ הַכֹּהֵן עַל פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתָרוֹת - אֵינָהּ נִפְדֵּית בְּגַרְעוֹן כֶּסֶף[47] אֶלָּא קֹדֶם לַיּוֹבֵל בִּשְׁתֵּי שָׁנִים[48] אוֹ יוֹתֵר.

47) שגורעים לפי מנין השנים שמשנת היובל העבר עד שנת הפדיון (רש"י לתורה שם). 48) שמיעוט שנים, שתים ('תורת כהנים' בחוקותי פרק י) וכן בערכין כד, א. אבל אם

רצה ליתן חמשים שקל לכל חומר - רשאי ופודה, כמבואר לקמן ה"ט.

ח. נִשְׁאַר בֵּינוֹ וּבֵין הַיּוֹבֵל שָׁנָה וָחֲדָשִׁים, אִם רָצָה הַגִּזְבָּר לַחְשֹׁב הֶחֳדָשִׁים[49] שָׁנָה[50] וְיִתֵּן שְׁנַיִם שְׁקָלִים וּשְׁנַיִם פּוּנְדְּיוֹנִים לְכָל זֶרַע חֹמֶר - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[51]. לְפִי שֶׁאֵין מְחַשְּׁבִין חֳדָשִׁים לְהֶקְדֵּשׁ[52]; שֶׁנֶּאֱמַר: עַל פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתָרוֹת - שָׁנִים אַתָּה מְחַשֵּׁב לְהֶקְדֵּשׁ, וְאִי אַתָּה מְחַשֵּׁב חֳדָשִׁים.

49) שנשארו. 50) כאילו הם שנה שלימה, וכאילו נשארו למקדיש שתי שנים שלימות עד היובל. 51) ערכין כה, א. "מנין שאם אתה רוצה לעשות חדשים לשנה עושה . . . כגון שהקדישה בחצי ארבעים ושמונה, תלמוד לומר: וחשב לו הכהן - מכל מקום". מתוך שלא נאמר: ונתן על פי השנים, אלא וחשב לו הכהן, משמע שבכהן הדבר תלוי. והראב"ד חולק, ולדעתו יש טעות־סופר בנוסח הגמרא שלפנינו, כי איך אפשר שהכהן יחשב לו החדשים שנשארו כאילו הם שנה שלימה, ויתן הפודה רק שני סלעים ושני פונדיונות. והלא הוא מפסיד את ההקדש, שאם הכהן לא יחשב לו חדשים לשנה, יוכרח הפודה ליתן חמשים שקלים לכל חומר. אולם רבינו סובר, כי הכל תלוי בראות עיני הכהן, שאם הוא רואה שהמקדיש לא יגאלנה בשום פנים, שלא יסכים ליתן חמשים שקלים עבור שנה וחצי, אז רשאי לעשות חדשים שנה וליטול שני סלעים ושני פונדיונות, שאם יחכה הכהן עד היובל תצא השדה לכהנים, תמורת דמי שווייה בלבד, אבל אם הוא רואה שהבעלים רוצים לגאלה בכל מחיר, אזי לא יחשב חדשים לשנה, אלא יטול כל החמישים שקלים. וראה להלן הי"ט ובביאורנו שם, וגזירת הכתוב היא, שיהא הדבר מסור לגזבר (רדב"ז). והשווה דברי רבינו בפירושו למשנה שם. וב'תוספות' שם כה, א - העירו כי מה שאמרו בגמרא "שהקדישה בחצי ארבעים ושמונה" לאו דוקא כשהקדישה אז, שאין הדבר תלוי בשעת ההקדש אלא בשעת הגאולה, וזה מתאים לדברי רבינו כאן. 52) זה חוזר אל המשפט הקודם: "אם רצה הגזבר", משמע שאם לא ירצה - אין החדשים יכולים להחשב כשנה, ולפיכך אין המקדיש יכול לכוף את הגזבר לחשבם כשנה לפדות בגרעון כסף (ערכין, שם). אולם, מתוך סימני ההפסק שבדפוס רומי ר"מ, נראה, שפיסקה זו שייכת להלכה ט הבאה, והיא התחלת ההלכה הבאה.

ט. לְפִיכָךְ[53] אֵין רָאוּי לְאָדָם לְהַקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ לִפְנֵי הַיּוֹבֵל בְּפָחוֹת מִשְּׁתֵי שָׁנִים[54]. וְאִם הִקְדִּישָׁהּ - הֲרֵי זוֹ מֻקְדֶּשֶׁת. וְאֵינָהּ נִפְדֵּית בְּגַרְעוֹן כֶּסֶף; אֶלָּא אִם רָצָה הַפּוֹדֶה לִתֵּן חֲמִשִּׁים שֶׁקֶל לְכָל חֹמֶר - פּוֹדֶה אוֹתָהּ[55]. וְאִם לֹא פְּדָאָהּ - הֲרֵי זוֹ יוֹצֵאָה לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[56].

53) הואיל ואין מחשבים חדשים לשנה. 54) שיצטרך לפדות בחמשים שקלים כל חומר, וראוי לו לחוס על ממונו ולא יקדישנה כל עיקר (ערכין כד.). 55) ונמצא מפסיד ארבעים ושמונה סלעים פחות שני פונדיונות (שם). 56) לקמן הי"ט.

י. הִקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל עַצְמָהּ - אֵינָהּ מֻקְדֶּשֶׁת[57]. וְכֹהֵן וְלֵוִי שֶׁהִקְדִּישוּ בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל עַצְמָהּ - הֲרֵי זוֹ מֻקְדֶּשֶׁת.

57) ערכין כה, ב כשמואל, שנאמר: "אם משנת היובל יקדיש שדהו", משנת - משנה שאחר היובל, ולא נאמר: בשנת היובל, מכאן שאין שנת היובל בכלל. וחזר בו רבינו מפירושו למשנה ערכין פ"ז, מ"א, שפסק שם כרב, שהקדישה ביובל מקדושת.

יא. כְּשֵׁם שֶׁגּוֹאֲלִין[58] לְעוֹלָם[59], כָּךְ מַקְדִּישִׁין לְעוֹלָם[60].

58) הכהנים והלוים. וזה מוסב אל סוף ההלכה הקודמת. 59) אפילו לאחר שעבר היובל, כמבואר לקמן הכ"א, שנאמר: "גאולת עולם תהיה ללוים". 60) משנה, ערכין כו, ב. והשווה הל' שמיטה פי"ג ה"ז.

יב. הַמַּקְדִּישׁ אֶת שָׂדֵהוּ אַחַר הַיּוֹבֵל[61] - אֵינָהּ נִפְדֵּית בְּגַרְעוֹן כֶּסֶף[62] עַד שֶׁיִּגְמֹר שָׁנָה אַחַר הַיּוֹבֵל, לְפִי שֶׁאֵין מְחַשְּׁבִין חֳדָשִׁים לַהֶקְדֵּשׁ[63]. לְפִיכָךְ, אִם רָצָה הַפּוֹדֶה לִתֵּן חֲמִשִּׁים שֶׁקֶל לְכָל זֶרַע חֹמֶר - הֲרֵי זֶה פּוֹדֶה אֲפִלּוּ בַּיּוֹם שֶׁאַחַר הַיּוֹבֵל, וְאֵינוֹ גּוֹרֵעַ כְּלוּם[64].

61) בשנה הראשונה ליובל הבא. 62) לנכות מערך הפדיון כפי החדשים שכבר יצאו, כגון שהיה עומד בניסן, שהוא אמצע שנה, לא יאמר אנכה חצי סלע וחצי פונדיון עבור ששת החדשים שכבר יצאו. 63) והוא־הדין בשאר שנות היובל, אין מחשבים חדשים להקדש (שם כה.). 64) משנה, שם כד, א: "ולא גואלים אחר היובל פחות משנה אחת". ונתבאר בגמרא שם: אין גואלים בגירוע, אבל בלא גירוע יכול לגאול.

יג. כְּשֶׁמּוֹדְדִין[65] - אֵין מוֹדְדִין אֶלָּא מְקוֹמוֹת הָרְאוּיִין לִזְרִיעָה. הָיוּ שָׁם סְלָעִים[66] גְּבוֹהִים עֲשָׂרָה טְפָחִים, אוֹ נְקָעִים[67] מְלֵאִים מַיִם עֲמֵקִים עֲשָׂרָה טְפָחִים - אֵין נִמְדָּדִין עִמָּהּ[68]; פָּחוֹת מִכָּאן - נִמְדָּדִין עִמָּהּ[69].

65) את גודל השדה לראות כמה ראוי לזרוע בו (לעיל ה"ב). 66) אדמות קשות כסלע. 67) גומות. 68) והם נפדים בשווים. 69) ומעביר עליהם חבל ומודד והולך (משנה, שם כה.). ובגמרא שם מפורש: נקעים פחות מעשרה טפחים המלאים מים - נקראים ספלי הקרקע, וסלעים הנמוכים מעשרה, שדרות הקרקע הם - כשדרה של בהמה הגבוהה ובולטת מגבה - ואינם חשובים בפני עצמם.

יד. הָיוּ בָהּ מְקוֹמוֹת נְמוּכוֹת[70] עֲשָׂרָה אוֹ יוֹתֵר וְאֵין בָּהֶן מַיִם - נִמְדָּדִין בִּפְנֵי עַצְמָן, וּמְחַשְּׁבִין לָהֶם מַה שֶּׁרָאוּי לָהֶם[71].

70) משקעים מעין נקעים. 71) לפי שווים, ולא לפי חשבון חמשים סלעים לבית כור. שבוודאי אינם שוים כמו שאר השדה (כסף־משנה).

טו. הָיְתָה מְלֵאָה אִילָנוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ[72] -

הֲרֵי הִקְדִּישׁ גַּם הָאֵילָנוֹת; שֶׁכָּל הַמַּקְדִּישׁ - בְּעַיִן יָפָה הוּא מַקְדִּישׁ[73]. וּמְחַשְּׁבִין אֶת הָאֵילָנוֹת בְּשְׁוָיֵיהֶן, וְהַקַּרְקַע מוֹדִדִין אוֹתָהּ וְיִהְיֶה עֶרְכָּהּ סֶלַע וּפוּנְדְּיוֹן לְכָל שָׁנָה וּלְכָל זֶרַע חֹמֶר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[74].

72) שהוא מקדיש גם את האילנות. 73) אילנות לבד וקרקע לבד, ולא שיפדה האילנות אגב קרקע (ערכין יד. וברש"י). 74) לעיל ה"ה.

טז. הַמַּקְדִּישׁ אֶת הַשָּׂדֶה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לִזְרִיעָה, וְהִיא הַנִּקְרֵאת טְרָשִׁין[75] - פּוֹדִין אוֹתָהּ בְּשָׁוֶיהָ[76]. וְכֵן הַמַּקְדִּישׁ אֶת הָאֵילָנוֹת בִּלְבַד[77] - פּוֹדִין אוֹתָן בְּשְׁוָיֵיהֶן[78].

75) אדמת סלעים, שאינה ניתנת לחרישה בגלל ריבוי הסלעים שבה. 76) ולא לפי מדתה, שנאמר (ויקרא כז, טז) "לפי זרעו", וזו אינה בת זריעה (ערכין יד:). 77) שפירש, שאינו מקדיש אלא אילנות ולא קרקעם. 78) שם, "זרע, אמרה תורה - ולא אילנות. וראה לקמן הכ"ה.

יז. הָיוּ הָאֵילָנוֹת שְׁלֹשָׁה אִילָנוֹת לְתוֹךְ בֵּית סְאָה[79], וְלֹא פֵּרֵשׁ שֶׁהָאֵילָנוֹת בִּלְבַד הוּא שֶׁהִקְדִּישׁ - הֲרֵי זֶה הִקְדִּישׁ אֶת הַקַּרְקַע[80] וְאֶת הָאֵילָנוֹת שֶׁבֵּינֵיהֶן[81]. אֲבָל אִם הָיוּ הָאֵילָנוֹת נְטוּעִים כָּל שְׁלֹשָׁה אִילָנוֹת בְּיָתֵר מִבֵּית סְאָה אוֹ בְּפָחוֹת[82], אוֹ שֶׁהִקְדִּישָׁן זֶה אַחַר זֶה[83] - הֲרֵי זֶה לֹא הִקְדִּישׁ אֶת הַקַּרְקַע[84] וְלֹא אֶת הָאֵילָנוֹת שֶׁבֵּינֵיהֶם.

79) מפוזרים כסדרם, שהוא שלשה אילנות נטועים לכל בית סאה. ושיעור שטח בית סאה מבואר לעיל ה"ד. ובגירסת הגמרא שלפנינו (ערכין יד.): "שלשה אילנות ממטע עשרה לבית סאה". ורבינו גורס שם: "שלשה אילנות לבית סאה" (כסף־משנה). ושתי הגירסאות נכונות, כי אילנות "נטיעות" (קטנים) נטיעתם עשרה לבית סאה, ואילו אילנות גדולים, סדרם שלשה לבית סאה ('תוספות' שם). והשווה הל' שמיטה פ"ג ה"ב "איזו היא שדה האילן, כל שלשה אילנות לבית סאה". 80) הצריכה ליניקת האילנות. 81) האילנות הקטנים שביניהם, ופודה את האילנות בשווים, והקרקע לפי מדתה (ערכין יד.) וכרב הונא שם. 82) אין זה סדר נטיעתם, ולא הקדיש אלא אילנות. 83) כל אילן בפני עצמו. 84) שאין קנין קרקע אלא לשלשה אילנות ולא לאילן אחד, ולא קנה הקדש את הקרקע, ופודה את האילנות בלבד (שם).

יח. הִקְדִּישׁ הָאֵילָנוֹת וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישׁ אֶת הַקַּרְקַע - פּוֹדֶה אֶת הָאֵילָנוֹת בְּשְׁוָיֵיהֶן, וְאֶת הַקַּרְקַע עַל פִּי מִדָּתָהּ[85].

85) שם. לכאורה אין בזה שום חידוש, שהרי אפילו לא הקדיש אלא קרקע שיש בה אילנות, השמיענו רבינו (לעיל הט"ו) שפודה אילנות בשווים והקרקע לפי מידתה, קל־וחומר כאן שהקדיש בפירוש את האילנות וגם את הקרקע, ודאי שאין האילנות נפדים אגב הקרקע וצריכים פדיון מיוחד, אלא שבכל זאת יש כאן חידוש, שאין אומרים אותה קרקע הצריכה לצמיחת האילנות תושם יחד עם שומת האילנות, ואחר־כך כשבא לפדות את יתר הקרקע, ינכה מה שצריך לאילנות, לפיכך משמיענו, שאינו פודה בשווים אלא אילנות בלבד, וכל הקרקע הצריכה לאילנות נמדדת עם שאר הקרקע (רדב"ז).

יט. הַמַּקְדִּישׁ שְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ וְהִגִּיעַ הַיּוֹבֵל וְלֹא נִפְדֵּית, אֶלָּא הֲרֵי הִיא תַּחַת יַד הֶקְדֵּשׁ - הַכֹּהֲנִים[86] נוֹתְנִין אֶת דָּמֶיהָ[87] וְתִהְיֶה אֲחֻזָּה לָהֶם; שֶׁאֵין הֶקְדֵּשׁ יוֹצֵא בְּלֹא פִּדְיוֹן[88]. וְאוֹתָן הַדָּמִים יִפְּלוּ לְהֶקְדֵּשׁ בֶּדֶק הַבַּיִת[89].

86) של אותו משמר שהיובל פוגע בו, ראה להלן הכ"ד. 87) כמה שהיא שוה, ולא לפי חשבון חמשים שקלים לבית כור (משנה־למלך לקמן הכ"ו). אלא שרש"י בערכין כה, ב – דיבור־המתחיל "ממקדיש בית" מפרש, שהם נותנים חמשים שקל לבית כור. 88) ולפיכך אינם נכנסים לתוכה חינם (משנה, ערכין כה: וכדעת רבי יהודה). וכתבו ה'תוספות' שם ד"ה מה להלן, שכן משמעות הכתוב (ויקרא כז, כ) "ואם לא יגאל את השדה" - הכוונה לבעלים אלא נשאר ביד הגזבר עד היובל או "ואם מכר את השדה לאיש אחר" . . . בשתי דרכים אלו, "והיה השדה בצאתו ביובל . . . לכהן". ואם מכרה הגזבר לאחר, ולא גאלה המקדיש מידו, יתבאר דינה בהלכה הבאה. 89) ש"סתם הקדשות לבדק הבית" כמבואר לקמן פ"ה, ה"ז. ומכאן אתה למד, שכוונת רבינו לעיל ה"ח "אם רצה הגזבר לחשוב החדשים שנה, ויתן שנים שקלים ושני פונדיונים" וכו' אינה משום רווח ההקדש, שהרי אפילו הבעלים לא יתנו הכסף, יתנו הכהנים את דמיה כפי שוויה, ויתכן שצפוי מזה רווח להקדש אם לא יחזירוה לבעלים, אלא גזירת הכתוב היא, למסור הדבר לידי הגזבר, לחוס על המקדיש שלא יפסיד שדהו (רדב"ז).

כ. גְּאָלָהּ הַמַּקְדִּישׁ קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ הַיּוֹבֵל - הֲרֵי זוֹ[90] חוֹזֶרֶת[91] לִבְעָלֶיהָ, וְהָעֵרֶךְ שֶׁנָּתַן יִפֹּל לְבֶדֶק הַבַּיִת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[92]. וְכֵן אִם גְּאָלָהּ בְּנוֹ שֶׁל מַקְדִּישׁ - הֲרֵי זוֹ חוֹזֶרֶת לְאָבִיו בַּיּוֹבֵל[93]. אֲבָל אִם גְּאָלָהּ אוֹתָהּ בִּתּוֹ אוֹ שְׁאָר קְרוֹבָיו אוֹ נָכְרִי מִיַּד הַהֶקְדֵּשׁ: אִם חָזַר הַמַּקְדִּישׁ וּגְאָלָהּ מִיָּדָן - חוֹזֶרֶת לוֹ[94] לְעוֹלָם[95]; וְאִם לֹא גְּאָלָהּ מִיָּדָן, אֶלָּא הִגִּיעַ הַיּוֹבֵל וְהִיא תַּחַת יַד הַבַּת אוֹ שְׁאָר קְרוֹבִים אוֹ נָכְרִי - הֲרֵי זוֹ יוֹצְאָה לַהֶקְדֵּשׁ, וְאֵינָהּ חוֹזֶרֶת לַבְּעָלִים לְעוֹלָם, אֶלָּא תִּהְיֶה אֲחֻזָּה לַכֹּהֲנִים; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַּיּוֹבֵל לַכֹּהֵן וְגוֹמֵר[96]. וְאֵין הַכֹּהֲנִים צְרִיכִין לִתֵּן דָּמִים, שֶׁכְּבָר נִפְדֵּית מִיַּד הַהֶקְדֵּשׁ וְלָקַח[97] עֶרְכָּהּ מֵאַחֵר, אֶלָּא תַּחֲזוֹר לַכֹּהֲנִים כְּאִלּוּ הֵם בְּעָלֶיהָ[98].

90) כנוסח ויניציאה. 91) לשון "חוזרת" תמוהה, וה"ה כבר תחת ידו, וכבר עמד על הראב"ד. אכן, כוונת רבינו, שאם חזר המקדיש ומכרה לאחר, חוזרת היא אליו ביובל כדין מוכר שדה אחוזתו, ואין אומרים: מקדיש זה גאלה

מיד ההקדש, והרי היא אצלו כ"שדה מקנה", ובשנת היובל תחזור להקדש שמכרה לו (רדב"ז). 92) בהלכה הקודמת. 93) ערכין כה, ב. שנאמר "ואם מכר את השדה לאיש אחר" לאחר ולא לבן, שאינו נקרא אחר, שכן קם תחת אביו ליעוד אמה עבריה, ולעבד עברי (אם מת האב בתוך שש שנות עבדותו - עובד הוא את בנו). 94) משנה, ערכין כה, א. וגורס רבינו שם: "גאלה אחר . . . וגאלה מידו, אינה יוצאת לכהנים ביובל". וכן בפירוש המשנה לרבינו שם. אולם הנוסח שלפנינו במשנה: "גאלה אחר. . . וגאלה מידו, יוצאה לכהנים ביובל". 95) ראה בביאורנו לעיל אות פו, ותקיש לכאן. 96) למעלה מפסוק זה כתוב: "ואם לא יגאל את השדה" - דרשו חז"ל (ערכין כה:) "לא יגאל" - בעלים, "ואם מכר את השדה" - גזבר. 97) בכת"י התימנים: ולוקח. 98) וכן משמע מלשון המשנה שם "הגיע יובל ולא נגאלה . . . רבי שמעון אומר נכנסים ולא נותנים". ואפילו רבי יהודה האומר: נותנים את דמיה, אינו אלא כשלא נגאלה כלל, משום שאין הקדש יוצא בלא פדיון, אבל כשכבר נגאלה ע"י אחר - מודה לרבי שמעון, שאין הכהנים נותנים דמים (רדב"ז).

1 **כא. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[99] בְּיִשְׂרָאֵל; אֲבָל אִם הָיָה**
2 **הַמַּקְדִּישׁ כֹּהֵן אוֹ לֵוִי - הֲרֵי זֶה גּוֹאֵל לְעוֹלָם. וַאֲפִלּוּ**
3 **עָבַר עָלֶיהָ הַיּוֹבֵל וְלֹא נִפְדֵּית מִן הַהֶקְדֵּשׁ - פּוֹדֶה**
4 **אוֹתָהּ אַחַר הַיּוֹבֵל[100]; שֶׁנֶּאֱמַר: גְּאֻלַּת עוֹלָם תִּהְיֶה**
5 **לַלְוִיִּם.**

99) שאם לא גאלה המקדיש לפני היובל, הרי זו חלוטה לכהנים. 100) משנה, שם כו, ב.

6 **כב. הָאִשָּׁה שֶׁהִקְדִּישָׁהּ שָׂדֶה אֲחֻזָּתָהּ, וּגְאָלָהּ**
7 **בַּעְלָהּ[101] מִיַּד הַהֶקְדֵּשׁ, וְהִגִּיעַ הַיּוֹבֵל וְהִיא תַּחַת יַד**
8 **הַבַּעַל - הֲרֵי הַדָּבָר סָפֵק אִם תַּחֲזֹר לָאִשָּׁה[102] אוֹ תֵּצֵא**
9 **לַכֹּהֲנִים[103]. לְפִיכָךְ[104], קֶדְמָה הָאִשָּׁה וְהֶחֱזִיקָה בָּהּ**
10 **אַחַר הַיּוֹבֵל - אֵין הַכֹּהֲנִים יְכוֹלִין לְהוֹצִיא מִיָּדָהּ. וְכֵן**
11 **אִם קָדְמוּ הַכֹּהֲנִים וְהֶחֱזִיקוּ בָּהּ - אֵינָהּ יְכוֹלָה**
12 **לְהוֹצִיא מִיָּדָם[105].**

101) לעצמו, כשאר הגואלים. 102) שהרי הבעל יורשה, ויהיה דינו כבן הגואל הקדשת אביו, המבואר למעלה ה"כ. 103) כי אולי אין לדמות ירושת הבעל לירושת הבן, שזה האחרון נוטל בירושת אביו בראוי (נכסים הראויים ליפול לאחר מיתה) כבמוחזק לו לפני מיתה, אבל בעל אינו יורש את אשתו בראוי כבמוחזק (ערכין כה:) וראה הל' נחלות פ"א, הי"א - לענין ראוי ומוחזק. 104) הואיל וזה ספק שלא נפשט בתלמוד. 105) כדין כל ספק שבממון, שכל הקודם וזכה - אין מוציאים אותו מידו, וכן אמרו בנכסי הגר שהם הפקר, כל הקודם ומחזיק בהם זכה (בבא־בתרא מב.) והראב"ד שואל, כיון שהבעל אוכל פירות נכסי אשתו, והשדה היא תחת ידו, הרי השדה כאילו מוחזקת היא בידי אשתו, שהרי הבעל זוכה לעצמו בשביל פירותיו. אולם שיטת רבינו היא, הואיל והקדש מפקיע מידי שעבוד (לקמן פ"ז, הי"ד) אין השעבוד של הבעל בפירות נכסי אשתו, מקנה לו כל זכות שהיא, ולפיכך כל הקודם להחזיק זכה ('מרכבת המשנה').

13 **כג. הַמַּקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ וּפָדָה אוֹתָהּ כֹּהֵן מִיַּד הַהֶקְדֵּשׁ,**
14 **וְהִגִּיעַ הַיּוֹבֵל וְהִיא תַּחַת יַד הַכֹּהֵן - לֹא יֹאמַר:**
15 **הוֹאִיל וַהֲרֵי הִיא יוֹצְאָה לַכֹּהֲנִים, הֲרֵי הִיא תַּחַת יָדִי**
16 **וְזָכִיתִי בָּהּ[106]; אֶלָּא יוֹצְאָה לְכָל אֶחָיו הַכֹּהֲנִים[107].**

106) מקל־וחומר "בשל אחרים אני זוכה, בשל עצמי לא כל־שכן". 107) ערכין כה, ב. שנאמר: "לכהן תהיה אחוזתו" אחוזתו של כהן שירש מאביו תהא שלו, אבל זו אינה שלו.

17 **כד. כְּשֶׁתֵּצֵא הַשָּׂדֶה לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל - תִּנָּתֵן לַכֹּהֲנִים**
18 **שֶׁבַּמִּשְׁמָר[108] שֶׁפָּגַע בּוֹ הַיּוֹבֵל. וְאִם הָיָה רֹאשׁ הַשָּׁנָה**
19 **שֶׁל יוֹבֵל בַּשַּׁבָּת[109], שֶׁהֲרֵי מִשְׁמָר יוֹצֵא וּמִשְׁמָר**
20 **נִכְנָס[110] - תִּנָּתֵן לַמִּשְׁמָר הַיּוֹצֵא[111].**

108) דוד המלך חילק את הכהנים לעשרים וארבעה משמרות (קבוצות), משמר לשבוע, וכל משמר עולה לירושלים לעבוד עבודת המקדש בשבוע שלו (הל' כלי המקדש פ"ד, ה"ג). 109) רבינו פוסק כרבי ישמעאל, שיובל מתקדש בראש השנה ולא ביוהכ"פ (ראה ראש השנה, ח:. ובהל' שמיטה פ"י הי"ד), וכהבנת ה'משנה למלך' בדברי רבינו. 110) חילופי המשמרות היו בשבת, היוצא - גומר קרבן מוסף, והנכנס עושה תמיד של בין הערבים (סוכה נו: והל' תמידין פ"ד, ה"ט). 111) שברשותו התחיל היובש אמש (ערכין כח: וברש"י). ובתוספתא מנחות פי"ג, ג - שנינו בפירוש: "שדה אחוזה ניתנת לאנשי משמר שבראש השנה שהיובל נכנס לתוכה". וראה 'חכם צבי' סי' קכב.

21 **כה. הַמַּקְדִּישׁ אֶת הָאִילָנוֹת, וְהִגִּיעַ הַיּוֹבֵל וְלֹא פָדוּ**
22 **אוֹתָם[112] - אֵינָן יוֹצְאִין לַכֹּהֲנִים; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה**
23 **הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַּיֹּבֵל, וְאֵין אֵלּוּ שָׂדֶה[113]. אֲבָל**
24 **הַמַּקְדִּישׁ אֶת הַטְּרָשִׁים[114], וְהִגִּיעַ יוֹבֵל וְלֹא פָדוּ אוֹתָן**
25 **הַבְּעָלִים - הֲרֵי אֵלּוּ יוֹצְאִין לַכֹּהֲנִים; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה**
26 **הַשָּׂדֶה, וְזוֹ נִקְרֵאת שָׂדֶה[115].**

112) הבעלים מידי ההקדש או מידי האחרים שפדו אותם מהגזבר. 113) ערכין יד, ב. כדברי רב פפא, ולדעת הראב"ד אין זה אלא במקדיש אילן אחד, שלא הקדיש עמו קרקע, אבל המקדיש שלשה אילנות, קנה ההקדש קרקע שתחתיהם וסביב מושביהם, וכשבא לפדות הקרקע משלם לפי מידתה, והאילנות נפדים על גבי הקרקע ללא כל תשלום. אולם רבינו פסק לעיל הט"ו כרב הונא שם עמוד א, ש"כל המקדיש - בעין יפה הוא מקדיש" אילנו לבד וקרקע לבד, וכשפדה הקרקע לא נפדו האילנות על גבה, וצריכים פדיון מיוחד (רדב"ז). 114) שדה שאינה ראויה לזריעה, וכמבואר לעיל הט"ז. 115) ערכין יד, ב. "שדה" אמרה תורה, ואפילו כל שהיא.

27 **כו. כֵּיצַד דִּין מַקְדִּישׁ שָׂדֵה מִקְנָתוֹ?[116] שָׁמִין אוֹתָהּ**
28 **בְּדָמֶיהָ[117], וְרוֹאִין כַּמָּה הִיא שָׁוָה עַד הַיּוֹבֵל[118],**

וּפוֹדֶה אוֹתָהּ כָּל מִי שֶׁיִּרְצֶה. וְאִם פָּדָה אוֹתָהּ הַמַּקְדִּישׁ - אֵינוֹ מוֹסִיף חֹמֶשׁ[119]. וּפִדְיוֹנָהּ לְבֶדֶק הַבַּיִת, כִּשְׁאָר עֲרָכִין וְדָמִים. וּכְשֶׁגִּיעַ הַיּוֹבֵל - תַּחֲזוֹר לַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁמִּכָּרוּהָ. בֵּין שֶׁנִּפְדִּית מִיַּד הַגִּזְבָּר וַהֲרֵי הִיא יוֹצְאָה מִיַּד אַחֵר, בֵּין שֶׁלֹּא נִפְדִּית וַהֲרֵי הִיא יוֹצְאָה מִיַּד הַהֶקְדֵּשׁ - הֲרֵי זוֹ חוֹזֶרֶת לַמּוֹכֵר, וְאֵינָהּ יוֹצְאָה לַכֹּהֲנִים; שֶׁאֵין אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ[120].

116) האמורה לעיל ה"א. 117) לפי טיבה ושוויה, ולא כשדה אחוזה ששכרה קצוב בתורה חמישים שקל לבית כור. 118) שהרי בשנת היובל תחזור למוכר חינם ללא כל פדיון (משנה, ערכין יד.) ובגמרא שם עמוד ב, אמרו: נאמר בשדה מקנה (ויקרא כז, כג) "וחשב לו הכהן את מכסת הערכך", מכאן שהיא נפדית לפי שוויה ומנין דמיה. גם ה'תוספות' בגיטין מח, א דיבור־המתחיל אי לאו, סתמו בפשיטות כדיעה זו, ששדה מקנה נפדית בשוויה. אולם רש"י בתורה שם, פסוק כב, מפרש שגם שדה מקנה נפדית בדמים הקצובים לשדה אחוזה, וזה על־פי דעת רבי אליעזר במשנה (ערכין יד.) שם, ששתיהן נפדות בחמישים שקלים לבית כור. אולם ברש"י במשנה (ערכין יד.) שם, ששתיהן נפדות בחמישים שקלים לבית כור. אולם ברש"י לערכין כו, ב דיבור־המתחיל כשדה מקנה, מפורש כדעת רבינו. 119) ערכין שם יד, ב: "במכסת הערכך", הקישו הכתוב לערכין (ערכי אדם). מה ערכין אינו מוסיף חומש, אף שדה מקנה אינו מוסיף חומש. 120) וקרקע זו לא היתה של המקדיש אלא עד היובל (משנה, ערכין כו: וברש"י).

כז. כָּל שָׂדֶה שֶׁשָּׁמִין אוֹתָהּ לַהֶקְדֵּשׁ לִמְכֹּר אוֹתָהּ בְּדָמֶיהָ[121], מַכְרִיזִין עָלֶיהָ שִׁשִּׁים יוֹם רְצוּפִין[122] בַּבֹּקֶר בִּשְׁעַת הַכְּנָסַת פּוֹעֲלִים[123] וּבָעֶרֶב בִּשְׁעַת הוֹצָאַת פּוֹעֲלִים[124]. וּמְסַיְּמִין מְצָרֶיהָ[125] וְאוֹמְרִין[126]: כָּךְ הִיא יָפָה[127] וּכְכָךְ הִיא שׁוּמָה[128], כָּל הָרוֹצֶה לִקַּח - יָבוֹא וְיִקַּח.

121) כגון פדיון שדה מקנה - בניגוד לשדה אחוזה שאינה צריכה שומה, שהרי סכום פדיונה קצוב בתורה. 122) משנה, שם כא, ב. והשווה לעיל פ"ג ה"כ, ובביאורנו שם. 123) למלאכתם, שנזכר בעל הבית ע"י ההכרזה, ושואלם אם ביקרו שדה פלונית ומה שוויה. 124) ממלאכתם, שאז אומר להם בעל הבית: לכו ובקרו שדה פלונית (המוכרזת) והגידו לי למחר מה שוויה (גמרא שם, וב'תוספות' שם). 125) מסמנים גבולותיה, ובשעת ההכרזה הוא מזכירם. 126) ובכת"י התימנים: ואומרים. 127) היא עושה תבואה (רש"י שם). 128) ע"י בית־דין (שם).

כח. הַלּוֹקֵחַ שָׂדֶה מֵאָבִיו אוֹ מִשְּׁאָר הַמּוֹרִישִׁין אוֹתוֹ וְהִקְדִּישָׁהּ, בֵּין שֶׁהִקְדִּישָׁהּ אַחַר מוֹת אָבִיו אוֹ מוֹרִישׁוֹ[129] וּבֵין שֶׁהִקְדִּישָׁהּ בְּחַיֵּי אָבִיו אוֹ שְׁאָר מוֹרִישָׁיו[130] וְאַחַר כָּךְ מֵת אָבִיו - הֲרֵי זוֹ כִּשְׂדֵה אֲחֻזָּה[131]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם אֶת שְׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשְּׂדֵה[132] אֲחֻזָּתוֹ - שָׂדֶה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לִהְיוֹת שְׂדֵה אֲחֻזָּה[133], יָצָאת זוֹ שֶׁרְאוּיָה לוֹ לִירֻשָּׁה[134].

129) שבשעת הקדשתו כבר היתה לו ירושה. 130) נמצא שבשעת הקדשתו היתה לו שדה זו שדה מקנה. 131) שאינה נפדית אלא בחמישים שקלים לכל בית כור, ואם לא נגאלה על ידו עד היובל - יוצאת לכהנים. 132) והרי תיבת "משדה" מיותרת היא, שיכול היה לכתוב: אשר לא אחוזתו (ערכין כז, וברש"י). 133) שלא לקחה ממורישיו. 134) ולבסוף ירשה, שמתו מורישיו והנחילוה לו, הרי היא שדה אחוזה, אע"פ שבשעת ההקדשה עדיין לא ירשה (משנה, ערכין כו:). ויתר דיני שדה אחוזה ושדה מקנה לענין מכירתם להדיוט וחזרתם ביובל, מבוארים בהל' שמיטה פי"א.

יום חמישי י"ט טבת ה'תשע"ט

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) שמצוה על הבעלים לפדות שדה אחוזתם, ובזמן שאין היובל נוהג כופים אותם על פדיונה, חומר בהדיוט מבהקדש בתנאי הפדייה, המקדיש בהמה טהורה תמימה לבדק הבית כיצד פודים אותה. הקדיש נכסיו סתם והיו בהם דברים הראויים למזבח מה ייעשה בהם, דין פדיון בהמה תמימה שהוקדשה למזבח והוממה, המקדיש דמי בהמה למזבח, הקדיש ערכו למזבח אם נידון בהישג יד, הקדיש שדה אחוזה למזבח לפי איזה ערך פודים אותה.

א. הַמַּקְדִּישׁ שְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ[2] - מִצְוָה עָלָיו לִפְדּוֹתָהּ הוּא, שֶׁהָאָדוֹן קוֹדֵם[3]. וְאִם לֹא רָצָה - אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[4]? בִּזְמַן שֶׁמִּצְוַת יוֹבֵל נוֹהֶגֶת, שֶׁאִם יַגִּיעַ יוֹבֵל וְלֹא יִגְאָלֶנָּה - תֵּצֵא לַכֹּהֲנִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[5]; אֲבָל בִּזְמַן שֶׁבָּטְלוּ הַיּוֹבְלוֹת[6], שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ יוֹצֵאת לַכֹּהֲנִים, אֶלָּא סוֹפָהּ לְהִפָּדוֹת לְעוֹלָם - כּוֹפִין אֶת הָאָדוֹן לִפְתֹּחַ בָּהּ תְּחִלָּה[7]. וְהִיא נִפְדִּית בְּשָׁוְיָהּ[8], כִּשְׁאָר הַהֶקְדֵּשׁוֹת. אִם נִמְצָא מִי שֶׁמּוֹסִיף עָלָיו וְגוֹאֵל אוֹתָהּ - יִגְאַל; וְאִם לָאו - אוֹמְרִין לוֹ: הִגִּיעָתְךָ[9], וְיִתֵּן מַה שֶּׁאָמַר. וְאֵינוֹ פּוֹתֵחַ בְּפָחוֹת מֵאַרְבַּע פְּרוּטוֹת, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא הַחֹמֶשׁ שֶׁמּוֹסִיף פְּרוּטָה[10].

2) שירשה ממורישיו. 3) שנאמר במתפיס בהמה טמאה "ואם לא יגאל ונמכר בערכך" מכאן שמצוות גאולה באדון תחילה והוא הדין למקדיש שדה אחוזה. 4) שאין כופים אותו. 5) נמצא שאין צורך לכפותו, שהרי כפוי ועומד הוא, שאם לא יגאלנה תצא לכהנים. וגם ההקדש לא יפסיד בזה, שהרי הכהנים נותנים את דמיה. 6) "משגלו שבט ראובן ושבט גד וחצי שבט מנשה (בסוף ימי הבית הראשון) בטלו היובלות, שנאמר "וקראתם דרור בארץ לכל יושביה" - "בזמן שכל יושביה עליה". 7) מפני החומש, שהבעלים מוסיפים ואפילו בזמן שאין היובל נוהג. וגם הואיל והיא חביבה עליו, יוסיף בפדיונה. 8) ולא בשכר קצוב חמישים שקלים לבית כור. 9) הרי היא שלך. 10) שכבר נתבאר

שהחומש הוא רביע הקרן, ואין פודים בדבר שאין בחומשו פרוטה. וכדאי להעיר, שכל הלכה זו אינה נוהגת אלא בזמן הבית, אבל המקדיש שדה אחוזה בזמן הזה שאין בית המקדש, מותר לו לפדותה אפילו בפרוטה אחת ומשליכה לים המלח.

ב. רָצָה הָאָדוֹן לִמְכֹּר שָׂדוֹת אֲחֵרוֹת מִשְּׂדוֹתָיו אוֹ לִלְווֹת[11] כְּדֵי לִפְדּוֹת שָׂדֶה זוֹ שֶׁהִקְדִּישׁ - הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ. בֵּין בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג בֵּין בִּזְמַן שֶׁאֵין הַיּוֹבֵל נוֹהֵג. וְהוּא קוֹדֵם לְכָל אָדָם. וְכֵן אִם רָצָה לִגְאֹל חֶצְיָהּ - גּוֹאֵל[12]. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּמוֹכֵר לַהֶדְיוֹט. זֶה חֹמֶר בַּהֶדְיוֹט מִבַּהֶקְדֵּשׁ.

11) כסף. 12) וכשתשיג ידו יגאל את כולה.

ג. הַמַּקְדִּישׁ אֶת בֵּיתוֹ אוֹ אֶת בְּהֵמָה טְמֵאָה שֶׁלּוֹ אוֹ שֶׁאָר מִטַּלְטְלָיו[13] - הֲרֵי אֵלּוּ נֶעֱרָכִין בְּשָׁוְוֵיהֶן, בֵּין טוֹב וּבֵין רָע[14]. וְאִם פָּדָה אוֹתָן הַמַּקְדִּישׁ אוֹ אִשְׁתּוֹ אוֹ יוֹרְשׁוֹ - מוֹסִיף חֹמֶשׁ[15]. וְכוֹפִין אֶת הַבְּעָלִים לִפְתֹּחַ רִאשׁוֹן[16]. וְהַדְּמִים לְבֶדֶק הַבַּיִת[17]. בֵּין שֶׁהָיָה הַבַּיִת מִבְּתֵּי עָרֵי חוֹמָה[18] בֵּין שֶׁהָיָה מִבְּתֵּי הַחֲצֵרִים[19] - הֲרֵי זֶה נִגְאָל לְעוֹלָם[20].

13) הקדשם - אינו מפרש בתורה. אבל בירושלמי אמרו: "ואיש כי יקדיש את ביתו" - במה אנו קיימים? אם בבית דירה - כבר כתוב: ואם המקדיש יגאל את ביתו, אלא במקדיש נכסיו, מכאן - שסתם הקדשות לבדק הבית. 14) לפי טיבם או רעתם, ולא לפי שכר קצוב, שאינו מבחין בין טוב לרע, כי לא נאמרו ערכים קבועים בתורה אלא בערכי אדם ובשדה אחוזה. 15) "ואם גאול יגאלנה - לרבות את האשה ואת היורש". והטעם, שהבעלים מוסיפים חומש, כי נוח להם לשלם יותר, כדי שיישאר חפצו אצלו, על פי הכלל "אדם רוצה בקב שלו מתשעה קבים של חבירו". 16) להציע מחירו קודם לאחרים, בגלל החומש. 17) בדק הבית - תיקון בית המקדש ושיכלולו. 18) ערים המוקפות חומה. 19) עיירות פתוחות מאין חומה. 20) אפילו עבר היובל ולא גאלו עדיין יכול לגאלו מן ההקדש, בניגוד למוכר בית לחבירו.

ד. גְּאֻלּוֹ אַחַר מִיַּד הַהֶקְדֵּשׁ: אִם הָיָה בֵּית עָרֵי חוֹמָה, וְקָם בְּיַד הַגּוֹאֵל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ - נֶחְלָט[21]; וְאִם הָיָה בֵּית הַחֲצֵרִים, וְהִגִּיעַ הַיּוֹבֵל וְהוּא בְּיַד הַגּוֹאֵל - חוֹזֵר לִבְעָלָיו בַּיּוֹבֵל[22].

21) נשאר לו לצמיתות, ואפילו ביובל אינו יוצא. אבל נשאר ביד הקדש גואלו לעולם, שאין להקדש דורות, שאין פריה ורביה כלפי שמים. נחלט - נחרץ, נפסק הדבר ונגמר. 22) כדין המוכר בית כזה לחבירו הדיוט. אבל אילו היה נשאר ברשות ההקדש עד היובל לא היה חוזר לבעליו עד שיפדהו, שאין הקדש יוצא בלא פדיון.

ה. הַמַּקְדִּישׁ בְּהֵמָה טְהוֹרָה תְּמִימָה לְבֶדֶק הַבַּיִת[23], אַף עַל פִּי שֶׁעָבַר עַל עֲשֵׂה - מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי, וְחָלָה קְדֻשָּׁה עָלֶיהָ. וְנִפְדֵּית כְּשֶׁהִיא תְּמִימָה[24]. וּמַעֲרִיךְ אוֹתָהּ הַכֹּהֵן בְּדָמֶיהָ, וְהַדָּמִים יִפְּלוּ לְבֶדֶק הַבַּיִת. וְאֵין הַפּוֹדֶה אוֹתָהּ פּוֹדֶה אֶלָּא עַל מְנָת לְהַקְרִיבָהּ לַמִּזְבֵּחַ לְמַה שֶּׁהִיא רְאוּיָה[25]; שֶׁכָּל דָּבָר הָרָאוּי לַמִּזְבֵּחַ - אֵינוֹ יוֹצֵא מִידֵי מִזְבֵּחַ לְעוֹלָם[26].

23) שאמר בפירוש שהוא מקדישה לטובת בדק הבית. 24) בניגוד למקדיש בהמה תמימה למזבח, שאינה נפדית אלא כשתומם. שבקדושת בדק הבית, שאינה קדושת הגוף אלא קדושת דמים, אין לחלק בפדיונה בין תמימה לבעלת מום. 25) אם הוא זכר לעולה ולאשם ואם היא נקבה לחטאת ולשלמים. 26) "המתפיס תמימים לבדק הבית כשהם נפדים אינם נפדים אלא למזבח" ומכאן, שנפדים אפילו כשהם תמימים, שהרי בעלי מומין אינם ראויים למזבח.

ו. וּמִנַּיִן שֶׁאָסוּר לְהַקְדִּישׁ תְּמִימִין לְבֶדֶק הַבַּיִת? שֶׁנֶּאֱמַר: וְשׁוֹר וָשֶׂה שָׁרוּעַ וְקָלוּט[27] נְדָבָה תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[28] לָמְדוּ: נְדָבָה לְבֶדֶק הַבַּיִת[29]. וְכֵן הַדְּבָרִים מַרְאִין שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא קָדֶשֶׁת דָּמִים, שֶׁאֵין מַקְרִיבִין בַּעַל מוּם לַמִּזְבֵּחַ[30]. שֶׁנֶּאֱמַר 'אֹתוֹ' - אוֹתוֹ[31] אַתָּה עוֹשֶׂה נְדָבָה לְבֶדֶק הַבַּיִת, וְאֵין אַתָּה עוֹשֶׂה תְּמִימִים נְדָבָה לְבֶדֶק הַבַּיִת. וְלָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה - כַּעֲשֵׂה הוּא[32].

27) אלו הם בעלי מומים: שרוע - אבר אחד גדול מחבירו, קלוט - שפרסותיו קלוטות (אינן סדוקות) כשל חמור. 28) מתורה שבעל פה, שנתפרשה למשה מסיני. 29) לדמי קדשי בדק הבית. 30) שנאמר "ואשה לא תתנו מהם (מבעלי מומים) על המזבח לה'". 31) אותו בעל מום. 32) ואף על פי שרבי יהודה אומר שם: שעובר בלא תעשה, שנאמר: "אל משה לאמר" "לא - אמור" בדברים, כלומר, אמור לישראל, שיש כאן איסור לאו, אולם ב"תורת כוהנים" לפסוק זה, אמרו בפירוש: "וחכמים אומרים אינו בלא תעשה" ופסק רבינו כחכמים (תורה תמימה). וכבר קדמו ה"משנה למלך" בזה.

ז. הַמַּקְדִּישׁ אֶת בְּהֶמְתּוֹ סְתָם, אוֹ שֶׁהִקְדִּישׁ אֶת נְכָסָיו סְתָם[33] - רוֹאִין כָּל בְּהֵמָה תְּמִימָה הָרְאוּיָה לְהַקְרִיב עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, זְכָרִים יִמָּכְרוּ לְצָרְכֵי עוֹלוֹת[34] וְיַקְרִיבוּ אוֹתָן עוֹלוֹת, וְהַנְּקֵבוֹת[35] יִמָּכְרוּ לְצָרְכֵי שְׁלָמִים[36] וְיַקְרִיבוּ אוֹתָן שְׁלָמִים, וְהַדָּמִים יִפְּלוּ לְבֶדֶק הַבַּיִת[37]; שֶׁסְּתָם הֶקְדֵּשׁוֹת - לְבֶדֶק הַבַּיִת. וְעַל זֶה נֶאֱמַר: וְאִם בְּהֵמָה אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַה', כֹּל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ לַה' יִהְיֶה קֹדֶשׁ. כְּלוֹמַר: כָּל הָרָאוּי לְקָרְבָּן עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ יִקְרַב[38].

33) ולא פירש אם לקדשי מזבח או לקדשי בדק הבית הקדיש. 34) ליחיד הרוצה להביא קרבן עולה. 35) שאינן ראויות לעולה, שהיא מן הזכרים. 36) הבאים גם מן הזכרים וגם מן הנקבות. 37) וכרבי אליעזר, האומר סתם הקדש לבדק הבית, אפילו בדבר הראוי למזבח. 38) כמשמעות הכתוב: "יהיה קדש". דרשה זו לא נמצאת

בשום מקום, אולם הנצי"ב בפירושו לתורה "העמק דבר" לפסוק זה מוכיח, שכן הוא פשוטו של מקרא, שהרי כל הפרשה מדברת בקדשי בדק הבית, ומדוע כתוב בפסוק שאחרי זה: "לא יחליפנו ולא ימיר אותו" והלא דין תמורה אינו נוהג אלא בקדשי מזבח? אלא על כורחך כוונת הכתוב, שאפילו הקדיש לבדק הבית, הואיל והם תמימים, אינם יוצאים מידי מזבח לעולם. וראה בתוספות לזבחים נט. דיבור המתחיל עד שלא נבנה, שכל הדין הזה אינו אלא מדרבנן.

1 **ח. הִקְדִּישׁ נְכָסָיו סְתָם, וְהָיוּ בָּהֶן יֵינוֹת וּשְׁמָנִים**
2 **וּסְלָתוֹת[39] וְעוֹפוֹת הָרְאוּיִין לִקָּרֵב עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ[40] -**
3 **יִמָּכְרוּ לְצָרְכֵי אוֹתוֹ הַמִּין וְיַקְרִיבוּ אוֹתָן, וְהַדָּמִים**
4 **יִלָּקַח בָּהֶן זְכָרִים וְיִקְרְבוּ עוֹלוֹת.**

39) והם דברים הראויים למזבח, למנחות ונסכים. 40) תורים ובני יונה.

5 **ט. וּמִפְּנֵי מָה יִקְרְבוּ דְּמֵי אֵלּוּ עוֹלוֹת[41], וּדְמֵי**
6 **הַבְּהֵמָה הַתְּמִימָה יִפְּלוּ לְבֶדֶק הַבַּיִת? לְפִי שֶׁהַבְּהֵמָה**
7 **הַקְּדוֹשָׁה לַמִּזְבֵּחַ, אִם נָפַל בָּהּ מוּם - יֵשׁ לָהּ**
8 **פִּדְיוֹן, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[42]; וְהַסֹּלֶת וְהַיַּיִן וְהַשֶּׁמֶן**
9 **וְהָעוֹפוֹת שֶׁנִּפְסְלוּ[43] - אֵין לָהֶן פִּדְיוֹן. שֶׁנֶּאֱמַר:**
10 **וְהֶעֱמִיד אֶת הַבְּהֵמָה[44] וְגוֹמֵר; כֹּל שֶׁיֶּשְׁנוֹ בִּכְלַל**
11 **הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה - יֵשׁ לָהּ פִּדְיוֹן, וְכֹל שֶׁאֵינוֹ בִּכְלַל**
12 **הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה - אֵין לָהּ פִּדְיוֹן[45].**

41) ואינם נופלים לבדק הבית. 42) ודברים שיש להם פדיון חלה קדושתם על פדיונם ונעשית בהם מצוותם. 43) שנטמאו, והעופות - נחסר מהם אבר, או שנולדה בהם אחת מן הטריפות, אבל המומים אינם פוסלים בהם. 44) "לא נאמר פדיון אלא בבהמה". 45) "כל שישנו בהעמדה - נערך, ואלו (הסולת והיין והשמן) אינם בכלל העמדה לפיכך אינם נפדים לעולם". ומתוך שאין להם פדיון, אין הקדושה חלה על דמיהם, ואפילו יפלו לבדק הבית לא נעשית בהם מצוותם ולפיכך יביא בדמיהם עולות, ובירושלמי אמרו: "נאמר "לכל נדריהם ולכל נדבותם אשר יקריבו לה' לעולה" - הכול קרב עולה (כל מה שנודרים מדברים הנקרבים לה' אפילו יינות ושמנים יהיו לעולה), יכול אפילו עופות? (יקריב בדמיהם, או אם הקדיש עוף יקריבנו עולה) תלמוד לומר בבקר בכשבים וגו' אינו מקריב אלא בהמה בלבד, ועיקר הטעם, מפני שאין אלו בני פדיון, אין קדושתם חלה על צרכי בדק הבית.

13 **י. הִקְדִּישׁ נְכָסָיו סְתָם, וְהָיְתָה בָּהֶן הַקְּטֹרֶת שֶׁנּוֹתְנִין**
14 **לָאֲמָנִין[46] בִּשְׂכָרָן[47] עַד שֶׁיַּחֲזִרוּ[48] וְיִקְחוּ אוֹתָהּ[49], כְּמוֹ**
15 **שֶׁבַּאַרְנוּ בִּשְׁקָלִים[50] - הֲרֵי זוֹ[51] תִּנָּתֵן לָאֲמָנִין בִּשְׂכָרָן,**
16 **כְּמוֹ שֶׁעוֹשִׂין בְּמוֹתַר הַקְּטֹרֶת[52]. וְכֵן עוֹשִׂין אִם יֵשׁ**
17 **בִּנְכָסָיו אֶחָד מִסַּמָּנֵי[53] הַקְּטֹרֶת.**

46) העוסקים בפיטום (מיזוג הסממנים) הקטורת. 47) שכר עבודתם. 48) הגזברים. 49) מכסף התרומה החדשה שבלשכה. 50) שכך היו עושים הגזברים במותר הקטורת, שנשארה בכל שנה, כדי להקטירה לשנה הבאה. שאין לך שנה, שאין בה מותר, שהקטורת הייתה נעשית שס"ח מנים. שס"ה - כנגד ימי החמה, מנה ליום, ושלושה מנים יתירים שמהם כהן גדול מכניס מלוא חפניו ביום הכיפורים ולא היו נכנסים כולם בחפניו ונשאר המותר. ועוד, בכל שנה פשוטה היה מותר, שאין מספר ימיה אלא שנ"ד, ואותו מותר לא היה ראוי לשנה הבאה מניסן ואילך, שהרי צריך לחדש ולהביא קרבן וקטורת מתרומה חדשה, היו מפרישים מן הלשכה שקלים לצורך שכר האומנים, והרי הם חולין. ואחרי שזכו הגזברים בשקלים לצורך האומנים, היו מחללים הקטורת על אותם השקלים, והיו נותנים הקטורת לאומנים בשכרם, נמצאת הקטורת חולין בידם, ואחרי כן היו חוזרים וקונים אותה מהאומנים בכסף התרומה החדשה. 51) הקטורת, שהייתה בידי אומן הקטורת, שהקדיש נכסיו, ונמצאת בנכסיו קטורת שקיבל בשכרו. 52) בכל מותר הקטורת שבכל שנה. שאי אפשר למכרה ליחיד ולהביא בדמיה עולות, או שיפלו לבדק הבית, כי אין היחיד מתנדב קטורת, נמצא, מוכרים אותה לציבור לצרכי קטורת ונותנים אתה לאומנים בשכרם וחוזרים וקונים אותה מהתרומה החדשה להקטירה לשנה הבאה. 53) שאינו מקטורת מפוטמת שבמקדש, אלא סממן פרטי חילוני משלו, נותנים אותו לאומני הקטורת בשכרם וחוזרים ולוקחים אותו מידם מכסף התרומה החדשה ומשתמשים בו לפיטום הקטורת.

18 **יא. הַמַּקְדִּישׁ בְּהֵמָה תְּמִימָה לַמִּזְבֵּחַ, וְנָפַל בָּהּ מוּם**
19 **וְנִפְסְלָה[54] - הֲרֵי זוֹ נֶעֱרֶכֶת[55] וְנִפְדֵּית[56]. וְעַל זֶה נֶאֱמַר:**
20 **וְאִם כָּל בְּהֵמָה טְמֵאָה[57] אֲשֶׁר לֹא יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן**
21 **לַה', וְהֶעֱמִיד אֶת הַבְּהֵמָה וְגוֹמֵר. וְיָבִיא בְּדָמֶיהָ קָרְבָּן**
22 **אַחֵר כְּמוֹתָהּ.**

54) להקרבה, שאין בעל מום קרב על המזבח. 55) על ידי כהן. 56) מוכרים אותה ויוצאת לחולין. 57) שאין הכתוב מדבר בבהמה טמאה ממש, שהרי אמורה היא במקום אחר: "ואם בבהמה הטמאה ופדה בערכך" על כורחך בבהמה טהורה שהוממה ונפסלה הכתוב מדבר, וקוראה הכתוב: טמאה. ומכאן, הלשון: "ירעו עד שיסתאבו" המצוי בתלמוד במקום: עד שיוממו.

23 **יב. כָּל הַמַּקְדִּישׁ בְּהֵמָה בְּחַיֶּיהָ, בֵּין טְהוֹרָה בֵּין**
24 **טְמֵאָה, בֵּין קָדְשֵׁי (בֶּדֶק) הַבַּיִת[58] בֵּין קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ**
25 **שֶׁנָּפַל בָּהֶן מוּם, אוֹ תְּמִימָה הָרְאוּיָה לִקָּרֵב[59] כְּמוֹ**
26 **שֶׁיִּתְבָּאֵר - הֲרֵי זוֹ צְרִיכָה הַעֲמָדָה בְּבֵית דִּין,**
27 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְהֶעֱמִיד אֶת הַבְּהֵמָה. לְפִיכָךְ, אִם מֵתָה[60]**
28 **הַבְּהֵמָה קֹדֶם שֶׁתֵּעָרֵךְ וְתִפָּדֶה[61] - אֵין פּוֹדִין אוֹתָהּ**
29 **אַחַר שֶׁמֵּתָה[62], אֶלָּא תִּקָּבֵר[63]. אֲבָל אִם הִקְדִּישׁ**
30 **שְׁחוּטָה אוֹ נְבֵלָה לְבֶדֶק הַבַּיִת[64] - הֲרֵי זוֹ תִּפָּדֶה**
31 **כִּשְׁאָר מִטַּלְטְלִין[65].**

58) לאחר שהקדישה למזבח. 59) והקדישה לדמיה. 60) ואינה ראוייה עוד להעמדה. 61) ואפילו הועמדה והוערכה, אלא שלא הספיקו לפדותה עד שמתה.

62) ואפילו נשחטה. 63) "והעמיד - והעריך - את שיש לו עמדה יש לו ערכה ואת שאין לו עמדה אין לו ערכה". 64) שדמיהם יפלו לבדק הבית. 65) שחלה עליהם קדושת בדק הבית ונפדים ללא עמדה. והראב"ד מעיר שאפילו אם הקדישם למזבח (=לדמיהם) ואפילו הקדישם כשהם חיים, כל שקדם מומם להקדישם - ייפדו ללא עמדה, שכלל הוא "בעלי מומים מעיקרם (=מתחילתם) לא היו בכלל העמדה והערכה" שהרי זה כמקדיש עצים ואבנים, שאינם ראויים למזבח ונפדים ללא עמדה. ומרן הכסף משנה מיישב דברי רבינו, שנקט בלשונו: "לבדק הבית", שכן זהו המנהג, להקדיש מינים אלו רק לבדק הבית, ואין דרך העולם להקדיש שחוטה או נבילה למזבח. אבל וודאי יודה רבינו שאם הקדישם למזבח ייפדו, שכן כתב: "ואם מתה קודם שתיפדה נפדית אחר שתמות, שהרי לא חלה קדושה גמורה על גופה (של בעלת מום מתחילתה - שהוקדשה למזבח), אלא על דמיה, מפני שהייתה בעלת מום קבוע" הרי כל שקדם מומה להקדישה שלא הייתה ראוייה כלל למזבח, כשתמות, נפדית היא ללא העמדה. אמנם כשתיפדה בחייה תצטרך העמדה והערכה.

1 **יג. שָׁחַט בָּהּ שְׁנַיִם[66] אוֹ רֹב שְׁנַיִם[67] וַעֲדַיִן הִיא**
2 **מְפַרְכֶּסֶת[68] - חֲרֵי הִיא כְּחַיָּה לְכָל דְּבָרֶיהָ[69] וְנֶעֱרֶכֶת.**
3 **וַחֲרֵי הִיא בִּכְלַל וְהֶעֱמִיד וְהֶעֱרִיךְ עַד שֶׁתָּמוּת.**

66) שני סימני השחיטה הוושט והגרגרת. 67) שהשחיטה כשרה גם בחיתוך רוב הסימנים. 68) מפרפרת בידיה וברגליה. 69) "בהמה או חיה טמאה שנשחטה אינה מטמאה משום נבילה כל זמן שהיא מפרכסת עד שיתיז את ראשה". וראוי להעיר, שדעת התוספות בבבא קמא עו. דיבור המתחיל שחיטה, שכל שנשחטה כהלכתה על ידי ישראל, אינה נערכת ואינה נפדית, והרי היא כמתה ממש, ולא אמרו: "מפרכסת כחיה" אלא בשחיטת בהמה טמאה, או בטהורה ונשחטה על ידי גוי, שאינה שחיטה כשרה המתרת לאכילה, ולפיכך כל שלא מתה הרי היא כחיה.

4 **יד. הַמַּקְדִּישׁ בְּהֵמָה תְּמִימָה לְדָמֶיהָ - חֲרֵי זוֹ נִתְקַדֵּשׁ**
5 **גּוּפָהּ. כֵּיצַד? הָאוֹמֵר: דְּמֵי בְּהֵמָה זוֹ הֶקְדֵּשׁ**
6 **לַמִּזְבֵּחַ[70] - הִיא עַצְמָהּ תִּקְרַב[71]. הִקְדִּישׁ אֶחָד**
7 **מֵאֲבֶרֶיהָ לְדָמָיו, וְאָמַר: דְּמֵי רַגְלָהּ שֶׁל פָּרָה זוֹ**
8 **הֶקְדֵּשׁ לַמִּזְבֵּחַ - חֲרֵי זוֹ סָפֵק אִם פְּשִׁטָה קְדֻשָּׁה**
9 **בְּכֻלָּהּ אוֹ לֹא פְּשִׁטָה[72]. וּלְפִיכָךְ תִּקְרַב[73] וְלֹא תִּפָּדֶה.**

70) שאמכרנה ואביא בדמיה עולה. 71) מתוך שירדה עליה קדושת דמים, ירדה עליה גם קדושת הגוף, והואיל והיא עצמה ראוייה להיקרב אינה יוצאה מידי מזבח. אבל אם הייתה בעלת מום, תימכר ויביא בדמיה עולה. 72) ספק אם אומרים: מתוך שנתקדשה מקצתה, פשטה קדושה בכולה, ומתוך שנתקדשה קדושת דמים, נתקדשה גם קדושת הגוף, או שמא "מתוך" (=מיגו) אחד - מועיל, שני "מתוך" לא מועילים, שהרי אתה צריך לומר: מתוך שחלה קדושה על הרגל פשטה קדושה בכולה, ומתוך שקדשה לדמיה, קדשה גם קדושת הגוף. 73) היא עצמה, שמא פשטה קדושה בכולה, ואינה יוצאה לחולין על ידי פדיון, ככל קדושת הגוף שאינה נפדית כשהיא תמימה. וה"אור שמח" גורס בדברי רבינו כאן: "ספק אם פשטה קדושה בגופה או לא" כלומר, זה וודאי שאומרים מתוך שנתקדשה מקצתה נתקדשה כולה לדמיה, רק הספק הוא אם אומרים את ה"מתוך" השני, מתוך שנתקדשה לדמיה נתקדשה לגופה, כי אולי אין אומרים "מתוך" שתי פעמים.

10 **טו. וְכֵיצַד עוֹשִׂין[74]? מוֹכְרִין אוֹתָהּ כֻּלָּהּ לְמִי**
11 **שֶׁיַּקְרִיב אוֹתָהּ[75], וְדָמֶיהָ חֻלִּין[76] חוּץ מִדְּמֵי אוֹתוֹ**
12 **אֵבֶר[77]. וְאִם הָיָה אֵבֶר שֶׁהַנִּשְׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ[78] - פָּשְׁטָה**
13 **קְדֻשָּׁה בְּכֻלָּהּ[79].**

74) שהרי אין למכרה ולהוציאה לחולין, שמא פשטה קדושת הגוף בכולה, וגם אין לחייבו להקריבה כולה כמות שהיא, שמא לא קדשה אלא רגלה בלבד ואין לו להפסיד כל בהמתו. 75) שנדר להביא עולה. 76) אין הדמים נתפסים בקדושת עולה, שאפילו "המוכר עולתו (ממש) לא עשה כלום ודין תורה שיחזרו המעות חולין", כל שכן זו, שהיא רק ספק עולה, ומוכרה להקריבה עולה, אין הדמים נתפסים בקדושת עולה. 77) שהוא קדוש ואינו יכול למכרו. ושאלו: הלא הקונה עולה זו מקריב בהמה מחוסרת אבר, שאותו אבר לחובת המוכר הוא קרב, והלוקח נָדַר להביא עולה שלימה? ובירושלמי הובא ברש"י שם, מתרצים: כגון שנדר הקונה להביא שווה זוז מבהמה לעולה, והרי יש בבהמה זו כדי כמה זוזים. 78) כגון לב או כבד. 79) כיוון שאין הבהמה יכולה לחיות בלי אבר זה, הרי זה כאילו הקדישה כולה.

14 **טז. הָיְתָה בְּהֵמָה בַּעֲלַת מוּם שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לִקָּרֵב[80],**
15 **וְהִקְדִּישׁ אֵבֶר מֵאֲבָרֶיהָ לְדָמָיו[81], בֵּין שֶׁהַנִּשְׁמָה תְּלוּיָה**
16 **בּוֹ בֵּין שֶׁהַנִּשְׁמָה אֵין תְּלוּיָה בּוֹ - לֹא נִתְקַדֵּשׁ אֶלָּא**
17 **דְּמֵי אוֹתוֹ אֵבֶר בִּלְבַד[82]. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁאָמַר: דְּמֵי**
18 **רֶגֶל פָּרָה זוֹ אוֹ דְּמֵי לִבָּהּ הֶקְדֵּשׁ לַמִּזְבֵּחַ - הוּא**
19 **וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁתָּפִין בָּהּ[83].**

80) על המזבח. 81) שיימכר ויביאו בדמיו עולה. 82) כיוון שאינו ראוי לעלות על המזבח מחמת מומו, אין לומר בו פשטה קדושה בכולו. 83) לא שותפות לחצאין, אלא כל אחד זוכה בשלו.

20 **יז. וְכֵן הָאוֹמֵר: רֹאשׁ עֵבֶד זֶה אוֹ לֵב חֲמוֹר זֶה**
21 **הֶקְדֵּשׁ לַמִּזְבֵּחַ[84], אוֹ שֶׁאָמַר: רֹאשִׁי הֶקְדֵּשׁ לַמִּזְבֵּחַ -**
22 **אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא בִּדְמֵי רֹאשׁוֹ[85]. וְרוֹאִין כַּמָּה יִשְׁוֶה**
23 **אוֹתוֹ אֵבֶר אִלּוּ הָיָה נִמְכָּר[86], וְיָבִיא בְּדָמָיו קָרְבָּן.**

84) דמיו יהיו קודש להקריבם עולה. 85) מכיוון שאינם ראויים להקרבה, אין לך מום גדול מזה, ולא נתקדשו אלא דמי אותו אבר בלבד. 86) הראב"ד שואל: מה ישווה אדם כאשר יוסר ראשו ואפילו לכלבים אינו ראוי שהרי אסור ליהנות מן המת, אכן, כוונת רבינו שימכרו את העבד לאחר, הגוף - לקונה, והראש יישאר למוכר, שאם הוא תורגמן או זמר או צופה למרחוק יהיה למוכר, ומה שישתכר בשאר אברי הגוף יהיה לקונה. וכן כתבו התוספות "שישומו אותו

אבר שמכר לאיזו מלאכה הוא ראוי" והכוונה, כשהוא חכם, וממציא המצאות, ויכולים ליהנות ממנו עצה, שיש בה תועלת, כמו שישנם כמה שרים יועצים ואינם ראויים לעשות מלאכה אחרת, אלא זו שבראש. ולדעת הרדב"ז בהבנת דברי רבינו, הכוונה שהמקדיש וההקדש שותפים הם לחצאים ממש, מכיוון שהקדיש אבר שהנשמה תלוייה בו, ואי אפשר להתקיים זה בלא זה, על כורחך חולקים הם בשווה. ומה שכתב רבינו: "אינו חייב אלא בדמי ראשו" לא התכוון לומר, אלא שאינו חייב בכולו כשם "שהוא חייב בכולו" בהלכה הבאה. וראייה לדבריו, דברי רבינו בהלכות מכירה פרק כז הלכה ח "האומר לחבירו ראש עבד זה או ראש חמור זה אני מוכר לך הרי זה מכר חציו, וכן הדין בכל אבר שהנשמה תלוייה בו.

1 **יח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[87]? בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ[88]; אֲבָל**
2 **בְּקָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת, הָאוֹמֵר: דְּמֵי רֹאשׁ חֲמוֹר זֶה אוֹ**
3 **כְּבֵדוֹ הֶקְדֵּשׁ[89], אוֹ דְּמֵי רֹאשׁ עֶבֶד זֶה אוֹ כְּבֵדוֹ**
4 **הֶקְדֵּשׁ, הוֹאִיל וְהוּא דָּבָר שֶׁהַנְּשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ - הֲרֵי**
5 **זֶה חַיָּב בִּדְמֵי כֻּלּוֹ[90]. שֶׁכָּל הֶקְדֵּשׁ בֶּדֶק הַבַּיִת קְדֻשַּׁת**
6 **דָּמִים הוּא[91].**

87) שאינו חייב אלא בדמי האבר שהקדישו לדמיו. 88) שהקדישו, לדמיו, לצרכי עולות למזבח, ולפיכך אפילו הקדיש אבר שהנשמה תלוייה בו לא נתקדש אלא אותו אבר בלבד שלא מצינו בתורה דין זה שיהא הגוף נידון אחרי אבר שנפשו תלוייה בו, בקדשים כאלו. 89) וסתם הקדש לבדק הבית. 90) שנאמר "בערכך נפשות" לומר שערך כל הגוף נמשך אחרי ערך אבר שהנפש תלוייה בו, שאם אמר ערך לבי עלי נותן ערך כולו. 91) לדעת הרדב"ז נתכוון רבינו, כיוון שהקדיש לבדק הבית, הקדיש את דמיו, וכיוון שהקדיש אבר שהנשמה תלוייה בו הרי זה ממילא כאילו הקדישו כולו, שהרי כל דמיו תלויים באבר זה, טול ממנו אבר זה אין לו דמים ושיווי כלל.

7 **יט. הָאוֹמֵר: עֶרְכִּי עָלַי לַמִּזְבֵּחַ[92] - מֵבִיא בְּעֶרְכּוֹ**
8 **קָרְבָּן. וְאִם אֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת לְעֶרְךְ שָׁלֵם[93] - הֲרֵי זֶה**
9 **דְּבַר סָפֵק אִם נִדּוֹן בְּהֶשֵּׂג יָד[94], הוֹאִיל וְהוֹצִיאוֹ**
10 **בִּלְשׁוֹן עֶרֶךְ, אוֹ אֵינוֹ נִדּוֹן בְּהֶשֵּׂג יָד, הוֹאִיל וְלַמִּזְבֵּחַ**
11 **נָדַר[95]. וְכָךְ הַמַּקְדִּישׁ שְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ לַמִּזְבֵּחַ[96] - הֲרֵי זוֹ**
12 **נִפְדֵּית, וְהַדָּמִים יָבִיאוּ בָּהֶן עוֹלוֹת לַמִּזְבֵּחַ. וְיֵשׁ בַּדָּבָר**
13 **סָפֵק, אִם פּוֹדִין אוֹתָהּ בְּעֶרְךְ הַקָּצוּב בָּהּ[97] אוֹ פּוֹדִין**
14 **אוֹתָהּ בְּשָׁוְיָהּ, הוֹאִיל וְלַמִּזְבֵּחַ הִקְדִּישׁ[98]. וְדָנִין בְּכָל**
15 **אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן לְהַחְמִיר[99].**

92) שכסף ערכי יהא קרבן למזבח. 93) הקצוב בתורה. 94) לפי יכולתו הכספית, שאם אין לו את כל הסכום, נותן מה שבידו ונפטר. 95) ולא מצינו פדיון בקרבן מזבח אלא לפי שוויו. 96) שכסף שדהו יהא קרבן למזבח. 97) חמישים שקל לזרע בית כור. 98) ולא מצינו בקרבנות מזבח שהוממו, שיפדו פחות משווים. 99) שבהקדש אומרים "יד הקדש על העליונה". ואם טובת ההקדש, שלא ישלם לפי שכר קצוב, אלא לפי דמי השדה וטיבה, הרי זה משלם כפי דמיה העולים על השכר הקצוב בתורה. והוא הדין להיפך.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) איזה חרם הוא לבדק הבית ואיזה חרם ניתן לכהנים, מה בין חרמי כהנים לחרמי שמים, שהקדש בדק הבית חל על קדשי מזבח ולא להיפך, דין המקדיש עבדו ושפחתו הכנעניים, ומשפט המקדיש את עצמו, שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו, ואינו ברשותו, אעפ"י שאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, אם נדר להקדישו – חייב להקדישו כשיבוא לעולם משום נדרו, ראיה לדבר מיעקב אבינו, הקדש בטעות אינו הקדש, והמתפיס בטעות הרי זה מותפס וקדוש.

16 **א. אֶחָד הָאוֹמֵר: הֲרֵי זֶה הֶקְדֵּשׁ לְבֶדֶק הַבַּיִת[2], אוֹ**
17 **חֵרֶם[3] לְבֶדֶק הַבַּיִת, אוֹ חֵרֶם לַשָּׁמַיִם[4]; וְכֵן בְּכָל**
18 **נְכָסָיו, אִם אָמַר כָּל נְכָסָיו הֶקְדֵּשׁ[5] אוֹ חֵרֶם לְבֶדֶק**
19 **הַבַּיִת אוֹ חֵרֶם לַשָּׁמַיִם - הֲרֵי אֵלּוּ יִפְּלוּ לְבֶדֶק הַבַּיִת[6].**
20 **אֲבָל אִם אָמַר חֵרֶם סְתָם[7] - הֲרֵי אֵלּוּ לַכֹּהֲנִים[8].**
21 **שֶׁסְּתָם חֲרָמִים - לַכֹּהֲנִים[9]; שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל חֵרֶם**
22 **בְּיִשְׂרָאֵל לְךָ יִהְיֶה[10].**

2) לצרכי תיקון בנין בית המקדש ושכלולו, מלשון הכתוב (מלכים-ב, יב, ו) "והם יחזקו את בדק הבית". 3) הקדש. חרם - הבדלה והפרשה, הסרת הדבר ממציאותו לענין אחר, אם מחול לקודש, ככתוב (מיכה ד, יג) "והחרמתי לה' בצעם": אם מחיים למות, ככתוב (יהושע י, מ) "ואת כל הנשמה החרים" (הכתב והקבלה, ויקרא כז, כט). 4) לה', השוכן בשמים. 5) אע"פ שאינו רשאי להקדיש כל נכסיו, כמבואר להלן ה"ב. 6) שאם "סתם הקדש לבדק הבית", כמבואר לעיל פ"ה, ה"ז, ובביאורנו שם, כל־שכן כאן, שפירש ואמר לבדק הבית או "לשמים". 7) ולא פירש למי. 8) ניתנים מתנה לכהנים שבאותו משמר, כמבואר בסמוך ה"ה, ולהלן ה"ד יתבארו ההבדלים בין חרמי שמים לחרמי כהנים. 9) משנה בערכין כח: כחכמים. ואע"פ שנאמר (ויקרא כז, כח) "כל חרם קודש קדשים הוא לה'"? נתכוון הכתוב לומר, שהחרם חל על קדשי קדשים, כמבואר להלן הי"א (שם). 10) אמנם במשנה שם, דרשו זה מפסוק אחר (ויקרא כז, כא) "והיה השדה... כשדה החרם לכהן", אבל כדברי רבינו נמצא בספרי זוטא במדבר, לפסוק זה, "מניין שאם החרים אדם כל נכסיו... כל חרם בישראל לך יהיה - מלמד, שסתם חרמים לכהנים".

23 **ב. מַחֲרִים אָדָם מִן בְּקָרוֹ[11] וּמִצֹּאנוֹ וּמֵעֲבָדָיו**
24 **וּמִשִּׁפְחוֹתָיו הַכְּנַעֲנִים[12] וּמִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ. אֲבָל לֹא**
25 **יַחֲרִים כָּל בְּהֶמְתּוֹ, וְלֹא כָּל עֲבָדָיו, וְלֹא כָּל שְׂדוֹתָיו,**
26 **וְלֹא כָּל מִין שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִשְּׁאָר הַמַּטַּלְטְלִין; שֶׁנֶּאֱמַר:**
27 **מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ[13]. וְאִם הֶחֱרִים אֶת הַכֹּל, אֲפִלּוּ הֶחֲרִים**
28 **כָּל נְכָסָיו - הֲרֵי אֵלּוּ מֻחְרָמִין[14]. בֵּין שֶׁהֶחֱרִים**
29 **לַכֹּהֲנִים בֵּין שֶׁהֶחֱרִים לְבֶדֶק הַבַּיִת.**

11) מקצת בקרו. 12) הקנויים לו קנין הגוף, אבל לא העברים, "שאין אדם מקדיש דבר שאין גופו שלו", להלן

הכ"א. 13) "ולא כל אשר לו" (ערכין כח.) ושם אמרו: מכל אשר לו - ולא כל אשר לו (כל המטלטלין = רש"י). מאדם - ולא כל אדם (= עבדיו הכנענים). משדה אחוזה - ולא כל שדה אחוזה. והשווה לקמן פ"ח, הי"ג. 14) תוספתא ערכין פ"ד, מ"י, וכן מפורש במשנה ערכין כג: המקדיש נכסיו מעלין לו תפיליו (מרכבת המשנה).

1 **ג. וְכָל מִי שֶׁהֶחֲרִים אוֹ הִקְדִּישׁ כָּל נְכָסָיו - לוֹקְחִין**
2 **כָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ, וַאֲפִלּוּ תְּפִלִּין שֶׁבְּרֹאשׁוֹ[15], וְאֵין**
3 **צָרִיךְ לוֹמַר כְּלֵי אֻמָּנוּתוֹ וּבִגְדָיו; שֶׁהַכֹּל הֶקְדֵּשׁ אוֹ**
4 **חֵרֶם[16].**

15) משנה שם, וילווה מעות ויפדה אותן מן ההקדש (רש"י לבבא קמא קב:), שהמקדיש נכסיו, סובר מצוה הוא עושה, ודעתו גם על תפיליו (בבא קמא שם). 16) שאפילו בחייבי ערכין לוקחים אותם מהם, כמבואר לעיל פ"ג, הט"ז־יז אע"פ שמשאירים לו תפיליו, כמבואר שם הט"ו.

5 **ד. מַה בֵּין חֲרָמֵי כֹּהֲנִים[17] לְחֲרָמֵי שָׁמַיִם? שֶׁחֲרָמֵי**
6 **שָׁמַיִם - הֶקְדֵּשׁ[18], וְנִפְדִּין[19] בְּשָׁוְיֵיהֶן, וְיִפְּלוּ הַדָּמִים**
7 **לְבֶדֶק הַבַּיִת[20], וְיֵצְאוּ הַנְּכָסִים לְחֻלִּין; וְחֲרָמֵי כֹּהֲנִים**
8 **- אֵין לָהֶן פִּדְיוֹן לְעוֹלָם[21], אֶלָּא נִתָּנִין לַכֹּהֲנִים**
9 **כַּתְּרוּמָה[22]. וְעַל חֵרֶם כֹּהֲנִים הוּא אוֹמֵר: לֹא יִמָּכֵר**
10 **וְלֹא יִגָּאֵל - לֹא יִמָּכֵר לְאַחֵר, וְלֹא יִגָּאֵל לַבְּעָלִים[23].**

17) שהחרים נכסיו כדי לתתם לכהן. 18) ואסור ליהנות מהם בלא פדיון, בניגוד לחרמים שהגיעו ליד כהן, הרי הם כחולין, כשאר ממונו של כהן. 19) מידי הגזבר, ע"י הבעלים או ע"י אחרים. 20) שעל דעת כן החרימם, שדמיהם יהיו לחיזוק בדק הבית. 21) כל עוד שלא נתנם לכהן אינו יכול לפדותם. אבל משהגיעו ליד כהן, יכול הכהן למכרם לכל מי שירצה (רש"י לבכורות לב.) וכן בתוספתא ערכין פ"ד, מי"א. 22) שאינה נפדית (משנה בערכין כח:). אבל אינם אסורים לזרים כתרומה ביד כהן, אלא מיד שהגיעו לרשות כהן, הרי הם מותרים בהנאה לזרים (רדב"ז) וכמבואר בסמוך ה"ה. 23) 'תורת כהנים' לפסוק זה, וכגירסת הגר"א שם. ועל־כרחך בחרמי כהנים הכתוב מדבר, שחרמי בדק הבית ודאי נפדים הם לעשות מהם צרכי בדק הבית (תוספות לערכין כח: דיבור־המתחיל חרמי).

11 **ה. וְאֶחָד הַמַּחֲרִים קַרְקַע אוֹ מִטַּלְטְלִין - הֲרֵי**
12 **אֵלּוּ נִתָּנִין לְכֹהֵן שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר[24] בְּשָׁעָה**
13 **שֶׁהֶחֲרִים[25]. חֲרָמֵי כֹּהֲנִים, כָּל זְמַן שֶׁהֵן בְּבֵית**
14 **הַבְּעָלִים[26] - הֲרֵי הֵן הֶקְדֵּשׁ לְכָל דִּבְרֵיהֶם[27];**
15 **שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל חֵרֶם קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לַה'. נְתָנוּ**
16 **לַכֹּהֵן - הֲרֵי הֵן כְּחֻלִּין לְכָל דִּבְרֵיהֶם[28]; שֶׁנֶּאֱמַר:**
17 **כָּל חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לְךָ יִהְיֶה[29].**

24) מבואר לעיל פ"ד, הכ"ד. 25) אבל אינו נותנם לכל כהן שירצה, שנאמר "כשדה החרם לכהן", ונאמר בגזל הגר (במדבר ה, ח) "האשם המושב לה' לכהן". מה שם, קנאו ה' ונתנו לכהן שבאותו משמר (= שנאמר בו: מלבד איל הכיפורים אשר יכפר בו" - הכהן המכפר בו, לו יהיה הקרן והחומש), אף כאן נותנם לכהן שבאותו משמר (ערכין כח:). וגם מטלטלין הושוו לקרקעות בענין זה, כמבואר להלן ה"ז, ולפיכך ניתנים אף הם לכהני אותו משמר (גמרא שם). 26) טרם שהגיעו ליד הכהן. 27) אסורים בהנאה ומועלים בהם. 28) כשאר ממונו, ומוכרם לכל מי שירצה, אפילו לזרים. 29) ערכין כט. וכן בבכורות לב. וברש"י שם.

18 **ו. כֹּהֵן שֶׁהָיְתָה לוֹ שְׂדֵה חֵרֶם[30] שֶׁזָּכָה[31] בָּהּ אַחַר**
19 **הַיּוֹבֵל וְהֶחֱרִימָהּ[32] - הֲרֵי זוֹ מֻחְרֶמֶת, וְיוֹצֵאָה לְאָחִיו**
20 **הַכֹּהֲנִים[33]. שֶׁנֶּאֱמַר: לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ - מְלַמֵּד,**
21 **שֶׁשְּׂדֵה חֵרְמוֹ לוֹ כִּשְׂדֵה אֲחֻזָּה לְיִשְׂרָאֵל[34], שֶׁאִם**
22 **הֶחֱרִימָהּ - הִיא מֻחְרֶמֶת מִיָּד.**

30) שהחרימה ישראל והגיעה לחלקו. 31) יש להגיה כאן: או שזכה בה, וכן הנוסח בקרית ספר למבי"ט. והכוונה לשדה אחוזה שהקדישה ישראל לפני היובל, וגאלה אחד מיד ההקדש, והגיע היובל ולא גאלוה בעלים, שיוצאה לכהנים ביובל, כמבואר לעילפ"ד, ה"כ. 32) חרם סתם, שהוא לכהנים. 33) שלא יאמר: הואיל ויוצאת לכהנים, והרי היא תחת ידי, תהא שלי. 34) וסדר הכתוב: "והיה השדה בצאתו ביובל... כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו", הרי זה בא ללמד ונמצא למד, להשוות שדה חרם שזכה בה כהן, לשדה אחוזה של ישראל (ערכין כט.).

23 **ז. מָכַר הַכֹּהֵן שְׂדֵה חֵרְמוֹ[35], וְהִקְדִּישָׁהּ לוֹקֵחַ, אֲפִלּוּ**
24 **הָיָה הַלּוֹקֵחַ הַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁהֶחֱרִימוּהָ - הֲרֵי**
25 **זוֹ[36] כִּשְׂדֵה מִקְנָה[37], וְחוֹזֶרֶת לַכֹּהֵן שֶׁמְּכָרָהּ בַּיּוֹבֵל[38].**
26 **אֲבָל קַרְקַע אוֹ מִטַּלְטְלִין שֶׁל כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם[39] - אֵינָם**
27 **מַחֲרִימִין אוֹתָן. שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר בַּשָּׂדֶה: כִּי אֲחֻזַּת עוֹלָם**
28 **הוּא לָכֶם[40]; וּמִטַּלְטְלִין הֵקִשּׁוּ[41] לְקַרְקָעוֹת בַּחֲרָמִין,**
29 **שֶׁנֶּאֱמַר: מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ[42] וּמִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ.**

35) שזכה מידי ישראל האחרים, או שזכה בה אחר היובל, כבהלכה הקודמת. 36) ובדפוס רומי ובכת"י התימנים: זו. והכוונה לשדה, שלקחה לוקח זה. 37) שלא זכה בה ממורישיו, אלא לקחה מאחר. 38) כמבואר לעיל פ"ד, הכ"ו, שכשיגיע היובל הרי זו חוזרת למוכר, ואינה יוצאה לכהנים, "שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו", ואף כאן שדה זו הרי היא לכהן כשדה אחוזתו (ערכין כו.). 39) שזכו בקרקע ממורישיהם, וכן מטלטליהן שקנו לעצמן. 40) טעות סופר, וצ"ל: להם, כלשון הכתוב. וכן הוא בדפוסים קדומים. ואע"פ שפסוק זה מדבר בשדה הלווים, הוא־הדין לכהנים (לחם־משנה). ולשון המשנה בערכין כח. שממנה מקור הלכה זו: "הכהנים היו מחרימים, שהחרמים שלהם". ומפרש רש"י: שנאמר בהם: כל חרם בישראל לך יהיה, וכיון שהיא שלו, מה הנאה בכך, אם יחרימה, הוא עצמו יזכה בה. ורבינו פסק כדעת רבי יהודה שם, שבין כהנים ובין לויים אינם מחרימים, וראה בתוספות שם עמ' ב דיבור־המתחיל כמאן. שעיקר הטעם הוא מהכתוב, "אחוזת עולם היא להם". ואע"פ שכתוב בלויים, הוא־הדין לכהנים. 41) הושוו. 42) אלו מטלטלין (שם כח.).

30 **ח. הַמַּקְדִּישׁ קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ לְבֶדֶק הַבַּיִת - הֲרֵי הַהֶקְדֵּשׁ**

חָל עֲלֵיהֶן, וְתֵעָרֵךְ הַבְּהֵמָה וְתִפָּדֶה, וְיִפְּלוּ דָּמֶיהָ לְבֶדֶק הַבַּיִת, וְהַבְּהֵמָה תִּקָּרֵב לְמַה שֶּׁהָיְתָה בַּתְּחִלָּה[43]. אֲבָל הַמַּקְדִּישׁ קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת לַמִּזְבֵּחַ וְאָמַר: הֲרֵי זוֹ עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים, אוֹ הֶחֱרִימָם לַכֹּהֲנִים - לֹא עָשָׂה כְּלוּם[44], וְאֵין הֶקְדֵּשׁ מִזְבֵּחַ וְלֹא הַחֵרֶם[45] חָל עַל קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת, שֶׁאֵין אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ[46].

43) שאין קדושת המזבח נפקעת ממנה כל עוד שהיא תמימה, ולא בא הקדש בדק הבית אלא להוסיף עליה קדושת דמים (משנה בתמורה לב.): "ומקדישין אותם הקדש עילוי". והכוונה לבדק הבית, כמפורש בברייתא בגמרא שם, וכתב ה"קרית ספר": הרי זה כאילו אמר: הרי עלי מנה לבדק הבית, שחייב, כי אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. 44) ברייתא שם. 45) חרמי כהנים. 46) שקדושת מזבח או חרמי כהנים אינם התחייבות דרך נדר, אלא קדושת הגוף חלה על הבהמה עצמה. תדע, שהרי אין קדשי מזבח נפדים כשהם תמימים, וגם חרמי כהנים אינם נפדים לעולם, כמבואר לעיל ה"ד, ומתוך שהבהמה כבר הוקדשה לבדק הבית אינה שלו, ואין קדושה נוספת יכולה לחול עליה. אבל קדושת בדק הבית היא כמו נדר, ולפיכך חלה היא על קדושת מזבח, כאמור בביאורנו לעיל אות מ. וראה ב'תוספות' תמורה לב. דיבור־המתחיל מקדישין, טעם אחר בזה: "שבקדשי מזבח יש שם הבעלים לפדותם, כשהוממו (=שהרי רוצה הוא להקריב בהמה אחרת במקומה), אבל בקדשי בדק הבית אין לבעלים עליהם יותר משאר אדם (=שהוא כבר מסר את שלו לגבוה) לפיכך אין בידו להתפיס".

ט. הָאוֹמֵר: שׁוֹר זֶה הֶקְדֵּשׁ[47] לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וּשְׁחָטוֹ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בַּהֲנָאָה[48]. הִקְדִּישׁוֹ לַמִּזְבֵּחַ - הֲרֵי זֶה הֶקְדֵּשׁ לַמִּזְבֵּחַ[49]. אֲבָל אִם אָמַר: הֲרֵי זֶה הֶקְדֵּשׁ מֵעַכְשָׁו לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם[50], וּשְׁחָטוֹ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - הֲרֵי זֶה אָסוּר בַּהֲנָאָה[51]. וְאִם הִקְדִּישׁוֹ בְּתוֹךְ הַשְּׁלֹשִׁים לַמִּזְבֵּחַ - אֵינוֹ מֻקְדָּשׁ[52].

47) לבדק הבית, שסתם הקדשות לבדק הבית, לעיל פ"ה, ה"ז. 48) שעדיין לא חל ההקדש מעכשיו (תוספתא תמורה פ"ג, מ"א). אלא שם כתוב "מותר באכילה", וכתב ה"אור שמח", הואיל ומקדיש זה לוקה משום "לא יחל", שחילל נדרו, הריהו מומר לעבירה כמו גנב, "וצריך ישראל כשר לבדוק את הסכין, ואח"כ יתננה למומר זה לשחוט בה, מפני שחזקתו שאינו טורח לבדוק", כלשון רבינו בהל' שחיטה פ"ד, הי"ד, ולפיכך אם לא נבדקה סכינו - אסור לאכול משחיטתו, ואין השור מותר אלא בהנאה. 49) תוספתא שם, מהטעם האמור, שעדיין לא חלה עליו קדושת בדק הבית. 50) שאם יעברו השלשים יום ולא ימות, יחול עליו ההקדש למפרע. 51) שקדשי בדק הבית שנשחטו אינם ראויים עוד לפדיון, שאינם בני העמדה (לעיל פ"ה, הי"ב) ואין להם תקנה אלא קבורה (לחם־משנה). 52) תוספתא שם, שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו, כמבואר בהלכה הקודמת. ואע"פ שבהל' גירושין פ"ט, הי"ד כתב רבינו: "אמר הרי זה גיטך מעכשיו או מהיום לאחר מיתתי ומת הרי זו ספק מגורשת, שמא אחר שאמר "מעכשיו" חזר בו מלשון "מעכשיו", וסמכה דעתו על לאחר מיתה", בכל זאת פסק רבינו כאן, שאם הקדישו בתוך שלשים אינו מוקדש, שבהקדש אפילו אם נאמר: "חזר בו מלשון מעכשיו" אין חזרתו מועילה, כדברי רבינו בהל' מעשה הקרבנות פט"ו, ה"א: "שאין חזרה בהקדש, ואפילו תוך כדי דבור" (הגהות מחנה אפרים).

י. הַמַּקְדִּישׁ עוֹלָה לְבֶדֶק הַבַּיִת - אֵין בָּהּ אֶלָּא עִכּוּב גִּזְבָּרִין בִּלְבַד[53]. וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁלֹּא תִּשָּׁחֵט עַד שֶׁתִּפָּדֶה[54]. לְפִיכָךְ[55], אִם עָבַר וּשְׁחָטָהּ - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה[56].

53) הגזברים מעכבים את שחיטתה עד שישימוה ויעריכוה כמה היא שוה, כדי לחייב את המקדיש בדמיה, אבל אין מעכבים את שחיטתה עד שיפדוה בעלים, כי אין זה אלא חוב על המקדיש, והוא ישלם לאחר שחיטתה, זהו דין תורה (תמורה לב: וב'תוספות' שם דיבור־המתחיל גופא). 54) שההקדש נתפס על גוף העולה. 55) הואיל ואין זה אלא מדברי חכמים. 56) והוא ישלם דמי שומתה לאחר זמן (תמורה שם).

יא. מַחֲרִים אָדָם בֵּין קָדְשֵׁי קָדָשִׁים[57] בֵּין קָדָשִׁים קַלִּים[58], בֵּין חֲרָמֵי כֹּהֲנִים בֵּין חֲרָמֵי בֶדֶק הַבַּיִת[59]. וְאִם הָיוּ קָדָשִׁים שֶׁהוּא חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן[60] - נוֹתֵן אֶת דְּמֵיהֶן בֵּין לַכֹּהֲנִים בֵּין לְבֶדֶק הַבַּיִת, וְיִקְרְבוּ אוֹתָן הַקָּדָשִׁים אַחַר שֶׁיִּפְּדוּ לְמַה שֶּׁהֵן[61].

57) כגון עולה. 58) כגון שלמים ותודה. 59) כלומר, מתפיס את הקדשים האלה לחרמים, שהם: או חרמי כהנים או חרמי בדק הבית (משנה בערכין כח:), שנאמר: כל חרם, קודש קדשים הוא לה'. על הכל חל חרם, אפילו על קדשי קדשים (שם וברש"י לתמורה לב.). 60) כגון שנדר הרי עלי עולה, והפריש בהמה לנדרו, ואח"כ החרימה, הואיל ואם מתה או נגנבה, הוא חייב להביא אחרת לנדרו, נמצאת שלו היא. 61) שאין משנים אותה לקדושה אחרת, כמבואר בתמורה לב. ולא חל החרם אלא על דמיה.

יב. הָיוּ נְדָבָה[62] וְהֶחֱרִימָן - כֵּיצַד פּוֹדִין אוֹתָן? אוֹמְרִים כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִתֵּן בִּבְהֵמָה זוֹ לְהַעֲלוֹתָהּ עוֹלָה שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בָּהּ[63], וְכָל הַנּוֹתֵן אוֹתוֹ שִׁעוּר[64] - יַקְרִיב בְּהֵמָה זוֹ נְדָבָה כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה.

62) שאמר הרי אלו עולות, ואינו חייב באחריותם אם מתו, נמצאו אינם שלו, ואיך יחול החרם עליהם? 63) אדם שאינו חייב עולה, אם ימצא בהמה בזול נוטלה להקריבה דורון לקונו, שגם מקדיש זה אחר שהפריש לנדבתו יצא ידי חובתו, ואם תמות אינו חייב להביא אחרת במקומה, ולא הפסיד אלא שלא הקריב דורון לקונו, וזוהי "טובת ההנאה" שיש לו עדיין בנדבתו. 64) כלומר, אין כופים את המקדיש לפדותה בדמים הללו ולהקריבה, כיון שאינה אלא

נדבה וכבר נפטר מחיובו, אלא כל שיתן דמיה לכהנים או לבדק הבית יקריבנה. אבל בהלכה הקודמת המדברת ב"נדר" שחייב באחריותה, כופים את המתפיס שיפדנה ויקריבנה, כדי לקיים נדרו. ורש"י בערכין כח: מפרש, שהמקדיש עצמו יתן דמיה, כדי טובת הנאה שיש לו בה, שיקריב דורון לקונו. ואמנם, אם לא ירצה לפדותה, יודה רש"י לרבינו, שגם אדם אחר יכול לפדותה ויקריבנה (משנה־למלך). והדמים יפלו לכהנים או לבדק הבית.

1 **יג. יִשְׂרָאֵל שֶׁהֶחֱרִים אֶת בְּכוֹר בְּהֵמָה לַשָּׁמַיִם, בֵּין**
2 **שֶׁהָיָה תָּמִים בֵּין שֶׁהָיָה בַּעַל מוּם[65] - הֲרֵי זֶה**
3 **מֻחְרָם[66]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁהֶחֱרִימוֹ הַכֹּהֵן לַשָּׁמַיִם**
4 **אַחַר שֶׁבָּא לְיָדוֹ[67].**

65) ששניהם מתנה הם לכהן,אלא שאם היה תמים - מקריבים את דמו ואימוריו למזבח. 66) ופדייתו מבוארת להלן הי"ד. 67) שהוא שלו, וכשנפל בו מום הרי הוא כשאר נכסיו, הל' בכורות פ"א, ה"ג.

5 **יד. וְכֵיצַד פּוֹדִין אוֹתָן[68]? אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה**
6 **לִתֵּן בִּבְכוֹר זֶה כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לוֹ וְתִהְיֶה הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ**
7 **לִתְּנוֹ לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה, לְקָרוֹבוֹ[69] אוֹ לְרֵעוֹ[70], וְכָל**
8 **הַנּוֹתֵן אוֹתוֹ שָׁעוּר - יִקַּח הַבְּכוֹר וְיִתְּנֶנּוּ לְכָל כֹּהֵן**
9 **שֶׁיִּרְצֶה. וְיִפְּלוּ הַדָּמִים לְבֶדֶק הַבַּיִת[71].**

68) כשישראל החרימו, והרי אינו שלו, אלא של כהן, נמצא שגופו אינו מוחרם. 69) לבן בתו כהן או לבן אחותו. 70) אבל הכהן עצמו, אסור לו ליתן כסף לישראל שיתן לו או לחברו הכהן בכור זה, שזה נראה ככהן המסייע בגורן לדוש ולזרות כדי שיתנו לו התרומות בשכרו, ואסור, כמבואר בהל' תרומות פי"ב, הי"ח והל' בכורות פ"א, הי"ד. 71) משנה בערכין כח:, ורש"י מפרש שם: שאותה טובת הנאה, שהישראל בעל הבכור יכול לקבל מאחר, יתן בעל הבכור לכהן בשביל החרם. עוד חילוק ישנו, שרש"י מפרשה לענין חרמי כהנים, ורבינו מסבירה לענין חרמי שמים, שהם לבדק הבית.

10 **טו. הַמַּחֲרִים אֶת הַמַּעֲשֵׂר[72] - הֲרֵי זֶה כְּמַחֲרִים שַׁלְמֵי**
11 **נְדָבָה, לְפִי שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ[73].**

72) מעשר בהמה, ודינו כשלמים, שנאכל לבעלים, ואין לכהנים בו כלום, אלא כולו לבעלים כפסח (הל' בכורות פ"ו, ה"ד). 73) שאם ימות, אינו חייב להקריב אחר במקומו, ולפיכך אומדים כמה אדם רוצה ליתן בבהמה זו להקריבה שלמים, והדמים יפלו לבדק הבית (רדב"ז).

12 **טז. הַמַּקְדִּישׁ שִׁקְלוֹ[74] לְבֶדֶק הַבַּיִת - הֲרֵי זֶה[75]**
13 **קֹדֶשׁ[76]. הִקְדִּישׁ בְּכוּרִים לְבֶדֶק הַבַּיִת - אֵינָן קֹדֶשׁ[77].**
14 **אֲבָל אִם הִקְדִּישָׁן הַכֹּהֵן אַחַר שֶׁבָּאוּ לְיָדוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ**
15 **קֹדֶשׁ[78].**

74) שהוא חייב באחריותו עד שיגיע ליד גזבר ההקדש, כמבואר בשקלים פ"ב, מ"א. 75) בכת"י תימן: הרי זה. 76) שקלים פ"ח, מ"ח וכפירוש רבינו שם, שהשקל הוא לתרומת הלשכה לצרכי קרבנות, וכבר נתבאר לעיל ה"ח שקדושת בדק הבית חלה על קדושת מזבח. 77) שם, שהבכורים לכהנים הם, ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו (תוספות־יו"ט שם), וראה בביאורנו לעיל אות מג. 78) שהם נכסיו, וממון שלו, כמבואר בהל' בכורים פ"ד, הי"ד.

16 **יז. הַמַּחֲרִים[79] חֲצִי עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ - הוּא וְהַכֹּהֲנִים**
17 **שֶׁתָּפִין בּוֹ[80]. אֲבָל אִם הִקְדִּישׁ אוֹ הֶחֱרִים לַשָּׁמַיִם[81]**
18 **חֲצִי עַבְדּוֹ - כֻּלּוֹ קֹדֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[82]. וְכָל הַמַּקְדִּישׁ**
19 **עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַכְּנַעֲנִים[83], אוֹ הַמַּקְדִּישׁ כָּל נְכָסָיו**
20 **וְהָיוּ בָּהֶן עֲבָדִים - הֲרֵי גּוּפָן קֹדֶשׁ[84]. לְפִיכָךְ אֲסוּרִים**
21 **לֵהָנוֹת בָּהֶן עַד שֶׁיִּפְּדוּ[85].**

79) חרמי כהנים. 80) תוספתא ערכין פ"ד, הי"א. ובטעות נכתב שם "המקדיש" במקום "המחרים" (אור שמח). 81) שהוא לבדק הבית. 82) לעיל פ"ח, הי"ח שבהקדש בדק הבית, נאמר: "בערכך נפשות", לומר שיהא "נידון בכבודו", הואיל והקדיש אבר שהנשמה תלויה בו, הרי זה חייב בדמי כולו, וכמבואר בביאורנו שם. 83) שגופם קנוי לו. 84) גיטין לח: 85) שימכרו לאחרים, ודמיהם יפלו לבדק הבית. וראה לקמן פ"ח, ה"ט.

22 **יח. וְאֵין הַגִּזְבָּרִין רַשָּׁאִין לִקַּח דְּמֵיהֶן מֵאֲחֵרִים**
23 **וּלְהוֹצִיא אוֹתָן לַחֵרוּת[86]; אֶלָּא מוֹכְרִין אוֹתָן**
24 **לַאֲחֵרִים, וַאֲחֵרִים מוֹצִיאִין אוֹתָן לַחֵרוּת אִם רָצוּ[87].**

86) וכל שכן, שאין הגזברים רשאים להוציאם לחירות, כמבואר בגיטין שם, והטעם, שלא יאמרו שהם מזלזלים בנכסי הקדש, אבל דרך מכירה הכל יודעים שמוכרים אותם בשווים (תוספות שם דיבור־המתחיל אין הגזברים). 87) גיטין שם. והשווה דברי רבינו הל' נחלות פי"א, ה"ח: "אין האפטרופין רשאים להוציא עבדים לחירות אפילו ליקח מן העבד דמים שיצא לחרות, אבל מוכרים אותם לאחרים... ואותם האחרים הם שמשחררים אותם", וגם שם הטעם כדי שלא יזלזלו בנכסי היתומים, שלפעמים לא ידקדקו עמו בדמיו, כמבואר ב'מגיד משנה' שם, וראה במוספינו "תשובות רבינו" מה שהשיב לחכמי לוניל בזה.

25 **יט. הַמַּקְדִּישׁ יְדֵי עַבְדּוֹ - כָּל הַיֶּתֶר עַל פַּרְנָסָתוֹ[88]**
26 **קֹדֶשׁ. וְכֵיצַד הוּא מִתְפַּרְנֵס עֶבֶד זֶה[89]? לוֹוֶה וְאוֹכֵל,**
27 **וְעוֹשֶׂה[90] וּפוֹרֵעַ. וְהוּא שֶׁיַּעֲשֶׂה פָּחוֹת פָּחוֹת מִשָּׁוֶה**
28 **פְּרוּטָה[91] וְיִפְרַע; שֶׁאִם עָשָׂה בִּפְרוּטָה - רִאשׁוֹן**
29 **רִאשׁוֹן קָנָה הֶקְדֵּשׁ[92].**

88) כל מה שהוא משתכר בעבודתו יותר מצרכי פרנסתו. ואע"פ שמעשי ידיו עדיין לא באו לעולם, אבל מתוך שידיו ישנן, נעשה כאילו אמר יקדשו ידי עבדי לעושיהם (רדב"ז). 89) שרבו אינו חייב במזונותיו, ומעשה ידיו הקדש לשמים. 90) שאם יעשה תחילה, הרי הפרוטה הראשונה תיקדש ותיאסר לו (גיטין יב. וברש"י שם עמ' ב). 91) ואין הקדש חל על פחות משוה פרוטה (רש"י שם). ולדעת ה'תוספות' שם דיבור־המתחיל פחות, כל הקדש חל אפילו על פחות משוה פרוטה, אלא שאין בדעת המקדיש, שיחול על פחות משוה פרוטה. 92) ונאסרה עליו (שם). וכל זה רק כדי

פרנסתו, אבל כל היתר על פרנסתו קודש הוא, ואפילו יעשה פחות מפרוטה, לא יועיל לו, כי לא תיקנו היתר זה אלא כדי פרנסתו, לטובת העבד, וגם משום טובת ההקדש, שנוח לו שעבד זה יתפרנס ממעשה ידיו וישביח (שם).

כ. הַמַּקְדִּישׁ אֶת עַצְמוֹ - לֹא הִקְדִּישׁ אֶלָּא דָּמָיו[93], וַהֲרֵי הוּא חַיָּב בִּדְמֵי עַצְמוֹ. וּמֻתָּר לוֹ לַעֲשׂוֹת וְלֶאֱכֹל[94], שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְקַדֵּשׁ גּוּפוֹ כָּעֶבֶד[95].

93) מה שהוא שוה כעבד הנמכר בשוק, כמבואר לעיל פ"א, ה"ט, והדמים יפלו לבדק הבית. 94) שאין מעשה ידיו הקדש, ואפילו מה שמרויח יותר מכדי מזונותיו, אין להקדש בו כלום (גיטין לט.) אבל אם יאמר יקדשו ידי לעושיהם, העדפתו על צרכי מזונותיו - הקדש, ואינו חייב בדמי עצמו, כי לא הקדיש אלא מעשה ידיו (רדב"ז). 95) שהוא קדוש כשאר נכסיו, ואסור ליהנות ממנו, כמבואר לעיל הי"ז. וראוי להעיר, שגם בעבד אין מועלים בו, מפני שאין מעילה בקרקעות, ועבד הוקש לקרקעות (הל' מעילה פ"ה, ה"י ע"פ הש"ס גיטין לט.).

כא. אֵין אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ[96]. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהֶחֱרִים בָּנוֹ וּבִתּוֹ וְעַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִים אוֹ שָׂדֶה מִקְנָתוֹ[97] - הֲרֵי אֵלּוּ אֵינָן מֻחְרָמִין; שֶׁאֵין אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁאֵין גּוּפוֹ שֶׁלּוֹ[98].

96) בבא קמא סח: שנאמר (ויקרא כז, יד) "ואיש כי יקדיש את ביתו קודש לה'" - מה ביתו שלו, אף כל שלו. 97) שעתידה לחזור ביובל למוכר, כלעיל פ"ד, הכ"ו. 98) ואלו אע"פ שהם שלו, אין גופם קנוי לו, כעבדים הכנענים (משנה בערכין כח.). ובגמרא שם דרשו את הפסוק (ויקרא כז, כח) "אך כל חרם אשר יחרים... מאדם ובהמה" וגו' - מה בהמה יש לו רשות למכרה (לפיכך יכול להחרימה), אף כל שיש לו רשות למכרה. יצאו בנו ובתו ועבדו העברים, שאין לו רשות למכרם, כי אפילו אביה אינו יכול למכרה אלא עד ימי נעוריה.

כב. אֵין אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ[99]. כֵּיצַד? הָיָה לוֹ פִּקָּדוֹן בְּיַד אַחֵר, וְכָפַר בּוֹ זֶה שֶׁהוּא אֶצְלוֹ - אֵין הַבְּעָלִים יְכוֹלִין לְהַקְדִּישׁוֹ[100]. אֲבָל אִם לֹא כָּפַר בּוֹ - הֲרֵי הוּא בִּרְשׁוּת בְּעָלָיו בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא[101].

99) בבא קמא סט: שנאמר, ואיש כי יקדיש את ביתו - מה ביתו ברשותו, אף כל ברשותו. 100) בבא מציעא ז. בעובדא של מרחץ שרבו עליה שני אנשים. וכן בשו"ע יו"ד רנח, סעיף ז ובביאור הגר"א שם. 101) בבא בתרא פח. בעובדא של מוכר דלועין, המובאת בסמוך הכ"ה, וכן הוכיחו ה'תוספות' בבבא קמא ע. דיבור־המתחיל לא כתבינן.

כג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[102]? בְּמִטַּלְטְלִין; אֲבָל קַרְקַע שֶׁגְּזָלָהּ אַחֵר וְכָפַר בָּהּ, אִם יָכוֹל לְהוֹצִיאָהּ בְּדַיָּנִין[103] - הֲרֵי זֶה יָכוֹל לְהַקְדִּישָׁהּ, וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא הוֹצִיאָהּ; שֶׁהַקַּרְקַע עַצְמָהּ הֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת בְּעָלֶיהָ[104].

102) שאין הבעלים יכולים להקדיש פקדון שכפר בו חברו ואינו ברשותם. 103) ע"י ראיות מספיקות. 104) שקרקע אינה נגזלת (בבא מציעא ז.). והשווה לעיל הל' שבועות פ"ז, ה"ד.

כד. הַגּוֹזֵל אֶת חֲבֵרוֹ וְלֹא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים[105] - שְׁנֵיהֶם אֵינָן יְכוֹלִין לְהַקְדִּישׁ; זֶה - לְפִי שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, וְזֶה - לְפִי שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ[106]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

105) שעדיין מצפים הם להצילה מידי הגזלן. 106) בבא מציעא ז. ואם הקדיש לאחר שנתייאשו הבעלים, ראה דינו בהל' איסורי מזבח פ"ה, ה"ז.

כה. מִי שֶׁהָיָה מוֹכֵר דְּלוּעִין[107] אוֹ בֵּיצִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וּבָא לוֹקֵחַ וְנָטַל אַחַת[108] וְהָלַךְ לוֹ: אִם הָיוּ דְּמֵי כָּל אַחַת וְאַחַת[109] קְצוּבִין[110] - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁפָּסַק[111], וְאֵין הַמּוֹכֵר יָכוֹל לְהַקְדִּישׁ דְּלַעַת זוֹ, שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ בִּרְשׁוּתוֹ; וְאִם אֵין הַדְּמִים קְצוּבִין וְהִקְדִּישָׁהּ[112] - מֻקְדֶּשֶׁת; שֶׁעֲדַיִן בִּרְשׁוּתוֹ הִיא, שֶׁזֶּה שֶׁלָּקְחָהּ לֹא לְקָחָהּ דֶּרֶךְ גְּזֵלָה[113]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

107) ריבוי של דלעת, והיא פרי גדול וצהוב של צמח מקשה. 108) על־מנת לשלם לו. 109) בדפוסים קדומים: ואחת. 110) קבועים. 111) המוכר, את המחיר עם הלוקח וקנה הלוקח. 112) המוכר. 113) אלא לקנותה, וכיון שאין דמיה קצובים, לא סמכה דעת הלוקח, שמא ידרוש מחיר גבוה ויחזירנה לו (בבא בתרא פח.). ומכאן הוציא רבינו את דינו לעיל הכ"ב, "שאם לא כפר בו, הרי הוא ברשות בעליו בכל מקום".

כו. אֵין אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם[114]. כֵּיצַד? מַה שֶּׁתַּעֲלֶה מִצּוֹדָתִי מִן הַיָּם קֹדֶשׁ, מַה שֶּׁתּוֹצִיא שָׂדֶה זוֹ מִן הַפֵּרוֹת חֵרֶם[115] - לֹא אָמַר כְּלוּם.

114) נדרים פה: וכן בכתובות נט. והטעם, לפי שאין זה ברשותו, ואי אפשר להקדישו (קרית ספר להמבי"ט). 115) לכהנים.

כז. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: שָׂדֶה זוֹ שֶׁמָּכַרְתִּי לְךָ לִכְשֶׁאֶקְחֶנָּה מִמְּךָ מֻקְדֶּשֶׁת[116], וּלְקָחָהּ - אֵינָהּ מֻקְדֶּשֶׁת. לְפִי שֶׁכְּשֶׁהִקְדִּישָׁהּ לֹא בָּאָה בִּרְשׁוּתוֹ[117].

116) בכת"י התימנים: מוקדשת. 117) בכת"י התימנים: לא באת לרשותו. כלומר, כיון שמכרה, שוב אינה ברשותו ולא יכול היה להקדישה, מעתה גם תנאו להקדישה לאחר שיקחנה, אינו מועיל, שאי־אפשר להקדיש דבר שאינו שלו (כתובות נט.).

כח. וְכֵן הַמַּקְדִּישׁ מַעֲשֵׂה יְדֵי אִשְׁתּוֹ - הֲרֵי זוֹ עוֹשָׂה וְאוֹכֶלֶת[118], וְהַמּוֹתָר[119] חֻלִּין. אָמַר לָהּ: יִקְדְּשׁוּ יָדַיִךְ לְעוֹשֵׂיהֶן[120] - הוֹאִיל וְהֵן מְשֻׁעְבָּדִין לוֹ[121], הֲרֵי כָּל מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ קֹדֶשׁ[122]. הָא לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לְאוֹמֵר: אִילָן זֶה קֹדֶשׁ, שֶׁכָּל פֵּרוֹת שֶׁיַּעֲשֶׂה לְהַבָּא קֹדֶשׁ[123]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

118) כלומר אין מעשה ידיה קדוש על פיו, שעדיין לא בא לעולם, ולפיכך מותר לה לאכול ממעשה ידיה (משנה בכתובות נח:) וכרבי יוחנן הסנדלר. 119) העודף על צרכי פרנסתו. רש"י שם פירש: המותר - הקדיש את מותר מעשה ידי אשתו מה שהיא עושה לו יותר על הראוי שפסקו לו חכמים, ראה במשנה שם סד: ובהלכות אישות פכ"א, ה"ב. 120) להקדוש־ברוך־הוא שעשאן. 121) לעשות מלאכתו, ומעשי ידיה הם שלו, כמבואר בהל' אישות פי"ב, ה"ג. 122) שהידים ישנן בעולם, וגם העודף על שיעור מעשי ידיה הראוי לו, שייך לו, תמורת מאה כסף שנותן לה בכל שבוע, נוסף על מזונותיה, כמבואר בכתובות נט. 123) הואיל והאילן ישנו בעולם, והשווה לעיל הל' נדרים פ"ג, הי"א, ופי"ב, ה"י.

1 **כט. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: שָׁדֶה זוֹ שֶׁאֲנִי מוֹכֵר לָךְ**
2 **לִכְשֶׁאֶקָּחֶנָּה מִמְּךָ תִּתְקַדֵּשׁ - הֲרֵי זוֹ מֻקְדֶּשֶׁת**[124]
3 **כְּשֶׁיֶּקָּחֶנָּה, שֶׁהֲרֵי עַתָּה**[125] **(בָּא) יָדוֹ לְהַקְדִּישָׁהּ**[126].
4 **שָׂדֶה זוֹ שֶׁמִּשְׁכַּנְתִּי לְךָ**[127] **לִכְשֶׁאֶפְדֶּנָּה מִמְּךָ**[128] **תְּהִי**
5 **קֹדֶשׁ - מִשֶּׁיִּפְדֶּה אוֹתָהּ תִּתְקַדֵּשׁ, שֶׁהֲרֵי בְּיָדוֹ**
6 **לִפְדּוֹתָהּ**[129]. **וַאֲפִלּוּ הָיְתָה מְמֻשְׁכֶּנֶת לִזְמַן קָצוּב**[130],
7 **שֶׁהֲרֵי בְּיָדוֹ לִפְדּוֹתָהּ אַחַר הַזְּמַן**[131].

124) בכת"י התימנים: מוקדשת. 125) טרם שמכרה. 126) מועיל תנאו גם על לעתיד (כתובות נט.). 127) כנגד הלוואתך. 128) כשאחזיר לך חובך. 129) וכל שבידו, אינו כמחוסר מעשה (ר"ן לנדרים פו.). 130) וכל אותו זמן לא יוכל לפדותה, אפילו כשירצה לשלם חובו. 131) ומחוסר זמן אינו כמחוסר מעשה (כתובות נט. ונדרים פו.).

8 **ל. הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ וְחָזַר וְהִקְדִּישוֹ - הֲרֵי זֶה**
9 **קֹדֶשׁ, וּפָקְעָה הַשְּׂכִירוּת**[132]. **וְאִם דָּר בּוֹ הַשּׂוֹכֵר -**
10 **מָעַל**[133].

132) ערכין כא. ואע"פ שהבית משועבד לשוכר, ההקדש מפקיע מידי השעבוד, כדלקמן פ"ז, הי"ד. ואע"פ שהממשכן שדה אצל המלוה, אין הממשכן יכול להקדיש שדהו כל עוד שהיא ממושכנת, כמבואר בהלכה הקודמת? שכירות עדיפה, כיון שהבית חוזר למשכיר עם תום זמן השכירות, ללא כל תשלום, הרי הוא ברשותו, בניגוד לממשכן שדה שאינה חוזרת לו בלא דמים (רדב"ז). ויש להעיר שבתוספתא בבא מציעא פ"ט, מי"ב שנינו: "עמד בעל הבית והקדישה, אינה מקודשת עד שתחזור לרשותו", אולם ה'תוספות' בערכין כא. תירצו, שהתוספתא מדברת כשהשוכר הקדים ונתן למשכיר את כל שכרו, ואילו הגמרא בערכין האומרת, שהמשכיר יכול להקדיש, עוסקת כשלא הקדים לתת לו שכרו. וכן בירושלמי פסחים פ"ד, ה"ט. ומדברי רבינו נראה שאין חילוק בזה ואפילו הקדים השוכר ליתן את שכרו יכול המקדיש להשכיר, כסתימת הגמרא בערכין, ודברי התלמוד־בבלי הם העיקר (רדב"ז). וראה ר"ן לנדרים מו: דיבור־המתחיל היכי דמי. 133) חייב קרבן מעילה, ככל הנהנה מן הקדש, ככתוב בויקרא ה, טו. ויש להעיר, שרבינו כותב בהל' מעילה פ"ה, ה"ה: "אין מעילה אלא בתלוש מן הקרקע, אבל הנהנה מן הקרקע או מן המחובר לה לא מעל... וכן המקדיש בית בנוי, הדר בו לא מעל", וצריך־עיון (לח"מ ומשנה־למלך).

11 **לא. יֵרָאֶה לִי, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר**
12 **שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם, אִם אָמַר: הֲרֵי עָלַי לְהַקְדִּישׁוֹ - הֲרֵי**
13 **זֶה חַיָּב לְהַקְדִּישׁוֹ כְּשֶׁיָּבוֹא לָעוֹלָם מִשּׁוּם נִדְרוֹ. וְאִם**
14 **לֹא הִקְדִּישׁ - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר מִשּׁוּם בַּל תְּאַחֵר וְלֹא**
15 **יַחֵל דְּבָרוֹ, וּמִשּׁוּם כֹּל הַיֹּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה, כִּשְׁאָר**
16 **הַנְּדָרִים**[134].

134) ראה לעיל פ"א, ה"א.

17 **לב. כֵּיצַד? הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי לְהַקְדִּישׁ כָּל שֶׁתַּעֲלֶה**
18 **מְצוּדָתִי מִן הַיָּם, הֲרֵי עָלַי לִתֵּן לַעֲנִיִּים פֵּרוֹת שֶׁתּוֹצִיא**
19 **שָׂדֶה זוֹ, הֲרֵי עָלַי לְהַחֲרִים אוֹ לִתֵּן לַשְּׁבוּיִים כָּל**
20 **שֶׁאֶשְׁתַּכֵּר בְּשָׁנָה זוֹ, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בְּמַאֲמָרִים אֵלּוּ - הֲרֵי**
21 **זֶה חַיָּב לִתֵּן וְלַעֲשׂוֹת בָּהֶן מַה שֶּׁאָמַר כְּשֶׁיָּבוֹאוּ לְיָדוֹ.**
22 **וְזֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ בִּכְלַל נְדָרִים הוּא, לֹא בִּכְלַל**
23 **הֶקְדֵּשׁוֹת**[135].

135) השווה דברי רבינו בהל' מכירה פכ"ב, הט"ו "דין ההקדש ודין העניים ודין הנדרים אינו כדין ההדיוט בקנייתו (= שאינו קונה דבר שלא בא עדיין לעולם), שאילו אמר כל מה שתלד בהמתי יהיה הקדש לבדק הבית, או יהי אסור עלי או אתננו לצדקה, אע"פ שאינו מתקדש לפי שאינו בעולם, הרי זה חייב לקיים דברו, שנאמר ככל היוצא מפיו יעשה". והראב"ד שם מגדיר ואומר: שאין הדברים אמורים אלא כשחייב עצמו בכך, שאמר: אתן לעניים כך וכך, מן הפירות שיצאו בכרם שלי (= וזה דוקא כשהנודר חי), אבל אם אמר: ינתן לעניים כך וכך מפירות שלא באו לעולם לא קנו עניים, שהרי לא חייב עצמו ואין כאן שום נדר. וכן אם מת הנודר לא קנו עניים כלום, שאין היורשים חייבים לקיים נדר מורישם. ובשו"ע חושן־משפט סימן ריב, סעיף ז בהגהות הרמ"א פסק, שכן ראוי להורות.

24 **לג. רְאָיָה לְדָבָר זֶה, מַה שֶּׁאָמַר יַעֲקֹב אָבִינוּ: וְכֹל**
25 **אֲשֶׁר תִּתֶּן לִי עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ. וְנֶאֱמַר: אֲשֶׁר נָדַרְתָּ**
26 **לִי שָׁם נֶדֶר**[136]. **וַהֲרֵי הָאוֹמֵר**[137]**: לֹא אֶפָּטֵר מִן הָעוֹלָם**
27 **עַד שֶׁאֶהְיֶה נָזִיר - חַיָּב לִנְהֹג בִּנְזִירוּת**[138] **וְאַף עַל פִּי**
28 **שֶׁעֲדַיִן לֹא נָדַר בְּנָזִיר**[139]**; הוֹאִיל וְאָמַר שֶׁיִּדֹּר בְּנָזִיר**
29 **- חַיָּב לְהִנָּזֵר**[140]. **וְזֶה כַּיּוֹצֵא בּוֹ. וְכָזֶה רָאוּי לָדוּן.**

136) אע"פ שבשעה שיעקב הקדיש את עישור נכסיו לא היה לו נכסים כלל, התחייב בדיבורו מחמת נדרו. 137) ושמא תדחה ראיה זו, לומר שהדיבור: אשר נדרת לי, אינו מוסב על המעשר, אלא על הצהרתו: "והיה ה' לי לאלוקים" שנדר באותה שעה, ככתוב (שם כא), לפיכך מביא רבינו ראיה שניה (רדב"ז). 138) מיד, "שמא ימות עתה", כמבואר לעיל הלכות נזירות פ"א, ה"ד. 139) להיות נזיר מעכשיו. 140) מיד, ולקבל עליו נזירות, כדי שלא יבוא לידי חילול נדרו, הרי שאע"פ שלא קיבל

עליו לנהוג נזירות מעכשיו, חייב להנזר מחמת נדרו (מעשה רוקח).

לד. הֶקְדֵּשׁ טָעוּת - אֵינוֹ הֶקְדֵּשׁ[141]. כֵּיצַד? הָאוֹמֵר: שׁוֹר שֶׁחוֹר שֶׁיֵּצֵא מִבֵּית רִאשׁוֹן הֲרֵי הוּא הֶקְדֵּשׁ, וְיָצָא לָבָן - אֵינוֹ הֶקְדֵּשׁ[142]. דִּינָר זָהָב שֶׁיַּעֲלֶה בְּיָדִי רִאשׁוֹן הֲרֵי הוּא הֶקְדֵּשׁ, וְעָלָה שֶׁל כֶּסֶף - אֵינוֹ הֶקְדֵּשׁ[143]. חָבִית שֶׁל יַיִן שֶׁתַּעֲלֶה בְּיָדִי רִאשׁוֹנָה הֶקְדֵּשׁ, וְעָלָה[144] שֶׁל שֶׁמֶן, בֵּין שֶׁהַיַּיִן יָקָר מִן הַשֶּׁמֶן בְּאוֹתוֹ מָקוֹם[145] אוֹ הַשֶּׁמֶן יָקָר מִן הַיַּיִן - אֵינוֹ הֶקְדֵּשׁ[146]. הִתְפִּיס בָּהּ אַחֶרֶת וְאָמַר: זוֹ כָּזוֹ - הֲרֵי הַשְּׁנִיָּה הֶקְדֵּשׁ[147]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

141) כשם שנדר בטעות אינו נדר (לעיל הל' נדרים פ"ח, ה"ג). 142) ואין אומרים מקדיש זה נתכוון בעיקר לשור שיצא ראשון לכל השוורים שיצאו מביתו, וזה שהזכיר "שחור" לאו דוקא, כי סבור היה שיצא שחור ראשון (משנה בנזיר ל: ובתוספות שם). 143) שם, התיאור הראשון - בקדושת הגוף, וזה - בקדושת דמים (רבינו בפירושו שם). 144) בכת"י התימנים: ועלת. 145) נמצא שעלה בידו פחות מדמים שנדר, אין אומרים שנוח לו בפחות. 146) שם במשנה, ובגמרא שם לא: 147) הדבר תמוה, אם הראשונה אינה קדושה, איך יתפיס בה אחרת, ובמה תתקדש? ולפיכך מגיה ה"לחם משנה" "התפיס באחרת". כלומר, שלא אמר שור שחור שיצא ראשון יהיה הקדש, אלא יהיה מותפס בקדושה כשור זה שהוא קדוש, נמצא שהשור שיצא מביתו הוא כמו תמורת הקדשים. שנאמר בה (ויקרא כז, לג) "והיה הוא ותמורתו יהיה קדש", והלכה היא (נזיר לא.), שתמורה בטעות היא קודש. וכמו שאמרו (תמורה יז.) "יהיה קודש - לרבות שוגג כמזיד... כסבור לומר שור שחור ואמר לבן, הרי זו תמורה", וראה לעיל הל' נדרים פ"ד, ה"ז "ואין נשאלין על התמורה" ובביאורנו שם. וב"קרית ספר" מקיים את הנוסח שלפנינו, כי אילו היה יודע שהראשונה אינה קודש, היה מתפיס השניה בבהמה אחרת קדושה, או שהיה מקדישה, היא עצמה, בלא התפסה, ולפיכך הקדש השניה אינו הקדש טעות.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) במה פודים את ההקדשות ומי מוסיף חומש על הקרן, שאין הקדש שני טעון חומש בפדיונו, דין הקדש שוה מאה דינר שחללו על שוה פרוטה, לעולם יד הקדש על העליונה בין כשפדה בכסף בין כשפדה במשיכה, שהקדש מפקיע מידי שיעבוד, החילוק בין בריא לחולה לענין קנוניא על ההקדש, שאין הקול מועיל בהקדש ובהפקר.

א. הַהֶקְדֵּשׁוֹת[2] אֵין פּוֹדִין אוֹתָן לֹא בְּקַרְקַע, וְלֹא בַּעֲבָדִים, שֶׁהֲרֵי הֵקְשׁוּ[3] לְקַרְקָעוֹת[4], וְלֹא בִּשְׁטָרוֹת[5] (מִכְּפִי), שֶׁאֵין גּוּפָן מָמוֹן[6]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַן אֶת הַכֶּסֶף[7] - אֶחָד הַכֶּסֶף וְאֶחָד שְׁאָר הַמִּטַּלְטְלִין[8] שֶׁשָּׁוִין כֶּסֶף, וַאֲפִלּוּ סֵבִין[9].

2) שאדם מקדיש לבדק הבית. 3) הושוו. 4) כמבואר לעיל הל' שבועות פ"ז, ה"ד. 5) שאחרים חייבים לו כסף, ונתנו לו שטרות אלו לראיה. 6) הנייר אינו שוה כלום, ואינו עומד אלא לראיה שבו (רש"י לשבועות ד:). 7) פסוק זה כצורתו אינו נמצא בתורה, אלא כתוב (ויקרא כז, יט) "ויסף חמשית כסף ערכך עליו וקם לו", ורבינו נמשך בזה אחר לשון הגמרא בקידושין ה, א. שאמרו שם: "שטר אין פודין בו הקדש ומעשר שני, דכתיב: ונתן הכסף וקם לו". וכבר העירו ה'תוספות' בשבת קכח, א דיבור־המתחיל ונתן, שאין הפסוק כן, אלא שדרך הש"ס לקצר ולומר בלשון קצרה. ומקור דין זה נמצא במס' בכורות נא, ב: "ולא הקדשות בכל אלו". ומפורש ב'תורת כהנים' פ' בחוקותי פרק יא "וכל ערכך יהיה בשקל הקודש - יכול בעבדים ובשטרות ובקרקעות? תלמוד־לומר: בשקל הקודש". 8) כמו שאמרו ב'תורת כהנים' שם: "ופדה בערכך (ויקרא כז, כז) - לרבות דבר המטלטל", וכן בערכין כז, א: "שוה כסף ככסף". 9) קליפות של גרגרים טחונים, לאחר שהבדילו מהם את הקמח, וראה בבא־קמא ז, א.

ב. כָּל הַפּוֹדֶה קֳדָשָׁיו - מוֹסִיף חֹמֶשׁ[10]. וְאֶחָד הַמַּקְדִּישׁ עַצְמוֹ אוֹ אִשְׁתּוֹ אוֹ הַיּוֹרֵשׁ - מוֹסִיפִים חֹמֶשׁ[11], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[12]. וְאַף הַחֹמֶשׁ לֹא יִהְיֶה אֶלָּא מִן הַמִּטַּלְטְלִין[13]. וְהַחֹמֶשׁ שֶׁמּוֹסִיף - הֲרֵי הוּא כַּהֶקְדֵּשׁ עַצְמוֹ[14], וְדִין אֶחָד לָהֶם.

10) משנה בבא־מציעא נה, ב. כמפורש בתורה (ויקרא כז, טו) "ואם המקדיש יגאל . . . ויסף חמישית כסף ערכך עליו". 11) 'תורת כהנים' לפסוק הנ"ל "ואם" - לרבות האשה והיורש. 12) לעיל פ"ד ה"ה, ופ"ה ה"ג. ושם מבואר, שהחומש הוא רביע הקרן. 13) בבא־מציעא נד, א. שנאמר: "חמישית כסף ערכך עליו" - עליו, לרבות חומשו כמותו. 14) שאם חזר וחילל את החומש, מוסיף עליו חומש, שכן אמרו (שם נד:) "חומש כתחילת הקדש", שמאליו נתווסף, ולא נתפס תחת הראשון שיקרא הקדש שני שאין מוסיפים עליו חומש, כמבואר בסמוך ה"ד (רש"י). והשווה הל' מעילה פ"א, ה"ה (לפי ה'אור שמח').

ג. הַפּוֹדֶה קֳדָשָׁיו - אֵין הַחֹמֶשׁ מְעַכֵּב, אֶלָּא מֵאַחַר שֶׁנָּתַן אֶת הַקֶּרֶן יָצָא הֶקְדֵּשׁ לְחֻלִּין וּמֻתָּר לֵהָנוֹת[15] בּוֹ. וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[16], שֶׁאָסוּר לוֹ לֵהָנוֹת עַד שֶׁיִּתֵּן הַחֹמֶשׁ, שֶׁמָּא יִפְשַׁע[17] וְלֹא יִתֵּן. אֲבָל בַּשַּׁבָּת, מִפְּנֵי עֹנֶג שַׁבָּת[18], הִתִּירוּ לוֹ לֶאֱכֹל וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא נָתַן אֶת הַחֹמֶשׁ, וַהֲרֵי הַגִּזְבָּרִין תּוֹבְעִין אוֹתוֹ[19].

15) בבא־מציעא נד, א. שארבעת הזוזים (=דמי הקרן) פדו את ההקדש כנגדם, והזוז החמישי (=החומש) אינו מכלל הפדיון, אלא תוספת היא, שמוסיף מאליו (שם). 16) החכמים "שהיו סופרים כל האותיות שבתורה" (קידושין ל.). 17) יתעצל ויתייאש ולא יתן עוד (רש"י בבא־מציעא נד.). 18) ככתוב (ישעיה נח, יג) "וקראת לשבת עונג". 19) זהו טעם שני, שהרי הגזברים תובעים אותו, ולא יפשע, ומשום עונג שבת התירו, אבל בחול אין טעם זה לבדו מספיק להתיר לו (בבא־מציעא נד. כרבי יוחנן).

ד. קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ שֶׁנָּפַל בָּהֶן מוּם וְנִפְדּוּ, אִם פָּדָה

הַמַּקְדִּישׁ עַצְמוֹ - מוֹסִיף חֹמֶשׁ כִּשְׁאָר הַהֶקְדֵּשׁוֹת[20]. וְהַמַּקְדִּישׁ שֶׁפְּדָה לְעַצְמוֹ הוּא שֶׁמּוֹסִיף חֹמֶשׁ, לֹא הַמִּתְכַּפֵּר בָּהּ שֶׁפְּדָאָהּ[21]. וְהֶקְדֵּשׁ רִאשׁוֹן הוּא שֶׁחַיָּב בְּתוֹסֶפֶת חֹמֶשׁ, אֲבָל הֶקְדֵּשׁ שֵׁנִי[22] אֵינוֹ מוֹסִיף עָלָיו חֹמֶשׁ[23]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם הַמַּקְדִּישׁ יִגְאַל אֶת בֵּיתוֹ וְיָסַף חֲמִישִׁית - הַמַּקְדִּישׁ וְלֹא הַמַּתְפִּיס[24].

20) ראה לעיל פ"ה הי"א, שפדיון קרבן שהומם מפורש בתורה (ויקרא כז, יא) "ואם כל בהמה טמאה . . . והעריך הכהן אותה". ושם (פסוק יג) נאמר: "ואם גאול יגאלנה ויסף חמישיתו". ודקדק רבינו לכתוב: "המקדיש עצמו", לומר, שאם אחרים פדאום אינם מוסיפים חומש, כמבואר לקמן פ"ח, ה"ה. וכתב רבינו בהל' תמורה פ"ד, הי"ג: "ירדה תורה לסוף מחשבת האדם וקצת יצרו הרע, שטבע של אדם נוטה להרבות קנינו ולחוס על ממונו, ואע"פ שהקדיש - אפשר שחזר בו וניחם ויפדה בפחות משוויו, אמרה תורה, אם פדה לעצמו יוסיף חומש". 21) שאם אחד נדר להביא קרבן, והפרישו חבירו משלו, שהנודר יתכפר בו, והומם, אין המתכפר מוסיף חומש, שנאמר "ואם המקדיש יגאל" וגו' - מקדיש ולא מתכפר (תמורה י.). 22) שנתחלל הקדש ראשון עליו, ונתפס בקדושתו. 23) כשהומם ובא לפדותו, וכמבואר בסמוך. 24) את השני בקדושת הראשון, שלא באה לו קדושתו מחמת עצמו (בבא־מציעא נד: וברש"י).

ה. לְפִיכָךְ, אִם חִלֵּל[25] בְּהֵמָה עַל בְּהֵמָה שְׁנִיָּה, בֵּין בְּקָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת בֵּין בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ שֶׁנָּפַל בָּהֶם מוּם[26], אוֹ שֶׁהֵמִיר בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ[27], כְּשֶׁהוּא פּוֹדֶה אֶת הַשְּׁנִיָּה[28] שֶׁחִלֵּל עָלֶיהָ אוֹ אֶת הַתְּמוּרָה לְעַצְמוֹ[29] - אֵינוֹ מוֹסִיף חֹמֶשׁ[30].

25) פדה, החליף הקדש לחול. 26) שאין קדשי מזבח נפדים עד שיפול בהם מום, כמבואר לעיל פ"ה, הי"א־יב. 27) שאמר על בהמת חולין שיש לו: הרי זו תחת זו, ושתיהן קודש, ככתוב (ויקרא כז, לג) "והיה הוא ותמורתו יהיה קודש". ודקדק רבינו לכתוב: בקדשי מזבח, כי קדשי בדק הבית אין עושים תמורה, כבסמוך ה"ז. 28) כגון שנפל גם בשניה מום. 29) שהמקדיש עצמו הוא הפודה, ובהקדש ראשון דינו להוסיף חומש, ראה לעיל ה"ד. 30) שאין מוסיפים חומש על הקדש שני, כאמור בהלכה הקודמת.

ו. הַמַּפְרִישׁ אָשָׁם לְהִתְכַּפֵּר בּוֹ[31] וְנָפַל בּוֹ מוּם, וְהוֹסִיף עָלָיו חֹמֶשׁ וְחִלְּלוֹ עַל בְּהֵמָה אַחֶרֶת, וְנִתְכַּפֵּר בְּאָשָׁם אַחֵר[32], וְנִתְּקָה[33] הַבְּהֵמָה שֶׁחִלֵּל עָלֶיהָ לִרְעִיָּה[34], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[35] - הֲרֵי הוּא[36] סָפֵק אִם מוֹסִיף עָלֶיהָ חֹמֶשׁ[37], הוֹאִיל וְהוּא קָרְבַּן עוֹלָה[38] וַהֲרֵי הוּא גוּף אַחֵר וּקְדֻשָּׁה אַחֶרֶת[39], אוֹ אֵינוֹ מוֹסִיף עָלֶיהָ חֹמֶשׁ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא בָּאָה מִכֹּחַ הֶקְדֵּשׁ רִאשׁוֹן שֶׁכְּבָר הוֹסִיף עָלָיו חֹמֶשׁ[40].

31) לשם אשמו. 32) שאבד לו אשם שני זה, ונתכפר בינתיים באחר, ואח"כ נמצא זה. 33) נעקרה מדין קרבן אשם. 34) שמוסרים אותה לרועה, ותרעה עד שיפול בה מום ותיפדה, ודמיה נופלים לקרבן עולת נדה. 35) הל' פסולי המוקדשין פ"ד, הט"ו. 36) אשם זה שניתק לרעיה. ובכ"י תימן: הרי היא. 37) בשעת פדיונו. 38) שדמיו עולה, ואף הוא בעצמו אם הקריבוהו עולה, כשר הוא, כמבואר שם. 39) כלומר, אע"פ שזהו אותו הגוף שנתפס באשם הראשון, ואין מוסיפים חומש על הקדש שני הנתפס בראשון - בכל זאת קדושה אחרת נתחדשה בו, שמתחילה היה אשם ועכשיו הוא עולה, הרי זה כהקדש ראשון, ודינו להוסיף חומש בפדיונו (כסף־משנה). 40) תמורה ט, ב - בעיה שלא נפשטה. ובכת"י התימנים: הנוסח: "והרי הוא גוף אחר וקדושה אחרת", וכן הגירסא ב'קרית ספר' להמבי"ט, ודוקא מתוך שהאשם השני הוא גוף אחר וקדושה אחרת, יש מקום לספק, שהרי הוא כהקדש חדש ויוסיף חומש בפדיונו, אבל כל שהוא גוף אחד ושתי קדושות (כגון, הפריש אשם, ואבד, ונתכפר באחר ונמצא הראשון וניתק לעולה, והומם) אין מוסיפים עליו חומש, אע"פ שעבר לקדושה אחרת, הואיל והוא טפל לאשם שנתכפר בו - דינו כהקדש שני, וכן דעת ה'לחם משנה' שזוהי הנוסחה הנכונה, וכלשון הראשון בגמרא שם. וכתב הרדב"ז, הואיל וזה ספק, אם לא תפס הגזבר, אין מוציאים מידי הפודה, שספק ממון הוא ולהקל, ואם תפס הגזבר אין מוציאים מידו, כדין כל ספק ממון, שאין מוציאים מידי המוחזק, עד שיביא המוציא ראיה ברורה לדבריו, אבל אין לומר שזהו "ספק איסור - ולהחמיר", שכבר פסק רבינו לעיל ה"ג "אין החומש מעכב".

ז. קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת - אֵין עוֹשִׂין תְּמוּרָה[41], שֶׁלֹּא דָּנָה תּוֹרָה בִּתְמוּרָה אֶלָּא בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ[42]. כֵּיצַד? הָיוּ לְפָנָיו בְּהֵמַת חֵלִין וּבְהֵמַת קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת, וְאָמַר: זוֹ חֲלוּפַת זוֹ, אוֹ זוֹ תְּמוּרַת זוֹ - לֹא אָמַר כְּלוּם[43]. אֲבָל אִם אָמַר: הֲרֵי זוֹ תַּחַת זוֹ, הֲרֵי זוֹ מְחֻלֶּלֶת[44] עַל זוֹ - דְּבָרָיו קַיָּמִין, וְיָצָאתָה הַבְּהֵמָה הָרִאשׁוֹנָה לְחֻלִּין[45], וְנִתְּפְסָה הַשְּׁנִיָּה[46].

41) שאם המיר בהם, לא עשה כלום, ובהל' תמורה פ"א הי"ב, הנוסח: "קרבנות בדק הבית אין עושים אותם תמורה". 42) משנה, תמורה יג, א. שנאמר במעשר (ויקרא כז, לג) "לא יבקר . . . ולא ימירנו - והלא המעשר בכלל כל הקדשים היה, ולמה יצא (שנאמר בו: ואם המר ימירנו, והיה הוא ותמורתו יהיה קודש)? ללמד על הכלל . . . מה מעשר קרב מזבח, יצאו קדשי בדק הבית" (לשון רבינו בהל' תמורה שם). 43) שזוהי לשון תמורה, ואין ממירים בקדשי בדק הבית. 44) פדויה. 45) אם בעלת מום היא, כי קדשי בדק הבית תמימים, אינם יוצאים מידי מזבח לעולם, כמבואר לעיל פ"ה, ה"ה. 46) תמורה כו, ב.

ח. אֶחָד קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת וְאֶחָד קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ שֶׁנָּפַל בָּהֶן מוּם - אֵין פּוֹדִין אוֹתָן לְכַתְּחִלָּה אֶלָּא בְּשָׁוְיֵיהֶן. וְאִם עָבַר וְחִלְּלָן עַל פָּחוֹת מִשְּׁוָיֵיהֶן, אֲפִלּוּ הֶקְדֵּשׁ שָׁוֶה מֵאָה דִינָר שֶׁחִלְּלוֹ עַל שָׁוֶה פְּרוּטָה - הֲרֵי זֶה פָּדוּי[47], וְיָצָא לְחֻלִּין, וּמֻתָּר לֵהָנוֹת בּוֹ. וּמִדִּבְרֵי

סוֹפְרִים, שֶׁהוּא צָרִיךְ חֲקִירַת דָּמִים[48], וְחַיָּב לְהַשְׁלִים אֶת דָּמָיו[49].

47) שאין דין אונאה בהקדש, שנאמר (ויקרא כה, יד): "אל תונו איש את אחיו" - אחיו ולא הקדש (בבא־מציעא נו:). ואפילו דין 'ביטול מקח' (=אונאה יותר על שתות), שבהדיוט בטל המקח לגמרי, אין בהקדשות. שבהדיוט יש לומר טעה, ועל מנת כן לא הקנה. אבל בהקדש, אין לומר טעות כלפי שמים (שם נז. וברש"י דיבור־המתחיל אבל). 48) בדיקת המחיר, אם לא היתה כאן טעות. 49) משנה תמורה כו, ב: "וצריך לעשות דמים", וכדברי רבי יוחנן שם כז, א: "יצא לחולין דבר תורה, וצריך לעשות דמים מדבריהם". וסיגנן רבינו: "צריך חקירת דמים". והשווה לקמן פ"ח, ה"י.

ט. כֵּיצַד? הָיְתָה לוֹ בְּהֵמַת קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ שֶׁנָּפַל בָּהּ מוּם, וַהֲרֵי הִיא שָׁוָה עֲשָׂרָה, וּבְהֵמַת חֵלִין שֶׁשָּׁוָה חֲמִשָּׁה, וְאָמַר: הֲרֵי זוֹ מְחֻלֶּלֶת עַל זוֹ - הֲרֵי זוֹ נִפְדֵּית, וְיוֹצֵאת לְחֵלִין, אֲבָל צָרִיךְ לְהַשְׁלִים הַחֲמִשָּׁה. וְכֵן אִם הָיְתָה הַבְּהֵמָה הָרִאשׁוֹנָה קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת - הֲרֵי זוֹ יוֹצֵאת לְחֵלִין לְהִגָּזֵז וּלְהֵעָבֵד[50], וְתִכָּנֵס הַשְׁנִיָּה תַּחְתֶּיהָ, דִּין תּוֹרָה. אֲבָל מִדִּבְרֵיהֶם צָרִיךְ חֲקִירַת דָּמִים, אִם הָיְתָה זוֹ שֶׁחֻלֵּל עָלֶיהָ שָׁוָה אוֹ יַשְׁלִים דָּמֶיהָ[51].

50) שהקדשים אסורים בגיזה (=גיזת צמרם) ואסור לעבוד בהם, ככתוב (דברים טו, יט). 51) במס' ערכין כט, א. משמע, שגם קדשי בדק הבית אינם נפדים לכתחילה אלא בשווים, וזהו דין תורה, ש"ערכך" משמעה השיווי המלא ('קרית ספר').

י. שָׁמוּ אוֹתָהּ שְׁלֹשָׁה[52] וְאָמְרוּ שֶׁזּוֹ בְּדָמֶיהָ, אֲפִלּוּ בָּאוּ אַחֵר כֵּן מֵאָה וְאָמְרוּ: שֶׁל קֹדֶשׁ הָיְתָה יָפָה - אֵינוֹ חוֹזֵר. הוֹאִיל וַחֲקִירַת הַדָּמִים מִדִּבְרֵיהֶם, לֹא הֶחְמִירוּ בָּהּ[53]. אֲבָל אִם שָׁמוּ אוֹתָהּ שְׁנַיִם, וּבָאוּ שְׁלֹשָׁה וְאָמְרוּ שֶׁהוּנָּה[54] הַהֶקְדֵּשׁ בְּכָל שֶׁהוּא[55] - חוֹזֵר[56].

52) שמאים ממונים ע"י גזבר ההקדש. 53) תמורה כז, ב. 54) נתאנה. 55) אפילו פחות מכדי שתות, שבהדיוט נקנה המקח, ואין המאנה מחזיר את האונאה למתאנה (בבא מציעא נ:). 56) תמורה כז, ב.

יא. אֵין פּוֹדִין אֶת הַהֶקְדֵּשׁ אַכְסָרָה[57], אֶלָּא בַּחֲקִירַת דָּמִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[58]. וְאִם פָּדָה - יַד הֶקְדֵּשׁ עַל הָעֶלְיוֹנָה. כֵּיצַד? פָּרָה זוֹ תַּחַת פָּרָה זוֹ שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, טַלִּית זוֹ תַּחַת טַלִּית זוֹ שֶׁל הֶקְדֵּשׁ - הֶקְדֵּשׁוֹ פָּדוּי[59], וְיַד הֶקְדֵּשׁ עַל הָעֶלְיוֹנָה: אִם הָיְתָה הַשְּׁנִיָּה יָפָה מִן הָרִאשׁוֹנָה בְּיוֹתֵר - לוֹקְחִין אוֹתָהּ הַגִּזְבָּרִין וְשׁוֹתְקִין[60]; וְאִם אֵינָהּ יָפָה - מְשַׁלֵּם[61] אֶת הַדָּמִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[62], וּמוֹסִיף חֹמֶשׁ. אֲבָל אִם אָמַר: טַלִּית זוֹ בְּעֶשֶׂר סְלָעִים תַּחַת טַלִּית שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, וּפָרָה זוֹ בְּעֶשֶׂר סְלָעִים תַּחַת פָּרָה זוֹ שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, אֲפִלּוּ הָיְתָה שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שָׁוָה חָמֵשׁ וְשֶׁלּוֹ עֶשֶׂר - הֲרֵי זֶה מוֹסִיף חֹמֶשׁ וְנוֹתֵן שְׁתֵּי סְלָעִים וּמֶחֱצָה[63], שֶׁהֲרֵי בְּדָמִים קְצוּבִים פָּדָה[64]. וּשְׁנָיָה אֵינָהּ טְעוּנָה חֹמֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[65].

57) באומד ובהשערה ללא שקילה או מדידה מדוייקת ('תורת כהנים' בחוקותי), שנאמר (ויקרא כז, יב) "והעריך הכהן אותה בין טוב ובין רע", יעיין בדבר - אם טוב ואם רע הוא. אכסרה - לשון יוונית, ונמצאת במשנה: דמאי פ"ב, מ"ה; מעשר שני פ"ד, מ"ב. 58) לעיל ה"ח. 59) ויוצא לחולין, ובקדשי בדק הבית מדובר, שאין עושים תמורה, כי בקדשי מזבח אינם יוצאים לחולין, אלא "הוא ותמורתו יהיה קודש". או בקדשי מזבח, שקדם מומם להקדישם, שאינם עושים תמורה (בבא־מציעא נה. וב'תוספות' שם, דיבור־המתחיל פרה זו). 60) כיוון רבינו למה שאמרו ב'ירושלמי' (מעשר שני פ"ד, ה"ב) "הקדש שפדאו יותר על דמיו תפס הכל . . . שכן אדם מצוי להיות מרבה בהקדשו, שאלו את רבי אמי: נבדק אותו האיש, ואמר לא לכך נתכוונתי (=אלא טעיתי)? אמר להם, לכשיבדק". כלומר, אם בדקוהו הולכים אחר דבריו, אבל כל זמן שלא נבדק, אומרים: ודאי הרבה בהקדישו. וזהו שדייק רבינו: ושותקים. כלומר, אין בודקים אותו, אבל אם בדקנוהו ומצאנוהו טועה, ודאי לא נתפס המותר בקדושה ('אור שמח'). 61) בכת"י התימנים: משלים. 62) לעיל ה"ח. 63) שכל חומש הוא רביע הקרן, כמבואר לעיל פ"ד, ה"ה. 64) ונידונים כקרן בלבד, ועליה מוסיף החומש (בבא־מציעא נה.). ומפרש רבינו, שעיקר חידוש הברייתא שם, הוא בזה שמוסיף חומש על הקרן, אע"פ שנתאנה המקדיש הפודה ופדה את ההקדש יותר מכדי דמיו, משלם חומש לפי דמי הקרן המותפסת (כסף־משנה). 65) לעיל ה"ד.

יב. הַפּוֹדֶה מִיַּד הַהֶקְדֵּשׁ, מָשַׁךְ[66] בְּמָנֶה[67] וְלֹא הִסְפִּיק לִתֵּן הַדָּמִים עַד שֶׁעָמַד בְּמָאתַיִם - נוֹתֵן מָאתַיִם; שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַן אֶת הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ[68] - בִּנְתִינַת הַכֶּסֶף הוּא שֶׁלּוֹ[69]. מְשָׁכוֹ בְּמָאתַיִם וְלֹא הִסְפִּיק לִתֵּן אֶת הַדָּמִים עַד שֶׁעָמַד בְּמָנֶה - נוֹתֵן מָאתַיִם; לֹא יְהֵא כֹּחַ הֶדְיוֹט חָמוּר מִכֹּחַ הֶקְדֵּשׁ, וַהֲרֵי קָנָה בִּמְשִׁיכָה[70] וְנִתְחַיֵּב בַּדָּמִים[71].

66) את החפץ מידי הגזבר לרשותו. 67) על־מנת ליתן בפדיונו מאה דינר. 68) ראה בביאורנו לעיל אות ו. 69) ועדיין לא קנה, נמצא שהחפץ נתייקר ברשות ההקדש ולזכותו (קידושין כט.). 70) שאם משכו מידי ההדיוט - קנהו, שההדיוט קונה מחבירו במשיכה. 71) וכשהוזל, ברשותו הוזל (שם).

יג. פָּדָה בְּמָאתַיִם וְנָתַן הַדָּמִים, וְלֹא הִסְפִּיק לְמָשְׁכוֹ עַד שֶׁעָמַד בְּמָנֶה - כְּבָר קָנָה בִּנְתִינַת הַכֶּסֶף[72] וּמוֹשֵׁךְ אֶת שֶׁלּוֹ, וְזָכָה הֶקְדֵּשׁ בְּמָאתַיִם[73]. פָּדָהוּ בְּמָנֶה וְנָתַן הַדָּמִים, וְלֹא הִסְפִּיק לְמָשְׁכוֹ עַד שֶׁעָמַד בְּמָאתַיִם - מַה שֶׁפָּדָה פָּדוּי[74], וְאֵינוֹ נוֹתֵן אֶלָּא הַמָּנֶה שֶׁכְּבָר נָתַן.

וְאֵין אוֹמְרִין כָּאן: לֹא יְהֵא כֹּחַ הֶדְיוֹט חָמוּר מִכֹּחַ הֶקְדֵּשׁ[75]; שֶׁאֲפִלּוּ הֶדְיוֹט אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ עַד שֶׁיְּקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע[76], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[77], וְאֵין הֶקְדֵּשׁ רָאוּי לְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע[78].

72) שכבר אמרנו: קונים מההקדש בכסף. 73) וכשהוזל - ברשות ההדיוט הוזל. 74) וכשהוקר - ברשותו הוקר. 75) והרי ההדיוט יכול המוכר לחזור בו במקרה זה. 76) "בית־דין אוררים (=מקללים) אותו ואומרים: מי שפרע מאנשי דור המבול ומאנשי דור הפלגה . . . הוא יפרע ממי שאינו עומד בדיבורו". 77) הל' מכירה פ"ז, ה"ב. 78) נמצא על כרחו, הקדש אינו יכול לחזור, והפודה מקבלו במנה (קידושין שם). והשווה הל' מכירה פ"ט, ה"ב.

יד. הַמַּקְדִּישׁ כָּל נְכָסָיו וְהָיְתָה עָלָיו כְּתֻבַּת אִשָּׁה[79] אוֹ שִׁטְרֵי בַּעֲלֵי חוֹבוֹת - אֵין הָאִשָּׁה יְכוֹלָה לִגְבּוֹת כְּתֻבָּתָהּ מִן הַהֶקְדֵּשׁ וְלֹא בַּעַל חוֹב אֶת חוֹבוֹ; שֶׁהַהֶקְדֵּשׁ מַפְקִיעַ הַשִּׁעְבּוּד שֶׁקָּדַם[80]. אֲבָל כְּשֶׁיִּמְכֹּר הַהֶקְדֵּשׁ הַקַּרְקַע שֶׁלּוֹ וְתֵצֵא הַשָּׂדֶה לְחֻלִּין - יֵשׁ לְבַעַל חוֹב וְלָאִשָּׁה לִגְבּוֹת מִן הַפּוֹדֶה, שֶׁהֲרֵי שִׁעְבּוּדָהּ עוֹמֵד עַל קַרְקַע זוֹ[81].

79) שגירש את אשתו וחייב לה כתובתה. 80) משנה, ערכין כג, ב. וכן אמרו (כתובות נט:) "הקדש חמץ ושחרור מפקיעים מידי שעבוד". והשווה פירוש המשנה לרבינו שם. וכל זה מדברי סופרים, אבל מדין תורה, כל נכסי הלווה משועבדים למלוה, שנאמר (דברים כד, יא) "והאיש אשר אתה נושה בו, יוציא אליך את העבוט החוצה". והוא־הדין קרקעות שלו, כמבואר בבבא־בתרא קעה, ב - וברשב"ם שם, וכן פסק רבינו בהל' מלוה ולווה פי"א ה"ה, ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו ('קרית ספר', וכן ב'מעשה רוקח'), ולדעת הראב"ד, אין הקדש מפקיע מידי שעבוד, אלא כשהוא קדוש קדושת הגוף, כגון ששעבד הלווה את שורו למלוה וחזר והקדישו, מפקיע ההקדש את שעבוד המלוה, והלה גובה את חובו ממקום אחר, אבל קדושת דמים של בדק הבית אינה מפקיעה, וכן דעת רש"י בכתובות נט, ב. וראה ב'תוספות' גיטין מ, ב דיבור־המתחיל היכי דמי, שאפילו הקדש דמים מפקיע מידי שעבוד. וכדברי רבינו מבואר ב"ירושלמי' כתובות פ"ח, ה"י: "הקדיש תשעים מנה, והיה חובו מאה מנה . . . רבי אבהו בשם רבי יוחנן, מועלין מעילה גמורה". הרי שאפילו קדושת דמים מפקיעה מידי שעבוד המלוה, ולפיכך מועלים בהם (מראה הפנים, שם). 81) ואין אומרים כבר נפקע שעבודם ונמחל, כמבואר בהלכה הבאה.

טו. הָא לְמָה זֶה דּוֹמֶה?[82] לִשְׁנֵי לָקוּחוֹת[83], שֶׁכָּתְבָה[84] לָרִאשׁוֹן: דִּין וּדְבָרִים אֵין לִי עִמָּךְ[85], וּמָכַר[86] לַשֵּׁנִי - שֶׁהִיא טוֹרֶפֶת מִן הַשֵּׁנִי[87].

82) בדפוס רומי ר"מ, וכן בכת"י התימנים, אין זו התחלת הלכה, כי היא מחוברת להלכה הקודמת. 83) שלקחו נכסי הבעל. 84) האשה, אשת המוכר. 85) שאם אצטרך לגבות את כתובתי, לא אטרוף נכסים אלו ממך. 86) הלוקח הראשון. 87) לגביית כתובתה, כי מאחר שאינה מחוייבת לוותר, אלא רצתה לעשות נחת־רוח ללוקח הראשון, ולסלק זכותה מעליו, יכולה היא לומר, לזה הסכמתי לוותר ולא לזה (כסף־משנה). והראב"ד אינו מודה בכל המשל הזה, שהרי הלוקח השני יכול לומר לאשה: אם תשתקי ותתפשרי עמי - הרי טוב, ואם לא - אחזיר שטר מכירת השדה ללוקח הראשון, שאתו אין לך כל דין ודברים, כמו שאמרו בכגון זה בכתובות קט, ב. ובהל' טוען ונטען פט"ו, הי"א. אולם רבינו סובר, שהלוקח הראשון שלא היתה לו זכות עצמית לסלק את האשה, אלא היא עצמה כתבה לו: דין ודברים אין לי עמך, הרי זו כאילו אמרה לך לבד ויתרתי ולא לבא־כחך, ולפיכך אין הלוקח השני יכול לומר: אחזיר שטרי לבעליו (לחם־משנה), וראה בהל' מלוה ולווה פי"ט ה"ח, וב'מגיד משנה' שם.

טז. וְכֵיצַד פּוֹדִין קַרְקַע זֶה?[88] מַשְׁבִּיעִין אֶת הָאִשָּׁה אוֹ בַּעַל חוֹב תְּחִלָּה[89], כְּדֶרֶךְ כָּל הַבָּא לִפְרַע מִנְּכָסִים מְשֻׁעְבָּדִים[90], וְאַחַר כָּךְ מַכְרִיזִין עֲלֵיהֶם שִׁשִּׁים יוֹם בַּבֹּקֶר וּבָעֶרֶב, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[91], וְאוֹמְדִין[92] כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִתֵּן בְּשָׂדֶה עַל מְנָת לִתֵּן לָאִשָּׁה כְּתֻבָּתָהּ[93] וּלְבַעַל חוֹב אֶת חוֹבוֹ[94]. וְאַחַר שֶׁפּוֹדִין אוֹתָהּ וְלוֹקֵחַ אוֹתָהּ הַלּוֹקֵחַ אֲפִלּוּ בְּדִינָר[95], כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ הֶקְדֵּשׁ יוֹצֵא בְּלֹא פִּדְיוֹן[96], חוֹזֵר הַפּוֹדֶה וּמַגְבֶּה לָאִשָּׁה כְּתֻבָּתָהּ אוֹ לְבַעַל חוֹב אֶת חוֹבוֹ. אֲפִלּוּ הָיָה הַחוֹב מֵאָה וְהַשָּׂדֶה שָׁוָה תִּשְׁעִים - עַל מְנָת כָּךְ פּוֹדֶה אוֹתָהּ הָרוֹצֶה לִפְדּוֹתָהּ[97]. אֲבָל אִם הָיָה הַחוֹב שְׁנַיִם בִּדְמֵי הַשָּׂדֶה, כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה שָׁוָה מֵאָה וְיֵשׁ עָלָיו חוֹב וּכְתֻבַּת אִשָּׁה מָאתַיִם - אֵין פּוֹדִין אוֹתָהּ עַל מְנָת לִתֵּן הַחוֹב אוֹ הַכְּתֻבָּה[98], אֶלָּא פּוֹדִין אוֹתָהּ סְתָם[99]; שֶׁאִם הִתְּנוּ[100] לִתֵּן - אֵינָהּ נִפְדֵּית כְּלָל[101].

88) וכי מי ירצה לפדות ההקדש, והלא בעל החוב יטרפנו ממנו. 89) כשהנכסים עדיין ברשות ההקדש. 90) שאינו נפרע בלא שבועה, שעדיין לא קיבל את חובו (משנה, שבועות מה.) וכן אמרו שם מב, ב: "מה לי משועבדים להדיוט, ומה לי משועבדים לגבוה" - בשניהם אינו נפרע בלא שבועה. 91) לעיל פ"ד, הכ"ז. 92) טעות דפוס, וצ"ל: ואומרים, וכן בדפוסים קדומים ובכת"י תימן, ע"פ דברי התלמוד בערכין כא, ב. 93) כסף כתובתה ששדה זו משועבדת לפרעונה, וידוע שהאשה תסכים לקבל את כספה על־יד על־יד, בתשלומים. 94) ואע"פ שבעל החוב צריך לקבל את כל הסכום בבת אחת, לשם עסק וכדומה, אבל מסכים הוא לקבל זוזים שבורים וחסרים, "שאין דרך סוחרים מקפידים בכך" (ערכין שם, וברש"י). 95) שהוא עודף על סכום החוב, שיצטרך הלוקח לפרוע לבעל חוב, נמצא ששומתו מועטת, ואינו נותן למעשה להקדש אלא הסכום שהשדה שווה יותר על דמי החוב, וזהו דינר. 96) זהו טעם לדברי רבינו, שאחר פודה אותה, ולא הבעל־חוב עצמו, כי אם הבעל־חוב יפדנה בדינר זה (=העודף על סכום חובו), יאמרו: הקדש יצא לחולין בלא פדיון, כי הרואה יסבור שהמלוה לא נתן כלום בפדיון שדה זו, אלא

לקחה בלי פדיון (לחם־משנה ע"פ דברי התלמוד ערכין כג:). 97) כי אי־אפשר לצמצם בשיווי השדה, ואדם עשוי לקנות שדה ולשלם יותר מדמיה, שאין אונאה לקרקעות, ולפיכך יתן להקדש דינר נוסף על החוב, והרי זה פדיון גמור. 98) כי מי ירצה לפדותה וישלם לבעל חוב פי שנים מדמי השדה. 99) והיא מוחלטת ללוקח הפודה, ובעל־חוב מפסיד לגמרי. 100) גזברי ההקדש. 101) לא ימצאו לה פודים כלל, שיפסידו את כספם בפדיה זו (מרכבת המשנה ע"פ דברי הש"ס ערכין כג:) וכך גם דברי רבינו בפירושו למשנה, שם: "ואם היה החוב כפול ממה ששוה הדבר שהקדיש, אין פודים אותו בתנאי בשום פנים, אלא מפקיעים החוב מעיקרו מעל הקרקע". נמצא שהבעל־חוב מפסיד, ופודים אותה סתם, וכל הכסף להקדש.

יז. הַמַּקְדִּישׁ כָּל נְכָסָיו וְאַחַר כָּךְ גֵּרַשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, וְגָבְתָה כְּתֻבָּתָהּ[102] מִן הַפּוֹדֶה מִן הַהֶקְדֵּשׁ - אֵינָהּ גּוֹבָה עַד שֶׁיַּדִּירֶנָּה הֲנָאָה[103], שֶׁמָּא קְנוּנְיָא[104] עָשׂוּ עַל הַהֶקְדֵּשׁ[105]. וְאֵין אוֹמְרִין: אִלּוּ רָצָה, הָיָה אוֹמֵר: בְּטָעוּת הִקְדַּשְׁתִּי, וְיִשְׁאֵל עַל הֶקְדֵּשׁוֹ[106] לְחָכָם[107] וְיַחֲזֹר לוֹ[108].

102) באה לגבות כתובתה. 103) כלומר, בעלה ידור על דעת רבים, שלא יחזירנה לעולם. 104) ערמה. 105) שתגבה כתובתה מן ההקדש ואח"כ יחזירנה לו (משנה, ערכין כג.) והשווה הל' אישות פי"ז, ה"ט־י. 106) נדר הקדשו. 107) שיתיר לו נדרו, והקדש טעות אינו הקדש, כמבואר לעיל פ"ו, הל"ד. 108) בכת"י התימנים: "והיה חוזר לו". כלומר, כל מה שהקדיש היה חוזר לרשותו, והטעם שאין אומרים "מיגו" (=מתוך) זה, כי אין זה "מיגו", כי מי יאמר שיזדמן לו חכם להשאל עליו (רדב"ז). ופסק רבינו כרבי אליעזר במשנה שם (ערכין כג.) - בניגוד לרבי יהושע - מפני שרבן שמעון בן גמליאל סובר במשנה שם כמותו, כדבריו: "אף הערב לאשה בכתובתה . . ידירנה הנאה, שמא יעשה קנוניא על נכסים של זה", ומדיוק לשונו: "אף הערב" מבואר, שסובר כרבי אליעזר (כסף־משנה).

יח. וְכֵן אֵין נֶאֱמָן לוֹמַר אַחַר שֶׁהִקְדִּישׁ: מָנֶה לְפִלּוּנִי חוֹב עָלַי, אוֹ כְּלִי זֶה שֶׁל פִּלּוּנִי הוּא[109], שֶׁמָּא יַעֲשׂוּ קְנוּנְיָא עַל הַהֶקְדֵּשׁ[110]. וַאֲפִלּוּ הָיָה שְׁטָר בְּיַד בַּעַל חוֹב - אֵינוֹ גּוֹבֶה עַל פִּי זֶה[111] אֶלָּא כְּדֶרֶךְ שֶׁגּוֹבִין כָּל בַּעֲלֵי חוֹבוֹת[112], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[113].

109) ופקדון הוא בידי. 110) ערכין כג, א. וכן בשבועות מב, ב. שבאדם בריא הכל מודים, שחוששים לקנוניא על ההקדש. 111) מן ההקדש בלא שבועה. 112) מן הפודה על־מנת ליתן לבעל־חוב את חובו, ובשבועה תחילה. 113) לעיל הט"ז. ומובן, שאם אמר כל זה קודם שהקדיש, הוא נאמן, ולא חל ההקדש על אותו מנה או על אותו כלי (רדב"ז).

יט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[114] בְּבָרִיא; אֲבָל חוֹלֶה שֶׁהִקְדִּישׁ כָּל נְכָסָיו וְאָמַר בְּשָׁעָה שֶׁהִקְדִּישׁ[115]: מָנֶה לְפִלּוּנִי בְּיָדִי - נֶאֱמָן; שֶׁאֵין אָדָם עוֹשֶׂה עָרְמָה עַל הַהֶקְדֵּשׁ בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ וְחוֹטֵא לַאֲחֵרִים[116], שֶׁהֲרֵי הוּא הוֹלֵךְ לָמוּת[117]. לְפִיכָךְ[118], אִם אָמַר: תְּנוּ[119] אוֹתָהּ לוֹ - נוֹטֵל בְּלֹא שְׁבוּעָה[120]. וְאִם לֹא אָמַר 'תְּנוּ' - אֵין נוֹתְנִין; אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה בְּיָדוֹ שְׁטָר מְקֻיָּם[121] - הֲרֵי זֶה נוֹטֵל מִן הַהֶקְדֵּשׁ[122] מִפְּנֵי הַצַּוָּאָה[123]. וְאִם אַחַר שֶׁהִקְדִּישׁ[124] אָמַר 'תְּנוּ' - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[125], אֶלָּא הֲרֵי הוּא כִּשְׁאָר בַּעֲלֵי חוֹבוֹת: אִם נִתְקַיֵּם שְׁטָרוֹ - נִשְׁבַּע[126] וְגוֹבֶה מִן הַפּוֹדֶה[127] וְלֹא מִן הַהֶקְדֵּשׁ[128].

114) שאינו נאמן לומר: מנה לפלוני, חוב עלי. 115) אפילו אחר כדי דיבור, ובלבד שיהיה עדיין עסוק בענין ההקדש (כסף־משנה). 116) בניו או יורשיו. 117) ולא יהנה עוד מהם (ערכין כג. ובבא־בתרא קעד:). אבל קודם שהקדיש או אפילו לאחר שהקדיש, ובתוך כדי דיבור, אמר: מנה לפלוני בידי, אפילו הבריא נאמן, שכל אדם יכול לחזור בו תוך כדי דיבורו (כסף־משנה). 118) הואיל והוא נאמן. 119) נוסף על: מנה לפלוני בידי. 120) אפילו אין בידו שטר כלל, שבשעת מיתה אדם נאמן. 121) מאושר ע"י בית־דין שאינו מזוייף. 122) בלא שבועה. 123) שציוה המקדיש, והוא נאמן בשעת מיתה כלעיל. אבל אם לא אמר "תנו", ואין ביד המלוה "שטר מקויים" - אין החולה נאמן ואפילו בשעת מיתה, כי "אדם עשוי שלא להשביע את עצמו", שלא יאמרו בני אדם כשיקום מחליו: "מזל גדול של עושר יש לפלוני שקובץ ממון כל כך" (בבא־בתרא קעה. וכפירוש רבינו גרשום שם). אבל כשאמר: "תנו אותה לו" הואיל וחתך ופסק דבריו, שיתנו לו מיד, ודאי אמת היא, ואין לחוש לערמה ('נמוקי יוסף', שם). 124) אחר שגמר לעסוק בענין ההקדש (לפי הכסף־משנה). 125) שכבר הנכסים אינם שלו, ושל הקדם הם, וזה שאמר: מנה לפלוני בידי, אינו אלא חוזר בו מהקדישו, ואינו יכול (על־פי רבינו יוסף הלוי, שם, שהיה רבו של רבינו). 126) שלא נפרע עדיין. 127) על מנת ליתן לבעל־חוב את חובו, כאמור לעיל הט"ז. 128) כדי שלא יאמרו: "הקדש יוצא בלא פדיון", שהרואה בעל־חוב לוקחו ישר מן ההקדש, יחשוב שבלא פדיון לקחה, וכאמור לעיל בשם ה'לחם משנה'. וכתב הראב"ד: אם אמר החולה: מנה פקדון של פלוני בידי, נאמן אפילו לאחר שהקדיש, ואינו צריך שום פדיון, ואפשר שגם רבינו יודה לזה, שדברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים הם, ומנה של פקדון, כל מקום שהוא מונח, לרשות בעליו הוא. נמצא, שלא חל ההקדש עליו מעולם, וכשאמר: "תנו אותו לו" - נאמן (רדב"ז ולחם־משנה).

כ. מִי שֶׁיָּצָא עָלָיו קוֹל[129] שֶׁהִפְקִיר אֶת נְכָסָיו אוֹ הִקְדִּישָׁן[130] אוֹ הֶחֱרִימָן[131] - אֵין חוֹשְׁשִׁין[132] לוֹ, עַד שֶׁתִּהְיֶה שָׁם רְאָיָה בְּרוּרָה[133].

129) ולא הוחזק הקול בבית־דין, ולא בדקו אחריו, ראה הל' אישות פ"ט, הכ"ב. 130) לבדק הבית. 131) וסתם חרמים לכהנים, לעיל פ"ו, ה"א. 132) לאסרם עליו, או להחזיקם כהפקר. 133) גיטין פט, א.

יום שישי כ' טבת ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) בט"ו באדר בית־דין נפנה לבדוק על צרכי ציבור ועל עניני ההקדש, סדר מכירת ההקדש וההבדל בזה בין מטלטלין לקרקעות, שהבעלים קודמים לכל אדם בפדיית ההקדש, המקדיש או המחרים בזמן הזה, החילוק בין קרקע ארץ־ישראל לקרקע חוץ־לארץ לענין חרמים, שאסור להקדיש כל ממונו, והמפזר ממונו במצוות אל יפזר יותר מחומש נכסיו, לעולם יכלכל אדם דבריו במשפט, אפילו בדברי תורה.

1 **א. בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בַּאֲדָר בֵּית דִּין נִפְנִין[2] לְחַפֵּשׂ**
2 **וְלִבְדֹּק עַל צָרְכֵי צִבּוּר[3] וְעַל עִנְיְנֵי הַהֶקְדֵּשׁוֹת[4].**
3 **וּבוֹדְקִין עֲלֵיהֶן וְדוֹרְשִׁין וְחוֹקְרִין, וּפוֹדִים אֶת**
4 **הַהֶקְדֵּשׁוֹת וְאֶת הַחֲרָמִין[5], וְגוֹבִין אֶת הָעֲרָכִין וְאֶת**
5 **הַדָּמִים[6] מִכָּל הַחַיָּב בָּהֶן, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה כָּל הָעָם עָתִיד**
6 **לִתֵּן תְּרוּמַת הַשְּׁקָלִים[7] לְחַזֵּק אֶת בֵּית אֱלֹהֵינוּ.**

2) מתפנים. 3) כגון לדון דיני ממונות ודיני נפשות ופדיית ערכים וחרמים והקדשות ועוד. "ויוצאים שלוחי בית דין להפקיר את הכלאיים ופודים את השבויים ואת הערכין ואת החרמים ואת ההקדשות ... ושורפים את הפרה ... ומציינים על הקברות שמיחו גשמים את ציונם כדי שיפרשו מהם הכהנים, שכל אלו צרכי רבים הם". 4) שאם הקדיש איש את ביתו או שאר נכסיו קודש לה' הרי יש לפדותם מידי הגזבר, והדמים יפלו לבדק הבית. 5) כשאמר על נכסיו חרם הם לשמים, או חרם הם לבדק הבית, שהם נופלים לבדק הבית. אבל אם אמר חרם סתם - הרי הם לכהנים ואינם נפדים לעולם, אלא ניתנים מתנה לכהנים. 6) אם אמר דמי עלי נתחייב ליתן דמיו כעבד הנמכר בשוק ודמיו לבדק הבית. 7) יחד עם מחצית השקל הניתנת אף היא באותו פרק זמן, לשם קניית קרבנות הצבור, שהם קדשי מזבח. כלומר, כסף הערכין והדמים יחד עם תרומת מחצית השקל, יחזקו את בית אלוקינו לכל צרכיו.

7 **ב. אֵין פּוֹדִין אֶת הַהֶקְדֵּשׁוֹת אֶלָּא בִּשְׁלֹשָׁה בְּקִיאִין[8].**
8 **וְכֵן כְּשֶׁגּוֹבִין מִטַּלְטְלִין שֶׁמִּמַּשְׁכְּנִין מֵחַיָּבֵי עֲרָכִין -**
9 **שָׁמִין אוֹתָן בִּשְׁלֹשָׁה[9]. וּכְשֶׁמַּעֲרִיכִין בְּהֵמָה וְכֵיוֹצֵא**
10 **בָּהּ מִשְּׁאָר מִטַּלְטְלִין[10] - שָׁמִין אוֹתָהּ בִּשְׁלֹשָׁה. אֲבָל**
11 **כְּשֶׁמַּעֲרִיכִין אֶת הַקַּרְקָעוֹת[11], אוֹ אִם הֵזְקִקוּ לִגְבּוֹת**
12 **עֲרָכֵי אָדָם מִן הַקַּרְקַע שֶׁלּוֹ[12] - אֵין מַעֲרִיכִין אוֹתָן**
13 **אֶלָּא בַּעֲשָׂרָה וְאֶחָד מֵהֶן כֹּהֵן, שֶׁהֲרֵי כֹּהֵן כָּתוּב**
14 **בַּפָּרָשָׁה[13]. וְכֵן הָאוֹמֵר: דָּמַי עָלַי, אוֹ דְּמֵי פְּלוֹנִי**
15 **עָלַי, אוֹ דְּמֵי יָדִי אוֹ רַגְלִי עָלַי, כְּשֶׁשָּׁמִין אוֹתוֹ כַּמָּה**
16 **הוּא שָׁוֶה אוֹ כַּמָּה דְּמֵי יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ - שָׁמִין בַּעֲשָׂרָה**
17 **וְאֶחָד מֵהֶן כֹּהֵן[14].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"אין פודין את ההקדשות אלא בשלושה בקיאין".

לשונו זה, הוא ממשנה בריש סנהדרין. ומסתימת לשון הגמרא שם משמע שהוא דין תורה, וכן מפורש בתוס' ד"ה "ואדם", מגילה כג, ב. וב'טורי אבן' שם ועוד. אבל ב'קרית ספר' להמבי"ט כתב שהוא דרבנן, וקראי אסמכתא בעלמא הוא.

(על־פי 'לקוטי שיחות' חלק ל"ב עמוד 176 הערה 26)

8) שמאים מומחים. 9) שלא יטעו בהערכתם. 10) שהוקדשו לבדק הבית ועומדים לפדיון. 11) שהוקדשו, כגון שדה מקנה, או שדה אחוזה בזמן שבטלו היובלות. 12) כגון שאין לו כסף, וממשכנים אותו מהם. 13) ועשרה כוהנים כתובים שם: שלושה בערכים, ושלושה בהקדשת בהמה, וארבעה בהקדש בית וקרקעות. ומתוך שהשלמת מניין עשר היא בקרקעות, דין הערכתם בעשרה. ובכל זאת אין צורך שיהיו כולם כוהנים, כי הכהן הראשון הוא לגופו, והשאר אינם אלא מיעוט אחר מיעוט ו"אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות". ובתוספות שם העירו שיצטרכו להיות אחד עשר, שהרי אין עושים בית דין שקול (זוגי) ויוסיפו עליהם עוד אחד לצרכי הכרעה. 14) מפני ששמים אותו כעבד הנמכר בשוק, ועבד (כנעני) הושווה לקרקעות ככתוב "והתנחלתם אותם לבניכם ... לרשת אחוזה".

18 **ג. כְּשֶׁפּוֹדִין הַהֶקְדֵּשׁוֹת מִיַּד הַהֶקְדֵּשׁ, בֵּין שֶׁהָיוּ**
19 **קַרְקָעוֹת אוֹ מִטַּלְטְלִין - מַכְרִיזִין עֲלֵיהֶן בִּפְנֵי כָּל**
20 **הַבָּאִין לִפְדּוֹת[15]. אָמַר אֶחָד: הֲרֵי הֵן שֶׁלִּי בְּעֶשֶׂר**
21 **סְלָעִים, וְאָמַר אֶחָד בְּעֶשְׂרִים, וְאָמַר אֶחָד בִּשְׁלֹשִׁים,**
22 **וְאָמַר אֶחָד בְּאַרְבָּעִים, וְאָמַר אֶחָד בַּחֲמִשִּׁים, חָזַר בּוֹ**
23 **שֶׁל חֲמִשִּׁים לְבַדּוֹ - מִמַּשְׁכְּנִין מִנְּכָסָיו עֶשֶׂר וְנוֹתְנִין**
24 **אוֹתָן הַהֶקְדֵּשׁוֹת לָזֶה שֶׁנָּתַן אַרְבָּעִים. וְנִמְצָא הַהֶקְדֵּשׁ**
25 **נוֹטֵל חֲמִשִּׁים, עֶשֶׂר מִזֶּה וְאַרְבָּעִים מִזֶּה. חָזַר בּוֹ**
26 **אַחֲרֵי כֵן שֶׁל אַרְבָּעִים - מִמַּשְׁכְּנִין מִנְּכָסָיו[16] עֶשֶׂר,**
27 **וְנוֹתְנִין אֶת הַהֶקְדֵּשׁ לְבַעַל הַשְּׁלֹשִׁים. וְכֵן עַד**
28 **הָרִאשׁוֹן. חָזַר בּוֹ הָרִאשׁוֹן שֶׁנָּתַן עֶשֶׂר - מַכְרִיזִין עַל**
29 **הַהֶקְדֵּשׁ פַּעַם שְׁנִיָּה וּמוֹכְרִין אוֹתוֹ. אִם נִפְדָּה בְּפָחוֹת**
30 **מֵעֶשֶׂר - נִפְרָעִין מִשֶּׁל בַּעַל הָעֶשֶׂר אֶת הַמּוֹתָר.**

15) אבל כשממשכנים חייבי ערכים ודמים ומוכרים את מטלטליהם אין מכריזים. 16) אף על פי שלא התחייב אלא בדיבור, אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. ולדעת ה"מגיד משנה" בהלכות מכירה פרק ט' הלכה ב, אין זה אלא מדברי חכמים בלבד, שאין זה כנדר גמור, ומן התורה אין הקדש נקנה אלא בנתינת כסף, ככתוב "ויסף חמישית כסף ערכך עליו וקם לו".

31 **ד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[17]? כְּשֶׁחָזְרוּ זֶה אַחַר זֶה[18];**
32 **אֲבָל חָזְרוּ כֻּלָּן כְּאֶחָד - מְשַׁלְּשִׁין בֵּינֵיהֶם בְּשָׁוֶה[19].**
33 **כֵּיצַד? אָמַר הָרִאשׁוֹן: הֲרֵי הוּא שֶׁלִּי בְּעֶשֶׂר, וְאָמַר**
34 **הַשֵּׁנִי בְּעֶשְׂרִים, וְאָמַר הַשְּׁלִישִׁי בְּאַרְבַּע וְעֶשְׂרִים,**
35 **וְחָזַר בּוֹ הַשְּׁלִישִׁי וְהַשֵּׁנִי כְּאֶחָד - נוֹתְנִין אוֹתוֹ**
36 **לָרִאשׁוֹן בְּעֶשֶׂר, וּמְמַשְׁכְּנִים מִנְּכְסֵי הַשֵּׁנִי בְּשֶׁבַע**
37 **וּמִנְּכְסֵי שְׁלִישִׁי בְּשֶׁבַע[20]; וְנִמְצָא הַהֶקְדֵּשׁ גּוֹבֶה אַרְבַּע**
38 **וְעֶשְׂרִים. וְכֵן אִם חָזְרוּ שְׁלָשְׁתָּן כְּאַחַת וְנִמְכַּר**

1 **הַהֶקְדֵּשׁ בְּשָׁלֹשׁ - מְמַשְׁכְּנִין מִנִּכְסֵי כָּל אֶחָד**
2 **מִשְּׁלָשְׁתָּן שֶׁבַע סְלָעִים. וְכֵן עַל דֶּרֶךְ זוֹ לְעוֹלָם[21].**

17) שכל החוזר מפסיד את כל מה שהוסיף על קודמו, ואין הקודם משתתף עמו בהפסד. 18) שבשעה שחזר בעל החמישים עדיין לא חזר בו בעל הארבעים נמצא שאינם שייכים זה לזה. 19) חולקים ביניהם בשווה. הואיל ובעל השלושים ובעל הארבעים הסכימו לבעל החמישים בחזרה נעשו כולם שותפין בהפסד ומשלשים ביניהם בשווה. 20) שאלה השניים חזרו כאחד ונעשו שותפים בהפסד. 21) ולדעת רש"י וכן דעת הראב"ד משלשים ביניהם בדרך אחרת, באופן שהראשונים הנמוכים נשכרים ושניים האחרונים מפסידים. כיצד? מכרם גזבר בחמשה סלעים נמצאו פחותים ארבעים וחמשה סלע, יתן בן החמישים עשרה שלו לבדו, ומעשרה של בן הארבעים יתן החצי, ששניהם נתרצו בהם, ומעשרה של בן השלושים יתן השליש, ובן ארבעים - שליש, ובן שלושים - שליש, ששלושתם שלשים אמרו (שיש בכלל חמישים - שלשים), והעשרה של בן העשרים יתנו בין ארבעתם (חלק כחלק), ובחמישה שפחתו מבן העשרה, יתנו חמשתם, באופן שהמרבה משתתף בחזרת הממעיט, ואין הממעיט משתתף בחלק המרבה. והשווה כתובות צג. מי שהיה נשוי שלוש נשים ומת, כתובה של זו מנה, ושל זו מאתיים, ושל זו שלוש מאות ואין שם אלא שלוש מאות דינר, של מנה נוטלת חמישים, ושל מאתיים - מנה, ושל שלוש מאות - מנה וחמישים, כל אחת לפי מעותיה. ודעת רבינו הואיל ואמרו בגמרא "משלשין ביניהם" על כורחך, שמשתתפים בהפסד בשווה, כי זוהי משמעות לשון "משלשין" חולקים בשווה.

3 **ה. הַבְּעָלִים[22] קוֹדְמִין לְכָל אָדָם[23], מִפְּנֵי שֶׁהֵם**
4 **מוֹסִיפִין חֹמֶשׁ[24]. וְאֵין מוֹסִיפִין חֹמֶשׁ עַל עִלּוּיָן[25]**
5 **שֶׁל שְׁאָר הַפּוֹדִים, אֶלָּא עַל מַה שֶּׁנָּתְנוּ הֵם תְּחִלָּה. כֵּיצַד?**
6 **אָמְרוּ הַבְּעָלִים: הֲרֵי זֶה שֶׁלָּנוּ בְּעֶשְׂרִים, וּבָא אֶחָד**
7 **וְאָמַר: הֲרֵי הוּא שֶׁלִּי בְּעֶשְׂרִים - הַבְּעָלִים קוֹדְמִין,**
8 **מִפְּנֵי שֶׁהֵן מוֹסִיפִין חֹמֶשׁ וְנוֹתְנִין חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים. בָּא**
9 **אֶחָד וְאָמַר: הֲרֵי הוּא שֶׁלִּי בְּאַחַת וְעֶשְׂרִים, אִם**
10 **שָׁתְקוּ הַבְּעָלִים וְלֹא הוֹסִיפוּ כְּלוּם - מוֹכְרִין אוֹתָהּ**
11 **לָהֶם בְּחָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים[26]; וְאִם הוֹסִיפוּ הַבְּעָלִים עַל**
12 **עֶשְׂרִים וְאַחַת אֲפִלּוּ פְּרוּטָה אַחַת - הֲרֵי אֵלּוּ נוֹתְנִין**
13 **שֵׁשׁ וְעֶשְׂרִים וּפְרוּטָה אַחַת: אַחַת וְעֶשְׂרִים וּפְרוּטָה**
14 **שֶׁנָּתְנוּ מֵעַצְמָן, וְחָמֵשׁ שֶׁהֵן חַיָּבִין בּוֹ מִשּׁוּם חֹמֶשׁ**
15 **הַמַּתָּן שֶׁנָּתְנוּ תְּחִלָּה. וְכֵן אִם בָּא הַשֵּׁנִי וְאָמַר: הֲרֵי**
16 **הוּא שֶׁלִּי בְּעֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם, וּבָא שְׁלִישִׁי וְאָמַר**
17 **בְּעֶשְׂרִים וְשָׁלֹשׁ, וּבָא רְבִיעִי וְאָמַר בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע,**
18 **וּבָא הַחֲמִישִׁי וְאָמַר בְּעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ, וְהוֹסִיפוּ הֵן עַל**
19 **הָעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ אֲפִלּוּ פְּרוּטָה אַחַת - כּוֹפִין אוֹתָן**
20 **לִתֵּן שְׁלִשִׁים וּפְרוּטָה: חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים וּפְרוּטָה שֶׁנָּתְנוּ**
21 **מֵעַצְמָן, וְחָמֵשׁ מֵחֹמֶשׁ שֶׁהֵן חַיָּבִין בּוֹ. לְפִי שֶׁאֵין**
22 **הַבְּעָלִים מוֹסִיפִין חֹמֶשׁ עַל עִלּוּיוֹ שֶׁל זֶה, אֶלָּא חֹמֶשׁ**
23 **מַה שֶּׁנָּתְנוּ תְּחִלָּה מוֹסִיפִין עַל מַה שֶּׁנָּתַן הָאַחֲרוֹן, אִם**
24 **רָצוּ[27].**

22) שהקדישו את החפץ. 23) בפדיונו. 24) רביע הקרן, שהוא חומש מבחוץ. אבל אחרים הפודים אינם מוסיפים חומש, נמצא כשיפדוהו אחרים יפסיד הקדש חומש. 25) העלאת המחיר. 26) אבל אין מוסיפים חומש על הסלע האחד ועשרים שהעלו האחרים. 27) אבל אם בא שישי ואמר בעשרים ושש והבעלים לא רצו להוסיף כלום על בעל העשרים ושש, הוא קודם. וסובר רבינו שמה ששנינו במשנה "אמר אחד הרי היא שלי בעשרים ואחת הבעלים נותנים עשרים ושש" אינו אלא כשהוסיפו הבעלים על עשרים ואחת, פרוטה אחת, אבל אם שתקו אינם נותנים אלא עשרים וחמש, והם קודמים בגלל החומש. אבל לדעת רש"י והראב"ד אם אמר אחד עשרים ואחד (לאחר שהבעלים אמרו עשרים) אפילו לא רצו הבעלים, נותנים על כורחם עשרים ושש, כי אי אפשר לתת לאחרים בעשרים ואחד משום הפסד החומש, נמצאו בעלים נותנים אותו סלע שהוסיף זה, ועשרים וחמישה שלהם וכן בכולם. עד עשרים ושש, שאז האחרים קודמים מפני תוספת סלע.

25 **ו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[28]? שֶׁלֹּא שָׁמוּ הַהֶקְדֵּשׁ**
26 **שְׁלִשָׁה מֵמְחִין; אֲבָל אִם שָׁמוּ אוֹתוֹ שְׁלִשָׁה מֵמְחִין**
27 **וְאָמְרוּ שֶׁהוּא שָׁוֶה מַה שֶּׁנָּתַן הָאַחֲרוֹן[29], וְהוֹסִיפוּ**
28 **הַבְּעָלִים עַל עִלּוּיוֹ אֲפִלּוּ פְּרוּטָה אַחַת - הֲרֵי הֵן**
29 **מוֹסִיפִין חֹמֶשׁ עַל עִלּוּיוֹ שֶׁל אַחֲרוֹן, וְנוֹתְנִין אַחַת**
30 **וּשְׁלִשִׁים וְדִינָר וּפְרוּטָה[30].**

28) שאין מוסיפים חומש על עילוי אחרים. 29) שאמר עשרים וחמשה סלע. 30) שחלק רביע (שהוא החומש מבחוץ) מעשרים וחמשה סלע עולה לשישה סלעים ודינר. שהוא רביע הסלע, נמצאו שלושים ואחד סלע ודינר ופרוטה. ופרוטה שהוסיף מדעתו אין בה חומש, שכל "שאין בחומשו פרוטה אינו מוסיף עליו חומש".

31 **ז. הֲרֵי שֶׁלֹּא נָשׂוּם הַהֶקְדֵּשׁ, וְנָתְנוּ הַבְּעָלִים תְּחִלָּה**
32 **עֶשְׂרִים, וּבָא אַחֵר וְנָתַן חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים, וְשָׁתְקוּ**
33 **הַבְּעָלִים וְלֹא הוֹסִיפוּ כְּלוּם - הַבְּעָלִים קוֹדְמִין, שֶׁאַף**
34 **הֵן חַיָּבִין לִתֵּן חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים מִפְּנֵי הַחֹמֶשׁ. בָּא אַחֵר**
35 **וְנָתַן שֵׁשׁ וְעֶשְׂרִים[31] - הוּא קוֹדֵם[32]. וְאִם רָצוּ**
36 **הַבְּעָלִים וְהוֹסִיפוּ אֲפִלּוּ פְּרוּטָה - נוֹתְנִין אַחַת**
37 **וּשְׁלִשִׁים וּפְרוּטָה[33], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ**
38 **לְעוֹלָם[34].**

31) והבעלים שתקו. 32) שהרי הוא מוסיף סלע על סכום הבעלים. 33) עשרים ושישה ופרוטה שנתנו מעצמם, וחמישה - החומש שהם חייבים בו. 34) "דאמרו בעלים פרוטה". ומפרש רבינו: אחר שהוסיפו אחרים הוסיף הוא עליהם פרוטה, נמצא שקבל על עצמו מה שהציעו אחרים ועוד פרוטה.

39 **ח. אֵין מַקְדִּישִׁין וְלֹא מַעֲרִיכִין וְלֹא מַחֲרִימִין[35] בַּזְּמַן**
40 **הַזֶּה, שֶׁאֵין שָׁם מִקְדָּשׁ בַּחֲטָאֵינוּ כְּדֵי לְחַזֵּק אֶת**

בִּדְקוֹ[36]. וְאִם הִקְדִּישׁ אוֹ הֶעֱרִיךְ אוֹ הֶחֱרִים: אִם הָיְתָה בְּהֵמָה - נוֹעַל דֶּלֶת בְּפָנֶיהָ עַד שֶׁתְּמוּת מֵאֵלֶיהָ[37]; וְאִם הָיוּ פֵּרוֹת אוֹ כְּסוּת אוֹ כֵּלִים - מַנִּיחִין אוֹתָן עַד שֶׁיֵּרָקְבוּ; וְאִם הָיוּ מָעוֹת אוֹ כְּלֵי מַתֶּכֶת - יַשְׁלִיכֵן לְיָם הַמֶּלַח[38] אוֹ לַיָּם הַגָּדוֹל כְּדֵי לְאַבְּדָן.

35) חרמי שמים, שהם לבדק הבית אבל חרם סתם הרי הוא לכהנים. 36) ואם הקדיש בהמה למזבח, אין לנו מזבח להקריבה. ולהשהותה עד שיפול בה מום אי אפשר, משום תקלה, שמא ייהנה בה בינתיים, בגיזתה ועבודתו בה. 37) מחמת רעבון. 38) מקום שאין אנשים מצויים שם. והוא הדין לשאר נהרות אם ישחוק תחילה את המעות והכלים. והראב"ד מעיר, כל זה כשאינו רוצה לפדותם. אבל אם ירצה לפדותם פודם בפרוטה ויוליכה לים המלח, ולדעת ה'כסף משנה' גם רבינו יודה לזה. אלא שרבינו העתיק הברייתא כלשונה, כדרכו בהרבה מקומות.

ט. הִקְדִּישׁ אוֹ הֶחֱרִים עֵבֶד שֶׁנִּכְנַס לַמִּצְוֹת[39] - פּוֹדֵהוּ וְיֵלְכוּ דָמָיו לְיָם הַמֶּלַח, כְּשְׁאָר דָּמִים וַעֲרָכִין שֶׁל זְמַן הַזֶּה[40]. וְאִם הָיָה עֶבֶד עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - לֹא מַעֲלִין[41] וְלֹא מוֹרִידִין[42].

39) עבד כנעני שנמכר לישראל ומלו רבו והטבילו לשם עבדות הריהו חייב במצוות כנשים. 40) "עבד נכרי מאי". וסובר רבינו שהבעייא שם מכוונת גם לעניין לקיחת עבדים מן הנכרים וגם לעניין הקדשתם, ושם סיכמו שעבד ישראל (כלומר, שנכנס למצוות) חל עליו הקדש ופודהו, כדי שיוכל ליהנות ממנו. 41) מן הבור אם נפל לתוכו אלא מניחו וימות. 42) לבור, להמיתו בידים, כדין כל הגויים עובדי עבודה זרה. ולפיכך עבד זה אינו פודהו ואסור ליהנות ממנו כהקדש, ואם מת - מת.

י. מֻתָּר לִפְדּוֹת הַהֶקְדֵּשׁוֹת בַּזְּמַן הַזֶּה לְכַתְּחִלָּה וַאֲפִלּוּ בִּפְרוּטָה[43], וּמַשְׁלִיךְ אוֹתָהּ לְיָם הַמֶּלַח. וַחֲכָמִים דָּנוּ שֶׁיִּפְדֶּה בְּאַרְבָּעָה זוּזִים אוֹ קָרוֹב לָזֶה, כְּדֵי לְפַרְסֵם הַדָּבָר. אֲבָל בִּזְמַן הַמִּקְדָּשׁ - לֹא יִפְדֶּה לְכַתְּחִלָּה אֶלָּא בְּשָׁוְיוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

43) כשמואל האומר: "הקדש שווה מנה, שחיללו על שווה פרוטה - מחולל" ואף על פי שלכתחילה אין פודים על פרוטה, אין זה אלא בזמן שהמקדש קיים, משום הפסד בית המקדש, אבל בזמן הזה שאין לנו מקדש, אפילו לכתחילה.

יא. מִי שֶׁהֶחֱרִים בַּזְּמַן הַזֶּה מִטַּלְטְלִין סְתָם[44] - הֲרֵי אֵלּוּ נִתָּנִין לַכֹּהֲנִים הַנִּמְצָאִין בְּאוֹתוֹ מָקוֹם[45]. אֲבָל אִם הֶחֱרִים שָׂדֶה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל סְתָם אוֹ שֶׁהֶחֱרִימָהּ לַכֹּהֲנִים - אֵינָהּ חֵרֶם; שֶׁאֵין שָׂדֶה חֲרָמִים נוֹהֵג אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג[46]. הֶחֱרִים לַכֹּהֲנִים קַרְקַע בְּחוּץ לָאָרֶץ, וַאֲפִלּוּ בַּזְּמַן הַזֶּה - הֲרֵי הוּא כְּמִטַּלְטְלִין בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְתִנָּתֵן לַכֹּהֲנִים[47].

44) שלא אמר: לשמים, או: לבדק הבית, וסתם חרם הוא לכהנים. 45) ואפילו בחוץ לארץ. 46) שנאמר "והיה השדה בצאתו ביובל ... כשדה החרם" הרי שאין שדה חרם אלא בזמן שהיובל נוהג. ולדעת הראב"ד אין השדה ניתנת לכהנים, אבל עדיין היא קדושה לשמים, בקדושת בדק הבית, שמכיוון שהחרמים ניתנים לכהנים שבמשמר, ועכשיו אין משמר לא נתכוון זה אלא לשמים, אולם רבינו סובר שאין כאן חרם כלל, לא לשמים ולא לכהנים, כמשמעות הפשוטה של לשון הברייתא: "אין שדה חרמים נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג" ובהשוואה לעבד עברי השנוי שם ש"אינו נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג" ועל כורחך שאינו נוהג כלל. 47) "מקרקעי דחוץ לארץ כמטלטלי דארץ ישראל דמי" (=דומים). אין קניינם יציב, וסופינו לנטשם ולעלות לארץ הקודש. וכתב הטור בחושן משפט סימן צה, שיש גאונים הסוברים שקרקעות שבחוץ לארץ הואיל ועומדים למכירה, יש להם דין מטלטלין, ונשבעים עליהם ויש להם דין אונאה, אולם הראב"ד סובר, שאין זה אלא לעניין ערכין וחרמים, אבל לעניין אונאה ושבועה הרי הם כקרקעות שבארץ ישראל.

יב. אַף עַל פִּי שֶׁהַהֶקְדֵּשׁוֹת וְהַחֲרָמִין וְהָעֲרָכִין מִצְוֹת[48], וְרָאוּי לוֹ לָאָדָם לְהַנְהִיג עַצְמוֹ בִּדְבָרִים אֵלּוּ כְּדֵי לָכוֹף יִצְרוֹ[49] וְלֹא יִהְיֶה כִּילַי[50], וִיקַיֵּם מַה שֶּׁצִּוּוּ נְבִיאִים: כַּבֵּד אֶת ה' מֵהוֹנֶךָ; אַף עַל פִּי כֵן, אִם לֹא הִקְדִּישׁ וְלֹא הֶעֱרִיךְ וְלֹא הֶחֱרִים מֵעוֹלָם - אֵין בְּכָךְ כְּלוּם. הֲרֵי הַתּוֹרָה הֵעִידָה וְאָמְרָה: וְכִי תֶחְדַּל לִנְדֹּר לֹא יִהְיֶה בְךָ חֵטְא[51].

48) "רבי יהודה אומר טוב מזה ומזה נודר ומשלם". 49) בחולין שם, מבואר שאין רבי יהודה מתיר לידור אלא לנדב, לומר: הרי זה עולה, אבל לידור ולומר הרי עלי עולה, אסור שמא ייכשל ולא יקיים את נדרו, נמצא שאסור להעריך, שהרי הערכים הם נדר? אולם אדם, שרוצה לכונן דעותיו, מותר לו לידור, וזהו שציין רבינו: "כדי לכוף יצרו", וכגון שמרגיש בעצמו שהוא כילי, וכיוצא בזה כתב רבינו "שאין הכשרים נודרים בדרך אסור וכעס" משמע מזה, שאם נתכוון לתקן דעתו ואופיו הקמצני - מותר ומצוה לו לידור. 50) קמצן, שחס על כל פרוטה משלו. 51) מכאן, ש"כל הנודר אף על פי שמקיימו נקרא חוטא". אולם ב"נדרי הקדש" כבר כתב רבינו "נדרי הקדש מצוה לקיימם ... שנאמר, נדרי לה' אשלם".

יג. לְעוֹלָם לֹא יַקְדִּישׁ אָדָם וְלֹא יַחֲרִים כָּל נְכָסָיו. וְהָעוֹשֶׂה כֵּן - עוֹבֵר עַל דַּעַת הַכָּתוּב. שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ - וְלֹא כָּל אֲשֶׁר לוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרוּ חֲכָמִים. וְאֵין זוֹ חֲסִידוּת, אֶלָּא שְׁטוּת, שֶׁהֲרֵי הוּא מְאַבֵּד כָּל מָמוֹנוֹ וְיִצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת, וְאֵין מְרַחֲמִין עָלָיו. וּבָזֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ אָמְרוּ חֲכָמִים: חָסִיד שׁוֹטֶה[52] - מִכְּלַל מְבַלֵּי עוֹלָם[53]. אֶלָּא כָּל הַמְפַזֵּר מָמוֹנוֹ בְּמִצְוֹת - אַל יְפַזֵּר יוֹתֵר מֵחֹמֶשׁ[54]. וְיִהְיֶה כְּמוֹ שֶׁצִּוּוּ נְבִיאִים מִכַּלְכֵּל דְּבָרָיו בְּמִשְׁפָּט, בֵּין בִּדְבְרֵי תּוֹרָה בֵּין בִּדְבְרֵי עוֹלָם[55]. אֲפִלּוּ בַּקָּרְבָּנוֹת שֶׁאָדָם חַיָּב בָּהֶן הֲרֵי חָסָה תּוֹרָה עַל הַמָּמוֹן וְאָמְרָה שֶׁיָּבִיא כְּפִי מִסַּת

1 יָדוֹ[56], קַל וָחֹמֶר לִדְבָרִים שֶׁלֹּא נִתְחַיֵּב בָּהֶן אֶלָּא
2 מֻחְמַת נִדְרוֹ שֶׁלֹּא יִנְדֹּר אֶלָּא כָּרָאוּי לוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר:
3 אִישׁ כְּמַתְּנַת יָדוֹ כִּבְרִכַּת ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן לָךְ[57].

≈ נקודות משיחות קודש ≈

"לעולם לא יקדיש אדם ולא יחרים כל נכסיו, והעושה כן עובר על דעת הכתוב".

היינו שמכל מה שאדם נותן, צריך להשאיר לעצמו. ולא ציוותה תורה להקדיש ולתת אלא חלק מממונו, וכל השאר ישאיר לעצמו ויכלכל צעדיו ופרנסתו. וצריך להבין, היאך מצינו באברהם שנתן את כל אשר לו ליצחק, כשעוד היה בן מאה וארבעים שנה, וחי עוד שלושים וחמש שנים אח"כ, כפירוש רש"י "שטר מתנה כתב ליצחק על כל אשר לו".

והביאור בזה: הענקת הרכוש ליצחק נעשתה לקראת חתונתו, והשטר על כך ניתן לאליעזר להראות לאביה. נישואי יצחק ורבקה שהם הנישואין הראשונים המוזכרים בתורה, אינם רק נישואין פרטיים אלא שהם מבטאים את הנישואין של כלל ישראל עד סוף כל הדורות. לכן מסר אאע"ה את כל אשר לו ליצחק, כי ענין זה נוגע לכל־לראש באברהם עצמו בהיותו הראש של כלל ישראל, וא"כ כל כולו של אברהם מונח בעניין זה ואינו יכול להשאיר לעצמו "חלק" שאינו שייך לעניין זה.

מבואר בחסידות, שנישואי יצחק ורבקה משקפים עניין כללי בתורה, והוא יחוד מ"ה וב"ן, עליון ותחתון, שהוא למעשה החידוש של מתן־תורה שבו התבטלה הגזירה ש"עליונים לא ירדו לתחתונים כו'", לכן האריכה התורה בתיאור שליחותו של אליעזר, כי עניינו "לברר ולהמשיך יחוד זה", כי רבקה הייתה אצל לבן ובתואל "כשושנה בין החוחים" בחינת ב"ן, ויצחק "עולה תמימה" בחינת מ"ה, ולכן נתן אברהם ליצחק את הכל, כי יחוד זה חובק וכולל את כל ענייני העולם.

(על־פי 'יין מלכות' ספר הפלאה סימן י"ז)

≈ נקודות משיחות קודש ≈

"לעולם לא יקדיש אדם ולא יחרים כל נכסיו.."

שמו של ספר "הפלאה" מורה על תנועה שלמעלה ממדידה והגבלה. ויש לבאר מדוע סיומו של הספר הוא בעניין המבטא את חשיבות ההגבלה בצדקה. האדמו"ר הזקן כותב שיכולים וצריכים "להרבות מאד מאד בצדקה", ו"אין לחוש משום אל יבזבז יותר מחומש", ואיך הוא תיווך הדברים על־פי ההלכה. אלא שבעבודת ה' בכללות ישנם שני אופנים: א. עבודה במדידה והגבלה מצד שייכותו לגדרי העולם. ב. עבודה שלמעלה ממדידה והגבלה מבחינת 'יחידה' שבנפש - מציאות אחת עם הקב"ה.

יש זמנים בהם נדרשת עבודה באופן שלמעלה ממדידה והגבלה, כמו בעשי"ת עד ליום הכיפורים. ואילו בשאר הימים, צריכה להיות עבודה מסודרת במדידה והגבלה "כל יומא ויומא עביד עבידתיה".

כן הוא בלימוד התורה ובנתינת הצדקה, שיש זמנים מיוחדים שבהם צריך ללמוד הלכות מיוחדות השייכות לזמן זה או לתת צדקה יותר מחומש, בהתאם לזמן המיוחד. סמיכות ספר 'הפלאה' לספר 'זרעים' מרמז על חיבור הנשמה בגוף, שאע"פ ש"נשמה שנתת בי טהורה היא", בכל זאת ירדה בגוף גשמי לחבר הבלי־גבול עם הגבול, כך גם עבודתו של יהודי צריכה לחבר את עצם הנשמה שלמעלה ממדידה והגבלה עם העבודה של מדידה והגבלה שתהיה גם היא חדורה בכוח שלמעלה ממדידה והגבלה.

(על־פי 'יין מלכות' ספר הפלאה סימן י"ז)

52) ראה אשה טובעת בנהר, אמר, אסור להסתכל בה ולהצילה - זהו חסיד שוטה; ובירושלמי אמרו: "איזהו חסיד שוטה? ראה תינוק מבעבע בנהר אמר לכשאחלוץ תפיליי אצילנו, אם כשהוא חולץ תפיליו הוציא זה [=התינוק] את נפשו". 53) מחריבי עולם. וכן בפירוש המשנה לרבינו בסוטה שם: "מבלי עולם או מכלי עולם, - שאלה הדברים מפסידים מציאות האדם". 54) שנאמר "וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך" שני עישורים - הרי הם חומש, ובשולחן ערוך פסק: חומש זה - שנה ראשונה מהקרן, מכאן ואילך חומש שהרוויח בכל שנה. וראה ברמ"א שם, שבשעת מותו יכול אדם ליתן צדקה כל מה שירצה. 55) תלמיד חכם מכלכל דבריו במשפט ... וזן את אנשי ביתו כפי ממונו והצלחתו, ולא יטריח על עצמו יותר מדאי. 56) קצבת יכולתו. 57) והכתוב מדבר בקרבנות עולות ראיה ושלמי חגיגה, שחייב אדם להביא בשלוש רגלים, ומצוותם בהתאם לעושרו אשר ברכו ה'.

סְלִיקוֹ לְהוֹ הִלְכוֹת עֲרָכִין וַחֲרָמִין בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא נִגְמַר סֵפֶר הַפְּלָאָה, וּמִנְיַן פְּרָקָיו שְׁלֹשָׁה וְאַרְבָּעִים פְּרָקִים: הִלְכוֹת שְׁבוּעוֹת - שְׁנֵים עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת נְדָרִים - שְׁלֹשָׁה עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת נְזִירוּת - עֲשָׂרָה פְּרָקִים. הִלְכוֹת עֲרָכִין וַחֲרָמִין - שְׁמֹנֶה פְּרָקִים.

תְּהִי. יָדְךָ לְעָזְרֵנִי, כִּי פִקּוּדֶיךָ בָּחָרְתִּי

סֵפֶר שְׁבִיעִי וְהוּא סֵפֶר זְרָעִים

הִלְכוֹתָיו שֶׁבַע. וְזֶהוּ סִדּוּרָן:

א. הִלְכוֹת כִּלְאַיִם. ב. הִלְכוֹת מַתְּנוֹת עֲנִיִּים. ג. הִלְכוֹת תְּרוּמוֹת. ד. הִלְכוֹת מַעַשְׂרוֹת. ה. הִלְכוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְנֶטַע רְבָעִי. ו. הִלְכוֹת בִּכּוּרִים וּשְׁאָר מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה שֶׁבַּגְּבוּלִין. ז. הִלְכוֹת שְׁמִטָּה וְיוֹבֵל.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

הִלְכוֹת כִּלְאַיִם

יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פִּרְטָן: א) שֶׁלֹּא לִזְרֹעַ זְרָעִים כִּלְאַיִם[1]. ב) שֶׁלֹּא לִזְרֹעַ תְּבוּאָה אוֹ יָרָק בַּכֶּרֶם[2]. ג) שֶׁלֹּא לְהַרְבִּיעַ בְּהֵמָה כִּלְאַיִם[3]. ד) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּכִלְאֵי בְּהֵמָה כְּאֶחָד[4]. ה) שֶׁלֹּא לִלְבֹּשׁ כִּלְאַיִם[5].

1) "והוא אמרו יתעלה: שדך לא תזרע כלאים (ויקרא יט, יט)" (ספר המצוות לא־תעשה רטו). ובכלל זה הרכבת האילן (להלן הלכה ה, וספר המצוות שם רטז). 2) "שהזהירנו מזרוע תבואה בכרם, וכך שאר ירקות, וזה המין מן הכלאים יקרא "כלאי הכרם", והוא אמרו יתעלה: לא תזרע כרמך כלאים (דברים כב, ט)" (שם רטז). 3) "והוא אמרו יתעלה: בהמתך לא תרביע כלאים (ויקרא, שם)" (שם ריז). 4) "והוא אמרו: לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו (דברים כב, י)" (שם ריח). 5) "והוא אמרו יתעלה: "לא תלבש שעטנז (שם, יא)" (שם, מב).

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר כמה מינים יזרע ויהיה כלאים. והזורע בעציץ שאינו נקוב. אם אסור לזרוע כלאים לנכרי או לקיימם הישראל בשדהו. אם נוהג כלאים בחוצה לארץ או בזרעים שאינן ראוים למאכל אדם. ואם מותר לזרוע זרעים וכלאי אילן כאחת. כלאי אילנות. ושהזרעונין נחלקין לג' חלקים.

א. הַזּוֹרֵעַ שְׁנֵי מִינֵי זְרָעִים כְּאֶחָד בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - לוֹקֶה[2], שֶׁנֶּאֱמַר: שָׂדְךָ לֹא תִזְרַע כִּלְאָיִם.

~ נקודות משיחות קודש ~

הרמב"ם הקדים הל' כלאים להל' פאה, הגם שבהקדמתו לפיה"מ מסביר שרבי הקדים במשנה את מסכת פאה למסכת כלאים, כי כך הוא הסדר בתורה.

וקשה על תירוץ הרדב"ז שם, שכתב שכלאים הם הלכות הכוללות פרטים הרבה ככלאי הכרם, כלאי בהמה וכלאי הבגד, והלכות פאה אינן כלל כי־אם פרט, לכן סידר קודם הכלל דכלאים ואח"כ הפרט דפאה. כי אילו סידר הרמב"ם את הל' פאה לחוד, אפשר היה לתרץ כך, אבל כיון שכלל אותם בהל' מתנות עניים, מדוע ייחשבו הלכות אלו לכלליות פחות מהל' כלאים, וא"כ הדרא קושיא לדוכתה. והביאור הוא, כיון שספר הי"ד החזקה הוא ספר "הלכות הלכות", סידרו הרמב"ם לפי סדר עבודת האדם הצריך להלכות אלו לדעת את המעשה אשר יעשה על־פי סדר עבודתו. לכן סידר בתחילה הל' כלאים שנוגעות לפעולה הראשונה בעבודת השדה, היינו זריעה, ובהמשך להן סידר כל דיני כלאים. אח"כ סידר ההלכות הנוגעות לזמן הקצירה, הל' פאה ושאר מתנות עניים. ואחרי אלו המתנות הניתנות בשעת קצירה, סידר ההלכות הנוגעות לאחר מירוח: תרומות, מעשר, מע"ש, נטע רבעי וביכורים. לבסוף סידר הלכות שמיטה, הנוגעות פעם בשבע שנים, ויובל הנוהג פעם בחמישים שנה.

(על־פי 'לקוטי שיחות' חלק י"ז עמוד 252)

2) כמבואר בקידושין לט. ובבכורות נד. שהוא אסור מן התורה (ודעת רש"י בשבת פד: ובבכורות שם: שכלאי זרעים אינם אסורים אלא מדרבנן, ועיין תוספות שם, ושם - משנה־למלך). ובחוצה לארץ אין שום איסור אפילו מדרבנן (להלן הלכה ג).

ב. וְאֶחָד הַזּוֹרֵעַ אוֹ הַמְנַכֵּשׁ[3] אוֹ הַמְחַפֶּה, כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה חִטָּה אַחַת וּשְׂעוֹרָה אַחַת אוֹ פּוֹל אֶחָד וַעֲדָשָׁה אַחַת מֻנָּחִין עַל הָאָרֶץ וְחִפָּה אוֹתָן בֶּעָפָר, בֵּין בִּידוֹ בֵּין בְּרַגְלוֹ בֵּין בִּכְלִי[4] - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה. וְאֶחָד הַזּוֹרֵעַ בָּאָרֶץ אוֹ בְּעָצִיץ נָקוּב[5]; אֲבָל הַזּוֹרֵעַ בְּעָצִיץ שֶׁאֵינוֹ נָקוּב - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[6].

3) תולש עשבים רעים כדי שיצמחו האחרים יפה (רש"י מועד קטן ב:), והיא תולדה של זורע (כרב יוסף שם). ומה שפסק רבינו בפרק ח מהלכות שבת הלכה א, שמנכש הוא תולדה של חורש (כדעת רבה שם) - שם מדובר שכוונתו לייפות את הקרקע (כסף־משנה שם הלכה ב). 4) במכות כא: אמרו שהמחפה בכלאים בעת הליכתו חייב, הרי שהמחפה ברגלו חייב, והיינו מחפה ברגלו או בכלי (הגר"א יורה־דעה סימן רצז ס"ק ד). 5) שהוא כאילו זרע בארץ (כלאים פרק ז משנה ח). ושיעור הנקב כדי שיצא בו שרש קטן (כסף־משנה, וכן מפורש בפרק ה מהלכות תרומות הלכה טו). 6) שמדברי סופרים נחשב כזריעה בארץ (מנחות ע.).

ג. אָסוּר לִזְרֹעַ כִּלְאַיִם[7] לְנָכְרִי[8]. וּמֻתָּר לוֹמַר לְנָכְרִי לִזְרֹעַ לוֹ[9] כִּלְאֵי זְרָעִים. וְאָסוּר לְאָדָם לְקַיֵּם כִּלְאֵי זְרָעִים בְּשָׂדֵהוּ[10], אֶלָּא עוֹקְרָן. וְאִם קִיְּמָן - אֵינוֹ לוֹקֶה[11]. וּמֻתָּר לְיִשְׂרָאֵל[12] לִזְרֹעַ כִּלְאֵי זְרָעִים בְּיָדוֹ בְּחוּצָה לָאָרֶץ. וַאֲפִלּוּ לְעָרֵב הַזְּרָעִים לְכַתְּחִלָּה[13] וּלְזָרְעָן בְּחוּצָה לָאָרֶץ - מֻתָּר. וּדְבָרִים אֵלּוּ דִּבְרֵי קַבָּלָה[14].

7) היינו כלאי זרעים (וראה להלן מקורו). ואילו בכלאי הכרם, ראה להלן פרק ה הלכה ה. 8) היינו בשדהו של גוי בארץ ישראל, שאין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיעה מקדושתה (פ"א מהלכות תרומות הלכה י, ועיין תוספות עבודה זרה סד. ד"ה אין עודרין). ומקור הלכה זו בירושלמי סוף מסכת ערלה: "אין עושין עם הגוי בכלאים בארץ, בין בכלאי הכרם בין בכלאי זרעים". 9) כלומר, בשדהו של גוי ולצורך הגוי, שאף־על־פי שאמירה לנכרי אסורה בין במלאכות שבת (פרק ו מהלכות שבת הלכה א) ובין באיסורים אחרים (פרק טז מהלכות איסורי ביאה, הלכה יג. ופרק יג מהלכות שכירות הלכה ג) - אין זה אלא באומר לנכרי לעשות איסור בשביל הישראל, שכן כתב רבינו שם: "אסור לומר לגוי לעשות לנו מלאכה בשבת " (הלכות שבת שם): "אסור לומר לגוי לסרס בהמה שלנו" (הלכות איסורי ביאה שם) ו"אמר לגוי חסום פרתי ודוש בה - אסור"

(הלכות שכירות שם), אבל לומר לגוי לעשות בשביל הגוי - אין איסור. ועיין תוספות בבא מציעא צ. ד"ה חסום. וראה בכסף־משנה בשם ר"י קורקוס. ועיין עוד להלן פרק ח הלכה יג. 10) כלאים פרק ח משנה א: "כלאי זרעים אסורים מלזרוע ומלקיים". ואמרו בירושלמי כלאים פרק ח הלכה א: "הכל מודים (גם חכמים החולקים על ר' עקיבא הסובר "מקיים כלאים לוקה") באסור שהוא אסור". ועיין במשנה־למלך שהעיר ממה שאמרו בבבלי עבודה זרה סד. "לרבנן אף קיומי שפיר דמי". 11) בירושלמי שם: "הכל מודים באסור שהוא אסור. בשלא קיים על ידי מעשה, אבל אם קיים על ידי מעשה, לוקה, כהדא דתניא המחפה בכלאים לוקה". 12) קידושין לט. 13) שם: כלאי הכרם שבארץ אסורים בהנאה, בחוצה לארץ גזרו בהם רבנן, כלאי זרעים שבארץ אינם אסורים בהנאה, בחוצה לארץ לא גזרו רבנן. וכן כתב רבינו להלן פרק ה הלכה ד. 14) שם אמרו: "בהמתך לא תרביע כלאים, שדך לא תזרע (ויקרא יט, יט). מה בהמתך בהרבעה, אף שדך בהרבעה (=הרכבת האילן). ומה בהמתך נוהג בין בארץ בין בחוצה לארץ, אף שדך נוהג בין בארץ בין בחוצה לארץ (ראה להלן הלכה ה), ואלא הא כתיב שדך, ההוא למעוטי זרעים שבחוצה לארץ". והחילוק הזה באותו הפסוק, שלענין הרכבת האילן למדו מהרבעה שאסורה גם בחוצה לארץ, ולענין כלאי זרעים למדו מ"שדך" למעט חוצה לארץ, - הוא מדברי קבלה, שכך קיבלו חכמים איש מפי איש עד משה רבינו מפי הגבורה.

1 **ד. אֵין אִסּוּר מִשּׁוּם כִּלְאֵי זְרָעִים אֶלָּא הַזְּרָעִים[15]**
2 **הָרְאוּיִין לְמַאֲכַל אָדָם[16]; אֲבָל עֲשָׂבִים הַמָּרִים וְכַיּוֹצֵא**
3 **בָּהֶן מִן הָעִקָּרִין שֶׁאֵינָן רְאוּיִין אֶלָּא לִרְפוּאָה וְכַיּוֹצֵא**
4 **בָּהֶן - אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם כִּלְאֵי זְרָעִים.**

15) היינו הדבר הנצמח מהזרעים. ובגוף הגרעינים הנזרעים, אם צריכים להיות ראויים למאכל אדם, לא נתברר כאן. וראה להלן פרק ח הלכות ג־ה, לענין כלאי הכרם. 16) יש מפרשים ש"מאכל אדם" לאו דוקא, אלא הוא־הדין למאכל בהמה, ולא בא למעט אלא עשבים מרים ועיקרים של רפואה. והא ראיה, שהרי שנינו (כלאים פרק א משנה א) "החטים והזונין, אינם כלאים זה בזה". ואמרו על זה בירושלמי שם: "הא עם השעורים כלאים כו' שכן מקומות מקיימין אותן ליונים" (וכן הוא בתרומות פרק ב משנה ו שהזונין אינם אוכל. וכן כתב רבינו להלן פרק ה הלכה יח), שאם רוב העם מקיימים לבהמה, הרי זה כלאי הכרם (ר"י קורקוס וכסף־משנה). ויש אומרים ש"מאכל אדם" דוקא, ואילו במאכל בהמה אין דין כלאים, והם מחלקים בין בכלאי זרעים לכלאי הכרם, שבכלאי הכרם שאסורים גם באכילה והנאה, גזרו גם על מאכל בהמה. ובכלאי זרעים שאינם אסורים אלא בזריעה, ומותרים באכילה והנאה - לא גזרו. וראיה לדבריהם: הרי דבר שהוא לרפואה, ודאי אין בו כלאי זרעים כמפורש כאן, ואילו בכלאי הכרם גם בדבר שהוא לרפואה יש בו משום כלאי הכרם, כמפורש שם, ואם כן על־כרחנו שיש וחילוק בין כלאי זרעים לבין כלאי הכרם (מראה הפנים שם). אלא שהדברים אינם עולים בקנה אחד עם דברי הירושלמי שם גבי זונים (ועיין שם בדברי מראה הפנים, שאף הוא נדחק בזה).

5 **ה. כִּלְאֵי הָאִילָנוֹת - הֲרֵי הֵם בִּכְלַל מַה שֶּׁנֶּאֱמַר:**
6 **שָׂדְךָ לֹא תִזְרַע כִּלְאָיִם[17]. כֵּיצַד? הַמַּרְכִּיב אִילָן[18]**
7 **בְּאִילָן, כְּגוֹן שֶׁהִרְכִּיב יִחוּר שֶׁל תַּפּוּחַ בְּאֶתְרוֹג אוֹ**
8 **אֶתְרוֹג בְּתַפּוּחַ[19]- הֲרֵי זֶה לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה בְּכָל**
9 **מָקוֹם, בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ. וְכֵן הַמַּרְכִּיב**
10 **יָרָק בְּאִילָן[20] אוֹ אִילָן בְּיָרָק - לוֹקֶה בְּכָל מָקוֹם.**

17) בקידושין לט. למדו זה מההיקש של 'שדך לא תזרע כלאים' ל'בהמתך לא תרביע כלאים'. מה בהמתך בהרבעה, אף שדך בהרכבה. וראה בספר המצוות לא־תעשה רטז. 18) כלאים פרק א משנה ז. 19) נראה שרק באילני מאכל יש איסור הרכבה (וראה למעלה הלכה ד). אולם בירושלמי (כלאים פרק א הלכה ז) מפורש שאין מרכיבין עץ סרק על גבי עץ מאכל. וראה במשנה ראשונה שם. 20) משנה שם, כדעת חכמים ולא כרבי יהודה. ובמשנה שם אמרו גם "אין מביאין כו' ירק בירק", ורבינו השמיט דבר זה. ועיין כסף־משנה ורדב"ז, ועדיין צריך עיון.

11 **ו. וְאָסוּר לְיִשְׂרָאֵל לְהַנִּיחַ לְנָכְרִי שֶׁיַּרְכִּיב לוֹ אִילָנוֹת**
12 **כִּלְאַיִם[21]. וּמֻתָּר לִזְרֹעַ[22] זְרָעִים וְזֶרַע אִילָן כְּאֶחָד. וְכֵן**
13 **מֻתָּר לְעָרֵב זַרְעֵי אִילָנוֹת וּלְזָרְעָן כְּאֶחָד. שֶׁאֵין לְךָ**
14 **כִּלְאַיִם בְּאִילָנוֹת אֶלָּא הַרְכָּבָה בִּלְבַד[23].**

21) לפי שהגוי מצווה על הרכבת האילן (פרק י מהלכות מלכים הלכה ו, וכדעת ר' אליעזר בסנהדרין ס). ואם הישראל מניח לו להרכיב אילנות כלאים, עובר משום "ולפני עור" (משנה־למלך). (ויותר מסתבר לפרש שאיסורו מטעם מקיים, שכשם שכלאי זרעים אסורים מלקיים (למעלה הלכה ג), כן אסור לקיים הרכבת האילן (וכן מפורש ביורה־דעה סימן רצה סעיף ז), ואם מניח לגוי להרכיב הוא מקיים). 22) תוספתא פרק א. 23) קידושין שם.

15 **ז. הַזּוֹרֵעַ זְרָעִים כִּלְאַיִם[24], וְכֵן הַמַּרְכִּיב אִילָנוֹת[25]**
16 **כִּלְאַיִם, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא לוֹקֶה - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין**
17 **בַּאֲכִילָה, וַאֲפִלּוּ לָזֶה שֶׁעָבַר[26] וּזְרָעָן. שֶׁלֹּא נֶאֱסַר**
18 **אֶלָּא זְרִיעָתָן בִּלְבַד[27]. וּמֻתָּר לִטַּע יִחוּר[28] מִן הָאִילָן**
19 **שֶׁהֻרְכַּב כִּלְאַיִם, וְלִזְרֹעַ מִזֶּרַע הַיָּרָק שֶׁנִּזְרַע כִּלְאַיִם.**

24) כלאים פרק ח משנה א. 25) שדין הרכבת האילן כדין כלאי זרעים, שהרי היא בכלל "שדך לא תזרע כלאים", כמפורש למעלה הלכה ה (כסף־משנה). 26) ראה ביאור הגר"א ליו"ד שם, סעיף־קטן כא. 27) כן הוא בכלאים שם: "אסורים מלזרוע ומלקיים, ומותרים באכילה". 28) תוספתא פרק ב, וירושלמי פרק א הלכה ד.

20 **ח. הַזֶּרְעוֹנִין[29] נֶחֱלָקִין לִשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים: הָאֶחָד מֵהֶם**
21 **הוּא הַנִּקְרָא תְּבוּאָה[30], וְהִיא חֲמִשָּׁה מִינִין[31]: הַחִטִּים,**
22 **וְהַכֻּסְּמִין, וְהַשְּׂעוֹרִין, וְשִׁבֹּלֶת שׁוּעָל, וְהַשִּׁיפּוֹן.**
23 **וְהַשֵּׁנִי מֵהֶן הוּא הַנִּקְרָא קִטְנִית[32], וְהֵן כָּל זְרָעִים**
24 **הַנֶּאֱכָל לָאָדָם חוּץ מִן הַתְּבוּאָה, כְּגוֹן הַפּוֹל**
25 **וְהָאַפּוּנִים וְהָעֲדָשִׁים וְהַדֹּחַן וְהָאֹרֶז[33] וְהַשַّמְשְׁמִין**
26 **וְהַפְּרָגִין[34] וְהַסַּפִּיר[35] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וְהַשְּׁלִישִׁי מֵהֶן**

הוּא הַנִּקְרָא זֶרְעוֹנֵי גִּנָּה, וְהֵן שְׁאָר זֶרְעוֹנִין שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לְמַאֲכַל אָדָם[36], וְהַפְּרִי שֶׁל אוֹתוֹ הַזֶּרַע מַאֲכַל אָדָם, כְּגוֹן זֶרַע הַבְּצָלִים וְהַשּׁוּמִין וְזֶרַע הֶחָצִיר[37] וְהַקֵּצַח[38] וְזֶרַע לֶפֶת[39] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן. וְזֶרַע פִּשְׁתָּן - הֲרֵי הוּא בִּכְלַל זֶרְעוֹנֵי גִּנָּה[40]. כְּשֶׁיִּזְרְעוּ כָּל מִינֵי זֶרְעוֹנִים אֵלּוּ וְיִצְמְחוּ - נִקְרָא הַצֶּמַח כֻּלּוֹ כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נִכַּר הַזֶּרַע דֶּשֶׁא[41], וְנִקְרָא יָרָק[42].

29) מכאן ועד סוף הפרק, היא כהקדמה וביאור למינים שיבואו בפרקים הבאים (כסף־משנה). 30) הכוונה למה ששנינו בכלאים פרק ב משנה ב: "במה־דברים־אמורים תבואה בתבואה", ראה להלן פרק ב הלכה ג. 31) נדרים נה. 32) משנה שם, ולהלן בדברי רבינו שם. 33) כן כתב רבינו גם בפרק ה מהלכות חמץ ומצה הלכה א, ולא כר' יוחנן בן נורי (ברכות לז.) האומר: "אורז מין דגן הוא". 34) הנקרא בערבי כשכא"ש (פירוש המשניות לחלה פרק א משנה ד). 35) בלשון ערבי מא"ש (פירוש המשניות לכלאים פרק א משנה א). 36) למה שאמרו בכלאים פ"ב שם, ולהלן פרק ב הלכה ג. 37) הוא כרתי, ראה להלן פרק ג הלכה ג. 38) (ראה להלן פרק ב מהלכות תרומות הלכה ג, וצריך עיון). 39) (ראה להלן פרק ג הלכה ו). 40) לפי המשנה בכלאים שם, וראה להלן שם הלכה ה. ובפרק טז מהלכות מכירה הלכה ב כתב רבינו, שרוב בני אדם קונים אותה לזריעה, ורק מקצת בני אדם אוכלים אותה. 41) וראה להלן פרק ה הלכה יט, שדשאים הם כלאים בכרם. 42) כוונתו למה ששנינו בכלאים פרק ה משנה ה "הנוטע ירק בכרם", ושם משנה ו "הרואה ירק בכרם" - שאין הכוונה לירק דווקא, אלא גם למיני הזרעונים כל זמן שלא ניכר הזרע (ביאור הגר"א ליו"ד סימן רצז, ס"ק יב).

ט. וְיֵשׁ מִזֶּרְעוֹנֵי גִּנָּה זֶרְעוֹנִים שֶׁדַּרְכָּן לִזְרֹעַ מֵהֶן שָׂדוֹת, כְּגוֹן הַפִּשְׁתָּן[43] וְהַחַרְדָּל[44], וְאֵלּוּ הֵן הַנִּקְרָאִים מִינֵי זְרָעִים. וְיֵשׁ מִזֶּרְעוֹנֵי גִּנָּה זֶרְעוֹנִים שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לִזְרֹעַ מֵהֶם אֶלָּא עֲרוּגוֹת עֲרוּגוֹת[45] קְטַנּוֹת, כְּגוֹן הַלֶּפֶת וְהַצְּנוֹן וְהַתְּרִדִּים וְהַבְּצָלִים וְהַכֻּסְבָּר וְהַכַּרְפַּס וְהַמָּרוֹר וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, וְאֵלּוּ הֵן הַנִּקְרָאִים מִינֵי יְרָקוֹת.

43) ראה להלן פרק ג הלכה יח. 44) ראה להלן שם, וצריך עיון. וראה גם בפרק ג מהלכות מתנות עניים הלכה יא, וצריך עיון. 45) ראה להלן פרק ד הלכה ט.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר זרע שנתערב בו זרע אחר. הזורע שדהו מן המינין וכשצמח ראה בו כלאים. הטומן אגודת לפת וצנון וכיוצא בה תחת גפן וכו'. שדה שהייתה זרועה וקצר הזרע ונשארו העיקרין בארץ אם יזרע בה מין אחר. בא' באדר משמיעין על הכלאים ובט"ו בו יוצאין שלוחי בית־דין לבדוק אם אין כלאים בשדות.

א. זֶרַע שֶׁנִּתְעָרֵב[2] בּוֹ זֶרַע אַחֵר, אִם הָיוּ אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה, כְּגוֹן סְאָה שֶׁל חִטִּים שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּעֶשְׂרִים וְשָׁלֹשׁ[3] סְאָה שֶׁל שְׂעוֹרִים - הֲרֵי זֶה אָסוּר לִזְרֹעַ אֶת הַמְּעֹרָב, עַד שֶׁיְּמַעֵט אֶת הַחִטִּין אוֹ יוֹסִיף עַל[4] הַשְּׂעוֹרִים. וְאִם זָרַע[5] - לוֹקֶה[6].

2) כלאים פ"ב מ"א. 3) כן כתב 'מלאכת שלמה' "שעם אותו הרובע הם סאה". ובשו"ע יו"ד סי' רצו ס"ה (לפי כמה דפוסים) "סאה של חיטים שנתערבה בכ"ד סאה של שעורים כו' כיצד, כ"ד סאה של חיטים שנתערב בם שני קבים שעורים ושני קבים עדשים וכו'" והנכון כבדפוסים אחרים "בכ"ג - כ"ג". 4) [ב'ירושלמי' שם ה"א: "לא כן אמר וכו' רבי יוחנן כל האיסורין שריבה עליהן בשוגג מותר, מזיד אסור? - תמן את מרבה לבטל איסור תורה, ברם הכא את מרבה לבטל מפני מראית עין". כלומר: כל האיסורים איסורם מחמת שהתורה אסרתם, ואם נתערבו אסור לבטלם, אבל כלאים כל אחד ואחד הוא היתר, ורק התערובת אוסרתם, ואין התערובת נאסרת אלא־אם־כן היא ניכרת לעין (ראה להלן פ"ג ה"ה), ואם אין בסאה רובע ממין אחר, שאין התערובת ניכרת לעין, אין כאן איסור כלל, כלומר, אין כאן ביטול איסור, אלא שלא בא כלל לידי איסור (וראה להלן). וכעין זה כתב הגרע"א (בתשובה סי' ז) להתיר ביטול בבשר בחלב, שכיון שיש שם יותר מששים אינו בא לכלל איסור. שוב מצאתי כן בפרישת הרא"ש למס' שקלים פ"א מ"א ד"ה ועל הכלאים, עמוד ג הערה 2 להרב ניסן זק"ש]. 5) והיה בסאה רובע זרע ממין אחר. 6) [הגר"א (ביו"ד שם ס"ק טו) הקשה על זה מדברי ה'ירושלמי' הנ"ל, שאמרו שאין איסורו אלא מפני מראית עין, הרי שאין זה איסור מן התורה, ולמה הוא לוקה? ולפי המבואר למעלה, דברי רבינו מיושבים].

ב. וְכֹל שֶׁהוּא כִּלְאַיִם[7] עִם הַזֶּרַע - מִצְטָרֵף לְאֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה. כֵּיצַד? עֶשְׂרִים וְשָׁלֹשׁ[8] סְאָה שֶׁל חִטִּים שֶׁנִּתְעָרֵב בָּהּ שְׁנֵי קַבִּין[9] שְׂעוֹרִים וּשְׁנֵי קַבִּין עֲדָשִׁים וּשְׁנֵי קַבִּין פּוֹלִים - הֲרֵי זֶה לֹא יִזְרַע הַכֹּל, עַד שֶׁיְּמַעֵט סְאָה שֶׁל תַּעֲרֹבֶת וְיָבֹר מִקְצָתָהּ אוֹ יוֹסִיף עַל הַחִטִּים; שֶׁהַשְּׂעוֹרִים וְהָעֲדָשִׁים וְהַפּוֹל - כֻּלָּם כִּלְאַיִם עִם הַחִטִּים.

7) משנה, כלאים שם, כתנא־קמא שאמר: "בין ממין אחד בין משני מינים". 8) ראה למעלה ה"א. 9) הם שליש הסאה, שהסאה ששה קבים.

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[10] בְּשֶׁנִּתְעָרְבוּ מִינֵי תְּבוּאָה זֶה בָּזֶה אוֹ מִינֵי קִטְנִיּוֹת זֶה בָּזֶה, אוֹ שֶׁנִּתְעָרְבָה תְּבוּאָה בְּקִטְנִיּוֹת אוֹ קִטְנִיּוֹת בְּתְבוּאָה; אֲבָל זֶרְעוֹנֵי גִּנָּה שֶׁנִּתְעָרֵב אֶחָד מֵהֶן בִּתְבוּאָה אוֹ בְּקִטְנִיּוֹת - שְׁעוּרָן אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מִמָּה שֶׁזּוֹרְעִין בְּבֵית סְאָה[11] מֵאוֹתוֹ הַמִּין[12]. אִם נִתְעָרֵב בִּסְאָה[13] שֶׁל תְּבוּאָה אוֹ קִטְנִית - לֹא יִזְרַע עַד שֶׁיְּמַעֵט אוֹ יוֹסִיף עַל הַתְּבוּאָה.

10) שם, משנה ב. 11) הוא מקום שזורעים בו סאה חיטים, ומדתו חמישים אמה על חמישים אמה. 12) לפי

שיש זרעוני גינה שהם דקים, ויש בקב שלהם כדי לזרוע בית סאה חיטים, ויש מהם דקים יותר ובחצי קב מהם יש לזרוע בית סאה חיטים, לפיכך משערים בהם לעולם באחד מעשרים וארבעה בזריעת בית סאה מהם (ר"ש שם), וראה להלן ה"ד. 13) לפי מה שכתב רבינו למעלה הלכות א־ב: "סאה של חיטים שנתערבה בעשרים ושלשה סאה של שעורים" - "כיצד עשרים ושלשה סאה של חיטים" - צריך לומר ש"סאה" שהזכיר כאן לאו דוקא, אלא סאה פחות רובע הקב, שהוא אחד מעשרים וארבעה בסאה. ונתערב בו אחד מעשרים וארבעה משיעור זריעה בבית סאה ממין אחר, שבסך־הכל יש בתערובת: כדי שיעור זריעה בבית סאה.

ד. כֵּיצַד? חַרְדָּל[14] שֶׁנִּתְעָרֵב בִּתְבוּאָה, וַהֲרֵי הַחַרְדָּל זוֹרְעִין מִמֶּנּוּ קַב[15] בְּכָל בֵּית סְאָה, אִם נִתְעָרֵב מִמֶּנּוּ אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מִן הַקַּב בִּסְאָה[16] שֶׁל תְּבוּאָה אוֹ שֶׁל קִטְנִית - חַיָּב לְמַעֵט. וְכֵן אִם הָיָה מִין זֶה מִזֶּרְעוֹנֵי גִנָּה זוֹרְעִין מִמֶּנּוּ סָאתַיִם בְּכָל בֵּית סְאָה[17], אִם נִתְעָרֵב מִמֶּנּוּ חֲצִי קַב[18] בְּכָל סְאָה[19] שֶׁל תְּבוּאָה אוֹ שֶׁל קִטְנִית - יְמַעֵט.

14) וחרדל מזרעוני גינה (למעלה פ"א ה"ט). 15) שהוא שישית הסאה. ב"ירושלמי" שם: "ותני עלה, כגון קב וחצי קב". ופירשה רבינו: קב למין אחד, וחצי קב למין שני, ולא כמו שפירשה בפירוש המשניות שם, ועי' 'משנה ראשונה' שם. 16) כלומר, בסאה פחות אחד מעשרים וארבעה, ראה למעלה. וחלק זה הוא אחד ממאה וארבעים וארבע בסאה. 17) זרעוני גינה אלו עבים מאד, ולזרע בית סאה צריך מהם כפול מחיטים ושעורים. 18) היינו חלק אחד מעשרים וארבעה לשני סאים, הוא הזרע שלהם לבית סאה. 19) סאה פחות אחד מעשרים וארבעה, כנ"ל.

ה. לְפִיכָךְ, תְּבוּאָה שֶׁנִּתְעָרֵב בָּהּ זֶרַע פִּשְׁתָּן[20]: אִם הָיָה שְׁלֹשֶׁת רְבִיעִים בְּכָל סְאָה - הֲרֵי זֶה יְמַעֵט, וְאִם לָאו - אֵינוֹ צָרִיךְ לְמַעֵט; לְפִי שֶׁבֵּית סְאָה זוֹרְעִין בּוֹ שָׁלֹשׁ סְאִים זֶרַע פִּשְׁתָּן. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה מְשַׁעֲרִים בְּכָל הַזְּרָעִים הָאֲחֵרִים.

20) 'ירושלמי' שם סוף ה"ב.

ו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[21] בְּשֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְעָרֵב וּבְשֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לִזְרֹעַ הַשְּׁנֵי מִינִין שֶׁנִּתְעָרְבוּ; אֲבָל אִם נִתְכַּוֵּן לְעָרֵב זֶרַע בְּזֶרַע אַחֵר[22] אוֹ לִזְרֹעַ הַשְּׁנֵי מִינִין[23], אֲפִלּוּ הָיְתָה חִטָּה אַחַת בְּתוֹךְ כְּרִי שֶׁל שְׂעוֹרִים - אֲסוּרָה לִזְרָעָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

21) 'ירושלמי' שם ה"א. 22) כלומר, עירב כדי לזרוע שניהם וליהנות מהם (כסף־משנה). 23) כלומר, נתערבו מאליהם. אבל בשעת זריעה הוא מכוין לזרוע שניהם וליהנות מהם. ולמעלה בה"א מדובר בשאינו מתכוין ליהנות משני המינים.

ז. הַזּוֹרֵעַ[24] שֶׁדֵּהוּ מִין מִן הַמִּינִין, וּכְשֶׁיִּצְמַח רָאָה בּוֹ כִּלְאַיִם[25]: אִם הָיָה הַמִּין הָאֶחָד[26] אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה בַּשָּׂדֶה - הֲרֵי זֶה יְלַקֵּט עַד שֶׁיִּמְעָטֶנּוּ; מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן, שֶׁמָּא יֹאמְרוּ כִּלְאַיִם זָרַע בְּכַוָּנָה[27]. בֵּין שֶׁהָיָה הַמִּין הָאֶחָד שֶׁצָּמַח תְּבוּאָה וְקִטְנִית בִּתְבוּאָה וְקִטְנִית[28], אוֹ זֵרְעוֹנֵי גִנָּה[29] בִּתְבוּאָה וְקִטְנִית וּבְזֶרְעוֹנֵי גִנָּה. וְאִם הָיָה הַצּוֹמֵחַ פָּחוֹת מִכֶּן - אֵינוֹ צָרִיךְ לְמַעֵטוֹ.

24) מועד קטן ו, א. 25) והוא לא זרעו ואינו רוצה בקיומו (ט"ז ביו"ד סי' רצו ס"ק ד). 26) בדפוס רומי: "האחר". וכן הוא בשו"ע יו"ד שם ס"ח. 27) למד זאת רבינו ממה שהביא להלן הלכות ח־ט, עיי"ש. 28) [בדפוס רומי: "תבואה וקטנית בתבואה", ונראה שיש לתקן "תבואה [בקטנית] וקטנית בתבואה"]. 29) שאף־על־פי שבתלוש משערים בהם אחד מעשרים וארבעה בנופל מהם לבית סאה, דהיינו אחד ממאה וארבעים וארבע בסאה (למעלה הערה טו) - לאחר שגדלו וצמחו, שוים הם לחיטים ושעורים, שהרי מן הזרע המועט שלהם יוצאת תנובה רבה, פי שש מחיטים ושעורים, כפי חשבונם.

ח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁיֵּשׁ מָקוֹם לַחֲשָׁד; אֲבָל בִּזְמַן שֶׁהַדְּבָרִים מַרְאִין שֶׁאֵין זֶה מִדַּעְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַשָּׂדֶה, אֶלָּא מֵאֲלֵיהֶן עָלוּ[30] - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְמַעֵט.

30) כלאים פ"ב מ"ה.

ט. כֵּיצַד? כְּגוֹן תְּבוּאָה שֶׁעָלוּ בָהּ סְפִיחֵי אִסְטִיס[31], וְתִלְתָּן[32] שֶׁזְּרָעָהּ לְמַאֲכַל אָדָם[33] שֶׁעָלוּ בָהּ מִינֵי עֲשָׂבִים; שֶׁזֶּה מַפְסִיד הוּא[34]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

31) [הוא שצובעים בו כמין התכלת ('פירוש המשניות' שם, ורע"ב שביעית פ"ז מ"א), ואינו אוכל (פ"ב מהל' מתנות עניים ה"ב). וכן העתיק בפ"ז מהל' שמיטה הי"ג במיני הצובעין "אסטיס", ולא כמו שכתוב במשנה (שביעית שם) "ספיחי איסטיס", אבל הספיחים שלו נאכלים, ראה למעלה פ"א ה"ד שלפי דעת 'מראה הפנים' צריך שיהא מאכל אדם]. 32) בערבי: חלבא, ובלע"ז פניגיריג ('פירוש המשנה' שם). 33) שאז מפסידים אותה העשבים, כדלהלן, אבל אם זרעה לזריעה, אינה נפסדת מן העשבים (בבא־קמא פא.). 34) ואם כן, הדברים מראים שאין זה מדעתו של בעל השדה.

י. וּבַמֶּה יְוָדַע שֶׁהַתִּלְתָּן זְרוּעָה לְמַאֲכַל אָדָם? כְּשֶׁהָיְתָה זְרוּעָה עֲרוּגוֹת עֲרוּגוֹת[35] וְלָהּ גְּבוּל סָבִיב.[36] וְכֵן מְקוֹם הַגַּרְנוֹת[37] שֶׁעָלוּ בָהּ מִינִין הַרְבֵּה - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לַעֲקֹר; שֶׁהֲרֵי הַדָּבָר יָדוּעַ שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה שֶׁיִּצְמַח צֶמַח בִּמְקוֹם הַגַּרְנוֹת[38]. וְאִם הֵסִיר מִקְצָתָן[39] - אוֹמְרִין לוֹ: עֲקֹר הַכֹּל חוּץ מִמִּין אֶחָד; שֶׁהֲרֵי גִּלָּה דַעְתּוֹ שֶׁרוֹצֶה בְּקִיּוּם הַשְּׁאָר.

35) בבא־קמא שם. 36) כן צריך להיות, וכן נראה בדפוס רומי. 37) כלאים, שם. 38) שמקום הגרנות צריך להיות חלק כדי לדוש בו ('פירוש המשנה' שם). 39) משנה, שם.

יא. אֵין נוֹטְעִין[40] יְרָקוֹת בְּתוֹךְ סַדָּן שֶׁל שִׁקְמָה[41] וְכַיּוֹצֵא בָהּ[42]. הַטּוּמֵן אֲגֻדַּת לֶפֶת[43] וּצְנוֹן[44] וְכַיּוֹצֵא בָּהּ תַּחַת הָאֵילָן[45], אֲפִלּוּ תַּחַת הַגֶּפֶן, אִם הָיוּ מִקְצָת הֶעָלִין מְגֻלִּין[46] - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[47]; שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ רוֹאֶה בְּהַשְׁרָשָׁתָן. וְאִם אֵינָן אֲגֻדָּה, אוֹ שֶׁלֹּא הָיוּ הֶעָלִין מְגֻלִּין - חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם כִּלְאַיִם.

40) שם פ"א מ"ח. 41) השקמה היא תאנה מדברית ('פירוש המשנה' לדמאי פ"א מ"א) עד שלא נחתכו ענפיה נקראת בתולת השקמה, וכשמזקינה וגדלה הרבה קוצצים הענפים ובאים אחרים במקומם, ונקראת סדן השקמה (רשב"ם בבא־בתרא סח: במשנה). 42) כל מיני ירק בכל מין אילן. ויש לעיין למה הכניס רבינו כאן בכלאי זרעים דין של הרכבת האילן, היה לו להביאו למעלה פ"א ה"ה, וראה 'מלאכת שלמה' שם בשם ה'לבוש'. 43) בכלאים שם מ"ט הגירסא: "הטומן לפת וצנונות". וב'ירושלמי' מפרש: "תני רבי חייא כגון אגודה של לפת ואגודה של צנון". וסובר רבינו שדוקא באגודה אין חשש משום כלאים, שזהו שלא כדרך שתילתה, וגילה בדעתו שאינו רוצה בהשרשתה. כמו שמסיים בדבריו. 44) ראה להלן פ"ג ה"ו, שלפת וצנון אינם כלאים זה בזה. 45) במשנה שם לא נזכר אלא "תחת הגפן", וסובר רבינו שגפן לאו דווקא, ולא נקטו גפן אלא כדי להשמיענו שאפילו בגפן שהיא רכה לא חששו (כסף־משנה להלן פ"ג ה"א), וראה להלן. 46) שלא כדעת רש"י (שבת נ:) והראב"ד (כאן), שרק לענין שבת אמרו כן, אבל לענין כלאים אין צורך שיהיו מקצת העלים מגולים. 47) מכיון שנקט רבינו גם "תחת האילן", נראה שהמדובר בחשש של הרכבת ירק באילן, שהרי בכל האילנות חוץ מגפן אין איסור כלאים, אלא הרכבה בלבד. וכן נראה ממה שנסמכה הלכה זו לדין "אין נוטעין ירקות בתוך סדן של שקמה", העוסקת בענין הרכבת ירק באילן, ולא כדעת ה'תוספות' (בבא־בתרא יט. ד"ה המבריך) והרמב"ן (שם), שלא נאסר להביא ירק אלא על גבי גפן, שהיא רכה והשרשים נכנסים לתוכה, אבל בשאר אילנות, שהם קשים - מותר. ומכיוון שלא פירש רבינו דבריו באופן שהבריך את האילן והגפן, נראה שסובר כדעת הר"ן (קידושין סוף פ"א) והרשב"א (בבבא־בתרא שם. וראה ב'מלאכת שלמה' כלאים פ"ז מ"א, ויש להגיה שם בדבריו הרמב"ן במקום הרשב"א), שגם בשרשים של ירק כשרשים של אילן, יש איסור הרכבה (ראה להלן פ"ח הי"ג, ובכסף־משנה שם), ולא כהרא"ש (הלכות כלאים סי' ד), שכתב על המשנה "המבריך את הגפן" (כלאים שם) שלא אסרו הרכבה אלא במבריך, שכבר היה שם אילן על הגפן, אבל שרשים בשרשים מותר (וראה בספר 'ארץ חמדה' ספר ב מדור ב פרק ט). [ומה שנקטו במשנה "המבריך את הגפן", שנראה מזה שלא אסרו הרכבה אלא בגפן ולא בשאר אילנות, וגם בגפן לא אסרו אלא כשהבריכה (ראה למעלה) - צריך לומר לדעת רבינו, שנקט מבריך לרבותא, שאפילו במבריך את הגפן שהענפים קשים קצת, יש חשש שהשרשים יכנסו אליהם, ועל־אחת־כמה־וכמה שבשרשים, שהם רכים מן הענפים, שוודאי יש חשש. וזה אינו אלא בגפן, שהענפים אינם קשים ביותר, אבל בשאר אילנות, שהם קשים מאד, אין חשש של הרכבה במבריך, אבל בשרשים שהם רכים, אסור אפילו באילן אחר, וראה להלן פ"ו ה"ז].

יב. שָׂדֶה שֶׁהָיְתָה זְרוּעָה[48], וְקָצַר הַזֶּרַע וְנִשְׁאֲרוּ הָעִקָּרִין בָּאָרֶץ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מוֹצִיאִין צֶמַח אֶלָּא אַחַר כַּמָּה שָׁנִים - לֹא יִהְיֶה זוֹרֵעַ בְּאוֹתָהּ שָׂדֶה מִין אַחֵר עַד שֶׁיַּעֲקֹר הָעִקָּרִין.

48) כלאים פ"ב מ"ה, וכפירושו במשנה שם. וכן נראה משם מ"ג (הובאה להלן הי"ג) "היתה שדהו זרועה חיטים כו' אם צימחה לא יאמר אזרע ואחר־כך אופך, אלא הופך ואחר־כך זורע". כלומר, לא מועיל אם גומם הזרעים כמו באילן (שם מ"ד, ולהלן פ"ו ה"ו). הרי מקור להלכה שלפנינו ('משנה ראשונה' שם מ"ג). ועי' בהשגת הראב"ד.

יג. הָיְתָה שָׂדֵהוּ[49] זְרוּעָה חִטִּים, וְנִמְלַךְ לְזָרְעָהּ שְׁעוֹרִים קֹדֶם שֶׁיִּצְמְחוּ הַחִטִּים - יַמְתִּין לָהּ עַד שֶׁיִּפָּסְדוּ הַחִטִּים וְיַתְלִיעוּ בָּאָרֶץ כְּמוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים, אִם הָיְתָה שָׂדֵהוּ רָוָה[50], וְאַחַר כָּךְ יַהַפְכָהּ[51] בְּמַחֲרֵשָׁה וְיִזְרַע הַמִּין הָאַחֵר. וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפֵּךְ אֶת כֻּלָּהּ עַד שֶׁלֹּא תִּשָּׁאֵר חִטָּה שֶׁלֹּא נֶעֱקְרָה, אֶלָּא חוֹרֵשׁ אֶת הַשָּׂדֶה כְּדֶרֶךְ שֶׁחוֹרְשִׁין אוֹתָהּ קֹדֶם הַמָּטָר כְּדֵי שֶׁתִּרְוֶה[52].

49) שם, משנה ג. 50) תוספתא שם פ"א: "עד כמה היא מתלעת, עד (מקום) ששהת שלשה ימים, במקום הטינא (= מקום רוה ממים), אבל לא במקום הגריד (= מקום יבש, ששם צריך יותר משלשה ימים). וכן ב'ירושלמי' שם ה"ב. 51) במשנה, שם: "ימתין לה עד שתתליע ויופך ואח"כ יזרע", ומפרש רבינו שלא הותר לזרוע מין אחד אלא אם התליע וגם הפך. אבל הראב"ד בהשגותיו מפרש הלשון במשנה: ימתין עד שיתליע או יהפך את הזרע. 52) כן הוא במשנה שם: "כמה יהא חורש? כתלמי הרביעה", והיינו שיחרוש אותה כמו שהופכין אותה קודם המטר, כדי שירד המטר בה ויכנס בעומקה, והיינו שיחרוש אותה כמו שהופכין אותה קודם המטר, כדי שירד המטר בה ויכנס בעומקה, וזה ההפוך קל ואין מעמיקין בו ('פירוש המשנה' שם).

יד. צָמְחוּ הַחִטִּים וְאַחַר כָּךְ נִמְלַךְ לְזָרְעָהּ שְׁעוֹרִים - יְהַפֵּךְ וְאַחַר כָּךְ יִזְרַע[53]. וְאִם הוֹרִיד בְּהֶמְתּוֹ[54] לְתוֹכָהּ וְקִרְסְמָה אֶת הַצֶּמַח - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לִזְרֹעַ שָׁם מִין אַחֵר.

53) משנה, שם. 54) תוספתא, שם.

טו. בְּאֶחָד בַּאֲדָר[55] מַשְׁמִיעִין עַל הַכִּלְאַיִם, וְכָל אָדָם יוֹצֵא לְגִנָּתוֹ וּלְשָׂדֵהוּ וּמְנַקֵּין אוֹתָן מִן הַכִּלְאַיִם. וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר[56] בּוֹ יוֹצְאִים שְׁלוּחֵי בֵּית דִּין וּמְסַבְּבִים[57] לִבְדֹּק.

55) שקלים פ"א מ"א. 56) משנה, שם. 57) וסובבים.

טז. בָּרִאשׁוֹנָה[58] הָיוּ עוֹקְרִין וּמַשְׁלִיכִין, וְהָיוּ בַּעֲלֵי בָּתִּים שְׁמֻחִים שֶׁמְּנַקִּין לָהֶן שְׂדוֹתֵיהֶן. הִתְקִינוּ שֶׁיִּהְיוּ מַפְקִירִין אֶת כָּל הַשָּׂדֶה שֶׁיִּמְצְאוּ בוֹ כִּלְאַיִם. וְהוּא שֶׁיִּמְצְאוּ בָּהּ[59] מִין אַחֵר אֶחָד מֵאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים; אֲבָל פָּחוֹת מִכָּן - לֹא יִגְּעוּ בָּהּ.

58) שקלים שם מ"ב. 59) מועד קטן ו, א.

יז. וְחוֹזְרִין שְׁלוּחֵי בֵּית דִּין בְּחֵלוֹ שֶׁל מוֹעֵד[60] הַפֶּסַח לִרְאוֹת הָאָפִיל שֶׁיָּצָא. וְכִלְאַיִם שֶׁהֵנֵצוּ[61] - אֵין מַמְתִּינִים לָהֶן[62], אֶלָּא יוֹצְאִין עֲלֵיהֶן מִיָּד וּמַפְקִירִין אֶת כָּל הַשָּׂדֶה, אִם יֵשׁ בָּהּ אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה.

60) שם. 61) שם, מימרא של רבי יוחנן. 62) עד אחד באדר.

יום ש"ק כ"א טבת ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר שיש מינין בזרעים אחד נראה כשנים, או איפכא, וכן באילן. אין הולכים בכלאים אלא אחר מראית העין. כמה מרחיקין בין שני זרעים שהם כלאים. הייתה שדהו זרועה ירק וביקש לזרוע ירק אחר בצדה. הייתה שדהו זרועה חטים ורצה לזרוע בתוכה ירק. הייתה שדהו זרועה חטים, אם מותר לחבירו לזרוע בצידן שעורים. והפסק בין שני המינין בור או ניר או גפה או דרך. הייתה שדהו חטים ושל חבירו שעורים, אם מותר לזרוע תלם פשתן בצד חטים שלו. ודין אם הייתה שדהו ושדה חבירו זרועה תבואה, אם יזרע ביניהם חרדל.

א. יֵשׁ מִינִין בַּזְּרָעִין שֶׁיִּהְיֶה הַמִּין הָאֶחָד נִפְרָד לְצוּרוֹת הַרְבֵּה, מִפְּנֵי שִׁנּוּי מְקוֹמוֹת[2] וְהָעֲבוֹדָה[3] שֶׁעוֹבְדִין הָאָרֶץ, עַד שֶׁיִּרָאֶה כִּשְׁנֵי מִינִין. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין דּוֹמִין זֶה לָזֶה, הוֹאִיל וְהֵן מִין אֶחָד - אֵינָן כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה.

2) ולפיכך יש להם שם לווי כמו: כוסבר הרים, חרדל מצרי ודלעת מצרית. 3) כמו "דלעת רמוצה" על שם שטומנים אותה ברמץ, הוא אפר חם מפני שטעמה מר ואינה ראוייה לאכילה בלי הטמנה זו.

ב. וְיֵשׁ בַּזְּרָעִים שְׁנֵי מִינִין שֶׁהֵן דּוֹמִין זֶה לָזֶה[4] וְצוּרַת שְׁנֵיהֶן קְרוֹבָה לִהְיוֹת צוּרָה אַחַת, וְאַף עַל פִּי כֵן, הוֹאִיל וְהֵן שְׁנֵי מִינִין - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִים זֶה עִם זֶה.

4) במשנה כלאים: "אף על פי שדומין זה לזה כלאים זה בזה".

ג. כֵּיצַד? הַחֲזֶרֶת עִם חֲזֶרֶת גַּלִּים[5], וְהָעֲלָשִׁין עִם עֲלָשֵׁי שָׂדֶה[6], וְהַכַּרְשִׁין עִם כַּרְשֵׁי שָׂדֶה[7], הַכֻּסְבָּר עִם כֻּסְבַּר הָרִים[8], וְחַרְדָּל[9] עִם חַרְדָּל מִצְרִי, וּדְלַעַת הַמִּצְרִית עִם דְּלַעַת הָרְמוּצָה - אֵינָן כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה. וְכֵן הַחִטִּין עִם הַזּוּנִין[10], וְהַשְּׂעוֹרִים עִם שִׁבֹּלֶת שׁוּעָל[11], וְהַכֻּסְּמִין[12] עִם הַשִּׁיפּוֹן[13], וְהַפּוֹל עִם הַסַּפִּיר, וְהַפִּרְקִדָּן עִם הַטַּפַּח[14], וּפוֹל לָבָן עִם הַשְּׁעוּעִים, וְהַקִּשּׁוּת עִם הַמְּלָפְּפוֹן, וְהַכְּרוּב עִם הַתְּרוּכְתּוֹר[15], וְהַתְּרָדִין עִם הַלְּעוּנִין - אֵינָן כִּלְאַיִם זֶה עִם זֶה. אֲבָל הַצְּנוֹן עִם הַנַּפּוּסִין, וְהַחַרְדָּל עִם הַלַּפְסָן, וּדְלַעַת יְוָנִית עִם דְּלַעַת מִצְרִית אוֹ עִם דְּלַעַת הָרְמוּצָה, אַף עַל פִּי שֶׁדּוֹמִים זֶה לָזֶה - הֲרֵי אֵלּוּ כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה.

5) והן "חסא גנית וחסא הררית". 6) יש עולשין של פרדס ועולשין של מדבר. 7) כרשין הם כרתים, וזהו החציר הנזכר בתורה. ויש כרתי של גינה וכרתי של מדבר. 8) במשנה שם: "כסבר עם כסבר שדה". "גני ומדברי". והוא זרע גד הנזכר בתורה. 9) חרדל המדינה. 10) והוא מין ממיני החיטה, וישתנה בארץ בתכונתו וטבעו. ועל כן נקרא זונין מעין היציאה מדרך היושר, כמו ליבם הזונה. 11) שעורים מדבריות. 12) חיטה מדברית. 13) מין ממיני החיטים המדבריות. 14) גרגרים לבנים עגולים קשים להשתבר, וטבעו קרוב לטבע השעורים, וקראוהו הרופאים: קרטומ"ן. 15) כרוב מדברי שקלחיו דקים.

ד. וְכֵן בְּאִילָן שֶׁיֵּשׁ שְׁנֵי מִינִין שֶׁדּוֹמִין זֶה לָזֶה בֶּעָלִין אוֹ בַּפֵּרוֹת, הוֹאִיל וְהֵן שְׁנֵי מִינִין - הֲרֵי אֵלּוּ כִּלְאַיִם. כֵּיצַד? הַתַּפּוּחַ עִם הַחַזְרַד[16], וְהַפַּרְסְקִין[17] עִם הַשְּׁקֵדִים, וְהַשֵּׁיזָפִין[18] עִם הָרִימִּין, אַף עַל פִּי שֶׁדּוֹמִין זֶה לָזֶה - הֲרֵי הֵן כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה. אֲבָל הָאַגָּסִים עִם הַקְּרוּסְטְמִלִּים, וְהַפְּרִישִׁים עִם הָעֲזָרְדִין - אֵינָן כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה.

16) תפוח יערי. ומשליכים פריו לחזירים. 17) וכשהם קטנים, בתחילת צאתם, דומים לשקדים. 18) בירושלמי מפרש: הנוטע זיתים ורימונים יחד יוצאים שזיפים.

ה. וְכֵן אִם יֵשׁ שָׁם זְרָעִים וְאִילָנוֹת אֲחֵרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן שְׁנֵי מִינִין בְּטִבְעָן, הוֹאִיל וְעָלִין שֶׁל זֶה דּוֹמִין לְעָלִין שֶׁל זֶה אוֹ פְּרִי שֶׁל זֶה דּוֹמֶה לִפְרִי שֶׁל זֶה דִּמְיוֹן גָּדוֹל, עַד שֶׁיֵּרָאוּ כִּשְׁנֵי גְוָנִין מִמִּין אֶחָד - לֹא חָשְׁשׁוּ לָהֶן לְכִלְאַיִם זֶה עִם זֶה; שֶׁאֵין הוֹלְכִין בְּכִלְאַיִם אֶלָּא אַחַר מַרְאִית הָעַיִן.

~ נקודות משיחות קודש ~

"...לא חששו להם לכלאים זה עם זה, שאין הולכין בכלאים אלא אחר מראית העין".

החידוש בדין זה הוא שאף שבכלאים אסור לערבו לכתחילה במאתיים כמו בתרומה ובשאר איסורים הבטלים בששים ש"אין מבטלין איסור לכתחילה". אבל בכלאים כשנראים מין אחד מותר לזרוע אותם יחד, כי אין כאן מציאות של איסור כלאים שמבטלים אותו, ומלכתחילה אין כאן איסור.

ההוראה מכך בעבודת האדם: בנוגע למראית עין, יכול

אדם לחשוב "מאי כולי האי"? ומה כל ה"רעש" על עניין שאין בו מעשה או דיבור, אעפ"כ אמרה תורה "ולא תתורו... אחרי עיניכם" ו"עין רואה והלב חומד", וגם אם בטוח שיצליח להילחם עם היצר שלא ימשך אחריו, הרי שהראיה עצמה עושה פגם בנפשו. אבל אם נזהר ב"מראית העין" מלכתחילה לא קיימת בעולמו מציאות של איסור כלל.

(על־פי 'יין מלכות' ספר זרעים סימן ב')

1 **ו. כֵּיצַד? הַלֶּפֶת[19] עִם הַצְּנוֹן - אֵינָן כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה,**
2 **מִפְּנֵי שֶׁפֵּרֵיהֶן שָׁוִין. וְהַלֶּפֶת עִם הַנָּפוּס - אֵינָן כִּלְאַיִם**
3 **זֶה בָּזֶה, מִפְּנֵי שֶׁהָעֲלִין שֶׁלָּהֶן שָׁוִין. אֲבָל צְנוֹן עִם**
4 **הַנָּפוּס, אַף עַל פִּי שֶׁהָעֲלִין דּוֹמִין זֶה לָזֶה וְהַפְּרִי**
5 **דּוֹמֶה לַפְּרִי - הֲרֵי אֵלּוּ כִּלְאַיִם, הוֹאִיל וְטַעַם פְּרִי זֶה**
6 **רָחוֹק מִטַּעַם פְּרִי זֶה בְּיוֹתֵר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ.**

19) [אף על פי שהלפת היא משאר זרעונים שאינם נאכלים, ובזרעים כאלה אין איסור כלאים כלל - הרי כתב רבינו שכל זמן שלא ניכר הזרע היא בכלל ירק].

7 **ז. כַּמָּה מַרְחִיקִין בֵּין שְׁנֵי מִינֵי זְרָעִים שֶׁהֵן כִּלְאַיִם**
8 **זֶה עִם זֶה? כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ נִרְאִים מֻבְדָּלִין זֶה מִזֶּה. אֲבָל**
9 **אִם נִרְאִין שֶׁנִּזְרְעוּ בְּעַרְבּוּבְיָא - הֲרֵי זֶה אָסוּר.**

10 **ח. וְשִׁעוּרִין רַבִּים יֵשׁ בַּהַרְחָקָה הַזֹּאת, הַכֹּל לְפִי גֹּדֶל**
11 **הַשָּׂדֶה הַנִּזְרַעַת וּלְפִי רֹב הֶעָלִין וְשִׁלּוּחַ הַיּוֹנְקוֹת[20].**

20) הענפים הרכים.

12 **ט. כֵּיצַד? שָׂדֶהוּ שֶׁהָיְתָה זְרוּעָה מִין תְּבוּאָה, וּבִקֵּשׁ**
13 **לִזְרֹעַ בְּצִדָּהּ מִין תְּבוּאָה אַחֶרֶת בְּשָׂדֶה אַחַת - מַרְחִיק**
14 **בֵּינֵיהֶן בֵּית רֹבַע[21]. וְהוּא כְּעֶשֶׂר אַמּוֹת וְחֹמֶשׁ אַמָּה[22]**
15 **עַל עֶשֶׂר אַמּוֹת וְחֹמֶשׁ אַמָּה מְרֻבָּע. בֵּין מִן הָאֶמְצַע**
16 **בֵּין מִן הַצַּד[23]. וְאִם לֹא הָיָה בֵּינֵיהֶן כַּשִּׁעוּר הַזֶּה -**
17 **אָסוּר; וְאֵינוֹ לוֹקֶה עַד שֶׁיִּהְיוּ קְרוֹבִין בְּתוֹךְ שִׁשָּׁה**
18 **טְפָחִים.**

21) והוא מקום שזורעים בו רובע הקב תבואה, ושיעורו אחד מעשרים וארבעה בסאה, שהרי הסאה שישה קבים. 22) דקדק לכתוב "כעשר", וכן כתב בפירוש המשנה: "בית רובע עשר אמות וחומש על עשר אמות וחומש בקירוב". מפני שאין החשבון מדוייק, שהרי עשר אמות וחומש על עשר אמות וחומש אינן אלא מאה וארבע אמות ועוד אחד מעשרים וחמש באמה. ואילו בית רובע, הוא מאה וארבע אמות ושני שלישי אמה בקירוב. 23) כלומר, אין צורך להפסק של בית רובע שבכל אורך השדות, אלא במקום אחד: או באמצע או מן הצדדים.

19 **י. הָיְתָה שָׂדֶהוּ זְרוּעָה יָרָק, וּבִקֵּשׁ לִזְרֹעַ בְּצִדָּהּ שָׂדֶה**
20 **יָרָק אַחֵר, אֲפִלּוּ דְּלַעַת - מַרְחִיק בֵּין שְׁתֵּי הַשָּׂדוֹת**
21 **שִׁשָּׁה טְפָחִים עַל שִׁשָּׁה טְפָחִים מְרֻבָּע. בֵּין מִן הַצַּד**
22 **בֵּין מִן הָאֶמְצַע. וּפָחוֹת מִשִּׁעוּר זֶה - אָסוּר; וְאֵינוֹ**
23 **לוֹקֶה עַד שֶׁיִּהְיוּ קְרוֹבִין בְּתוֹךְ טֶפַח[24].**

24) ירושלמי שם: "באיסור - שישה על שישה, ללקות - טפח".

24 **יא. הָיְתָה אַחַת מִשְּׁתֵּי הַשָּׂדוֹת זְרוּעָה תְּבוּאָה,**
25 **וְהַשְּׁנִיָּה שֶׁבְּצִדָּהּ יָרָק אוֹ דְּלַעַת - מַרְחִיק בֵּינֵיהֶן בֵּית**
26 **רֹבַע.**

27 **יב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁצָּרִיךְ לְהַרְחָקָה בְּשִׁעוּרִין**
28 **הַלָּלוּ? בֵּין שְׁתֵּי שָׂדוֹת[25]; אֲבָל אִם הָיְתָה שָׂדֵהוּ**
29 **זְרוּעָה יָרָק, וְרָצָה לִזְרֹעַ בְּצִדָּהּ שׁוּרָה שֶׁל יָרָק מִמִּין**
30 **אַחֵר - דַּיּוֹ לַעֲשׂוֹת בֵּין הַשָּׂדֶה וּבֵין הַשּׁוּרָה תֶּלֶם**
31 **אֶחָד, אָרְכּוֹ שִׁשָּׁה טְפָחִים בִּלְבַד וְרָחְבּוֹ כְּעֻמְקוֹ[26].**

25) שיעור השדה לא נתבאר, ובעניין פאה אמרו ששיעורו, של שדה קטנה הוא חמישים אמה על רוחב שתי אמות. ובעניין חלוקת שותפין אמרו ששיעורה כדי זריעת סאה וחצי. 26) "ורוחב מלואו", וכתב רבינו בפירוש המשנה: "צריך להיות רוחב החפירה ההיא כפי עומקה. והוא מה שאמר מלואו, רוצה לומר מלא התלם ואפילו יהיה עומקו אמה", ונראה שעמקו אינו פחות מטפח.

32 **יג. הָיְתָה שָׂדֵהוּ זְרוּעָה תְּבוּאָה, וְרָצָה לִזְרֹעַ בְּתוֹכָהּ**
33 **שׁוּרָה שֶׁל יָרָק, אֲפִלּוּ שׁוּרָה שֶׁל דְּלוּעִין שֶׁעָלִין**
34 **שֶׁלָּהֶן אֲרֻכִּים וּמִסְתַּבְּכִין - מַרְחִיק בֵּינֵיהֶן שִׁשָּׁה**
35 **טְפָחִים. וְאִם נִמְשְׁכוּ הֶעָלִים שֶׁל דְּלַעַת וְנִכְנְסוּ**
36 **לַתְּבוּאָה וְנִסְתַּבְּכוּ בָּהּ - יַעֲקֹר מִן הַתְּבוּאָה שֶׁלְּפְנֵי**
37 **הַדְּלַעַת עַד שֶׁלֹּא יִתְעָרְבוּ הֶעָלִין. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר,**
38 **שֶׁאִם זָרַע שׁוּרָה מִמִּין זֶה וְשׁוּרָה מִמִּין אַחֵר - שֶׁדַּיּוֹ**
39 **לִהְיוֹת בֵּינֵיהֶן תֶּלֶם אֶחָד[27], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.**

27) שהרי שני המינים, שורות בודדות ולא שדות. [וכן מפורש בתוספתא "היו לו שתי שורות אחת זרועה חיטים ואחת זרועה שעורים, מותר לעשות ביניהן תלם להיות זורע אחת חיטה ואחת שעורה"].

40 **יד. הִרְחִיק[28] בֵּין שְׁנֵי הַמִּינִין הַרְחָקָה הָרְאוּיָה לָהֶן,**
41 **וְהָיָה מִין זֶה נוֹטֶה עַל גַּבֵּי מִין זֶה, בֵּין שֶׁנָּטְתָה תְּבוּאָה**
42 **עַל הַתְּבוּאָה אוֹ יָרָק עַל גַּבֵּי יָרָק, אוֹ יָרָק עַל הַתְּבוּאָה**
43 **אוֹ תְּבוּאָה עַל הַיָּרָק - הַכֹּל מֻתָּר, שֶׁהֲרֵי הִרְחִיק**
44 **כַּשִּׁעוּר. חוּץ מִדְּלַעַת יְוָנִית, שֶׁהִיא נִמְשֶׁכֶת הַרְבֵּה.**
45 **לְפִיכָךְ, אִם נָטְתָה - יַעֲקֹר מִלְּפָנֶיהָ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

28) "תבואה נוטה על גבי תבואה, וירק על גבי ירק, תבואה על גבי ירק, ירק על גבי תבואה - הכל מותר".

46 **טו. הָיָה בֵּין שְׁנֵי הַמִּינִים בּוּר[29] אוֹ נִיר[30] אוֹ גָפָה[31]**
47 **אוֹ דֶּרֶךְ[32], אוֹ גֶדֶר שֶׁהוּא גָבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים, אוֹ**
48 **חָרִיץ שֶׁהוּא עָמֹק עֲשָׂרָה טְפָחִים וְרָחָב אַרְבָּעָה, אוֹ**
49 **אִילָן שֶׁהוּא מֵסֵךְ עַל הָאָרֶץ הוּא[33], אוֹ סֶלַע שֶׁהוּא**
50 **גָבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים וְרָחָב אַרְבָּעָה[34] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר**

לְסָמוֹךְ הַמִּין הָאֶחָד לְצַד אֶחָד מֵאֵלּוּ, וְהַמִּין הָאַחֵר לַצַּד הַשֵּׁנִי. הוֹאִיל וְאֶחָד מִכָּל אֵלּוּ מַבְדִּיל בֵּינֵיהֶן, הֲרֵי הֵן נִרְאִים מֻבְדָּלִין זֶה מִזֶּה.

29) מקום שאינו חרוש וזרוע. ויש אומרים, שצריך שיהא בית רובע. והרדב"ז מפרש: בור חפור בקרקע ושיעורו כמו חריץ עמוק עשרה ורוחב ארבעה. 30) מקום חרוש. 31) גדר אבנים סדורות בלי טיט. 32) סתם דרך ארבע אמות רוחב. 33) הוא שידבקו ענפיו לארץ. והרע"ב פירש שאינו גבוה מן הארץ שלושה טפחים. 34) יש מפרשים, שרוחב זה הוא עובי. ואף על פי שגדר עביו כל שהוא, כנ"ל - בסלע שלא נעשה בידי אדם לשם גדר, החמירו.

טז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁצָּרִיךְ הַרְחָקָה אוֹ דָבָר הַמַּבְדִּיל? בְּשֶׁזָּרַע בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ; אֲבָל אִם הָיְתָה שָׂדֵהוּ זְרוּעָה חִטִּים - מֻתָּר לַחֲבֵרוֹ לִזְרֹעַ[35] בְּצִדָּהּ שְׁעוֹרִים. שֶׁנֶּאֱמַר: שָׂדְךָ לֹא תִזְרַע כִּלְאָיִם - אֵין הָאִסּוּר אֶלָּא שֶׁיִּזְרַע שָׂדֵהוּ כִּלְאַיִם; שֶׁלֹּא נֶאֱמַר: הָאָרֶץ לֹא תִזְרַע כִּלְאָיִם[36]. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֲפִלּוּ זָרַע בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ שְׁעוֹרִים סָמוּךְ לַחִטִּים, וּמָשַׁךְ זֶרַע הַשְּׁעוֹרִים עַד שֶׁסְּמָכוֹ לִשְׂדֵה חֲבֵרוֹ שֶׁהִיא זְרוּעָה שְׁעוֹרִים - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאוּ הַשְּׁעוֹרִים שֶׁבְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ שֶׁהֵן סוֹף שְׂדֵה חֲבֵרוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"... אבל אם היתה שדהו זרועה חטים, מותר לחבירו לזרוע בצדה שעורים, שנאמר שדך לא תזרע.. שלא נאמר והארץ לא תזרע".

בעניין זה שונה איסור כלאיים מאיסור שביעית, שבו אין מחלקים בין שדהו לשדה חבירו, ואסור לעבוד את האדמה בשביעית, גם אם אינה שדהו, כי באיסור שביעית נאמר "ושבתה הארץ שבת לה'".

ויש לומר ההסבר בזה: מבואר ב'מורה נבוכים' שהטעם באיסור שביעית הוא שלא להכחיש את הקרקע בעבודה שנה אחר שנה, ולכן אין כל הבדל בין שדהו או שדה חברו, אבל טעם האיסור בכלאיים הוא "שמערבב כוחות העליונים הנותנים כח הצמיחה... אין לך כל עשב ועשב מלמטה שאין לו מזל מלמעלה, המכה אותו ואומר לו גדל". ולכן האיסור הוא רק ב"שדך", כי מזל שדה שייך לאדם עצמו, ושדה חברו היא במזל חברו.

ועל־פי־זה תובן המשך ההלכה ש"אפילו זרע בתוך שדהו שעורים סמוך לחטים, ומשך זרע השעורים סמוך לשדה חבירו שהיא זרועה שעורים הרי זה מותר, מפני שנראו השעורים שבתוך שדהו שהן סוף שדה חבירו". כי מאחר שטעם איסור כלאים נוגע לערבוב המזלות בשמים, נוגע עד כמה נראה הדבר בעיניים, כי מלאכים יכולים להבחין במציאות הדבר רק כפי שנראה לעין (כמו האדם), ואינם יודעים מחשבות אדם כמו הקב"ה, ולכן אין שייך כאן ערבוב הכוחות העליונים.

ההוראה בעבודה היא, שלעולם אל ימנע אדם לזרוע בשדה חברו, כלומר להשפיע לזולת, מפני חשש רוחני "שלא לערבב הכוחות". ואומרים לו: אל תתערב בחשבונות בנוגע לרוחניות ובעניינים שבין אדם לקונו שאינם שייכים אליך, ואפילו בדברים שנראה לאחרים כשייכים לזולת..

(על־פי 'יין מלכות' ספר זרעים סימן ב')

35) "שלו חיטים ושל חבירו מין אחר, מותר לסמוך לו מאותו המין". 36) למד כן רבינו ממה שנאמר בספרא פרשת קדושים בעניין הרבעת בהמה: "אין לי אלא בהמתך כו' בהמת אחרים מניין? תלמוד לומר את חוקותי תשמרו" ואילו בכלאי זרעים לא אמרו כן, הרי ש"שדך" ממעט של אחרים.

יז. הָיְתָה שָׂדֵהוּ זְרוּעָה חִטִּים, וּשְׂדֵה חֲבֵרוֹ בְּצִדָּהּ זְרוּעָה חִטִּים[37] - מֻתָּר לוֹ לִזְרֹעַ תֵּלֶם אֶחָד שֶׁל פִּשְׁתָּן בְּצַד חִטִּים שֶׁלּוֹ סָמוּךְ לִשְׂדֵה חֲבֵרוֹ. שֶׁהָרוֹאֶה יוֹדֵעַ שֶׁאֵין דֶּרֶךְ הָעָם לִזְרֹעַ תֵּלֶם אֶחָד שֶׁל פִּשְׁתָּן, וְלֹא נִתְכַּוֵּן זֶה אֶלָּא לִבְדֹּק שָׂדֵהוּ אִם רְאוּיָה הִיא לִזְרֹעַ פִּשְׁתָּן אִם לֹא, וְנִמְצָא כְּזוֹרֵעַ לְהַשְׁחָתָה[38]. לְפִיכָךְ[39] אָסוּר לִזְרֹעַ מִין אַחֵר בֵּין שְׁתֵּי שׁוּרוֹת אֵלּוּ שֶׁהֵן מִמִּין אֶחָד עַד שֶׁיַּרְחִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ[40].

37) השמיענו רבינו בזה, שאף על פי ששתי השדות ממין אחד, ונראה כאילו זורע פשתן באמצע שדהו, שזה בוודאי אסור - ובכל זאת התירו. וכל שכן שמותר לזרוע פשתן בסוף שדהו, כשאין לחבירו שדה במקום זה. 38) ובזורע להשחתה אין איסור כלאים. 39) וכל ההיתר הוא מפני שהכל יודעים שזהו כזורע להשחתה, בשאר מינים שאין לומר כן - אסור. 40) אבל לצד חברו מותר לסמוך.

יח. הָיְתָה שָׂדֵהוּ[41] וּשְׂדֵה חֲבֵרוֹ שֶׁבְּצִדָּהּ זְרוּעִין שְׁנֵי מִינֵי תְּבוּאָה[42] - לֹא יִזְרַע בֵּינֵיהֶם חַרְדָּל וַחֲרִיעַ אֲפִלּוּ תֵּלֶם אֶחָד, מִפְּנֵי שֶׁהָעָם זוֹרְעִים מֵאֵלּוּ תֵּלֶם אֶחָד[43]. אֲבָל אִם הָיוּ שְׁתֵּי הַשָּׂדוֹת זְרוּעִין שְׁנֵי מִינֵי יְרָקוֹת - מֻתָּר לִזְרֹעַ בֵּינֵיהֶן חַרְדָּל אוֹ חֲרִיעַ. שֶׁמֻּתָּר לְהַקִּיף חַרְדָּל אוֹ חֲרִיעַ לְכָל מִין, חוּץ מִן הַתְּבוּאָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן מַזִּיקִין אוֹתָהּ[44]. וְכֵן אִם הָיְתָה זָרוּעַ[45] שֶׁל זֶרַע זֶה נוֹגַעַת בְּצֶלַע שֶׁל זֶרַע הָאַחֵר בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נִרְאִין מֻבְדָּלִין זֶה מִזֶּה. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם הָיְתָה זָוִית שֶׁל זֶרַע זֶה נוֹגַעַת בְּזָוִית שֶׁל זֶרַע הָאַחֵר; מִפְּנֵי שֶׁהֵן נִרְאִין כְּסוֹף שָׂדֶה[46] שֶׁנָּגַע בְּסוֹף שָׂדֶה[47], שֶׁהוּא מֻתָּר בְּלֹא הַרְחָקָה וְלֹא הַבְדָּלָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

41) כן פירש רבינו מה שאמרו שם פרק ב משנה ה: "אין סומכין לשדה תבואה חרדל וחריע, אבל סומכין לשדה ירקות חרדל וחריע". 42) אף כאן השמיענו, שאפילו בשני מיני תבואה אסור לזרוע ביניהם חרדל וחריע, וכל

שכן אם הם מין אחד, שבוודאי יחשדוהו שזורע באמצע שדהו. 43) למעלה פרק א הלכה ט כתב, שחרדל דרכו להיזרע שדות, וצריך עיון. 44) כלומר, החרדל והחריע אינם מזיקים לתבואה, ודרך העם לזרוע תלם אחד בין שני מיני תבואה, ולפיכך אסור. אבל בין שני מיני ירקות, שהחרדל והחריע מזיקים להם, מותר, שוודאי לא נתכוון אלא לבדוק שדהו. 45) שם משנה ז: "היה ראש תור חיטים נכנס בתוך של שעורים מותר". 46) של האחד. 47) של בעל זרע אחר.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר אם מותר לזרוע ב' שורות של קשואים זו בצד זו וב' ממין אחד ותלם באמצע. התלם או אמת המים שהם עמוקים טפח, כמה מינין זורע בה. רצה לעשות שדהו משר או קרחת מכל מין, ומה בין קרחת למשר. מיני ירקות שדרך לזרוע מהם מעט מעט. ערוגות ששה על ששה. הרוצה למלאות גינתו מיני ירקות ולא ירחיק ביניהם.

1 **א. מֵתָּר לִזְרֹעַ[2] שְׁתֵּי שׁוּרוֹת זוֹ בְּצַד זוֹ שֶׁל קִשּׁוּאִין,**
2 **וּשְׁתֵּי שׁוּרוֹת בְּצִדָּן שֶׁל דְּלוּעִין[3], וּשְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁל**
3 **פּוֹל הַמִּצְרִי[4], וְתֶלֶם בֵּין כָּל מִין וָמִין[5]. אֲבָל לֹא יִזְרַע**
4 **שׁוּרָה אַחַת שֶׁל קִשּׁוּאִין וְשׁוּרָה אַחַת שֶׁל דְּלוּעִין[6]**
5 **וְשׁוּרָה אַחַת שֶׁל פּוֹל הַמִּצְרִי, אַף עַל פִּי שֶׁהַתֶּלֶם**
6 **מַבְדִּיל בֵּין כָּל מִין וָמִין; מִפְּנֵי שֶׁמִּינִין אֵלּוּ עָלִים**
7 **שֶׁלָּהֶן אֲרֻכִּין וְנִמְשָׁכִין וּמִסְתַּבְּכִין, וְאִם זָרַע שׁוּרָה**
8 **בְּצַד שׁוּרָה - יִתְעָרֵב הַכֹּל[7], וְנִרְאוּ כְּנִזְרָעִין בְּעֵרְבּוּבְיָא.**

2) כלאים פרק ג משנה ד. 3) שהרי הקישואין והדלועין הם כלאים זה בזה, כמו שנראה להלן הלכה ה, וכר' יהודה ור' שמעון ולא כר' מאיר בתוספתא כלאים פרק א הלכה א. וראה ב'תוספות' רבינו ידידיה, תלמיד ר"י מפריש, למועד קטן חלק א עמ' כ הערה 7. 4) אף־על־פי שלענין כלאי הכרם אינו כלאים, ראה להלן פרק ה הלכה יט, מפני שאינו ירק אלא מין זרעים - נראה שבכלאי זרעים אסור אפילו זרעים, ולא רק ירק, וראה למעלה פרק ה הלכה ח, ופרק ג הלכה ו. 5) במשנה לא נזכר תלם, אבל למדו רבינו ממה שנאמר למעלה פרק ג הלכה יב שבשורה צריך להרחיק שיעור תלם. ועיין ר"ש, ותספות לשבת פה: דיבור־המתחיל איתיביה. 6) משנה שם. 7) כן הוא בשבת שם.

9 **ב. הָיְתָה שָׂדֵהוּ זְרוּעָה[8] מִין מִמִּינֵי יְרָקוֹת, וּבִקֵּשׁ**
10 **לִזְרֹעַ בְּתוֹכָהּ שׁוּרוֹת שׁוּרוֹת שֶׁל דְּלוּעִין - עוֹקֵר מִן**
11 **הַיָּרָק מָקוֹם שֶׁזּוֹרֵעַ בּוֹ שׁוּרָה שֶׁל דְּלוּעִין וּמַבְדִּיל**
12 **בֵּינָהּ וּבֵין הַיָּרָק בְּתֶלֶם[9], וּמַנִּיחַ מִן הַיָּרָק רֹחַב שְׁתַּיִם**
13 **עֶשְׂרֵה אַמָּה וְעוֹשֶׂה שׁוּרָה שְׁנִיָּה שֶׁל דְּלוּעִין, וּמַבְדִּיל**
14 **בֵּינָהּ וּבֵין הַיָּרָק בְּתֶלֶם, וְכֵן עַד מָקוֹם שֶׁיִּרְצֶה;**
15 **שֶׁנִּמְצָא בֵּין כָּל שְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁל דְּלוּעִין שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה**
16 **אַמָּה[10]. אֲבָל פָּחוֹת מִכָּן - אָסוּר, מִפְּנֵי הָעֲלִין**
17 **שֶׁמִּסְתַּבְּכִין מִכָּן וּמִכָּן בַּיָּרָק שֶׁבֵּינֵיהֶם, וְנִרְאֶה הַכֹּל**
18 **כְּאִלּוּ נִזְרַע בְּעֵרְבּוּבְיָא.**

8) שם משנה ו, כדעת חכמים. 9) ראה למעלה הלכה א.

10) ורוחב שני התלמים לא חשב, מפני שאין לו מידה מסוימת. ראה למעלה פרק ג הלכה יב, שרוחבם כעומקם), ועוד שאינם מפולשים, שהרי אין אורכם אלא ששה טפחים בלבד, כמפורש שם, וראה בר"י קורקוב.

19 **ג. הָיְתָה שׁוּרָה שֶׁל דְּלַעַת זְרוּעָה, אֲפִלּוּ דְּלַעַת**
20 **יְחִידִית[11], וּבָא לִזְרֹעַ בְּצִדָּהּ תְּבוּאָה - מַרְחִיק בֵּית**
21 **רֹבַע; שֶׁהֲרֵי נִמְשְׁכוּ עָלֶיהָ וְהֶחֱזִיקָה מָקוֹם גָּדוֹל. וְכָל**
22 **דָּבָר שֶׁיִּהְיֶה בְּתוֹךְ בֵּית רֹבַע[12] שֶׁמַּרְחִיקִין בֵּין שְׁנֵי**
23 **הַמִּינִין - עוֹלֶה מִן הַמִּדָּה, כְּגוֹן הַקֶּבֶר וְהַסֶּלַע[13]**
24 **וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[14].**

11) שם משנה ז: "ולדלעת יחידית נותנים לה בית רובע". 12) שם פרק ב משנה י. 13) שאינו גבוה עשרה ורחב ארבעה, שאם הוא גבוה עשרה ורחב ארבעה, מפסיק הוא בפני עצמו, כמפורש למעלה פרק ג הלכה טו, ועיין ר"ש שם. 14) כגון נקעים מלאים מים, אף־על־פי שאינם ראויים לזריעה (בבא בתרא קג.), ראה בר"ש ורע"ב.

25 **ד. הַתֶּלֶם[15] אוֹ אַמַּת הַמַּיִם שֶׁהֵן עֲמֻקִּים טֶפַח[16] -**
26 **זוֹרְעִין לְתוֹכוֹ שְׁלֹשָׁה מִינֵי זְרָעִים: אֶחָד עַל שְׂפַת**
27 **הַתֶּלֶם מִכָּן, וְאֶחָד מִכָּן, וְאֶחָד בָּאֶמְצַע.**

15) כלאים פרק ג משנה ב. 16) ראה למעלה פרק ג הלכה יב, שאורך התלם ששה טפחים ורחבו כעמקו - טפח, וראה בחזון־איש. ואף־על־פי שבלי תלם, שיעור הרחקה טפח ומחצה (להלן הלכה ט) - אם יש תלם הקילו אפילו בטפח, וראה להלן הלכה יב שכן הוא בגבול.

28 **ה. וּמֵאֵת לִנְטֹעַ[17] שְׁנֵי מִינִין בְּתוֹךְ גֻּמָּא אַחַת, וַאֲפִלּוּ**
29 **קִשּׁוּת וּדְלַעַת[18]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה מִין זֶה נוֹטֶה מֵעַל**
30 **שְׂפַת הַגֻּמָּא לְכָאן וְהַמִּין הָאַחֵר נוֹטֶה לַצַּד הַשֵּׁנִי,**
31 **וְיֵרָאוּ נִבְדָּלִין זֶה מִזֶּה[19]. וְכֵן אִם נָטַע[20] אַרְבָּעָה מִינִין**
32 **בְּתוֹךְ הַגֻּמָּא וַהֲפָכָן לְאַרְבַּע רוּחוֹתֶיהָ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר.**

17) שם משנה ה. 18) במשנה שם: "נוטע אדם קישות ודלעת בתוך הגומא" ומפרש רבינו: אפילו קישות ודלעת "שעליהם מתפשטים ומסתבכים" (פירוש המשנה שם, וראה למעלה פרק ג הלכה יג). 19) כתב הרא"ש: "בתי כלאים החבאו ממני, ונסתרו מעיני, ונסתרו ממני עיקרי יסודותיה, היאך מותר לזרוע מיני זרעונים שהם כלאים בגומא אחת, והא תנן סוף פרק קמא הזורע חטה ושעורה כאחד הרי זה כלאים בשביל שהגומא עמוקה טפח, כל־שכן שנראה כחבוש, וצריך עיון". והר"י קורקוס הסביר: "שאין כלאים אסורים אלא בזרע בכוונה לזרוע כלאים... אבל וכו' בהא דגומא שאינו זורען בבת אחת בכוונת כלאים (אלא להטותם זה לצד זה וזה לצד זה) אינו חשוב כלאים". 20) ירושלמי שם פרק ג סוף הלכה ד.

33 **ו. הָרוֹצֶה לִזְרֹעַ[21] שָׂדֵהוּ מֵשָׁר[22] מֵשָׁר מִכָּל מִין וָמִין**
34 **- מַרְחִיק בֵּין[23] כָּל מֵשָׁר וּמֵשָׁר שְׁתֵּי אַמּוֹת עַל שְׁתֵּי**
35 **אַמּוֹת, וּמֵצַר וְהוֹלֵךְ עַד שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר בֵּינֵיהֶן בְּסוֹף**
36 **הַמֵּשָׁר אֶלָּא כָּל שֶׁהוּא; שֶׁהֲרֵי הֵן נִרְאִין שֶׁלֹּא נִזְרְעוּ**
37 **בְּעֵרְבּוּבְיָא[24].**

21) שם פרק ב משנה ו. 22) מקום ארוך (פירוש המשנה), כלומר, ערוגה ארוכה, ומישר מלשון שורה (מלאכה שלמה), וראה להלן הלכה ח. 23) ירושלמי שם פרק ב הלכה ד: "רבי זירא בשם ר' חייה, רובה עושה שתי אמות על שתי אמות ומיצר והולך אפילו כל שהוא". 24) כן הוא גם בזורע שורה לצד שדה (למעלה פרק ג הלכה יב), שאין צורך בתלם מפולש בין המינים, עיין שם.

1 **ז. רָצָה לַעֲשׂוֹת שָׂדֵהוּ[25] קָרַחַת[26] מִכָּל מִין וָמִין**
2 **- לֹא יַעֲשֶׂה בְּתוֹךְ כָּל בֵּית סְאָה יָתֵר עַל תֵּשַׁע קָרָחוֹת,**
3 **כָּל קָרַחַת מֵהֶן בֵּית רֹבַע[27]; וְנִמְצָא רָחוֹק בֵּין קָרַחַת**
4 **וְקָרַחַת קָרוֹב לְעֶשֶׂר אַמּוֹת פָּחוֹת רְבִיעַ[28], שֶׁכָּל בֵּית**
5 **סְאָה חֲמִשִּׁים עַל חֲמִשִּׁים[29].**

25) שם משנה ט. 26) חלק מן הארץ מרובע (פירוש המשנה). ש"מקרח את שדהו ממין הזרוע בו לזרוע בו ממין אחר" (רא"ש, ועיין ראב"ד וכסף־משנה). 27) שהוא כעשר אמות וחומש על עשר אמות וחומש (למעלה פרק ג הלכה ט). ועיין שם בהערות. 28) אין זה מדוייק. ובפירוש המשנה כתב: "תשע אמות ושלש חמישיות וחצי חומש". 29) שהם ביחד אלפיים וחמש מאות אמה.

6 **ח. וּמַה בֵּין הַמֵּשָׁר לַקָּרַחַת? שֶׁהַמֵּשָׁר אָרֹךְ[30]**
7 **וְהַקָּרַחַת מְרֻבַּעַת[31].**

30) והוא רק שורה אחת, ובשורה די בהרחקת שתי אמות על שתי אמות בראש השורה. 31) וזו היא שדה, ולפיכך צריכים להרחיק יותר.

8 **ט. מִינֵי יְרָקוֹת[32] שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לִזְרֹעַ מֵהֶם**
9 **אֶלָּא מְעַט מְעַט, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ[33] - מֻתָּר לִזְרֹעַ מֵהֶם[34]**
10 **אֲפִלּוּ חֲמִשָּׁה מִינִין בְּתוֹךְ עֲרוּגָה אַחַת שֶׁהִיא שִׁשָּׁה**
11 **טְפָחִים עַל שִׁשָּׁה טְפָחִים[35]. וְהוּא שֶׁיִּזְרַע אַרְבָּעָה**
12 **מִינִין בְּאַרְבַּע רוּחוֹת הָעֲרוּגָה וְאֶחָד בָּאֶמְצַע, וְיַרְחִיק**
13 **בֵּין מִין וָמִין כְּמוֹ טֶפַח וּמֶחֱצָה[36], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִינָקוּ[37]**
14 **זֶה מִזֶּה. אֲבָל יוֹתֵר עַל חֲמִשָּׁה מִינִין - לֹא יִזְרַע, אַף**
15 **עַל פִּי שֶׁמַּרְחִיק בֵּינֵיהֶם[38]; לְפִי שֶׁמִּינִין הַרְבֵּה**
16 **בַּעֲרוּגָה כָּזוֹ הֲרֵי הֵן כִּנְטוּעִין בְּעִרְבּוּבְיָא[39].**

32) שם פרק ג משנה ב: "כל מין זרעים אין זורעים בערוגה, וכל מין ירקות זורעין בערוגה", ופירש שם: "הירקות יזרעו מהם מעט, ועל כן הן נזרעות ערוגות, ומיני זרעים שיזרעו מהם שדה גדולה - אין זורעין אותה ערוגות". 33) למעלה פרק א הלכה ט. 34) שם משנה א. 35) משנה שם. 36) שזהו שיעור יניקה של זרעים. ואף־על־פי ששרשיהם מתפשטים שלשה טפחים (בבא בתרא יז.) - אינם יונקים אלא טפח ומחצה בלבד (ר"ש שם). ולא חששו אלא שלא יינק כל מין מעיקרו של המין האחר, אבל מה שהם יונקים כל אחד מהיניקה של האחר לא איכפת לנו, ולפיכך אין צריך להרחיק שלשה טפחים בין שני המינים, אלא טפח ומחצה בלבד (כסף־משנה). ונראה מדברי רבינו, שאין כאן היתר על־פי "ראש תור" (ראה למעלה פ"ג הי"ח), אלא צריך הרחקה טפח ומחצה. ומסתבר כי רבינו פסק "אין ראש תור בערוגה" (שבת פה:) בין מערוגה ובין בתוך הערוגה עצמה (ראה חזון־איש). והציור לפי זה הוא: . 37) בשבת פה. "וקים להו לרבנן דחמשא (זרעים) בשיתא (טפחים) לא ינקי מהדדי". 38) טפח ומחצה. 39) כן הוא בתוספות שם דיבור־המתחיל וקים.

17 **י. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בַּעֲרוּגָה שֶׁהִיא בְּחָרְבָּה[40]**
18 **וְאֵין שָׁם זֶרַע חוּצָה לָהּ; אֲבָל עֲרוּגָה בֵּין עֲרוּגוֹת -**
19 **אָסוּר לִזְרֹעַ בָּהּ חֲמִשָּׁה מִינִין; שֶׁאִם יִזְרַע בְּכָל רוּחַ**
20 **מֵעֲרוּגָה זוֹ וּבְכָל רוּחַ מֵעֲרוּגוֹתֶיהָ שֶׁסְּבִיבוֹתֶיהָ -**
21 **יֵרָאֶה הַכֹּל כְּמְעֹרָב[41]. וְאִם הִטָּה[42] עָלִין שֶׁבַּעֲרוּגָה זוֹ**
22 **לְכָאן וְעָלִין שֶׁבַּעֲרוּגָה שֶׁבְּצִדָּהּ מִכָּאן, עַד שֶׁיֵּרָאוּ**
23 **מֻבְדָּלִים - מֻתָּר. וְכֵן אִם עָשָׂה תֵּלֶם[43] בֵּין כָּל עֲרוּגָה**
24 **וַעֲרוּגָה - מֻתָּר.**

40) מימרא של רב שם. 41) כן היא לפי מסקנת הגמרא (שם:) שאף אם אינו ממלא את הקרנות אסרו, שמא ימלא את הקרנות (כסף־משנה). וראה להלן הי"א. 42) שם לדעת שמואל. וראה למעלה פ"ג ה"ה. 43) כרב אסי שם.

25 **יא. וְאָסוּר לִזְרֹעַ[44] חוּץ לַעֲרוּגָה בְּלֹא תֵּלֶם וּבְלֹא**
26 **נְטִיָּה וַאֲפִלּוּ כְּנֶגֶד הַקְּרָנוֹת שֶׁל עֲרוּגָה שֶׁאֵין בָּהֶן**
27 **זֶרַע[45]; גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִזְרַע אַרְבַּעַת הַמִּינִין בְּאַרְבַּע זָוִיּוֹת**
28 **עֲרוּגָה[46], וְיִזְרַע מִינִין אֲחֵרִים חוּצָה לָהּ כְּנֶגֶד הַזָּוִיּוֹת,**
29 **וְנִמְצָא הַכֹּל כְּמְעֹרָב.**

44) שם. 45) כמו הציור הזה: 46) כמו הציור הזה:

30 **יב. הָיְתָה הָעֲרוּגָה שִׁשָּׁה עַל שִׁשָּׁה וְהָיָה לָהּ[47] גְּבוּל[48]**
31 **גָּבוֹהַּ טֶפַח[49] וְרָחָב טֶפַח[50] סָבִיב - מֻתָּר לִזְרֹעַ בָּהּ**
32 **אֲפִלּוּ שְׁמוֹנָה עָשָׂר מִינִין, שְׁלֹשָׁה עַל כָּל גְּבוּל וּגְבוּל**
33 **וְשִׁשָּׁה בָּאֶמְצַע[51], וְיַרְחִיק בֵּין כָּל מִין וָמִין טֶפַח**
34 **וּמֶחֱצָה[52]. וְלֹא יִזְרַע רֹאשׁ הַלֶּפֶת[53] בְּתוֹךְ הַגְּבוּל,**
35 **שֶׁמָּא יְמַלְּאֵהוּ[54]. יוֹתֵר[55] עַל זֶה - לֹא יִזְרַע.**

47) כלאים פרק ג משנה א. 48) גדר קטן. 49) משנה שם. 50) שבת פה. 51) כר' יהודה במשנה שם. 52) ראה למעלה הלכה ט. 53) שעליו גדולים (וראה למעלה פ"א ה"ט). 54) בכלאים שם: "מפני שהוא ממלאהו", ועיין ר"י קורקוס. 55) משמונה עשר מינים, וראה למעלה הלכה ט.

36 **יג. וְאָסוּר לִזְרֹעַ בַּעֲרוּגָה מִינֵי זְרָעִים[56] בְּעִנְיָן זֶה,**
37 **מִפְּנֵי שֶׁהֵן נִרְאִין כִּלְאַיִם. אֲבָל מִינֵי יְרָקוֹת, הוֹאִיל**
38 **וְאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לִזְרֹעַ מֵהֶן אֶלָּא מְעַט מְעַט - הֲרֵי**
39 **זֶה מֻתָּר, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ[57].**

56) שם משנה ב. 57) בהלכה ט.

40 **יד. גְּבוּל שֶׁהָיָה גָבוֹהַּ טֶפַח[58] וְזָרְעוּ בוֹ מִינִין הַרְבֵּה**
41 **כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ, וְנִתְמַעֵט מִטֶּפַח מֵאַחַר שֶׁנִּזְרַע[59] בּוֹ -**
42 **כָּשֵׁר, שֶׁהָיָה כָּשֵׁר מִתְּחִלָּתוֹ[60].**

58) משנה שם. וגם רחבו היה טפח (למעלה הלכה יב).

59) ואם נתמעט הגבול קודם שנזרעו, אסור לזרוע מין אחר.
60) שמתחילה היה הפסק, ואין כאן משום מראית עין.

1 **טו. הָרוֹצֶה לְמַלֵּאת[61] כָּל גִּנָּתוֹ מִינֵי יְרָקוֹת רַבִּים וְלֹא**
2 **יַרְחִיק בֵּינֵיהֶם - עוֹשֶׂה כָּל הַגִּנָּה עֲרוּגוֹת מְרֻבָּעוֹת,**
3 **אֲפִלּוּ שִׁשָּׁה עַל שִׁשָּׁה, וְעוֹשֶׂה בְּכָל עֲרוּגָה חֲמִשָּׁה**
4 **עִגּוּלִין, אַרְבָּעָה בְּאַרְבַּע רוּחוֹתֶיהָ וְאֶחָד בָּאֶמְצַע,**
5 **וְזוֹרֵעַ מִין בְּכָל עִגּוּל, וְזוֹרֵעַ אַרְבָּעָה מִינִים אֲחֵרִים**
6 **בְּאַרְבָּעָה קַרְנוֹת עֲרוּגָה. נִמְצְאוּ תִּשְׁעָה מִינִין בְּכָל**
7 **עֲרוּגָה וְהֵן נִרְאִין מֻבְדָּלִין זֶה מִזֶּה. וְאֵינוֹ מַפְסִיד**
8 **אֶלָּא מַה שֶּׁבֵּין הָעִגּוּלִין בִּלְבַד, שֶׁהוּא מַנִּיחוֹ חָרֵב**
9 **כְּדֵי שֶׁיֵּרָאוּ הָעִגּוּלִין מֻבְדָּלִין מִן הַקְּרָנוֹת וּמֻבְדָּלִין זֶה**
10 **מִזֶּה. וְאִם רָצָה שֶׁלֹּא יַפְסִיד כְּלוּם: אִם הָיוּ הָעִגּוּלִין**
11 **זְרוּעִים שְׁתֵּי - זוֹרֵעַ מַה שֶּׁבֵּינֵיהֶן עֵרֶב, וְאִם הָיוּ**
12 **זְרוּעִין עֵרֶב - זוֹרֵעַ מַה שֶּׁבֵּינֵיהֶן[62] שְׁתֵּי, כְּדֵי שֶׁיֵּרָאוּ**
13 **מֻבְדָּלִין.**

61) מימרא של ר' יוחנן בשבת פה: 62) מימרא של רב אשי שם.

14 **טז. מִכָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים נִתְבָּאֵר לָךְ, שֶׁבִּזְמַן שֶׁיֵּשׁ בֵּין**
15 **שְׁנֵי הַמִּינִין הַרְחָקָה הָרְאוּיָה לָהֶם כְּדֵי שֶׁלֹּא יִינָקוּ זֶה**
16 **מִזֶּה - אֵין חוֹשְׁשִׁין לְמַרְאִית הָעַיִן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[63];**
17 **וּבִזְמַן שֶׁיֵּרָאוּ מֻבְדָּלִים זֶה מִזֶּה[64] - אֵין חוֹשְׁשִׁים**
18 **לִינִיקָתָן אֲפִלּוּ הֵן זֶה בְּצַד זֶה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר עַתָּה.**

63) בהלכה ט. 64) ראה למעלה הלכה ה, ובפרק ג הלכה טו והלכה יח.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר הזורע ב' מיני תבואה או ירקות עם זרע הכרם. בכמה מינין חייב מן התורה בכלאי הכרם. ואם נוהג בחוצה לארץ. המסכך גפנו על גבי תבואתו של חבירו והרואה כלאים בכרם חבירו. הרוח שעקרה פארת הגפן ושלחה אותה על התבואה. מאימתי תבואה או ירק מתקדשין. והמקיים דבר שכמוה מקיימין העם באותו מקום. איזהו נקרא ירק. והרואה ירק בכרם ואמר: כשאגיע אליו אלקטנו. ואם אסור להעביר עציץ נקוב בתוך הכרם.

19 **א. הַזּוֹרֵעַ שְׁנֵי מִינֵי תְּבוּאָה[2] אוֹ שְׁנֵי מִינֵי יְרָקוֹת[3] עִם**
20 **זֶרַע הַכֶּרֶם - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה שְׁתַּיִם[4]: אַחַת מִשּׁוּם שָׂדֶךָ**
21 **לֹא תִזְרַע כִּלְאָיִם[5], וְאַחַת מִשּׁוּם לֹא תִזְרַע כַּרְמְךָ**
22 **כִּלְאָיִם.**

2) כגון חיטה ושעורה (להלן בהלכה הסמוכה). 3) כן מפורש בכלאים פ"ה מ"ה: "הנוטע ירק בכרם כו' הרי זה מקדש" וראה למעלה פ"א ה"ח, שגם זרעוני גינה כל זמן שלא ניכר הזרע - נקראים "ירק". 4) אם התרו בו משום כלאי זרעים ומשום כלאי הכרם ('ירושלמי' שם פ"ח ה"א).
5) ראה למעלה פ"א ה"א.

23 **ב. וְאֵינוֹ לוֹקֶה[6] מִשּׁוּם זוֹרֵעַ כִּלְאֵי הַכֶּרֶם עַד שֶׁיִּזְרַע**
24 **בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[7] חִטָּה וּשְׂעוֹרָה וְחַרְצָן בְּמַפֹּלֶת יָד[8]. וְכֵן**
25 **אִם חִפָּה אוֹתָם בְּעָפָר - לוֹקֶה[9]. וְכֵן אִם זָרַע שְׁנֵי**
26 **מִינֵי יָרָק[10] וְחַרְצָן אוֹ זֶרַע אֶחָד יָרָק וְזֶרַע אֶחָד מִין**
27 **תְּבוּאָה וְחַרְצָן בְּמַפֹּלֶת יָד - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה.**

6) משמע שרק מלקות אין בזה, אבל איסור יש אפילו לזרוע מין אחד בצד הגפן, ראה להלן הלכה ז. 7) אבל בחוץ לארץ אינו אסור אלא מדרבנן, להלן בהלכה הסמוכה.
8) כרבי יאשיה, שפסקו כמותו (ברכות כב.). ולמד מפולת יד ממה שנאמר "לא תזרע" (= "לא תזרע כרמך כלאים") הרי שזריעת הכרם עצמה תהיה בכלאים (רש"י קידושין לט.), וממה שנאמר "כרמך כלאים" (="לא תזרע כרמך כלאים") למד שיהיו כלאים (=שני מינים) קודם שיבואו בכרם, היינו שחוץ מהכרם (= החרצן) יהיו כלאים משני מיני זרעים (=חיטה ושעורה). אבל מ"שדך לא תזרע כלאים" אין ללמוד כן, כי שדה בלי תבואה היא שדה, אבל כרם בלי גפנים אינו כרם ('תוספות' שם ד"ה לא). [ועי' בבא־בתרא ז, א.]. 9) ראה למעלה פ"א ה"ב, שמחפה הוא כזורע. 10) שתבואה וירק דין אחד להם בכלאי הכרם, ראה למעלה ה"א, ולהלן ה"ג.

28 **ג. וְאֵינוֹ חַיָּב[11] מִן הַתּוֹרָה[12] אֶלָּא עַל קַנְבּוֹס[13] וְלוּף[14]**
29 **וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִזְּרָעִים שֶׁנִּגְמְרִים עִם תְּבוּאַת הַכֶּרֶם[15],**
30 **אֲבָל שְׁאָר הַזְּרָעִים אֲסוּרִים מִדִּבְרֵיהֶם[16]. וְכֵן אָסוּר**
31 **מִדִּבְרֵיהֶם[17] לִזְרֹעַ כִּלְאֵי הַכֶּרֶם[18] בְּחוּצָה לָאָרֶץ.**

11) מנחות טו, ב. 12) על זרעים, חוץ מתבואה (=חמשת מיני דגן) וקטניות (וראה להלן הלכה יט) וירקות, שהם מן התורה (כסף־משנה). 13) "יש אומרים שהוא הנקרא בלשון ערב: כרויא" ('פירוש המשנה' כלאים פ"ב מ"ה).
14) מין ממיני בצלים (שם). 15) במנחות שם, אמרו: "קנבוס ולוף אסרה תורה, דתנן היתה שדהו זרועה קנבוס ולוף, לא יהא זורע על גביהם, שהן עושות לשלוש שנים". כלומר, כיון שנאמר "לא תזרע כרמך כלאים", הוקשו זרעים לכרם (עי' רש"י שם), ולא אסרה תורה אלא קנבוס ולוף שהם דומים לכרם, שכשם שכרם אינו נגמר אלא לשלש שנים, שהרי לפני כן הוא ערלה, כמו כן קנבוס ולוף אינם נגמרים אלא לשלוש שנים (וראה ב'בתי כלאים' להרב 'תפארת ישראל' אות לז), וזהו מה שכתב רבינו "שנגמרים עם תבואת הכרם" (כסף־משנה). 16) כן הוא במנחות, שם: "שאר זרעים מדרבנן הוא דאסירי" והיינו זרעים הנאכלים, כלומר הגרעינים הנזרעים - נאכלים, אבל זרעים שאינם נאכלים, אינם אסורים אפילו מדרבנן, כדלהלן ה"ו (כסף־משנה). [וראה להלן הלכה יט בדין פול המצרי].
17) קידושין לט, א. 18) חיטה ושעורה וחרצן במפולת יד, אבל לסמוך תבואה לכרם - מותר, ראה להלן פ"ח הי"ד.

32 **ד. וְלָמָּה אָסְרוּ[19] כִּלְאֵי הַכֶּרֶם [בְּחוּצָה לָאָרֶץ וְלֹא**
33 **אָסְרוּ כִּלְאֵי זְרָעִים]?[20] מִפְּנֵי שֶׁכִּלְאֵי הַכֶּרֶם חֲמוּרִין**
34 **הֵם, שֶׁאִם נִזְרְעוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - הֲרֵי הֵן אֲסוּרִין**
35 **בַּהֲנָאָה, וְכֵיוָן שֶׁהֵן אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה[21] בָּאָרֶץ אָסְרוּ**
36 **לִזְרָעָן בְּחוּצָה לָאָרֶץ.**

19) קידושין, שם. 20) ראה למעלה פ"א ה"ג.

21) שנאמר (דברים כב, ט) "לא תזרע כרמך כלאים, פן תקדש המלאה הזרע וכו' ותבואת הכרם". ודרשו (קידושין נו:) "פן תקדש" - "פן תוקד אש", או "פן יהיה קדש" (וראה בפ"י מהל' מאכלות אסורות ה"ו), אבל בכלאי זרעים לא נאמר כן. ועוד למדו (חולין קטו.) ממה שהוקשו כלאי זרעים לכלאי בהמה: "בהמתך לא תרביע כלאים, שדך לא תזרע כלאים (ויקרא יט, יט) - מה בהמתך היוצא ממנה (= הולד הנולד מהרבעת כלאים) - מותרת (=שלא נאסרה אלא לקרבן), אף שדך היוצא ממנה מותר".

1 **ה. וְאֵין עוֹדְרִין[22] עִם הַנָּכְרִי בְּכִלְאַיִם, אֲבָל עוֹקְרִין**
2 **עִמּוֹ[23], כְּדֵי לְמַעֵט הַתְּפִלָּה[24].**

22) אין חופרין, עבודה זרה סג, ב. ותוספתא כלאים פ"ב. ונראה מדברי רבינו שמפרש אותה בכלאי הכרם, ולענין כלאי זרעים ראה למעלה פ"א ה"ג. וב"ירושלמי' סוף מסכת ערלה (הובא למעלה שם) אמרו: "אין עושין עם הגוי בכלאים בארץ, בין בכלאי הכרם בין בכלאי זרעים, אבל עיירות המובלעות בארץ ישראל וכו' עושין עמהן בכלאים", הרי שלא אסרו אלא בארץ ולא בחוצה לארץ, ועי' רדב"ז. 23) את הכלאים להשליכם לאיבוד. ואף־על־פי שהוא רוצה בקיומו, שלא יעקרו מאליהם עד שיעקרם הוא ויקבל שכר - לא החמירו חכמים (עבודה זרה סד. ורש"י שם). 24) הדבר המגונה למראית עין.

3 **ו. אֵין אִסּוּר מִשּׁוּם כִּלְאֵי הַכֶּרֶם אֶלָּא מִינֵי תְּבוּאָה**
4 **וּמִינֵי יְרָקוֹת[25] בִּלְבַד; אֲבָל שְׁאָר מִינֵי זְרָעִים[26] - מֻתָּר**
5 **לְזָרְעָם[27] בְּכֶרֶם, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שְׁאָר אִילָנוֹת[28].**

25) ראה למעלה ה"א וג'. 26) שאינם נאכלים (כסף־משנה, וראה למעלה ה"ג). 27) כלאים פ"ה ה"ח: "וכל מיני זרעים אינן כלאים בכרם". והיינו זרעים שאינם נאכלים שאינם כלאים אפילו מדרבנן, אבל זרעים הנאכלים - אסורים מדרבנן. ראה למעלה שם. 28) שאין לך כלאים באילנות אלא הרכבה בלבד (למעלה פ"א ה"ו).

6 **ז. אָסוּר לִזְרַע יְרָקוֹת אוֹ תְּבוּאָה בְּצַד הַגְּפָנִים אוֹ**
7 **לִטַּע גֶּפֶן בְּצַד הַיָּרָק אוֹ תְּבוּאָה[29]. וְאִם עָשָׂה כֵּן, אַף**
8 **עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ לוֹקֶה[30] - הַרֵי זֶה קְדֵשׁ[31], וְנֶאֱסְרוּ**
9 **שְׁנֵיהֶם בַּהֲנָאָה[32], הַיָּרָק אוֹ הַתְּבוּאָה אוֹ הַגְּפָנִים[33],**
10 **וְשׁוֹרְפִין אֶת שְׁנֵיהֶן[34]; שֶׁנֶּאֱמַר: פֶּן תִּקְדַּשׁ[35] הַמְּלֵאָה**
11 **הַזֶּרַע. וַאֲפִלּוּ הַקַּשׁ שֶׁל תְּבוּאָה[36] וְהָעֲצִים שֶׁל**
12 **גְּפָנִים[37] הָאֵלּוּ - אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה וְשׁוֹרְפִין אוֹתָם. וְלֹא**
13 **יַסִּיק בָּהֶן תַּנּוּר[38] וְכִירַיִם וְלֹא יְבַשֵּׁל בָּהֶם בְּעֵת**
14 **שְׁרֵפָתָן.**

29) וצריך להרחיק כשיעור המבואר להלן פ"ז ה"א. 30) שאינו לוקה משום כלאי הכרם עד שיזרע חיטה ושעורה וחרצן במפולת יד, כדעת רבי יאשיה (למעלה ה"ב), ובכל זאת איסור יש. ויש אומרים שהוא מן התורה (כסף־משנה להלן סוף פ"ח. ועי' לחם־משנה פ"י מהל' מאכלות אסורות ה"ו). 31) כן הוא בכמה משניות במסכת כלאים, ובוודאי אין רבי יאשיה חולק על משניות אלו (כסף־משנה). ונראה מדברי רבינו, שגם במין אחד של תבואה או ירק בצד הגפנים נאסר בהנאה, ואין כן דעת הר"ן בחולין פרק ראשית הגז. 32) "שנאמר פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם. כלומר פן תתרחק ותאסור שניהם" (הל' מאכלות אסורות שם). 33) צריך להיות "והגפנים". וכן הוא בשו"ע יו"ד סי' רצו ס"ג. 34) משנה, תמורה לג, א. 35) ודרשו (קידושין נו:) "פן תוקד אש". 36) פסחים כו, ב: "תנור שהסיקו כו' בקשין של כלאי הכרם, חדש - יותץ". 37) תוספתא כלאים פ"ד: "זמורה של גפן שהיתה מודלה על גבי תבואה, אפילו היא מאה אמה - כל הגפן כולה אסורה היא ופירותיה". ועיין ר"ש (כלאים פ"ז מ"ז), ו'תוספות' פסחים (כה. ד"ה עיקרן) שלא נאסרו אלא אותם עצים שגדלו אחר זריעת הכלאים. 38) שם.

15 **ח. אֶחָד הַנּוֹטֵעַ וְאֶחָד הַמְקַיֵּם[39], כֵּיוָן שֶׁרָאָה**
16 **כִּלְאַיִם[40] צָמְחוּ בְּכַרְמוֹ וְהִנִּיחָם הֲרֵי זֶה קָדֵשׁ. וְאֵין**
17 **אָדָם מְקַדֵּשׁ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ[41]. לְפִיכָךְ, הַמְסַכֵּךְ גַּפְנוֹ**
18 **עַל גַּבֵּי תְּבוּאָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ - קָדֵשׁ גַּפְנוֹ[42] וְלֹא**
19 **נִתְקַדְּשָׁה הַתְּבוּאָה. סִכֵּךְ גֶּפֶן חֲבֵרוֹ עַל תְּבוּאָתוֹ[43] -**
20 **קָדֵשׁ תְּבוּאָה וְלֹא קָדֵשׁ גֶּפֶן חֲבֵרוֹ. סִכֵּךְ גֶּפֶן חֲבֵרוֹ**
21 **עַל תְּבוּאַת חֲבֵרוֹ - לֹא קָדֵשׁ אֶחָד מֵהֶן. וּמִפְּנֵי זֶה,**
22 **הַזּוֹרֵעַ כַּרְמוֹ[44] בַּשְּׁבִיעִית - לֹא קָדֵשׁ[45].**

39) כלאים פ"ה מ"ה: "הנוטע ירק בכרם או מקיים, הרי זה מקדש. 40) שם מ"ו: "הרואה ירק בכרם ואמר וכו' כשאחזור אלקטנו, אם הוסיף מאתים - אסור". 41) כרבי יוסי ורבי שמעון במס' כלאים פ"ז מ"ד־ה, ששמואל פסק הלכה כמותם ביבמות פג, א. (כסף־משנה). וחזר בו רבינו ממה שכתב ב'פירוש המשנה' שם שאין הלכה כר"י ולא כר"ש. ועי' בפ"ב מהל' שחיטה הכ"א, וצריך עיון. 42) [אף־על־פי שבכלאי זרעים מותר לזרוע חיטים בשדה שלו בצד שדה שעורים של חבירו, שנאמר "שדך לא תזרע כלאים", שדך ולא שדה של אחר (למעלה פ"ג הט"ז) - בכלאי הכרם נתרבה גם כרם חבירו, שנאמר ותבואת הכרם ('ירושלמי' שם). ולפי זה, דברי ה'ירושלמי' כאן הם גם אליבא דרבי יוסי ורבי שמעון, ולפיכך גם לדבריהם נאסר גפנו. ומה שלא נאסרה תבואת חבירו, הוא מן הסברא, שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. והרע"ב שם לא כתב כן]. 43) 'ירושלמי' שם פ"ז ה"ג. 44) משנה, שם - דברי רבי עקיבא. וחזר בו רבינו ממה שכתב ב'פירוש המשנה' שם שאין הלכה כרבי עקיבא. 45) שהכל הפקר. ודוקא הפירות, אבל העצים אינם הפקר, ונאסרו (ר"ש ורדב"ז).

23 **ט. הָרוֹאֶה כִּלְאַיִם[46] בְּכַרְמוֹ חֲבֵרוֹ וְקִיְּמָן - הֲרֵי זֶה**
24 **הָרוֹאֶה אָסוּר בַּהֲנָיָתָן[47], וְכָל אָדָם מֻתָּרִין בָּהֶן. וְאִלּוּ**
25 **קִיְּמָן בַּעַל הַכֶּרֶם - הָיָה מְקַדֵּשׁ אוֹתָן לְכָל אָדָם, כְּמוֹ**
26 **שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

46) כן הוא בתוספתא פ"ג: "בעל הבית שקיים ירקות שדה בכרם, אסור לו ואסור לכל אדם, אחר מכל מקום (כלומר: אחר שאינו בעל השדה) שקיים ירקות שדה בכרם, אסור לו ומותר לכל אדם" (רדב"ז, ועי' ראב"ד). 47) ששוויה אנפשיה חתיכא דאיסורא (רדב"ז).

י. הָאַנָּס[48] שֶׁזָּרַע[49] כִּלְאַיִם בְּכֶרֶם חֲבֵרוֹ: אִם נִשְׁתַּקְּעוּ הַבְּעָלִים[50], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְיָאֲשׁוּ - הֲרֵי זֶה קֹדֶשׁ מִן הַתּוֹרָה[51]; וְאִם לֹא נִשְׁתַּקְּעוּ הַבְּעָלִים, אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ - אֵינוֹ מְקֻדָּשׁ אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[52].

48) הגזלן. 49) כלאים פ"ז מ"ו. 50) רוצה לומר, משיתחבא בעל הכרם מפחד האנס הרוצה לאנוס אותו (׳פירוש המשנה׳ שם). 51) הואיל ונשתקע שם בעליה הראשונה ממנה, הרי היא של האנס, שוודאי נתייאשו הבעלים ממנה, ויאוש זה מועיל מן התורה מאחר שנשתקעו הבעלים. 52) כן הוא ב׳ירושלמי׳ שם ה"ד: "אמר רבי אחא, נשתקעו הבעלים איסורו מדבריהם. ויש קרקע נגזל? אמר רבי לא: אף־על־פי שאין קרקע נגזל, יש יאוש לקרקע". ואם לא נשתקעו הבעלים ולא נתייאשו - אינו אסור כלל (כסף־משנה).

יא. הָרוּחַ שֶׁעָקְרָה[53] פֹּארוֹת[54] הַגֶּפֶן וְשִׁלְּחָה אוֹתָן עַל הַתְּבוּאָה - יִגְדֹּד[55] אוֹתָן מִיָּד[56]. וְאִם אֵרְעוֹ אֹנֶס וְלֹא סִלְקָן - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין[57] וְלֹא נִתְקַדְּשׁוּ.

53) שם מ"ז. 54) ענפים. 55) יעשה גדר בין תבואה לגפנים. ונוסח אחר: "יגדור", כלומר יחתוך את הענפים (כסף־משנה). ועוד נוסח: "יגרור", כלומר, יסירם מיד, וכן כתב רבינו ב׳פירוש המשנה׳. 56) עד שלא יוסיפו מאתים ויתקדשו. 57) שלא נאסר אלא אם נעשה ברצון, ראה להלן הכ"א.

יב. אֹנֶס שֶׁזָּרַע[58] הַכֶּרֶם - כְּשֶׁיֵּצֵא הָאַנָּס[59] יִקְצֹר הַזֶּרַע מִיָּד[60], וַאֲפִלּוּ בְּחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד[61]. וְאִם לֹא מָצָא פּוֹעֲלִים - יוֹסִיף לָהֶן עַד שְׁלִישׁ בִּשְׂכָרָן[62]. בִּקְשׁוּ מִמֶּנּוּ יוֹתֵר מִכֵּן אוֹ שֶׁלֹּא מָצָא פּוֹעֲלִים - הֲרֵי זֶה מְבַקֵּשׁ בְּנַחַת וְקוֹצֵר[63]. וְאִם נִשְׁתַּהָא הַזֶּרַע[64] עַד שֶׁהִגִּיעַ לָעוֹנַת שֶׁיִּקְדַּשׁ[65] - הֲרֵי זֶה יִקְדַּשׁ וְיֵאָסְרוּ שְׁנֵיהֶם.

58) שם מ"ו. ומדובר בשלא נשתקעו הבעלים, ולא נאסר על ידי האנס. 59) והניח הכרם לבעלים. 60) שלא יהא מקיים כלאים (רא"ש). 61) "שהקצירה בחולו של מועד אסורה, אלא לצורך מכריח" (׳פירוש המשנה׳). וזהו צורך מכריח שלא יהא נראה כמקיים כלאים (מקיים ממש אינו, כיון שמניעתו אינה אלא מחמת איסור מלאכה בחול המועד — ׳משנה ראשונה׳ ו׳תפארת ישראל׳). 62) במשנה: עד שליש, וב׳ירושלמי׳ נחלקו רב הונא ורב ששת, אם זהו שליש בשכר הפועלים או שליש שוויים של הפירות, ופסק רבינו לקולא (כסף־משנה). וכתב רבינו בפירושו שם, שהוא שליש מלגיו, שאם שכרם שלשה פשיטים, יתן להם ארבעה. וראה בבבא־קמא ט, ב - בענין הידור מצוה עד שליש, שהסתפקו בזה אם שליש מלגיו או מלבר. 63) כן הוא במשנה שם: "קוצר כדרכו והולך אפילו לאחר המועד". 64) שלא באונס (הגר"א בביאורו ליו"ד סי׳ רצו ס"ק יט). 65) שהוסיף מאתים לאחר שיצא האנס.

יג. מֵאֵימָתַי תְּבוּאָה[66] אוֹ יָרָק[67] מִתְקַדְּשִׁין? מִשֶּׁיַּשְׁרִישׁוּ[68]. עֲנָבִים - מִשֶּׁיַּעֲשׂוּ כַּפּוֹל הַלָּבָן[69]. שֶׁנֶּאֱמַר: הַמְלֵאָה הַזֶּרַע אֲשֶׁר תִּזְרָע וּתְבוּאַת הַכֶּרֶם - עַד שֶׁיִּזְרַע זֶה[70] וְיִהְיֶה זֶה[71] תְּבוּאָה[72]. אֲבָל תְּבוּאָה שֶׁיִּבְשָׁה כָּל צָרְכָּהּ וַעֲנָבִים שֶׁבָּשְׁלוּ כָּל צָרְכָּן - אֵינָן מִתְקַדְּשׁוֹת[73]. [כֵּיצַד? תְּבוּאָה שֶׁיָּבְשָׁה כָּל צָרְכָּהּ וּבָא וְנָטַע גֶּפֶן בְּתוֹכָהּ, וְכֵן עֲנָבִים שֶׁבָּשְׁלוּ כָּל צָרְכָּן וְזָרַע תְּבוּאָה אוֹ יָרָק בְּצִדָּן, אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה אָסוּר[74] - אֵינָן מִתְקַדְּשׁוֹת].

66) שם מ"ז. 67) שם נאמר רק "תבואה", ולמד רבינו מתבואה לירק. 68) כן הוא שם לפי הנוסח שלפנינו, וכן הוא בפסחים כה, א: "כתיב הזרע (=משמע משעת השרשה), וכתיב המלאה (=משמע שנוספו גידולין), הא כיצד? זרוע מעיקרו בהשרשה זרוע ובא הוסיף [מאתים] - אין, לא הוסיף [מאתים] - לא". 69) כלאים, שם. 70) התבואה או הירק. 71) הענבים. 72) היינו שתצמיח, ראה להלן פ"ב מהל׳ מעשר הלכות ג־ה. 73) במשנה, שם. וכתב רבינו בפירושו: "והטעם בכל זה הוא מה שאמר הכתוב פן תקדש המלאה הזרע, וצריך שיהיה שם תבואת כרם ומלאת זרע, ושתהיה כמו כן בענין גידול ותוספת. ואם הגיעה לתכלית שלימותה, לא יקראו אז תבואת כרם ומלאת זרע, אלא ענבים וחיטים". 74) כן הוא ב׳ירושלמי׳ שם סוף ה"ה, לפי פירוש ה׳פני משה׳.

יד. כֶּרֶם[75] שֶׁלֹּא הִגִּיעוּ עֲנָבָיו לִהְיוֹת כַּפּוֹל הַלָּבָן אֶלָּא עַדַיִן הֵן בֹּסֶר[76], וְזָרַע בְּתוֹכוֹ יָרָק אוֹ תְּבוּאָה וְהִשְׁרִישׁוּ[77] - הֲרֵי זֶה לֹא קֹדֶשׁ[78]. וְאַף עַל פִּי כֵן, קוֹנְסִין אוֹתוֹ וְאוֹסְרִין הַזֶּרַע[79]; אֲבָל הַבֹּסֶר - מֻתָּר[80]. וְאִם עָקַר הַזֶּרַע[81] קֹדֶם שֶׁיֵּעָשׂוּ הָעֲנָבִים כַּפּוֹל הַלָּבָן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בַּהֲנָיָה[82]. מִקְצָתָן נַעֲשׂוּ כַּפּוֹל הַלָּבָן[83] וּמִקְצָתָן לֹא נַעֲשׂוּ: אֵת שֶׁנַּעֲשׂוּ - נִתְקַדְּשׁוּ, וְאֵת שֶׁלֹּא נַעֲשׂוּ - מֻתָּרִין.

75) תוספתא סוף פ"ד, ומנחות טו, ב. 76) [ואף־על־פי שאמרו (ברכות לו:) "הוא בוסר הוא גרוע הוא פול הלבן" - נקרא בוסר גם קודם לכן, כמו שאמרו בשביעית פ"ד מ"ח: "הבוסר משהביא מים - אוכל בו פתו בשדה, הבאיש - כונס לתוך ביתו. וכן כיוצא בו בשאר שני שבוע, חייבין במעשרות", והבאיש - היינו "משיראה החרצן שלהם בחוץ" (הל׳ מעשר שם ה"ה), והיינו "עד שיגרעו", הרי שגם לפני שיגרעו נקראים בוסר. ומה שאמרו (ברכות שם): "הוא בוסר הוא גרוע", הכוונה למשנה שביעית שם: "הבוסר . . . הבאיש וכו׳". שאז הוא גרוע הוא פול הלבן. ועי׳ ביאור הגר"א שם ס"ק כא]. 77) כלומר, אף־על־פי שהשרישו. 78) כלומר, לא נאסר בהנאה מן התורה לא התבואה ולא הגפנים. 79) גם בהנאה, ראה להלן. 80) אף בהנאה (ראב"ד, וראה להלן), וכן הוא בתוספתא שם: "גפנים שהשרישו הרי אלו אסורין ומקדשין (כלומר, אסורין הן עצמם באכילה, ומקדשין התבואה בהנאה מדרבנן), אבל אין מתקדשין (= ליאסר בהנאה הן עצמן) עד שייעשו כפול הלבן". וראה ברדב"ז וב׳שנות אליהו׳ שם

וביאור הגר"א ליו"ד שם, שמקור דברי רבינו ממנחות טו, ב. 81) זהו פירוש דבריו הקודמים שאמר "והבוסר מותר", שאם עקר הזרע קודם שיעשו הענבים כפול הלבן, מותרים הגפנים בהנאה (וראה כסף־משנה וביאור הגר"א שם). 82) כלומר הגפנים, כנ"ל. 83) תוספתא, שם.

1 **טו. עֲנָבִים שֶׁנַּעֲשׂוּ כַּפּוּל הַלָּבָן וְזָרַע בְּצִדָּן תְּבוּאָה**
2 **אוֹ מִינֵי יְרָקוֹת, וְלִקֵּט הַזֶּרַע קֹדֶם שֶׁיַּשְׁרִישׁ - הֲרֵי זֶה**
3 **מֻתָּר[84] בַּהֲנָאָה[85]. וְאִם הִשְׁרִישׁ - אָסוּר.**

84) כלאים פ"ז מ"ז: "מאימתי תבואה מתקדשת - משתשריש" (הובאה למעלה הי"ג). 85) נראה שבאכילה נאסר מיד (והראב"ד חולק ומתיר גם באכילה, ועי' כסף־משנה). [ומקור דברי רבינו, מלשון המשנה שם "מאימתי תבואה מתקדשת (משמע איסור הנראה, שהרי לא נאמר "נאסרת") - משתשריש". נראה, שלענין איסור אכילה אין צורך בהשרשה, ועי' רדב"ז].

4 **טז. גֶּפֶן שֶׁיָּבְשׁוּ[86] הֶעָלִין שֶׁלָּהּ וְנָפְלוּ, כְּדֶרֶךְ שֶׁתִּיבַשׁ**
5 **הַגֶּפֶן בִּימֵי הַקֹּר[87] - אָסוּר לִזְרֹעַ בְּצִדָּהּ יָרָק אוֹ תְּבוּאָה;**
6 **וְאִם זָרַע - לֹא קִדֵּשׁ[88]. וְכֵן הַזּוֹרֵעַ בְּעָצִיץ שֶׁאֵינוֹ**
7 **נָקוּב[89] הַמֻּנָּח בַּכֶּרֶם[90] - לֹא קִדֵּשׁ[91], וּמַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת**
8 **מַרְדּוּת[92]. אֲבָל עָצִיץ נָקוּב[93] - הֲרֵי הוּא כָּאָרֶץ[94].**

86) שם מ"ב. ופירש רבינו שם: שנפלו העלים שלה בתחילת החורף כאשר יקרה לגפנים. 87) כן כתב שם. ואם יבשה לגמרי - מותר לזרוע בצדה (כסף־משנה). 88) שם. 89) שם מ"ח, כרבנן ולא כרבי שמעון. 90) [כנראה שאם היה רק באויר אין מכין אותו מכת מרדות, שהרי בעציץ נקוב באופן זה, אין איסור מדאורייתא, ראה להלן הלכה כג]. 91) אבל אסור לזרוע מדרבנן, וכן משמע מלשון המשנה שלא אמרו אלא "ואינו מקדש" ולא שמותר לזרוע (כסף־משנה). ומכיון שלא כתב שאסורהו חכמים באכילה, נראה שמותר בדיעבד באכילה, וראה להלן שם. 92) ככל העובר על דברי חכמים. וכן כתב רבינו לענין כלאי זרעים (למעלה פ"א ה"ב). 93) כדי שיצא בו שורש קטן. ראה למעלה שם. 94) אם הוא מונח בכרם. ראה למעלה שם.

9 **יז. הָיָה עוֹבֵר בַּכֶּרֶם[95] וְנָפְלוּ מִמֶּנּוּ זְרָעִים, אוֹ שֶׁיָּצְאוּ**
10 **עִם הַזְּבָלִים[96] אוֹ עִם הַמַּיִם[97], אוֹ שֶׁהָיָה זוֹרֵעַ אוֹ**
11 **זוֹרֶה[98] בִּשְׂדֵה לָבָן[99] וְסֵעֲרָתוּ הָרוּחַ לַאֲחוֹרָיו וְנָפְלוּ**
12 **הַזְּרָעִים בַּכֶּרֶם, וְצָמְחוּ - הֲרֵי זֶה לֹא נִתְקַדֵּשׁ; שֶׁנֶּאֱמַר:**
13 **אֲשֶׁר תִּזְרָע - וְזֶה לֹא זָרַע[100]. וְחַיָּב לַעֲקֹר[101] כְּשֶׁיִּרְאֶה;**
14 **וְאִם קִיְּמָן - הֲרֵי זֶה קִדֵּשׁ[102]. סֵעֲרָתוּ הָרוּחַ לְפָנָיו**
15 **וְרוֹאֶה הַזְּרָעִים[103] שֶׁנָּפְלוּ לַכֶּרֶם - הֲרֵי זֶה כְּזוֹרֵעַ.**
16 **וְכֵיצַד יַעֲשֶׂה? אִם צָמְחוּ הָעֲשָׂבִים - יַהֲפֹכֵם**
17 **בְּמַחֲרֵשָׁה וְדַיּוֹ. וְאִם מְצָאָן[104] שֶׁנַּעֲשׂוּ אָבִיב[105] -**
18 **יְנַפֵּץ אוֹתוֹ אָבִיב כְּדֵי לְהַשְׁחִיתוֹ, שֶׁהַכֹּל אָסוּר**
19 **בַּהֲנָאָה[106]. וְאִם מְצָאָהּ שֶׁנַּעֲשֵׂית דָּגָן - הֲרֵי זוֹ**
20 **תִּשָּׂרֵף[107]. וְאִם רָאָה אוֹתָן וְקִיְּמָן - הֲרֵי אֵלּוּ יִשָּׂרְפוּ**
21 **עִם הַגְּפָנִים[108] הַסְּמוּכוֹת לָהֶן.**

95) שם פ"ה מ"ז. 96) כשמזבל כרמו. 97) כשפותח אמת המים להשקות הכרם. 98) שם לא נזכר אלא "זורה", אבל ב'ספרי' פ' כי־תצא (דברים כב, ט) נזכר "הזורע". 99) תבואה או זרע. 100) 'ספרי' שם. 101) שלא יהיה מקיים כלאים בכרם. 102) שאף המקיים כלאים בכרם, אוסרם (למעלה ה"ח). 103) משנה, שם. 104) ומקודם לא ראה. 105) שכבר בא הזרע אלא שלא הביא שליש (ר"ש שם). 106) גם התבן. וכדעת רבי יוחנן ב'ירושלמי' שם ה"ו (וחזר בו כאן ממה שכתב בפירושו, שהתבן מותר כדעת ריש לקיש). ומה שאמרו "ינפץ" ולא אמרו "תשרף", כדלהלן, אמרו ב'ירושלמי' על־פי המשנה (תמורה לג:) "את שדרכו לשרוף, ישרוף" וכל זמן שהתבואה לחה - אינה ראויה לשריפה. 107) כדין כלאי הכרם, שהם בשריפה (למעלה ה"ז). [והיא נאסרת מיד כשתשריש (למעלה הי"ג) כמו שאמרו בפסחים כה, א: "זרוע מעיקרו - בהשרשה". אבל הגפנים שנזרעו מקודם - אינם אסורים אלא אם הוסיפו מאתיים, כמבואר בפסחים שם, וראה להלן הלכה כג]. 108) [אם הוסיפו הגפנים מאתים, כנ"ל].

22 **יח. הָרוֹאֶה בְּכֶרֶם[109] עֵשֶׂב שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם**
23 **לִזְרָעוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא רוֹצֶה בְּקִיּוּמוֹ לִבְהֵמָה אוֹ**
24 **לִרְפוּאָה - הֲרֵי זֶה לֹא קִדֵּשׁ, עַד שֶׁיְּקַיֵּם דָּבָר שֶׁכָּמוֹהוּ**
25 **מְקַיְּמִין רֹב הָעָם בְּאוֹתוֹ מָקוֹם. כֵּיצַד? הַמְקַיֵּם קוֹצִים**
26 **בְּכֶרֶם בַּעֲרָב[110], שֶׁרוֹצִים בַּקּוֹצִים לִגְמַלֵּיהֶם - הֲרֵי זֶה**
27 **קִדֵּשׁ[111].**

109) שם מ"ח, כחכמים ולא כרבי אליעזר. 110) "שכן בערביא מקיימים קוצים בכרם" (שבת קמד:). 111) [וצריך לומר שקוצים הם ממין ירק (ראה למעלה ה"א), שאם הוא מזרעוני גינה הרי אינו מקדש, ראה למעלה ה"ג והלכה ו, ולהלן הלכה יט].

28 **יט. הָאֵרוּס[112] וְהַקִּיסוֹס[113] וְשׁוֹשַׁנַּת הַמֶּלֶךְ[114] וּשְׁאָר**
29 **מִינֵי זְרָעִים[115] - אֵינָן כִּלְאַיִם בַּכֶּרֶם[116]. הַקַּנַּבּוֹס[117]**
30 **וְהַקִּנְרֵס[118] וְצֶמֶר גֶּפֶן[119] - הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר מִינֵי יְרָקוֹת**
31 **וּמְקַדְּשִׁים בַּכֶּרֶם. וְכֵן כָּל מִינֵי דְשָׁאִים[120] שֶׁעוֹלִין**
32 **מֵאֲלֵיהֶן בַּשָּׂדֶה - הֲרֵי הֵן מְקַדְּשִׁין בַּכֶּרֶם. וּפוּל**
33 **הַמִּצְרִי[121] - מִין זְרָעִים הוּא וְאֵינוֹ מְקַדֵּשׁ[122].**
34 **הַקָּנִים[123] וְהַוֶּרֶד[124] וְהָאֲטָדִין[125] - מִינֵי אִילָן הֵן וְאֵינָן**
35 **כִּלְאַיִם בַּכֶּרֶם.**

112) משנה שם, "והוא עשב שקורים בלשון ערב סוסנבר ונענע, רחב העלין, ובלע"ז מינטא" (פירוש המשנה). 113) בערבי ללבב, ובלע"ז קוריולה (שם). 114) נקרא שקיאק אל נעמן, ובלע"ז רושילא (שם). 115) משנה, שם. 116) ראה למעלה ה"ג וה"ו. 117) שם, כחכמים ולא כרבי טרפון. וה'כסף משנה' כתב שבספר מוגה לא גרס "הקנבוס", שהרי עיקר כלאים הוא קנבוס ולוף כמבואר למעלה בה"ג. אבל מדברי רבינו בפירוש המשנה, נראה ששני מיני קנבוס הן, שהרי בפ"ב מ"ה פירש: קנבוס - בלשון ערבי כרויא, ובפ"ה מ"ח כתב: "הקנבוס נקרא קנב,

ובלע"ז קנבוש". 118) הוא דרדר האמור בתורה (בראשית ג, יח) "וקוץ ודרדר תצמיח לך" (רע"ב). ונאכל על־ידי תיקון (ביצה לד. ורש"י שם). 119) נקרא בלשון ערב קוטון, בכלאים פ"ז מ"ב שנינו: "רבי מאיר אומר, אף צמר גפן אסור ואינו מקדש", אולם ב'ירושלמי' שם משמע שחכמים חולקים עליו, וסוברים שצמר גפן מקדש בכרם, ופסק רבינו כמותם (ראה 'מראה הפנים' שם ה"ב ד"ה אמר). 120) תוספתא פ"ג (וכן צריך להגיה ב'ירושלמי' שם פ"ה ה"ז, ראה ב'פני משה'). 121) בתוספתא שם מפורש להיפך: "ופול המצרי מיני זרעים הרי הן כלאים בכרם" (עי' רדב"ז). ונראה שלפני רבינו היתה נוסחא אחרת בתוספתא, ראה ב'תוספתא כפשוטה' שם. 122) [מכאן נראה, שמה שכתב למעלה ה"ג שזרעים הנאכלים אסורים מדבריהם (ראה מה שכתבנו שם בשם ה'כסף משנה') - אין זה אלא איסור זריעה, אבל אינו מקדש, שהרי גם פול המצרי הוא מהזרעים הנאכלים]. 123) תוספתא שם, ויש בהם מאכל לבהמה. ואף־על־פי שבעירובין לד, ב - אמרו ,שקנים רכים דינם כירק - סמך רבינו על התוספתא, שכל שאינו מוציא עלים מעיקרו, הרי זה אילן לגבי כלאים, ראה להלן בהלכה הסמוכה (רדב"ז). 124) אין זה שושנת המלך (לעיל), שהיא ממין זרעים (רדב"ז). וראה ב'תוספתא כפשוטה'. 125) עץ האטד. ולענין ברכה על פירותיו - ראה בשו"ע או"ח סי' רג ס"ב.

1 **כ. זֶה הַכְּלָל: כָּל הַמּוֹצִיא עָלִין מֵעִקָּרוֹ[126] - הֲרֵי זֶה**
2 **יָרָק, וְכֹל שֶׁאֵינוֹ מוֹצִיא עָלִין - הֲרֵי זֶה אִילָן. וְהַצָּלָף**
3 **- אִילָן לְכָל דָּבָר[127].**

126) מן שרשיו. תוספתא ו'ירושלמי' שם. 127) כדעת בית הלל (ברכות לו.) וראה להלן פ"א מהל' מעשר שני ה"ז.

4 **כא. הָרוֹאֶה יָרָק בְּכֶרֶם[128] וְאָמַר: כְּשֶׁאַגִּיעַ לוֹ[129]**
5 **אֲלַקְּטֶנּוּ - מֻתָּר[130]. הִגִּיעַ לוֹ וְעָבַר מֵעָלָיו[131] וְאָמַר:**
6 **כְּשֶׁאֶחֱזֹר לוֹ אֲלַקְּטֶנּוּ, אִם שָׁהָה עַד שֶׁהוֹסִיף אֶחָד**
7 **מִמָּאתַיִם - הֲרֵי זֶה קִדֵּשׁ.**

128) כלאים פ"ה מ"ו. 129) ולא נתייאש מללקוט אותו ולעקרו. 130) שנאמר "לא תזרע כרמך כלאים", ולא נאסר אלא כמו זריעה שהיא ברצונו ('תוספות' בבא־בתרא ב: ד"ה נתייאש). וראה למעלה הלכה יז. 131) ונתייאש מללקטו בהזדמנות הראשונה, הרי הוא מקיים כלאים בכרם.

8 **כב. וְכֵיצַד מְשַׁעֲרִין[132] שִׁעוּר זֶה? רוֹאִין, אִם נֶחְתַּךְ**
9 **יָרָק זֶה אוֹ מִין תְּבוּאָה זֶה מִן הָאָרֶץ, בְּכַמָּה זְמַן**
10 **יִיבַשׁ. הַגַּע בְּעַצְמְךָ שֶׁיִּיבַשׁ עַד שֶׁלֹּא תִּשָּׁאֵר בּוֹ לֵחָה**
11 **בְּמֵאָה שָׁעָה, אִם נִשְׁתַּהָה בָּאָרֶץ מִשֶּׁהִגִּיעַ לוֹ חֲצִי**
12 **שָׁעָה - הֲרֵי הוֹסִיף בְּמָאתַיִם לְאֶסֹּר; וְאִם שָׁהָה פָּחוֹת**
13 **מֵחֲצִי שָׁעָה - מֻתָּר.**

132) לפי ה'ירושלמי' שם ה"ה. וכן כתב בפירוש המשנה.

14 **כג. אָסוּר לַעֲבֹר בְּעָצִיץ נָקוּב[133] שֶׁזָּרוּעַ בּוֹ יָרָק בְּתוֹךְ**
15 **הַכֶּרֶם. וְאִם הִנִּיחוֹ תַּחַת הַגֶּפֶן וְנִשְׁתַּהָה שָׁם בָּאָרֶץ**
16 **כְּדֵי לְהוֹסִיף אֶחָד מִמָּאתַיִם - הֲרֵי זֶה קִדֵּשׁ.**

133) כלומר, מחזיקו בידו ועובר אתו באויר הכרם, תוך עשרה טפחים, ראה 'ירושלמי' כלאים פ"ז ה"ב. והנה במשנה (שם מ"ח): "המעביר עציץ נקוב בכרם, אם הוסיף מאתים אסור, אבל אין מתקדש עד שיניחנו תחת הגפן". ובפירוש המשנה שם, כתב רבינו: "ושאמר אם הוסיף במאתים אסור - על תנאי, וזכרו אותו בגמרא (היינו התוספתא הנ"ל — 'תוספתא כפשוטה') והוא שאמרו ובלבד שיניחהו תחת הגפן". הרי שרבינו מפרש "אסור" שבמשנתנו, כמו "קידש", ומה שאמרו בתוספתא "אבל אין מתקדש", הוא כמו "במה דברים אמורים", כלומר מה שאמרת "אסור", היינו: "מתקדש", אינו אלא במניחו תחת הגפן, אבל מעביר באויר - אינו נאסר בדיעבד. ומקור איסור זריעה לכתחילה, הוא ממה שאמרו ב'ירושלמי' (שם) שאויר הגפן אסור, כלומר אסור לזרוע, ואינו מקדש, כלומר אינו נאסר, והביאו רבינו להלן פ"ו ה"ח. ואמנם כן היא דעת רבינו גם לענין שבת, שאם מונח באויר הרי הוא תלוש, ראה פ"ח מהל' שבת ה"ד. ולא כדעת רש"י ו'תוספות' בשבת פא, ב - ד"ה והניחו, שמן התורה דינו כמחובר.

17 **כד. בָּצָל שֶׁנְּטָעוֹ בְּכֶרֶם[134], וְאַחַר כָּךְ נֶעֱקַר הַכֶּרֶם[135],**
18 **וְאַחַר כָּךְ צָמְחוּ בְּצָלִים מִן הָעִקָּר הַנָּטוּעַ, אַף עַל פִּי**
19 **שֶׁרַבּוּ הַגְּדוּלִים עַל עִקָּרוֹ בְּמָאתַיִם[136] - הֲרֵי אוֹתוֹ**
20 **הָעִקָּר בְּאִסּוּרוֹ[137]; שֶׁאֵין גְּדוּלֵי הֶתֵּר מַעֲלִין[138] אֶת**
21 **הָעִקָּר הָאָסוּר.**

134) נדרים נז, ב. 135) שאם לא נעקר, גם הגידולים שצמחו אחר־כך הם גידולי איסור. 136) כלומר, הגידולים הם מאתים כנגד העיקר, והיינו מאתים ואחד שכלאי הכרם בטלים בהם. 137) משמע שהגידולים שצמחו אחר־כך מותרים. אבל הר"ן בנדרים שם כתב שהגידולים כיון שמן העיקר הם יוצאין, הרי הם כמוהו. 138) ראה להלן פ"י מהל' מעשר שני הט"ז, ובפ"ד מהל' שמיטה ויובל הכ"א.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ט"ו־כ"א טבת תשע"ט

יום ראשון ט"ו טבת ה'תשע"ט

הִלְכוֹת כְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ וְהָעוֹבְדִים בּוֹ

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר בו שהכהן הגדול צריך שיהיה גדול מאחיו בכל, ושצריך לנהוג כבוד בעצמו.

1 **א. כֹּהֵן גָּדוֹל[2] צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה גָּדוֹל מִכָּל אֶחָיו הַכֹּהֲנִים**
2 **בְּנוֹי, בְּכֹחַ, בְּעֹשֶׁר, בְּחָכְמָה וּבְמַרְאֶה[3]. אֵין לוֹ[4] מָמוֹן**
3 **- כָּל הַכֹּהֲנִים נוֹתְנִין לוֹ מִשֶּׁלָּהֶן כָּל אֶחָד לְפִי עָשְׁרוֹ,**
4 **עַד שֶׁיַּעֲשִׁיר יוֹתֵר מֵעָשִׁיר שֶׁבְּכֻלָּן.**

2) יומא יח, א. 3) ירושלמי יומא פ"א ה"ג, ספרא פ' אמור (פ"ב ה"א), תוספתא יומא פ"א (הוצאת צוקרמנדל עמ' 180 28) ובבלי שם (בבבלי ליתא "במראה"). נוי הוא יופי הפנים, ואילו מראה הוא הוד הקומה, וגם חן הצורה (מהריק"ו). 4) שם ושם.

5 **ב. וְאֵין אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ מְעַכֵּב[5], אֶלָּא כָּל זֶה לְמִצְוָה;**
6 **אֲבָל אִם נִתְרַבָּה מִכָּל מָקוֹם - נִתְרַבָּה.**

5) כן נראה מזה שבבית שני לא היו חכמים (יומא, שם) אף שהיא המעלה הגדולה שבכולן ('הר המוריה').

7 **ג. וְחַיָּב כֹּהֵן גָּדוֹל לִנְהֹג כָּבוֹד בְּעַצְמוֹ, וְלֹא יָקֵל**
8 **בְּעַצְמוֹ עִם שְׁאָר הָעָם. וְלֹא יִרְאוּ אוֹתוֹ עָרֹם[6] לֹא**
9 **בְּבֵית הַמֶּרְחָץ[7] וְלֹא בְּבֵית הַכִּסֵּא וְלֹא כְּשֶׁמִּסְתַּפֵּר.**
10 **שֶׁנֶּאֱמַר: הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל מֵאֶחָיו - מְלַמֵּד שֶׁנּוֹהֲגִין בּוֹ**
11 **גְּדֻלָּה יְתֵרָה. רָצָה הוּא שֶׁיִּרְחֲצוּ אֲחֵרִים עִמּוֹ -**
12 **הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ[8].**

6) תוספתא סנהדרין פ"ד (הוצאת צוקרמנדל עמ' 420 14). 7) (בתוספתא שם: "ואין רואין אותו ערום ולא כשהוא מסתפר ולא בבית המרחץ", וכן הוא בסנהדרין כב, א - לענין מלך, וכן בדברי רבינו בפ"ב מהל' מלכים ה"ג. ולפי"ז אסור לראותו בבית המרחץ, אפילו אם אינו ערום לגמרי, ואם כן צ"ל בדברי רבינו "ולא יראו אותו ערום (ו)לא בבית המרחץ"). 8) כן הוא בתוספתא שם, בדברי תנא־קמא, ודלא כרבי יהודה שם. ומדובר כשהכהן הגדול צריך לאחרים לשמשו, וכמו שאמרו בפסחים נא, א - לענין רב ותלמיד, וכן דעת רבינו שם. ראה ב'כסף משנה' פ"ה מהל' תלמוד תורה ה"ו. אבל בלי צורך זה אסור, וכמו שכתב מקודם שלא יראו אותו בבית המרחץ.

13 **ד. לֹא יִכָּנֵס לְבֵית הַמִּשְׁתֶּה וְלֹא לִסְעֻדָּה שֶׁל רַבִּים,**
14 **אֲפִלּוּ הֵם שֶׁל מִצְוָה[9]. אֲבָל הוֹלֵךְ הוּא, אִם רָצָה,**
15 **לְבֵית הָאָבֵל[10]. וּכְשֶׁהוּא הוֹלֵךְ - אֵינוֹ הוֹלֵךְ**
16 **בְּעִרְבּוּבְיָא עִם שְׁאָר הַכֹּהֲנִים, אֶלָּא מְסַבְּבִין אוֹתוֹ**
17 **הַכֹּהֲנִים וְחוֹלְקִין לוֹ כָּבוֹד. וְהַסְּגָן מִמַּצְּעוֹ בֵּינוֹ לְבֵין**
18 **הָעָם[11], וְהַסְּגָן וּמָשׁוּחַ שֶׁעָבַר[12] מִימִינוֹ, וְרֹאשׁ בֵּית**
19 **אָב וְהָאֲבֵלִים וְכָל הָעָם מִשְּׂמֹאלוֹ. וְאוֹמֵר לָאֲבֵלִים:**
20 **תְּנֻחָמוּ! וְהֵן מְכַבְּדִין אוֹתוֹ כְּפִי כֹּחָן.**

9) (בתוספתא (שם): "והולך להברות את אחרים, ואחרים באין להברותו". ונראה שלפני רבינו היתה הנוסחא "ואינו הולך להברות את אחרים, אבל אחרים באין להברותו", כמו במלך להלן שם. וכן נראה במשנה סנהדרין יח, א - שלא אמרו אלא "וכשמברין אותו וכו'", ולא נאמר דבר על הבראתו לאחרים. וראה להלן, ועי' ב'אור שמח'). 10) (במשנה, שם: "וכשהוא מנחם אחרים", נראה מזה שאינו חייב לנחם, אלא אם רצה – מנחם). 11) כמו שמפרש להלן, שהוא עומד מימינו, וכשהאבלים והעם משמאלו - נמצא כהן גדול באמצע. 12) שעמד תחת כהן־גדול שאירע בו פסול, וכשחזר הכהן הגדול לעבודתו - עבר זה ואינו עובד עוד ככהן גדול (פ"א מהל' יום הכיפורים ה"ג).

21 **ה. מֵת לוֹ מֵת - אֵינוֹ יוֹצֵא אַחֲרָיו[13], וְאֵינוֹ יוֹצֵא**
22 **מִפֶּתַח בֵּיתוֹ[14] אוֹ מִן הַמִּקְדָּשׁ. וְכָל הָעָם בָּאִים לְנַחֲמוֹ**
23 **לְבֵיתוֹ. וְהוּא עוֹמֵד בְּשׂוּרָה[15], וּסְגָן מִימִינוֹ[16] וְרֹאשׁ**
24 **בֵּית אָב וְכָל הָעָם מִשְּׂמֹאלוֹ. וְאוֹמְרִים לוֹ: אָנוּ**
25 **כַּפָּרָתְךָ! וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם: תִּתְבָּרְכוּ מִן הַשָּׁמַיִם!**

13) כרבי יהודה בסנהדרין יח, א - במשנה. 14) אף־על־פי שאמרה התורה (ויקרא כא, יב) "ומן המקדש לא יצא", שנראה שרק מן המקדש לא יצא – הרי אמרו (שם יט.) ש"מן המקדש לא יצא" היינו "מקדושתו לא יצא". כלומר, לא יגרום לצאת מקדושתו ולהיטמא. אם־כן אין הבדל בין אם יוצא מן המקדש לבין אם יוצא מפתח ביתו (כסף־משנה). 15) "שלאחר שקוברין את המת, מתקבצין האבלים ועומדים בצד בית הקברות, וכל המלוין את המת עומדין סביב להן שורה לפני שורה" (פי"ג מהל' אבל ה"א). 16) ומשוח שעבר אינו בא לנחמו (וראה למעלה ה"ד), שכיון שעבר מעבודתו ככהן גדול, יש חשש שהכהן הגדול יחשוד בו שהוא שמח לאידו ולאבלו (גמרא, שם).

26 **ו. וּכְשֶׁמַּבְרִין אוֹתוֹ[17] - כָּל הָעָם מְסֻבִּין עַל הָאָרֶץ,**
27 **וְהוּא מֻסָּב עַל הַסַּפְסָל[18]. וְאֵינוֹ קוֹרֵעַ עַל מֵתוֹ[19]**
28 **כְּשְׁאָר הַכֹּהֲנִים[20], שֶׁנֶּאֱמַר: וּבְגָדָיו לֹא יִפְרֹם. וְאִם**
29 **קָרַע - לוֹקֶה. אֲבָל קוֹרֵעַ[21] הוּא מִלְּמַטָּה כְּנֶגֶד**
30 **רַגְלָיו[22]. וְאֵינוֹ מְרַבֶּה פֶּרַע[23] לְעוֹלָם[24], שֶׁנֶּאֱמַר: אֶת**
31 **רֹאשׁוֹ לֹא יִפְרָע, וַאֲפִלּוּ בְּעֵת שֶׁלֹּא יְכַנֵּס לַמִּקְדָּשׁ[25];**
32 **אֶלָּא מְסַפֵּר מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת[26]. וְאֵינוֹ מְסַפֵּר**
33 **בְּתַעַר[27], אֶלָּא בְּזוּג[28]. רֹאשׁ שַׁעֲרָה זוֹ[29] בְּעִקַּר זוֹ, עַד**
34 **שֶׁיֵּרָאֶה כְּאִלּוּ הוּא צָמַח כְּאַחַת[30]. שֶׁנֶּאֱמַר: רֹאשָׁם**

לֹא יְגַלֵּחוּ, וּפֶרַע לֹא יְשַׁלֵּחוּ, כָּסוֹם יִכְסְמוּ אֶת רָאשֵׁיהֶם[31].

17) שם יח, א - במשנה. וראה בפ"ד מהל' אבל ה"ט שהאבל ביום ראשון אסור לאכול משלו ומברים אותו אחרים. 18) כלומר, ספסל זקוף, לפי שספסל אינו חייב בכפיית המיטה (ראה פ"ה מהל' אבל הי"ח), אבל על מיטה זקופה אסור לשבת ('ירושלמי' סנהדרין פ"ב ה"ב), שכהן גדול חייב בכל דיני אבלות ('ירושלמי' שם, ופ"ז מהל' אבל ה"ו). (וראה ב'קונטרס בדיני שמחות בכהן גדול' במבוא ל'שיטה על מועד־קטן לרבנו ידידיה, תלמידו של רבינו יחיאל מפריש' עמוד 34). 19) להלן בדין פריעה, לא כתב "על מתו", עיי"ש. 20) שקורעין בבגד העליון מלמעלה, כשאר העם. 21) [היינו בבגדים השייכים לו ולא בגדי כהונה (ראה בשיטה על מועד קטן כ: עמ' זה, וריטב"א שם). 22) הוריות יב, ב — במשנה, וכדעת רב. 23) בכהן הדיוט, כתב רבינו (להלן פ"א מהל' ביאת המקדש הי"א) שפרע הוא שלשים יום. 24) כאן לא כתב "על מתו", כמו שכתב למעלה בדין קריעה, וכן מפורש ב'ספר המצוות' (לא־תעשה קסג), שאפילו שלא בדרך אבלות אסור לכהן גדול לפרוע, ועי' 'מנחת חינוך' מצוה קנ, אות ב. 25) שאילו כהן הדיוט אינו אסור לגדל פרע אלא בשעת ביאה למקדש, אבל כהן גדול אסור לגדל פרע לעולם, שהרי תמיד הוא במקדש (פ"א מהל' ביאת המקדש ה"י). 26) הואיל ומשמרות של כהונה מתחדשות בשבת צריך להסתפר מפני המשמרת החדשה, שתראה אותו ביפיו (סנהדרין כב: בגמרא וברש"י). 27) שערות ראשו. 28) במספריים. 29) סנהדרין, שם. 30) ולא שער התחתון בלבד היה מגלח, אלא על דרך זה היה מגלח שער שלישי שלמעלה מהשני, ומשייר השער הרביעי כדרך ששייר השני, ומגלח השער החמישי כדרך שגילח השער התחתון והשלישי — ועל דרך זה היה משייר ומגלח עד תום כל השערות שבראש (כסף־משנה). 31) כעין כוסמת וכו' ראשו של זה בצד עיקרו של זה ('תוספות' סנהדרין שם ד"ה כסום). והפסוק הזה נאמר בכהן גדול, שהרי בפסוק השני שם נאמר "ויין לא ישתו כל כהן", מכלל שהפסוק הזה אינו מדבר בכל כהן, אלא בכהן גדול בלבד (כסף־משנה בשם הרא"ש).

ז. וּבַיִת יִהְיֶה לוֹ מוּכָן בַּמִּקְדָּשׁ, וְהוּא הַנִּקְרָא לִשְׁכַּת כֹּהֵן גָּדוֹל[32]**. וְתִפְאַרְתּוֹ וּכְבוֹדוֹ שֶׁיִּהְיֶה יוֹשֵׁב בַּמִּקְדָּשׁ כָּל הַיּוֹם**[33]**, וְלֹא יֵצֵא אֶלָּא לְבֵיתוֹ בִּלְבַד בַּלַּיְלָה**[34] **אוֹ שָׁעָה אוֹ שְׁתַּיִם בַּיּוֹם. וְיִהְיֶה בֵּיתוֹ בִּירוּשָׁלַיִם וְאֵינוֹ זָז מִשָּׁם**[35].

32) מדות פ"ה מ"ד. 33) כמו שכתוב "ומן המקדש לא יצא" ('קרית ספר'). 34) ומה שנאמר "ומן המקדש לא יצא", היינו "מקדושתו לא יצא" (סנהדרין יט.). 35) כן נראה במשנה סנהדרין יח, א: "ויצא עמהן עד פתח שער העיר" ('הדר המקדש'). ויתכן כי למדו כן מן הפסוק "ומן המקדש לא יצא", שלדעת רבינו גם ירושלים בכלל המקדש, ראה בפ"ב מהל' שופר ה"ח. ולפי זה, ישנם שלשה מובנים לפסוק זה: א' שאין כהן־גדול מפסיק עבודתו אף־על־פי ששמע שמת לו מת (פ"ב מהל' ביאת מקדש ה"ו). ב' שאינו יוצא אחר מתו (למעלה ה"ה). ג' שאינו יוצא מירושלים. ועי' בכסף־משנה למעלה ה"ה שכתב שהדרשה שאינו יוצא אחר מתו, אינה אלא אסמכתא, ואם כן קל־וחומר שדרשה זו שלא לצאת מירושלים אינה אלא אסמכתא, ועיקר הפסוק ללמד שאינו מפסיק עבודתו.

ח. כֹּהֵן גָּדוֹל דָּן וְדָנִין אוֹתוֹ[36]**, וּמְעִידִין עָלָיו. וְאֵין דָּנִין אוֹתוֹ דִּינֵי נְפָשׁוֹת**[37] **אֶלָּא בְּבֵית דִּין הַגָּדוֹל**[38] **בִּלְבַד; שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל הַדָּבָר הַגָּדֹל**[39] **יָבִיאוּ אֵלֶיךָ**[40].

36) סנהדרין יח, א - במשנה. 37) דיני נפשות דווקא. שם יח, ב. וראה למעלה פ"ד הכ"ג שמלקין אותו בבית־דין של שלשה. 38) ראה להלן הערה מא. 39) כלומר, דבר גדול, היינו דיני נפשות, של אדם גדול, כגון כהן־גדול (סנהדרין טז. ויח:). 40) אל משה רבינו שהוא שקול כנגד שבעים ואחד (שם טז: ורש"י שם.).

ט. הָיָה יוֹדֵעַ עֵדוּת - אֵינוֹ חַיָּב לְהָעִיד[41]**, וַאֲפִלּוּ בְּבֵית דִּין הַגָּדוֹל**[42]**; שֶׁזֶּה אֵינוֹ כָּבוֹד לוֹ שֶׁיֵּלֵךְ וְיָעִיד. וְאִם הָיְתָה עֵדוּת לְמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל**[43] **- הֲרֵי זֶה הוֹלֵךְ בְּבֵית דִּין הַגָּדוֹל וּמֵעִיד לוֹ.**

41) לדעת ה'תוספות' (שם יח: ד"ה מעיד) מדובר בדיני ממונות, אבל אם זה נוגע לאיסור חייב הוא להעיר, שאין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'. אבל מדברי רבינו נראה שאין חילוק (ראה להלן שמדובר בדיני נפשות), וכן כתב ה'כסף משנה' בפ"א מהל' עדות ה"ג. 42) של שבעים ואחד. שהרי אמרו בסנהדרין יח, ב - שמה שאמרו שכהן־גדול מעיד, היינו למלך. וראה להלן, והרי ברור שכשם שאין דנין כהן־גדול בדיני נפשות (ראה למעלה) אלא בבית־דין של שבעים ואחד (כמבואר למעלה ה"ה), כן בוודאי אין דנין את המלך אלא בשבעים ואחד, הרי שאפילו בב"ד הגדול אינו מעיד אלא למלך (לחם־משנה פ"א מהל' עדות ה"ג). 43) כוונתו למלכי בית דוד, שדנין אותם (פ"ב מהל' סנהדרין ה"ה). ובגמרא (סנהדרין, שם) שהקשו איך מעיד למלך, והלא מלכי ישראל אין דנים אותם, ולא תירץ שמדובר במלכי בית דוד — יתכן כי עוד לא פורש להם חילוק זה, עד הסוגיא דלהלן שם יט. (לחם־משנה הל' עדות, שם).

י. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בְּסֵפֶר קְדֵשָׁה[44]**, שֶׁהוּא אָסוּר בְּאַלְמָנָה וּמְצֻוֶּה עַל הַבְּתוּלָה**[45]**. וְאֵינוֹ נוֹשֵׂא שְׁתֵּי נָשִׁים**[46]**. וְאִם נָשָׂא שְׁתַּיִם - אֵינוֹ יָכוֹל לַעֲבֹד בְּיוֹם הַצּוֹם**[47] **עַד שֶׁיְּגָרֵשׁ לְאַחַת. וְחוֹלֵץ**[48]**, וְחוֹלְצִים לְאִשְׁתּוֹ**[49]**, וּמְיַבְּמִין אֶת אִשְׁתּוֹ. וְאִם גֵּרַשׁ אִשָּׁה - מֻתֶּרֶת לְהִנָּשֵׂא לְשְׁאָר הָעָם**[50].

44) פי"ז מהל' איסורי ביאה ה"א. 45) שם הי"ג. 46) שם, ועי' בראב"ד שם. 47) יומא יג, ב: "וכפר בעדו ובעד ביתו — ולא בעד שני בתים". 48) משנה שם יח, א. והיינו אם מת אחיו בלי בנים והוא אינו יכול לייבם, מפני שהוא אסור באלמנה, ומצווה על הבתולה, ואין 'עשה' של יבום דוחה 'עשה' (של בתולה) ולא־תעשה (של אלמנה), ואף מן האירוסין אסורה משום גזירה (שם יט. והל' איסורי

ביאה שם, הי"ב). 49) אם הוא מת בלא בנים. "שהמלך אינו חולץ, שנאמר: וירקה בפניו, וזה בזיון, ואפילו רצה אין שומעין לו, שהמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, והואיל ואינו חולץ אינו מייבם, וכן אם מת הוא, כיוון שאי־אפשר לייבם את אשתו, כך אין חולצין לה, אלא תשב לעולם בזיקתה" (פ"ב מהל' מלכים ה"ג). אבל כהן־גדול שמייבמין את אשתו – חולצים לה. 50) שמכיון שמייבמין את אשתו, על־כרחנו אין דינו כמלך שאלמנתו אסורה להנשא.

1 **יא. בִּזְמַן שֶׁכֹּהֵן גָּדוֹל[51] נִכְנָס לַהֵיכָל[52] לְהִשְׁתַּחֲוֹת[53]**
2 **- שְׁלֹשָׁה אוֹחֲזִין בּוֹ: אֶחָד בִּימִינוֹ, וְאֶחָד בִּשְׂמֹאלוֹ,**
3 **וְאֶחָד בַּאֲבָנִים טוֹבוֹת שֶׁבְּאֵפוֹד מֵאֲחוֹרָיו. וְיִכָּנֵס**
4 **לַהֵיכָל וְיִשְׁתַּחֲוֶה. וְכֵיוָן שֶׁיִּשְׁמַע הַסְּגָן[54] קוֹל רַגְלָיו[55]**
5 **שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁהוּא יוֹצֵא[56], מַגְבִּיהַּ לוֹ אֶת**
6 **הַפָּרֹכֶת[57]. וְאַחַר שֶׁיָּצָא יִכָּנְסוּ אֶחָיו הַכֹּהֲנִים[58]**
7 **וְיִשְׁתַּחֲווּ וְיֵצְאוּ.**

51) תמיד פ"ז מ"א. 52) כן כתב רבינו גם בפירוש המשנה, שם. שאי־אפשר לפרש שמדובר ביום הכיפורים, וכשהוא נכנס לפני ולפנים, שהרי נכנס שם בארבעה בגדי לבן בלבד ('תפארת ישראל' שם). 53) ואין זו ביאה ריקנית (= בלי עבודה) להיכל שחייבים עליה מלקות (מנחות כז:), שהשתחויה אף היא כעבודה, וכן כתב רבינו בפ"ב מהל' ביאת המקדש ה"ד, וכן הוא ב'תוספות' מנחות שם ד"ה להיכל. 54) במס' תמיד, שם: "הממונה", אבל הוא הממונה הוא הסגן (למעלה פ"ד הט"ז). 55) היינו קולם של פעמוני הזהב שבשולי המעיל ('תוספות יום־טוב' תמיד, שם). 56) כשנכנס לא היה צריך להגביה, כי היתה נפתחת מאליה כשהולך ודוחק אותה לפנים, אבל כשיוצא לא היה יכול לדחוק כך, מפני שהיה יוצא מאחוריו דרך כניסתו (ביאורי הגר"א במשנה, שם). 57) היינו הפרוכת שבפתחו של היכל, ראה יומא נד, א. ולהלן פ"ז הי"ז.
58) שכל זמן שהכהן הגדול משתחווה שם, זהו כבודו שלא יהיה אחר עמו ('יריעות שלמה').

8 **יב. בְּכָל יוֹם שֶׁיִּרְצֶה לְהַקְטִיר הַקְּטֹרֶת - מַקְטִיר[59].**
9 **וְנוֹטֵל חֵלֶק בְּרֹאשׁ[60] בְּקָדְשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ כֻּלָּן. כֵּיצַד?**
10 **כְּשֶׁיִּרְצֶה אוֹמֵר: זוֹ הַחַטָּאת שֶׁלִּי[61] וְזֶה הָאָשָׁם שֶׁלִּי.**
11 **וְאֵינוֹ עוֹבֵד בְּפִיס, אֶלָּא כָּל עֵת שֶׁיִּרְצֶה לְהַקְרִיב -**
12 **מַקְרִיב כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה. וַהֲרֵי הוּא בְּקָדְשֵׁי הַגְּבוּל[62]**
13 **כְּשְׁאָר הַכֹּהֲנִים[63].**

59) ביומא יד, א - במשנה: "אם רצה להקריב, מקריב". ורבינו נקט להקטיר, שאפילו קטורת שמעשרת ומעולם לא שנה בה אדם (שם כו.) – אף־על־פי־כן מקטיר כהן־גדול בכל יום שירצה (וכן הוא במס' תמיד פ"ו מ"ג).
60) יומא, שם. ואף־על־פי שלא הקריב. שאם הקריב, מה צריך להשמיענו שיטול בראש (כסף־משנה בשם רש"י). הרי כל כהן המקריב – העור של קרבנו ואכילתו שלו (למעלה פ"ד ה"ז). 61) נראה שזה אינו אלא כשישנן עוד חטאות. אבל אם אין שם אלא חטאת אחת, אינו יכול ליטול כולה, אלא רק מחציתה, כמו שכתב רבינו בפ"ד מהל' תמידין ומוספין הי"ד. ועי' ב'ירושלמי' יומא פ"א ה"ב, וב'שיירי קרבן' שם ('יריעות שלמה'). 62) שנוהגים בכל ישראל, ולאו דווקא בבית המקדש, כמו: תרומות ומעשרות וחלה וכו'. 63) תוספתא יומא פ"א.

14 **יג. בִּזְמַן שֶׁרוֹצֶה כֹּהֵן גָּדוֹל[64] לְהַקְרִיב, הָיָה עוֹלֶה**
15 **בַּכֶּבֶשׁ וְהַסְּגָן מִימִינוֹ. הִגִּיעַ לְמַחֲצִית הַכֶּבֶשׁ[65] - אָחַז**
16 **הַסְּגָן בִּימִינוֹ וְהֶעֱלָהוּ. וְהוֹשִׁיט לוֹ הַכֹּהֵן שֶׁהוּא**
17 **מוֹלִיךְ אֶת רֹאשׁ הָעוֹלָה הָאֲבָרִים שֶׁבְּיָדוֹ, וְסוֹמֵךְ**
18 **עֲלֵיהֶן[66] וְזוֹרְקָן לָאֵשׁ[67].**

64) תמיד פ"ז מ"ג. 65) ששם היו מונחים האיברים, ומשם מצות הולכתם למזבח (הגר"א שם). 66) על האיברים, וראה להלן הי"ד. 67) של המערכה שבמזבח. שאף הנתחים צריכים זריקה, ונלמד ממה שנאמר (דברים יב, כז) "ועשית עולותיך הבשר והדם". הוקש בשר לדם: "מה דם בזריקה, אף בשר בזריקה" (זבחים סב: ופ"ו מהל' מעשה הקרבנות ה"ד).

19 **יד. וְכָךְ הָיוּ מוֹשִׁיטִין[68] לוֹ שְׁאָר הָאֲבָרִים: כָּל אֶחָד**
20 **וְאֶחָד נוֹתֵן הָאֲבָרִים שֶׁבְּיָדוֹ לָרִאשׁוֹן, וְהָרִאשׁוֹן נוֹתֵן**
21 **לְכֹהֵן גָּדוֹל, וְהוּא סוֹמֵךְ וְזוֹרֵק לָאֵשׁ. וְאִם רָצָה לִסְמֹךְ**
22 **בִּלְבַד וְיִהְיֶה [כֹּהֵן] אַחֵר זוֹרֵק לָאֵשׁ - עוֹשֶׂה. וְאֵין**
23 **שָׁם סְמִיכָה עַל הָאֲבָרִים אֶלָּא לְכֹהֵן גָּדוֹל בִּלְבַד,**
24 **מִפְּנֵי כְּבוֹדוֹ[69]; אֲבָל כָּל הַסְּמִיכוֹת עַל בַּעֲלֵי חַיִּים הֵם.**

68) תמיד, שם. 69) מנחות צד, א.

25 **טו. כְּשֶׁיִּגְדַּל הַכֹּהֵן וְיֵעָשֶׂה אִישׁ[70] הֲרֵי הוּא כָּשֵׁר**
26 **לַעֲבוֹדָה; אֲבָל אֶחָיו[71] הַכֹּהֲנִים לֹא הָיוּ מַנִּיחִין אוֹתוֹ**
27 **לַעֲבֹד בַּמִּקְדָּשׁ עַד שֶׁיִּהְיֶה בֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה. וְאֵינוֹ**
28 **נִכְנָס לָעֲזָרָה לָעֲבוֹדָה תְּחִלָּה אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁהַלְוִיִּם**
29 **אוֹמְרִים שִׁירָה[72].**

70) חולין כד, ב: "מאימתי כשר לעבודה, משיביא שתי שערות". 71) חולין, שם. 72) ערכין יג, ב: "אין קטן נכנס לעבודה אלא בשעה שהלוים אומרים בשיר". ומפרשה רבינו בכהן, שכן משמע הלשון "לעבודה". וקטן לאו דוקא, אלא כשלא הגיע לעשרים שנה (כסף־משנה), ועי' ראב"ד.

30 **טז. אֵין הַכֹּהֵן עוֹבֵד תְּחִלָּה[73], וְכֵן כֹּהֵן גָּדוֹל[74] אֵינוֹ**
31 **עוֹבֵד תְּחִלָּה, עַד שֶׁיָּבִיא עֲשִׂירִית הָאֵיפָה מִשֶּׁלּוֹ**
32 **וְעוֹבֵד בְּיָדוֹ[75]; שֶׁנֶּאֱמַר: זֶה קָרְבַּן אַהֲרֹן וּבָנָיו אֲשֶׁר**
33 **יַקְרִיבוּ לַיְיָ בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ. וְאִם עָבַד קֹדֶם שֶׁיָּבִיא**
34 **עֲשִׂירִית הָאֵיפָה, וְכֵן כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁעָבַד בִּכְהֻנָּה גְּדוֹלָה**
35 **קֹדֶם שֶׁיָּבִיא עֲשִׂירִית הָאֵיפָה - עֲבוֹדָתוֹ כְּשֵׁרָה[76].**

73) מנחות נא, ב. תוספתא שקלים פ"ג (הוצאת צוק"מ עמוד 179 14), 'ספרא' פ' צו פ"ג ה"ג, ו'ירושלמי' שקלים פ"ז ה"ג. 74) שם. 75) תוספתא, 'ספרא' ו'ירושלמי' שם. 76) כן הוא בתוספתא וב'ירושלמי' שם, אבל ב'ספרא' שם אמרו: פסולה. ועי' משנה־למלך.

36 **יז. כֹּהֵן[77] שֶׁלֹּא עָבַד עַדַיִן מִיָּמָיו שֶׁמִּנּוּהוּ כֹּהֵן גָּדוֹל**

- הֲרֵי זֶה מֵבִיא עֲשִׂירִית הָאֵיפָה וְעוֹבְדָהּ בְּיָדוֹ בַּתְּחִלָּה, כִּשְׁאָר חִנּוּךְ כָּל כֹּהֵן הֶדְיוֹט; וְאַחַר כָּךְ מַקְרִיב עֲשִׂירִית הָאֵיפָה שְׁנִיָּה, שֶׁהִיא חִנּוּךְ כֹּהֵן גָּדוֹל; וְאַחַר כָּךְ מַקְרִיב עֲשִׂירִית הָאֵיפָה שְׁלִישִׁית[78], שֶׁהִיא חֲבִתֵּי כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁמַּקְרִיב בְּכָל יוֹם, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[79]. וּמַעֲשֵׂה שְׁלָשְׁתָּן שָׁוֶה הוּא[80].

77) מנחות עה, א. 78) שם. 79) בפ"ג מהל' תמידין ומוספין מהי"ח ואילך. 80) שהן "רבוכה" (= חלוט ברותחין) כמפורש במנחות, שם. ועי' במשנה־למלך.

יום שני ט"ז טבת ה'תשע"ט

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבואר בו כי הנביאים הראשונים תקנו לברר מישראל כשרים ויראי חטא לעמוד על הקרבנות, והם הנקראים אנשי מעמד.

א. אִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה קָרְבָּנוֹ שֶׁל אָדָם קָרֵב וְהוּא אֵינוֹ עוֹמֵד עַל גַּבָּיו[2]; וְקָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר הֵן קָרְבָּן שֶׁל כָּל יִשְׂרָאֵל, וְאִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיוּ יִשְׂרָאֵל כֻּלָּן עוֹמְדִין בָּעֲזָרָה בִּשְׁעַת קָרְבָּן. לְפִיכָךְ תִּקְּנוּ נְבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים[3], שֶׁיְּבָרְרוּ מִיִּשְׂרָאֵל כְּשֵׁרִים וְיִרְאֵי חֵטְא וְיִהְיוּ שְׁלוּחֵי כָּל יִשְׂרָאֵל לַעֲמֹד עַל הַקָּרְבָּנוֹת. וְהֵם הַנִּקְרָאִים אַנְשֵׁי מַעֲמָד. וְחִלְּקוּ אוֹתָם אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים מַעֲמָדוֹת, כְּמִנְיַן מִשְׁמְרוֹת כְּהֻנָּה וּלְוִיָּה. וְעַל כָּל מַעֲמָד וּמַעֲמָד אֶחָד מֵהֶן מְמֻנֶּה עַל כֻּלָּם, וְהוּא נִקְרָא רֹאשׁ הַמַּעֲמָד.

2) תענית כו. במשנה. ולמדו ממה שנאמר (במדבר כח, ב) "תשמרו להקריב לי במועדו" - "שיהו כהנים ולויים וישראלים עומדים עליהם" (ספרי במדבר שם). וכן יש ללמוד ממה נאמר ביחזקאל מו, ב "ובא הנשיא וגו' ועמד על מזוזת השער ועשו הכהנים את עולתו ואת שלמיו והשתחווה וגו' ויצא". 3) שמואל ודוד.

ב. בְּכָל שַׁבָּת וְשַׁבָּת[4] מִתְקַבְּצִין אַנְשֵׁי מַעֲמָד שֶׁל אוֹתָהּ שַׁבָּת. מִי שֶׁהָיָה מֵהֶן בִּירוּשָׁלַיִם אוֹ קָרוֹב לָהּ - נִכְנָסִין לַמִּקְדָּשׁ עִם מִשְׁמַר כְּהֻנָּה וּלְוִיָּה שֶׁל אוֹתָהּ שַׁבָּת; וְהָרְחוֹקִים שֶׁבְּאוֹתוֹ מַעֲמָד - כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ מַעֲמָד שֶׁלָּהֶן הֵן מִתְקַבְּצִין לְבֵית הַכְּנֶסֶת שֶׁבִּמְקוֹמָן[5].

4) בכל שבוע ושבוע. 5) כן הוא בתוספתא תענית פרק ג: "כהנים ולויים עולין לירושלים וישראל שבאותה משמר שאינן יכולין לעלות לירושלים מתכנסין בעריהם וכו'".

ג. וּמָה הֵן עוֹשִׂין אֵלּוּ הַמִּתְקַבְּצִין בֵּין בִּירוּשָׁלַיִם בֵּין בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת? מִתְעַנִּין שֵׁנִי בַּשַּׁבָּת שֶׁלָּהֶן וּבַשְּׁלִישִׁי וּבְרֻבִיעִי וּבַחֲמִישִׁי. אֲבָל בְּעֶרֶב שַׁבָּת לֹא הָיוּ מִתְעַנִּין, מִפְּנֵי כְּבוֹד שַׁבָּת[6]; וּבְאֶחָד בַּשַּׁבָּת אֵינָם מִתְעַנִּים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵצְאוּ מֵעֹנֶג שַׁבָּת לְצוֹם[7].

6) שיהיו פנויים להכין צרכי שבת. 7) שכל שינוי ווסת מזיק לגוף "ושינוי וסת תחילת חולי".

ד. וּבְכָל יוֹם וָיוֹם מִשַּׁבָּת שֶׁהָיָה מַעֲמָדָן מִתְפַּלְּלִין אַרְבַּע תְּפִלּוֹת: שַׁחֲרִית וּמִנְחָה וּנְעִילָה[8], וְעוֹד מוֹסִיפִין תְּפִלָּה אַחֶרֶת בֵּין שַׁחֲרִית וּמִנְחָה, וְהִיא יִתְרָה לָהֶן[9]. וְנוֹשְׂאִין כַּפֵּיהֶן הַכֹּהֲנִים בַּמַּעֲמָד שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּכָל יוֹם: בְּשַׁחֲרִית, וּבִתְפִלָּה זוֹ הַיִּתְרָה, וּבִנְעִילָה[10]. וְקוֹרִין בְּסֵפֶר תּוֹרָה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים שְׁתֵּי פְּעָמִים בְּכָל יוֹם: בְּשַׁחֲרִית וּבַתְּפִלָּה הַשְּׁנִיָּה שֶׁמּוֹסִיפִין[11]; אֲבָל בְּמִנְחָה לֹא הָיוּ קוֹרִין בְּסֵפֶר תּוֹרָה, אֶלָּא עַל פֶּה, כְּקוֹרְאִין אֶת שְׁמַע[12]. וְלֹא הָיוּ מִתְקַבְּצִין לִתְפִלַּת מִנְחָה בְּעֶרֶב שַׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן טְרוּדִין לַשַּׁבָּת.

8) ו"נקראת תפילת נעילה כלומר, ננעלו שערי שמים בעד השמש ונסתרה, לפי שאין מתפללין אותה אלא סמוך לשקיעת החמה". 9) [וכן מפורש בירושלמי שם: "שמע מינה שמתענין במעמדות ומתפללין ארבע". והביא רבינו בפירוש המשניות (שם משנה ד) הוכחה לשיטתו ממה שאמרו שם, שהיו קוראים במעמד בשחרית ובמוסף, וזה סותר למה שאמרו שם, שיום שיש בו קרבן מוסף אין בו מעמד במנחה, וכל שכן שאין בו במוסף, אלא על כרחנו שמה שאמרו שקוראים במעמד בשחרית ובמוסף אין הכוונה למוסף של ראש חודש, אלא לתפילה היתירה. ובבבלי שם כו: שאמרו: "תעניות ומעמדות מי איכא מוסף"? נראה שגירסת רבינו: "תעניות מי איכא מוסף", וכן כתב הכסף משנה וכן הוא בפירוש ר"ח. ולפי זה יש במעמדות תפילת מוסף, ועיין ראב"ד. וראה להלן שאף בימים שיש בהם מוסף כגון ראשי חדשים וכו' יש בהם גם אותה התפילה היתירה]. 10) אבל במנחה אין נשיאות כפיים כדעת רבי יוסי שם. 11) כן מפרש רבינו מה שאמרו שם במשנה: "מתכנסין לעריהן וקוראין במעשה בראשית וכו' בשחרית [ו]במוסף". 12) ומה שאמרו (תמורה יד:) "דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרן בעל פה", אין זה אלא להוציא אחרים ידי חובתן.

ה. וְקִבּוּצָן לְכָל תְּפִלָּה מֵאַרְבַּע תְּפִלּוֹת אֵלּוּ וַעֲמִידָתָן שָׁם לִתְפִלָּה וְלִתְחִנָּה וּלְבַקָּשָׁה[13] וְלִקְרוֹת בַּתּוֹרָה נִקְרָא מַעֲמָד.

13) כוונת רבינו למה שאמרו (שם כז:) שהיו מתענין בשני בשבת על יורדי הים ובשלישי בשבת על הולכי מדבריות וברביעי על אסכרה שלא תיפול וכו', ובוודאי שהיה להם תחינות ובקשות על כל הדברים האלו.

ו. וּבַמֶּה הָיוּ קוֹרְאִין? בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית[14]. בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן קוֹרְאִין 'בְּרֵאשִׁית'[15] וְ'יְהִי רָקִיעַ'[16]. בַּשֵּׁנִי - 'יְהִי רָקִיעַ' וְ'יִקָּווּ'[17]. בַּשְּׁלִישִׁי - 'יִקָּווּ' וְ'יְהִי מְאוֹרוֹת'. בָּרְבִיעִי - 'יְהִי מְאוֹרוֹת' וְ'יִשְׁרְצוּ'. בַּחֲמִישִׁי - 'יִשְׁרְצוּ'[18] וְ'תּוֹצֵא הָאָרֶץ'[19]. בַּשִּׁשִּׁי - 'תּוֹצֵא הָאָרֶץ'[20] 'וַיְכֻלּוּ'[21].

14) "לפי ששלימות המציאות בעבודה, ואין אצלנו עבודה אלא עם הקרבנות וכן אמרו אלמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ". 15) היינו, מהתחלת בראשית עד פסוק ו. ולפי שאין בה אלא חמישה פסוקים, קורא אחד שלושה והשני חוזר וקורא פסוק שלישי ומוסיף רביעי וחמישי (שם כז: כמו בראשי חדשים בפרק י"ג מהלכות תפילה הלכה ד). 16) מפסוק ו עד פסוק ט. וקורא בה ראשון. 17) חמישה פסוקים וקוראים בה שניים, כמבואר למעלה. 18) ארבעה פסוקים וקורא בה אחד. 19) יש בה שמונה פסוקים וקוראים בה שניים. 20) וקוראים בה שניים. 21) וקורא בה אחד.

1 **ז. פָּרָשָׁה גְּדוֹלָה קוֹרְאִין אוֹתָהּ בִּשְׁנַיִם[22], וּקְטַנָּה**
2 **קוֹרֵא אוֹתָהּ אֶחָד. וּשְׁתֵּי פָּרָשִׁיּוֹת שֶׁקּוֹרְאִין שַׁחֲרִית -**
3 **הֵם שֶׁחוֹזְרִין וְקוֹרִין אוֹתָן בַּתְּפִלָּה הַשְּׁנִיָּה בַּסֵּפֶר,**
4 **וְחוֹזְרִין וְקוֹרְאִין אוֹתָן בְּמִנְחָה עַל פֶּה.**

22) ובגמרא שם מקשה: בראשית בשניים הא אין בה אלא חמישה פסוקים ואין קורין בתורה פחות משלושה פסוקים - רב אמר דולג, כלומר, השני חוזר על פסוק אחד ממה שקרא הראשון.

5 **ח. שְׁמֹנַת יְמֵי חֲנֻכָּה לֹא הָיוּ אַנְשֵׁי מַעֲמָד עוֹשִׂין מַעֲמָד**
6 **בְּשַׁחֲרִית[23]. וְכָל יוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קָרְבַּן מוּסָף לֹא הָיָה בּוֹ**
7 **מַעֲמָד לֹא בִּתְפִלָּה שְׁנִיָּה שֶׁלָּהֶם וְלֹא בְּמִנְחָה[24], אֶלָּא**
8 **בְּשַׁחֲרִית וּבְנְעִילָה בִּלְבַד. וְכָל יוֹם שֶׁהָיָה בּוֹ קָרְבַּן**
9 **הָעֵצִים לֹא הָיָה בּוֹ מַעֲמָד בְּנְעִילָה, אֶלָּא בְּשַׁחֲרִית**
10 **וּבִתְפִלָּה שְׁנִיָּה וּבְמִנְחָה.**

23) במשנה שם: "כל יום שיש בו הלל אין מעמד בשחרית". לפי שאין להם פנאי לעשות מעמד, שהרי צריכים לקרוא הלל, והיינו חנוכה שיש בו הלל ואין בו קרבן מוסף. ובראש חודש שההלל שלו אינו אלא משום מנהג, היה בו מעמד בשחרית. 24) לפי שהיו טרודין במוסף, ואין לך מוסף בלא שתי בהמות ולא היה להם פנאי כלל שהכהנים של מעמד טרודין במוסף וישראל שבהם היו טרודין לחטוב עצים ולשאוב מים. וכל שכן שאין בו מעמד בתפילת המוסף.

11 **ט. וּמַהוּ קָרְבַּן הָעֵצִים? זְמַן קָבוּעַ הָיָה לְמִשְׁפָּחוֹת**
12 **מִשְׁפָּחוֹת[25] לָצֵאת לַיְּעָרִים לְהָבִיא עֵצִים לַמַּעֲרָכָה.**
13 **וְיוֹם שֶׁהִגִּיעַ לִבְנֵי מִשְׁפָּחָה זוֹ לְהָבִיא הָעֵצִים, הָיוּ**
14 **מַקְרִיבִין עוֹלוֹת נְדָבָה, וְזֶהוּ קָרְבַּן הָעֵצִים. וְהָיָה לָהֶם**
15 **כְּמוֹ יוֹם טוֹב[26], וַאֲסוּרִין בּוֹ בְּהֶסְפֵּד וּבְתַעֲנִית[27]**
16 **וּבַעֲשִׂיַּת מְלָאכָה. וְדָבָר זֶה מִנְהָג[28].**

25) נראה מדבריו שלכל המשפחה היה היום ליום־טוב, וכן כתבו התוספות בעירובין מא. (דיבור המתחיל מבני) על הברייתא של ר' אלעזר ב"ר צדוק, שאמר אני מבני בניו של בנימין סנאה - שהיה חתנו וחתנו כבנו, הרי שגם חתניהן של אותן משפחות חגגו יום זה. 26) כמו יום טוב ולא יום טוב ממש. וכן נראה בירושלמי (מגילה פרק א הלכה ד) שלצורך אוכל נפש מותר אף לקצור ביום הבאת קרבנו, אף על פי שביום טוב אסור לקצור אף לצורך אוכל נפש, כמפורש בירושלמי ביצה פרק א הלכה י. 27) בעירובין שם: "אמר רבי אלעזר ב"ר צדוק אני מבני בניו של סנרב בן בנימין (שזמן קרבן העצים שלהם בעשרה באב - משנה בתענית שם) ופעם אחת חל תשעה־באב בשבת ודחינוהו לאחר השבת והתענינו ולא השלמנוהו מפני שיום טוב שלנו הוא". וראה להלן הלכה י' שאפילו יחיד המתנדב עצים אסור בהספד ותענית בו ביום. [ואף על פי שאמרו (ראש השנה יט:) שבטלה מגילת תענית, כלומר בטלו כל אותם הימים הטובים, לאחר חורבן בית המקדש - צריך לומר שר' אלעזר ב"ר צדוק היה בזמן הבית, ומה שהזכיר שהיו מתענים בתשעה באב, זה מתאים למה שכתב רבינו בפירוש המשנה בראש השנה פרק א משנה ג, שגם בזמן הבית השני היו מתענים בתשעה באב]. 28) [לדעת התוספות (פסחים נ. דיבור המתחיל מקום) יש בזה איסור דאורייתא ולדעת הר"ן שם אינו אלא איסור מדרבנן, והפסוק המובא שם אינו אלא אסמכתא, ולדעת רבינו אינו אלא משום מנהג. ואף על פי שאינו אלא מנהג דחה יום טוב זה את התענית של עשרה באב (שנדחה מיום שבת) שהרי זה היה בזמן הבית, ואם כן גם התענית לא היה אלא משום מנהג].

17 **י. אֲפִלּוּ יָחִיד שֶׁהִתְנַדֵּב[29] עֵצִים אוֹ גְּזָרִים בַּמַּעֲרָכָה**
18 **- אָסוּר בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם[30] בְּהֶסְפֵּד וּבְתַעֲנִית וּבַעֲשִׂיַּת**
19 **מְלָאכָה. וְדָבָר זֶה מִנְהָג.**

29) בירושלמי שם: "האומר הרי עלי עצים למזבח וכו'". וברור שאין הבדל בעניין זה בין אם אמר "הרי עלי" או שאמר "הרי אלו למזבח" - כיוון שהביאם הוא יום טוב שלו. 30) שמביאם למקדש.

20 **יא. אַנְשֵׁי מַעֲמָד אֲסוּרִין מִלְּסַפֵּר וּמִלְּכַבֵּס כָּל שַׁבָּת**
21 **שֶׁלָּהֶן. וּבַחֲמִישִׁי מֻתָּרִין, מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת[31]. וּמִפְּנֵי**
22 **מָה אָסְרוּ עֲלֵיהֶם לְסַפֵּר וּלְכַבֵּס? כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ**
23 **לְמַעֲמָדָם כְּשֶׁהֵם מְגֻלִּין, אֶלָּא יְסַפְּרוּ וִיכַבְּסוּ מִקֹּדֶם.**

31) בחמישי לאו דווקא. יש אומרים שכל שכן שמותר בשישי.

יום שלישי י"ז טבת ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) בו יבאר רבינו שחמשה עשר ממונים היו במקדש, ועל מה היו ממונים.

24 **א. חֲמִשָּׁה עָשָׂר מְמֻנִּין הָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ[2], וְכֵן מְמֻנִּים**
25 **לְעוֹלָם עַל כָּל דָּבָר מֵחֲמִשָּׁה עָשָׂר דְּבָרִים אֵלּוּ מְמֻנֶּה**
26 **אֶחָד. וְאֵלּוּ הֵן: א) עַל הַזְּמַנִּים[3]. ב) עַל נְעִילַת**
27 **שְׁעָרִים[4]. ג) עַל הַשּׁוֹמְרִים[5]. ד) עַל הַמְּשׁוֹרְרִים[6]. ה)**
28 **עַל הַצִּלְצָל עִם שְׁאָר כְּלֵי שִׁיר[7]. ו) עַל הַפְּיָסוֹת[8]. ז)**
29 **עַל הַקְּנִים[9]. ח) עַל הַחוֹתָמוֹת[10]. ט) עַל הַנְּסָכִים[11].**
30 **י) עַל הַחוֹלִין[12]. יא) עַל הַמַּיִם[13]. יב) עַל מַעֲשֵׂה**
31 **לֶחֶם הַפָּנִים[14]. יג) עַל מַעֲשֵׂה הַקְּטֹרֶת[15]. יד) עַל**
32 **מַעֲשֵׂה הַפָּרֹכֶת[16]. טו) עַל מַעֲשֵׂה בִּגְדֵי כְהֻנָּה[17].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"חמשה עשר ממונין היו במקדש, וכן ממנים לעולם על כל דבר מחמשה עשר דברים אלו, ממונה אחד. ואלו הן, על הזמנים, על נעילת השערים כו'".

המספר חמשה עשר - י"ה, קשור לגאולה, כיון שמרמז על שתי אותיות הראשונות של שם הוי', שהן "הנסתרות לה' אלוקינו", למעלה מאותיות ו"ה שהן "והנגלות לנו", שבזמן הגלות קליפת עמלק מפרידה בין י"ה ל"נגלות לנו", ולכן אין אנו רואים את הי"ה בתוך "והנגלות" (ו"ה), וזהו שכתוב "כי יד על כס י־ה מלחמה לה' בעמלק כו'", ולעתיד־לבוא כשיוכרת זרע עמלק ויבנה בית המקדש, אז יהיה גילוי שם הוי' בשלמותו.

(על־פי 'יין מלכות' ספר עבודה סימן כא)

ב. כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִמְּמֻנִּים אֵלּוּ - תַּחַת יָדוֹ אֲנָשִׁים הַרְבֵּה, כְּדֵי לְהָכִין הַמְּלָאכָה שֶׁהוּא מְמֻנֶּה עָלֶיהָ[18]. זֶה שֶׁעַל הַזְּמַנִּים - הוּא וַאֲנָשָׁיו מְשַׁמְּרִים אֶת הַזְּמַנִּים. כֵּיוָן שֶׁיַּגִּיעַ עֵת הַקָּרְבָּן מַכְרִיז הוּא אוֹ אֶחָד מֵאֲנָשָׁיו בִּרְשׁוּתוֹ וְאוֹמֵר: עִמְדוּ כֹּהֲנִים לָעֲבוֹדָה[19], וּלְוִיִּם לַדּוּכָן[20], וְיִשְׂרָאֵל לַמַּעֲמָד. וְכֵיוָן שֶׁיִּשָּׁמַע קוֹלוֹ יָבוֹא כָּל אֶחָד לְמְלַאכְתּוֹ.

18) שעל כן נקראו ממונים, שהיו ממונים על אנשים אחרים. 19) ירושלמי שקלים פ"ה הלכה א, ובבלי יומא כ: 20) אף־על־פי שזמן הלויים לעמוד על הדוכן לומר שירה, הוא בשעת ניסוך היין, כמבואר בפ"ו מהלכות תמידין ומוספין הלכה ה, והוא בגמר התמיד, בכל זאת היו עומדים בשוה עם הכהנים (יריעות שלמה).

2) שקלים פרק ה משנה א. 3) הוא גביני כרוז הנזכר במשנה שם, ותפקידו מבואר להלן בהלכה ב. 4) שם: "בן גבר על נעילת שערים", ותפקידו מבואר בהלכה ג. 5) שם: "בן בבי על הפקיע". וכן פירושו לפי מסקנת הגמרא ביומא כג. (ועיין ראב"ד וכסף־משנה). תפקידו מבואר בהלכה ד. 6) שם: "הוגרוס בן לוי על השיר". תפקידו מבואר בהלכה ה. 7) שם: "בן ארזה על הצלצל". וכשהקיש על הצלצל, היה סימן ללויים לפתוח בשיר (תפארת ישראל. וראה להלן פ"ו מהלכות תמידין ומוספין הלכה ז). ועיין להלן הלכה ז. 8) שם: "מתתיה בן שמואל על הפייסות". ויבואר להלן בהלכה ח. 9) שם: "פתחיה על הקינים". תפקידו מבואר להלן בהלכה ט. 10) שם: "יוחנן בן פנחס על החותמות". תפקידו מבואר להלן בהלכה י. 11) שם: "אחיה על הנסכים". תפקידו מבואר להלן בהלכה יב. 12) שם: "בן אחיה על חולי מעיים". תפקידו מבואר להלן בהלכה יד. 13) שם: "נחוניא חופר שיחין". תפקידו מבואר להלן בהלכה טו. 14) שם: "בית גרמו על מעשה לחם הפנים". תפקידו מבואר להלן שם. 15) שם: "בית אבטינס על מעשה הקטורת". תפקידו מבואר להלן שם. 16) שם: "אלעזר על הפרוכת". תפקידו מבואר להלן בהלכה טז. 17) שם: "ופנחס המלביש". תפקידו מבואר להלן בהלכה כ.

ג. זֶה שֶׁעַל נְעִילַת שְׁעָרִים - עַל פִּיו נוֹעֲלִין וְעַל פִּיו פּוֹתְחִין[21], וְאֵין הַתּוֹקְעִין תּוֹקְעִין בְּכָל יוֹם לִפְתִיחַת הַשְּׁעָרִים[22] אֶלָּא בִּרְשׁוּתוֹ. וּבְכָל יוֹם תּוֹקְעִין בַּמִּקְדָּשׁ שָׁלֹשׁ תְּקִיעוֹת לִפְתִיחַת הַשְּׁעָרִים: תְּקִיעָה תְּרוּעָה וּתְקִיעָה.

21) במשנה שקלים שם: "על נעילת שערים", ורבינו הוסיף שהיה ממונה גם על פתיחת שערים, וכן פירשו שם הרא"ש והרע"ב: "לנעול שערים (בערב) ולפותחם בבוקר". [ואף־על־פי שהפתיחה קודמת לנעילה — הקדים רבינו הנעילה לפתיחה, לפי שהלילה קודם ליום. ובכל מעת לעת, קדמה הנעילה בלילה לפתיחה בבוקר שלאחריו, וכמו שהדגישו הרא"ש והרע"ב, ועיין ביריעות שלמה). 22) סוכה נג: במשנה.

ד. זֶה שֶׁעַל הַשּׁוֹמְרִים - הוּא אִישׁ הַר הַבַּיִת[23] שֶׁמְּסַבֵּב עַל הַלְוִיִּם[24] בְּכָל לַיְלָה, וְכָל מִי שֶׁיָּשֵׁן עַל מִשְׁמָרוֹ - מַלְקֶה אוֹתוֹ בְּמַקְלוֹ וְשׂוֹרֵף אֶת כְּסוּתוֹ[25].

23) שר הר הבית (מדות פ"א משנה ב). וראה למעלה פ"ח מהלכות בית הבחירה הלכה י. 24) משמע שעל הכהנים לא היה מסבב, אף שגם הכהנים היו שומרים בשלשה מקומות (למעלה שם הלכה ד), מפני שהכהנים זריזים הם (ועיין ברע"ב שקלים פ"ה משנה א, ותוס' יו"ט שם). 25) כלומר, רשאי גם לשרוף את כסותו.

ה. זֶה שֶׁעַל הַמְּשׁוֹרְרִים - הוּא בּוֹרֵר בְּכָל יוֹם הַמְּשׁוֹרְרִים שֶׁעוֹמְדִים עַל הַדּוּכָן לוֹמַר שִׁירָה בַּפֶּה, וְעַל פִּיו תּוֹקְעִין עַל הַקָּרְבָּנוֹת[26]. אֵין פּוֹחֲתִין[27] בַּמִּקְדָּשׁ מֵאַחַת וְעֶשְׂרִים תְּקִיעָה[28] בְּכָל יוֹם: שָׁלֹשׁ[29] לִפְתִיחַת שְׁעָרִים[30], וְתֵשַׁע לְתָמִיד שֶׁל שַׁחַר[31], וְתֵשַׁע לְתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם. וְיוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קָרְבַּן מוּסָף - מוֹסִיפִין תֵּשַׁע עַל קָרְבַּן מוּסָף. וְאִם חָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ אוֹ יוֹם טוֹב לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, אוֹ שֶׁחָל רֹאשׁ הַשָּׁנָה לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת שֶׁיֵּשׁ שָׁם שְׁלֹשָׁה מוּסָפִין[32] - אֵין תּוֹקְעִין לְכָל מוּסָף וּמוּסָף בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אֶלָּא תּוֹקְעִין תֵּשַׁע בִּלְבַד לְכָל הַמּוּסָפִין[33].

26) להלן הלכה ז, כתב רבינו שזה שעל הצלצל ממונה על כל המשוררים בכלי שיר, וצריך עיון (יריעו"ש). 27) סוכה שם במשנה. 28) כלומר, תשע פעמים תר"ת (=תקיעה, תרועה, תקיעה). 29) תקיעה, תרועה ותקיעה, כמבואר למעלה הלכה ג. 30) שערי העזרה. 31) ש"כשהיו מנסכין את נסכי התמיד, הלויים אומרים בשיר, ושלשה פרקים היו בשיר שהיו מפסיקין בו ותוקעין הכהנים בחצוצרות" (רש"י שם). וראה להלן פ"ו מהלכות תמידין ומוספין הלכה ז. 32) כלומר, שלשה קרבנות מוסף, בשביל שבת, ראש־חודש וראש־השנה. 33) בסוכה נה. בברייתא: "יכול כשם שתוקעין על [המוסף] שבת בפני עצמו, ועל [מוסף] ראש־חודש בפני עצמו, כך יהיו תוקעין על כל מוסף ומוסף? תלמוד־לומר [וביום שמחתכם ובמועדיכם] ובראשי חדשיכם [ותקעתם], הוקשו כל

החדשים כולם זה לזה [שתקיעותיהם שוות]. רב אשי אמר, כתוב חדשכם [חסר יו"ד], וכתוב ובראשי. ואיזה חודש שיש לו שני ראשין, זה ראש־השנה (=ראש־חודש וראש־השנה) ואמר רחמנא חדשכם חד הוא". [ומסתבר שתוקעים תשע תקיעות על מוסף של שבת, שקרב ראשון, מפני שהוא תדיר, כמבואר להלן פ"ט מהלכות תמידין ומוספין הלכה ב].

ו. בְּעֶרֶב שַׁבָּת מוֹסִיפִין שֵׁשׁ[34]: שָׁלֹשׁ לְהַבְטִיל אֶת הָעָם מִן הַמְּלָאכָה[35], וְשָׁלֹשׁ לְהַבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל[36]. וּבְרֶגֶל מוֹסִיפִין שָׁלֹשׁ לִפְתִיחַת שַׁעַר הַתַּחְתּוֹן[37], וְהוּא שַׁעַר עֶזְרַת נָשִׁים, וְשָׁלֹשׁ לִפְתִיחַת שַׁעַר הָעֶלְיוֹן[38], הוּא שַׁעַר נִקָּנוֹר. וְלָמָּה נִקְרָא שַׁעַר עֶלְיוֹן? לְפִי שֶׁהוּא לְמַעְלָה מֵעֶזְרַת נָשִׁים. וְכֵן תּוֹקְעִין שָׁלֹשׁ לְמִלּוּי הַמַּיִם[39] שֶׁמְּנַסְּכִין בֶּחָג. וְאֵין תּוֹקְעִים לְמִלּוּי הַמַּיִם בְּשַׁבָּת[40]. וְתוֹקְעִין שָׁלֹשׁ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ בְּשָׁעָה שֶׁמְּנַסְּכִין הַמַּיִם[41]. וְכָל הַתּוֹקְעִים שֶׁתּוֹקְעִים עַל הַקָּרְבָּנוֹת - מִתַּחַת יַד זֶה שֶׁעַל הַמְּשׁוֹרְרִים וּבִרְשׁוּתוֹ. וְכָל אֵלּוּ הַתְּקִיעוֹת בַּחֲצוֹצְרוֹת הֵן[42].

34) שם במשנה. [וראה בספרי "זמנים" עמ' ו־ז, שאף־על־פי שתוקעים גם בגבולין – עיקרן של תקיעות אלו אינו אלא במקדש]. 35) שם במשנה. ועיין בשבת קיד: שכהנים זריזים הם (בקיאים הם בכל, ואין צריכים סימן, שכתוב בהם יורו משפטיך ליעקב – רש"י) והתקיעות היו בשביל העם שבירושלים. ובשבת לה: מבואר שתקיעה ראשונה לבטל העם שבשדות. תקיעה שנייה, נסתלקו התריסין וננעלו החנויות. תקיעה שלישית, סילק המסלק והטמין המטמין את החמין והדליקו את הנרות. וכן הוא בדברי רבינו פ"ה מהלכות שבת הלכה יא. 36) שם במשנה. היינו אחר ש"שוהה כדי לצלות דג קטן או כדי להדביק פת בתנור, תוקע ומריע ותוקע ושובת" (הלכות שבת שם). 37) בסוכה שם: "שלש לשער התחתון". ופירש רש"י שזהו מה ששנינו במשנה (שם נא:) "הגיעו לעזרה (=לעזרת נשים) תקעו והריעו ותקעו". [ורבינו מפרש שאז פתחו את השער, וראה להלן, ועיין בכסף־משנה]. 38) שם במשנה: "שלש לשער העליון". ופירש רש"י שזהו מה ששנינו במשנה (שם) "ועמדו שני הכהנים בשער העליון וכו' קרא הגבר תקעו והריעו ותקעו". [ורבינו מפרש אז פתחו השער, וכן נראה בסוכה נד. "כיון דתקע לפתיחת שערים למעלה"]. 39) שם במשנה. וזהו מה ששנינו שם מח. "היה ממלא מן השילוח, הגיעו לשער המים, תקעו והריעו ותקעו" (רש"י שם). 40) שם נד. מימרא של רבא "שכבר נתמלאו מערב־שבת, כדתנן לעיל מח: אלא שהיה ממלא מערב־שבת [חבית של זהב]" (רש"י). ואם כן, מילוי המים כאן אינו מן השילוח אלא מן החבית (מעשה רוקח). 41) במשנה שם: "ושלש על גבי מזבח". ופירש רש"י כשזוקפין את הערבה, כדתנן לעיל מה. וזוקפין את הערבה בצידי המזבח ותקעו הריעו ותקעו, ושם נד. ד"ה ה"ג כתב, שזקיפת הערבה היתה בשעה שמנסכין המים על גבי המזבח, וכן יש לומר לדעת רבינו (הר המוריה). 42) שם נא:

ז. זֶה שֶׁעַל הַצִּלְצָל - הוּא הַמַּעֲמִיד כָּל הַמְּשׁוֹרְרִים עַל פִּי כְּלֵי שִׁיר שֶׁסּוֹעֲדִין[43] עִם הַלְּוִיִּם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[44].

43) שעוזרים. 44) למעלה פ"ג הלכה ג.

ח. זֶה שֶׁעַל הַפְּיָסוֹת - הוּא מֵפִיס בֵּין הַכֹּהֲנִים בְּכָל יוֹם, עַד שֶׁיִּהְיֶה כָּל אִישׁ וָאִישׁ עוֹשֶׂה מְלַאכְתּוֹ שֶׁזָּכָה בָּהּ בַּפִּיס. וְאַרְבַּע פְּעָמִים הָיוּ מְפִיסִין בְּכָל יוֹם. וּבְהִלְכוֹת תְּמִידִין[45] אֲבָאֵר כֵּיצַד הָיוּ מְפִיסִין.

45) פרק ד הלכה ג.

ט. הַמְמֻנֶּה שֶׁעַל הַקִּנִּים - הוּא שֶׁפּוֹסְקִין עִמּוֹ שֶׁיִּמְכֹּר הַקִּנִּים לַקָּרְבָּנוֹת כָּךְ וָכָךְ בְּסֶלַע. וְכָל מִי שֶׁהוּא חַיָּב תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה[46] - יָבִיא דְּמֵיהֶם לַמִּקְדָּשׁ, וְזֶה הַמְמֻנֶּה נוֹתֵן הַקִּנִּים לְבַעֲלֵי הַקָּרְבָּנוֹת, וְעוֹשֶׂה חֶשְׁבּוֹן עִם הַגִּזְבָּרִין וְנוֹתְנִין לוֹ. מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם לְשָׁלֹשִׁים יוֹם פּוֹסְקִין עִמּוֹ הַשַּׁעַר. וְאִם הוּזְלוּ הַקִּנִּים - מַסְפִּיק כְּשַׁעַר הַזּוֹל, וְאִם הוּקְרוּ - מַסְפִּיק כְּמוֹ שֶׁפָּסְקוּ עִמּוֹ; שֵׁיַּד הֶקְדֵּשׁ עַל הָעֶלְיוֹנָה[47]. וְכֵן קֵן שֶׁנִּמְצָא פָּסוּל אוֹ שֶׁנִּפְסַל קֹדֶם שֶׁיִּקְרַב - נוֹתֵן אַחֵר תַּחְתָּיו[48].

46) כגון זב וזבה ויולדת, ראה להלן פ"א מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ג. 47) בשקלים פ"ד משנה ט, שנינו: "אחת לשלשים יום משערין את הלשכה, כל המקבל עליו לספק לסתות" וכו'. ואף־על־פי ששם המדובר בענין נסכים (ראה להלן הלכה יג) – סובר רבינו כי הוא־הדין לקינים (כסף־משנה). 48) בשקלים פ"ז משנה ז, שנינו: "ועל הקינין הפסולות שיהו באות משל צבור, ר' יוסי אומר המספק את הקינין מספק את הפסולות". ופסק רבינו כר' יוסי, מפני שהתנא־קמא הוא ר' שמעון, וכבר אמרו (עירובין מו:) ר' יוסי ור' שמעון - הלכה כר' יוסי (כסף־משנה).

י. זֶה שֶׁעַל הַחוֹתָמוֹת[49] - הוּא שֶׁמְּקַבֵּל דְּמֵי הַנְּסָכִים מִמְּחֻיְּבֵי נְסָכִים וְנוֹתֵן לָהֶם חוֹתָמוֹת. וְזֶה שֶׁעַל הַנְּסָכִים - הוּא שֶׁמּוֹכֵר הַנְּסָכִים[50].

49) בשקלים פ"ה משנה ד: "מי שהוא מבקש נסכים, הולך לו אצל יוחנן שהוא ממונה על החותמות, נותן לו מעות ומקבל ממנו חותם". 50) שם: "בא לו אצל אחיה שהוא ממונה על הנסכים, ונותן לו חותם ומקבל ממנו נסכים".

יא. כֵּיצַד? אַרְבָּעָה חוֹתָמוֹת הָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ: הָאֶחָד כָּתוּב עָלָיו עֵגֶל[51]. וְהַשֵּׁנִי כָּתוּב עָלָיו זָכָר[52]. וְהַשְּׁלִישִׁי כָּתוּב עָלָיו גְּדִי[53]. וְהָרְבִיעִי כָּתוּב עָלָיו חוֹטֶא[54].

51) הוא סימן לנסכי שור, שהם: שלשה עשרונים סולת, חצי ההין שמן וחצי ההין יין (משנה שם). 52) הוא סימן לנסכי איל, שתרגום אייל – דיכרא. והם שני עשרונים סולת, שלישית ההין שמן ושלישית ההין יין. 53) הוא סימן לנסכי הכבש, שהם: עשרון אחד סולת, רביעית ההין שמן

ורביעית ההין יין. 54) סימן לנסכי שלש בהמות של מצורע עשיר (משנה שם). והם: שלשה עשרונים סולת ותשעה לוגין שמן (נוסף לזה, לוג אחד שמן למתן תנוך ובהונות), ושלש רביעית יין ושלש רביעיות שמן (פ"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ו). "ונקרא המצורע חוטא, לפי שבעוונותיו אירעו מה שאירעו" (פירוש המשניות), וכן הוא בערכין טז. "על שבעה דברים נגעים באים, על לשון הרע" וכו' (הרא"ש והרע"ב שם).

1 **יב. כָּל מִי[55] שֶׁיֵּבִיא קָרְבְּנוֹתָיו לַמִּקְדָּשׁ נוֹתֵן דְּמֵי**
2 **הַנְּסָכִים לָזֶה הַמְמֻנֶּה עַל הַחוֹתָמוֹת, וְנוֹתֵן לוֹ**
3 **חוֹתָמוֹת כְּמִנְיַן הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁלּוֹ. וְאִם הָיָה מְצֹרָע**
4 **עָשִׁיר[56] - נוֹתֵן לוֹ חוֹתָם אֶחָד שֶׁכָּתוּב עָלָיו חוֹטֵא.**
5 **וְהַלָּה הוֹלֵךְ בַּחוֹתָמוֹת שֶׁבְּיָדוֹ לָזֶה הַמְמֻנֶּה עַל**
6 **הַנְּסָכִים, וְנוֹתֵן לוֹ נְסָכִים כְּמִנְיַן הַחוֹתָמוֹת וּכְמוֹ**
7 **שֶׁכָּתוּב בָּהֶן. וְלָעֶרֶב בָּאִים זֶה אֵצֶל זֶה, מוֹצִיא אֶת**
8 **הַחוֹתָמוֹת וּמְקַבֵּל כְּנֶגְדָּן מָעוֹת. אִם הוֹתִירוּ הַמָּעוֹת**
9 **- הוֹתִירוּ לַהֶקְדֵּשׁ[57], וְאִם פָּחֲתוּ הַמָּעוֹת - יְשַׁלֵּם זֶה**
10 **שֶׁעַל הַחוֹתָמוֹת מִבֵּיתוֹ. מִי שֶׁאָבַד[58] חוֹתָמוֹ -**
11 **מַמְתִּינִין לוֹ עַד הָעֶרֶב. אִם מָצְאוּ בַּמָּעוֹת יָתֵר כְּדֵי**
12 **חוֹתָם שֶׁטּוֹעֵן[59] - נוֹתְנִין לוֹ, וְאִם לַאו - אֵין נוֹתְנִין**
13 **לוֹ. וְשֵׁם כָּל הַיּוֹם[60] כָּתוּב עַל הַחוֹתָם, מִפְּנֵי**
14 **הָרַמָּאִים, שֶׁלֹּא יַשְׁהֶא הַחוֹתָם אֶצְלוֹ עַד שֶׁיּוּקְרוּ**
15 **הַנְּסָכִים[61].**

55) משנה בשקלים שם. 56) אבל מצורע עני, שאינו מביא אלא כבש אחד (ויקרא יד, כא) אינו מביא אלא נסכי כבש, וחותמו "גדי", כדעת תנא־קמא שם (כסף־משנה). 57) והממונה על החותמות אינו יכול לטעון כי מעותיו הן שנתערבו במעות הקדש, שיד הקדש על העליונה (משנה שם). 58) שם משנה ה. 59) כלומר, אם נמצאו מעות יתירות מכדי החותמות. ושיעורם כשיעור חותם שטועין זה שנאבד לו. 60) בשקלים שם: "ושם היום". ובספרים אחרים שם כנוסחת רבינו: "ושם כל היום". ויתכן כי הכוונה היא, על־פי מה שאמרו בירושלמי שם, שהיה כתוב שם היום, כמה ימים בשבת, שם השבת, ושם החודש ושם המשמר. והיינו "שם כל היום" שכתב רבינו, כלומר, כל מה ששייך לאותו יום (הר המוריה). (ובפירוש הרא"ש שם: "ושם כל יום", ואולי צריך להיות כן גם בדברי רבינו). 61) כן הוא בפירוש המשניות לפי הפירוש השני.

16 **יג. מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם לִשְׁלֹשִׁים יוֹם[62] פּוֹסְקִין שַׁעַר הַיַּיִן**
17 **וְהַסֹּלֶת[63] עִם הַמְמֻנֶּה עַל הַנְּסָכִים. אִם הוּקְרוּ נְסָכִים**
18 **- מְסַפֵּק לָהֶן כְּמוֹ שֶׁפָּסְקוּ עִמּוֹ, וְאִם הוּזְלוּ - מְסַפֵּק**
19 **לָהֶן כַּשַּׁעַר הַזּוֹל. וְהַשָּׂכָר שֶׁמִּשְׁתַּכֵּר הַהֶקְדֵּשׁ**
20 **בִּשְׁעָרִים אֵלּוּ - הוּא הַנִּקְרָא מוֹתַר נְסָכִים, וְלוֹקְחִין**
21 **בּוֹ עוֹלוֹת לְקֵיץ הַמִּזְבֵּחַ[64]. וְאֵין מְקַיְּצִין אֶת הַמִּזְבֵּחַ**
22 **בְּעוֹלוֹת עוֹף[65], שֶׁאֵין בְּקָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר עוֹף[66].**

62) שקלים פ"ד משנה ט. וראה למעלה הלכה ט. 63) לא כתב רבינו "שמן", לפי שהשמן נבלל בסולת, כמו שנאמר: בלול בשמן" (תוספות יום־טוב שם פ"ה משנה א).

64) [בשקלים פ"ד משנה ד: "רבי עקיבא אומר, מותר התרומה לקיץ המזבח, ומותר נסכים לכלי שרת. רבי חנניה סגן הכהנים אומר: מותר נסכים לקיץ המזבח, ומותר התרומה לכלי שרת". וכתב רבינו בפירוש המשנה שם: "ופסק ההלכה בכל זה אומרת (=ירושלמי שם סוף הלכה ג) תנאי בית־דין על המותרות שיקריבו עולות". ולכן פסק בפ"ד מהלכות שקלים הלכה ט, שמותר התרומה לוקחים בה קיץ המזבח, ואם־כן אין הלכה לא כר' עקיבא ולא כר' חנניה סגן הכהנים. ומה פסק רבינו בהלכות שקלים שם הלכה ב, שמותר נסכים לכלי שרת – אין זה דין במותר הנסכים, שוודאי הוא הולך לקיץ המזבח, וכמו שכתב כאן, אלא זהו דין בכלי שרת ש"מצוותם שיבואו ממותר הנסכים" כמו שדקדק רבינו שם. ובזה פסק כברייתא בכתובות קו: ש"מזבח הזהב ולבונה וכלי שרת, באין ממותר נסכים". אלא שמכיון שאמרו בירושלמי הנ"ל, ש"תנאי בית־דין על המותרות שיקריבו עולות", על־כרחנו שמה שאמרו שכלי שרת באים ממותר נסכים, אין זה אלא למצוה לכתחילה, אבל "אם לא היה להם מותר נסכים (=כגון שלא היו להם הרבה נדרים ונדבות, והמזבח בטל, וצריך להקריב עולות לקיץ המזבח, ונמצא שאין להם ממותר נסכים לכלי שרת) – יביאו (כלי שרת) מתרומת הלשכה" (מלשון רבינו שם). ועיין כסף־משנה ומראה־הפנים בירושלמי שם הלכה ב, ד"ה רבי חייה בר יוסף). 65) שבועות יב: ועיין בתוספות שם ד"ה ואין. 66) היחיד מביא עוף, ואין הציבור מביאין עוף (תו"כ פרק ז פרשתא ו).

23 **יד. הַכֹּהֲנִים[67], מִפְּנֵי שֶׁהֵן עוֹמְדִין עַל הָרִצְפָּה**
24 **תָּמִיד[68], וְאוֹכְלִין בָּשָׂר הַרְבֵּה[69], וְאֵין עֲלֵיהֶן בְּגָדִים**
25 **בִּשְׁעַת הָעֲבוֹדָה אֶלָּא חָלוּק אֶחָד[70] - הֵם חוֹלִין**
26 **בִּמְעֵיהֶן. לְפִיכָךְ מַעֲמִידִין מְמֻנֶּה אֶחָד, שֶׁיְּהֵיה מְבַקֵּר**
27 **אוֹתָן וּמְרַפֵּא כָּל תַּחֲלוּאֵיהֶן, וְעוֹסֵק בָּהֶן תָּמִיד הוּא**
28 **וַאֲנָשָׁיו שֶׁתַּחַת יָדוֹ.**

67) ירושלמי שקלים פ"ה הלכה א. 68) ש"כל העוסק בעבודה מעבודת המקדש, צריך שיהיה עומד על הרצפה" (פ"ה מהלכות ביאת המקדש הלכה יז). 69) כן הוא בירושלמי שם. 70) "כי אסור להם לעבוד אלא בארבעה בגדים: כתונת ומכנסים ומצנפת ואבנט, לא פחות ולא יותר" (פירוש המשניות שם פ"ה משנה א). [בירושלמי שם, ליתא "אלא חלוק אחד". ובמקום זה אמרו שם: "ושותין מים", ובפיה"מ שם הביא גם זה שלא היו להם הרבה בגדים, וגם מה שהיו שותים מים].

29 **טו. וְכֵן מְמֻנִּין אֶחָד לִהְיוֹת חוֹפֵר בּוֹרוֹת וְשִׁיחִין[71]**
30 **וּמְתַקֵּן הַבּוֹרוֹת שֶׁל רַבִּים, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ הַמַּיִם מְצוּיִין**
31 **בִּירוּשָׁלַיִם לְכָל אֶחָד מִיּוֹשְׁבֶיהָ וּלְכָל עוֹלֵי הְרָגָלִים[72].**
32 **וְאֶחָד מְמֻנֶּה עַל כָּל אֻמָּנֵי לֶחֶם הַפָּנִים[73], וְהוּא מְתַקֵּן**
33 **כָּל מְלַאכְתּוֹ. וְאֶחָד מְמֻנֶּה עַל כָּל אֻמָּנֵי הַקְּטֹרֶת[74],**
34 **וְהוּא מְתַקֵּן מְלַאכְתָּהּ.**

71) בירושלמי שם: "והוה ידע (=והיה יודע) האי דין כיף מקורר מיא (=איזה סלע מוציא מים קרים), והאי דין כיף אית ביה שרברוביה (=חמימות), ועד היכן שרברובתיה

מטיא (עד היכן חמימותו מגעת)". 72) רש"י (בבבא קמא נ. ויבמות קכא:) פירש, שהיה חופר בורות לעולי רגלים בדרכים. ורבינו בפירוש המשנה (שקלים שם) כתב: שהיה "ממציא מים לעם בישוב ובמדבר". וכעין מה שכתב כאן. 73) שקלים שם. 74) שם.

1 **טז. זֶה שֶׁעַל הַפָּרֹכֶת מְמֻנֶּה עַל כָּל אוֹרְגֵי הַפָּרוֹכוֹת**[75]
2 **וְהָרוֹקְמִין בָּהֶן שֶׁיִּהְיוּ מוּכָנוֹת לַהֵיכָל וְלַשְּׁעָרִים.**
3 **וּשְׁתֵּי פָּרוֹכוֹת הָיוּ עוֹשִׂין בְּכָל שָׁנָה**[76] **לְהַבְדִּיל בֵּין**
4 **הַקֹּדֶשׁ לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים**[77]**. וְחוּטֵי הַפָּרֹכֶת כְּפוּלִין**
5 **שִׁשָּׁה שִׁשָּׁה. וְאַרְבָּעָה מִינִין הָיוּ בָּהּ: שֵׁשׁ וּתְכֵלֶת**
6 **וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי. וְכָל אֶחָד מֵהֶן כָּפוּל שִׁשָּׁה.**
7 **חֲרֵי אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים חוּטִין**[78]**. וְטֶפַח הָיָה עָבְיָהּ**[79]**.**
8 **וְעַל שְׁנַיִם וְשִׁבְעִים נִירִין**[80] **הָיְתָה נֶאֱרֶגֶת. אָרְכָּהּ**
9 **אַרְבָּעִים אַמָּה, וְרָחְבָּהּ עֶשְׂרִים אַמָּה**[81]**.**

75) משנה וירושלמי שקלים שם. 76) שקלים פ"ח משנה ה. לפי שהיו משחירות מחמת עשן הקטורת, היו עושים חדשות בכל שנה (הרא"ש בתמיד כט:). 77) ראה למעלה פ"ד מהלכות בית הבחירה הלכה ב. 78) שקלים שם ויומא עא: 79) שקלים שם. 80) היינו: שבעים ושתים נימים" (=חוטים) שבשקלים שם. ובכמה נוסחאות שם: "נירין", כמו שכתב רבינו. 81) שרוחב קודש־הקדשים עשרים אמה, וגבהו ארבעים אמה (תוספות יום־טוב בשקלים שם).

10 **יז. וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה פָּרוֹכוֹת הָיוּ בְּמִקְדָּשׁ שֵׁנִי**[82]**:** שֶׁבַע
11 **עַל שִׁבְעָה שַׁעֲרֵי הָעֲזָרָה, וְאַחַת עַל פֶּתַח הָאוּלָם,**
12 **וְאַחַת עַל פֶּתַח הַהֵיכָל, וּשְׁתַּיִם לַדְּבִיר בֵּינוֹ וּבֵין**
13 **הַקֹּדֶשׁ, וּשְׁתַּיִם כְּנֶגְדָּן בָּעֲלִיָּה**[83]**.**

82) מימרא של רב ביומא נד. 83) להבדיל בין עליית ההיכל לבין עליית בית קודש־הקדשים (רש"י שם).

14 **יח. פָּרֹכֶת**[84] **שֶׁנִּטְמֵאת בִּוְלַד הַטֻּמְאָה**[85] **- מַטְבִּילִין**
15 **אוֹתָהּ בִּפְנִים**[86] **וּמַכְנִיסִין אוֹתָהּ מִיָּד, לְפִי שֶׁאֵינָהּ**
16 **צְרִיכָה הֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ**[87]**. וְשֶׁנִּטְמֵאת בְּאַב הַטֻּמְאָה**[88] **-**
17 **מַטְבִּילִין אוֹתָהּ מִבַּחוּץ**[89] **וְשׁוֹטְחִין**[90] **אוֹתָהּ בַּחֵיל**[91]**,**
18 **מִפְּנֵי שֶׁהִיא צְרִיכָה הֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ. וְאִם הָיְתָה חֲדָשָׁה**
19 **- שׁוֹטְחִין אוֹתָהּ עַל גַּב הָאִצְטַבָּא**[92]**, כְּדֵי שֶׁיִּרְאֶה**
20 **הָעָם**[93] **אֶת מְלַאכְתָּהּ שֶׁהִיא נָאָה.**

84) כלומר, אחת משלוש־עשרה פרוכות הנ"ל (תויו"ט שקלים שם משנה ד). 85) היינו משקין טמאים שגזרו עליהם חכמים שיטמאו כלים (פ"ז מהלכות אבות הטומאות הלכות א־ב). והמדובר כשלא היתה תלויה, שאז אינה מקבלת טומאה, שהרי אינה מקבלת טומאה אלא מפני שהשמש מתחמם כנגדו (ביצה יד: ופ"י מהלכות כלאים הלכה יד), ופרוכת של מקדש אסורה בהנאה (עיין תוספות שם ד"ה מפני) – אלא המדובר כשהיתה מונחת, ואז יש עליה תורת בגד, שהרי ברגלים תולים אותה בעזרות בשביל בני אדם הבאים, והרי היא כמשמשי אדם שמקבלים טומאה (מלאכת שלמה שם בשם הר"ר סולימן). 86) בים־של־שלמה שבעזרה, ואין צורך להוציאה (תפארת ישראל שם). 87) שטומאה מדרבנן אינה צריכה הערב שמש, ראה בפי"ב מהלכות אבות הטומאות הלכה ו. 88) בשרץ או בנבילה וכיוצא בהם. 89) שהרי אסור להכניס למקדש בגד שהוא ראשון לטומאה (להלן פ"ג מהלכות ביאת המקדש הלכה יז). 90) כדי לנגבה. 91) חוץ לעזרה. 92) במשנה שם: "על גג האיצטבא" (ועיין משנה־למלך). שהרחבה של הר הבית היתה מוקפת באיצטבאות לישב שם, ומסוככות למעלה מפני הגשמים (הרע"ב סוכה פ"ד משנה ד). 93) כלומר, גם העומד מרחוק יראה אותו. ואילו היו שוטחים אותו בחיל, לא יכלו לראות יפיו אלא העומדים סמוך לו (תפארת ישראל).

21 **יט. וְכָל הַכֵּלִים שֶׁהָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ הָיוּ לָהֶם שְׁנַיִּים**
22 **וּשְׁלִישִׁים**[94]**, שֶׁאִם יִטָּמְאוּ הָרִאשׁוֹנִים - יָבִיאוּ**
23 **הַשְּׁנִיִּים תַּחְתֵּיהֶם.**

94) משנה בחגיגה כו:

24 **כ. זֶה הַמְמֻנֶּה עַל מַעֲשֵׂה בִּגְדֵי כְּהֻנָּה עוֹסֵק בַּהֲכָנַת**
25 **בִּגְדֵי כֹּהֲנִים הֶדְיוֹטִים וּבִגְדֵי כֹּהֵן גָּדוֹל וּבַאֲרִיגָתָן**[95]**,**
26 **וּמִתַּחַת יָדוֹ נַעֲשֶׂה הַכֹּל. וְלִשְׁכָּה הָיְתָה לוֹ בַּמִּקְדָּשׁ**[96]**.**

95) במשנה שלפנינו (שקלים פ"ה משנה א) "ופנחס על המלבוש". ומפרשה רבינו, שהיה ממונה על הכנת המלבושים ועל אריגתם. ברם לפי נוסחאות אחרות: "ופנחס המלביש" – היה ממונה על פעולת ההלבשה, וזוהי דעת הראב"ד בהשגה. ובפירוש המשנה שם, כלל רבינו גם את ההלבשה וגם את העשייה, ועיין בהר המוריה. 96) מדות פ"א משנה ד.

יום רביעי י"ח טבת ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יתבארו בו ששלשה מיני בגדים היו, ומה דינם אם היו מטושטשים או משוחקים.

27 **א. בִּגְדֵי כְּהֻנָּה שְׁלֹשָׁה מִינִים: בִּגְדֵי כֹּהֵן הֶדְיוֹט,**
28 **וּבִגְדֵי זָהָב**[2]**, וּבִגְדֵי לָבָן**[3]**. בִּגְדֵי כֹּהֵן הֶדְיוֹט הֵם**
29 **אַרְבָּעָה כֵּלִים**[4]**: כֻּתֹּנֶת, וּמִכְנָסַיִם, וּמִגְבַּעַת**[5]**, וְאַבְנֵט.**
30 **וְאַרְבַּעְתָּן שֶׁל פִּשְׁתָּן לְבָנִים**[6]**, וְחוּטָן כָּפוּל שִׁשָּׁה**[7]**.**
31 **וְהָאַבְנֵט לְבַדּוֹ רָקוּם בְּצֶמֶר**[8]**.**

2) של כהן גדול, וראה להלן ה"ב. 3) שהכהן הגדול משמש בהם ביום הכיפורים, וראה להלן ה"ג. 4) מפורש בתורה (שמות כח, מ־מב) "ולבני אהרן תעשה כתנות, ועשית להם אבנטים, ומגבעות תעשה להם... ועשה להם מכנסי בד". 5) צ"ל: מגבעת. 6) (כן הוא ב'ספרא' פ' מצורע (פי"ג ה"ג־ד) "יכול יהו מטמאים בין צבועים בין שאינן צבועים, תלמוד־לומר בבגד צמר או בבגד פשתים, מה פשתים כברייתה, אף צמר כברייתו – אוציא את הצבוע בידי אדם ולא אוציא את הצבוע בידי שמים, תלמוד־לומר לפשתים ולצמר, מה פשתים לבנה, אף צמר לבנה", ועי' 'מנחת חינוך' סוף מצוה קא). 7) יומא עא, ב: דברים

שנאמרו בו שש, חוטן כפול ששה, וראה להלן הי"ד. 8) כלומר, הוא שעטנז. וכדעת רבי ביומא יב, ב. ואף־על־פי שאין זה מפורש בתורה אלא בכהן־גדול, שנאמר (שם לט, כט) "ואת האבנט שש משזר, ותכלת וארגמן ותולעת שני מעשה רוקם", ובכהן־גדול הכתוב מדבר, שהרי נאמר כאן "רוקם", ונאמר להלן (שם כח, לט) גבי כהן גדול "ואבנט תעשה מעשה רוקם" (ראה 'תוספות' יומא ו. ד"ה אמר לך) – למדו כהן הדיוט מכהן־גדול, ממה שנאמר (שם כט, ט) "וחגרת אותם אבנט אהרן ובניו", להורות כי אבנטו של כהן גדול, זהו אבנטו של כהן הדיוט (יומא שם בגמרא). ומה שכתב רבינו "רקום בצמר" נראה כדעת רלב"ג בפרשת תצוה, שכתב כי האבנט היה ממין אחד של צמר בלבד, אבל מדברי ה'תוספות' שבת כא. ד"ה שמחת, נראה שהיה משלושת מיני צמר: תכלת וארגמן ותולעת שני (משנה־למלך. ועיי"ש).

1 **ב. בִּגְדֵי זָהָב הֵן בִּגְדֵי כֹּהֵן גָּדוֹל[9], וְהֵם שְׁמֹנָה**
2 **כֵּלִים[10]: הָאַרְבָּעָה שֶׁל כָּל כֹּהֵן, וּמְעִיל, וְאֵפוֹד,**
3 **וְחֹשֶׁן, וְצִיץ[11]. וְאַבְנֵטוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל מַעֲשֵׂה רוֹקֵם**
4 **הוּא[12], וְהוּא דּוֹמֶה בְּמַעֲשָׂיו לְאַבְנֵט כֹּהֵן הֶדְיוֹט[13].**
5 **וּמִצְנֶפֶת הָאֲמוּרָה בְּאַחֲרֹן הִיא הַמִּגְבַּעַת הָאֲמוּרָה**
6 **בְּבָנָיו, אֶלָּא שֶׁכֹּהֵן גָּדוֹל צוֹנֵף בָּהּ כְּמִי שֶׁלּוֹפֵף עַל**
7 **הַשֶּׁבֶר[14], וּבָנָיו צוֹנְפִין בָּהּ כְּכוֹבַע, וּלְפִיכָךְ נִקְרֵאת**
8 **מִגְבַּעַת[15].**

9) גם במשנה מסכת יומא (לא: וע.) נקראו בגדי כהן גדול – "בגדי זהב", אף־על־פי שארבעה מהם הם בגדי לבן, כשל כהן הדיוט. 10) זה מוסב למה שאמר "בגדי כהן גדול", ולא למה שכתב "בגדי זהב", שהרי בגדי זהב לא היו שמונה אלא ארבעה (כסף־משנה). 11) מפורש בתורה (שם כח, ד־לו) "ואלה הבגדים אשר יעשו, חושן ואפוד ומעיל וגו', ועשית ציץ זהב טהור". 12) כמפורש בתורה (שם, לט) "ואבנט תעשה מעשה רוקם". 13) עי' ב'מגדל עוז' וב'קרית ספר' שהעתיקו: "ואינו דומה במעשיו לאבנט כהן הדיוט". והיינו שבאבנט של כהן־גדול נאמר "מעשה רוקם", ו"הוא שתהיינה הצורות הנעשות באריגה נראות וכו'", ואילו אבנט של כהן־גדול אין צורך שתהיינה בו צורות, ועי' ב"יריעות שלמה". 14) מגלגל ומחזיר, מגלגל ומחזיר סביב ראשו, כמין תחבושת. וסובר רבינו ששתיהם כעין סודר ארוך, אלא שיש חילוק ביניהם בענין הלבישה. אבל הראב"ד כתב: "אין מעשהו של זה כמעשהו של זה, מצנפת ארוך הרבה, וכורך אותו כריכות הרבה ככריכות הישמעאלים, אבל מעשה המגבעות כעין הכובעין שלנו, חדין מלמעלה והן קצרין". ורש"י בפירושו של התורה כתב ששניהם הם כמין כובע. 15) שאותיות גיכ"ק מתחלפות, והרי "מגבעת" כמו "מקבעת", והוא מלשון קובע (= כובע, ראה שמואל־א יז, לח). וכן תרגם אונקלוס (שמות כח, מ) "ומגבעות" – "וכובעין" (כסף־משנה בשם רמב"ן).

9 **ג. בִּגְדֵי לָבָן הֵם אַרְבָּעָה כֵּלִים שֶׁמְּשַׁמֵּשׁ בָּהֶן כֹּהֵן**
10 **גָּדוֹל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים: כֻּתֹּנֶת, וּמִכְנָסַיִם, וְאַבְנֵט,**
11 **וּמִצְנֶפֶת[16]. וְאַרְבַּעְתָּן לְבָנִים, וְחוּטָן כָּפוּל שִׁשָּׁה[17],**
12 **וּמִן הַפִּשְׁתָּן לְבַדּוֹ הֵם[18]. וּשְׁתֵּי כֻּתָּנוֹת[19] אֲחֵרוֹת[20] הָיוּ**
13 **לוֹ לְכֹהֵן גָּדוֹל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים: אַחַת לוֹבְשָׁהּ**
14 **בַּשַּׁחַר[21], וְאַחַת בֵּין הָעַרְבַּיִם[22]. וּשְׁתֵּיהֶם בִּשְׁלֹשִׁים**
15 **מָנֶה מִשֶּׁל הֶקְדֵּשׁ[23]. וְאִם רָצָה לְהוֹסִיף - מוֹסִיף**
16 **מִשֶּׁלּוֹ[24]. וּמַקְדִּישׁ הַתּוֹסֶפֶת וְאַחַר כָּךְ עוֹשֶׂה בָּהּ**
17 **הַכֻּתֹּנֶת[25].**

16) כן הם נקראים במשנה (יומא לד:). 17) שם עא, ב. 18) ואינם שעטנז, "שעבודת היום בבגדי בוץ" (שם לה.). 19) במשנה (שם לד:) "בשחר היה לובש פילוסין (=פשתן מעולה) של שמונה עשר מנה, ובין הערבים של שנים עשר מנה, הכל שלשים מנה". ומפרש רבינו שהמדובר בכתונת בלבד (ועי' רש"י שם). וגם בגמרא שם לה, ב - לא דיברו אלא על הכתונת ('מעשה רוקח'). 20) אפשר שמילה מיותרת היא בטעות־סופר (שו"ת רמ"ע מפאנו סי' קב, וראה ב'משנה למלך' ו'מעשה רוקח'). 21) לעבודת פנים של שחרית. 22) להוצאת כף ומחתה. 23) כחכמים במשנה, שם. ובגמרא שם לה, א – אמרו, ששל שחרית צריך להיות יותר יקרים משל ערבית, ורבינו לא הזכיר מזה כלום, וצ"ע (משנה־למלך). 24) שם לד, ב - במשנה. 25) שם לה, ב - בגמרא.

18 **ד. בִּגְדֵי כְּהֻנָּה מִצְוָתָן שֶׁיִּהְיוּ חֲדָשִׁים[26], נָאִים[27]**
19 **וּמְשֻׁלָּשִׁים[28], כְּדֶרֶךְ בִּגְדֵי הַגְּדוֹלִים[29]; שֶׁנֶּאֱמַר:**
20 **לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. הָיוּ מְטֻשְׁטָשִׁין[30] אוֹ מְקֹרָעִין[31] אוֹ**
21 **אֲרֻכִּין יָתֵר עַל מִדָּתוֹ[32] אוֹ קְצָרִים פָּחוּת מִמִּדָּתוֹ[33] אוֹ**
22 **שֶׁסִּלְקָן בָּאַבְנֵט[34] וְעָבַד - עֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה. הָיוּ**
23 **מְשֻׁחָקִין[35] אוֹ שֶׁהָיוּ אֲרֻכִּים וְסִלְקָן בָּאַבְנֵט עַד**
24 **שֶׁנַּעֲשׂוּ כְּמִדָּתוֹ וְעָבַד - עֲבוֹדָתוֹ כְּשֵׁרָה[36].**

26) בזבחים יח, ב - למדו כן מה שנאמר "בד" – שיהיו חדשים (כשעה שהיו בבדי פשתן – רש"י). 27) שנאמר (שמות כח, ב) "ועשית בגדי קודש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת". וראה להלן. 28) צ"ל: "ומשולשלים", וכן הוא בדפוס ווינציא. 29) עי' בשבת קיג, א: "אם אין לו להחליף (בגדים לשבת), ישלשל בגדיו". ופירש רש"י: "ישלשל בגדיו כלפי מטה, כדרך עשירים שיושבים בביתם, ואינם צריכים לסלק בגדיהם מן הארץ". 30) בטיט (זבחים יח:). 31) והפסול הוא מפני שהוא מחוסר בגדים, ש"הבגדים הקרועים כמו שאינם", כמו שכתב הרמב"ן ב'ספר המצוות' לא־תעשה קסד, וראה ב'קרית ספר'. (ומה שכתב רבינו להלן (פ"א מהל' ביאת המקדש הי"ד) שאם עבד קרוע בגדים עבודתו כשרה – שם אין הפסול מחמת מחוסר בגדים, אלא מחמת ניוול, דוגמת פרועי ראש (ראה שם הט"ו), כי שם מדובר כששלל (= תפר שלא כדרך תפירה) את הקריעה, שאין בו משום מחוסר בגדים, שהרי הוא שלם (ואף־על־פי שאין מתקנים בגדי כהונה, שאין עניות במקום עשירות, להלן ה"ה, ולמעלה פ"א הט"ו – אין זה אלא לכתחילה אבל בדיעבד כשר), אבל משום ניוול יש בו, מכיון שמותר לשלול הקריעה (פ"ט מהל' אבל ה"א), על־כרחנו לא בטל מבגד זה דין קריעה על המת. ומדוקדקים דברי רבינו, שכאן כתב: "בגדיו מקורעין",

שהבגד מקורע, וכאילו אינו, ואילו להלן כתב: "קרועי בגדים", היינו שהבגד שלם (שתוקן על־ידי שלילה), אלא שהאדם "קרוע בגדים" על מתו, כנ"ל. וראה ב"סיני" כרך יט עמ' קפג). 32) זבחים, שם - כרב. 33) כרב ושמואל, שם. ונראה שזה נלמד ממה שנאמר "מדו בד" – "שיהא כמדתו", ראה בפסחים סה, ב. וזהו לעכב. 34) היינו, שהיו כמדתו וסלקן באבנט, ועל־ידי־זה נעשו פחות ממדתו. ועבודתו פסולה מפני שדין בגדים אלו כדין בגדים קצרים ממדתו – "אבנט מיגז גייז", כלומר, הקיפול שעל־ידי האבנט קוצץ הבגד ומקצרו. כרב בזבחים שם, וראה להלן. 35) ישנים. שאע"פ שמצוותם שיהיו חדשים – אין זה מעכב בדיעבד (זבחים, שם). 36) כרב, שם - ש"אבנט מיגז גייז", ראה למעלה הערה לג.

1 **ה. כָּל בֶּגֶד מִבִּגְדֵי כְּהֻנָּה שֶׁנַּעֲשׂוּ צוֹאִין - אֵין מְלַבְּנִין**
2 **אוֹתָן[37] וְאֵין מְכַבְּסִין אוֹתָן, אֶלָּא מַנִּיחָן לַפְּתִילוֹת[38]**
3 **וְלוֹבֵשׁ חֲדָשִׁים. וּבִגְדֵי כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁבָּלוּ - גּוֹנְזִין**
4 **אוֹתָן[39]. וּבִגְדֵי לָבָן שֶׁעוֹבֵד בָּהֶם בְּיוֹם הַצּוֹם - אֵינוֹ**
5 **עוֹבֵד בָּהֶם פַּעַם שְׁנִיָּה לְעוֹלָם, אֶלָּא נִגְנָזִין בְּמָקוֹם**
6 **שֶׁיִּפְּשֹׁט אוֹתָם שָׁם[40]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִנִּיחָם שָׁם. וְהֵם**
7 **אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה.**

37) זבחים פח, ב - שאין עניות במקום עשירות. (וראה בהלכה הקודמת, שאין זה אלא לכתחילה, אבל בדיעבד כשר. וכן נראה מדברי הרא"ש בערכין י, ב - שהביא ה'שיטה מקובצת' שם אות יב בשמו, ועי' ב'קרית ספר'). 38) סוכה נא, א - במשנה. וראה בהלכה הסמוכה. 39) אין זה מפורש בגמרא, אבל יש ללמדה מבגדי לבן דלהלן ('קרית ספר'). ועי' ב'ירושלמי' סוכה פ"ה ה"ג (משנה־למלך). 40) יומא יב, ב – כתנא־קמא.

8 **ו. מִכְנְסֵי כֹּהֲנִים הֲדִיוֹטִים שֶׁבָּלוּ וְאַבְנְטֵיהֶם - הָיוּ**
9 **עוֹשִׂין מֵהֶן פְּתִילוֹת[41] וּמַדְלִיקִין בָּהֶן בַּמִּקְדָּשׁ**
10 **בְּשִׂמְחַת בֵּית הַשּׁוֹאֵבָה[42]. וְכָתְנוֹת כֹּהֲנִים הֲדִיוֹטִים**
11 **שֶׁבָּלוּ - הָיוּ עוֹשִׂין מֵהֶן פְּתִילוֹת לִמְנוֹרַת תָּמִיד[43].**

41) סוכה שם, במשנה. 42) אבל למנורה אינן כשרות, לפי שיש בהן צמר, שאינו ראוי לפתילה, שנאמר בה "להעלות נר תמיד" – "שתהא השלהבת עולה מאליה" (שבת כ: כא). (ואף־על־פי שלדעת רבינו (למעלה ה"א) אין באבנט של כהן־גדול אלא מין צמר אחד בלבד, בכל זאת אינו ראוי להדלקה, שדינו ככרך דבר שמדליקין על גבי דבר שאין מדליקין שפסול (שם כא.) ודלא כמו שכתבו ה'תוספות' שם ד"ה שמחת, שבמקדש לא גזרו על זה, אלא כמו שכתב ה'מאירי' שם, שגם במקדש אסור). 43) שבת, שם. והוא־הדין למצנפת. ולא בא למעט אלא אבנט, שיש בו גם צמר, כמבואר למעלה (כסף־משנה), ומכנסים שאינם כבוד למנורה ('תפארת ישראל' סוכה פ"ה מ"ג אות יב). (ועי' 'ירושלמי' סוכה פ"ה ה"ג).

12 **ז. כָּל בִּגְדֵי הַכֹּהֲנִים אֵינָן בָּאִים אֶלָּא מִשֶּׁל צִבּוּר[44].**
13 **וְיָחִיד שֶׁהִתְנַדֵּב בֶּגֶד מִבִּגְדֵי כְּהֻנָּה - מוֹסְרוֹ לַצִּבּוּר**
14 **וּמֵתָּר[45]. וְכֵן כָּל כְּלֵי הַשָּׁרֵת[46] וַעֲצֵי הַמַּעֲרָכָה[47]**
15 **שֶׁמִּסָּרָן יָחִיד לַצִּבּוּר - הֲרֵי הֵן כְּשֵׁרִין. אַף כָּל**
16 **קָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר[48] שֶׁהִתְנַדֵּב אוֹתָן יָחִיד מִשֶּׁלּוֹ -**
17 **כְּשֵׁרִים, וּבִלְבַד שֶׁיִּמְסְרֵם לַצִּבּוּר.**

44) יומא לה, ב. 45) שם. 46) 'ירושלמי' שם ה"ב. 47) תענית כח, א. ו'ירושלמי' שם ה"א. 48) תוספתא שקלים פ"ב (הוצאת צוקרמנדל עמ' 176 4): "כל קרבנות הציבור וכו' ואם נתנדבו לעצמן כשרים, ובלבד שימסרם לציבור". וכן הוא בראש השנה ז, א. ('אור שמח').

18 **ח. בִּגְדֵי כֹּהֲנִים הֲדִיוֹטִים הָיוּ עוֹשִׂין מֵהֶן מַחֲלָצוֹת**
19 **רְבּוֹת[49]. וְשִׁשָּׁה וְתִשְׁעִים חַלּוֹן הָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ[50] לְהַנִּיחַ**
20 **בָּהֶן הַבְּגָדִים, אַרְבָּעָה חַלּוֹנוֹת לְכָל מִשְׁמָר, וְשֵׁם**
21 **כָּל מִשְׁמָר כָּתוּב עַל חַלּוֹנוֹתָיו, וְכֻלָּן סְתוּמוֹת.**
22 **וּכְשֶׁיִּכָּנְסוּ אַנְשֵׁי מִשְׁמָר לָעֲבוֹדָה בַּשַּׁבָּת שֶׁלָּהֶן -**
23 **פּוֹתְחִין חַלּוֹנוֹתֵיהֶן כָּל יְמֵי שַׁבָּתָן וְנוֹטְלִין הַכֵּלִים;**
24 **וּכְשֶׁיָּצְאוּ - מַחֲזִירִין הַבְּגָדִים לְחַלּוֹנוֹתֵיהֶן וְסוֹתְמָן.**

49) מלשון הכתוב (זכירה ג, ד) "והלבש אותך מחלצות". כלומר, עושים להם כמה חליפות (כל חליפה היא: כתונת ומכנסים, מגבעת ואבנט – למעלה ה"א). ומקור דבריו בחגיגה כו, ב - שכל הכלים שהיו במקדש יש להם שניים ושלישים, שאם נטמאו הראשונים יבואו שניים ושלישים, וסובר רבינו שהוא־הדין לבגדי כהונה. וכן מפורש ב'ירושלמי' (יומא פ"ג ה"ו) "ולבני אהרן תעשה כתנות, רבנן אמרי שתי כתנות, לכל אחד ואחד" (הובא ב'תוספות' חגיגה ג. ד"ה חרש, וראה ב'טורי אבן' שם). 50) במס' תמיד פ"ה מ"ג: "וחלונות היו שם, וכתוב עליהם תשמיש הכלים", וכתב שם רבינו בפירושו, כי כל מין בגד היה מונח בחלון בפני עצמו. ומכיון שהיו לכל אחד ואחד מעשרים וארבע המשמרות חלונות מיוחדים, הרי שבסך־הכל היו תשעים וששה חלונות. (ואף־על־פי שבתוספתא סוכה פ"ד (הוצאת צוקרמנדל עמ' 200 14) מפורש ש"עשרים וארבע חלונות היו שם, כנגד עשרים וארבע משמרות לוייה", וכן כתב רבינו בפירוש המשניות, בסוף מסכת סוכה – צריך לומר שלכל אחד היה חלון גדול אחד, ובו עוד שלשה חלונות קטנים).

25 **ט. וְלָמָּה עָשׂוּ אַרְבָּעָה חַלּוֹנוֹת לְכָל מִשְׁמָר? לְפִי**
26 **שֶׁלֹּא יִהְיוּ הַכֵּלִים מְעֹרָבִין[51]. אֶלָּא כָּל הַמִּכְנָסַיִם**
27 **בְּחַלּוֹן אֶחָד, וְכָתוּב עָלָיו מִכְנָסַיִם. וְכֵן הָאַבְנְטִים**
28 **בְּחַלּוֹן אֶחָד, וְכָתוּב עָלָיו אַבְנֵט. וְכֵן הַמִּצְנָפוֹת כֻּלָּן**
29 **בְּחַלּוֹן אֶחָד, וְהַכֻּתָּנוֹת כֻּלָּן בְּחַלּוֹן אֶחָד.**

51) שאם יהיו מעורבין, יבוא לשנות את סדר הלבישה, שהוא: מכנסים תחילה ואחריהם הכתונת, ואחריה האבנט, ואחריו המצנפת (להלן פ"י ה"א). וכן כתב רבינו בפירוש המשניות, מס' תמיד שם. ועי' 'ריעות שלמה'.

30 **י. כֹּהֵן גָּדוֹל מַנִּיחַ בִּגְדֵי זָהָב בַּלִּשְׁכָּה שֶׁלּוֹ[52] בַּלַּיְלָה**
31 **אוֹ בְּעֵת שֶׁיֵּצֵא מִן הַמִּקְדָּשׁ.**

52) מכיון שלא נזכר במשנה חלון מיוחד עבור בגדי הכהן

הגדול, למד רבינו שלא היה לו חלון אלא היה מניחם בלשכתו (׳הר המוריה׳).

יא. בִּגְדֵי כְּהֻנָּה מֻתָּר לֵהָנוֹת בָּהֶן[53]. לְפִיכָךְ לוֹבְשָׁם בְּיוֹם עֲבוֹדָתוֹ וַאֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה; חוּץ מִן הָאַבְנֵט, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שַׁעַטְנֵז[54], [55]אָסוּר לְכֹהֵן הֶדְיוֹט לְלָבְשוֹ אֶלָּא בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה.

53) יומא סט, א. וראה ב׳תוספות׳ שם ד"ה בגדי, שכתבו שלכתחילה אסור, אלא שאינם חייבים בקרבן מעילה, לפי "שלא ניתנה תורה למלאכי השרת". 54) שם, וערכין ג, ב. וראה בפ"י מהל׳ כלאים הל"ב, ובראב"ד כאן ושם. 55) סימן ההלכה כאן היה טעות הדפוס, וצריך להעמידה להלן לפני המילים "אין הכהנים" (׳הר המוריה׳), וכן נראה בדפוס רומי (ר"מ) שכאן אין שום ריוח, ולהלן יש ריוח.

יב. אֵין[56] הַכֹּהֲנִים לוֹבְשִׁין לָעֲבוֹדָה אֶלָּא צֶמֶר וּפִשְׁתִּים בִּלְבַד[57].

56) כאן צריך להעמיד את סימן ההלכה, ראה למעלה. 57) כלאים פ"ט מ"א.

יג. וְכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה ׳שֵׁשׁ׳ אוֹ ׳בַּד׳ - הוּא הַפִּשְׁתִּים וְהוּא הַבּוּץ[58]. וּתְכֵלֶת הָאֲמוּרָה בְּכָל מָקוֹם - הִיא הַצֶּמֶר הַצָּבוּעַ כְּעֵצֶם שָׁמַיִם, שֶׁהוּא פָּתוּחַ[59] מִן הַכֹּחַל[60]. הָאַרְגָּמָן הוּא הַצֶּמֶר הַצָּבוּעַ אָדֹם[61], וְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי הוּא הַצֶּמֶר הַצָּבוּעַ בְּתוֹלַעַת[62].

58) יומא עא, ב. וזבחים יח, ב. 59) מעורב (פ"א מהל׳ טומאת צרעת ה"ד). 60) כלומר, הוא מעורב קצת עם צבעי הכותל. ובפ"ב מהל׳ ציצית ה"א: "כפתוך שבכחול. ושם ה"ג כתב רבינו שצובעים אותו בדם חלזון, ועי׳ משנה־למלך. 61) לדעת רש"י (שמות כה, ד) ארגמן הוא מין צבע ששמו ארגמן, ועי׳ משנה־למלך. 62) "והתולעת הוא הגרגרים האדומים ביותר הדומים לגרעיני החרובין, והם כמו האוג. ותולעת כמו יתוש יש בכל גרגיר מהן" (פ"ג מהל׳ פרה אדומה ה"ב).

יד. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה ׳שֵׁשׁ׳ אוֹ ׳שֵׁשׁ מָשְׁזָר׳ - צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הַחוּט כָּפוּל שִׁשָּׁה[63]. וּמָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר ׳בַּד׳, אִם הָיָה חוּט אֶחָד לְבַדּוֹ - כָּשֵׁר; וּמִצָּוָה מִן הַמֻּבְחָר שֶׁיִּהְיֶה כָּפוּל שִׁשָּׁה[64]. וּמָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ ׳מָשְׁזָר׳ בִּלְבַד[65] - צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה חוּטָן כָּפוּל שְׁמֹנָה[66].

63) יומא, וזבחים שם. 64) בזבחים, שם: "בד, שיהו של בוץ – חדשים: שזורים – שיהו חוטן כפול ששה". "בד, חד חד לחודיה משמע!?" – "אלא – יש מהם למצוה, ויש מהם לעכב". ופירש רבינו, שגם כפול ששה הוא אחד מאלה שאינם אלא למצוה ולא לעכב, ודלא כפירוש רש"י שם. ועי׳ כסף־משנה. 65) כלומר, "משזר" בלא "שש", והיינו רימוני המעיל (להלן פ"ט ה"ד). 66) יומא עא, ב.

טו. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה ׳מַעֲשֵׂה רֹקֵם׳[67] - הוּא שֶׁתְּהֵיֶנָה הַצּוּרוֹת הַנַּעֲשׂוֹת בָּאֲרִיגָה נִרְאוֹת מִצַּד אֶחָד בִּפְנֵי הָאָרִיג[68]. וּ׳מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב׳ הוּא שֶׁתִּהְיֶה הַצּוּרָה נִרְאֵית מִשְּׁנֵי צְדָדִין פָּנִים וְאָחוֹר.

67) שם עב, ב: "רוקם מעשה מחט, לפיכך פרצוף אחד. חושב מעשה אורג, לפיכך שני פרצופות". ורבינו העתיק כלשון התוספתא שקלים פ"ג (הוצאת צוקרמנדל עמ׳ 178 24), "מעשה חושב שתי פרצופות, ומעשה רוקם פרצוף אחד". וכ"ה בברייתא ד׳מלאכת המשכן׳ (הובא ב׳ילקוט שמעוני׳ פ׳ תרומה), ראה ב׳הר המוריה׳. 68) כן הוא ב׳ירושלמי׳ שקלים פ"ח ה"ב (לפי גירסת ר"ש סירליאו, ועי׳ משנה־למלך): "מעשה רוקם פרצוף אחד. חושב שתי פרצופות. רבי יהודה ורבי נחמיה, חד אמר: מעשה רוקם – ארי מכאן וחלק מכאן: מעשה חושב – ארי מכאן וארי מכאן, וחרינא אמר: מעשה רוקם – ארי מכאן וארי מכאן: מעשה חושב – ארי מכאן ונשר מכאן". ופסק רבינו כדיעה הראשונה, וסתם רבינו ולא ביאר איזה פרצוף יעשה – שאין קפידא בזה, ואיזה מין צורה שירצה יעשה (משנה־למלך).

טז. וְכֵיצַד מַעֲשֵׂה הַבְּגָדִים? הַכֻּתֹּנֶת, בֵּין שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל בֵּין שֶׁל כֹּהֵן הֶדְיוֹט - מְשֻׁבֶּצֶת הָיְתָה[69], שֶׁהִיא בָּתִּים בָּתִּים בַּאֲרִיגָתָהּ, כְּמוֹ בֵּית הַכּוֹסוֹת[70], כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין הָאוֹרְגִין בַּבְּגָדִים הַקָּשִׁים. וּבֵית יָד[71] שֶׁלָּהּ נֶאֱרָג בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וּמְחַבְּרִין אוֹתוֹ עִם גּוּף הַכֻּתֹּנֶת בִּתְפִירָה[72].

69) שנאמר (שמות כח, לט) "ושבצת הכתונת שש". ואף שזה נאמר באהרן, ובבניו אמר סתם (שם, מ) "תעשה כתנות" – הכוונה היא תעשה כתנות כמו הנזכרת (רמב"ן שם לט, כח). ויש סמך לזה מיומא יב, א - שנראה משם שאין בין כהן־גדול לכהן הדיוט אלא אבנט בלבד, הרי שהכתנות שוות (משנה־למלך). 70) ראה בפירוש המשנה, חולין פ"ג מ"א. 71) שרוול. 72) יומא עב, ב.

יז. אֹרֶךְ הַכֻּתֹּנֶת - עַד לְמַעְלָה מִן הֶעָקֵב[73]. וְאֹרֶךְ בֵּית יָד שֶׁלָּהּ - עַד פַּס יָדוֹ[74]. וְרָחְבּוֹ - כְּרֹחַב הַיָּד[75].

73) כמבואר למעלה, שצריך שבגדי כהונה לא יהיו לא ארוכים ולא קצרים אלא כמדתו (כסף־משנה). וראה בפ"ה מהל׳ דעות ה"ט, שבגד של תלמיד־חכם צריך שיהיה עד עקבו. ומקורו מבבא־בתרא נז, ב. וכיון שבגדי כהונה צריכים להיות לכבוד ולתפארת, צריך שיהא עד עקבו ולא יותר (׳יריעות שלמה׳). 74) יומא, שם. 75) למד זאת ממה שנאמר (ויקרא ו, ג) "מדו בד" – "בדו, כמדתו, שלא יחסר ולא יותיר", כמפורש בפסחים סה, ב (׳הר המוריה׳).

יח. הַמִּכְנָסַיִם[76], בֵּין שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל בֵּין שֶׁל כֹּהֵן הֶדְיוֹט, הֵם מִמָּתְנַיִם עַד יְרֵכַיִם; שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִן הַטַּבּוּר קָרוֹב מִן הַלֵּב, עַד סוֹף הַיָּרֵךְ, שֶׁהוּא הָאַרְכֻּבָּה. וּשְׂנָצִים[77] יֵשׁ לָהֶם, וְאֵין לָהֶם לֹא בֵּית הַנֶּקֶב[78] וְלֹא בֵּית הָעֲרָוָה[79], אֶלָּא מֻקָּפִין כְּמִין כִּיס.

76) נדה יג, ב. 77) רצועות (רש"י שבת צב.). 78) שלא

יתלכלך. 79) תיק לערוה. שלא יבוא לידי הרהור עבירה (רש"י נדה, שם).

יט. הַמִּצְנֶפֶת שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל אוֹ הֶדְיוֹט - אָרְכּוֹ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמּוֹת[80]. וְהָאַבְנֵט - רָחְבּוֹ כְּמוֹ שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת[81], וְאָרְכּוֹ שְׁתַּיִם וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה[82], מַקִּיפוֹ וּמַחֲזִירוֹ כֶּרֶךְ עַל גַּבֵּי כֶּרֶךְ. וּבִגְדֵי כְּהֻנָּה כֻּלָּן - אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן מַעֲשֵׂה מַחַט, אֶלָּא מַעֲשֵׂה אוֹרֵג; שֶׁנֶּאֱמַר: מַעֲשֵׂה אֹרֵג[83].

80) כן כתב הרמב"ן (שמות כח, לא) בשם רז"ל. 81) שפחות משלש אצבעות אינו בגד, ועי' זבחים יט, א. ולהלן פ"י ה"ח ("יריעות שלמה"). 82) "ירושלמי" יומא פ"ז ה"ג. 83) יומא עב, ב.

יום חמישי י"ט טבת ה'תשע"ט

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר כיצד מעשה הציץ ומעשה המעיל, ודין הקורע פי המעיל.

א. כֵּיצַד מַעֲשֵׂה הַצִּיץ? עוֹשֶׂה טַס שֶׁל זָהָב רָחָב שְׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת[2] וּמַקִּיף מֵאֹזֶן לְאֹזֶן, וְכוֹתֵב עָלָיו שְׁנֵי שִׁיטִין: קֹדֶשׁ לַה'. 'קֹדֶשׁ' מִלְּמַטָּה, 'לַה'' מִלְּמַעְלָה[3]. וְאִם כְּתָבוֹ בְּשִׁיטָה אַחַת[4] - כָּשֵׁר. וּפְעָמִים כְּתָבוּהוּ בְּשִׁיטָה אַחַת[5].

~ נקודות משיחות קודש ~

"כיצד מעשה הציץ... וכותב עליו שני שיטין קדש לה', ואם כתבו בשיטה אחת כשר, ופעמים כתבוהו בשיטה אחת".

מקור ההלכה בגמרא יומא "כתוב עליו ב' שיטין יו"ד ה"א מלמעלה וקדש למ"ד מלמטה. וא"ר אליעזר בר' יוסי, אני ראיתיו ברומי וכתוב עליו קדש לה' בשיטה אחת".

ולכאורה משמע שפעמים כתבוהו בשיטה אחת מפני שלא ידעו את ההלכה, אלא שאין לומר כן, שהרי הרמב"ם פוסק "אם כתבו בשיטה אחת כשר" וממשיך "ופעמים כתבוהו בשיטה אחת", היינו שאפשר לכתוב בשיטה אחת גם לכתחילה.

ויש לומר, שריבוי הדעות אם הוא שיטה אחת או שתים אינו מחלוקת ואינו לעיכובא, ופעם כתבוהו כך ובפעם אחרת כך.

(על־פי 'יין מלכות' ספר עבודה סימן כב)

2) סוכה ה. ושבת סג: וכתבו התוספות בסוכה (שם דיבור המתחיל ואל) שלפי מה שאמרו שם "שלא נתנה בו תורה מדה כלל" - מה שנתנו מדה של שתי אצבעות אין זה אלא מדרבנן וסמכוהו על מה שכתוב (שמות כח, לח) "והיה על מצחו" - שיהיה רחבו כשיעור מצחו. וסתם מצח רחב שתי אצבעות. 3) כתב הכסף־משנה שכן הגירסא בשבת שם וכן כתב רש"י שם בשם רבו הלוי (עיין שם בהגהה שבגליון). אולם לפנינו בגמרא הגירסא שם (כמו בסוכה שם:) "י' ה' מלמעלה וקדש ל' מלמטה". וכן הוא בירושלמי מגילה פרק א הלכה ט. וכתבו התוספות (סוכה שם דיבור המתחיל קדש): אין לפרש למטה ממש, זה למעלה מזה - שאין זה דרך קריאתו, אלא זה שלא כנגד זה קודש בתחילת שיטה [=שורה] תחתונה והשם בסוף שיטה עליונה. 4) שתי התיבות. 5) כעדותו של ר' אליעזר ב"ר יוסי (סוכה שם ושבת שם) שראה אותו בעיר רומי והיה כתוב עליו קדש לה' בשיטה אחת.

ב. וְהָאוֹתִיּוֹת בּוֹלְטוֹת בְּפָנָיו[6]. [כֵּיצַד?] חוֹפֵר אֶת הָאוֹתִיּוֹת מֵאַחֲרָיו[7] וְהוּא מְדַבֵּק עַל הַשַּׁעֲוָה[8] עַד שֶׁבּוֹלֵט. וְהוּא נָקוּב בִּשְׁתֵּי קְצוֹתָיו[9], וּפְתִיל תְּכֵלֶת לְמַטָּה מִמֶּנּוּ[10] נִכְנָס מִנֶּקֶב לְנֶקֶב, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה נִקְשָׁר בַּפְּתִיל כְּנֶגֶד הָעֹרֶף.

6) גיטין כ. "לא היה כתבו [של ציץ] שוקע אלא בולט". 7) ואינו עושה בדפוס שקוע לפניו, בולטות, שהרי נאמר (שמות לט, ל) "מכתב פתוחי חותם" ובכל כתב צריך שיעשה פעולת הכתיבה בגוף האותיות ולא מסביב להן באופן שהן יוצאות מאליהן. 8) שאם היה מונח על דבר קשה, היה אותו דבר מעכב לאותיות להיות בולטות לחוץ. 9) להעביר על ידי הנקבים את הפתיל. 10) רבינו סובר שדי בפתיל אחד. לדעת הראב"ד צריך היה בו עוד נקב באמצע, שמכניס בו פתיל תכלת וכורכו על המצנפת.

ג. הַמְּעִיל כֻּלּוֹ תְּכֵלֶת[11], וְחוּטָיו כְּפוּלִין שְׁנַיִם עָשָׂר[12], וּפִיו אָרוּג בִּתְחִילַת אֲרִיגָתוֹ[13]. וְאֵין לוֹ בֵּית יָד[14], אֶלָּא נֶחֱלָק לִשְׁתֵּי כְּנָפַיִם[15] מִסּוֹף הַגָּרוֹן עַד לְמַטָּה, כְּדֶרֶךְ כָּל הַמְּעִילִים, וְאֵינוֹ מְחֻבָּר אֶלָּא כְּנֶגֶד כָּל הַגָּרוֹן בִּלְבַד. וְהַקּוֹרֵעַ פִּי הַמְּעִיל[16] - לוֹקֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יִקָּרֵעַ. וְהוּא הַדִּין לְכָל בִּגְדֵי כְּהֻנָּה, שֶׁהַקּוֹרְעָן דֶּרֶךְ הַשְּׁחָתָה - לוֹקֶה[17].

11) שנאמר (שם לט, כב) "ויעש את מעיל האפוד - כליל תכלת". 12) שנאמר (שם כח, לא) "ועשית את מעיל האפוד - כליל תכלת", ולמדים תכלת תכלת מפרוכת, מה להלן ששה אף כאן ששה, ואין כליל אלא גדיל, דהיינו שניים. 13) שנאמר (שם, לב) "והיה פי ראשו בתוכו שפה יהיה לפיו סביב מעשה אורג" ופירש רש"י: פתיחת בית הצוואר בתוכו כתרגומו כפיל לגוויה והיה מעשה אורג ולא במחט. 14) כן כתב הרמב"ן (שמות שם) ואפשר שבאיזו ברייתא מצאו כן (כסף משנה). ויש לזה סמך מן הגמרא (יומא עב:) שאמרו שבגדי כהונה אין עושין אותן מעשה מחט אלא מעשה אורג, ורק הבית־יד שלהם מתחבר במחט. ויש לראות כי "מעשה אורג" לא נאמר אלא במעיל (שם כח, לא ולט, כב) להורות כי המעיל היה כולו מעשה אורג, בלי שום מעשה מחט כלל, ואם כן על כרחנו שלא היה לו בית יד. 15) כן כתב הרמב"ן שם. וכן יש ללמוד ממה שנאמר (שם כח, לד) "פעמון זהב ורמון פעמון זהב ורמון על שולי המעיל", הרי שהיו לו שני שוליים. 16) יש לעיין למה דקדק רבינו וכתב פי המעיל - משמע רק פי המעיל. ועיין במנחת חינוך שם שכתב, שכל המעיל חוץ מפיו דינו ככל בגדי כהונה, שאינו לוקה אלא דרך השחתה.

17) ביומא עב. אמרו "המקרע בגדי כהונה לוקה, שנאמר לא יקרע". ומזה שלא כתב רבינו "דרך השחתה" אלא בבגדי כהונה ולא בפי המעיל, נראה שבפי המעיל חייב מלקות אף שאינו דרך השחתה, אבל שאר בגדי כהונה דווקא דרך השחתה. וראיה לדבריו ממה שאמרו (זבחים צה.) "מעיל שנטמא מכניסו בפחות משלש על שלש ומכבסו, משום שנאמר לא יקרע", ואילו בגדי כהונה אחרים קורע בחוץ ומכניסו בפנים (שם צד:), הרי שבמעיל אסור לקרוע אף שאינו מכוון להשחתה, ואילו בשאר בגדי כהונה, אם אינו מכוון להשחתה מותר.

ד. וּמֵבִיא תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי, כָּל מִין מִשְׁלְשְׁתָּן שָׁזוּר שְׁמוֹנָה, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּשׁוּלָיו 'מָשְׁזָר'[18]. נִמְצְאוּ חוּטֵי הַשּׁוּלַיִם אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים[19]. וְעוֹשֶׂה אוֹתָן כְּמִין רִמּוֹנִים שֶׁלֹּא פָּתְחוּ פִּיהֶן[20], וְתוֹלֶה אוֹתָן בַּמְּעִיל. וּמֵבִיא שְׁנַיִם וְשִׁבְעִים זוּגִים, וּבָהֶם שְׁנַיִם וְשִׁבְעִים עִנְבּוֹלִים[21], הַכֹּל זָהָב[22], וְתוֹלֶה בּוֹ שִׁשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים בְּשׁוּלֵי כָּנָף זֶה וְשִׁשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים בְּשׁוּלֵי כָּנָף זֶה. וְהַזּוּג עִם הָעִנְבּוֹל הַתָּלוּי בֵּין שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד[23] נִקְרָא פַּעֲמוֹן. עַד שֶׁיִּהְיוּ שׁוּלָיו מִשְּׁנֵי צִדָּדָיו פַּעֲמוֹן וְרִמּוֹן פַּעֲמוֹן וְרִמּוֹן[24].

18) "ומקום שנאמר בו משזר לבד, צריך שיהיו חוטן כפול שמונה" (למעלה פרק ח הלכה יד). 19) שהרי הם שלושה מינים, וכל אחד כפול שמונה". 20) זבחים פח: ש"דרך רימונים השוהין באילן אחר גמר בישולם מתפתחים מאליהן כדרך שעושים קליפי אגוזים החיצונות". 21) מה שתלוי בתוכן לקשקש. 22) כן הוא בפסוק (שמות כח, לג) "ופעמוני זהב". 23) ומה שנאמר (שם לט, כה) "בתוך הרמונים", לא בתוך החלל קאמר (=כלומר, בתוך הרימונים עצמם), אלא ביניהם (רש"י בזבחים שם), ומה שכתב "בין שניהם" זהו דלא כרש"י שם שפירש "פעמון אחד בין שני רימונים". 24) ולפי זה היה מספר הרימונים כמספר הפעמונים וכן מפורש במדרש רבה (ויקרא פרשה כא אות ו): רבנן אמרי בע"ב [=72] זוגין ובע"ב [=72] רימונין.

ה. הַזָּהָב שֶׁבַּאֲרִיגַת הָאֵפוֹד וְהַחֹשֶׁן הָאָמוּר בַּתּוֹרָה, כָּכָה הוּא מַעֲשֵׂהוּ: לוֹקֵחַ חוּט אֶחָד זָהָב טָהוֹר[25] וְנוֹתְנוֹ עִם שִׁשָּׁה חוּטִין שֶׁל תְּכֵלֶת וְכוֹפֵל הַשִּׁבְעָה חוּטִין כְּאַחַת. וְכֵן הוּא עוֹשֶׂה חוּט זָהָב עִם שִׁשָּׁה שֶׁל אַרְגָּמָן, וְחוּט אֶחָד עִם שִׁשָּׁה שֶׁל תּוֹלַעַת שָׁנִי, וְחוּט אֶחָד עִם שִׁשָּׁה שֶׁל פִּשְׁתִּים. נִמְצְאוּ אַרְבָּעָה חוּטֵי זָהָב, וְנִמְצְאוּ כָּל הַחוּטִים שְׁמֹנָה וְעֶשְׂרִים. שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּרְקְעוּ אֶת פַּחֵי הַזָּהָב וְגוֹמֵר לַעֲשׂוֹת בְּתוֹךְ הַתְּכֵלֶת וּבְתוֹךְ הָאַרְגָּמָן וּבְתוֹךְ תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבְתוֹךְ הַשֵּׁשׁ - מְלַמֵּד, שֶׁחוּט הַזָּהָב כָּפוּל בְּתוֹכָן.

25) זהב מזוקק.

ו. כֵּיצַד מַעֲשֵׂה הַחֹשֶׁן? אוֹרֵג בֶּגֶד מַעֲשֵׂה חוֹשֵׁב מִן הַזָּהָב וְהַתְּכֵלֶת וְהָאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְהַשֵּׁשׁ עַל שְׁמֹנָה וְעֶשְׂרִים חוּטִין, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרִנוּ, אָרְכּוֹ אַמָּה וְרָחְבּוֹ זֶרֶת, וְכוֹפְלוֹ לִשְׁנַיִם. נִמְצָא זֶרֶת עַל זֶרֶת מְרֻבָּע. וְקוֹבֵעַ בּוֹ אַרְבָּעָה טוּרִים שֶׁל אֶבֶן הַמְּפֹרָשִׁים בַּתּוֹרָה, כָּל אֶבֶן מֵהֶן מְרֻבָּע[26] וּמְשֻׁקָּע בְּבֵית שֶׁל זָהָב, שֶׁמַּקִּיפוֹ מִלְּמַטָּה וּמֵאַרְבַּע רוּחוֹתָיו[27].

26) לא נמצא מקור לדין זה (משנה למלך). 27) כן דעת רש"י (שמות כח, יז) שכתב: "שעל שם שהאבנים ממלאות גומות המשבצות המתוקנות להן קורא אותן בלשון מלואים".

ז. וּמְפַתֵּחַ עַל הָאֲבָנִים שְׁמוֹת הַשְּׁבָטִים כְּתוֹלְדוֹתָם. וְנִמְצָא כּוֹתֵב עַל הָאֹדֶם 'רְאוּבֵן'[28], וְעַל יָשְׁפֵה - 'בִּנְיָמִין'. וְכוֹתֵב[29] בַּתְּחִלָּה לְמַעְלָה מֵרְאוּבֵן 'אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב', וְכוֹתֵב לְמַטָּה מִבִּנְיָמִין 'שִׁבְטֵי יָהּ'[30], כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ כָּל הָאוֹתִיּוֹת[31] מְצוּיוֹת שָׁם[32].

28) כן הוא במדרש רבה (סוף פרשת תצוה): "על אודם היה כתוב אברהם יצחק ויעקב ראובן, על פטדה היה כתוב שמעון, על ברקת היה כתוב לוי כו', על נופך היה כתוב יהודה, על ספיר היה כתוב יששכר, על יהלום היה כתוב זבולן וכו', על לשם היה כתוב דן, על שבו היה כתוב נפתלי, על אחלמה היה כתוב גד וכו', על תרשיש היה כתוב אשר, על שוהם היה כתוב יוסף, על ישפה היה כתוב בנימין שבטי ישורון". 29) בסוטה מח: מבואר שבשמיר היה כותב, ורבינו השמיטה, וצריך עיון (משנה למלך). 30) ובגמרא שם ובמדרש שם: "שבטי ישורון". 31) של האלפא ביתא. 32) כי בשמות השבטים היו חסרות האותיות: צדי, קו"ף וטי"ת.

ח. וְעוֹשֶׂה עַל אַרְבַּע זָוִיּוֹת שֶׁל חֹשֶׁן אַרְבַּע טַבָּעוֹת זָהָב. וְנוֹתֵן בִּשְׁתֵּי הַטַּבָּעוֹת שֶׁל מַעְלָה, שֶׁהַחֹשֶׁן נִתְלֶה בָּהֶן, שְׁתֵּי עֲבוֹתוֹת הַזָּהָב, וְהֵם הַנִּקְרָאִים[33] שַׁרְשְׁרוֹת; וְנוֹתֵן בִּשְׁתֵּי טַבָּעוֹת שֶׁל מַטָּה, שֶׁהֵן כְּנֶגֶד הַדַּדִּים[34], שְׁנֵי פְּתִילֵי תְּכֵלֶת.

33) בתורה. 34) ששם הוא הלב, שנאמר (שם, ל) "והיו על לב אהרן", ועיין במועד־קטן כז: "הספד על הלב, שנאמר כנגד שדים סופדים".

ט. הָאֵפוֹד - רָחְבּוֹ כְּרֹחַב גַּבּוֹ שֶׁל אָדָם מִכָּתֵף לְכָתֵף, וְאָרְכּוֹ מִכְּנֶגֶד אַצִּילֵי הַיָּדַיִם מֵאֲחוֹרָיו עַד הָרַגְלַיִם. וְיֵשׁ לוֹ כְּמוֹ שְׁתֵּי יָדוֹת יוֹצְאוֹת מִמֶּנּוּ בָּאָרִיג[35] לְכָאן וּלְכָאן, שֶׁחוֹגְרִין אוֹתוֹ בָּהֶם, וְהֵם הַנִּקְרָאִין חֵשֶׁב הָאֵפוֹד. וְהַכֹּל אָרוּג זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וָשֵׁשׁ עַל שְׁמֹנָה וְעֶשְׂרִים חוּטִין, כְּמַעֲשֵׂה הַחֹשֶׁן. וְתוֹפֵר עָלָיו[36] שְׁתֵּי כְּתֹפוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ עַל כְּתֹפוֹת הַכֹּהֵן. וְקוֹבֵעַ עַל כָּל כָּתֵף וְכָתֵף אֶבֶן שֹׁהַם מְרֻבָּע[37] מְשֻׁקָּע בְּבֵית שֶׁל זָהָב, וּמְפַתֵּחַ עַל שְׁתֵּי הָאֲבָנִים שְׁמוֹת הַשְּׁבָטִים, שִׁשָּׁה עַל אֶבֶן זוֹ וְשִׁשָּׁה עַל אֶבֶן זוֹ, כְּתוֹלְדוֹתָם. וְכוֹתְבִין שֵׁם יוֹסֵף 'יְהוֹסֵף', וְנִמְצְאוּ עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ

אוֹת בְּאֶבֶן זוֹ, וְעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ אוֹת בְּאֶבֶן זוֹ. וְכָךְ הָיוּ כְּתוּבִין[38]:

רְאוּבֵן	שִׁמְעוֹן
לֵוִי	יְהוּדָה
יִשָּׂשכָר	זְבוּלֵן
נַפְתָּלִי	דָּן
גָּד	אָשֵׁר
יְהוֹסֵף	בִּנְיָמִן

35) כמו שנאמר (שם, ח) "וחשב אפודתו אשר עליו כמעשהו ממנו יהיה". הרי שממנו יהיה, כלומר, ארוג מתוכו וכן פירש רש"י שם. 36) כמו שנאמר (שם, ז) "שתי כתפות חוברות יהיו לו אל שני קצותיו וחובר". הרי שאינם צריכים להיות ארוגים ממנו אלא מחוברים במחט, וכן פירש רש"י שם. 37) מרובע ממש אי אפשר, שהרי שמות השבטים עליו, ואם כן ארכו יותר על רחבו (קרית ספר).
38) וגבי חושן לא נתבאר בדברי רבינו איך היה סדר כתיבתם. ומדברי רבינו בפירוש המשנה יומא פרק ז שכתב "וכיוון שזכרנו מה שהיה כתוב בחושן, אודיעך איך היו שמות השבטים כתובים על אבני האפוד" - נראה שרק באבני האפוד היה הסדר הזה.

וְהָאֶבֶן שֶׁכָּתוּב בָּהּ רְאוּבֵן - עַל כְּתֵפוֹ הַיְמָנִית, וְהָאֶבֶן שֶׁכָּתוּב בָּהּ שִׁמְעוֹן - עַל כְּתֵפוֹ הַשְּׂמָאלִית. וְעוֹשֶׂה בְּכָל כָּתֵף שְׁתֵּי טַבָּעוֹת: אַחַת מִלְּמַעְלָה בְּרֹאשׁ הַכָּתֵף, וְאַחַת מִלְּמַטָּה לַכָּתֵף לְמַעְלָה מִן הַחֵשֶׁב. וְנוֹתֵן שְׁתֵּי עֲבוֹתוֹת זָהָב בִּשְׁתֵּי טַבָּעוֹת שֶׁלְּמַעְלָה, וְהֵם הַנִּקְרָאִים שַׁרְשְׁרוֹת.

י. וְאַחַר כָּךְ מַכְנִיס קְצוֹת הָעֲבוֹתוֹת שֶׁל חֹשֶׁן בַּטַּבָּעוֹת שֶׁל מַעְלָה בְּכִתְפוֹת הָאֵפוֹד, וּמַכְנִיס שְׁנֵי פְּתִילֵי הַתְּכֵלֶת שֶׁבְּשׁוּלֵי הַחֹשֶׁן בִּשְׁתֵּי הַטַּבָּעוֹת שֶׁל מַעְלָה מֵחֵשֶׁב הָאֵפוֹד, וּמוֹרִידִין אֶת הַשַּׁרְשְׁרוֹת שֶׁבְּטַבָּעוֹת כִּתְפוֹת הָאֵפוֹד עַד טַבָּעוֹת הַחֹשֶׁן הָעֶלְיוֹנוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּדְבְּקוּ זֶה בָּזֶה וְלֹא יִזַּח[39] הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֵפוֹד. וְכָל הַמַּזִּיחַ חֹשֶׁן מֵעַל הָאֵפוֹד וּמְפָרֵק חִבּוּרָן דֶּרֶךְ קִלְקוּל - לוֹקֶה[40].

39) לשון ניתוק ולשון ערבי הוא (רש"י שם, כח).
40) יומא עב. ורבינו הוסיף "דרך קלקול". אבל לתקן - מותר.

יא. נִמְצָא כְּשֶׁלּוֹבֵשׁ הָאֵפוֹד עִם הַחֹשֶׁן - יִהְיֶה הַחֹשֶׁן עַל לִבּוֹ בְּשָׁוֶה, וְהָאֵפוֹד מֵאַחֲרָיו. וְחֵשֶׁב הָאֵפוֹד קָשׁוּר עַל לִבּוֹ תַּחַת הַחֹשֶׁן. וּשְׁתֵּי כִּתְפוֹת הָאֵפוֹד עַל שְׁתֵּי כְּתֵפָיו. וּשְׁתֵּי עֲבוֹתוֹת זָהָב יוֹרְדוֹת מֵעַל כְּתֵפָיו מִכָּאן וּמִכָּאן מִכִּתְפוֹת הָאֵפוֹד עַד טַבָּעוֹת הַחֹשֶׁן. וּשְׁנֵי חוּטֵי תְּכֵלֶת מְרֻכָּסִין מִתַּחַת אַצִּילֵי יָדָיו מִשְּׁתֵּי טַבָּעוֹת הַחֹשֶׁן הַתַּחְתּוֹנוֹת עַד שְׁתֵּי טַבָּעוֹת כִּתְפוֹת הָאֵפוֹד הַתַּחְתּוֹנוֹת, שֶׁהֵם לְמַעְלָה מִן הַחֵשֶׁב.

יום שישי כ' טבת ה'תשע"ט

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יתבאר סדר לבישת הבגדים, ושמצות־עשה לעשות אותם.

א. כֵּיצַד סֵדֶר לְבִישַׁת הַבְּגָדִים? לוֹבֵשׁ הַמִּכְנָסַיִם תְּחִלָּה[2], וְחוֹגֵר אֶת הַמִּכְנָסַיִם לְמַעְלָה מִטַּבּוּרוֹ מֵעַל מָתְנָיו. וְאַחַר כָּךְ לוֹבֵשׁ הַכֻּתֹּנֶת. וְאַחַר כָּךְ חוֹגֵר אֶת הָאַבְנֵט כְּנֶגֶד אַצִּילֵי יָדָיו[3], וּמַקִּיפוֹ כָּרָךְ עַל כָּרָךְ עַד שֶׁגּוֹמֵר וְקוֹשֵׁר.

2) אף־על־פי שבפסוק קדמה כתונת למכנסים, שכן נאמר (ויקרא ו, ב) "ולבש הכהן מדו (היא הכתונת – רש"י) בד, ומכנסי בד ילבש על בשרו", ועוד נאמר (שם טז, ד) "כתונת בד קודש ילבש, ומכנסי בד יהיו על בשרו" – למדו חז"ל ביומא כג: "מניין שלא יהיה דבר קודם למכנסים? תלמוד־לומר (שם ו, ג בכהן הדיוט) ומכנסי בד ילבש על בשרו" – "משמע, שלובש בעודו ערום, שאין עליו אלא בשרו" (רש"י שם). וכן נאמר בכהן גדול (שם טז, ד) "ומכנסי בד יהיו על בשרו" (תוספות שם ד"ה מניין), וראה להלן הלכה ג. 3) בזבחים יח: "אין חוגרין לא למטה ממתניהן ולא למעלה מאציליהן אלא כנגד אצילי ידיהן" (על צלעותיהן כנגד המפרק – רש"י).

ב. וְעַל הָאַבְנֵט מִפְרָשׁ בַּקַּבָּלָה: וְלֹא יַחְגְּרוּ בַּיָּזַע - בְּמָקוֹם שֶׁמַּזִּיעִין[4]. וְכָךְ קִבֵּל יוֹנָתָן בֶּן עֻזִּיאֵל מִפִּי הַנְּבִיאִים וְתִרְגֵּם[5]: עַל לִבְיְהוֹן יֵסְרוּן[6]. וְאַחַר כָּךְ צוֹנֵף בַּמִּצְנֶפֶת כְּמִין כּוֹבַע[7].

4) שם. במקום שהבשר נכפל על הבשר ומתחמם ומזיע (רש"י שם). 5) ביחזקאל שם. 6) על הלב לאו דוקא, אלא סמוך ללב. וכן פירש"י בזבחים שם, שהיו חוגרים כנגד אצילי ידיהם כנגד הלב ולא על הלב. 7) ובכהן גדול, להלן הלכה ג, כתב רק "צונף במצנפת", ולא כתב "כמין כובע". וראה למעלה פ"ח הלכה ב.

ג. כֹּהֵן גָּדוֹל אַחַר שֶׁחוֹגֵר בָּאַבְנֵט[8] לוֹבֵשׁ הַמְּעִיל[9]. וְעַל הַמְּעִיל - הָאֵפוֹד וְהַחֹשֶׁן, וְחוֹגֵר בְּחֵשֶׁב הָאֵפוֹד עַל הַמְּעִיל מִתַּחַת הַחֹשֶׁן. וּלְפִיכָךְ נִקְרָא מְעִיל הָאֵפוֹד, שֶׁחוֹגְרוֹ בָּאֵפוֹד. וְאַחַר כָּךְ צוֹנֵף בַּמִּצְנֶפֶת, וְקוֹשֵׁר הַציץ לְמַעְלָה מִן הַמִּצְנֶפֶת[10]. וּשְׁעָרוֹ הָיָה נִרְאֶה בֵּין ציץ לְמִצְנֶפֶת[11], וְשָׁם הָיָה מַנִּיחַ תְּפִלִּין בֵּין ציץ לְמִצְנֶפֶת.

8) כלומר, אחר שלבש מכנסים וכתונת וחגר באבנט, כסדר לבישת הבגדים (למעלה הלכה א). וראה ביומא ה: ו. שיש אומרים שהחגירה באבנט בכהן גדול היתה אחר לבישת כל

בגדי כהונה גדולה, בכדי לקיים מה שנאמר (שמות כט, ט) "וחגרת אותם אבנט אהרן ובניו", שהחגירה באבנט צריכה להיות באהרן ובבניו בבת אחת. אבל דעת רבינו כדיעה אחרת הלומדת מפרשת צו (ויקרא ח, ז־יג) שנאמר בה: "ויתן עליו (=על אהרן) את הכתונת, ויחגור אותו באבנט וילבש אותו על המעיל וגו', ואחר־כך נאמר: "ויקרב משה את בני אהרן וגו' ויחגור אותם אבנט", הרי שחגירת הכהן הגדול באבנט, היתה לפני שהתחיל להלביש את בניו. והפסוק הקודם וחגרת אותם אבנט אהרן ובניו, נדרש לטיב האבנט לאמר, שאבנטו של כהן גדול ואבנטו של כהן הדיוט שוים, ששניהם כלאים, ראה למעלה פ"ח ה"א. 9) כן הסדר בתורה (ויקרא שם). "ויחגור אותו באבנט וילבש אותו את המעיל ויתן עליו את האפוד ויחגור אותו בחשב האפוד ויאפוד לו בו, וישם עליו את החושן וגו' וישם את המצנפת וגו' וישם על המצנפת וגו' את ציץ הזהב". 10) מאחורי הראש היה הקשר של הציץ למעלה מן המצנפת, אבל לפניו היתה המצנפת למעלה מן הציץ (מעשה רוקח). [ויתכן כי כן פירש רבינו מה שנאמר (שמות כח, לז): "והיה על המצנפת", ועיין רש"י שם]. 11) זבחים יט.

1 **ד. מִצְוַת עֲשֵׂה לַעֲשׂוֹת בְּגָדִים אֵלּוּ[12] וְלִהְיוֹת הַכֹּהֵן**
2 **עוֹבֵד בָּהֶן; שֶׁנֶּאֱמַר: וְעָשִׂיתָ בִגְדֵי קֹדֶשׁ, וְאֶת בָּנָיו**
3 **תַּקְרִיב וְהִלְבַּשְׁתָּם כֻּתֳּנֹת. וְכֹהֵן גָּדוֹל שֶׁשִּׁמֵּשׁ בְּפָחוֹת**
4 **מִשְׁמֹנֶה בְּגָדִים[13] אֵלּוּ, אוֹ כֹּהֵן הֶדְיוֹט שֶׁשִּׁמֵּשׁ בְּפָחוֹת**
5 **מֵאַרְבָּעָה בְּגָדִים[14] אֵלּוּ - הוּא הַנִּקְרָא מְחֻסַּר בְּגָדִים,**
6 **וַעֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה[15], וְחַיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם[16], כְּזָר**
7 **שֶׁשִּׁמֵּשׁ. שֶׁנֶּאֱמַר: וְחָגַרְתָּ אֹתָם אַבְנֵט וְהָיְתָה לָהֶם**
8 **כְּהֻנָּה; בִּזְמַן שֶׁבִּגְדֵיהֶם עֲלֵיהֶן - כְּהֻנָּתָן עֲלֵיהֶן, אֵין**
9 **בִּגְדֵיהֶן עֲלֵיהֶן - אֵין כְּהֻנָּתָם עֲלֵיהֶן, אֶלָּא חֲרֵי הֵם**
10 **כְּזָרִים, וְנֶאֱמַר: וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת[17].**

12) עשיית הבגדים אינה אלא הכנה למצוות הלבישה והעבודה בהם, וכן נראה מדברי רבינו בספר המצוות (עשה לג), ועיין שם בכלל י (ספר המצוות לעם, עמוד מ). 13) שם יח. 14) סנהדרין פג: 15) זבחים טו: 16) סנהדרין פג. פג: 17) שם:

11 **ה. כֹּשֶׁם שֶׁהַמְחֻסַּר בְּגָדִים חַיָּב מִיתָה וּפוֹסֵל**
12 **הָעֲבוֹדָה, כָּךְ הַיָּתֵר בְּגָדִים[18]. כְּגוֹן שֶׁלָּבַשׁ שְׁתֵּי**
13 **כֻּתָּנוֹת[19] אוֹ שְׁנֵי אַבְנָטִים, אוֹ כֹּהֵן הֶדְיוֹט שֶׁלָּבַשׁ**
14 **בִּגְדֵי כֹּהֵן גָּדוֹל וְעָבַד - חֲרֵי זֶה מְחֻלָּל הָעֲבוֹדָה, וְחַיָּב**
15 **מִיתָה[20] בִּידֵי שָׁמַיִם.**

18) כן הוא בזבחים יח. ולמדו כן ממה שנאמר (ויקרא א, ח): "וערכו בני אהרן הכהן את הנתחים" — "הכהנים בכיהונן (=היינו בבגדים הראוים להם, שהכהונה נתלית בהם — רש"י), מכאן לכהן הדיוט שלבש בגדי כהונה גדולה ועבד, עבודתו פסולה". ועוד שם יח: "בד, שלא ילבש של חול עמהן". שבד משמע, לבדו ילבש (רש"י שם). 19) כן הוא בתוספתא מנחות פ"א (הוצאת צוקרמנדל עמ' 513 7) ובירושלמי עירובין פ"י הלכה יג. אבל דעת רש"י (זבחים יח.) שאפילו אם הוסיף עליהם שום בגד בעולם, הרי הוא בכלל יתור בגדים. וכן יש ללמוד ממה שאמרו שם יח: (הובא למעלה). וכן הוא בספרא פ' צו פרק ב הלכה א: "יכול לא ילבש עמהם בגדי קודש, אבל ילבש עמהם בגדי חול, תלמוד־לומר ומכנסי בד ילבש על בשרו". 20) שכיון שאינו כהן, הרי הוא כזר ששמש שחייב מיתה (ראה למעלה).

16 **ו. נֶאֱמַר בְּבִגְדֵי כְּהֻנָּה: עַל בְּשָׂרוֹ וּלְבֵשָׁם[21] - מְלַמֵּד,**
17 **שֶׁלֹּא יִהְיֶה דָּבָר חוֹצֵץ בֵּין בְּשָׂרוֹ לַבְּגָדִים[22]. אֲפִלּוּ**
18 **נִימָא[23] אַחַת אוֹ עָפָר[24] אוֹ כִּנָּה מֵתָה[25], אִם הָיְתָה בֵּין**
19 **בָּשָׂר לַבֶּגֶד - חֲרֵי זוֹ חֲציצָה וַעֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה. לְפִיכָךְ**
20 **אֵין הַכֹּהֵן יָכוֹל לַעֲבֹד בִּתְפִלִּין שֶׁל יָד, שֶׁחֲרֵי**
21 **חוֹצֶצֶת[26]. אֲבָל שֶׁל רֹאשׁ אֵינָהּ חוֹצֶצֶת, וְאִם רָצָה**
22 **לְהַנִּיחָם בִּשְׁעַת הָעֲבוֹדָה - מַנִּיחַ[27].**

21) נראה שצ"ל: "ילבש על בשרו" (ויקרא ו, ג). וכ"ה בזבחים יט. ובספרא (שם ה"ג) וראה בהר המוריה. [ואולי צ"ל "על בשרו (וגו') ולבשם", שם טז, ד — הרב אנשיל כ"ץ]. 22) זבחים שם. ומשמע שדוקא בגד לבשרו חוצץ, אבל בין בגד לבגד אין חציצה פסולת, וכן דקדק רבינו להלן בהלכה זו "בין בשר לבגד", וכן הוא להלן בהלכה ז. והיינו משום שפסול החציצה למדנו מ"ילבש על בשרו", הרי שכל המדובר בחציצה שבין הבגד לבשר (שו"ת בית הלוי ח"א סי"ג ויריעות שלמה). [אבל בירושלמי (עירובין פ"י הלכה יג) מפורש "שלא יחוץ בינו לבין בגד, ולא בין בגד לבגד"]. 23) חוט תלוש מן הבגד. ובנימא מגודלת, ראה להלן הלכה ז. 24) שיש בו ממש. וראה להלן שם בדין אבק דק. 25) זבחים שם. ובכינה חיה, ראה להלן שם. 26) בין בשר לבגד. 27) שאין כאן חציצה. וגם משום יתור בגדים אין כאן, לפי שאינם בגד (כסף־משנה בשם רש"י שם).

23 **ז. וְצָרִיךְ לְהִזָּהֵר[28] בִּשְׁעָה שֶׁלּוֹבֵשׁ, שֶׁלֹּא יִהְיֶה אָבָק[29]**
24 **בֵּין בִּגְדוֹ לְבָשָׂרוֹ, וְלֹא כִּנָּה אַף עַל פִּי שֶׁהִיא בַּחַיִּים.**
25 **וְשֶׁלֹּא תִּכָּנֵס הָרוּחַ בִּשְׁעַת הָעֲבוֹדָה בֵּין בְּשָׂרוֹ לְבִגְדוֹ,**
26 **עַד שֶׁיִּתְרַחֵק הַבֶּגֶד מֵעָלָיו. וְלֹא יַכְנִיס יָדוֹ תַּחַת**
27 **חֲלוּקוֹ לַחֵיק. וְלֹא יֵצֵא שְׂעָרוֹ מִן הַבֶּגֶד[30]. וְלֹא יִהְיֶה**
28 **בַּבֶּגֶד נִימָא מְדֻלְדֶּלֶת[31]. וְאִם הָיָה שָׁם אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ**
29 **- עֲבוֹדָתוֹ כְּשֵׁרָה.**

28) בכל אלו נסתפקו בגמרא (זבחים יט.) אם הם חוצצים או לא, ולא נפשטה הבעיא, ולכן פסק רבינו שלכתחילה יזהר, אבל אם עבד עבודתו כשירה, שאין בנו כח לפסול העבודה ולחייבו להביא קרבן אחר מספק, שיש לחשוש שיביא חולין לעזרה. ואין לומר: יביא קרבן אחר ויתנה, מאחר שבחטאות ואשמות וקרבנות ציבור אי־אפשר להתנות, ולפיכך לא חילקו בזה (כסף־משנה). 29) דק ואין בו ממש. וראה למעלה הלכה ו בדין עפר. 30) [בגמרא שם שאלו: "יצא שערו בבגדו, מהו? שערו כגופו דמי או לאו". ונראה שרבינו גרס "יצא שערו מבגדו, מהו" (ובכ"י מינכן נשמטו המלים "מבגדו מהו שערו").

ופירושו לדעת רבינו: שער כגופו, ואם כן צריך שיהא מכוסה, כשם שגופו מכוסה על ידי הבגד, או דילמא לאו כגופו, ולא איכפת לנו אם יצא והוא מגולה]. 31) תלושה קצת, ומחוברת קצת לבגד.

1 **ח. כָּרַךְ עַל בְּשָׂרוֹ בֶּגֶד[32] שֶׁלֹּא בִּמְקוֹם בְּגָדִים, כְּגוֹן**
2 **שֶׁכְּרָכוֹ עַל אֶצְבָּעוֹ אוֹ עַל עֲקֵבוֹ: אִם הָיָה בּוֹ שָׁלֹשׁ**
3 **אֶצְבָּעוֹת עַל שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת - הֲרֵי זֶה חוֹצֵץ וּפוֹסֵל;**
4 **פָּחוֹת מִכָּן - אֵינוֹ חוֹצֵץ. וְאִם הָיָה צִלְצוּל קָטָן[33],**
5 **הוֹאִיל וְהוּא חָשׁוּב בֶּגֶד בִּפְנֵי עַצְמוֹ - הֲרֵי זֶה פּוֹסֵל**
6 **וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ.**

32) זבחים שם. 33) חגורה קטנה.

7 **ט. כֹּהֵן שֶׁלָּקָה בְּאֶצְבָּעוֹ[34] - מֻתָּר לִכְרֹךְ עָלֶיהָ גֻּמִּי**
8 **בַּשַּׁבָּת[35], אוֹ בֶּגֶד שֶׁאֵין בּוֹ שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ, וְעוֹבֵד.**
9 **וְאִם נִתְכַּוֵּן לְהוֹצִיא דָּם[36] - אָסוּר[37]. וְהוּא שֶׁלֹּא יָחוּץ**
10 **הַגֻּמִּי אוֹ הַבֶּגֶד בֵּין בְּשָׂרוֹ לַכְּלִי בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה.**

34) זבחים שם, ועירובין קג: 35) ואף־על־פי שגזרו על כל דבר שיש בו משום רפואה, שמא ישחוק הסממנים – במקדש לא גזרו (רש"י שם). 36) כגון שמהדקה בגמי. 37) שאין זה צורך עבודה, ועוד שהוא חובל (רש"י שם).

11 **י. עָשׂוּ בְּבֵית שֵׁנִי אוּרִים וְתֻמִּים[38], כְּדֵי לְהַשְׁלִים**
12 **שְׁמֹנָה בְּגָדִים[39], וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיוּ נִשְׁאָלִין בָּהֶן.**
13 **וּמִפְּנֵי מָה לֹא הָיוּ שׁוֹאֲלִין בָּהֶן? מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיְתָה**
14 **שֵׁם רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וְכָל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ**
15 **וְאֵין שְׁכִינָה שׁוֹרָה עָלָיו - אֵין נִשְׁאָלִין בּוֹ[40].**

38) כן נראה בקידושין לא: במעשה שביקשו חכמים אבנים לאפוד בימי הבית השני (כסף־משנה). 39) שהחושן והאפוד היו משמונה הבגדים, ראה למעלה פ"ח הלכה ב. וראה עוד למעלה בפ"ז מהלכות בית הבחירה הלכה א. 40) יומא עג:

16 **יא. וְכֵיצַד שׁוֹאֲלִין? עוֹמֵד הַכֹּהֵן וּפָנָיו לִפְנֵי**
17 **הָאָרוֹן[41], וְהַשּׁוֹאֵל מֵאַחֲרָיו, פָּנָיו לְאַחֲרֵי הַכֹּהֵן[42],**
18 **וְאוֹמֵר הַשּׁוֹאֵל: אֲעֵלֶה אוֹ לֹא אֶעֱלֶה?[43] וְאֵינוֹ שׁוֹאֵל**
19 **בְּקוֹל רָם[44] וְלֹא מְהַרְהֵר בְּלִבּוֹ[45], אֶלָּא בְּקוֹל נָמוּךְ**
20 **כְּמִי שֶׁמִּתְפַּלֵּל בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ[46]. וּמִיָּד רוּחַ הַקֹּדֶשׁ**
21 **לוֹבֵשׁ אֶת הַכֹּהֵן, וּמַבִּיט בַּחֹשֶׁן וְרוֹאֶה בּוֹ בְּמַרְאֵה**
22 **הַנְּבוּאָה 'עֲלֵה' אוֹ 'לֹא תַּעֲלֶה'[47] בָּאוֹתִיּוֹת**
23 **שֶׁבּוֹלְטוֹת[48] מִן הַחֹשֶׁן כְּנֶגֶד פָּנָיו. וְהַכֹּהֵן מְשִׁיבוֹ**
24 **וְאוֹמֵר לוֹ: 'עֲלֵה' אוֹ 'לֹא תַּעֲלֶה'.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"כיצד שואלין, עומד הכהן ופניו לפני הארון, והשואל מאחריו, פניו לאחרי הכהן וכו' ומיד רוח הקודש לובשת את הכהן כו'".

ותמוה ביותר, היאך נכנס הכהן לקודש הקדשים שלא ביוה"כ ובשמונה בגדים ולא בבגדי בד כביוה"כ. וביותר תמוה, היאך נכנס השואל שאינו כהן לקודש הקדשים? ובפרט שמצינו בכמה מקומות שהשאלה ב'אורים ותומים' יכולה להעשות גם בחוץ, כמו למשל בנוגע לחלוקת הארץ בגורל, ומובא בגמרא "לא נחלקה אלא בגורל... ולא נחלקה אלא ב'אורים ותומים'. הא כיצד, אלעזר מלובש 'אורים ותומים', ויהושע וכל ישראל עומדים לפניו כו'", והרי אין לומר שכל ישראל נכנסו בקודש הקדשים. כמו"כ מצינו בתנ"ך ששאלו ב'אורים ותומים' אפילו מחוץ לבית המקדש ומחוץ לירושלים "בברוח אביתר בן אחימלך אל דוד קילעה אפוד ירד בידו ויאמר (דוד) אל אביתר הגישה האפוד גו'" (שמואל א' ל, א – ח). וכן מצינו ששאל בציקלג, ואעפ"כ כתב הרמב"ם "עומד הכהן ופניו לפני הארון והשואל מאחריו כו'" וצ"ע.

(על־פי 'יין מלכות' ספר עבודה סימן כג)

41) שם. אמרו: "והנשאל, פניו כלפי שכינה". ומפרש רבינו שהיינו כלפי הארון. ורש"י שם פירש כלפי אורים ותומים, ושם המפורש שבתוך הארון, וראה להלן. 42) שם אמרו: "השואל, פניו כלפי נשאל (=הכהן). והנשאל, פניו כלפי שכינה". ולפי פירוש רש"י שהנשאל, פניו כלפי אורים ותומים – פני השואל כלפי פני הכהן. אבל לדעת רבינו שפני הנשאל כלפי הארון, הוכרח לומר שפני השואל לאחורי הכהן. 43) שם. 44) שם. ולמדו כן ממה שנאמר (במדבר כז, כא): "ושאל לו", משמע לו לבדו, שאין שומע אלא הוא (רש"י שם). 45) שם. "שנאמר ושאל לו לפני ה'", כלומר, וסמוך לו, כבפסוק שם: "על פיו יצאו". "ושאל לו על פיו", שמוציא דברים בפיו (רש"י שם). 46) כדרך שאמרה חנה בתפילתה, שנאמר (שמואל־א א, יג): "וחנה היא מדברת אל לבה רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע" (יומא שם). 47) שם בברייתא: "והנשאל אומר, כה אמר ה' עלה והצלח, ר' יהודה אומר אין צריך לומר כה אמר ה' עלה והצלח". ופסק רבינו כר' יהודה ולא כתנא־קמא משום שדעת תנא־קמא כתנא אחר בירושלמי שם פ"ז סוף הלכה ג: "הקול היה שומע", ולכן היה צריך לומר "כה אמר ה'". אבל לפי דעת התנא השני שם (שגם ר' יוחנן בבבלי שם עג: סובר כמותו, וכן פסק רבינו) ש"הכתב בולט" ולא שמע קול מדבר – אינו אומר "כה אמר ה'" (יריעות שלמה). 48) כדעת ר' יוחנן שם עג: וראה לעיל.

25 **יב. וְאֵין שׁוֹאֲלִין עַל שְׁנֵי דְּבָרִים כְּאֶחָד[49]. וְאִם שָׁאַל**
26 **- מְשִׁיבִין עַל הָרִאשׁוֹן בִּלְבַד[50]. וְאֵין נִשְׁאָלִין בָּהֶן**
27 **לְהֶדְיוֹט[51], אֶלָּא אוֹ לְמֶלֶךְ אוֹ לְבֵית דִּין אוֹ לְמִי**
28 **שֶׁצָּרֵךְ הַצִּבּוּר בּוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן יַעֲמֹד**
29 **וְגוֹמֵר; הוּא - זֶה הַמֶּלֶךְ[52], וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל - זֶה הוּא**
30 **מְשׁוּחַ מִלְחָמָה[53] אוֹ מִי שֶׁצָּרֵךְ הַצִּבּוּר בִּשְׁאֵלָתוֹ[54],**
31 **וְכָל הָעֵדָה - אֵלּוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל[55].**

49) שם עג. 50) שם. 51) שם עא: ועג: 52) שהרי ליהושע נאמר (רש"י שם). 53) מי שכל בני ישראל אתו לצאת למלחמה אחריו (רש"י שם). 54) שם עא: במשנה: "ולמי שהציבור צריך בו". 55) שם.

יג. זֶה שֶׁאַתָּה מוֹצֵא[56] בְּדִבְרֵי נְבִיאִים שֶׁהַכֹּהֲנִים הָיוּ חוֹגְרִין אֵפוֹד בַּד - לֹא הָיוּ כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים, שֶׁאֵין הָאֵפוֹד שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל אֵפוֹד בַּד. וְאַף הַלְוִיִּם הָיוּ חוֹגְרִין אוֹתוֹ; שֶׁהֲרֵי שְׁמוּאֵל הַנָּבִיא לֵוִי הָיָה, וְנֶאֱמַר בּוֹ: נַעַר חָגוּר אֵפוֹד בָּד. אֶלָּא אֵפוֹד זֶה הָיוּ חוֹגְרִים אוֹתוֹ בְּנֵי הַנְּבִיאִים וּמִי שֶׁהוּא רָאוּי שֶׁתִּשְׁרֶה עָלָיו רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, לְהוֹדִיעַ כִּי הִגִּיעַ זֶה לְמַעֲלַת כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁמְּדַבֵּר עַל פִּי הָאֵפוֹד וְהַחֹשֶׁן בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ.

56) כן הוא בירושלמי סנהדרין פרק י הלכה ב, על מה שנאמר (שמואל־א כב, יח) "ויסוב דואג האדומי ויפגע הוא בכהנים וימת ביום ההוא שמונים וחמשה איש נושא אפוד בד" – "לא כן תני ר' חייה, אין ממנין שני כהנים גדולים כאחת, אלא מלמד שכולן ראויין להיות כהנים גדולים".

סִלְקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת כְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ

יום ש"ק כ"א טבת ה'תשע"ט

הִלְכוֹת בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ

יֵשׁ בִּכְלָלָן חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת. שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פִּרְטָן: א) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס כֹּהֵן שִׁכּוֹר לַמִּקְדָּשׁ. ב) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס בּוֹ כֹּהֵן פְּרוּעַ רֹאשׁ. ג) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס בּוֹ כֹּהֵן קְרוּעַ בְּגָדִים. ד) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס כֹּהֵן בְּכָל עֵת לַהֵיכָל. ה) שֶׁלֹּא יֵצֵא כֹּהֵן מִן הַמִּקְדָּשׁ בִּשְׁעַת הָעֲבוֹדָה. ו) לְשַׁלֵּחַ טְמֵאִים מִן הַמִּקְדָּשׁ. ז) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס טָמֵא לַמִּקְדָּשׁ. ח) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס טָמֵא לְהַר הַבַּיִת. ט) שֶׁלֹּא יְשַׁמֵּשׁ טָמֵא. י) שֶׁלֹּא יְשַׁמֵּשׁ טְבוּל יוֹם. יא) לְקַדֵּשׁ הָעוֹבֵד יָדָיו וְרַגְלָיו. יב) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס בַּעַל מוּם לַהֵיכָל וְלַמִּזְבֵּחַ. יג) שֶׁלֹּא לַעֲבֹד בַּעַל מוּם. יד) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד בַּעַל מוּם עוֹבֵר. טו) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד זָר.

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר שכהן הכשר לעבודה ששתה יין לא יכנס מן המזבח ולפנים, ומה דינו אם שיכור משאר משקים המשכרים.

א. כָּל כֹּהֵן הַכָּשֵׁר לָעֲבוֹדָה[2], אִם שָׁתָה יַיִן - אָסוּר לוֹ לְהִכָּנֵס מִן הַמִּזְבֵּחַ[3] וְלִפְנִים[4]. וְאִם נִכְנַס וְעָבַד[5] - עֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה[6], וְחַיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם[7]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא תָמֻתוּ. וְהוּא שֶׁשָּׁתָה רְבִיעִית[8] יַיִן חַי[9] בְּבַת[10] אַחַת מִיַּיִן שֶׁעָבְרוּ עָלָיו אַרְבָּעִים יוֹם[11]; אֲבָל אִם שָׁתָה פָּחוֹת מֵרְבִיעִית יַיִן, אוֹ שָׁתָה רְבִיעִית וְהִפְסִיק בָּהּ, אוֹ מְזָגָהּ בְּמַיִם, אוֹ שֶׁשָּׁתָה יַיִן מִגִּתּוֹ בְּתוֹךְ אַרְבָּעִים אֲפִלּוּ יָתֵר מֵרְבִיעִית - פָּטוּר[12], וְאֵינוֹ מְחַלֵּל עֲבוֹדָה[13]. שָׁתָה יָתֵר מֵרְבִיעִית מִן הַיַּיִן, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה מָזוּג וְאַף עַל פִּי שֶׁהִפְסִיק וְשָׁתָה[14] מְעַט מְעַט - חַיָּב מִיתָה[15], וּפוֹסֵל הָעֲבוֹדָה[16].

2) רק כשר לעבודה חייב מיתה ופוסל עבודתו אם עשאה כשהוא שתוי יין, אבל חלל שאינו ראוי לכתחילה לעבודה, שעבד כשהוא שתוי יין – אינו מחלל עבודתו (וראה להלן פ"ו ה"י, שמצד זה שהוא חלל, אינו פוסל עבודתו בדיעבד), וכמו כן בעל־מום שעבד כשהוא שתוי יין – אינו חייב מיתה (וראה להלן שם ה"א שמצד שהוא בעל־מום, אין בו אלא חיוב מלקות), שנאמר (ויקרא י, ט): "יין ושכר אל תשת אתה ובניך אתך", ולמדו מזה ('ספרא' פ' שמיני פ"א ה"ג): "אתה ובניך, מה אתה כשר, אף בניך כשרים, יצאו חללים ובעלי מומים". 3) ב'ספר המצוות' (לא־תעשה עג) כתב רבינו: "מבין האולם ולמזבח". וראה משנה־למלך להלן פ"ו ה"א. 4) אף שבפסוק (שם) נאמר: "בבואכם אל אהל מועד" – אמרו ב'ספרא' (שם, ה"ד): "מניין לעשות המזבח כאהל מועד, תלמוד־לומר וכו', נאמר כאן בואכם, ונאמר להלן (שמות ל, כ בענין קידוש ידים ורגלים) בבואם, מה (בבואכם) (בבואם) וכו' המזבח כאהל מועד וכו', אף בבואכם אל אהל מועד וכו' המזבח כאהל מועד", ועי' רש"י ויקרא שם. 5) ועל הכניסה לבדה אינו חייב מיתה אלא מלקות (כסף־משנה, וראה להלן הט"ו, וב'ספר המצוות' שם). 6) בזבחים יז, ב: "מניין לשתויי יין שאם עבד חלל, תלמוד־לומר (ויקרא שם, ט־י) יין ושכר אל תשת וגו' ולהבדיל בין הקודש ובין החול (= עבודה שאתה עובד בשכרות, קרויה חול. רש"י). ולמדו (שם יח.) ממחוסר בגדים, שאף עבודה שאינו חייב עליה מיתה – פסולה היא. 7) היינו עבודות שהזר חייב עליהן מיתה, נתבארו להלן פ"ט ה"ב (זבחים, שם). 8) כן הוא בברייתא כריתות יג, ב - בדברי תנא־קמא, ולמדו כן ממה שנאמר (ויקרא שם): "יין ושכר" ש"אין אסור אלא כדי לשכר, וכמה כדי לשכר, רביעית יין". 9) ולא מזוג במים (כריתות, שם) כדברי רבי אליעזר. 10) שאם הפסיק בו אינו דרך שכרות (שם כנ"ל). 11) שבפחות מזה אינו משכר (שם). 12) תוספתא כריתות פ"א. 13) אבל איסור יש, כמבואר בכריתות שם, לדעת תנא־קמא בברייתא: "יין מוזהרין עליו כל שהוא, ומוזהרין עליו מגיתו". אבל ברור שאין לוקים עליהם, שהרי על כלשהו ודאי שאין לוקין כמו בכל איסורים שבתורה, ומכיון שאינו לוקה על יין כלשהו, אינו לוקה גם על יין מגיתו, ששניהם לא משכרים (כסף־משנה). 14) בדפוס רומי: ושתה (הרב אנשיל כ"ץ). 15) ראה בראב"ד. 16) בכריתות שם, אמרו כן על מזוג: "הא ברביעית, הא ביותר מרביעית", ומזה למד רבינו גם להפסיק ושהה בו.

ב. הָיָה שִׁכּוֹר מִשְּׁאָר מַשְׁקִין הַמְשַׁכְּרִין[17] - אָסוּר לְהִכָּנֵס לַמִּקְדָּשׁ. וְאִם נִכְנַס וְעָבַד וְהוּא שִׁכּוֹר מִשְּׁאָר מַשְׁקִין הַמְשַׁכְּרִין, אֲפִלּוּ מִן הֶחָלָב אוֹ מִן הַדְּבֵלָה - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה, וַעֲבוֹדָתוֹ כְּשֵׁרָה. שֶׁאֵין חַיָּבִין מִיתָה אֶלָּא עַל הַיַּיִן בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה, וְאֵין מְחַלֵּל עֲבוֹדָה אֶלָּא שִׁכּוֹר מִן הַיַּיִן.

17) בכריתות, שם: "רבי יהודה אומר יין, אין לי אלא יין. שאר משכרים מניין, תלמוד־לומר ושכר, אם־כן מה תלמוד־לומר יין, על יין במיתה, ועל שאר משקין באזהרה". והנה בגמרא שם מבואר שיש מחלוקת בזה שת"ק סובר שדוקא

יין, משום שלמדים מנזיר, ורבי יהודה סובר שבכל המשכרים חייב מלקות, ורבי אליעזר סובר שאפילו ביין אינו חייב, אלא אם שתה דרך שכרות. ובגמרא שם אמרו: "הלכה כרבי אליעזר". וקשה על רבינו שפסק ככולם: לענין פחות מרביעית יין, פסק (בה"א) שמוזהר עליו לכתחילה, כדברי תנא־קמא. ולענין מזוג ושתייה בבת אחת, פסק (שם) כרבי אליעזר. וכאן פסק כרבי יהודה, שהוא לוקה, ודלא כרבי יהודה במה שפסק שעבודתו כשירה, שהרי לדברי רבי יהודה – עבודתו פסולה (ראה בבכורות מה: וברש"י שם), וצריך־עיון, ועי' ב'כסף משנה' והמלבי"ם ('התורה והמצוה' שם) כתב שמה שפסק כאן שאם היה שיכור משאר המשכרים, הרי זה לוקה ועבודתו כשירה, אין זה מפני שפסק כרבי יהודה, אלא מפני שהוא בעל־מום (בכורות שם, במשנה), ומכיון שהוא מום הפוסל באדם ולא בבהמה – לוקה ואינו מחלל עבודה, כמו שפסק להלן (פ"ו ה"ו). וראה בגליון הגרע"א על הרמב"ם בשם מהר"ם גלאנטי.

1 **ג. וכְשֵׁם שֶׁאָסוּר לְכֹהֵן לְהִכָּנֵס לַמִּקְדָּשׁ מִפְּנֵי**
2 **הַשִּׁכְרוּת, כָּךְ אָסוּר לְכָל אָדָם, בֵּין כֹּהֵן בֵּין יִשְׂרָאֵל,**
3 **לְהוֹרוֹת[18] כְּשֶׁהוּא שָׁתוּי. אֲפִלּוּ אָכַל תְּמָרִים[19] אוֹ**
4 **שָׁתָה חָלָב וְנִשְׁתַּבְּשָׁה דַעְתּוֹ מְעַט - אַל יוֹרֶה.**
5 **שֶׁנֶּאֱמַר: וּלְהוֹרֹת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְאִם הוֹרָה[20] בְּדָבָר**
6 **שֶׁהוּא מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה עַד שֶׁיֵּדְעוּהוּ הַצְּדוּקִים[21] -**
7 **מֵתָּר. כְּגוֹן שֶׁהוֹרָה שֶׁהַשֶּׁרֶץ טָמֵא, וְהַצִּפְּרְדֵּעַ טָהוֹר,**
8 **וְהַדָּם אָסוּר, וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה.**

18) בתוספתא כריתות פ"א: "וכשם שאם היה כהן פסול בעבודה וחייב מיתה, כך אם היה חכם או תלמיד־חכם אסור ללמד ולהורות. רבי יוסי ברבי יהודה אומר, אם היה חכם מותר ללמד". 19) בכתובות י, ב: "אמר רב, אכל תמרים - אל יורה". ולפי הלשון הראשון, שלא חילקו בין אם אכל תמרים לחוד, לבין אם אכל תמרים לאחר אכילה. וכתבו שם ה'תוספות' ד"ה אמר, שאף־על־פי שרב פסק כרבי אליעזר שאינו חייב על שאר המשכרים, אסור הוא להורות, וכן משמע בבכורות שם, שגם למאן דלא מחייב בשאר משכרים, ואין עבודתו מחוללת, פסול הוא לעבודה, והוא־הדין שאסור להורות. וזה מתאים לדברי המלבי"ם למעלה. (אבל צריך־עיון, הרי בבכורות שם פסלוהו מטעם בעל־מום, ולענין הוראה אין לפסול בעל־מום). 20) כריתות, שם. 21) מקור דברי רבינו בהוריות ד, א - שהמורה בדבר שהצדוקים מודים בו – אינו הוראה. ועי' ש"ך ליו"ד סי' רמב ס"ק כא.

9 **ד. וּמֵתָּר לַשִּׁכּוֹר לְלַמֵּד תּוֹרָה[22], וַאֲפִלּוּ הֲלָכוֹת**
10 **וּמִדְרָשׁוֹת, וְהוּא שֶׁלֹּא יוֹרֶה[23]. וְאִם הָיָה חָכָם[24] קָבוּעַ**
11 **לְהוֹרָאָה - לֹא יְלַמֵּד, שֶׁלְּמוּדוֹ הוֹרָאָה הִיא.**

22) כרבי יוסי ברבי יהודה בתוספתא שם, ובגמרא שם. 23) הלכה למעשה. כנ"ל. 24) כריתות יג, ב.

12 **ה. שָׁתָה כְּדֵי רְבִיעִית בִּלְבַד וְהָיָה בָּהּ מַיִם[25] כָּל**
13 **שֶׁהוּא, אוֹ יָשֵׁן מְעַט, אוֹ הָלַךְ[26] כְּדֵי מִיל - כְּבָר עָבַר**
14 **הַיַּיִן וּמֵתָּר לַעֲבֹד[27]. אֲבָל אִם שָׁתָה יוֹתֵר מֵרְבִיעִית,**
15 **אֲפִלּוּ מָזוּג - שֵׁנַת מְעַט אוֹ הַדֶּרֶךְ מוֹסִיפִין**
16 **בְּשִׁכְרוּתוֹ[28]. אֶלָּא יִשְׁהֶא לְפִי הַשִּׁכְרוּת עַד שֶׁלֹּא**
17 **יִשָּׁאֵר מִשִּׁכְרוּתוֹ שׁוּם דָּבָר שֶׁבָּעוֹלָם.**

25) בכריתות שם, אמרו שבאופן זה מותר להורות, ומכאן שמותר גם לעבוד עבודה (כסף־משנה). ולמעלה ה"א כתב: שתה רביעית וכו' מזגה במים כו' פטור, ונראה שפטור אבל אסור – שם מדובר כשהיה רביעית חוץ מן המים, ולפיכך כשמזגו במים – פטור אבל אסור, וכאן מדובר כשהיין היה פחות מרביעית, והמים השלימוהו לרביעית, ולפיכך מותר גם לכתחילה (כסף־משנה). 26) דוקא הלך, אבל רכיבה כדי מיל, אינה מפיגה, כמבואר בעירובין, שם. 27) לענין עבודה, מפורש כן בסנהדרין כב, ב. ולענין הוראה בעירובין סד, ב. 28) דוקא כשהלך, אבל רכוב מפיג בשלשה מילין, כמו שמבואר בעירובין, שם.

18 **ו. אַנְשֵׁי מִשְׁמָר[29] מֻתָּרִין לִשְׁתּוֹת[30] יַיִן בַּלֵּילוֹת, אֲבָל**
19 **לֹא בִּימֵי שַׁבַּתָּן[31]. וַאֲפִלּוּ שְׁאָר בָּתֵּי אָבוֹת[32] שֶׁל**
20 **מִשְׁמָר שֶׁאֵין עֲבוֹדָתָן הַיּוֹם; שֶׁמָּא תִּכְבַּד[33] הָעֲבוֹדָה**
21 **עַל אַנְשֵׁי בֵּית אָב[34] שֶׁל יוֹם, וְיִצְטָרְכוּ לַאֲחֵרִים**
22 **מֵאַנְשֵׁי מִשְׁמַרְתָּן לְסַיְּעָן. וְאַנְשֵׁי בֵּית אָב שֶׁל אוֹתוֹ**
23 **הַיּוֹם אֲסוּרִים לִשְׁתּוֹת בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה[35]; שֶׁמָּא**
24 **יִשְׁתֶּה בַּלַּיְלָה[36] וְיַשְׁכִּים לַעֲבוֹדָתוֹ וַעֲדַיִן לֹא סָר יֵינוֹ**
25 **מֵעָלָיו[37].**

29) עשרים וארבעה משמרות כהונה היו, כל משמר עובד בשבוע שלו, ראה למעלה פ"ד מהל' כלי המקדש ה"ג. 30) תענית טו, ב - במשנה. 31) בשבוע שלהם. 32) שהמשמר מתחלק לבתי אבות כמנין ימות השבוע, כל אחד עובד ביומו (למעלה שם הי"א). 33) שם יז, א. 34) שם טו, ב - במשנה. 35) כלומר, בלילה שלפני היום, וראה להלן. 36) בגמרא (שם יז.) אמרו: אנשי בית־אב לא ביום ולא בלילה, מפני שהן עוסקין תמיד בעבודה". ופירש רש"י (שם טו:) "לפי שהיו מעלין כל הלילה אברים ופדרים", וכן כתב רבינו בפירוש המשנה, שם. ומכאן השיגו הראב"ד. ואמנם צ"ע מהיכן למד רבינו כן (ועי' כסף־משנה). וגם לשון המשנה מוכיח כנ"ל, שהרי אמרו: "לא ביום ולא בלילה", הרי מדובר בלילה שלאחר היום, ועי' בגליון הגרע"א. 37) ראה למעלה ה"ה.

26 **ז. כָּל כֹּהֵן שֶׁיּוֹדֵעַ[38] מֵאַי זֶה מִשְׁמָר הוּא וּמֵאַי זֶה**
27 **בֵּית אָב הוּא, וְיוֹדֵעַ שֶׁבָּתֵּי אֲבוֹתָיו קְבוּעִים בָּעֲבוֹדָה**
28 **[הַיּוֹם] - אָסוּר לוֹ לִשְׁתּוֹת יַיִן כָּל אוֹתוֹ הַיּוֹם. הָיָה**
29 **יוֹדֵעַ מֵאַי זֶה מִשְׁמָר הוּא, וְאֵינוֹ מַכִּיר בֵּית אָב שֶׁלּוֹ**
30 **- אָסוּר לוֹ לִשְׁתּוֹת כָּל אוֹתָהּ שַׁבָּת[39] שֶׁמִּשְׁמַרְתּוֹ**
31 **עוֹבְדִין בָּהּ. לֹא הָיָה מַכִּיר[40] מִשְׁמַרְתּוֹ וְלֹא בֵּית**
32 **אֲבוֹתָיו - הַדַּיָּן נוֹתֵן שֶׁאָסוּר לִשְׁתּוֹת יַיִן לְעוֹלָם; אֲבָל**
33 **תַּקָּנָתוֹ קַלְקָלָתוֹ[41], וַהֲרֵי הוּא מֻתָּר לִשְׁתּוֹת תָּמִיד,**
34 **שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲבֹד עַד שֶׁיִּקָּבַע בְּבֵית אָב שֶׁלּוֹ**
35 **וּבְמִשְׁמַרְתּוֹ.**

38) בתענית יז, א: "מכאן אמרו (מזה שאפילו אנשי משמר

שלא היו עובדים באותו היום כלל, גם כן אסורים לשתות יין – רש"י), כל כהן שמכיר משמרתו ומשמרת בית־אב שלו, ויודע שבתי אבותיו קבועין שם, אסור לשתות יין כל אותו היום". 39) כל אותו שבוע בין ביום ובין בלילה, שעל כל יום יש להסתפק, אולי באותו יום היו עובדים. 40) שם. 41) כלומר, קלקלה זו, היינו הבלבול הזה שנתבלבלו המשמרות – זו היא תקנתו. (וראה בפ"א מהל' מגילה ה"ח).

1 **ח. כֹּהֵן שֶׁגָּדַל שְׂעָרוֹ[42] - אָסוּר לוֹ לְהִכָּנֵס[43] מִן**
2 **הַמִּזְבֵּחַ וְלִפְנִים. וְאִם נִכְנַס וְעָבַד - חַיָּב מִיתָה[44] בִּידֵי**
3 **שָׁמַיִם, כְּשִׁכּוֹר שֶׁעָבַד[45]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְיַיִן לֹא יִשְׁתּוּ כָּל**
4 **כֹּהֵן, וְרֹאשָׁם לֹא יְגַלֵּחוּ וּפֶרַע לֹא יְשַׁלֵּחוּ - מַה**
5 **שְׁתוּיֵי יַיִן בְּמִיתָה, אַף מְגַדְּלֵי פֶּרַע בְּמִיתָה.**

42) ראה להלן הי"א. 43) ראה למעלה ה"א, ולהלן הט"ו. 44) אבל לא חילל עבודתו (להלן ה"ט). 45) סנהדרין פג, ב. ואף־על־פי שנאמר מפורש במקרא (ויקרא י, ו) "ראשיכם אל תפרעו, ובגדיכם לא תפרומו ולא תמותו", וב'ספרא' פ' שמיני (מכילתא דמלואים, הלכה מא) אמרו: "ולא תמותו, ממשמע לאו אתה שומע הן". (וראה במועד קטן כד. ובחידושי הריטב"א שם) – יתכן כי הוצרכו לדרוש הפסוק הנ"ל, כי הפסוק שבפרשת שמיני אינו מספיק, שאפשר לומר שהוא נאמר רק לשעה ולא לדורות. ולאחר שכבר למדנו מהפסוק בדברי קבלה "ויין לא ישתו וגו'" שדין פרועי ראש כדין שתויי יין, נתגלה לנו על־ידי־זה כי הפסוק בפ' שמיני הוא גם לדורות, ושוב יש ללמוד ממנו לקרועי בגדים, ראה להלן הי"ד, ועי' בחידושים המיוחסים להר"ן בסנהדרין (כב:). וב'ספר המצוות' (לא־תעשה קסג) הביא רבינו הפסוק הנ"ל "ראשיכם אל תפרעו וגו'", לחייב מיתה, עיי"ש.

6 **ט. וְאֵין פְּרוּעֵי הָרֹאשׁ מְחַלְּלִין עֲבוֹדָה[46]. אַף עַל פִּי**
7 **שֶׁהוּא בְּמִיתָה - עֲבוֹדָתוֹ כְּשֵׁרָה.**

46) תענית יז, ב - שלא הוקשו לשתויי יין אלא לענין מיתה, ולא לענין חילול (שם).

8 **י. כְּשֵׁם שֶׁאֵין הַכֹּהֲנִים מֻזְהָרִין עַל הַיַּיִן אֶלָּא בִּשְׁעַת**
9 **בִּיאָה לַמִּקְדָּשׁ[47], כָּךְ אֵין אֲסוּרִין לְגַדֵּל פֶּרַע אֶלָּא**
10 **בִּשְׁעַת בִּיאָה לַמִּקְדָּשׁ[48]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּכֹהֵן**
11 **הֶדְיוֹט; אֲבָל כֹּהֵן גָּדוֹל אָסוּר[49] לְגַדֵּל פֶּרַע[50] וְלִקְרֹעַ**
12 **בְּגָדָיו[51] לְעוֹלָם[52], שֶׁהֲרֵי תָּמִיד הוּא בַּמִּקְדָּשׁ[53]. וּלְכָךְ**
13 **נֶאֱמַר בּוֹ: אֶת רֹאשׁוֹ לֹא יִפְרָע וּבְגָדָיו לֹא יִפְרֹם.**

47) שם יז, א: "שתויי יין בזמן ביאה הוא דאסור" (שנאמר (ויקרא י, ח) "יין ושכר אל תשת אתה ובניך אתך בבואכם אל אהל מועד וגו'". ובפירוש המיוחס לרש"י שם הביא מיחזקאל (מד, כא) "ויין לא ישתו כל כהן בבואם אל החצר הפנימית"). לא העתיק כמו שכתוב בגמרא שם "בזמן ביאה" שבזה אפשר לטעות שהכוונה בזמן שבית המקדש קיים (ראה בפירוש המיוחס לרש"י שם) אלא "בשעת ביאה" כלומר, כשהוא עובד. וכן כתב להלן הי"א: "כהן הדיוט העובד מגלח משלשים יום לשלשים יום", אבל כהן שאינו עובד אינו צריך לגלח אפילו בזמן המקדש, וראה בראב"ד ובכסף־משנה. 48) שלמדים פרועי ראש משתויי יין (תענית, שם). 49) הוריות יא, ב. 50) אפילו שלא כדרך אבלות ('ספר המצוות' ל"ת קסג). וראה למעלה פ"ה מהל' כלי המקדש ה"ו. 51) על מת (הל' כלי המקדש, שם). 52) אפילו שלא בשעת עבודה ('ספר המצוות' לא־תעשה קסד, והל' כלי המקדש שם). 53) זהו טעם למה שאסרה התורה לפרום ולפרוע, אבל כיון שאסור – אסור הוא אפילו בשעה שאינו במקדש, ראה למעלה הל' כלי המקדש, שם. אבל צריך עיון, הרי מן התורה אינו חייב להיות תמיד במקדש, ראה למעלה שם ה"ז. וראה ב'יריעות שלמה'.

14 **יא. כַּמָּה הוּא גִּדּוּל פֶּרַע? שְׁלֹשִׁים יוֹם. כְּנָזִיר[54],**
15 **שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ, וְאֵין נְזִירוּת פְּחוּתָה**
16 **מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם[55]. לְפִיכָךְ, כֹּהֵן הֶדְיוֹט הָעוֹבֵד[56] - מְגַלֵּחַ**
17 **מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם לִשְׁלֹשִׁים יוֹם.**

54) סנהדרין כב, ב. 55) "ודבר זה הלכה מפי הקבלה" (פ"ג מהל' נזירות ה"ב). 56) דווקא עובד, ראה למעלה ה"י.

18 **יב. וְאַנְשֵׁי[57] מִשְׁמָר[58] אֲסוּרִין לְסַפֵּר[59] וּלְכַבֵּס[60]**
19 **בְּשַׁבַּתָּן[61], כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲלוּ לְמִשְׁמַרְתָּן כְּשֵׁהֵן מְגֻוָּלִין[62],**
20 **אֶלָּא מְגַלְּחִין[63] וְרוֹחֲצִין[64] וּמְכַבְּסִין קֹדֶם שֶׁיַּעֲלוּ.**

57) תענית טו, ב - במשנה, וראה למעלה פ"ו מהל' כלי המקדש הי"א. 58) ראה למעלה שם פ"ד ה"ג. 59) במשנה, שם: "אנשי משמר ואנשי מעמד אסורין מלספר ומלכבס, ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת". והשמיט רבינו כאן את הפיסקא האחרונה, והביאה רק למעלה בפ"ו שם לענין אנשי מעמד (ראה כסף־משנה, משנה־למלך ואור־שמח). (ונראה שדעת רבינו שבבא זו "ובחמישי מותרין וכו'" אינה מכוונת לאנשי משמר שבתחילת הדברים, אלא לאנשי מעמד שבסוף. שהרי כתב ה'מאירי' (תענית שם, בפירוש המשנה ד"ה אנשי משמר) "וגדולי המפרשים שואלים, והלא כהנים מיהא חייבים לספר משלשים לשלשים (ראה למעלה הי"א), ומה ניוול יש כאן. ועוד אילו הגיע יום שלשים בתוך שבתם, לא יהו מספרין, וכי דוחין איסור תורה מדין גזירה. ובמחילה מהם אין כאן קושיא, שאף בפרע שבתוך שלשים יש קצת ניוול, ועליו הוא אומר שאם לא ספרו לפני שבתם, לא יספרו בתוך שבתם, הא אם הגיע יום שלשים שלהם, ודאי חייבים לספר אף בשבתם". ומכיון שמדובר בתוך שלשים יום, שמותרים לעבוד עבודה במקדש, לא מסתבר שיתירו להם לספר לכבוד שבת – שלא יהא כבוד שבת חמור מכבוד המקדש, והרי הוקשו שבת ומקדש זה לזה (יבמות ו:), ויש אומרים שלמדו מורא שבת ממורא מקדש ('יראים' סי' צח). אבל באנשי מעמד הדברים אמורים כשעברו שלשים יום, שבמקדש אסורים הם בעבודה, ולכן התירו להם לספר לכבוד השבת, וראה להלן הי"ג בדברי 'הר המוריה'). 60) אין הכוונה לבגדי כהונה, שהרי אין מכבסין אותם (פ"ח שם ה"ה), אלא לבגדי חול שלו ('יריעות שלמה').

61) בשבוע שלהם. 62) ראה להלן הי"ז. ואף־על־פי שעוד לא עברו שלשים מיום תגלחתו, רצו חכמים שלא יהיה עליו אפילו ניוול קצת (ראה למעלה). ובכיבוס הכוונה, שלא יכנס בבגדי חול שלו כשהם מלוכלכים (ראה למעלה). 63) שערות ראשם. 64) נראה שעל רחיצת הראש אמרו כן (׳מאירי׳ תענית יז.).

1 **יג. מִי שֶׁשָּׁלְמָה[65] מִשְׁמַרְתּוֹ בְּתוֹךְ הָרֶגֶל[66] - מֻתָּר**
2 **לְגַלֵּחַ בָּרֶגֶל[67]. אֲבָל אִם שָׁלְמָה בְּעֶרֶב הָרֶגֶל[68] - אֵינוֹ**
3 **מְגַלֵּחַ אֶלָּא בְּעֶרֶב הָרֶגֶל[69].**

65) מועד קטן יז, ב - כדעת תנא־קמא. 66) (כשחל הרגל בשבת או באחד בשבת, כמו שפירשו הריטב"א והר"ר ידידיה תלמיד ר"י מפריש שם, ולא היה יכול לגלח בערב הרגל, כמו שכתבנו למעלה בהלכה הקודמת, שלדעת רבינו לא התירו בחמישי מפני כבוד השבת אלא באנשי מעמד ולא באנשי משמר, ראה בריטב"א והר"ר ידידיה שם, וב׳הר המוריה׳ כאן). 67) מאחר שלא יכול לגלח בערב הרגל, כנ"ל. 68) כגון שהיה הרגל בשני בשבת (הריטב"א והר"ר ידידיה שם) ויכול לגלח ביום ראשון ערב הרגל. 69) ולא ברגל.

4 **יד. דִּין קְרוּעֵי בְּגָדִים וְדִין פְּרוּעֵי רֹאשׁ אֶחָד הוּא.**
5 **שֶׁנֶּאֱמַר: רָאשֵׁיכֶם לֹא תִפְרָעוּ[70] וּבִגְדֵיכֶם לֹא תִפְרֹמוּ**
6 **וְלֹא תָמֻתוּ; הָא אִם עָבַד[71] וְהוּא קְרוּעַ בְּגָדִים - חַיָּב**
7 **מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, אַף עַל פִּי שֶׁעֲבוֹדָתוֹ כְּשֵׁרָה וְלֹא**
8 **חִלְּלָהּ[72].**

70) צ"ל: אל תפרעו. 71) ׳ספרא׳ פ׳ שמיני, מכילתא דמלואים הלכה מא. וראה למעלה ה"ח. 72) כמו פרוע ראש (למעלה ה"ט). (ומה שכתב למעלה (כלי המקדש פ"ח ה"ד. ועיי"ש הערה ל), שאם היו בגדיו מקורעין עבודתו פסולה, היינו מטעם מחוסר בגדים. וכאן מדובר כשתקנו הקרע בשלילה (= תפירה שאינה ישרה), שלגבי מחוסר בגדים אין זה בגד קרוע, כיון שתוקן, אבל לגבי קרוע בגדים, אף־על־פי שהוא שלול, כיון שלגבי אבלות דינו כקרוע, שהרי מותר לעשות כן לאחר שבעה (פ"ט מהל׳ אבל ה"א) — עודנו קרוע כדרך שקורעים על המתים, ראה בהלכה הסמוכה).

9 **טו. יֵרֵאֶה לִי, שֶׁכָּל כֹּהֵן הַכָּשֵׁר לָעֲבוֹדָה, אִם נִכְנַס**
10 **מִן הַמִּזְבֵּחַ וְלִפְנִים[73] וְהוּא שְׁתוּי יַיִן אוֹ שִׁכּוֹר מִשְּׁאָר**
11 **הַמְשַׁכְּרִין, אוֹ פְּרוּעַ רֹאשׁ, אוֹ קְרוּעַ בְּגָדִים כְּדֶרֶךְ**
12 **שֶׁקּוֹרְעִין עַל הַמֵּתִים[74], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָבַד עֲבוֹדָה**
13 **- הֲרֵי זֶה לוֹקֶה[75]; הוֹאִיל וְהוּא רָאוּי לָעֲבוֹדָה וְנִכְנַס**
14 **בִּשְׁעַת הָעֲבוֹדָה[76] מְנַוָּל כָּכָה, וַהֲרֵי הוּא מֻזְהָר שֶׁלֹּא**
15 **יִכָּנֵס.**

73) ראה למעלה ה"א, ולהלן פ"ו ה"א. 74) כלומר, כשיעור שקורעים על מת, שהוא טפח (פ"ח מהל׳ אבל ה"ב). שהרי מהפסוק הנ"ל "בגדיכם לא תפרומו" למדו (מועד קטן כד.) דין קריעה על המת, ראה ב׳יריעות שלמה׳, ולמעלה הי"ד. 75) בכלים פ"א מ"ט: "בין האולם ולמזבח מקודש ממנו, שאין בעלי מומין ופרועי ראש נכנסים לשם". וסובר רבינו כמאן־דאמר ביומא מד, ב - שמעלות דאורייתא, ועי׳ ראב"ד. 76) כן הוא ב׳ספרא׳ פ׳ שמיני פ"א ה"ד: "ומנין שאינו חייב אלא בשעת עבודה, תלמוד־לומר אתה ובניך", ומפרש רבינו, בשעת עבודה בשעה הראויה לעבודה, כלומר, ביום ולא בלילה (כסף־משנה).

16 **טז. וְדִין הַנִּכְנָס כָּכָה מִן הַמִּזְבֵּחַ וְלִפְנִים וְדִין הַיּוֹצֵא**
17 **מִשָּׁם אֶחָד הוּא[77]. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁשָּׁתָה רְבִיעִית יַיִן**
18 **בֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ אוֹ קָרַע בְּגָדָיו שָׁם וְיָצָא -**
19 **לוֹקֶה. וְכֵן אִם עָבַד בִּיצִיאָתוֹ - חַיָּב מִיתָה.**

77) ׳ספרא׳ שם.

20 **יז. וְכֵן אָסוּר לְכָל אָדָם, בֵּין כֹּהֵן בֵּין יִשְׂרָאֵל, לְהִכָּנֵס**
21 **לַמִּקְדָּשׁ כֻּלּוֹ, מִתְּחִלַּת עֶזְרַת יִשְׂרָאֵל וְלִפְנִים, כְּשֶׁהוּא**
22 **שְׁתוּי יַיִן אוֹ שִׁכּוֹר אוֹ פְּרוּעַ רֹאשׁ דֶּרֶךְ נִוּוּל[78] אוֹ**
23 **קְרוּעַ בְּגָדִים, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ בָּאַזְהָרָה; שֶׁאֵין זֶה**
24 **כָּבוֹד וּמוֹרָא לַבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ[79] שֶׁיִּכָּנֵס בּוֹ מְנַוָּל.**
25 **אֲבָל יִשְׂרָאֵל שֶׁגָּדַל שְׂעָרוֹ עַד שֶׁנַּעֲשָׂה מַחְלֹפֶת[80] וְלֹא**
26 **הָיָה דֶּרֶךְ נִוּוּל - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהִכָּנֵס לְעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל.**

78) כן יש ללמוד ממה שאמרו (תענית יז.) שלא יכנסו למשמרתן כשהן מנוולין. ראה למעלה הי"ב. 79) ראה למעלה פ"ז מהל׳ בית הבחירה ה"א־ב. 80) שהרי שמואל הנביא היה נזיר (נזיר סו.), שנאמר (שמואל־א א, יב) "ומורה לא יעלה על ראשו" (נזיר שם) ונזיר עולם היה (פ"ג מהל׳ נזירות הט"ז), והיה יושב בבית ה׳ עד עולם (שם, כב), וב"ילקוט שמעוני׳ יואל א בשם מדרש: "יואל בן פתואל (בן שמואל), רבנן אמרין למה נקרא שמו פתואל שהיה מסלסל בשערו כבתולה הזאת". והיינו כדי שלא יהיה מנוול (׳אור שמח׳). (וממה שאמרו (נזיר מח:) "מי שהיה כהן־גדול והוא נזיר", אין להקשות, לפי שבתוך שלשים יום אינו נקרא פרוע ראש).

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ט"ו־כ"א טבת תשע"ט

יום ראשון ט"ו טבת ה׳תשע"ט

מצות לא תעשה רב. רג. דר.

27 הַמִּצְוָה הָר"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר הַנָּזִיר מִלִּשְׁתּוֹת
28 יַיִן אוֹ מִינֵי הַשֵּׁכָר שֶׁיֵּשׁ בְּעִקַּר תַּעֲרָבְתָּם מֵי עֲנָבִים, וְהוּא
29 אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכָל־מִשְׁרַת עֲנָבִים לֹא יִשְׁתֶּה" (במדבר ו,
30 ג). וְהִפְלִיג בָּאַזְהָרָה עַל כָּךְ וְאָמַר שֶׁאֲפִלּוּ הֶחֱמִיץ הַיַּיִן אוֹ

הַשֵּׁכָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תַּעֲרֹבֶת יַיִן — אָסוּר לוֹ לִשְׁתּוֹתוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ: "חֹמֶץ יַיִן וְחֹמֶץ שֵׁכָר לֹא יִשְׁתֶּה" (שם). וְאֵין לָאו זֶה מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, שֶׁאִלּוּ אָמַר: יַיִן לֹא יִשְׁתֶּה וְחֹמֶץ יַיִן לֹא יִשְׁתֶּה — כִּי אָז הָיוּ שְׁתֵּי מִצְוֹת; אֶלָּא אָמַר: חֹמֶץ יַיִן לֹא יִשְׁתֶּה — הַרְחָקָה מִן־הַיַּיִן. וְנִתְבָּאֵר בִּגְמָרָא נְזִירוּת (לז.), שֶׁאָמְרוּ "מִשְׁרַת עֲנָבִים", לֶאֱסוֹר טַעַם (היין, שחדר לתערובת —) כָּעִקָּר (היין). וְהָרְאָיָה שֶׁהֵן מִצְוָה אַחַת — הִיא: שֶׁאִם שָׁתָה יַיִן וְחֹמֶץ — אֵינוֹ לוֹקֶה שְׁתַּיִם, כְּמוֹ שֶׁנִּבְאַר לְקַמָּן (לא תעשה רו — שיעור קטו): וּכְשֶׁיִּשְׁתֶּה הַנָּזִיר רְבִיעִית יַיִן אוֹ חֹמֶץ — לוֹקֶה.

הַמִּצְוָה הָר"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהַזְהַר הַנָּזִיר מִלֶּאֱכוֹל עֲנָבִים, וְהוּא אָמְרוֹ: "וַעֲנָבִים לַחִים וְכוּ' לֹא יֹאכֵל" (שם), וְאִם אָכַל מֵהֶם כְּזַיִת — לוֹקֶה.

הַמִּצְוָה הַד"ר — הָאַזְהָרָה שֶׁהַזְהַר הַנָּזִיר מִלֶּאֱכוֹל צִמּוּקִים, וְהוּא אָמְרוֹ: "וִיבֵשִׁים לֹא יֹאכֵל" (שם), וְאִם אָכַל מֵהֶם כְּזַיִת — לוֹקֶה.

יום שני ט"ז טבת ה'תשע"ט
מצות לא תעשה רה. רו. רח. רז.

הַמִּצְוָה הָר"ה — הָאַזְהָרָה שֶׁהַזְהַר הַנָּזִיר מִלֶּאֱכוֹל זֶרַע עֲנָבִים, וְהוּא אָמְרוֹ: "מֵחַרְצַנִּים וְעַד־זָג לֹא יֹאכֵל" (במדבר ו, ג), וְאִם אָכַל מֵהֶם כְּזַיִת — לוֹקֶה.

הַמִּצְוָה הָר"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהַזְהַר הַנָּזִיר מִלֶּאֱכוֹל קְלִפֵּי הָעֲנָבִים, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְעַד־זָג לֹא יֹאכֵל", וְאִם אָכַל מֵהֶם כְּזַיִת — לוֹקֶה. וְהָרְאָיָה שֶׁחֲמִשָּׁה אֵלּוּ, כְּלוֹמַר: יַיִן וַעֲנָבִים וְצִמּוּקִים וְחַרְצָן וְזָג כָּל־אֶחָד מֵהֶם מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ הִיא — שֶׁהוּא לוֹקֶה עַל כָּל־אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם מַלְקוּת אַחַת. וּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (נזיר לד:): "חַיָּב עַל הַיַּיִן בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל הָעֲנָבִים בִּפְנֵי עַצְמָן וְעַל הַזַּגִּין בִּפְנֵי עַצְמָן וְעַל הַחַרְצַנִּים בִּפְנֵי עַצְמָן". וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בִּגְמָרָא נְזִירוּת (לח:): "אָכַל עֲנָבִים לַחִים וִיבֵשִׁים חַרְצַנִּים וְזַגִּין וְסָחַט אֶשְׁכּוֹל שֶׁל עֲנָבִים וְשָׁתָה — לוֹקֶה חָמֵשׁ". וְכַאֲשֶׁר חָשְׁבוּ שָׁם (בגמרא) לְקִבְעַ שֶׁתַּנָּא זֶה תְּנָא וְשַׁיֵּר (שהתנא במשנה לא מנה את כל הלאוין שעובר, ושייר עוד) וְשֶׁהוּא חַיָּב מֵחֲמַת שֶׁהוּא נָזִיר, יוֹתֵר מֵחָמֵשׁ מַלְקִיּוֹת אָמְרוּ (בגמרא): וְהָא שַׁיֵּר לָאו דְּלֹא יַחֵל וְלֹא אָמְרוּ: וְהָא שַׁיֵּר חֹמֶץ? לְפִי שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַל הַיַּיִן וְעַל הַחֹמֶץ שְׁתַּיִם, כִּי הַחֹמֶץ לֹא נֶאֱסַר אֶלָּא מֵחֲמַת עִקָּרוֹ שֶׁהוּא הַיַּיִן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ (לא תעשה צב). וּכְאִלּוּ אָמַר שֶׁעִקַּר אִסּוּרוֹ לֹא נִסְתַּלֵּק מִמֶּנּוּ בְּקִלְקוּלוֹ. וּמִמַּה שֶׁאַתָּה צָרִיךְ לָדַעַת, שֶׁאִסּוּרֵי נָזִיר אֵלּוּ מִצְטָרְפִין כֻּלָּן לְכַזַּיִת וְלוֹקֶה עַל כְּזַיִת מִכֻּלָּן.

הַמִּצְוָה הָר"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהַזְהַר הַנָּזִיר מִלְּהִטַּמֵּא בְּאֹהֶל הַמֵּת, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְעַל נֶפֶשׁ מֵת לֹא יָבֹא" (שם, ו). וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בִּגְמָרָא (נזיר מב:): "קְרָא מְלֵא דִּבֵּר הַכָּתוּב "לֹא־יִטַּמָּא", כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "לֹא יָבֹא" לְהַזְהִיר עַל הַטֻּמְאָה וּלְהַזְהִיר עַל הַבִּיאָה". וְשָׁם נִתְבָּאֵר שֶׁאִם נִכְנַס לְאֹהֶל הַמֵּת אַחַר שֶׁנִּטְמָא — אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא אַחַת; וְשֶׁאִם אֵרְעוּ לוֹ טֻמְאָה וּבִיאָה כְּאַחַת — חַיָּב שְׁתַּיִם, כְּגוֹן שֶׁנִּכְנַס, לְאֹהֶל שֶׁיֵּשׁ שָׁם גּוֹסֵס וְיָשַׁב שָׁם עַד שֶׁמֵּת אוֹתוֹ הָאָדָם שֶׁנִּמְצָא שֶׁנִּטְמָא וּבָא בְּאֹהֶל הַמֵּת כְּאַחַת. אֲבָל אִם נִכְנַס לְאֹהֶל הַמֵּת כְּבָר קֹדְמָה הַטֻּמְאָה לַבִּיאָה (כי מיד עם הכנס חלק קטן ממנו, טרם שבא כולו — נטמא), כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר שָׁם לְפִי הַכְּלָלִים הַמְבֹאָרִים בְּאֹהָלוֹת.

הַמִּצְוָה הָר"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהַזְהַר הַנָּזִיר מִלְּהִטַּמֵּא לָמֵת, וְהוּא אָמְרוֹ: "לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ וְגוֹ' לֹא־יִטַּמָּא" (שם, ז). וְאִם נִטְמָא בְּטֻמְאַת מֵת, בֵּין בְּטֻמְאוֹת שֶׁמְּגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן בֵּין בְּטֻמְאוֹת שֶׁאֵינוֹ מְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן — לוֹקֶה.

יום שלישי י"ז טבת ה'תשע"ט
מצות עשה צג. קיד.

הַמִּצְוָה הַצ"ג — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוָּה הַנָּזִיר בְּגִלּוּחַ רֹאשׁוֹ וַהֲבָאַת קָרְבְּנוֹתָיו כְּתֹם יְמֵי הַנְּזִירוּת. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת מצורע, ויקרא ד, ט): "שְׁלֹשָׁה מְגַלְּחִין וְתִגְלַחְתָּן מִצְוָה: הַנָּזִיר וְהַמְּצֹרָע וְהַלְּוִיִּם". אָמְנָם תִּגְלַחַת הַלְּוִיִּם הָיְתָה בַּמִּדְבָּר וְאֵינָהּ נוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת, אַךְ תִּגְלַחַת נָזִיר וּמְצֹרָע נוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת. וּבְרוּר שֶׁיֵּשׁ לַנָּזִיר שְׁתֵּי תִּגְלָחוֹת: תִּגְלַחַת טֻמְאָה, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְכִי־יָמוּת מֵת עָלָיו וְגוֹ'" (במדבר ו, ט) וְתִגְלַחַת טָהֳרָה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "בְּיוֹם מְלֹאת יְמֵי נִזְרוֹ" (שם), אֲבָל אֵין לִמְנוֹת שְׁתֵּי תִּגְלָחוֹת אֵלּוּ כִּשְׁתֵּי מִצְוֹת, לְפִי שֶׁתִּגְלַחַת טֻמְאָה הִיא מֵהִלְכוֹת מִצְוַת נְזִירוּת, לְפִי שֶׁמִּצְוַת עֲשֹׂה שֶׁלּוֹ הִיא: שֶׁיַּרְבֶּה פֶּרַע (שיגדל שערו) בִּקְדֻשָּׁה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. אַחַר־כָּךְ הִמְשִׁיךְ הַכָּתוּב וּפָרַט וְאָמַר: אִם נִטְמָא בְּמֵת בִּימֵי הַנְּזִירוּת, יְגַלֵּחַ וְיָבִיא קָרְבָּן וְאַחַר־כָּךְ יָשׁוּב לְגַדֵּל פֶּרַע בִּקְדֻשָּׁה מֵחָדָשׁ, כְּנֶגֶד תְּקוּפַת יְמֵי הַנְּזִירוּת שֶׁחִיֵּב עַצְמוֹ בָּהּ, כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ לַמְּצֹרָע שְׁתֵּי תִּגְלָחוֹת וְהֵן מִצְוָה אַחַת, כְּמוֹ שֶׁאֲבָאֵר בִּמְקוֹמוֹ (מצות עשה קיא — שיעור ריא). גַּם אֲבָאֵר לְקַמָּן אֶת־הַטַּעַם שֶׁמָּנִינוּ תִּגְלַחַת נָזִיר וְקָרְבְּנוֹתָיו מִצְוָה אַחַת, וְתִגְלַחַת מְצֹרָע וְקָרְבְּנוֹתָיו שְׁתֵּי מִצְוֹת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ, כְּלוֹמַר: תִּגְלַחַת נָזִיר, בִּמְקוֹמָם בְּמַסֶּכֶת נְזִירוּת (מה.).

הַמִּצְוָה הַקי"ד — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין עֶרְכֵּי אָדָם, וְהוּא: שֶׁהָאוֹמֵר 'עֶרְכִּי עָלַי' אוֹ 'עֶרֶךְ פְּלוֹנִי עָלַי' — אִם הוּא זָכָר נוֹתֵן כָּךְ; וְאִם הִיא נְקֵבָה נוֹתֵן כָּךְ; וְגַם לְפִי הַגִּיל, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב, וּלְפִי מַצַּב הַמַּעֲרִיךְ (כפי הישג ידו), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אִישׁ כִּי יַפְלִא נֶדֶר בְּעֶרְכְּךָ נְפָשׁוֹת וְגוֹ'" (ויקרא כז, ב). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת עֲרָכִים.

יום רביעי י"ח טבת ה'תשע"ט

מצות עשה קטו. קטז. קיז.

הַמִּצְוָה הַקט"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין עֶרְכֵּי בְּהֵמָה טְמֵאָה, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְהֶעֱמִיד אֶת־הַבְּהֵמָה לִפְנֵי הַכֹּהֵן וְהֶעֱרִיךְ הַכֹּהֵן אוֹתָהּ" (ויקרא כז, יא־יב). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בִּתְמוּרָה (לב:) וּמְעִילָה (יב.).

הַמִּצְוָה הַקט"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּעֶרְכֵּי בָּתִּים. וְהוּא אָמְרוֹ: "וְאִישׁ כִּי־יַקְדִּישׁ אֶת־בֵּיתוֹ קֹדֶשׁ לַה' וְהֶעֱרִיכוֹ הַכֹּהֵן" (שם, יג). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת עֲרָכִים (לא.).

הַמִּצְוָה הַקי"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּעֶרְכֵּי שָׂדוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאִם מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ וְגוֹ' (שם, טז); וְאִם אֶת־שְׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ וְגוֹ'" (שם, כב). וְדָן בִּשְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ "וְהָיָה עֶרְכְּךָ לְפִי זַרְעוֹ וְגוֹ'" וּבִשְׂדֵה מִקְנָתוֹ "וְחִשַּׁב־לוֹ הַכֹּהֵן אֶת מִכְסַת הָעֶרְכְּךָ". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ כֻּלָּם בִּשְׁלֵמוּת בְּמַסֶּכֶת עֲרָכִים (פרק ז ופרק ח). וְאַל יַחְשׁוֹב הַחוֹשֵׁב, שֶׁאַרְבַּעַת סוּגֵי עֲרָכִים אֵלּוּ יֵשׁ בֵּינֵיהֶם שִׁתּוּף הַמְחַיֵּב שֶׁיִּמָּנוּ כְּמִצְוָה אַחַת — אֶלָּא הֵן אַרְבַּע מִצְוֹת: לְכָל־אַחַת מֵהֶן דִּין שֶׁאֵינוֹ בָּאַחֶרֶת, אֲבָל שֵׁם 'עֵרֶךְ' כּוֹלְלָם עַל דֶּרֶךְ שִׁתּוּף הַשֵּׁם. לָכֵן אֵין לִמְנוֹת מִינֵי הָעֲרָכִים כֻּלָּם כְּמִצְוָה אַחַת, כְּמוֹ שֶׁאֵין אָנוּ מוֹנִים מִינֵי הַקָּרְבָּנוֹת כֻּלָּם כְּמִצְוָה אֶחָת (אף ששם "קרבן" משותף לכולם). וְזֶה בָּרוּר כְּשֶׁנִּתְבּוֹנֵן.

יום חמישי י"ט טבת ה'תשע"ט

מצות עשה קמה.
מצות לא תעשה קי.

הַמִּצְוָה הַקמ"ה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לָדוּן בְּדִינֵי חֲרָמִים, הַיְנוּ שֶׁמִּי שֶׁהֶחֱרִים דָּבָר מֵרְכוּשוֹ וְאָמַר 'חֲרֵי זֶה חֵרֶם' — יִתֵּן אוֹתוֹ הַדָּבָר לַכֹּהֵן; אֶלָּא אִם פֵּרַשׁ לַשֵּׁם, שֶׁאָז הוּא לְבֶדֶק הַבַּיִת. לְפִי שֶׁסְּתָם חֲרָמִים לַכֹּהֲנִים, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אַךְ כָּל־חֵרֶם אֲשֶׁר יַחֲרִים אִישׁ לַה' מִכָּל־אֲשֶׁר־לוֹ מֵאָדָם וּבְהֵמָה" (ויקרא כז, כח). וְרָמַז לָנוּ עַל כָּךְ שֶׁסְּתָם חֲרָמִים לַכֹּהֲנִים, בְּאָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ" (שם, כא). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח' מֵעֲרָכִים (כח.) וּבְרֵישׁ נְדָרִים (פרק ב משנה ד).

הַמִּצְוָה הַק"י — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּמְכֹּר שָׂדֶה שֶׁהֶחֱרִימוּ אוֹתוֹ בְּעָלָיו, וַאֲפִלּוּ לַגִּזְבָּר שֶׁהוּא הַמְמֻנֶּה עַל הַהֶקְדֵּשׁ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כָּל־חֵרֶם וְגוֹ' לֹא יִמָּכֵר" (שם, כח). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת בחוקותי): "לֹא יִמָּכֵר לַגִּזְבָּר". וְחֵרֶם זֶה אֵינוֹ אֶלָּא סְתָם חֲרָמִין (שלא פירש לשמים וכדומה).

יום שישי כ' טבת ה'תשע"ט

מצות לא תעשה קיא. רטו.

הַמִּצְוָה הַקי"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּפְדּוֹת סְתָם חֲרָמֵי הָאָרֶץ גַּם־כֵּן, וְהוּא אָמְרוֹ "לֹא יִמָּכֵר וְלֹא יִגָּאֵל" (ויקרא כז, כח). וּלְשׁוֹן סִפְרָא: "לֹא יִגָּאֵל לַבְּעָלִים, מַה־יַּעֲשֶׂה בּוֹ? "כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ", יָכוֹל אַף־עַל־פִּי שֶׁפֵּרֵשׁ לַשֵּׁם? תַּלְמוּד לוֹמַר: "הוּא". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ, כְּלוֹמַר: שְׂדֵה חֲרָמִין בְּמַסֶּכֶת עֲרָכִין (כח:). וְשָׁם נִתְבָּאֵר שֶׁסְּתָם חֲרָמִין לַכֹּהֲנִים. וְשָׁם אָמְרוּ: "חֲרָמֵי כֹּהֲנִים אֵין לָהֶם פִּדְיוֹן אֶלָּא נִתָּנִים לַכֹּהֲנִים כַּתְּרוּמָה".

הַמִּצְוָה הָרט"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּזְרוֹעַ כִּלְאַיִם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "שָׂדְךָ לֹא־תִזְרַע כִּלְאָיִם" (שם יט, יט), וְכִלְאֵי זְרָעִים אֵלּוּ אֵין אָסוּר לִזְרָעָם אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְהַזּוֹרְעָם שָׁם — חַיָּב מַלְקוּת דְּאוֹרַיְתָא; וּבְחוּצָה לָאָרֶץ — מֻתָּר. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת כִּלְאָיִם.

יום ש"ק כ"א טבת ה'תשע"ט

מצות לא תעשה רטז.

הַמִּצְוָה הָרט"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִّזְרוֹעַ תְּבוּאָה בַּכֶּרֶם, וְכֵן שְׂאָר יְרָקוֹת. וּמִין זֶה מִן־הַכִּלְאַיִם נִקְרָא: כִּלְאֵי הַכֶּרֶם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תִזְרַע כַּרְמְךָ כִּלְאָיִם" (דברים כב, ט). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת דברים כב, ט): "לֹא־תִזְרַע כַּרְמְךָ כִּלְאָיִם" — מָה אֲנִי צָרִיךְ, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: "שָׂדְךָ לֹא־תִזְרַע כִּלְאָיִם", וְזֶה כּוֹלֵל בְּלִי סָפֵק הַכֶּרֶם וְהַזְּרָעִים? אָמְרוּ: מְלַמֵּד שֶׁכָּל־הַמְקֻיָּם כִּלְאַיִם בַּכֶּרֶם — עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין. וְדַע שֶׁאֵין כִּלְאֵי הַכֶּרֶם אֲסוּרִים מִן־הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְהַזּוֹרְעָם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל — לוֹקֶה מַלְקוּת דְּאוֹרַיְתָא. וּבִתְנַאי שֶׁיִּזְרַע חִטָּה וּשְׂעוֹרָה וְחַרְצָן (= גידולי הכרם) בְּמַפֹּלֶת יָד (בבת אחת). וּמִדְּרַבָּנָן אָסוּר לִזְרָעָם גַּם בְּחוּצָה לָאָרֶץ, וְהַזּוֹרֵעַ בְּחוּצָה לָאָרֶץ חִטָּה וּשְׂעוֹרָה וְחַרְצָן (= גידולי הכרם) בְּמַפֹּלֶת יָד — לוֹקֶה מִדְּרַבָּנָן. אֲבָל הַרְכָּבַת אִילָן לוֹקִין עָלֶיהָ בְּכָל־מָקוֹם, וְהָאַזְהָרָה עַל כָּךְ נִכְלֶלֶת בִּכְלַל אָמְרוֹ: "שָׂדְךָ לֹא־תִזְרַע כִּלְאָיִם". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת כִּלְאָיִם.

ירמיה פרק ו כג-ל

כג קֶשֶׁת וְכִידֹּון יַחֲזִיקוּ אַכְזָרִי הוּא וְלֹא יְרַחֵמוּ קוֹלָם כַּיָּם יֶהֱמֶה וְעַל־סוּסִים יִרְכָּבוּ עָרוּךְ כְּאִישׁ לַמִּלְחָמָה
עָלַיִךְ בַּת־צִיּוֹן: כד שָׁמַעְנוּ אֶת־שָׁמְעוֹ רָפוּ יָדֵינוּ צָרָה הֶחֱזִיקַתְּנוּ חִיל כַּיּוֹלֵדָה: כה אַל־(תצאי) תֵּצְאוּ
הַשָּׂדֶה וּבַדֶּרֶךְ אַל־(תלכי) תֵּלֵכוּ כִּי חֶרֶב לְאֹיֵב מָגוֹר מִסָּבִיב: כו בַּת־עַמִּי חְגְרִי־שָׂק וְהִתְפַּלְּשִׁי בָּאֵפֶר
אֵבֶל יָחִיד עֲשִׂי לָךְ מִסְפֵּד תַּמְרוּרִים כִּי פִתְאֹם יָבֹא הַשֹּׁדֵד עָלֵינוּ: כז בָּחוֹן נְתַתִּיךְ בְּעַמִּי מִבְצָר וְתֵדַע
וּבָחַנְתָּ אֶת־דַּרְכָּם: כח כֻּלָּם סָרֵי סוֹרְרִים הֹלְכֵי רָכִיל נְחֹשֶׁת וּבַרְזֶל כֻּלָּם מַשְׁחִיתִים הֵמָּה: כט נָחַר מַפֻּחַ
(מאשתם) מֵאֵשׁ תֻּם עֹפֶרֶת לַשָּׁוְא צָרַף צָרוֹף וְרָעִים לֹא נִתָּקוּ: ל כֶּסֶף נִמְאָס קָרְאוּ לָהֶם כִּי־מָאַס
יְהוָה בָּהֶם:

רש"י

(כג) יחזיקו. יקחו כמו וישלח ידו ויחזק בו (שם ד) וכן צרה החזיקתני אחזתני: **(כה)** מגור. יראה, ל"א ל' אסיפה כמו מגורי אל חרב (יחזקאל כא) וכן תרגם יונתן: **(כו)** והתפלשי. התגלגלי: אבל יחיד. אבל של בן יחיד מי שאין לו אלא בן יחיד ומת: מספד תמרורים. לפי שהוא דבוק נקוד מספד בפתח ואינו נקוד מספד בצירי: **(כז)** בחון נתתיך. לירמיה נאמר חזק נתתיך בתוכם ותדע ובחנת את דרכם שתוכיחם והם לא ישמעו, בחון ל' חוזק כמו עופל ובחן (ישעיה לב) הקימו בחוניו (שם כג): **(כח)** סרי סוררים. סרים מן הדרך: הולכי רכיל. בין הנחשת והברזל מטילי איבה בין שני שרים שיש בהן כח להתגרות יחד כך שמעתי, ואני אומר הולכי רכיל הם וחזקים כנחשת וברזל להחזיק כזביהם, וי"ת רכיל זה ל' נוכל מהלכין בנכילו כמא דמערב נחש עם פרזלא, ונוכל הוא ל' מחשבה כמו ויתנכלו אותו להמיתו (בראשית לז): **(כט)** נחר מפוח. משל הוא כשצורפים כסף נופחין במפוח ונותנין תמיד עופרת בתוך הכור ומועיל לצרוף אבל אתם באתי לצרוף אתכם המפוח נחר ונחרך מכח האש ותם העופרת כולו, נחר לשון חרה אפו (איוב לב) ועצמי חרה מני חורב (שם ל) אישר"ש בלעז: לשוא. על חנם צרף הצורף כי לא הועיל: ורעים לא נתקו. מדרכם הרעה כלומר יגעו הנביאים להוכיח ולא הועילו: נתקו. פורצטראקי"ץ בלעז, (נ"א ורעים כמו רשעים סא"א): **(ל)** כסף נמאס. שאינו נצרף בשום יגיעה:

מצודת דוד

(כג) יחזיקו. יאחזו בידם להלחם בהם: ולא ירחמו. על הנופלים בידם: כים יהמה. כמו הים אשר הומה ע"י גליו המרעישים בקול: ועל סוסים ירכבו. וימהרו לרדוף אחרי הנסים במלחמה. ערוך כאיש. כל אחד מהם ערוך ומוכן: **(כו)** והתפלשי באפר. התגלגלי באפר ועשי לך אבל כעל בן יחיד ומספד מר: השודד. זה בבל: **(כז)** בחון. מאמר המקום לירמיה הלא נתתיך בעמי מחוזק כמגדל מבצר ולא תירא מהם להוכיח דרכם על פניהם: ותדע. וא"כ ידעת ובחנת את דרכם כי הרבית להוכיחם ואין מי שומע: **(כח)** סרי סוררים. ר"ל הסרים המיוחדים שבכל הסוררים ודוגמתו שיר השירים (ש"ה א) שר"ל השיר המיוחד שבכל השירים: הולכי רכיל. מדברי לה"ר: נחושת וברזל. ר"ל נכונים לאבד אנשים ככלי זיין העשוי מנחושת וברזל מעורב זה בזה שהוא חזק מאד וכן נאמר ברזל מצפון ונחושת (לקמן טו): משחיתים המה. הורגים זה את זה: **(כט)** נחר מפוח מאש. דרך צורף כסף להסיר הסיג מניח הכסף בכור ועמו עופרת ומעמיד על האש ונופח במפוח עד יותך הכסף והעופרת ונשרף העופרת ונשאר הכסף נקי מבלי סיג לזה אמר הנה המפוח נתייבש מן האש וגם העופרת כבר תם ונשלם כי נשרף הכל אבל בחנם צרף את הכסף כי הסיגים הרעים לא נעתקו מן הכסף והנה מעורב בו כשהיה והוא למשל לומר הנה הנביאים מתייגעים להוכיח את העם ואינם מועילים כי עדיין עומדים במרדם: **(ל)** כסף נמאס קראו להם. קראו שם ישראל כסף נמאס שא"א להפריד מהם את הסיגים הם המעשים המגונים: כי מאס ה' בהם. על אשר אינם עוזבים מעשיהם אשר לא טובים:

מצודת ציון

(כג) וכידון. הוא כעין רומח וכן נטה בכידון (יהושע ח'): ערוך. מסודר ומוכן. כאיש. ר"ל כגבור חיל: **(כד)** רפו. מלשון רפיון: החזיקתנו. ענין אחיזה: חיל. חלחלה ורעד: **(כה)** מגור. ענין פחד כמו ויגר מואב (במדבר כב): **(כו)** בת עמי. עדת עמי: חגרו. מלשון חגורה ואזור: שק. יריעה עבה: והתפלשי. התגלגלי וכן בעפר התפלשי (מיכה א): תמרורים. מל' מרירות: השודד. העושק: **(כז)** בחון. ענין מגדל חזק וכן עופל ובחן (ישעיה לב): ובחנת. מלשון בחינה: **(כח)** סרי סוררים. ענין עוות ועקום כמו סורר ומורה (דברים כא): הולכי רכיל. ענין לה"ר כמו לא תלך רכיל (ויקרא י"ט): **(כט)** נחר. ענין יובש כמו חרה מני חורב (איוב ל): מפוח. שם הכלי שמפיחים בו להבעיר האש: תם. ענין גמר והשלמה: עופרת. מין מתכת: צרף צרוף. ענין זיקוק והתכה: ורעים. הם הסיגים שהוא רע מול הכסף: נתקו. ענין העתק והסרה:

רות פרק־ב ח־כג

ח וַיֹּאמֶר בֹּעַז אֶל־רוּת הֲלוֹא שָׁמַעַתְּ בִּתִּי אַל־תֵּלְכִי לִלְקֹט בְּשָׂדֶה אַחֵר וְגַם לֹא תַעֲבוֹרִי מִזֶּה וְכֹה
תִדְבָּקִין עִם־נַעֲרֹתָי: ט עֵינַיִךְ בַּשָּׂדֶה אֲשֶׁר־יִקְצֹרוּן וְהָלַכְתְּ אַחֲרֵיהֶן הֲלוֹא צִוִּיתִי אֶת־הַנְּעָרִים לְבִלְתִּי נָגְעֵךְ
וְצָמֵת וְהָלַכְתְּ אֶל־הַכֵּלִים וְשָׁתִּית מֵאֲשֶׁר יִשְׁאֲבוּן הַנְּעָרִים: י וַתִּפֹּל עַל־פָּנֶיהָ וַתִּשְׁתַּחוּ אָרְצָה וַתֹּאמֶר
אֵלָיו מַדּוּעַ מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ לְהַכִּירֵנִי וְאָנֹכִי נָכְרִיָּה: יא וַיַּעַן בֹּעַז וַיֹּאמֶר לָהּ הֻגֵּד הֻגַּד לִי כֹּל
אֲשֶׁר־עָשִׂית אֶת־חֲמוֹתֵךְ אַחֲרֵי מוֹת אִישֵׁךְ וַתַּעַזְבִּי אָבִיךְ וְאִמֵּךְ וְאֶרֶץ מוֹלַדְתֵּךְ וַתֵּלְכִי אֶל־עַם אֲשֶׁר
לֹא־יָדַעַתְּ תְּמוֹל שִׁלְשׁוֹם: יב יְשַׁלֵּם יְהוָה פָּעֳלֵךְ וּתְהִי מַשְׂכֻּרְתֵּךְ שְׁלֵמָה מֵעִם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
אֲשֶׁר־בָּאת לַחֲסוֹת תַּחַת־כְּנָפָיו: יג וַתֹּאמֶר אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲדֹנִי כִּי נִחַמְתָּנִי וְכִי דִבַּרְתָּ עַל־לֵב
שִׁפְחָתֶךָ וְאָנֹכִי לֹא אֶהְיֶה כְּאַחַת שִׁפְחֹתֶיךָ: יד וַיֹּאמֶר לָהּ בֹּעַז לְעֵת הָאֹכֶל גְּשִׁי הֵלֹם וְאָכַלְתְּ מִן־הַלֶּחֶם
וְטָבַלְתְּ פִּתֵּךְ בַּחֹמֶץ וַתֵּשֶׁב מִצַּד הַקֹּצְרִים וַיִּצְבָּט־לָהּ קָלִי וַתֹּאכַל וַתִּשְׂבַּע וַתֹּתַר: טו וַתָּקָם לְלַקֶּט וַיְצַו
בֹּעַז אֶת־נְעָרָיו לֵאמֹר גַּם בֵּין הָעֳמָרִים תְּלַקֵּט וְלֹא תַכְלִימוּהָ: טז וְגַם שֹׁל־תָּשְׁלוּ לָהּ מִן־הַצְּבָתִים וַעֲזַבְתֶּם
וְלִקְּטָה וְלֹא תִגְעֲרוּ־בָהּ: יז וַתְּלַקֵּט בַּשָּׂדֶה עַד־הָעָרֶב וַתַּחְבֹּט אֵת אֲשֶׁר־לִקָּטָה וַיְהִי כְּאֵיפָה שְׂעֹרִים:
יח וַתִּשָּׂא וַתָּבוֹא הָעִיר וַתֵּרֶא חֲמוֹתָהּ אֵת אֲשֶׁר־לִקָּטָה וַתּוֹצֵא וַתִּתֶּן־לָהּ אֵת אֲשֶׁר־הוֹתְרָה מִשָּׂבְעָהּ:
יט וַתֹּאמֶר לָהּ חֲמוֹתָהּ אֵיפֹה לָקַטְתְּ הַיּוֹם וְאָנָה עָשִׂית יְהִי מַכִּירֵךְ בָּרוּךְ וַתַּגֵּד לַחֲמוֹתָהּ אֵת
אֲשֶׁר־עָשְׂתָה עִמּוֹ וַתֹּאמֶר שֵׁם הָאִישׁ אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמּוֹ הַיּוֹם בֹּעַז: כ וַתֹּאמֶר נָעֳמִי לְכַלָּתָהּ בָּרוּךְ הוּא
לַיהוָה אֲשֶׁר לֹא־עָזַב חַסְדּוֹ אֶת־הַחַיִּים וְאֶת־הַמֵּתִים וַתֹּאמֶר לָהּ נָעֳמִי קָרוֹב לָנוּ הָאִישׁ מִגֹּאֲלֵנוּ הוּא:
כא וַתֹּאמֶר רוּת הַמּוֹאֲבִיָּה גַּם | כִּי־אָמַר אֵלַי עִם־הַנְּעָרִים אֲשֶׁר־לִי תִּדְבָּקִין עַד אִם־כִּלּוּ אֵת כָּל־הַקָּצִיר
אֲשֶׁר־לִי: כב וַתֹּאמֶר נָעֳמִי אֶל־רוּת כַּלָּתָהּ טוֹב בִּתִּי כִּי תֵצְאִי עִם־נַעֲרוֹתָיו וְלֹא יִפְגְּעוּ־בָךְ בְּשָׂדֶה אַחֵר:
כג וַתִּדְבַּק בְּנַעֲרוֹת בֹּעַז לְלַקֵּט עַד־כְּלוֹת קְצִיר־הַשְּׂעֹרִים וּקְצִיר הַחִטִּים וַתֵּשֶׁב אֶת־חֲמוֹתָהּ:

רות פרק־ג א־ה

א וַתֹּאמֶר לָהּ נָעֳמִי חֲמוֹתָהּ בִּתִּי הֲלֹא אֲבַקֵּשׁ־לָךְ מָנוֹחַ אֲשֶׁר יִיטַב־לָךְ: ב וְעַתָּה הֲלֹא בֹעַז מֹדַעְתָּנוּ
אֲשֶׁר הָיִית אֶת־נַעֲרוֹתָיו הִנֵּה־הוּא זֹרֶה אֶת־גֹּרֶן הַשְּׂעֹרִים הַלָּיְלָה: ג וְרָחַצְתְּ | וָסַכְתְּ וְשַׂמְתְּ (שמלתך)
שִׂמְלֹתַיִךְ עָלַיִךְ (וירדתי) וְיָרַדְתְּ הַגֹּרֶן אַל־תִּוָּדְעִי לָאִישׁ עַד כַּלֹּתוֹ לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת: ד וִיהִי בְּשָׁכְבוֹ וָיָדַעַתְּ
אֶת־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכַּב־שָׁם וּבָאת וְגִלִּית מַרְגְּלֹתָיו (ושכבתי) וְשָׁכַבְתְּ וְהוּא יַגִּיד לָךְ אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשִׂין:
ה וַתֹּאמֶר אֵלֶיהָ כֹּל אֲשֶׁר־תֹּאמְרִי אֵלַי אֶעֱשֶׂה:

רש״י

(ט) וצמית והלכת אל הכלים. ואם תצמאי אל תכלמי מללכת ולשתות מכלי המים אשר ישאבון הנערים: (יג) לא אהיה כאחת שפחתך. איני חשובה כאחת מן השפחות שלך: (יד) וטבלת פתך בחומץ. מכאן שהחומץ יפה לשרב: ויצבט לה קלי. ויושט לה ואין לו דמיון במקרא אלא בלשון משנה אחוריים ותוך ובית הצביטה: (טז) וגם של תשלו. שכח תשכחו עשו עצמיכם כאילו אתם שוכחים. תרגום כל שגגה שלותא וכן על השל. דבר אחר, לשון כי ישל זיתך: צבתים. עמרים קטנים יש דוגמתו בלשון משנה מצאן צבתים או כריכות: (יט) יהי מכירך ברוך. בעל השדה שנשא ונתן לך פנים ללקט בשדהו: (כ) את החיים ואת המתים. שזן ומפרנס את החיים ונטפל בצורכי המתים:

(ב) מדעתנו. קרובינו: הנה הוא זורה. המוץ וווינטו״ר בלע״ז: הלילה. שהיה הדור פרוץ בגנבה וגזל והיה ישן בגורנו לשמור גורנו: (ג) ורחצת. מטינוף ע״ז שלך: וסכת. אלו מצוות: ושמת שמלותיך. בגדים של שבת: וירדת הגורן. וירדתי כתיב, זכותי תרד עמך: אל תודעי לאיש. לבועז:

ד רָאָה אֶת הַמְּצִיאָה וְנָפַל עָלֶיהָ, וּבָא אַחֵר וְהֶחֱזִיק בָּהּ — זֶה שֶׁהֶחֱזִיק בָּהּ זָכָה בָּהּ. רָאָה אוֹתָן רָצִין אַחַר מְצִיאָה, אַחַר צְבִי שָׁבוּר, אַחַר גּוֹזְלוֹת שֶׁלֹּא פָּרְחוּ, וְאָמַר: זָכְתָה לִי שָׁדִי — זָכְתָה לוֹ. הָיָה צְבִי רָץ כְּדַרְכּוֹ, אוֹ שֶׁהָיוּ גּוֹזְלוֹת מַפְרִיחִין, וְאָמַר: זָכְתָה לִי שָׁדִי — לֹא אָמַר כְּלוּם.

ה מְצִיאַת בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַקְּטַנִּים, מְצִיאַת עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַכְּנַעֲנִים, מְצִיאַת אִשְׁתּוֹ — הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ. מְצִיאַת בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַגְּדוֹלִים, מְצִיאַת עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִים, מְצִיאַת אִשְׁתּוֹ שֶׁגֵּרְשָׁהּ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן כְּתֻבָּתָהּ — הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלָּהֶן.

ו מָצָא שְׁטָרֵי חוֹב, אִם יֵשׁ בָּהֶן אַחֲרָיוּת נְכָסִים — לֹא יַחֲזִיר, שֶׁבֵּית דִּין נִפְרָעִין מֵהֶן; אֵין בָּהֶן אַחֲרָיוּת נְכָסִים

פירוש ברטנורא

ד זה שהחזיק בה זכה בה. ודוקא שהיתה המציאה ברשות הרבים, שאין ארבע אמות של אדם קונות לו ברה"ר לפיכך המחזיק בה זכה. אבל בסימטא שהיא שביל של יחיד, או בצדי רשות הרבים שאין רבים דוחקים שם, ארבע אמות של אדם קונות לו כל מציאה וכל הפקר שסמוך לו בארבע אמות, ואין אחר רשאי לתפסו. ותקינו ליה רבנן כי היכי דלא ליתו לאינצויי: **אחר צבי שבור.** שאינו יכול לרוץ ומשתמר בתוך השדה אם לא יטלוהו אחרים, והוי כמציאה: **זכתה לו.** שדהו. והוא שעומד בצד שדהו, וכגון שיכול לרוץ אחריהן ומגיען קודם שיצאו משדהו:

ה הקטנים. כל שסמוך על שלחן אביו אפילו הוא גדול קרי ליה קטן ומציאתו לאביו משום איבה. והבת בין קטנה בין נערה מציאתה לאביה, דהתורה זיכתה כל שבח נעוריה לאביה: **עבדו ושפחתו הכנענים.** שהרי גופן קנוי לו. כדכתיב (ויקרא כ"ה) והתנחלתם אותם: **מציאת אשתו.** רבנן תקינו ליה משום איבה:

ו אחריות נכסים. שעבוד קרקעות שיגבה מהם: **לא יחזיר.** דחיישינן לפרעון ולקנוניא. שמא שטר פרוע הוא ומן הלוה נפל, והא דקא מודה לא פרעתי,

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה ד

רָאָה אֶת הַמְּצִיאָה – מונחת על הארץ, **וְנָפַל עָלֶיהָ** – כדי לזכות בה, **וּבָא אַחֵר וְהֶחֱזִיק בָּהּ** – ותפס את המציאה בידו, **זֶה שֶׁהֶחֱזִיק בָּהּ זָכָה בָּהּ** – בגמרא מבואר, שאף על פי שתקנת חכמים היא, שארבע אמות של אדם קונות לו בכל מקום (וטעם התקנה, כדי שלא יריבו המוצאים זה עם זה), מכל מקום הואיל ונפל גילה דעתו, שבנפילה נוח לו לקנות ולא בארבע אמות, כלומר שלא נתכוון לקנות בתורת תקנת חכמים, וסבור היה שנפילתו יפה לו (**רש"י**). ויש מבארים בגמרא, שמדובר במשנתנו, שהיתה המציאה ברשות הרבים, ולא תיקנו חכמים שארבע אמות של אדם קונות לו אלא בסימטא או בצידי רשות הרבים, שאין הרבים דוחקים בהם, אבל העומד ברשות הרבים, אין ארבע אמות קונות לו, ואין אדם זוכה במציאה ברשות הרבים עד שתגיע לידו, הלכך אף על פי שנפל עליה, זה שהחזיק בה זכה. **רָאָה אוֹתָן** – את בני האדם, **רָצִין אַחַר מְצִיאָה** – שנמצאת בתוך שדהו, כדי לזכות בה, כגון **אַחַר צְבִי שָׁבוּר** – שרגליו שבורות, או **אַחַר גּוֹזְלוֹת שֶׁלֹּא פָּרְחוּ** – שאינם יכולים לפרוח, **וְאָמַר: זָכְתָה לִי שָׁדִי** – במציאה זו בשבילי, **זָכְתָה לוֹ** – שדהו את המציאה ושלו היא. בגמרא מבואר, שלא זכתה לו שדהו אלא כשהצבי והאפרוחים היו משתמרים בתוך שדהו, היינו שהיה עומד בצד שדהו ויכול היה לרוץ אחריהם ולתפסם קודם שיצאו משדהו. **הָיָה צְבִי רָץ כְּדַרְכּוֹ** – שאין רגליו שבורות, **אוֹ שֶׁהָיוּ גּוֹזְלוֹת מַפְרִיחִין** – פורחים, שלא היה יכול לתפסם בשדהו, **וְאָמַר: זָכְתָה לִי שָׁדִי** במציאה זו בשבילי, **לֹא אָמַר כְּלוּם** – שלא קנתה לו שדהו, וכל הקודם בהם זכה; והוא הדין בצבי שבור ובגוזלות שלא פרחו, שאם אינו יכול להגיעם קודם שיצאו משדהו, שלא זכתה לו שדהו בהם, כמו שבארנו לעיל (**רמב"ם הל' אבידה יז, יא**).

באור משנה ה

בשתי המשניות הקודמות למדנו שאדם זוכה במציאה, או על ידי עצמו, דהיינו כשהוא בעצמו מצאה והחזיק בה, או על ידי רשותו, כגון שהמציאה היא בתוך שדהו והיא משתמרת בה, משנתנו באה ללמד שאדם זוכה במציאת בני ביתו, כפי שיבואר.

מְצִיאַת בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַקְּטַנִּים – בגמרא מבואר, ש"קטנים" כאן היינו כל שהם סמוכים על שולחנו, אפילו הם גדולים; **מְצִיאַת עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַכְּנַעֲנִים, מְצִיאַת אִשְׁתּוֹ, הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ** – בגמרא מבואר הטעם: מציאת בנו ובתו הסמוכים על שולחנו, הרי אלו שלו, שתקנת חכמים היא, כדי שלא תהא איבה בין האב לבנים; ברם, בתו בין קטנה בין נערה, אף על פי שאינה סמוכה על שולחנו, מציאתה שלו, שנאמר (**במדבר ל, יז**): "בנעוריה בית אביה" – כל שבח נעוריה לאביה (**רמב"ם; ברטנורא**). ויש חולקים וסוברים, שאף מציאת הבת אינה לאביה אלא כשהיא סמוכה על שולחנו (**עיין "תוספות יום טוב"; המאירי**); ומציאת עבדו ושפחתו הכנענים, הרי אלו שלו, לפי שגופם קנוי לו, ומה שקנו קנה רבם; ומציאת אשתו, הרי היא שלו, שכך תיקנו חכמים, כדי שלא תהא איבה בין איש לאשתו. אבל **מְצִיאַת בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַגְּדוֹלִים** – היינו כל שאינם סמוכים על שולחנו, ואפילו הם קטנים; **מְצִיאַת עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִים, וכן מְצִיאַת אִשְׁתּוֹ שֶׁגֵּרְשָׁהּ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן כְּתֻבָּתָהּ** – בגמרא מבואר, שכוונת המשנה לאשה שהיא מגורשת ואינה מגורשת, כגון שזרק לה גיטה ספק קרוב לו ספק קרוב לה (עיין גיטין ח, ב), שבכגון זה בעלה חייב עדיין במזונותיה; כל המציאות הללו אינן שלו, אלא **הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלָּהֶן** – בענין אשה המגורשת מספק מבואר בגמרא, שמשנתנו באה להשמיע, שאף על פי שחייב במזונותיה, מכל מקום אין לו במציאתה כלום, שלא תיקנו חכמים שתהא מציאת האשה לבעלה אלא משום איבה כמו שבארנו לעיל, והרי זו, מאחר שכבר זרק לה גיטה, יש לה איבה ואיבה.

יום שני

באור משנה ו

מכאן ועד סוף פרקנו דנות המשניות במציאת שטרות, שהואיל וענייניהם נוגע לשני בני אדם, ואין ידוע של מי הם, בעייה היא אם מותר להחזירם לאחד מהם, אף אם האחר מודה שנאבדו לחברו.

מָצָא שְׁטָרֵי חוֹב – שכתוב בהם שאחד לוה מחברו מעות, **אִם יֵשׁ בָּהֶן אַחֲרָיוּת נְכָסִים** – שכתוב בשטרות ששיעבד הלווה את קרקעותיו למלוה, שאם לא יפרע חובו יגבה המלוה מקרקעותיו, **לֹא יַחֲזִיר** – השטרות למלוה, אף אם הלווה מודה שעדיין לא פרע לו את חובו, **שֶׁבֵּית דִּין נִפְרָעִין מֵהֶן** – לפי שבית דין גובים למלוה את חובו מקרקעות הלווה שמכרם לאחר התאריך הרשום בשטר זה, וחוששים אנו, שמא הלווה כבר פרע למלוה, והשטר מן הלווה נפל, לפי שכבר לא נזהר בו, ומה שהוא אומר שלא פרע, הרי זה מפני שהוא והמלוה עשו קנוניא ביניהם, כדי שיטרוף המלוה את הקרקעות מידי הלקוחות ויחלקון ביניהם. **אֵין בָּהֶן אַחֲרָיוּת נְכָסִים** – אבל אם לא כתוב בהם ששיעבד הלווה את קרקעותיו למלוה, **יַחֲזִיר** – את השטרות למלוה, אם הלווה מודה שעדיין לא פרעם, **שֶׁאֵין בֵּית**

— יַחֲזִיר, שֶׁאֵין בֵּית דִּין נִפְרָעִין מֵהֶן; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ — לֹא יַחֲזִיר, מִפְּנֵי שֶׁבֵּית דִּין נִפְרָעִין מֵהֶן.

ז מָצָא גִּטֵּי נָשִׁים, וְשִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים, דְּיַתִּיקִי, מַתָּנָה וְשׁוֹבָרִים — הֲרֵי זֶה לֹא יַחֲזִיר, שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: כְּתוּבִים הָיוּ, וְנִמְלַךְ עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא לִתְּנָם.

ח מָצָא אִגְּרוֹת שׁוּם וְאִגְּרוֹת מָזוֹן, שְׁטָרֵי חֲלִיצָה וּמֵאוּנִין, וּשְׁטָרֵי בֵרוּרִין, וְכָל מַעֲשֵׂה בֵית דִּין — הֲרֵי זֶה יַחֲזִיר. מָצָא בַּחֲפִיסָה אוֹ בִּדְלֶסְקְמָא, תַּכְרִיךְ שֶׁל שְׁטָרוֹת, אוֹ אֲגֻדָּה שֶׁל שְׁטָרוֹת — הֲרֵי זֶה יַחֲזִיר. וְכַמָּה אֲגֻדָּה שֶׁל

פירוש ברטנורא

עצה של רמאות היא ביניהם לטרוף את הלקוחות שלקחו ממנו קרקע שלא באחריות, ויחלקוה ביניהם: **בין כך ובין כך לא יחזיר.** דשטר שאין בו אחריות ממשעבדי נמי גבי, דאחריות טעות סופר הוא, וחיישינן לפרעון ולקנוניא. והלכה כחכמים. ודוקא בשטר שאין נזכר בו אחריות אמרו חכמים דטעות סופר הוא, וגבי ממשעבדי כאילו היה האחריות כתוב בו. אבל אם פירש בשטר שאינו רוצה לקבל עליו אחריות, מודים חכמים דיחזיר, דהשתא ליכא למיחש לקנוניא:

ז דייתיקי. צוואת שכיב מרע. דא תהא למיקם ולהיות: **ושוברים.** שעושה מלוה ללוה שנפרע ממנו שטר חובו:

ח אגרות שום. ששמו בית דין נכסי לוה למלוה בחובו: **ואגרות מזון.** שקבל עליו לזון את בת אשתו. פירוש אחר, שימכרו מקרקע הבעל למזון האשה והבנות: **ומיאונין.** שכותבים בשטר בפנינו מיאנה פלונית בפלוני בעלה. ובקטנה שהשיאוה אמה ואחיה שאינה צריכה גט: **שטרי בירורין.** זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד שידונו להם: **מצא.** שטרות: **בחפיסה.** חמת של עור קטנה: **ודלוסקמא.** כלי עור שהזקנים מצניעים בה כלי תשמישם שלא יצטרכו לחפש אחריהם: **ותכריך של שטרות.** שלשה שטרות או יותר כרוכין זה בזה: **ואגודה.** מושכבים זה על זה, ארכו של זה על ארכו של זה: **הרי זה יחזיר.**

משניות מבוארות – קהתי

דִּין נִפְרָעִין מֵהֶן – מן הלקוחות, ואין כאן כל חשש; **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** – שלדעתו אין בית דין נפרעים מן הלקוחות אלא בשטר שיש בו אחריות נכסים. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ** – בין שיש בהם אחריות נכסים ובין שאין בהם אחריות נכסים, **לֹא יַחֲזִיר** – את השטרות למלוה, **מִפְּנֵי שֶׁבֵּית דִּין נִפְרָעִין מֵהֶן** – שאפילו שטר שאין בו אחריות נכסים בית דין גובים בו למלוה מידי הלקוחות, שסוברים חכמים: "אחריות טעות סופר הוא", היינו שמחמת טעות לא כתבו אחריות בשטר, והרי הוא כשטר שיש בו אחריות נכסים, הלכך אף בשטר זה חוששים שמא הלווה פרעו כבר, וקנוניה עשו ביניהם, כדי לטרוף מן הלקוחות שלא כדין, והלכה כחכמים. ברם, אם כתוב בשטר בפירוש, על מנת שאין למלוה על הלווה אחריות נכסים, אף חכמים מודים, שאם היה הלווה מודה, שעדיין לא פרע לו, יחזיר את השטר למלוה.

באור משנה ז

מָצָא גִּטֵּי נָשִׁים – שכתוב בהם שפלוני מגרש אשתו פלונית, **וְשִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים** – שטרי שחרור עבדים, שכתוב בהם, שפלוני משחרר את עבדו הכנעני, **דְּיַתִּיקִי** – מלה יוונית ופירושה: צוואת שכיב מרע (חולה מסוכן), שבה מצווה הוא כיצד לחלק את נכסיו לאחר מותו. ובגמרא פירשו בדרך הנוטריקון: דייתיקי – דא תהא קאי (זה יהא קיים), שדברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים הם; **מַתָּנָה** – שטרי מתנה של אדם בריא, **וְשׁוֹבָרִים** – "קבלות" שכותב המלוה ללווה לראיה שפרע את חובו, כולו או מקצתו; **הֲרֵי זֶה לֹא יַחֲזִיר** – את השטרות הללו לאותם שנכתבו בשבילם, היינו שלא יתן לאשה את הגט, ולא לעבד את שטר השחרור, ולא למקבל הירושה את שטר הצוואה, ולא למקבל המתנה את שטר המתנה, ולא ללווה את השובר, **שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: כְּתוּבִים הָיוּ, וְנִמְלַךְ עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא לִתְּנָם** – שמא לאחר שכבר נכתבו השטרות הללו, נמלכו עליהם בעליהם שלא למסרם, ומידיהם נפלו; הלכך לא יחזירם למקבליהם, וכל שכן שלא יחזיר לבעליהם, שמא כבר מסרום, ומיד המקבלים נפלו; אבל אם בעליהם אמרו: תנו את השטרות למקבליהם, נותנים להם (גמרא). אלא שלגבי גיטי נשים יש לבחון אם אין חשש שמא נאבד גט זה מאיש אחר ושמותיהם שווים הם (עיין גיטין ג, ג).

יום שלישי

באור משנה ח

בשתי המשניות הקודמות למדנו, שהמוצא שטרי חוב שיש בהם חשש לפירעון ולקנוניה, וכן המוצא שטרות אחרים, כגון גיטי נשים ושחרורי עבדים וכיוצא בהם, שיש חשש שמא לאחר שנכתבו נמלכו בעליהם עליהם שלא ליתנם, הרי זה לא יחזיר. משנתנו באה ללמד, שהמוצא שטרות שאין בהם חשש של פירעון וקנוניה, כגון שטרות בית דין, הואיל ואין גם לחשוש בהם שמא לאחר שנכתבו נמלכו עליהם בית דין שלא ליתנם, הרי זה יחזיר. כן באה משנתנו ללמד, שהמוצא שטרות בתוך דבר שיש בו סימן או בצורה שיכולה לשמש סימן, הרי זה יחזיר למי שיאמר את הסימן.

מָצָא אִגְּרוֹת שׁוּם – שטרות שבית דין כותבים למלוה, ששמו את הנכסים של הלווה בכך וכך ונתנו אותם למלוה בחובו; **וְאִגְּרוֹת מָזוֹן** – שטרות שבית דין כותבים לאשה, שבעלה קיבל עליו לזון את בתה שמבעלה הראשון; פירוש אחר: שטרות שבית דין כותבים על מכירת נכסי הבעל למזונות האשה והבנות. ויש מבארים: אגרות שום ואגרות מזון – אגרות שבית דין שבמקום זה שולחים לבית דין שבמקום אחר שישומו קרקעותיו של הלווה, או שיפסקו מזונות לאשה ולבנות, ולפיכך נקראו "אגרות" ולא "שטרות" (**תוספות**); **שְׁטָרֵי חֲלִיצָה** – שכותבים בית דין ליבמה שחלצה בפניהם; **וּמֵאוּנִין** – יתומה קטנה שהשיאוה אמה או אחיה, כל זמן שהיא קטנה רשאית היא למאן בבעלה ולומר שאינה רוצה בו, והיא יוצאת ממנו בלא גט, ובית דין נותנים לה שטר מיאון לראיה; **וּשְׁטָרֵי בֵרוּרִין** – שכתוב בהם, שבעלי הדין, פלוני ופלוני, בירורו להם דיינים והתחייבו לקבל עליהם את פסק דינם, כמו ששנו (סנהדרין ג, א): "זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד, ושני הדיינים בוררים להם עוד אחד"; **וְכָל מַעֲשֵׂה בֵית דִּין** – וכל תעודה שנכתבה על ידי בית דין, כגון "שטר חלטא", שכותבים למלוה שנמסרו לו נכסי הלווה לגביית חובו, כשאין הלווה בפנינו; או "שטר אדרכתא", שכותבים למלוה בזמן שלא מצאו נכסים אצל הלווה, שרשאי הוא לחזר על נכסי הלווה, ואם ימצא יגבה חובו; המוצא כל אלו, **הֲרֵי זֶה יַחֲזִיר** – אותם לבעליהם, לפי שאין כל חשש בהחזרתם, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו. **מָצָא** – שטרות, ואפילו שטרי חוב או גט וכדומה, **בַּחֲפִיסָה** – בשקיק, **אוֹ בִּדְלֶסְקְמָא** – בתיק, ויש סימנים בכלים הללו; או שמצא **תַּכְרִיךְ שֶׁל שְׁטָרוֹת** – שטרות המכורכים זה בזה, **אוֹ אֲגֻדָּה שֶׁל שְׁטָרוֹת** – שטרות המונחים זה על זה וקשורים ביחד, והרי יש סימן בצורת הכריכה של השטרות או במניינם באגודה, **הֲרֵי זֶה יַחֲזִיר** – את השטרות למי שיאמר את סימני החפיסה או הדלוסקמא, או סימני הכריכה או האגודה של השטרות. **וְכַמָּה אֲגֻדָּה שֶׁל שְׁטָרוֹת? שְׁלֹשָׁה קְשׁוּרִין זֶה בָּזֶה** – כלומר משלושה שטרות ומעלה אף המנין הוא סימן, אבל בשניים אין המנין סימן, שהואיל והמוצא מכריז: שטרות מצאתי, הרי מיעוט רבים שניים (גמרא). **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אֶחָד**

שִׁטְרוֹת? שְׁלֹשָׁה קְשׁוּרִין זֶה בָּזֶה. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אֶחָד הַלּוֶה מִשְּׁלֹשָׁה — יַחֲזִיר לַלּוֶה; שְׁלֹשָׁה הַלּוִין מֵאֶחָד — יַחֲזִיר לַמַּלְוֶה. מָצָא שְׁטָר בֵּין שִׁטְרוֹתָיו, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מַה טִּיבוֹ — יְהֵא מֻנָּח עַד שֶׁיָּבֹא אֵלֵיהוּ. אִם יֵשׁ עִמָּהֶן סִמְפּוֹנוֹת — יַעֲשֶׂה מַה שֶּׁבַּסִּמְפּוֹנוֹת.

פרק שני

א אֵלּוּ מְצִיאוֹת שֶׁלּוֹ, וְאֵלּוּ חַיָּב לְהַכְרִיז? אֵלּוּ מְצִיאוֹת שֶׁלּוֹ: מָצָא פֵּרוֹת מְפֻזָּרִין, מָעוֹת מְפֻזָּרוֹת, כְּרִיכוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְעִגּוּלֵי דְבֵלָה, כִּכָּרוֹת שֶׁל נַחְתּוֹם, מַחֲרוֹזוֹת שֶׁל דָּגִים, וַחֲתִיכוֹת שֶׁל בָּשָׂר, וְגִזֵּי צֶמֶר הַבָּאוֹת מִמְּדִינָתָן,

פירוש ברטנורא

דדבר שיש בו סימן הוא, שהכלי סימן כשיאמרו הבעלים בכלי פלוני מצאת אותם. וכן תכריך ואגודה סימן הוא: **אחד הלוה משלשה.** אם שלשה שטרות של לוה אחד הן שלוה משלשה בני אדם. יחזירם המוצא ללוה, דודאי מידו נפלו, שאם מידם נפלו מי קבצם למקום אחד. ודוקא שהשטרות מקויימים בבית דין. אבל אם אינם מקויימים חיישינן דלמא לקיימנהו הוליכום שלשה המלוים אצל סופר הדיינים ונפלו מיד הסופר. ואין לחוש שמא לאחר שקיימו אותם נפלו מיד הסופר, דלא משהי אינש קיומיה בידא דספרא. ואם שלשה לוים הם, שלוו מאדם אחד. יחזירם המוצא למלוה שהדבר ידוע שממנו נפלו. ואם היו שלשתן כתיבת סופר אחד, חיישינן שמא מיד הסופר נפלו ולא לוו מעולם, ולפיכך לא יחזיר: **מצא שטר בין שטרותיו ואינו יודע מה טיבו.** אצלו, אם הלוה הפקידו אצלו או המלוה, או שמא מקצתו פרוע ומסרוהו לו להיות שליש ביניהם: **יהא מונח.** בידו, ולא יחזיר לא לזה ולא לזה: **ואם יש עמהן סמפון.** המוצא בין שטרותיו שובר שנכתב על אחד משטרותיו: **יעשה מה שבסמפון.** והשטר בחזקת פרוע. ואע"פ שהיה ראוי לשובר הזה להיות מונח ביד הלוה לא ביד המלוה, אמרינן האמינו הלוה למלוה. ואמר למחר תנהו לי ושכח. והוא שמצא המלוה השטר הזה שנכתב עליו השובר, בין השטרות קרועים, אע"פ שלא נקרע:

ב א אלו מציאות. מצא פירות מפוזרים. סתמן נתייאשו הבעלים והפקר הם: **מעות מפוזרות.** הואיל ואין להם סימן ניכר, כבר איאושי איאוש והפקר הן. והיינו טעמא דכולהו: **כריכות.** עמרים קטנים: **ברה"ר.** שהכל דשין עליהם, ואפילו היה בהן סימן, נפסד: **של נחתום.** אין בהם סימן, שכולם שוים.

משניות מבוארות – קהתי

הַלּוֶה מִשְּׁלֹשָׁה – מי שמצא שלושה שטרות של לווה אחד, שלוה משלושה מלווים, כלומר שכל שטר הוא משל מלוה אחר, **יַחֲזִיר** – את השטרות, **לַלּוֶה** – שודאי ממנו נפלו, שאם לא כן, היאך נזדמנו שטרות ממלווים שונים למקום אחד?! ברם, אין המוצא מחזיר את השטרות ללווה אלא אם כן השטרות מקויימים בבית דין, אבל אם אינם מקויימים, הרי זה יחזיר למי שנותן בהם סימן (**רמב"ם**), לפי שיש חשש, שמא המלווים נתנו שטרותיהם לסופר הדיינים לקיימם, ונפלו מיד הסופר, מה שאין כן בשטרות מקויימים, שאין חוששים שמא נפלו מידי הסופר לאחר שקיים אותם, לפי שאין אדם משהה שטר מקויים בידי הסופר; **שְׁלֹשָׁה הַלּוִין מֵאֶחָד** – אם מצא שלושה שטרות של שלושה לווים שלוו ממלוה אחד, **יַחֲזִיר לַמַּלְוֶה** – שהואיל ונמצא ביחד, ודאי ממנו נפלו. ברם, אם שלשתם היו כתב ידו של סופר אחד, חוששים שמא מיד הסופר נפלו ולא לוו מעולם, ולפיכך לא יחזיר אלא למי שנותן בהם סימן. **מָצָא שְׁטָר בֵּין שִׁטְרוֹתָיו, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מַה טִּיבוֹ** – כיצד בא לידו, אם הלווה הפקידו אצלו או המלוה, או שמא מקצתו פרוע ושניהם מסרוהו לו שיהא שליש ביניהם, **יְהֵא מֻנָּח עַד שֶׁיָּבֹא אֵלֵיהוּ** – הנביא, ויברר את הספק, כלומר שלא יחזיר את השטר לא ללווה ולא למלוה עד שיתברר הדבר. **אִם יֵשׁ עִמָּהֶן סִמְפּוֹנוֹת** – בגמרא מבואר, שאין זה מוסב על הדין הקודם, אלא דין אחר הוא, שאם מצא אדם סמפון בין שטרותיו, היינו שובר שאחד משטרותיו נפרע (סמפון – שובר המבטל שטר, וכל דבר המבטל דבר קרוי סמפון שלו – **"תוספות יום טוב"**). **יַעֲשֶׂה מַה שֶּׁבַּסִּמְפּוֹנוֹת** – יקיים מה שכתוב בסמפון, כלומר שהשטר הוא בחזקת פרוע; ואף על פי שראוי היה שובר זה להיות ביד הלווה ולא ביד המלוה, מכל מקום אנו אומרים, שאולי האמין הלווה למלוה ואמר שיקבל ממנו את השובר למחר ושכח. ומכל מקום מבואר בגמרא שדין זה הוא דווקא בזמן שאותו השטר, שיש עליו סמפון, נמצא בין שטרות קרועים, ובאה המשנה להשמיענו, שאף על פי שזה אינו קרוע, הואיל ויש כאן סמפון הרי מוכח הדבר ששטר פרוע הוא.

באור משנה א

כתוב בתורה (דברים כב, א-ג): "לא תראה את שור אחיך או את שיו נדחים והתעלמת מהם, השב תשיבם לאחיך. ואם לא קרוב אחיך אליך ולא ידעתו, ואספתו אל תוך ביתך והיה עמך עד דרוש אחיך אותו והשבותו לו. וכן תעשה לחמורו וכן תעשה לשמלתו וכן תעשה לכל אבדת אחיך אשר תאבד ממנו ומצאתה, לא תוכל להתעלם". מכאן שהמוצא אבידה חייב לקחתה ולהחזירה לבעליה. ואם אינו יודע מי הם בעליה, צריך הוא להכריז עליה ברבים, היינו לפרסם שמצא אבידה כזאת וכזאת, וכשבא אדם ונותן סימניה, הריהו נוטלה. ואם אין סימנים לאבידה שמצא, אנו אומרים, שמן הסתם הבעלים התייאשו ממנה, והרי שנעשתה הפקר, הלכך זוכה בה המוצאה מדין הפקר, והמציאה היא שלו. ברם, אם אפשר שבשעה שמצא זה את האבידה, עדיין לא ידעו הבעלים שאבד מהם הדבר, ואילו ידעו על כך היו אמנם מתייאשים מאבידתם זו, הרי זה "יאוש שלא מדעת". ונחלקו בזה אביי ורבא בגמרא, שדלעת אביי אינו יאוש, ולדעת רבא הרי הוא יאוש, והלכה כאביי. מכאן, שאם באה האבידה ליד המוצא בזמן שלא ידעו הבעלים בחסרונה עדיין, לא קנאה לעולם; ואפילו היתה בידו עד לאחר שנודע לבעלים על אבידתם ונתייאשו ממנו, מכל מקום הואיל ובשעה שבאה לידו, עדיין לא היה יאוש הבעלים, אף היאוש שלאחר כך אינו מועיל, ואינה נקנית למוצא לעולם. מעתה אין המוצא אבידה זוכה בה אלא בשני תנאים: א. שלא יהא בה סימן; ב. שיהא זה דבר שאדם עשוי להרגיש בחסרונו סמוך לנפילתו. משנתנו פותחת בשאלה כללית, שבה דן פרקנו בחמש המשניות הראשונות: "אלו מציאות שלו, ואלו חייב להכריז?" ואחר כך מפרטת המשנה מציאות שונות, שהואיל ואין בהן סימנים, הרי הן של המוצאן.

אֵלּוּ מְצִיאוֹת שֶׁלּוֹ, וְאֵלּוּ חַיָּב לְהַכְרִיז – מה הן המציאות שהמוצאן זוכה בהן והן שלו, ומה הן שחייב להכריז עליהן? **אֵלּוּ מְצִיאוֹת שֶׁלּוֹ** – המציאות המפורטות להלן, הואיל ואין סימנים בהן, וידעו בהן הבעלים שאבדו, מן הסתם נתייאשו הבעלים מהן, ודינן כהפקר, הלכך הרי הן של המוצאן: **מָצָא פֵּרוֹת מְפֻזָּרִין** – שבוודאי מחמת כובדם או חשיבותם הרגישו הבעלים מיד שנפלו מהם, וכיון שאין בהם סימן, שהרי מפוזרים הם, מן הסתם נתייאשו מהם, **מָעוֹת מְפֻזָּרוֹת** – שכן עשוי אדם למשמש בכיסו כל שעה (גמרא), וכשזה מצאן, בודאי כבר ידעו הבעלים שאבדו מהם המעות, והואיל ואין בהן סימן, הרי הן בחזקת שנתייאשו הבעלים מהן, **כְּרִיכוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים** – עומרים קטנים המונחים במקום שהרבים מצויים שם, ואין מקומם סימן, לפי שמתגלגלים הם ממקום למקום ברגלי אדם וברגלי בהמה; ומדובר כאן בכריכות שאין בהן סימן אחר, ויש מפרשים: שאפילו יש בהן סימן, אין הבעלים סומכים עליו, לפי שהוא עשוי להידרס ברגלי העוברים, וסימן העשוי להידרס אינו סימן. ברם, ההלכה היא שסימן העשוי לידרס הרי הוא סימן (גמרא); **וְעִגּוּלֵי דְבֵלָה** – תאנים דרוסות ומדובקות בצורת עיגול, ואין בהן סימן, מאחר שכל העיגולים דומים הם, **כִּכָּרוֹת שֶׁל נַחְתּוֹם** – אופה, שכולן עשויות בתבנית אחידה, ואין בהן סימן; בגמרא מבואר, שבעיגולי דבילה ובכיכרות של נחתום אדם עשוי להרגיש בנפילתם

וַאֲנִיצֵי פִּשְׁתָּן, וּלְשׁוֹנוֹת שֶׁל אַרְגָּמָן — הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שִׁנּוּי חַיָּב לְהַכְרִיז; כֵּיצַד? מָצָא עֲגוּל וּבְתוֹכוֹ חֶרֶס, כֹּפֶר וּבְתוֹכוֹ מָעוֹת. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: כָּל כְּלֵי אַנְפּוּרְיָא אֵינוֹ חַיָּב לְהַכְרִיז.

ב וְאֵלּוּ חַיָּב לְהַכְרִיז: מָצָא פֵּרוֹת בַּכְּלִי, אוֹ כְּלִי כְּמוֹת שֶׁהוּא, מָעוֹת בַּכִּיס, אוֹ כִּיס כְּמוֹת שֶׁהוּא, צִבּוּרֵי פֵּרוֹת, צִבּוּרֵי מָעוֹת, שְׁלֹשָׁה מַטְבְּעוֹת זֶה עַל גַּב זֶה, כְּרִיכוֹת בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, וְכִכָּרוֹת שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, וְגִזֵּי צֶמֶר הַלְּקוּחוֹת מִבֵּית הָאָמָּן, כַּדֵּי יַיִן וְכַדֵּי שֶׁמֶן — הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּב לְהַכְרִיז.

ג מָצָא אַחַר הַגָּפָה, אוֹ אַחַר הַגָּדֵר, גּוֹזָלוֹת מְקֻשָּׁרִין, אוֹ בִּשְׁבִילִין שֶׁבַּשָּׂדוֹת — הֲרֵי זֶה לֹא יִגַּע בָּהֶן. מָצָא כְּלִי

פירוש ברטנורא

אבל של בעל הבית יש להם סימן: **הבאות ממדינתן.** לאפוקי הבאות מבית האומן, כדקתני סיפא: **ולשונות של ארגמן.** צמר צבוע ארגמן, ומשוך כמין לשון: **מצא עיגול.** של דבלה: **אנפריא.** כלים חדשים שלא שבעתן העין ואין לבעלים בהם טביעת עין. שפעמים שמחזירים אבדה בטביעות עינא, כגון לצורבא מרבנן דלא משני בדבוריה. ואלו הכלים שידוע שאין לבעליהן בהן טביעות עין אינו חייב להכריז. והלכה כר"ש בן אלעזר. ואימתי בזמן שמצאן אחד אחד. אבל מצאן שנים שנים חייב להכריז, דמגינא הוי סימן. והמוצא מציאה בסרטיא ופלטיא גדולה בעיר שרובה נכרים, אפילו דבר שיש בו סימן אינו חייב להכריז. ובעיר שרובה ישראל, חייב להכריז:

ב בכלי. וכלי יש בו סימן: **כמות שהוא.** ריקן: **צבורי פירות.** סימנן, מנין או מקום: **שלשה מטבעות זה על גב זה.** או יותר. והמכריז מכריז ממטבעות מצאתי, וזה בא ואומר כך וכך היו, והיו מונחים זה על זה:

ג אחר הגפה. סתימת כותל של עץ או של קנים: **גדר.** של אבנים: **גוזלות מקושרין.** בכנפיהן. דכולי עלמא הכי מקטרי להו, וקשר כזה לא הוי סימן: **לא יגע בהן.** דאמרינן הני אינש אצנעינהו ואי שקיל להו לית להו למרייהו סימנא בגווייהו. הלכך לשבקינהו עד דאתי מרייהו ושקיל להו: **מכוסה לא יגע**

משניות מבוארות – קהתי

מיד מחמת כובד משאם, **מַחֲרוֹזוֹת שֶׁל דָּגִים** – דגים החרוזים בחוט, ואין זה סימן, לפי שכל הדייגים עושים כן. **וַחֲתִיכוֹת שֶׁל בָּשָׂר** – שכל הטבחים נוהגים לחתוך את הבשר בצורה אחת ובמשקל אחד, ואין כאן סימן; **וְגִזֵּי צֶמֶר הַבָּאוֹת מִמְּדִינָתָן** – חבילות צמר גזוז כמו שהן באות מהמדינה שגוזזים אותו שם, וצורה אחת לכל החבילות הבאות משם, ואין בהן סימן; **וַאֲנִיצֵי פִּשְׁתָּן** – חבילות חוטי פשתן; **וּלְשׁוֹנוֹת שֶׁל אַרְגָּמָן** – חתיכות צמר צבוע ארגמן, **הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ** – מהטעם שבארנו, לפי שאין בהן סימן, ומתוך כובדם או מתוך חשיבותם אדם מרגיש בנפילתם מיד, ומן הסתם התייאשו מהם, הלכך זוכה בהם המוצאן מדין הפקר. **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** – ויש נוסחאות שאין גורסים כאן "דברי רבי מאיר" (**עיין "תוספות יום טוב"**). **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שִׁנּוּי** – אם היה איזה שינוי בלתי רגיל בדברים שנפרטו לעיל, שאין בהם סימן, **חַיָּב לְהַכְרִיז** – שמא ידוע לבעלים אותו שינוי. **כֵּיצַד? מָצָא עֲגוּל** – של דבילה – **וּבְתוֹכוֹ חֶרֶס, כֹּפֶר** – לחם, **וּבְתוֹכוֹ מָעוֹת** – אף על פי שמן הסתם במקרה נפלו לשם, מכל מקום סובר רבי יהודה שחייב להכריז מהטעם שבארנו לעיל, שמא יודעים הבעלים על כך ויתנו שינוי זה לסימן. **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: כָּל כְּלֵי אַנְפּוּרְיָא** – המוצא כלים חדשים, שבעליהם כנראה לא השתמשו בהם עדיין ואין מכירים אותם אפילו בטביעת עין; יש מפרשים: אנפוריא – משמעו מסחר בלשון יוונית, והיינו כלי מסחר העשויים בצורה אחת (**ר"ח אלבק**); ורש"י מפרש בדרך הנוטריקון: אנפוריא – אין פה ראיה; **אֵינוֹ חַיָּב לְהַכְרִיז** – בגמרא מבואר, שרבי שמעון בן אלעזר בא להשמיענו, שאף על פי שיש ומחזירים אבידה בטביעת עין, כגון לתלמיד חכם הנאמן בדיבורו, שאם הוא בא ואומר, שמכיר את האבידה שהיא שלו, מחזירים אותה לו, מכל מקום המוצא כלים חדשים, שעדיין אין לבעליהם בהם טביעת עין, אף לגבי תלמידי חכמים אינו חייב להכריז. וכן הלכה.

יום רביעי

באור משנה ב

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, שכל מציאה שאין בה סימן, וניתן לשער שידעו הבעלים בנפילתה מיד, הרי היא של המוצאה, לפי שמן הסתם בעליה נתייאשו ממנה והרי היא כהפקר, באה משנתנו ללמד, שכל מציאה שיש בה סימן, הרי היא בחזקת שלא נתייאשו הבעלים ממנה, לפיכך המוצאה חייב להכריז עליה ברבים, כדי שיבואו בעליה ויתנו סימניה ויטלוה.

וְאֵלּוּ – מציאות המפורטות להלן, המוצאן **חַיָּב לְהַכְרִיז** – מפני שיש בהן סימנים: **מָצָא פֵּרוֹת בַּכְּלִי** – והרי הכלי יש בו סימן; **אוֹ כְּלִי כְּמוֹת שֶׁהוּא** – שמצא כלי ריקן; **מָעוֹת בַּכִּיס** – שיש סימן בכיס, **אוֹ כִּיס כְּמוֹת שֶׁהוּא** – בלי מעות; **צִבּוּרֵי פֵּרוֹת** – פירות הצבורים ומכונסים, או **צִבּוּרֵי מָעוֹת** – שמניינם או מקומם סימן; **שְׁלֹשָׁה מַטְבְּעוֹת זֶה עַל גַּב זֶה** – או יותר משלושה, ומונחים הם זה על גב זה בצורת מגדל, שכנראה אדם הניחם שם ושכחם, ובכגון זה המוצא מכריז: מטבעות מצאתי, ובעל האבידה בא ואומר: כך וכך היו ומונחים זה על גב זה; **כְּרִיכוֹת בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד** – מצא עמרים קטנים במקום שאין רבים מצויים שם, ומקום נפילתן הוא סימנן; **וְכִכָּרוֹת שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת** – כיכרות לחם שנאפו על ידי בעל הבית, שכל אחד יש לו תבנית משלו, והרי שיש בהן סימן, **וְגִזֵּי צֶמֶר הַלְּקוּחוֹת מִבֵּית הָאָמָּן** – חבילות צמר גזוז שכבר היו בבית האומן, ושם מסמנים אותן; **כַּדֵּי יַיִן וְכַדֵּי שֶׁמֶן** – שיש סימן בכדים (**עיין "תוספות יום טוב"**), **הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּב לְהַכְרִיז** – כמו שבארנו הטעם לעיל.

באור משנה ג

לאחר שלמדנו בשתי המשניות הקודמות "אלו מציאות שלו ואלו חייב להכריז", באה משנתנו ללמד על סוג שלישי של "מציאות", שאסור לנגוע בהן, שמא בעליהן הניחו את הדברים שם עד שיחזרו לקחתם, ואינם בכלל "אבידה". וכן כותב הרמב"ם (הל' אבידה טו, א): "כל המוצא אבידה, בין שיש בה סימן בין שאין בה סימן, אם מצאה דרך הנחה, אסור ליגע בה, שמא בעליה הניחוה שם עד שיחזרו לה. ואם יבוא ליטלנה, והיה דבר שאין בו סימן, הרי איבד ממון חברו בידו, שהרי אין לו בה סימן להחזיר בו; ואם היה דבר שיש לו סימן, הרי זה הטריחן לרדוף אחריה ולתת סימנה. ולפיכך אסור לו שיגע בה עד שימצאנה דרך נפילה. ואפילו נסתפק לו הדבר ולא ידע אם דבר זה אבוד או מונח, הרי זה לא יגע בו". – כן דנה המשנה במוצא מטמון בכותל, אם הוא שלו או של בעל הכותל.

מָצָא אַחַר הַגָּפָה – סתימת כותל של עץ או של קנים (**רש"י**), **אוֹ אַחַר הַגָּדֵר** – של אבנים; ויש מפרשים, שגפה היינו גדר אבנים שאינן מדובקות בטיט (עיין פאה ו, ב), **גּוֹזָלוֹת מְקֻשָּׁרִין** – בכנפיהן, ואין הקשר סימן, הואיל וכל בני אדם קושרים להם כך, **אוֹ בִּשְׁבִילִין שֶׁבַּשָּׂדוֹת** – או שמצא בשבילים גוזלות מקושרים, **הֲרֵי זֶה לֹא יִגַּע בָּהֶן** – שמא הניחום בעליהם כאן לשעה ויחזרו ליטלם, ואם המוצא יטול אותן יגרום הפסד לבעלים, כמו שבארנו לעיל; ואמנם אילו היה בהם סימן מן הדין היה שיטול אותם ויכריז, הואיל ואין זה מקום המשתמר כל כך, אבל מאחר שאין בהם סימן, כמו שבארנו

בְּאַשְׁפָּה, אִם מְכֻסֶּה — לֹא יִגַּע בּוֹ; אִם מְגֻלֶּה — נוֹטֵל וּמַכְרִיז. מָצָא בַּגַּל וּבְכֹתֶל יָשָׁן — הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ. מָצָא בְּכֹתֶל חָדָשׁ, מֵחֶצְיוֹ וְלַחוּץ — שֶׁלּוֹ; מֵחֶצְיוֹ וְלִפְנִים — שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. אִם הָיָה מַשְׁכִּירוֹ לַאֲחֵרִים, אֲפִלּוּ בְּתוֹךְ הַבַּיִת — הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ.

ד מָצָא בַּחֲנוּת — הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ; בֵּין הַתֵּבָה וְלַחֲנָנִי — שֶׁל חֲנָנִי. לִפְנֵי הַשֻּׁלְחָנִי — הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ; בֵּין הַכִּסֵּא וְלַשֻּׁלְחָנִי — הֲרֵי אֵלּוּ לַשֻּׁלְחָנִי. הַלּוֹקֵחַ פֵּרוֹת מֵחֲבֵרוֹ, אוֹ שֶׁשְּׁלַח לוֹ חֲבֵרוֹ פֵּרוֹת, וּמָצָא בָּהֶן מָעוֹת — הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ; אִם הָיוּ צְרוּרִין — נוֹטֵל וּמַכְרִיז.

פירוש ברטנורא

בו. דאין זה אבידה שיהא מוזהר עליה בלא תוכל להתעלם, דמשתמר הוא: **מצא בגל ובכותל ישן הרי אלו שלו.** מפני שיכול לומר לבעל הגל ולבעל הכותל של אמוריים שהורישו אבותינו היה. ובלבד שיהיה בו חלודה רבה שניכר שמזמן הרבה היה טמון שם: **מחציו ולחוץ.** באחד מחורי כותל הסמוכים לרשות הרבים. אם מצאה מחצי עוביו של כותל ולחוץ שלו, דאמרינן אחד מבני רשות הרבים נתנו שם ושכח, וחלודה שעליו מוכחת שמזמן הרבה היה שם ובודאי נתיאשו הבעלים. ודין זה דוקא בלשון זהב וחתיכת כסף וכיוצא בזה. אבל אם היה כלי ובתוכו מעות, אם פי הכלי לחוץ הרי הוא שלו, ואם פי הכלי לפנים הרי הוא של בעל הבית: **אפילו בתוך הבית הרי אלו שלו.** דלא ידע דמאן נינהו, ובעליו נואשו:

ד מצא בחנות הרי אלו שלו. בדבר שאין בו סימן מיירי. דההוא דנפל מיניה מייאש שהכל נכנסים לשם: **בין תיבה.** שהחנווני יושב לפניה, ותמיד נוטל ממנה, ונותן לפניו ומוכר, ומעות שנותנין לו נותן בתוכה, ולא נפל שום דבר אלא מיד חנוני: **לפני שולחני הרי אלו שלו.** דאמרינן מן הבאים להחליף מעות נפלו, שהרי השלחן מפסיק בין שולחני למעות שנמצאו, ואם מן השולחני הם היה להם להמצא בינו ולכסא שהשלחן מונח עליו: **הלוקח פירות מחבירו וכו׳.** וכגון שחבירו זה תגר שלקח תבואה זו או פירות הללו מאנשים הרבה ולא ידיע דמאן נינהו, וכיון דלית בהו סימן נתיאשו הבעלים. אבל אם זה שמכר את הפירות לקטן הוא עצמו מן הקרקע שלו, שודאי המעות הללו שלו הן, חייב להחזיר: **ואם היו צרורים.** הקשר או מנין שלהם הוי סימן:

משניות מבוארות – קהתי

לעיל, שאין הקשר סימן, ואף המקום אינו סימן, לפי שמדובר כאן בגוזלות המדדות, ואפשר שבאו לכאן ממקום אחר, הלכך לא יגע בהן (גמרא; תוספות). **מָצָא כְּלִי בָּאַשְׁפָּה, אִם מְכֻסֶּה** – הכלי כולו באשפה, שהוא משתמר יפה, **לֹא יִגַּע בּוֹ** – אף על פי שיש בו סימן, שהואיל ומכוסה ומשתמר אנו אומרים, שודאי הטמינוהו שם בעליו, ואין זו אבידה. **אִם מְגֻלֶּה** – שאין הכלי משתמר, **נוֹטֵל וּמַכְרִיז** – בגמרא מבואר שמדובר כאן באשפה שאינה עשויה להתפנות, שאין זו אבידה מדעת; אבל באשפה העשויה להתפנות, אבידה מדעת היא, ובין מכוסה ובין מגולה הרי זה שלו. ואם מתחילה לא היתה עשויה להתפנות, ונמלכו עליה לפנותה, בין מכוסה בין מגולה נוטל ומכריז. במה דברים אמורים? בכלים גדולים שאין דרכם בנפילה אלא בהנחה, אבל בכלים קטנים, כגון סכין ומזלג וכיוצא בהן, בין מכוסה בין מגולה, בין באשפה העשויה להתפנות ובין שאינה עשויה להתפנות, נוטל ומכריז, לפי שאפשר שהושלך שם עם האשפה שהוציאו מהבית.

מָצָא – מטמונים, **בַּגַּל** – של אבנים, **וּבְכֹתֶל יָשָׁן** – או בכותל ישן, שאין ידוע מי בנאו, **הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ** – מפני שיכול לומר לבעל הגל או לבעל הכותל, שהמטמונים הללו של העמים הקדמונים הם, ובלבד שיהא ניכר בהם שהרבה זמן הם טמונים שם, כגון שהעלו חלודה רבה (גמרא). והרמב״ם כותב: ״והוא שימצאם מטה מטה כדרך כל המטמונים הישנים. אבל אם מראים הדברים שהם מטמון חדש, אפילו נסתפק לו הדבר, הרי זה לא יגע בהם״. בעלי התוספות שואלים: ולמה לא יזכה בעל הכותל במטמון, והלא חצרו של אדם המשתמרת קונה לו שלא מדעתו? ומשיבים, שאין חצר קונה בדבר שיכול להיות שלא ימצאנו לעולם כמו כאן שהוא מוצנע בכותל (**עיין רמב״ם הל׳ אבידה טז, ז**). **מָצָא** – מטמון, **בְּכֹתֶל חָדָשׁ** – שידוע שאבותיו של בעל הכותל בנאוהו ולא יצא מרשותם מעולם (**הרא״ש**), **מֵחֶצְיוֹ וְלַחוּץ** – אם מצא את המטמון בחצי עובי הכותל של צד רשות הרבים, כגון באחד מחוריו הסמוכים לרשות הרבים, וכגון שניכר בו שמונח כבר מזמן רב, כמו שבארנו לעיל, **שֶׁלּוֹ** – הרי זה של המוצא, שאנו אומרים: אחד מבני רשות הרבים נתנו שם ושכח, וכשנזכר בו נתייאש ממנו, הואיל ואין זה מקום המשתמר, הלכך אפילו יש בו סימן, הרי הוא שלו. **מֵחֶצְיוֹ וְלִפְנִים** – אבל אם מצאו בחצי עובי הכותל של צד הפנים, **שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת** – בגמרא מבואר, שמדובר במשנתנו בכגון שמצא בכותל מטיל כסף או לשון זהב וכיוצא בזה, שאין להוכיח מאיזה מקום הוכנס לשם, אם מבחוץ או מבפנים, אבל אם מצא דבר המוכיח מהיכן בא, הולכים אחר הוכחה זו, שאם הוא מוכיח שבא מצד בעל הבית, אף על פי שמצאו מחציו ולחוץ הרי הוא של בעל הבית, ואם הוא מוכיח שבא מבחוץ, אפילו מצאו מחציו ולפנים, הרי הוא של המוצא, כגון אם מצא שם סכין, הרי הניצב שלה מוכיח מי הניחה שם, שאם הניצב כלפי חוץ, ודאי אדם מבחוץ הניחה שם, ואם הניצב כלפי פנים ודאי בעל הבית הניחה שם; וכן אם מצא כיס, הרי פיו מוכיח. ואף לענין ששנינו שמחציו ולפנים של בעל הבית. כותב הרמב״ם, שאין הדברים אמורים אלא כשטען בעל הבית שהמטמון שלו, או שהיה יורש שאנו טוענים לו: שמא של אביו הוא, אבל אם הודה שהיא מציאה, הרי היא של המוצא (**ועיין ״תוספות יום טוב״**). **אִם הָיָה מַשְׁכִּירוֹ לַאֲחֵרִים** – אם בעל הבית היה משכיר את ביתו לאחרים, וכבר דרו בבית כמה דיירים, **אֲפִלּוּ בְּתוֹךְ הַבַּיִת** – אפילו מצא את המציאה בתוך הבית, **הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ** – של המוצא, שהרי אין ידוע של מי היא ובעליה נתייאשו ממנה. יש מבארים בגמרא, שמדובר כאן שהשכיר ביתו לשלושה גויים כאחד (או אפילו לשני גויים וישראל אחד) שהואיל ונעשה ביתו פונדק, לפיכך כל הנמצא בו אפילו בתוך הבית, הרי הוא של המוצא, והוא הדין כשהדייר האחרון היה גוי אחד. אבל אם דרו בו ישראלים בזה אחר זה, הרי זה של הדייר האחרון. ואם דרו בו באחרונה כמה ישראלים כאחד או אפילו רוב ישראלים, חייב להכריז.

יום חמישי

באור משנה ד

מָצָא – מציאה שאין בה סימן (**רש״י**), כגון מעות, **בַּחֲנוּת** – במקום שהלקוחות נכנסים ויוצאים, **הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ** – של המוצא, שאנו אומרים שנפלה המציאה מאחד הלקוחות, וכיון שנכנסים שם רבים, בעל האבידה ודאי נתייאש ממנה; ויש מפרשים, אפילו יש בה סימן (**תוספות**). **בֵּין הַתֵּבָה וְלַחֲנָנִי** – אם מצא את המציאה מאחורי התיבה המפסיקה בין החנווני ללקוחות, **שֶׁל חֲנָנִי** – שחזקתה שנפלה ממנו. **לִפְנֵי הַשֻּׁלְחָנִי** – מצא מציאה לפני השולחני, המחליף ופורט מעות, **הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ** – של המוצא, שאנו אומרים שנפלה מן הבאים להחליף מעות; **בֵּין הַכִּסֵּא וְלַשֻּׁלְחָנִי** – אם מצא את המציאה מאחורי הכיסא, שהוא השולחן של השולחני, המפסיק בין השולחני ללקוחות, **הֲרֵי אֵלּוּ לַשֻּׁלְחָנִי** – שודאי מן השולחני נפלה. **הַלּוֹקֵחַ פֵּרוֹת מֵחֲבֵרוֹ, אוֹ שֶׁשְּׁלַח לוֹ חֲבֵרוֹ פֵּרוֹת, וּמָצָא בָּהֶן מָעוֹת, הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ** – בגמרא מבואר, דווקא אם חברו הוא תגר, שקנה את הפירות מאנשים הרבה, ואין ידוע של מי המעות, וכיון

ה אַף הַשִּׁמְלָה הָיְתָה בִּכְלָל כָּל אֵלֶּה, לָמָּה יָצְאַת? לְהַקִּישׁ אֵלֶיהָ, לוֹמַר לָךְ: מַה שִּׁמְלָה מְיֻחֶדֶת, שֶׁיֵּשׁ בָּהּ סִימָנִים וְיֵשׁ לָהּ תּוֹבְעִים, אַף כָּל דָּבָר, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סִימָנִים וְיֵשׁ לוֹ תּוֹבְעִים — חַיָּב לְהַכְרִיז.

ו וְעַד מָתַי חַיָּב לְהַכְרִיז? עַד כְּדֵי שֶׁיִּדְּעוּ בּוֹ שְׁכֵנָיו; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שְׁלֹשָׁה רְגָלִים, וְאַחַר הָרֶגֶל הָאַחֲרוֹן שִׁבְעָה יָמִים, כְּדֵי שֶׁיֵּלֵךְ לְבֵיתוֹ שְׁלֹשָׁה, וְיַחֲזוֹר שְׁלֹשָׁה, וַיַּכְרִיז יוֹם אֶחָד.

ז אָמַר אֶת הָאֲבֵדָה וְלֹא אָמַר סִימָנֶיהָ — לֹא יִתֵּן לוֹ; וְהָרַמַּאי, אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר סִימָנֶיהָ — לֹא יִתֵּן לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כב, ב): "עַד דְּרֹשׁ אָחִיךָ אֹתוֹ", עַד שֶׁתִּדְרֹשׁ אֶת אָחִיךָ, אִם רַמַּאי הוּא, אִם אֵינוֹ רַמַּאי. כָּל דָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה וְאוֹכֵל — יַעֲשֶׂה וְיֹאכַל; וְדָבָר שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה וְאוֹכֵל — יִמָּכֵר; שֶׁנֶּאֱמַר (שם): "וַהֲשֵׁבֹתוֹ לוֹ", רְאֵה, הֵיאָךְ תְּשִׁיבֶנּוּ

פירוש ברטנורא

ה בכלל כל אלה. בכלל כל אבדת אחיך: **ולמה יצאת.** **מה שמלה מיוחדת.** סתם שמלה יש בה סימן, וכל שמלה יש לה בעלים תובעים אותה, שנעשית בידי אדם ולא באת מן ההפקר: **אף כל שיש לו תובעים.** למעוטי מידי דמייאש. ויאוש הוא, דשמעיניה דאמר יי ליה לחסרון כיס:
ו שכניו. שכני מקום שנמצאת בו האבידה, שמא שלהן היא: **כדי שילך** כל אחד **לביתו בשלשה ימים.** משישמע ההכרזה וידע אם אבד לו כלום, ואם יראה שאבד יחזור שלשה ויכריז יום אחד אני איבדתי ואלו סימניה. והלכה כרבי יהודה. ומשחרב בית המקדש התקינו שיהיו מכריזין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. ומשרבו האנסין דאמרי אבידתא למלכא, התקינו שיהא מודיע לשכניו ולמיודעיו ודיו:
ז כל דבר שעושה ואוכל. אם האבדה דבר שיכולים להאכילו את שכר מעשיו, כגון שור וחמור: **יעשה ויאכל.** ולא ימכור אותו המוצא, שכל אדם נוח לו בבהמתו שהכירה בו כבר ולימדה לרצונו. ואינו חייב להטפל בה לעולם, אלא תרנגולת ובהמה גסה מטפל בה י"ב חדש. עגלים וסייחים של רעיה, כלומר שאין מגדלים אותם לפטם, וכן גדיים וטלאים, מטפל בהם שלשה חדשים. ועגלים של פיטום מטפל בהם שלשים יום. אווזין ותרנגולים זכרים, הקטנים

משניות מבוארות – קהתי

שאין בהן סימן נתייאשו הבעלים. אבל אם חברו ליקטם בעצמו משדהו, ודאי המעות הללו שלו הן, וחייב להחזיר. **אם הָיוּ צְרוּרִין** – אם המעות היו קשורות, **נוֹטֵל וּמַכְרִיז** – שהרי הקשר הוא סימן, וכל שיש בו סימן מן הסתם לא נתייאשו הבעלים.

באור משנה ה

בפרשת השבת אבידה נאמר (דברים כב, ג): "וכן תעשה לשמלתו וכן תעשה לכל אבדת אחיך", ודורשת משנתנו את הכתוב הזה.

אַף הַשִּׁמְלָה הָיְתָה בִּכְלָל כָּל אֵלֶּה – הרי אף השמלה היא בכלל "כל אבדת אחיך", **לָמָּה יָצְאַת** – למה יצאה מן הכלל ונכתבה לחוד: "וכן תעשה לשמלתו"? **לְהַקִּישׁ אֵלֶיהָ** – כדי לדמות כל אבידה לשמלה, **לוֹמַר לָךְ: מַה שִּׁמְלָה מְיֻחֶדֶת, שֶׁיֵּשׁ בָּהּ סִימָנִים וְיֵשׁ לָהּ תּוֹבְעִים** – שסתם שמלה יש בה סימנים ויש לה בעלים התובעים אותה, שהרי נעשתה בידי אדם ולא באה מן ההפקר (**רש"י**); ויש מפרשים, שעל ידי שיש לה סימנים ממילא יש לה תובעים (**תוספות**). **אַף כָּל דָּבָר, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סִימָנִים וְיֵשׁ לוֹ תּוֹבְעִים, חַיָּב לְהַכְרִיז** – אבל דבר שאין לו תובעים, אלא נתייאשו ממנו הבעלים, הרי הוא של המוצא, אף על פי שיש לו סימנים (**רמב"ם**).

יום שני

באור משנה ו

וְעַד מָתַי חַיָּב לְהַכְרִיז – על אבידה שיש בה סימנים? **עַד כְּדֵי שֶׁיִּדְּעוּ בּוֹ שְׁכֵנָיו** – כלומר שכני המקום שנמצאה בו האבידה, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שְׁלֹשָׁה רְגָלִים** – צריך הוא להכריז במשך שלושה רגלים, בזמן שכל ישראל מתכנסים בירושלים, **וְאַחַר הָרֶגֶל הָאַחֲרוֹן** – השלישי, **שִׁבְעָה יָמִים** – יכריז עוד שבעה ימים, **כְּדֵי שֶׁיֵּלֵךְ** – השומע את ההכרזה – **לְבֵיתוֹ שְׁלֹשָׁה** – ימים, ויבדוק בביתו אם חסר לו דבר, **וַיַּחֲזוֹר שְׁלֹשָׁה** – ובעל האבידה יחזור שלושה ימים, **וַיַּכְרִיז יוֹם אֶחָד** – כלומר: וכשיחזור ישמע עוד את המכריז על האבידה, ויתן לו סימניה ויקבל אבידתו (**רבנו חננאל; רמב"ם; "תפארת ישראל"**); ויש מפרשים: ויכריז יום אחד – ובעל האבידה יכריז: אני איבדתי אבידה ואלו סימניה (**רש"י; ברטנורא**). בגמרא מובאת בריתא: "בראשונה כל מי שמצא אבידה היה מכריז עליה שלושה רגלים, ואחר רגל אחרון שבעת ימים, כדי שילך שלושה ויחזור שלושה ויכריז יום אחד. משחרב בית המקדש – שיבנה במהרה בימינו – התקינו שיהו מכריזים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. ומשרבו האנסים (שאמרו: המציאה של מלך היא) התקינו, שיהו מודיעין לשכיניו ולמיודעיו ודיו". כן מובאת שם ברייתא: "אבן טוען היתה בירושלים, כל מי שאבדה לו אבידה, נפנה לשם, וכל מי שמוצא אבידה נפנה לשם, זה עומד ומכריז, וזה עומד ונותן סימנין ונוטלה, וזו היא ששנינו (תענית ג, ח): "צאו וראו אם נמחית אבן הטוען" (ונקראת כך על שם שטוענים שם בענין האבידות).

באור משנה ז

אָמַר אֶת הָאֲבֵדָה – מי שבא לתבוע את אבידתו, ופירש בשם האבידה, כגון שאמר: אבדה לי טלית, **וְלֹא אָמַר סִימָנֶיהָ** – בגמרא נחלקו אמוראים: כיצד מכריז המוצא? רב יהודה אומר: "אבידה" מכריז, כלומר שאינו מפרש בשם האבידה אלא מכריז סתם שמצא אבידה; ורב נחמן אמר: "גלימה" מכריז, כלומר שמפרש בהכרזתו את שם האבידה, כגון אם מצא גלימה, הריהו מכריז: גלימה מצאתי. ואמנם לדעת רב יהודה מתפרשת משנתנו כפשוטה, שבעל האבידה פירש בשם האבידה ולא אמר סימניה; אבל לדעת רב נחמן, שהלכה כמותו, מפרשים את משנתנו, שהתובע את האבידה אמר סימנים אבל לא אמר את סימניה המובהקים, **לֹא יִתֵּן לוֹ** – את האבידה אלא בסימן מובהק שלה (**עיין רמב"ם הל' אבידה יג, ג**). **וְהָרַמַּאי** – אם התובע את האבידה חשוד ברמאות, **אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר סִימָנֶיהָ, לֹא יִתֵּן לוֹ** – עד שיביא עדים שהיא שלו, **שֶׁנֶּאֱמַר** – בפרשת השבת אבידה: **"עַד דְּרֹשׁ אָחִיךָ אֹתוֹ", עַד שֶׁתִּדְרֹשׁ אֶת אָחִיךָ** – עד שתחקור אחריו, **אִם רַמַּאי הוּא, אִם אֵינוֹ רַמַּאי** – וכן פוסק הרמב"ם (**שם**), שהרמאי אף על פי שאמר סימנים מובהקים אין מחזירים לו עד שיביא עדים שהיא שלו. ויש פוסקים, שבסימנים מובהקים כגון מידה או משקל או מנין, מחזירים לכל אדם (**חושן משפט רס"ז ו-ז**). **כָּל דָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה וְאוֹכֵל** – כלומר מצא אדם אבידה והכריז עליה ועדיין לא באו בעליה לקחתה, אם היא דבר שעושה ואוכל, היינו שעושה מלאכה ויש בשכרו כדי אכילתו, כגון פרה או חמור, **יַעֲשֶׂה וְיֹאכַל** – יטפל בו אף לאחר שכלו ימי ההכרזה ולא ימכרנו, שנוח לו לבעל האבידה בבהמתו. בגמרא מבואר, שאינו חייב לטפל בה לעולם אלא בזמן קצוב, כגון אם מצא בהמה גסה או תרנגולת, מטפל בה שנים עשר חודש; עגל או סייח של רעיה (הרועים במרעה), מטפל בו שלושה חדשים (עיין פרטים נוספים בברייתא בגמרא; רמב"ם הל' אבידה יג, טו–טז). מכאן ואילך לוקחם הוא לעצמו בשומא כפי שוויים או מוכרם לאחרים ומניח את דמיהם אצלו. **וְדָבָר שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה וְאוֹכֵל** – כגון אווזים ותרנגולים זכרים, **יִמָּכֵר** – אף קודם

לו. מַה יְּהֵא בַּדָּמִים? רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן; לְפִיכָךְ אִם אָבְדוּ — חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן; לְפִיכָךְ אִם אָבְדוּ — אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן.

ח מָצָא סְפָרִים — קוֹרֵא בָּהֶן אַחַת לִשְׁלֹשִׁים יוֹם; וְאִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ לִקְרוֹת — גּוֹלְלָן; אֲבָל לֹא יִלְמֹד בָּהֶן בַּתְּחִלָּה, וְלֹא יִקְרָא אַחֵר עִמּוֹ. מָצָא כְּסוּת — מְנַעֲרָה אַחַת לִשְׁלֹשִׁים יוֹם; וְשׁוֹטְחָה לְצָרְכָּהּ, אֲבָל לֹא לִכְבוֹדוֹ. כְּלֵי כֶסֶף וּכְלֵי נְחֹשֶׁת — מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן לְצָרְכָּן, אֲבָל לֹא לְשָׁחֲקָן. כְּלֵי זָהָב וּכְלֵי זְכוּכִית — לֹא יִגַּע בָּהֶן עַד שֶׁיָּבֹא אֵלִיָּהוּ. מָצָא שַׂק אוֹ קֻפָּה, וְכָל דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לִטּוֹל — הֲרֵי זֶה לֹא יִטֹּל.

ט אֵיזוֹ הִיא אֲבֵדָה? מָצָא חֲמוֹר אוֹ פֶּרֶה רוֹעִין בַּדֶּרֶךְ — אֵין זוֹ אֲבֵדָה. חֲמוֹר וְכֵלָיו הַפּוּכִין, פֶּרֶה רָצָה בֵּין הַכְּרָמִים,

פירוש ברטנורא

מטפל בהן שלשים יום, והגדולים שאוכלים הרבה מטפל בהן שלשה ימים. מכאן ואילך לוקח אותם הוא לעצמו בשומא כפי שוויין, או מוכרן לאחרים ומניח הדמים אצלו: **לפיכך אם אבדו חייב באחריותן.** כיון דשרו ליה רבנן לאשתמושי בהו, אע"ג דלא אשתמש בהו כמאן דאשתמש דמי, וחייב באחריותן. והלכה כר' טרפון בדמי אבדה שמכר. אבל מעות עצמן של אבדה, כגון שמצא מעות בכיס או שלשה מטבעות זו על גבי זו, לא ישתמש בהם כלל:

ח אחת לשלשים יום. שמתעפשין כששוהין מלפותחן. וכל ספריהן היו עשויין כעין גליון: **גוללן.** מתחלתן לסופן שיכנס בהם האויר: **בתחלה.** מה שלא למד מעולם. לפי שצריך להשהותן לפניו: **ולא יקרא אחר עמו.** לפי שזה מושך אצלו וזה מושך אצלו ונקרע: **שוטחה לצרכה.** לשלוט בה אויר שלא תאכלנה עש: **לצרכן.** שמתעפשים בקרקע. שצריך לתתן בקרקע דזו היא שמירתן. ולפיכך משתמש בהם לפרקים: **אבל לא לשוחקן.** ולא ישתמש בהן זמן ארוך עד שישחקם: **לא יגע בהן.** זהב אינו מתעפש בארץ. וכן זכוכית. ועוד שהוא נוח להשבר: **שאין דרכו ליטול.** דבר שגנאי הוא לו. והתורה אמרה והתעלמת מהם, פעמים שאתה מתעלם, כגון זקן ואינו לפי כבודו:

ט איזו היא אבדה. שניכר בה שאין הבעלים יודעים שהיא שם: **אין זו אבדה.** ואינו חייב להחזיר, שמדעת הניחוה שם: **רצה בין הכרמים.** שמתקלקלים

משניות מבוארות – קהתי

שכלו ימי ההכרזה. בגמרא מבואר שמכל מקום אינו מוכרם לאלתר אלא לאחר זמן קצוב, כגון אם מצא אווזים ותרנגולים קטנים מטפל בהם שלושים יום, ואם מצא גדולים, מטפל בהם שלושה ימים בלבד **(רש"י)**. ויש מפרשים להיפך: בגדולים מטפל שלושים יום ובקטנים רק שלושה ימים **(רמב"ם)**, ולאחר מכן הוא מוכרם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַהֲשֵׁבֹתוֹ לוֹ", בא הכתוב לומר: **רְאֵה, הֵיאָךְ תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ** – תן דעתך היאך להשיב לו את אבידתו, שלא תאכל האבידה את עצמה (גמרא). כלומר שלא יעלה לך הטיפול באבידה עד שיהיו בעליה חייבים לשלם לך בכדי דמיה או בכדי מקצתה. **מַה יְּהֵא בַּדָּמִים** – בדמי האבידה, כלומר לאחר שהמוצא מוכר את האבידה, האם רשאי הוא להשתמש בדמיה, אם לא? **רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן** – רשאי הוא להשתמש בהם, **לְפִיכָךְ אִם אָבְדוּ, חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן** – שהואיל ויש לו רשות להשתמש בהם דינו כשואל, ואף על פי שלא השתמש בהם, הריהו כאילו השתמש בהם, ואם אבדו, ואפילו באונס, כגון שטבעה ספינתו בים, חייב לשלם **(גמרא; רמב"ם)**. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן** – אסור לו להשתמש בדמי האבידה, אלא צריך להניחם אצלו כפיקדון עד שיבוא בעל האבידה; **לְפִיכָךְ אִם אָבְדוּ, אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן** – בגמרא מבואר, שאף לדעת רבי עקיבא אינו פטור אלא מאונסין, כלומר שאין דינו כשואל להתחייב באונסין, אבל בגניבה ואבידה הוא חייב, שכל שומר אבידה דינו כשומר שכר, לפי שיש לו שכר מצוה, שהעוסק במצוה פטור מן המצוה; ומה שאמר: אם אבדו אינו חייב באחריותן – היינו שאבדו באונס, כגון שטבעה ספינתו בים, כמו שכבר בארנו לעיל. והלכה כרבי טרפון בדמי אבידה שמכר, שהואיל וטרח בה התירו לו חכמים להשתמש בדמיה, אבל במעות עצמן של אבידה, כגון שמצא מעות בכיס, לא ישתמש בהן כלל **(גמרא; רמב"ם)**.

שבת קודש

באור משנה ח

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת כיצד צריך המוצא לטפל באבידה שהיא בעל חיים, מוסיפה משנתנו ללמד, כיצד יטפל באבידות אחרות, כדי לשמור עליהן שלא יתקלקלו, ומתי מותר לו להשתמש בהן.

מָצָא סְפָרִים, קוֹרֵא בָּהֶן אַחַת לִשְׁלֹשִׁים יוֹם – שאם ישהה הרבה מלפתחם, עלולים הם להתעפש, ומתוך שהוא צריך לפתחם, הריהו קורא בהם אחת לשלושים יום. **וְאִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ לִקְרוֹת, גּוֹלְלָן** – מתחילתם לסופם כל שלושים יום, שכן כל ספריהם היו עשויים מגילות כספר תורה שלנו. **אֲבָל לֹא יִלְמֹד בָּהֶן בַּתְּחִלָּה** – מה שעדיין לא למד, לפי שצריך לשהות הרבה במקום אחד, ונמצאת היריעה מתבלה מרוב שימוש (עיין "תוספות יום טוב"). **וְלֹא יִקְרָא אַחֵר עִמּוֹ** – שזה מושך את הספר לכאן וזה מושכו לכאן ועלול הוא להיקרע. **מָצָא כְּסוּת, מְנַעֲרָה** – מן האבק, **אַחַת לִשְׁלֹשִׁים יוֹם** – אבל יותר מזה לא, שיכולה היא להתקלקל על ידי כך, **וְשׁוֹטְחָה לְצָרְכָּהּ** – כדי לאווררה, שלא יאכלנה העש, **אֲבָל לֹא לִכְבוֹדוֹ** – כגון לקשט את ביתו. **כְּלֵי כֶסֶף וּכְלֵי נְחֹשֶׁת, מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן לְצָרְכָּן** – שבשביל שמירתם היה צריך ליתנם בקרקע, הלכך משתמש בהם לפרקים, שלא יתעפשו שם; **אֲבָל לֹא לְשָׁחֲקָן** – אסור לו להשתמש בהם בתשמיש שמשתחקים על ידו. בגמרא מבואר, שכלי כסף משתמש בהם בצונן, אבל לא בחמים, מפני שמשחירים אותם, וכלי נחושת משתמש בהם בחמים, אבל לא על ידי האור (שלא יתן את הכלי על האש), מפני שמשחיקם. **כְּלֵי זָהָב וּכְלֵי זְכוּכִית** – הואיל ואינם מעלים חלודה, וכלי זכוכית אף נוחים להישבר, **לֹא יִגַּע בָּהֶן עַד שֶׁיָּבֹא אֵלִיָּהוּ** – הנביא, כלומר אפילו הוא צריך להשהותם בידו זמן מרובה עד שיתברר מי הוא בעל האבידה. **מָצָא שַׂק אוֹ קֻפָּה** –סל גדול, **וְכָל דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לִטּוֹל** – כגון שאדם חשוב הוא, ואף אילו הדבר היה שלו לא היה נוטלו, לפי שגנאי הוא לו לשאתו בחוץ, **הֲרֵי זֶה לֹא יִטֹּל** – כלומר אינו חייב ליטול את האבידה ולטפל בהשבתה, שכל שאינו עושה כן בשלו, אינו חייב בשל אחרים, שנאמר בפרשת השבת אבידה **(דברים כב, א)**: "לא תראה את שור אחיך או שיו נדחים והתעלמת מהם", ודרשו: "והתעלמת" – פעמים שאתה מתעלם (שרשאי אתה להתעלם מהאבידה), כגון זקן ואינו לפי כבודו (ברייתא).

באור משנה ט

אֵיזוֹ הִיא אֲבֵדָה – שניכר בה שאבדה לבעליה, והרואה אותה חייב לטפל בהשבתה? **מָצָא חֲמוֹר אוֹ פֶּרֶה רוֹעִין בַּדֶּרֶךְ** –אף על פי שאין שם מרעה הראוי **(המאירי)**, **אֵין זוֹ אֲבֵדָה** – שהרבה פעמים יוצאה בהמה לרעות בדרך ובעליה יודעים על כך, הלכך אינו חייב ליטלם ולהחזירם. **חֲמוֹר וְכֵלָיו הַפּוּכִין** – אבל אם מצא חמור וכליו, היינו האוכף והמרדעת, הפוכים, או **פֶּרֶה רָצָה בֵּין הַכְּרָמִים**

הַכְּרָמִים — **הֲרֵי זוֹ אֲבֵדָה. הֶחֱזִירָהּ וּבָרְחָה, הֶחֱזִירָהּ וּבָרְחָה, אֲפִלּוּ אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה פְּעָמִים** — **חַיָּב לְהַחֲזִירָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר** (דברים כב, א)**: "הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם". הָיָה בָּטֵל מִסֶּלַע** — **לֹא יֹאמַר לוֹ: תֵּן לִי סֶלַע, אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ כְּפוֹעֵל בָּטֵל. אִם יֵשׁ שָׁם בֵּית דִּין** — **מַתְנֶה בִּפְנֵי בֵּית דִּין; אִם אֵין שָׁם בֵּית דִּין** — **בִּפְנֵי מִי יַתְנֶה? שֶׁלּוֹ קוֹדֵם.**

פירוש ברטנורא

רגליה: **השב תשיבם.** התורה ריבתה השבות הרבה: **לא יאמר לו תן לי סלע.** שזה אומר לו אם עשית מלאכתך, היית מרבה טורח, עכשיו לפי מה שטרחת טול: **כפועל בטל.** כמה אדם רוצה ליטול ולפחות משכרו ליבטל ממלאכה זו כבדה שהוא עוסק בה ולעשות במלאכה קלה כזו: **אם יש שם בית דין.** אם אינו רוצה ליבטל ממלאכתו. ששכרה מרובה, מה יעשה. אם יש שם שלשה בני אדם מתנה בפניהם ואומר ראו שאני משתכר כך וכך. ואי אפשי ליבטל ליטול שכר מועט, אם תאמרו שאטול שכרי משלם. אטפל בהשבת אבדה זו: **שלו קודם.** ומניח את האבדה:

משניות מבוארות – קהתי

– שניזוקה היא ברגליה, **הֲרֵי זוֹ אֲבֵדָה** – שודאי אבדה לבעליה, וחייב ליטלה ולהחזירה. **הֶחֱזִירָהּ וּבָרְחָה, הֶחֱזִירָהּ וּבָרְחָה, אֲפִלּוּ אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה פְּעָמִים** – כלומר אפילו הרבה פעמים, **חַיָּב לְהַחֲזִירָהּ** – בכל פעם, **שֶׁנֶּאֱמַר** – בפרשת השבת אבדה: **"הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם"** – ומבואר בגמרא: "השב" אפילו מאה פעמים משמע (עיין פירוש המשנה להרמב"ם שמבואר שם שהמקור נופל על המעט ועל הריבוי); ויש מפרשים, שלמדים זה מכפל הלשון "השב תשיבם" (עיין השלמות לר"ח אלבק). **הָיָה בָּטֵל מִסֶּלַע** – אם בזמן שטרח להחזיר את האבידה נתבטל ממלאכתו שיכול היה להשתכר בה סלע, **לֹא יֹאמַר לוֹ** – לבעל האבידה: **תֵּן לִי סֶלַע** – שהפסדתי מחמת טיפולי באבידתך, שיכול בעל האבידה לומר לו: לא טרחת באבידתי כמו שצריך היית לטרוח במלאכתך כדי להשתכר סלע, **אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ כְּפוֹעֵל בָּטֵל** – כלומר ששמים כמה אדם רוצה ליטול פחות משכרו כדי להיבטל ממלאכתו הקשה ולעסוק במלאכה קלה כזו (**רש"י; ברטנורא**). **אִם יֵשׁ שָׁם בֵּית דִּין, מַתְנֶה בִּפְנֵי בֵּית דִּין** – כלומר אם אינו רוצה לבטל ממלאכתו ולהפסיד משכרו על ידי הטיפול באבידה, ויש שם שלושה אנשים, והרי הם בית דין, יכול הוא להתנות בפניהם, שיטפל בהשבת האבידה על מנת שיקבל מבעל האבידה כנגד כל מה שהוא מפסיד ממלאכתו, וחייב בעל האבידה לקיים תנאי זה. **אִם אֵין שָׁם בֵּית דִּין, בִּפְנֵי מִי יַתְנֶה** – שיבטל ממלאכתו ויטפל בהשבת האבידה על מנת שלא יפסיד משכרו? **שֶׁלּוֹ קוֹדֵם** – יעסוק במלאכתו ויניח את האבידה, שאינו חייב לטפל באבידה ולהפסיד משכרו.

אגרות קודש

ב"ה, י"א טבת, תשי"ד
ברוקלין.

מחות' הרה"ג והרה"ח עוסק בצ"צ וו"ח אי"א
בעל מדות וכו' מוה"ר אברהם יהודא שי'

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו משילהי מרחשון, ואתו הסליחה על עכוב מכתבי שלי עד עתה, מפני רוב הטרדות, ובפרט אלו נוספות בקשר עם חג הגאולה י"ט כסלו וימי חנוכה והדפסת התניא מחדש ובפעם הראשונה בחצי כדור התחתון (אשר נשלח בחבילה בפ"ע לכהדר"ג שי' ובטח יאשר קבלתו).

כבקשתו הנה כשאהי' על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע אקרא את הפ"נ שבמכתבו, והשי"ת יזכהו לבשר ולהתבשר אך טוב הן בגשמיות והן ברוחניות ובפרט אשר הא בהא תליא...

מוסג"פ העתק מכתבי כללי שהו"ל בקשר עם חג הגאולה י"ט כסלו, ותקותי שיעניין את כהדר"ג שי'.

בברכה לו ולזוגתו הרבנית - שיחיו - לאריכות ימים ושנים טובות, שבכלל זה הוא סיפוק נפשי מהרוחניות והגשמיות.

ע"פ סיבה עברתי זה עתה עוה"פ על מכתבי כהדר"ג אלי משנות תש"י-תשי"ג, ורואה אני אשר בסך הכל יש גם מקום לשביעת רצון במידה ידועה. ומזה דן אני גם על עצמי ודכוותי, אשר אפשר שאם היו רושמים לפני שנים אחדות פרטי המבוקש לעתיד לבוא, הרי הבחינה בזה עתה הייתה מביאה להחלטה, אז דער אויבערשטער איז גאר ניט אזוי שטריינג.

בטח כבר קיבל הביכלאך. ואתענין לדעת אם יש בהם גם גכתי"ק ושל מי וכו'. ות"ח מראש.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף יא ע"ב: מבארת הגמרא: **מַאי הִיא** – מה היה חשבונו של בלשצר, ומה היתה טעותו, **דִּכְתִיב** (ירמיה כט י) 'כִּי לְפִי מְלֹאת לְבָבֶל שִׁבְעִים שָׁנָה אֶפְקֹד אֶתְכֶם וגו' לְהָשִׁיב אֶתְכֶם אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה', כלומר, אחר שבעים שנה ישובו בני ישראל לארצם. **וּכְתִיב** (דניאל ט ב) 'לְמַלּאוֹת לְחָרְבוֹת יְרוּשָׁלִַם שִׁבְעִים שָׁנָה'. והבין בלשצר מהפסוק הראשון, שמחשבים את שבעים השנים מתחילת מלכות בבל, **וְחֲשׁוֹב** [-חישב] **אַרְבָּעִין וְחָמֵשׁ** שנה דְּמָלך **נְבוּכַדְנֶצַּר** מעת שנטל את המלוכה ממלך אשור, **וְעוד עֶשְׂרִים וּתְלָת** [-עשרים ושלש] שנה דְּמלך **אֱוִיל מְרוֹדַךְ** בנו, **וְעוד תַּרְתֵּי** [-שנתיים] **דִּידֵיהּ** - שכבר מלך בלשצר עצמו, **הָא** - הרי נשלמו **שִׁבְעִים** שנה למלכות בבל ועדיין לא נגאלו, הרי שלא יגאלו עוד, ולכך **אַפֵּיק מָאנֵי דְּבֵי מַקְדְּשָׁא** - הוציא את כלי המקדש שהגלה נבוכדנצר, **וְאִשְׁתַּמֵּשׁ בְּהוּ** במשתה שעשה.

לפני שיבואר מה טעה בלשצר, מבררת הגמרא מנין נלמד כמה שנים מלכו נבוכדנצר ואויל מרודך: **וּנְבוּכַדְנֶצַּר מְנָלָן דְּאַרְבָּעִין וְחָמֵשׁ שְׁנִין מָלַךְ.** מבארת הגמרא: מִדְּ**אָמַר מַר** בברייתא על זמן תחילת גלות בבל, שמצאנו על כך בפסוקים זמנים שונים, שבירמיה (נב כח) כתוב, 'זֶה הָעָם אֲשֶׁר הֶגְלָה נְבוּכַדְרֶאצַּר בְּשִׁנַת שֶׁבַע', והיינו שגָּלוּ **בְּשנת שֶׁבַע** לנבוכדנצר, ובגלות יהויכין (מלכים ב' כד יב) כתוב, 'וַיִּקַּח אֹתוֹ מֶלֶךְ בָּבֶל בִּשְׁנַת שְׁמֹנֶה לְמָלְכוֹ', והיינו שגָּלוּ **בְּשנת שְׁמוֹנֶה** לנבוכדנצר. ועוד כתוב בירמיה (נב כט), 'בִּשְׁנַת שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה לִנְבוּכַדְרֶאצַּר [הגלה] מִירוּשָׁלִַם נֶפֶשׁ שְׁמֹנֶה מֵאוֹת שְׁלֹשִׁים וּשְׁנָיִם', והיינו שגָּלוּ **בְּשנת שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה** לנבוכדנצר, ומאידך כתוב שם (נב יב) 'הִיא שְׁנַת תְּשַׁע עֶשְׂרֵה שָׁנָה לַמֶּלֶךְ נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל בָּא נְבוּזַרְאֲדָן רַב טַבָּחִים' וגו', והיינו שגָּלוּ **בְּשנת תְּשַׁע עֶשְׂרֵה** לנבוכדנצר.

מבארת הברייתא: הפסוקים מדברים על שתי גלויות בלבד, את הגלות הראשונה אמנם **גָּלוּ בְּשֶׁבַע** - בשנה השביעית **לְכִיבּוּשׁ** נבוכדנצר את **יְהוֹיָקִים,** והיא **גָּלוּת יְהוֹיָכִין,** אבל היא נמנית גם לשנה השמינית לנבוכדנצר, כיון **שֶׁהִיא** היתה בשנת **שְׁמוֹנֶה** לְמלכות **נְבוּכַדְנֶצַּר,** ובגלות זו גלו עשרת אלפי איש מחשובי העם וגיבורי ישראל וחלק מכלי המקדש. והגלות השניה אמנם **גָּלוּ בְּשנת שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה לְכִיבּוּשׁ יְהוֹיָקִים,** והיא **גָּלוּת צִדְקִיָּהוּ,** אבל היא נמנית גם לשנת תשע עשרה לנבוכדנצר, כיון **שֶׁהִיא** היתה בשנת **תְּשַׁע עֶשְׂרֵה** לְמלכות **נְבוּכַדְנֶצַּר,** ואז גלו רוב העם וכל כלי המקדש שנשארו. ומבארת הגמרא: מנין שכבש נבוכדנצר את יהויקים בשנה השניה למלכותו, דְּהא **אָמַר מַר,** בְּ**שָׁנָה רִאשׁוֹנָה** למלכותו **כִּיבֵּשׁ** נבוכדנצר את **נִינְוֵה** עיר המלוכה של מלך אשור, וב**שְׁנִיָּה כִּיבֵּשׁ** את **יְהוֹיָקִים.**

רש"י

מאי היא — חושבניה דבלשצר וטעותיה. **לפי מלאות לבבל** — כסבור הוא למלכות בבל, מיום שנטלה בבל מלכות. וזה נבוכדנצר, נטל מלכות מאסר חדון מלך אשור. **חשב** — בלשצר: ארבעים וחמש דנבוכדנצר, ועשרים ושלוש דאויל מרודך. **ותרתי דידיה** — דאשכחן דבלשצר מלך תלת שנין, דכתיב בספר דניאל, בשנת שלש למלכות בלשצר המלך חזון נראה אלי אני דניאל" וגו'. **גלו בשבע גלו בשמונה** — חד גלות הוא וקראי קא דריש. כתיב בגלות יהויכין "בשנת שמונה" למלכות נבוכדנצר בסוף ספר מלכים, ובספר ירמיה בסופו "אשר הגלה נבוזראדן בשנת שבע". אלא: שמונה למלכות נבוכדנצר, ושבע לכיבוש יהויקים, שכבשו תחתיו בשנה שניה למלכותו ולא הגלהו, ויהי לו עבד שלש שנים. ושמונה עשרה ותשע עשרה כתיב בגלות צדקיהו בסוף ספר ירמיה, והיינו חורבות ירושלים שהיא אחת עשרה שנה אחר גלות יהויכין, דכתיב "ויהי בעשתי עשרה שנה למלך צדקיהו" וגו'. ומאי שמונה עשרה ותשע עשרה? שמונה עשרה לכיבוש יהויקים ותשע עשרה למלכות נבוכדנצר. **דאמר מר שנה ראשונה כיבש נינוה** — שהיתה ראש מלכות אשור, שהיה מלך בנינוה. **שניה כיבש יהויקים** — קראי קא דריש, בסדר עולם, כתיב בראש ספר דניאל "בשנת שלש למלכות יהויקים בא נבוכדנצר בירושלים ויתן ה' את יהויקים בידו" אפשר לומר כן? והלא לא מלך אלא בשנת ארבע ליהויקים, שנאמר בספר ירמיהו (מה) "הדבר אשר היה בשנת הרביעית ליהויקים היא שנה הראשונה לנבוכדנצר". אלא מה תלמוד לומר בשנת שלש למלכות יהויקים — בשנת שלשה למרדו, לאחר שכיבשו עבדו שלשה שנים ומרד בו, שנאמר "ויהי לו [יהויקים] עבד שלש שנים וישב וימרד בו" (מלכים ב כד). ולמדך כאן שעמד במרדו שלש שנים. הרי ששה שנים לכיבושו, ובפעם הזאת נמסר בידו והרגו, ונתקיים בו "קבורת חמור ייקבר" (ירמיה כב). והמליך את יהויכין בנו תחתיו, ובא לו לבבל (מדרש רבה מצורע פרק י"ט). אמרו לו יועציו: האב מרד בך והמלכת בנו? מתלא אמרן: מכלבא בישא גוריא טבא לא נפיק. חזר עליו לתשובת השנה והגלהו, והמליך צדקיהו. וכן כתיב בספר מלכים בסופו. נמצאת גלות יהויכין בשנת שבע לכיבוש יהויקים, והרי הכתוב קורא אותה "בשנת שמונה למלכות נבוכדנצר". בספר מלכים בסופו, למדנו שבשנה שניה למלכותו כיבשו.

רק בְּתמד שֶׁהֶחֱמִיץ מַחֲלוֹקֶת – נחלקו חכמים ורבי יהודה, אבל כשלא החמיץ מודה רבי יהודה שפטור מלעשר, וְמַתְנִיתִין שמחלקת בין תמד שהחמיץ לתמד שלא החמיץ, היא כדעת רַבִּי יְהוּדָה. וְכֵן אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא כדבריו, שרק בְּתמד שֶׁהֶחֱמִיץ מַחֲלוֹקֶת – נחלקו חכמים ורבי יהודה.

וְעוד אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, תֶּמֶד שלא החמיץ, שאינו ניקח בכסף מעשר, שֶׁעבר וּלְקָחוֹ [–קנאו] בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר, וּלְכַסּוֹף הֶחֱמִיץ, קָנָה מַעֲשֵׂר – קנו מעות המעשר את התמד למפרע משעת הלקיחה, והמעות יצאו לחולין. מַאי טַעְמָא – מהו טעמו של דין זה, משום שאִינְגְּלֵאי מִילְּתָא [–הוברר הדבר] לְמַפְּרֵעַ, דְּפֵירָא הוּא – שגם קודם שהחמיץ בבר היה פרי, שמתחילה נבנס במים כח החרצנים אלא שעדיין לא נגמר.

מקשה הגמרא על רבה בר אבוה: אֶלָּא איך נפרש את מַתְנִיתִין – משנתינו, דְּקָתָנֵי – ששנינו, שתמד שהחמיץ ניקח בכסף מעשר, ומשמע שרק אם הֶחֱמִיץ, אֵין – יכול לקחתו בכסף מעשר, אבל אם לֹא הֶחֱמִיץ, לֹא – אינו ניקח בכסף מעשר, ומשמע שאף אם עבר ולקחו המעות אינם יוצאים לחולין, ולפי מה שאמר רבה בר אבוה קשה, מדוע המעות אינם יוצאים לחולין, דִּלְמָא אִי שַׁבְקֵיהּ – שמא אם היה ממתין ומשאיר את התמד, הֲוָה [–היה] התמד מַחֲמִיץ, ומאחר שרוב התמדים דרכם להחמיץ, במצב שהתמד אינו לפנינו יש ללכת לפי הרוב, ולתלות שהוא היה עתיד להחמיץ. אלא יש להוכיח מהמשנה, שתמד שסופו להחמיץ, כל זמן שלא החמיץ אינו נחשב כפרי, ואין המעות יוצאים לחולין. וקשה מכאן על רבה בר אבוה.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַבָּה, אכן במצב שהתמד אינו לפנינו יש לתלות שהתמד החמיץ לבסוף, ולא קשה ממשנתינו, משום שמדובר כְּשֶׁשַּׁיֵּיר מִמֶּנּוּ המוכר מעט בְּכוֹס, ועבר הזמן שראוי להחמיץ וְעדיין לֹא הֶחֱמִיץ, ובאופן כזה לא התחללו המעות, והם נשארו בקדושתם ביד המוכר.

רבא מתרץ תירוץ נוסף: רָבָא אָמַר, אפשר להעמיד את המשנה אפילו באופן שהחמיץ לבסוף, וסוברת משנתינו, שכל זמן שלא החמיץ דינו כמים, ולא תקשה ממשנתינו על רבה בר אבוה, משום שהָא מַנִּי – משנתינו כדעת רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי הִיא, הסובר שגם דבר שהוא פרי, אם המראה שלו כמים נידון כמים.

דִּתְנַן במשנה (מקואות פ"ז מ"ה), שְׁלִשֶׁת לוּגִּין מַיִם שאובים חָסֵר [–פחות] קוֹרְטוֹב, שֶׁנָּפַל לְתוֹכָן קוֹרְטוֹב של יַיִן וְעל ידי כך נעשה מַרְאֵיהֶן כְּמַרְאֵה יַיִן, וְנָפְלוּ שלושת לוגין אלו לְמִקְוֶה, לֹא פְּסָלוּהוּ, מאחר שאין כאן שלשה לוגין מים בלא היין, שהוא השיעור הראוי לפסול את המקוה. והוא הדין שְׁלִשֶׁת לוּגִּין של מַיִם חָסֵר קוֹרְטוֹב, שֶׁנָּפַל לְתוֹכָן קוֹרְטוֹב של חָלָב, וּמַרְאֵיהֶן נשאר כְּמַרְאֵה מַיִם, שלא שינה החלב את מראיהן, וְנָפְלוּ שלושת לוגין אלו לְמִקְוֶה, לֹא פְּסָלוּהוּ, מאחר שאף באופן זה אין כאן שלושה לוגין מים שאובים. אלו דברי חכמים. ויש לדייק מדבריהם, שבאופן שהיו שלושה לוגין מים שלמים שנפל לתוכן קורטוב יין ומראיהן כמראה יין, ונפלו למקוה, פסלוהו, מאחר שיש שיעור שלם של מים. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אוֹמֵר, הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הַמַּרְאֶה שיש למים, ולפיכך, שלושה לוגין של מים שאובים שנפל לתוכן קורטוב של יין ומראיהן יין, אינם פוסלים את המקוה. ומאידך, אפילו שלשה לוגין מים חסר קרטוב, שנפל לתוכם קרטוב חלב ומראיהן מים, פוסלים.

מסיים רבא את התירוץ: לָאו – האם לא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בן נורי, בָּתַר חֲזוּתָא אַזְלִינָן – שדין המשקה הולך לפי מראהו, הָכָא נַמִּי – בענין התמד גם כן זִיל בָּתַר חֲזוּתָא – יש ללכת אחר המראה, ותמד שלא החמיץ דינו כמים, אף אם החמיץ לבסוף, מאחר וְמַטְעָמָא וַחֲזוּתָא דְּהַאי מַיָּא גִּינְהוּ – שטעם ומראה התמד קודם שהחמיץ הם כמים. ובזה מתורץ, שמשנתינו סוברת כרבי יוחנן בן נורי, שהולכים אחר המראה, אולם רב נחמן סובר כחכמים שאין הולכים אחר המראה אלא לפי המציאות, ולכן תמד שסופו להחמיץ אף שעכשיו מראהו מים, אין הולכים אחר המראה, אלא כיון שהחמיץ לבסוף התברר למפרע שהוא פרי.

התבאר לעיל שלדעת רבה בר אבוה, חכמים ורבי יהודה שבבריתא (לעיל כח:) נחלקו רק בתמד שהחמיץ, אבל בתמד שלא החמיץ לדברי הכל אינו חייב לעשר. הגמרא מביאה שיטה נוספת בביאור המחלוקת. אומרת הגמרא: וּפְלִינָא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר – מה שאמר רבה בר אבוה לעיל שהמחלוקת בין חכמים לרבי יהודה היא רק בתמד שהחמיץ, אבל כשלא החמיץ לדברי הכל פטור ממעשר, הוא חולק על דברי רבי אלעזר, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, הַכֹּל מוֹדִים – אפילו רבי יהודה שמחייב תמד במעשר מודה שֶׁאֵין מַפְרִישִׁין עָלָיו – על התמד הזה מעשרות מִמָּקוֹם אַחֵר – מתמד אחר, אֶלָּא אִם כֵּן הֶחֱמִיץ התמד שהוא בא להפריש עליו, אז אפשר להפריש עליו מתמד אחר שגם הוא החמיץ. הרי שקָסָבַר רבי אלעזר, שבְּתמד שלֹא הֶחֱמִיץ היא מַחֲלוֹקֶת בין חכמים לרבי יהודה, ומכאן למדנו שרבה בר אבוה חולק על רבי אלעזר.

מבארת הגמרא מדוע אין להפריש ממקום אחר לדעת רבי אלעזר: וְעַד כָּאן לֹא מְחַיֵּב רַבִּי יְהוּדָה לעשר תמד שלא החמיץ, אֶלָּא מִינֵּיהּ וּבֵיהּ – באופן שיפריש את המעשר מתוך התמד עצמו, אֲבָל מֵעֶלְמָא – מתמד אחר, לֹא יפריש, ואפילו אם גם התמד השני לא החמיץ, משום שיש לחשוש דִּלְמָא – שמא תמד אחד עתיד להחמיץ, והרי הוא פרי מתחילתו וחייב מעכשיו במעשר, והתמד האחר אין סופו להחמיץ והרי הוא פטור ממעשר, ונמצא דְּאָתֵי לְאַפְרוּשֵׁי – שיבוא להפריש מִן הַחִיּוּב עַל הַפְּטוּר – מדבר החייב במעשר, על דבר הפטור מן המעשר, ובאופן כזה, לא חלה התרומה על מה שהפריש, משום שהתמד שהוא בא לתקן היה פטור ממעשר, ונמצא שהתמד שקרא עליו שם תרומה נשאר טבל, והוא מכשיל את הכהן באיסור אכילת טבל. וְכמו כן יש חשש שמא יפריש מִן הַפְּטוּר עַל הַחִיּוּב – מדבר הפטור מן המעשר על דבר החייב במעשר, ולא חל המעשר, ואם יאכל את התמד הזה יכשל באיסור טבל.

הגמרא מבארת באיזה אופן אפשר לטהר תמד שנטמא: תָּנוּ רַבָּנַן בברייתא, הַתֶּמֶד, עַד שֶׁלֹּא הֶחֱמִיץ דינו כמים, ולכן אם נטמא

אגרות קודש

[י"ז טבת תשכ"ב]

לאחרי הפסק ארוך, נתקבל מכתבו מח' טבת, ולאחריו ולפלא גדול על ההפסק ממכתב אחד לשני, והרי בודאי עוררוהו מהמזכירות ועוד על גודל הענין שבעתים יותר תכופות תתקבלנה כאן ידיעות דו"ח מהפעולות - עכ"פ ע"ש המזכירות ועכ"פ בקיצור, ומלבד שזהו נוגע להענינים כאן, הנה במדה לא פחותה פועל זה על מהלך הפעולות המרץ שבהם וכו' וכמדובר וכמבואר בכו"כ פעמים, וכמדומה גם בהמכתב שקבל הוא.

וכיון שאמרו חז"ל אין צועקין על העבר יהי רצון שמכאן ולהבא יהי' מסודר ככל הדרוש. ואין לך דבר העומד בפני הרצון.

בברכה לבשו"ט.

רש"י

בשהחמיץ מחלוקת — אבל בשלא החמיץ רבי יהודה מודה דלאו פירא הוא. ורבנן אפילו בשהחמיץ פליגי. **ומתניתין רבי יהודה היא** — ובשלא החמיץ לא בעי רב נחמן לאוקמי לפלוגתייהו, ותיקום מתניתין כרבנן. דקסבר רב נחמן, דכיון דכשלא מצא אלא כדי מדתו קא מיירי, אי לא החמיץ — לא מחייב עליה רבי יהודה. **קנה מעשר** — ומי שהמעות בידו יכול לאכלו חוץ לירושלים, מפני שנתחללו על התמד. דאילו לא החמיץ, הוו הנך מעות קיימי בקדושתייהו ביד המוכר. **אינגלאי מילתא** — דבשעת לקיחה פירא הוה, דנבנס בהם כח החרצנים אלא שעדיין לא נגמר. וחילול מעליא הוא, שאם לא היה יין בחרצנים לא היה מחמיץ לעולם. **אלא מתניתין דקתני** — לא החמיץ אין נקח בכסף מעשר, ומשמע דאינה לקיחה, והדמים קדושים ביד המוכר. **דלמא אי שבקיה הוה מחמיץ** — היכא דליתיה קמן ניזיל בתר רובא, ורובא מחמיצין הן. ומדקתני: אין נקח ופוסל, שמע מינה: כל כמה דלא החמיץ, אף על פי שעתיד להחמיץ, ההיא שעתא מיהא לאו פירא הוא, ולא הוי חלול! **כששייר ממנו** — מוכר זה בכוס, ולא החמיץ. **רבא אמר** — מתניתין דקתני: עד שלא החמיץ פוסל את המקוה ואינו נקח בכסף מעשר, ואף על גב דפירא הוא. **רבי יוחנן בן נורי היא** — דאזיל בתר חזותא, ואמר: קורטוב חלב משלים לשלשה לוגים לפסול מקוה, משום דיש לו מראה מים. והכא נמי, אף על גב דפירא הוא עד שלא החמיץ, הואיל וחזותיה מיא — פוסל את המקוה. ולגבי מעשר נמי, הואיל וחזותיה וטעמא מיא — אינו נקח. ורב נחמן דאמר כרבנן דאמרי:

בְּשֶׁהֶחֱמִיץ מַחֲלוֹקֶת, וּמַתְנִיתִין רַבִּי יְהוּדָה. וְכֵן אֲמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: בְּשֶׁהֶחֱמִיץ מַחֲלוֹקֶת. וְאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: תֵּמֶד שֶׁלְּקָחוֹ בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר וּלְבַסּוֹף הֶחֱמִיץ - קָנָה מַעֲשֵׂר, מַאי טַעְמָא? אִינְגְּלַאי מִילְּתָא לְמַפְּרֵעַ דְּפֵירָא הוּא. - אֶלָּא מַתְנִיתִין דְּקָתָנֵי: הֶחֱמִיץ - אֵין, לֹא הֶחֱמִיץ - לָא, דִּלְמָא אִי שַׁבְקֵיהּ הָוֶה מַחֲמִיץ! אֲמַר רַבָּה: כְּשֶׁשִּׁייֵר מִמֶּנּוּ בַּכּוֹס וְלֹא הֶחֱמִיץ. רָבָא אֲמַר: הָא מַנִּי? רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי הִיא, דְּתַנְיָא: שְׁלֹשָׁה לוּגִין מַיִם חָסֵר קוֹרְטוֹב שֶׁנָּפַל לְתוֹכָן קוֹרְטוֹב יַיִן, וּמַרְאֵיהֶן כְּמַרְאֵה יַיִן, וְנָפְלוּ לְמִקְוֶה - לֹא פְּסָלוּהוּ. שְׁלֹשָׁה לוּגִין מַיִם חָסֵר קוֹרְטוֹב שֶׁנָּפַל לְתוֹכָן קוֹרְטוֹב חָלָב, וּמַרְאֵיהֶן כְּמַרְאֵה מַיִם, וְנָפְלוּ לְמִקְוֶה - לֹא פְּסָלוּהוּ. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אוֹמֵר: הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הַמַּרְאֶה; לָאו אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בָּתַר חֲזוּתָא אָזְלִינַן? הָכָא נַמִּי - זִיל בָּתַר חֲזוּתָא, וְטַעְמָא וַחֲזוּתָא דְּהַאי מַיָּא נִינְהוּ. וּפְלִיגָא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: הַכֹּל מוֹדִים שֶׁאֵין מַפְרִישִׁין עָלָיו מִמְּקוֹם אַחֵר אֶלָּא אִם כֵּן הֶחֱמִיץ. קָסָבַר: בְּלֹא הֶחֱמִיץ מַחֲלוֹקֶת; וְעַד כָּאן לָא מְחַיֵּיב רַבִּי יְהוּדָה אֶלָּא מִינֵּיהּ וּבֵיהּ, אֲבָל מֵעָלְמָא - לָא, דִּלְמָא אָתֵי לְאַפְרוּשֵׁי מִן הַחִיּוּב עַל הַפְּטוּר, וּמִן הַפְּטוּר עַל הַחִיּוּב. תָּנוּ רַבָּנַן: הַתֶּמֶד עַד שֶׁלֹּא הֶחֱמִיץ

משיקו

תוספות

בשהחמיץ מחלוקת — לאו דוקא בשהחמיץ, אלא כיון שסופו להחמיץ אף על גב דלא החמיץ, כדאמר בסמוך. ובודאי יין חשיב לרבי יהודה, מדנקח בכסף מעשר, ואפילו יש בו שלשה לוגין מים מלבד היין אינו פוסל את המקוה. כי היכי דנחשבינן המים בפרי להיות נקחים בכסף מעשר, לענין מקוה נמי נחשבים בפרי ולא פסלי ליה. ואין לומר: הא דנקחין — משום דהוו בקנקן שנקח אגב היין. לא דמי, דעל ידי הקנקן משומר היין, אבל במים שבתמד אין נקחין אלא משום דחשיב כיין, לפי שיש בה טעם כמו יין מזוג. ואפילו למאן דתנא "חסר קורטוב" ברישא במשנה דמייתי בסמוך, הא שלש לוגין של מים פסלי ליה — לא דמי, דהתם ליכא טעמא דחמרא אלא חזותא לבד, ולא חיישינן בחזותא כיון דליכא טעמא. אבל הכא דאיכא טעמא, חמרא מזגא איקרי. והיכא דלא החמיץ חשיב ליה כודאי מים, מדפוסלין את המקוה, דספק מים שאובין למקוה כשר. **ומתניתין** רבי יהודה היא — והא דלא מוקי פלוגתייהו בשלא החמיץ, ומתניתין כרבנן — משום דאף רבי יהודה היה פוטר בלא החמיץ.

דלמא אי שבקיה הוה מחמיץ — לאו אאין נקחין בכסף מעשר פריך, דבדין הוא דאין נקחין מספק. אלא אפוסל את המקוה פריך, דמספק אין לפסול, כדתניא בתוספתא [ריש פרק ב דמקואות]: מקוה שהניחו ריקן ובא ומצאו מלא — כשר, מפני שהוא ספק מים שאובין למקוה. וכן מוכח בכמה משניות.

רבא אמר הא מני רבי יוחנן בן נורי היא — רבא בא לומר שאפילו שייר ממנו בכוס והחמיץ — חשיב מים כל זמן שלא החמיץ, לפסול את המקוה. כרבי יוחנן בן נורי דאמר: שלשה לוגין מים חסר קורטוב שנפל לתוכן קורטוב חלב חשיב כמים לפסול את המקוה, כיון דטעמא וחזותא מיא. והכא נמי, טעמא וחזותא מיא. ואף על גב דלא דמי לגמרי, דהתם אותו חלב אין סופו להיות בו טעם חלב, וגם לא היה נקח בכסף מעשר, אבל הכא סופו שיהיה בו טעם יין כשיחמיץ, והמים עצמם נחשבים יין להיות נקחים בכסף מעשר, כדאמר בעירובין (כז,ב): "בשֵׁכר" — לרבות תמד משיחמיץ. מכל מקום מדקדק רבא, כיון דאפילו חלב עצמו נחשב כמים להשלים שיעור שלשה לוגין לפסול את המקוה, הוא הדין דהכא הוה פוסל את המקוה אף על גב דסופו להחמיץ, כיון דהשתא מיהא טעמא וחזותא מיא. **וטעמא** וחזותא דהאי מיא נינהו — אף על פי שלא הזכיר רבי יוחנן בן נורי אלא חזותא, מכל מקום צריך שלא יהא בו טעם יין, ולכך נקט רבא טעמא וחזותא, דפשיטא דיין לבן שהיה דומה למים לא היה פוסל את המקוה, ואפילו מזוג בשלשה לוגים מים. והא דלא נקט רבי יוחנן בן נורי "הכל הולך אחר הטעם והמראה", למאן דגריס ברישא מבות (ג,ב) "חסר קורטוב", דמשמע: הא יש בו שלשה לוגין פוסל את המקוה ואף על גבי דמראיהן יין, ובא רבי יוחנן בן נורי לחלוק גם על רישא ולומר דאין פוסל כיון שיש בו מראה יין, אף על פי שיש בו טעם מים — לכך לא הזכיר טעמא אלא מראה. ולמאן דלא גריס ברישא "חסר קורטוב", דהשתא לא קאמר רבי יוחנן בן נורי אלא אספיקא, נקט מראה למימר דבין ברישא בין בסיפא הולך אחר המראה. כלומר, כי היכי דמודה ליה ברישא דאזלינן אחר המראה — אודי ליה נמי בסיפא דאזלינן בתר טעמא ומראה.

ופליגא דרבי אלעזר דאמר רבי אלעזר הכל מודים כו' — ואם תאמר: אמאי פליג? הא אתי שפיר כרב נחמן, דהכי קאמר: אף על גב דרבי יהודה מחייב במעשר משהחמיץ, או שסופו להחמיץ — מודה דאין מפרישין עליו מתמד אחר אלא אם כן החמיץ זה וזה, משום דלמא זה סופו להחמיץ וזה אין סופו להחמיץ, והוה ליה כו'! ויש לומר: דלכך קאמר דפליגי, דמשמע הלשון דמודו בין רבנן בין רבי יהודה, שאפילו רבנן אמרו זה הלשון שאין מפרישין עליו ממקום אחר אלא אם כן החמיץ, אבל החמיץ מפרישין. ורב נחמן דמוקי פלוגתייהו בהחמיץ סבר: פטרי רבנן אפילו החמיץ. **התמד** עד שלא החמיץ משיקו במים וטהור משהחמיץ אין משיקו במים — ואם תאמר: לרב נחמן דחשיב ליה פירי בשסופו להחמיץ אף על גב דלא החמיץ, כמאן? לא כרבי יהודה ולא כרבנן! ויש לומר: (סיפא) "עד שלא החמיץ" דהכא — אין סופו להחמיץ, שייר ממנו בכוס ולא החמיץ. כדפרישית לעיל "עד שלא החמיץ" דמתניתין.

הכא

עתיד להחמיץ, וקא מפריש מן הפטור על החיוב או מן החיוב על הפטור. והמפריש מן הפטור על החיוב אוכל טבל, שהרי אין שם מעשר חל על מעשרותיו, שאינו ראוי לבך, ונמצא שלא נתקן זה שהפריש עליו. והמפריש מן החיוב על הפטור מאכיל טבל לבהן, שהרי אין שם תרומה חלה עליו, כיון שזה שהוא מפריש עליו אין צריך לבך, נמצא שנותן לו מטבל זה החייב בתרומה, ומאכילו לבהן על חנם, וטבל במיתה אף לבהן, כדאמרינן ב"אלו דן הנשרפין" (סנהדרין פג,א).

משיקו

תוספות

הכא נמי מבלבלי — ורבא סלקא דעתך, דכי נטמאו מעיקרא בפני עצמן, אינו מועיל להן השקה אלא בפני עצמן. הקשה הרב רבינו אליעזר ממיץ: למה לי טעמא דמבלבלי? כי נמי קפי פרי מלעיל סלקא לדהו השקה, כדאשכחן בפרק "התערובת" (זבחים עח,ב) גבי יין וחלב לחזין אין חוצצין, שדרך היין עוברים המים אל גוף האדם, ועלתה לו טבילה! ונראה דלא קשה מידי, דלא דמי, דודאי אגבא דגברא או אגבא דמנא מחלחלי בהו מיא, אבל דרך השקה לא.

אבל חכמים אומרים יש מיאון במקום חליצה דתניא — מתניתין ד"בא סימן" [נדה נב,א] הוה מצי לאתויי. אבל מייתי ברייתא, משום דמפורש בה רבי מאיר. **עד** שירבה השחור על הלבן — פירוש: הבשר לבן הוא, וקאמר רבי יהודה דבעי שישחיר אותו המקום מן השערות. ובשתי שערות סגי, כדמפורש בפרק "בא סימן" [נדה נב,א]: ולא שירבה ממש, אלא שיהו שתי שערות שוכבות ונראה כמו שריבה השחור. כלומר, דומה כמו שיש שם שערות הרבה. ושם פירש בקונטרס דלא גרסינן "על הלבן".

הדרן עלך הכל שוחטין

משיקו **במים** — אם נטמא, דמיא בעלמא הוא. **משהחמיץ אין משיקו במים** — דחמרא הוא, וכלים ואדם ניתנה להם תורת טהרה במקוה, אבל באוכל ומשקה לא נאמר בהן טבילה. ומים מיטהרים בהשקה, שאם יש לו מים יפים לשתיה ונטמאו — נותנן בכלי ומשקען במי המקוה עד שנושקין המים, והוי חיבור ובטלי לגבי מקוה, בתרומה טמאה שזרעה בקרקע, שבטלה טומאתה והיא טהורה, והכי מפרש "בכל שעה" (פסחים לד). אבל יין במים לאו זריעה היא, דטעמא לא בטיל. **לא שנו** — דמשיקו במים. **אבל טמאין מעיקרא לא** — ורב גביהה פריך עלה: מאי שנא. **לשמעתא** — כלומר, טעמא דהא מתניתין בעא מיניה מרב אשי. **יקירי** = כבדין. **קפי** = צף, "ויצף הברזל" מתרגמינן: וקפא פרזלא (מלכים ב ו). **מבלבלי** — הכל יחד, המים והיין של תמד, הלכך מהניא ליה השקה. **משנה** כל מקום שיש מכר — כל זמן שהבת קטנה ואביה זכאי למוכרה. **אין קנס** — אם נאנסה או נתפתתה אין לאביה חמשים כסף, ד"נערה" כתיב (דברים כב): "ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף". **וכל מקום שיש קנס** — דהיינו כשהיא נערה. **אין מכר** — דתניא בערכין (כט,ב): יכול ימכור אדם בתו כשהיא נערה? אמרת קל וחומר: ומה מכורה כבר יוצאה עכשיו בסימני נערות, שאינה מכורה אינו דין שלא תימכר? **גמרא** זו **דברי רבי מאיר** — דאמר: קטנה אין לה קנס, אבל חכמים אומרים: יש לה קנס לקטנה. וטעמא מפרש בכתובות (מ,ב): כל מקום שנאמר "נער" בלא ה"א — אפילו קטנה במשמע. **בת שלש שנים** — ראויה לביאה. הכי גרסינן: קטנה מבת יום אחד עד שתביא שתי שערות יש לה מכר ואין לה קנס. וחכמים אומרים קטנה בת שלש שנים שהיא ראויה לביאה יש לה קנס. **מכר לא** — בתמידה, והלא קטנה היא עד שתביא שתי שערות! **אימא אף קנס** — יש לה, ואף על פי שיש מכר משתראה לביאה עד שתביא שתי שערות. וקודם שתראה לביאה יש מכר ואין קנס, ומשתביא שתי שערות ועד שתיבגר יש קנס ולא מכר. **משנה** ובין בגרות לנערות שבה חדשים. **מיאון** — ביתומה שקדושה אמה או אחיה, ואפילו לדעתה — יכולה למאן ויוצאה בלא גט, עד שתביא שתי שערות. וכל ימי קטנותה אינה ראויה לחליצה אם יבמה היא, ד"איש" כתיב בפרשה: "ואם לא יחפוץ האיש" [דברים כה], ומקשינן אשה לאיש. ומשנראית לחליצה אינה יכולה למאן. **גמרא** זו **דברי רבי מאיר** — דאמר: נערה לא ממאנת. במקום חליצה — דאפילו נערה

רש"י

מַשִּׁיקוּ בְּמַיִם, מִשֶּׁהֶחֱמִיץ - אֵין מַשִּׁיקוּ בְּמַיִם. אֲמַר רָבָא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁתְּמִדוּ בְּמַיִם טְהוֹרִים וְנִטְמְאוּ, אֲבָל טְמֵאִים מֵעִיקָּרָא - לָא. אֲזַל רַב גְּבִיהָה מִבֵּי כָּתִיל אֲמָרָהּ לִשְׁמַעְתָּא קַמֵּיהּ דְּרַב אַשִׁי: מַאי שְׁנָא טְמֵאִין מֵעִיקָּרָא דְּלָא - דְּאָמְרִינַן: אַיְידֵי דְּמַיָּא יַקִּירֵי שָׁכְנִי תַּתָּאֵי, וּפֵירָא קָפֵי מִלְּעֵיל, וְלָא קָא סָלְקָא לְהוּ הַשָּׁקָה לְמַיָּא; אִי הָכִי, טְהוֹרִים וּלְבַסּוֹף נִטְמְאוּ נַמִּי? אֶלָּא מִבְּלַבְּלִי, הָכָא נַמִּי מִבְּלַבְּלִי! **מִשְׁנָה** כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מֶכֶר אֵין קְנָס, וְכָל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ קְנָס אֵין מֶכֶר. **גְּמָרָא** אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, אֲבָל חֲכָמִים אָמְרוּ: יֵשׁ קְנָס בִּמְקוֹם מֶכֶר. דְּתַנְיָא: קְטַנָּה מִבַּת יוֹם אֶחָד עַד שֶׁתָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת - יֵשׁ לָהּ מֶכֶר וְאֵין לָהּ קְנָס, מִשֶּׁתָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת עַד שֶׁתִּיבָּגֵר - יֵשׁ לָהּ קְנָס וְאֵין לָהּ מֶכֶר, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר; שֶׁהָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מֶכֶר אֵין קְנָס, וְכָל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ קְנָס אֵין מֶכֶר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: קְטַנָּה מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד עַד שֶׁתִּיבָּגֵר - יֵשׁ לָהּ קְנָס. קְנָס אֵין, מֶכֶר לָא? - אֵימָא: אַף קְנָס בִּמְקוֹם מֶכֶר. **מִשְׁנָה** כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מִיאוּן אֵין חֲלִיצָה, וְכָל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ חֲלִיצָה אֵין מִיאוּן. **גְּמָרָא** אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים: יֵשׁ מִיאוּן בִּמְקוֹם חֲלִיצָה. דְּתַנְיָא: עַד מָתַי הַבַּת מְמָאֶנֶת? עַד שֶׁתָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד שֶׁיְּרִבֶּה הַשָּׁחוֹר עַל הַלָּבָן. **מִשְׁנָה** כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ תְּקִיעָה - אֵין הַבְדָּלָה, וְכָל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ הַבְדָּלָה - אֵין תְּקִיעָה; יוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת - תּוֹקְעִין וְלֹא מַבְדִּילִין, בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת - מַבְדִּילִין וְלֹא תּוֹקְעִין. כֵּיצַד מַבְדִּילִין? "הַמַּבְדִּיל בֵּין קוֹדֶשׁ לְקוֹדֶשׁ". רַבִּי דּוֹסָא אוֹמֵר: "בֵּין קוֹדֶשׁ חָמוּר לְקוֹדֶשׁ הַקַּל". **גְּמָרָא** הֵיכִי תּוֹקְעָ? אֲמַר רַב יְהוּדָה: תּוֹקְעָ וּמְרִיעַ מִתּוֹךְ תְּקִיעָה, וְרַב אַסִי אָמַר: תּוֹקְעָ וּמְרִיעַ בִּנְשִׁימָה אַחַת. אַתְקִין רַב אַסִי בְּהוּצֵל כִּשְׁמַעְתֵּיהּ. מֵיתִיבִי: יוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת - תּוֹקְעִין וְלֹא מְרִיעִין; מַאי לָאו לֹא מְרִיעִין כְּלָל? - לָא, רַב יְהוּדָה מְתָרֵץ לְטַעְמֵיהּ, וְרַב אַסִי מְתָרֵץ לְטַעְמֵיהּ; רַב יְהוּדָה מְתָרֵץ לְטַעְמֵיהּ - לֹא מְרִיעִין בִּפְנֵי עַצְמָה, אֶלָּא מִתּוֹךְ תְּקִיעָה; וְרַב אַסִי מְתָרֵץ לְטַעְמֵיהּ - לֹא מְרִיעִין בִּשְׁתֵּי נְשִׁימוֹת, אֶלָּא בְּנִשִׁימָה אַחַת. "וּבְמוֹצָאֵי שַׁבָּת" כו'. הֵיכָא אָמַר לָהּ? אֲמַר רַב יְהוּדָה: בַּהֲתִימְתָּהּ. וְכֵן אָמַר רַב נַחְמָן: בַּהֲתִימְתָּהּ. וְרַב שֵׁשֶׁת בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי אָמַר: אַף בִּפְתִיחָתָהּ. וְלֵית הִלְכְתָא כְּוָותֵיהּ. "רַבִּי דּוֹסָא אוֹמֵר: 'בֵּין קוֹדֶשׁ חָמוּר לְקוֹדֶשׁ הַקַּל'". וְלֵית הִלְכְתָא כְּוָותֵיהּ. אָמַר רַבִּי זֵירָא: יוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּאֶמְצַע שַׁבָּת, אוֹמֵר: "הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחוֹל וּבֵין אוֹר לְחֹשֶׁךְ וּבֵין יִשְׂרָאֵל לַגּוֹיִם וּבֵין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה", מַאי טַעְמָא? סֵדֶר הַבְדָּלוֹת הוּא מוֹנֶה.

הדרן עלך הכל שוחטין

יכולה למאן. **עד שירבה השחור** — שיוקף אותו מקום בשער. ובמסכת נדה (נב,ב) מפרש: לא שירבה ממש, אלא שיהו שתי שערות ארוכות שוכבות ונראה כמו שריבה השחור. **משנה תקיעה** — ערבי שבתות וימים טובים, להבטיל את העם מן המלאכה, ובין השמשות תוקעין להבדיל בין קדש לחול. **הבדלה** — בתפלה ועל הכוס, במוצאי שבתות וימים טובים. **תוקעין** — אף על פי שגם היום יום טוב היה ואין בו מלאכה — תוקעין, להבדיל ממלאכת אוכל נפש. **ולא מבדילין** — מפני שהנבנסו חמור מן היוצא. **חל להיות במוצאי שבת מבדילין** — לפי שהיוצא חמור מן הנכנס. ותקיעה אין כאן. **כיצד מבדילין** — בין שבת ליום טוב כשהוא במוצאי שבת. **גמרא היכי תוקע** — ביום טוב שבערב שבת, כשהוא תוקע להבדיל בין קדש לחול. דבעי שינוי משאר ערבי שבתות, שהרי אין קדושה הנבנסת חמורה מקדושה דיוצאה כל כך. **מתוך תקיעה** — קודם שיסיים התקיעה הוא מריע בסופה. **בנשימה אחת** — ומכל מקום מפסיק הוא בינתיים. **היכא אמר לה** — להאי "בין קדש לקדש". **בהתימתה** — של הבדלה. אבל בפתיחתה הוא אומר: "בין קדש לחול", וכך אנו נוהגים. **אף בפתיחתה** — מתחיל: "המבדיל בין קדש לקדש, בין אור לחושך". **ולית הלכתא כוותיה** — שהרי למנות סדר הבדלות הוא בא בתחלה, והבדלה דכתיבה באורייתא — בקודש וחול כתיבה. וכרבי דוסא נמי לית (ליה) הלכתא, דלא מזלזלינן ביום טוב לקרותו קודש הקל. **באמצע שבת** — אפילו הכי אמרינן "בין יום השביעי", אף על גב דלא שייך יום השביעי הכא כלל. **סדר הבדלות** — האמורות בתורה הוא מונה: "ולהבדיל בין הקדש" וגו' [ויקרא י], "ויבדל בין האור ובין החושך" [בראשית א], "ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי" [ויקרא כ], ו"בין יום השביעי" כו' היינו בין קדש לחול, ומשום דבעי למימר מעין חתימה סמוך לחתימתה.

מַשִּׁיקוֹ בְּמַיִם – אפשר לטהרו בהשקה, שנותן את התמד בכלי, ומשקעו במקוה עד שנושקין המים שבמקוה לתמד שבכלי ונטהר, כדין מים שנטהרים ב'השקה', אבל מִשֶּׁהֶחֱמִיץ ונעשה יין, אֵין מַשִּׁיקוֹ בְּמַיִם, שאין השקה אלא במים שהם בטלים למקוה, אבל יין שיש בו טעם אינו בטל.

רבא מבאר באיזה אופן מועילה השקה: אָמַר רָבָא, לֹא שָׁנוּ חכמים בברייתא שתמד שלא החמיץ משיקו במים, אֶלָּא באופן שֶׁתְּמִדוֹ [–שנתן מים על השמרים] בְּמַיִם טְהוֹרִים, וְאחר כך נִטְמְאוּ, אֲבָל אם היו המים טְמֵאִים מֵעִיקָּרָא – קודם שנתנם על גבי השמרים, לֹא תועיל ההשקה.

הגמרא מקשה מה הטעם בחילוק זה: אָזַל – הלך רַב גְּבִיהָה מִבֵּי כָּתִיל – ממקום שנקרא בי כתיל, אָמְרָהּ לִשְׁמַעְתָּא קַמֵּיהּ דְּרַב אַשִׁי – ואמר את השמועה של רבא לפני רב אשי, וביקש ממנו לבאר לו דין זה, שיש להקשות, מַאי שְׁנָא במה שונה הדין בתמד שהיו מימיו טְמֵאִין מֵעִיקָּרָא, דְּלֹא מועיל להם השקה, בודאי הטעם הוא דְּאַמְרִינָן – שאנו אומרים, אַיְּדֵי דְּמָיָא יַקִּירֵי שָׁכְנֵי תַּתָּאֵי – מאחר שהמים כבדים מן היין, הם צוללים ושוכנים בתחתית הכלי, וּפִיְּרָא קָפֵי מִלְּעֵיל – והיין שהוא קל צף למעלה, ואין מי המקוה נוגעים במים, וְלֹא קָא סָלְקָא לְהוּ הַשְׁקָה לְמַיָּא – ולא עולה ההשקה למים, אִי הָכִי – אם טעם זה נכון, באופן שהיו המים טְהוֹרִים וּלְבַסּוֹף נִטְמְאוּ, נַמִּי – גם כן ראוי שלא תעלה להם השקה, שכן מי המקוה אינם נוגעים במים, ומדוע מבואר בברייתא שמועיל השקה, אֶלָּא על כרחך צריך לומר שמְּבַלְבְּלֵי – היין והמים מעורבים, ולפיכך מועילה להם ההשקה, ואם כן קשה, שהָכָא נַמִּי – גם בשנטמאו קודם שתמדם, תועיל ההשקה מאחר שמְּבַלְבְּלֵי – היין והמים מעורבים. ולא מובן חילוקו של רבא.

משנה

התנא מביא עוד דבר שיש בו שינוי בזמנים: כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מֶכֶר, והיינו קטנה שלא הביאה שתי שערות, שאביה יכול למוכרה לשפחה, אֵין משלמים קֶנֶס לאביה על אונס או פיתוי, שלא חייבה תורה לשלם קנס כשבא על הקטנה. וְכָל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ קֶנֶס, והיינו בנערה שהביאה שתי שערות, אֵין מֶכֶר, אין האב יכול למוכרה.

גמרא

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מה ששנינו שהאונס קטנה אינו משלם קנס, זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים, יֵשׁ קֶנֶס בְּמָקוֹם מֶכֶר – האונס קטנה מחוייב בקנס, בו בזמן שיש לאביה זכות למוכרה.

דְּתַנְיָא בברייתא, קְטַנָּה מִבַּת יוֹם אֶחָד וְעַד שֶׁתָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, שהם סימני נערות (נדה מו.), יֵשׁ לָהּ מֶכֶר וְאֵין לָהּ קֶנֶס. ואילו מִשֶּׁתָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת וְעַד שֶׁתִּיבָּגֵר, יֵשׁ לָהּ קֶנֶס וְאֵין לָהּ מֶכֶר, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. שֶׁהָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר כלל, כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מֶכֶר [–והיינו קטנה], אֵין קֶנֶס, וְכָל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ קֶנֶס [–והיינו נערה], אֵין מֶכֶר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, קְטַנָּה מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, וְעַד שֶׁתִּיבָּגֵר, יֵשׁ לָהּ קֶנֶס, ולשיטתם יש קנס הן לקטנה והן לנערה.

מקשה הגמרא על הלשון של חכמים: קֶנֶס אֵין מֶכֶר לֹא – וכי לקטנה מבת שלוש ואילך יש רק קנס ולא מכר, הלא עד שתביא שערות היא קטנה, ומדוע אין לה מכר. מתרצת הגמרא: אֵימָא – אמור, שמה שאמרו חכמים 'קטנה יש לה קנס', כוונתם להשמיע שקטנה מבת שלוש ואילך יש לה אַף קֶנֶס בְּמָקוֹם מֶכֶר.

משנה

התנא מביא עוד דבר שיש בו שינוי בזמנים: כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מִיאוּן, דהיינו יתומה קטנה שהשיאוה אמה ואחיה, שעד שלא הביאה ב' שערות יכולה לומר שאינה חפצה בבעלה ויוצאת בלא גט (יבמות קז:), בזמן זה אֵין חֲלִיצָה – אם הוזקקה לחליצה אינה יכולה לחלוץ. וְכָל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ חֲלִיצָה, דהיינו משהביאה ב' שערות והיא גדולה, אֵין מִיאוּן, אינה יכולה למאן.

גמרא

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מה ששנינו במשנה שמשהגדילה אינה יכולה למאן, זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים, יֵשׁ מִיאוּן בְּמָקוֹם חֲלִיצָה – יש זמן שבו יש גם מיאון וגם חליצה.

דְּתַנְיָא בברייתא, עַד מָתַי [–איזה גיל] הַבַּת מְמָאֶנֶת – יכולה למאן, עַד שֶׁתָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, עַד שֶׁיִּרְבֶּה הַשָּׁחוֹר עַל הַלָּבָן – עד שיהיה נראה כאילו יש שערות שחורות הרבה, על הבשר שהוא לבן. הרי שלרבי יהודה לאחר שהביאה שתי שערות עד שירבה השחור, היא ראויה גם לחליצה וגם למיאון.

משנה

התנא מביא עוד דבר שיש בו שינוי בזמנים: כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ תְּקִיעָה, כגון בערבי שבת ויום טוב, שתוקעין כדי להבדיל בין קודש לחול, אֵין הַבְדָּלָה – אין אומרים הבדלה בתפילה [–בברכת 'אתה חונן'], ועל הכוס, שלא תקנו לומר הבדלה אלא ביציאת קודש ובכניסת חול. וְכָל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ הַבְדָּלָה, כגון במוצאי שבתות וימים טובים, שמבדילים בתפילה ועל הכוס, אֵין תְּקִיעָה – אין תוקעין בהם, שהתקיעה היא סימן לקדושה שנכנסת.

אומרת המשנה: יוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת, תּוֹקְעִין סמוך לכניסת השבת, כדי שיפסיקו ממלאכות של אוכל נפש שמותרים ביום טוב, וְלֹא מַבְדִּילִין – בליל שבת, שהשבת חמורה יותר מהיום טוב שיוצא, ואין צורך בהבדלה. ואם חל יום טוב בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, מַבְדִּילִין בליל יום טוב, שהיום טוב קל יותר משבת, וְלֹא תּוֹקְעִין לפני כניסת יום טוב, שהיום היוצא חמור יותר, ולא עשו בו שום מלאכה.

מבארת המשנה את נוסח ההבדלה שבין שבת ליום טוב: כֵּיצַד מַבְדִּילִין – מהו נוסח ברכת ההבדלה במוצאי שבת שחל ביום טוב, 'ברוך הַמַּבְדִּיל בֵּין קוֹדֶשׁ לְקוֹדֶשׁ'. רַבִּי יוֹסָא אוֹמֵר, נוסח ההבדלה הוא 'ברוך המבדיל בֵּין קוֹדֶשׁ חָמוּר לַקּוֹדֶשׁ הַקַּל', שקדושת יום טוב קלה מקדושת שבת.

גמרא

מבררת הגמרא: הֵיכִי תּוֹקְעָ – איזה שינוי היה עושה בתקיעה של ערב שבת שחל ביום טוב, בשביל ללמד שתקיעה זו שונה משאר ערב שבת. משיבה הגמרא: אָמַר רַב יְהוּדָה, היה תּוֹקְעָ תקיעה אחת, וּמַרִיעַ מִתּוֹךְ תְּקִיעָה – ועושה את התרועה לפני שסיים את התקיעה הראשונה, בלא שום הפסק. וזה השינוי מכל ערב שבת שהיה מפסיק בין התקיעה לתרועה. וְרַב אַפִּי אָמַר, שהיה תּוֹקְעָ וּמַרִיעַ – עושה תקיעה ותרועה בְּנְשִׁימָה אַחַת, והשינוי הוא שבכל ערב שבת היה תוקע ומריע בשתי נשימות. מסיימת הגמרא: אַתְּקִין – תיקן רַב אַפִּי בְּמקום ששמו הוּצַל, כְּשֶׁמַּעֲתֵּיהּ – כשיטתו, שבערב שבת שחל ביום טוב יתקעו תקיעה ותרועה בנשימה אחת.

מקשה הגמרא על דברי רב יהודה ורב אסי: מֵיתִיבִי, שנינו בברייתא, יוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת תּוֹקְעִין וְלֹא מְרִיעִין. מדקדקת הגמרא: מַאי לָאו – האם אין כוונת הברייתא שלֹא מְרִיעִין כְּלָל, וקשה על רב יהודה ורב אסי ששניהם אמרו שהיו תוקעין ומריעין.

מתרצת הגמרא: לֹא – אין כוונת הברייתא שלא מריעין כלל, אלא רַב יְהוּדָה מְתָרֵץ לְטַעְמֵיהּ – מבאר את הברייתא כפי שיטתו, וְרַב אַפִּי מְתָרֵץ לְטַעְמֵיהּ – כפי שיטתו. ומבארת הגמרא: רַב יְהוּדָה

המשך בעמוד עט

פרק שני - השוחט

משנה

שני סימנים ישנם בצואר הבהמה והעוף, קנה וושט. **וְהַשּׁוֹחֵט** סימן **אֶחָד בְּעוֹף, וְכֵן** השוחט **שְׁנַיִם** [סימנים] **בַּבְּהֵמָה, שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה. וְרוּבוֹ** שֶׁל כל **אֶחָד** מהסימנים **כָּמוֹהוּ** ככולו, ועל כן די בשחיטת רוב סימן אחד בעוף, ורוב שני סימנים בבהמה.

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אין די לעוף בשחיטת הסימן בלבד, אלא צריך להמשיך ולחתוך **עַד שֶׁיַּשְׁחוֹט** גם **אֶת הַוּרִידִין** שבצוארו.

שחט **חֲצִי** סימן **אֶחָד בְּעוֹף, וְאֶחָד וַחֲצִי** סימנים **בַּבְּהֵמָה, שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה.** אבל אם שחט **רוֹב** סימן **אֶחָד בְּעוֹף, וְרוֹב שְׁנַיִם** מהסימנים **בַּבְּהֵמָה, שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.**

גמרא

מקשה הגמרא: מלשון **'הַשּׁוֹחֵט'** שבמשנתינו משמע, **דִּיעֲבַד אִין** – רק בדיעבד שחיטתו כשירה בסימן אחד בעוף ושנים בבהמה, אבל **לְכַתְּחִלָּה לֹא** יעשה כן. וקשה, אם גם שחיטת **שְׁנַיִם בַּבְּהֵמָה לְכַתְּחִלָּה לֹא** די בה, וכי **עַד כַּמָּה לִשְׁחוֹט וְלֵיזֵיל** [ילך וישחט].

מביאה הגמרא שני תירוצים: **אִיכָּא דְּאָמְרִי,** לשון דיעבד זו נאמרה **אֶאָחָד** – על סימן אחד **בְּעוֹף,** שכן לכתחילה צריך לשחוט אף בו שני סימנים. וגזרו כן כדי להרחיק מן העבירה, שמא לא ישחוט אף רוב סימן אחד.

עוד מתרצת הגמרא: **וְאִיכָּא דְּאָמְרִי,** לשון 'השוחט' דיעבד נאמר **אַדִּין רוּבוֹ שֶׁל** סימן **אֶחָד כָּמוֹהוּ.** שלכתחילה אין די בשחיטת רוב סימן אחד בעוף ורוב שנים בבהמה אלא צריך לשחוט את הסימן כולו.

(כמ"ש סִימָן)

הגמרא מביאה מקור לכך שהשחיטה היא בצואר: **אָמַר רַב כַּהֲנָא, מְנַיִן לִשְׁחִיטָה שֶׁהִיא מִן הַצַּוָּאר, שֶׁנֶּאֱמַר** בפרשת הקרבנות (ויקרא א ה) **'וְשָׁחַט אֶת בֶּן הַבָּקָר'.** ויש לדרוש מ'ושחט', **מִמָּקוֹם שֶׁשָּׁח חֲטֵהוּ,** ו'שח' הוא מלשון 'מתכופף', ומשמעות 'חטהו' היא 'נקהו'. כלומר, בצואר שהוא האבר שהבהמה והעוף מכופפים אותו, שם תעשה בו את מעשה השחיטה המוציא את דמו ומנקהו.

מפרשת הגמרא: **מִמַּאי דְּהַאי 'חַטֵּהוּ' לִשְׁנָא דְּדַכּוּיֵי** [–לשון נקיון] **הוּא, מִדִּכְתִיב** בטהרת נגעי בתים (שם יד נב) **'וְחִטֵּא אֶת הַבַּיִת',** מוכח שחיטתו הוא לשון נקיון וטהרה.

הגמרא מביאה מקור נוסף לכך שחיטתו הוא לשון נקיון וטהרה: **וְאִיכָּא דְּאָמְרִי, מֵהָכָא** למדנו שהוא לשון טהרה, מהכתוב (תהלים נא ט) **'תְּחַטְּאֵנִי בְּאֵזוֹב וְאֶטְהָר, תְּכַבְּסֵנִי וּמִשֶּׁלֶג אַלְבִּין'.**

מקשה הגמרא על מקור רב כהנא לשחיטה מן הצואר: מנין ש'מקום ששח' הוא הצואר בדווקא, **וְאִימָא** הוא **מִזְּנָבוֹ,** שכן אף זנב הבהמה הוא כפוף תמיד.

מתרצת הגמרא: **'שָׁח'** משמע 'מכופף', **וּמִכְּלָל** זה למדנו **שֶׁמְּקוֹם זָקוּף בְּעִינָן,** אלא שלפעמים הוא מתכופף, כגון צואר הבהמה שבדרך הליכתה היא זוקפת אותו, ולעתים היא מכופפת אותו. **וְאוּלַם** הזנב **הָא שָׁח וְעוֹמֵד הוּא** בקביעות, ואין שייך בו לשון 'שח'.

שוב מקשה הגמרא: מנין שהוא הצואר, **וְאִימָא** שמקום השחיטה הוא **מְאָזְנוֹ,** שכן גם אוזן הבהמה זקופה, אלא שהיא מכופפת אותה לפי רצונה.

מתרצת הגמרא: הלא 'ושחט' נאמר בשחיטת קדשים. ובקדשים **בְּעִינָן** שיצא **דַּם הַנֶּפֶשׁ** כדי לזרוק ממנו על המזבח, **וְבאוזן לֵיכָּא** דם הנפש, אלא רק בצואר.

שוב מקשה הגמרא: **וְאִימָא דְּקָרֵע** – שמתחיל לשחוט מהאוזן, וממשיך **וְאָזֵיל** [–והולך] עם הסכין **עַד** שמגיע למקום שיוצא ממנו **דַּם הַנֶּפֶשׁ.**

עוד מקשה הגמרא: **וְתוּ** קשה, כל חמשת הפסולים, א. **שְׁהִיָּיה,** ב. **דְּרָסָה,** ג. **חֲלָדָה,** ד. **הַגְרָמָה,** ה. **וְעִיקּוּר, מְנָלָן** שהם פוסלים את השחיטה, והלא אין לכל אלו מקור מן הכתובים.

מכח קושיא זו הגמרא מביאה מקור אחר לשחיטה מן הצואר: **אֶלָּא** בהכרח **שִׁנְּמְרָא** היא בידינו בהלכה למשה מסיני שכל אלו פוסלים בשחיטה. ואם כן דין **שְׁחִיטָה מִן הַצַּוָּאר נַמִּי נִמְרָא** היא בידינו, ואין מקורה מהכתוב האמור. ודרשת **קְרָא** של 'ושחט' שהוא לשון חיטוי **לְמַאי אָתָא,** ללמדנו שדי בשחיטת סימנים והוצאת הדם, **וְדִילָא** חותכים את המפרקת לשנים **וּלְשַׁוְיֵיהּ גִּיסְטְרָא** – לעשות את הבהמה בכלי החלוק לשנים.

הגמרא מביאה שיטה נוספת במקור שחיטה מן הצואר: **רַב יֵימַר אָמַר,** מקור שחיטה מן הצואר הוא ממה **שאָמַר קְרָא** (דברים יב כא) **'וְזָבַחְתָּ',** ומשמעו, **מִמָּקוֹם שֶׁזָּב חַתֵּהוּ,** כלומר, ממקום שזב דמו שם תשברו ותחתכו, והוא הצואר.

מפרשת הגמרא: **מַאי מַשְׁמַע דְּהַאי 'חַתֵּהוּ' לִישְׁנָא דְּמִתְּבַר** [–לשון שבירה] **הוּא, מִדִּכְתִיב** (שם א כא) **'אַל תִּירָא וְאַל תֵּחָת',** שמשמעותו 'אל תשבר'.

מקשה הגמרא: **וְאִימָא,** מקום השחיטה הוא **מֵחוּטְמוֹ,** שכן אף החוטם הוא מקום שזב ליחה תמיד.

מתרצת הגמרא: מקום **שֶׁזָּב עַל יְדֵי חִתּוּי** [–חיתוך ושבירה] **בְּעִינָן, וְהַאי** חוטם **זָב מֵאֵלָיו הוּא** ולא על ידי חיתוי.

שוב מקשה הגמרא: **וְאִימָא** 'ממקום שזב' היינו **מִלִּבּוֹ,** שכן כשתוקעים בו סכין זב הרבה דם.

עוד מקשה הגמרא: **וְתוּ** קשה, פסולי **שְׁהִיָּיה, דְּרָסָה, חֲלָדָה, הַגְרָמָה, וְעִיקּוּר, מְנָלָן** שהם פוסלים.

אֶלָּא בהכרח שכל הלכות שחיטה הן **נִמְרָא** [–הלכה למשה מסיני], ואם כן אף דין **שְׁחִיטָה מִן הַצַּוָּאר נַמִּי נִמְרָא** הוא, ואין מקורו מהכתוב האמור. ודרשת **קְרָא** ד'וְזָבַחְתָּ' שהוא לשון 'זב חתהו' **לְמַאי אָתָא** – מה היא באה ללמדנו, שיש לחתוך את הצואר רק עד מקום שהוא זב דם שהם הסימנים ותו לא, **וְדִילָא** לחתוך את המפרקת לשנים **וּלְשַׁוְיֵיהּ גִּיסְטְרָא,** כמבואר לעיל.

הגמרא מביאה מקור נוסף לדין שחיטה מן הצואר: **דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא,** מה שנאמר בכל מקום **'וְשָׁחַט', אַל תִּקְרֵי 'וְשָׁחַט' אֶלָּא 'וְסָחַט',** מלשון שיחה. ללמדנו **שמִמָּקוֹם שֶׁפֶּה חַטֵּהוּ,** כלומר שחטהו ממקום שהוא מוציא את קולו שהוא הצואר.

מקשה הגמרא: **וְאִימָא** שיש לשוחטו **מִלְּשׁוֹנוֹ,** שכן אף הלשון מסייעת בהוצאת הקול.

מתרצת הגמרא: הלא 'ושחט' נאמר בקדשים, **וּבְעִינָן** [–צריך] בהם שיצא **דַּם הַנֶּפֶשׁ,** כדי לזרוק ממנו על המזבח, **וְבלשון לֵיכָּא** דם הנפש, אלא בצואר.

שוב מקשה הגמרא: **וְאִימָא דְּקָרֵע** – שמתחיל לשחוט מהלשון, וממשיך **וְאָזֵיל** עם הסכין **עַד** שמגיע למקום שיוצא ממנו **דַּם הַנֶּפֶשׁ.**

עוד מקשה הגמרא: **וְתוּ** קשה, פסולי **שְׁהִיָּיה, דְּרָסָה, חֲלָדָה, הַגְרָמָה, וְעִיקּוּר, מְנָלָן** שהם פוסלים.

אֶלָּא בהכרח **שִׁנְּמְרָא** היא בידינו בהלכה למשה מסיני שכל אלו פוסלים בשחיטה. ואם כן דין **שְׁחִיטָה מִן הַצַּוָּאר נַמִּי נִמְרָא** היא בידינו, ואין מקורה מהכתוב האמור. ודרשת **קְרָא** של 'ושחט' שהוא לשון חיטוי **לְמַאי אָתָא,** ללמדנו שדי בשחיטת סימנים והוצאת הדם, **וְדִילָא** חותכים את המפרקת לשנים **וּלְשַׁוְיֵיהּ גִּיסְטְרָא** – לעשות את הבהמה בכלי החלוק לשנים.

הגמרא מביאה שיטה נוספת במקור שחיטה מן הצואר: **רַב יֵימַר אָמַר,** מקור שחיטה מן הצואר הוא ממה **שאָמַר קְרָא** (דברים יב כא) **'וְזָבַחְתָּ',** ומשמעו, **מִמָּקוֹם שֶׁזָּב חַתֵּהוּ,** כלומר, ממקום שזב דמו שם תשברו ותחתכו, והוא הצואר.

מפרשת הגמרא: **מַאי מַשְׁמַע דְּהַאי 'חַתֵּהוּ' לִישְׁנָא דְּמִתְּבַר** [–לשון שבירה] **הוּא, מִדִּכְתִיב** (שם א כא) **'אַל תִּירָא וְאַל תֵּחָת',** שמשמעותו 'אל תשבר'.

מקשה הגמרא: **וְאִימָא,** מקום השחיטה הוא **מֵחוּטְמוֹ,** שכן אף החוטם הוא מקום שזב ליחה תמיד.

מתרצת הגמרא: מקום **שֶׁזָּב עַל יְדֵי חִתּוּי** [–חיתוך ושבירה] **בְּעִינָן, וְהַאי** חוטם **זָב מֵאֵלָיו הוּא** ולא על ידי חיתוי.

שוב מקשה הגמרא: **וְאִימָא** 'ממקום שזב' היינו **מִלִּבּוֹ,** שכן כשתוקעים בו סכין זב הרבה דם.

עוד מקשה הגמרא: **וְתוּ** קשה, פסולי **שְׁהִיָּיה, דְּרָסָה, חֲלָדָה, הַגְרָמָה, וְעִיקּוּר, מְנָלָן** שהם פוסלים.

אֶלָּא בהכרח שכל הלכות שחיטה הן **נִמְרָא** [–הלכה למשה מסיני], ואם כן אף דין **שְׁחִיטָה מִן הַצַּוָּאר נַמִּי נִמְרָא** הוא, ואין מקורו מהכתוב האמור. ודרשת **קְרָא** ד'וְזָבַחְתָּ' שהוא לשון 'זב חתהו' **לְמַאי אָתָא** – מה היא באה ללמדנו, שיש לחתוך את הצואר רק עד מקום שהוא זב דם שהם הסימנים ותו לא, **וְדִילָא** לחתוך את המפרקת לשנים **וּלְשַׁוְיֵיהּ גִּיסְטְרָא,** כמבואר לעיל.

הגמרא מביאה מקור נוסף לדין שחיטה מן הצואר: **דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא,** מה שנאמר בכל מקום **'וְשָׁחַט', אַל תִּקְרֵי 'וְשָׁחַט' אֶלָּא 'וְסָחַט',** מלשון שיחה. ללמדנו **שמִמָּקוֹם שֶׁפֶּה חַטֵּהוּ,** כלומר שחטהו ממקום שהוא מוציא את קולו שהוא הצואר.

מקשה הגמרא: **וְאִימָא** שיש לשוחטו **מִלְּשׁוֹנוֹ,** שכן אף הלשון מסייעת בהוצאת הקול.

מתרצת הגמרא: הלא 'ושחט' נאמר בקדשים, **וּבְעִינָן** [–צריך] בהם שיצא **דַּם הַנֶּפֶשׁ,** כדי לזרוק ממנו על המזבח, **וְבלשון לֵיכָּא** דם הנפש, אלא בצואר.

שוב מקשה הגמרא: **וְאִימָא דְּקָרֵע** – שמתחיל לשחוט מהלשון, וממשיך **וְאָזֵיל** עם הסכין **עַד** שמגיע למקום שיוצא ממנו **דַּם הַנֶּפֶשׁ.**

עוד מקשה הגמרא: **וְתוּ** קשה, כל חמשת הפסולים, א. **שְׁהִיָּיה,** ב. **דְּרָסָה,** ג. **חֲלָדָה,** ד. **הַגְרָמָה,** ה. **וְעִיקּוּר, מְנָלָן** שהם פוסלים את

המשך בעמוד לו

רש"י

משנה שחיטתו כשרה — בגמרא פריך: שנים בבהמה מאי לשון דיעבד שייך ביה? אלא כמה ישחוט וילך? **אחד בעוף** — בגמרא תני טעמא. **ורובו של אחד** — של כל אחד ואחד. **ווורידין** — חוטי הצואר שמקלחין את הדם. ובגמרא (כח,ב) מפרש דאעוף קאי, ומשום להוציא את הדם. **רוב אחד בעוף כו'** — בגמרא (כט,א) פריך: הא תנא ליה רישא! **גמרא השוחט** — על כרחך דיעבד משמע, הלכך קשיא לן: שנים בבהמה לבתחלה לא סגי בהכי? בתמיה. **אאחד בעוף** — קאי "השוחט", דלכתחלה אצרכוה רבנן תרוייהו משום הרחקה לעבירה, דלמא לא אתי למיעבד רובא דחד. **מן הצואר** — מן הגרון. **ששח** — שכופף. **חטהו** — הכשירהו לאכילה וטהרהו. לישנא אחרינא: חטהו — הוציא את דמו ונקהו. ולהאי לישנא גרסינן: "חטהו לישנא דדכויי הוא", וללישנא קמא גרסינן: "דאכשורי הוא". **ואימא מזנבו** — שכפוף תמיד. **ששח** — משמע כופף ולא כפוף, מכלל שבדרך הליכתו הוא זקוף. **מאזנו** — שהוא כופפה כשהוא רוצה. **דם הנפש** — דהא בקדשים כתיב, ודם הנפש בעינן לזריקה, דכתיב: "דמו בנפשו הוא ואני נתתיו לכם על המזבח" וגו' [ויקרא יז] — דם שהנפש יוצאה בו מכפר. הכי גרסינן: **ותו שהייה דרסה חלדה כו'** — ולא גרסינן "וליטעמיך". **וקרא למאי אתא** — כיון דהלכות שחיטה הלכה למשה מסיני הן. **דלא לשוייה גיסטרא** — שלא יחתוך כל המפרקת לשנים. דהכי משמע "חטהו" — הוצא את דמו ותו לא. ולאידך לישנא — הכשר אכילתו, דהיינו הסימנין ותו לא. לישנא אחרינא: דלא לשוויה גיסטרא — שלא ידרוס. אף על גב דהלכות שחיטה הלכה למשה מסיני הם — יש מהם שנכתבו, כגון דרסה, דמפקינן לקמן [ל,ב] מ"ושחט" — אין ושחט אלא לשון ומשך, וכי גמירי הלכתא — אשארא. ודרסה קרי גיסטרא, כדתנן במתניתין: היה שוחט והתיז את הראש בבת אחת — אלמא דרסה לשון התזת ראש בבת אחת קרי לה, דהיינו גיסטרא. מפני שהמוליך ומביא אינו חותך אלא לפי דעתו, וכשהוא רוצה מושך את ידיו. אבל הדורס — זה החותך כמו שחותכין מקל דק או דלעת או קפלוט, שחותך בכח ומתיז להלן. **שזב** — שדמו זב. **חתהו** — שברהו, כלומר חתכהו. **מחוטמו** — שהוא זב ליחה תמיד, דהא דם בקרא לא כתיב. **לבו** — אם תתקע בו סכין הוא זב דם הרבה. **דלא לשוייה גיסטרא** — ולא ידרוס, דהכי משמע: חתהו עד שיזוב ותו לא. אבל דורס אין בידו למנוע ולמשוך ידו. ובלישנא אחרינא כדפרישית: חותהו עד מקום שהוא זב ותו לא. מר יליף מהאי קרא ומר יליף מהאי קרא. **שסח** — שמוציא קול. לשון מסייע להוציא קול, ובבכורות (מ,א) נמי לענין מומין בבהמה תנן: ושניטל רוב המדבר בלשונו. **ותנא מייתי לה מהכא** — אמוראי מייתי לה מקראי דלעיל או מגמרא, כדאמרן, אבל תנא דתורת כהנים מייתי לה מהכא. **אין לי** — שקרויין נתחים. **אלא אותן שישנם בכלל הפשטה** — כדכתיב "והפשיט ונתח", וגבי עריכה דכתיב "נתחים" — בנתחים הנפשטים משמע. **מנין לרבות** — בכלל עריכה גם את הראש שאינו בכלל הפשטה, שהרי הוחז בשחיטה קודם הפשטה. דכיון דנחתכו סימנין קרי ליה "הוחז", מפני שכל חיותו תלוי בהן וכמנח בדיקולא דמיא. ובכלל הפשטה אינו, אלא קרב כמות שהוא, כדאמרינן בזבחים (פה,ב): צמר [שבראשי הכבשים ושער] שבזקן התיישים [והעצמות והגידין] והקרנים והטלפים [שנאמר "והקטיר הכהן את הכל המזבחה"]. **תלמוד לומר את ראשו ואת פדרו וגו'** — ולקמיה פריך: תלמוד לומר "את הראש ואת הפדר" מיבעי ליה למיתני, דהא ביה קיימינן! **מכלל דשחיטה מן הצואר** — דאי לאו הכי, במאי הוחז? ופרכינן: **תנא פתח בראש ופדר** — למה נאמר "את הראש ואת הפדר" וסיים ב"ראשו ופדרו", דקאמר: תלמוד לומר "את ראשו ואת פדרו וערך"? הכי גרסינן: **וראשו ופדרו מיבעי ליה לכדתניא כו'** — והכי מסיים תנא למתניתין.

תוספות

השוחט רבי יהודה אומר עד שישחוט את הווורידין — דוקא בעוף, הואיל וצולהו כולו כאחד, מוקי לה בגמרא. וכרבי יהודה קיימא לן, כדאמר בפרק קמא דברכות (ח,ב): הזהרו בווורידין כרבי יהודה. ונראה דדוקא לכתחלה קאמר רבי יהודה, אבל אם צלאו דיעבד ולא נחתכו הווורידין — שרי. כדמוכח בגמרא [כט,א], דקאמר רב פפא: רישא בחולין מהכא, דקאמר רבי יהודה: עד שישחוט את הווורידין, ופליגי רבנן עליה. ואי אמרת בקדשים, אמאי פליגי עליה? הוא עצמו לדם הוא צריך! ואי רבי יהודה בדיעבד נמי אסר, דלמא לכתחלה מודו רבנן, אבל בדיעבד פליגי עליה! לכך נראה, דפשיטא ליה דרבי יהודה לא קאמר אלא לכתחלה. והא דקאמר בתוספתא דרבי יהודה פוסל בעוף עד שישחוט את הווושט ואת הווורידין — לאו דוקא פוסל בדיעבד, אלא כלומר אסור.

חצי אחד בעוף — הוא הדין חצי כל אחד. ואגב "רוב אחד" נקט "חצי אחד". ומרישא נמי שמיע ליה דדוקא רוב בעינן, ולא נקטיה אלא אגב דבעי למתני אחד וחצי בבהמה, אף על גב דהוי טפי מרוב השנים בין הכל — שחיטה פסולה. **שנים** בבהמה לכתחלה לא עד כמה לשחוט וליזיל — ואי משום ווורידין — אפילו רבי יהודה מודה בבהמה, הואיל ומנתחה אבר אבר כדלקמן (כח,ב). **ותו** שהייה דרסה וחלדה כו' — בכל הספרים גרסינן: "וליטעמיך" ובקונטרס הגיה "ותו". וקשה לפירושו, דאי התלמוד קאמר לה, ומסיק דקרא אתא דלא לשוייה גיסטרא, וכן בסמוך גבי קרא ד"וזבחת" מוקי לקרא דלא לשוייה גיסטרא, למה לי תרי קראי להכי? ועוד, דמפרש דלא לשוייה גיסטרא — שלא יחתוך הצואר עם הסימנין, היכי משמע מ"ושחט"? ועוד, אמאי סלקא דעתך שיחתוך המפרקת אחר שחיטת הסימנין? ונראה כגירסת הספרים דגרסי: "וליטעמיך", ורב כהנא קאמר לה: שחיטה מן הצואר נמי גמרא ולא מאזנו ולא מחוטמו, אבל אכתי לא ידעינן מהיכן מתחיל, אי מן העורף כמליקה או מצד הגרון בסימנים, ולהכי אתא "ושחט" — לומר ממקום ששח. וקיימא מילתא דרב כהנא דקאמר: מנין לשחיטה מן הצואר, דהיינו גרון, כדתנן לעיל (יט,ב): שכל הצואר כשר לשחיטה וכל העורף כשר למליקה. **מנין** לרבות את הראש שכבר הותז כו' — משמע דלא הוי בכלל "ונתח אותה לנתחיה". ותימה: דבפרק קמא (חולין יא,א) אמר: אתיא מראשה של עולה, דרחמנא אמר "לנתחיה" — ולא נתחיה לנתחים! ויש לומר, דהדר ערביה: "וערכו בני אהרן הכהנים את הנתחים ואת הראש".

מדקאמר את הראש שכבר הותז מכלל דשחיטה מן הצואר — לא אתא האי תנא אלא למעוטי זנבו, אבל אכתי לא ידעינן אי מן הצואר אי מן העורף.

הַשּׁוֹחֵט אֶחָד בְּעוֹף וּשְׁנַיִם בִּבְהֵמָה - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה, וְרוּבוֹ שֶׁל אֶחָד כְּמוֹהוּ; רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד שֶׁיִּשְׁחוֹט אֶת הַוְּרִידִין. חֲצִי אֶחָד בְּעוֹף, וְאֶחָד וְחֲצִי בִּבְהֵמָה - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה. רוֹב אֶחָד בְּעוֹף, וְרוֹב שְׁנַיִם בִּבְהֵמָה - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה. **גְּמָרָא** הַשּׁוֹחֵט - דְּיֵעֲבַד אִין, לְכַתְּחִלָּה לָא; שְׁנַיִם בִּבְהֵמָה לְכַתְּחִלָּה לָא? עַד כַּמָּה לִשְׁחוֹט וְלִיזִיל? - אִיבָּעֵית אֵימָא: אַאֶחָד בְּעוֹף. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: אַרוּבוֹ שֶׁל אֶחָד כְּמוֹהוּ. (כמ"ש סימן) אָמַר רַב כָּהֲנָא: מְנַיִן לִשְׁחִיטָה שֶׁהִיא מִן הַצַּוָּאר? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׁחַט אֶת בֶּן הַבָּקָר" - מִמְּקוֹם שֶׁשָּׁח חַטֵּהוּ. מִמַּאי דְּהַאי "חַטֵּהוּ" לִישְׁנָא דְּדַכּוּיֵי הוּא? דִּכְתִיב: "וְחִטֵּא אֶת הַבַּיִת". וְאִיבָּעֵית אֵימָא, מֵהָכָא: "תְּחַטְּאֵנִי בְּאֵזוֹב וְאֶטְהָר". - וְאֵימָא: מִזְּנָבוֹ! - שָׁח - מִכְּלָל שֶׁזָּקוּף בָּעֵינַן, וְהָא שָׁח וְעוֹמֵד הוּא. - וְאֵימָא: מֵאָזְנוֹ! - בָּעֵינַן דַּם הַנֶּפֶשׁ וְלֵיכָּא! - וְאֵימָא: דִּקְרָע וְאָזֵיל עַד דַּם הַנֶּפֶשׁ! וְתוּ, שְׁהִיָּיה דְּרָסָה חֲלָדָה הַגְּרָמָה וְעִיקּוּר, מְנָלַן? אֶלָּא גְּמָרָא, שְׁחִיטָה מִן הַצַּוָּאר נַמִּי גְּמָרָא. וּקְרָא לְמַאי אָתָא? - דְּלָא לְשַׁוְּיֵיהּ גִּיסְטְרָא. רַב יֵימָר אָמַר, אָמַר קְרָא: "וְזָבַחְתָּ" - מִמְּקוֹם שֶׁזָּב חַתֵּהוּ. מַאי מַשְׁמַע דְּהַאי "חַתֵּהוּ" לִישְׁנָא דְּמִתְבַּר הוּא? דִּכְתִיב: "אַל תִּירָא וְאַל תֵּחָת". - וְאֵימָא: מֵחוֹטְמוֹ! - זָב עַל יְדֵי חִתּוּי בָּעֵינַן, וְהַאי זָב מֵאֵלָיו הוּא. - וְאֵימָא: מִלִּבּוֹ! וְתוּ, שְׁהִיָּיה דְּרָסָה חֲלָדָה הַגְּרָמָה וְעִיקּוּר, מְנָלַן? אֶלָּא גְּמָרָא; שְׁחִיטָה מִן הַצַּוָּאר נַמִּי גְּמָרָא. וּקְרָא לְמַאי אָתָא? - דְּלָא לְשַׁוְּיֵיהּ גִּיסְטְרָא. דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא: "וְשָׁחַט" - אַל תִּקְרֵי "וְשָׁחַט", אֶלָּא "וְסָחַט" - מִמְּקוֹם שֶׁסָּח חַטֵּהוּ. - וְאֵימָא: מִלְּשׁוֹנוֹ! - בָּעֵינַן דַּם הַנֶּפֶשׁ וְלֵיכָּא! - וְאֵימָא: דִּקְרָע וְאָזֵיל עַד דַּם הַנֶּפֶשׁ! וְתוּ, שְׁהִיָּיה דְּרָסָה חֲלָדָה הַגְּרָמָה וְעִיקּוּר, מְנָלַן? אֶלָּא גְּמָרָא, שְׁחִיטָה מִן הַצַּוָּאר נַמִּי גְּמָרָא. וּקְרָא לְמַאי אָתָא? - דְּלָא לְשַׁוְּיֵיהּ גִּיסְטְרָא. מְנַיִן לִשְׁחִיטָה מִן הַצַּוָּאר? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָרְכוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת הַנְּתָחִים", שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶת הָרֹאשׁ וְאֶת הַפָּדֶר", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶת הָרֹאשׁ וְאֶת הַפָּדֶר"? וַהֲלֹא רֹאשׁ וּפֶדֶר בִּכְלָל כָּל הַנְּתָחִים הָיוּ, לְמָה יָצְאוּ? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִפְשִׁיט אֶת הָעֹלָה וְנִתַּח" - אֵין לִי אֶלָּא נְתָחִים שֶׁיֶּשְׁנָן בִּכְלַל הַפְשָׁטָה, מְנַיִן לְרַבּוֹת אֶת הָרֹאשׁ שֶׁכְּבָר הוּתַּז? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֶת רֹאשׁוֹ וְאֶת פִּדְרוֹ וְעָרַךְ"; מִדְּקָאָמַר: אֶת הָרֹאשׁ שֶׁכְּבָר הוּתַּז - מִכְּלָל דְּשְׁחִיטָה מִן הַצַּוָּאר. וְתָנָא פָּתַח בְּ"רֹאשׁ וּפֶדֶר" וּמְסַיֵּים בְּ"רֹאשׁוֹ וּפִדְרוֹ"? - הָכִי קָאָמַר: מְנַיִן לְרַבּוֹת אֶת הָרֹאשׁ שֶׁכְּבָר הוּתַּז? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֶת הָרֹאשׁ וְאֶת הַפָּדֶר". וְ"רֹאשׁוֹ וּפִדְרוֹ" לָמָה לִי? - מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא: מְנַיִן לְרֹאשׁ וּפֶדֶר שֶׁקּוֹדְמִין לְכָל הַנְּתָחִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֶת רֹאשׁוֹ וְאֶת פִּדְרוֹ וְעָרַךְ".

תוספות

ופדר קמא למאי אתא — מה שמקשינן: לכתוב חד ראש ותרי פדר, דמחד ראש ידעינן שהוא בכלל עריכה, ופדר קמא דדרשינן מיניה שחופהו על בית השחיטה, ידעינן דראש קודם לכל אברים! נראה, דאי לא כתיב אלא חד ראש לא הוה דרשינן מיניה שבבר הותז, אלא הוה דרשינן [מיניה שחופהו על בית השחיטה, והוה שמעינן מניה] שקודם לכל האברים. אבל השתא מיתורא דכתיב ראש שני אשמועינן דשחיטה מן הצואר.

באיזו תורה שוותה בהמה לעוף — בפרק "חטאת העוף" בזבחים (סט,ב) דרשינן מינה: מה בהמה דבר שמכשירה לאכילה מטהר טרפתה מטומאתה, אף עוף כו'. תרתי שמע מינה. **מה** עוף בסימן אחד — דכתיב: "ומלק ולא יבדיל" [ויקרא ה].

דרש בר קפרא — לדידיה איצטריך "זאת" לשום דרשא.

תדע שהרי יש להם קשקשת — תימה: מה צריך ראיה על זה? דקרא כתיב בהדיא: "ישרצו המים שרץ נפש חיה ועוף"! ויש לומר: דמייתי ראיה, דכיון דבריאת המים ניכרת בהם — ראוי לדמותם לדגים לענין שחיטה.

ועוד שאלו — פירוש: קונטריקון ההגמון את רבן יוחנן בן זכאי. ולא כמו שפירש בקונטרס את רבן גמליאל. ובכל דוכתי דאיכא "ועוד שאלו" עליה קאי. ואף על גב דלא מייתי התם כמו "בו ביום" שבכל התלמוד, דהוי ביום שמינו בו את רבי אלעזר בן עזריה נשיא, כדאמרינן בפרק תפלת השחר (ברכות כח,א).

בשפיכה בעלמא — ואפילו לרבי מאיר דיליף לקמן בפרק "כסוי הדם" (פה,א) דשחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה, דגמר שפיכה שפיכה משחוטי חוץ, מכל מקום אין מקרא יוצא מידי פשוטו.

תידהני

רש"י

ופדר קמא למה לי — בשלמא ראש איצטריך לרבויי משום שבבר הותז, אלא הפדר למה לי? **דרך כבוד** — שכשמקריב הראש חופה הפדר על מקום חתך, מפני שמלוכלך בדם. **מייתי לה מהכא** — שחיטה מן הצואר. **וזאת תורת הבהמה** — לעיל מיניה איירי בטומאת נבילות. **עוף אינו מטמא כמגע ובמשא** — דכתיב: "לטמאה בה" [ויקרא כב], אין לך אלא מה שאמור בה: "לא יאכל לטמאה בה". **בהמה אינה מטמאה בבית הבליעה** — אם תחבה לו חברו. דתניא: יכול תהא בנבלת בהמה מטמאה בבית הבליעה? תלמוד לומר: "לא יאכל לטמאה" — מי שאין לה טומאה אלא דרך אכילתה, יצתה זו שיש לה טומאה קודם שיאכלנו. **מה בהמה בשחיטה** — יוצאה מידי נבלה, דכתיב (ויקרא א): "ושחט את בן הבקר". **אי מה בהמה ברוב שנים** — מדאצטריך לעיל לרבות את הראש שבבר הותז. דאי בסימן אחד — לאו הותז קריא ליה, ולא איצטריך לרבוייה. **זאת** — מיעוטא הוא. **מה עוף הכשרו מן הצואר** — מליקתו. **אף בהמה הכשרה מן הצואר** — שחיטתה. והיינו דאמרן: ותנא מייתי לה מהכא. **זאת מאי עביד ליה** — כיון דעוף לאו מבהמה יליף, אלא בהמה מעוף ילפא, מיעוטא מאי ניהו? **בסימן אחד** — דכתיב (ויקרא ה) בחטאת: "ולא יבדיל". "זאת" ממעט, שלא לכל דבריהם הוקשו אלא לדבר אחד. **הבהמה והעוף** — וכל נפש חיה הרומשת במים, דגים. **לחייבו בשני סימנים** — בבהמה, דנפקא לן "ממנין לרבות את הראש שבבר הותז" [ולעיל עמוד א]. אי אפשר שבבר הוקשו לדגים — דלאו בני שחיטה נינהו, כדלקמן. **הכא כתיבא אסיפה** — דידהו אצל שחיטת בהמה. ומדשני בדיבוריה וכתיב בהו אסיפה — שמע מינה דוקא הוא. **מן היבשה** — לפיכך יש לו חיות בריא וחזק. **רקק** — *גרביל"א, שיש בה מים ויבשה. **תדע** — שמן הרקק נבראו. **ועוד שאלו** — קונטריקון ההגמון את רבן גמליאל שאלות הרבה, ודן בבכורות (ה,א), וגם זאת שאלו. והכא תנייה משום גררא דעופות. **שרץ נפש חיה ועוף** — אלמא ממיא איתבריאו עופות. **ולמה הביאן אל האדם** — רבן גמליאל קאמר לה. כלומר, ולמה נכתבו כאן — משום קריאת שם. **לקרות להם שם** — והכי קאמר: ויצר מן האדמה כל חית השדה ואת כל עוף השמים לראות מה יקרא לו, ולא איצירה קאי. **משום דכתיב** — "ואת כל עוף השמים" על "ויצר", דמשמע דאיצירה נמי קאי. לישנא אחרינא: משום דכתיב "על" — כלומר, מקרא קמא גופיה משתמע דמן הארץ נבראו דכתיב: "על הארץ", דמשמע דמינה איתבריאו, וכתיב נמי בקרא בתרא: "ויצר מן האדמה". זה שמעתי, וראשון נראה בעיני. **אין שחיטה לעוף מן התורה** — והיקשא ד"זאת תורת" — לאקושי בהמה למליקת העוף שתהא שחיטתה מן הצואר, כדאמרינן לעיל. ואפילו מתורה שבעל פה מהלכה למשה מסיני אין לו, אלא מדברי סופרים. ואין נבלת עוף קרויה נבלה אלא אם כן מתה מאליה, או הרגה במכה שלא על ידי סימנים, אבל נחירה או עיקור סימנין כשר בו. **חיה נמי** — דהא חיה נמי בהאי קרא כתיבא. **לפסולי המוקדשין** — כדאמרינן לקמן בשמעתין [כח,א]: מקיש צבי ואיל לפסולי המוקדשין. **איתקש לבהמה** — ונימא: אין

**וּפֶדֶר קַמָּא דִּכְתַב רַחֲמָנָא לָמָה לִי? - מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַתְנַיָא: כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה? חוֹפֶה אֶת הַפֶּדֶר עַל בֵּית הַשְּׁחִיטָה וּמַעֲלֵהוּ, וְזֶהוּ דֶּרֶךְ כָּבוֹד שֶׁל מַעְלָה. וְהַאי תַּנָּא מַיְּתֵי לַהּ מֵהָכָא, דְּתַנְיָא: "זֹאת תּוֹרַת הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף" - וְכִי בְּאֵיזוֹ תּוֹרָה שָׁוְוּתָה בְּהֵמָה לְעוֹף וְעוֹף לְבְהֵמָה? בְּהֵמָה מְטַמְּאָה בְּמַגַּע וּבְמַשָּׂא, עוֹף אֵינוֹ מְטַמֵּא בְּמַגַּע וּבְמַשָּׂא; עוֹף מְטַמֵּא בְּגָדִים אַבֵּית הַבְּלִיעָה, בְּהֵמָה אֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּגָדִים אַבֵּית הַבְּלִיעָה! בְּאֵיזוֹ תּוֹרָה שָׁוְוּתָה בְּהֵמָה לְעוֹף וְעוֹף לְבְהֵמָה? לוֹמַר לְךָ: מַה בְּהֵמָה בִּשְׁחִיטָה - אַף עוֹף בִּשְׁחִיטָה. אִי מַה לְהַלָּן בְּרוֹב שְׁנַיִם - אַף כָּאן בְּרוֹב שְׁנַיִם? תַּלְמוּד לוֹמַר: "זֹאת". רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: בְּאֵיזוֹ תּוֹרָה שָׁוְוּתָה בְּהֵמָה לְעוֹף וְעוֹף לְבְהֵמָה? לוֹמַר לְךָ: מָה עוֹף הֶכְשֵׁרוֹ מִן הַצַּוָּאר - אַף בְּהֵמָה הֶכְשֵׁרָהּ מִן הַצַּוָּאר. אִי מַה לְהַלָּן מִמּוּל עוֹרָף, אַף כָּאן מִמּוּל עוֹרָף? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּמָלַק אֶת רֹאשׁוֹ מִמּוּל עָרְפּוֹ וְלֹא יַבְדִּיל" - רֹאשׁוֹ שֶׁל זֶה מִמּוּל עוֹרָף, וְאֵין רֹאשׁוֹ שֶׁל אַחֵר מִמּוּל עוֹרָף. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, הַאי "זֹאת" מַאי עָבֵיד לֵיהּ? - אִי לָאו "זֹאת", הֲוָה אָמְרִינָא: מָה עוֹף בְּסִימָן אֶחָד - אַף בְּהֵמָה בְּסִימָן אֶחָד, כְּתַב רַחֲמָנָא: "זֹאת". תָּנֵי בַּר קַפְּרָא: "זֹאת תּוֹרַת הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף" - הַטִּיל הַכָּתוּב לָעוֹף בֵּין בְּהֵמָה לְדָגִים; לְחַיְּבוֹ בִּשְׁנֵי סִימָנִין אִי אֶפְשָׁר - שֶׁכְּבָר הוּקַּשׁ לְדָגִים, לְפוֹטְרוֹ בְּלֹא כְלוּם אִי אֶפְשָׁר - שֶׁכְּבָר הוּקַּשׁ לִבְהֵמָה, הָא כֵּיצַד הֶכְשֵׁרוֹ? בְּסִימָן אֶחָד. דָּגִים דְּלָאו בְּנֵי שְׁחִיטָה נִינְהוּ מְנָלַן? אֵילֵימָא מִשּׁוּם דִּכְתִיב: "הִצִּאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט לָהֶם אִם אֶת כָּל דְּגֵי הַיָּם יֵאָסֵף לָהֶם" - בַּאֲסִיפָה בְּעָלְמָא סַגִּי לְהוּ. - אֶלָּא מֵעַתָּה, גַּבֵּי שְׁלָיו דִּכְתִיב: "וַיַּאַסְפוּ אֶת הַשְּׁלָיו", הָכִי נָמִי דְּלָאו בִּשְׁחִיטָה? וְהָא אֲמַרְתְּ: לְפוֹטְרוֹ בְּלֹא כְלוּם אִי אֶפְשָׁר, שֶׁכְּבָר הוּקַּשׁ לִבְהֵמָה! - הָתָם לָא כְּתִיבָא אֲסִיפָה בְּמָקוֹם שְׁחִיטָה דְּאַחֲרִינֵי. דָּרַשׁ עוֹבֵר גְּלִילָאָה: בְּהֵמָה שֶׁנִּבְרֵאת מִן הַיַּבָּשָׁה - הֶכְשֵׁרָהּ בִּשְׁנֵי סִימָנִים, דָּגִים שֶׁנִּבְרְאוּ מִן הַמַּיִם - הֶכְשֵׁירָן בְּלֹא כְלוּם, עוֹף שֶׁנִּבְרָא מִן הָרְקָק - הֶכְשֵׁרוֹ בְּסִימָן אֶחָד. אָמַר רַב שְׁמוּאֵל קַפּוֹטְקָאָה: תֵּדַע, שֶׁהֲרֵי עוֹפוֹת יֵשׁ לָהֶן קַשְׂקֶשֶׂת בְּרַגְלֵיהֶם כְּדָגִים. וְעוֹד שְׁאָלוּ, כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר: "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם שֶׁרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יְעוֹפֵף" - אַלְמָא מִמַּיָּא אִיבְרוּ, וּכְתִיב: "וַיִּצֶר ה' אֱלֹהִים מִן הָאֲדָמָה כָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֶת כָּל עוֹף הַשָּׁמַיִם" - אַלְמָא מֵאַרְעָא אִיבְרוּ! אָמַר לוֹ: מִן הָרְקָק נִבְרְאוּ. רָאָה תַּלְמִידָיו מִסְתַּכְּלִים זֶה בָּזֶה, אָמַר לָהֶם: קָשֶׁה בְּעֵינֵיכֶם שֶׁדָּחִיתִי אֶת אוֹיְבִי בְּקַשׁ? מִן הַמַּיִם נִבְרְאוּ, וְלָמָּה הֱבִיאָן אֶל הָאָדָם? לִקְרוֹת לָהֶן שֵׁם. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: בְּלָשׁוֹן אַחֵר אָמַר לְאוֹתוֹ הֶגְמוֹן, וּבַלָּשׁוֹן הָרִאשׁוֹן אָמַר לָהֶן לְתַלְמִידָיו, מִשּׁוּם דִּכְתִיב עַל "וַיִּצֶר". אָמַר רַב יְהוּדָה מִשּׁוּם רַבִּי יִצְחָק בֶּן פִּנְחָס: אֵין שְׁחִיטָה לְעוֹף מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׁסַף" - בִּשְׁפִיכָה בְּעָלְמָא סַגִּי. - אִי הָכִי, חַיָּה נַמִּי! - אִיתְקַשׁ לְפִסּוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין. - עוֹף נַמִּי אִיתְקַשׁ לִבְהֵמָה, דִּכְתִיב; "זֹאת תּוֹרַת הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף"! - הָא כְּתִיב: "וְשָׁסַף אֶת דָּמוֹ". - וּמַאי חָזֵית דְּשַׁדְּיֵיהּ לֵיהּ עַל עוֹף? שַׁדְּיֵיהּ אַחֵיהּ! - מִסְתַּבְּרָא, מִשּׁוּם דְּסָלִיק מִינֵּיהּ. (סימן: נתנבל דם במליקה) מֵיתִיבֵי: הַשּׁוֹחֵט וְנִתְנַבְּלָה בְּיָדוֹ, הַנּוֹחֵר וְהַמְעַקֵּר - פָּטוּר מִלְּכַסּוֹת; וְאִי אָמְרַתְּ אֵין שְׁחִיטָה לְעוֹף מִן הַתּוֹרָה, נְחִירָתוֹ זוֹ הִיא שְׁחִיטָתוֹ, לִיבְעֵי כִּסּוּי! - מִי סָבְרַתְּ בְּעוֹף? לָא, בְּחַיָּה. תָּא שְׁמַע: הַשּׁוֹחֵט וְצָרִיךְ לְדָם - חַיָּיב לְכַסּוֹת, כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה? אוֹ נוֹחֵרוֹ אוֹ עוֹקְרוֹ;

מאי

היקש למחצה! **דסליק מיניה** — "או עוף אשר יאכל ושפך את דמו". **ונתנבלה בידו** — שלא מדעת. **הנוחר והמעקר** — מדעת. **פטור מלכסות** — ד"אשר יאכל" כתיב (ויקרא יז). **ליבעי כסוי** — דהא כתיבא כסוי אנחירה דידיה, ומהיכי תיתי למיפטריה? **מי סברת בעוף** — קאי? בחיה קאי, דכסוי דידה כי כתיב — אהכשרה כתיב, והכשרה דידה שחיטה היא. **השוחט** — דבר הצריך כסוי. **וצריך לדם** — כדמפרש. **חייב לכסות** — על כרחו, ושוב לא יָרֵאָה למלאכה. **כיצד עושה** — להפטר מן הכסוי? נוחרו או עוקרו.

מאי

שואלת הגמרא: וְ'פֶרֶר' קַמָּא [–הראשון] דְּכָתַב רַחֲמָנָא בעולת בקר לָמָּה לִי, הלא הוא בכלל שאר נתחי העולה. ומשיבה: מִיבְּעֵי לֵיהּ לְכַרְתַּנְיָא, הכהן המעלה את הראש ואת הפדר למזבח, כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה, הרי הוא חוֹפֶה אֶת הַפֶּרֶר עַל בֵּית הַשְּׁחִיטָה – מכסה עם החלב את מקום השחיטה, וְכך הוא מַעֲלֵהוּ למזבח. וְזֶהוּ דֶּרֶךְ כָּבוֹד שֶׁל מַעֲלָה לכסות את בית השחיטה, משום שהוא מלוכלך בדם.

הגמרא מביאה מקור נוסף לדין שחיטה שהיא מן הצואר: וְהַאי תַּנָּא מַיְיתֵי לַהּ מקור לדין האמור מֵהָכָא. דְּתַנְיָא, נאמר בסוף פרשת טומאת נבילה (ויקרא יא מו), 'זֹאת תּוֹרַת הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף'. וְכִי בְּאֵיזוֹ תּוֹרָה שָׁוְוּתָהּ בְּהֵמָה לְעוֹף וְעוֹף לִבְהֵמָה, והרי אין דין טומאתם שוה. שכן נבלת בְּהֵמָה מְטַמְּאָה בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא, ואילו נבלת עוֹף אֵינוֹ מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא. ולעומת זאת דווקא נבלת עוֹף טהור מְטַמֵּא את הַבְּגָדִים שלבוש בהם האדם האוכל כשהיא נמצאת אַבֵּית [–בבית] הַבְּלִיעָה שלו. אבל נבלת בְּהֵמָה אֵינָהּ מְטַמְּאָה את הַבְּגָדִים שעל האוכל כשהיא נמצאת אַבֵּית הַבְּלִיעָה. ואם כן, בְּאֵיזוֹ תּוֹרָה שָׁוְוּתָהּ בְּהֵמָה לְעוֹף, וְעוֹף לִבְהֵמָה. אלא בא הכתוב לוֹמַר לְךָ, מַה בְּהֵמָה נטהרת מידי טומאת נבילה דווקא בִּשְׁחִיטָה, אַף עוֹף אינו נטהר אלא בִּשְׁחִיטָה. אִי מַה לְּהַלָּן בבהמה אין היא נטהרת אלא בִּשחיטת רוֹב שְׁנַיִם [סימנים], תאמר אַף כָּאן בעוף שלא יטהר אלא בִּשחיטת רוֹב שְׁנַיִם. תַּלְמוּד לוֹמַר 'זֹאת תורת הבהמה', דווקא בזאת [–בעצם חיוב השחיטה] הושוו בהמה ועוף ולא בשיעור שחיטתם, אלא בהמה בשני סימנים ועוף בסימן אחד.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, בְּאֵיזוֹ תּוֹרָה שָׁוְוּתָהּ בְּהֵמָה לְעוֹף וְעוֹף לִבְהֵמָה, לוֹמַר לְךָ, מָה עוֹף הֻכְשַׁרוּ מִן הַצְּוָאר, שכן נאמר בעולת ובחטאת העוף (שם ה ח) 'וּמָלַק אֶת רֹאשׁוֹ', אַף בְּהֵמָה הֻכְשְׁרָה הוא בשחיטה מִן הַצַּוָּאר. אִי מַה לְּהַלָּן מליקת עוף היא מְמוּל [–תחת] הָעוֹרֶף, אַף כָּאן בבהמה תהיה שחיטתה מְמוּל הָעוֹרֶף. תַּלְמוּד לוֹמַר בחטאת העוף, 'וּמָלַק אֶת רֹאשׁוֹ מִמּוּל עָרְפּוֹ וְלֹא יַבְדִּיל', דווקא רֹאשׁוֹ שֶׁל זֶה הכשרו הוא מְמוּל עוֹרֶף, וְאֵין רֹאשׁוֹ שֶׁל אַחֵר מְמוּל עוֹרֶף.

שואלת הגמרא: וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַאי 'זֹאת' מַאי עָבֵיד לֵיהּ. ומשיבה: אִי לָאו 'זֹאת', הֲוָה אֲמִינָא, מָה הכשר עוֹף בְּסִימָן אֶחָד, אַף הכשר הבְּהֵמָה יהיה בְּסִימָן אֶחָד. לפיכך כָּתַב רַחֲמָנָא 'זֹאת', שדווקא בשחיטה מן הצואר הושוו בהמה ועוף, ולא שיעור השחיטה.

והיקש בהמה לעוף קדשים הוא מקור גם לדין שחיטה מן הצואר, שכשם שמליקת עוף היא מן הצואר, אף שחיטת בהמה ועוף הם מן הצואר.

הגמרא מביאה מקור נוסף לשחיטת סימן אחד לעוף: תָּנֵי בַּר קַפָּרָא, נאמר 'זֹאת תּוֹרַת הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף וְכל נֶפֶשׁ הַחַיָּה הָרֹמֶשֶׂת בַּמָּיִם', והם הדגים. הבהמה טעונה שחיטת שני סימנים, והדגים אינם טעונים שחיטה כלל. הֵטִיל הַכָּתוּב לְעוֹף בֵּין בְּהֵמָה לְדָגִים. לְחַיְּבוֹ בִּשחיטת שְׁנֵי סִימָנִין אִי אֶפְשָׁר, שֶׁהרי כֶּבֶר הוּפַּשׁ לְדָגִים שנכתבו לאחריו. ואף לְפוֹטְרוֹ כְּלָא כְּלוּם אִי אֶפְשָׁר, שֶׁכן כֶּבֶר הוּפַּשׁ לְבְהֵמָה שנכתבה לפניו. הָא כֵּיצַד דינו, הרי הוא ממוצע בין בהמה לדגים, וְהֻכְשְׁרוּ בְּסִימָן אֶחָד בלבד.

שואלת הגמרא: דָּגִים דִּלְאו בְּנֵי שְׁחִיטָה נִינְהוּ, מְנָלָן. אִילֵימָא מִשּׁוּם דִּכְתִיב (במדבר יא כב) 'הֲצֹאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט לָהֶם וגו' אם אֶת כָּל דְּגֵי הַיָּם יֵאָסֵף לָהֶם', ומכך שלא נאמר בדגים שחיטה אלא אסיפה, משמע שבַּאֲסִיפָה בְּעָלְמָא סַגִּי לְהוּ ואינם צריכים שחיטה, אם כן אֶלָּא מֵעַתָּה, גַּבֵּי שְׁלָיו דִּכְתִיב בו (שם יא לב) 'וַיֶּאֱסְפוּ אֶת הַשְּׁלָיו', הָכִי נַמִּי דִּדְינוּ לָאו בִּשְׁחִיטָה ודי לו באסיפה. והרי לא יתכן לומר כדבר הזה, שהרי עוף הוא, וְהָא אָמְרַתְּ שֶׁלְּפוֹטְרוֹ כְּלָא כְּלוּם אִי אֶפְשָׁר, משום שֶׁכֶּבֶר הוּפַּשׁ לְבְהֵמָה.

מיישבת הגמרא: הָתָם בשליו לֹא כְּתִיבָא לשון אֲסִיפָה בִּמְקוֹם [–בסמיכות] לשון שְׁחִיטָה דְּמִינִים אַחֲרִינֵי, ומלשון אסיפה עצמה אין להוכיח שאין צריך שחיטה. אבל הָכָא בדגים כְּתִיבָא לשון אֲסִיפָה בִּמְקוֹם שְׁחִיטָה דְּמִינִים אַחֲרִינֵי של צאן ובקר, ומכך ששינה הכתוב וכתב בהם 'אסיפה', מוכח שאינם צריכים שחיטה.

הגמרא מבארת את טעם ההבדל שבין בהמה ועוף ודגים: דְּרַשׁ עוֹבֵר גְּלִילָאָה, בְּהֵמָה שֶׁנִּבְרֵאת מִן הַיַּבָּשָׁה יש בה חיות חזקה, ולכן הֻכְשְׁרָה בִּשחיטת שְׁנֵי סִימָנִים. דָּגִים שֶׁנִּבְרְאוּ מִן הַמַּיִם וחיותם קלושה הֻכְשְׁרָן בְּולֹא כְּלוּם, ואינם צריכים שחיטה. עוֹף שֶׁנִּבְרָא מִן הָרְקָק [–בוץ] המעורב מיבשה וממים, חיותו מועטת מבהמה אבל מרובה מדגים, לפיכך הֻכְשְׁרוּ בְּסִימָן אֶחָד.

אָמַר רַב שְׁמוּאֵל קַפּוּטְקָאָה, תֵּדַע שהעוף נברא מהרקק, שֶׁהֲרֵי עוֹפוֹת יֵשׁ לָהֶן קַשְׁקֶשֶׁת בִּרְגְלֵיהֶם כְּדָגִים.

וְעוֹד שֶׁאָלוּ קונטריקון ההגמון את רבן גמליאל, כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר (בראשית א כ) 'וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם שֶׁרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יְעוֹפֵף'. אַלְּמָא שעופות מִמַּיָּא אִיבְּרוּ [–מהמים נבראו]. ובכתוב אחר כְּתִיב (שם ב יט), 'וַיִּצֶר ה' אֱלֹהִים מִן הָאֲדָמָה כָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל עוֹף הַשָּׁמַיִם', אַלְּמָא עופות מֵאַרְעָא אִיבְּרוּ [–מהאדמה נבראו]. נמצאו שני כתובים אלו מכחישים זה את זה.

אָמַר לוֹ, העופות מִן הָרְקָק נִבְרְאוּ, והוא מעורב גם מעפר וגם ממים, ובכך מתיישבת הסתירה שבין שני הכתובים האמורים.

רָאָה רבן גמליאל את תַּלְמִידָיו מִסְתַּכְּלִים זֶה בְּזֶה, ותמהים על תשובתו. אָמַר לָהֶם, רואה אני שקְשֶׁה בְּעֵינֵיכֶם שֶׁהֵחִיתִי אֶת אוֹיְבֵי בְּקֶשׁ. ואכן לא זו היא התשובה האמיתית, אלא מִן הַמַּיִם בלבד נִבְרְאוּ העופות. וְלָמָּה הֵבִיאָן אֶל הָאָדָם, לִקְרוֹת לָהֶן שֵׁם. כלומר, מה שנאמר 'וַיִּצֶר וגו' מִן הָאֲדָמָה' מוסב רק על 'חַיַּת הַשָּׂדֶה', והמשך הכתוב 'כָּל עוֹף הַשָּׁמַיִם' מוסב על סוף הכתוב 'וַיָּבֵא אֶל הָאָדָם'. ונכתב לאחר 'וַיִּצֶר ה' אֱלֹהִים מִן הָאֲדָמָה' לא משום שיצירתו מהאדמה, אלא משום שהובאו יחד עם החיות לפני האדם לקרוא להם שם, כנאמר בהמשך הכתוב 'לִרְאוֹת מַה יִּקְרָא לוֹ'.

וְיֵשׁ אוֹמְרִים, בְּלָשׁוֹן אַחֵר [–השני] אָמַר לְאוֹתוֹ הֶגְמוֹן, שאכן נבראו העופות רק מן המים, וּבִלְשׁוֹן רִאשׁוֹן אָמַר לָהֶן לְתַלְמִידָיו. והיא התשובה האמיתית, שכן אין לומר בלשון השני, מִשּׁוּם דְּ'עוֹף השמים' כְּתִיב עַל 'וַיִּצֶר ה' אֱלֹהִים מִן הָאֲדָמָה'.

אָמַר רַב יְהוּדָה מִשּׁוּם רַבִּי יִצְחָק בֶּן פִּנְחָס, אֵין שְׁחִיטָה לְעוֹף מִן הַתּוֹרָה, אלא כל אופן של הריגה בסימניו מתירתו ומטהרתו מטומאת נבילה. שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יז יג) בפרשת כיסוי הדם, 'חַיָּה אוֹ עוֹף אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְשָׁפַךְ אֶת דָּמוֹ וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר'. ומ'ושפך' משמע שבִּשְׁפִיכָה של הדם כְּבָעְלְמָא סַגִּי, ואינו טעון שחיטה אלא מדרבנן.

מקשה הגמרא: אִי הָכִי חַיָּה נַמִּי לא תתחייב בשחיטה מהתורה, שהרי גם עליה נאמר 'ושפך'. ומתרצת: חַיָּה אִיתְקַשׁ לִבְהֵמַת פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין [בהמת קדשים שנפל בה מום], שנאמר (דברים טו כב), 'תֹּאכְלֶנּוּ הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר יַחְדָּו כַּצְּבִי וְכָאַיָּל'. וכשם שהיא צריכה שחיטה כן צבי ואיל שהם מין חַיָּה צריכים שחיטה.

שוב מקשה גמרא: הלא עוֹף נַמִּי אִיתְקַשׁ לִבְהֵמָה, דִּכְתִיב (ויקרא יא מו) 'זֹאת תּוֹרַת הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף'. ומתרצת: הָא כְּתִיב בו 'וְשָׁפַךְ אֶת דָּמוֹ', ומשמע כל שפיכה, ולאו דווקא בשחיטה.

שוב מקשה הגמרא: וּמַאי חָזֵית [–ראית] דְּשַׁדְּרֵיהּ לֵיהּ – להטיל את 'ושפך' עַל עוֹף, ולדחות מפניו את היקשו לבהמה, שַׁדְּרֵיהּ [–הטל] אותו אַחַיָּה, וידחה את היקש חיה לפסולי המוקדשין. מתרצת הגמרא: מִסְתַּבְּרָא ש'ושפך' מוסב על עוף ולא על חיה, מִשּׁוּם דְּסָלִיק מִינַּיהּ – שכן בו מסיים הכתוב, 'חיה או עוף אשר יאכל', וה'ושפך' נאמר מיד לאחריו.

(סִימָן נִתְנַבֵּל דָּם בְּמִלִּיקָה)

מקשה הגמרא על שיטת רב יהודה: מֵיתִיבִי, שנינו במשנה להלן (פה:), הַשּׁוֹחֵט וְנִתְנַבְּלָה בְּיָדוֹ, וכן הַנּוֹחֵר את הסימנים, וְכן הַמְעַקֵּר אותם בכוונה, פָּטוּר מִלְּכַסּוֹת את הדם. וסברה הגמרא עתה, שמדובר בעוף, שכן בבהמה אין נוהגת מצות כיסוי הדם. וְאם כן קשה, אִי אָמְרַתְּ אֵין שְׁחִיטָה לְעוֹף מִן הַתּוֹרָה, הלא נְחִירָתוֹ זוֹ הִיא שְׁחִיטָתוֹ מן התורה, וּלְבָעֵי כִּסּוּי הדם.

מתרצת הגמרא: מִי סָבְרַתְּ שדיברה המשנה בְּעוֹף, לֹא כן הוא, אלא מדובר בְּחַיָּה הטעונה שחיטה מן התורה

עוד מקשה הגמרא: תָּא שְׁמַע, הַשּׁוֹחֵט וְהוא צָרִיךְ לְאוֹתוֹ דָּם, מכל מקום הוא חַיָּב לְכַסּוֹת אותו, ואפילו שעל ידי כך כבר אינו ראוי לשימוש. ואם הוא רוצה להשתמש בדם כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה, הרי הוא אוֹ נוֹחֵרוֹ אוֹ עוֹקְרוֹ, ועל ידי כן הוא נפטר מכיסוי דמו.

מסיימת הגמרא את קושייתה: **מאי לאו בעוף**, שכן מצינו בו דקא בעי ליה לדמיה לינקא – שהוא צריך לדמו, כדי להבריח את העש מהבגדים. הרי ששחיטת העוף מן התורה, שאם לא כן נחירתו היא שחיטתו ותהיה טעונה כיסוי.

מתרצת הגמרא: **לא** בעוף דיברה הברייתא אלא בחיה, שמצינו דקא בעי ליה לדמיה לילבא – שהוא צריך את דמה לצבוע בו עור אדום.

הגמרא מקשה על דברי רב יהודה ממשנה: **תא שמע**, מליקת עוף היא בציפורן ומן העורף ולא בסכין ומן הצואר כשחיטה, וקודם שובר את המפרקת ואחר כך חותך את הסימנים. ושנינו בזבחים (סח.), שאם מלק בסכין ולא בציפורן, נעשה העוף נבילה, והרי הוא **מטמא בגדים אבית הבליעה**, כדין נבלת עוף טהור, המטמאת את האדם האוכלה ואת הבגדים שעליו בשעה שהיא נכנסת לבית בליעתו. **ואי אמרת אין שחיטה לעוף מן התורה, נהי נמי דכי תבר ליה** – אפילו שאם שבר את השדרה ואת המפרקת הוויא לה טרפה קודם שחיטתו, מכל מקום **תהני לה** שחיטת הסכין **לטהרה מידי נבלה**. שהרי אף שאין השחיטה מתירה את הטריפה באכילה, הרי היא מטהרת אותה מידי טומאת נבילה. ואף במליקה בסכין יש לעוף להטהר מידי נבילה, ואפילו שאין זו שחיטה כהלכתה, הרי לרב יהודה עוף אינו צריך שחיטה.

מתרצת הגמרא: מחלוקת תנאים היא בשחיטת עוף, ורב יהודה בשם רבי יצחק בן פנחס **הוא דאמר כי האי תנא** הסובר שאינה מן התורה. **דתניא, רבי אלעזר הקפר ברבי אומר, מה תלמוד לומר** בבהמת פסולי המוקדשין שנפדתה 'אך כאשר יאכל את הצבי וגו' ואת האייל כן תאכלנו' (דברים יב כב), **וכי מה למדנו מצבי ואייל. אלא** אמור מעתה, **הרי זה** [–הצבי והאיל] **בא** ללמד על פסולי המוקדשין, **ונמצא למד** מהם. שמקיש הכתוב צבי ואייל לפסולי המוקדשין, מה בהמת פסולי המוקדשין אינה ניתרת אלא בשחיטה, אף חיה כצבי ואייל אינו ניתר אלא בשחיטה. ואולם עוף אין לו שחיטה מדברי תורה, אלא מדברי סופרים.

שואלת הגמרא: **מאן** הוא **התנא דפליג עליה דרבי אלעזר הקפר**, וסובר שיש לעוף שחיטה מן התורה.

משיבה הגמרא: **רבי היא. דתניא, רבי אומר**, נאמר (שם יב כא) 'וזבחת מבקרך ומצאנך וגו' **כאשר צויתיך**'. והרי לא מוזכר בשום מקום שציוהו, אלא **מלמד** שנצטוה משה בעל פה **על שחיטת הוושט ועל** שחיטת **הקנה, ועל דין שחיטת רוב** סימן **אחד בעוף, ועל רוב שנים בבהמה**. ומסתימת דברי רבי 'רוב אחד בעוף ורוב שנים בבהמה', משמע שכשם שבהמה הם בשחיטה דווקא הוא הדין לעוף.

שנינו במשנה: השוחט סימן **אחד בעוף** שחיטתו כשירה. ונחלקו אמוראים באיזה סימן היא כשירה: **איתמר, רב נחמן אמר, או בוושט** לבדו **או** בקנה לבדו. **ורב אדא בר אהבה אמר**, דווקא בשחיטת הוושט לבדו העוף כשר, **ולא** בשחיטת הקנה.

מפרשת הגמרא: **רב נחמן אמר 'או וושט או קנה'**, משום ש'אחד' קתני, ומשמע **אחד כל דהו** – איזה שיהיה. **ורב אדא בר אהבה אמר, 'וושט ולא קנה'**, משום **דמאי 'אחד'**, המיוחד שבסימנים, שעיקר החיות תלויה בו. והוא הושט שנטרף אף על ידי נקב כלשהו, מה שאין כן בקנה, שאינו נטרף אלא בפסיקת רובו.

(סימן שחט חצאין גרגרת פנימה דחטאת העוף)

מקשה הגמרא על שיטת רב נחמן מברייתא: **מיתיבי, שחט** בעוף **את הוושט, ואחר כך נשמטה הגרגרת** ממקומה, **כשרה**. ואף על פי ששמוטת גרגרת היא טריפה, מכל מקום בשעת שחיטתה עדיין היתה כשירה. אבל אם קודם **נשמטה הגרגרת, ורק אחר כך שחט את הוושט**, הרי היא **פסולה**, שכן נטרפה קודם השחיטה.

ואם שחט את הוושט, ולאחר השחיטה נמצאת הגרגרת שמוטה, ואינו יודע אם קודם שחיטה נשמטה והרי היא טריפה, **או אם לאחר שחיטה נשמטה** והרי היא כשירה, **זה היה מעשה שבא לפני חכמים. ואמרו בו, כל שנולד ספק בשחיטה**, האם נעשתה בכשרות והתירה את העוף באכילה או לא, הרי היא **פסולה**. ומכך שדנה הברייתא דווקא באופן שבו נשחט הושט ונשמטה הגרגרת, **ואילו** אופן הפוך של **שחיטה בגרגרת** ונשמט הושט **לא קתני**, משמע שאין די בשחיטת הגרגרת לבדה, ודלא כרב נחמן המכשיר אף בזה.

מתרצת הגמרא: לעולם אף שחיטת גרגרת לבדה כשירה. ומה שלא שנתה הברייתא 'שחט את הגרגרת ונשמט הושט', הוא **משום דרק גרגרת עכידא לאישתמוטי** [–דרכה להשמט], אבל ושט אין דרכו להשמט ממקומו.

מוסיפה הגמרא להקשות על רב נחמן מברייתא אחרת: **תא שמע, שחט שני חצאי סימנין בעוף פסולה**, עד שישחוט רובו של אחד מהם. **ואין צריך לומר בבהמה** ששחיטתה בשני סימנים, שהשחיטה פסולה עד שישחוט רוב שנים. **רבי יהודה אומר, בעוף** אין די בשחיטת הסימן בלבד, אלא **עד שישחוט את הוושט ואת הורידין**. משמע מדבריו, ששחיטת העוף אינה כשירה אלא בושט ולא בקנה, ודלא כרב נחמן.

מתרצת הגמרא: הוא הדין שאף שחיטת הקנה כשירה, אלא **משום דהוושט סמוך לורידין**, ורבי יהודה מצריך את שחיטת הורידים, על כן נקט ושט יחד עם הורידים.

מקשה הגמרא על רב אדא בר אהבה מברייתא: **תא שמע**, אם הפסיק באמצע השחיטה ושהה שיעור זמן שיש בו כדי לעשות שחיטה אחרת, ואחר כך השלים את השחיטה, שחיטתו פסולה משום 'שהייה'. אבל אם **שחט חצי גרגרת ושהה כדי שחיטה אחרת, ואחר כך גמרה** – את השחיטה, **שחיטתו כשרה**. משום שבחיתוך חצי הקנה הראשון עדיין לא התחילה יציאת חיות הבהמה ואינו נחשב לתחילת השחיטה. **מאי לאו בשחיטת עוף** דיברה הברייתא, **ומאי 'גמרה', גמרה לשחיטה הגרגרת**. הרי שאף שחיטת הקנה בלבד כשירה בעוף, ולא כרב אדא בר אהבה.

מתרצת הגמרא: **לא** רק בעוף דיברה הברייתא, אלא אף **בבהמה. ומאי 'גמרה', גמרה לשחיטה כולה**. שאם שחט חצי קנה ושהה, ואחר כך השלים את שחיטת הקנה והושט, שחיטתו כשירה.

מוסיפה הגמרא להקשות על רב אדא בר אהבה מברייתא אחרת: **תא שמע, הרי שהיה חצי קנה פגום** מאליו, **והוסיף עליו** חיתוך **כל שהוא וגמרו** למעשה השחיטה, **שחיטתו כשרה**. שכן על ידי אותו משהו ששחט בו, כבר נשחט רוב הסימן. **מאי לאו** [–האם לא] דיברה הברייתא **בעוף, ומאי 'גמרו', גמרו לקנה**. הרי שדי לו לעוף בשחיטת רוב קנה, ולא כרב אדא בר אהבה.

מתרצת הגמרא: **לא** בעוף דיברה הברייתא אלא **בבהמה** דווקא, **ומאי 'גמרו', גמרו לוושט**. שאם שחט כל שהוא בקנה ונעשה שחוט ברובו, ואחר כך שחט גם את רוב הושט, שחיטתו כשירה.

מוסיפה הגמרא להקשות על רב אדא בר אהבה מברייתא אחרת: **תא שמע, כיצד מולקין את חטאת העוף, חותך** בציפורנו את **השדרה ואת המפרקת בלא רוב כשר** הצואר, **עד שמגיע לוושט או לקנה. הגיע לוושט או לקנה, חותך סימן אחד מהם ורוב הכשר עמו. ובעולה של עוף הוא חותך שנים, או רוב שנים**. הרי מפורש בברייתא, שהכשר העוף הוא בין בושט ובין בקנה, **ותיובתא דרב אדא בר אהבה**.

מסיימת הגמרא: אכן **תיובתא** היא מכאן לדבריו.

שואלת הגמרא: **מאי היי עלה** – מה יהיה דין שחיטת העוף, האם הכשרו אף בקנה כדברי רב נחמן, או שאין הכשרו אלא בושט בלבד כדברי רב אדא בר אהבה.

תמהה הגמרא: וכי יש מקום יש להסתפק בדין זה ולשאול **'מאי היי עלה'**, הלא כבר נדחו דברי רב אדא בר אהבה מהברייתא המבארת דין מליקה, שמפורש בה שהכשר העוף הוא בין בושט ובין בקנה, **כדקאמרת** – כאמור לעיל.

משיבה הגמרא: אכן מפורש בברייתא שמליקת חטאת העוף כשירה בקנה בלבד, אך **דלמא** [–שמא] יש לחלק בין שחיטה למליקה, **ושאני התם** במליקה, שמשום **דאיכא** בה גם שבירת **שדרה ומפרקת** על כן נפסקת חיותה בכל שהוא, ואף בחיתוך הקנה בלבד. אבל שחיטה שאין בה שבירת שדרה ומפרקת, עדיין יש להסתפק בה **מאי** דינה, האם היא כשירה אף בקנה לבד או לא.

מוכיחה הגמרא כדברי רב נחמן ממעשה שהיה: **תא שמע, דההוא בר אוזא דהוה בי רבא, אתא כי ממסמס קועיה דמא** – אותו אווז שהיה בבית רבא הגיע כשצוארו מלוכלך בדם, והיה צורך לבדוק את סימניו, שמא נפסק לו הקנה או ניקב הושט. **אמר רבא, היכי נעביד**, איך נוכל לבודקו.

רש"י

מאי לאו בעוף — קאי, שהרי דמו ראוי ליניכא, לתולעת הגדלה בבגדי צמר שקורין *טיני"א, כדכתיב "כבגד אכלו עש" [איוב יג], וקאמר: נוחרו ויפטר מן הכסוי. ואי אין שחיטה לעוף — נוחרו צריך כסוי, שזו היא שחיטתו! **ללבא** — צבע עור אדום שקורין **פרק"א. **מלק** — עוף קדשים בסכין — נבילה, דאין מליקה אלא בציפורן. **נחי נמי [דכי תבר] שדרה ומפרקת** — בלא רוב בשר, כדאמרינן בפרק קמא (חולין כא,א) הויא טרפה, משום דסכין לאו מליקה הוא. **תיהני לה סכין** — שחותך סימנין לאחר שנטרפה. **לטהרה מידי נבילה** — דהא טרפה ששחטה אינה מטמאה, (ועוד) נחירתו זו היא שחיטתו. והך שחיטה מן העורף, בין שהוא מחליד ובין שהוא דורס כדאמרינן בפרק קמא (חולין כ,ב), מכל מקום לא גרעה מנחירה. וטרפה מידא הויא, דמודה רבי יצחק שיש טריפה לעוף כדתנן (חולין נו,א): אלו טרפות בעוף. ואין כשר בו אלא נחירה שהיא בסימנין, כדכתיב "ושפך", או עיקור, אבל הריגה בעלמא לא. **הוא דאמר** — רבי יצחק בן פנחס, דאמר כי האי תנא: עוף אין לו שחיטה וכו'. **ברבי** = גדול בדורו. **אך כאשר יאכל וגו'** — בפסולי המוקדשין שנפדו במומן קאי. **מה למדנו מצבי ואיל** — הכי לכתוב: "אך הטמא והטהור יחדו יאכלנו"! **מה פסולי המוקדשין בשחיטה** — דלעיל מההוא קרא כתיב "ובחת מבקרך" וגו'. בספרי גרסינן: מקיש צבי ואיל לבהמה, מה בהמה בשחיטה כו', ולא מוקי להאי קרא ד"כי ירחיב" בפסולי המוקדשין, אלא בבשר תאוה של חולין. **מאן תנא** — דלעיל, דקתני: נוחרו או עוקרו, דפליג עליה דרבי אלעזר הקפר. **כאשר צוויתיך** — למד שנתפרשה לו מצות שחיטה על פה, דהיכן ציוהו בכתב. **רוב אחד כו'** — לאו מקרא יליף. אלא כלומר, על הלכות שחיטה נצטוה. **וושט** — מיוחד שבסימנים הוא, שחיות הבהמה תלוי בו, דהא בנקב במשהו מיטרפא, ואילו קנה עד דמיפסק רובא. **שחט את הווישט** — בעוף. ואילו שחיטה בגרגרת לא קתני — דנימא: שחט גרגרת ואחר כך נשמט הווישט כשרה. אלמא לא מיתכשרא בקנה לחודיה. **משום דגרגרת עבידא לאשתמוטי** — להכי נקט שחיטה בווישט והשמטה בגרגרת. **שני חצאי סימנין** — פסול, דכמו דלא עביד מידי דמי, דזיל הכא ליכא שיעורא וזיל הכא ליכא שיעורא. **בעוף** — שצולהו כולו כאחד, וצריך שיוציא דמו בשחיטה יפה. **עד שישחוט כו'** — ותנא קמא לא פליג אלא אווירידין. **משום דושט סמוך לווירידין** — נקט ליה, ומיהו הוא הדין לקנה. הווושט הוי בין קנה למפרקת, סמוך לווירידין. **ושחה בה כו' כשרה** — משום דחצי גרגרת לאו התחלת שחיטה היא, שאפילו נקרע חציו לא מיטרפא בהכי. **לא בבהמה** — כלומר, הא אפילו בבהמה קאמר, דהא גמרה לאו אגרגרת קאי, אלא אבולה שחיטה קאי. **וגמרו** — סלקא דעתין: וגמרו בהאי כל שהוא, שהרי נשחט הרוב, דפגימה קמייתא

תוספות

תיהני לה סכין לטהרה מידי נבלה — הך פירכא ליתא לרבי יוסי, דאמר בזבחים פרק "חטאת העוף" (סט,ב) גבי מלק ונמצאת טרפה, דאין מליקה מטהרת מידי נבלה, דדווקא שחיטה מטהרת בבהמה. אלא לרבי מאיר פריך, דקאמר התם נמי דמליקה מטהרת. **רבי** היא דתניא כו' — הוה מצי למימר: בר קפרא היא, אלא דניחא ליה לאוקמי משנתו דלעיל כרבי. הקשה רבינו אפרים: דהכא סבירא ליה לרבי דיש שחיטה לעוף מן התורה. ובפרק "מי שאמר הריני נזיר ושמע חבירו ואמר ואני" (נזיר כט,ב) קאמר גבי פלוגתא דרבי ורבנן, דכולי עלמא כדי לחנכו במצות, ואם כן לרבי הא קא אכיל כהן מליקה! דהכי נמי פריך לעיל מיניה למאן דאמר כדי לחנכו במצות: קאכיל כהן מליקה, ומשני: קסבר אין שחיטה לעוף מן התורה. ולרבי ליכא לשנויי הכי, אם כן תיקשי. ואפילו יחזיר סימנין ויוליך ויביא — נבלה היא לרבי, דבעי שחיטה בתלוש בפרק קמא (חולין טז,א) מ"ריקח את המאכלת". ועוד, דמאן דאמר מחזיר קסבר מוליך ומביא במליקה פסול, דבענין אחר לא מיתוקמא מתניתין דפרק קמא (שם יט,ב) דנמצא כשר בשחיטה. ואם כן הוה ליה דורס! ויש לומר: דהתם בנזיר דיחויא בעלמא הוא, דמההיא ליכא למידק דתהוי פלוגתא דתנאי אי הלכה הוא בנזיר או כדי לחנכו. אבל מכל מקום אמת הוא דרבי סבר דהלכה הוא בנזיר, כיון דסבר דיש שחיטה לעוף מן התורה. אי נמי, קסבר כדי לחנכו, ומביא חטאת העוף ואינו נאכל, מידי דהוה אחטאת העוף הבאה על הספק.

ועל רוב אחד בעוף ועל רוב שנים בבהמה — יש מפרשים דדריש בגימטריא ד"באשר": אל"ף — אחד בעוף, שי"ן — שנים בבהמה, רי"ש — רובו של אחד כמוהו, רוב אחד בעוף ורוב שנים בבהמה — ראשי תיבות למפרע של "באשר" הוי רובו של אחד כמוהו. **אתא** כי ממסמס קועיה דמא — פירש בקונטרס: וצריך בדיקה בסימנים שמא נפסק הקנה או ניקב הווושט. ומשום ספק דרוסה לא בעי בדיקה, דתלינן בכלבא או בקנה, דאמר ב"אלו טריפות" (חולין נג,א): ספק כלבא ספק שונרא — אימר כלבא. ואם תאמר: למאי נפקא מינה אי תלינן בכלבא או בקניא, כיון דאפילו קניא בעי בדיקה? ויש לומר: דנפקא מינה דאי הוה תלינן בשונרא הוה צריך בדיקה כנגד כל החלל אף על גב דליכא ריעותא אלא כנגד הסימנין. אי נמי, לענין ספק דרוסה, אפילו לא האדימו הסימנין אלא משהו טריפה. כדאמר לקמן (נד,א) דגרגרת דרוסתו במשהו, דזיהרא מיקלא קליא. ורבינו יצחק בן אשר מפרש, דהכא בשמעתין הויא משום

מַאי לָאו בְּעוֹף, דְּקָא בָּעֵי לֵיהּ לְדַמֵּיהּ לִינִיכָא? - לָא, בְּחַיָּה, דְּקָא בָּעֵי לֵיהּ לְדַמֵּיהּ לְלַבָּא. תָּא שְׁמַע: מָלַק בְּסַכִּין - מְטַמֵּא בְּגָדִים אֲבִית הַבְּלִיעָה; וְאִי אָמְרַתְּ אֵין שְׁחִיטָה לְעוֹף מִן הַתּוֹרָה, נְהִי נַמִּי דְּכִי תָּבַר לֵיהּ שִׁדְרָה וּמִפְרֶקֶת הָוְיָא לָהּ טְרֵפָה, תְּהֵנֵּי לָהּ סַכִּין לְטַהֲרָהּ מִידֵי נְבֵלָה! - הוּא דְּאָמַר כִּי הַאי תַּנָּא; דְּתַנְיָא, רַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר בְּרַבִּי אוֹמֵר: מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אַךְ כַּאֲשֶׁר יֵאָכֵל אֶת הַצְּבִי" וְגוּ'? וְכִי מַה לָּמַדְנוּ מִצְּבִי וְאַיָּל מֵעַתָּה? הֲרֵי זֶה בָּא לְלַמֵּד וְנִמְצָא לָמֵד, מַקִּישׁ צְבִי וְאַיָּל לִפְסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין: מַה פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין בִּשְׁחִיטָה - אַף צְבִי וְאַיָּל בִּשְׁחִיטָה; וְעוֹף אֵין לוֹ שְׁחִיטָה מִדִּבְרֵי תוֹרָה אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. מַאן תַּנָּא דְּפָלֵיג עֲלֵיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר? רַבִּי הִיא; דְּתַנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר: "וְזָבַחְתָּ... כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ" - מְלַמֵּד שֶׁנִּצְטַוָּה מֹשֶׁה עַל הַוּוֹשֶׁט וְעַל הַקָּנֶה, וְעַל רוֹב אֶחָד בְּעוֹף וְעַל רוֹב שְׁנַיִם בְּבְהֵמָה. "אֶחָד בְּעוֹף". אֵיתְּמַר, רַב נַחְמָן אָמַר: אוֹ וֶוֶשֶׁט אוֹ קָנֶה, רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה אָמַר: וֶוֶשֶׁט וְלֹא קָנֶה. רַב נַחְמָן אָמַר אוֹ וֶוֶשֶׁט אוֹ קָנֶה - אֶחָד קָתָנֵי, אֶחָד כָּל דְּהוּ; רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה אָמַר וֶוֶשֶׁט וְלֹא קָנֶה, מַאי אֶחָד - מְיוּחָד. (סימן: שחט חצאין גרגרת פגימה דחטאת העוף) מֵיתִיבֵי: שָׁחַט אֶת הַוֶּוֶשֶׁט וְאַחַר כָּךְ נִשְׁמְטָה הַגַּרְגֶּרֶת - כְּשֵׁרָה, נִשְׁמְטָה הַגַּרְגֶּרֶת וְאַחַר כָּךְ שָׁחַט אֶת הַוֶּוֶשֶׁט - פְּסוּלָה. שָׁחַט אֶת הַוֶּוֶשֶׁט וְנִמְצֵאת גַּרְגֶּרֶת שְׁמוּטָה, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם קוֹדֶם שְׁחִיטָה נִשְׁמְטָה אִם לְאַחַר שְׁחִיטָה נִשְׁמְטָה, זֶה הָיָה מַעֲשֶׂה, וְאָמְרוּ: כָּל סָפֵק בִּשְׁחִיטָה - פְּסוּלָה; וְאִילּוּ שְׁחִיטָה בַּגַּרְגֶּרֶת לָא קָתָנֵי! - מִשּׁוּם דְּגַרְגֶּרֶת עֲבִידָא לְאִשְׁתַּמּוּטֵי. תָּא שְׁמַע: שָׁחַט שְׁנֵי חֲצָאֵי סִימָנִין בְּעוֹף - פְּסוּלָה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּבְהֵמָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּעוֹף עַד שֶׁיִּשְׁחוֹט אֶת הַוֶּוֶשֶׁט וְאֶת הַוְּרִידִין! - מִשּׁוּם דְּוֶשֶׁט סָמוּךְ לַוְּרִידִין. תָּא שְׁמַע: שָׁחַט חֲצִי גַּרְגֶּרֶת, וְשָׁהָה כְּדֵי שְׁחִיטָה אַחֶרֶת, וְגָמַר שְׁחִיטָתוֹ - כְּשֵׁרָה; מַאי לָאו בְּעוֹף, וּמַאי גְּמָרָהּ - גְּמָרָהּ לַגַּרְגֶּרֶת? - לָא, בְּבְהֵמָה, וּמַאי גְּמָרָהּ - גְּמָרָהּ לַשְּׁחִיטָה כּוּלָּהּ. תָּא שְׁמַע: הֲרֵי שֶׁהָיָה חֵצִי קָנֶה פָּגוּם, וְהוֹסִיף עָלָיו כָּל שֶׁהוּא וּגְמָרוֹ - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה; מַאי לָאו בְּעוֹף, וּמַאי גְּמָרוֹ - בְּבְהֵמָה, וּמַאי גְּמָרוֹ - גְּמָרוֹ לַוֶּוֶשֶׁט. תָּא שְׁמַע: כֵּיצַד מוֹלִיכִין חַטַּאת הָעוֹף? חוֹתֵךְ שִׁדְרָה וּמִפְרֶקֶת בְּלֹא רוֹב בָּשָׂר עַד שֶׁמַּגִּיעַ לַוֶּוֶשֶׁט אוֹ לַקָּנֶה; הִגִּיעַ לַוֶּוֶשֶׁט אוֹ לַקָּנֶה חוֹתֵךְ סִימָן אֶחָד וְרוֹב בָּשָׂר עִמּוֹ, וּבְעוֹלָה - שְׁנַיִם אוֹ רוֹב שְׁנַיִם; תִּיוּבְתָּא דְּרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה! תִּיוּבְתָּא. מַאי הָוֵי עֲלָהּ? - מַאי הָוֵי עֲלָהּ?! כִּדְקָאמַרְתְּ! - דִּלְמָא שָׁאנֵי הָתָם, דְּאִיכָּא שִׁדְרָה וּמִפְרֶקֶת. מַאי? תָּא שְׁמַע: דְּהַהוּא בַּר אוֹוּזָא דַּהֲוָה בֵּי רָבָא, אֲתָא כִּי מְמַסְמֵס קוֹעֵיהּ דְּמָא, אֲמַר רָבָא: הֵיכִי נַעֲבֵיד?

נשחטיה

בשלימה דמיא, והאיבא רוב קמן. **גמרו לוושט** — והכי קאמר: והוסיף עליו כל שהוא, דהוה ליה רובא, וגמרו לו לוושט לאחר מכאן. **בלא רוב בשר** — כדאמרן בפרק קמא (חולין כא,א) דאי חתיך רוב רוחב הבשר עם המפרקת קודם לסימנין — הויא לה מתה קודם חתיכת הסימנין, ותו מאי מליק. **בעולה** — דבעי הבדלה, כדאמרן בפרק קמא (חולין כא,א): חותך שנים. קתני מיהא "לוושט או לקנה", כרב נחמן. **מאי הוי עלה** — לענין שחיטה. **כדקאמרת** — במליקה. **דלמא** — מליקה שאני, דאיכא חתיכת שדרה ומפרקת, ואזיל ליה חיותיה בכל דהו. **ממסמס קועיה** — מלוכלך צוארו בדמא. שנקרע צוארו, וצריך לבדוק בסימנין שמא נפסק הקנה או ניקב הווושט. ומשום ספק דרוסה לא בעי למבדקיה, דתלינן בכלבא או בקניא, כדאמרינן התם (חולין נג,ב): ספק כלבא ספק שונרא — אימר כלבא.

תוספות

משום ספק דרוסה. ואתי שפיר דקאמר: וושט אין לו בדיקה מבחוץ אלא מבפנים, והיינו משום דאין אדמומית הדרוסה ניכרת בעור הוושט החיצון האדום, אבל בנקובה — יש לוושט בדיקה אף מבחוץ. וכן משמע ב"אלו טרפות" (חולין מג,א) דקאמר רבה: וושט אין לו בדיקה מבחוץ אלא מבפנים, ולמאי נפקא מינה — לספק דרוסה. ולא קאמר: לספק נקוב. ועוד אמרינן (שם): שני עורות יש לו לוושט, ניקב זה בלא זה — כשר, וכשניקב הפנימי היכי ידעינן אי ניקב חיצון אי לאו, כיון דאין לו בדיקה מבחוץ אפילו לענין נקב? ודוחק לומר: כגון שניקב הפנימי מחמת חולי, ובחיצון אין ניכר שום חולי. והרב רבינו אלחנן הקשה: אי וושט יש לו בדיקה מבחוץ, אם כן מאי פריך: ורבי מאיר היכי אכל בשרא? דלמא במקום נקב שחט! ונימא דהוה אכיל על ידי בדיקה! ונראה לי: שיש שום חולי שיאדים כמו דרוסה ואין לו בדיקה מבחוץ. אי נמי, הכי פירושו: וכי תימא דלא הוה אכל בלא בדיקה, פסח וקדשים מאי איכא למימר? דאי אפשר להפריד העור ולבדוק, דאין מום גדול מזה. **רב** אמר מחצה על מחצה כרוב — ובפרק "אלו טריפות" (חולין מד,ב) גבי (פסק את) [פסוקת] הגרגרת, דאתא לקמיה דרב ובדקה ברוב עוביה — מחצה נמי קרי ליה רוב. ובמסקנא דאמר דכולי עלמא מחצה על מחצה אינו כרוב, ניחא טפי.

לפי שאי אפשר לצמצם — אפילו רבי יוסי הגלילי דאמר בפרק שני דבכורות (יז,א): אפשר לצמצם — מודה הוא בכלי חרס, כדקאמר התם: הואיל ואית בו גומות. ויש להוכיח מכאן דהלכה דבידי אדם אפשר לצמצם, מדאפליגו אמוראי במחצה על מחצה, ובפרק קמא דעירובין (טו,ב) בפרוץ כעומד. ואם אי אפשר לצמצם, היכי שריא מספק? ואפילו למאן דאסר, לא אסר אלא משום דהכי אגמריה למשה: שחוט רובא, גדור רובא. ומיהו בידי שמים נראה דהלכה דאי אפשר לצמצם. דאמר בפרק "ארבעה אחין" (יבמות כח,א) לרבי יוחנן דאמר: אחיות איני יודע מי שנאן. ונימא [כו'] רבי יוסי הגלילי היא! לא סתם תנא כרבי יוסי הגלילי דאמר אפשר לצמצם. ובפרק "הזורק" בגיטין (עח,א) דפריך: והא אי אפשר לצמצם, גבי מחצה על מחצה מגורשת ואינה מגורשת, דמפרש דאתו תרוייהו בהדי הדדי בארבע אמות — התם נמי הוי כבידי שמים, דמסתמא לא כוונו לבא בבת אחת. ואם תאמר: בריש עירובין (ה,ב) גבי לחי המושך מדפנו של מבוי, דקאמר רב אשי: אפילו תימא במבוי שמונה, מה נפשך: אי עומד נפיש — ניתר בעומד מרובה, ואי פרוץ נפיש — נידון משום לחי. מאי אמרת, דשוו תרוייהו כי הדדי — הוה ליה ספק דבריהם, וכל ספק דבריהם להקל. משמע דאי אפשר לצמצם ולברר הדבר! ויש לומר: דלעולם אפשר לברר ולמדוד בצמצום על ידי טורח, אבל לא הטריחוהו חכמים למדוד שם מספק, כיון דבין עומד נפיש ובין פרוץ נפיש ליכא חשש איסור אלא אם כן הוא שוה, ומילתא דלא שכיחא הוא. ואין להקשות על רב אשי, דאפילו כי שוו כי הדדי — לשתרי, דקיימא לן פרוץ כעומד מותר. דרב אשי קאי ארב הונא בריה דרב יהושע דאמר התם: לא אמרו אלא במבוי שמונה, אבל במבוי שבע ניתר בעומד מרובה על הפרוץ כו', ואיהו סבר התם דפרוץ כעומד אסור. והרב רבינו שמעון היה מפרש: דאמוראי דהכא ודפרוץ כעומד מצו סברי כרבנן, דאי אפשר לצמצם אפילו בידי אדם, ופליגי כשדומה לנו דהוי מחצה על מחצה. ומאן דשרי — משום דאימא דשחט רובא, ואפילו הן שוין — רחמנא אמר: לא תשייר רובא. ומאן דאסר — משום דאימא נשאר רובא קיים, ואפילו הן שוין — רחמנא אמר: שחוט רובא. וכן גבי פרוץ כעומד, והשתא ניחא טפי דהיא דספק דבריהם להקל, דאי אפשר לכוין. אבל קשה: דמשמע דבספק דאורייתא הוי אסור משום חששא שמא הן שוין, אף על גב דאי עומד נפיש או פרוץ נפיש הוה שרי. והכא שריא אפילו באיסור דאורייתא, כשההיתר מצוי יותר מן האיסור, וכן גבי פרוץ כעומד. ואם כן, בההיא דלחי — אפילו הוי ספיקא דאורייתא תשתרי! ונראה לי: דאיכא התם למיחש שמא שמונה אמות אינם מצומצמות, ואפילו פרוץ מרובה לא יהא נידון משום לחי, ולהכי דווקא בספק דבריהם יש להקל. אבל קשה לפירושו: דהיכי דייקא בפרק שני דבכורות (יז,ב) מההוא דנמצא מכוון בין שתי עיירות, דבידי אדם אפשר לצמצם? התם נמי, אף על גב דאי אפשר לצמצם ולכוין, מכל מקום מודים רבנן דמביאין שתי עגלות. משום דכל אחת מביא עגלה ממה נפשך שמא היא קרובה, ואפילו הן מצומצמות — "הקרובה" אמר רחמנא ואפילו קרובות! ולפירוש קמא אתי שפיר, דלעולם אי אפשר לצמצם ולהיות שיהיו שוין, אלא אחת מהן קרובה יותר, ויוצאין בשל תנאי. ויש לומר: דלפירוש הרב רבינו שמעון נמי יוצאים בשל תנאי ממה נפשך, דאם קרובה היא — יוצאה בה, ואם רחוקה היא — תביא בשביל חבירתה. מאי אמרת? שמא מצומצמות הן — זה אינו מצוי. ואין להאריך כאן יותר, ובעירובין (ה,ב ד"ה וספק) אפרש בעזרת השם יתברך יותר.

זיל

רש"י

נִשְׁחַטֵיהּ וְהָדָר נִבְדְּקֵיהּ - דִּלְמָא בִּמְקוֹם נָקֵב קָשְׁחֵיט! **נִבְדְּקֵיהּ וְהָדָר נִשְׁחַטֵיהּ** - הָאָמַר רַבָּה: וָוֶשֶׁט אֵין לוֹ **בְּדִיקָה מִבַּחוּץ אֶלָּא מִבִּפְנִים**! אָמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף בְּרֵיהּ: **נִבְדְּקֵיהּ לַקָּנֶה, וְנִשְׁחַטֵיהּ לְקָנֶה וְלִכְשֵׁרֵיהּ, וְהָדָר לִפְכּוּהּ לַוָּשֶׁט וְלִבְדְּקֵיהּ.** אָמַר רָבָא: **חַכִּים יוֹסֵף בְּרֵי בִּטְרֵפוֹת כְּרַבִּי יוֹחָנָן;** אֲלִמָּא "אֶחָד" דְּקָאָמַר - אוֹ הַאי אוֹ הַאי. "רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד שֶׁיִּשְׁחוֹט". אָמַר רַב חִסְדָּא: לָא אָמַר רַבִּי יְהוּדָה אֶלָּא בְּעוֹף, הוֹאִיל וְצוֹלֵהוּ כּוּלּוֹ כְּאֶחָד, אֲבָל בְּהֵמָה, כֵּיוָן דִּמְנַתְּחָהּ אֵבֶר אֵבֶר - לָא צְרִיךְ. לְמֵימְרָא, דְּטַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה מִשּׁוּם דָּם הוּא? וְהָתְנַן, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד שֶׁיִּשְׁחוֹט אֶת הַוְּרִידִין! - אֵימָא: עַד שֶׁיִּנְקֹב אֶת הַוְּרִידִין, וּמַאי "עַד שֶׁיִּשְׁחוֹט" - עַד שֶׁיִּנְקוֹב בְּשָׁעַת שְׁחִיטָה. תָּא שְׁמַע: וְוֹרִידִין בְּשְׁחִיטָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה! - אֵימָא: וְוֹרִידִין צָרִיךְ לְנַקְּבָן בְּשָׁעַת שְׁחִיטָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. תָּא שְׁמַע, אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי יְהוּדָה: מֵאַחַר שֶׁלֹּא הוֹזְכְּרוּ וְוֹרִידִין אֶלָּא לְהוֹצִיא מֵהֶן דָּם, מַה לִּי בְּשְׁחִיטָה מַה לִּי שֶׁלֹּא בְּשְׁחִיטָה? מִכְּלָל דְּרַבִּי יְהוּדָה סָבַר: בְּשְׁחִיטָה! - הָכִי קָאָמְרִי לֵהּ: מַה לִּי לְנַקְּבָן בְּשָׁעַת שְׁחִיטָה, מַה לִּי לְנַקְּבָן שֶׁלֹּא בְּשָׁעַת שְׁחִיטָה. וְהוּא סָבַר: בְּשָׁעַת שְׁחִיטָה אָתֵי דָּם, דְּחַיִּים; שֶׁלֹּא בְּשָׁעַת שְׁחִיטָה לָא אָתֵי דָּם, דִּקְרִיר. בָּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה: וְוֹרִידִין לְרַבִּי יְהוּדָה, שָׁהָה בָּהֶן דָּרֵס בָּהֶן, מַהוּ? אָמַר לֵיהּ הַהוּא סָבָא: הָכִי אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, וְאָמְרִי לֵהּ: אָמַר לֵיהּ הַהוּא סָבָא לְרַבִּי אֶלְעָזָר, הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מְנַקְּבָן בְּקוֹץ וְהֵן כְּשֵׁרִין. תַּנְיָא בְּווֹתֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא: שָׁחַט שְׁנֵי חֲצָאֵי סִימָנִין בְּעוֹף - פָּסוּל, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בִּבְהֵמָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּעוֹף עַד שֶׁיִּשְׁחוֹט אֶת הַוָּשֶׁט וְאֶת הַוְּרִידִין. "חֲצִי אֶחָד בְּעוֹף וכו'". אִתְּמַר, רַב אָמַר: מֻחֱצָה עַל מֻחֱצָה כְּרוֹב, רַב כָּהֲנָא אָמַר: מֻחֱצָה עַל מֻחֱצָה אֵינוֹ כְּרוֹב. רַב אָמַר מֻחֱצָה עַל מֻחֱצָה כְּרוֹב - הָכִי אָמַר לֵיהּ רַחֲמָנָא לְמֹשֶׁה: לָא תְּשַׁיֵּיר רוּבָא. רַב כָּהֲנָא אָמַר מֻחֱצָה עַל מֻחֱצָה אֵינוֹ כְּרוֹב - הָכִי אָמַר לֵיהּ רַחֲמָנָא לְמֹשֶׁה: שְׁחוֹט רוּבָא. (סימן: חצי קטינא גרגרת פגימה) תְּנַן: חֲצִי אֶחָד בְּעוֹף, וְאֶחָד וָחֲצִי בִּבְהֵמָה - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה; אִי אִמְרַתְּ מֻחֱצָה עַל מֻחֱצָה כְּרוֹב, אַמַּאי פָּסוּל? הָא עֲבַד לֵיהּ רוֹב! - מִדְּרַבָּנַן, דִּלְמָא לָא אָתֵי לְמֶעְבַּד פַּלְגָּא. אָמַר רַב קְטִינָא, תָּא שְׁמַע: חִלְּקוּ לִשְׁנַיִם וְהֵן שָׁוִין - שְׁנֵיהֶם טְמֵאִין, לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְצַמְּצֵם; הָא אֶפְשָׁר לְצַמְּצֵם - טְהוֹרִין, אַמַּאי טְהוֹרִין? זִיל הָכָא אִיכָּא רוּבָא, זִיל הָכָא אִיכָּא רוּבָא! אָמַר רַב פַּפָּא: תְּרֵי רוּבֵי בְּחַד מָנָא לֵיכָּא. תָּא שְׁמַע: שָׁחַט חֲצִי גַּרְגֶּרֶת וְשָׁהָה בָּהּ

כדי

והדר ניבדקיה — למעלה מבית השחיטה ולמטה. **אין לו בדיקה מבחוץ** — לפי שהוא טריפה בנקב משהו ואינו ניכר, וטיפת דם נכנסת לו בפנים בנקב ואינו ניכר. אבל קרום הפנימי לבן הוא וטיפת דם ניכרת בו, אבל החיצון אדום. **ונבדקיה לקנה** — שהקנה נבדק מבחוץ, לפי שאינו נטרף אלא ברוב. והדר נשחטיה לקנה, והשחיטה כשרה בסימן אחד. ואחר כך יטלו הוושט כולו ויעקרוהו מן הלחי, ויהפכוהו ויבדקוהו. **חכים יוסף ברי בטרפות כרבי יוחנן** — דאמרינן בפרק "גיד הנשה" (חולין צה,ב) דשדר ליה שמואל תליסר גמלי ספיקי דטריפתא למיבדקיה בגווייהו. לישנא אחרינא: כרבי יוחנן בכל מילי. **הואיל וצולהו כולו כאחד** — לפיכך צריך להוציא את כל דמו. **עד שישחוט** — ואי ליתנהו בשחיטה, אלא משום הוצאת הדם, בנקיבה בעלמא סגי. **בשעת שחיטה** — שהדם חם ויוצא. **מאחר שלא הוזכרו ווירידין** — כלומר, אין חיות תלויה בהן, ואין צריך להזכירו אלא משום דם, למה אתה מצריכו שחיטה? **דרס בהן מהו** — שחיטה ממש בעי רבי יהודה או לא? **רבי ירמיה לא שמיע ליה הא דרב חסדא. מחצה על מחצה** — קא סלקא דעתין לענין שחיטה קאמר. כלומר, סימן שחציו שחוט וחציו אינו שחוט — הוי באילו רובו שחוט וכשר. **רחמנא למשה** — בשמסר למשה הלכות שחיטה על פה: לא תשייר רובא. והא דאמר שנצטוה משה לשחוט רוב — היינו מחצה על מחצה, דכיון דלא אישתייר רובא — רוב שחוט קרי ליה. **מדרבנן** — אבל מדאורייתא כשר. ונפקא מינה דלא מטמא בנבלה. **חלקו לשנים** — תנור שנטמא אין לו טהרה אלא נתיצה, כדכתיב: "יותץ" [ויקרא יא], ואם נשתייר רובו שלם לאו נתיצה הוא. **שאי אפשר לצמצם** — שיהו מכוונים. אלא ודאי בחד מינייהו איכא רובא, ולא ידעינן בהי מינייהו, הילכך לא סלקא טומאה מינייהו. **תרי רובי ליכא למימר בחד מנא** — דאי האי רובא — האי מיעוטא. אבל לענין שחיטה לא הוזכר רוב אלא בחתיכה, וכי קרינא פלגא רוב חתוך — ליכא דמכחיש ליה, דהאי פלגא דקאי לא מיקרי רוב שלם.

כדי

אם נִשְׁחֲטִיהּ לאוזן וְהָדַר [–ואחר כך] נִבְדְּקֵיהּ, הלא לאחר השחיטה אי אפשר לבודקו מנקב, שהרי דִּלְמָא בְּמִקּוֹם נָקֵב קָשְׁחִיט ואי אפשר להבחין בנקב. ואם נִבְדְּקֵיהּ מבחוץ וְהָדַר נִשְׁחֲטִיהּ, הלא בדיקה זו אינה מועילה. דְּהָאָמַר רַבָּה, וַוֹשֶׁט אֵין לוֹ בְּדִיקָה מנקב מִבַּחוּץ, אֶלָּא מִבִּפְנִים, שכן נקיבת הושט אוסרת במשהו, ומאחר שצידו החיצוני של הושט הוא אדום, יש לחשוש שנכנסה טיפת דם בנקב וסתמה אותו, ואי אפשר להבחין בו. ואין בדיקה מנקב מועילה אלא מצידו הפנימי של הושט שהוא לבן, ועל כן טיפת דם ניכרת בו, אבל קודם השחיטה אי אפשר להופכו ולבודקו מבפנים.

אָמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף בְּרֵיהּ [–בנו של רבא] לרבא, נִבְדְּקֵיהּ לְקָנֶה מבחוץ, ואחר כך נִשְׁחֲטֵיהּ לְקָנֶה לבדו וְלַכְשֵׁרֵיהּ – ובכך נכשיר את העוף לאכילה, שכן שחיטתו בסימן אחד, וְהָדַר לַפְּכוּהָ לְוַשֶּׁט וְלִבְדְּקֵיהּ – ולאחר השחיטה נעקור את הושט ממקומו ונהפכנו, ונבדקנו מצידו הפנימי אם יש בו נקב או לא. וְאָמַר רָבָא בשבח עצת בנו, חַכִּים יוֹסֵף בְּרִי – חכם יוסף בני בִּטְרִפּוּת כְּמוֹ רַבִּי יוֹחָנָן. מוכיחה הגמרא: אַלְמָא 'סימן אֶחָד בעוף' דְּקָאָמַר תנא משנתינו, אוֹ הַאי [–ושט] אוֹ הַאי [–קנה] קאמר, וכדברי רב נחמן.

שנינו במשנה: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר עַד שֶׁיִּשְׁחוֹט את הורידין. אָמַר רַב חִסְדָּא, לֹא אָמַר רַבִּי יְהוּדָה שצריך לשחוט את הורידים אֶלָּא בְּעוֹף, הוֹאִיל וְהדרך היא להיות צוֹלֵהוּ כּוּלּוֹ כְּאֶחָד בלא לנתחו לנתחים. לפיכך צריך לחתוך את ורידיו כדי שיצא כל דמו. אֲבָל בְּהֵמָה, כֵּיוָן דִּמְנַתְּחָהּ אֵבֶר אֵבֶר קודם מליחתה או צלייתה, לֹא צָרִיךְ לשחוט את ורידיה, ואף בלא כן יוצא דמה בצליה או במליחה דרך מקומות חיתוכה.

מקשה הגמרא: לְמִימְרָא [–וכי תאמר] דְּטַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה מִשּׁוּם איסור אכילת דָּם הוּא, ולא משום דין שחיטה. וְהָתְנַן, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, עַד שֶׁיִּשְׁחוֹט אֶת הַוְּרִידִין. ואם הוא כדי שיצא הדם למה צריך לשוחטם בדווקא, הלא די בנקיבתם. מתרצת הגמרא: אֵימָא עַד שֶׁיְּנַקֵּב אֶת הַוְּרִידִין, ואף לרבי יהודה אין צריך לשוחטם. וּמַאי 'עַד שֶׁיִּשְׁחוֹט' שאמר רבי יהודה, עַד שֶׁיְּנַקּוֹב אותם בִּשְׁעַת הִשְׁחִיטָה ולא לאחריה. ולהלן יבואר טעם הדבר.

ושוב מקשה הגמרא: תָּא שְׁמַע, וְוֹרִידִין בִּשְׁחִיטָה. דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. ומשמע דווקא בשחיטה, ואין די בנקיבתם. מתרצת הגמרא: אֵימָא, וְוֹרִידִין צָרִיךְ לְנַקְּבָן בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה.

ושוב מקשה הגמרא: תָּא שְׁמַע, אָמְרוּ לוֹ חכמים לְרַבִּי יְהוּדָה, מֵאַחַר שֶׁלֹּא הוּזְכְּרוּ וְוֹרִידִין בשחיטה אֶלָּא כדי לְהוֹצִיא מֵהֶן דָּם, מַה לִּי אם חותכם בִּשְׁחִיטָה, מַה לִּי בנקיבה שֶׁלֹּא בִּשְׁחִיטָה. ומדוע אתה מחייב לנוקבם בשעת שחיטה בדווקא. וְהוּא [–רבי יהודה] סָבַר, דווקא בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה אִתֵּי דָּם דְּחַיִּים – יוצא הדם דרך הנקב שבורידים, לפי שהוא עדיין חם. אבל שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה לֹא אִתֵּי דָּם דרך הנקב, משום דְּכבר קָרֵיר.

הגמרא מביאה ספק בדין שחיטת ורידים לשיטת רבי יהודה: בָּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה, וְוֹרִידִין לְרַבִּי יְהוּדָה, אם שָׁהָה בָּהֶן והפסיק באמצע שחיטתם כשיעור שהייה הפוסלת בשחיטה, או שלא חתכם דרך הולכה והבאה אלא דָּרַס בָּהֶן בכח עם הסכין כאופן דרסה הפוסל בשחיטה, מַהוּ דינם. האם מצריך בהם רבי יהודה תורת שחיטה, או שדי בהם בכל חיתוך שהוא.

אָמַר לֵיהּ הַהוּא סָבָא, הָכִי אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר. וְאָמְרֵי לָהּ [–ויש אומרים], אָמַר לֵיהּ הַהוּא סָבָא לְרַבִּי אֶלְעָזָר, הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן. אין הורידים צריכים שחיטה דווקא, אלא מְנַקְּבָן בְּקוֹץ וְהֵן כְּשֵׁרִין. ואם כן בודאי ששהייה ושאר פסולי שחיטה אינם פוסלים בהם.

הגמרא מביאה סיוע לדברי רב חסדא מברייתא: תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא, שלא הצריך רבי יהודה ניקוב הורידים אלא בעוף בלבד. שָׁחַט שְׁנֵי חֲצָאֵי סִימָנִין בְּעוֹף פָּסוּל, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּבְהֵמָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בְּעוֹף עַד שֶׁיִּשְׁחוֹט אֶת הַוְּוֹרִידִין. הרי שלא הצריך רבי יהודה חיתוך ורידים אלא בעוף ולא בבהמה.

שנינו במשנה: חֲצִי אֶחָד בְּעוֹף וכו' שחיטתו פסולה. אִתְּמַר, רַב אָמַר, מֻחֶצָּה עַל מֻחֶצָּה הרי הוא כָּרוֹב. וסוברת עתה הגמרא, שדברי רב אמורים לענין שחיטה, שהשוחט חצי סימן הרי זה כשוחט את רובו, ושחיטתו כשירה. וְרַב כַּהֲנָא אָמַר, מֻחֶצָּה עַל מֻחֶצָּה אֵינוֹ כָּרוֹב, ואם שחט חצי סימן בלבד שחיטתו פסולה.

מפרשת הגמרא את טעם המחלוקת: רַב אָמַר מֻחֶצָּה עַל מֻחֶצָּה כָּרוֹב, משום דְּהָכִי אָמַר לֵיהּ רַחֲמָנָא לְמֹשֶׁה בשציוהו על השחיטה, לֹא תְּשַׁיֵּיר רוּבָּא של סימן בלתי שחוט. אבל אם שחט חצי סימן ולא נשאר שלם אלא חציו בלבד, שחיטתו כשירה. וְרַב כַּהֲנָא אָמַר מֻחֶצָּה עַל מֻחֶצָּה אֵינוֹ כָּרוֹב, משום דְּהָכִי אָמַר לֵיהּ רַחֲמָנָא לְמֹשֶׁה, שְׁחוֹט רוּבָּא של הסימן.

(סִימָן חֲצִי קְטִינָא גְּרִגֶּרֶת פְּגִימָה)

מקשה הגמרא על שיטת רב ממשנתינו: תְּנַן, שחט חֲצִי סימן אֶחָד בְּעוֹף, וְסימן אֶחָד וְחֲצִי בִּבְהֵמָה, שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה. ואי אָמְרַתְּ מֻחֶצָּה עַל מֻחֶצָּה כָּרוֹב, אַמַּאי הוא פָּסוּל בחצי סימן, הָא עָבַד לֵיהּ שחיטת רוֹב סימן, שכן לרב מחציתו של סימן היא ברובו.

מתרצת הגמרא: מה שפסלה המשנה שחיטת חצי סימן אינו אלא מִדְּרַבָּנָן. שגזרו חכמים לשחוט את רוב הסימן, משום שאם נתיר לשחוט את חציו בלבד, דִּלְמָא לֹא אָתֵי לְמֶעֱבַד אף פַּלְגָּא אלא ישחוט רק את מיעוטו, ותפסל השחיטה מן התורה.

אָמַר רַב קְטִינָא להקשות על רב, תָּא שְׁמַע, הלכה בידינו, תנור חרס שנטמא אין לו טהרה במקוה, ואינו נטהר אלא על ידי נתיצתו. כמו שנאמר (ויקרא יא לה) בטומאת נבילה, 'וְכֹל אֲשֶׁר יִפֹּל מִנִּבְלָתָם עָלָיו יִטְמָא, תַּנּוּר וְכִירַיִם יֻתָּץ, טְמֵאִים הֵם וּטְמֵאִים יִהְיוּ לָכֶם'. ואם שבר את מיעוטו ונשאר רובו שלם אין זו נתיצה, ועדיין הוא עומד בטומאתו. ואם חִלְקוֹ לִשְׁנַיִם ושני החלקים הֵן שָׁוִין, שְׁנֵיהֶם טְמֵאִין, לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם ולקבוע ששני החלקים שוים במדויק, אלא יתכן שחלק אחד גדול במשהו מחבירו. ומאחר שיש בו בחלק זה את רוב התנור, הרי הוא טמא. ולפי שאין אנו יודעים איזה הוא החלק הגדול יותר, שני החלקים טמאים.

מסיים רב קטינא את קושייתו: משמע שדווקא משום שאי אפשר לצמצם שניהם טמאים. הָא אילו היה אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם ולקבוע ששני החלקים שוים לגמרי, יהיו שניהם טְהוֹרִין. ולדברי רב הסובר שמחצה על מחצה הרי הוא כרוב, אַמַּאי יהיו טְהוֹרִין. הלא זִיל הָכָא [–לך לכאן] לחצי האחד, הא אִיכָּא בו רוּבָּא של תנור, וזִיל הָכָא לחצי השני, הא אִיכָּא גם בו רוּבָּא של תנור. ואם כן, יש לטמא בתורת ודאי את שניהם.

אָמַר רַב פָּפָּא לתרץ, אף לרב שמחצה כרוב, לא יתכן לומר כן בכלי שנשבר, שהרי תְּרֵי רוּבֵּי בְּחַד מָנָא לֵיכָּא – לא יתכן שיהיה פעמיים רוב באותו הכלי, שהרי אם לחצי זה יש דין רוב, בהכרח שלחצי השני יש דין מיעוט.

עוד מקשה הגמרא על שיטת רב: תָּא שְׁמַע, שָׁחַט חֲצִי גַּרְגֶּרֶת, והפסיק וְשָׁהָה בָּהּ

כשמעמידים פנס – מתקבצים החפצים באור, כי אור ממשיך – אור מושך אליו.

היום יום יג טבת

כשיעור זמן שיש בו כְּדֵי לשחוט שְׁחִיטָה אַחֶרֶת, וְאחר כך גְּמָרָהּ לשחיטה, שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה. וסברה הגמרא בקושייתה שמדובר בבהמה, ועל כן הקשתה, וְאִי אָמַרְתְּ מֶחֱצָה עַל מֶחֱצָה כְּרוֹב, הרי לאחר שנשחט חצי הקנה הרי הוא כמו שנפסק רובו, וּאִיטְּרְפָא לָהּ, שכן אינו מצטרף למעשה השחיטה של החצי השני מכיון ששהה ביניהם. מתרצת הגמרא: מִי סָבְרַתְּ שמדובר בִּבְהֵמָה, לֹא כן הוא, אלא מדובר בְּעוֹף שדי לו בסימן אחד. לפיכך שהה לאחר שחיטת חצי קנה, ואחר כך השלים את השחיטה מִמַּה נַּפְשָׁךְ שחיטתו כשירה. אִי מֶחֱצָה עַל מֶחֱצָה כְּרוֹב, הָא בשחיטת חציו כבר עָבִיד לֵיהּ שחיטת רוּבָא, ומן התורה אינו צריך כלל להמשיך ולשחוט. וְאִי מֶחֱצָה עַל מֶחֱצָה אֵינוֹ כְּרוֹב, בחצי קנה בלבד לֹא עָבַד וְלֹא כְּלוּם ועדיין לא נטרפה, ועד שלא שחט יותר מחציה עדיין לא התחיל כלל מעשה השחיטה.

הגמרא מקשה מברייתא נוספת על רב: תָּא שְׁמַע הֲרֵי שֶׁהָיָה חֲצִי קָנֶה של העוף פָּגוּם וְהוֹסִיף עָלָיו כָּל שֶׁהוּא וּגְמָרוֹ, שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה. וְאִי אָמַרְתְּ מֶחֱצָה עַל מֶחֱצָה כְּרוֹב, הלא אם נפסק חצי הקנה טְרֵפָה הַוְיָא, ואיך הברייתא מכשירה אותה.

אָמַר רָבָא, שַׁאנִי לְעִנְיַן טְרֵפָה שמודה בה רב שאינה אלא ברוב קנה, משום דְּבִטְרִיפָה בְּעִנְיָן רוֹב הַנְּרְאֶה לָעֵינַיִם, כלומר, מעט יותר מחציו שהוא ניכר לעיניים ולא חצי בלבד.

אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לרבא, וְכִי לֹא כָּל דְּכֵן הוּא, וּמַה טְּרֵפָה דְּבאברים מסוימים אף בְּנִקּב מַשֶּׁהוּ מִיטְּרְפָא ומכל מקום הֵיכָא דִּבְעִינְיָן רוּבָא לְהטריפה [כגון בפסיקת הקנה] בְּעִינְיָן רוֹב הַנְּרְאֶה לָעֵינַיִם ואין די בחצי, שְׁחִיטָה דְּעַד דְּאִיכָּא רוּבָא לֹא מִיתְכַּשְׁרָא בשום מקום, לֹא כָּל שֶׁכֵּן דִּבְעִינְיָן בה רוֹב הַנְּרְאֶה לָעֵינַיִם.

מכח קושיא זו מפרשת הגמרא את המחלוקת באופן אחר: אֶלָּא דְּכוּלֵּי עָלְמָא מודים שבשחיטה מֶחֱצָה עַל מֶחֱצָה אֵינוֹ כְּרוֹב, וְכִי אִיתְּמַר מחלוקתם דְּרַב וּדְרַב כַּהֲנָא, לְעִנְיַן פֶּסַח הקרב בטומאה אִתְּמַר. שכן כשרוב הציבור טמאים הם מקריבים פסח בטומאה ואינם נדחים לפסח שני. ונחלקו רב ורב כהנא, הֲרֵי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מֶחֱצָה טְהוֹרִים וּמֶחֱצָה טְמֵאִים, רַב אָמַר מֶחֱצָה עַל מֶחֱצָה כְּרוֹב, והטמאים מקריבים את הפסח בטומאה והטהורים בטהרה. וְרַב כַּהֲנָא אָמַר, מֶחֱצָה עַל מֶחֱצָה אֵינוֹ כְּרוֹב, אלא הטהורים עושים פסח ראשון, והטמאים נדחים לפסח שני.

שואלת הגמרא: וְהָתָם בפסח, מַאי טַעְמָא דְּרַב שמחצה עושים פסח בטומאה, הלא בכל התורה מחצה אינו כרוב. ומשיבה: משום דִּכְתִיב בפסח שני (במדבר ט י–יא), 'אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה טָמֵא לָנֶפֶשׁ', אִישׁ נִדְחֶה לפסח שני וְאֵין צִיבּוּר נִדְחִין לפסח שני, אלא עושים פסח בטומאה. וחצי ציבור אף שאינו בכלל 'רוב' מכל מקום אינו בכלל 'יחידים'.

שנינו במשנה: רוֹב אֶחָד בְּעוֹף ורוב שנים בבהמה שחיטתו כשירה. מקשה הגמרא: הלא כבר תָּנִינָא חֲדָא זִימְנָא דין זה, שכן נאמר ברישא 'רוּבוֹ שֶׁל אֶחָד כָּמוֹהוּ'. (הכשׁ פשׁ סימן)

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב הוֹשַׁעְיָא, חֲדָא משתי בבות אלו מדברת בְּחוּלִּין, וַחֲדָא מדברת בְּקָדָשִׁים. וּצְרִיכָא להשמיענו דין רוב גם בקדשים וגם בחולין. משום דְּאִי אַשְׁמוּעִינָן בחוּלִּין, היינו אומרים שדווקא הָתָם הוּא דְּסַגִּי לֵיהּ בְּשחיטת רוּבָא, מִשּׁוּם דְּלָאו לֶדֶם הוּא צָרִיךְ, ואין שום צורך בדם. אֲבָל בְּקָדָשִׁים, דְּלֶדֶם הוּא צָרִיךְ כדי לזורקו על המזבח, אֵימָא לֵיהּ תִּיקְנֵי לֵיהּ בְּשחיטת רוּבָא של סימן אלא צריך לשחוט עַד דְּאִיכָּא כּוּלֵּיהּ – עד שיהיה כולו שחוט, כדי שיצא כל הדם.

וְאִי אַשְׁמוּעִינָן בְּקָדָשִׁים, היינו אומרים שדווקא בהם צריך לשחוט רוב סימנים, מִשּׁוּם דְּלֶדֶם הוּא צָרִיךְ, אֲבָל בשחיטת חוּלִּין דְּלֶדֶם לֹא צָרִיךְ, אֵימָא בְּפַלְגָא סימן סַגִּי לֵיהּ. קָא מַשְׁמַע לָן, שבין בחולין ובין בקדשים השחיטה כשירה ברוב סימנים.

שואלת הגמרא: הֵי מהבבות מדברת בְּחוּלִּין, וְהֵי מהן מדברת בְּקָדָשִׁים. אָמַר רַב כַּהֲנָא, מִיסְתַּבְּרָא שרישא בְּחוּלִּין וְסֵיפָא בְּקָדָשִׁים. וּמִמַּאי מוכח כן, מִדְּקָתָנֵי ברישא 'הַשּׁוֹחֵט אחד בעוף ושנים בבהמה'. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שרישא בְּקָדָשִׁים, 'הַמּוֹלֵק אחד בעוף' מִיבָּעֵי לֵיהּ לומר, שהרי עוף קדשים דינו במליקה.

מקשה הגמרא: אֶלָּא מַאי תאמר, שסֵיפָא בְּקָדָשִׁים, הלא שנינו בה 'רוב אחד בעוף ורוב שנים בבהמה שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה', ואם מדובר בקדשים 'מְלִיקָתוֹ כְּשֵׁרָה' מִיבָּעֵי לֵיהּ לומר. מתרצת הגמרא: הָא לֹא קַשְׁיָא. שכן אֵיידֵי דְּסָלִיק [–מתוך שמסיים] התנא בסיפא מִדִּין בְּהֵמָה, תָּנָא נַמִי 'שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה' ולא 'מליקתו'. אֶלָּא 'השוחט' האמור בְּרֵישָׁא, מִבְּדֵי [–הרי] עַל עוֹף קָאֵי, שכן הוא סמוך לתיבת 'עוף', כדתנן 'השוחט אחד בעוף', וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ שהוא אמור בְּקָדָשִׁים, 'הַמּוֹלֵק' מִיבָּעֵי לֵיהּ.

הגמרא מביאה עוד הוכחה שהרישא מדברת מחולין: רַב שִׁימִי בַּר אַשִׁי אָמַר, יש להוכיח שרֵישָׁא בְּחוּלִּין מֵהָכָא. דְּקָתָנֵי ברישא 'סימן אֶחָד בְּעוֹף'. וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ שמדובר בְּקָדָשִׁים, הָא אִיכָּא עוֹלַת הָעוֹף דְּבָעֵי למלוק בה את שְׁנֵי הסימָנִים.

מקשה הגמרא: אֶלָּא מַאי תאמר, שסֵיפָא בְּקָדָשִׁים, הלא שנינו בה 'רוֹב אֶחָד בְּעוֹף'. ואם מדובר בקדשים הָא אִיכָּא עוֹלַת הָעוֹף דְּבָעֵי למלוק בה שְׁנֵי סִימָנִין. מתרצת הגמרא: על הסיפא לא קשה, שכן מַאי 'רוֹב אֶחָד בעוף', רוֹב של כָּל אֶחָד וְאֶחָד מהסימנים. וּבְדִין הוּא דְּמשום עולת העוף ליתְנֵי 'רוֹב שְׁנַיִם' גם בעוף כמו ששנה בבהמה, אך מִכְּיוָן דְּאִיכָּא חַטָּאת העוף דְּסַגִּי לֵיהּ בְּמליקת חַד סִימָן, מִשּׁוּם הָכִי לֹא פְּסִיקָא [–מוחלט] לֵיהּ לתנא לשנות 'רוב שנים', אלא שנה 'רוב אחד' שהוא מתפרש בשני פנים.

הגמרא מביאה עוד הוכחה שהרישא מדברת בחולין: רַב פַּפָּא אָמַר, יש להוכיח שרֵישָׁא בְּחוּלִּין מֵהָכָא. דְּקָתָנֵי בה 'רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, עַד שֶׁיִּשְׁחוֹט אֶת הַוְּרִידִין'. וּפְלִיגֵי רַבָּנַן עָלֵיהּ וסוברים שדי בשחיטת סימנים. אִי אָמַרְתְּ בִּשְׁלְמָא שהרישא מדברת בְּחוּלִּין, וצריך לנקוב את הורידים משום איסור דם, שַׁפִּיר אמרו חכמים שאין צריך לנוקבם בשעת שחיטה. אֶלָּא אִי אָמַרְתְּ שמדובר בְּקָדָשִׁים, אַמַּאי פְּלִיגֵי רַבָּנַן עָלֵיהּ. הלא בקרבנות הוּא עַצְמוֹ לְדָם הוּא צָרִיךְ כדי לזורקו על המזבח, ולא יתכן שלא יסכימו חכמים שלכתחילה יש לשחוט גם את הורידים כדי שירבה הדם הנזרק על המזבח.

הגמרא מביאה עוד הוכחה שהסיפא מדברת בקדשים: רַב אַשִׁי אָמַר, יש להוכיח שהסֵיפָא מדברת בְּקָדָשִׁים מֵהָכָא. דְּקָתָנֵי במשנה הבאה שהיא המשך לסיפא של משנתנו, 'הַשּׁוֹחֵט שְׁנֵי רָאשִׁין בְּאֶחָד [–שתי בהמות בבת אחת] שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה'. ו'הַשּׁוֹחֵט' משמע דְּיַעְבַד אֵין, שאם שחט שחיטתו כשרה, אבל לְכַתְּחִלָּה לֹא יעשה כן. אִי אָמַרְתְּ בִּשְׁלְמָא שמדובר בְּקָדָשִׁים, הַיְינוּ הטעם דִּלְכַתְּחִלָּה לֹא ישחוט שניים יחד, מִשּׁוּם דְּתָנֵי רַב יוֹסֵף, נאמר בקדשים (ויקרא יט ה), 'תִּזְבְּחֻהוּ'. ותיבת 'תזבחהו' מורכבת משתי תיבות, 'תזבח הוא'. ושני דינים למדנו מתיבה זו. ממשמעות 'תִּזְבַּח' שהוא לשון יחיד למדנו, שֶׁלֹּא יְהוּ שְׁנַיִם שׁוֹחֲטִים זֶבַח אֶחָד אלא אדם אחד בלבד ישחטנו. ומ'תִּזְבְּחֻהוּ', ['תזבח הוא'] למדנו שֶׁלֹּא יְהֵא אדם אֶחָד שׁוֹחֵט שְׁנֵי זְבָחִים בבת אחת. וְאָמַר רַב כַּהֲנָא בביאור הדרשה הראשונה, שאף על גב שקריאתה של 'תזבחהו' בוי"ו היא בלשון רבים [שאף שנים שוחטים קרבן אחד], מכל מקום 'תִּזְבְּחֻהוּ' בכתיב חסר כְּתִיב, שמשמעותו לשון יחיד. אֶלָּא אִי אָמַרְתְּ שהסיפא מדברת בְּחוּלִּין, הלא אֲפִילּוּ לְכַתְּחִלָּה נַמִי מותר לשחוט שני בהמות בבת אחת, ומדוע שנתה המשנה לשון 'השוחט' שמשמעותה שרק בדיעבד שחיטתו כשירה.

הגמרא מביאה שיטה נוספת המעמידה את הרישא בחולין ואת הסיפא בקדשים: וְאַף רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ סָבַר שהרֵישָׁא מדברת בְּחוּלִּין וְאילו הסֵיפָא מדברת בְּקָדָשִׁים. דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, מַאֲחַר שֶׁשָּׁנִינוּ ברישא 'רוּבוֹ שֶׁל אֶחָד כָּמוֹהוּ', לָמָּה שָׁנִינוּ גם בסיפא 'רוֹב אֶחָד בְּעוֹף וְרוֹב שְׁנַיִם בְּבְהֵמָה'. והשיב: לְפִי שֶׁשָּׁנִינוּ ביומא (לא:), 'הֵכִיאוּ לוֹ לכהן הגדול ביום הכיפורים אֶת הַתָּמִיד, קְרָצוֹ [–חתך את רוב סימניו], וּמֵירַק [–וגמר] כהן אַחַר את שְׁחִיטָתוֹ עַל יָדוֹ [–בשבילו] והשלים את שחיטת הסימנים כולם. וְכָּלוּל להשתמע מכך שאם לֹא מֵירַק את שחיטת הסימנים יְהֵא התמיד פָּסוּל, ואין די בקדשים בשחיטת רובם אף בדיעבד. לְכָךְ שָׁנִינוּ כאן במשנתינו, 'רוֹב אֶחָד בְּעוֹף וְרוֹב שְׁנַיִם בְּבְהֵמָה שחיטתו כשרה', להשמיענו שאף בקדשים אין שחיטת כל הסימנים מעכבת.

מפרשת הגמרא את מימרת רבי שמעון בן לקיש האמורה: אָמַר מַר, יָכוֹל לֹא מֵירַק יְהֵא התמיד פָּסוּל בדיעבד.

רש"י

כדי שחיטה אחרת — היינו שיעור שהייה. **וגמרה** — קא סלקא דעתין בבהמה קאי, דבעיא רוב שנים, ומאי גמרה — לשחיטה. **ואי מחצה כרוב** — כיון דשהה בחצי — אזלא לה שחיטה, והויא לה כפגימה בעלמא, ואיטרפא לה בפסוקת הגרגרת! אלא שמע מינה אינו כרוב, ופסוקת הגרגרת ברובא בעינן. **לא בעוף** — דממה נפשך כשרה כדמפרש. **הא עבד ליה רובא** — ואיתכשרא מקמי שהייה. **לא עבד ליה כלום** — מעשה טרפה. **חצי קנה פגום** — בעוף. **רוב הנראה לעינים** — כלומר, רוב גמור, שהוא ניכר. **מה טרפה** — דאיכא מקומות טובא דמיטרפא בהו במשהו, כגון נקובת הוושט והריאה והדקין. **בעינן רוב הנראה לעינים** — במקומות שהוזכר בהן רוב, כגון בקנה ובחוט השדרה. **שחיטה דעד דאיכא רובא לא מתכשרא** — דאפילו מאן דמכשר — משום דקרי ליה רובא הוא, ובמיעוטא כולהו מודו. **מחצה על מחצה כרוב** — וטהורים עושין לעצמן בטהרה, וטמאין עושין לעצמן בטומאה ולא מידחו לפסח שני ביחידין. **אינו כרוב** — ונדחין הטמאין לשני. **והתם מאי טעמא דרב** — הא בעלמא אמרת דלא הוי רובא! **דכתיב איש איש כי יהיה טמא** — ידחה לשני. ופלגא, נהי דרובא לא מיקרי, מיהו מכלל יחידין נפקי להו, ולא מידחו. **לדם הוא צריך** — לזריקה. מליקתו כשרה מיבעי ליה — כלומר, אעוף איבעי ליה למיתני: מליקתו כשרה, והדר ליתני אבהמה: שחיטתה כשרה. **הא לא קשיא** — גבי הדדי תננהו, וכי סליק מבהמה נקט שחיטה. **אלא רישא** — כי תנא השוחט. **מכדי בעוף קאי** — ובו התחיל להורות, והיכי סמך ליה שחיטה בעוף קדשים? "המולק" מיבעי ליה! הכי גרסינן: **מאי רוב אחד רוב כל אחד ואחד** — ולא גרסינן "אלא". **לא פסיקא ליה** — ותנא מילתא דמישתמע בתרוייהו. דהכי משמע: רוב כל אחד בעוף כשרה; היכא דסגי בחד כגון חטאת — הוי רובו בכולו, והיכא דבעי תרתי — הוי רוב כל אחד בכולו. **שפיר** — משום הכי פליגי רבנן עליה. דכיון דלא הוזכרו ווריד‍ין אלא משום דם, מה לי בשעת שחיטה ומה לי לאחר שחיטה? **אלא בקדשים** — היכי פליגי רבנן עליה? **הוא עצמו** — כל עצמה ועיקרה של שחיטת קדשים לדם היא צריכה. **תזבח** — "לרצונכם תזבחוהו", ואמרינן לקמן: "תזבחהו" כתיב, ויש אם למסורת. "תזבח" משמע דלשוחט יחידי קאמר ולא לשנים, מדלא כתיב "תזבחוהו". ומדכתיב "הוא" משמע נמי אזבח, שאף הוא יהא יחידי. **ואמר רב כהנא** — גרסינן. הא דריש לקיש בסדר יומא (לב,ב) גבי הביאו לו לכהן גדול את התמיד. **קרצו** — מפרשינן התם: ברוב שנים, שלא היה יכול למרק ולגמור את השחיטה כולו. לפי שכל עבודת יום הכפורים אינה כשרה אלא בו, דכתיב ב"אחרי מות" [ויקרא טז]: "וכפר הכהן אשר ימשח אותו", והיה צריך לאחוז מהר את המזרק ולקבל הדם — לפיכך חותך בו כדי הֶכשר שחיטה, ומניחה, וממהר לקבל. **ומירק** — כהן אחר שחיטה. **על ידו** — בשבילו, כמו (עירובין פב,ב): מערב אדם על יד בנו ובתו — בשבילם. ומפני ששנינו שם דצריך למרק, יכול לא מירק יהא פסול, דבקדשים לא סגי ברוב שנים? **לכך** — הוצרך לשנות כאן: רוב אחד בעוף וכו', דרישא — חולין הוה שמעינן מינה, ותנא סיפא משום קדשים. ופרכינן: יכול לא מירק יהא פסול? בתמיה, הא אם כן הויא לך הא מריקה עבודה באדם אחר שלא בכהן גדול, ותניא: כל עבודת יום הכפורים כו'. ברייתא היא בשילהי הוריות [יב,ב].

תוספות

זיל הכא איכא רובא — ואם תאמר: מאי קשיא ליה? דכי אמר נמי הכא: הכי אגמריה רחמנא למשה לא תשייר רובא, כדלעיל, הרי אין כאן רוב וטהורין! ויש לומר: דתלוי הדבר בחשיבות, דמשום דחשיב ליה מחצה כרוב שרי לעיל, דיש כאן שיעור הכשר שחיטה. וכאן נמי יש חשיבות, מחצה דינו כרוב. **דכולי** עלמא מחצה על מחצה אינו כרוב — ואם תאמר: דבפרק קמא דעירובין (טז,ב) פסקינן כרב פפא, דאמר פרוץ כעומד מותר! והיה נראה לחלק בין שאר איסורין בדבר התלוי בחיות, אי לאו דמייתי עלה לעיל דתנור. וגם תימה: דבעירובין לא מייתי לה, והנהו דמייתי התם לא מייתי הכא! ושמא יש לחלק, דהכא איסור וטומאה, והתם לענין מחיצות, ולא דמי.

איש נדחה ואין ציבור נדחין — תימה: דבפרק קמא דסנהדרין (טז,א) גבי "והוצאת את האיש ההוא" וגו', דרשינן: איש ואשה אתה מוציא לשעריך, ואי אתה מוציא כל השבט כולו לשעריך. והכא לא ממעטי מ"איש" אלא רוב ישראל! ויש לומר: דהתם מצינו שחילק הכתוב בין יחיד למרובים משום עיר בעלמא לענין עיר הנדחת, לפיכך מסתברא לחלק משום שבט ולומר דלא מיקרי איש. אי נמי, טובא איש ואשה כתיבי התם. **אבל** בחולין דלאו לדם הוא צריך אימא בפלגא סגי — והא דקתני: חצי אחד בעוף, ואחד וחצי בבהמה שחיטתה פסולה — היינו סיפא דאיירי בקדשים.

ומירק אחר שחיטתו על ידו — "מירק" לשון גמר, כדאמרינן במדרש [ירושלמי סוף פרק קמא דראש השנה]: מי שהתחיל במצוה אומרים לו: מרוק.

כְּדֵי שְׁחִיטָה אַחֶרֶת, וּגְמָרָהּ - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה; וְאִי אָמְרַתְּ מֶחֱצָה עַל מֶחֱצָה כְּרוֹב, אִימַּרְפָא לָהּ! - מִי סָבְרַתְּ בִּבְהֵמָה? לָא, בְּעוֹף; מִמַּה נַּפְשָׁךְ, אִי מֶחֱצָה עַל מֶחֱצָה כְּרוֹב - הָא עָבִיד לֵיהּ רוּבָא, אִי מֶחֱצָה עַל מֶחֱצָה אֵינוֹ כְּרוֹב - לָא עָבַד וְלָא כְּלוּם. תָּא שְׁמַע: הֲרֵי שֶׁהָיָה חֲצִי קָנֶה פְּגוּם, וְהוֹסִיף עָלָיו כָּל שֶׁהוּא, וּגְמָרוֹ - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה; וְאִי אָמְרַתְּ מֶחֱצָה עַל מֶחֱצָה כְּרוֹב, טְרֵפָה הָוְיָא! אֲמַר רָבָא: שְׁאֵנִי לְעִנְיַן טְרֵפָה, דְּבָעֵינַן רוֹב הַנִּרְאֶה לָעֵינַיִם. אֲמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: וְלָא כָּל דְּכֵן הוּא? וּמַה טְרֵפָה דִּבְמַשֶּׁהוּ מִיטַּרְפָא, הֵיכָא דְּבָעֵינַן רוּבָא - בָּעֵינַן רוֹב הַנִּרְאֶה לָעֵינַיִם, שְׁחִיטָה, דְּעַד דְּאִיכָּא רוּבָא לָא מִיתְכַּשְּׁרָא - לָא כָּל שֶׁכֵּן דְּבָעֵינַן רוֹב הַנִּרְאֶה לָעֵינַיִם? אֶלָּא דְּכוּלֵּי עָלְמָא - מֶחֱצָה עַל מֶחֱצָה אֵינוֹ כְּרוֹב, וְכִי אִיתְּמַר דְּרַב וּדְרַב כָּהֲנָא - לְעִנְיַן פֶּסַח אִתְּמַר: הֲרֵי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מֶחֱצָה טְהוֹרִים וּמֶחֱצָה טְמֵאִים - רַב אָמַר: מֶחֱצָה עַל מֶחֱצָה כְּרוֹב, וְרַב כָּהֲנָא אָמַר: מֶחֱצָה עַל מֶחֱצָה אֵינוֹ כְּרוֹב. וְהָתָם מַאי טַעְמָא דְּרַב? דִּכְתִיב: "אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה טָמֵא לָנֶפֶשׁ" - אִישׁ נִדְחֶה וְאֵין צִיבּוּר נִדְחִין. "רוֹב אֶחָד בְּעוֹף". תְּנִינָא חֲדָא זִימְנָא: רוּבוֹ שֶׁל אֶחָד כְּמוֹהוּ! (הכש פשח סימן) אֲמַר רַב הוֹשַׁעְיָא: חֲדָא בְּחוּלִּין וַחֲדָא בְּקָדָשִׁים. וּצְרִיכָא, דְּאִי אַשְׁמוּעִינַן חוּלִּין - הָתָם הוּא דְּסַגֵּי לֵיהּ בְּרוּבָּא, מִשּׁוּם דְּלָאו לְדָם הוּא צָרִיךְ, אֲבָל קָדָשִׁים דְּלְדָם הוּא צָרִיךְ - אֵימָא לָא תִּיסְגֵּי לֵיהּ בְּרוּבָּא עַד דְּאִיכָּא כּוּלֵּיהּ; וְאִי אַשְׁמוּעִינַן קָדָשִׁים - מִשּׁוּם דְּלְדָם הוּא צָרִיךְ, אֲבָל חוּלִּין דְּלְדָם לָא צָרִיךְ, אֵימָא בְּכַפְלָא סַגִּי לֵיהּ, קָא מַשְׁמַע לָן. הֵי בְּחוּלִּין וְהֵי בְּקָדָשִׁים? אֲמַר רַב כָּהֲנָא: מִיסְתַּבְּרָא רֵישָׁא בְּחוּלִּין וְסֵיפָא בְּקָדָשִׁים, מִמַּאי? מִדְּקָתָנֵי "הַשּׁוֹחֵט", וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ רֵישָׁא בְּקָדָשִׁים, "הַמּוֹלֵק" מִיבָּעֵי לֵיהּ. - אֶלָּא מַאי, סֵיפָא בְּקָדָשִׁים? "שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה", "מְלִיקָתוֹ כְּשֵׁרָה" מִיבָּעֵי לֵיהּ! - הָא לָא קַשְׁיָא, אֵיידֵי דְּסָלִיק מִבְּהֵמָה, תְּנָא נַמִי "שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה". אֶלָּא רֵישָׁא, מִכְּדֵי עַל עוֹף קָאֵי, אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ בְּקָדָשִׁים - "הַמּוֹלֵק" מִיבָּעֵי לֵיהּ. רַב שִׁימִי בַּר אַשִּׁי אֲמַר: רֵישָׁא בְּחוּלִּין מֵהָכָא, דִּקְתָנֵי: אֶחָד בְּעוֹף, וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ בְּקָדָשִׁים - הָא אִיכָּא עוֹלַת הָעוֹף דְּבָעֵי שְׁנֵי סִימָנִים! - אֶלָּא מַאי, סֵיפָא בְּקָדָשִׁים? רוֹב אֶחָד בְּעוֹף? הָא אִיכָּא עוֹלַת הָעוֹף דְּבָעֵי שְׁנֵי סִימָנִין! - מַאי "רוֹב אֶחָד" - רוֹב כָּל אֶחָד וְאֶחָד; וּבְדִין הוּא דְּלִיתְנֵי "רוֹב שְׁנַיִם", כֵּיוָן דְּאִיכָּא חַטָּאת דְּסַגֵּי לֵיהּ בְּחַד סִימָן - מִשּׁוּם הָכִי לָא פְּסִקָא לֵיהּ. רַב פַּפָּא אָמַר: רֵישָׁא בְּחוּלִּין מֵהָכָא: דִּקְתָנֵי, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד שֶׁיִּשְׁחוֹט אֶת הַוְּרִידִין, וּפְלִיגִי רַבָּנַן עֲלֵיהּ; אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא בְּחוּלִּין - שַׁפִּיר, אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ בְּקָדָשִׁים, אַמַּאי פְּלִיגִי רַבָּנַן עֲלֵיהּ? הוּא עַצְמוֹ לְדָם הוּא צָרִיךְ! רַב אַשִּׁי אֲמַר: סֵיפָא בְּקָדָשִׁים מֵהָכָא, דִּקְתָנֵי: הַשּׁוֹחֵט שְׁנֵי רָאשִׁין כְּאֶחָד - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה; "הַשּׁוֹחֵט" - דְּעֲבַד אִין, לְכַתְּחִלָּה לָא. אִי אָמְרַתְּ בְּשִׁלְמָא בְּקָדָשִׁים - הַיְינוּ דִּלְכַתְּחִלָּה לָא, מִשּׁוּם דְּתָנֵי רַב יוֹסֵף: "תִּזְבַּח" - שֶׁלֹּא יְהֵא שְׁנַיִם שׁוֹחֲטִים זֶבַח אֶחָד, "תִּזְבָּחֶהוּ" - שֶׁלֹּא יְהֵא אֶחָד שׁוֹחֵט שְׁנֵי זְבָחִים; וַאֲמַר רַב כָּהֲנָא: "תִּזְבָּחֶהוּ" כְּתִיב. אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ בְּחוּלִּין - אֲפִילּוּ לְכַתְּחִלָּה נַמִי. וְאַף רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ סָבַר: רֵישָׁא בְּחוּלִּין וְסֵיפָא בְּקָדָשִׁים. דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: מֵאַחַר שֶׁשָּׁנִינוּ רוּבוֹ שֶׁל אֶחָד כְּמוֹהוּ, לָמָּה שָׁנִינוּ רוֹב אֶחָד בְּעוֹף וְרוֹב שְׁנַיִם בִּבְהֵמָה? לְפִי שֶׁשָּׁנִינוּ: הֲבִיאוּ לוֹ אֶת הַתָּמִיד, קָרְצוּ וּמֵירַק אַחֵר שְׁחִיטָתוֹ עַל יָדוֹ; יָכוֹל לֹא מֵירַק יְהֵא פָּסוּל? לְכָךְ שָׁנִינוּ: רוֹב אֶחָד בְּעוֹף וְרוֹב שְׁנַיִם בִּבְהֵמָה. אָמַר מָר: יָכוֹל לֹא מֵירַק יְהֵא פָּסוּל?

תוספות

אם כן הוי ליה עבודה באחר – הוה מצי נמי למיפרך: אם כן הויא ליה שחיטה בשנים, כיון דאם לא מירק פסול, ואין שנים שוחטין בזבח אחד אפילו בזה אחר זה, כדמוכח לקמן בשמעתין. ואם תאמר: ומאי קשיא ליה מעבודה באחר? הא בפרק "טרף בקלפי" (יומא מב,א) איכא מאן דסבר אפילו שחיטת פר כהן גדול בזר. ואפילו מאן דפסיל – היינו דוקא פרו, דקאתי לחובת יום הכפורים וקאי עליה אהרן וחוקה. אבל תמיד, דלא שייך לחובת יום הכפורים ולא קאי עליה אהרן וחוקה – לא! ויש לומר: דמכל מקום פסול מדרבנן. **למה** לי למרק – ואף על גב דבחולין נמי בעינן כל השנים לכתחלה, מכל מקום כיון שיש דוחק בדבר – לא היה לנו לעשות על ידי אחר. **אמר** ריש לקיש משמיה דלוי סבא אינה לשחיטה אלא בסוף – אף על גב דרבא סבירא ליה הכי בפרק שני דזבחים (ל,א), אפילו הכי לא חשיב ליה בהדי תלת דהלכה כריש לקיש לגבי רבי יוחנן בריש פרק "החולץ" (יבמות לו,א), משום דהך משמיה דלוי אמרה ריש לקיש. **כגון** ששחט סימן אחד בחוץ – פירש בקונטרס: בעוף קדשים. וקשה לפירושו: דמאי טעמא דמאן דפטר? כיון דבמליקה בחוץ לא מחייב אלא בשחיטה, והרי עשה הכשר שחיטה בחוץ! ורב יוסף נמי, למה ליה למינקט: שהרי עשה בה מעשה חטאת העוף? הוה ליה למימר: משום דהכשר שחיטת העוף בסימן אחד! ועוד: דנקט רב יוסף דאחד בחוץ ואחד בפנים נמי פסולה, משמע: הא שניהם בפנים – כשרה. ואי בעוף – הא אין הכשרו אלא במליקה, ו"חייב" הוה ליה למינקט, ולא "פסולה"! ונראה לפרש דאיירי בבהמה, ו"פסולה" דנקט רב יוסף לאו דוקא, דחייב נמי לכולי עלמא. דאי חיובא ליכא – אם כן לוקי פלוגתייהו בסימן אחד בחוץ וסימן אחד בפנים, ופליגי בחיובא, ואמאי מוקי לה במיעוט סימנין בחוץ וגמרו בפנים? ואם תאמר: ובסוף פרקין (מ,ב) גבי הא דתניא: השוחט חטאת בשבת בחוץ לעבודה זרה חייב שלש חטאות. ומוקי לה בחטאת העוף, שהיה חצי קנה פגום והוסיף עליו כל שהוא, דאתו כולהו בהדי הדדי. ולהכי נקט חטאת ולא נקט זבח, שבשאר זבח מכי שחט סימן אחד לעבודה זרה אסרה, ותו לא מחייב משום שחוטי חוץ. והשתא, אכתי כיון דבבהמה נמי מיחייב בסימן אחד משום שחוטי חוץ – לשמעינן זבח, ובחצי קנה פגום. ואף על גב דסימן אחד לא מיחייב משום שבת, שלא תקן כלום, מה בכך? מכל מקום כשיגמור סימן שני מיהא ליחייב משום שבת! ויש לומר, דהא דמחייב בסימן אחד הכא – היינו משום דגמר השני בפנים. אבל התם דאיירי בשוחט לעבודה זרה, מכיון דנאסרה בסימן ראשון – לא חשיב סימן שני אלא כמתחך בעפר. והוי כמו נתקלקלה בשחיטה, דאמר בסמוך דאגלאי מילתא למפרע דלאו שחיטה היא כלל גבי פרה. לכך נקט עוף דהכשרו בסימן אחד, וכן פירש לקמן בקונטרס. **אירע** פסול בשחיטתה – פירש הקונטרס: כגון נתנבלה. ורבינו תם מפרש: פסול של מלאכה אחרת, דומיא דהזאה. דאי אמרת בשחיטה נמי יש חילוק במלאכה בין קודם פסולה בין לאחר פסולה, אם כן לפלוג בשחיטה עצמה, ואמאי נקט הזאה? ואף על גב דאיירי בפסול מלאכה, מכל מקום קאמר שפיר בסמוך: שאני נתקלקלה בשחיטה דאגלאי מילתא למפרע דלאו שחיטה היא כלל. דכיון דנתקלקלה – אם כן לא נעשה עדיין כלום לשם פרה בכשרות. אבל אירע פסול בהזאתה – אין לחוש, דכבר נעשית השחיטה בכשרות. **תרי** גברי בחד זיבחא קאמרת – תימה: הא על כרחך שלא יהיו שנים שוחטין זבח אחד – היינו לכתחלה, אבל בדיעבד בשר. כמו אחד שוחט שני זבחים, דמוקי לעיל מתניתין דשוחט שני ראשים באחד שחיטתו כשרה בקדשים. ואם כן אכתי לפלוג בהכשר דפרה! ויש לומר: דכיון דלכתחלה אסור – מילתא דלא שכיחא היא. אף על גב דפריך: לפלוג בשני סודרים – הא שכיחא טפי.

והוינן

אם כֵּן הָוְיָא לֵיהּ עֲבוֹדָה בְּאַחֵר, וְתַנְיָא: כָּל עֲבוֹדַת יוֹם הַכִּפּוּרִים אֵינָן כְּשֵׁרוֹת אֶלָּא בּוֹ! - הָכִי קָאָמַר: יָכוֹל יְהֵא פָּסוּל מִדְּרַבָּנַן? דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא אִיכָּא פְּסוּל מִדְּרַבָּנַן - לְכָךְ שָׁנִינוּ: רוֹב אֶחָד בְּעוֹף וְרוֹב שְׁנַיִם בְּבְהֵמָה. - וּמֵאַחַר דַּאֲפִילּוּ פְּסוּלָא דְּרַבָּנַן לֵיכָּא, לָמָּה לִי לְמַרֵק? - מִצְוָה לְמַרֵק. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ מִשּׁוּם לֵוִי סָבָא: אֵינָהּ לִשְׁחִיטָה אֶלָּא בַּסּוֹף, וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: יֶשְׁנָהּ לִשְׁחִיטָה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף. אֲמַר רָבָא: הַכֹּל מוֹדִים, הֵיכָא דְּשָׁחַט סִימָן אֶחָד גּוֹ וְסִימָן אֶחָד יִשְׂרָאֵל - שֶׁהִיא פְּסוּלָה, שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה בָּהּ מַעֲשֵׂה טְרֵפָה בְּיַד גּוֹי; בְּעוֹלַת הָעוֹף נַמִּי, הֵיכָא דְּמָלֵיק סִימָן אֶחָד לְמַטָּה וְסִימָן אֶחָד לְמַעְלָה - פְּסוּלָה, שֶׁהֲרֵי עָשָׂה בָּהּ מַעֲשֵׂה חַטַּאת הָעוֹף לְמַטָּה; לֹא נֶחְלְקוּ אֶלָּא כְּגוֹן שֶׁשָּׁחַט סִימָן אֶחָד בַּחוּץ וְסִימָן אֶחָד בַּפְּנִים, לְמַאן דְּאָמַר יֶשְׁנָהּ לִשְׁחִיטָה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף - מִיחַיַּיב, לְמַאן דְּאָמַר אֵינָהּ לִשְׁחִיטָה אֶלָּא בַּסּוֹף - לָא מִיחַיַּיב. אֲמַר לֵיהּ רָבָה בַּר שִׁימִי: מָר לָא אָמַר הָכִי, וּמַנּוּ? רַב יוֹסֵף: הֵיכָא דְּשָׁחַט סִימָן אֶחָד בַּחוּץ וְסִימָן אֶחָד בַּפְּנִים - נַמִּי פָּסוּל, שֶׁהֲרֵי עָשָׂה בָּהּ מַעֲשֵׂה חַטַּאת הָעוֹף בַּחוּץ; לֹא נֶחְלְקוּ אֶלָּא כְּגוֹן שֶׁשָּׁחַט מִיעוּט סִימָנִין בַּחוּץ וּגְמָרוּ בַּפְּנִים, לְמַאן דְּאָמַר יֶשְׁנָהּ לִשְׁחִיטָה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף - מִיחַיַּיב, לְמַאן דְּאָמַר אֵינָהּ לִשְׁחִיטָה אֶלָּא בַּסּוֹף - לָא מִיחַיַּיב. מְתִיב רַבִּי זֵירָא: כָּל הָעֲסוּקִין בְּפָרָה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף - מְטַמְּאִין בְּגָדִים וּפוֹסְלִין אוֹתָהּ בְּמְלָאכָה אַחֶרֶת. אִירַע בָּהּ פְּסוּל בִּשְׁחִיטָתָהּ - בֵּין קוֹדֶם פְּסוּלָהּ בֵּין לְאַחַר פְּסוּלָהּ אֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּגָדִים; בַּהֲזָאָתָהּ, קוֹדֶם פְּסוּלָהּ - מְטַמְּאָה בְּגָדִים, לְאַחַר פְּסוּלָהּ - אֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּגָדִים; וְאִי אָמְרַתְּ יֶשְׁנָהּ לִשְׁחִיטָה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף - לִפְלוֹג נַמִּי בִּשְׁחִיטָתָהּ: אִירַע בָּהּ פְּסוּל בִּשְׁחִיטָה, קוֹדֶם פְּסוּלָהּ - מְטַמְּאָה בְּגָדִים, לְאַחַר פְּסוּלָהּ - אֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּגָדִים! אֲמַר רָבָא: נִתְקַלְקְלָה שְׁחִיטָה קָאָמַרְתְּ? שְׁאנֵי הָתָם, דְּאִגְּלַאי מִלְּתָא לְמַפְרַע דְּלָאו שְׁחִיטָה הִיא כְּלָל. אֲמַר רָבָא: אִי קַשְׁיָא לִי - הָא קַשְׁיָא לִי: לְמַאן דְּאָמַר אֵינָהּ לִשְׁחִיטָה אֶלָּא בַּסּוֹף, לִפְלוֹג בְּהֶכְשֵׁרָה דְּפָרָה, כְּגוֹן דְּשַׁחֲטוּהָ בִּתְרֵי גַּבְרֵי, דְּנַבְרָא קַמָּא לָא מְטַמְּאָה, וְנַבְרָא בַּתְרָא מְטַמְּאָה! אֲמַר רַב יוֹסֵף: תְּרֵי גַּבְרֵי בְּחַד זִיבְחָא קָאָמַרְתְּ? בַּר מִינֵּיהּ דְּהַהוּא, דְּתַנְיָא: "תִּזְבַּח" - שֶׁלֹּא יְהוּ שְׁנַיִם שׁוֹחֲטִין זֶבַח אֶחָד, "תִּזְבְּחֶהוּ" - שֶׁלֹּא יְהֵא אֶחָד שׁוֹחֵט שְׁנֵי זְבָחִים; וַאֲמַר רַב בְּהָנָא: "תִּזְבְּחֶהוּ" כְּתִיב. אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: לָאו אִתְּמַר עֲלָהּ, אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן

סתימתאה

רש"י

מצוה למרק — משום דם. ואני שמעתי ביומא: משום "ברוב עם הדרת מלך". ואין לבי כך, דאם כן כל עבודות נמי, והרי הכתוב הקפיד בכהן גדול וגירש את רוב עם. **אינה לשחיטה** — אין השחיטה קרויה שחיטה אלא בסופה. ולקמיה מפרש למאי הלכתא. **ישנה לשחיטה** — הכל קרוי שחיטה. **פסולה** — ואפילו למאן דאמר אינה לשחיטה אלא לבסוף ולא מיקרי שחיטה גוי, מיהו שחיטת ישראל נמי לא הויא, והויא לה בקורץ בעלמא ואיטרפא לה. **מעשה טרפה** — מעשה שהיה כדי וכשיעור לטורפה בו, נעשה בה ביד גוי. עולת העוף למעלה מחוט הסיקרא, חטאת העוף למטה, כדאמר בזבחים (סד,ב סה,א). **שהרי עשה בה [מעשה חטאת העוף] למטה** — במקום פסולה, מעשה שהוא חשוב בחטאת העוף להכשירו בבך. שמליקת חטאת העוף בסימן אחד, הילכך הכי נמי חשיב לפסול, אף על גב דבעולה לא הוי סוף מליקה עד גמר השני. **מיחייב** — משום שחוטי חוץ. **מר לא אמר הכי** – דאילו בעוף, אם שחט סימן ראשון בחוץ — מיחייב, שהרי דכוותה כשר בפנים במליקת חטאת העוף. השוחט עוף קדשים בחוץ חייב, דיליף מריביא ד"אשר ישחט" בשחיטת קדשים בפרק "השוחט" (קז,א), אבל המולק את העוף פטור. **כל העסוקין בפרה** — אדומה. **מתחלה ועד סופה** — באחת עבודותיה, בין באמצע ובין בתחלה ובין בסוף. **מטמאין את הבגדים** — כדכתיב (במדבר יט): "עץ ארז ואזוב ושני תולעת והשליך אל תוך שריפת הפרה", וסמיך ליה: "וכבס בגדיו הכהן" וגו', וכתיב בשריפתה: "והשורף אותה" וגו'. ותניא בסיפרי: אם המשליך את האזוב מטמא בגדים, השורף לא כל שכן? מה תלמוד לומר "והשורף" — בא הכתוב ולימד על כל העסוקים בפרה מתחלה ועד סוף שיהו טעונים תכבוסת בגדים. **ופוסלין אותה במלאכה** — אם נתעסקו עמה במלאכה אחרת, כגון ששחט וחתך עמה דלעת. דתניא (ספרי פרשת חקת): "ושחט אותה" — בא הכתוב ולימד על הפרה שתהא מלאכה פוסלתה בשחיטתה, "ושרף את הפרה" — בא הכתוב ולימד שתהא מלאכה פוסלת בשריפתה. **בשחיטתה** — כגון שנתנבלה. **אינה ממטאה בגדים** — שאין כאן עבודה. ואם אסף אפרה או שרפה ולא נגע בה, או אפילו נגע בה בפשוטי כלי עץ, שלא טמאתו משום נבלה — אינו טמא משום מתעסק בפרה, שאין כאן פרה אדומה. **בהזאתה** — בהזאת דמה, שהיה מזה הימנה שבע פעמים כנגד פתח של היכל, כדכתיב (במדבר יט): "והזה אל נכח פני" וגו'. **קודם פסולה מטמאה בגדים** — דמתעסק בפרה הוא, וכבר נעשית שחיטתה בהכשר. **דלאו שחיטה היא כלל** — שהרי סופה הוכיח. אבל היכא דנגמרה שחיטה ממש, אימא לך דכולה קרויה שחיטה מתחלה ועד סוף. **לפלוג נמי** — האי תנא בהכשרא דפרה, אפילו בפרה שלא נפסלה יש לחלק בין בגדים לבגדים.

סתימתאה

מקשה הגמרא: איך יעלה על הדעת שמירוק מעכב אף בדיעבד, הלא אם כֵּן מכלל עבודת היום הוא, ואיך יכול כהן אחר לעשותו, וְהָוְיָא לֵיהּ עֲבוֹדָה בְּאַחֵר, וְתַנְיָא בהוריות (יב:), כָּל עֲבוֹדַת יוֹם הַכִּפּוּרִים אֵינָן כְּשֵׁרוֹת אֶלָּא בּוֹ [בכהן גדול] עצמו.

מתרצת הגמרא: הָכִי קָאָמַר רבי שמעון בן לקיש, יָכוֹל יְהֵא התמיד שלא מירקו פָּסוּל מִדְּרַבָּנָן, דְּסַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא דאיכָּא פְּסוּל מִדְּרַבָּנָן בלא מירוק, משום שיש לזרוק את כל הדם ואין כולו יוצא אלא במירוק. לְכָךְ שָׁנִינוּ 'רוֹב אֶחָד בְּעוֹף וְרוֹב שְׁנַיִם בִּבְהֵמָה שחיטתו כשירה', ואף מדרבנן אין המירוק מעכב.

שואלת הגמרא: וּמֵאַחַר דְּבלא מירוק אֲפִילּוּ פְּסוּלָא דְּרַבָּנָן לֵיכָּא, לָמָּה לִי לְמֶרַק כלל. ומשיבה: מִצְוָה לְמֶרַק את השחיטה כדי שיצא כל הדם לצורך זריקתו.

מעשה השחיטה נמשך לאורך כל שחיטת הסימנים. בבהמה הוא מחיתוך רובו של הקנה ועד גמר שחיטת הושט, ובעוף הוא מתחילת חיתוך הושט עד גמר חיתוך רובו. ונחלקו האמוראים שלפנינו בשם 'שחיטה', האם כולה קרויה שחיטה, או שרק סופה קרויה שחיטה.

אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ מִשּׁוּם לֵוִי סָבָא, אֵינָהּ לִשְׁחִיטָה אֶלָּא בַּסּוֹף, ואינה קרויה שחיטה אלא בגמר שחיטת רוב סימן אחד בעוף ורוב שנים בבהמה. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, יְשָׁנָהּ לִשְׁחִיטָה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף, ומתחילת שחיטת הושט בעוף או רוב הקנה בבהמה היא קרויה שחיטה.

הגמרא דנה באיזה אופן נחלקו: אָמַר רָבָא, הַכֹּל מוֹדִים דהֵיכָא דְּשָׁחַט סִימָן אֶחָד עוֹבֵד כּוֹכָבִים [ששחיטתו פסולה] וְסִימָן אֶחָד יִשְׂרָאֵל, שֶׁהִיא שחיטה פְּסוּלָה, שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה בָּהּ מַעֲשֵׂה טְרֵפָה בְּיַד עוֹבֵד כּוֹכָבִים. שכן אף למאן דאמר 'אינה לשחיטה אלא בסוף', ואין שחיטת הסימן הראשון קרויה 'שחיטת עובד כוכבים', מכל מקום אף אין זו שחיטת ישראל. ומאחר שהבהמה נטרפת בפגימת רוב הקנה או בנקיבת הושט, כל שנעשתה פגימה זו על ידי עובד כוכבים הרי היא כמו שנעשתה על ידי קוץ בעלמא, ואינה מצטרפת למעשה השחיטה.

כמו כן אמר רבא: בְּעוֹלַת הָעוֹף שמליקתה בשני הסימנים ונמלק הסימן הראשון בפסול, נַמִּי לא נחלקו לוי סבא ורבי יוחנן שאף למליקת הסימן הראשון יש שם מליקה, וְהֵיכָא דְּמָלִיק בעולת העוף סִימָן אֶחָד לְמַטָּה מחוט הסיקרא, וְסִימָן אֶחָד לְמַעְלָה ממנו, לדברי הכל היא פְּסוּלָה. שכן עולת העוף נמלקת דווקא למעלה מחוט הסיקרא, שהוא קו המקיף את המזבח באמצע גובהו, ואילו חטאת העוף נמלקת בכל מקום במזבח. ואף למאן דאמר 'אינה לשחיטה אלא בסוף', אין אומרים שמליקת הסימן הראשון למטה בעולה אינה פוסלת משום שאינה קרויה מליקה, שֶׁהֲרֵי עֲשָׂה בָּהּ מַעֲשֵׂה חַטָּאת הָעוֹף לְמַטָּה. לפיכך אף שבעולה אין מליקת הסימן הראשון קרויה מליקה, מכל מקום מאחר שבחטאת היא קרויה מליקה, אם נעשתה בפסול הרי היא פוסלת אף בעולה.

האופן שבו נחלקו לוי סבא ורבי יוחנן לדעת רבא: לֹא נֶחְלְקוּ, אֶלָּא כְּגוֹן שֶׁשָּׁחַט סִימָן אֶחָד בעולת העוף בַּחוּץ [–מחוץ לעזרה] וְסִימָן אֶחָד בִּפְנִים. לְמַאן דְּאָמַר 'יְשָׁנָהּ לִשְׁחִיטָה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף', מִיחַיֵּיב משום שחיטת קדשים בחוץ אף בשחיטת הסימן הראשון בלבד, שכן אף היא קרויה שחיטה. אבל לְמַאן דְּאָמַר 'אֵינָהּ לִשְׁחִיטָה אֶלָּא בַּסּוֹף' לֹא מִיחַיֵּיב, שכן לשיטתו אין קרויה שחיטה אלא סופה בלבד, ובעולת העוף סוף השחיטה אינה אלא בגמר הסימן השני שנשחט בפנים העזרה.

אָמַר לֵיהּ רַבָּה בַּר שִׁימִי לרבא, מַר לֹא אָמַר הָכִי כדבריך. וּמִנּוּ [–מידהו] 'מר', רַב יוֹסֵף הוא. שאמר רב יוסף, הֵיכָא דְּשָׁחַט בעולת העוף סִימָן אֶחָד בַּחוּץ וְסִימָן אֶחָד בִּפְנִים נַמִּי פָּסוּל לדברי הכל משום שחוטי חוץ, שֶׁהֲרֵי עָשָׂה בָּהּ מַעֲשֵׂה חַטָּאת הָעוֹף בַּחוּץ, ועל כן אף בעולה נחשבת שחיטת סימן אחד בחוץ למעשה הפוסל את המליקה.

האופן שבו נשנתה המחלוקת האמורה לדעת רב יוסף: מסיק רב יוסף, לֹא נֶחְלְקוּ לוי סבא ורבי יוחנן אֶלָּא כְּגוֹן שֶׁשָּׁחַט בקרבן מִיעוּט סִימָנִין בַּחוּץ, וּגְמָרוּ לרוב הסימנים בִּפְנִים. לְמַאן דְּאָמַר 'יְשָׁנָהּ לִשְׁחִיטָה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף', מִיחַיֵּיב משום שחיטת חוץ, שכן אף שחיטת המיעוט הראשון של הסימנים קרויה שחיטה. אבל לְמַאן דְּאָמַר 'אֵינָהּ לִשְׁחִיטָה אֶלָּא בַּסּוֹף', לֹא מִיחַיֵּיב משום שחיטת חוץ, שכן תחילת השחיטה אינה קרויה שחיטה אלא רק סופה.

מקשה הגמרא על רבי יוחנן הסובר 'ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף' מדברי המשנה במסכת פרה: מָתִיב רַבִּי זֵירָא, שנינו במשנה (פ"ד מ"ד), כָּל הָעַסּוּקִין בַּעֲבודות פָּרָה אדומה, מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף עשייתה נטמאים, ואף מְטַמְּאִין את הַבְּגָדִים שעליהם. וכמו כן הרי הם פּוֹסְלִין אוֹתָהּ בִּמְלָאכָה אַחֶרֶת, שכל העוסק בעשיית הפרה בכל אחת מעבודותיה, אם בו בזמן הוא עוסק במלאכה אחרת הרי הוא פוסל אותה, משום שהוא מסיח את דעתו מהפרה. ואין עשיית הפרה מטמאת את העוסקים בה, אלא כשהיא נעשית בהכשר. אבל אם אֵירַע בָּהּ פְּסוּל בִּשְׁחִיטָתָהּ וכגון שנתנבלה בשחיטה, בֵּין שעסקו בה בתחילת השחיטה קוֹדֶם שאירע פְּסוּלָהּ וּבֵין שעסקו בה לְאַחַר שאירע פְּסוּלָהּ, אֵינָהּ מְטַמְּאָה אותם ואת הַבְּגָדִים שעליהם, שהרי מאחר שלא נשחטה כהלכתה, מתגלה למפרע שלא חל בה מעולם דין פרה אדומה. אולם אם נפסלה רק לאחר שחיטתה בְּהַזָּאָתָהּ – בשעת הזאת דמה שבע פעמים נגד פתח ההיכל, במקרה זה חלוק דינה. אם עסקו בה קוֹדֶם שאירע פְּסוּלָהּ, הרי היא מְטַמְּאָה אותם ואת הַבְּגָדִים שעליהם. אבל אם עסקו בה לְאַחַר שאירע פְּסוּלָהּ, אֵינָהּ מְטַמְּאָה את העוסקים בה ואת הַבְּגָדִים שעליהם.

מסיים רב זירא את קושייתו: וְאִי אָמַרְתְּ יְשָׁנָהּ לִשְׁחִיטָה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף, לִפְלוּג נַמִּי [–יש לחלק גם] בִּשְׁחִיטָתָהּ. שאם אֵירַע בָּהּ פְּסוּל בִּתְחִילַת הַשְּׁחִיטָה. המתעסק בה קוֹדֶם שאירע פְּסוּלָהּ היא מְטַמְּאָה בְּגָדִים, שכן אף תחילת השחיטה שנעשתה בהכשר קרויה שחיטה, ויש לה לטמאות את העוסק בה, ורק לְאַחַר שאירע פְּסוּלָהּ אֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּגָדִים של העוסק בה.

אָמַר רָבָא לתרץ, וכי מ'נִתְקַלְקְלָה שְׁחִיטָה' קָאָמַרְתְּ להקשות על רבי יוחנן. הלא שֶׁאנִי הָתָם שונה הדין שם משום דְּעל ידי שהתקלקלה השחיטה בסופה אִגְּלַאי מִלְּתָא לְמִפְרַע דְּאף בתחילתה לָאו שְׁחִיטָה הִיא כְּלָל. ולא אמר רבי יוחנן 'ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף' אלא כשנגמרה השחיטה בהכשר. לפיכך אף אם התנבלה הפרה בסוף שחיטתה אינה מטמאה אף בתחילת שחיטתה.

רבא מקשה קושיא אחרת על שיטת לוי סבא: אָמַר רָבָא, אִי קַשְׁיָא לִי ממשנה זו, הָא [קושיא זו] קַשְׁיָא לִי. לְמַאן דְּאָמַר 'אֵינָהּ לִשְׁחִיטָה אֶלָּא בַּסּוֹף', לִפְלוּג בְּהֶכְשֵׁרָהּ דְּפָרָה – יש לה למשנה לחלק גם בפרה שנעשתה בהכשר, ולא רק אם לבסוף נפסלה. וּכְגוֹן דְּשָׁחֲטוּהָ בִּתְרֵי נְבָרֵי, דְּנַבְרָא קַמָּא לֹא מְטַמְּאָה, וְנַבְרָא בַּתְרָא מְטַמְּאָה – שנשחטה על ידי שני אנשים, שהראשון שעשה רק את תחילת השחיטה אינו נטמא, שכן עדיין אין זו שחיטה ואינה קרויה פרה, ורק השני שגמר את השחיטה נטמא.

רב יוסף מתרץ את קושיית רבא: אָמַר לו רַב יוֹסֵף לרבא, וכי מִתְּרֵי גְּבָרֵי בְּחַד זִיבְחָא קָאָמַרְתְּ – משני אנשים השוחטים זבח אחד אמרת להקשות על לוי סבא, בַּר מִינֵּיהּ דְּהַהוּא – אופן זה הוא מבחוץ ואין המשנה יכולה לדבר בו. דְּהִרי תְּנִינָא בברייתא, נאמר בקדשים (ויקרא יט ה), 'תִּזְבְּחֻהוּ', שמשמעו 'תזבח הוא', כלומר 'תזבח אותו'. ושני דינים למדנו מתיבה זו. ממשמעות 'תִּזְבְּחֻהוּ' שהוא לשון יחיד למדנו, שֶׁלֹּא יְהוּ שְׁנַיִם שׁוֹחֲטִין זֶבַח אֶחָד, אלא ישחטנו שוחט אחד בלבד. ומ'תִּזְבְּחֻהוּ', כלומר מ'הוא' הכלול בתיבה זו, משמע זבח אחד בלבד, שֶׁלֹּא יְהֵא אדם אֶחָד שׁוֹחֵט שְׁנֵי זְבָחִים בבת אחת. וְאָמַר רַב כַּהֲנָא, אף שנקראת תיבה זו 'תזבחוהו' בוי"ו, שמשמעותו לשון רבים, מכל מקום 'תִּזְבְּחֻהוּ' בכתיב חסר כְּתִיב שמשמעו לשון יחיד. ומכאן שלא יהיו שנים שוחטים זבח אחד אפילו בזה אחר זה.

אביי מקשה על תירוצו של רב יוסף: אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לרב יוסף, וכי לָאו אִתְּמַר עֲלָהּ על ברייתא זו, אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הלכה זו של 'לא יהו שנים שוחטים זבח אחד' היא מִדִּבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן

סְתִימְתָּאָה – שהרבה משניות וברייתות שנשנו בסתם נאמרו על פי שיטתו. ואף ברייתא זו הדורשת מ'תזבח' שאין שנים שוחטים זבח אחד נאמרה רק בשיטתו. **אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים**, אפילו **שְׁנַיִם שׁוֹחֲטִים זֶבַח אֶחָד**. ואם כן חוזרת קושיית רבא למקומה, מדוע לא חילקה המשנה לשיטת חכמים המתירים שחיטת שנים אף בפרה שנעשתה בהכשר.

עוד הקשה אביי: וְאִם לְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן האוסר שחיטה בשנים, **נַמִּי** יש לה למשנה **לְפַלּוֹג** בין תחילת השחיטה לסופה. **וּבְגוֹן דְּשָׁחֲטוּ חַד גַּבְרָא בִּשְׁנֵי סוּדָרִים**, שהתחיל לשחוט בסודר אחד, וקודם שגמר את השחיטה בא חבירו ונטל את הסודר ועטפו באחר, וכך סיים את השחיטה. דְּאם אינה לשחיטה אלא לבסוף, **סוּדָר קַמָּא לֹא מְטַמֵּא**, מאחר שהיה לבוש בו רק בתחילת השחיטה, ועדיין לא נחשבה זו לשחיטת פרה, וְרק **סוּדָר בַּתְּרָא** שהיה לבוש בו בסופה **מְטַמֵּא**.

מסיים אביי את תירוצו: **אֶלָּא** יש לתרץ על קושיית רבא לא כתירוץ רב יוסף לעיל, אלא צריך לומר שרק **בִּפְסוֹלָא דְּפָרָה קָא מַיְירֵי** – המשנה מדברת, ובאה להשמיענו שאף שלבסוף נפסלה הפרה, מכל מקום היא מטמאה את כל העוסקים בה קודם הפסול. אבל **בְּהָכְשֵׁרָהּ** דפרה **לֹא קָא מַיְירֵי** המשנה, ולא ראתה צורך להשמיענו שרק סוף השחיטה מטמאה ואינה לשחיטה אלא לבסוף.

הגמרא מקשה על מאן דאמר 'אינה לשחיטה אלא לבסוף', מדברי המשנה בפסחים: **מָתִיב רַב אִידִי בַּר אָבִין**, שנינו בפסחים (סג.), שלדעת רבי שמעון השוחט בפסח כל קרבן שהוא בזמן שיש לו חמץ ברשותו, הרי הוא לוקה משום 'לא תִשְׁחַט עַל חָמֵץ דַּם זִבְחִי' (שמות לד כה). אך אינו עובר אלא כשהקרבן כשר ולא בקרבן פסול. **וּלְפִיכָךְ** השוחט **בַּמּוֹעֵד** את הפסח **לִשְׁמוֹ** לשם קרבן פסח, ויש ברשותו חמץ, הרי הוא **פָּטוּר**, לפי שאין זמנו אלא בערב פסח ולא בתוך המועד. ומאחר ששחטו שלא בזמנו לשם פסח הרי הוא פסול, ואין מתחייבים עליו. אבל אם שחט במועד את הפסח **שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ** אלא לשם שלמים, ויש ברשותו חמץ, הרי הוא **חַיָּיב**, שכן מאחר ששחטו לשם שלמים הרי הוא קרבן כשר, ולפיכך עוברים עליו. **וְהַוֵּינָן בָּהּ** במשנה זו (שם סד.), הלא מכך ששנתה 'שלא לשמה חייב', משמע **דְּטַעְמָא** דחייב הוא דווקא משום דְּחשב בפירוש לשוחטו **שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ** אלא לשם שלמים, ורק בכך הוא נעקר מפסח לשלמים. **הָא** אם שחטו **בְּסְתָמָא** עדיין נשאר עליו שם פסח, ומאחר שנשחט שלא בזמנו הוא פסול, ולפיכך השוחטו על החמץ **פָּטוּר*.** והקשינו על זה, **וְאַמַּאי פָּטוּר** הוא, **פֶּסַח** שנשחט **בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה שְׁלָמִים הוּא**, ומאחר שהוא נעשה לקרבן שלמים כשר, יש להתחייב עליו משום הלאו האמור. וניסינו להסיק מכח קושיא זו, **שְׁמַע מִינָּה**, שאפילו אם נשחט **הַפֶּסַח בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה בָּעֵי עֲקִירָה** לשלמים על ידי מחשבה מפורשת לשם שלמים, ולא כשנשחט בסתם. **וְאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר גַּמְדָא, וְזָרְקָה מִפִּי** כל בני **הַחֲבוּרָה** דחייה על הוכחה זו. **וְאָמְרוּ**, לעולם פסח שעבר זמנו אינו צריך עקירה, אלא **הָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן, בְּגוֹן שֶׁהָיוּ הַבְּעָלִים** של קרבן פסח זה **טְמֵאֵי מֵתִים** בערב פסח, **דְּנִדְחִין הֵם לְפֶסַח שֵׁנִי*.** ובמקרה זה הוא צריך עקירה משום **דִּסְתָמָא לִשְׁמוֹ קָאֵי**, שהרי הוא ראוי להקרב לפסח שני. וְדווקא **הַאי** פסח **הוּא דְּבָעֵי עֲקִירָה, הָא** פסח **אַחֵר** שאינו עומד להקרב בפסח שני **לֹא בָּעֵי עֲקִירָה**, ומאליו הוא נעשה שלמים.

מסיים רב אידי את קושייתו: **אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא** 'שְׁנָהּ לִשְׁחִיטָה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף', **אִיפְּסִיל לֵיהּ** הקרבן מתורת שלמים כבר **מֵתְּחִלַּת הַשְּׁחִיטָה**, שכן אז עדיין היה ראוי להקרב לשם פסח בפסח שני, ועל כן תחילת השחיטה בסתם נעשית לשם פסח ופוסלת אותו מלהקרב בתורת שלמים. **אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ 'אֵינָהּ לִשְׁחִיטָה אֶלָּא בַּסּוֹף'**, הלא בסופה כבר אין השחיטה עומדת לשם פסח, שהרי מכֵּיוָן **דְּשָׁחֲטוּ בֵּיהּ פּוּרְתָּא** [–מקצת סימנים], כבר **אִידְּחֵי לֵיהּ מִפֶּסַח**, ושוב אינו ראוי להקרב בפסח שני. נמצא **דְּאִידְּחֵי** [–שאר הסימן] **כִּי קָא שָׁחֵיט** אותו **שְׁלָמִים קָא שָׁחֵיט**. ואף שבתחילת השחיטה עדיין היה ראוי לפסח, מכל מקום אין ההתחלה נחשבת לשחיטה, ואינה פוסלת את הקרבן מדין פסח שנשחט שלא בזמנו, וסוף השחיטה מחייבת משום שכבר יש בו שם 'שלמים'. ואם כן שוב חוזרת קושיית הגמרא בפסחים למקומה, מדוע השוחט את הפסח על החמץ במועד בסתם פטור.

אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי, נְהִי דְּבסוף השחיטה כבר אִידְּחֵי לֵיהּ מִפֶּסַח, אולם **מִדְּמֵי פֶּסַח מִי אִידְּחֵי**. שכן לאחר שנשחטו מקצת סימניו, הרי הוא נעשה בעל מום, ודינו כדין פסולי המוקדשין שהם נפדים ומביאים מדמיהם קרבן אחר תחתיהם. וכן פסח זה שנדחו בעליו לפסח שני, מאחר שנפל בו מום בתחילת שחיטתו, הרי הוא עומד להפדות ולהביא מדמיו פסח שני. ומאחר שאף בסוף השחיטה הוא עומד לדמי פסח, כל זמן שלא נעקר בפירוש לשלמים עדיין שם פסח עליו, ושחיטתו בסתם עשויה לשם פסח.

מחזק אביי את תירוצו: **וְכִי תֵּימָא** לדחות את התירוץ האמור, ולומר שלאחר שהומם הפסח על ידי תחילת שחיטתו שוב אינו ראוי להפדות ולהביא מדמיו פסח שני, משום שפדיון קרבן בעל מום **בְּעֵי הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה**, ולאחר שנשחטה הבהמה הרי היא במתה ואינה יכולה לעמוד על רגליה – אין זו קושיא. **וְמשום דְּהָתְנַן, שָׁחַט בָּהּ שְׁנַיִם אוֹ רוֹב שְׁנַיִם, וְעַדַּיִן הִיא מְפַרְכֶּסֶת, הֲרֵי הִיא כְּחַיָּה לְכָל דְּבָרֶיהָ**. אם כן אף לאחר תחילת שחיטתו עדיין ראוי הפסח להעמדה והערכה, ועומד להפדות ולהביא מדמיו פסח שני.

הגמרא מביאה מחלוקת האמוראים בבהמה שנשחטה בכמה מקומות: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, הַשּׁוֹחֵט בְּשְׁנַיִם וּשְׁלִשָׁה מְקוֹמוֹת** – שלאחר ששחט במקום אחד רוב הסימנים חתך את הסימנים במקום אחר או בשני מקומות נוספים, למעלה או למטה ממקום השחיטה, **שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה*.**

ואמר רב יהודה: **כִּי אַמְרִיתָהּ לדין זה קַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל אָמַר לִי**, אם חתך את הסימנים ביותר ממקום אחד, שחיטתו פסולה. משום **דִּבְעֵינָן שְׁחִיטָה מְפוֹרֶעֶת** [–מגולה וניכרת], **וְלֵיכָּא**. שבשחיטה רגילה מתרחקים שני צידי החתך זה מזה ובית השחיטה מתרווח וחללו מגולה. אבל אם חתך חתכים נוספים למעלה או למטה ממנו, שוב אין מתרחב חלל בית השחיטה, ואינו מגולה.

הגמרא מביאה עוד אמורא הסובר בשמואל: **וְאַף רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ סָבַר, בְּעֵינָן שְׁחִיטָה מְפוֹרֶעֶת**, ומשום כן השוחט בכמה מקומות שחיטתו פסולה. **דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, מַנַּיִן לִשְׁחִיטָה שֶׁהִיא צריכה להיות מְפוֹרֶעֶת, שֶׁנֶּאֱמַר** (ירמיה ט ז) 'חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנָם מִרְמָה דִּבֵּר'. מכאן שהשחיטה צריכה להדמות לדקירת חץ, וכשם שהחץ חותך במקום אחד וממשיך לחתוך באותו מקום, כן השחיטה צריכה להיות במקום אחד.

רבי אלעזר מקשה על שיטת שמואל וריש לקיש מהמשנה להלן: **מָתִיב רַבִּי אֶלְעָזָר** על שמואל וריש לקיש, שנינו במשנה להלן (ע"ב), **שְׁנַיִם אוֹחֲזִין בְּסַכִּין וְשׁוֹחֲטִין, אֲפִילּוּ אֶחָד מִלְּמַעְלָה וְאֶחָד מִלְّמַטָּה שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה*.** וסבר רבי אלעזר, שהכוונה לשני בני אדם השוחטים בשני סכינים, ואחד מהם שוחט בחלק העליון של הסימנים לצד הראש, והשני שוחט בחלק התחתון לצד החזה. ולדבריהם, **אַמַּאי** השחיטה כשירה, **וְהָא** בשחיטה בכמה מקומות **לֵיכָּא שְׁחִיטָה מְפוֹרֶעֶת*.**

רבי ירמיה מתרץ את הקושיא האמורה: **אָמַר לֵיהּ רַבִּי יִרְמְיָה, מִשְּׁנָתֵינוּ** מדברת בבהמה שנשחטה **בְּסַכִּין אֶחָד וְעל ידי שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם** במקום אחד, ואפילו אחד למעלה ואחד למטה שחיטתו כשירה. ואף שהם מחזיקים את הסכין באלכסונו של רוחב הצואר, ומצד אחד נשחט הסימן בצידו העליון ומהעבר השני הוא נשחט בצידו התחתון, מכל מקום שחיטה מפורעת היא.

רבי אבא מקשה על רבי ירמיה: **אָמַר לֵיהּ רַבִּי אַבָּא** לרבי ירמיה, **אִי הָכִי הַיְינוּ דְּתָנֵי עֻלָּהּ** – יקשה על מה שמפרשת הברייתא שחידוש המשנה הוא, שאין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא יְטָרְפוּ את הבהמה **זֶה עַל זֶה** – בכך שהם מצטרפים זה לזה. **אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא בִּשְׁתֵּי סַכִּינִין וּשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם** השוחטים בשני מקומות, מבוארת **שַׁפִּיר**

המשך בעמוד כ

רש"י

סתימתאה — שיש משנה ובריתא הרבה שאמר רבי אלעזר ברבי שמעון ורגילים התנאים לסדרן במשנה בלשון סתם. והאי סתמא ד"תזבח" — הוא נמי אמרה. וגמרא גמיר לה רבי יוחנן מרביה דהא רבי אלעזר אמרה. **זכח אחד** — ולרבנן ליפלוג! ועוד, לרבי אלעזר גופיה ליפלוג, כגון דשחטה חד גברא בתרי סודרי, שבאמצע שחיטה בא חברו ונטל סודרו מראשו ועטפו בסודר אחר. ומדלא מפליג — שמע מינה תרווייהו מיטמו, דישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף. **אלא** — לא מתרץ כרב יוסף. אלא הבי תריץ: דתנא בפרה פסולה איצטריך ליה לפלוגי, ולאשמועינן דאף על גב דנפסלה, מיהו קודם פסולה תורת פרה עליה והעסוקין בה נטמאו. ובהכשרה לא חש לאורויי אי ישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף אי אינה אלא לבסוף. **ובמועד לשמו פטור** — בשוחט הפסח על החמץ קאי, בפרק "תמיד נשחט" (פסחים סג,א), ומרבינן התם לשאר זבחים ששחטן בפסח על החמץ, שלוקה עליהן משום "לא תשחט על חמץ" [שמות לד]. וקאמר רבי שמעון שהשוחט פסח בתוך המועד, כגון שאבד בארבעה עשר והקריב אחר תחתיו, ונמצא הראשון במועד, ושחטו לשמו על החמץ — פטור, דהא זבח פסול הוא, דלא חזי שלא בזמנו לשמו. **שלא לשמו** — דשחטו לשם שלמים. **חייב** — דפסח לאחר זמנו קרב שלמים, וזה שנשחט לשלמים — זבח כשר הוא. ומדקתני שלא לשמו חייב, מכלל דרישא דקתני: לשמו פטור — היינו דשחטיה סתמא, וסתמא קרי "לשמו". דאי לשמו דוקא קאמר, הא סתמא חייב — קשיא סיפא, דלא מחייב ליה אלא בשלא לשמו בהדיא. וגרסינן: והוינן בה טעמא דשלא לשמו הא סתמא פטור. **והוינן בה** — בסתמא אמאי פטור? **הא סתמא שלמים הוא** — דנפקא לן מ"וזבחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר" [דברים טז] דמותר פסח קרב שלמים, בפסחים (ע,ב) ובמנחות (פג,ב) ובזבחים בפרק קמא (ט,א). **שמע מינה** — מדקרי ליה פסול, דפסח בשאר ימות השנה בעי למיעקר שם פסח מיניה, וכל כמה דלא עקר — פסח הוא, וכי שחיט ליה שלא בזמנו — הוי פסח פסול. ומיפלג פליגי בה בפסחים (עג,ב). **אמר רבי חייא בר גמדא נזרקה** — תשובה זו שאני משיב מפי חבורה, ואמרו: לעולם לא בעי עקירה. והאי דמשמע דבעי עקירה. **כגון שהיו בעלים** — בפסח ראשון טמאי מתים, ופסח זה לא נדחה מחמת איבוד, אלא מחמת בעלים שנדחו מחמת טומאה לפסח שני. והאי פסח חזי ליקרב באייר, הלכך בעי עקירה. **אי אמרת בשלמא ישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף** — אפסיל ליה בתחלת שחיטה, דסתמיה הוי לפסח, דתחלת שחיטה נמי פסלה. **אלא אי אמרת לא פסלה עד גמר שחיטה** — הא גמר שחיטה לאו פסח הואי, דכיון דשחט ביה פורתא ולא איחזי לשהוייה לפסח שני — אידחי ליה מפסח. וכיון דלא חזי לפסח — הא אמרת דלשלמים קאי, וגמר שחיטה דידיה לשלמים הוא. ובפורתא קמא לא איפסל משום שחיטת פסח שלא בזמנו, דהא אינה לשחיטה אלא לבסוף! **לשם פסח קא שחיט** — לא גרסינן. מדמי פסח — ראוי הוא לימכר קודם גמר שחיטה ולצאת לחולין, שאין לך מום קבוע גדול מזה, ודמיו לפסח. וכיון דחזי לדמי פסח — סתם שחיטה דידיה כולה לפסח. **וכי תימא** — אין קדשים נפדין בלא העמדה והערכה, כדכתיב (ויקרא כז): "והעמיד את הבהמה לפני הכהן והעריך הכהן אותה", וזו אין יכולה לעמוד על רגליה. **בשנים ושלשה מקומות** — שתחך כאן וחזור ותחזיל לשחוט למטה או למעלה. **מפורעת** — מגולה ונכרת, דהיינו במקום אחד. **חץ שחוט** — שחיטה דומיא דחץ, שאינו חותך בשני מקומות. **שנים אוחזין בסכין** — קא סלקא דעתין בשני סכינין, אחד למעלה לצד הראש ואחד למטה לצד החזה. **בסכין אחד** — ומאי אחד למעלה ואחד למטה — דנקטי סכינא באלכסון. **אי הכי** — לשון קושיא הוא.

תוספות

והוינן בה טעמא דשלא לשמו הא סתמא פטור — כך היא גירסת הקונטרס. וקשה: דאדדייק מסיפא, נידוק מרישא איפכא: טעמא דלשמו, הא סתמא — חייב, אלמא דלא בעינן עקירה! וברוב ספרים ישנים גרסינן: והוינן בה, לשמו אמאי פטור? פסח בשאר ימות השנה שלמים הוא, שמע מינה בעי עקירה. פירוש: דאי סתמא לא בעי עקירה — אם כן סתם הוי שלמים, וכשר בששחטו לשם פסח, מידי דהוה אשלמים ודאי ששחטן לשם פסח, דכשרין. **מדמי** פסח מי אידחי — ואם תאמר: ממה נפשך אידחי גם מדמי פסח, דמכי שחיט פורתא — אינה ראויה לפדות אלא לבלבים, ואין פודין קדשים להאכילן לבלבים. ואם לאחר פדיון גומר שחיטתו — אם כן הויא לה חולין בעזרה, ואסורה באכילה! ויש לומר: דמיד אחר פדיון יוציאנו חוץ ויגמור שם שחיטתו.

והתנן שחט בה שנים או רוב שנים ועדיין היא מפרכסת הרי היא כחיה לכל דבריה — אין המשנה כן בשום מקום. אלא דדייק לה מתניתין ד"העור והרוטב" (חולין קיז,ב) דתנן: השוחט בהמה טמאה לנכרי ומפרכסת — מטמאה טומאת אוכלין, אבל לא טומאת נבלות.

השוחט בשנים או בשלשה מקומות — פירש בקונטרס: חתך כאן, וחזר והתחיל לחתוך למעלה או למטה. וקשה: דאם אין רוב במקום אחד — היאך שחיטתו כשרה? ואם יש רוב במקום אחד — אם כן שחיטה מפורעת היא! ויש לומר: דאף על גב דיש רוב במקום אחד לא הוי שחיטה מפורעת. דבשלא נחתך הסימן לא למעלה מבית השחיטה ולא למטה — אז הויא שחיטה מפורעת, דבית השחיטה מירווח רווח, אבל כשנחתך למעלה או למטה — לא מירווח, ואינה מפורעת. וכי פריך משנים אוחזין בסכין ושוחטין — לא הוי מצי לשנויי דהתם כששחט כל אחד רוב והרי היא מפורעת. דמכל מקום כשקדם האחד ושחט רוב, וחבירו לא שחט עדיין אלא מיעוט — אינה מפורעת, ונפסלה, וכיון דכבר נפסלה — תו לא הדרא ומתכשרא כשגם חבירו גמר הרוב. ובשאלתות דרב אחאי מפרש שנים או שלשה מקומות — כגון שכל אותן מקומות בהיקף של סימן, כגון שחתך סביב סביב, כאן מעט וכאן מעט, בטבעת אחת בקנה, וכיוצא בו בוושט, ובין הכל יש רוב. ועוד פירש בשאלתות: שאפילו חתך מיעוט הקנה למעלה לצד העור, וחזר ושחט מיעוטו למטה לצד אחר, זה שלא כנגד זה — דכשרה, כיון דבין הכל יש רוב. ורבינו חננאל פירש שנים או שלשה מקומות — כגון רוב הקנה למעלה ורוב הוושט למטה. ולפירושו לא משכחת שלשה מקומות. **מתיב** רבי אלעזר שנים אוחזין בסכין ושוחטין — לפירוש רבינו חננאל והשאלתות לא בעי לשנויי דהכא כששחט האחד הרוב, דהא משמע שהשחיטה כשרה על ידי שניהם. **דלמא** סמכי אהדדי ולא עבדי רובא — לפירוש הקונטרס, כל אחד לא ישחוט רוב. ולפירוש השאלתות, בין שניהם לא יעשו רוב.

סְתִימְתָּאָה, אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים: שְׁנַיִם שׁוֹחֲטִים זֶבַח אֶחָד! - וּלְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן נַמִּי לְפַלּוּג, כְּגוֹן דְּשָׁחֲטַהּ חַד גַּבְרָא בְּשְׁנֵי סוּדָרִים, דְּסוּדָר קַמָּא לָא מְטַמֵּא, וְסוּדָר בַּתְרָא מְטַמֵּא! - אֶלָּא, בְּפִסּוּלָא דְּפָרָה קָא מַיְירֵי, בְּהַכְשָׁרָה לָא קָא מַיְירֵי. מְתִיב רַב אִידִי בַּר אָבִין: וּבְמוֹעֵד, לִשְׁמוֹ - פָּטוּר, שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ - חַיָּיב; וְהָוֵינַן בָּהּ: טַעְמָא - דְּשֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ, הָא סְתָמָא - פָּטוּר; וְאַמַּאי פָּטוּר? פֶּסַח בְּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה שְׁלָמִים הוּא! שְׁמַע מִינָּהּ: פֶּסַח בְּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה בָּעֵי עֲקִירָה! וַאֲמַר רַבִּי חִייָא בַּר גַּמְדָּא, נְזְרְקָה מִפִּי חֲבוּרָה וְאָמְרוּ: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - כְּגוֹן שֶׁהָיוּ בְּעָלִים טְמֵאֵי מֵתִים, דְּנִדְחֵין לְפֶסַח שֵׁנִי, דְּסְתָמָא לִשְׁמוֹ קָאֵי; וְהַאי הוּא דְּבָעֵי עֲקִירָה, הָא אַחֵר לָא בָּעֵי עֲקִירָה. אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא יֶשְׁנָהּ לִשְׁחִיטָה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף - אִיפְּסִיל לֵיהּ מִתְּחִלַּת שְׁחִיטָה; אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ אֵינָהּ לִשְׁחִיטָה אֶלָּא בַּסּוֹף, כֵּיוָן דְּשָׁחַט בֵּיהּ פּוּרְתָּא - אִידְחֵי לֵיהּ מִפֶּסַח, אִידָּךְ כִּי קָא שָׁחֵיט - שְׁלָמִים קָא שָׁחֵיט! אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: נְהִי דְּאִידְחֵי לֵיהּ מִפֶּסַח, מִדְּמֵי פֶּסַח מִי אִידְחֵי? וְכִי תֵּימָא בָּעֵי הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, וְהָתְנַן: שָׁחַט בָּהּ שְׁנַיִם אוֹ רוֹב שְׁנַיִם וַעֲדַיִין הִיא מְפַרְכֶּסֶת - הֲרֵי הִיא כְּחַיָּה לְכָל דְּבָרֶיהָ. אֲמַר רַב יְהוּדָה אֲמַר רַב: הַשּׁוֹחֵט בִּשְׁנַיִם וּשְׁלִשָּׁה מְקוֹמוֹת - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה. כִּי אֲמַרִיתָהּ קַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל, אֲמַר לִי: בְּעֵינַן שְׁחִיטָה מְפוֹרַעַת, וְלֵיבָא! וְאַף רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ סָבַר: בְּעֵינַן שְׁחִיטָה מְפוֹרַעַת, דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: מִנַּיִן לִשְׁחִיטָה שֶׁהִיא מְפוֹרַעַת? שֶׁנֶּאֱמַר: "חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנָם מִרְמָה דִּבֵּר". מְתִיב רַבִּי אֶלְעָזָר: שְׁנַיִם אוֹחֲזִין בְּסַכִּין וְשׁוֹחֲטִין, אֲפִילּוּ אֶחָד מִלְּמַעְלָה וְאֶחָד מִלְّמַטָּה - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה; אַמַּאי? וְהָא לֵיבָא שְׁחִיטָה מְפוֹרַעַת! אֲמַר לֵיהּ רַבִּי יִרְמְיָה: מִשְּׁנָתֵּינוּ - בְּסַכִּין אֶחָד וּשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם. אָמַר לֵיהּ רַבִּי אַבָּא: אִי הָכִי, הַיְינוּ דְּתָנֵי עֲלָהּ: אֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא יִטְרְפוּ זֶה עַל זֶה; אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא בִּשְׁתֵּי סַכִּינִין וּשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם - שַׁפִּיר, מַהוּ דְּתֵימָא: לֵיחוּשׁ דִּלְמָא סָמְכִי אַהֲדָדֵי, וְהַאי לָא אָתֵי לְמֶעְבַּד רוּבָּא וְהַאי לָא אָתֵי לְמֶעְבַּד רוּבָּא, קָא מַשְׁמַע לָן דְּאֵין חוֹשְׁשִׁין. אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ בְּסַכִּין אַחַת וּשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם, הַאי "אֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא יִטְרְפוּ זֶה עַל זֶה", "שֶׁמָּא יִדְרוֹסוּ זֶה עַל זֶה" מִיבָּעֵי לֵיהּ! אֲמַר לֵיהּ רַבִּי אָבִין, תְּנֵי: אֵין חוֹשְׁשִׁין

שמא

תוספות

למדתנו רבינו משנתינו בשני סכינים ובשני בני אדם — משמע שכן הלכה, דבשנים ושלשה מקומות שחיטה כשרה. ובהלכות גדולות גריס: למדתנו רבינו משנתינו בסכין אחד ושני בני אדם. כלומר, והיאך אתה אוכל? ומכל מקום, כיון דלא חש לדבריו ואבל משופרי שופרי — שמע מינה שכן הלכה, שהרי חזר בו ממה שהיה רגיל לפרש במתניתין סכין אחד.

החליד הסכין בין סימן לסימן - לקמן (דף לב ע"א) גבי מתני' דחלדה היה ראוי להביאה. אלא אגב דאכשר רב לעיל שחיטה שאינה מפורעת כזאת פסולה מטעם חלדה.

או שהחליד הסכין תחת השני ופסקו — רבותא נקט, אף על גב שכבר נשחט האחד. ונקט נמי אורחא דמילתא, דכששחט סימן ראשון בהובאה, כשחוזר ובא לעשות הולכה תחב ראש הסכין בין סימן שני לצואר.

החליד במיעוט סימנין מהו — פירש בקונטרס: במיעוט בתרא, אבל במיעוט קמא פשיטא לן דהויא נבלה. והגרמה נמי פסק דאפילו שחט שני שליש והגרים שליש דעבדינן לחומרא, מדקאי הכא בתיקו. ורבינו יצחק ברבי מאיר אומר: דבהגרמה פסקינן בפרק קמא (חולין יט,א) כרבי יוסי בר יהודה, ואיכא דמכשר נמי לרבנן שחט שני שלישי והגרים שליש. ולא דמיא להכא, דהתם שלא במקום שחיטה הוא, והוי כאילו שוחט ברגלה אחר שחיטת הסימן. (וכאן) [וכן] נמי, אם לאחר שחיטת הרוב עקר (הרוב) המיעוט — שחיטתו כשרה, כיון דהוי שלא כדרך שחיטה. ורבינו תם הקשה לפירוש הקונטרס, דתניא בתוספתא: שחט רוב הגרגרת בעוף, אפילו אם גמרו לזמן מרובה — שחיטתו כשרה! ומפרש רבינו תם: דהכא בעי במיעוט קמא. ובעי לרב יהודה דמכשר תחת העור, דדלמא אם תחב הסכין במיעוט הסימן ושחט ברוב שלמטה כדרכו — הויא חלוד טפי. ואפילו לאמרי בי רב, דאמרי: תחת העור איני יודע — היינו משום דשחיטה לא שייכא בעור, והוי חלדה לפי שהוא שלם. אבל סימן דשייכי בהו שחיטה, ואפילו הכי אין צריך לשחוט אלא הרוב, המיעוט שעל הסכין הוי כאילו נחתך — לא הוי חלדה. אי נמי, מיבעיא ליה בתחב הסכין תחת מיעוט קמא ופסקו מלמטה למעלה, אחר כך שחט הרוב. וכן שהה במיעוט סימנים דלקמן (לב,א) מפרש רבינו תם במיעוט קמא. והשתא אתי שפיר האי דקאמר לעיל (כט,א): אי מחצה על מחצה כרוב — הא עבד ליה רובא, דבמיעוט בתרא פשיטא ליה דכשר. והשתא לפירושו, אם תמצי דכשר אף במיעוט קמא — לא פסלה שהייה בעוף מן התורה, כיון דהכשרו בסימן אחד. והא דקאמר לקמן בפירקין (לב,א) דשהייה הוי מבהמה לבהמה ועוף לעוף — היינו מדרבנן. ובקנה לא שייכא שהייה בעוף אפילו מדרבנן, דשהה במיעוט קמא כשרה, מידי דהוה אמצא חצי קנה פגום. ומה שכתוב בתוספתא: שחט חצי הגרגרת ושהה כדי שחיטה וגמרה שחיטתו פסולה — טעות סופר הוא, וגרסינן: "כשרה", דהא לעיל מייתי לה גבי מחצה על מחצה כרוב. ומיהו, גם לפירוש רבינו תם קשה מתוספתא, דתניא: שחט מיעוט וושט ושהה כדי שחיטה — פסולה, אלמא יש שהייה במיעוט סימנים קמא, ולקמן [לב,א] קאי בתיקו! ואם נאמר דלא ידע, אם כן גם לפירוש הקונטרס נאמר דלא ידע דהיא תוספתא שהקשה ממנה רבינו תם. והרב רבינו אושעיא מפרש: החליד במיעוט סימנים — היינו לאחר ששחט רוב האחד, והחליד תחת המיעוט שנשאר, ושחט סימן שני. ושהה במיעוט סימנים דלקמן מפרש דקאי אשוחט בסכין רעה, דקאמר התם: אפילו הוליך והביא כל היום כולו כשר. ומבעיא לן: אם שחט רובו של אחד, והוליך והביא כל היום כולו במיעוטו, מהו? דדלמא דא דמכשיר בסכין רעה אפילו הוליך והביא כל היום כולו — שמא היינו במתעסק לחתוך הסימן, אבל כאן שכבר חתך רובו, הרי הוא כאילו נחתך כולו, וכשמוליך ומביא כל היום כולו באותו מיעוטא הוי כאילו מוליך ביד וברגל, ויש כאן שהייה ופסולה.

תנא דבי רבי ישמעאל ושחט אין ושחט אלא ומשך — דאף על גב דאיהו גופיה דריש בריש פירקין (חולין כז,א): "ושחט" — במקום ששח חטהו, תרתי שמע מינה.

שמא ידרוסו — דמתוך שזה מושך לכאן וזה לכאן, ושניהם דוחקים סכין על הצואר, יש לחוש שלא יתיזו הראש בבת אחת. **בקולמוס** — באלכסון. דכוליה חד מקום הוא, ומפורעת קרינא ביה. והתחיל בקנה למעלה וחתך ושיפע כלפי מטה, במקום שנגמרה שחיטת קנה התחילה שחיטת ורשט, וכן מלמטה למעלה. **למדתנו רבינו** — בלקיחה זו. **משנתינו** — דקתני: שנים אוחזין בסכין, אפילו בשני סכינין קמכשר. **ופסקו** — לתחתון בהלכתו, אלא שהחליד, וחזר והרציא את הסכין וחתך העליון בדרכו. **תחת השני** — ששחט כבר את הראשון. **נבלה** — ומטמאה. **מלמטה למעלה** — דכיון דתחת השני החליד — לא אפשר אלא מלמטה למעלה. **תחת מטלית** — הכרוכה לה סביבות צוארה. **מהו** — דהא עור נמי לאו בכלל שחיטה הוא, ומספקינן ליה משום חלדה, הכא נמי לא שנא. או דלמא, האי גופה והאי לאו גופה. **מסובך** = *פלטר"ר. **תיקו** — וכל תיקו דאיסורא לחומרא. **החליד במיעוט סימנין** — לאחר ששחט רובו בהכשר, מי אמרינן: הא אישתחיט שפיר ברוב סימנין, או דלמא כולה חדא שחיטה היא, ואית בה חלדה? ובמיעוט קמא פשיטא לן דנבלה ודאי. **תיקו** — ולחומרא. וגבי הגרמה נמי דפירקא קמא (חולין יט,א) בין שחט שליש והגרים שליש ושחט שליש, בין הגרים שליש ושחט שליש והגרים שליש, בין שחט שני שלישי והגרים שליש — מספקא לן דלמא סבירא לן כרבנן טרופאי, דמיטרפי בכל חדא מיניהו, ועבדינן לחומרא. ואף על גב דשנינן לעיל (כט,א): שחט חצי גרגרת ושהה בה וגמרה — כשרה, ואוקימנא בעוף, ואכשרנא ממה נפשך דאי מחצה על מחצה כרוב — הא עבד ליה רובא, אלמא דמכי עבד רובא בכשרות לא חייש לפסולא דמיעוטא — לא סמכינן אההוא שנויא, דדיחוי הוא דדחייה. וטעמא, משום דמחצה על מחצה אינו כרוב, ובשחיטה קמייתא לא מידי עביד, וכי שהה בפלגא קנה לא איטריף. אבל במיעוטא בתרא, בין דקנה ובין דורשט, ובמיעוטא קמא דורשט — מיטרפא. ואף בהלכות גדולות כתוב: והיכא דשהה בסימנין בין בתחלה ובין בסוף — אסור, דכיון דלא אפשיט לן עבדינן לחומרא. שנים אוחזין בסכין ושוחטין — בהמה אחת. **התיז את הראש בבת אחת** — כאדם המתיז קנה או דלעת, דוחק הסכין בכח ופוסק, והיא דרסה. **היה שוחט** — במשיכה. **והתיז את הראש** — בהבאה ראשונה עד שלא הספיק להוליך, או הוליך תחלה ובמשיכה הוחז הראש עד שלא הספיק להביא. **אם יש בסכין מלא צואר** — חוץ לצואר כדמוקי בגמרא, יש כאן הולכה או הובאה וכשר, שיש בו כדי לשחוט במשיכה בלא דרסה. אבל אם אין אורך הסכין אלא כעובי הצואר או חוץ לצואר משהו — דרסה היא, שאין הסימנין נחתכין במשיכה זו לבדה בלא דרסה. **אם יש בסכין מלא צואר אחד** — מפרש בגמרא: חוץ לשני הצוארים, דיש בו שיעור שלשה צוארין.

איזמל — תער דק וקטן מאד. **אפילו באיזמל** — אף על גב דאיכא למיגזר אטו יש לו קרנים, כדלקמן [לא,א]. **חץ שחוט** — מה חץ הולכת במשיכה, אף שחיטה במשיכה. **זהב שחוט** — משוך, שהוא רך ומושכין אותו, כעין שעושין צורפי נחושת חוטין שעושין מהן מחטין. **שנטווה כחוט** — ושחוט כמו שחוט, אבל "שחט" לאו לשון משיכה הוא. **בדק להו גירי** — מפגימה.

גידפי

שֶׁמָּא יִדְרוֹסוּ זֶה עַל זֶה, ולא ׳שמא יטרפו זה על זה׳. שמתוך שזה מושך את הסכין לכאן וזה מושך לכאן, הם דוחקים את הסכין על הצואר, ויש לחוש שמא יתיזו את הראש בבת אחת.

הגמרא מביאה קושיא נוספת על שיטת שמואל וריש לקיש: מָתִיב רַבִּי אָבִין, שנינו בברייתא, שָׁחַט אֶת הַוּוֹשֶׁט לְמִטָּה וְאֶת הַקָּנֶה לְמַעְלָה, אוֹ ששחט אֶת הַוּוֹשֶׁט לְמַעְלָה וְאֶת הַקָּנֶה לְמִטָּה, שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה. ולדברי שמואל וריש לקיש אַמַּאי השחיטה בשירה, וְהָא מאחר שהוושט והקנה לא נשחטו באותו גובה, לֵיבָא שְׁחִיטָה מְפוֹרַעַת, שכן אין במקום אחד רוב סימנים שחוטים.

הוּא מוֹתִיב לֵהּ, וְהוּא מְפָרֵק לֵהּ – רב אבין שהקשה הוא אף זה שמתרץ, שהברייתא מדברת בִּשְׁחִיטָה הָעֲשׂוּיָה באלכסון כְּחודו של קוֹלְמוּס העשוי בשיפוע. וכגון שהתחיל לשחוט את הקנה מלמעלה, וחתך בשיפוע כלפי מטה, ובמקום שנגמרה שחיטת הקנה התחילה שחיטת הושט, שאף שהקנה שחוט למעלה והושט למטה, מכל מקום שחיטות שניהם מחוברות זו לזו, והרי זו שחיטה מפורעת.

הגמרא מביאה מעשה שמשתמע ממנו שהלכה כרב: הַהוּא תּוֹרָא [–שור] דְּאִישְׁחַט בִּשְׁנַיִם וּשְׁלִשָׁה מְקוֹמוֹת. עָל [–בא] רַב יִצְחָק בַּר שְׁמוּאֵל בַּר מַרְתָּא, שָׁקַל מִשּׁוּפְרֵי שׁוּפְרֵי – ונטל לעצמו נתח משובח מהשור. אָמַר לֵיהּ רַבִּי זֵירָא, לְמַדְתָּנוּ רַבֵּינוּ, שמִשְּׁנָתֵינוּ המכשירה שחיטה בשנים, מתירה אף בִּשְׁנֵי סַכִּינִין וּשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם השוחטים בשני מקומות, ובדברי רב ולא כדברי שמואל וריש לקיש.

אחד מהדברים הפוסלים בשחיטה הוא ׳חלדה׳. שאם הסכין מכוסה בשעת השחיטה, השחיטה פסולה. ודנה הגמרא שלפנינו באופני פסול זה: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אם הֶחֱלִיד [–תחב] אֶת הַסַּכִּין בֵּין סִימָן לְסִימָן וּפְסָקוֹ – וחתך את הסימן התחתון, ואחר כך הוציא את הסכין ושחט את הסימן העליון כדרכו, שחיטה זו פְּסוּלָה, שהרי בשעה ששחט את הסימן התחתון היתה הסכין מכוסה וטמונה תחת הסימן העליון שהוא מכלל השחיטה. אבל אם תחב את הסכין תַּחַת הָעוֹר ושחט את שני הסימנים, שחיטתו כְּשֵׁרָה, שכן העור אינו מכלל השחיטה, ואין חלדה פוסלת אלא כשהסכין תחובה תחת דבר שהוא בר שחיטה.

שואלת הגמרא: מַאי קָא מַשְׁמַע לָן רב בדינו הראשון, הלא כבר תָּנִינָא דין זה במשנה להלן (לב.), אוֹ שֶׁשחט את הסימן הראשון כהלכתו ואחר כך הֶחֱלִיד אֶת הַסַּכִּין תַּחַת הסימן הַשֵּׁנִי וּפְסָקוֹ, רַבִּי יְשֵׁבָב אוֹמֵר, הרי היא נְבֵלָה ומטמאה במגע ובמשא. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, הרי היא כְּטְרֵפָה שנשחטה, שאינה מטמאה כנבילה. הרי שלדברי הכל החלדת הסכין תחת הסימן פוסלת את השחיטה, ולא נחלקו רבי ישבב ורבי עקיבא אלא אם היא טריפה או נבילה.

משיבה הגמרא: אִי מִמַּתְנִיתִין בלבד הֲוָה אָמִינָא, הָנֵי מִילֵּי שהיא פסולה, דווקא כשהוא שוחט את הסימן מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, ופסול חלדה אינו משום שהסכין מכוסה אלא משום דְּלֹא קָעֲבִיד כְּדֶרֶךְ שְׁחִיטָה, והקפידה התורה שתהיה דווקא מלמעלה למטה. אֲבָל אם תחב את הסכין בין שני הסימנים ושחט את הסימן התחתון כדרכו מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, דְּקָעֲבִיד כְּדֶרֶךְ שְׁחִיטָה, אֵימָא שַׁפִּיר דָּמֵי ושחיטתו כשירה. קָא מַשְׁמַע לָן רב, שאפילו באופן כזה השחיטה פסולה, משום ששחיטת הסימן התחתון היתה בהחלדה.

הגמרא חוזרת עתה לדינו השני של רב: רב יהודה אמר בשם רב שאם תחב את הסכין תַּחַת הָעוֹר שחיטתו כְּשֵׁרָה. אבל בֵּי רַב [–תלמידי בית רב] אָמְרֵי בשמו, חלדה תַּחַת הָעוֹר, אֵינִי יוֹדֵעַ מה דינה, האם גם באופן זה ישנו לפסול חלדה, או שמא אין חלדה אלא בסכין התחובה בתוך הצואר עצמו, אבל לא תחת העור שהוא מחוץ למקום השחיטה.

הגמרא מביאה כמה ספיקות בדין חלדה לשיטת בי רב: אִיבַּעְיָא לְהוּ, לְבֵי רַב דְּאָמְרֵי חלדה תַּחַת הָעוֹר אֵינִי יוֹדֵעַ אם היא פוסלת או לא, אם תחב את הסכין תַּחַת מַטְלִית הכרוכה סביב צואר הבהמה, מַהוּ דינו. האם לפי הצד שכיסוי על ידי העור נחשב לחלדה אפילו שהוא מחוץ למקום השחיטה, כמו כן כיסוי על ידי המטלית נחשב לחלדה. או שמא דווקא תחיבה תחת העור היא חלדה, שכן העור הוא מגוף הבהמה, אבל המטלית שאינה מגוף הבהמה אינה גורמת לפסול חלדה. עוד מסתפקת הגמרא: אם תחב את הסכין תַּחַת צֶמֶר מְסוּבָּךְ [–צפוף, שסיביו כרוכים זה בזה] שעל צואר הבהמה, מַהוּ דינו. האם דינו כמטלית, או שאין בכיסוי הסכין על ידי הצמר משום חלדה. מסיקה הגמרא: תֵּיקוּ – תעמודנה שאלות אלו בספק, שלא נפשטו.

הגמרא מביאה ספק נוסף בדין חלדה: בָּעֵי רַב פָּפָא, אם שחט את רוב הסימנים בהלכתם, ואחר כך הֶחֱלִיד את הסכין בְּמִיעוּט האחרון של הסִימָנִים ושחטו בדרך חלדה, מַהוּ דינו, האם לאחר שנשחט הרוב כדינו כבר הוכשרה השחיטה, והמיעוט האחרון אינו מעלה ולא מוריד. או שמא אף שאין מיעוט זה צריך שחיטה כלל, מכל מקום אם נשחט שלא כדין הרי הוא פוסל את השחיטה כולה, שכן שחיטה אחת היא. מסיקה הגמרא: תֵּיקוּ.

משנה

המשנה שלפנינו מביאה כמה דינים בהלכות שחיטה, וביניהם ׳פסול דרסה׳: הַשּׁוֹחֵט שְׁנֵי רָאשִׁין של שתי בהמות כְּאֶחָד – באותה הולכת והבאת הסכין, שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

שְׁנַיִם אוֹחֲזִין בַּסַּכִּין וְשׁוֹחֲטִים יחד בהמה אחת, וַאֲפִילּוּ אם אֶחָד שוחט לְמַעְלָה בגובהו של הסימן וְאֶחָד לְמַטָּה בתחתית הסימן, שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

הִתִּיז אֶת הָרֹאשׁ בְּבַת אַחַת, כדרך שמתיז דבר קשה כקנה או דלעת בדחיקת הסכין בכח ולא בדרך הולכה והבאה, שחיטתו פְּסוּלָה משום ׳דרסה׳.

הָיָה שׁוֹחֵט במשיכת הסכין ולא בדרסה, וְהִתִּיז אֶת הָרֹאשׁ בְּבַת אַחַת – שבהבאת הסכין לבדה כבר הותז הראש, אִם יֵשׁ בַּסַּכִּין אורך של עוד מְלֹא צַוָּאר מחוץ לצואר, כלומר אורך הסכין הוא כאורך שני צוארי הבהמה הנשחטת, שחיטתו כְּשֵׁרָה. אבל אם אין בסכין כדי אורך זה שחיטתו פסולה, שכן לא יתכן שתחתוך סכין זו את רוב הסימנים בתנועה אחת בלא דרסה.

הָיָה שׁוֹחֵט שתי בהמות יחד, וְהִתִּיז את שְׁנֵי הָרָאשִׁין בְּבַת אַחַת בהבאה או בהולכה אחת קודם שהספיק להחזיר את הסכין, אִם יֵשׁ בַּסַּכִּין אורך של עוד מְלֹא צַוָּאר אֶחָד מחוץ לשני צוארי הבהמות הנשחטות, כלומר, שאורך הסכין הוא כאורך שלשה צוארים, שחיטתו כְּשֵׁרָה. אבל אם אין בסכין כאורך זה שחיטתו פסולה, שכן בפחות משיעור זה לא יתכן שיחתכו סימני שתי הבהמות בתנועה אחת של הסכין בלבד בלא דרסה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בִּזְמַן שֶׁהוֹלִיךְ את הסכין על הצואר וְלֹא הֵבִיא אותה בחזרה, אוֹ שהֵבִיא את הסכין וְלֹא הוֹלִיךְ אותה בחזרה, אלא שחט בתנועה אחת בלבד. אֲבָל אִם הוֹלִיךְ את הסכין וְהֵבִיא אותה, אֲפִילּוּ אם הסכין היא באורך כָּל שֶׁהוּא, וַאֲפִילּוּ אם שחט בְּאִיזְמֵל שהוא תער דק וקטן מאד, שחיטתו כְּשֵׁרָה. שכן כל שהוא מוליך ומביא יכול לגמור את שחיטת שני הסימנים בכמה בהמות בלא דרסה.

גמרא

הגמרא מביאה מקור פסול דרסה: מְנָא הָנֵי מִילֵּי שאם התיז את הראש בבת אחת שחיטתו פסולה. אָמַר שְׁמוּאֵל, דְּאָמַר קְרָא (ירמיה ט ז) ׳חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנָם מִרְמָה דִּבֵּר׳. מה חץ הולך במשיכה, אף שחיטה צריכה להיעשות במשיכת הסכין.

הגמרא מביאה מקור נוסף לפסול דרסה: תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, נאמר בתורה (ויקרא א ה) ׳וְשָׁחַט׳, ואין ׳וְשָׁחַט׳ אֶלָּא לשון ׳וּמְשֵׁךְ׳, כלומר משיכת הסכין על הצואר בהולכה והבאה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (מלכים א׳ י טז) ׳וְזָהָב שָׁחוּט׳, שמשמעו ׳זהב משוך׳, שכשהוא רך מושכים ממנו חוטים. ועוד אוֹמֵר הכתוב, ׳חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנָם מִרְמָה דִּבֵּר׳. שואלת הגמרא: מַאי ׳וְאוֹמֵר׳, לשם מה הוצרך תנא דבי רבי ישמעאל להביא מקור נוסף. משיבה הגמרא: וְכִי תֵּימָא [–אם תאמר] שמ׳וְזָהָב שָׁחוּט׳ אין הכרח שהוא מלשון משיכה, שכן יש לפרש שֶׁ׳שחוט׳ מלשון ׳נִטְוָוה כְּחוּט׳ הוּא, תָּא שְׁמַע – בוא ולמד מ׳חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנָם׳ ששחיטה היא מלשון משיכה.

רָבָא הֲוָה בָּרִיךְ לֵיהּ גִּירָא – בדק חץ מחשש פגימה לְרַבִּי יוֹנָה בַּר תַּחְלִיפָא, וירה רבי יונה חץ זה וְשָׁחַט בָּהּ עוֹפָא בַּהֲדֵי דְּפָרַח – תוך כדי מעופו.

מקשה הגמרא: וְדִלְמָא עָבִיד חֲלָדָה, שכן יתכן שחדר החץ תחת הסימנים ושחטם בדרך חלדה שהיא שחיטה פסולה. מתרצת הגמרא: חֲזִינָן

גִּידְּפֵי דְּמִיפַּרְמֵי – שהותר העוף בשחיטה זו רק כשניכר שנוצות הצואר נברתו על ידי החזץ, ומכך מוכח ששחט את הסימנים מבחוץ, שאם לא כן היה יוצא רוחב פיו מהעבר השני בין הנוצות ולא היה בורתן.

ושוב מקשה הגמרא: **וְהָא** דם העוף **בְּעֵי כִּסּוּי**, שכן השוחטו חייב במצות כיסוי הדם, וכשנשחט תוך כדי פריחתו מתפזר דמו ואין ידוע מקומו. **וְכִי תֵימָא דְּמִכַּסּוּ לֵיהּ** כל מקום בבקעה שניכר בה רושם דם, **וְהָאָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַב הַשּׁוֹחֵט צָרִיךְ שֶׁיִּתֵּן עָפָר לְמַטָּה** מהדם **וְעָפָר לְמַעְלָה** מהדם, ועל כן צריך לשחוט על עפר כדי שיפול עליו הדם. **שֶׁנֶּאֱמַר** (ויקרא יז יג) **'וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר'. 'עָפָר' לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא 'בֶּעָפָר'**, ומשמע שצריך שיהיה כולו טמון בעפר, **וּמְלַמֵּד** הכתוב **שֶׁהַשּׁוֹחֵט צָרִיךְ שֶׁיִּתֵּן עָפָר לְמַטָּה וְעָפָר לְמַעְלָה**. ואין קרוי 'עפר' אלא עפר תיחוח [–רך], ואם כן איך שחט רבי יונה עם החץ, הרי לא ידע היכן ישפך דם העוף כדי לשטוח שם עפר, ואסור לשחוט במקום שאין בידו לקיים מצות כיסוי כהלכתה.

מתרצת הגמרא: **דְּמִזְמִין לֵיהּ לְעָפָר דְּכוּלָּה פַּתְקָא** – כתש רבי יונה את כל עפר הבקעה שפרח בה העוף כדי שיהיה ראוי לכיסוי הדם מלמטה.

שנינו במשנתינו: **הָיָה שׁוֹחֵט וְהִתִּיז [וְכוּ']** את הראש, אם יש בסכין מלא צואר כשרה. **אָמַר רַבִּי זֵירָא**, צריך שיהיה בסכין שיעור **מְלֹא צַוָּאר** הבהמה, ומלבד זה צריך שימשך אורך הסכין מחוץ **לַצַּוָּאר**.

הגמרא מסתפקת בביאור דברי רבי זירא: **אִיבַּעְיָא לְהוּ**, האם כוונתו היא, שעל הסכין להיות בשיעור **מְלֹא צַוָּאר** הבהמה, ומלבד זאת צריך שיהיה בה מחוץ **לַצַּוָּאר** עוד שיעור של **כְּמְלֹא צַוָּאר**, דְּבסך הכל **הָווּ לָהּ תְּרֵי צַוָּארֵי** – שיעור שני צוארים באורך הסכין [ראה איור]. **אוֹ דִּלְמָא**, שיעור הסכין הוא **מְלֹא צַוָּאר** הבהמה, ומחוץ **לַצַּוָּאר** אין צריך שיהיה בה אלא עוד **מַשֶּׁהוּ** בלבד.

הגמרא פושטת את הספק האמור: **תָּא שְׁמַע**, שנינו במשנה, **הָיָה שׁוֹחֵט** שתי בהמות, **וְהִתִּיז** את **שְׁנֵי הָרֹאשִׁין בְּבַת אַחַת, אִם יֵשׁ בַּסַּכִּין מְלֹא צַוָּאר אֶחָד, כָּשֵׁר. מַאי 'מְלֹא צַוָּאר אֶחָד', אִילֵימָא מְלֹא צַוָּאר אֶחָד וְתוּ לָא**, הרי **הַשְּׁתָּא** אם **בְּבְהֵמָה אַחַת בְּעִינָן** סכין בשיעור **מְלֹא צַוָּאר וְחוּץ לַצַּוָּאר**, וכי יתכן **שֶׁבִּשְׁתֵּי בְּהֵמוֹת סַגִּי לְהוּ** בסכין שאין בה כי אם **כְּמְלֹא צַוָּאר אֶחָד. אֶלָּא פְּשִׁיטָא** שצריך אותו אורך של **מְלֹא צַוָּאר** להיות מחוץ **לִשְׁנֵי צַוָּארִין** של שתי הבהמות, כלומר שלשה צוארים. ואם כן **שְׁמַע מִינָּהּ** שאף בבהמה אחת צריך שיהיה בסכין שיעור **מְלֹא צַוָּאר חוּץ לַצַּוָּאר**.

מסיימת הגמרא: **שְׁמַע מִינָּהּ**.

שנינו במשנתינו: **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בִּזְמַן שֶׁהוֹלִיךְ וְלֹא הֵבִיא וְכוּ'**, אבל אם הוליך והביא, אפילו כל שהוא אפילו באיזמל כשרה. **אָמַר רַב מְנַשֶּׁה**, אין השחיטה כשירה אלא **בְּאִיזְמֵל שֶׁאֵין לוֹ קַרְנַיִם**, אבל באיזמל שיש לו קרנים [בליטות העשויות לנוי הכפופות לצד ראש הסכין] שחיטתו פסולה. שכן מתוך שהאיזמל קטן מאד, יש לחשוש שישמט מעל הסימנים, ויחלידו הקרנים תחת הסימנים או ינקבו אותם, ותיטרף הבהמה משום נקיבת הושט.

הגמרא מביאה כמה ספיקות בדין שחיטה במחט: **אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אַוְיָא לְרַב מְנַשֶּׁה**, שחיטה בחודה **דַּמְחָטָא מַאי** דינה. **אָמַר לֵיהּ** רב מנשה, **מַחְטָא** אינה ראויה לשחיטה, משום **דִּמְבַזֵּעַ בָּזַע** – שהיא קורעת ונוקבת את הסימנים ואינה חותכת אותם.

ושוב שאלו: **מַחְטָא דְּאוּשְׁכָּפֵי** [–של רצענים] שצדדיה מחודדים, **מַאי** דינה, האם אפשר לשחוט באורך צדדיה, או שדינה כמחט סתם שאינה כשירה לשחיטה.

אָמַר לֵיהּ רב מנשה, **תָּנִינָא** במשנה שבהולכה והבאה כשירה **אֲפִילּוּ** סכין באורך **כָּל שֶׁהוּא. מַאי לָאו** [–האם לא] באה המשנה לרבות אף **מַחְטָא דְּאוּשְׁכָּפֵי**.

דוחה הגמרא: **לֹא**, אלא להכשיר **אִיזְמֵל** לשחיטה.

מקשה הגמרא על דחיה זו: הלא **אִיזְמֵל בְּחֵדְיָא קְתָנֵי לָהּ** במשנה שהוא כשר לשחיטה, ובהכרח ש'כל שהוא' בא לרבות דבר אחר.

מתרצת הגמרא: סוף הדין **פְּרוּשֵׁי קָא מְפָרֵשׁ** לתחילתו, **מַאי 'כָּל שֶׁהוּ'**, זה הוא **'אִיזְמֵל'**.

מוכיחה הגמרא כתירוץ האמור: **הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא**, משום **דְּאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ** ש'כל שהוא' בא לרבות **מַחְטָא דְּאוּשְׁכָּפֵי**, אם כן לשם מה כתבה שאיזמל כשר. הלא **הַשְּׁתָּא שְׁמַחְטָא דְּאוּשְׁכָּפֵי שַׁרְיָא** [–מותר], וכי **אִיזְמֵל מִיבַּעְיָא** לה למשנה להכשיר. הלא איזמל עדיף על מחטא דאושכפי, שכן הוא רחב ממנו.

דוחה הגמרא: אף אם מחטא דאושכפי, עדיין **אִיזְמֵל אִצְטְרִיכָא לֵיהּ** לתנא המשנה להשמיענו שהוא כשר. שכן **סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא, לִיגְזַר** על **אִיזְמֵל שֶׁאֵין לוֹ קַרְנַיִם** ולפוסלו **אָטוּ אִיזְמֵל שֶׁיֵּשׁ לוֹ קַרְנַיִם** שנוקב את הסימנים, שכן אם נתיר באיזמל ללא קרנים יבואו לשחוט אף ביש לו קרנים. **קָא מַשְׁמַע לָן** שכל שאין לו קרנים כשר.

משנה

המשנה דנה בשחיטה שנעשית לא מכח אדם: **נְפֵלָה סַכִּין** מאליה **וְשָׁחֲטָה, אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁחֲטָה כְּדַרְכָּהּ** [–כהלכתה], הרי זו שחיטה **פְּסוּלָה. שֶׁנֶּאֱמַר** (דברים יב כא) **'וְזָבַחְתָּ מִבְּקָרְךָ וּמִצֹּאנְךָ אֲשֶׁר נָתַן ה' לְךָ כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ וְאָכַלְתָּ', מַה שֶּׁאַתָּה זוֹבֵחַ אַתָּה אוֹכֵל**, ולא שחיטה שנעשתה מאליה.

גמרא

הסוגיא שלפנינו דנה במחלוקת בדין שחיטה בלא כוונה. מדייקת הגמרא: משמע מהמשנה **שַׁטְעָמָא** של פסול השחיטה הוא משום **דְּנָפְלָה** הסכין מאליה, **הָא** אם **הִפִּילָהּ הוּא** [–האדם] ושחטה תוך כדי נפילתה השחיטה **כְּשֵׁרָה, וְאַף עַל גַּב דְּלֵא מִיכַּוֵּין** שתשחוט הסכין. שואלת הגמרא: **מַאן** הוא **הַתָּנָא** הסובר **דְּלֵא בְּעֵינָן כַּוָּונָה לִשְׁחִיטָה**.

משיבה הגמרא: **אָמַר רָבָא**, משנתינו **רַבִּי נָתָן הִיא. דְּתָנֵי אוֹשַׁעְיָא וְזֵעִירָא, דְּמִן חַבְרַיָּא** – מבני הישיבה, **זָרַק סַכִּין כְּדֵי לְנוֹעֲצָהּ בַּכּוֹתֶל, וְהָלְכָה וְשָׁחֲטָה כְּדַרְכָּהּ, רַבִּי נָתָן מַכְשִׁיר** שחיטה זו, ואף שאינה בכוונה. **וַחֲכָמִים פּוֹסְלִים** שחיטה זו.

עוד מביאה הגמרא בשמו של אושעיא זעירא: **הוּא תָּנֵי לָהּ** לברייתא זו, **וְהוּא** אף **אָמַר לָהּ** והכריע, **הֲלָכָה כְּרַבִּי נָתָן** ששחיטה אינה צריכה כוונה.

מקשה הגמרא: **וְהָא** כבר **אֲמָרָהּ רָבָא חֲדָא זִימְנָא** [–פעם אחת] שהמשנה היא כרבי נתן ששחיטה אינה צריכה כוונה. **דְּתָנֵן** לעיל (ב.), הכל שוחטין ושחיטתן כשירה, חוץ מחרש שוטה וקטן. **וְכוּלָּן שֶׁשָּׁחֲטוּ וַאֲחֵרִים רוֹאִין אוֹתָן, שְׁחִיטָתָן כָּשֵׁרָה. וְאָמְרִינָן לְעֵיל** (יב:), הלא לחרש שוטה וקטן אין דעת לכוון לשחיטה, ומכוונים לחיתוך בעלמא. ואם כן **מַאן** הוא **תָּנָא** משנתינו המכשיר את שחיטתם, וסובר **דְּלֵא בְּעֵי כַּוָּונָה לִשְׁחִיטָה. וְאָמַר רָבָא, רַבִּי נָתָן הִיא**. ומאחר שכבר השמיענו רבא שהמשנה כרבי נתן, מדוע הוצרך לחזור ולדייק גם ממשנתינו שאם הפיל את הסכין השחיטה כשירה, ושהיא כרבי נתן.

מתרצת הגמרא: **צְרִיכָא** להשמיענו בשני המקומות שהמשנה כרבי נתן. **דְּאִי אִשְׁמוֹעִינָן הָתָם** בחרש שוטה וקטן, היינו סבורים שדווקא שם הכשיר רבי נתן, **מִשּׁוּם** דְּהחרש או השוטה או הקטן **קָא מִיכַּוֵּין לְשׁוּם חֲתִיכָה בָּעוֹלָם**, ואפילו שאינו מכוון לשחיטה מכוון לחתוך בשר. **אֲבָל הָכָא** שהפיל את הסכין, **דְּלֵא קָא מִיכַּוֵּין** כלל לחיתוך, **אֵימָא** שאף לדעת רבי נתן **לֹא** הוכשרה השחיטה.

וְאִי אִשְׁמְעִינָן רבא **הָכָא**, היינו סבורים שדווקא כאן הכשיר רבי נתן, **מִשּׁוּם דְּקָאָתֵי** השחיטה **מִכֹּחַ בֶּן דַּעַת** שהפיל את הסכין, ואף שלא התכוין לשחיטה. **אֲבָל הָתָם** בחרש שוטה וקטן ששחטו, **דְּלֵא קָאָתֵי** השחיטה **מִכֹּחַ בֶּן דַּעַת, אֵימָא** שאף לרבי נתן **לֹא** הוכשרה השחיטה. על כן **צְרִיכָא** המשנה להשמיענו שהיא כשירה.

הגמרא מביאה נידון דומה בטבילה ללא כוונה: נדה צריכה טבילה גם כדי להתירה לבעלה וגם כדי להתירה באכילת תרומה וקדשים. **וּאֲתֵמַר, נִדָּה שֶׁנֶּאֱנָסָה וְטָבְלָה** [–שטבלה שלא מרצונה], **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, טְהוֹרָה לְבִיתָהּ** [–לבעלה], **וְעֲדַיִין אֲסוּרָה**

המשך בעמוד כ

רש"י

גידפי — נוצה שסביב הצואר. **דמיפרמי** — כרותות, *מינצייר"ש בלעז. דאי עבד חלדה מבפנים היה יוצא רוחב פי החזץ בין הכנפים ולא היה חותכו. **צריך שיתן עפר** — תיחוח למטה, דאם העפר קשה לא מקרי עפר למטה. **בעפר** — משמע: כולו טמון בעפר. **דמזמין ליה לעפרא דכולה פתקא** — עפר כל הבקעה היה מסיע וכותש, או שהיה עפר תיחוח ומזמנו [בפה] לכך. **פתקא** = בקעה. **אמר רבי זירא מלא צואר** — דמתניתין — חוץ לצואר בעינן, ולא תימא מלא צואר דוקא. **איבעיא להו** — האי חוץ לצואר דרבי זירא, משהו קאמר או מלא צואר קאמר? **אלא פשיטא מלא צואר חוץ לשני צוארים** — ושמע מינה: מלא צואר דקתני מתניתין נמי ברישא — אחוץ לצואר קאי. **שאין לו קרנים** — דרגילין היו לעשות כמין קרנים לאזמילין לנוי על גביהן, מטין לצד ראשן. ומתוך שהוא קטן מאד הוא נשמט מן הצואר, וכשהוא מוליך ומביא יש לחוש שמא יחלידו הסימנין או ינקבו אותן הקרנים. **מיכוע בזע** — כשמוליך ומביא, מתוך שהוא חד הוא נוקב וקורע ולא חותך. **מחטא דאושכפי** — מרצע הרצענין, שפיותיו חדודין וחותכין חוטי התפר. ואף על גב דלא מיכוין — לשחוט, אלא להפלת סכין. מאן תנא. **זעירא דמן חבריא** — צעיר הישיבה. ולי נראה ד"אושעיא זעירא" היה נקרא, דמן חבריא — שמבני הישיבה. **הוא תני לה** — שונה המשנה מרבו. **והוא אמר** — מדעתו, שהלכה כרבי נתן. **וכולן ששחטו** — חרש שוטה וקטן. **והא אמרה רבא חדא זימנא** — ולמה ליה לרבא למידק ממתניתין ולמימר: הא הפילה הוא כשרה, ולאשמועינן דסתם לן תנא כרבי נתן? הא אשמועינן רבא חדא זימנא דסתם לן תנא כרבי נתן! **צריכא** — ליה לרבא לאשמועינן בתרווייהו. **אבל הכא דלא מיכוין** — אפילו לחתיכה בעלמא, אי לאו דאשמועינן רבא — לא הוה דייקנא מינייה: הא הפילה הוא כשרה. דאפילו הפילה הוא הוה אמינא דפסולה, והיא גופה איצטריכא לאשמועינן: מה שאתה זובח אתה אוכל, דבעינן שחיטה מכח אדם. קא משמע לן רבא דהא נמי דייקנא מינה, מדלא קתני "הפיל סכין", או "זרק סכין". והא דפריך: והא אמרה רבא חדא זימנא, ולא פריך "טעינא חדא זימנא" — משום דבמתניתין לא תני בהדיא: הפילה הוא דכשרה, אלא רבא דייק לה. **נדה שנאנסה וטבלה** — לקמיה מפרש היכי נאנסה. **לביתה** — ליזקק לבעלה. **טמא שאכל תרומה** — במיתה בידי שמים, ב"אלו הן הנשרפין" (סנהדרין פג,א). וכרת חמור ממיתה, דימינו נכרתים וזרעו נכרת כדכתיב (ויקרא כ): "ערירים יהיו". **ומנא תימרא** — דלחולין לא בעינן כוונה. **שנתלש** — מן הים. הכי גרסינן: **מה כלים דלא מיכווני** — דהא לית להו דעת.

הכי

חוץ לצואר כמלא צואר — לכאורה נראה שצריך להוליך כל אותו מלא צואר שחוץ לצואר, ולכך צריך אותו שיעור. ומיהו נראה דאין צריך, ולא הוצרך שיעור זה אלא כדי שישחוט בריוח, ופעמים שהסכין חריף ושוחט הרוב בלא הולכת כמלא צואר. והא אמרה רבא חדא זימנא — אמתניתין לא פריך "הא תנינא חדא זימנא", כדפירש בקונטרס, משום דבמתניתין לא תנא בהדיא: הא הפילה הוא כשרה, אלא רבא הוא דדייק לה. ועוד, דאפילו אי תנן לה בהדיא במתניתין לא היה יכול להקשות, דהא לא פריך ארבא: למה ליה למידק הא הפילה הוא כשרה, הא תנינא לעיל מדמכשרינן שחיטת חרש שוטה וקטן. דאי לאו דאמר רבא אמתניתין דחרש שוטה וקטן רבי נתן היא — לא היה מקשה כלום, דלמא בחרש שוטה וקטן מכשרינן טפי, ואפילו רבנן מודו, דמיכווני לחתיכת בשר. אלא פריך משום דאוקמינן לההיא כרבי נתן, אלמא מכשרא מתניתין אפילו היכא דלא מיכוין לחתיכת בשר, כמו זרק סכין לנועצה בכותל, ואם כן למה ליה לרבא למידק: הא הפילה הוא כשרה? ומשני: דהוה אמינא לנועצה עדיף, דמיתכוין מידהא לחתיכה בעלמא, אבל הפילה לא מכוין כלל לשום חתיכה.

ואי אשמועינן הפילה — השתא הך צריכותא לא הויא דומיא דאידך. דלא בא לפרש טעם אמאי איצטריך ליה לרבא למימר גבי חרש שוטה וקטן רבי נתן היא, דאם כן מאי קאמר: אבל התם דלא אתי מכח בן דעת אימא לא? הא בהדיא תנן דכשרה! אלא אמתניתין גופא עביד צריכותא אמאי איצטריך. ורבא איצטריך לאשמועינן דרבי נתן היא, דאי לאו דאשמועינן, הוה אמינא דהתם אפילו רבנן מודו, דהא מיכווני לחתיכת בשר, להכי אשמועינן דאפילו הכי פסלי רבנן. והא דקאמר רבא לקמן [עמוד ב]: ורבנן, נהי דלא בעי כוונה לזביחה, לחתיכה מיהא בעיא — היינו לחתיכת סימנים.

ואסורה לאכול בתרומה — אפילו למעשר אסורה, כדאמרינן בסמוך, אלא נקט תרומה דנוהגת בזמן הזה. **עון** כרת התרת — איפכא הוה ליה למימר: עון מיתה אסרת, עון כרת מיבעיא? דהא פשיטא דבעינן כוונה בתרומה, וכדתנן ב"חומר בקדש" (חגיגה יח,ב): טבל לחולין — אסור במעשר, ואף בחולין בעי רבא למימר דטבל ולא הוחזק כאילו לא טבל! ויש לומר: משום דנקט מעיקרא טהורה לביתה קאמר הכי. אי נמי, נאנסה עדיף מטבל לחולין, שאם היתה יודעת היתה מתכוונת אף למעשר. ומדקאמר: טהורה לביתה — אלמא חשיבא ליה כוונה, אם כן אף לתרומה תהא מותרת.

וכי

גִּידְפֵי דְּמִיפַּרְמִי. - וְהָא בָּעֵי כִּסּוּי! וְכִי תֵּימָא דִּמְכַסּוּ לֵיהּ, וְהָאמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַב: הַשּׁוֹחֵט צָרִיךְ שֶׁיִּתֵּן עָפָר לְמַטָּה וְעָפָר לְמַעְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר" - "עָפָר" לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא "בֶּעָפָר", מְלַמֵּד שֶׁהַשּׁוֹחֵט צָרִיךְ שֶׁיִּתֵּן עָפָר לְמַטָּה וְעָפָר לְמַעְלָה! - דִּמְזַמֵּין לֵיהּ לְעָפָר דְּכוּלָּהּ פַּתְקָא. "הָיָה שׁוֹחֵט וְהִתִּיז". אָמַר רַבִּי זֵירָא: מְלֹא צַוָּאר וְחוּץ לַצַּוָּאר. אִיבַּעְיָא לְהוּ: מְלֹא צַוָּאר, וְחוּץ לַצַּוָּאר כְּמִלֹּא צַוָּאר, דְּהָווּ לֵהּ תְּרֵי צַוָּארֵי, אוֹ דִּלְמָא: מְלֹא צַוָּאר, וְחוּץ לַצַּוָּאר מַשֶּׁהוּ? תָּא שְׁמַע: הָיָה שׁוֹחֵט וְהִתִּיז שְׁנֵי רָאשִׁין בְּבַת אַחַת, אִם יֵשׁ לַסַּכִּין מְלֹא צַוָּאר אֶחָד - כָּשֵׁר; מַאי מְלֹא צַוָּאר אֶחָד? אִילֵימָא מְלֹא צַוָּאר אֶחָד וְתוּ לָא, הָשְׁתָּא בִּבְהֵמָה אַחַת בָּעֵינַן מְלֹא צַוָּאר וְחוּץ לַצַּוָּאר, בִּשְׁתֵּי בְּהֵמוֹת סַגִּי לְהוּ כְּמִלֹּא צַוָּאר אֶחָד? אֶלָּא פְּשִׁיטָא, מְלֹא צַוָּאר חוּץ לְשְׁנֵי צַוָּארִין. שְׁמַע מִינָּהּ: מְלֹא צַוָּאר חוּץ לַצַּוָּאר, שְׁמַע מִינָּהּ. "בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - בִּזְמַן שֶׁהוֹלִיךְ וְלֹא הֵבִיא" וכו'. אָמַר רַב מְנַשֶּׁה: בְּאֵיזְמֵל שֶׁאֵין לוֹ קַרְנַיִם. אֲמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אָוֵיָא לְרַב מְנַשֶּׁה: מַחֲטָא מַאי? אֲמַר לֵיהּ: מַחֲטָא מִבַּזַּע בָּזַע. - מַחֲטָא דְּאוּשְׁכָּפֵי מַאי? אֲמַר לֵיהּ, תְּנֵינָא: אֲפִילּוּ כָּל שֶׁהוּא, מַאי לָאו מַחֲטָא דְּאוּשְׁכָּפֵי? - לָא, אִיזְמֵל. - אִיזְמֵל בְּהֵדְיָא קָתָנֵי לָהּ! - פְּרוּשֵׁי קָא מְפָרֵשׁ: מַאי כָּל שֶׁהוּ - אִיזְמֵל. הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ מַחֲטָא דְּאוּשְׁכָּפֵי, הָשְׁתָּא מַחֲטָא דְּאוּשְׁכָּפֵי שְׁרָיָא, אִיזְמֵל מִיבַּעְיָא? - אִיזְמֵל אִצְטְרִיכָא לֵיהּ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: לִיגּוֹר אִיזְמֵל שֶׁאֵין לוֹ קַרְנַיִם אַטּוּ אִיזְמֵל שֶׁיֵּשׁ לוֹ קַרְנַיִם, קָא מַשְׁמַע לָן.

משנה נְפֵלָה סַכִּין וְשָׁחֲטָה, אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁחֲטָה כְּדַרְכָּהּ - פְּסוּלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזָבַחְתָּ... וְאָכַלְתָּ", מַה שֶּׁאַתָּה זוֹבֵחַ אַתָּה אוֹכֵל. **גמרא** מַעֲמָא דְּנָפְלָה, הָא הִפִּילָהּ הוּא - כְּשֵׁרָה, וְאַף עַל גַּב דְּלָא מִיכַּוֵּין. מַאן תַּנָּא דְּלָא בָּעֵינַן כַּוָּונָה לִשְׁחִיטָה? אֲמַר רָבָא: רַבִּי נָתָן הִיא, דְּתָנֵי אוֹשַׁעְיָא זְעֵירָא דְּמִן חַבְרְיָא: זָרַק סַכִּין לְנוֹעֲצָהּ בְּכוֹתֶל, וְהָלְכָה וְשָׁחֲטָה כְּדַרְכָּהּ - רַבִּי נָתָן

חַיָּא, אִי נַמִּי, נֵאנַסָה וְטָבְלָה - לִבְיָתָהּ, וְהוּא אָמַר לָהּ: הֲלָכָה כְּרַבִּי נָתָן. וְהָא אֲמַרָהּ רָבָא בְּחַרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן הָא דְּלָא קָאָתֵי מִכֹּחַ בֶּן דַּעַת - אֵימָא לָא, צְרִיכָא. אִתְּמַר: נִדָּה שֶׁנֶּאֱנְסָה וְטָבְלָה - אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: טְהוֹרָה לְבִיתָהּ, וַאֲסוּרָה לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אַף לְבִיתָהּ לֹא טְהֲרָה. אֲמַר לֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן: לְרַב, דְּאָמַר: טְהוֹרָה לְבִיתָהּ וַאֲסוּרָה לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה, עָוֹן כָּרֵת הוּתְּרָה, אִיסּוּר מִיתָה מִיבַּעְיָא? אֲמַר לֵיהּ: חוּלִּין הוּא, וְחוּלִּין לָא בָּעֵי כַּוָּונָה. וּמְנָא תִּימְרָא? דְּתָנֵן: גַּל שֶׁנִּתְלַשׁ וּבוֹ אַרְבָּעִים סְאָה, וְנָפַל עַל הָאָדָם וְעַל הַכֵּלִים - טְהוֹרִין; מַאי לָאו אָדָם דּוּמְיָא דְּכֵלִים? מָה כֵּלִים דְּלָא מִיכַּוְּוּנִי, אַף אָדָם נַמִּי - לָא בָּעֵי כַּוָּונָה? - מִמַּאי? דִּלְמָא בְּיוֹשֵׁב וּמְצַפֶּה עָסְקִינַן אֵימָתַי יִתָּלֵשׁ הַגַּל

וכלים

תוספות

וכי תימא ביושב ומצפה מאי למימרא — פירוש: אי אמרת בשלמא דלא מיירי ביושב ומצפה, אלא סתמא כדקתני — אתי שפיר, דמשמע דאשמועינן דחולין לא בעו כוונה. אבל אי איכא למידחי דאיירי ביושב ומצפה, מאי למימרא? דליכא למימר דאתא לאשמועינן דבעו כוונה, דהא לא משמע מיניה דאיירי ביושב ומצפה, דסתמא קתני: "ונפל", דמשמע טפי בלא יושב ומצפה. והרב רבינו יהודה כהן פירש: מאי למימרא — דליכא למימר דאתא לאשמועינן דבעו כוונה, דהא קתני: טהורה, משמע דקולא אתא לאשמועינן. **גזירה** משום חרדלית של גשמים — פירש בקונטרס: ואין טובלין בחרדלית, משום דתנן (טהרות פ"ח מ"ט): הנצוק והקטפרס אין חיבור, ואין כאן ארבעים סאה במקום אחד אף על פי שיש הרבה למעלה ולמטה. ובחנם פירש כן, דאפילו יש כמה סאין באותו מדרון אסור לטבול בו, דמקוה אינו מטהר בזוחלין, כדתניא בתורת כהנים: "אך מעין ובור" וגו', אי מה מעין מטהר בזוחלין אף מקוה כו' תלמוד לומר: "אך מעין ובור", מעין מטהר בזוחלין ומקוה באשבורן. ובקונטרס הביאה פרק "במה אשה" (שבת סה,ב ד"ה וסבר).

דתנן מטבילין בראשין — קצת תימה: דאי משנה היא, מה צריך לאשמועינן תרי זימני דמטבילין בראשין? ושמא ההוא דמטבילין בראשין איירי מדאורייתא, דומיא דאין מטבילין בביפין דהוי מדאורייתא. ובההיא דגל שנתלש אשמועינן דאפילו מדרבנן לא גזרינן. **ופירות** הרי הן בכי יותן — היינו לאחר שהעלם. דכל זמן שהן מחוברין במים לא מיתכשרי, כדתנן במסכת מכשירין (פ"ד מ"ו): נדה שהיתה מדיחה צנון במערה — טהור, העלתהו כל שהוא — טמא, פירוש: דאז הוכשרו. והא דאמר פרק קמא דפסחים (טז,א) דאיכא תרי קראי לענין הכשר — חד בתלושין וחד במחוברין, וצריכי — היינו כשנפלו במחוברין, דמיתכשרי לאחר שהעלם. ואף על פי שאז הם תלושין, מכל מקום אצטריך, משום דבתחלת דיבוקן היו במים מחוברים.

הוא סבר דיחויי קא מדחי ליה נפק דק ואשכח דתניא כו' — ואם תאמר: אמאי סבר דמדחי ליה? והלא כבר זה דקדק מן המשנה דקתני ידיו טהורות, ומה מדקדק יותר מברייתא זו? ויש לומר: דיש חילוק בין טבילת כל גופו לנטילת ידים, דטבילת גופו חמירא טפי. וכן צריך לומר בסמוך, דפריך מסתם משנה לרבי יוחנן, ומשני דשחיטה אפילו רבי יוחנן מודה. ואבתי תקשי ליה משנה דמסכת מכשירין (פרק ד משנה ז) אלא טבילת ידים שאני. **נהי** דלא בעינן כוונה לזביחה — פירוש: להתירה בזביחה זו. לחתיכה מיהא בעינן, פירוש: לחתיכת סימנים, כדפרישית.

נשחטה

"וְחָתַכְתָּ"? "וְזָבַחְתָּ" כְּתִיב, אִי בָּעֵינַן כַּוָּנָה לַחֲתִיכָה - אֲפִילּוּ לִזְבִיחָה נַמִּי לִיבָּעֵי, אִי לָא בָּעֵינַן כַּוָּנָה לִזְבִיחָה - לַחֲתִיכָה נַמִּי לָא לִיבָּעֵי! הֵיכִי דְּמִי נְדָה שֶׁנֶּאֱנֶסָה וְטָבְלָה? אֵילִימָא דַּאֲנֵסָהּ חֲבֵירְתָּהּ וְאַטְבְּלָהּ, כַּוָּנָה מְעַלְּיֵיתָא הִיא! וְעוֹד, בִּתְרוּמָה נַמִּי אָכְלָה, דִּתְנַן: הַחֵרֶשֶׁת, וְהַשּׁוֹטֶה, וְהַסּוּמָא, וְשֶׁנִּטְרְפָה דַּעְתָּהּ, אִם יֵשׁ לָהֶן פִּקְּחוֹת מְתַקְּנוֹת אוֹתָן - אוֹכְלוֹת בִּתְרוּמָה! אֲמַר רַב פַּפָּא: לְרַבִּי נָתָן - שֶׁנָּפְלָה מִן הַגֶּשֶׁר, וּלְרַבָּנַן - שֶׁיָּרְדָה לְהָקֵר. אֲמַר רָבָא: שָׁחַט פָּרָה וְשָׁחַט בְּהֵמָה אַחֶרֶת עִמָּהּ - לְדִבְרֵי הַכֹּל פְּסוּלָה

נשחטה

וְכֵלִים דּוּמְיָא דְּאָדָם, מָה אָדָם דְּבָעֵינַן כַּוָּנָה, אַף כֵּלִים נַמִּי - דְּקָא מְכַוְּנִין לְהוּ אָדָם! וְכִי תֵּימָא: בְּיוֹשֵׁב וּמְצַפֶּה, מַאי לְמֵימְרָא? מַהוּ דְּתֵימָא: לִיגְזַר מִשּׁוּם חַרְדָּלִית שֶׁל גְּשָׁמִים, אִי נַמִּי לִיגְזַר רִאשֵׁין אַטּוּ כִּיפִּין, קָא מַשְׁמַע לָן דְּלָא גְּזַרִינַן! וּמִנָּא תֵּימְרָא דְּלָא מַטְבִּלִינַן בְּכִיפִּין? דִּתְנַן: מַטְבִּילִין בְּרָאשִׁין וְאֵין מַטְבִּילִין בְּכִיפִּין, שֶׁאֵין מַטְבִּילִין בַּאֲוִיר. אֶלָּא חוּלִין דְּלָא בָּעֵי כַּוָּנָה מִיהָא מְנָלָן? דִּתְנַן: פֵּירוֹת שֶׁנָּפְלוּ לְתוֹךְ אַמַּת הַמַּיִם, וּפָשַׁט מִי שֶׁיָּדָיו טְמֵאוֹת וּנְטָלָן - יָדָיו טְהוֹרוֹת, וּפֵירוֹת אֵינָן בְּ"כִי יִתֵּן"; וְאִם בִּשְׁבִיל שֶׁיּוּדְּחוּ - יָדָיו טְהוֹרוֹת, וּפֵירוֹת בְּ"כִי יִתֵּן". אֵיתִיבֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן: טָבַל לְחוּלִין וְהוּחְזַק לְחוּלִין - אָסוּר לְמַעֲשֵׂר; הוּחְזַק - אִין, לֹא הוּחְזַק - לָא! - הָכִי קָאָמַר: אַף עַל פִּי שֶׁהוּחְזַק לְחוּלִין - אָסוּר לְמַעֲשֵׂר. אֵיתִיבֵיהּ: טָבַל וְלֹא הוּחְזַק - כְּאִילּוּ לֹא טָבַל; מַאי לָאו כְּאִילּוּ לֹא טָבַל כְּלָל? - לָא, כְּאִילּוּ לֹא טָבַל לְמַעֲשֵׂר, אֲבָל טָבַל לְחוּלִין. הוּא סָבַר דִּיחוּיֵי קָא מַדְחֵי לֵיהּ; נָפַק דַּק וְאַשְׁכַּח, דְּתַנְיָא: טָבַל וְלֹא הוּחְזַק - מוּתָּר לְחוּלִין וְאָסוּר לְמַעֲשֵׂר. אֲמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרַב יוֹסֵף: לֵימָא תִּהֱוֵי תִּיוּבְתָּא דְּרַבִּי יוֹחָנָן מֵהָא? אֲמַר לֵיהּ: רַבִּי יוֹחָנָן הוּא דְּאָמַר כְּרַבִּי יוֹנָתָן בֶּן יוֹסֵף; דְּתַנְיָא, רַבִּי יוֹנָתָן בֶּן יוֹסֵף אוֹמֵר: "וְכֻבַּס", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "שֵׁנִית"? מַקִּישׁ תִּכְבּוֹסֶת שְׁנִיָּה לִתְכִבּוֹסֶת רִאשׁוֹנָה, מָה תִּכְבּוֹסֶת רִאשׁוֹנָה לְדַעַת - אַף תִּכְבּוֹסֶת שְׁנִיָּה לְדַעַת; אִי מַה לְּהַלָּן בְּעֵינַן דַּעַת כֹּהֵן, אַף כָּאן בְּעֵינַן דַּעַת כֹּהֵן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְטָהֵר", מִכָּל מָקוֹם. מַתְקִיף לָהּ רַב שִׁימִי בַּר אַשִׁי: וּמִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הָכִי? וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הֲלָכָה כִּסְתָם מִשְׁנָה; וּתְנַן: נָפְלָה סַכִּין וְשָׁחֲטָה, אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁחֲטָה כְּדַרְכָּהּ - פְּסוּלָה; וְהָוֵינַן בָּהּ: טַעְמָא דְּנָפְלָה, הָא הִפִּילָהּ הוּא - כְּשֵׁרָה, וְאַף עַל גַּב דְּלָא מִיכַּוֵּין; וְאָמְרִינַן: מַאן תַּנָּא דְּלָא בָּעֵי כַּוָּנָה לִשְׁחִיטָה? אֲמַר רָבָא: רַבִּי נָתָן הִיא! - בִּשְׁחִיטָה אֲפִילּוּ רַבִּי יוֹנָתָן בֶּן יוֹסֵף; מִדְּגַלֵּי רַחֲמָנָא מִתְעַסֵּק בְּקָדָשִׁים פָּסוּל - מִכְּלָל דְּחוּלִין לָא בָּעֵינַן כַּוָּנָה. וְרַבָּנַן? נְהִי דְּלָא בָּעֵינַן כַּוָּנָה לִזְבִיחָה, לַחֲתִיכָה בָּעֵינַן. אֲמַר רָבָא: בְּהָא זְכַרְהוּ רַבִּי נָתָן לְרַבָּנַן, מִי כְּתִיב "לִרְצוֹנְכֶם תּוּזְבְּחוּ" — לִדְעַתְכֶם זוּבְחוּ, בפרק קמא (חולין יג,א). **ורבנן** — דאמר לעיל: וחכמים פוסלין. **זכנהו** — נצחן. כלומר, בזאת נראין דבריו מדבריהם. **מתקינות** — בודקות אותן בשעת וסתן, ומטבילות אותן בשעת טבילתן. **לרבי נתן** — דאמר: לא בעינן כוונה אפילו לחתיכה, ודכוותה הכא קאמר רב אליביה שנפלה מן הגשר, שלא נתכונה אפילו לרחוץ. ורבי יוחנן לא מדמי הכי גרסינן: **וכלים דומיא דאדם מה אדם דבר כוונה הוא** — אף כלים דקמיכוין להו אדם. **חרדלית של גשמים** — זרם גשמים המקלח מן ההר בכח, ואין טובלין בו, דהנצוק והקטפרס אינו חיבור. ולא הוו מקוה דארבעים סאה, שהרי אין ארבעים סאה במקום אחד, ואף על פי שיש הרבה למטה ולמעלה, הא קתני: אינו חיבור [טהרות פ"ח מ"ט]. חרדלית היינו קטפרס, מדרון. ורב האי גאון גריס "הרדלית", שבאין מדליו של הר. **נגזור ראשין אטו כיפין** — דתנן: מטבילין כלים בראש הגל, הנתלש מן הים והלך למרחוק ובא לארץ — נכנס אדם תחת ראשו ומקבלו, דהוי טבילה זו במחובר לקרקע. **ואין מטבילין בכיפין** — שלא יזרוק כלים בכיפי הגל, דהיינו באמצעיתו שהוא עשוי ככיפה. וטעמא כדמפרש: מפני שהיא טבילת אויר ואין מטבילין באויר. **קא משמע לן דלא גזרינן** — לשון קושיא הוא: ודלא בעינן כוונה לחולין מנלן? ידיו **טהורות** — דלא בעינן כוונה לחולין. **אינן בכי יותן** — דלא אחשבה להך נפילה. **ואם בשביל שיודחו ידיו** — נתכוין ליטול את הפירות מן המים. ידיו **טהורות** — כל שכן, שנתכוין. **ופירות הרי הן בכי יותן** — ומקבלין טומאה מכאן ואילך. דאחשבה להך נפילת פירות ליטול ידיו בהגבהתן, והוה ליה משקה שסופו לרצון, ותנן מכשירין (פרק א משנה א): כל משקה שסופו לרצון, אף על פי שאין תחלתו לרצון — מכשיר. לחולין — לאכול חולין. הוחזק — נתכוין בשעת טבילה לכך. **הכי קאמר** — לעולם חולין לא בעו כוונה. והאי דתנא בהו הוחזק — דאיצטריך לאשמועינן דאף על גב דאיכוין לטבילת טהרה, לא הויא כוונת חולין כוונה למעשר. **רבי יוחנן** — דאמר לעיל: אף לביתה לא טהרה. נגעי בגדים כתיב בהו שני כבוסים, תכבוסת ראשונה: "וכבסו את אשר בו הנגע והסגירו" וגו' [ויקרא יג] לראות אם יפשה או יעמוד או יכהה, וכיבוס שני לאחר הסגר שאחר כיבוס ראשון: "והבגד או השתי או הערב או כל כלי העור אשר תכבס" בראשונה קודם הסגר, "וסר מהם הנגע" בימי הסגר, "וכובס שנית" לשון טבילה, "וטהר". **מה תלמוד לומר שנית** — פשיטא דשנית הוא! **מקיש תכבוסת שנייה** — שהיא לשם טבילת טהרה. **לתכבוסת ראשונה** — שהיא להסגיר. **מה ראשונה לדעת** — אדם, דכתיב: "וצוה הכהן וכבסו" [שם]. **אף שניה לדעת** — ולא שיפול במים מאליו. **מי אמר רבי יוחנן** — דחולין בעי כוונה? **מדגלי רחמנא מתעסק בקדשים** — שוחט קדשים שלא בכוונה, דפסולין, דכתיב: "לרצונכם תזבחו" — לדעתכם זבוחו, בפרק קמא (חולין יג,א). **ורבנן** — דאמר לעיל: וחכמים פוסלין. **זכנהו** — נצחן. כלומר, בזאת נראין דבריו מדבריהם. **מתקינות** — בודקות אותן בשעת וסתן, ומטבילות אותן בשעת טבילתן. **לרבי נתן** — דאמר: לא בעינן כוונה אפילו לחתיכה, ודכוותה הכא קאמר רב אליביה שנפלה מן הגשר, שלא נתכונה אפילו לרחוץ. ורבי יוחנן לא מדמי טבילה לשחיטה, דקדריש "וכובס שנית", ובשחיטה קרא קדריש להכשיר, כדאמרינן: מדגלי רחמנא מתעסק כו'. **ולרבנן** — דבעו מיהא כוונה לחתיכה, ודכוותה בטבילה, מכשר רב אליבייהו. **כשירדה להקר** — ולא לטבול, ונפלה כולה לתוך המים. **שחט** — פרה אדומה. **ושחט אחרת עמה** — חולין שנתכוין לה. **דברי הכל** — פרה פסולה מחמת מלאכה האחרת, ובהמה כשרה. הכי גרסינן: שחט פרה ושחט בהמה אחרת עמה דברי הכל פסולה נשחטה בהמה אחרת עמה לרבי נתן פרה פסולה בהמה כשרה לרבנן פרה כשרה בהמה פסולה.

נשחטה

וְכמו כן בכֵלִים, שהם נטהרים דּוּמְיָא דְּהאופן האמור באָדָם, כשמונחים שם בכוונה כדי שיבוא עליהם הגל ויטהרם. שכן מָה אָדָם דִּבְעֵינָן כַּוָּונָה לטבילתו, אַף כֵּלִים נַמִּי דְּקָא מְכַוְּין לְהוּ אָדָם שיטבלו בגל.

הגמרא מבארת את החידוש שבהכשר הטבילה בגל: וְכִי תֵּימָא אם בְּיוֹשֵׁב וּמְצַפֶּה שיבוא עליו הגל ויטהרו, מַאי לְמִימְרָא – מהו החידוש בכך שהוא טהור. מַהוּ דְּתֵימָא, לִיגְזַר בגל מִשּׁוּם חַרְדָּלִית [–זרם מים היורד מלמעלה למטה] שֶׁל מִי גְּשָׁמִים. שכן שנינו בטהרות (פ"ח מ"ט), 'הנצוק והקטפרס אינן חיבור לטהרה', ו'קטפרס' הוא מים היורדים במדרון, ואינו כשר למקוה מאחר שאין בו ארבעים סאה במקום אחד, ואף חרדלית היא בקטפרס. והיינו אומרים שיש לגזור שלא להטביל בגל, כדי שלא יבואו להטביל בחרדלית. על כן באה המשנה ללמדנו שלא גזרו כן.

עוד מפרשת הגמרא: אִי נַמִּי, הוה אמינא לִיגְזַר על הטובל בְּרֵאשִׁין של הגלים אֲבוּ הטובל בְּכִיפִּין [–באמצע הגל העשוי ככיפה] שלהם. שכן אין הטבילה כשירה מעיקר הדין אלא באופן שכשנכנס אדם או כלי תחת ראש הגל ומקבלו עליו. אבל אם זרק כלי באמצע הגל שעדיין מצוי באויר, אין זו טבילה. והיה מקום לומר שיש לגזור על טבילה בראש הגל ולפוסלה כדי שלא יבואו להטביל באמצעיתו. לפיכך קָא מַשְׁמַע לָן דְּלֵא גַּזְרִינָן גזירה זו.

מפרשת הגמרא: וּמְנָא תֵּימְרָא [–מנין אתה אומר] דְּלֵא מַטְבְּלִינָן בְּכִיפִּין, ממה דְּתַנְיָא 'מַטְבִּילִין בְּרֵאשִׁין – באחד מראשי הגל המגיע לארץ, וְאֵין מַטְבִּילִין בְּכִיפִּין באמצעית הגל המצויה באויר, משום שֶׁאֵין מַטְבִּילִין בַּאֲוִיר אלא רק במים המחוברים לקרקע.

הגמרא חוזרת לדון במקור שיטת רב המכשיר טבילה שלא בכוונה לחולין, ושואלת: אֶלָּא חוּלִּין דְּלֵא בְּעֵי כַּוָּונָה מִיהָא מְנָלָן. ומשיבה: מקור דין זה הוא ממה דְּתַנְיָא (מכשירין פ"ד מ"ז), פֵּירוֹת שֶׁנָּפְלוּ לְתוֹךְ אַמַּת הַמַּיִם, וּפָשַׁט את ידיו לתוך אמת המים מִי שֶׁיָּדָיו טְמֵאוֹת וּנְטָלָן לפירות, יָדָיו טְהוֹרוֹת, וּפֵירוֹת אֵינָן בְּ'כִי יוּתַּן'. שכן גזרו חכמים טומאה על ידים שאינן נטולות או טבולות במקוה. וכן אין האוכלים מוכשרים לקבל טומאה עד שינתנו עליהם משקים, ואין צריך שיתנם האדם עצמו, אלא די שינתנו מאליהם לרצון האדם. ומשמיעה המשנה, שהידים נטהרות על ידי טבילתן בתוך אמת המים, ואף שלא התכוין לטהרן, אלא רק ליטול את הפירות. אבל הפירות אינם מוכשרים לקבלת טומאה על ידי מים אלו, מאחר שנתינתם על הפירות נעשתה שלא מרצונו. וְאִם בשעה שנטל את הפירות מתוך המים התכוין לטבול את ידיו בַּשְּׁכִיל שֶׁיּוּדְחוּ, כל שכן שיָדָיו טְהוֹרוֹת. וְאף הַפֵּירוֹת בְּ'כִי יוּתַּן' והוכשרו על ידי המים, שכן נוח לו בנפילת הפירות לתוכם מכיון שמחמתה הוא מדיח את ידיו. ומוכח מכאן שהטבילה מטהרת לחולין אף בלא כוונה, שהרי ברישא מדובר שפשט ידיו לתוך אמת המים בלא שהתכוין לטהרן, ועם כל זה ידיו טהורות.

רבא מקשה על שיטת רב מהמשנה בחגיגה: אִיתִּיבֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן, שנינו בחגיגה (יח:) מִי שֶׁטָּבַל מטומאתו על דעת לֶאֱכוֹל חוּלִּין בטהרה וְהוּחְזַק [–התכוין] להיטהר לְענין חוּלִּין, עדיין אָסוּר הוא לֶאֱכילת מַעֲשֵׂר שני, עד שיטבול לשם אכילת מעשר. ומשמע מדברי המשנה שדווקא אם 'הוּחְזַק', אֵין – הרי הוא טהור לחולין, אבל אם לֹא הוּחְזַק לטהרה כלל, לֹא נטהר אף לחולין, ולא כדברי רב. השיבו רב נחמן: הָכִי קָאָמַר תנא המשנה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּחְזַק והתכוין בטבילה זו להיטהר לְחוּלִּין, מכל מקום עדיין הוא אָסוּר לְמַעֲשֵׂר, שכן טבילה על דעת טהרת חולין אינה מתירה באכילת מעשר שני.

ושוב אֵיתִיבֵיהּ רבא לרב נחמן מהמשך דברי המשנה, 'טָבַל וְלֹא הוּחְזַק, כְּאִילּוּ לֹא טָבַל'. מַאי לָאו כְּאִילּוּ לֹא טָבַל כְּלָל, ואף לא לענין חולין, ולא כדברי רב.

השיבו רב נחמן: לֹא כן הוא פירוש המשנה, אלא כוונתה כְּאִילּוּ לֹא טָבַל לְמַעֲשֵׂר, אֲבָל טָבַל לְחוּלִּין.

הוּא [–רבא] סָבַר בתחילה שרב נחמן דִּיחוּיֵי בעלמא קָא מְדַחֵי לֵיהּ, אך לאחר מכן נָפַק דְּקָ וְאַשְׁכַּח – יצא ודקדק ומצא ברייתא האומרת כדבריו. דְּתַנְיָא, טָבַל וְלֹא הוּחְזַק [–התכוין] כלל להיטהר בטבילה זו, הרי הוא מוּתָּר לְחוּלִּין וְאָסוּר לְמַעֲשֵׂר.

אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לְרַב יוֹסֵף, לֵימָא תֵּיהֲוֵי תִּיובְתָּא דְּרַבִּי יוֹחָנָן המצריך לעיל (ע"א) כוונה בטבילת נדה אף כדי להתירה לבעלה שהוא בחולין מַהָא ברייתא.

אָמַר לֵיהּ רב יוסף, מחלוקת תנאים היא, והברייתא אכן סוברת שאין צריך כוונה לחולין, אבל רַבִּי יוֹחָנָן הוּא דְּאָמַר כְּשיטת רַבִּי יוֹנָתָן בֶּן יוֹסֵף המצריך כוונה אף לחולין.

הגמרא מביאה את מקור שיטת רבי יונתן בן יוסף: דְּתַנְיָא, לאחר שרואה הכהן נגע בבגד מסגירו שבעת ימים. ולאחר מכן שוב רואהו הכהן, ואם לא פשה [–התרחב] מכבסים אותו, שנאמר (ויקרא יג נד) 'וְכִבְּסוּ אֵת אֲשֶׁר בּוֹ הַנָּגַע', ומסגירו שנית. ואם לאחר מכן סר הנגע מהבגד, מכבסים [–טובלים] אותו שנית כדי לטהרו מטומאתו, שנאמר (שם נח) 'וְכִבַּס שֵׁנִית וְטָהֵר'. רַבִּי יוֹנָתָן בֶּן יוֹסֵף אוֹמֵר, הלא די שיאמר בכיבוס השני 'וְכִבַּס וטהר', מַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'שֵׁנִית', הלא פשיטא שזהו כיבוס שני. אלא מַקִּישׁ תִּכְבּוֹסֶת שֵׁנִיָּה לְתִכְבּוֹסֶת רִאשׁוֹנָה. מַה תִּכְבּוֹסֶת רִאשׁוֹנָה שהיא דווקא לְדַעַת הכהן ולא כשהתכבס מאליו, כ'כתוב 'וצוה הכהן וכבסו', אַף תִּכְבּוֹסֶת שֵׁנִיָּה שהיא הטבילה אינה אלא לְדַעַת, אבל אם נטבל מאליו אינו נטהר. שמא תאמר, אִי מַה לְהַלָּן בכיבוס הראשון כְּעֵינָן שיהיה על דַּעַת הכֹּהֵן, כ'כתוב 'וצוה הכהן', אַף כָּאן בכיבוס שני שהוא הטבילה לטהרתו כְּעֵינָן על דַּעַת הכֹּהֵן, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וכובס שנית וְטָהֵר', הרי הוא נטהר מִכָּל מָקוֹם בטבילתו על דעת כל אדם שהוא.

הגמרא מבררת את שיטת רבי יוחנן בשחיטה שלא בכוונה: מַתְקִיף לָהּ רַב שִׁימִי בַּר אַשִׁי, וּמִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הָכִי, שאין צריך כוונה, וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, 'הֲלָכָה כִּסְתָם מִשְׁנָה'. וְהלא תָּנָן במשנתינו 'נָפְלָה סַכִּין וְשָׁחֲטָה אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁחֲטָה כְּדַרְכָּהּ פְּסוּלָה'. וְהַוֵּינָן בָּהּ, מַעֲמָא שהיא פסולה משום דְּנָפְלָה מעצמה ולא מכח אדם, הָא אם הִפִּילָהּ הוּא כְּשֵׁרָה, וְאַף עַל גַּב דְּלֵא מִיכַּוֵּין לשחוט. וְאָמְרִינָן, מַאן תַּנָּא דְּלֵא בָּעֵי כַּוָּונָה לְשְׁחִיטָה, וְאָמַר רָבָא רַבִּי נָתָן הִיא, הסובר שאין צריכה כוונה. הרי שסתמה משנתינו כרבי נתן שחולין אינם צריכים כוונה, ואם כן איך פסק רבי יוחנן שטבילה לחולין צריכה כוונה, הלא לשיטת רבי יוחנן 'הלכה כסתם משנה'.

מתרצת הגמרא: בַּשְּׁחִיטָה אֲפִילּוּ רַבִּי יוֹנָתָן בֶּן יוֹסֵף מודה שבחולין אינה צריכה כוונה, ולא הצריך כוונה אלא לטבילה. שכן מִדְּנַיֵּי רַחֲמָנָא שהִמְתְעַסֵּק בְּשחיטת קָדָשִׁים ושוחטם שלא בכוונה הקרבן פָּסוּל, שכן נאמר בהם (ויקרא יט ה) 'לִרְצֹנְכֶם תִּזְבָּחֻהוּ', מִכְּלָל זה שמענו דְּבשחיטת חוּלִּין לֹא בָּעֵינָן כַּוָּונָה.

הגמרא מפרשת את שיטת חכמים המצריכים כוונה אף בשחיטת חולין: וְרַבָּנָן, נְהִי דְּבחולין לֹא בָּעֵינָן כַּוָּונָה לְהִיתֵּר זְבִיחָה, מכל מקום כוונה לַחֲתִיכָה של הסימנים בָּעֵינָן גם בחולין.

אָמַר רָבָא, בְּהָא זַכְּנִהוּ [–נ"יצחו] רַבִּי נָתָן לְרַבָּנָן ודבריו נראים יותר מדבריהם. שכן מקורם של חכמים שצריך כוונה הוא ממה שנאמר 'וזבחת', ואם כן יש להצריך גם כוונה לזביחה, שהרי מִי כְּתִיב 'וְחָתַכְתָּ', הלא 'וְזָבַחְתָּ' כְּתִיב. וממה נפשך, אִי משמע מכתוב זה דבְּעֵינָן כַּוָּונָה לַחֲתִיכָה, אם כן אֲפִילּוּ לִזְבִיחָה נַמִּי לִיבְּעֵי כוונה. וְאִי לֹא דרשו מהכתוב האמור שבְּעֵינָן כַּוָּונָה לִזְבִיחָה, אף כוונה לַחֲתִיכָה נַמִּי לֹא לִיבְּעֵי.

הגמרא חוזרת לבאר את אופן מחלוקת רב ורבי יוחנן לעיל ושואלת: הֵיכִי דָּמֵי נְדָה שֶׁנֶּאֱנְסָה וְטָבְלָה. אִילֵימָא דַּאֲנָסָהּ חֲבֵירְתָּהּ וְאַטְבְּלָהּ על ידי שדחפה אותה למים, הלא כַּוָּונָה דַּחֲבֵרְתָּהּ כַּוָּונָה מְעַלְּיָיתָא הִיא, ופשיטא שלדברי הכל היא טהורה. וְעוֹד, הרי בְּתְרוּמָה נַמִּי אָכְלָה אם טבלה על דעת חברתה, ולעיל מבואר שלדברי הכל אינה נטהרת לתרומה. דְּהרי תָּנֵן בנדה (יג:), הַחֵרֶשֶׁת וְהַשּׁוֹטָה וְהַסּוּמָא וְמִי שֶׁנִּטְרְפָה דַּעְתָּהּ, אם יֵשׁ לָהֶן נשים פִּקֻּחוֹת המסייעות להן, הרי הן מְתַקְּנוֹת אוֹתָן – בודקות אותן בשעת וסתן אם לא ראו דם נדות, ואם ראו מטבילות אותן בשעת טבילתן, ועל ידי כך הן אוֹכְלוֹת בִּתְרוּמָה.

המשך בעמוד יא

ואם **נִשְׁחֲטָה בְּהֵמָה אַחֶרֶת** שלא בכוונה יחד **עִמָּהּ, לְרַבִּי נָתָן** הסובר ששחיטת חולין אינה צריכה כוונה **הַפָּרָה פְּסוּלָה** **וְהַבְּהֵמָה** האחרת **כְּשֵׁרָה.** ואפילו שאין לפסול את הפרה משום פסול מלאכה אחרת, שכן שחיטת האחרת נעשתה שלא בכוונה ואינה גורמת להיסח הדעת מהפרה, מכל מקום הפרה נפסלת משום 'אותה ולא אותה וחבירתה'. אבל **לְרַבָּנָן** הסוברים ששחיטה צריכה כוונה, **הַפָּרָה כְּשֵׁרָה** ואין בה משום פסול 'אותה – ולא אותה וחבירתה', שהרי שחיטת האחרת שנעשתה שלא בכוונה אינה נחשבת לשחיטה, ואילו **הַבְּהֵמָה** האחרת **פְּסוּלָה.**

שואלת הגמרא: הלא **פְּשִׁיטָא** שמלאכה פוסלת בפרה, שכן משנה מפורשת היא במסכת פרה (פ"ד מ"ד) שכל העוסקים בפרה פוסלים אותה במלאכה אחרת, ומה בא רבא להשמיענו בזה.

משיבה הגמרא: אכן בדין זה אין שום חידוש, אך את דין **נִשְׁחֲטָה בְּהֵמָה אַחֶרֶת** עמה בלא כוונה שלְרַבִּי נָתָן הפרה פסולה **אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ** לרבא להשמיענו. שכן **סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא,** אמנם 'וְשָׁחַט אוֹתָהּ' **אָמַר רַחֲמָנָא,** ודרשו חכמים מכתוב זה 'וְלֹא אוֹתָהּ וַחֲבֵירְתָּהּ', וְאולם הֵיכִי דָּמֵי, דווקא כְּגוֹן שֶׁשָּׁחַט שְׁתֵּי פָּרוֹת אדומות כַּהֲדֵי הֲדָדֵי [–בבת אחת], **אֲבָל** אם שחט **בְּהֵמָה דְּחוּלִין** יחד עם הפרה האדומה, **אֵימָא לֹא** נפסלת הפרה בכך. **קָא מַשְׁמַע לָן** רבא, שאף שחיטת בהמת חולין יחד עמה היא בכלל המיעוט 'ולא אותה וחבירתה', ואף היא פוסלת בה.

ועוד אמר רבא: **חָתַךְ** בכוונה **דְּלַעַת** יחד **עִמָּהּ, לִדְבָרֵי הַכֹּל** הפרה **פְּסוּלָה** משום פסול מלאכה אחרת. אבל אם **נֶחְתְּכָה דְּלַעַת** שלא בכוונה יחד **עִמָּהּ, לִדְבָרֵי הַכֹּל** הפרה **כְּשֵׁרָה,** לפי שאין מלאכה פוסלת בפרה אלא אם כן היא נעשית בכוונה, שכן רק באופן זה היא גורמת להיסח הדעת מהפרה.

משנה

משנה זו עוסקת בפסול שהייה, שאם הפסיק השוחט באמצע השחיטה, ולאחר שהות מסוימת המשיך וגמרה, שחיטתו פסולה. **נָפְלָה הַסַּכִּין** מידו באמצע השחיטה **וְהִגְבִּיהָהּ** והמשיך בשחיטתו, **או שנָפְלוּ כֵּלָיו** [–בגדיו] באמצע השחיטה **וְהִגְבִּיהָן** והמשיך בשחיטתו, **או שֶׁהִשְׁחִיז אֶת הַסַּכִּין** לפני השחיטה, **וּבגלל** שהתייגע **בהשחזה עָף** [–התעייף] באמצע השחיטה **וּבָא חֲבֵירוֹ וְשָׁחַט** – וגמר את השחיטה, **אִם שָׁהָה** בכל אלו זמן שיש בו **כְּדֵי שְׁחִיטָה** שלימה, שחיטתו **פְּסוּלָה.**

רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אִם שָׁהָה כשיעור זמן שיש בו **כְּדֵי בִּיקּוּר** [–בדיקת] הסכין שחיטתו פסולה, וזה הוא שיעור שהייה.

גמרא

שנינו במשנה, 'אם שהה כדי שחיטה פסולה': שואלת הגמרא: **מַאי** 'כְּדֵי שְׁחִיטָה'. ומשיבה: **אָמַר רַב,** שיעור זמן שיש בו **כְּדֵי שְׁחִיטַת בְּהֵמָה אַחֶרֶת.**

אָמְרֵי לֵיהּ רַב כַּהֲנָא **וְרַב** אַסִּי **לְרַב** ושאלוהו, האם שיעור זה של **כְּדֵי שְׁחִיטַת בְּהֵמָה** נאמר לְשהייה של **בְּהֵמָה** דווקא, וְאולם זמן שחיטת **עוֹף** [שהוא יותר קצר] הוא השיעור לְשהייה **בעוֹף. אוֹ** **דִּלְמָא, אַף** כדי שחיטת **בְּהֵמָה** הוא שיעור השהייה **לְעוֹף.**

אָמַר לְהוּ רב, **לֹא הָוָה** כְּדִיחְנָא **בֵּיהּ** כַּחֲכִיבִי דְּאִישַׁיְלֵיהּ – לא היתה דעתי גסה עם רבי חייא דודי כשלמדתי הלכה זו, ולא היה עמי בסבר פנים כדי שאשאלנו.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בנידון זה: **אִתְּמַר, אָמַר רַב,** זמן שיש בו **כְּדֵי שְׁחִיטַת בְּהֵמָה** הוא שיעור שהייה **לִבְהֵמָה,** וזמן שיש בו כדי שחיטת **עוֹף** הוא שיעור השהייה **לְעוֹף. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, אֲפִילּוּ** שיעור שחיטת **בְּהֵמָה** הוא שיעור שהייה **לְעוֹף.**

וְכֵן כִּי אֲתָא רָבִין, אָמַר בשם **רַבִּי יוֹחָנָן, אֲפִילּוּ בְּהֵמָה לְעוֹף** הוא שיעור שהייה בעוף.

הגמרא מביאה את שיטת רבי חנינא בשיעור שהייה ודנה בזה: **רַבִּי** (**חֲנַנְיָא**) [**חֲנִינָא**] **אָמַר,** שיעור שהייה אינו רק בכדי שחיטה, אלא כשיעור הזמן שיש בו **כְּדֵי שֶׁיָּבִיא בְּהֵמָה אַחֶרֶת וְיִשְׁחוֹט.**

הגמרא הבינה מדברי רבי חנינא שכוונתו להבאת הבהמה ממקום אחר. מקשה הגמרא: וכי יתכן שהשיעור הוא בכדי **שיָּבִיא** בהמה אחרת **אֲפִילּוּ מֵעָלְמָא,** הלא אם כן **נָתַתָּ** את **דְּבָרֶיךָ לְשִׁיעוּרִין.** שהרי לפעמים היא רחוקה ממקום השחיטה ולפעמים היא קרובה, ואיך יתכן שישתנה שיעור השהייה.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב פַּפָּא,** אין הכוונה להבאת בהמה ממקום אחר, אלא בהמה **הָעוֹמֶדֶת** כאן במקום השחיטה ועדיין צריך **לְהַטִּיל** אותה על הקרקע **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** – בין רבי יוחנן ורבי חנינא. שלרבי יוחנן אין משערים אלא בזמן הדרוש לשחיטתה, ולרבי חנינא שיעור שהייה הוא הזמן הדרוש להטלתה ולשחיטתה.

הגמרא מביאה שיטה נוספת בשיעור שהייה: **אָמְרֵי בְּמַעֲרָבָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא,** שיעור שהייה הוא זמן שיש בו **כְּדֵי שֶׁיַּגִּיעֶנָּה** [לבהמה רבוצה] **וְשוב יַרְבִּיצֶנָּה וְיִשְׁחוֹט** אותה. וכשיעור הנדרש לכל זה בבהמה **דַּקָּה** הוא שיעור שהייה **לִבהמה דַּקָּה, וְכשיעור** זה בבהמה **נַפָּה** הוא שיעור שהייה **לִבהמה נַפָּה.**

רבא מכשיר שחיטה בזמן מרובה: **אָמַר רָבָא, הַשּׁוֹחֵט בְּסַכִּין רָעָה** שאינה מחודדת היטב ואינה חותכת יפה, **אֲפִילּוּ** אם הוא מוליכה ומביאה על הצואר **כָּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ** עד שנשחטו סימניה, שחיטתו **כְּשֵׁרָה,** שכן לא הפסיק בה.

הגמרא מביאה ספק בדין שהייה: **בָּעֵי רָבָא,** אם שהה בשחיטתו כמה פעמים **בִּשְׁהִיּוֹת** קצרות שאין בכל אחת בפני עצמה כשיעור שהייה, אבל בצירוף כולן יש כשיעור זה, **מַהוּ שֶׁיִּצְטָרְפוּ** כל השהיות לפסול את השחיטה.

וסברה הגמרא עתה שמכשיר רבא בסכין רעה אפילו שהוא מפסיק באמצע השחיטה, אלא שאין בכל שהייה בפני עצמה כדי שיעור שהייה. מקשה הגמרא: איך הסתפק רבא בצירוף שהיות, **וְתִפְשׁוֹט לָהּ מִדִּידֵיהּ** – הלא מכך שהכשיר רבא עצמו שחיטה בסכין רעה יש לפשוט שאין השהיות מצטרפות זו לזו.

מתרצת הגמרא: **הָתָם** מדובר **בְּדִלֹּא שָׁהָה** כלל באמצע שחיטתו, אלא שחט כל היום כולו ללא הפסקה.

הגמרא מביאה ספק נוסף בשהייה: **בָּעֵי רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב נָתָן,** אם שחט בדין את רוב הסימנים, ואחר כך **שָׁהָה** כשיעור שהייה הפוסלת, ואחר כך המשיך **בְּשחיטת הַמִּיעוּט** אחרון של **הַסִּימָנִים, מַהוּ.** האם כשנשחט הרוב כדינו הוכשרה השחיטה, והמיעוט האחרון אינו מעלה ולא מוריד. או דלמא, אף שאין המיעוט צריך שחיטה, מכל מקום אם נשחט שלא כדין פוסל את השחיטה כולה, שכן שחיטה אחת היא.

מסיקה הגמרא: **תֵּיקוּ.**

שנינו במשנתינו: **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אִם שָׁהָה** [**כְּדֵי בִּיקּוּר**]. שואלת הגמרא: **מַאי** כְּדֵי בִּיקּוּר. ומשיבה: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,** שיעור שהייה לרבי שמעון הוא זמן שיש בו **כְּדֵי בִּיקְרוֹ** [בדיקתו] **שֶׁל חָכָם** העיר את הסכין.

וסברה הגמרא שכוונתו היא לחכם שאינו נמצא במקום השחיטה, ושיעור שהייה כולל אף את זמן הגעתו למקום זה. מקשה הגמרא: **אִם כֵּן נָתַתָּ דְּבָרֶיךָ לְשִׁיעוּרִין,** שכן לפעמים החכם קרוב למקום השחיטה ולפעמים רחוק הוא, ואיך יתכן שמשום כך ישתנה שיעור השהייה.

מתרצת הגמרא: אין הכוונה לחכם שאינו במקום השחיטה, **אֶלָּא** שיעור שהייה הוא **כְּדֵי בִּיקּוּר הַטַּבָּח** [–השוחט] שהוא עצמו **חָכָם** העיר.

משנה

נחלקו תנאים באופן שנשחט רק סימן כהלכתו והשני נשחט בפסול או שלא נשחט כלל, האם אסורה הבהמה משום נבילה או משום טריפה: **שָׁחַט אֶת הַוֵּשֶׁט וּפָסַק** [–וחתך] **אֶת הַגַּרְגֶּרֶת** [–הקנה] שלא בדרך שחיטה, **אוֹ פָּסַק אֶת הַגַּרְגֶּרֶת** שלא בדרך שחיטה **וְאַחַר כָּךְ שָׁחַט אֶת הַוֵּשֶׁט, אוֹ שָׁחַט אֶחָד מֵהֶן** ולא שחט את הסימן השני

המשך בעמוד לז

רש"י

נשחטה בהמה אחרת עמה — בלא מתכוין. **לרבי נתן** — דמכשיר שחיטת חולין בלא כוונה, בהמה כשרה ופרה פסולה. ואף על גב דשלא בכוונה לא מסח דעתיה, ולא מיקרי מתעסק במלאכה אחרת, הואיל ושחיטתו כשרה מיפסלא משום "ושחט אותה" — ולא אותה וחבירתה. **לרבנן פרה כשרה** — דהא שחיטת בהמת חולין לאו שחיטה היא. ומשום מלאכה ליכא למיפסל, דשלא במתכוין לא מיקרי עוסק במלאכה אחרת, דטעמא דמלאכה אחרת — משום דמסח דעתיה מפרה הוא, והיכא דלא איכוין למלאכה אחרת ליכא היסח הדעת. והכי אמרינן לקמן: נחתכה דלעת עמה דברי הכל כשרה. **פשיטא** — אכתי לא שמעינן דכל העוסקים בפרה פוסלין אותה במלאכה? **נשחטה בהמה אחרת לרבי נתן איצטריכא** ליה — דכיון דמלאכה לא מיקריא שלא בכוונה, כדאמרינן לקמן: נחתכה דלעת עמה דברי הכל כשרה, משום שחיטת חבירתה נמי, אף על גב דשחיטה שלא בכוונה שמה שחיטה — הוה אמינא לא תפסול, ד"ושחט אותה" משמע: ולא אותה וחבירתה, והיכי דמי? כגון ששחט שתי פרות אדומות בהדי הדדי. **קא משמע** לן — דחולין נמי משמע. אבל רישא דנתכוין לאחרת לא איצטריכא, דנהי נמי דאותה וחבירתה משמע שתי פרות אדומות, מיהו, כיון דנתכוין למלאכה אחרת מיפסלא משום היסח הדעת, דלא גרעה מחתיכת דלעת. **חתך דלעת עמה דברי הכל פסולה** — דהא מלאכה היא. **נחתכה דלעת עמה דברי הכל כשרה** — דשלא בכוונה לא מיקרי עוסק במלאכה. ורישא לרבי נתן טעמא, דכתיב "ושחט אותה" — ולא חבירתה עמה, ושלא בכוונה נמי שמה שחיטה. **נפלה סכין והגביהה** — ושהה בהגבהה זו. **כליו** — בגדיו. **או שהשחיז את הסכין** — קודם שחיטה. **ועף** — נתייגע. וכשהתחיל לשחוט לא היה בו כח, ופסק שחיטתו, ובא חבירו ושחט. **כדי ביקור** — מפרש בגמרא **מאי כדי שחיטה אמר רב כדי שחיטת בהמה אחרת** — ולא תימא: כדי שיגמור שחיטתו ותו לא. **בהמה לבהמה ועוף לעוף** — כדי שחיטת בהמה אחרת משערין לשחיית שחיטת בהמה, ובכדי שחיטת עוף אחר משערינן לשחיית שחיטת עוף. **או דילמא אפילו** — בכדי שחיטת בהמה משערינן לשחיית שחיטת העוף, דהיינו קולא. **אמר להו לא הוה בדיחנא בהביבי דאישיליה** — לא היתה דעתי גסה בדודי רבי חייא כשלמדתי הלכה זו, ולא היה בסבר פנים עמי ששאלנו דבר זה. רב בר אחוה ובר אחתיה דרבי חייא הוה. **אף בהמה לעוף** — קולא היא, שנתנו לעוף שיעור שחיטת בהמה לשהייתו. **לשיעורין** — פעמים שהיא רחוקה ופעמים קרובה. **עומדת** — כאן ומחוסרת הטלה לארץ. **איבא** — בין רבי חנינא לרבי יוחנן, רבי יוחנן משער בשחיטה לחודה, ורבי חנינא בעי הטלה ושחיטה. **דקה לדקה** — לשהיית בהמה דקה משערינן בכדי שחיטת בהמה דקה דכוותה. ואף על גב דרב ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן, כיון דקים ליה רבי יוסי בר רבי חנינא בשיטתיה דרב, דאמר: דקה לדקה וגסה לגסה, ממילא שמעינן: ועוף לעוף, ועבדינן לחומרא. **כסכין רעה** — שאין חידודה חותך יפה. **אפילו כל היום כולו** — ומאריך ושוהה בשחיטה אחת. **כשרה** — הואיל וכל שעה הוא מוליך ומביא ולא הפסיק בשחיטתו. **שהיות מהו שיצטרפו** — הפסיק שתים ושלש פעמים בשחיטה אחת, ושהה בין שלשתן כדי שיעור שלם. **מדידיה** — השוחט בסכין רעה, אלמא לא מצטרפי. דקא סלקא דעתין ואפילו הפסיק קאמר, אלא שלא שהה בפעם אחת כשיעור. **התם בדלא שהה** — כלל. **במיעוט סימנים** — שחט הרוב, ושהה במיעוט האחרון, וגמר שחיטתו. **מהו** — מי אמרינן: כיון דעבד ליה רובא — אתכשר, או דלמא כיון דהדר וגמרה — כולה חדא שחיטה היא? **תיקו** — ולחומרא. ובמיעוט קמא, אי דגרגרת — לאו מידי עביד ולא שהייה היא, ואי דווטש דנקובתו במשהו — מיטרפא ממה נפשך, דהא כיון דשהה אזיל ליה מעשה קמא, והוה ליה נקב בעלמא וטרפה. ונראה, דהשוחט רוב סימנין והשליך מידו, והעוף שוהה למות — אסור לחזור ולחתוך המיעוט בתורת שחיטה. דמוטב שיכה על הצואר בסכין, או ימתין עד שימות. **כדי ביקור חכם** — בדיקת סכין. **לשיעורין** — פעמים דחכם רחוק ופעמים קרוב. **טבח חכם** — שזה השוחט חכם הוא. **ופסק את הגרגרת** — היינו עיקור. ובבהמה קאי. **תחת השני** — בין הסימן לצואר. **ופסקו** — מלמטה למעלה. **ישכב** — שם חכם, וכן הוא בדברי הימים (א כד) גבי משמרות.

תוספות

נשחטה בהמה אחרת עמה לרבנן פרה כשרה — ואם תאמר: ו"אותה" ולא אותה וחבירתה, לרבנן למה ליה? אי לשוחט בהמה אחרת עמה — תיפוק ליה מטעם מלאכה, כמו חתך דלעת עמה! ויש לומר: דאיצטריך לשוחט שתי פרות ונתכוין לשוחט, דמשום מלאכה אחרת לא מפסלו, כיון דשתיהן לשם פרה. **אבל** פרה דחולין אימא לא קא משמע לן — ואם תאמר, דאמר בריש זבחים (ז,א): שחט אחת על מי שמחוייב חטאת — פסולה, על מי שמחוייב עולה — כשרה, דכתיב "וכפר עליו" ולא על חבירו, חבירו דומיא דידיה שמחוייב חטאת כמותו. והבא נמי נימא: "אותה" ולא אותה וחבירתה, דומיא דידה! ויש לומר: דהתם "וכפר עליו" משמע: עליו מכפר ולא על חבירו מכפר — על המחוייב חטאת כזה, דשייבא ביה כפרה זו.

ושמואל אמר אף בהמה לעוף — רבינו חננאל פסק כשמואל ורבי יוחנן, דאמרי: בהמה לעוף. ובקונטרס פסק לחומרא כרב, דאמר: עוף לעוף. דקיימי אמוראי דמערבא כוותיה, דאמרי: דקה לדקה וגסה לגסה, וכל שכן עוף לעוף, דיותר חלוק עוף מבהמה ממה שחלוקין דקה מגסה. וגם הלכות גדולות פסק: גסה לגסה ודקה לדקה ועוף לעוף. **כדי** ביקור טבח חכם — ובסכין הראוייה לאותה בהמה חוץ לצואר כמלא צואר.

ורמינהי אלו טרפות בבהמה פסוקת הגרגרת — ואם תאמר: נהי דנבלה הויא, מכל מקום לא פקע מינה איסור טרפות, וחייב אף משום טריפות, כדמשמע בשמעתין דמסוכנת (חולין לז,א) והא דאמר בפרק "חטאת העוף" (זבחים סט,ב): יצא עוף טמא שאין במינו טרפה — לא משום דלא שייבא ביה שחיטה, ואפילו נשחטה הויא נבלה ופקע מינה איסור טרפה כי אתא איסור נבלה. אלא פירוש שאין במינו טרפה — היינו טרפה לחודיה, דאף כי נשחט לקי אף משום נבלה! ויש לומר, דהכי פריך: דאי איתא דלא מהניא ביה שחיטה והויא ליה נבלה — לא הוה ליה למיתני "אלו טרפות", אלא הוה ליה למיתני "ואלו נבלות", שהוא עיקר האיסור. ואם תאמר: דנקט איסור טרפה, לאשמועינן שאם חתך כזית בשר מחיים דלקי אף משום טרפה! ויש לומר דמתניתין ד"אלו טרפות" משמע ליה לאחר שחיטה, מדקתני סיפא "כל שאין במוה חיה", ולא קתני "כל שאין חיה".

נִשְׁחֲטָה בְּהֵמָה אַחֶרֶת עִמָּהּ, לְרַבִּי נָתָן - פָּרָה פְּסוּלָה, בְּהֵמָה כְּשֵׁרָה; לְרַבָּנַן - פָּרָה כְּשֵׁרָה, בְּהֵמָה פְּסוּלָה. - פְּשִׁיטָא! - נִשְׁחֲטָה בְּהֵמָה אַחֶרֶת לְרַבִּי נָתָן אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: "וְשָׁחַט אֹתָהּ" אָמַר רַחֲמָנָא - וְלֹא אוֹתָהּ וַחֲבֵירְתָּהּ, וְהֵיכִי דָּמֵי? כְּגוֹן שֶׁשָּׁחַט שְׁתֵּי פָרוֹת בַּהֲדֵי הֲדָדֵי, אֲבָל בְּהֵמָה דְּחוּלִּין אֵימָא לָא, קָא מַשְׁמַע לָן. חָתַךְ דְּלַעַת עִמָּהּ - דִּבְרֵי הַכֹּל פְּסוּלָה, נֶחְתְּכָה דְּלַעַת עִמָּהּ - דִּבְרֵי הַכֹּל כְּשֵׁרָה. **מִשְׁנָה** נָפְלָה סַכִּין וְהִגְבִּיהָהּ, נָפְלוּ כֵּלָיו וְהִגְבִּיהָן, הִשְׁחִיז אֶת הַסַּכִּין וְעָף, בָּא חֲבֵירוֹ וְשָׁחַט, אִם שָׁהָה כְּדֵי שְׁחִיטָה - פְּסוּלָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אִם שָׁהָה כְּדֵי בִּיקּוּר. **גְּמָרָא** מַאי כְּדֵי שְׁחִיטָה? אָמַר רַב: כְּדֵי שְׁחִיטַת בְּהֵמָה אַחֶרֶת. אָמְרִי לֵיהּ רַב כָּהֲנָא וְרַב אַסִּי לְרַב: כְּדֵי שְׁחִיטַת בְּהֵמָה לְבְהֵמָה וְעוֹף לְעוֹף, אוֹ דִּלְמָא אַף בְּהֵמָה לְעוֹף? אֲמַר לְהוּ: לָא הֲוָה בְּדִיחְנָא בֵּיהּ בַּהֲבִיבֵי דְּאִישֵׁיְלֵיהּ. אִתְּמַר, אָמַר רַב: כְּדֵי שְׁחִיטַת בְּהֵמָה לְבְהֵמָה וְעוֹף לְעוֹף, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: אֲפִילּוּ בְּהֵמָה לְעוֹף. וְכֵן כִּי אֲתָא רָבִין אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֲפִילּוּ בְּהֵמָה לְעוֹף. רַבִּי חֲנַנְיָא אָמַר: כְּדֵי שֶׁיָּבִיא בְּהֵמָה אַחֶרֶת וְיִשְׁחוֹט. - יָבִיא אֲפִילּוּ מֵעֲלָמָא? נָתַתָּ דְּבָרֶיךָ לְשִׁעוּרִין? אָמַר רַב פַּפָּא: עוֹמֶדֶת לְהַטִּיל אִיבָּא בֵּינַיְיהוּ. אָמְרִי בְּמַעֲרָבָא מִשְׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: כְּדֵי שֶׁיַּגְבִּיהֶנָּה וַיַּרְבִּיצֶנָּה וְיִשְׁחוֹט, דַּקָּה לְדַקָּה וְגַסָּה לְגַסָּה. אֲמַר רָבָא: הַשּׁוֹחֵט בְּסַכִּין רָעָה, אֲפִילּוּ כָּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ - כְּשֵׁרָה. בְּעֵי רָבָא: שְׁהִיּוֹת מַהוּ שֶׁיִּצְטָרְפוּ? - וְתִפְשׁוֹט לָהּ מִדִּידֵיהּ! - הָתָם בִּדְלָא שָׁהָה. בְּעֵי רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב נָתָן: שָׁהָה בְּמִיעוּט סִימָנִין, מַהוּ? תֵּיקוּ. "רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אִם שָׁהָה". מַאי כְּדֵי בִּיקּוּר? אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כְּדֵי בִּיקָּרוֹ שֶׁל חָכָם. - אִם כֵּן, נָתַתָּ דְּבָרֶיךָ לְשִׁעוּרִין! - אֶלָּא, כְּדֵי בִּיקּוּר טַבָּח חָכָם. **מִשְׁנָה** שָׁחַט אֶת הַוֵּוּשֶׁט וּפָסַק אֶת הַגַּרְגֶּרֶת, אוֹ פָּסַק אֶת הַגַּרְגֶּרֶת וְאַחַר כָּךְ שָׁחַט אֶת הַוֵּוּשֶׁט; אוֹ שָׁחַט אֶחָד מֵהֶן וְהִמְתִּין לָהּ עַד שֶׁמֵּתָה; אוֹ שֶׁהֶחֱלִיד אֶת הַסַּכִּין תַּחַת הַשֵּׁנִי וּפְסָקוֹ - רַבִּי יִשְׁבָּב אוֹמֵר: נְבֵלָה, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: טְרֵפָה. כְּלָל אָמַר רַבִּי יִשְׁבָּב מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: כָּל שֶׁנִּפְסְלָה בִּשְׁחִיטָתָהּ - נְבֵלָה; כָּל שֶׁשְּׁחִיטָתָהּ כְּרָאוּי, וְדָבָר אַחֵר גָּרַם לָהּ לִיפָּסֵל - טְרֵפָה. וְהוֹדָה לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא. **גְּמָרָא** שָׁחַט אֶת הַוֵּוּשֶׁט וכו', וְהוֹדָה לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא. וּרְמִינְהִי, אֵלּוּ טְרֵפוֹת בְּבְהֵמָה

תוספות

וליחשוב נמי דחזקיה — ואם תאמר: אמאי לא פריך, וליחשוב דזעירי דאמר (חולין כ,ב): נשברה מפרקת ורוב בשר עמה נבלה? ויש לומר: דאינה נבלה אלא אם כן נפסק נמי חוט השדרה, והא תני לה, דבנפסק חוט השדרה לחוד אסור. אבל מחזקיה פריך שפיר, דמשכחת ליה גיסטרא דנבלה אפילו חוט השדרה קיים, כגון נעקרה צלע מכאן וצלע מכאן וחוט השדרה קיימת, דקרי ליה רב גיסטרא ב"אלו טרפות" (חולין נב,א). אי נמי, שעשאה גיסטרא למטה מבין הפרשות, דלא מיטרפא בפסיקת חוט השדרה. ואם תאמר: אמאי קשיא ליה דיחשוב דחזקיה ודרבי אלעזר? והא לקמן ב"אלו טרפות" (מב,ב) מפרש דלא חשיב בסג"ר ושב שמעתתא, משום דאתיא ב"זה הכלל: כל שאין כמוה חיה — טרפה". ד"טרפה" היינו אסורה, כמו "אלו טרפות", דאמר: אלו אסורות קתני! ויש לומר: דלא משמע ליה לרבויי נבלה מ"זה הכלל" דקתני: כל שאין כמוה חיה, דמשמע הלשון דעבשיו היא חיה, אלא שאין יכולה לחיות עוד משום טרפות. ואם תאמר, אמאי פריך: וליחשוב דרבי אלעזר? והא בהמה שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמעלה אתי ב"זה הכלל", דהיינו בסג"ר, ואם כן שפיר שמעינן מניה ניטל הירך וחלל שלה דאסורה, ולא צריך למחשביה! ויש לומר: דדלמא דמן הארכובה ולמעלה דאסורה — היינו סמוך לצומת הגידים, אבל למעלה ברחוק שרי. וכן נשבר העצם דאמר בפרק "בהמה המקשה" (חולין עו,ב) דהויא טרפה כשאין עור ובשר חופין את רובו — שמא היינו בעצם שני, אבל בעצם שלישי המחובר לגוף לא מיטרפא שום שבירת העצם גרידא. ומיהו בפרק קמא (חולין כא,א) פירש הקונטרס: ניטל הירך והבשר והעור חופין עד חצי הירך או שלישו הויא טרפה. והדר ביה רבי זירא — פירש הקונטרס, ממה שהקשה: מה לי בריאה מה לי בבני מעיים. אלא טעמא — משום דכמאן דמנחא בדיקולא דמיא. ופירש, הא דבעי: נקבו בני מעיים בין סימן לסימן — דהיינו בין קנה לוושט, דאי נשחט הוושט תחלה — הוו בני מעיים כמאן דמנחא בדיקולא דמיא. ונראה דדעת הקונטרס שאין צריך לומר דרבי זירא פליג אריש לקיש. וקשה: ד"נקבו בני מעיים בין סימן לסימן" משמע אפילו בין וושט לקנה! ועוד, דמשני: רבי זירא לדבריו דרבא קאמר ליה, הוה ליה למימר "קמיבעיא ליה"! ועוד, דקאמר דהדר ביה רבי זירא, מדבעי רבי זירא נקבו — לא הוה ליה למימר טפי, אלא: והדר ביה רבי זירא, דבעי רבי זירא כו'! אבל מדנקט "מדבעי רבי זירא" משמע שמן הבעיא חזר בו. והכי פריך, מדמקשה לרבא: מה לי בריאה מה לי בבני מעיים, שבכל מקום יש להתיר — שמע מינה דסבר דאין טרפות לחצי חיות, ולא שייך למיבעי נקבו בני מעיים בין סימן לסימן. ומתחלה מיבעי ליה נקבו אפילו נשחט הוושט תחילה, דהוי פשיטא ליה דיש טרפות לחצי חיות. ומשני: לעולם לא חזר מן הבעיא. ואליבא דרבא שהתיר בריאה פריך: כיון דשרי בניקבה הריאה אחר שחיטת קנה — זה אי אפשר אלא מטעם שאין טרפות לחצי חיות, ואם כן גם בבני מעיים תתיר!

ואמרינן לאו היינו דבעי אילפא — לכך הוצרך כאן להביא ראייה מאילפא, משום דרבי זירא סתם דבריו, ולא אמר אלא "מי מצטרף סימן ראשון לסימן שני או לא", ו"לטהרה מידי נבלה" — גמרא הוא דקאמר לה. לכך מדקדק, מדקאמר: לאו היינו דבעי אילפא — שמע מינה דלטהרה מידי נבלה קמיבעיא ליה.

מולחו

לאיצטרופי לשני לטהר, אבל שני לא מצי אצטרופי בהדי ראשון להיתר. הכי גרסינן: **ואמרינן לאו היינו דבעי אילפא הוציא העובר את ידו בין סימן לסימן מי מצטרף סימן ראשון כו'** — והאי דאילפא ב"בהמה המקשה" (חולין סח,ב). עובר ניתר בשחיטת אמו, אבל הוציא ידו קודם שחיטה, אמרינן התם דאותו אבר דין טרפה שחוטה יש לו, שאינו מטמא, דמהניא ליה שחיטה לטהרו. דתנן התם: שחט את אמו ואחר כך חתכה — מגע נבלה, דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים: מגע טרפה שחוטה. וקבעי אילפא (שם סט,א): הוציא עובר את ידו בין סימן לסימן מהו? סימן ראשון נשחט להתיר ולטהרה, וסימן שני לא בא לאותו אבר אלא לטהר.

מי

רש"י

נקובת הוושט — אלמא טרפה היא ולאו נבלה, וכיון דחזר בו רבי עקיבא, הדהיא ד"אלו טרפות" מני? **ששחט** — את הוושט, ולבסוף פסק את הגרגרת. **כדבר אחר גרם לה דמיא** — דהא קודם שהתחיל בשחיטה נפסל, אף על גב דבחדא שעתא היא. **פסק את הגרגרת כו'** — אלמא, אפילו פסק ולבסוף שחט קרי ליה רבי ישבב נבלה, והודה לו רבי עקיבא! **אלא** — ההיא ד"אלו טרפות" לאו טרפות דוקא קאמר, אלא: אלו אסורות קאמר. **ויש מהן נבלות** — כגון נקובת הוושט ופסוקת הגרגרת, דאיתרע מקום שחיטה דידהו, ואינך הוו טריפות. **וליחשוב נמי דחזקיה** — דכיון דאמרת נבלות מיתנו התם, ליחשוב נמי דף! **נבלה** — ואפילו מפרכסת. **רבי שמעון בן לקיש אמר** — לא תתני אלו אסורות, אלא אלו טרפות, ולא תיקשי. **כאן ששחט במקום חתך** — כלומר, מתניתין דהכא — ששחט במקום חתך, במקום שנפסק רוב הגרגרת כבר. ואחר כך ניקבה הריאה — בין שחיטת קנה לשחיטת הוושט. **אלמא** — כיון דריאה תלויה בקנה, ונשחט הקנה — הוי כמו שניטלה כולה מן הבהמה ומונחת בסל, ותו לא מיטרפא בה בהמה. וגבי פסק ולבסוף שחט נמי, כיון דרובא נפסקה, דהא פסוקת הגרגרת ברובא הוא — הויא לה כמנחא בדיקולא, ושוב אין לבהמה זו בשעת שחיטה אלא סימן אחד, ובה אינה יוצאה מידי נבילה! **אלא אמר רבי יוחנן** — משנה זו ד"אלו טריפות" רבי עקיבא אמרה קודם שחזר בו, ומשנתינו דקתני: והודה לו רבי עקיבא — לאחר חזרה. **ומשנה** — ד"אלו טרפות" אחר שנשנית בבית המדרש לא זזה ממקומה, לא שכחוה התנאים ולא עקרוה ממשנתם, אף על פי שחזר בו רבי עקיבא, וחזרו ושנו וקבעו במשנתם אף לאחר החזרה. ואף על פי שזו קודמת לזו — אין סדר למשנה. ואף על גב דבחדא מסכת אמרינן ב"לפני אידיהן" (עבודה זרה ז,א) יש סדר למשנה — הני מילי סתם ואחר כך מחלוקת, או מחלוקת ואחר כך סתם, שהקפידו החכמים בסדורו, משום דמחלוקת ואחר כך סתם הלכה בסתם, אבל במילי אחרנייתא לא קפדינן אסידרא. **אבל בבני מעיים לא** — אם נקבו בני מעיים בין קנה לוושט אחר שחיטת הקנה — טרפה, דחיותא דבני מעיים לא בקנה תלי אלא בוושט. לעולם דרך קנה לישחט תחלה לפי שהוא סמוך לעור, והוושט סמוך למפרקת. **התרת** — דסבירא לן: כיון דמקצתה אשתחיט תו לא מיטרפא, שאין טרפה לחצי חיות. דהא לא סבירא לרבי זירא דטעמא משום דאמרינן כמאן דמנחא בדיקולא דמיא. **והדר ביה רבי זירא** — מהאי טעמא, ואודי דטעמא משום דכמנחא בדיקולא דמיא בריאה, אבל בבני מעיים — מיטרפא, שהוושט עדיין קיים. ומנלן דהדר ביה? מדבעי רבי זירא: ניקבו בני מעיים בין סימן לסימן — לאחר שחיטת הקנה, דהוא לעולם ראשון. **מי מצטרף סימן ראשון לסימן שני לטהרה מידי נבלה או לא** — מי אמרינן: סימן ראשון נשחט לשני דברים — [להיתר] אכילה ולטהרה מידי נבלה, וסימן שני לא בא להתירה באכילה, שהרי נטרפה, אלא לטהרה, וכיון דאינן שוין — אין שחיטתן מצטרפות, ואף על גב דסימן ראשון לטהר מידי נבלה נמי נשחט. או דלמא, כיון דראשון אף לטהרה מידי נבלה נשחט, מצטרף לשני? **סימן ראשון לסימן שני** — גרסינן. ולא גרסינן "סימן שני לסימן ראשון", דראשון הוא דמצי

נְקוּבַת הַוּוֹשֶׁט, וּפְסוּקַת הַגַּרְגֶּרֶת. הרי לנו שאם נפסקה הגרגרת שלא בדרך שחיטה אינה נבילה אלא טריפה, שכן היא נמנית בכלל י"ח הטריפות השנויות שם. נמצא שמשנה זו סותרת את השנוי במשנתינו שהודה רבי עקיבא לרבי ישבב, ולדברי הכל אם שחט את הושט ופסק את הגרגרת הרי היא נבילה.

הגמרא מביאה את תירוצו של רבא על הסתירה האמורה: אָמַר רָבָא, לֹא קַשְׁיָא. כָּאן במשנתינו מדובר שֶׁקּוֹדֶם שָׁחַט סימן אחד וּלְבַסּוֹף פָּסַק את השני, וכָּאן [במשנה להלן] מדובר שֶׁקּוֹדֶם פָּסַק סימן אחד וּלְבַסּוֹף שָׁחַט את השני. שאם קודם שָׁחַט וּלְבַסּוֹף פָּסַק, נִפְסֶלֶת בִּשְׁחִיטָה הִיא נחשבת, וכל שנפסלה בשחיטה הרי היא נבילה. אבל אם פָּסַק וּלְבַסּוֹף שָׁחַט, כִּי [–כמו] דָּבָר אַחֵר גָּרַם לָהּ לִיפָּסֵל דְּמִיָּא [–דומה] בהמה זו, שהרי קודם השחיטה נפסק הסימן, וכל שאין חל הפסול בשחיטה עצמה אינה אלא טריפה ולא נבילה.

הגמרא דוחה את תירוצו של רבא: אִיתִיבֵיהּ רַב אַחָא בַּר הוּנָא לְרָבָא, הלא שנינו במשנה, שָׁחַט אֶת הַוּוֹשֶׁט וּפָסַק אֶת הַגַּרְגֶּרֶת, או שפָּסַק אֶת הַגַּרְגֶּרֶת וְאַחַר כָּךְ שָׁחַט אֶת הַוּוֹשֶׁט, הרי זו נְבֵלָה. הרי לנו כי גם בפסק ולבסוף שחט אמר רבי ישבב שהיא נבילה, וגם על זה הודה לו רבי עקיבא. השיבו רבא: אִימָא בכוונת המשנה, 'וּכְבָר שָׁחַט אֶת הַוּוֹשֶׁט מֵעִיקָּרָא', קודם שפסק את הגרגרת.

אָמַר לֵיהּ רב אחא בר הונא לרבא, לא יתכן לפרש כן בדברי המשנה, שכן שְׁתֵּי תְּשׁוּבוֹת יש בַּדָּבָר. חָדָא – הדחייה הראשונה, דְּאם כן בבא זו של 'פסק את הגרגרת ואחר כך שחט את הושט' הַיְינוּ בבא קַמָּיְיתָא של 'שחט את הושט ואחר כך פסק את הגרגרת', ואם כן למה שנתה המשנה את אותו הדין פעמיים. וְעוֹד תשובה יש בדבר, דְּהָא תְּנַן בפירוש 'וְאַחַר כָּךְ שחט את הושט', ואיך יתכן לפרש בזה שקודם שחט את הושט.

הגמרא מביאה תירוץ אחר של רבא על הסתירה האמורה: אֶלָּא אָמַר רָבָא, מה ששנתה המשנה להלן 'אלו טריפות', אין הכוונה דווקא לאיסור טריפה, אלא 'אֵלּוּ אֲסוּרוֹת' קָתָנֵי, וְיֵשׁ מֵהֶן נְבֵלוֹת, כגון נקובת הושט ופסוקת הגרגרת, וְיֵשׁ מֵהֶן טְרֵפוֹת, כגון שאר הטריפות השנויות שם.

מקשה הגמרא על תירוצו של רבא: מאחר ששונה המשנה גם את האסורות משום נבילה, וְלִיחְשׁוּב נַמִּי [–יש לה למנות] גם את מה דְּאמר חִזְקִיָּה. דְּאָמַר חִזְקִיָּה, בהמה שֶׁעָשָׂאָהּ גִּיסְטֶרָא [–חלוקה לשנים] וכגון שנחתכה לרוחבה בצוארה או בגבה עד חללה הפנימי, הרי היא נְבֵלָה. ואף שהיא עדיין מפרכסת הרי היא חשובה כמתה, ומטמאת טומאת נבילה. עוד מקשה הגמרא: מאחר ששונה המשנה גם איסורי נבילה, וְלִיחְשׁוּב נַמִּי מה דְּאמר רַבִּי אֶלְעָזָר. דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, בהמה שנִּטְּלָה ממנה יֶרֶךְ וְחָלָל שֶׁלָּהּ – שנחתכה ירכה ממקום חיבורה עם כל בשרה עד שנעשית גומא במקום החתך וחללה נראה לעין, הרי היא נְבֵלָה.

כִּי קָתָנֵי במשנה להלן גם בהמה האסורה משום נבילה בכלל י"ח הטריפות, דווקא נְבֵלָה דְּלֵא דְּמַטְמְאָה מֵחַיִּים קתני, כגון פסוקת הגרגרת שנעשית נבילה רק לאחר שמתה משום שלא נשחטה כהלכתה בשני סימניה. אֲבָל נְבֵלָה דְּמִטַּמְּאָה אף מֵחַיִּים, כגון גיסטרא או ניטלה ירך וחלל שלה שהיא חשובה כמתה אף כל זמן שהיא חיה ומפרכסת, לֵא קָתָנֵי במשנה זו.

הגמרא מביאה את תירוץ רישׁ לקיש על הסתירה האמורה: רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר, לעולם כוונת המשנה להלן לטריפות בלבד אלא שכָּאן במשנתינו מדובר שֶׁשָּׁחַט את הגרגרת הפסוקה בִּמְקוֹם הַחֲתָךְ, וכָּאן [במשנה להלן] מדובר שֶׁשָּׁחַט את הגרגרת הפסוקה שֶׁלֹּא בִּמְקוֹם הַחֲתָךְ אלא למעלה או למטה ממנו. שאם שָׁחַט בִּמְקוֹם הַחֲתָךְ, כנִּפְסְלָה בִּשְׁחִיטָה הִיא נחשבת, שהרי חיתוך רוב הגרגרת לא נעשה על ידי מעשה שחיטה, ועל כן היא נבילה. אבל אם שחט את הגרגרת שֶׁלֹּא בִּמְקוֹם חֲתָךְ, הרי נעשה מעשה שחיטה גם בה, ועל כן נחשבת פסיקת הגרגרת כִּי [–כאילו] דָּבָר אַחֵר גָּרַם לָהּ לִיפָּסֵל דְּמִיָּא [–דומה] בהמה זו, אבל אין חסרון בעצם מעשה השחיטה, ועל כן אינה אלא טריפה.

הגמרא דוחה את תירוצו של רישׁ לקיש: וְמִי אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ הָכִי, שאף בגרגרת פסוקה שייכת שחיטה. וְהָאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, אף על גב שנקב בריאה מטריף את הבהמה, וכל שנפלה טריפה בבהמה קודם גמר שחיטתה הרי היא נאסרת, מכל מקום אם שָׁחַט אֶת הַקָּנֶה וְאַחַר כָּךְ נִיקְּבָה הֲרֵיאָה קודם ששחט את הושט, הרי היא כְּשֵׁרָה. משום שהריאה תלויה בקנה, ולאחר שנחתך רוב הקנה הרי היא כמי שכבר ניטלה כולה מהבהמה ומונחת בסל, ועל כן שוב אין הבהמה נטרפת מחמת נקיבתה. אַלְמָא כְּמַאן דְּמַנְּחָא בְּדִיקוּלָא דְּמִיָּא – הרי לנו שסובר רישׁ לקיש שלאחר שנחתך רוב הקנה הרי הוא כמונח בסל וכבר אינו מחובר לגוף הבהמה, ואם כן הָכָא נַמִּי בפסוקת הגרגרת ברובה יש לומר שהקנה כְּמַאן דְּמַנְּחָא בְּדִיקוּלָא [–כמונח בסל] דְּמִיָּא, ואיך אמר רישׁ לקיש שאם שחט שלא במקום החתך מועילה השחיטה להוציא מידי נבילה. הלא אף אם שחט שלא במקום חתך לא יתכן שיחשב הדבר למעשה שחיטה, שהרי כבר אין הקנה מחובר לגוף הבהמה.

הגמרא מביאה את תירוץ רבי יוחנן על הסתירה האמורה: אֶלָּא אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לֵא קַשְׁיָא ממשנתינו על המשנה להלן, משום שכָּאן [במשנה להלן] מדובר קוֹדֶם הַחֲזָרָה של רבי עקיבא והודאתו לדברי רבי ישבב שכל שנפסלה בשחיטה נבילה, ומשנה זו הולכת בשיטתו הראשונה ועל כן מנתה את פסוקת הגרגרת בכלל י"ח טריפות. וכָּאן במשנתינו המחשיבה את פסוקת הגרגרת לנבילה, מדובר לְאַחַר הַחֲזָרָה של רבי עקיבא. ואף על פי שחזר בו רבי עקיבא, לא עקרו התנאים את משנתם הראשונה, וְהִמְשְׁנָה שנשנתה קודם החזרה לֵא זָזָה מִמְּקוֹמָהּ.

הגמרא מפרשת את מימרת רישׁ לקיש שהובאה לעיל: גּוּפָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, שָׁחַט אֶת הַקָּנֶה וְאַחַר כָּךְ נִיקְּבָה הֲרֵיאָה, כְּשֵׁרָה. אָמַר רָבָא, לֵא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אֶלָּא בְּרֵיאָה שניקבה בין שחיטת הקנה לשחיטת הושט, הוֹאִיל וְחַיֵּי רֵיאָה תְּלוּיָה בְּקָנֶה. לפיכך לאחר שחיטת רובו כבר אינה מחוברת לגוף הבהמה, ואינה מטריפה אותה מחמת נקיבתה. אֲבָל בְּבְנֵי מֵעַיִים שניקבו בין שחיטת הקנה לשחיטת הושט לֵא התיר רישׁ לקיש, אלא נקיבתם מטריפה את הבהמה. משום שחיות בני המעיים אינה תלויה בקנה אלא בושט, ואף לאחר שחיטת הקנה עדיין הם מחוברים לגוף הבהמה.

הגמרא מביאה את קושיית רבי זירא על סברת רבא בביאור דברי רבי שמעון בן לקיש: מַתְקִיף לָהּ רַבִּי זֵירָא לרבא, מֵאַחַר שֶׁנּוֹלְדוּ בָהּ סִימָנֵי טְרֵפָה הִתְרֵתָּ – מאחר שהתיר רישׁ לקיש נקיבת ריאה לאחר שחיטת הקנה משום שלאחר שחיטת סימן אחד כבר נטרפה הבהמה, אם כן מַה לִּי אם נטרפה בְּרֵיאָה ומַה לִּי אם נטרפה בְּבְנֵי מֵעַיִים. וסבר רבי זירא שטעמו של רישׁ לקיש אינו משום שהריאה נחשבת כמונחת בסל לאחר שחיטת הקנה, אלא משום שלאחר שנשחטה במקצת וכבר אין בה חיות גמורה שוב אינה נטרפת בשום טריפה שהיא, לפי שאין הטריפה אוסרת בחצי חיות.

וְהָדַר בֵּיהּ רַבִּי זֵירָא מקושייתו זו, והודה שדווקא הריאה אינה נטרפת לאחר שחיטת הקנה, לפי שהיא כמו שמונחת בסל. מוכיחה הגמרא שרבי זירא חזר בו: ממה דְּכָעֵי [–שהסתפק] רַבִּי זֵירָא, אם נִקְּבוּ בְּנֵי מֵעַיִים בֵּין שחיטת סִימָן הראשון שהוא הקנה לְשחיטת הסִימָן השני שהוא הושט, מַהוּ דין הבהמה. מִי מִצְטָרֵף הסִימָן הראשון לְסִימָן השֵׁנִי בשחיטתו כדי לְטַהֲרָהּ מִידֵי נְבֵלָה, אוֹ ששחיטת הסימן הראשון לֵא מצטרף לשחיטת השני, משום שאין שניהם שוים זה לזה. שכן הראשון נשחט בשחיטה הראויה גם לטהר מידי נבילה וגם להתיר את הבהמה באכילה, ואילו השני נשחט רק בשחיטה המטהרת מידי נבילה אבל לא מתירה באכילה, שהרי קודם שנשחט כבר נאסרה באכילה משום טריפה, ומאחר שאין צירוף ביניהם אין זו שחיטה המוציאה מידי נבילה.

ואף שבדברי רבי זירא לא מפורש שהסתפק לענין טהרה מידי נבילה בדווקא ולא לענין היתר אכילתה, מוכיחה הגמרא שדווקא לענין זה הסתפק, ממה שדימו האמוראים את ספיקו לספק אילפא שהסתפק ספק דומה לענין טהרה מידי נבילה: וְאַמְרִינָן, וכי ספיקו

המשך בעמוד לז

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

נד. וְכֵן אִם מָצָא סֵפֶר תּוֹרָה בַּשָּׂדֶה בִּימֵי הַגְּזֵירָה שֶׁגָּזְרוּ שֶׁלֹּא לְלוֹמְדוֹ מְכַסֵּהוּ בִּמְקוֹמוֹ וְהוֹלֵךְ לוֹ וְאִם אֵינוֹ זְמַן הַגְּזֵירָה צָרִיךְ לֵישֵׁב וּלְשָׁמְרוֹ עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ וְאָז יְבִיאֶנּוּ לְבֵיתוֹ וְאִם הָיוּ הַגְּשָׁמִים יוֹרְדִים שֶׁמִּתְקַלְקֵל הַסֵּפֶר אִם יִהְיֶה כָּאן עַד הַלַּיְלָה יִתְעַטֵּף בְּהַסֵּפֶר כְּעֵין מַלְבּוּשׁ [רלג] וְחוֹזֵר וּמְכַסֶּה עָלָיו בִּבְגָדָיו וּמְבִיאוֹ לְבֵיתוֹ מִיָּד שֶׁאַף שֶׁאֵינוֹ דֶּרֶךְ מַלְבּוּשׁ גָּמוּר [רלד] הִתִּירוּ לוֹ מִפְּנֵי כְּבוֹד הַתּוֹרָה:

חלק ב, הלכות שבת סימן שא, האיך יהא הילוכו בשבת ובאיזה מקומות לא ילך ובאיזה כלים או חפצים ילך ובאיזה לא ילך ואם נשרו כליו, סעיף נד

ביאורי הלכה

רלג] **כעין מלבוש** - טעם ההיתר (במקום כבוד התורה) משום שהוא דרך מלבוש, ולא משום שהוא בדרך שינוי[433].

וכאן התירו לכאורה אף שאין מכסה ראשו ורובו, ואף שלעולם אין לבשים אותו כך[436].

רלד] **מלבוש גמור** - מלבוש גמור פירושו שהדרך ללבשו כך תמיד[434], או שמכסה בו ראשו ורובו[435] - אף אם לבשים אותו כך רק לפעמים.

ציונים והוספות

433) כן משמע בשוע"ר ודלא כמו שכתבו בכמה אחרונים ראה 'בני ציון' ועוד, וממילא יש להעדיף לטלטל בדרך לבישה מאשר פחות פחות מד' אמות או שיעביר לחברו, וכן אין לטלטלו במקום שאי אפשר ללבשו כגון המוצא חתיכת יריעה קטנה של ספר תורה או מזוזה.

434) כדמשמע בסעיף י.

435) כדמשמע בסעיף ל"ז.

436) שנאסר בסעיף יז ובסעיף מא.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שאלה – לפי לוח "רב יומי"

ה במה דברים אמורים כשהשואל נותן רשות לזה ללמוד בו כי כל משך ימי שאילתו הספר קנוי לו ללמוד בו ורשאי ליתן זכותו לאחר. אבל אסור לילך לבית חבירו לקרות שם מספרו אפילו באקראי שלא מדעתו בין שהוא שלו בין שהוא שאול בידו ואין צריך לומר להשתמש בשאר חפציו אלא אם כן ידוע לו בבירור שלא יקפיד עליו בעל החפץ או שהוא דבר שאין דרך כל בני אדם להקפיד עליו כלל מפני שאין חשש הפסד וקלקול כלל בתשמיש זה אבל דבר שמקצת בני אדם מקפידים עליו מפני חשש קלקול אף על פי שרובן אין מקפידין מפני שהוא חשש רחוק אין הולכין בזה אחר הרוב לומר שמן הסתם לא יקפיד בעל החפץ זה ואפילו אם ברי לו שלא יקלקל כלל אסור כי בעל החפץ חושש על כל פנים שמא יקלקל ואם היה יודע שזה משתמש בחפציו אפשר שהיה מקפיד ונמצא זה שואל שלא מדעת הבעלים והוא גזלן אף שאינו מקלקל כלל כמו שנתבאר כל זה בהלכות מציאה ופקדון:

ו ומכל מקום אם אירע לאדם איזה הפסד פתאום רשאי ליטול חפציו של חבירו שלא מדעתו להציל בהם שלו ולשלם לחבירו מה שיקלקל ויפסיד חפציו ואפילו אם יפסידם לגמרי כגון שנשברה לו חבית דבש ויש לחבירו חבית מלאה יין רשאי לשפוך יינו של חבירו לארץ להציל בחביתו הדבש שדמיו יקרים מן היין ולשלם לחבירו דמי יינו. ואם חבירו כאן חייב חבירו לעשות כן כשזה מבקש ממנו וזהו תנאי מתנאים שהתנה יהושע עם ישראל כשהנחיל להם את הארץ.

ויש חולקין בזה.

וירא שמים יחמיר לעצמו בדבר שאין בו הפסד (ומכל מקום אם אירע לו הפסד פתאום לא יציל שלו בקלקול חפציו של חבירו שלא מדעתו אף על פי שמשלם לו אם בעל נפש הוא לחוש לסברא האחרונה אלא אם כן ידוע לו שלא יקפיד עליו חבירו):

*

ז וכל זה בחפצים שאין עומדין לשכר אבל חפץ העומד לשכר שדרכו של בעליו להשכירו תמיד לכל ואינו נשכר בעצמו עמו מותר ליטלן מביתו שלא מדעתו וליתן השכר ומכל מקום אם בני ביתו מוחין בו באמרם שהבעל הבית צריך בעצמו להחפץ להשתמש בו עכשיו אסור:

ח מי שביקש מחבירו שישכיר לו חדרו להכניס בו פירותיו ולא רצה להשכיר לו והטעהו עד שהכניסם לחדרו שהבטיח לו איזה דבר וחזר בו כיון שעשה עמו שלא כהוגן להטעותו רשאי הוא לעשות עמו גם כן שלא כהוגן ליקח מהפירות לשכור פועלים בדמיהם להשליכם ואפילו הוא חדר העומד לשכר שמשכירו לכל. ומכל מקום אחר שהשליכם לשוק צריך להודיע לבעל הפירות שיבא ויאסוף פירותיו מן השוק ומדת חסידות להודיע לבית דין קודם

שישליכם לשוק והבית דין ישכרו ממקצת דמיהם איזה חדר אחר ופועלים להוליכם שמה משום מצות השבת אבדה לבעלים אף על פי שעשה שלא כהוגן:

ט אבל אם לא הטעהו אלא הכניסם שלא מדעתו לחצרו אם הוא חצר העומדת לשכר אינו רשאי להשליכם כלל לשוק עד שיודיעו תחלה ואם אינה עומדת לשכר רשאי להשליכם לשוק ומודיעו אחר כך אבל אינו רשאי לשכור פועלים מדמיהם.

ואם מילא חצרו כדי יין וכדי שמן שלא מדעתו הרי זה נכנס ויוצא כדרכו ואינו חושש אם משברם דרך הילוכו שלא בכוונה אבל בכוונה אינו רשאי לשבר אלא להוציאם לשוק וכן כל כיוצא בזה:

י פועל שהוא שכיר יום צריך לנהוג בענין ההשכמה וההערבה כמנהג שכירי העיר לפי שכל הנשכר בסתם נשכר על דעת המנהג וכן המלמד ובמקום שאין מנהג ידוע יצא לפעלו אחר זריחת החמה ויעבוד עד צאת הכוכבים שזהו דין תורה כמו שכתוב תזרח השמש וגו' יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב:

יא כשם שמצוה לתת שכר פעולת אדם בזמנו ואם איחרו עובר בלא תעשה שנאמר ביומו תתן שכרו ולא תבא עליו השמש כך מצוה לתת שכר בהמה או כלים בזמנו ואם איחרו עובר בלאו שנאמר לא תעשוק שכיר עני ואביון מאחיך או מגרך אשר בארצך בשעריך ביומו תתן שכרו וגו' מה תלמוד לומר בארצך והלא כל דבר שהוא חובת הגוף נוהג בין בארץ בין בחוץ לארץ אלא לרבות כל דבר שבארצך.

אבל על שכירות קרקע יש מי שאומר שאינו עובר שנאמר בארצך ולא ארצך:

*

יב ואיזהו זמנו אם כלתה המלאכה ביום יש לו זמן ליתן השכר עד סוף היום ואם יצא היום ולא נתנו לו עבר על ביומו תתן שכרו ולא תבא עליו השמש ואם כלתה המלאכה לאחר שיצא היום יש לו זמן ליתן השכר כל הלילה עד הבקר ולא עד בכלל כי כיון שהגיע הבקר עבר על לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר שבשכיר יום הכתוב מדבר שהוא עובד כל היום עד הלילה ושכירות אינה משתלמת אלא לבסוף לכך לא עבר על לא תבא עליו השמש כיון שלא נתחייב כלום קודם ביאת השמש וביומו תתן שכרו ולא תבא עליו השמש מדבר בשכיר לילה שעבד עד הבוקר לכך לא עבר בבוקר על לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר.

ובזמן הזה ששכירי יום שלנו אינם עובדים עד הלילה צריך ליתן להם שכרם קודם הלילה שלא לעבור על ולא תבא עליו השמש ואם עשו מלאכה עד הלילה אף על פי שלא נתחייבו הרי זה אינו עובר עד הבוקר שכיון שכלתה מלאכתם בלילה יש לו זמן לפורעם כל הלילה.

ואם הוא שכיר לשעה או פחות או יותר אם הוא ביום יש לו זמן לפרעו עד סוף היום שאז עובר משום ולא תבא עליו השמש ואם היא בלילה יש לו זמן כל הלילה עד הבוקר ולא עד בכלל ואם נמשכה מלאכתו מביום לבלילה או מבלילה לביום הכל הולך אחר גמר מלאכה וכן שכיר שבוע שכיר חדש שכיר שנה יצא ממלאכתו ביום יש לו זמן כל היום בלבד יצא בלילה יש לו זמן כל הלילה בלבד:

יג וכן אם נתן טליתו לאומן לתקנה בקבלנות והביאה לו ביום יש לו זמן כל היום בלבד הביאה לו בלילה יש לו זמן כל הלילה בלבד שקבלנות היא כשכירות לפורעה בזמנה אבל כל זמן שהטלית ביד האומן אף על פי שגמרה וכלתה מלאכתו אינו עובר אפילו היא אצלו כמה ימים ואפילו הודיעו שיביא מעות ויטול שלו (שכיון שיש ביד האומן משלו כנגדו שכרו אין אני קורא בו לא תעשוק וגו' ביומו תתן וגו' שאין זה עושק).

ומזה יש ללמוד שאם נותן משכון לפועל אינו עובר כלום אף אם יש לו מעות וצריך להם שאם אין לו מעות אינו צריך ליתן משכון אלא ממדת חסידות כמו שיתבאר:

*

יד אין בעל הבית עובר משום בל תלין אלא בבקר ראשון ולא משום ולא תבא עליו השמש אלא בערב ראשון כי ממשמע שנאמר לא תלין פעולת שכיר אתך אני יודע שעד בקר מה תלמוד לומר עד בקר מלמד שאינו עובר בלא תעשה של תורה אלא בבקר ראשון.

ומכל מקום מדברי קבלה חייב ליתן מיד שתובעו לעולם וכל עת שישהה עובר בלאו של קבלה אל תאמר לרעך לך ושוב ומחר אתן ויש אתך והוא שמתכוין לדחותו אבל אם הוא טרוד ואין לו פנאי עכשיו רשאי לומר לו לך ושוב לאחר זמן כשיהיה לי פנאי:

טו אין בעל הבית עובר משום בל תלין ולא תבא עליו השמש אלא אם כן תבע השכיר שכרו ממנו ויש לו מעות ליתן לו ולא נתן לו לא תבעו השכיר או שתבעו ואין לו מעות ליתן לו אפילו יש לו מטלטלין הרבה או שהמחהו אצל חנווני או שולחני ליתן לו וקבל עליו ליתן לו אינו עובר שנאמר לא תלין פעולת שכיר אתך אתך לדעתך ולא מדעתו ורצונו של השכיר שאינו תובע שכרו אתך שיש אתך שכרו ושכרו הוא מעות ולא מטלטלין כמו שנתבאר בהלכות הלואה אתך ולא שהמחהו אצל חנווני ושלחני שכבר נסתלק מאתך (וגם הם אינם עוברים שהרי אינו שכירם):

טז אם השכיר מכיר בבעל הבית שאין דרכו להיות בידו מעות אלא ביום השוק אינו עובר עליו אפילו יש לו מעות שמן הסתם נשכר אצלו על דעת כן שלא יפרענו עד יום השוק ומיום השוק ואילך אם אינו נותן לו ומכוין לדחותו עובר משום אל תאמר לרעך וגו' ולא משום בל תלין כיון שאינו בקר ראשון.

וכן אותן שאין דרכן לפרוע לפועלים עד שיעשו חשבון עמהם אינם עוברים עד אחר החשבון ואפילו תבעו מהם דבר מועט שבודאי מגיע להם שכיון שידוע שדרכם כן על דעת כן נשכרו אצלם:

*

יז האומר לשלוחו צא ושכור לי פועלים ושכרם ואמר

להם שכרכם על בעל הבית שניהם אינם עוברים בבל תלין ולא תבא זה לפי שלא שכרם וזה לפי שאין שכרם עליו אלא אמר להם שבעל הבית יתן להם ומכל מקום בעל הבית עובר משום אל תאמר לרעך וגו' אם מכוין לדחותם ואם שכרם סתם ולא אמר להם שכרכם על בעל הבית הוא חייב בשכרם והוא עובר בבל תלין ולא תבא אלא אם כן הפועלים יודעים שאין המלאכה שלו:

יח גדולי החכמים היו נוהגים לשכור פועלים על ידי שליח שיאמר שכרכם על בעל הבית כדי שלא יבואו לעבור בלא תעשה אם יהיו טרודים ולא יהיה להם פנאי לפורעם בזמנה.

ואם אי אפשר על ידי שליח טוב להתנות עם השכיר בשעה ששוכרו על מנת שלא יתחייב לפורעו בזמנו כי שמא יהיה טרוד או שמא לא יהיה לו מעות בריוח שיכול לפרעו אלא יהיה לו ויצטרך להוציאם ונמצא עובר בלא תעשה ואפילו לא יהיה לו כלל מדת חסידות ללות ולפרוע לשכיר בזמנו מה שאין כן כשמתנה עמו כל תנאי שבממון קיים.

ואף על פי כן אם יוכל לפרוע בזמנו טוב לפרעו ולא לסמוך על התנאי כי עני הוא ואליו הוא נושא את נפשו ואפילו אם העני מבקש שיהיה שכרו שמור על בעל הבית טוב לפרעו תחלה בזמנו אם יכול ויחזיר ויקח ממנו בתורת פקדון (ואם אין העני מבקש להפקידו יוכל לחזור וליקח ממנו בתורת הלואה אם הוא צריך למעות רק שיפרענו תחלה):

יט המעביר חבית ממקום למקום בשכר ונשברה בפשיעתו כגון שרץ יותר מדאי או שהלך במקום רעוע ונתקל וכל כיוצא בזה בענין שחייב לשלם מן הדין מצוה על בעל הבית להכנס עמו לפנים משורת הדין ולמחול לו שנאמר למען תלך בדרך טובים ואם עני הוא ואין לו מה יאכל מצוה ליתן לו שכרו שנאמר וארחות צדיקים תשמור וזו היא אורח צדיקים לשמור דרך ה' לעשות צדקה ומשפט לפנים משורת הדין:

*

כ וכדרך שבעל הבית מוזהר שלא לגזול שכר העני ולא לאחרו כך העני מוזהר שלא יבטל מלאכת בעל הבית ויבטל מעט כאן ומעט כאן ומוציא כל היום במרמה אלא חייב לדקדק על עצמו בזמן שהרי הקפידו חכמים על ברכה רביעית של ברכת המזון שלא יברכו אותה הפועלים משום ביטול מלאכתו של בעל הבית וכן חייב לעבוד בכל כחו שהרי יעקב הצדיק אמר כי בכל כחי עבדתי את אביכם לפיכך נטל שכרו אף בעולם הזה שנאמר ויפרוץ האיש מאד מאד.

לפיכך אין הפועל רשאי לעשות מלאכה בלילה ולהשכיר עצמו ביום וכן אין האדם רשאי לעשות מלאכה בבהמתו בלילה ולהשכירה ביום ואין הפועל רשאי להרעיב ולסגף עצמו שהרי מחליש כחו ולא יוכל לעשות מלאכת בעל הבית בכח וכן המלמד צריך להיות נזהר בכל זה וכן אסור לו להיות ניעור בלילה יותר מדאי מפני שיהיה עצל ביום בלימודו וכן אסור להרבות במאכל מטעם זה שהמאכל מביא השינה ועצלה.

ואסור לו לעסוק בשום מלאכה אחרת עם הלימוד וכן המושיב חבירו בחנות אסור לעסוק במלאכה בחנות מפני שאין עיניו על החנות:

כא פועל העובד לבעל הבית בין בשכירות לזמן בין בקבלנות אפילו קבל כבר כל שכרו יכול לחזור בו באמצע פעולתו אם אינו גורם שום הפסד לבעל הבית שנאמר כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם ולא עבדים לעבדים שיעבדו שלא ברצונם מחמת שכבר נשכרו.

ולכן יש מי שאומר שאין לפועל או מלמד או משרת להשכיר עצמו להיות בבית בעל הבית אחד בקבע יותר משלש שנים כי עד שלש שנים נקרא שכיר כמו שכתוב בישעיה בשלש שנים כשני שכיר ונקלה וגו' ובעבד עברי נאמר כי משנה שכר שכיר עבדך שש שנים וביותר משלש שנים יצא מכלל שכיר ונכנס בכלל עבד והתורה אמרה כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם ולא עבדים לעבדים.

ומכל מקום אם אין לו מה יאכל רשאי אפילו למכור עצמו בעבד בזמן שהיובל נוהג שנאמר וכי ימוך אחיך ונמכר לך (אבל האשה אינה יכולה למכור עצמה משהביאה סימני נערות לכן אין לה להשכיר עצמה גם כן ליותר משלש שנים לפי סברא זו):

*

כב אדם או בהמה העושים לבעל הבית בגדולי קרקע בין בתלוש בין במחובר בין בחנם בין בשכר אפילו אינן עושין ביד או ברגל אלא שנושאין מאכל על גבן הרי אלו אוכלים ממה שעושים בו בשעת עשייתן או בשעת נשיאת המשוי על גבן ואסור למנעם באיזה צד מניעה בעולם אפילו על ידי נכרי ואם אין הבהמה אוכלת מפני שהיא צמאה צריך להשקותה וכן להסיר ממנה כל מונע קודם שיעשה בה ואם יש דבר המונעה מלאכול אסור לעשות בה והמונע את הבהמה אפילו בקול מלאכול ממה שהיא עושה או נושאת הרי זה לוקה אפילו היא שלו ואפילו היא של נכרי שנאמר לא תחסום שור בדישו אחד שור ואחד כל בהמה וחיה אפילו טמאה אחד דיש ואחד כל מלאכה שבתלוש וקל וחומר לאדם העושה בתלוש ובמחובר הוא אומר כי תבא בכרם רעך ואכלת ענבים כנפשך שבעך ואל כליך לא תתן ובפועל העובד בכרם הכתוב מדבר והוא הדין לבהמה העובדת ולא בשאר כל אדם וכן כי תבא בקמת רעך וקטפת מלילות בידך וחרמש לא תניף על קמת רעך בפועל הכתוב מדבר ולא בשאר כל אדם.

ואפילו פועל אינו רשאי אלא כשעושה גמר מלאכת המחובר שהיא בצירת הענבים וקצירת התבואה וכן בשאר לקיטת שאר פירות שנאמר ואל כליך לא תתן בשעה שאתה נותן לכליו של בעל הבית אתה אוכל ולא קודם לכן ואפילו המנכש בבצלים לעקור קטנים מתוך הגדולים אינו אוכל מהקטנים אף על פי שהוא גמר מלאכתן הואיל ועיקר הניכוש לצורך הגדולים להרחיב להם מקום ואפילו בלקיטת פירות לא יאכל פרי הראשון שלוקט כי צריך תחלה ליתן לכליו של בעל הבית ואחר כך יאכל הוא:

כג ובתלוש אינו אוכל אלא כשעושה קודם שנגמרה

מלאכתו של מין זה לענין חיוב מעשר אילו היה בזמן שהמעשר היה נוהג אבל פירות תלושים שנגמרה מלאכתם למעשר אינו אוכל מהם כשעושה בהם איזה מלאכה או נושאם שנאמר בדישו מה דיש מיוחד שלא נגמרה מלאכתו למעשר עד שיתברר היטב מן המוץ אף כל תלוש שלא נגמרה מלאכתו למעשר.

במה דברים אמורים בפירות שחיוב האחרון שבהם הוא המעשר אבל חטין שהן עומדין לעשות מהן פת ויהיה בהן חיוב חלה אוכל כשעושה בהן עד שנתחייבו בחלה שהוא שעת עירוב הקמח במים וכשעושה אחר שנתחייבו בחלה כגון הלש והאופה אינו אוכל וכן הנושא פת.

וכן הבהמה דינה כפועל בכל זה:

דיני שאלה ושכירות וחסימה:

'תורה אור' פרשת שמות – הפרשה החסידית

קוֹל דּוֹדִי[1]

"קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה זֶה בָּא, מְדַלֵּג עַל הֶהָרִים מְקַפֵּץ עַל הַגְּבָעוֹת" (שִׁיר הַשִּׁירִים ב, ח) – שֶׁדִּילֵג קֵץ הַיְשׁוּעָה מִת"ל לִרְד"וּ שָׁנָה[2].

וּלְהָבִין עִנְיָן הַגְּאוּלָּה בְּרוּחָנִיּוּת, כְּעִנְיָן שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים צח, א): "הוֹשִׁיעָה לּוֹ יְמִינוֹ"[3]; וּכְתִיב: "צַדִּיק וְנוֹשָׁע"[4].

וְצָרִיךְ לְהָבִין תְּחִלָּה עִנְיָן הַגָּלוּת, וְ"יְרִידָה צוֹרֶךְ עֲלִיָּיה", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (וַיִּגַּשׁ מו, ד): "אָנֹכִי אֵרֵד עִמְּךָ מִצְרַיְמָה וְאָנֹכִי אַעֲלְךָ גַם עָלֹה". וּכְתִיב (שְׁמוֹת ג, יב): "וְזֶה לְּךָ הָאוֹת כִּי אָנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ, בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעַבְדוּן אֶת הָאֱלֹקִים עַל הָהָר הַזֶּה", דְּהַיְינוּ עַל הַר סִינַי בִּשְׁעַת מַתַּן־תּוֹרָה, שֶׁהָיָה גִּילוּי אֱלֹהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ "פָּנִים אֶל פָּנִים"[5].

וּלְהָבִין זֶה, צָרִיךְ לְהָבִין פֵּירוּשׁ הַפָּסוּק (וַיִּגַּשׁ מו, ד): "אָנֹכִי **אֵרֵד** עִמְּךָ מִצְרַיְמָה". שֶׁלְּכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, שֶׁלָּשׁוֹן זֶה לֹא שַׁיָּיךְ כִּי אִם בְּלָשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, שֶׁמִּתְחִלָּה לֹא הָיָה בַּמָּקוֹם הַהוּא וְעַבְשָׁיו יוֹרֵד לְשָׁם. מַה שֶּׁאֵין כֵּן אֶצְלוֹ יִתְבָּרֵךְ, הֲלֹא כְּתִיב (יִרְמְיָה כג, כד): "אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ **אֲנִי מָלֵא** וְגוֹ'"?

אַךְ הָעִנְיָן, דְּהִנֵּה אָמְרוּ רַז"ל[6]: "מַזְכִּירִין יְצִיאַת מִצְרַיִם **בַּלֵּילוֹת**" – פֵּירוּשׁ: בְּכָל הַגָּלְיוֹת וְשִׁעְבּוּד הַדּוֹמוֹת לַלֵּילוֹת. שֶׁכָּל בְּחִינוֹת הַגָּלוּת הוּא בְּחִינַת "גָּלוּת מִצְרַיִם". וְכֵן עִנְיָן הַגְּאוּלָּה כְּתִיב (מִיכָה ז, טו): "כִּימֵי צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אַרְאֶנּוּ נִפְלָאוֹת". וּכְמוֹ שֶׁהָיָה גָּלוּת מִצְרַיִם (שְׁמוֹת א, יד): "בַּעֲבוֹדָה קָשָׁה בְּחוֹמֶר וּבִלְבֵנִים וְגוֹ'", כַּךְ בְּכָל בְּחִינַת גָּלוּת, אַף שֶׁאֵין דּוּגְמָתָן מַמָּשׁ בְּגַשְׁמִיּוּת, מִכָּל מָקוֹם יֵשׁ בְּחִינַת "**עֲבוֹדָה קָשָׁה בְּחוֹמֶר וּבִלְבֵנִים**" בְּרוּחָנִיּוּת. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ"רַעְיָא מְהֵימְנָא"[7]: "**בְּחוֹמֶר**" דָּא קַל וָחוֹמֶר. "**וּבִלְבֵנִים**" דָּא לִבּוּן הִלְכְתָּא. "**וּבְכָל עֲבוֹדָה בַּשָּׂדֶה**" דָּא בָּרַיְיתָא. :

וּלְהָבִין זֶה, הִנֵּה דָּרְשׁוּ בַּהַגָּדָה: "שֶׁמֵּרְרוּ חַיֵּי **אֲבוֹתֵינוּ** בְּמִצְרַיִם" – פֵּירוּשׁ: כִּי הָאָבוֹת הֵן הַמִּדּוֹת: אַהֲבָה, וְיִרְאָה, וְרַחֲמָנוּת. וְחִיּוּתָם הֵם הַמּוֹחִין, שֶׁהֵן הַחָכְמָה וּבִינָה בְּגַדְלוּת ה', לָדַעַת כִּי "אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ" (וְאִתְחַנַּן ד, לה) – "בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתָּחַת" (שָׁם, לט), לְמַעְלָה עַד אֵין קֵץ וּלְמַטָּה [עַד[8]] אֵין תַּכְלִית, וּלְד' סִטְרִין; שֶׁבְּהַשְׂכָּלָה וַהֲבָנָה זוֹ נוֹלְדָה וְנִתְעוֹרְרָה מִדַּת הָאַהֲבָה בְּקֶרֶב כָּל אֶחָד וְאֶחָד, וְכֵן הַיִּרְאָה.

כִּי כָּל נִיצוֹץ מִיִּשְׂרָאֵל יֵשׁ בּוֹ בְּחִינַת אַהֲבָה וְיִרְאָה, וְהֵן הֵן עַצְמוּת הַנְּשָׁמָה כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר. וְכֵן בְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל – חִבּוּר כָּל הַנְּשָׁמוֹת – נִקְרֵאת (שִׁיר הַשִּׁירִים ז, ב): "בַּת **נָדִיב**" – "בִּתּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם־אָבִינוּ שֶׁנִּקְרָא נָדִיב"[9], מִפְּנֵי שֶׁהוּא אִישׁ חֶסֶד הַמִּתְנַדֵּב חֶסֶד לְכָל הָעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, וְנִקְרָא "אָבִינוּ", וְ"יְרוּשָׁתֵנוּ" – מִמֶּנּוּ.

רַק מִפְּנֵי שֶׁהַבְּחִירָה בְּיַד אָדָם, וּיכוֹלֶת בְּיָדוֹ לַהֲפוֹךְ הָאַהֲבָה מֵאַהֲבַת ה' אֶל הַהִפּוּךְ לְגַמְרֵי, עַל כֵּן צָרִיךְ הוּא לְעוֹרֵר אֶת הָאַהֲבָה לַה'. וְעַל זֶה מְיוּסָד כָּל עִנְיָן שִׁיר

---

1. (נֶאֱמַר שַׁבָּת פָּרָשַׁת שְׁמוֹת, מְבָרְכִין רֹאשׁ חֹדֶשׁ שְׁבָט, כ"ג טֵבֵת תקנ"ז, בִּשְׂקֶלָאוו).

2. (שִׁיר הַשִּׁירִים רַבָּה תִּנְיָינָא בִּתְחִילָּתוֹ).

3. ("**הוֹשִׁיעָה לּוֹ יְמִינוֹ** . . אֵימָתַי? בִּזְמַנָּא דִּיקוּמוּן מִתֵּי עַלְמָא וְיִתְעָרוּן מֵעֲפָרָא". זֹהַר חֵלֶק א חַיֵּי שָׂרָה קכד, א. וּרְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה סוּכּוֹת עט, ב).

4. (זְכַרְיָה ט, ט [וְרַשִׁ"י]: " הִנֵּה מַלְכֵךְ יָבוֹא לָךְ [אִי אֶפְשָׁר לְפוֹתְרוֹ אֶלָּא עַל מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ 'וּמָשְׁלוֹ מִיָּם וְעַד יָם' וְלֹא מָצִינוּ מוֹשֵׁל לְיִשְׂרָאֵל כָּזֶה בִּימֵי בַּיִת שֵׁנִי] צַדִּיק וְנוֹשָׁע [בָּה'] הוּא, עָנִי [וְעָנְוָתָן] וְרֹכֵב עַל חֲמוֹר [מִדַּת עֲנָוָה הִיא] וְגוֹ'").

5. (וְאִתְחַנַּן ה, ד: "פָּנִים בְּפָנִים דִּבֶּר ה' עִמָּכֶם בָּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ").

6. (בְּרָכוֹת יב, ב).

7. (זֹהַר חֵלֶק ג בְּהַעֲלוֹתְךָ קנג, א).

8. (נוֹסָף בִּדְפוּס זִיטָאמִיר. אֲבָל בִּכְתַב יָד 1223 לֵיתָא).

9. (חֲגִיגָה ג, א).

הַשִּׁירִים: "אִם תָּעִירוּ וְאִם תְּעוֹרְרוּ כו'"[10]. וְהִתְעוֹרְרוּת הָאַהֲבָה הִיא עַל יְדֵי "קוֹל דּוֹדִי דוֹפֵק וְגו'".

וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל[11]: "אַנְשֵׁי יְרִיחוֹ הָיוּ כּוֹרְכִין אֶת שְׁמַע' וְלֹא הָיוּ מַפְסִיקִין בֵּין "אֶחָד' לְ'וְאַהַבְתָּ'", כִּי מִן הִתְבּוֹנְנוּת בְּ"אֶחָד – אֱמֶת" – כִּי "אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ" (וְאֶתְחַנַּן ד, לה), מִמֵּילָא נִמְשָׁךְ הִתְעוֹרְרוּת אַהֲבָה לַה' בְּלִי הֶפְסֵק. וְעַל כֵּן מִסַּיְּימִין בְּקְרִיאַת־שְׁמַע "אֱמֶת **וְיַצִּיב**" – "יַצִּיב" הוּא תַּרְגּוּמוֹ שֶׁל "אֱמֶת", אֶלָּא שֶׁאוֹמְרִים גַּם בְּלָשׁוֹן תַּרְגּוּם, לוֹמַר שֶׁהוּא אֶחָד־אֱמֶת בֵּין בְּגַשְׁמִיּוּת בֵּין בְּרוּחָנִיּוּת, כִּי "אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ" כְּתִיב.

אַךְ כָּל זֶה הוּא בִּהְיוֹת הַחָכְמָה וּבִינָה בִּגְדוּלַת ה' בְּהִתְבּוֹנְנוּת גָּדוֹל בְּמוֹחוֹ וּמַחְשַׁבְתּוֹ, וְעַל יְדֵי כֵן יָכוֹל הוּא לְעוֹרֵר מִדּוֹתָיו, אַהֲבָה וְיִרְאָה, בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ עַל יְדֵי עוֹמֶק הַמַּחְשָׁבָה בִּלְבָד. אֲבָל מִי שֶׁמּוֹחוֹ קָטָן מֵהָכִיל הִתְגַּלּוּת אֱלֹהוּתוֹ בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ לְעוֹרֵר אֶת הָאַהֲבָה, הִנֵּה זֹאת עֲצָתוֹ אֱמוּנָה: לִצְעוֹק אֶל ה' בַּתְּפִלָּה. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (אֵיכָה ב, יח): "צְעַק לִבָּם". כִּי הַקּוֹל מְעוֹרֵר הַכַּוָּנָה[12] וְהִתְגַּלּוּת, לְעוֹרֵר אֶת הָאַהֲבָה בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ. וְנִקְרָא בְּחִינַת זוֹ בְּחִינַת "מִצְרַיִם" – **מֵצַר יַם** הַחָכְמָה, שֶׁיָּרְדָה וְנִתְלַבְּשָׁה בְּמֵצַר הַגָּרוֹן.

וְזֶהוּ עִנְיָן "וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה" (וַיֵּצֵא כח, יז): כִּי בְּחִינַת גָּרוֹן וְחָרוֹן הַכֹּל אֶחָד[13], כַּיָּדוּעַ לְיוֹדְעֵי חֵן. וְזֶהוּ עִנְיָן הַמְּרִירוּת "שֶׁמַּרְרוּ חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם", שֶׁחַיּוּת הַמִּדּוֹת יָרְדוּ וְנִתְלַבְּשׁוּ בְּמֵצַר הַגָּרוֹן, וְעַל יְדֵי זֶה נַעֲשׂוּ מָרִים. כִּי אִלּוּ הָיוּ בִּבְחִינַת "בְּאֵר שָׁבַע" הָיוּ מְתוּקִים וְיוֹתֵר טוֹבִים.

וְזֶהוּ "**אָנֹכִי אֵרֵד עִמְּךָ** וְכו'":

פֵּירוּשׁ: "**אָנֹכִי**" – "מִי שֶׁאָנֹכִי"[14], בְּחִינַת 'סוֹבֵב כָּל עָלְמִין', בְּחִינַת "אֶחָד – אֱמֶת" – "**אֵרֵד עִמְּךָ**", שֶׁהוּא בְּחִינַת יְרִידָה כִּבְיָכוֹל, מֶחָמַת שֶׁאֵין גִּלּוּי אֱלֹהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ מִתְגַּלֶּה כָּל כָּךְ, כִּי אִם בִּבְחִינַת "**מִצְרַיִם**". וְהַיְינוּ עַל יְדֵי שֶׁהוּא "**עִמְּךָ**", כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ[15]: "גָּלוּ לֶאֱדוֹם **שְׁכִינָה עִמָּהֶם**". וְלֹא נִשְׁאַר כִּי אִם בִּבְחִינַת הָאֱמוּנָה הַנִּטּוּעָה בְּלֵב כָּל יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם "מַאֲמִינִים בְּנֵי מַאֲמִינִים"[16] אֲפִילוּ בַּגָּלוּת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (פָּרָשַׁתְנוּ ד, לא): "וַיַּאֲמֵן הָעָם".

אֲבָל אֵינוֹ דּוֹמֶה שְׁמִיעָה לִרְאִיָּה[17], שֶׁהִיא בְּחִינַת גִּלּוּי אֱלֹהוּתוֹ, כְּמוֹ שֶׁהָיָה בִּשְׁעַת מַתַּן־תּוֹרָה בִּבְחִינַת רְאִיָּה מַמָּשׁ. וּבִזְמַן הַגָּלוּת אֵין בְּחִינַת רְאִיָּה מַמָּשׁ בְּהִתְגַּלּוּת זוֹ, אֶלָּא בִּבְחִינַת מִצְרַיִם, שֶׁהוּא עַל יְדֵי הַקּוֹל, בְּחִינַת גָּרוֹן הַנַּ"ל.:

וְהִנֵּה גַּם לָזֶה יֵשׁ "רַבּוֹת מַחֲשָׁבוֹת"[18] הַטּוֹרְדוֹת וּמְבַלְבְּלוֹת הַתְּפִלָּה. וְהֵן הֵמָּה עֲוֹנוֹתָיו הַמַּבְדִּילִין[19]. וְעֵצָה הַיְּעוּצָה לָזֶה הוּא: לְעוֹרֵר רַחֲמִים רַבִּים; וְלֹא עַל עַצְמוֹ, כִּי אַדְרַבָּה, בָּזֶה הוּא מְעוֹרֵר עָלָיו אֶת הַדִּין, שֶׁדָּנִין אוֹתוֹ אִם הוּא רָאוּי לְהִתְפַּלֵּל לִפְנֵי ה' וְלַעֲבוֹד אוֹתוֹ. אֶלָּא שֶׁ"יָּשׁוּב אֶל **ה' וִירַחֲמֵהוּ**" (יְשַׁעְיָה נה, ז) – בְּרַחֲמִים רַבִּים עַל גָּלוּת הַשְּׁכִינָה, שֶׁהִיא נִיצוֹץ אֱלֹהוּתוֹ הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ, וְהַמַּחְשָׁבוֹת זָרוֹת הֵם נִקְרָאוּ "לְבוּשִׁים צוֹאִים". וְעַל זֶה יִתְמַרְמֵר מְאֹד בְּמַר נַפְשׁוֹ.

וְעַל יְדֵי זֶה יָסוּרוּ הַבְּגָדִים הַצּוֹאִים[20] מֵעָלָיו, "וְנִגְלָה כְּבוֹד ה'" (יְשַׁעְיָה מ, ה), כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים קיב, ד): "זָרַח בַּחֹשֶׁךְ אוֹר לַיְשָׁרִים"; וּכְתִיב (יְשַׁעְיָה ס, א): "וּכְבוֹד ה' עָלַיִךְ זָרָח", לְעוֹרֵר אֶת הָאַהֲבָה.

וְזֶה שֶׁכָּתוּב[21]: "כֹּה אָמַר ה' לְ**יַעֲקֹב** אֲשֶׁר פָּדָה אֶת אַבְרָהָם" – כִּי עַל יְדֵי מִדַּת יַעֲקֹב, בְּחִינַת רַחֲמָנוּת[22], הוּא מְעוֹרֵר אֶת הָאַהֲבָה, בְּחִינַת אַבְרָהָם.

וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב (פָּרָשַׁתְנוּ א, יד): "**וַיְמָרֵרוּ אֶת חַיֵּיהֶם**" – פֵּירוּשׁ וּבֵיאוּר הַכָּתוּב:

כִּי הִנֵּה הַכָּתוּב אוֹמֵר אֵיךְ שֶׁעַל יְדֵי גָּלוּת מִצְרַיִם צָרִיךְ הוּא לָשִׁית עֵצוֹת בְּנַפְשׁוֹ לִצְעוֹק אֶל ה' בַּתְּפִלָּה, וּלְהִתְמַרְמֵר בְּמַר נַפְשׁוֹ עַל חַיָּיו, דְּהַיְינוּ עַל חַיּוּת אֱלֹהוּת שֶׁבְּתוֹכוֹ, שֶׁהוּא חַיּוּת הָעִיקָּרִית שֶׁל הָאָדָם. מַה שֶּׁאֵין כֵּן חַיֵּי עוֹלָם־הַזֶּה אֵינָם נִקְרָאִים חַיִּים כְּלָל.

וְזֶהוּ "**בַּעֲבוֹדָה קָשָׁה**" (שָׁם):

---

10. ("עַד שֶׁתֶּחְפַּץ". שִׁיר הַשִּׁירִים ב, ז. ג, ה).

11. (פְּסָחִים נה, ב).

12. (הַקּוֹל מְעוֹרֵר הַכַּוָּנָה: רְאֵה רַבֵּנוּ חַיִּים שַׁעַר הַקְּדוּשָׁה סוֹף פֶּרֶק טו. הוּבָא בַּשֶּׁלֶ"ה שַׁעַר הָאוֹתִיּוֹת (פב, ב). וּרְאֵה גַּם לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק ל"ה עַמּוּד 195 הֶעָרָה 29. וְשָׁם נִסְמָן).

13. (חָרוֹן עִם הַכּוֹלֵל בְּגִימַטְרִיָּא גָּרוֹן. – לִיקּוּטֵי תּוֹרָה לְהָאר"י"ל רֵישׁ פָּרָשַׁת וַיֵּצֵא וּפָרָשַׁת וַיֵּשֶׁב).

14. (נִסְמָן לְעֵיל א, א).

15. (סִפְרֵי מִסְעֵי לה, לד. רְאֵה מְגִילָּה כט, א).

16. (שַׁבָּת צז, א: "מַאֲמִינִים בְּנֵי מַאֲמִינִים . . הֵן. 'מַאֲמִינִים' דִּכְתִיב (בְּרֵאשִׁית טו, ו): 'וַיַּאֲמֵן הָעָם'; 'בְּנֵי מַאֲמִינִים' – 'וְהֶאֱמִין בַּה'").

17. (אֵינוֹ דּוֹמֶה שְׁמִיעָה לִרְאִיָּה: רְאֵה מְכִילְתָּא יִתְרוֹ יט, ט).

18. (עַל פִּי מִשְׁלֵי יט, כא: "רַבּוֹת מַחֲשָׁבוֹת בְּלֶב אִישׁ").

19. (יְשַׁעְיָה נט, ב: "כִּי אִם עֲוֹנֹתֵיכֶם הָיוּ מַבְדִּלִים").

20. (עַל פִּי זְכַרְיָה ג, ד: "הָסִירוּ הַבְּגָדִים הַצֹּאִים מֵעָלָיו. וַיֹּאמֶר אֵלָיו רְאֵה הֶעֱבַרְתִּי מֵעָלֶיךָ עֲוֹנֶךָ").

21. (יְשַׁעְיָה כט, כב. וְשָׁם: "אֶל בֵּית יַעֲקֹב". וּבְסַנְהֶדְרִין יט, ב מוּכָח דְּיַעֲקֹב עַצְמוֹ פָּדָה אֶת אַבְרָהָם. – מַרְאֵי מְקוֹמוֹת וְהַגָּהוֹת לְתַנְיָא מִבְּכוֹר קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר פֶּרֶק לב).

22. (זֹהַר חֵלֶק א פז, ב וְעוֹד).

כִּי "עֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב – זוֹ תְּפִלָּה"[23], לִצְעוֹק אֶל ה' בִּבְחִינַת "צָעַק לִבָּם", בִּשְׁבִיל גִּילוּי אֱלֹהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים קמט, ו): "רוֹמְמוֹת אֵל **בִּגְרוֹנָם**", שֶׁהוּא הִתְגַּלּוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ עַל יְדֵי בְּחִינַת הַגָּרוֹן הַנַּ"ל. וְעַל יְדֵי זֶה (שָׁם): "וְחֶרֶב פִּיפִיּוֹת בְּיָדָם" לְהַכְרִית כָּל הַקְּלִיפּוֹת וְתַאֲווֹת שֶׁיֵּשׁ לָאָדָם.

וְהִנֵּה, כְּמוֹ לְמָשָׁל חֶרֶב שֶׁהִיא שֶׁל בַּרְזֶל קָשֶׁה, יְכוֹלָה לַעֲמוֹד אֲפִילוּ בִּפְנֵי דָּבָר קָשֶׁה כְּאֲבָנִים וְלֹא תִּפְגּוֹם בְּהַכָּאָתוֹ בָּהֶם, מַה שֶּׁאֵין כֵּן אִם הָיָה הַבַּרְזֶל רַךְ – כַּךְ הַתְּפִלָּה צְרִיכָה לִהְיוֹת קָשָׁה. וְלָכֵן נִקְרָא "עֲבוֹדָה **קָשָׁה**", דְּהַיְינוּ לִקְרוֹא לַה' לַעֲמוֹד נֶגֶד כָּל מוֹנֵעַ מִבֵּית וּמִבַּחוּץ, וּלְשַׁבֵּר כָּל הַקְּלִיפּוֹת וְתַאֲווֹת הַחֲזָקוֹת, לִהְיוֹת לִבּוֹ נִשְׁבַּר בְּקִרְבּוֹ, וַאֲפִילוּ אִם הוּא כֶּלֶב הָאֶבֶן – יִמּוֹס.

וְהִנֵּה כָּל זֶה הַטּוֹרֵח הוּא בִּשְׁבִיל הַגְּלוּת. מַה שֶּׁאֵין כֵּן כְּשֶׁהָיָה בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים – שֶׁלֹּא הָיוּ צְרִיכִין לַתְּפִלָּה, כִּי אָז הָיָה הִתְגַּלּוּת אֱלֹהוּתוֹ בְּמוֹחוֹ וּמַחְשַׁבְתּוֹ שֶׁל אָדָם בְּהִתְרַחֲבוּת, (לְהָאִיר) [לְהָעִיר[24]] אֶת הָאַהֲבָה מִ"קָּרֵב אִישׁ וְלֵב עָמוֹק" (תְּהִלִּים סד, ז) – בְּעוֹמֶק הַמַּחְשָׁבָה בִּלְבָד. :

וְכֵן בְּעִנְיָן הַתּוֹרָה בִּזְמַן הַגְּלוּת, הוּא "**בְּחוֹמֶר וּלְבֵנִים** וְגוֹ'". וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ"רַעְיָא מְהֵימְנָא".

וְהָעִנְיָן הוּא, דִּכְתִיב (שִׁיר הַשִּׁירִים ו, ח־ט): "**שִׁשִּׁים הֵמָּה מְלָכוֹת, וּשְׁמוֹנִים פִּילַגְשִׁים, וַעֲלָמוֹת אֵין מִסְפָּר – אַחַת הִיא יוֹנָתִי תַּמָּתִי**". וּפֵירֵשׁ בַּזֹּהַר[25]: 'שִׁשִּׁים הֵמָּה מְלָכוֹת' אֵלּוּ שִׁשִּׁים מַסֶּכְתּוֹת. 'וּשְׁמוֹנִים פִּלַגְשִׁים' אֵלּוּ בָּרַיְיתוֹת. 'וַעֲלָמוֹת אֵין מִסְפָּר' אֵלּוּ הַהֲלָכוֹת. 'אַחַת הִיא יוֹנָתִי תַּמָּתִי' וְגוֹ'". וּפֵירוּשׁ "תַּמָּתִי" – שֶׁלִּימוּתִי. שֶׁאֵין שְׁלֵימוּת אֶצְלוֹ, כְּבִיכוֹל, זוּלַת כְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (יְשַׁעְיָה סו, א): "וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי", וּכְתִיב (רְאֵה יד, א): "בָּנִים אַתֶּם לַה' וַיָּה אֱלֹקֵיכֶם", וּ"בְרָא כַּרְעָא דַאֲבוּהָ הוּא"[26].

וְהַיְינוּ, מִפְּנֵי גִּילוּי יִחוּדוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים – הוּא בְּכָל צְבָא מַעְלָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (נְחֶמְיָה ט, ו): "וּצְבָא הַשָּׁמַיִם לְךָ **מִשְׁתַּחֲוִים**", שֶׁבְּטֵלִים אֵלָיו בִּמְצִיאוּת בְּפוֹעַל מַמָּשׁ. אַךְ בְּעוֹלָמוֹת הַתַּחְתּוֹנִים, הִנֵּה עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[27] הַמּוֹרְדִים וּפוֹשְׁעִים בּוֹ. רַק "מִי בְּעִמְּךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי **אֶחָד בָּאָרֶץ**" (דִּבְרֵי הַיָּמִים א' יז, כא) – לְיַחֵד לְבָבָם לְ"אֶחָד", וּלְבַטֵּל רְצוֹנָם מִפְּנֵי רְצוֹנוֹ.

וְהוּא כְּמוֹ לְמָשָׁל אֵבְרֵי הָאָדָם שֶׁבְּטֵלִים אֵלָיו, וַאֲפִילוּ הָרַגְלַיִם שֶׁהוּא לְבַר מִן גּוּפָא, וַאֲפִילוּ צִפּוֹרְנֵי רַגְלוֹ – וְהַיְינוּ כָּל זְמַן שֶׁדְּבוּקִים בּוֹ. אֲבָל כְּשֶׁנִּפְרָד אֶחָד מֵאֵבָרָיו, וְכֵן צִפּוֹרֶן הַפּוֹרֵשׁ מִן הָאָדָם, שׁוּב אֵינוֹ נֶחְשָׁב מִכְּלַל הָאָדָם מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ בָּטֵל אֵלָיו.

וְכַךְ בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם כִּתִיב (מִשְׁלֵי יח, א): "לְתַאֲוָה יְבַקֵּשׁ נִפְרָד", שֶׁנִּפְרַד מִיִּחוּדוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְהוּא כְּמוֹ אֵבֶר הַפּוֹרֵשׁ מִן הָאָדָם. וַהֲרֵי זֶה כְּאִלּוּ נִקְטַע אֶחָד מֵאֵבָרָיו, אוֹ נִקְצַץ צִפּוֹרֶן אֶחָד מִן הַקּוֹמָה שְׁלֵימָה שֶׁל יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית, כְּבִיכוֹל. אֲבָל הַבָּא לְדָבְקָה בּוֹ בֶּאֱמֶת, הוּא בָּטֵל לְגַמְרֵי אֵלָיו, וְאֵין לוֹ רְצוֹנוֹת אֲחֵרִים כְּלָל. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים עג, כה־כו): "מִי לִי בַשָּׁמַיִם, וְעִמְּךָ לֹא חָפַצְתִּי בָאָרֶץ כו', צוּר לְבָבִי וְחֶלְקִי וְגוֹ'". וְעוֹשֶׂה הַקּוֹמָה שְׁלֵימָה כְּבִיכוֹל, וְלָכֵן נִקְרָא "תַּמָּתִי".

וְהִנֵּה בְּאִתְעֲרוּתָא־דִלְתַתָּא – אִתְעֲרוּתָא־דִלְעֵילָא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (שִׁיר הַשִּׁירִים ז, יא): "אֲנִי לְדוֹדִי, וְעָלַי תְּשׁוּקָתוֹ". כִּי כְּמוֹ שֶׁמְּעוֹרֵר הַתְּשׁוּקָה בְּחֶדְוַת ה' לַעֲשׂוֹת נַחַת רוּחַ לְיוֹצְרוֹ בְּשִׂמְחָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים קמט, ב): "יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל בְּעֹשָׂיו", כַּךְ חֶדְוַת ה' הִיא מָעוּזוֹ[28], וְ"יִשְׂמַח ה' בְּמַעֲשָׂיו" (תְּהִלִּים קד, לא).

וְזֶהוּ "**וּבִלְבֵנִים**" – "**דָּא לְבוּן הִלְכְתָא**":

כִּי הִנֵּה כְּתִיב (שִׁיר הַשִּׁירִים א, ה): "**שְׁחוֹרָה אֲנִי וְנָאוָה**" – פֵּירוּשׁ: כִּי הַתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה, הִיא נִרְאִית לְעֵין כֹּל בִּבְחִינַת "**שְׁחוֹרָה**" – שֶׁאֵין נִרְאֶה בָּהּ שׁוּם אוֹר כְּלָל, לְפִי שֶׁמְּדַבֶּרֶת בְּעִנְיְנֵי עוֹלָם הַגַּשְׁמִי, בְּעִנְיְנֵי זְרָעִים, וּבְדָבָר שֶׁבְּמִמּוֹן בֵּין אִישׁ לְרֵעֵהוּ. אֲבָל בֶּאֱמֶת – "**וְנָאוָה**" – שֶׁכָּל הַדְּבָרִים שֶׁבָּהּ יְסוֹדָתָם בְּהַרְרֵי קֹדֶשׁ[29] – מֵחָכְמָה־עִלָּאָה, שֶׁכַּךְ עָלָה בִּרְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, "חַכִּים וְלָא בְחָכְמָה יְדִיעָא כו'"[30].

וְזֶהוּ "**לְבוּן** הִלְכְתָא": שֶׁהַהֲלָכוֹת הַנִּרְאוֹת כִּשְׁחוֹרוֹת צָרִיךְ לְלַבְּנָם בְּלוּבֶן הָעֶלְיוֹן, עַל יְדֵי "חֶדְוַת ה'", הִיא הַשִּׂמְחָה אֲמִתִּית בַּה' אֶחָד, וּלְהִבָּטֵל בִּרְצוֹנוֹ, וְלֹא יְבַקֵּשׁ רָצוֹן אַחֵר זוּלַת רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ הַמְלוּבָּשׁ בְּתוֹרָתוֹ.

וְזֶהוּ "**קוּמִי לָךְ** רַעְיָתִי יָפָתִי וּלְכִי לָךְ" (שִׁיר הַשִּׁירִים ב, י):

---

23. (תַּעֲנִית ב, א).

24. (בְּדִפּוּס רִאשׁוֹן: לְהָאִיר).

25. (בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים לח, ב מְצַיֵּין: "עַיֵּין בְּרִבּוֹת בְּשִׁיר הַשִּׁירִים בְּמִקּוֹמוֹ, וּבְפָרָשַׁת קֹרַח גַּבֵּי וּבְנֵי קֹרַח לֹא מֻתוּ". בְּאוֹר הַתּוֹרָה שְׁמוֹת עַמּוּד יב: "בְּרִבּוֹת שָׁם [שִׁיר הַשִּׁירִים רַבָּה פָּרָשָׁה ו ט, יב] אֵלּוּ פ' פָּרָשִׁיּוֹת שֶׁבְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וְזֶהוּ כְּעַיִן בְּרִיּתָא. וּבְגְמָרָא פֶּרֶק קַמָּא דִּבְרָכוֹת דַּף יא, ב דְּתוֹרַת כֹּהֲנִים נִקְרָא מִדְּרָשׁ").

26. (נִסְמָן לְעֵיל א, ב).

27. (הָאֻמּוֹת).

28. (עַל פִּי נְחֶמְיָה ח, י: חֶדְוַת ה' הִיא מָעֻזְּכֶם").

29. (עַל פִּי תְּהִלִּים פז, א: "יְסוֹדָתוֹ בְּהַרְרֵי קֹדֶשׁ").

30. (ז"ח יִתְרוֹ לד, ד. תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה "פְּתַח אֵלִיָּהוּ" יז, ב).

פֵּירוּשׁ "לָךְ" – לְעַצְמְךָ. כִּי "יִשְׂרָאֵל עָלוּ בְמַחְשָׁבָה תִּחִלָּה"[31], וְעַל כֵּן "קוּמִי **לָךְ**" – לְהִתְכַּלֵּל בְּ"אֶחָד".

וְהִנֵּה, עַל דֶּרֶךְ זֶה מִתְעוֹרֵר לְמַעְלָה בְּחִינַת "לוֹבֶן הָעֶלְיוֹן", בְּהִתְגַּלּוּת בְּבְחִינַת הָאָרַת פָּנִים. דְּהַיְינוּ הִתְעוֹרְרוּת הַשִּׂמְחָה וְחֶדְוַת ה' – "צָהֲבוּ פָנָיו"[32]. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים סז, ב): **"יָאֵר פָּנָיו אִתָּנוּ סֶלָה"**, שֶׁהָאָרַת פָּנָיו הִיא "אִתָּנוּ" **וְעַל יָדֵינוּ** – כְּפִי מַה שֶּׁאָנוּ מְעוֹרְרִים בְּחִינַת הִתְגַּלּוּת אֱלֹהוּתוֹ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (מִשְׁלֵי כז, יט): "כַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים כו'".

וְהִנֵּה, תַּכְלִית וּשְׁלֵימוּת הַגִּילוּי הַזֶּה יִהְיֶה לֶעָתִיד־לָבֹא, לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ, שֶׁאָז "עַיִן בְּעַיִן יִרְאוּ" (יְשַׁעְיָה נב, ח) כְּבְשָׁעַת מַתַּן־תּוֹרָה, וְיוֹתֵר מִזֶּה; שֶׁאִילּוּ בִּשְׁעַת מַתַּן־תּוֹרָה, לֹא הָיָה רַק **לְפִי שָׁעָה**. מַה שֶּׁאֵין כֵּן לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ יִהְיֶה גִּילּוּי אֱלֹהוּתוֹ לָעַד וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים **בְּלִי הֶפְסֵק**. וְזֶהוּ "**סֶלָה**" – שֶׁהוּא לְשׁוֹן נֶצַח[33].

וְהִנֵּה בִּזְמַן הַגְּלוּת צָרִיךְ עָמָל וִיגִיעָה רַבָּה לִקְבּוֹעַ בְּלִבּוֹ הַשִּׂמְחָה אֲמִתִּית בַּה', שֶׁהוּא "לִבּוּן הִלְכְתָא", מַה שֶּׁאֵין כֵּן לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ אָז (יְשַׁעְיָה מ, ה): "וְרָאוּ כָל בָּשָׂר יַחְדָּו".

וְכֵן בְּעִנְיָן "**וּבְכָל עֲבוֹדָה בַּשָּׂדֶה**" – "**דָּא בְּרַיְיתָא**":

כִּי בָּרַיְיתָא – בְּחִינַת "לְבַר מִן גּוּפָא"[34], שֶׁהֵם אֲבָרִים הַחִצוֹנִיִּים. וְהַמִּשְׁנָה נִקְרֶאת אֲבָרִים הַפְּנִימִיִּים. וְכָל דָּבָר שֶׁהוּא שָׁנוּי בַּבָּרַיְיתָא הוּא מְרוּמָז בַּמִּשְׁנָה.

כְּמוֹ שֶׁאָמַר אִילְּפָא: "מָאן דְּשָׁאִיל לִי בְּבָרַיְיתָא וְלָא פַּשְׁטִינָא לֵיהּ מִמַּתְנִיתִין?"[35] פֵּירוּשׁ "פַּשְׁטִינָא" – מִלְּשׁוֹן "פָּשַׁט אֶת יָדוֹ", שֶׁהוּא לְשׁוֹן הוֹשָׁטַת יָד. וְאָמַר, שֶׁיּוֹשִׁיט אֶת יָדוֹ מִמַּתְנִיתִין לְבָאֵר הַדִּין הַשָּׁנוּי בַּבָּרַיְיתָא, וְלֹא הָיָה צָרִיךְ לִלְמוֹד הַבָּרַיְיתָא בִּפְנֵי עַצְמָהּ כֵּיוָן שֶׁהִיא נִכְלֶלֶת בַּמַּתְנִיתִין. אַךְ לֹא כָּל אָדָם זוֹכֶה לָזֶה. וּשְׁמוֹ מוֹכִיחַ עָלָיו שֶׁלְּכֵן נִקְרָא **אִילְּפָא**, מִלְּשׁוֹן "אֲאַלֶּפְךָ חָכְמָה, אֲאַלֶּפְךָ בִּינָה"[36]. וְלָכֵן הָיָה מֵבִין דִּין הַבָּרַיְיתָא מִתּוֹךְ הַמִּשְׁנָה.

אֲבָל אֲנַחְנוּ צְרִיכִין גַּם כֵּן לַעֲסוֹק בְּדִין הַבָּרַיְיתָא מִתּוֹךְ הַמִּשְׁנָה. וְזֶהוּ "וּבְכָל עֲבוֹדָה **בַּשָּׂדֶה**". וְזֶהוּ כְּמוֹ לְמָשָׁל שֶׁמֵּבִיא חִטִּים מִתּוֹךְ הַבַּיִת וְזוֹרְעִים בַּשָּׂדֶה מִחוּץ לָעִיר, כַּךְ הָעוֹסְקִים בַּבָּרַיְיתָא בְּדִין הַשָּׁנוּי בְּמַתְנִיתִין.

וְהִנֵּה תַּכְלִית יְרִידָה וְהַגְּלוּת הִיא צוֹרֶךְ עֲלִיָּיה גְּדוֹלָה – שֶׁיֵּאִיר אוֹר ה' בְּגִילּוּי רָב לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ. :

וְזֶהוּ "קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה זֶה בָּא מְדַלֵּג עַל כו'", פֵּירוּשׁ: מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה;

"**עַל הֶהָרִים**" – פֵּירוּשׁ: כְּאָדָם שֶׁקּוֹפֵץ מֵהָר לְהָר וְעַל יְדֵי כֵּן הוֹלֵךְ הַרְבֵּה בְּיַחַד, כַּךְ הִנֵּה הֶהָרִים הָעֶלְיוֹנִים הֵם בְּחִינַת חֶסֶד־דַּאֲצִילוּת, שֶׁהוּא חֶסֶד ה' מַמָּשׁ בְּגִילּוּי רָב וְעָצוּם. וְאִתְעַרוּתָא־דִלְעֵילָא הוּא עַל יְדֵי אִתְעַרוּתָא־דִלְתַתָּא, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ הַרְבֵּה מַדְרֵגוֹת בֵּנְתַיִים.

"**מִקַּפֵּץ עַל הַגְּבָעוֹת**" – פֵּירוּשׁ: "גְּבָעוֹת" הֵם הָאִמָּהוֹת[37], בְּחִינַת מְקַבְּלִים מִן הֶהָרִים. דְּהַיְינוּ אֲפִילּוּ מִי שֶׁאֵין לוֹ בְּחִינַת הָאַהֲבָה מִצַּד עַצְמוֹ, אַךְ מִפְּנֵי שֶׁרוֹאֶה וְשׁוֹמֵעַ תְּפִלּוֹת אֲחֵרִים מִתְעוֹרֵר בּוֹ גַּם כֵּן.

וְהִנֵּה אָמְרוּ רַז"ל (אָבוֹת א, ב): "עַל ג' דְּבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד: עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה (זוֹ תְּפִלָּה), וְעַל גְּמִילוּת־חֲסָדִים". שֶׁהֵם עַצְמָן תִּקּוּנֵי הַמִּדּוֹת שֶׁ"בֵּין אָדָם לַמָּקוֹם" וְשֶׁ"בֵּין אָדָם לַחֲבֵירוֹ". וְהִנֵּה, בְּעִנְיָן תּוֹרָה וּתְפִלָּה כְּבָר נִתְבָּאֵר בַּפָּסוּק אֵיךְ שֶׁהוּא בְּחִינַת הַגְּלוּת, וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל.

וּבָא גַּם כֵּן לְפָרֵשׁ בְּעִנְיָן תִּקּוּנֵי הַמִּדּוֹת, וְזֶה נִקְרָא (פְּרֶשְׁתֵּנוּ א, יד): "אֵת כָּל עֲבוֹדָתָם אֲשֶׁר **עָבְדוּ בָהֶם**": כִּי הָעֲבוֹדָה הִיא מֵהֶם וּבָהֶם עַצְמָן – לְתַקֵּן מִדּוֹתֵיהֶם. וְלָזֶה צָרִיךְ טוֹרַח עָמָל וִיגִיעָה גְּדוֹלָה, לְהַפֵּךְ מִן הַהִפּוּךְ אֶל הַהִפּוּךְ, וּלְשַׁנּוֹת דַּרְכּוֹ וְטִבְעוֹ. וְנִקְרָא "עֲבוֹדָה" – מִלְּשׁוֹן "עוֹרוֹת **עֲבוּדִים**", שֶׁצָּרִיךְ לְעַבֵּד אֶת הַמִּדּוֹת שֶׁיִּהְיוּ מְתוּקָנִים לַה' לְבַדּוֹ:

וְעֵצָה הֵיעוּצָה לָזֶה – מַה שֶּׁכָּתוּב (שָׁם): "**בִּפְרֶךָ**":

וְיֵשׁ בּוֹ ב' פֵּירוּשִׁים:

אֶחָד – לְשׁוֹן **טוֹרַח וּמְלָאכָה כְּבִידָה**. וְלֹא מִפְּנֵי כְּבֵדוּת הַמְּלָאכָה מֵחֲמַת עַצְמָהּ, אֶלָּא כְּעֵין שֶׁדָּרְשׁוּ רַז"ל[38] גַּבֵּי פַּרְעֹה: "**בִּפְרֶךָ** – נָתַן מְלָאכֶת נָשִׁים לַאֲנָשִׁים". שֶׁהֲגַם שֶׁבָּאֱמֶת מְלָאכֶת נָשִׁים קַלָּה מִמְּלָאכֶת הָאֲנָשִׁים, אַף עַל פִּי כֵן הָיְתָה כְּבִידָה עֲלֵיהֶם, מִפְּנֵי שֶׁהוּצְרְכוּ לְשַׁנּוֹת טִבְעָם וּרְגִילוּתָם. וְכֵן בְּעִנְיָן תִּקּוּנֵי הַמִּדּוֹת, אַהֲבָה־וְיִרְאָה שֶׁ"בֵּין אָדָם לַמָּקוֹם", הֵן בִּבְחִינַת "סוּר מֵרָע", הֵן בִּבְחִינַת "וַעֲשֵׂה טוֹב" צָרִיךְ הוּא לְשַׁנּוֹת רְגִילוּתוֹ וְטִבְעוֹ.

---

31. (בְּרֵאשִׁית רַבָּה בְּתְחִילָּתוֹ. מוּבָא בְּעֵץ חַיִּים בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת וּמֵהֶם שַׁעַר הַכְּלָלִים פֶּרֶק א וּפֶרֶק ב. בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה חוּקַּת סג, ג מְצַיֵּן לְעֵץ חַיִּים שַׁעַר מא פֶּרֶק ג)

32. (לְשׁוֹן הַשֵּׁ"ס חוּלִּין ז, ב. וְעוֹד).

33. (עֵירוּבִין נד, א).

34. (מִחוּץ לַגּוּף).

35. (תַּעֲנִית כא, א. יֵשׁ מִי שֶׁיִּשְׁאַל מִמֶּנִּי בַּבָּרַיְיתָא וְלֹא אֲשִׁיבֶנּוּ מִמִּשְׁנָה?)

36. ("וַאֲאַלֶּפְךָ חָכְמָה". אִיּוֹב לג, לג. – אֲלַמֶּדְךָ (מְצוּדַת צִיּוֹן). וּבְשִׁבְטֵי קֹד, א: אַל"ף בֵּי"ת – אֶלֶף בִּינָה).

37. (גְּבָעוֹת הֵם הָאִמָּהוֹת: רֵאשׁ הַשָּׁנָה יא, א. שְׁמוֹת רַבָּה פָּרָשָׁה טו, ד. בַּמִּדְבָּר רַבָּה פָּרָשָׁה כ, יט).

38. (סוֹטָה יא, ב).

וּפֵירוּשׁ הַב' הוּא – לְשׁוֹן **פֶּה־רַךְ**[39]. וְזֶה יָשִׂים הָאָדָם לְלִבּוֹ, כְּמוֹ כַּעַס וְקִנְאָה וְגִדְלוּת וְהִתְרוֹמְמוּת אֶחָד עַל חֲבֵירוֹ – זֶה הַכְּלָל: "מַעֲנֶה רַךְ יָשִׁיב[40] חֵמָה". וְלֹא חֵימָה שֶׁל חֲבֵירוֹ בְּלִבָּד, אֶלָּא אַף חֵימָה שֶׁבּוֹ, דְּהַיְינוּ כָּל הַמִּדּוֹת רָעוֹת שֶׁ"בֵּין אָדָם לַחֲבֵירוֹ", שֶׁיְּסוֹדָם הִיא בְּחִינַת גְּבוּרוֹת. וְהַמֵּבִין יָבִין. :

39. (בַּמִּדְבָּר רַבָּה פָּרָשָׁה טו, כ. תַּנְחוּמָא בְּהַעֲלוֹתְךָ יג. תַּנְחוּמָא בָּאבֶּער שָׁם כג).

40. (מִשְׁלֵי טו, א. בִּדְפוּס רִאשׁוֹן: מֵשִׁיב).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

(כב) **ומעתה** יש להבין שרש ענין ישראל לי ראש כו'. דהנה מבואר בכתוב הטעם שנק' ישראל כי שרית עם אלקי' ואנשים ותוכל. ויש להבין מהו אלקי' ואנשים כו'. דהנה כתיב ויברא אלקי' את האדם בצלמו בצלם אלקים ברא אותו כו' ויש להבין למה הכפיל הדבר ועוד למה לא הזכיר דמות שהרי בתחלה אמ' נעשה אדם בצלמנו כדמותנו כו' וכמ"ש בסוף הפ' זה ספר תולדות אדם ביום ברא אלקי' אדם בדמות אלקי' עשה אותו כו'. אך הנה מבואר למעלה דגם באצי' כלול מג' מדריגות בי"ע והן ג' מיני אדם א"ק אדם דבריאה וע"י וא"א אדם דיצי' וז"א דאצילו' אדם דעשי' וכאשר אמ' נעשה אדם בצלמנו או ויברא את האדם בצלמו קאי על כל ג' מיני אדם הללו עד גם בחי' אדם דעשי' שהוא בחי' ז"א דאצי' הוא שנברא בצלמו כי גם שנק' אדם דעשי' לגבי המאציל עצמו אבל בצלמו עשהו ובצלם אלקי' עשה אותו כו'. וביאור הדברים מובן ע"פ הנ"ל דכל האצילו' נאצל בכלל ובפרט מן העצמות דאא"ס בבחי' צורה עצמי' בחי' צלם כמו צורה הראשונה של עצמו' הנז' בזוהר בהקדמה דגליף גליפו בטהירו עילאה כנ"ל וע"פ אופן ומדריגת אותה הצורה הראשונה שבעצמו' באותיו' החקוקים וגלופים כו' (שזהו מה ששיער בעצמותו בכח מה שעתיד להיות בהשתלשלו' דקו וחוט כו' כמ"ש בכתבי האריז"ל) כך היה ההמשכה בהשתלשלות דקו וחוט ממדריגה למדריגה כמו לבחי' א"ק אדם דבריאה ומא"ק לע"י וא"א אדם דיצי' ומשם לז"א אדם דעשי' כו' הכל בבחי' צלם שהוא מבחי' אותיות שבעצמות ולא בבחי' ומדריגה נבדל מן העצמות משום דאיהו וחיוהי וגרמוהי חד כנ"ל באריכות. וזהו שאמר ויברא אלקי' את האדם בצלמו פי' בצלמו בבחי' צלם וצורה הראשונה דאותיות שבעצמות אא"ס ביחוד גמור עד דאיהו עצמו וחיוהי חד ממש כנ"ל וד"ל. אך א"כ יש להבין שהרי אמר נעשה אדם בצלמנו כדמותנו הרי יש ב' מדריגות הללו דצלם ודמות גם בעצמות המאציל מאחר שא' כדמותנו וכמ"ש בסוף הפ' בדמות אלקי' עשה אותו כו' וגם כאן מ"ש עוד בצלם אלקי' ברא אותו לכאורה מיותר הוא שכבר אמר ויברא אלקי' את האדם בצלמו כו' וגם למה א' כאן ברא אותו ובסוף הפ' אמר בדמות אלקי' עשה אותו כו'. אך הנה יש להקדים תחלה מ"ש בזהר דצלם בדכורא ודמות בנוקב' כו' והן ב' שמות דהויה אלקי' הויה בדכורא ואלקי' בנוק' כידוע וא"כ יותר קשה מ"ש בצלם אלקי' דוק' הלא דמות בנוק' ולא צלם כו'. ולהבין זה הנה ידוע בענין דכר ונוקב' דהוי' ואלקי' היינו כמו בחי' אור וכלי בנשמה וגוף שהאור הוא בחי' עצם החיות והכלי הוא בחי' המגביל ומקבל בתוכו כגוף שמקבל חיות אור הנשמה כו' וה"ז כמו בחי' אותיות השכל שהאור והחיות העצמי הוא השכל עצמו ואותיות השכל הן המגבילים ומקבלים אור השכל אמנם הנה לא יובן ויושג למטה למקבל את אור השכל אלא ע"י האותיות דוק' שמביאין אור שפע השכל למקבל כו' ונעשי' בחי' משפיעים למטה ולגבי אור השכל הן בחי' מקבל כו' וכך יובן בב' שמות דהוי' אלקי' שהוי' בבחי' דכורא עצם האור והשפע ובחי' אלקי' הוא בחי' כלי המגביל והמקבל בצימצומי' וה"ז כמו אותיות החות' שהאותיות מוגבלי' בציור' אבל בהם נתקבל אור העצ' להביאו בהשפעה והמשכה לדבר נבדל והוא לחתו' בו בשעוה והרי כל עיקר חקיקות אותיות החות' אינו נעשה רק כדי לחתו' בו הכתב בשביל קיו' דבר כמו אשר נחתו' בטבעת המלך אין להשיב אבל אם היה גוף החות' חלק בלי אותיות לא יצלח לשום דבר אע"פ שהוא העיקר והעצ' כו' וכך יובן למעלה בב' שמות דהוי' ואלקי' שנק' צלם ודמות שישנם בכל המדריגות עד גם בבחי' העצמות ממש הרי א' בצלמנו כדמותנו שיש שם ב' מדריגות צלם ודמות דכר ונוק' שהן ב' שמות דהוי' אלקי'. והענין הוא דגם שבעצמו' החקיקה דאותיות בבחי' צורה עצמית כנ"ל נק' צלם כנ"ל אבל מה שהאותיות הללו עשויין כדי להביא

השפע עוד למטה למקבל הוא בחי' אלקי' שנק' בשם דמות לגבי צורה העצמי' דאותיות הללו שמצד עצמותן שמיוחדי' בעצמות בתכלית כנ"ל כי הרי נחקק מאותיות הללו אותיות אחרי' כו' אך גם בחי' דמות שבעליון המשפיע הוא בחי' צלם לגבי התחתון כמו אותיות החות' גם שמציירי' בשעוה דמות שלהן ממש לא נקר' דמות מצד עצמותן כי הרי הן צורה עצמי' רק ע"ש פעולתן שפועלין בחקיקתן בדבר אחר כו' וד"ל:

חזינוך. להבין הפרש שבין תפלה לתורה. סד"פ

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

ב) **ועתה** צריך לבאר דרך פרט בענין מצוה זו בסוד יחוד זכר ונקבה, והיות נודע לנו שהיחוד נמצא למעלה ג"כ בנשמות כידוע בענין אברהם ושרה (בראשית י"ב ה') ואת הנפש אשר עשו שמולידים נשמות הגרים משא"כ במלאכים אין היחוד נמצא, ושרש זה יובן בהקדים מעלת הנשמות על המלאכים, ולהבין זה צריך להקדמה אחרת והוא שגם למעלה בספירות ומדות האלקי' נמצא ענין היחוד והזיווג כידוע בזהר ובע"ח בענין יחוד או"א וזו"נ שמהם נוצרו הנשמות ומלאכים, (אך היינו דוקא מאצי' ולמטה משא"כ למעלה מאצי' כידוע דבעתיק אינו בחי' דכר ונוקבא רק מ"ה וב"ן וכדכתיב ואין אלקים עמדי, (דברים ל"ב ל"ט), וגם נודע שענין היחוד והזיווג בכל מקום שהוא הוא ענין נפלא בבחי' המשכת אור חדש מא"ס ב"ה בתוספת מרובה על העיקר וכמ"ש בהקדמה לפע"ח וא"כ צ"ל לפ"ז מהו הפי' שלמעלה מאצי' לא שייך בחי' זיווג מאחר שענין הזיווג הוא המשכת אור חדש מא"ס ב"ה), וגם יש ב' מיני זיווג הא' הנק' זיווג נשיקין בע"ח ואתדבקות רוחא ברוחא בזוהר שהוא בחי' חב"ד בחב"ד ומזה שרש המלאכים, והב' זיווג גופני דיסוד ביסוד ומזה שרש הנשמות, וביאור זה הנה מבשרי אחזה עד"מ באדם יש ב' בחי' השפעות הא' זיווג גופני בהשפעת טפת זכר ושוהה ברחם הנקבה ט"ח ונעשה וולד, והב' השפעת שכל מרב לתלמיד כי הנה גם הטפה נמשכת ממוח האב כמו שהשכל נמשך משם אלא שנתגשמה ביותר, ואמנם באמת שרשה יותר נעלה שהרי אנו רואים שמהטפה יולד בדומה אדם שלם שיש לו כח השכל להשכיל כל דבר משא"כ מהשפעת שכל לא יושפע רק איזה השפעת שכל גלוי אבל לא יוכל להשפיע לו עצם כח שכלי ולהחכים את המחוסר דעת בטבעו (כדאמרי אינשי איך קען דיר קיין קאפ ניט ארוף שטעלין), רק שמעלת השפעת שכל הוא שלא נתגשמה שפע השכל כ"כ כבטפה אמנם באמת הא בהא תליא שלהיות הטפה נלקחת מפנימי' המוחי' ע"כ לא תוכל לירד אלא ע"י התגשמותה דייקא כמ"ש במ"א מדוגמת משלי שלמה ומחוי לי' במחוג כו' (חגיגה ה' ב') ע' בתורה ע"פ יונתי בחגוי הסלע (שה"ש ב' י"ד): והנמשל מזה יובן למעלה ג"כ ב' מיני זיווג הנ"ל נשיקין וגופני, הגם שאין שם ציור גשמי ח"ו הס מלהזכיר מלומר בחי' גופניות ח"ו כדכתיב לא תעשה לך כל תמונה כו' (דברים ה' ח') ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה ושם בסתר (דברים כ"ז ט"ו) כמ"ש הרשב"י ריש האד"ר והכל בחי' רוחני' שאינו בגדר מקום ולא כח בגוף כנשמה הנתפסת בגוף ח"ו, אבל מ"מ יובן השכלת ענין הזיווגים ומעלתם זע"ז באיכותם בפנימי' וחיצוני' הכל ברוחניות ממשלים הנ"ל רק שבתחלה צריך להקדים כללות ענין הזיווג בכחות רוחניים, והדבר למד מענינו עד"מ הנ"ל בזיווג זכר ונקבה הגשמיים שהגם שהוא ע"י איברים הגופניים הנה באמת הוא ע"י כח רוחני המלובש באיברי ההולדה שהם הפועלים הולדה זו ע"י אותן האיברים המוכנים לקבל צורת כחות הנ"ל כמו שהראי' בעין אינו ע"י בשר העין בלבד אלא ע"י כח הראי' הרוחני שבנפש שמתלבש באישון עין המוכן לקבל צורה זו וכדאי' בגמ' נדה דל"א (ע"א) הקב"ה נותן בו נשמה וקלסתר פנים וראיית העין כו' ופירש"י שאעפ"י שנבראת העין מן האב ואם, אינו רואה. תדע שהרי המת יש לו עינים ואינו רואה עכ"ל וא"כ גם כח המוליד שבגוף שמשפיע זרע להוליד בדמותו וצלמו הוא נלקח מכח המוליד שיש בנפש ע"ד שכל כחות המתלבשים בגוף מהנפש, הם נלקחים מהנפש בבחי' גילוי מההעלם כידוע וענין כח המוליד שבנפש הוא שישפיע השפעה רוחני' ממהות הנפש ממש כדמיון כח ההולדה שבגוף שמשפיע להוליד גוף כנ"ל, ולהבין ולהשכיל קצת איכותו ומהותו של כח זה הרוחני המוליד שבנפש יובן עד"מ מן כח המוליד שבלבושי

הנפש כמו בשכל ומחו"ד שהרי אנו רואים בהשפעת
שכל מרב לתלמיד ע"י הדבור שהוא לבוש החיצון יש
בו ג"כ כח המוליד והוא הנק' יסוד דדכורא בהיות
שיש חכם שאין לו כח זה להשפיע לזולתו אעפ"י
שמבין בטוב לעצמו לפי שאין לו כלי היסוד להסביר
ולהטעים השכל לפי ערך קטנות התלמיד אלא מבין
ומשיג לפי השגתו ולא יוכל למצוא עצות בנפשו איך
להוריד ולהלביש את הסברא בצירופי אותיות אחרים
לפי אופן הבנת התלמיד וזהו מפני שאין לו כ"כ בחי'
כלי ההשפעה חוץ מעצמותו שהם בחי' תרין ביעי'
נו"ה היועצות איך יהי' ההשפעה והיסוד שהוא גוף
ההשפעה, ויש חכם קטן הימנו שכלי היסוד יש בו
יותר דהיינו שיוכל להסביר ולהטעים את השכל עד
שגם התינוק יוכל להבינו מפני שיש לו ריבוי דברים
להרחיב הענין להטעימו בצירופים שונים וכמ"ש בס'
הקבלה שפרנסי הדור הם מבחי' היסודות וז"ש משה
שפיר קאמרת (סוכה ל"ט א') על כל גדול הדור המלמד
לתלמידיו שמשה הי' בחי' יסוד אבא כי כמו שהוא
בענין השפעת שכל כך גם השפעת תורה והכנסת יראת
שמים בלב השומעים, והנה בחי' זו נק' יסוד דדכורא,
ועד"ז יובן ג"כ במקבל ההשפעה שיש בו בחי' כלי
יסוד דנוקבא והוא מה שאנו רואים שיש תלמיד
שקולט היטב במוחו מה שהוא שומע ויש שאינו קולט
היטב והיינו לפי ערך יסוד דנוקבא המקבל וזהו ענין
ד' מדות שבתלמידים משפך בחי' פולטת ונפה בסוד
הבירור שבטיפה ודו"ק: והנה מזה יוכל המשכיל
להשכיל ענין בחי' יסוד וכח המוליד שבנפש, להשפיע
בחי' דכורא, ולקבל בחי' נוק' הכל בהשפעות עצם
הרוחני' של מהות כחות הנפש כנ"ל וכשהם מתלבשים
בגופות דזכר ונקבה הם פועלים פעולתם ע"י כלי
הגוף, דזכר להשפיע, ודנקבה לקבל ואם הם פועלים
פעולתם ע"י כלי הגוף החומריים כ"ש וק"ו שיכולים
לפעול בהיותם מופשטים מחומר גופני דהיינו להזדווג
ע"י היסודות שלהם בבחי' השפעת וקבלת ההשפעה
רוחניית ולהוליד בדמותם וצלמם וזהו ענין זיווג נשמת
אברהם ושרה בג"ע להוליד נשמות הגרים שלהיות
בחי' השפעת האור והחיות רוחני כמו בחי' אהבה
מאברהם שהוא מרכבה למדת החסד נשפע בנפש הגר
שתהי' אהבה זו פועלת בגופו להעירו ולהקיצו משינתו
א"א לכלי גוף הגר להכילו אם לא שתקלט תחלה
ביסוד דנוק' בחי' שרה שהיא מרכבה לבחי' מלכות
כנודע, ועד"ז יובן ג"כ יחוד דספירות כמו יחוד ז"א
ונוקבא שהטפה נמשכת מז"א עד"מ הוא ענין השפעת
אור וחיות רוחני אלקי מאור וחיות המלובש בז"א
להיות בחי' נשמה או להחיות העולמות וכדי שיהי'
אור וחיות זה נתפס בבריאה יצי' עשי' א"א כ"א
שיקלט תחלה בבחי' יסוד דנוקבא היא מדת מלכותו
ית' הפועלת התהוות היש ונברא כו' כמבואר במ"א
באריכות וכלל ענין היחוד הוא תוספת גילוי והמשכת
אא"ס ב"ה ביתר שאת ויתר עז על ההארה הנקצבת
לקיום העולמות כנודע, ועתה יובן ג"כ ענין ב' מיני
יחוד הנ"ל נשיקין וגופני כי נודע שיש בכל פרצוף
עצמות וכלים ד"מ נפש וגוף ונת' ענינם במ"א שבחי'
החכמה עד"מ הוא הכלי, והאור והחיות מא"ס ב"ה
המחי' ומהווה כח חכמה זו הוא האור והעצמות, ויש
כלים פנימים וחיצוניים וכמה בחי' פנים לפנים ואחור
לאחור כנודע ולזה בחי' זיווג הנשיקין הוא ע"י הבלים
כמ"ש בע"ח והכוונה עם כי אין אתנו יודע איך ומה
בפרטות אבל הענין הוא שלא ירדה ונתגשמה השפע
כ"כ בבחי' חיצוניות הכלים והוא כענין ההשפעה
שבאדם משכלו שבמוחו באותיות מחשבתו או אפי'
לזולתו באותיות דיבורו שהארת השכל שבהשפעה זו
לא נתרחק מהותו כ"כ מבחי' המוחי' שבכלי מוחו
ותבונתו משא"כ בחי' זיווג גופני למעלה הוא הנק'
בחי' טיפת מ"ד לומר שנתגשמה השפע ע"י חיצוני'
הכלים להיות רחוקה בערך ממהות פנימיות כלי
המוחי' דוגמת ריחוק הטיפה שבאדם ממהות השכל
והלחלוחית שבמוח כו'. והנה שרש המלאכים הוא
מזיווג נשיקין הנ"ל ולזה נשארים ברוחני' ולא ירדו
בגופות להיות כי שרש התהוותם ע"י השפעת אור
ושפע וחיות אשר אינו יורד בשינוי המהות כ"כ
ממקורו, ושרש הנשמות מזיווג גופני ולזה מתלבשים
בגופות גשמיים ממש להיות כי נשמתם מבחי' אשר
ירד בריחוק ושינוי המהות כנ"ל, אמנם באמת זהו
הוראה על היותה נמשכת מפנימי' ועצמיות המוחי'
ולא הארה חיצוני' בלבד כבזיווג נשיקין וכנ"ל ממשל
הטיפה שמולדת בדומה, מהות שיש בו כח השכל
כדמותו וצלמו של כח השכל שבאב משא"כ בהשפעה
מרב לתלמיד שמשפיע בו בחי' חיצוניו' וגילוי השכל
כו' וכמ"כ למעלה הנשמות נמשכים מפנימיו' חכמה
עילאה כדכתי' (שמות ד' כ"ב) בני בכורי ישראל וחלק
הוי' עמו (דברים ל"ב ט') שבה מלובש אא"ס ב"ה
וכנודע שהנשמות הם מפנימיות הכלים והמלאכים
מחיצוני' ולכן נק' בנ"י דוקא אדם אדמה לעליון
שכלולים מכל פרטי כחות הי"ס חב"ד חג"ת כו'
שלזאת ניתנו להם תרי"ג מצות שהם רמ"ח איברים
דמלכא ושס"ה ל"ת שס"ה גידים אשר הם בחי'
ומדריגות שונות ומהן תלויו' ברישא דמלכא ומהן

בגופא ובדרועא כו' וכולם יכולי' הישראל להמשיך להיות כי הם כללות מהכל לפי שנמשכים* מפנימית המוחי' שכולל הכל דוגמת הטפה בגשמיות משא"כ המלאך הוא פרט א' אם חסד אם גבורה וכשמו כן הוא וע"כ אין מלאך א' עושה שתי שליחות (זח"ג נשא קל"ב ב') ולכן אין המלאך יכול להוליד ולא מצינו זיווג במלאכים וכמשל האותיות שאין בהם גידול וריבוי ותוספת ומגרעת כו' ואין א' יכול להוליד חבירו משא"כ בנשמות הנמשכו' מפנימי' המוחי' שבה מלובש אא"ס יש בהם הזיווג וההולדה וד"ל וכמ"ש במ"א בפי' הזהר דבראשית ע"פ לא טוב היות (בראשית ב' י"ח) וע"פ אלה תולדות נח (בראשית ו' ט') ובבלק ע"פ ברכו ה' מלאכיו (תלים ק"ג כ') ע"ש:

מצות פרי' ורבי'

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

ב) **וביאור** הענין הנה עד"מ מבחי' חסד דאצי' שהוא בחי' חסד בבחי' א"ס ממש, א"א שיתהווה ממנו בחי' חסד דבריאה שהוא בחי' מחנה מיכאל באהבה בחי' בע"ג ממש, ונודע שהבע"ג עם בלתי בע"ג אין להם ערך ויחוס כלל, ע' בלקו"ת בשה"ש בד"ה ששים המה הראשון, ע"כ אי אפשר שתלך השפע מאצי' לבי"ע אם לא ע"י ממוצע שכלול משניהם דוקא, שהוא בחי' המל' דאצי' שע"י יורד השפע להחיות ולהוות נבראים בע"ג. ואפי' למטה בעוה"ז הגשמי אנו רואים באיזהו מן השפעות שנשפעים מן המשפיע למקבל כשהם רחוקים בערך זמ"ז יש ביניהם ממוצע, כי להיותם רחוקים זמ"ז א"א שתלך השפע מן המשפיע למקבל ישר כ"א ע"י ממוצע, שהוא יקבל השפע מן המשפיע ותתעלם בו, וממנו ישפע אח"כ להמקבלים כו'. וכמו ענין המתורגמן להשמיע הדרשה ברבים שהוא הממוצע בין הדורש המשפיע ובין העם השומעים ומקבלים כו', ועד"ז נא' אנכי עומד בין ה' וביניכם, גם משה ואהרן שע"י הי' יצ"מ זהו כענין הממוצע, ובהממוצע יש ב' בחי' ז"ע משה ואהרן, וזהו ואהרן אחיך יהי' נביאך וכמ"ש במאה"ז פ' בחוקתי דקי"ד ע"פ דומה דודי לצבי. והנה נודע דכל בחי' הממוצע בהכרח שיהי' כלול משניהם היינו מהמשפיע והמקבל, שבהכרח שיהי' בערך ודוגמא מעט להמקבל, וגם יהי' בערך ודוגמא מעט להמשפיע, ולכן ביכולתו לקבל השפע מן המשפיע להיותו בערך ודוגמא מעט, וגם ביכולתו להשפיע למקבל להיותו בערך ודוגמא מעט, וכמו בין דומם לצומח יש ממוצע עצי אלמוגים שיש בהם מב' הבחי' שהם בעצם אבן שהוא דומם ועכ"ז הם צומחים, וכן בין צומח לחי יש ממוצע עוף שצומח מן האילן כמבואר ביו"ד סי' פ"ד סט"ו וע' ג"כ ספ"ח דכלאים מ"ה בענין אדני השדה, וכן בין חי למדבר הממוצע הוא הקוף. והנה דצח"מ הם נגד אבי"ע והממוצע ביניהם למעלה זהו בחי' כתר דעשי' שנעשה ממל' דיצירה הוא ממוצע בין עשי' ליצי', וכן בין יצי' לבריאה כו', ועמ"ש בד"ה ביום השמע"צ כנישין שיש בו ג"כ מב' הבחי' ולכן הוא הנק' תחלת מעשיך ע"ש, וע' מענין העמוד הממוצע בין געה"ת ובין געה"ע בת"א בד"ה ואתה תצוה. גם אצי' ממוצע בין א"ס לבי"ע בד"ה כי אברהם לא ידענו, ויש בו ב' הבחי' ח"ע וח"ת, וג"כ חו"ב שהן י"ה זהו ענין ים בחי' העליונה שבהממוצע ים החכ', ותו"מ שהן ו"ה בחי' האחרונה ו"ה נגלות, כי שאל נא לימים ראשונים ו' קצוות, אבל בג' ראשונות השאלה אסור ופי' בפרד"ס ש"ח פט"ו כי ג"ר הם חב"ד שזה שייך לעצמותו, אבל ו"ק חג"ת הם מדותיו להנהגת העולם כו', ועי' זח"ב ס"פ יתרו דצ"ג סע"א שזהו"ע שלח תשלח את האם ואת הבנים ו"ק תקח לך כו', ולכן ר"ת ישמחו השמים הוא י"ה ור"ת ותגל הארץ ו"ה, היינו ו"ה בחי' עלמא דאתגלייא וכגבוה שמים על הארץ כך גבהו בחי' י"ה חכמתו ובינתו כו'. ונמצא מובן עכ"פ שהוא כלול משניהם דהיינו שיש בו כל ההשפעות של המשפיע ממש וגם מקור להמקבל ממש.

בס"ד, שש"פ, ל"ב.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

בשורות הבאות מבאר הרבי נ"ע, כיצד נשארת דביקות הנשמה גם בירידתה לעולם הזה הגשמי.

וגם בירידת הנשמות למטה והתלבשותן בגוף שהוא נברא רחוק מצד עצמו, **הרי הן בבחינת קירוב ודביקות בשם הוי' על ידי תורה ומצות, וכמו שכתוב**[171] **וירם קרן לעמו** תהלה לכל חסידיו לבני ישראל עם קרובו - ומפרש הרבי נ"ע את פסוק זה, ש"וירם קרן לעמו" הכוונה היא על **בחינת המשכה עצמיות דתורה ומצות** כיון שקרן עניינה המשכת העצם[172], **ועל ידי זה ישראל הם עם קרובו** דפסוק זה **קאי** (מוסב) **על שם הוי' כו'** כפי שנאמר בפסוק שלפניו "יהללו את שם הוי'", **וכמו שנתבאר במקום אחר,**

וכמו שכתוב[173] **ואתם הדבקים בהוי' אלקיכם חיים** כולכם היום, **דאתם היינו** נשמות ישראל כפי שהם, לא רק כפי שהם בשורשם, אלא **גם כמו שמלובשים בגופים הרי הם דבקים בהוי' אלקיכם** - ולכאורה, הנשמה אמנם דבוקה תמיד, בדביקות בלתי ניכרת, אבל כיצד הדביקות היא גם מצד הגוף? אלא שזה **על ידי תורה ומצות כו',**

וגם שאור אין סוף מאיר בהם בבחינת פנימית ממש בבחינת התאחדות על ידי תורה ומצות כו' - לא רק האור המתלבש בכלים שהוא אור מוגבל, אלא גם אור אין סוף ממש מאיר בנשמות על ידי תורה ומצוות.

ועל ידי הנשמות נראה ונגלה גם כן אלקות בעולם - כיון שהנשמות הם החלק של הוי' והם ירדו לתוך העולם, יש להם את היכולת להאיר את העולם באור אלוקי, **וכמו שכתוב**[174] **עדות לישראל שהן בחינת עדות על הנסתר** כיון שעל הדבר הגלוי אין צורך להעיד, וזה שנשמות ישראל נקראים בשם "עדות", כיון שעל ידם מתגלית דרגת האלוקות הנמצאת בעולם בהסתר, והיא **בחינת אור אין סוף הסובב כל עלמין כו'** שהרי אור הממלא כל עלמין ניכר בגילוי יותר מצד עצמו ולא שייך לקרותו בשם "עדות"[175].

וכמו שכתוב בלקוטי תורה דבור המתחיל אלה פקודי[176] **שה"עדות לישראל" זהו בחינת שם הוי' שיש בכל אחד ואחד מישראל כו' ובפניהם הם ניכרים כו'** - בפנים של יהודי ניתן לראות את שם הוי', **ובפרט דנשמות ישראל כל ענינם הוא** שירדו למטה **להאיר את העולם כמו שנתבאר לעיל ויתבאר לקמן בפרטיות.**

ועל כן - כיון שכל מטרת ירידת הנשמה היא להאיר את שם הוי' בעולם, **בנשמות ישראל למטה ההשגחה עליהם היא משם הוי' דוקא כו',** דבדרך כלל **ההנהגה עמהם אינו על פי הטבע כי אם משם הוי' שלמעלה מהטבע,** שלא כמו חייהם של שאר הנבראים ואומות העולם, שמונהגים על פי כללי הטבע.

ובזה - בהנהגה מצד שם הוי' - **יש ב' אופנים אם** - אופן אחד - **שההנהגה היא למעלה מהטבע לגמרי שיש ניסים גלויים, שזהו משם הוי' ממש, או** - אופן שני - **בדרך נסים נסתרים שהוא ענין רוממות הטבע שזהו מבחינת רוממות האין סוף שבמלכות** - המלכות היא המנהיגה בפועל את העולם ובגדרי הטבע, אלא שיש מצב בו יש רוממות והתנשאות בטבע עצמו.

כמו שנתבאר לעיל (דבור המתחיל אני לדודי), שטבע הוא מלשון "טבעו בים סוף"[177], היינו, שהאלוקות נעלמת ונסתרת, כדבר הנטבע בים שאינו ניכר וגלוי. ורוממות הטבע פירושה שהאלוקות נראית ונגלית בתוך גדרי הטבע, לא כמו הניסים שמעל הטבע, ששוברים את גדרי הטבע ולא יכולים להתגלות בו אלא על ידי ביטולו, אלא שהטבע עצמו מתרומם.

והוא ענין שם הוי' המאיר בשם אלקים כו' - יהודי אמנם מקבל משם הוי', אך יש אופן בו שם הוי' מאיר בשם אלוקים וגם אז ההארה היא בעצם משם הוי'.

מכל מקום, בשני אופנים אלו נשמות ישראל שייכות למעל הטבע.

וזהו מה שכתב השל"ה שעל ידי המספר הוא השראת השכינה והקשר ביניהם מובן על פי כל הנתבאר, **דהמספר הוא מצד החשיבות** כפי שנתבאר בפרק הקודם בעניין מניין הכוכבים, וביתר שאת בנשמות ישראל, כפי

---

171. תהילים קמח, יד.
172. ראה סידור עם דא"ח על מזמור זה.
173. דברים ד, ד.
174. תהילים קכב, ד.
175. ראה המשך זה לעיל, פרק סז.
176. **וזה לשונו (ד, ב):** והענין כמ"ש ברבות כי תשא (ס"פ מ"ו) ע"פ ועתה ה' אבינו אתה כו' ובפניהם הם ניכרים שנאמר (ישעי' ס"א) כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ה' והיינו ע"י שיש בכל א' בחי' שם הוי' ממש כמ"ש במ"א בד"ה ראה אנכי נותן בחי' יו"ד הוא בחי' ביטול אליו ית' שלמעלה מדעת ושכל המושג וכמ"ש בבינוני' פרק י"ח ובחי' ה' הוא ענין התבוננות בגדולת ה' וב' בחי' אלו נקראו תרין ריעין דלא מתפרשין ונק' נקודה בהיכלא. שהה"א וההתבוננות הוא היכל לגילוי בחי' הביטול של היו"ד כו' וזהו ענין י"ה עדות לישראל כו' ששם עלו כו'.
177. **שמות טו, ד.**

שנתבאר בארוכה בפרק זה, דענין המספר בזה הוא ההשגחה בבחינת גילוי אור - דרגת שם הוי', **שזהו ענין השראת השכינה כו'.**

קיצור.

והנה הנשמות הן גם כן נצחיים, ומעלתם למעלה הרבה מצבא מעלה, כי הם בבחינת דביקות והן אלקות, ועל כן הן נצחיים בבחינת קיום עצמי, וגם למטה ואתם הדבקים בה' על ידי תורה ומצוות, ואור אין סוף מאיר בהם בפנימיות, ועדות לישראל, ועל כן עליהם ההשגחה משם הוי' אם למעלה מהטבע או בחינת רוממות הטבע, וזהו ענין המספר שעל ידי זה הוא השראת השכינה.

צהר תעשה לתיבה

שבת פרשת נח, תער"ג

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – קונטרסים

ח) והנמשל מזה יובן בעניין החילוק שבין זמן הגילוי אל זמן הגלות. שבזמן הגילוי האירה אלוקות בגלוי. ואז לא נרגש כל־כך יתרון המעלה של האור האלוקי. אמנם הרגישו שזה אלוקי וראו במוחש שזה למעלה מהטבע, אבל זה לא גרם חידוש, כמו זה שעלה לרגל לירושלים, והניח ביתו פתוח, ובא ומצא נחש כרוך על כפות המנעול, זה בכלל לא הפליא אותו. כפי שאין זה מפליא אדם כשהוא רואה את אור היום. או זה שיש לו מה לאכול, וכשמגיע זמן האוכל הוא אוכל, ואינו מרגיש שום יתרון בזה שאכל, לפי שהוא דבר הרגיל שכאשר יש מה לאכול ומגיע הזמן, הוא אוכל. ולזאת, הנה גם כשהוא רעב לאכול, אינו רעב ממש, לפי שהידיעה עצמה שיש לו מה לאכול, הנה זה עצמו גורם שאינו רעב. אבל זמן הגלות הוא זמן החושך והאפילה, חושך סמיך ועמוק. וכמו על־דרך־משל מי שהיה נמצא ביער גדול בלילה, אשר "החושך יכסה ארץ", וחייתו ארץ נוהמים ורועשים, שאז יפול על האדם פחד מוות, ויכסוף וישתוקק אל האור הרבה יותר מכמו ביום. לפי שאז הוא מרגיש ביתרון מעלת האור. או מי שהוא רעב ואין לו במה להשביע את רעבונו, הוא ירעב ביותר. וכן הוא בזמן הגלות, אשר אז התשוקה לאלוקות היא יותר מכמו בזמן שהאלוקות האירה בגילוי. וכמו שכתוב "צמאה לך נפשי, כמה לך בשרי, בארץ ציה ועיף בלי מים". כי "מים" הוא תורה, וכמו שכתוב "הוי כל צמא לכו למים", ואין "מים" אלא תורה, הנה "בארץ ציה" שהיא "בלי מים", שם הוא הצמאון ביותר. ובפרט באלו שמונעים ומעכבים אותם מלימוד התורה וקיום המצוות, ודוחקים ולוחצים אותם, הנה אז הכוסף לתורה ומצוות הוא ביתר שאת וביתר עוז, עד שבאים לכלל מסירת־נפש על לימוד התורה וקיום המצוות, כאשר הי' בדורות הקודמים בזמן הגזירות רחמנא־ליצלן, שלא ללמוד תורה ושלא לקיים את המצוות, שמסרו נפשם על זה בפועל ממש.

ט) וזהו דכתיב "כן בקודש חזיתיך" וגו', ואמר רבינו הזקן בשם הבעל־שם־טוב, "הלוואי בזמן הבית חזיתיך". כלומר, הלוואי בזמן הבית, חזיתי גילוי אור כמו הגילוי אור שממשיכים על־ידי העבודה בזמן הגלות. וטעם הדבר הוא לפי שבזמן הבית העבודה היא במוח ולב, שיש בזה תענוג רב ושמחת הנפש, אבל בזמן הגלות העבודה היא בקבלת עול ובמסירות נפש. והמסירות־נפש שיש ליהודי בזמן הגלות ללימוד התורה וקיום המצוות, ובפרט בזמן הגזירה שמענישים על זה, והוא מוסר נפשו על זה, הנה על־ידי מסירות־נפש זו ממשיכים אורות גדולים ועצומים הרבה יותר מכמו בזמן הבית. וכידוע בפירוש הכתוב "והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה". הרי משה הוא הראש של כל ישראל, וכמו שכתוב "שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבו", כי כל ישראל הם "רגלי" של משה, ומשה הוא הראש שלהם. והנה בגוף האדם, הרי הראש מרגיש את כל האברים אפילו הציפורן שברגל, לפי שכללות החיות היא במוח שבראש. ומשה הוא ראש ישראל. הנה איתא במדרש שהראה הקדוש־ברוך־הוא למשה, דור דור ודורשיו, דור דור ופרנסיו. וראה משה שבסוף כל הדורות בעקבות משיחא, יהיה דור יתום כזה שיהיו נשמות נמוכות, שלגבי ההשגות של משה רבינו, ההבנה באלקות של הנשמות שיהיו בעקבות משיחא היא כמו כלום, ויהיו כל־כך הרבה מניעות ועיכובים, ורעב ודאגה רחמנא־ליצלן וירדפו את אלה שלומדים ומקיימים את מצוות ה'. ומכל־מקום, בעלי ההשגות הקטנות הללו ויהודים מאד פשוטים, יקיימו תורה

ומצוות ויתפללו בנועם חסידותי עם ביטחון וחוזק של אמונה פשוטה. מזה משה רבינו התפעל מאד, שיהודים פשוטים שהשגתם באלוקות קטנה מאד, והם בזמן הגלות שהוא זמן החושך והאפלה בכלל, ובפרט שיהיו דחוקים ולחוצים ומעונים בעינויים קשים ומרים ביסורי הנפש ויסורי הגוף, השם ירחם, ובכל זאת יהיו בתוקף האמונה ובטחון בהוי', ולא יתפעלו משום מונע ומעכב, וילמדו תורה ויקיימו את המצוות ויעבדו את הוי' בתפילה ובהנהגות טובות, לכן משה רבינו היה שפל בעיני עצמו. וזהו "והאיש גו' האדמה", שהחזיק את עצמו יותר קטן מאלה שיקיימו תורה ומצוות במסירות־נפש בפועל ממש.

י"ב וי"ג תמוז תרפ"ט.

ספר השיחות – ה'תש"ב־תש"ג בלה"ק

ג. כשהיינו ברוסיה ושררה אימת מוות ממש לעשות עבור תורה, ובאסיפה ידועה אמרו שאם יתפסו – יאסרו, והרבנים מרוסיה ובפרט הרב לוויטין יודעים מה היתה אז המשמעות של מאסר ברוסיה, אמרתי אז לנאספים, שיבוא זמן שיתגעגעו לכך, צריכים לחטוף מה שאפשר. לומר לזולת ללכת על קידוש השם – אסור, לחפש קידוש השם לעצמו – לא צריכים, אבל אני מוכן לכך, ואתם עשו כפי שאתם מבינים וכו'.

כעת הוא הזמן שצריכים לחטוף, עד עכשיו היתה גלות, אך הקב"ה אומר, עד פה תבוא, אין הקב"ה רוצה לחכות יותר, או הדרך של תשובה, או.... איני רוצה לומר. "אף על פי שחטא ישראל הוא"[7], לימוד זה של אף על פי... אין כעת, הוא נולד יהודי והוא מוכרח להישאר יהודי.

מה חטא חטאה אוזני, לשמוע דיבורים כאלה. בא אלי יהודי ומבקש ממני ברכה על עניניו הפרטיים. אינני רופא, אין אני נותן רפואות, אני נותן ברכה בשם התורה ובזכות אבותי הקדושים, ושואל אני אותו יהודי, כשאתה בא אלי ואתה מאמין בי, מדוע אינך מאמין בקב"ה ובמצוותיו, הוא עונה לי שכאן באמריקה המצוות שחוקות, כך שמע מהראביי שלו. מה פירוש מצוות שחוקות? תורה ומצוות הן נצחיות בכל זמן ומקום.

תלמודי התורה הטרפים, הראבייס הטרפים, המורים הטרפים, ההורים המובילים את ילדיהם אל מורים כאלה – מובילים את ילדיהם לשמד ר"ל, מוטב שהילדים ילמדו אצל גוי מאשר אצל מורים כאלה.

האויר באמריקה מקולקל מאוד, ברוסיה כשהלכו יחד עם שלוש מאות אברכים שמסרו את נפשם על תורה, לא היה האויר מקולקל כמו כאן.

ד. רוצה אני שדבריי יישמעו מקצה אל קצה המדינה. אני מבצע השליחות שבגללה שלחו אותנו לאמריקה, בלי מחלוקת. הריני יודע שעל כל ענין שאני עושה – יש לי מנגדים, אך אנו מבצעים בעזה"י את אשר הוטל עלינו. אין אנו רוצים לשכנע את אף אחד, לא את המנהל בתלמוד תורה, זה שמחלל שבת, כשם שאי אפשר לפתות את מלאך המוות שלא יהרוג, כך אי אפשר לפתות את המנהל ללמוד חומש כהוויתו כמו שצריך, מן ההכרח לדעת שאם צריכים ללמוד לימודים אחרים (לימודי חול – המעתיק) הרי זה רק בהכרח, אך לא לוותר על השעה, זאת בשום אופן לא. אלה שמתנודדים, פעם כך ופעם כך, צריכים לדעת, שהים לא נקרע מיד, בתחילה צריכים לקפוץ בים, לא צריכים להתפעל מאף אחד, הן מבני ברית והן משאינם בני ברית, יש להבהיר שלגבי תורה ומצוות – אין עלינו שום בעלי בתים. צריכים לעזור לכל הישיבות, אך רק בישיבות שלומדים בהן ביראת שמים. יש לפעול בלי שום משא פנים כלפי אף אחד. אני תובע מכם לא רק כסף, כסף יהיה במילא, "וארובות השמים נפתחו"[8]. אני תובע מכם את הכוח היהודי. אבות, אמהות, סבתות וסבים – שילחו את ילדיכם לתלמודי תורה כשרים, שבהם לומדים אלף בית, קמץ אלף א. ישנם כיום כאן ב"ה הרבה תלמודי תורה כשרים. כעת הוא הזמן שזקוקים לנטורי קרתא האמיתיים, והם תינוקות של בית רבן.

ה. החג של נר חמישי של חנוכה הוא חג חסידי, חסידים שוחררו אז ממאסר. אדמו"ר הזקן יצא בי"ט כסלו והחסידים שישבו אתו יצאו בה' דחנוכה. שזהו הוראה, למרות שיודעים את הדבר מכל־מקום צריכים להצביע, לחסידים היתה מסירות נפש לקבוע מדות טובות. חג חסידי הוא לא רק חג עבור חסידים, זה נוגע לכלל ישראל.

---

7) סנהדרין מד, א. זח"ג קיב, א.

8) בראשית ז, יא.

ו. מה שעד עתה לא יכלו לעשות באמריקה, הראינו ב"ה שיכולים, יכולים לראות מה שמספר תלמידים תמימים פעלו בקנדה.

השי"ת יקבל בודאי את תפלותינו, דמעותינו ותעניותינו, ויתן השי"ת לכולם התעוררות תשובה שלימה, ונזכה בקרוב לקבל פני משיח צדקנו אמן.

נר ה' דחנוכה, ה'תש"ב

אגרות קודש

[תחלת ניסן תרצ"ג]

שלום וברכה!

מכתבו מער"ח זה קבלתי, ותודה רבה עבור הידיעות בהנוגע לענין ראשון, דעת ראש האלינס בשילוח משלחת להבא־כח, בטח ידיינו בזה בישיבתה של האלינס המיועדה להיות, ואם כי לבבם ער לכל הנוגע לאחינו שי', בכל זה צריכים להחיים מבעוד יום. והדבר דורש אשר כבודו, וכבוד ידידנו מר סליאזברג, יהיו נוכחים בעת השקלא וטריא בענין, להפיח רוח חיים גם בהאופנים כי יסבו בלכתן לפי תוכן המבוקש. ובדבר התזכיר בטח יעובד וישוכלל כדרישת הענין.

התשובה יכולים לשער מראש, כי מטה אזן קשבת, והוא מצדו יעשה הכל לכתוב אל אדוניו, מענה אשר יכולה להרגיע לבלתי מתענין, ובכן דרוש לעמוד על המשמר להזכיר בכל עת מצוא, והשי"ת יחוס וירחם.

בהנוגע לענין השני, ידיעות פרטיות המתקבלים אלי הם אנחות, גנוחי גניחי וילולי ילילי על שברם, יושבים בפחדים איומים. המכתבי עתים מתארים המצב בצבעים שחורים, ואנשים הבאים משם מספרים דברים מבהילים. הרב ד"ר מונק שי' דורש במפגיע להשפיע כי לא יוסיפו להרגיזם באמצעות נידוי ונזיפה, וכן קוראים אנחנו במכ"ע קריאתן של שלטון הקהלה והסוחרי' המדברי' בסגנון כזה.

אמנם כל ההכחשות של הרדיפות, הבקשות של הקהלה, והרבנים, ובעלי מסחר הדורשים במפגיע להעמיד תעמולות הנידוי והנזיפה, וכל הידיעות המרגיעות, אינם עושים עלי שום רושם כלל, אלא אדרבא מעידות המה לעומתן. וכולם מזכירים אותי, אותן הימים השחורים אשר נדרשתי במפגיע ובאיום להכחיש בכתב כל הרדיפות הנעשות בבעלי דת.

ודעתי היא כבראשונה, אשר צריכים לסדר השתדלות בנועם ובחשאי. ועם זה לשלוח צירים, גם כן בחשאי, אשר יראו את המצב באשר הוא.

השכל הי' מחייב כי צדקו דברי כבודו, כי היתר נטוי רק נגד היהודים המתערבים במדיניות - פוליטיק - אבל הקורא פקודת הנידוי על בתי מסחר היהודים רואה אחרת, ובכל אופן - ח"ו - האבני בליסטראות יפלו לראשונה בחלוני המזרחים, ומי יערב אשר ח"ו לא יהיו גם קרבנות, ד' ישמרם וישמחנו.

מה אמר ומה אדבר, המקרים והאסונות ברחובות היהודים בשנים האחרונות בכמה מדינות הרגילונו לדבר בקור רוח, הן המה הרפו "חוש־ההרגש", וכאילו ח"ו נחלש דגלנו העתיק "אהבת ישראל", והרבה גרם בזה רגש המפלגותי, ומי שאמר לעולמו די יאמר לצרותינו די, ויצו את ברכתו ויאר פניו אתנו סלה.

בדבר העזרה להרבנים, זובחים, זקנים ובני תורה, נהניתי במאד מהחלטת ועידתם שהיתה במועד המוגבל, והשי"ת יהי' בעזרם ובעזרינו להביא התועלת הנרצה להחיות רעבים ולהצילם מרדת שחת.

בטח יקרא כבודו את הרצאתי והקול קורא אשר שלחתי לידידנו מר סליאזברג שי', ויואילו להגיד משפטם עליהם.

לא אפונה אשר יואילו להודיעני למתי יגש המזכיר ד"ר דרוקובר שי' לעבודתו זאת, ויבוא בכתובים את לשכתי בכל הנוגע בענין זה.

תודה עבור הפ"ש מאת כל ידידינו יחיו, ברך לקחתי וברך אשיבם בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר.

ידידו הדו"ש מכבדו.

יוסף יצחק

אג"ק מוהריי"צ כרך יז

ב״ה, ג׳ טבת, תשכ״ב
ברוקלין.

ברכה ושלום!

... ע״פ המבואר בזה באיזהו מקומן, טוב שאיזה סכום תשלם עבור הוצאות הקבורה וכו׳ מממון בעלה ע״ה, וכיון שזהו באופן סמלי אין הכמות נוגעת כ״כ, ושאר הסכום - תתדבר עם זה הקרוב שי׳ שלע״ע נתן הכסף עבור הנ״ל, שיתן לה כסכום הנ״ל תמורת חפצי בעלה (הס״ת וכיו״ב) ואח״כ יחזיר לה החפצים בתורת מתנה, ותפרע לו בכספה זה את מה שהלוה להוצאות הקבורה וכו׳.

הנקודה בהאמור מובנת, שצריכה להיות הקבורה ״בשדה אשר קנה בכסף מלא״, ולא שקנו אחרים, וכיון שהקרוב זכה במצוה רבה זו, יש לסדר הענין - שגם לו יהי׳ זכות בהאמור, אבל באופן שלא יגע בהענין דשדה אשר קנה, והוא ע״פ סידור הנ״ל. אלא שצריך שיסכימו ההורים שליט״א דבעלה לכל זה.

ומובן אשר יכולה לאמר להקרוב - שזוהי הצעתי.

ומסיימים בטוב בעמדנו בזאת חנוכה, שיהי רצון שמכאן ולהבא יאיר השי״ת חלקה ומזלה ובאופן דמוסיף והולך ואור.

כבקשתה נשלח המכתב מבלי לחכות על התור.

בברכה לבשו״ט.

ב״ה, ד׳ טבת, תשכ״ב
ברוקלין.

ברכה ושלום!

במענה למכתבה מר״ח טבת, בו כותבת על דבר שדואגת וכו׳ ושואלת עצה בזה.

ועצה היעוצה וגם פשוטה היא ההתחזקות בבטחון בהשם יתברך בורא עולם ומנהיגו שהוא המשגיח על כל אחד ואחת בהשגחה פרטית, ובהתבוננות בדברי נעים זמירות ישראל, בשם כל אחד ואחת בהשגחה פרטית, ובהתבוננות בדברי נעים זמירות ישראל, בשם כל אחד מבני ישראל, ה׳ רועי לא אחסר, ה׳ לי לא אירא, ותלמוד איזה פעמים מזמור האמור (סימן כ״ג בתהלים) עד שתדע תוכנו היטיב ומזמן לזמן תתבונן בזה, והרי הצורך המוזכר במזמור זה כולל גם היצר הרע ועניניו, שהם צוררים הפנימים של איש ואשה הישראלים.

ובפרט מובן הענין ע״פ המבואר בתורת החסידות איך שהשי״ת הוא עצם הטוב ומטבע הטוב להיטיב ומשגיח על כל אחד ואחת בהשגחה פרטית.

ולכתבה אודות העבר, הרי אין לך דבר העומד בפני התשובה, אלא שגם תשובה צריכה להיות מתוך בטחון חזק בהשם יתברך ולא חס ושלום מיאוש.

בטח נוטלת חלק בפעולות נשי חב״ד.

בברכה לבשו״ט בכל האמור.

פרשת שמות

א א וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיְמָה
אֵת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ: ב רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי
וִיהוּדָה: ג יִשָּׂשכָר זְבוּלֻן וּבִנְיָמִן: ד דָּן וְנַפְתָּלִי גָּד
וְאָשֵׁר: ה וַיְהִי כָּל־נֶפֶשׁ יֹצְאֵי יֶרֶךְ־יַעֲקֹב שִׁבְעִים
נָפֶשׁ וְיוֹסֵף הָיָה בְּמִצְרָיִם: ו וַיָּמָת יוֹסֵף וְכָל־אֶחָיו
וְכֹל הַדּוֹר הַהוּא: ז וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ
וַיִּרְבּוּ וַיַּעַצְמוּ בִּמְאֹד מְאֹד וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ
אֹתָם: **פ** (לוי) ח וַיָּקָם מֶלֶךְ־חָדָשׁ עַל־מִצְרָיִם אֲשֶׁר
לֹא־יָדַע אֶת־יוֹסֵף: ט וַיֹּאמֶר אֶל־עַמּוֹ הִנֵּה עַם
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וְעָצוּם מִמֶּנּוּ: י הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ
פֶּן־יִרְבֶּה וְהָיָה כִּי־תִקְרֶאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסַף גַּם־
הוּא עַל־שֹׂנְאֵינוּ וְנִלְחַם־בָּנוּ וְעָלָה מִן־הָאָרֶץ:
יא וַיָּשִׂימוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים לְמַעַן עַנֹּתוֹ בְּסִבְלֹתָם
וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפַרְעֹה אֶת־פִּתֹם וְאֶת־
רַעַמְסֵס: יב וְכַאֲשֶׁר יְעַנּוּ אֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ
וַיָּקֻצוּ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (ישראל) יג וַיַּעֲבִדוּ מִצְרַיִם
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרֶךְ: יד וַיְמָרְרוּ אֶת־חַיֵּיהֶם
בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים וּבְכָל־עֲבֹדָה
בַּשָّדֶה אֵת כָּל־עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־עָבְדוּ בָהֶם בְּפָרֶךְ:
טו וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַמְיַלְּדֹת הָעִבְרִיֹּת אֲשֶׁר
שֵׁם הָאַחַת שִׁפְרָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית פּוּעָה: טז וַיֹּאמֶר
בְּיַלֶּדְכֶן אֶת־הָעִבְרִיּוֹת וּרְאִיתֶן עַל־הָאָבְנָיִם אִם־
בֵּן הוּא וַהֲמִתֶּן אֹתוֹ וְאִם־בַּת הִוא וָחָיָה:
יז וַתִּירֶאן הַמְיַלְּדֹת אֶת־הָאֱלֹהִים וְלֹא עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר
דִּבֶּר אֲלֵיהֶן מֶלֶךְ מִצְרָיִם וַתְּחַיֶּין אֶת־הַיְלָדִים:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ג עמ' 846)

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיְמָה (א, א) שְׁמוֹ שֶׁל אָדָם אֵינוֹ קָשׁוּר לְעַצְמוּתוֹ, וְאֵינוֹ אֶלָּא כְּדֵי שֶׁהַזּוּלַת יוּכַל לִיצֹר קֶשֶׁר עִמּוֹ. וְהַיְנוּ שֶׁ"שֵׁם" הוּא בְּחִינַת הֶאָרָה, לֹא בְּחִינַת עֶצֶם. זֶהוּ **וְאֵלֶּה שְׁמוֹת** – רַק הֶאָרַת הַנְּשָׁמָה נִמְשֶׁכֶת וְיוֹרֶדֶת בְּמֵצַר הַגּוּף וְהָעוֹלָם, שֶׁכֵּן הַגּוּף אֵינוֹ 'כְּלִי' לְעֶצֶם הַנְּשָׁמָה.

שני יח וַיִּקְרָא מֶלֶךְ־מִצְרַיִם לַמְיַלְּדֹת וַיֹּאמֶר לָהֶן
מַדּוּעַ עֲשִׂיתֶן הַדָּבָר הַזֶּה וַתְּחַיֶּין אֶת־הַיְלָדִים:
יט וַתֹּאמַרְן הַמְיַלְּדֹת אֶל־פַּרְעֹה כִּי לֹא כַנָּשִׁים
הַמִּצְרִיֹּת הָעִבְרִיֹּת כִּי־חָיוֹת הֵנָּה בְּטֶרֶם תָּבוֹא
אֲלֵהֶן הַמְיַלֶּדֶת וְיָלָדוּ: כ וַיֵּיטֶב אֱלֹהִים לַמְיַלְּדֹת
וַיִּרֶב הָעָם וַיַּעַצְמוּ מְאֹד: כא וַיְהִי כִּי־יָרְאוּ
הַמְיַלְּדֹת אֶת־הָאֱלֹהִים וַיַּעַשׂ לָהֶם בָּתִּים:
כב וַיְצַו פַּרְעֹה לְכָל־עַמּוֹ לֵאמֹר כָּל־הַבֵּן הַיִּלּוֹד
הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ וְכָל־הַבַּת תְּחַיּוּן: **פ**
ב א וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֵוִי וַיִּקַּח אֶת־בַּת־לֵוִי:
ב וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֵּן וַתֵּרֶא אֹתוֹ כִּי־טוֹב
הוּא וַתִּצְפְּנֵהוּ שְׁלֹשָׁה יְרָחִים: ג וְלֹא־יָכְלָה עוֹד
הַצְּפִינוֹ וַתִּקַּח־לוֹ תֵּבַת גֹּמֶא וַתַּחְמְרָה בַחֵמָר
וּבַזָּפֶת וַתָּשֶׂם בָּהּ אֶת־הַיֶּלֶד וַתָּשֶׂם בַּסּוּף
עַל־שְׂפַת הַיְאֹר: ד וַתֵּתַצַּב אֲחֹתוֹ מֵרָחֹק לְדֵעָה
מַה־יֵּעָשֶׂה לוֹ: ה וַתֵּרֶד בַּת־פַּרְעֹה לִרְחֹץ עַל־
הַיְאֹר וְנַעֲרֹתֶיהָ הֹלְכֹת עַל־יַד הַיְאֹר וַתֵּרֶא
אֶת־הַתֵּבָה בְּתוֹךְ הַסּוּף וַתִּשְׁלַח אֶת־אֲמָתָהּ
וַתִּקָּחֶהָ: ו וַתִּפְתַּח וַתִּרְאֵהוּ אֶת־הַיֶּלֶד וְהִנֵּה־נַעַר
בֹּכֶה וַתַּחְמֹל עָלָיו וַתֹּאמֶר מִיַּלְדֵי הָעִבְרִים זֶה:
ז וַתֹּאמֶר אֲחֹתוֹ אֶל־בַּת־פַּרְעֹה הַאֵלֵךְ וְקָרָאתִי
לָךְ אִשָּׁה מֵינֶקֶת מִן הָעִבְרִיֹּת וְתֵינִק לָךְ אֶת־
הַיָּלֶד: ח וַתֹּאמֶר־לָהּ בַּת־פַּרְעֹה לֵכִי וַתֵּלֶךְ
הָעַלְמָה וַתִּקְרָא אֶת־אֵם הַיָּלֶד: ט וַתֹּאמֶר לָהּ
בַּת־פַּרְעֹה הֵילִיכִי אֶת־הַיֶּלֶד הַזֶּה וְהֵינִקִהוּ לִי
וַאֲנִי אֶתֵּן אֶת־שְׂכָרֵךְ וַתִּקַּח הָאִשָּׁה הַיֶּלֶד
וַתְּנִיקֵהוּ: י וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַתְּבִאֵהוּ לְבַת־פַּרְעֹה
וַיְהִי־לָהּ לְבֵן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מֹשֶׁה וַתֹּאמֶר כִּי
מִן־הַמַּיִם מְשִׁיתִהוּ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות טז עמ' 26)

וַתֵּרֶא אוֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא (ב, ב) **נוֹלַד כְּשֶׁהוּא מָהוּל . . נִתְמַלֵּא הַבַּיִת כֻּלּוֹ אוֹר** (סוטה יב, א). **נוֹלַד מָהוּל** – רוֹמֵז עַל צִדְקוּתוֹ כְּשֶׁלְּעַצְמוֹ (הַיְּצֶר הָרַע, שֶׁנִּקְרָא 'עָרֵל' (סוכה נב, א), לֹא הִסְתִּיר עַל נַפְשׁוֹ הָאֱלֹקִית). **נִתְמַלֵּא הַבַּיִת אוֹר** – רוֹמֵז עַל מַעֲלָתוֹ כְּמַשְׁפִּיעַ וְרוֹעֶה לְיִשְׂרָאֵל וְלָעוֹלָם. הַדָּבָר נִרְמָז גַּם בְּדִבְרֵי רַשִׁ"י לְהַלָּן פָּסוּק יא: לְקוֹמָה – שְׁלֵמוּת עַצְמִית. לְגָדְלָה, שֶׁמַּנָּהוּ פַּרְעֹה עַל בֵּיתוֹ - שְׁלֵמוּת בְּתוֹר מַנְהִיג וְרוֹעֶה.

שלישי יא וַיְהִי | בַּיָּמִים הָהֵם וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא
אֶל־אֶחָיו וַיַּרְא בְּסִבְלֹתָם וַיַּרְא אִישׁ מִצְרִי מַכֶּה
אִישׁ־עִבְרִי מֵאֶחָיו: יב וַיִּפֶן כֹּה וָכֹה וַיַּרְא כִּי אֵין
אִישׁ וַיַּךְ אֶת־הַמִּצְרִי וַיִּטְמְנֵהוּ בַּחוֹל: יג וַיֵּצֵא
בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי וְהִנֵּה שְׁנֵי־אֲנָשִׁים עִבְרִים נִצִּים
וַיֹּאמֶר לָרָשָׁע לָמָּה תַכֶּה רֵעֶךָ: יד וַיֹּאמֶר מִי שָׂמְךָ
לְאִישׁ שַׂר וְשֹׁפֵט עָלֵינוּ הַלְהָרְגֵנִי אַתָּה אֹמֵר
כַּאֲשֶׁר הָרַגְתָּ אֶת־הַמִּצְרִי וַיִּירָא מֹשֶׁה וַיֹּאמַר
אָכֵן נוֹדַע הַדָּבָר: טו וַיִּשְׁמַע פַּרְעֹה אֶת־הַדָּבָר
הַזֶּה וַיְבַקֵּשׁ לַהֲרֹג אֶת־מֹשֶׁה וַיִּבְרַח מֹשֶׁה מִפְּנֵי
פַרְעֹה וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ־מִדְיָן וַיֵּשֶׁב עַל־הַבְּאֵר:
טז וּלְכֹהֵן מִדְיָן שֶׁבַע בָּנוֹת וַתָּבֹאנָה וַתִּדְלֶנָה
וַתְּמַלֵּאנָה אֶת־הָרְהָטִים לְהַשְׁקוֹת צֹאן אֲבִיהֶן:
יז וַיָּבֹאוּ הָרֹעִים וַיְגָרְשׁוּם וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיּוֹשִׁעָן וַיַּשְׁקְ
אֶת־צֹאנָם: יח וַתָּבֹאנָה אֶל־רְעוּאֵל אֲבִיהֶן וַיֹּאמֶר
מַדּוּעַ מְהַרְתֶּן בֹּא הַיּוֹם: יט וַתֹּאמַרְנָה אִישׁ מִצְרִי
הִצִּילָנוּ מִיַּד הָרֹעִים וְגַם־דָּלֹה דָלָה לָנוּ וַיַּשְׁקְ
אֶת־הַצֹּאן: כ וַיֹּאמֶר אֶל־בְּנֹתָיו וְאַיּוֹ לָמָּה זֶּה
עֲזַבְתֶּן אֶת־הָאִישׁ קְרָאֶן לוֹ וְיֹאכַל לָחֶם: כא וַיּוֹאֶל
מֹשֶׁה לָשֶׁבֶת אֶת־הָאִישׁ וַיִּתֶּן אֶת־צִפֹּרָה בִּתּוֹ
לְמֹשֶׁה: כב וַתֵּלֶד בֵּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ גֵּרְשֹׁם כִּי
אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה: פ כג וַיְהִי בַיָּמִים
הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיֵּאָנְחוּ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל מִן־הָעֲבֹדָה וַיִּזְעָקוּ וַתַּעַל שַׁוְעָתָם אֶל־
הָאֱלֹהִים מִן־הָעֲבֹדָה: כד וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־
נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־בְּרִיתוֹ אֶת־אַבְרָהָם
אֶת־יִצְחָק וְאֶת־יַעֲקֹב: כה וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וַיֵּדַע אֱלֹהִים: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם לה עמ' 64)

וַיַּרְא כִּי אֵין אִישׁ (ב, יב) מֹשֶׁה רָאָה שֶׁאֵין מִי שֶׁיַּצִּיל אֶת הַיְּהוּדִי, וְהוּא חַיָּב לְהִשְׁתַּדֵּל בָּזֶה.

רביעי **ג** א וּמֹשֶׁה הָיָה רֹעֶה אֶת־צֹאן יִתְרוֹ חֹתְנוֹ
כֹּהֵן מִדְיָן וַיִּנְהַג אֶת־הַצֹּאן אַחַר הַמִּדְבָּר וַיָּבֹא
אֶל־הַר הָאֱלֹהִים חֹרֵבָה: ב וַיֵּרָא מַלְאַךְ יְהוָה
אֵלָיו בְּלַבַּת־אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסְּנֶה וַיַּרְא וְהִנֵּה הַסְּנֶה
בֹּעֵר בָּאֵשׁ וְהַסְּנֶה אֵינֶנּוּ אֻכָּל: ג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
אָסֻרָה־נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־הַמַּרְאֶה הַגָּדֹל הַזֶּה
מַדּוּעַ לֹא־יִבְעַר הַסְּנֶה: ד וַיַּרְא יְהוָה כִּי סָר
לִרְאוֹת וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים מִתּוֹךְ הַסְּנֶה וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי: ה וַיֹּאמֶר אַל־תִּקְרַב
הֲלֹם שַׁל־נְעָלֶיךָ מֵעַל רַגְלֶיךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר
אַתָּה עוֹמֵד עָלָיו אַדְמַת־קֹדֶשׁ הוּא: ו וַיֹּאמֶר
אָנֹכִי אֱלֹהֵי אָבִיךָ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק
וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב וַיַּסְתֵּר מֹשֶׁה פָּנָיו כִּי יָרֵא מֵהַבִּיט
אֶל־הָאֱלֹהִים: ז וַיֹּאמֶר יְהוָה רָאֹה רָאִיתִי אֶת־עֳנִי
עַמִּי אֲשֶׁר בְּמִצְרָיִם וְאֶת־צַעֲקָתָם שָׁמַעְתִּי מִפְּנֵי
נֹגְשָׂיו כִּי יָדַעְתִּי אֶת־מַכְאֹבָיו: ח וָאֵרֵד לְהַצִּילוֹ |
מִיַּד מִצְרַיִם וּלְהַעֲלֹתוֹ מִן־הָאָרֶץ הַהִוא אֶל־אֶרֶץ
טוֹבָה וּרְחָבָה אֶל־אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ אֶל־
מְקוֹם הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי
וְהַיְבוּסִי: ט וְעַתָּה הִנֵּה צַעֲקַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בָּאָה
אֵלָי וְגַם־רָאִיתִי אֶת־הַלַּחַץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לֹחֲצִים
אֹתָם: י וְעַתָּה לְכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ אֶל־פַּרְעֹה וְהוֹצֵא
אֶת־עַמִּי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם: יא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
אֶל־הָאֱלֹהִים מִי אָנֹכִי כִּי אֵלֵךְ אֶל־פַּרְעֹה וְכִי
אוֹצִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם: יב וַיֹּאמֶר כִּי־
אֶהְיֶה עִמָּךְ וְזֶה־לְּךָ הָאוֹת כִּי אָנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ
בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת־הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעַבְדוּן אֶת־
הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה: יג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־
הָאֱלֹהִים הִנֵּה אָנֹכִי בָא אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתִּי
לָהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם וְאָמְרוּ־לִי
מַה־שְּׁמוֹ מָה אֹמַר אֲלֵהֶם: יד וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
אֶל־מֹשֶׁה אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה וַיֹּאמֶר כֹּה תֹאמַר
לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶהְיֶה שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם: טו וַיֹּאמֶר עוֹד
אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק

וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם זֶה־שְּׁמִי לְעֹלָם וְזֶה זִכְרִי לְדֹר דֹּר:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לג עמ׳ 225)

הַסְּנֶה בֹּעֵר בָּאֵשׁ וְהַסְּנֶה אֵינֶנּוּ אֻכָּל (ג, ב) **הָאֵשׁ שֶׁלְּמַעְלָה . . שׁוֹרֶפֶת וְאֵינָהּ אוֹכֶלֶת** (מדרש רבה) **סְנֶה - הַשָּׁפֵל מִכָּל הָאִילָנוֹת**, רוֹמֵז לִיהוּדִי, **הַמַּשְׁפִּיל וּמְבַטֵּל אֶת עַצְמוֹ. בֹּעֵר בָּאֵשׁ** - יְהוּדִי צָרִיךְ לְהַרְגִּישׁ אַהֲבָה גְּדוֹלָה לַה׳ וּתְשׁוּקָה עַזָּה לְהִתְקָרֵב אֵלָיו. **אֵינֶנּוּ אֻכָּל** - אֲבָל אָסוּר שֶׁזֶּה יָבִיא לִ׳כְלוֹת הַנֶּפֶשׁ׳, עָלָיו לְהִשָּׁאֵר נְשָׁמָה בְּגוּף. וְכַמְּבֹאָר בַּחֲסִידוּת עַל פָּסוּק זֶה, שֶׁ״רִשְׁפֵּי אֵשׁ הָאַהֲבָה בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, לִהְיוֹת בִּטּוּל הַיֵּשׁ . . אֵינָהּ אוֹכֶלֶת וּמְכַלָּה אוֹתָם . . אַדְרַבָּה, הַבִּטּוּל הַזֶּה הוּא עִקַּר הַחַיּוּת״.

חמישי טז לֵךְ וְאָסַפְתָּ אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם נִרְאָה אֵלַי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב לֵאמֹר פָּקֹד פָּקַדְתִּי אֶתְכֶם וְאֶת־הֶעָשׂוּי לָכֶם בְּמִצְרָיִם: יז וָאֹמַר אַעֲלֶה אֶתְכֶם מֵעֳנִי מִצְרַיִם אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי אֶל־אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ: יח וְשָׁמְעוּ לְקֹלֶךָ וּבָאתָ אַתָּה וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַאֲמַרְתֶּם אֵלָיו יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים נִקְרָה עָלֵינוּ וְעַתָּה נֵלְכָה־נָּא דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִזְבְּחָה לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ: יט וַאֲנִי יָדַעְתִּי כִּי לֹא־יִתֵּן אֶתְכֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַהֲלֹךְ וְלֹא בְּיָד חֲזָקָה: כ וְשָׁלַחְתִּי אֶת־יָדִי וְהִכֵּיתִי אֶת־מִצְרַיִם בְּכֹל נִפְלְאֹתַי אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה בְּקִרְבּוֹ וְאַחֲרֵי־כֵן יְשַׁלַּח אֶתְכֶם: כא וְנָתַתִּי אֶת־חֵן הָעָם־הַזֶּה בְּעֵינֵי מִצְרָיִם וְהָיָה כִּי תֵלְכוּן לֹא תֵלְכוּ רֵיקָם: כב וְשָׁאֲלָה אִשָּׁה מִשְּׁכֶנְתָּהּ וּמִגָּרַת בֵּיתָהּ כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וּשְׂמָלֹת וְשַׂמְתֶּם עַל־בְּנֵיכֶם וְעַל־בְּנֹתֵיכֶם וְנִצַּלְתֶּם אֶת־מִצְרָיִם:

ד א וַיַּעַן מֹשֶׁה וַיֹּאמַר וְהֵן לֹא־יַאֲמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקֹלִי כִּי יֹאמְרוּ לֹא־נִרְאָה אֵלֶיךָ יְהוָה: ב וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה כתיב מזה קרי מַה־זֶּה בְיָדֶךָ וַיֹּאמֶר מַטֶּה: ג וַיֹּאמֶר הַשְׁלִיכֵהוּ אַרְצָה וַיַּשְׁלִכֵהוּ אַרְצָה וַיְהִי לְנָחָשׁ וַיָּנָס מֹשֶׁה מִפָּנָיו: ד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה שְׁלַח יָדְךָ וֶאֱחֹז בִּזְנָבוֹ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיַּחֲזֵק בּוֹ וַיְהִי לְמַטֶּה בְּכַפּוֹ: ה לְמַעַן יַאֲמִינוּ כִּי־נִרְאָה אֵלֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב: ו וַיֹּאמֶר יְהוָה לוֹ עוֹד הָבֵא־נָא יָדְךָ בְּחֵיקֶךָ וַיָּבֵא יָדוֹ בְּחֵיקוֹ וַיּוֹצִאָהּ וְהִנֵּה יָדוֹ מְצֹרַעַת כַּשָּׁלֶג: ז וַיֹּאמֶר הָשֵׁב יָדְךָ אֶל־חֵיקֶךָ וַיָּשֶׁב יָדוֹ אֶל־חֵיקוֹ וַיּוֹצִאָהּ מֵחֵיקוֹ וְהִנֵּה־שָׁבָה כִּבְשָׂרוֹ: ח וְהָיָה אִם־לֹא יַאֲמִינוּ לָךְ וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְקֹל הָאֹת הָרִאשׁוֹן וְהֶאֱמִינוּ לְקֹל הָאֹת הָאַחֲרוֹן: ט וְהָיָה אִם־לֹא יַאֲמִינוּ גַּם לִשְׁנֵי הָאֹתוֹת הָאֵלֶּה וְלֹא יִשְׁמְעוּן לְקֹלֶךָ וְלָקַחְתָּ מִמֵּימֵי הַיְאֹר וְשָׁפַכְתָּ הַיַּבָּשָׁה וְהָיוּ הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּקַּח מִן־הַיְאֹר וְהָיוּ לְדָם בַּיַּבָּשֶׁת: י וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה בִּי אֲדֹנָי לֹא אִישׁ דְּבָרִים אָנֹכִי גַּם מִתְּמוֹל גַּם מִשִּׁלְשֹׁם גַּם מֵאָז דַּבֶּרְךָ אֶל־עַבְדֶּךָ כִּי כְבַד־פֶּה וּכְבַד לָשׁוֹן אָנֹכִי: יא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו מִי שָׂם פֶּה לָאָדָם אוֹ מִי־יָשׂוּם אִלֵּם אוֹ חֵרֵשׁ אוֹ פִקֵּחַ אוֹ עִוֵּר הֲלֹא אָנֹכִי יְהוָה: יב וְעַתָּה לֵךְ וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִם־פִּיךָ וְהוֹרֵיתִיךָ אֲשֶׁר תְּדַבֵּר: יג וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי שְׁלַח־נָא בְּיַד־תִּשְׁלָח: יד וַיִּחַר־אַף יְהוָה בְּמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הֲלֹא אַהֲרֹן אָחִיךָ הַלֵּוִי יָדַעְתִּי כִּי־דַבֵּר יְדַבֵּר הוּא וְגַם הִנֵּה־הוּא יֹצֵא לִקְרָאתֶךָ וְרָאֲךָ וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ: טו וְדִבַּרְתָּ אֵלָיו וְשַׂמְתָּ אֶת־הַדְּבָרִים בְּפִיו וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִם־פִּיךָ וְעִם־פִּיהוּ וְהוֹרֵיתִי אֶתְכֶם אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן: טז וְדִבֶּר־הוּא לְךָ אֶל־הָעָם וְהָיָה הוּא יִהְיֶה־לְּךָ לְפֶה וְאַתָּה תִּהְיֶה־לּוֹ לֵאלֹהִים: יז וְאֶת־הַמַּטֶּה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדֶךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־בּוֹ אֶת־הָאֹתֹת: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ג עמ׳ 826)

וְשָׁאֲלָה אִשָּׁה מִשְּׁכֶנְתָּהּ וּמִגָּרַת בֵּיתָהּ כְּלֵי כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב (ג, כב) **אִשָּׁה** – **הִיא הַנְּשָׁמָה. שְׁכֶנְתָּהּ** – **דְּבָרִים שֶׁהַנְּשָׁמָה** עוֹסֶקֶת בָּהֶם מִזְּמַן לִזְמַן (כְּשֶׁכֵּן שֶׁאֵין פּוֹגְשִׁים בּוֹ בִּקְבִיעוּת).

גֶּרֶת בֵּיתָהּ – דְּבָרִים שֶׁהַנְּשָׁמָה עוֹסֶקֶת בָּהֶם בְּדַרְכָּהּ קֶבַע (כְּאָדָם הַמִּתְגּוֹרֵר בַּבַּיִת). **כֶּסֶף** - אַהֲבַת ה׳ (מִלְּשׁוֹן "נִכְסוֹף נִכְסַפְתִּי"). **זָהָב** – יִרְאַת ה׳ ("זָהָב מִצָּפוֹן יָאָתָה", בְּחִינַת שְׂמֹאל, יִרְאָה). עַל הַנְּשָׁמָה לְהוֹצִיא מִן הַגָּלוּת אֶת נִצּוֹצוֹת הַקְּדֻשָּׁה שֶׁיֶּשְׁנָם בְּ"גֶּרֶת בֵּיתָהּ" וְאַף אֵלּוּ הַנִּמְצָאִים בִּ"שְׁכֻנְתָּהּ"; עָלֶיהָ לַעֲשׂוֹת מִשְׁנֵיהֶם כֵּלִים לְאַהֲבַת ה׳ וּלְיִרְאָתוֹ.

ששי יח וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיָּשָׁב | אֶל־יֶתֶר חֹתְנוֹ וַיֹּאמֶר
לוֹ אֵלְכָה נָּא וְאָשׁוּבָה אֶל־אַחַי אֲשֶׁר־בְּמִצְרַיִם
וְאֶרְאֶה הַעוֹדָם חַיִּים וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה לֵךְ
לְשָׁלוֹם: יט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְיָן לֵךְ
שֻׁב מִצְרָיִם כִּי־מֵתוּ כָּל־הָאֲנָשִׁים הַמְבַקְשִׁים
אֶת־נַפְשֶׁךָ: כ וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־בָּנָיו
וַיַּרְכִּבֵם עַל־הַחֲמֹר וַיָּשָׁב אַרְצָה מִצְרָיִם וַיִּקַּח
מֹשֶׁה אֶת־מַטֵּה הָאֱלֹהִים בְּיָדוֹ: כא וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה בְּלֶכְתְּךָ לָשׁוּב מִצְרַיְמָה רְאֵה כָּל־
הַמֹּפְתִים אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בְיָדֶךָ וַעֲשִׂיתָם לִפְנֵי
פַרְעֹה וַאֲנִי אֲחַזֵּק אֶת־לִבּוֹ וְלֹא יְשַׁלַּח אֶת־
הָעָם: כב וְאָמַרְתָּ אֶל־פַּרְעֹה כֹּה אָמַר יְהוָה בְּנִי
בְכֹרִי יִשְׂרָאֵל: כג וָאֹמַר אֵלֶיךָ שַׁלַּח אֶת־בְּנִי
וְיַעַבְדֵנִי וַתְּמָאֵן לְשַׁלְּחוֹ הִנֵּה אָנֹכִי הֹרֵג אֶת־
בִּנְךָ בְּכֹרֶךָ: כד וַיְהִי בַדֶּרֶךְ בַּמָּלוֹן וַיִּפְגְּשֵׁהוּ יְהוָה
וַיְבַקֵּשׁ הֲמִיתוֹ: כה וַתִּקַּח צִפֹּרָה צֹר וַתִּכְרֹת
אֶת־עָרְלַת בְּנָהּ וַתַּגַּע לְרַגְלָיו וַתֹּאמֶר כִּי חֲתַן־
דָּמִים אַתָּה לִי: כו וַיֶּרֶף מִמֶּנּוּ אָז אָמְרָה חֲתַן
דָּמִים לַמּוּלֹת: פ כז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן לֵךְ
לִקְרַאת מֹשֶׁה הַמִּדְבָּרָה וַיֵּלֶךְ וַיִּפְגְּשֵׁהוּ בְּהַר
הָאֱלֹהִים וַיִּשַּׁק־לוֹ: כח וַיַּגֵּד מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֵת
כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ וְאֵת כָּל־הָאֹתֹת
אֲשֶׁר צִוָּהוּ: כט וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיַּאַסְפוּ אֶת־
כָּל־זִקְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ל וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן אֵת כָּל־
הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וַיַּעַשׂ
הָאֹתֹת לְעֵינֵי הָעָם: לא וַיַּאֲמֵן הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ
כִּי־פָקַד יְהוָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה אֶת־
עָנְיָם וַיִּקְּדוּ וַיִּשְׁתַּחֲווּ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך לא ענ׳ 20)

וַיַּרְכִּיבֵם עַל הַחֲמוֹר (ד, כ) **הַחֲמוֹר שֶׁחָבַשׁ אַבְרָהָם . . שֶׁעָתִיד מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ לְהִגָּלוֹת עָלָיו** (רש״י) ׳חֲמוֹר׳ רוֹמֵז לְחֹמֶר הַגּוּף וּלְחֻמְרִיּוּת הָעוֹלָם. בְּאַבְרָהָם אָבִינוּ נֶאֱמַר ״וַיַּחֲבֹשׁ אֶת חֲמוֹרוֹ״, רֶמֶז לְהַכְנָעַת הַחֹמֶר. בְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ נֶאֱמַר ״וַיַּרְכִּיבֵם עַל הַחֲמוֹר״, רֶמֶז לְהַמְשָׁכַת אוֹר הַקְּדֻשָּׁה לְתוֹךְ הַחֹמֶר. מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ - יִתְגַּלֶּה עַל הַחֲמוֹר, רֶמֶז לְזִכּוּךְ הַחֹמֶר עַד שֶׁהוּא עַצְמוֹ מְגַלֶּה אֶת אוֹר הַקְּדֻשָּׁה.

שביעי **ה** א וְאַחַר בָּאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ
אֶל־פַּרְעֹה כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שַׁלַּח
אֶת־עַמִּי וְיָחֹגּוּ לִי בַּמִּדְבָּר: ב וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה מִי
יְהוָה אֲשֶׁר אֶשְׁמַע בְּקֹלוֹ לְשַׁלַּח אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא
יָדַעְתִּי אֶת־יְהוָה וְגַם אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלֵּחַ:
ג וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי הָעִבְרִים נִקְרָא עָלֵינוּ נֵלְכָה נָּא
דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִזְבְּחָה לַיהוָה
אֱלֹהֵינוּ פֶּן־יִפְגָּעֵנוּ בַּדֶּבֶר אוֹ בֶחָרֶב: ד וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לָמָּה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן תַּפְרִיעוּ
אֶת־הָעָם מִמַּעֲשָׂיו לְכוּ לְסִבְלֹתֵיכֶם: ה וַיֹּאמֶר
פַּרְעֹה הֵן־רַבִּים עַתָּה עַם הָאָרֶץ וְהִשְׁבַּתֶּם
אֹתָם מִסִּבְלֹתָם: ו וַיְצַו פַּרְעֹה בַּיּוֹם הַהוּא
אֶת־הַנֹּגְשִׂים בָּעָם וְאֶת־שֹׁטְרָיו לֵאמֹר: ז לֹא
תֹאסִפוּן לָתֵת תֶּבֶן לָעָם לִלְבֹּן הַלְּבֵנִים כִּתְמוֹל
שִׁלְשֹׁם הֵם יֵלְכוּ וְקֹשְׁשׁוּ לָהֶם תֶּבֶן: ח וְאֶת־
מַתְכֹּנֶת הַלְּבֵנִים אֲשֶׁר הֵם עֹשִׂים תְּמוֹל שִׁלְשֹׁם
תָּשִׂימוּ עֲלֵיהֶם לֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ כִּי־נִרְפִּים הֵם
עַל־כֵּן הֵם צֹעֲקִים לֵאמֹר נֵלְכָה נִזְבְּחָה
לֵאלֹהֵינוּ: ט תִּכְבַּד הָעֲבֹדָה עַל־הָאֲנָשִׁים וְיַעֲשׂוּ־
בָהּ וְאַל־יִשְׁעוּ בְּדִבְרֵי־שָׁקֶר: י וַיֵּצְאוּ נֹגְשֵׁי הָעָם
וְשֹׁטְרָיו וַיֹּאמְרוּ אֶל־הָעָם לֵאמֹר כֹּה אָמַר
פַּרְעֹה אֵינֶנִּי נֹתֵן לָכֶם תֶּבֶן: יא אַתֶּם לְכוּ קְחוּ
לָכֶם תֶּבֶן מֵאֲשֶׁר תִּמְצָאוּ כִּי אֵין גִּרְעַ
מֵעֲבֹדַתְכֶם דָּבָר: יב וַיָּפֹץ הָעָם בְּכָל־אֶרֶץ
מִצְרַיִם לְקֹשֵׁשׁ קַשׁ לַתֶּבֶן: יג וְהַנֹּגְשִׂים אָצִים
לֵאמֹר כַּלּוּ מַעֲשֵׂיכֶם דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ כַּאֲשֶׁר

בְּהִיוֹת הַתֵּבֶן: יח וַיֶּכּוּ שֹׁטְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־
שָׂמוּ עֲלֵהֶם נֹגְשֵׂי פַרְעֹה לֵאמֹר מַדּוּעַ לֹא
כִלִּיתֶם חָקְכֶם לִלְבֹן כִּתְמוֹל שִׁלְשֹׁם גַּם־תְּמוֹל
גַּם־הַיּוֹם: טו וַיָּבֹאוּ שֹׁטְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּצְעֲקוּ
אֶל־פַּרְעֹה לֵאמֹר לָמָּה תַעֲשֶׂה כֹּה לַעֲבָדֶיךָ:
טז תֶּבֶן אֵין נִתָּן לַעֲבָדֶיךָ וּלְבֵנִים אֹמְרִים לָנוּ
עֲשׂוּ וְהִנֵּה עֲבָדֶיךָ מֻכִּים וְחָטָאת עַמֶּךָ: יז וַיֹּאמֶר
נִרְפִּים אַתֶּם נִרְפִּים עַל־כֵּן אַתֶּם אֹמְרִים נֵלְכָה
נִזְבְּחָה לַיהוָה: יח וְעַתָּה לְכוּ עִבְדוּ וְתֶבֶן לֹא־
יִנָּתֵן לָכֶם וְתֹכֶן לְבֵנִים תִּתֵּנוּ: יט וַיִּרְאוּ שֹׁטְרֵי
בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֹתָם בְּרָע לֵאמֹר לֹא־תִגְרְעוּ
מִלִּבְנֵיכֶם דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ: כ וַיִּפְגְּעוּ אֶת־מֹשֶׁה
וְאֶת־אַהֲרֹן נִצָּבִים לִקְרָאתָם בְּצֵאתָם מֵאֵת
פַּרְעֹה: כא וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם יֵרֶא יְהוָה עֲלֵיכֶם
וְיִשְׁפֹּט אֲשֶׁר הִבְאַשְׁתֶּם אֶת־רֵיחֵנוּ בְּעֵינֵי פַרְעֹה
וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו לָתֶת־חֶרֶב בְּיָדָם לְהָרְגֵנוּ: כב וַיָּשָׁב
מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַיֹּאמַר אֲדֹנָי לָמָּה הֲרֵעֹתָה לָעָם
הַזֶּה לָמָּה זֶּה שְׁלַחְתָּנִי: כג וּמֵאָז בָּאתִי אֶל־
פַּרְעֹה לְדַבֵּר בִּשְׁמֶךָ הֵרַע לָעָם הַזֶּה וְהַצֵּל
לֹא־הִצַּלְתָּ אֶת־עַמֶּךָ: ו א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה עַתָּה תִּרְאֶה אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה לְפַרְעֹה כִּי בְיָד
חֲזָקָה יְשַׁלְּחֵם וּבְיָד חֲזָקָה יְגָרְשֵׁם מֵאַרְצוֹ: ססס

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמָם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תש"נ א עמ' 253)

וּמֵאָז בָּאתִי . . לְדַבֵּר בִּשְׁמֶךָ . . וְהַצֵּל לֹא הִצַּלְתָּ אֶת עַמֶּךָ (ה, כג) הַ"מֹּשֶׁה" שֶׁבְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בָּא בְּטַעֲנָה לְהַקָּבָּ"ה. בָּאתִי . . לְדַבֵּר בִּשְׁמֶךָ — קַיַּמְתִּי אֶת מִצְוּוֹת הַתּוֹרָה, שֶׁכַּלָּה שְׁמוֹתָיו שֶׁל הַקָּבָּ"ה, וּבְכָל זֹאת לֹא הִצַּלְתָּ אֶת עַמֶּךָ — אַף שֶׁיֵּשׁ פְּסַק־דִּין מְפֹרָשׁ בָּרַמְבַּ"ם (הִלְכוֹת תְּשׁוּבָה ג, ד) שֶׁקִּיּוּם מִצְוָה אַחַת מְבִיאָה "תְּשׁוּעָה וְהַצָּלָה" לְכָל הָעוֹלָם!

מפטיר כב וַיָּשָׁב מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַיֹּאמַר אֲדֹנָי לָמָּה הֲרֵעֹתָה לָעָם הַזֶּה לָמָּה זֶּה שְׁלַחְתָּנִי: כג וּמֵאָז בָּאתִי אֶל־פַּרְעֹה לְדַבֵּר בִּשְׁמֶךָ הֵרַע לָעָם הַזֶּה וְהַצֵּל לֹא־הִצַּלְתָּ אֶת־עַמֶּךָ: ו א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַתָּה תִּרְאֶה אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה לְפַרְעֹה כִּי בְיָד חֲזָקָה יְשַׁלְּחֵם וּבְיָד חֲזָקָה יְגָרְשֵׁם מֵאַרְצוֹ: ססס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תנש"א כרך א עמ' 242)

וּבְיָד חֲזָקָה יְגָרְשֵׁם מֵאַרְצוֹ (ו, א) יֵשׁ לְפָרֵשׁ בְּדֶרֶךְ רֶמֶז וּלְחִידוּדָא, שֶׁעַל־יְדֵי לִמּוּד "יַד הַחֲזָקָה" שֶׁל הָרַמְבַּ"ם נִזְכֶּה לָצֵאת מִן הַגָּלוּת. שֶׁהֲרֵי רַז"ל אָמְרוּ "אֵין הַגְּאֻלִּיּוֹת מִתְכַּנְּסוֹת אֶלָּא בִּזְכוּת הַמִּשְׁנָיוֹת", שֶׁהֵן הֲלָכוֹת פְּסוּקוֹת, וְאַף סֵפֶר הַ"יָּד" הוּא הֲלָכָה פְּסוּקָה.

קכ"ד פסוקים, ויק"ח סימן. מעד"י סימן:

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת שמות לקריאה בציבור ולשנים מקרא ואחד תרגום

בישעיה פרק כז

כז ו הַבָּאִים יַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב יָצִיץ וּפָרַח יִשְׂרָאֵל וּמָלְאוּ פְנֵי־תֵבֵל תְּנוּבָה: ז הַכְּמַכַּת מַכֵּהוּ הִכָּהוּ אִם־כְּהֶרֶג יֶהֱרָגָיו הֹרָג: ח בְּסַאסְאָה בְּשַׁלְּחָהּ תְּרִיבֶנָּה הָגָה בְּרוּחוֹ הַקָּשָׁה בְּיוֹם קָדִים: ט לָכֵן בְּזֹאת יְכֻפַּר עֲוֹן־יַעֲקֹב וְזֶה כָּל־פְּרִי הָסֵר חַטָּאתוֹ בְּשׂוּמוֹ | כָּל־אַבְנֵי מִזְבֵּחַ כְּאַבְנֵי־גִר מְנֻפָּצוֹת לֹא־יָקֻמוּ אֲשֵׁרִים וְחַמָּנִים: י כִּי עִיר בְּצוּרָה בָּדָד נָוֶה

שי למורא

ו) **הַבָּאִים,** בַּיָּמִים הַבָּאִים, כְּלוֹמַר בִּזְמַן הַגְּאֻלָּה. **יַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב,** יַשְׁרִישׁ יַעֲקֹב אֶת שָׁרָשָׁיו לִהְיוֹת נָטוּעַ הֵיטֵב מִלְּמַטָּה. **יָצִיץ וּפָרַח יִשְׂרָאֵל,** יָצִיץ וְיוֹצִיא פֶּרַח מִלְּמַעְלָה. **וּמָלְאוּ פְּנֵי תֵבֵל תְּנוּבָה,** וּפֵרוֹתָיו יְמַלְּאוּ פְּנֵי כָּל הַיִּשּׁוּב שֶׁל הָעוֹלָם.

ז) **הַכְּמַכַּת מַכֵּהוּ הִכָּהוּ,** וְכִי הִכָּה הקב"ה אֶת יִשְׂרָאֵל (עַל עֲוֹנוֹתֵיהֶם) כְּמוֹ שֶׁהִכָּה הקב"ה אֶת הַגּוֹיִם שֶׁהִכּוּ אֶת יִשְׂרָאֵל. **אִם כְּהֶרֶג הֲרָגָיו הֹרָג,** וְכִי הָרַג בְּיִשְׂרָאֵל כְּמוֹ שֶׁהָרַג בַּהֲרוּגָיו הַגּוֹיִם שֶׁהָרְגוּ בְּיִשְׂרָאֵל. **ח) בְּסַאסְאָה,** בְּאוֹתָהּ מִדָּה. **בְּשַׁלְּחָהּ תְּרִיבֶנָּה,** כְּשֶׁשָּׁלַח הקב"ה מִדַּת פֻּרְעָנוּת לְהִפָּרַע מֵעָמּוֹ עַל חֲטָאָם, תָּרִיב כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לְבַטֵּל הַגְּזֵרָה. פֵּרוּשׁ אַחֵר, "שַׁלְּחָהּ" הוּא שֵׁם עַל הַגְּנוּת וּשְׁרוֹת הַתְּבוּאָה, כְּמוֹ "בְּרֵכַת הַשֶּׁלַח" (נחמיה ג,טו), "שְׁלָחַיִךְ פַּרְדֵּס רִמּוֹנִים" (שיר השירים ד,יג), וְאָמַר שֶׁלְּפַרְעוֹן הַחֵטְא הוּא מֵבִיא רַק שִׁדְּפוֹן בַּתְּבוּאָה בְּמִדָּה בִּלְבַד. **הָגָה בְּרוּחוֹ הַקָּשָׁה,** הֵסִיר אֶת הַפֵּרוֹת עַל יְדֵי רוּחַ קָשָׁה שֶׁמְּנַשֶּׁבֶת בְּאֵילָנוֹת. **בְּיוֹם קָדִים,** בְּיוֹם שֶׁנּוֹשֶׁבֶת רוּחַ מִזְּרָחִית חֲזָקָה. וְלֹא יִשְׁפֹּךְ חֲמָתוֹ עֲלֵיהֶם בְּלֹא מִדָּה עַד שֶׁיְּכַלֵּם, דָּבָר זֶה לֹא יַעֲשֶׂה הקב"ה לְיִשְׂרָאֵל. **ט) לָכֵן,** הוֹאִיל וְרַחֲמֵי עָלָיו. **בְּזֹאת יְכֻפַּר עֲוֹן יַעֲקֹב,** אֶעֱשֶׂה לוֹ גַּם זֹאת, לְהִתְכַּפֵּר בְּדָבָר קַל. **וְזֶה כָּל פְּרִי הָסֵר חַטָּאתוֹ,** וְזֶה יִהְיֶה לִי פְּרִי טוֹב לְהָסִיר וְלִמְחֹל עַל חַטָּאתוֹ. **כָּל אַבְנֵי מִזְבֵּחַ,** כָּל אַבְנֵי הַמִּזְבְּחוֹת שֶׁהוּקְמוּ לַעֲבוֹדָה־זָרָה. **כְּאַבְנֵי גִר מְנֻפָּצוֹת,** שֶׁיִּהְיוּ אַבְנֵיהֶם מְנֻפָּצוֹת כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּנַפְּצִים אַבְנֵי גִּיר הָדֵק הֵיטֵב. **לֹא יָקֻמוּ אֲשֵׁרִים וְחַמָּנִים,** שֶׁלֹּא יָקוּמוּ יוֹתֵר שׁוּם אֲשֵׁרִים וְשׁוּם חַמָּנִים. ("אֲשֵׁרִים", הֵם אִילָנוֹת שֶׁעוֹבְדִים אוֹתָם. וְ"חַמָּנִים", הֵם דְּמוּיוֹת פְּסָלִים עֲשׂוּיוֹת לַעֲבוֹדַת הַחַמָּה). **י) כִּי עִיר בְּצוּרָה בָּדָד,** כִּי בַּעֲשׂוֹתָם זֹאת

עטרת מרים

ו דִּמָּה אֶת יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי הַגְּלִיּוֹת וְהַחֶרֶג אֲשֶׁר עָבְרוּ עֲלֵיהֶם לְכֶרֶם שֶׁחָרַב כּוּלּוֹ וְלֹא נִשְׁאַר מִמֶּנּוּ רַק שׁוֹרֶשׁ, אֲבָל הַנָּבִיא אוֹמֵר, בַּיָּמִים **הַבָּאִים** בִּימֵי הַגְּאוּלָּה **יַשְׁרֵשׁ** יִתֵּן ה' שֹׁרֶשׁ שֶׁל **יַעֲקֹב** לִהְיוֹת מִתְפַּשֵּׁט לְמֶרְחוֹק **יָצִיץ וּפָרַח יִשְׂרָאֵל** הֵם יִמְשְׁלוּ עַד לְמֶרְחוֹק וְיִגְדְּלוּ עַד מְאֹד **וּמָלְאוּ פְּנֵי־תֵבֵל תְּנוּבָה** כְּצִמְחֵי הַשָּׂדֶה: **ז** רְאֵה נָא הַאִם **הַכְּמַכַּת** שֶׁהִכָּה ה' אֶת **מַכֵּהוּ** שֶׁל יִשְׂרָאֵל **הִכָּהוּ** ה' אֶת יִשְׂרָאֵל? **אִם־כְּהֶרֶג** כְּמוֹ שֶׁהָרַג ה' אֶת **הֲרָגָיו** שֶׁל יִשְׂרָאֵל **הֹרָג** ה' אֶת יִשְׂרָאֵל? הֲלֹא אֶת הַגּוֹיִם שֶׁהִכּוּ וְהָרְגוּ בְּיִשְׂרָאֵל הִשְׁמִיד ה' עַד כַּלֶּה: **ח** וְאֶת יִשְׂרָאֵל **בְּסַאסְאָה** בְּמִדָּה שֶׁהָיוּ חוֹטְאִים לְפָנָיו בְּמִדָּה זוֹ נִפְרַע מֵהֶם, **בְּשַׁלְּחָהּ תְּרִיבֶנָּה** הָיָה שׁוֹפֵךְ חֲמָתוֹ עַל הַשָּׂדוֹת וְהַגְּנוֹת לִשְׁלוֹחַ בָּהֶן שִׁדָּפוֹן וְאַרְבֶּה וְלֹא פָּגַע בַּנְּפָשׁוֹת תְּחִלָּה, **הָגָה** הֵסִיר הַפֵּרוֹת **בְּרוּחוֹ הַקָּשָׁה בְּיוֹם** שֶׁנּוֹשֶׁבֶת רוּחַ **קָדִים** עַזָּה: **ט לָכֵן** הוֹאִיל וְרַחֲמֵי עָלָיו גַּם עַתָּה **בְּזֹאת** שֶׁהֶעֱנַשְׁתִּים בְּדָבָר קַל **יְכֻפַּר עֲוֹן־יַעֲקֹב** לִזְכּוֹת לְהִגָּאֵל **וְזֶה כָּל־פְּרִי הָסֵר חַטָּאתוֹ** גַּם הַשּׁוּגֵג **בְּשׂוּמוֹ** | **כָּל־אַבְנֵי מִזְבֵּחַ** בְּמֹה שֶׁיִּתּוֹץ הַמִּזְבְּחוֹת שֶׁל עֲבוֹדָה־זָרָה וְיָשִׂים אַבְנֵיהֶם **כְּאַבְנֵי־גִר מְנֻפָּצוֹת** הָדֵק הֵיטֵב וּבְתֻנַאי **לֹא־יָקֻמוּ** מֵעַתָּה **אֲשֵׁרִים וְחַמָּנִים: י כִּי** בַּעֲשׂוֹתָם זֹאת **עִיר**

עטרת מרים

בְּצוּרָהּ שֶׁל גּוֹיִם תִּהְיֶה בָּדָד מִיּוֹשְׁבֶיהָ נָוֶה נְאוֹת אָדֶם, גְּנוֹת וּפַרְדֵּסִים נַעֲשָׂה מְשִׁלָּח מִיּוֹשְׁבֶיו וְנֶעֱזָב כַּמִּדְבָּר עַד כִּי שָׁם יִרְעֶה עֵגֶל וְשָׁם גַּם בְּקִבְיעוּת יִרְבֶּץ וְכִלָּה סְעִפֶּיהָ עִנְפֵי הָאִילָנוֹת אֲשֶׁר יִגְדְּלוּ שָׁמָּה: **יא** בִּיבֵשׁ קְצִירָהּ בְּשֶׁתִּתְיַבֵּשׁ עֲנָפֶיהָ תִּשָּׁבַרְנָה מַעֲצֶמָה, רָצָה לוֹמַר כְּשֶׁתִּתְמַלֵּא סְאָתָם יִשָּׁבְרוּ מֵאֲלֵיהֶם נָשִׁים הָאֲבִיּוֹנוֹת בָּאוֹת וּמְלַקְּטוֹת אוֹתָם מְאִירוֹת מְבַעֲרוֹת אוֹתָהּ וְזֶה מָשָׁל עַל הַשִּׁמְּמוֹן וְהָאֲבַדּוֹן כִּי לֹא עַם־בִּינוֹת הוּא אֵין בָּם תְּבוּנָה לָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה עַל־כֵּן לֹא־יְרַחֲמֵנוּ עֹשֵׂהוּ וְיֹצְרוֹ לֹא יְחָנֵּנוּ: **יב** וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא בִּזְמַן הַיְשׁוּעָה יַחְבֹּט יְהוָה כְּמוֹ שֶׁהוּא חוֹבֵט חִטִּים מִן הַקַּשׁ מִשִּׁבֹּלֶת הַנָּהָר הֵם הָאוֹבְדִים בְּאֶרֶץ אַשּׁוּר עַד־נַחַל מִצְרָיִם הֵם הַנִּדָּחִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְאַתֶּם בְּנֵי יְהוּדָה וּבְנְיָמִין הַמְּפוּזָרִים בְּכָל פֵּאָה תְּלַקְּטוּ מִן הַגָּלִיּוֹת לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם צִיּוֹן: **יג** וְהָיָה | בַּיּוֹם הַהוּא כּוּלָּם יִתְקַבְּצוּ וְיָבוֹאוּ כְּאִילוּ יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל לְהַשְׁמִיעַ הַקּוֹל בְּכָל הָעוֹלָם לְהִתְקַבֵּץ וְלָבוֹא וּבָאוּ הָאֹבְדִים שֶׁנָּפוֹצוּ בְּאֶרֶץ רְחוֹקָה לִפְנִים מִן הַנָּהָר סַמְבַּטְיוֹן בְּאֶרֶץ אַשּׁוּר שֶׁלֹּא חָזְרוּ לְאַרְצָם מֵעֵת שֶׁגָּלוּ וְהַנִּדָּחִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהִשְׁתַּחֲוָוּ לַיהוָה בְּהַר הַקֹּדֶשׁ מְקוֹם הַמִּקְדָּשׁ בִּירוּשָׁלָיִם: מְדַבֵּר עַל הַמּוֹן הַתְּלָאוֹת שֶׁעָבְרוּ עַל שֵׁבֶט יְהוּדָה עַל יְדֵי מֶלֶךְ אַשּׁוּר, וּמַפַּלְתּוֹ לַסּוֹף, וְהַכְּתוּבִים (מן הפסוק א' עד ה') הַמְדַבְּרִים עַל עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים. **א** הוֹי הַנָּבִיא מִתְאוֹנֵן עַל עֲטֶרֶת גֵּאוּת עַל גֵּאוּת הַלֵּב שֶׁל שִׁכּוֹרֵי אֶפְרַיִם הַמַּלְכוּת שֶׁלָּהֶם שֶׁלֹּא נִתְקַיְּמָה בְּיָדָם כִּי הִיא וְצִיץ נֹבֵל כְּפֶרַח נוֹבֵל צְבִי תִפְאַרְתּוֹ מַטֶּרֶת הַגֵּאוָה שֶׁלָּהֶם אֲשֶׁר הָיוּ מְפַגְּקִים עַצְמָם עַל־רֹאשׁ גֵּיא־שְׁמָנִים לִמְשׁוֹחַ רֹאשׁם בְּהַרְבֵּה שֶׁמֶן מְבוּשָׂם הֵם מִכְּבָר הַלּוּמֵי יָיִן שִׁבּוּרִים בִּגְלַל הַיַּיִן וְהַשִּׁכְּרוּת: **ב** הִנֵּה יֵשׁ רוּחַ חָזָק וְאַמִּיץ לַאדֹנָי שֶׁהוּא כְּזֶרֶם בָּרָד הַמְשַׁבֵּר אִילָנוֹת שַׁעַר קָטֶב כְּרוּחַ סְעָרָה הַכּוֹרֵת כְּזֶרֶם מַיִם כַּבִּירִים אֲשֶׁר הִמָּה שִׁטְפִים בְּחֲזָקָה, הִנִּיחַ וְהוּא נִיחַ עֲטֶרֶת גְּאוֹנָם לָאָרֶץ בְּיָד בְּחֲזָקַת הַיָּד: **ג** בְּרַגְלַיִם של הָאוֹיֵב תִּרְמַסְנָה עֲטֶרֶת גֵּאוּת כָּל הַדְּבָרִים שֶׁהֵם מִתְגָּאִים בָּהֶם שִׁכּוֹרֵי אֶפְרַיִם: **ד** וְהָיְתָה הַדֶּר תִּפְאַרְתּוֹ שֶׁל שִׁכּוֹרֵי אֶפְרַיִם לְצִיצַת הַנֹּבֵל צְבִי תִפְאַרְתּוֹ אֲשֶׁר הִיא לַעֲטָרָה עַל־רֹאשׁ גֵּיא שְׁמָנִים וְהִיא וּבֵאֲמֶת כָּל הֲדַר תִּפְאַרְתָּם הָיָה דּוֹמֶה לְצִיץ נוֹבֵל. אֲשֶׁר עַל רֹאשׁ גֵּיא שְׁמָנִים, שֶׁמֵּרֹב הַשֶּׁמֶן הַמְבֻשָּׂם שֶׁיּוֹצְקִים עַל רֹאשָׁם כְּאִלּוּ הוּא גֵּיא מָלֵא שְׁמָנִים. הַלּוּמֵי יָיִן, מִכֹּחַ הַיַּיִן. **ב)** הִנֵּה חָזָק, הִנֵּה יֵשׁ רוּחַ חָזָק. שַׁעַר קָטֶב, כְּרוּחַ סְעָרָה הַכּוֹרֵת וּמַשְׁחִית. הִנִּיחַ לָאָרֶץ בְּיָד, זֶה הָרוּחַ נִיחַ עֲטֶרֶת גַּאֲוָתָם לָאָרֶץ בְּחֲזָקַת הַיָּד הַיָּד וּבֹכֹחַ רַב. **ג)** בְּרַגְלַיִם תִּרְמַסְנָה, בְּרַגְלֵי הָאוֹיֵב תִּרְמַסְנָה עֲטֶרוֹת הַגֵּאוּת שֶׁל שִׁכּוֹרֵי אֶפְרַיִם, כְּלוֹמַר, הָאוֹיֵב יִשְׁפֵּיל גַּאֲוָתָם. **ד)** וְהָיְתָה צִיצַת נֹבֵל צְבִי תִפְאַרְתּוֹ... כְּבִכּוּרָה בְּטֶרֶם קַיִץ וגו', הֲדַר תִּפְאַרְתּוֹ שֶׁהִיא כְּצִיץ

שי למורא

לְנַפֵּץ אֶת אַבְנֵי מִזְבְּחוֹת הָאֱלִילִים, אָז הָעִיר הַבְּצוּרָה, הִיא כְּרַךְ גָּדוֹל שֶׁל אֱדוֹם, תִּהְיֶה בָּדָד מִיּוֹשְׁבֶיהָ. נָוֶה מְשֻׁלָּח וְנֶעֱזָב, וְהַנָּוֶה שֶׁלּוֹ יִהְיֶה מְשֻׁלָּח מִיּוֹשְׁבָיו. שָׁם יִרְעֶה עֵגֶל, בִּמְקוֹם הָעִיר הַבְּצוּרָה יִרְעוּ עֲגָלִים. וְשָׁם יִרְבָּץ, וְשָׁם יִשְׁכְּבוּ לָנוּחַ. וְכִלָּה סְעִיפֶיהָ, וִיכַלּוּ אֶת עֲנָפֵי הָאִילָנוֹת אֲשֶׁר גָּדְלוּ שָׁמָּה. **יא)** בִּיבֵשׁ קְצִירָהּ תִּשָּׁבַרְנָה, כְּשֶׁיִּתְיַבְּשׁוּ עֲנָפֶיהָ יִשְׁתַּבְּרוּ מֵאֲלֵיהֶם. כְּלוֹמַר, כְּשֶׁתִּתְמַלֵּא סְאָתָם יִשָּׁבְרוּ מֵאֲלֵיהֶם. נָשִׁים בָּאוֹת מְאִירוֹת אוֹתָהּ, נָשִׁים תְּבוּאָנָה וְיַבְעִירוּ בָּהֶם הָאֵשׁ. כְּלוֹמַר, עַם חַלָּשׁ בַּנָּשִׁים יַשְׁחִיתוּ אוֹתָהּ. כִּי לֹא עַם בִּינוֹת הוּא, שֶׁלֹּא הֵבִין שֶׁכָּל מֶמְשַׁלְתּוֹ בָּאָה לוֹ מֵה' וְלֹא בְּכֹחַ זְרוֹעוֹ. עוֹשֵׂהוּ, הקב"ה שֶׁגִּדְּלוֹ וְהִמְשִׁילוֹ. **יב)** יַחְבֹּט ה', כְּלוֹמַר, כְּמוֹ שֶׁחוֹבְטִים אֶת הַשִּׁבֹּלִים בְּמַקֵּל לְהָסִיר אֶת הַתְּבוּאָה מִן הַקַּשׁ, כֵּן יָסִיר ה' אֶת יִשְׂרָאֵל מִבֵּין הַגּוֹיִם. מִשִּׁבֹּלֶת הַנָּהָר, מֵאֶרֶץ אַשּׁוּר הַיּוֹשְׁבִים עַל נְהַר פְּרָת. עַד נַחַל מִצְרָיִם, הֵם הַנִّדָּחִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם. לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הַמּוֹצֵא אֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, יְבִיאֵהוּ לִירוּשָׁלַיִם. **יג)** יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל, כָּל כָּךְ יִתְקַבְּצוּ, כְּאִלּוּ הָיָה נִתְקָע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל לְהַשְׁמִיעַ הַקּוֹל בְּכָל הָעוֹלָם. הָאֹבְדִים בְּאֶרֶץ אַשּׁוּר, עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים, לְפִי שֶׁלֹּא חָזְרוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מֵעֵת שֶׁגָּלוּ לְשָׁם, לָכֵן נִקְרְאוּ אוֹבְדִים. וְהַנִּדָּחִים בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם, אוֹתָם שֶׁגָּלוּ לְמִצְרַיִם שֶׁאֵינָהּ רְחוֹקָה, נִקְרְאוּ נִדָּחִים. בְּהַר הַקֹּדֶשׁ, בְּהַר הַמּוֹרִיָּה מְקוֹם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. **א)** הוֹי, קְרִיאָה שֶׁל צַעַר. עֲטֶרֶת גֵּאוּת, מִן הַגַּאֲוָה הָיוּ עוֹשִׂים עֲטָרָה לְרֹאשָׁם, כְּלוֹמַר, הָיוּ מִתְפָּאֲרִים בְּעֹשְׁרָם וּבְתַעֲנוּגָם. שִׁכּוֹרֵי אֶפְרַיִם, אַנְשֵׁי מַלְכוּת אֶפְרַיִם כְּשֶׁעֲדַיִן לֹא הָלְכוּ לַגָּלוּת, הָיָה כָּל עִסְקָם בְּמַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה וּבִשְׂכָרוּת. וְצִיץ נֹבֵל צְבִי תִפְאַרְתּוֹ,

מְשֻׁלָּח וְנֶעֱזָב כַּמִּדְבָּר שָׁם יִרְעֶה עֵגֶל וְשָׁם יִרְבָּץ וְכִלָּה סְעִפֶּיהָ: יא בִּיבֵשׁ קְצִירָהּ תִּשָּׁבַרְנָה נָשִׁים בָּאוֹת מְאִירוֹת אוֹתָהּ כִּי לֹא עַם־בִּינוֹת הוּא עַל־כֵּן לֹא־יְרַחֲמֵנוּ עֹשֵׂהוּ וְיֹצְרוֹ לֹא יְחָנֵּנוּ: יב וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יַחְבֹּט יְהוָה מִשִּׁבֹּלֶת הַנָּהָר עַד־נַחַל מִצְרָיִם וְאַתֶּם תְּלֻקְּטוּ לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: יג וְהָיָה | בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל וּבָאוּ הָאֹבְדִים בְּאֶרֶץ אַשּׁוּר וְהַנִּדָּחִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהִשְׁתַּחֲוּ לַיהוָה בְּהַר הַקֹּדֶשׁ בִּירוּשָׁלָיִם:

כח א הוֹי עֲטֶרֶת גֵּאוּת שִׁכּוֹרֵי אֶפְרַיִם וְצִיץ נֹבֵל צְבִי תִפְאַרְתּוֹ אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ גֵּיא־שְׁמָנִים הֲלוּמֵי יָיִן: ב הִנֵּה חָזָק וְאַמִּיץ לַאדֹנָי כְּזֶרֶם בָּרָד שַׁעַר קָטֶב כְּזֶרֶם מַיִם כַּבִּירִים שֹׁטְפִים הִנִּיחַ לָאָרֶץ בְּיָד: ג בְּרַגְלַיִם תִּרְמַסְנָה עֲטֶרֶת גֵּאוּת שִׁכּוֹרֵי אֶפְרָיִם: ד וְהָיְתָה צִיצַת נֹבֵל צְבִי

שי למורא

נוֹבֵל, וַאֲשֶׁר הִיא עַל רֹאשׁ גֵּיא שְׁמָנִים, תִּהְיֶה כִּבְכוּרָה בְּטֶרֶם קַיִץ, כִּתְאֵנָה שֶׁהִתְכַּבְּרָה בְּטֶרֶם יִהְיֶה הַקַּיִץ. **בְּעוֹדָהּ בְּכַפּוֹ יִבְלָעֶנָּה,** מִיַּד כְּשֶׁהִיא עֲדַיִן תְּלוּיָה עַל הָעֶנְף וְאֵינוֹ מַמְתִּין עַד שֶׁיִּתְלֹשׁ. כְּלוֹמַר, שֶׁכָּכָה יְמַהֵר הָאוֹיֵב לְהַשְׁפִּיל אֶת גַּאֲוָתָם. **ה) בַּיּוֹם הַהוּא,** בַּיּוֹם שֶׁיִּגְלוּ עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים. **לַעֲטֶרֶת צְבִי,** לַעֲטֶרָה שֶׁל רָצוֹן וְחֶמְדָּה (וְהֶדְוָה). **וְלִצְפִירַת תִּפְאָרָה,** וּלְכֶתֶר שֶׁל תִּפְאֶרֶת. **לִשְׁאָר עַמּוֹ,** שֶׁבֶט יְהוּדָה וּבִנְיָמִין וְהַמִּצְטָרְפִים עִמָּהֶם לְמִלְכוּת חִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה. **ו) וּלְרוּחַ מִשְׁפָּט לַיּוֹשֵׁב עַל הַמִּשְׁפָּט,** וְיִהְיֶה הקב"ה לְרוּחַ מִשְׁפָּט לְמִי שֶׁיִּהְיֶה יוֹשֵׁב עַל הַמִּשְׁפָּט, וְהוּא חִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה, שֶׁיֵּשֵׁב עַל כִּסֵּא הַמַּלְכוּת לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט, וְיִתֵּן לוֹ הקב"ה דַּעַת וּבִינָה לַעֲשׂוֹת מִשְׁפַּט אֱמֶת. **וְלִגְבוּרָה,** וְיִהְיֶה הקב"ה לָהֶם לִגְבוּרָה, כְּפִי שֶׁהִכָּה מַלְאַךְ ה' בְּמַחֲנֵה אַשּׁוּר וְלֹא הֶצְרִכוּ לְהִלָּחֵם בָּהֶם. **מְשִׁיבֵי מִלְחָמָה שָׁעָרָה,** וְכֵן כְּשֶׁיִּלָּחֲמוּ אוֹיְבֵיהֶם בָּהֶם וְיָשִׁיבוּ מִלְחָמָה נֶגְדָּם יִתֵּן ה' לָהֶם גְּבוּרָה שֶׁיִּהְיוּ מַכִּים בְּאוֹיְבֵיהֶם עַד שַׁעַר עָרֵיהֶם הַבְּצוּרוֹת. **ז) וְגַם אֵלֶּה,** וְגַם שִׁבְטֵי יְהוּדָה וּבִנְיָמִין. **בַּיַּיִן שָׁגוּ וגו',** זֶה הָיָה בִּימֵי אָחָז אָבִיו שֶׁל חִזְקִיָּהוּ. **וּבַשֵּׁכָר תָּעוּ,** וּמִתּוֹךְ רִבּוּי שְׁתִיַּת יַיִן יָשָׁן תָּעוּ מִן הַדֶּרֶךְ הַנְּכוֹנָה. **וְנָבִיא,** נְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר. **נִבְלְעוּ מִן הַיַּיִן,** נִשְׁחֲתוּ מֵרֹב שְׁתִיַּת הַיַּיִן. **שָׁגוּ בָּרֹאֶה,** לֹא הָלְכוּ בַּדֶּרֶךְ שֶׁהוֹרָם הָרוֹאֶה, הוּא הַנָּבִיא הָאֲמִתִּי. **פָּקוּ פְּלִילִיָּה,** כָּשְׁלוּ בַּמִּשְׁפָּט, וְלֹא שָׁפְטוּ דִּין אֱמֶת. "פָּקוּ", כָּשְׁלוּ, וְהוּא מִלְּשׁוֹן "וּפֹק בְּרַכַּיִם" (נחום ב,יא). "פְּלִילִיָּה", מִשְׁפָּט, כְּמוֹ "וּפִלְּלוּ אֱלֹהִים" (שמואל־א ב,כה). **ח) כִּי כָל שֻׁלְחָנוֹת,** אֲפִלּוּ שֻׁלְחַן הַכֹּהֲנִים. **מָלְאוּ קִיא צוֹאָה,** קִיא וְצוֹאָה, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ הַשִּׁכּוֹר. וְחָסֵר יו"ד הַשִּׁכּוֹר. **בְּלִי מָקוֹם,** עַד שֶׁאֵין מָקוֹם נָקִי. **ט) אֶת מִי יוֹרֶה דֵעָה,** מֵאַחַר שֶׁהֵם מִשְׁתַּכְּרִים כָּכָה, אִם כֵּן לְמִי יוֹרֶה הַמּוֹרֶה דֵּעָה. **שְׁמוּעָה,** מַה שֶּׁשָּׁמַע הַנָּבִיא מֵאֵת ה' לְצִוּוּתָם. **גְּמוּלֵי מֵחָלָב עַתִּיקֵי מִשָּׁדָיִם,** הֵם כְּמוֹ נְעָרִים קְטַנִּים שֶׁזֶּה עַתָּה נִשְׁלְמָה יְנִיקָתָם וְנֶעְתְּקוּ מִשָּׁדַיִם. **י) כִּי צַו לָצָו צַו לָצָו,** אָמַר שֶׁהֵם כְּמוֹ נְעָרִים קְטַנִּים שֶׁיְּצַוֶּה אוֹתָם אָדָם מְעַט מְעַט וִילַמְּדֵם כְּדֵי שֶׁיְּקַבְּלוּ, כִּי אֵין לָהֶם לֵב לְקַבֵּל אֶלָּא דְּבָרִים מְעַטִּים, וְלָכֵן יְצַוֶּה לָהֶם מִצְוָה קְטַנָּה, וְאַחַר כָּךְ עוֹד מִצְוָה. **קַו**

עטרת מרים

תִּהְיֶה כְּבִכּוּרָה כִּתְאֵנָה שֶׁנִּתְבַּשְּׁלָה רִאשׁוֹנָה **בְּטֶרֶם** יִהְיֶה הַקַּיִץ **אֲשֶׁר** מִיַּד כְּשֶׁיִּרְאֶה הָרֹאֶה אוֹתָהּ **בְּעוֹדָהּ** תְּלוּיָה עַל הָעֶנְף **בְּכַפּוֹ יִבְלָעֶנָּה** וְאֵינוֹ מַמְתִּין עַד שֶׁיִּתְלֹשׁ. וְאָמַר שֶׁכֵּן יְמַהֵר הָאוֹיֵב לְהַשְׁפִּיל אֶפְרַיִם: **ה בַּיּוֹם הַהוּא** בְּיוֹם מַפַּלְתָּ מַלְכוּת אֶפְרַיִם **יִהְיֶה יְהוָה צְבָאוֹת לַעֲטֶרֶת צְבִי** יִתְלוּ הַכָּבוֹד בְּגַאוֹן ה' **וְלִצְפִירַת תִּפְאָרָה** לְכֶתֶר תִּפְאֶרֶת **לִשְׁאָר עַמּוֹ** הֵם יְהוּדָה וּבִנְיָמִין: **ו וּלְרוּחַ מִשְׁפָּט** יִהְיֶה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא **לַיּוֹשֵׁב עַל־הַמִּשְׁפָּט** יְחוֹנֵן דֵּעָה לַחֲזָקִים לַעֲשׂוֹת מִשְׁפַּט אֱמֶת **וְלִגְבוּרָה** יִהְיֶה לְאוֹתָן שֶׁהֵם **מְשִׁיבֵי מִלְחָמָה** שֶׁל תּוֹרָה **שָׁעָרָה:** **ז וְגַם־אֵלֶּה** יְהוּדָה וּבִנְיָמִין **בַּיַּיִן שָׁגוּ** בְּדַעְתָּם **וּבַשֵּׁכָר** יַיִן יָשָׁן **תָּעוּ** מֵדֶרֶךְ הַיָּשָׁר **כֹּהֵן וְנָבִיא** שֶׁהָיָה לָהֶם לְהוֹרוֹת הַתּוֹרָה **שָׁגוּ** בְּדַעְתָּם **בַּשֵּׁכָר** מֵרוֹב שְׁתִיַּת הַשֵּׁכָר **נִבְלְעוּ** נִשְׁחַת כֹּחַ נְבוּאָתָם **מִן־הַיַּיִן תָּעוּ מִן־הַשֵּׁכָר** נִשְׁחַתוּ מִן הַשִּׁכָּרוּת **שָׁגוּ בָּרֹאֶה** הִלְעִיגוּ בְּדִבְרֵי הַנְּבִיאִים **פָּקוּ פְּלִילִיָּה** וְהִטּוּ מִשְׁפָּט: **ח כִּי כָל־שֻׁלְחָנוֹת** של זִבְחֵי מַתָּנוֹת אֲשֶׁר הֵם מְסוּבִּים עֲלֵיהֶם **מָלְאוּ קִיא צֹאָה** הֶקְאָה וְשִׁלְשׁוּל מִלְּמַטָּה **בְּלִי מָקוֹם** פָּנוּי וְנָקִי מֵאֵלֶּה: **ט אֶת־מִי יוֹרֶה דֵעָה** הַכֹּהֵן **וְאֶת־מִי יָבִין שְׁמוּעָה** שֶׁל הַנָּבִיא אֲשֶׁר שָׁמַע מֵאֵת ה', וְכִי יְלַמֵּד לִגְמוּלֵי **מֵחָלָב** שֶׁנִּגְמְלוּ מֵהֲנָקַת הֶחָלָב **עַתִּיקֵי** הַנֶּעֱתָקִים **מִשָּׁדָיִם** מִשְׁדֵי אִמָּן?: **י כִּי** עַל צַו שֶׁל נָבִיא **לָצָו** שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הֵם אוֹמְרִים יֵשׁ לָנוּ **צַו** שֶׁל עֲבוֹדָה זָרָה **לָצָו** קָו חוּט מִשְׁקוֹלֶת מִשְׁפְּטֵי רֶשַׁע בְּנֶגֶד **לָקָו** הַצֶּדֶק הַזֶּה **קָו לָקָו** הַנָּבִיא עוֹד אוֹמֵר לָהֶם אוּלַי **זְעֵיר שָׁם**

תִּפְאַרְתּוֹ אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ גֵּיא שְׁמָנִים כְּבִכּוּרָה בְּטֶרֶם קַיִץ אֲשֶׁר יִרְאֶה הָרֹאֶה אוֹתָהּ בְּעוֹדָהּ בְּכַפּוֹ יִבְלָעֶנָּה: ה בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְהוָה צְבָאוֹת לַעֲטֶרֶת צְבִי וְלִצְפִירַת תִּפְאָרָה לִשְׁאָר עַמּוֹ: ו וּלְרוּחַ מִשְׁפָּט לַיּוֹשֵׁב עַל־הַמִּשְׁפָּט וְלִגְבוּרָה מְשִׁיבֵי מִלְחָמָה שָׁעָרָה: ז וְגַם־אֵלֶּה בַּיַּיִן שָׁגוּ וּבַשֵּׁכָר תָּעוּ כֹּהֵן וְנָבִיא שָׁגוּ בַשֵּׁכָר נִבְלְעוּ מִן־הַיַּיִן תָּעוּ מִן־הַשֵּׁכָר שָׁגוּ בָּרֹאֶה פָּקוּ פְּלִילִיָּה: ח כִּי כָל־שֻׁלְחָנוֹת מָלְאוּ קִיא צֹאָה בְּלִי מָקוֹם: ט אֶת־מִי יוֹרֶה דֵעָה וְאֶת־מִי יָבִין שְׁמוּעָה גְּמוּלֵי מֵחָלָב עַתִּיקֵי מִשָּׁדָיִם: י כִּי צַו לָצָו צַו לָצָו קָו לָקָו קָו לָקָו זְעֵיר שָׁם זְעֵיר שָׁם: יא כִּי בְּלַעֲגֵי שָׂפָה וּבְלָשׁוֹן אַחֶרֶת יְדַבֵּר אֶל־הָעָם הַזֶּה: יב אֲשֶׁר | אָמַר אֲלֵיהֶם זֹאת הַמְּנוּחָה הָנִיחוּ לֶעָיֵף וְזֹאת הַמַּרְגֵּעָה וְלֹא אָבוּא שְׁמוֹעַ: יג וְהָיָה

זְעֵיר שָׁם מְעַט בְּדָבָר זֶה וּמְעַט בְּדָבָר זֶה כֵּן תִּקְבְּלוּ וְאַף־עַל־פִּי־כֵן אֵינָם מִקַּבְּלִים: **יא כִּי** דִּבְרֵי הַנָּבִיא בְּעֵינֵיהֶם כְּאִלּוּ יְדַבְּרוּ אֲלֵיהֶם **בְּלַעֲגֵי שָׂפָה** בְּגִמְגּוּם שֶׁאֵין מְבִינִים אֶת דְּבָרָיו **וּבְלָשׁוֹן אַחֶרֶת** שֶׁאֵינָם מַכִּירִים **יְדַבֵּר אֶל־הָעָם הַזֶּה:** **יב אֲשֶׁר** | **אָמַר** הַנָּבִיא **אֲלֵיהֶם זֹאת** תִּמְצְאוּ **הַמְּנוּחָה** בְּאַרְצְכֶם וְלֹא תִּגְלוּ עוֹד, אֲבָל בִּתְנַאי **הָנִיחוּ לֶעָיֵף** וְתֵשׁ כֹּחַ וְאַל תִּגְלוּ אוֹתוֹ **וְזֹאת הַמַּרְגֵּעָה** לָכֶם אִם אַתֶּם נוֹתְנִים כָּךְ. עַם כָּל זֶה **וְלֹא אָבוּא שְׁמוֹעַ:** **יג וְהָיָה לָהֶם**

לָקָו קָו לָקָו, כְּמוֹ הַבַּנַּאי, שֶׁמּוֹתֵחַ אֶת קָו הַבִּנְיָן לְגָמֹר טוּר אֶחָד, וְאַחַר כָּךְ יַעֲתִיק אֶת הַקָּו לְטוּר שֵׁנִי, וְכָכָה מְעַט מְעַט עַד שֶׁיַּשְׁלִים אֶת הַקִּיר. **זְעֵיר שָׁם זְעֵיר שָׁם,** מְעַט מְעַט, פַּעַם אַחַר פַּעַם. **יא) כִּי בְּלַעֲגֵי שָׂפָה וּבְלָשׁוֹן אַחֶרֶת,** הֵם עוֹשִׂים עַצְמָם כְּאִלּוּ הָיָה הַנָּבִיא מְדַבֵּר בְּשָׂפָה בִּלְתִּי מוּבֶנֶת, אוֹ בְּשָׂפָה אַחֶרֶת לְגַמְרֵי. **יב) אֲשֶׁר אָמַר אֲלֵיהֶם,** וְהַנָּבִיא הֲרֵי אָמַר לָהֶם רַק דְּבָרִים טוֹבִים. **זֹאת הַמְּנוּחָה,** בָּזֶה תִּהְיוּ בְּשַׁלְוָה. **הָנִיחוּ לֶעָיֵף,** אַל תְּגַלּוּהוּ, **וְזֹאת** תִּהְיֶה לָכֶם **הַמַּרְגֵּעָה** לְשֶׁבֶת בְּמְנוּחָה בְּאַרְצְכֶם. **יג)** וְהָיָה לָהֶם דְּבַר ה', כְּמִדָּתָם יִמְדֹּד לָהֶם, כֵּיוָן שֶׁלֹּא רָצוּ לִשְׁמֹעַ מְעַט מְעַט, יָגוֹר בְּדִבְרוֹ עֲלֵיהֶם צַו שֶׁל אֻמּוֹת הַמִּשְׁתַּעְבְּדִים

עטרת מרים

דְּבַר־יְהוָה אַף שֶׁאֵין רוֹצִים לִשְׁמוֹעַ צַו לָצָו צַו לָצָו ציווי אַחַר ציווי צַו לָצָו וְאַזְהָרָה אַחַר אַזְהָרָה קָו לָקָו פַּעַם אַחַר פַּעַם קָו לָקָו מִשְׁמֶרֶת לְמִשְׁמֶרֶת הַתּוֹרָה, אַף בְּמָקוֹם שֶׁלְּמָדוּהָ נֶחְשֶׁבֶת זְעֵיר שָׁם זְעֵיר שָׁם מְעַט וְאַף כִּי אוֹתָם שֶׁלֹּא דָּרְכוּ בִּנְתִיבוֹתֶיהָ לְמַעַן יֵלְכוּ וְכָשְׁלוּ אָחוֹר בְּאֶבֶן וְנִשְׁבָּרוּ בְּלִי תְּרוּפָה וְנוֹקְשׁוּ בְּפַח יָקוּשׁ שֶׁטָּמְנוּ לוֹ אֲחֵרִים בְּכַוָּנָה, וְנִלְכְּדוּ יִפְּלוּ בְּצָרָה וְלֹא יוּכְלוּ לְהִמָּלֵט: **כב** לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה אֶל־בֵּית יַעֲקֹב ה׳ אֲשֶׁר פָּדָה אֶת־אַבְרָהָם מֵאוּר כַּשְׂדִּים כְּשֶׁנִּשְׁלַךְ לְכִבְשַׁן הָאֵשׁ לֹא־עַתָּה יֵבוֹשׁ יַעֲקֹב עוֹד, כִּי יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂים רְצוֹן הַמָּקוֹם וְיַעֲקֹב אָבִינוּ לֹא בוֹשׁ מֵהֶם וְלֹא עַתָּה פָּנָיו יֶחֱוָרוּ יִתְלַבְּנוּ מִבּוּשָׁה: **כג** לָכֵן לֹא יֵבוֹשׁ יַעֲקֹב כִּי בְּרִאוֹתוֹ יְלָדָיו הַצַּדִּיקִים וּכְשֵׁרִים מַעֲשֵׂה יָדֵי בְּקִרְבּוֹ אֲשֶׁר הִמָּה יַקְדִּישׁוּ שְׁמִי וְהִקְדִּישׁוּ אֶת־קְדוֹשׁ יַעֲקֹב עַל יְדֵי קְדוּשַׁת מַעֲשֵׂיהֶם וְאֶת־אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַעֲרִיצוּ יִשְׁבָּחוּ לוֹמַר שֶׁהַחוֹזֵק בְּיָדוֹ:

לָהֶם דְּבַר־יְהוָה צַו לָצָו צַו לָצָו קָו לָקָו קָו לָקָו זְעֵיר שָׁם זְעֵיר שָׁם לְמַעַן יֵלְכוּ וְכָשְׁלוּ אָחוֹר וְנִשְׁבָּרוּ וְנוֹקְשׁוּ וְנִלְכָּדוּ: **כט** כב לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה אֶל־בֵּית יַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת־אַבְרָהָם לֹא־עַתָּה יֵבוֹשׁ יַעֲקֹב וְלֹא עַתָּה פָּנָיו יֶחֱוָרוּ: כג כִּי בְּרִאוֹתוֹ יְלָדָיו מַעֲשֵׂה יָדַי בְּקִרְבּוֹ יַקְדִּישׁוּ שְׁמִי וְהִקְדִּישׁוּ אֶת־קְדוֹשׁ יַעֲקֹב וְאֶת־אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַעֲרִיצוּ:

שי למורא

בָּם. צַו לָצָו וגו׳, צַו עַל צַו, פְּקֻדָּה עַל פְּקֻדָּה, עֲבוֹדָה עַל עֲבוֹדָה, קָו שֶׁל פֵּרֻעָנוּת כְּנֶגֶד קָו שֶׁל עֲבֵרוֹת. זְעֵיר שָׁם זְעֵיר שָׁם, לְיָמִים מוּעָטִים תָּבוֹא עֲלֵיהֶם, וְהֵם יִתְמַעֲטוּ שָׁם בְּאֶרֶץ אוֹיְבֵיהֶם. יֵלְכוּ וְכָשְׁלוּ אָחוֹר וְנִשְׁבָּרוּ, כְּשֶׁיֵּלְכוּ יִכָּשְׁלוּ לְפֹל אָחוֹר וְיִשָּׁבְרוּ. וְנוֹקְשׁוּ וְנִלְכָּדוּ, וְיִפְּלוּ בְּפַח הַמּוֹקֵשׁ, וְיִלָּכְדוּ בּוֹ. כְּלוֹמַר, יִפְּלוּ בְּצָרָה וְלֹא יוּכְלוּ לְהִמָּלֵט. **כב)** אֲשֶׁר פָּדָה אֶת אַבְרָהָם, כְּלוֹמַר, ה׳ אֲשֶׁר פָּדָה אֶת אַבְרָהָם מֵאוּר כַּשְׂדִּים, אֲמַר אֶל בֵּית יַעֲקֹב. לֹא עַתָּה יֵבוֹשׁ יַעֲקֹב, כִּי כְּשֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂים רְצוֹן הקב״ה, הוּא כְּאִלּוּ יַעֲקֹב בּוֹשׁ בַּדָּבָר. וּמֵעַתָּה לֹא יֵבוֹשׁ. יֶחֱוָרוּ, יִתְלַבְּנוּ. כִּי הַמִּתְבַּיֵּשׁ מִתְלַבְּנִים פָּנָיו. **כג)** בְּרִאוֹתוֹ יְלָדָיו, בְּרִאוֹת יַעֲקֹב אֶת צֶאֱצָאָיו בְּלֶכְתָּם בַּדֶּרֶךְ הַטּוֹבָה. מַעֲשֵׂה יָדַי בְּקִרְבּוֹ, כְּלוֹמַר, צַדִּיקִים יֵשׁ בָּהֶם. יַקְדִּישׁוּ שְׁמִי, שֶׁהֵם מְקַדְּשִׁים שֵׁם ה׳. וְהִקְדִּישׁוּ אֶת קְדוֹשׁ יַעֲקֹב, יֹאמְרוּ בְּהַקְדִּישָׁם שְׁמוֹ ״קְדוֹשׁ יַעֲקֹב וֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל״, שֶׁהוּא אֲבִיהֶם. יַעֲרִיצוּ, יְשַׁבְּחוּ לוֹמַר שֶׁהַחוֹזֵק בְּיָדוֹ.

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו: רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת־קודש

ו ב וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי
יְהוָה: ג וָאֵרָא אֶל־אַבְרָהָם אֶל־יִצְחָק וְאֶל־יַעֲקֹב
בְּאֵל שַׁדָּי וּשְׁמִי יְהוָה לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם: ד וְגַם
הֲקִמֹתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתָּם לָתֵת לָהֶם אֶת־אֶרֶץ
כְּנָעַן אֵת אֶרֶץ מְגֻרֵיהֶם אֲשֶׁר־גָּרוּ בָהּ: ה וְגַם
אֲנִי שָׁמַעְתִּי אֶת־נַאֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מִצְרַיִם
מַעֲבִדִים אֹתָם וָאֶזְכֹּר אֶת־בְּרִיתִי: (לוי) ו לָכֵן אֱמֹר
לִבְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְהוָה וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת
סִבְלֹת מִצְרַיִם וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעֲבֹדָתָם וְגָאַלְתִּי
אֶתְכֶם בִּזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבִשְׁפָטִים גְּדֹלִים: ז וְלָקַחְתִּי
אֶתְכֶם לִי לְעָם וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וִידַעְתֶּם
כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת
סִבְלוֹת מִצְרָיִם: ח וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת־יָדִי לָתֵת אֹתָהּ לְאַבְרָהָם
לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב וְנָתַתִּי אֹתָהּ לָכֶם מוֹרָשָׁה אֲנִי
יְהוָה: ט וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה כֵּן אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא
שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה מִקֹּצֶר רוּחַ וּמֵעֲבֹדָה קָשָׁה: פ
(ישראל) י וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: יא בֹּא דַבֵּר
אֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְיְשַׁלַּח אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
מֵאַרְצוֹ: יב וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה לֵאמֹר הֵן
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא־שָׁמְעוּ אֵלַי וְאֵיךְ יִשְׁמָעֵנִי פַרְעֹה
וַאֲנִי עֲרַל שְׂפָתָיִם: פ יג וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
וְאֶל־אַהֲרֹן וַיְצַוֵּם אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶל־פַּרְעֹה
מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְהוֹצִיא אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם: ס

אגרות קודש

ב"ה, ז' טבת, תשכ"ב
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מו' טבת, בו שואל האם יש ענין שלא לגלח פיאות הזקן כלל לא בתער ולא במספרים.

ולפלא הדבר שאלתו וספיקו בהאמור, בה בשעה שידוע שיש כמה וכמה נוהגים כנ"ל בפועל מפני שהולכים בפסק דין כ"ק אדמו"ר הצמח צדק בזה, שכן היא ההלכה (עיין שו"ת שלו ליו"ד סי' צ"ג בארוכה) נוסף על אלו שנוהגים כן מפני שלדעתם כן הוא הענין לפחות ע"פ דרכי חסידות, (עיין פירוש הצמח צדק לתהלים עה"פ והוא רחום יכפר עון, ושם נסמן, וראה ג"כ בספרים שהובאו בדרכי תשובה ליו"ד סי' קפ"א ס"ק י"ז).

והאריך בכ"ז בספר עמודי ארזים להרב מרגליות שי' (ירושלים).

ב) לשאלתו סדר לימוד בספרי החסידות, - מובן שהדבר תלוי בידיעות הלומד כשרונותיו וזמנו שיקדיש לזה וכו', ולכן ידבר פא"פ עם המשפיע תורת חסידות בסביבתו או בישיבת תומכי תמימים המרכזית, והם יורוהו.

בברכה לבשו"ט.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

לוח זמנים לשבוע פרשת שמות בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	6:36	6:39	8:30	8:32	9:06	9:09	9:59	10:01	12:10	12:13	16:43	16:47	17:12	17:15	16:26	17:26
חיפה (ח)	6:39	6:42	8:30	8:33	9:07	9:10	9:59	10:02	12:09	12:12	16:42	16:46	17:08	17:11	16:15	17:23
ירושלים (ח)	6:36	6:38	8:28	8:31	9:05	9:08	9:57	10:00	12:08	12:11	16:46	16:49	17:09	17:13	16:09	17:24
תל אביב (ח)	6:38	6:41	8:30	8:33	9:07	9:10	9:59	10:02	12:10	12:13	16:41	16:45	17:10	17:14	16:24	17:25
אוסטריה, וינה (ח)	7:43	7:45	8:57	9:00	9:46	9:49	10:30	10:33	12:24	12:27	16:04	16:08	16:43	16:47	15:49	17:01
אוסטרליה, מלבורן (ק)	5:55	5:59	8:47	8:51	9:35	9:38	10:51	10:54	13:56	13:59	20:44	20:46	21:16	21:18	20:28	21:32
אוקראינה, אודסה (ח)	7:39	7:41	8:58	9:01	9:45	9:48	10:30	10:33	12:26	12:29	16:13	16:18	16:51	16:55	15:59	17:09
אוקראינה, דונייצק (ח)	7:17	7:18	8:31	8:34	9:20	9:23	10:04	10:07	11:58	12:01	15:39	15:43	16:18	16:22	15:24	16:36
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	7:30	7:31	8:43	8:45	9:32	9:35	10:16	10:18	12:09	12:12	15:48	15:52	16:27	16:31	15:33	16:46
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	8:03	8:05	9:10	9:13	10:02	10:04	10:44	10:47	12:34	12:37	16:05	16:10	16:47	16:51	15:51	17:06
אוקראינה, קייב (ח)	7:57	7:58	9:03	9:05	9:55	9:57	10:37	10:39	12:27	12:30	15:57	16:01	16:39	16:43	15:43	16:58
איטליה, מילאנו (ח)	8:01	8:03	9:24	9:26	10:10	10:12	10:55	10:58	12:52	12:55	16:46	16:50	17:20	17:24	16:32	17:38
אקוואדור, קיטו (ח)	6:09	6:12	8:38	8:41	9:09	9:12	10:12	10:15	12:44	12:46	18:17	18:20	18:41	18:44	18:02	18:54
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	5:39	5:42	8:30	8:33	9:14	9:17	10:28	10:31	13:29	13:32	20:08	20:10	20:39	20:41	19:52	20:53
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	6:10	6:14	9:02	9:06	9:55	9:59	11:13	11:16	14:22	14:25	21:19	21:21	21:55	21:56	21:02	22:11
ארה"ב, בולטימור (ח)	7:24	7:26	9:02	9:04	9:43	9:45	10:32	10:34	12:36	12:39	16:48	16:52	17:20	17:24	16:33	17:36
ארה"ב, ברוקלין (ח)	7:17	7:19	8:52	8:55	9:34	9:36	10:22	10:25	12:25	12:28	16:33	16:37	17:06	17:10	16:18	17:22
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	7:18	7:20	8:53	8:55	9:35	9:37	10:23	10:26	12:25	12:28	16:33	16:37	17:06	17:10	16:18	17:22
ארה"ב, דטרויט (ח)	7:59	8:01	9:30	9:32	10:13	10:16	11:01	11:03	13:01	13:04	17:04	17:08	17:38	17:42	16:49	17:55
ארה"ב, האוסטון (ח)	7:14	7:16	9:09	9:12	9:45	9:48	10:38	10:41	12:51	12:54	17:28	17:32	17:55	17:59	17:13	18:10
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	6:54	6:56	8:43	8:46	9:21	9:23	10:12	10:15	12:21	12:24	16:48	16:52	17:18	17:21	16:33	17:33
ארה"ב, מיאמי (ח)	7:04	7:07	9:06	9:08	9:40	9:43	10:35	10:38	12:50	12:53	17:36	17:40	18:03	18:06	17:21	18:17
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	7:15	7:17	8:49	8:51	9:31	9:33	10:19	10:22	12:21	12:24	16:27	16:31	17:00	17:04	16:12	17:16
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	7:41	7:43	9:16	9:19	9:58	10:00	10:46	10:49	12:49	12:52	16:58	17:02	17:30	17:34	16:43	17:47
ארה"ב, שיקגו (ח)	7:16	7:18	8:48	8:50	9:31	9:33	10:18	10:21	12:20	12:23	16:24	16:28	16:57	17:01	16:09	17:14
בוליביה, לה-פס (ח)	5:58	6:01	8:39	8:42	9:13	9:16	10:21	10:24	13:04	13:07	19:05	19:08	19:31	19:33	18:49	19:43
בלגיה, אנטוורפן (ח)	8:45	8:47	9:48	9:51	10:41	10:43	11:23	11:25	13:11	13:14	16:38	16:42	17:20	17:24	16:23	17:40
בלגיה, בריסל (ח)	8:43	8:45	9:48	9:50	10:41	10:43	11:22	11:25	13:12	13:15	16:40	16:44	17:22	17:26	16:25	17:42
ברזיל, סאן פאולו (ח)	5:18	5:21	8:03	8:07	8:40	8:43	9:50	9:53	12:40	12:43	18:58	19:01	19:21	19:23	18:42	19:34
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	5:08	5:11	7:53	7:56	8:29	8:32	9:38	9:41	12:28	12:31	18:40	18:43	19:07	19:09	18:24	19:20
בריטניה, לונדון (ח)	8:05	8:06	9:06	9:09	10:00	10:02	10:41	10:44	12:29	12:32	15:56	16:01	16:37	16:42	15:45	16:57
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	8:24	8:25	9:17	9:19	10:14	10:16	10:53	10:56	12:38	12:41	15:52	15:57	16:38	16:42	15:41	16:59
גרמניה, ברלין (ח)	8:16	8:17	9:14	9:16	10:09	10:11	10:49	10:51	12:36	12:38	15:57	16:01	16:39	16:44	15:43	17:00
גרמניה, פרנקפורט (ח)	8:23	8:24	9:30	9:33	10:22	10:24	11:04	11:06	12:54	12:57	16:26	16:31	17:07	17:11	16:12	17:27
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:12	5:16	8:00	8:03	8:37	8:41	9:48	9:51	12:41	12:44	19:07	19:10	19:28	19:30	18:51	19:42
הודו, מומבאי (ח)	7:08	7:11	9:18	9:21	9:51	9:54	10:48	10:50	13:07	13:10	18:07	18:10	18:32	18:36	17:52	18:46
הודו, פונה (ח)	7:03	7:06	9:14	9:17	9:46	9:49	10:43	10:46	13:04	13:06	18:04	18:07	18:29	18:33	17:49	18:43
הונגריה, בודפשט (ח)	7:29	7:31	8:46	8:48	9:34	9:36	10:18	10:21	12:13	12:16	15:56	16:00	16:34	16:38	15:41	16:53
טורקיה, איסטנבול (ח)	7:23	7:25	8:57	8:59	9:39	9:42	10:27	10:30	12:29	12:32	16:36	16:40	17:09	17:13	16:21	17:26
יוון, אתונה (ח)	7:38	7:40	9:19	9:22	9:59	10:02	10:49	10:52	12:54	12:57	17:10	17:14	17:41	17:45	16:55	17:57
מולדובה, קישינב (ח)	7:48	7:50	9:06	9:09	9:54	9:56	10:39	10:41	12:34	12:37	16:19	16:23	16:57	17:01	16:04	17:15

לוח זמנים לשבוע פרשת שמות בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	7:06	7:09	9:16	9:19	9:49	9:51	10:45	10:48	13:05	13:08	18:04	18:07	18:29	18:33	17:49	18:42
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	4:37	4:41	7:27	7:31	8:31	8:34	9:51	9:55	13:07	13:10	20:19	20:21	21:00	21:01	20:03	21:19
נפאל, קטמנדו (ח)	6:51	6:53	8:50	8:52	9:25	9:27	10:19	10:22	12:33	12:36	17:14	17:18	17:42	17:45	16:59	17:56
סין, בייג'ין (ח)	7:33	7:35	9:10	9:12	9:51	9:54	10:40	10:42	12:43	12:46	16:53	16:57	17:26	17:29	16:36	17:42
סינגפור, סינגפור (ח)	7:02	7:05	9:30	9:33	10:01	10:04	11:03	11:06	13:34	13:37	19:05	19:08	19:29	19:32	18:50	19:41
פולין, ורשא (ח)	7:44	7:45	8:43	8:45	9:37	9:40	10:18	10:21	12:05	12:08	15:26	15:31	16:10	16:14	15:12	16:30
פרו, לימה (ח)	5:42	5:45	8:20	8:23	8:53	8:56	9:59	10:02	12:39	12:42	18:32	18:35	18:57	19:00	18:17	19:10
צרפת, ליאון (ח)	8:20	8:21	9:41	9:44	10:28	10:30	11:13	11:16	13:10	13:13	17:00	17:04	17:37	17:41	16:45	17:54
צרפת, פריז (ח)	8:42	8:44	9:54	9:57	10:44	10:46	11:27	11:30	13:20	13:23	16:59	17:03	17:37	17:41	16:44	17:56
קולומביה, בוגוטה (ח)	6:00	6:03	8:25	8:28	8:56	8:59	9:57	10:00	12:26	12:28	17:51	17:54	18:15	18:18	17:36	18:28
קנדה, טורונטו (ח)	7:49	7:51	9:16	9:19	10:01	10:03	10:47	10:50	12:47	12:50	16:48	16:52	17:20	17:24	16:33	17:37
קנדה, מונטריאול (ח)	7:32	7:34	8:55	8:57	9:41	9:43	10:26	10:29	12:23	12:26	16:16	16:20	16:51	16:55	16:01	17:09
קפריסין, לרנקה (ח)	6:50	6:52	8:37	8:40	9:15	9:18	10:06	10:09	12:14	12:17	16:39	16:42	17:09	17:12	16:24	17:24
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	9:19	9:20	10:06	10:08	11:05	11:07	11:43	11:46	13:25	13:28	16:31	16:36	17:19	17:24	16:17	17:41
רוסיה, מוסקבה (ח)	8:58	9:00	9:40	9:43	10:41	10:44	11:18	11:21	12:59	13:01	16:03	16:08	16:49	16:53	15:49	17:11
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	8:06	8:08	9:23	9:26	10:11	10:13	10:55	10:58	12:50	12:53	16:35	16:39	17:13	17:17	16:20	17:31
שוויץ, ציריך (ח)	8:11	8:13	9:28	9:30	10:16	10:18	11:00	11:03	12:55	12:58	16:44	16:48	17:17	17:21	16:29	17:35
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:38	6:40	8:54	8:56	9:25	9:28	10:24	10:27	12:47	12:50	17:57	18:00	18:21	18:25	17:41	18:34

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

אגרות קודש

ב״ה, י״א טבת, תשכ״ב
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מעש״ק ושואל לימוד התניא מתי יהי׳ אם קודם התפלה או לפני השכיבה.,

הנה לאמיתתו של דבר בכגון דא נחוץ הוא בשני הזמנים, אבל בעיקר הוא בבקר קודם התפלה, כיון שלימוד זה מוסיף בהתפלה וענינה (עיין ג״כ רמב״ם הלכות יסודי התורה (ריש פרק ב׳) ורבנו הזקן בהקדמה לסידור ד״ה הקול קול יעקב) והרי התפלה נותנת חיות בכל היום כולו לא רק בנוגע לעניני הרשות וכו׳ שע״י התפלה עושים אותם באופן אחר לגמרי, כי אם גם בנודע לימוד התורה, וכתפלתו של אבא בנימין, שתהי׳ תפלתי סמוך למטתי (עיין לקו״ת ברכה צ״ו ב׳).

בברכה לבשו״ט.

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א
מזכיר

ב״ה, י״ג טבת, תשכ״ב
ברוקלין.

הרב משה יחיאל שי׳ וזוגתו מרת מינדל תחי׳

שלום וברכה!

יהי בואכם לשלום למחנם הט׳ ולהצלחה בפעולותיהם בקדש, להפיץ היהדות בכלל והמעינות בפרט, ובאופן דמוסיף והולך ואור, וכמדובר כמה פעמים.

ויעשו זה במרץ המתאים ובשמחה ובטוב לבב,

וע״פ הוראת רבנו הזקן בעל התניא - פוסק בנסתר דתורה - והשולחן ערוך - פוסק בנגלה דתורה - על פרשת שבוע זה,

״ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה - אויך אין מצרים (בחו״ל ימי הגלות וברוחוק מקום גשמי מן הישיבה וכו׳) - איז געווען ויחי, געלעבט״.

והרי זה גם צנור וכלי לקבלת ברכת השי״ת בענינים הפרטים.

בברכה לבשו״ט בכהנ״ל.

ב״ה, י״ד טבת, תשכ״ב
ברוקלין.

הרה״ח אי״א נו״נ מלאכתו מלאכת שמים הרנ״ן שי׳

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מי״א טבת, תוכן המענה להנהלת תומכי תמימים דכאן.

ויהי רצון אשר סו״ס בלשון חז״ל מני׳ ומנייהו יתקלס שם עילאה רצון רבותינו נשיאינו אשר מסרו נפשם על הפצת המעינות בתוככי הפצת היהדות בכלל, ולא עוד אלא שהודיעו והבטיחו אשר בגלל המסירות נפש הלזו (של רבנו הזקן) על תורת החסידות פסקו בבי״ד של מעלה אשר בכל ענין של תורה יראת שמים ומדות טובות תהי׳ יד מקושריו והולכי בעקבותיו על העליונה.

והרי עומדים אנו בסיום שבוע דפרשת ויחי יעקב בארץ מצרים, וידוע תורת אדה״ז על זה, אויך אין מצרים איז געווען ויחי, געלעבט, (עיין היום יום, י״ח טבת) ונכנסים לפרשיות הגאולה מתחיל מסדרת שמות, גאולת מצרים וגאולה העתידה שהיא כימי צאתך וגו׳ וכפירוש רז״ל עה״כ א-הי׳ אשר א-הי׳.

אשר כל זה קשור בפנימיות התורה דוקא וכתורת אדה״ז הנ״ל כשלומדים תורה ווערט מען נעהנטער להשי״ת סתים דקוב״ה ובפרשת שמות הבע״ל מן המים משיתיהו, מעלמא דאתכסיא, משם משיתיהו דוקא, וק״ל.

בברכה לבשו״ט.

ב״ה, י״ד טבת, תשכ״ב
ברוקלין.

הרה״ח אי״א נו״נ וכו׳ מו״ה יצחק צבי שי׳

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי ארוך, נתקבל מכתבו ממוצש״ק עם המצורף אליו, ר״פ מהפעולות בשבועות שעברו.

ולפלא הקיצור נמרץ בהנ״ל שאמרו להאריך ולפרט דוקא, וכן ההפסק ממכתב אחד לחבירו, ובפרט שכנראה הרי זה מורה גם הפסק בפעולות, וד״ל.

וכיון שאמרו חז״ל אין צועקין על העבר, יהי רצון שיפעול הכתוב לעיל - בנוגע להבא אבל לעתיד הקרוב ולא לאחר זמן, ואין לך דבר העומד בפני הרצון, ובפרט שכהכרח השעה הוא, אשר רבים הצמאים לדבר ה׳, אף שחלק לע״ע אין יודעים למה הם צמאים.

בעת רצון יזכירוהו על הציון הק׳ של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע מתאים לתוכן כתבו.

בברכה לבשו״ט בכל האמור

מ. שניאורסאהן

נ. ב. לשאלתו אודות לימוד חסידות לפני נשי ובנות ישראל תי׳ - יעוין הלכות ת״ת לרבנו הזקן סוף פרק א׳ המצות שהנשים חייבות בהן, ופשיטא שבזה נכללו שש המצות ליחדו וכו׳ - כפי שנמנו בהקדמת ספר החינוך, והרי קיומם דורש ידיעה בכל אותם הענינים שהם תוכן תורת החסידות, וק״ל.

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00660
23/12/2018

2304-3377

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים